

208 A 7
Eerste druck. Leyden in den Hof 1ste druck. na West-
ind. 462/ heeft 500 bladzijden.

van J. de Laet van Amsterdam

Eerste druk. Leyden

Rijkse Mr. in Plamgigraffen

van Laet. Parys 1852 (in nieuw druck)

De Boekvereeniging der Nederlanden

van de fundatie van de Stet en G. Parys 1913

208 A 7

Ioannes De Laet, Beschrijvinghe van West-Indien,
Leiden, 1630

- *4: halve blz. werd uitgescheurd
 - 1 kaart vóór de Inleiding, tss. * en ** (Generale Kaerte) verdwenen
 - 1 kaart vóór p. 1 (kaerte van West-Indisch Eylanden) verdwenen
 - p. 13 / 14 halve blz. uitgescheurd
 - p. 15 / 16 halve blz. uitgescheurd
 - 1 kaart na p. 44 (Nova Francia) weggesneden
 - p. 75/76 halve blz. uitgescheurd
 - 1 kaart na p. 88 (Nova Anglia en Novum Belgium) weggesneden
 - p. 135/136 halve blz. uitgescheurd
 - 1 kaart na p. 136 (Florida) weggesneden
 - 1 kaart na p. 168 (Nova Hispania, Nova Galicia en Guatemala) weggesneden
 - p. 263/264 werd gedeeltelijk tot 10 regels in de tekst onderaan weggescheurd
 - 1 kaart na p. 300 (Terra Firma, Neuvo Reyno de Granada en Popayan) verdwenen
 - na p. 340 is er een hielte, maar de paginering loopt door
 - 1 kaart na p. 356 (Peru) werd half uitgescheurd
 - p. 461/462 bijna volledig weggescheurd
- register - 4 gescheurde pagina's op het einde

zijn nog aanwezig :

de kaart van Chili, na p. 424

de kaart van de State van Magallanes, na p. 448

de kaart van Rio de la Plata, Tucuman en Santa Cruz de la Sierra, na p. 476

de kaart van Brasil, na p. 500

de kaart van Guiana, na p. 551

de kaart van Venezuela, na p. 596

Vastgesteld door Dr. Martine De Reu op 18 juni 1999.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

900000193356

Beschrijvinghe
van
WEST-INDIEN
door
IOANNES DE LAET.

Tweede druck:

In ontallicke plaetsen ver:
betert, vermeerdert, met eenige
nieuwe Caerten, beelden van
verscheyden dieren ende
planten verciert.

Tot Leyden, bij de ELZEVIER S. A. 1630.

1934/R1058

BIRMINGHAM
UNIVERSITY
2 OCT 1950
2 OCT 1950

*Aen de Doorluchtighe ende Hoogh-mogbende
Heeren, mijn Heeren*

D E

S T A T E N G E N E R A E L

der vereenighe Nederlanden.

MIIN HEEREN,

NAer dat uvve Doorluchtig-
heden het lange gevensch-
te Oötroye van de West-
Indische Compagnie had-
den ghebracht tot een vast
ende bondich besluyt, soo
vvas het nu tijdt dat alle ghetrouvve Lief-heb-
bers des Vaderlandts, haer uyterste beste sou-
den doen, om te vervorderen de middelen die
noodigh zijn tot uyt-voeringe van so grooten
ende ghevrichtigen vverck; vvelcke middelen
alsoo sy bestaen in tvvee deelen, te vveten, in
't op-brengen van een groot Capitael, tot uyt-
rustinghe van een aensienlijck getal van Sche-
pen, hoogh-noodigh tot het bevaren ende
besoecken van soo vele ende vvijdt-versprey-
de Landen, als in den voorschreven Oötroye

begre-

BIBLIOTHEK
DE
UNIVERSITEIT
— GENT —
20th Oct. 1823

begrepen zijn; en ten anderen, in goede kennisse van de voorschreven Landen ende Luyden, tot onderrechtinghe van de gene die de directie van dese West-Indische Compagnie bevolen is, als mede die, de vvelcke de resolutien hier te Lande genomen, sullen gaen uytvoeren: Tot vervorderinghe van beyde dese middelen, hebbe ick naer mijn schuldighe plicht ende geringh vermoghen, getracht soo vele toe te brengen als ick konde, ende insonderheyt tot het tweede, alvvaer ick als noch het meeste ghebreck speurde. Ick hadde al voor vele jaren, uyt een sonderlinghen lust, by een vergadert alles 'tghene by diversche natien in druck vvas uyt-ghegheven van de Landen van West-Indien; oock eenighe gheschreven Journalen van eenighe Stier-lieden van onse natie; ende daer uyt seeckere korte aen-teeckeninghen ghetrocken: Uyt de vvelcke ick, door aen-porringhe van verscheyden Heeren ende vrienden, dese Beschrijvinghe van West-Indien hebbe by een ghesteldt, vvelck nu onder de bescherminghe van uven Doorluchtigen naem voort-komt. Sy en konde noch en behoorde by my niemant anders toe-gheeyghent te vvorden, als uve Doorluchtigheden, als vvesende

Jan'az. Luchman den 17 november 1624

Vaders

Vaders van 't Vaderlandt , ende Aenles
ende Voorstanders van het groote vve
vvelckes vville dese Beschrijvinghe is
dicht. Wat arbeydt ende moeyte by
vverck te verwoorden is genome
lichtelijck oordeelen die de vvi
van dese Landen , ende divers
theuren , uyt de vvelcke di
men, sullen aen sien: Al
ick daer voor vervvach
luchtigh
met
tea
vvi

PRIVILEGE.

ten Generael der Vereenichde Nederlanden, heb-
beconsenteert ende gheoefroyeert, consenteeren ende
geoorloofden midts-desen lohan de Lact , vruoonende tot
voor den tijds van twaelf Iaren naest-komende,
die vereenichde Provinciën sal moghen doen Drucken,
in diuersche talen, seecker Boeck , ghenaeamt
de Beschrijvinghe van VVest-Indien, ver-
rekeningen , tot onderrechtinghe van het selve
indende allen, ende een yeghelycken In-
voors. Boeck binnen den voors. tijds
indirectelyc, in't geheel, ofte ten
deele te doen na-druc-
ken by de vereenichde
provinciën, vvor-
den, nyt
te
ct.

Voor-reden ende Inleydinghe tot de volghende Beschrijvinghe.

De Landen die wy voor-ghehouden hebben te beschrijven / worden by vele America, ende van vele West-Indien, ende van andere oock anders ghe-naemt: mijn meyninge en is niet vele woorzen te maken over den naem/te weten/ oft die recht ghegeven is ofte niet; my sal ghenoech wesen/ dat de Lezer verstaet / dat mijn voornemen is te schrijven van dat vierde gedeelte des werelts / welck wy hier voor in 't kleyne hebben afghe-beeldt/ ende welck den Ouderen onbekent is geweest/voor soo vele by haer schriften is blijkende/ (hoewel ick niet en ontkenne/ dat eenighe lichte erkenenisse by eenighe gespeurt wordt/ als 't selve te sien is by Iosephus de Acosta, die dese saecke verhandelt in syn Historie Natural ende Morael van West-Indien:) ende siets den jare veertien hondert twee-en-tneghentich door Don Christopher Colon ofte Columbus eerst is begonnen te ontdekken: hoewel Americus Vespucius die eenigen tijdt daer naer is gekomen/ de eere heeft/ dat dese Landen vele naer synen naem worden gheuoemt. Den koningh van Spaegniën / ofte om eyghentlijcker te spreken / van Castilien ende Leon, wil hebben dat men geloove alle dese Landen hem toe te behooren/uyt kracht van een gifte des Paus van Roomen / ende seckere verdelinghe ende afpalinghe daer op ghevolght tusschen hem ende den koningh van Portugal: door middel van welcke verdelinghe de kroone van Portugal aen sich treckt het gantsche Landt van Brasil, welck wy mede in dese beschrijvinge verbat-ten. Ende op dat alle de werelt mach sien het recht dat den koningh van Spaegniën in desen sich toe-eygent / soo sal ick hier van woorde tot woorde in-boeghen de aen-maeninge die de eerste ontdeckers van dese Landen / uyt den name van den koningh aen de in-gheboorne ende besitters van die Landen plachten te doen; gelijk den Historie-schrijver Antonio de Herrera daer van een voor-schift stelt in sijn eerste Decade in 't se-hende Boeck aen 't veertiende Capittel/ luydende aldus:

Jck N. N. dienaer van de alderhooghste ende machtighste Koninghen van
 Castilla ende Leon, overvinnners van de Barbarische natien, haren Ambassa-
 deur ende Capiteyn, gheve u te kennen naer mijn best vermoghen, dat Godt on-
 sen Heere, een ende eeuwiggh, schiep den Hemel ende Aerde, ende een Man ende
 een Vrouw, van welcke ghy ende wy, ende alle menschen voort-ghebracht
 zijn, ende alle naer ons noch voort-komen sullen: doch door de menighe van de
 generatien die van de selve ghesproten zijn, sinte vijf duysent ende meer jaren
 herwaerts dat de vereldt gheschapen is gheveest, was het noodigh, dat de
 sene menschen in een, ende d'ander in d'ander ghedeelte souden vvoonen, ende
 verdeelt worden in vele Rijcken ende Provincien, om dat sy haer alle in een
 gheveeste niet en konden onderhouden. Van alle dese volckeren heeft de Heere
 onse Gods de sorghe ende last ghegheven aen eenen die ghenaemt was Petrus,
 op dat hy Heer ende Overste soude vvesen van alle de menschen des verelds,
 datse alle hem souden ghehoorsamen, ende dat hy 't hoofd soude zijn van 't gant-
 sche menschelijck gheslacht, vvaer dat de selve oock vvoonden ofte leefden, en-
 de van wat wet, gheloof, ofte sette sy oock vwaren: ende gaf de gantsche
 vereldt tot synen dienste ende onder syn ghebiedt: ende hoewel hy hem belaste
 syn Stool te setten te Roomen, als vvesende de ghelegghenste plaetse om de gant-
 sche vereldt te regieren, soo liet hy hem niet te min wy in eenigh ander ghe-
 deelte des verelds de selve te setten ende te houden; om te oordeelen ende te be-
 dvinghen alle volckeren, Christenen, Mooren, Ioden, Heydenen, ende van
 wat sette ofte gheloof sy mochten vvesen. Dese noemde men Papa, welck is te
 segghen vvonderbaerlijcke Overste, Vader ende beschermmer, door dien hy is een
 Vader ende Gouverneur van alle menschen. Dese heylighen Vader ghehoor-
 saemden, ende namen voor haren Heere, Koningh ende Overste van de gant-
 sche wijde vereldt, alle de ghene die in dien tijdt leefden; van ghelijcke heef-
 men oock ghehouden alle de andere die vervolgghens verkoren zijn tot de Pau-
 selijcke vveerdighheit; ende 't selve is soo vervolghet tot op heden, ende sal soo
 vervolghet worden tot het eynde des verelds. Een van dese Hooge-priesters
 voorsydt, als Heere van de vereldt, schonck dese Eylanden ende vaste Lan-
 den in ende aen de Zee Oceanus ghelegghen, aen de Catholijcke Koninghen van
 Castilla, welck doen vwaren Don Feidinando ende Donna Ysabel,
 hoogh-loffelijcker ghedachtenis, ende aen hare crsghenamen onse Heeren, met
 alles wat daer in is, ghelijck 't selve begrepen is in seckere schriften daer van ge-
 macct, welck ghy meught sien soo ghy vvoildt: Soo dat syn M^r is Koningh
 ende Heer van dese Eylanden ende vaste Landen wyt kracht van de voorschre-
 ven gifte; Ende eenighe Eylanden, ende by naer alle die dit is te kennen gheghe-
 ven, hebben reede syn M^r over sulcx voor Koningh ende Heere aen-ghenomen,
 hem ghehoorsaemt ende gedient, ende dienen hem noch als onderdanen schuldigh
 zijn, ende dat met ghemoede, ende sonder eenighen teghenstandt; daer naer sonder
 wytstel, mede onderricht zijnde als van 't voorgaende, ghehoorsaemden sy mede
 de Religieuze mannen, die by haer toefonde, om ons heylighe Gheboorte door hem
 te ver-

te verstaen, ende daer in ondervefen te vvorden; ende alle die nyt haren vrien
 vville ende onbedrvoongen sonder giften ofte ander bespreck doen Christenen vvier-
 den ende noch blijven, ontfingh syn Majesteit blydelijck ende mildelijck, ende
 gheboodt datmen se soude handelen als syn andere onderdanen ende vassallen: ende
 ghy-lieden zijt ghehouden mede alsooge doen. Derhalven soo bidde ende versoecke
 ick u soo veele my moghelijcken is, dat ghy vvilt aen-mercken 't ghene ick ghe-
 seyt hebbe, ende dat ghy, om 't selve beter te verstaen, ende u daer op te beraden,
 neemt seeckeren tijdt, als billijck is, ende dat ghy erkent de beylighe Kercke voor
 Vrouwe ende Overste van de gantsche vvorldt, ende den oppersten Priester ge-
 naemt Papa, in haren naem, ende syn Majesteit in syn plaesse als opperste Heer
 ende Koningh van de Eylanden ende vaste landen, nyt kracht van de voorsq.
 gifte: ende dat ghy toe-laet dat dese Religieuse Vaders het boven-verhaelde u ver-
 kondighen. Soo ghy soo doet, sult ghy veel doen, en 't ghene ghy aen syn Maje-
 steit schuldigh zijt: ende ick in synen name sal u aen-vaerden in aller liefde, ende
 sal u laten vvve vrouwen ende kinderen vry sonder slavernije, op dat ghy daer
 mede vryelijck doet vvat u ghelieft ende goeds vindt, ghelijck ghedaen hebben
 de in-vvoonders van meest alle d'ander Eylanden: ende boven desen soo sal syn
 Majesteit u gheven vele vryheden ende groote belooninghen. Maer indien ghy
 het niet en doet, ende ter quader trouwen nyt-stel soeckt, soo laet ick u vveten, dat
 ick door de hulpe Godts met macht teghen u sal in-treken, ende u oorloghe aen
 doen van allen kanten naer dat ick best sal konnen, ende sal u brenghen onder het
 jock ende ghehoorsaemheyt van de Kercke ende syn Majesteit, ende sal vvve
 vvijven ende kinderen vvegh nemen ende tot slaven maecken, verkoopen, ende
 voorder daer mede handelen als syne Majesteit sal ghebieden; ick sal vvve goe-
 deren benemen, ende alle quaedt ende schade doen, die ick kan, als aen vassallen
 die niet en vvillen ghehoorsaemen, ofte aen-nemen haren Heere, maer hem vveder
 spreken ende teghen-staen. Ende protesteere, dat de doods-slaghen ende schade daer
 nyt te volghen, door vvve eyghen schulds ontsaen, ende niet door syn Maje-
 steit ofte my ende dese Cavalleros die met my zijn gekomen. Ende ick begeere dat
 by den teghenvvoordighen Notaris daer van gheseghelde ghetuyghenis my sal
 vvorden ghegheven, dat ick u dit alles soo gheseght ende versocht hebbe. Dus
 verre Herrera.

Nyt welcke insinuatie ende protestatie men kan sien het on-
 ghewijfelt (soo sy het noemen) recht van den Koningh van
 Spaegnien op de Landen van West-Indien / ende waer op
 ghegrondt zijn gheweest de schrikkelijcke verstroyinghen / ver-
 nielinghen ende verscheuringhen van de arme ingheseten
 van die landen / in neininghe van hare plaetsen / beroovinghe
 van alle hare goederen / ende toe-eygheninghe van alles 't gene
 daer in die landen wordt ghevonden; doch laet ons wedet-ke-
 ren tot ons voorighe segghen.

Iek hebbe vooz-ghenomen dat vierde ende nieuw outdeckte
 ghedeelte des Wereldts te beschrijven / insonderheyt verooz-
 saeckt zijnde dooz de aenstaende ghelegentheyt van de vaert
 ende handel op de selve Landen onlangs by de onse vooz-ghenomen.
 Ele hebben over langh ende noeh onlangs stuck-
 wijs haren arbeidt ende wetenschap daer in besteedt; eenighe
 dooz ghesichte ende eyghen erbarentheyt daer van onder-richt,
 andere uyt hoozen segghen ende aen-leydinghe van de geene
 die dese Landen ghesien ende dooz wandelt hebben: dan ghe-
 lijck de eene neerstiger ende aendachter is om aen te mercken
 't geene hem vooz-koimt / als de andere; d'een bequamer om
 te oordeelen/ende het ware van het waerscheijnlijk ofte het on-
 waer te onderscheyden / so speuren wy oock in de geene die tot
 noeh toe de beschrijvinghe van dese landen haer hebben onder-
 wonden / een groote versheydenheyt / ende in sommighe
 oock groote mis-slagen: onse ghenegentheyt is om 't ghe-
 meyn ende de geene die hier aen-gelegghen is / wel te onder-
 richten / dooz onderlinghe vergelijckinghe van alles 't geene
 van dese landen tot noeh toe is beschreven ende tot onse han-
 den ghekomen / des weghen wy in desen tweeden druck reede
 ontallijcke fouten hebben verbeteret; ende seer veel op nieuws
 inghevoeght/ende op 't laetste noeh by ghevoeght 't geene ons
 is vooz-komen tot naerder verbeteringhe: soo wy noeh pewers
 dooz gebreck van goede onderrichtinghe hebben ghemist / de
 faute en behoort niet ons / maer de Schrijvers die wy gevolgt
 hebben / toe-geschreven te worden: so wy ons oock vergripen
 in't onderscheyden / by gebreck van goet oordeel: 't geene wy in
 ander verdragen sonder scherpe berispinge / berhopen wy dat
 in ons mede ten besten sal gheduydt worden: Van de geene
 die het verbeteren kunnen/willen wy altydts gaerne gheleert
 ende vermaent worden. Ende op dat een peder kennelijk sy
 uyt wat schriften dese beschrijvinghe is by een gebracht / so sul-
 len wy hier in voegghen een register van de Boecken die wy
 vooznamentlijcken hebben ghevolght.

Parte primera de la Chronica del Peru: Hecha por Pedro de Cieça de
 Leon.

Historia general de los Hechos de los Castellanos en las Islas i Tierra

Firme del mar Oceano,escrita por Antonio de Herrera.

Descripcion de las Indias Occidentales de Antonio de Herrera.

Historia del descubriemento y conquista de la Provincia del Peru

&c. Augustin de Zarate.

Diego Fernandes Historia del Peru.

Histo-

Historia natural y moral de las Indias por el Padre Joseph de Acosta.
 Relacam Annal das cousas que fezeram os Padres da companhia de
 Iesus nas partes da India Oriental & no Brasil, &c.
 Conquista de las Moluccas por Leonardo de Argenfola.
 Argentina por Martin del Barco.
 Araucana de Don Alonso de Ercilla y Cuniga.
 Delle navigationi & viaggi raccolte da M. Gio Battista Ramusio volume
 terzo, nel quale si contiene le Navigationi al mundo nuovo, &c.
 Iarriici Thesaurus rerum Indicarum.
 Descriptionis Ptolomaicæ augmentum Cornelii Wijstlicet.
 Decades Oceanicæ Petri Martyris.
 La Historia de las Indias, par Francisco Lopez de Gomara Clerigo.
 Popilliniere de trois mondes.
 Thevet France Antartique.
 Histoire de Brasil par Ican Lery.
 Les Voyages du Sieur Champlain.
 Histoire de la Nouvelle France par Marc. Lescarbot.
 Histoire de la mission de Peres Capuchins en l'Isle de Maragnan & terres
 circonvoisines par le R. P. Claude d'Abbeville.
 Traicté de la Navigation & des Voyages de decouverte & conqueste
 modernes, & principalement des Francois. Paris. 1629.
 The Third volume of the voyages, Navigations and discoveries of the
 English Nation, &c. collected by Richard Hackluydt.
 Purchas pelgrimage or Relations of the World, by Samuel Purchas.
 A map of Virginia with à description of the countrey by Capiteyn
 Smith.
 A description of New Engeland by Cap. Iohn Smith.
 A briefe Relation of the discouerye and plantation of New England.
 New Englands trial by Cap. Iohn Smith.
 A Relation or Iournall of the beginning and proceedings of the English
 plantation settled at Plimouth in New England.
 A discours and discouery of New-found-land, written by Captain
 Richard. Whitbourne of Exmouth, &c.
 A Relation of à Voyage to Guiana, performed by Robert Harcourt.
 A map of the Sommer Eylands, once kalled the Bermudas.
 A Letter sent in to England from the Summer Ilands.
 Ian Huyghen van Linfchoten Beschrijvinghe van America, &c.
 Journael van de voyagie naer Rio de la Plata, ghedaen met het Schip de
 Silveren VVercelt, onder 't Admiraelſchap van Laurens Bicker, &c.
 Historisch verhael van de voyagie naer de Strate van Magallanes, onder
 den Admirael Mahu, &c. door Barent Ianz. Chirurgijn.

Voyagie van Olivier van Noordt.

Voyagie van Ioris van Spilberghen door de Strate.

Journal van de wonderlijcke reyse ghedaen door Willem Cornelisz.

Schouten van Hoorn, Anno 1615. 1616. &c.

Toortse der Zee-vaerdt door Dirck Ruyters.

Ende eyndelijck verscheyden Journalen ende aenteeckeninghen van de Schippers, Commisen, ende Stier-lieden die dese Landen onlangs hebben bevaren door last van de Geoctroyeerde VVest-Indische Compagnie.

Benelens beschepden geschreven Journalen van beschepden andere Schippers ende Stier-lieden/welcker namen top hier ende daer in onse Beschryvinge hebben upt-ghesjuckt.

Voorts om met goede ordje voorts te baren in 't vooz-ghenomen werck / soo hebbe ick goet ghebonden te maecten sekerere verderlinghe / daer ons de gheleghentheyt van dese Landen selfs schijnt toe te leyden ; ghelyckmen sien kan inde generale Kaerte van dese Landen / die op nieuws neliens andere byp Kaerten die noch ontbraken / in desen druck is inghevoeght / op dat den Leser te beter soude konnen mercken hoe dese Landen aen een hanghen : Dese Landen dan bestaen in Eplanden ende 't vasse Landt : 't Vasse Landt schijnt van de nature selfs verdeelt te wesen in twee deelen/waer van het eene streckt naer het noozden/ende het ander naer het zuden / wesen de dese twee deelen ghelyck aen den anderen gheheert vooz; een smalle reep landts tusschen Puerto Belo ende Panama : Ick sal eerst vooz; nemen de groote ende klepne Eplanden die op hun selfs legghen; ende die heel naer aen 't vasse Landt legghen sal ick beschryven by de provincien daer sp ontrent legghen. De beschryvinghe van 't vasse Landt sal ick beginen van de provincien die naer het noozden legghen; acht nemende vooz; eerst op de gheleghentheyt ende gheslalte van elcke groote ofte klepne provincie in 't ghemeyn; daer naer op de steden ende woon-plaetsen die daer hedendaeghs in bevonden wozden/ende voorts op de havenen en de Reeden. Myn vooz;nemenen is niet te beschryven de conditie ende nature van de Volckeren die eertijds daer in hebben ghewoont/ende nu vooz; de spanninge der Spaegniaerden gantsch upt-gheroept zijn / die lull heeft dat te weten / kan 't selve by de spaensche Historie schryvers seken : dan sal alleen de volckeren beschryven die noch heden in 't gheheel ofte ten deele overigh zijn. Ende op dat een peder in 't kozt mach sien 't gheerne in dese Boecken woort verhandelt / soo sullen top hier in-voegghen het inhoudt van alle de Boecken ende Capitelen.

Het eerste Boeck. Van de West-Indische Eylanden.

Cap. 1. **V**An 't eylandt St Iuan de Puerto Rico in 't ghemeyn.

2. Van de steden ende woon-plaetsen eertijds ende nu by de Spaegniaerden in dit eylandt bewoont.

3. Van de havenen ende andere ghelegentheden van dit eylandt; ende van Mona.

4. Van de ghelegentheyt van 't eylandt Hispaniola in 't ghemeyn.

5. Van de provincien van dit eylandt.

6. Van de steden der Spaegniaerden die eertijds in dit eylandt waren.

7. Van de steden der Spaegniaerden die nu zijn in 't eylandt St Domingo.

8. Van

8. Van de andere steden deses eylands.
9. Van de rievieren van dit eylandt.
10. Van de kust, havenen, reeden ende kapen van dit eylandt.
11. Van de kleyne eylandekens die rondtom Hispaniola legghen.
12. Van de ghelegentheyten van 't eylandt Cuba in 't ghemeyn.
13. Van de verscheiden provincien ende rievieren van Cuba.
14. Van de steden van 't eylandt Cuba.
15. Van de Havana.
16. Van de kust, havenen ende punten van Cuba.
17. Naerder aen-teyckeninge van de noordt-kuste van Cuba ende de kleyne eylandekens legghende rondtom.
18. Beschrijvinghe van 't eylandt Iamaica.
19. Van de eylanden die men nu ghemeynlyck noemt Lucaios.
20. Van de eylanden die men noemt Canibales.
21. Van de resteerende eylanden diese noemen Canibales.
22. Vande Bermudez eylanden.
23. Van de colonien van de Engelschen op de Bermudez, ende voordere bysondere ghelegentheden van de eylandekens ende kust.
24. Voorder verhael van de ghelegentheyten van de Bermudez.

Het tweede Boeck. Van Nova Francia.

- Cap. 1. **G**enerale beschrijvinghe van Terre-neuf, de ghelegentheyten van 't eylandt, gestalte van 't landt ende lucht, ende anders.
2. Van 't volck woonende op 't eylandt Terre-neuf, haer ghestalte ende manieren, haer wooninghen ende anders.
 3. Van de havenen rievieren, punten ende reeden van dit eylandt.
 4. Van de groote banck van Terre-neuf, ende voorts van Isle de Sable.
 5. Van de gelegentheden van de eylanden van cap Breton, syn havenen ende reeden, ende manieren van 't volck dat daer op woont.
 6. Van de kleyne eylanden by 't eylandt cap Breton ghelegghen, ende insonderheyt van 't eylandt Ramea, ende de Wal-russen die men daer vanght.
 7. Van 't vaste landt by noorden Terre-neuf, steckende naer de rievieren van Canada, ende west-kuste van Terre-neuf, ende de aen-legghende eylanden.
 8. Voorder beschrijvinghe van de kust aen de noordt-zijde van de Golfe St Laurens, ende de ghelegentheden daer ontrent.
 9. Perrinente beschrijvinghe van de kust rontom een goet deel van de Golfo Sant Laurens by Jean Alfonse.
 10. Van 't eylandt Nati-eotce ofte Assumption, ende de rievier Chichedec.
 11. Beschrijvinghe van de haven van Tadoussac, ende de rievier Saguenay.
 12. Particuliere beschrijvinghe van het ghedeelte van de rievier van Canada tot het punt van Quebec toe.
 13. Voorder beschrijvinghe van de rievier Canada, ende van Hochelaga uyt det tweede voyagie van Jaques Quartier.
 14. Beschrijvinghe van Quebec, ende voorder ontdeckinghe van de groote rievier van Canada by Mr Champlain.
 15. Van de ghedaente ende manieren van leven van de Wilden in dit quartier.
 16. Beschrijvinghe van de zuydt-kuste van Nova Francia, ende eest van Campseau, ende andere havenen tot cap de Sable toe.
 17. Voorder beschrijvinghe van de kust van Accadie tot Port Real toe.

18. Beschrijvinghe van de plaetsen, havenen ende rievieren, gheleghen in de groote baye Françoysc tot de rievier Pemtougouet toe.
 19. Van de rievier Pemtougouet, welck schijnt te wesen Norumbega.
 20. Vervolgh van de kuste van Norumbegue, ende beschrijvinghe van de rievier Quinibeque, uyt Mr Champlain.
 21. Vervolgh van de kuste van Quinibeque west-waerts, ende van de rievier Chovacoet; de ghestalte van de Wilden die men noemt Almouchiquois.
 22. Vervolgh van de kuste naer 't zuyden toe; van de haven Beauport ende Cap Sant Louis ende andere plaetsen; uyt Mr Champlain.
 23. Een kort verhael van de procedueren der Françoysen in dir quartier van den jare 1534. tot 1544.
 24. Voordere procedueren van de Françoysen in verscheyden andere quartierien van Nova Francia, ende insonderheyt te Sante Croix en Port Royal.
 25. Procedueren van de Françoysen op de rievier Canada.
- Appendix. Van Nieuw Schotland.

Het derde Boeck. Van Virginia.

- Cap. 1. **D**E voyage van Ichan de Verazzano.
2. De gelegentheydt van het deel dat de Engelsche nu noemen Nieuw Engelandt, by Capireyn Smith beschreven.
 3. Particuliere beschrijvinghe van 't selve quartier.
 4. Verhael van 't ghene eenighe jaren herwaerts by de Enghelsche is voortghenomen in 't selve quartier.
 5. Gelegentheydt van Nieuw Engelandt, als het nu wordt ghenomen, uyt het relaes van die Compagnie.
 6. Beschrijvinghe van Nieuw Pleytmouth in Nieuw Engelandt geleghen.
 7. Eerste ontdeckinghe ende generale beschrijvinghe van 't quartier, welck by de onse Nieu Nederlandt wordt ghenaeemt.
 8. Geseghentheydt van de Custe van Nieu Nederlandt van de Pyebaye af tot aen de groote rievier de Montaignes.
 9. Van de groote Noorder rievier van Nieu Nederlandt.
 10. Van de ghestalte van 't landt ende manieren van 't volck aen de rievier.
 11. Voordere beschrijvinghe van de kuste tot de andere groote Rievier, ende van daer vorder tot op de acht-en-dertich graden; ende 't gene by de vrye Nederlanders daer is verricht.
 12. De ghelegentheydt van Virginia daer de Engelsche nu woonen, beschreven door Capireyn John Smith.
 13. Beschrijvinghe van de bysondere rievieren ende volkeren van 't landt van Virginia daer de Engelschen nu woonen.
 14. Van de eyghen vruchten van Virginia die daer van selfs wassen.
 15. Beschrijvinghe van de bysondere vruchten die by de V Wilden ghevonden worden; hoe sy die planten ende ghebruycken.
 16. Beschrijvinge van de dieren die men in dir quartier van Virginia vindt.
 17. Van 't volck van de lande, haer manieren, kleedinghe, vvooninghe, &c.
 18. Van de procedueren van de Engelsche sints den jare 1606.
 19. Bysondere ontdeckinghe van de baye Chesapeack by Capireyn Smith.
 20. Kort verhael van de voordere procedueren sints den jare 1608.
 21. Voorder verhael van de procedueren tot den jare 1611.
 22. Beschrijvinge van Virginia door Sir Walther Raleigh eerst ontdekt inden jare 1584. ende de vervolgende vruchten ende dieren van 't landt.

23. Van de dinghen die daer te lande ghevonden worden, daer men eenighen handel kan mede drijven: ende de manieren van 't volck.
24. Verhael van de procedueren in dit quartier tot den jare 1586.
25. Voordet procedueren van de Engelsche tot den jare 1590.

Het vierde Boeck. Van Florida.

Cap. 1. **E**rfte ontdeckinghe van Florida.

2. Tweede ontdeckinghe van de landen van Florida by de Spaegniaerden.
3. Derde ontdeckinghe by de Spaegniaerden in den jare 1528.
4. Vierde ontdeckinghe van 't landt van Florida, onder 't beleyt van Hernando de Soto in den jare 1539.
5. Vervolgh van de vierde ontdeckinghe.
6. Voorder verhael van de vierde ontdeckinghe by Soto.
7. Vervolgh van de selve reyfe by Hernando de Soto.
8. Vervolgh van den selven tocht naer de doot van Soto.
9. De ontdeckinghe van Florida by de Françoysen voot-ghenomen, onder het beleyt van Iean Ribault.
10. De tweede voyagie van de Françoysen naer Florida, onder het beleydr van Capiteyn Laudoniere.
11. De derde voyagie van de Françoysen naer Florida, onder Capiteyn Ribault.
12. De vierde voyagie onder het beleyt van Dominico Gourgues.
13. Delimiren van Florida, als Herrera die beschrijft.
14. De natuere van 't land: de gestalte ende manieren van 't volck ghelijck die by Laudoniere beschreven worden.
15. De regieringhe ende politie van dese Indianen van Florida.
16. Beschrijvinghe van de twee sterckten die de Spaegniaerden teghenwoordigh hebben in Florida.
17. Beschrijvinghe van de kuste van Florida.
18. Andere beschrijvinghe van de selve kuste, uyt Ian Huyghen van Linschoten.

Het vijfde Boeck. Van Nova Hispania.

Cap. 1. **B**eschrijvinghe van de provincie van Nova Hispania in 't ghemeyn: de ghelegenthed van de verscheiden landen ende volckeren.

2. Beschrijvinghe van de boomen, kruyden ende ghewassen van Nova Hispania.
3. Van verscheiden herften ende gummen die in Nova Hispania vallen, ende verdeelinghe van dese ptovincie.
4. Beschrijvinghe van de provincie van Mexico in 't bysonder, de verscheiden landen ende volckeren daer onder begrepen.
5. Van de groote stadt Mexico, Hooft-stadt van Nova Hispania.
6. Van de andere plaetsen ontrent Mexico gheleghe.
7. Beschrijvinghe van Acapulco de haven van Mexico aen de zuydt-zee.
8. De ghelegenheden van de provincie van Panuco, ende de steden in 't selve quartier gheleghe.
9. Van de manieren van de Mexicanen, hare taele ende regeringhe.
10. De ghelegenheyt vande provincie van Tlascala in 't ghemeyn.
11. Van 't Bisdum van Tlascala, ende de stadt daer in gheleghe, ghenaemt Puebla de los Angeles, ende de woon-stede der Indianen.
12. Van de stadt Segura, ende de ghelegentheden van de provincie Tepeaca.

13. Van

13. Van de stadt Vera Cruz, ende de voortnaemste haven van Nova Hispania, Sr Iuan de Vlva.
14. Beschrijvinghe van de kust van 't Bisdom van Tlascala aen de noordt.-zee, met de Eylanden daer onder gheleghen.
15. Particuliere beschrijvinghe van 't Bisdom van Guaxaca.
16. Bysondere beschrijvinghe van de provincie van Misteca ende andere provincien daer aen gheleghen, behoorende tot Guaxaca.
17. De steden der Spaegniaerden in de provincie Guaxaca.
18. Beschrijvinghe van de kust ende havenen van Guaxaca.
19. Beschrijvinghe van de provincie Mechoacan in 't ghemeyn.
20. Van de particuliere provincien begrepen onder dit Bisdom van Mechoacan, ende van de Chichimecas.
21. De steden by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie.
22. De havenen ende kust van dese provincie aen de zuydt-zee; ende noth eenighe steden ende vlekken.
23. Van de provincie van Yucatan in 't ghemeyn.
24. Van de particuliere provincien die onder Yucatan worden ghereeckent, ende by wie dese landen eerst zijn ontdeekt.
25. De steden by de Spaegniaerden bewoont in Yucatan.
26. De kust ende havenen van dese provincie.
27. Van de provincie van Tabasco in 't ghemeyn.
28. Van de stadt by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie, rievier ende zee-kust van Tabasco.

Het sesste Boeck. Van Nova Galicia ofte Guadalaiara.

Cap. 1. **B**eschrijvinghe van de provincie in 't ghemeyn.

2. Van het volck van de lande, ende de Spaegniaerden die daer woenen.
3. Van de provincie van Guadalaiara in 't particulier, ende de steden die in dit deel by de Spaegniaerden worden bewoont.
4. Bysondere beschrijvinghe van de provincie van Xalisco, ende de stadt daer in gheleghen, als mede van de provincie van Chiamerla.
5. Particuliere beschrijvinge van de provincie van Culucan, ende haer eerste ontdeckinghe by Nunno de Guzman.
6. Van de provincie van Cinaloa, ende haer eerste ontdeckinghe.
7. Van de provincie Vxitpa, ende haer gheleghenthey.
8. Particuliere beschrijvinghe van de provincie van de Zacatecas, ende verscheyden silver-mijnen daer in gheleghen.
9. Particuliere beschrijvinghe van Nova Vizcaia, ende bysondere silver-mijnen daer in gheleghen.
10. Beschrijvinghe van de landen van California, ende haer eerste ontdeckinghe by de schepen van Don Hernando Cortes, ende andere.
11. De voyagie van Francisco de Ulloa.
12. Vervolg van de voyagie voornoemt.
13. De reyse by landt van Fray Marcos de Niza.
14. Verhael van de reyse by landt van Francisco Vasquez de Cornado, uyt bevel van den Vice-Roy Don Antonio de Mendoça.
15. Oprechte beschrijvinghe van Cibola, Tontecac, Marata, Acus, ghelijck de selve is vervoordert by Cornado voornoemt.
16. De voyagie van Hernando Alarcon by zee.
17. Een ander voyagie voor den Vice-Roy op de kust van Nova Galicia ende California.

18. Extract uyt de voyagie van Francisco Gualle van Nova Hispania naer de Philippinas, ende China, &c.
19. Extract uyt de voyagie van Thomas Candish, voor soo veel sy de kuste van Nova Hispania ende California is betreffende.
20. Beschrijvinghe van Nova Albion uyt de voyagie van Sir Francis Draeck door de strate van Magallanes.
21. De eerste ontdeckinge van de landen van Novo Mexico, inden jare 1583. voor-ghenomen.
22. Vervolgh van de selve ontdeckinge by Antonio de Espejo.
23. Voorder verhael van de ghelegentheyten van dese Provincien van Neuvo Mexico, ende 't ghene de Spaegniaerden daer saghen.
24. Vervolgh van 't selve verhael van Nieu Mexico.
25. Verhael van den tocht van Don Iuan de Onate naer Novo Mexico inden jare 1599.
26. Beschrijvinghe van de kuste van Nova Galicia op de zuydt-zee.

Het zevende Boeck. Van Guatemala.

- Cap. 1. **B**eschrijvinghe van de audientie van Guatemala in 't ghemeyn.
2. Beschrijvinghe van de provincie van Chiapa in 't ghemeyn.
 3. Voorder beschrijvinge van Chiapa in 't particulier, ende de stadt Ciudad Real daer in gheleghe.
 4. Van de provincie van Soconusco ende Suchitepec.
 5. Particuliere beschrijvinghe van de provincie Verapaz, ende de woon-plaetsen der Spaegniaerden daer in gheleghe.
 6. Voorder beschrijvinghe van Verapaz ende van Golfo Dulce.
 7. Bysondere beschrijvinghe van de provincie die eyghentlijck Guatemala wordt ghenaemt, ende hare eyghenschappen.
 8. Particuliere beschrijvinghe van de provincie van Yzalcos.
 9. Van de provincien San Salvador, San Miguel ende Chuluteca, ende hare bysondere ghelegentheden.
 10. Beschrijvinghe van de stadt S. Iago de Guatemala.
 11. Van de andere steden van dese provincien, San Salvador, la Trinidad, San Miguel, ende Xerez de la Frontera.
 12. Havenen ende kuste aen de zuydt-zee van Guatemala.
 13. Beschrijvinghe van de provincie de Honduras in 't ghemeyn.
 14. Van de stadt Valladolid in Honduras, Garcias a Dios en San Pedro.
 15. Van puerto de Cavallos, Truxillo ende Sant Iorge.
 16. Kuste, havenen ende eylanden van Honduras.
 17. Van de provincie Nicaragua in 't ghemeyn.
 18. Van de steden van dit gouvernement.
 19. Kuste, ende havenen, van de provincie van Nicaragua.
 20. Beschrijvinghe van de provincie van Costa Rica.
 21. Van Veragua, haer eerste ontdeckinge ende ghelegentheyten.
 22. Beschrijvinghe van de steden ende vleecken die by de Spaegniaerden nu bewoont worden in de provincie van Veragua.

Het achste Boeck. Van Terra Firma.

- Cap. 1. **V**an de ghelegentheyten, palen ende gestaltenis van de provincie ofte audientie van Panama.

2. Van de stadt Panama.
3. Pertinente beschrijvinge vande stadt Panama ende alle aenkomsten, door Iuan

Iuan Battista Antonelli Ingenieur, ghesonden aen den Koningh van Spaëgnien, ghelijck 't selve by Mr Hackluydt is uyt-gegeven.

4. Van de Stadt Nombre de Dios.
5. Van de gheleghenthey van Puerto Belo, uyt 't raport van Antonelli.
6. Van de Nieuwe stad by Puerto Belo gheleght, ende van de stad Nata.
7. Van de Rievieren van dese Provincie.
8. Van de Rievier Darien, ende de Provincie.
9. Van de steden die eertijds zyn gheweest in de Provincie Darien.
10. Van de kuste, havenen ende punten van de provincie Panama.
11. Van de Eylandkens ontrent dese kuste.
12. Van de voyagie van Ian Oxenham Engelsman.
13. Beschrijvinghe van de provincie van Cartagena in 't ghemeyn.
14. Van de stad Cartagena.
15. Naerder beschrijvinghe van de stad met haer aen-komsten, by Antonelli.
16. Van de andere steden van dese Provincie.
17. Van de Rievieren, havenen ende Punten van dese provincie.
18. Van de gheleghenthey van de provincie Santa Martha.
19. Van de stad Santa Martha.
20. Van de andere steden ende plaetsen van dese provincie.
21. Van derievieren, kaben, havenen ende kusten van dit gouvernement.
22. Van de stad ende 't gouvernement van Rio de la Hacha.

Het neghende Boeck. Van Neuvo Reyno de Granada.

Cap. I. **D**E eerste ontdeckinghe van Neuvo Reyno, onder het beleyt van den Licenciaer Gonzalo Ximenez de Quesada in 't jaer 1536.

2. Beschrijvinghe van de gheleghenthey van dese Provincie in 't ghemeyn, ende de bysondere Provincien daer onder begrepen.
3. Beschrijvinghe van de hooft-stadt Santa Fé de Bogota, de vleeke Sant Miguel, de stad Tocayma, ende gheleghenthey van de landen daer ontrent.
4. Bysondere beschrijvinghe van de provincien die by de volckeren bewoont vverden die men noemt Musos ende Colymas, de ghestalte van 't landt, &c.
5. Gheleghenthey van de stad la Trinidad ende la Palma.
6. Beschrijvinge van de resteerende steden ende plaetsen van Neuvo Reyno de Granada; te weten, Tunia, Pamplona, Sant Christoval, Merida, Bellez, Marequita, Ybague, la Vittoria, Sant Iuan de los Llanos.
7. Beschrijvinghe van de gheleghenthey ende ghestaltenis van de provincie van Popaian in 't ghemeyn, ende de particuliere provincien daer onder begrepen.
8. Vande Hooft-stadt van dese provincie Popaian.
9. Particuliere beschrijvinghe van den oorsprongh van de groote rivier de Madalena, ende haren loop door verscheiden landen.
10. Van de stad Antiochia ende ghelegentheden daer ontrent de wegh van dese stad naer Anzerma, ende van de stad Carramanta.
11. Vervolg van de wegh van Antiochia naer Anzerma toe, ende beschrijvinghe van de stad Santa Ana de Anzerma.
12. De wegh van de stad Antiochia naer Arma toe, de gelegenthey van de provincien tusschen beyden ghelegghen zijnde, ende oock van de stad Arma.
13. Vande Provincie van Carrapa ende die van Quymbaia, tot de Stadt van Cartago toe, ende van de stad Cartago.

14. Beschrijvinghe van de stad Cali ende de Landen daer ontrent ghelegghen, als mede van de Haven Bonaventura.
15. De wegh van de stad Cali naer de stad Popaian.
16. De wegh van de stad Popaian naer de stad Pasto, ende de bysondere ghelegghenthey van dat quartier: ende van de stad Pasto selfs.
17. Van de andere steden onder het Governement van Popaian, ende eerst van de stad Timana ende Guadalaia de Buga.
18. Van de restteerende steden van dese provincie, Sant Sebastian de la Plata, Almaguer, Truxillo, Madrigal ende Agreda.
19. Van de havenen, reeden, punten, rievieren ende Eylanden op de kust van dese provincie aen de zuydt-zee ghelegghen.

Het thiende Boeck. Van Peru.

- Cap. 1. **G**enerale beschrijvinghe van 't Koninkhrijck van Peru, syn ghesalte ende eyghenschappen in 't ghemeyn, ende verdeelinghe van dien: als mede de ghemeyne manieren van 't volck.
2. Van eenighe planten ende vruchten, als mede gedierten die dese landen van Peru door-gaens ghelijck eyghen zijn.
 3. Verdeelinghe van 't landt van Peru in verscheyden provincien: ende beschrijvinghe van Quito in het ghemeyn: de ghesalte van de landen, &c.
 4. De wegh van de stad Pasto naer Sant Francisco del Quito toe, ende de ghelegenthey van de landen tusschen beyden ghelegen.
 5. Beschrijvinghe van de hooft-stadt Sant Francisco del Quito.
 6. De wegh van Sant Francisco del Quito naer Rhiobamba toe, ende de ghesalte van de landen ende volckeren tusschen beyden ghelegen.
 7. Van 't kostelijck Palleys van Thomebamba, van de Cannaris, de ghesalte van haer provincie ende haer manieren.
 8. Beschrijvinge vande wegh van de provincie van Quito naer de kust van de zuydt-zee, ende de ghelegenthey van de landen daer ontrent ghelegghen.
 9. Beschrijvinghe van de stad Puerto Veio, ende de stad S. Iago de Guaiquil, ende Castro, in de provincie van Bunigando.
 10. Vervolgh van de Koninkhlijcke wegh van Thomebamba af tot de stad Loxa toe, ende de gelegentheydt van de Landen daer ontrent, van Loxa ende Cuença.
 11. Van de stad Zamora ende Iacu, ende ghelegenthey van de landen daer omher ghelegghen: ende van Chuquimaio.
 12. Beschrijvinghe van de playnen van Peru tot de stad Sant Miguel toe: van de valleje van Tumbez, van de stad San Miguel, ende de haven Paica.
 13. Van de binnenlandtsche provincie de los Quixos ende la Canela, behoorrende tot het ghedeelte van Quito.
 14. Van de provincie van de Bracomoros, ende steden daer in gheleggende van Yguarabongo ofte Iuan de Salinas.
 15. Aenteeckeninghe van de ghelegenthey ende streckinghe van de kust van de provincie van Quito op de zuydt-zee, hare havenen, rievieren en punten.
 16. Groote endeghelegenthey van de audientie van Lima: de wegh van St Miguel naer de stad Truxillo toe.
 17. Van de vleeke Miraflores, ende de stad Truxillo: ende vleeke Santa ofte Parilla: oock Arnedo.

18. Van de valleyen die voorder zijn ghelegen van Truxillo af, tot de hoofst-
stadt Lima toe; ende haer bysondere ghelegentheden.
19. De gelegentheydt van de stadt los Reyes ofte Lima.
20. Vande valleje Pachacama, ende vervolghende valleyen langhs de kustte
van de zuydt-zee, ende haer ghefalte tot Guarcoroe; van de vleckte
Cannette.
21. Vervolgh van de playnen van Peru langhs de kustte van Guarco af, tot
Tarapaca toe, ende van de vleckte Valuerde ende stadt Arequipa.
22. Vervolgh van de binnenlandtsche provincien; langhs de koninghlijke
wegh over 't gheberghte van Guancabamba, van de Chachapoyas ende
Moyobamba.
23. Vervolgh van de binnenlandtsche provincien van Caxamalca tot Gua-
nuco toe, ende van de stadt Leon de Guanuco.
24. Van de binnenlandtsche provincien van Guanuco af, tot die van Guaman-
ga, daer de stadt la Vittoria is ghelegghen.
25. Vervolgh van de binnenlandtsche provincien langhs de wegh van de In-
gas, van Guamanga af, tot de stadt Cusco toe.
26. Beschrijvinghe van de groote stadt Cusco, ende de gelegentheydt van de
Landen daer ontrent ghelegghen: van San Francisco de la Vittoria, ende
San Iuan del Oro, in de provincie van Carabaya.
27. Van de havenen, kaben, punten ende rievieren langhs de kustte van Peru,
in't begrijp van de audientie van Lima, ende de streckinge van de kustte.
28. Beschrijvinge van de derde audientie van Peru, welck sy noemen los
Charcas, in't ghemeyn, te weten, hare palen ende anders.
29. De wegh ende de ghelegentheydt van de provincien ghelegghen tusschen
beyden de stadt Cusco, ende de stadt la Paz: van Collao.
30. Van 't groote meyr Titicaca, in't midden van Collao ghelegghen.
31. Voorder beschrijvinghe van de landen ende volckeren ghelegen langhs
den toe-wegh van Cusco, tot la Paz: van Chiquito ende de stadt nuestra
Sennora de la Paz, in de provincie Chuquiabo.
32. Vervolgh van de koninghlijke wegh tot de stadt la Plata.
33. Van de stadt Potosi, ende rijke silver-mijnen aldaer: van Porco.
34. Van de havenen, reeden, kaben ende rievieren op de zee-kustte van los
Charcas, ende de streckinge van de selve kustte.
35. Van de binnenlandtsche provincie, ende de stadt Santa Cruz de la
Sierra.

Het elfste Boeck. Van Chile.

- Cap. 1. **D**E generale beschrijvinghe van de provincie van Chile.
2. Vande Woestijne van Atacama ende de wegghen over landt van 't
Koninghrijck van Peru naer de provincien van Chile toe.
 3. Van de valleyen Copiapo, Guasco ende Chile.
 4. Beschrijvinghe van de Steden la Serena ende Sant Iago.
 5. Van de stadt Concepcion, ende van 't eylandt Santa Maria.
 6. Van de Provincien van Arauco, Tucapel ende Puren.
 7. Van het eylandt la Mocha, ende die van Iuan Fernandez.
 8. Van de stadt de los Confines ofte Villa Neuva de los Infantes, ende van de
stadt Imperial.
 9. Van de stadt Villa Rica; de stadt Valdivia, ende de ghelegentheydt daer
ontrent.
 10. Van de stadt Osorno ende Chilue ofte Castro, ende de provincie Chu-
cuito.

11. Beschrij-

11. Beschrijvinghe van de zee-kuste van Chile, havenen, reeden, caben, bayen ende rievieren van de 26 graden af, tot de 33 graden toe.
12. Vervolg van de kuste van Chile van Valparayso af, tot op de hoogte van wat meer als twee en veertich graden.
13. Beschrijvinghe van de binnenlandtsche provincie Tucuman, ende de principaelste stad St Iago del Estero.
14. Van de steden San Miguel, nostra Sennora de Talavera ende Cordua.
15. Van noch eenighe andere steden ende ghelegentheden van Tucuman.

Het vyvaelfste Boeck. Van Magallanica.

- Cap. 1. **B**eschrijvinghe van de provincien van de Strate van Magallanes in her ghemeyn.
2. Kort verhael van de voyagie van Pedro Sarmiento van de zuydt-zee door de Strate van Magallanes naer Hispanien.
 3. Beschrijvinghe van de kuste van Chile af tot aen de Strate.
 4. Ghelegentheyt van de Strate Magallanes selfs by de Spaegniaerden.
 5. Voorder beschrijvinghe van de Strate selfs by de Spaegniaerden.
 6. Beschrijvinghe van de Strate als die by de Engelsche is bevonden.
 7. Beschrijvinge van de Strate uyt de voyagie van Thomas Candish.
 8. De voyagie van Sir Richard Hawkins door de Strate.
 9. Beschrijvinghe van de Strate ghelijck die by de Nederlanders is bevonden in den jaere 1598.
 10. Voorder beschrijvinghe naer de bevindinghe van de Nederlanders.
 11. Beschrijvinghe van de nieuwe Strate van le Maire.
 12. Voyagie van de Spaegniaerden door de Strate le Maire.
 13. Voyagie van den Heer Admiraal Jaques L'hermite door de Strate le Maire.
 14. Verhael van de voyagie van Diego Flores, ende 't bouwen van eenighe steden by de Spaegniaerden in de Strate van Magallanes.

Het dertiende Boeck. Van Rio de la Plata.

- Cap. 1. **B**eschrijvinghe van de landen ende zee-kuste ghelegghen tusschen de Strate van Magallanes, ende Rio de la Plata, by de Spaegniaerden.
2. Beschrijvinghe van de selve landen naer bevindinghe der Engelschen.
 3. Beschrijvinghe van 't selve quartier naer de bevindinghe der Nederlanders.
 4. Generale beschrijvinghe van de ghelegentheden van de provincien die onder Rio de la Plata worden ghereeckent.
 5. Beschrijvinghe van de rievier in 't gros, mer haer eerste ontdeckinghe.
 6. Beschrijvinghe van de rievier by Martin del Barco in syn Argentina.
 7. Particuliere beschrijvinghe van de rievier by andere Spaegniaerden.
 8. Beschrijvinghe van de rievier naer bevindinghe der Nederlanders.
 9. Van diversche natien van Wilden die onrent dese rievier woonen.
 10. Van de steden in dese provincie ghelegghen, ende eerst van Buenos Ayres.
 11. Van de stad Assumcion ende de ghelegentheyt daer onrent.
 12. Beschrijvinghe van de andere steden ende plaatsen van dese provincie, te weten Santa Fé, San Salvador ende andere.
 13. Van de havenen, Eylanden ende punten op de kuste van dese provincie.
 14. Beschrijvinghe van de kuste ghelijck die by Figueredo in syn Roteiro ende by Dirck Ruyters is uyt-ghegeven.

Het veertiende Boeck. Van Brasil.

- Cap. 1. **G**enerale beschrijvinghe van 't landt van Brasil, zijn eerste ontdeckinghe ende andere ghelegentheden.
2. Van de vier-voetighe ghedierten van dese provincie.
 3. Van 't ghevogelte ende kruypende ghedierde van dese provincie.
 4. Van de boomen, vruchten ende ghewassen.
 5. De kruyden, wortelen en ander ghewassen.
 6. Ghelegenthey van de in- ghebóorne van Brasil in 't ghemeyn.
 7. Van de Capitania St Vincent ende steden der Spaegniaerden.
 8. Van Rio de Ienero ende de ghelegentheden daer ontrent.
 9. Van de Capitania by de Portugeelen ghenaeemt Spiritu Santo.
 10. Van de Capitania Porto Seguro ende de woon-plaetsen der Portugeelen.
 11. Van de Capitania van los Ilos, ende de ghelegenthey van dien.
 12. Beschrijvinghe van de Bahia de todos los Santos.
 13. Van de Capitania van Pernambuco, ende de ghelegentheydt daer ontrent.
 14. Van de Capitania Tamaraca, ende die van Paraiva.
 15. Beschrijvinghe van de kust van Sant Vincent af, tot de Bahia de todos los Santos.
 16. Voorder beschrijvinghe van de kust van de Bahia, tot Rio Grande ofte Poteingi.
 17. Vervolgh van de kust van R. Grande tot de Marannon.
 18. Eenighe ghenetale aen-merckinghe op de provincien van Marannon ende de rechte ghelegenthey der selver.
 19. Beschrijvinghe van de Eylanden van Fetnand de Norohna, ghelijck die by de Françoysen worden beschreven.
 20. Beschrijvinghe van 't Eylandt Maragnan by de Françoysen.
 21. Ghestalte van de lucht ende vruchtbaerhey van 't Eylandt Maragnan.
 22. Beschrijvinghe van de fruyt-boomen die daer wassen.
 23. Beschrijvinghe van eenighe sonderlinghe kruyden ende aerdt-vruchten die op dit Eylandt groeyen; ende van 't ghevogelte.
 24. Beschrijvinghe van de visschen die in de zee ende rievieren worden ghevonden by 't Eylandt Maragnan ende daer ontrent.
 25. Beschrijvinghe van de vier-voetighe dieren die op het Eylandt Maragnan ende 't vaste landt worden ghevonden.
 26. Beschrijvinghe van 't volck van de lande, haet af-komste, ghestalte ende manieren, ende andere qualiteyten.
 27. De ghelegenthey van Topouyrapere ende Comma aen 't vaste lande.
 28. Kort verhael van 't gheene eenighe jaren gheduerende by de Françoysen is voor. ghenomen in dit quartier, ende van den bergh Ibouypap.

Het vijftiende Boeck. Van de Wilde Culte ofte Guaiana.

- Cap. 1. **G**helegenthey van de kust van Marannon af, tot aen de groote rivier de St Iuan de las Amazonas.
2. Beschrijvinghe van de riviere, ende haer eerste ontdeckinghe.
 3. De tweede voyagie van Orellana, ende voorder ghelegenthey van de rivier.
 4. Ontdeckinghe van de riviere Tobo ofte de las Amazonas by onse Nederlanders, ende eerst de ghelegenthey van de oost-zijde.

5. Voorder beschrijvinghe van de groote rievier de las Amazonas, ende de ghelegentheyt van de selve.
6. Vervolg van de rievieren ende landen van Rio de las Amazonas af, tot den hoek van de baye van Wiapoco.
7. Beschrijvinghe van de baye ende rievier van Wiapoco, ende andere.
8. Voordere aen-merckinghe op de rievier Wiapoco, uyt de onder-vindinghen van onse Nederlanders.
9. Beschrijvinghe van de rievieren Apurwaca, Couwo ende Wia.
10. Beschrijvinghe van de rievier Caiane, ende de ghelegentheden van de landen ende volckeren die daer onttrent wonen.
11. Van de ghestalte des luchts ende 't weder, ende volck van de lande.
12. Van de lijf-tocht van 't landt tot onderhoudt van des menschen leven.
13. Van de koopmanfchappen die in 't landt worden ghevonden.
14. Vervolg van de kuste ende verscheiden rievieren.
15. Van de rievier Orenoque in 't ghemeyn, volgens het ghene de Spaegniaerden daer van hebben uyt-ghegheven.
16. Voorder ontdekkinghe van de rievier ghenacmt Viapari by Geronymo de Ortal.
17. Vervolg van de ontdekkinghe van dit gheweste by Don Gonzalo Ximenes de Quesada, ende Antonio de Berreo.
18. De eerste voyagie van Sir Walter Raleigh op den Orenoque, 1595.
19. Voorder verhael van den tocht van Sir Walther Raleigh, ende de ghelegentheden van de rievier Orenoque.
20. De tweede voyagie van de Engelschen naer Guiana, onder het beleyt van Laurens Keymis in den jare 1596. Ende de derde beschreven by Thomas Masham, ende de leste van Sir Walther Raleigh selfs.
21. Ghelegentheden van de rievier Orenoque, naer de bevindinghe van onse Nederlanders.
22. Beschrijvinghe van 't Eylandt la Trinidad, als mede 't Eylandt Tabago.

Het sesbiende Boeck, Van Nova Andalusia.

- Cap. 1. **B**eschrijvinghe van 't vermaerde Eylandt Margarita.
2. Van de Eylanden Cubagua ende Coche.
 3. Van Punta de Araya daer de vermaerde zout-pannen zijn, ende de ghelegentheyt van 't landt daer onttrent.
 4. Beschrijvinghe van de provincie van Cumana, ende de ghelegentheyt van de landen ende volckeren daer onttrent.
 5. Kort verhael van 't ghene by de Spaegniaerden in dit quartier van Cumana in voor-tijden is aen-gherecht.
 6. Voorder verhael van 't ghene by Ortal ende Sedenno is voor-ghenomen.
 7. Vervolg van den tocht van Sedenno in dit gheweste.
 8. Beschrijvinghe van 't Gouvernement ende de provincie van Venezuela in het ghemeyn, ende de verdelinghe van dien.
 9. Van de eerste ontdekkinghe van het landt van Venezuela by de Hooghe-duytschen, ende het ghene eenighe jaeren gheduerende is voor-ghevallen.
 10. Beschrijvinghe van de stadt Coro, ende de ghelegentheyt daer onttrent; nostra Sennora de Carvalleda, Sant iago de Leon, Nova Valencia, ende Nova Xerez.
 11. Beschrijvinghe van de stadt Nicu Segovia, ende de ghelegentheden daer om-her.

12. Beschrijvinghe van de Stadt Tucuyo, Truxillo, Laguna, ende de gheleghentheyten daer ontrent.
 13. Beschrijvinghe van 't groote lack Maracaybo: ende van Maracapana op de uytterste limiren van dit Gouvernement naer 't oosten.
 14. Beschrijvinghe van de eylanden die voor dese kuste ligghen, te weten I. Blanca, Tortuga, Orchilla, Rocca, I. de Aves.
 15. Beschrijvinghe van de Eylanden Bonayre, Curacao ende Aruba.
 16. Beschrijvinghe van de havenen, kaben, rievieren van dit Gouvernement van Venezuela.
- By-hanghsel om by te voeghen aen de voorgaende boecken.

Eyndelick / alsoo de beschrijvinghen van Landen sonder Geographische kaerten niet wel en konnen verstaen worden / soo hebben wy naer ons vermoghen ghetracht de selve te doen maecken soo naer de waere gheleghentheyten ende ghestalte der landen / als ons moghelijcken is gheweest / uyt de waerste ende beste beschrijvinghen / als oock mede uyt de kaerten vooz desen by anderen uyt-ghegeheven; de welcke wy in veelen deelen hebben ghesocht te verbeteren / ghelijck wy verhoopen de gheene die verstandt hebben van dese materie / sullen bevin-den: hoe-wel wy niet en twijffelen oft daer zijn noch veel mis-stellinghen over-gebleven dooz ghebreck van beter onder-richtinghe / die wy metter tijdt van de onse hopen te bekomen: daer-en-tusschen sullen dese ghenoech zijn tot verstandt van de volghende beschrijvinghe / alsoo sy daer naer ghericht zijn: waer toe ons sonderlingh behulpsaem is gheweest de industrie ende ervarentheyden van Hessel Gerritz die de kaerten meest ontwoopen ende ghestelt heeft.

Regi-

Register van de Kaerten , de welcke moeten in-
ghevoeght worden als volgt.

- De Gemaecte Kaerte 600; dese Inleedinghe.
De Kaerte van de West-Indische Eylanden 600; pag. 1.
De Kaerte van Nova Francia 600; pag. 45.
De Kaerte van Nova Anglia, Novum Belgium &c. 600; pag. 89.
De Kaerte van Florida 600; pag. 137.
De Kaerte van Nova Hispania, Nova Galicia ende Guatemala 600; pag. 169.
De Kaerte van Terra Firma, Neuvo Reyno de Granada ende Popayan 600;
pag. 301. *carte*
De Kaerte van Peru 600; pag. 357. *carte 1/2*
De Kaerte van Chile 600; pag. 425.
De Kaerte van de Strate van Magallanes 600; pag. 449.
De Kaerte van Rio de la Plata, Tucuman, ende Santa Cruz de la Sierra 600;
pag. 477.
De Kaerte van Brasil 600; pag. 501.
De Kaerte van Guiana 600; pag. 552.
De Kaerte van Venezuela 600; pag. 597.

E R R A T A.

Hetwel wy hier neerstigh op den druck hebben doen letten / so sijn noch eens
 wepnighe druck-fauten door-gelopen / van welcker wy eenighe hier sullen
 aenwijzen: Pag. 17. lin. 18. leest negentghien graden. pag. 31. lin. 42. leest Martyres
 ende de Caios. pag. 35. lin. 28. leest van ontrent achtghien graden. pag. 330. l. 32. leest
 80. leg. in stede van 180. pag. 391. l. 21. leest Pariacaca in stede van Paviacacia. pag.
 577. l. 15. leest Berbice in stede van Berbin. pag. 583. leest Macureguaray. pag. 599.
 l. 27. leest Galera in stede van Calera. Zoo der noch eenighe soude moggen we-
 sen die sal den aendachtighen Leser licht by sich selfs kommen mercken.

BESCHRIJVINGHE Van WEST-INDIEN.

Het eerste Boeck.

Vande West-Indische Eylanden.

Inleydinghe.

Onder de VVest-Indische Landen presenteren sich voor eerst de Eylan-
den, soo groote, gelijk St Iuan, Hispaniola, Cuba, Iamaica; als
kleene, de veeleke de Spaegniaerden gemeenlijcken verdeelen in twee
banden, noemende de eene de Sotavento, veeleke ligghen by-zuyden de groote
Eylanden ende naert ofte aen't vaste landt van't zuyds-deel van America;
de andere de Barlovento liggende noords vvaerts naert't vaste lant van Florida
toe, vvesende dese Eylanden de eerste die van Christophoro Columbo zijn
ontdeckt. VVy sullen eerst beschrijven de groote, gelijcke op een rijc ligghen, be-
ginnende van St Iuan de Puerto Rico, alsoo het's Oostelijckste is; ende daer
naer de kleyne, volghens de voorgaende repartitie.

VANT EYLANT St IUAN DE PUERTO RICO.

Het eerste Capittel.

Vande ghelegentheden van dit Eylandt in't ghemeyn.

Dit Eylandt wierdt eertijds by de inwoonderen
ende gebueren in hare tale genoemt Borriquen; den Ammirand
Columbus selve ontdeckende inden jare 1493. noemde het S^t
Iuan Baptista: Is gelegen twaelf ofte vyftien * leguen naer't
legghen van Herrera ende de gemeyne bebindinge van't Ep^o
lant Hispaniola naer het oosten: en hondert sesendertigh van't
punt van Paria, 3. ende n. als Linschoten schryft. De heerle <sup>* Spaen-
sche mij-
len.</sup> Dec. 21.
zuyd-kuste leyt op de hooghte van ontrent seventhien graden by noorden den
Aequinoctiael, ende de nooyd-kuste leyt op de hooghte van achthien graden/
min ofte meer: Figueredo in syn Rotteiro stelt de nooyd-zijde op achthien graden
ende twintigh minuten: Is lanck oost ende west vyfseventertigh leguen ofte daer
ontrent: breedte zuyden en noo:den van twintigh tot dertigh leguen naer't leggen
van Herrera, maer Enciso in syn Geographia schryft selve lanck te wesen o. ende
w. dertigh leguen, ende breed 3. ende n. twintigh leguen. Het is seer vruchtbaer
van alle tegene in Hispaniola groeyt/als mede van Maiz ende Yuca. De gekalte <sup>Her. d. 4
1. j. c. 3.</sup>
des luytjes is seer bequaem ende genoeghlaem eenparigh tgansthe jaer doot/hyt
genomen in Decemb. en Ianuar. het en is daer niet te heet / tregent daer deel van
Maio tot September, hoewel niet alle jaren eben veel: in Augusto en September
pleghender stormen te vallen diese noemen Huracanes, ontrent de conjunctie van
de Maen/en sijn nu seer ordinaris/doch de nooyde winden doen de meeste schade
aen't gheschape. De wyden wo:den oock daer seer verdo:den ende verwoest doot
seker

leker geboomte welck men noemt Guaiabos, welck seer vooysel ende de overhang
niet: desen boom gheeft vruchten als appels/ brynen van bupen en van binnen
gheroleurt/ vol grepen/ van welcke het vee ende geboeghste eet/ ende up de gene
die op de acde ballen/ doo? tienst bande bersten/ wassen niet toe boomen/ die de
grondt soo bedecken/ dat het vee hem daer onder verberghet/ ende gantsch vertil-
dett/ oock en walt daer gheen gras onder het gheboomte. Chien leguen van de
stad Puerto Rico, naar' toot- ynd- oosten/ sept een hooghe gebegte/ welck sp noe-
men la Sierra del Loquillo, van welck een vervolgh van berghen loopt doo? het
midde van 't gantsche Eplandt/ oost ende west tot aende zee ende by de stad S^r
German. Hoewel dit Eplandt maer ontfrent hondert ende twintigh leguen in't
omgaen is/ soo heeft het nochtans wel byrentwintigh riebieren die inde zee loo-
pen ende daer onder seken die water-rijc zyn/ te weten Bayamon, welck upt- komt
inde bape van Puerto Rico, een halve myle vande stad: Toa: Guayane: Arezi-
bo, by welckes mondt eenighe hupl- ghesinnen woonen rijk van vee: Guabiabo:
Rio grande: Luisa d'agua, welck een bequame haven geeft voo? schepen. Ouiedo
noemt de principaelste riebier van dit Eplandt Cairabon. loopende inde zee aen
de noot- zyde van 't Eplandt. Binnen 's landes zyn veel beken/ in welcke alle
ertijds goudt wiert gebonden: daer zyn oock diverse mynen van goudt (doch
soo sijn niet als dat van Hispaniola,) meest aende noot- zyde van 't Eplandt als
Ouiedo ghetupghet: silver/ loot/ tin/ quicksilver/ ende Azul, daer de schilders hen
van dienen. Daer zyn thien Ingenios ofte supcker- molens/ welcke jaerlijc upt-
brenghen vijftighen dupfent Arroben, ende konden merder upt- brenghen/ indien
daer volck genoegh waer om te arbeiden: den meesten rijkdom van 't Eplandt
bestaet in supcker/ hupden/ geinber/ die seer schoon valt. 't Aertrijk is wonder
vruchtbaer/ soo datter Cannastola walt in overbloet/ ende alle vruchten van Ca-
stilen/ upghesondert olghen/ welcker boomen daer wel wassen/ doch geben geen
vruchten ende allerhande krupden. Men vindt daer den boom Tabernaculo,
(Ouiedo noemt de gumme ofte herst die daer van komt Tabunuco) welck upt-
geeft sekeren witten herst ghelijc Anime, dienstigh om schepen mede te pecken/
ende oock om mede te verlijken/ is oock goet om de verlijchepdt der leden te ver-
drijven ende wonden te ghenelen: den boom Maga, die onoverlijck is/ ende
beguaem om incke- kokers ende dierghelijcke dinghen van te maken/ brenghet een
bloem vooys als een roose. Daer valt oock veel Palo santo, welck men noemt
Guaiacan, oock dienende om mede te verwen/ van Ouiedo segt dat den boom
diese noemen Palo santo, vershepen is van Guaiacan: hoewel het hout van de-
sen boom de selve kracht heeft om de spaensche pocken te ghenelen. De Higillo
Pinrado is soo heelsaem/ dat het sap vande bladeren in een versche wonde gedruet/
men daer niet meer en hoeft naer te sien: de selve kracht heeft oock een ander kleen
boomken/ welck sp noemen van Santa Maria; ende een ander genaemt Balsamo.
Daer is een streekende krup/ brenghende voozt een witte bloeme als een violente/
doch wat langer/ welck sp noemen Quibey, wat dieren daer van eten/ die sterben:
daer wassen ooc aende strandt gelijc kleene appel boomen/ wie onder de schadu-
we slaapt/ die woort verlesent/ ende de visch vande vruchte etende/ werden hem de
tanden swart: 'tis gebeurt dat de menschen van sulcken visch etende/ gheschooven
zijn in dierentwintigh uren/ ende ontkomende valt de lieben 'thap? upt. Men
heeft daer oock een gheboomte/ welck sp noemen Zeyba, extrao?dinaris groot/
hebbende somtijds de stam onder so dick/ dat vijftigh mans handt aen handt
die quallijc konnen ombademen. 't Meerendeel van dit Eplandt zyn hooghe
berghen/ waer van eenighe seer dicht met boomen zyn betwaelen/ ende met schoon
krupdt/ ghelijc in Hispaniola: heeft wepmigh black landt/ veel ballepen/ met
schoone riebierkens daer doo? loopende. Daer onder waren certijds twee seer
goudt-rijcke riebierkens Manatuaban ende Cebuco, waer grooten rijkdom is
uptgehaelt. Men heeft seer goede visch op de kust ende in de bapen naer het westen.

Het

L. 16. c. 1.

Her. d. 1.
L. 7. c. 4.

Het tweede Capittel.

Vande Steden ende woon-plaetsen in dit Eylandt certijds ende nu noch by de Spaegniaerden berivoont.

In den jaer 1510. werdt Iuan Ponce de Leon vanden Koninck van Spaeg^{Her. d. 1.} gnien voorsien met het goubernement van dit Eplandt: de welcke achde nooyt^{L. 7. c. 13.} sijde van 't Eplandt een woon-plaetse leyde die hy noemde Caparra, een legue vande zee by de haven welck hy noemen Rico: desen wegh was bergachtich ende seer dicht van boomen/ soo dat soo veel colte de probiande ende andere noot-sakelijckheden vande haven te byenghen naer dese woon-plaetse/ als van Spaegnien te byenghen tot de haven / nochtans doo; de begheerte van 'tgoudt te ver-gaderen/ bleef de plaetse bewoont doo; thien of twaelf jaren. Daer naer veran-derden sy van plaetse / ende namen hare woon-plaets by naer aen 'thoofst van 't Eplandt in een valleje op de selve nooyt-kuste ontrent daer nu St German legt (daer wophiet naer van sulsen spreken) ende noemden die Guanica, doo; dien sy daer enige goudt-rijcke rivierven bonden: ende weder eenighen tijdt daer naer verleyden sy haer woon-plaetse vier leguen doo;der / waer de Aguada legt/ soo ghenoecht om dat de schepen daer komen water halen / ende noemden die Soro maior; ende keerden eyndelijck tot de doo;-gaende valleje/ noemende de plaetse St German. Hetrera seght in syn Descrip. de las Indias, cap. 7. dat Guanica was gelegghen op de ypper-kuste / ontrent daer nu is Puerto de Mosquitos, een seer goede haven: El Aguada ende Soro maior op de west-kuste. In den jaer 1514.^{Her. d. 1. L. 10. c. 16} wierdt by den Koninck geboden een kleyn Eplandeken ligghende by de kuste met een kallje aen 't groote Eplandt te hechten / ende de officiers vanden Koninck werdt belast haer residentie te houden tot Puerto Rico, welck het begin is ghe-woest vande stadt welck wy nu sulsen beschryben.

St IUAN DE PORTO RICO.

Dese stadt is gelegghen aen 't begin vande nooyt-kuste van dit Eplandt naer^{Her. d. 1. script.} het oosten tot / op de hooghte van weynigh meer als achthien graden; woort ghenoecht Puerto rico om de uptnemensheyt van de haven / wesende besloten ende versekerd doo; de tempersten: de stadt is gelegghen op een kleyn eplandeken/^{Her. d. 4. L. 5. c. 5.} verseyden van 't groot Epland / ende daerom en heft het gheen versck water dan in cisternen / ende een fonteyne bloedende upt de zandt-berghen ontrent de zee / een halve legue vande stadt: men komt van de stadt op 't eplandt ober een kallje/ welck ghenoecht wert el puente de Aguilar. De fortreffe ligt op een hooghte / welck sy noemen el morro empinado, aen 't inkomen van de haven/ als een ringt / soo dat het vande zee is omringelt / en men kan daer niet inkomen / dan doo; een seer nauwen wegh / ober sulcy is het seer sterck / insonderheyt sines het selve doo; bebel vanden Koninck in 't jaer 1590. op nieuws is geytificiert / ende versekeret.^{Derde deel van de Ee-gelcke voyage.} Waer van den Gouverneur Don Diego Mendez de Valdes in 't doo;schryben jaer aenden Raedt van Spaegnien dus schryft: Den Maestre del Campo Iuan de Texela ende oppersten wetek-meester Iuan Baptista Antonelli, zijn hier wel aengeko-men, ende hebben de stadt besichticht met alle de geleggheden rondt-om, ende hebben uytgemerckt een plaetse tot opbouwinghe van een sterck Kasteel, daer 't landt seer vvel mede te vreden is: het staet op een seet bequame plaets, te vreten, een hooghen bergh aen 't inkomen vande haven, ende reyckt over naer het punt van 't landt, hebbende soo veel ruymre van binnen, datmen daer dry duysent man soude konnen logieren. 't Sal gehout vvoeden triangels vijfe, reykende tot aen de baye, ende wy sullendet veertich goede stucken gheschuts moghen planten. Ick verwaecte vijf Canons uyt Spaegnien, met schetp, pulver, ende andere vvapenen, doot dien hier van alles groot gebreck is. Syn Majesteit heeft hier ghesonden twee hondert soldaten onder twee Capiteynen: Ick monstere twee-mael tey maendt alle het volck van 't Eylandt, ende bevinde

feer naer vijftighen hondert vveerbare mannen , ende tachtich te peerde. Als 'tfort sal vol trocken zijn , sal't het sterckste zijn , dar syn Majesteyt in gantsch Indien heeft. 'Tvolck slaepnu gherust , daer hier te voren de Enghelsche ons quamen braveren tot inde mondt vande haven. Dus vertte den Gouverneur. Naer 'tverhael vande dopagie vanden Grabe van Cumberland en bevindinge vande onse soo heeft de Stadt wijde ende schoone straten/ de huysen gebout op de Spaensche wijs ; een strape kerck met twee rijen ban pilaren/wepnighe ende klepne vensters/met kanefas bedeckt by gebreck van glas ; beneffens het Casteel soo heeft sy noch een sterck huys aende west ten supden zyde vande Stadt welck sy noemen Fortaleza ; de Stadt licht open ende de rest van 't kleyn Eplandt is meel met boomen bewaflen. In dese Stadt houden haer residentie den Bisschop van't Eplandt/welende Suffragaan van die van St Domingo : den Gouverneur ende andere Officieren des Konincks van Spaegnen. Sir Francis Draeck meynde dese plaetse te veroveren op sijn laetste tocht/ dan miste ; dit was inden ja-
 re 1595. Den Grabe van Cumberland , naer dat hy op de Riebt van Lisboa de Caraken hadde in ghehouden / inden jare 1597. voer naer dese plaetse/ ende veroverde de selve met diverse fortreffen/ byocht van daer wel tachtich stuken ghelchus/ ende eenen rijcken buydt. Hy landen met sijn volck een groot stuk by oosten de Stadt/ende trock soo langhs een seer morpelycken wegh/ doo; gebreck van goede leydel. lieden tot aen de bygge ; al waer hy twee fortreffen vonden liggende aende ober-zyde vande kille/ welcke hy beyde naer wepnigh gheveghts veroverde/ ende trock soo voorts sonder eenigh belet naer de Stadt die hy meel verlaten vone/ 'tvolck hem in't Casteel geresetert hebbende: belegerde 't Casteel/ en kreegh het by appointement. De Grabe meynde 't Casteel ende de Stadt te besetten: dan daer quam sulcken siecke onder sijn volck/ datter wel 400 sterben/ ende hy geen volck en konde sparen/soo dat hy de plaetse verlatende weder-keerde naer Engelandt. Daer naer inden jaere 1625. is dese Stadt ingenomen by den Manhaftigen Generael van der West-Indische Compagnies Vloten Boudewijn Hendrickz. van Edam/ die met een ongehoorde couragie in spijt van't Casteel doo; de enghete van't gat in-licp ende de Stadt veroverde ende eenighen tyd in- hieldt: dan alsoo hy te swack van volck was om 't Casteel met maght aente grijpen/ soo is hy weder de selve wegh upt- ghevaeren ende ghelucklyck daer doo; ghekomen/ met verlies alleen van een schip/welck doo; qualijck toe- sien van de Stuer- lieden was vast ghevaecte int upt- seplen/ recht onder 't Casteel.

St GERMAN.Her. d. 4.
l. 5. 2. 3.Het. de-
script.

DESE Stadt/ welck eertijds wierdt ghenoemt nuevo Salamanca , was ghebout van de overblijfselen van Guadianilla, welcke lagh naer't supden: is gelegen vier leguen vande zee/ dertigh ofte dypendertigh leguen van Porto Rico, naer't supd-westen: de Francospen hebben daer diverse reysen aen ghetweelt ende de plaetse gheplondert: de Indianen die daer toe behooren/ sijn qualijck geslogert op een bergh/ sonder blackte/ ende 'twater ver van daer te halen. Ouiedo schryft/ datter in sijn tijdt waeren ontrent de vijftigh huysen/ ende dat de haben niet goet en is doo; diense open licht/ daer de riebt Guatabo in komt.

ARRECIBO is de derde woon- plaetse van dit Eplandt/ende is gelegen dertigh leguen van Porto Rico naer het westen toe/ naer't legghen van Herrera.

Het derde Capittel.

Vande Havenen ende andere gheleghentheden van die Eylandt ende van Mona.

IN dit Eplandt van St Iuan de Puerto Rico sijn wepnich havenen/ doo; diem de gantsche kulle naer't noorden seer befinet is met ondiepen ende banken; de habenen die daer sijn/ ligghe naer't oosten van Porto Rico , ende is een rupghe kulle/

kulste/ als Ouiedo ghetupgheft/ dooz dien de noozde twint daer op domineert : ende ^{la 6. ca.} acnde oock-ijde heeft het diuersche lerge Eplandekens diele noemen las virgines; welck zijn veel gebroken Eplandekens/ waer van't ene woort ghenaemt Blanca, ^{Enghel-} daer hen menichte van geogelte op hout: tusschen dese Eplandekens ende roock- ^{sche vo-} eynde van't Eplandt St Iuan licht een Canael/ welck sp noemen el passajo. daer- ^{yagie.} men in komt naer datmen dese Eplandekens zupd oock van hem heeft gebacht. De habenen zijn boozes / de Riebiere Luisa, ende diele noemen Canoba ende la Cabeça, het oostelykste punt van't Eplandt by het gheberghe del Loquillo, ende daer by een haben/welck sp noemen St Iago, by leguen boozder een ander/ die sp noemen Yabucoa, ende by leguen bande kulste een kleyn Eplandeken welck sp noemen de Passaye : dese zijn al acnde oock-ijde. Aen't begin van de zupd-ijde licht een Eplandeken welck sp noemen Boyqui, ende wat boozder het Eplandeken Santana, de haben Guayama, ende boozder de Riebieren Neabon ende Xavia, ses leguen aen dese ijde bande haben Guadianilla, welck leghe twee leguen oostwaerts van Rio de Mosquitos, alwaer oock gheslegghen is de Riebiere diele noemen Guanica, ende ses leguen boozder Cabo roxo, het westelykste punt bande zupd- kulste van dit Eplant: by dese Cabo soude een bape zijn daer zout te bekomen is/ naer't legghen van de Engelsche. Aen't west-eynde van dit Eplant naer Hispaniola toe leght het Eplandt Mona, (daer wy terkonst sullen van spreken) ende naer't noozden van't selve el Monico ende Zaccheo, twee kleyne Eplandekens/ waer van Zaccheo is een ronde klippe ende onbewoont: boozes is acnde selve ijde van't Eplant St Iuan, de haben Puerto de Pinos, ende de Mayaguez : oock de bape van St German el veio, ontrent welcke bape een seer playfante ende vruchtbare contrée is/ daer ozaengien/ limoenen/ plantanos ende andere vruchten in overbloet wassen. Boozder heberghe de mondt bande riebiere Guanabo ofte la Aguada, ende noch boozder die van Guaharaca. Aen de selve ijde licht mede de bape van St Francisco op de hooghe van achtien graden en elf minuten; een schoone plaats om water te halen. Daer naer op de nooyt- kulste van dit Eplant de riebiere Camay ende Cebuco. ende Toa, ontrent Puerto Rico: ende in't midden bande zee naer't zupden toe vier ofte vyf Eplandekens diele noemen las Haberianas.

Mona is een kleyn Eplandeken; gelegen op de 18 graden ende 8 ofte 10 minuten by n. den Equinoctiael; merck ter halver zee tusschen St Iuan ende Hispaniola: thien mylen w. ten n. van Cabo roxo ofte west- hoek van St Iuan: heeft reede acnde w. ende 3. ijde: de w. ijde en is over een half myle niet breedte/ ende is banden eenen hoek tot den anderen beset met een reef/ ende tusschen beyden is een kleyn binnen water/ soo dat als de zee een woepnigh schiet / daer niet is aen te komen: aen de 3. ijde is over al zand- strand/ en beter om aen te komen: doch de grond is concon klippigh en vuyl / soo datmen wel moet toefien waermen syn ancker laet ballen. Op dit Eplandt is geen versck- water te bekomen; daer en woont geen volck /maer daer zijn hoozn- beesten op/ verckens ende bocken/ doch quaet om krigen/ om de dicke boschagie wille : daer wassen seer schoone ozagie appelen: de grond van't Eplandt is silighen steenigh; en is in't gheheel geen vier mylen groot.

VAN TEYLANDT HISPANIOLA.

Het vierde Capittel.

Vande ghelegentheydt van dit Eylandt in't ghemeyn.

Het Eplandt twelck de Spaegniaerden de naem van Hispaniola hebben ghegeven/ wierdt eertijds by de Indianen ghenoemt Ayti ende Quilqueia, ^{Her. de-} is bande figure van een Castanen blad; licht tusschen de hooghe van achtien ^{script. c.} tot twintigh graden by noozden de linie naer't legghen van Herrera, woepnigh ^{s. ende} ^{dec. a. l. j.}

meer ofte min; hebbende in syn om-loop by de vier hondert leguen; is lanck oost ende west hondert ende vyftich leguen, byrede van dertich tot sedich leguen, waer het op syn breedste is. De gheslachte van de surche is waarin/ jae heet merres/ doch meer des boo; middaeghs: naer de middagh begintmen de koelte te geboelen als de Virason (dat is de windt upt de zee) op-komt. Het is seer vruchtbaer/ ende heeft seer schoone weyden boo; alderhande vee/ soo datter heben daeghs zijn ontallijcke troupen van peerden/ kieren/ koepen/ verckens/ ende honden/ jae in sulcke menichte dat het vee van kieren/ ossen/ ende koepengheen sekere eygenaers en heeft/ maer diele eerst op't velt ofte gheberghen kan kryghen ende dooden die iller eyghenaer van. Twelek vande inwoonderen wo;dt beneersicht om met de hupden haren handel te plegen/ latende vlercklych als onnut op't velt ligghen: waer doo; de honden soo vermenichfuldich zijn/ datse doo;'t landt met menich-ten loopen als wolven/ ende doen groote schade onder het vee. Velen handel van de hupden is een vande beste van dit quartier. De selve honden hebben oock ghe-destruert veel van de berckens/ die in dit Eplandt seer hebben toe-genomen doo; het delicaet voetsel van soete wo;telen ende andere goede scrupen/ waer doo; sy oock seer delicaet syn. Eer de Spaegniaerden aen dit Eplandt quamen en waren daer gheen vier-voetige ghevierten/ als alleen de Hutia, Chemi, ende Cori van verscheyden groote ende ghedaente/ doch alle seer ghelijckende onse conijnen; ende sekere somme hondkens van seer frape maeksel ende colour/ diele op de jaght ghebruyecten: noch gheenighe vernijnghe dieten om de menschen schade te doen/ hoewel daer anders gheen slanghen en adders en onbyken. Van daer was een seker ghewoonte ghelijck de vlopen/ springende ende hem onderhouden- de int land ende slof/ ghenaemt Nigua, de welcke inde voeten bijten/ ende weten haer in te byngghen tusschen vel ende vleesch ende de naghelen/ hebben haer neten/ ende vermenichfuldighen seer/ soo datmen se qualijck kan verneederen dan met wyer ende heete vloekens; eer dat de Spaegniaerden daer raet toe vonden/ wiet- den sy daer van soo ghequelt/ dat ernighe de teenen/ jae de voeten verloozen. On- der de visschen die daer werden ghevonden/ is aen merckens tweedigh/ diemen noemt Manati, welck hem houdt in de zee ende de rivieren/ van maeksel als een leeren wijn-sack/ met twee beenen boo; aen de schouderen/ daer sy mede swimt/ van midden naer de stert loopt sy smal af; thoest is als een ossen hoofs/ kleine oogghen/ graut van verwe/ de hupde graut met eenighe hantkens: daer wo;- dender ghevonden die twintigh voeten lanck zijn ende thien dick/ syn poeten zijn ronds met vier klauteren aen elck/ sy byngghen haer jongghen voo; als de koepen/ ende hebben twee bo;ssen daerle die mede voeden; de smaack is meer dan van vlesch/ vercklych ghedoot zijnde/ schijnt kalfs vleesch te wesen/ ende ghesouten gelijck tongin/ dan is beter ende conserveert hem langher: syn vet is goet ende en wert niet garst/ men vet het leder daer mede: heeft eenighe stenen in 'thoost groepende diemen seght goet te wesen tegen 'tgrabrel ende steen. 'Tgheboonte van dit Ep- landt is bynaer 'tselbe als 'tgene top in't Eplandt S' Juan hebben verhaelt; dan dat hier ghevonden werdt Byellie hout/ insonderheyt inde Provincie van Ya- quimo, van waer menichte certijds is verboort. Daer valt oock een soorte van peper diele Axi noemen/ van verscheyden soorten/ welck certijds by de India- nen seer geacht was. Daer valt overbloedigh de wortel Yuca, van welke men de Cazabi maect/ welck is het broodt van die quartieren/ beneffens andere de- licate vruchten/ als een soorte van Platanen, welck sy Dominicos noemen/ klen ende wit/ ende de beste gheacht van die soorte. Doch de twee vruchten daer dit Eplandt merck syn profijt upt treckt/ zijn daer van elders gebracht/ supcker ende gember. De gember is eerst upt Oost-Indien in dit Eplandt ghebracht/ ende in sulcken over-bloet aenghetwassen/ dat sy niet en weten waerle met soo veel gem- bers doen sullen: Daer werden inde vlote van 'tjaar 1587. naer Sevilla gebracht twentwintich duysent ende dypenbystich quintalen gembers. De supcker rieden

Acofta
l. 1. c. 11.Idem l. 1.
c. 11.Her. d. 1.
l. 3. c. 14.Dec. 1. l.
3. c. 11.Her. d. 1.
l. 3. c. 13.Acoft. l.
4. c. 40.Acoft. l.
4. c. 10.Acoft. l.
4. c. 31.

wierden daer eerst ghebyacht inden jare 1506. ende hebben allenciens in verscheyden plaetfen soo roegenouwen / dat inde voorscheyden blote bant jare 1587. acht hondert ende achtennegentich kisten over quamen van dit Eplandt. Daer waelt oock seer veel cortoen / welck de Spaegniaerden daer hebben ghebonden; 'tgroeyt aen groote ende kleine boomkens / meest in de ballesen. Daer en plagh geen Maiz ofte koozen te willen groeyen / dan eenige javen herwaerts heeft het begonnen daer doort te komen op koele quattieren. Dit Eplandt is oock in sommighe plaetfen besmet met de snoode boomen Guaiabos, daer top hier vozen hebben van ghesproken. In dit Eplandt waren eenighes seer trefselijcke mijnen van goudt / ende nameelijck die van Cibao ende St Christoval, ende andere; soo dat jaetlic daer gesmolten wierden by de Officiers vande Koninck vier hondert ende sestig duplent Pezos; inghelijck was daer ende is noch groote quantiteyt van goudt in diversche rievieren. Inden jare 1530. werde ontdeckt een goede mine van silber ende verscheyde mijnen van pser / welck alsoo goet wort bevonden als dat van Biscaia: is oock rijck van koper-mijnen / ende daer wierde een sonderlinghe ontdeckt inden jare 1506. by Puerto Real. Doch de mijnen en woeden van ober lang niet meer gebeneficiert doo; ghebreck van werck-lieden; soo dassen in dit Eplandt koperengelt gebuysken / welck daer alleen gaeck daer is. In somma / dit Eplandt is van soo goeden temperature / ende het aerderijck geeft soo wel alderhanden noodduyst / dat het magh vergeleken worden met de vruchtbareste landen vande wereldt. Waerom de Spaegniaerden eenighes wel hebben gheoo:deelt / ende den Koninck aenghedient / dat dit Eplandt het alder-ghelegenste was om alle de ander landen van Indien te mantereeren tegen alle invasen van andere natien / indien den Koninck dit Eplandt maer wel met volck besette / ende alle de vloren belaste in't gaen ende keeren daer aen te loopen: doch dit advijs en is niet ghevolght gheweest / maer is ter contrarie 'tlandt eerst gantsch onrbloot van ingheboorne / die vergaen zijn ende eenemael gheconfusmeert / ghelijck selve te lesen is inde clachte van Fr. Bartholomeo de las Casas; ende dat in soo korten tijdt / dat daer in't jare 1508. ghebonden wierden boven de sestig duplent Indianen / inden jare 1514. daer gheen veertshien duplent meer en waren te vinden; soo datmen daer swarten heeft moeten brenghen: ten anderen zijn de Spaegniaerden oock veel van daer vertrocken naer Peru ende Nova Hispania, ende andere landen / daermen met de atme ingheboorne te berooven liechter en'tgondt quam: soo dat / ten ware de koninklijke Audientie hier ware ghelegt / 'tEplandt wel gantsch had moghen verlaten zijn gheweest.

Her. d. 1.
l. 3. c. 3.

Acost. l. 4. c. 3.

Her. d. 4. l. 6. c. 16.

Her. d. 1.
l. 10. c. 12.

Het vijfde Capittel.

Vande Provincien van dit Eylandt.

In dit Eplandt waren ten tijde als de Spaegniaerden het eerst ontdeckten / verscheyden Provincien / die van hare bysondere Heeren / die spieden Caciques noemden / gheregeert wierden: als nameelijck de Provincie van Hyguey, ligghende op de zuyd-kuste van 'tEplandt aen oostelijcke deel / teghen ober het Eplandt St Juan de porto rico, wesende een berghachtigh landt / doch de berghe zijn black boven als tafels / soo datter beswaerlijck is op te komen: dese pleynen ofte tafelen zijn thien tot vijftien leguen langh ende breedt / al met seer scherpe steenen beleght / doch hebben ontallijcke putten vol van geroleurde aerde / die seer vruchtbare is om de woortelen van Cazabi in te planten ende andere vruchten te winnen / insonderheydt seer schoone Belouenen. Het Eplandt Saona leydt aen dese Provincie / daer top hier naer sullen van handelen. Naest aen dese Provincie van Hyguey was gelegghen de Provincie Hycayagua: van daer naer't noorden leydt de Provincie Samana, vā welcke de Golfo haren naem heeft. Aende zuyd-zijde van't Eplandt leydt de Provincie van Yaquimo by welsen de

Her. d. 1.
l. 6. c. 8.

Her. d. 1.
l. 6. c. 8.
Her. d. 1.

- Stad St Domingo, waer veel Brasilië-hout valt/waer doo: den eersten Admirand
 Her. d. 1. Columbus die eertijts noemde Puerto de Brasil. Ende daer aen vervolgens/is ge-
 l. f. c. 1. legen de P^{ro}vincie Baoruco in't geberghe/ welck leght aende zuyt- zijde/ dertigh/
 Dcc. f. 1. veertigh/vijftigh en tseftigh leguen van St Domingo: die geberghe streckt inde
 l. c. 6. lengte naer tseffen van Herrera) tseftigh leguen, ende is twintigh en meer breed/
 sonder water en ander voetsel doo: de menschen ende de peerden en kan men daer
 oock niet gebuysen: soo dat de Indianen die in die geberghe gebluyt waren
 onder het beleydt van een Indiaen diele noemden Don Henrique, de Spaeg-
 niaerden veel wercks hebben gegeven eenighe jaren ghebuerende. Voo:der was
 daer de P^{ro}vincie Xaragua, gelegen aen den grooten inham/ welcke die Epland
 ghelijck in twee verdeelt/ de ene zijde streckende tot Cabo St Nicolas, welcke
 meer als dertigh leguen, ende d'ander naer Cabo Tiburon, welck noch langher
 l. j. c. 5. is: dese P^{ro}vincie bynght veel Cortoen voo:et. In dese P^{ro}vincie (naer dat
 Ouiedo verhaelt) light een lack/ twee leguen vande zee en niet verre vande Stadt
 Yaguana, streckende naer her oosten; ende is aen't begin d'p leguen wijdt ende
 voo:ts twee; brack als de zee/ met de welcke het schijnt ghemeynschap te hebben
 doo: eenighe verbor:gen wegen: ende heeft bp naer alle looyten van zee-visch; is
 ontrent de 18 leguen langh: heeft aen sijn zuyd- zijde Baoruco daer top van
 hebben gesproken/ ende naer t'noorden een ander P^{ro}vincie/ bp de Indianen ge-
 noemt Guahaba; ende naer t'westen een ander P^{ro}vincie/ genaemt Haniguagya,
 Her. d. 1. altwaer de Stadt Zabana geleght wiert/waer de P^{ro}vincie nader-hant de naem
 l. c. 4. van heeft verkregen: (Zabana is inde spake vande Indianen te leggen black-
 ter:) dese P^{ro}vincie is black ende voo:et merren-deel seer fraep/ insonderheyt nae
 de zee toe; ende is ghelegen aen't eynde van die Epland naer Cuba toe. Twaelf
 leguen van Xaragua was een ander P^{ro}vincie bp de Indianen ghenamt Ca-
 hay, welckes inwoonders seer fraep volck was. Op de nooyt-kust van die Ep-
 land na Cuba toe was de P^{ro}vincie Marien (die andere oock noemen Darien)
 Her. d. 1. daer den Admirand Columbus eerst aenquam doen hy die Epland ontdeckte: is
 l. 9. c. 3. seergh landt/ heeft goede havenen ende goet water: hier boude desen Admirand de
 l. c. 4. Stadt Navidad, welck hy daer naer weder verliet. De principaelste binnen-
 Her. d. 1. landse P^{ro}vincie waren/ Cibao daer de rijcke Goudt- mijnen waren: is bergh-
 l. c. 10. achtigh ende klippigh landt/ hebbende ontallijcke rievieren ende beken/ in welcke
 alle men goudt vint; vol van seer hooghe Dijn-boemen: ghesonde landt ende
 Her. d. 1. goede lucht / ende seer goet water. t'Goudt dat inde beken wo:dt ghehouden
 l. c. 14. is in kleine greynjens/ hoewel daer somtijds wel groote greynen wo:den ghe-
 bonden. Daer zijn oock Cooper-mijnen ende tweynigh Azul. Den eersten Ad-
 mirand boude hier een forreffe die hy noemde St Thomas. Daer naer volght
 de P^{ro}vincie de la Vega real, welck is een secht ende black veldt/ een vande
 wonderlijckste dingen vande werelt/ bp de tachtigh leguen lanck / ende in som-
 migh plaetsen twintigh tot dertigh leguen breed/ streckende vande ene zee tot
 de andere: is omringelt met berghen / daer ontallijcke rievierkens van af-
 vallen. Voo:der is binnen's landes ghelegen de P^{ro}vincie Maguana tusschen
 Her. d. 1. twee machtige rievieren Neyba ende Yaqui, ofte Yaqué soo Ouiedo die noemt/
 l. c. 11. de welcke haer met Neyba vermenghende soo voo:ts in zee loopt. Spndelijck
 Her. d. 1. de P^{ro}vincie vande Ciguayos nooytwaerts vande gran Vega real, bergacht-
 l. c. 4. tigh ende hardt landt. Daer zijn noch meer P^{ro}vincien ghewelt in die Epland/
 ende de voo:st hietene wo:den bp andere oock anders ghenomt / dan ons heeft
 Her. d. 1. ghenoggh ghebocht Herrera hier in te vo'ghen.
 l. j. c. 8.

Het selte Capittel.

Vande Steden der Spaegniaerden die eertijts in dit Eylandt waren.

DE Spaegniaerden hebben in die Epland veel woon-plaetsen ofte Steden
 ghehad/ die sy daer naer weder hebben verlaten / vande welcke wy eerst
 sullen

sullen spreken om de ghelegentheden van het Eplandt volkomenlijcker te verstaen. De eerste woon-plaetse dooz Christophorus Columbus in syn eerste vopagie ende ontdeckinghe in dit Eplandt gheleghet / was Navidad, inde Provincie Marien daer doen ter tijt Guacanagari Cazique was; hadde een goede haven onder een kleen Eplandeken welck Columbus noemde St Thomas. Doch den Ammirand weder-kerrende vooz de tweede reple / ende twelck hy daer ghelaten hadde/ doot bindende / heeft goet ghebonden hem elders neder te slaen; ende is van Navidad oost-waert aenghevaeren vooz by Monte Christo, ende heeft daer gheleghet de Stadt Isabella, by een groote rievier / met een goede haven / hoewel niet beschut vooz de noozt- wester winden / acht ofte neghen leguen westwaerts van Puerto de Plata: bondt daer steen en kalk / ende andere ghereetschap tot timmeragien; slande ille wonder byzichbaer ende ghelonde lucht. De Provincie van Cibao, daer meeste goudt viel / is maer twintigh leguen van daer; ende was naer ghelegghen by de gran Vega real, daer wy hier bozen van hebben ghesproken. Dese plaetse is daer naer oock ghesedepopulert. In dit Eplandt was oock rechtstids inde Provincie Xaragua, de Stadt Verapaz, welck den Gouverneur Nicolas de Obando daer dede bouwen / naer dat hy de Casique van deselve Provincie / met syn suster Anacoana ghenoomt / en de vooznaemste vande Indiaenen / seer schandelijck ende verraderlijck hadde doen onbyngghen. Ten selven tijde wierdt oock gheboutwte Salva terra de la Zabana, inde Provincie Haniguaia, daer wy van hebben gheroort in 't voozgaende Capittel: lagh twee leguen vande haven by Cabo de Tiburon: oock dertigh leguen van Xaragua, ende inghelijcks dertigh leguen van St Domingo, tuschen de twee machtigh rievieren Neyba ende Yaqui, midden in 't Eplandt / een Stadt welck sy gaben den naem van St Iuan de la Maguana: van is oock al verlaten / uptghenomen dat de kercke daer is blyben slaen. Ten selven tijde wierdt oock een Stadt ghebout inde Provincie van Yaquimo, aende zuydt-zijde van 't Eplandt / by een haven welck den Ammirand als bozen hadde genoomt Puerto de Brasil, met een fortreffe aende haven / ende noemden dese Stadt Villa Neuva de Yaquimo: daer leghet noch een verballen fortjen soo de onse ghetupghen. Oock el Bónao by Coeuy, waer eerst by Columbus een fortreffe was ghelept tot bescermminghe van de mijnen; lagh negenstien ofte twintigh leguen van St Domingo, aen een byzichbaer ende lustich black veldt / soo dat het abundantie van Maiz ende Cassabi ende ander victualie upt-bijcht. Daer was oock rechtstids acht leguen noot-waerts van St Domingo een woon-plaetse / die se noemden Bonaventura aende rievier Haina, daer 'tgoudt wiert ghesmolten vande oude ende nieuwt mijnen. Van al van 'tjaer 1519. schypben de Officiers aen den Koninck / dat hoewel daer seer goede mijnen overigh waren / daer eben wel ghem goudt meer en wierdt versamelt / soo datter niet anders daer ontrent en viel als wepnigh Cannafistola: waer dooz de plaetse oock epndelijck is verlaten. In den jaer 1504. doen Salva Leon werdt ghebout / wert mede te landt-waert in gheleghet Santa cruz de Aycayagua, tuschen welcke steden altoen slande vande twee Provincien wierdt verdeelt.

Dat lebende Capittel.

Vande Steden der Spaegniaerden die nu zija in dit Eylandt, ende eerst van St Domingo.

DE principaelste Stadt niet alleen van dit Eplandt / maer van alle de Eplanden daer ontrent / is St Domingo, welck den ersten Ammirand Columbus noemde de nieuwt Isabella, (doch dese naem is niet gebleven.) Dese Stadt wiert ghebout by den Adelantado Bartholomeus Columbus upt bevel ende dooz last van syn broeder den Ammirand, en de inwoonders vande Stadt Isabella werden derwaerts

dertwaerts gebacht inden jare 1494. wiert geleght aen de kant bande riebiere
 Ozama, welck een schoone ende diepe riebiere is / soo datter schepen van drie
 hondert baten konnen op komen / ende heeft een seer goede haven; aen de supdt-
 zijde van t'Eplandt/ende op de oost-zijde bande selve riebiere ende haben. Daer
 inden jare 1502. dese stadt doo; een groutwelijck temperel gantsch ter neder ghe-
 woopen zijnde / heeft den Gouverneur Nicolas de Obando, de stadt verleght
 aen de west-zijde bande riebiere / doo; dese reden alken/om dat de Spaegniaer-
 den die doen in dit Eplandt haer woon-plaetsen meest westwaerts op hadden /
 komende naer dese stadt/niet ghenootsaecht souden wesen de riebiere te passeren :
 niet teghenstaende dat te vooren beter was ghelegghen aen d'ander zijde bande rie-
 biere: want nu de Sonne op-gaende ende de dampen ende bapuren op-rijzen-
 de/lijst de selve ober de stadt; oock soo hadde de stadt te vooren aende oost-zij-
 de een fonteyne van seer goet water; ende nu en heeftse maer putten van rants
 ende grof water/ende de inwoonders en konnen niet dan met groote moeyte om
 water aende fonteyne ober-baren; moетende wachten naer de Waterke/ ofte selts
 een bekostighen; ende het ober-baren en is niet buypen perijckel als de riebiere
 waest ofte temperel in zee maect. Tschijnt naer t'legghen van Ouiedo, dat den
 Gouverneur Nicolas de Obando ghemeynt heeft de riebiere Hayna, dy leguen
 van daer loopende/in dese stadt te bryngghen / t welck gheschiedende / so waer die
 een bande alderbequaemste steden van t'Eplandt: want sy is ghelegghen op een
 effen blacken grondt als een tafel/ende is bemuert sonder grachten: aende supdt-
 zijde heeftse de zee / ende aende oost-zijde de riebiere: soo dat de selve bande stadt
 daer mede is om-ringelt / aen t welken ende noorden tplatte landt / daer de stadt
 haer upt-streckt met seer schoone straten / ende heeft aen die zijde een schoon upt-
 konnen ende kraep woepden. De koninklijke Audienciers ende andere Of-
 ficiers bande konincks in-komsten houden daer hare residentie: daer is oock
 een Hunte; ende kathedrale kercke / wesen de een Archf-bisdom / hebbende
 onder sich de Bissdommen van Concepcion ende la Vega; van St' Juan de Pu-
 erto Rico, Cuba, Venezuela, ende de Abdij van Jamaica: daer zijn inde stadt
 dierelcke kloosters van Dominicanen/ Franciscanen ende de la mercede: oock
 twee Nonnen kloosters: een Collegie daermen de Grammatica leert / hebben-
 de jaerlijc vier duplent pezos rente: een Hospitaal met twintigh duplent pezos
 rente: daer is oock een kasteel. Dese stadt sloeyerde eerlijcs seer doo; de beelhept
 van schepen die daer quamen laden/huyden / Cannasibola, supcker / talck/ ende
 andere koopmanschappen / alderhande virtualie / peerden / verckens tot behoef
 van andere landen die daghelijcks ontdeckt wierden. Sommigh silber ende
 goudt/ welck men plagh upt de hooge bergen/ las minas vejas genaemt/in groote
 menighte te trecken/doen de Indianen van tlandt noch leefden / maer nu wep-
 nigh doo; ghebreck van slaefen; hoewel men meynt datter wel dertigh duplent
 swarten in t'Eplandt zijn. Doch tselve heeft daer naer seer af-ghe-nomen/so dat
 een Engell-man Robert Thomson, die daer was inden jare 1555. ghetupghet
 datter doen maer vijftigh hondert familien van Spaegniaerden inde stadt wa-
 ren/doch meerder Indianen in de booz-steden: en de Spaegniaerden selts schij-
 ben van ses hondert familien. Een Nederlander die daer was inden jare 1596.
 getupghet dat de bozgers ontrent twee duplent sterck waren: waer van niet ho-
 ven de vijf hondert Spaegniaerden waren/ de reffe Eplanders van Canarien/
 Portugelen ende andere natiën/ vele Westiken ende Mulatten. Dese stadt wiert
 by de Engelsche inghenomen onder het belepdt van Sir Francis Draeck, in t'jaar
 1586. in deser boeghen. Sy landen met haer pinakens/ booten/ende vercken
 neghen oft thien Engelsche mijlen by westen de stadt/wesende duplent ofte twaelf
 hondert man sterck / ende marcheerden van daer ober landt naer de stadt / van
 lino;ghens ten acht uren tot een ure naer middagh: komende ontrent de stadt/
 ghemoeten haer hondert ofte hondert ende vijftich te peerde / doch dese Ruperes
 waren

Her. d.1.
45. c.4.

Lj. c.10.

Her. de-
script.

Her. d.1.
Lj. c.3.

waren gheschwoonghen de Engheleche te laten passeren naer de twee poorten die naelst de zee ligghen/ die de Spaenleche met volck ende gheschut hadden vooz: sien / als mede een embuscade gheleght by den hooghen wegh: de Engheleche verdrupden haer in twee troupen om beyde de poorten tevens te bespringhen; ende een de chatge van 't groot gheschut upt-gegaen hebbende/ met wepnigh verlies van volck/ enterden sy met sulcken furie / datse haer vbandt gheen vespijt en lieten 'tgheschut weder te laden/ maer vielen inde stadt / 'tvolck vande stadt ghemoech te doen hebbende met haer selven te salueren: sy trocken tot op de merck/ waelende een schoone vier-kante plaetse / alwaer beyde de troupen malkanderen ghemoeften / ende haer beschantten/ de stadt te groot waelende om heel te besetten vooz: soo wepnigh ende vermoept volck: die van 't kasteel des nachts getwaer wo: dende dat de Engheleche poogghden de poorte te vernieseren/ zijn verloopen met bercken/ overschepende naer d'ander zijde vande riebiere: de Engheleche behielden de plaetse een gandsche maende / ende naer datse een goet deel daer van verbandt hadden ende ghetruincert / soo ransoonerden sy de reste vooz vijftwintich duysent dukaten van vijf schellinghen ende ses penninghen sterlinc: 'tcluck: bonden daer ghem sonderlinghen rijkdom/ als alleen schoonen ende kostelijken juwelaert / doch wepnigh silber wercks naer de vermaertheyt van de plaetse.

Het achtste Capittel.

Vande andere Steden van dit Eylandt.

De stadt Salvaleon is gelegghen aende zuyd-zijde van het Eylant by de zee/ inde Provincie van Higues, achtentwintich leguen oostwaerts van St Domingo: de Officiers schreuen aen den Koninck int jaer 1512. dat / hortwel dese Her. d. a. l. 5. c. 3. stadt lagh aen een oordt daer gheen goudt wierdt ghetvonden/ datter waren be-
gonnen eenighe Ingenios ofte supcker-meulens te maken / ende dat het vee daer meer toe-nam als aen eenigh ander oordt van dit Eylant.

De stadt Zeybo is ghelegghen twintich leguen van St Domingo, oostwaert Her. de-
scrip. de
las Ind.
Ouled. l.
6. c. 8. naer het Eylant Saona toe.

De stadt Cotuy is gelegghen selstien leguen nootdwaerts van St Domingo: by een riebiere vanden selven name/ welck certijds seer goudt-rijk is ghetvont/ soo dat die steden meer is bewoont ghewo: den by bergh-werckers ende mineurs die hier veel goudts hebben verlamelt.

De stadt Azua is ghelegen op de zuyd-kuste van dit Eylant vierentwintich Her. de-
scrip. leguen van St Domingo naer 'twellen: daerom-her zijn veel supcker-meulens: de stadt wo: dt oock ghemoeint Compostela, ende de plaetse daer de Indianen ende Swarten woonen/ Azua.

De stadt Yaguana, welck oock wo: dt ghenaeint Santa Maria del Puerto, vooz: Her. de-
scrip. diense een goede haven heeft aende zee / is ghelegghen aen 'twell-ende van 't Eylant vijftich tot selstich leguen van St Domingo, gheschick tusschen het nootden ende het twellen; daer is groote apparentie van mijnen: ende daer valt seer veel Can- Her. d. a. l. 5. c. 3.
nastola: ende daer is goede ghelegghentheyt van supcker Ingenios te maken: dese plaetse was inden jaer 1591. veroverd ende verbandt by de Engheleche onder het belepdt van Mr Christophor Nevoport: hadde by straten/ ende ontrent hondert vijftich supken: lagh ontrent een legue binnen 'tlandts. Engel-
sche vo-
yge.

De stadt Conception de la vega, is ghelegghen inde heerlichappij van den Ca- Her. de-
scrip. sique Guarinoex, wo: dt ghebout by den eersten Ammirand Columbus: twintich leguen van St Domingo, naer 't noot-oosten: Ouiedo seght dertich leguen: daer is een Kathedrale kercke / doch ghemincert met die van St Domingo: ende een klooster van Minne-broeders. l. 3. c. 10.

De stadt St Iago de los Caualleros, is ghelegghen sijn leguen van Conception de la vega, recht noot-oost/ ende dertich leguen van St Domingo: is een seer ge- Her. de-
scrip.
d. 1. l. 7. c.
10.sonde ende vermakelijke plaetse.

De stadt

Her. de-
scr.
l. 4. c. 3.
d. 1. f. 5.
c. 4.
De Stadt Puerto de Plata, is ghelegen op de nooyt-kuste van dit Eplandt/ bys-
endertich ofte beertich leguen van S' Domingo: Ouiedo seght vyfentbeertich le-
guen: wert ghebout in den jare 1502. by den Gouverneur Nicolas de Obando,
tot beter ghelegentheydt vande commercien met de schepen komende upt Spa-
gnien/ midtsdien maer thien leguen is van de gran Vega (die noch thien leguen
is van S' Iago booynoemt) selthien leguen van Conception, ende twaelf leguen
vande rijke mijnen van Cibao: seght op de hooghte van wepnigh meer als twain-
tigh graden by nooyden de Linie. Behaven van Puerto de Plata heeft de figure
van een hoef-pler/ ende leghet onder eenen leet hooghen bergh daer veel smeltus
op lagh in Ianuario, doen Columbus die eerstmael ontdeckte. Aen desen bergh
leghet de Stadt/ ende op de haven aende water- kant leghet een kasteel.

Her. de-
scr.
Ouied.
l. 6. c. 6.
De Stadt Monte Christo, is ghelegen op de nooyt-kuste van 't Eplandt/ beert-
thien leguen westwaert van Puerto de Plata, heeft een goede haven ende daer by
een zout- panne: heeft eenen hooghen bergh vande ghedaente van een tence / vol
groenten sonder boomen. Ontrent dese plaetse loopt in zee de rievier Yaqui ofte
lache, welcke is een groote rievier/ ende daer by zijn leet goede zout- pannen. Die
hier eertijds upt dese landen hebben ghehandelt / ghetupghen datter goede reede
is booy jachten / ende datter goeden handel was van huyden ende lapis Azul
gherefinect.

Her. de-
scrip.
Dit zijn de thien plaetsen die noch betwoont zijn by de Spaegniaerden in dit
groot Eplandt/ welck eertijds soo floeyde datter wel beertien duplent Spa-
egniaerden waren ende daer onder veel Edel-lieden / maer de ontdeckingen ende
populeringhen van andert landen daer naer ghevolghet / hebben dit Eplandt leet
ontbloot van volck / dooy dien upt dit Eplandt ende upt Cuba 'tmelle volck ge-
trocken is om ander quartieren te besetten.

Het neghende Capittel.

Vande Rievieren van dit Eylant.

Her. d. 1.
l. 7. c. 1.
Her. d. 1.
l. 6. c. 16.
Her. d. 5.
l. 7. c. 4.
Her. d. 1.
l. 2. c. 2.
Ibid. c.
11.
Her. d. 1.
l. 2. c. 10.
In dit Eplandt Hispaniola zyn veel schoone rievieren/ ende booy: eerst die in zee
loopen op de zuydt-kuste van 't Eplandt: de rievier Ozama daer S' Domingo
aen leghet / van welcke top hier booyen hebben ghesproken. De rievier Hayna by
de nieuwe mijnen acht ofte neghen leguen van S' Domingo, oost- waerts. Ende
naer 'twellen van S' Domingo de rievier Nizao, ontrent welcke 'teerste supcker-
riedt gheplant wierdt / in een plaetse ghenaemt Laguate. Daer naer de rievier
Neyba, dertigh leguen van S' Domingo, welck is een maghtige rievier. Dooxt
aen de selve zyde de rievier Yaquimo by Boaruco. Aende nooyt-zyde van het
Eplandt hebt ghy de maghtighe rievier Yaqui, welck inde zee loopt inde haven
van Monte Christo ende wierde by Columbus inde eerste ontdeckinghe genoemt
Rio de Oro, dooy dien het sandt vande grondt als goudt glinsterde: ende in zyn
tweede voyagie noemde hy de selve Rio de las Cannas, doch binnen 'slands zyn-
de/ niet wetende dat het de selve rievier was. Binnen 'slands naer de Provin-
cie van Cibao toe heestmen de rievier Nicayagua, daer eenigh goudt in wert ge-
bonden; in dese rievier komen dyp andere beken / Buenicum die de Spaegni-
aerden noemen Rio Seco, ende Coatenicu, ende de derde Cibu; welck leet rijk
waert van goudt ende van 'alder- fijnste / soo dat het den principalen rijkdom
was van Cibao. Inde Provincie van Cibao was noch een ander rievier / die
noemden Xanique, daer de foytrelle S' Thomas by was ghesghen. Aende selve
nooyt-zyde heestmen de rievier van Martin Alonso, byt ofte ses leguen van Puer-
to de Plata, met een haven/ die Columbus noemde Puerto de Gracia: dyp leguen
west- waerts is noch een groote rievier met een haven / doch qualijck booyen te-
ghen de nooyt- weste winden/ daer de Stadt Isabella eertijds heeft ghelegghen.

Een

schep-
ten af-loop-
stadt soo na-
berſchen goet/
uwt-wateringh
de ghelycke diep-

Dit Eplandt he-

dooy' midden van het

zee aende zuydt-zijde / ende

inde mondt/ maer een half mi- opwaerts vanden zee ende
Nizjo is een ander fraep rievier/ ende komt inſgelijcks in zee aende zuydt zijde/
en is wel ſoo groot niet / doch rijk van landt / huſpen ende velden met ſu-
riet beplant/ daer ſeer ſchoone Ingenios zijn ghebout: ende ontrent deſe rievier
zijn ſeer ſchoone wipden ende veel beelſtaels.

Hayna is een ander rijke rievier/ ende heeft ſyn naem van dat ſchadelijck
heden; heeft het beſte water van alle de rievieren van dit Eplandt/ loopt in zee als
de voorgaende aende zuydt-zijde van het Eplandt / doch en loopt ſoo ſnel niet/
noch en geeft ſoo veel waters niet als de andere; maer is dooy' ſyn vuerſtbaerheit
wel een van de nuttelijckſte van allen: komt ontrent d' leguen by Sr Domingo. Oued.
4.3. c. 10.

Nigua is een ander ſeer rijke rievier/ ende heeft ſyn naem van dat ſchadelijck
ghedier/ daer by hier voren van hebben gheſproken: dit is wel een vande p-
ſtabelſte rievieren dooy' de meniche van bou-huſpen ende ſu-
pcker Ingenios, die
op de ſelbe ligghen; (Ouedo verhaelt elders wel ſes oft ſeven ſu-
pcker Ingenios, die
aen deſe rievier ligghen/ ſommighe vier/ ſommighe vijf / ſes/ ſeven ende acht
leguen van Sr Domingo;) welck alleen een heerlijcke ſtaet konnen onder houden.
Deſe rievier loopt inde zee aende zuydt-zijde van 't eplandt vier leguen ofte twep-
nich meer van Sr Domingo. 1.11

Yuna is een vande ſnelſte rievieren van dit Eplandt/ loopt dooy' de P-
vancie van Bonao, ende inde zee aende nooydt-zijde van 't Eplandt/ ende heeft op ſyn o-
bers veel ſchoone bou-huſpen ende ſeer goede wipden.

Iache (ofte/ als ander die noemen/ laquin) is de naem van twee rievieren in dit
Eplandt/ waer van de eene haer voerſt by Neyba, ende met deſelbe in zee loopt/
haren naem verliſende. V ander is van meerder impo-
tantie/ ende loopt in zee
aende nooyt-zijde by Monte Chriſto, ende heeft op ſyn o-
bers ſeer goede ſout-pan-
nen: is een ſnel-loopende rievier/ ende heeft ontrent haer goede wipden/ ende
ſchoone bou huſpen.

een by Azua d'ijc en-twintich leguen
 een by Azua d'ijc en-twintich leguen
 een in Azua met een Kol-meulen.
 een in de selve plaats Kol-meulen.
 een in St Juan de la Maguana veertich leg.
 een in de selve plaetse.
 Op de riebier Cazui een elf leguen
 Op de riebier Sanate een d'ijc en-twintich leguen
 In Porto de Plata een d'ijc en-veertich leguen
 een inde selve stad.
 een inde selve plaetse Kol-meulen.
 een ander Kol-meulen.
 In Bonao een neghentien leguen
 een thien leguen

Op de rieb. Chiabon een d'ijc en-twintich leguen

Al dese supekke Ingenios waren in dit Eplandt inden jaer 1535. ende sijn ap-
parentlyck daer naer noch vermeerderd.

Het tsiende Capittel.

Vande kuste, havenen, reeden, kapen van dit Eylandt Hispaniola.

DE boornaemste havenen / reeden / ende kapen van dit Eplandt sijn op de
zuydt-zijde / beghinnende van de haven van St Domingo welck waerts aen)
dese naer volghende. De Cabo ofte 'tpunt van Nizao thien leguen van S^t Do-
mingo: van de stad St Domingo af tot hier toe is het al meest sterck landt ende
niet hoogh: maer aen dit punt beghint het hoogh landt ende continuert so booyts
aen tot teghen ober 't Eplandt Beara. Naer Nizao volghet op de selve streck de
haven

van S^t Do-
mingo.

la Ca
punt na
grooten u
landt van h
ken / waerme
soo diepen inbo
Beata, naerde bev
welc ten welken de
'tweelen. Vier-en-dert
r segghen van Herrera:
tachtich leguen van S' D
welck rekeninghen seer qu
S' Domingo tot Beata veertie
tich leguen. De selve stelt nae
welck een Cabo in zee streckt
keert van daer naer het welc no
gheen vermaen / maer wel van het
welck in sommighe kaerten oock ge
sche noemen het Isla Baque, daer tw
Spaensche coursen noemen dit punt Bac
terende by de buyten-zijde / stracks komt te l
stieren welc ten zuiden om te blijven vande eplandkens los Frailes, ende a
soo verre is als de Frailes, moctmen stieren welc ten noorden / soogaetmen
naer Bacoa; dan eer-men daer komt / siemen hooghe rotsen / ende in het af-ko
men van dien eenighe witte plaetsen / ghelijck groote lakens; dit gheberghe is
ghenoemt las Sierras de Donna Maria. Dit punt licht op de hooghte van leben-
tijen graden en een half. Onse stier-lieden / die onlanghs daer hebben ghelweest/
ghetuyghen/darle ten halven vande twee hoerken hoogh landt saghen/met eenen
kennelijcken bergh met een ladel by welken/welcken bergh het landt wat legher
is/ende naer den hoerk van Isla de Vacca is het weder hoogh. Van dit Eplandt
(naer het segghen vande selve stier-lieden) tot den upt-hoek van S' Domingo,
streckt hem de wal welc-noord-welc/ende oost-zuidt oost/en is mede hoogh-lant;
naer haer gissinge en is dit eplandt van Cabo Tiburon maer vijftien of sechthien
mijlen verscheyden / daer ordinaris inde kaerten wel twintich slaen. Eenighe
vande onse die de gheleghentheit van dit quartier hebben aenghetreckent / stellen
hier ontrent de reede van Congon, daer goede verberfinghe ende eenighen han-
del plagh te vallen; ende ses mijlen by welken Congon de Savana, daer eenighe
buyden plaetsen te vallen; tusschen beyde dese twee plaetsen lighe Isla Baque.

n,
 is
 het
 sullen
 xoxo naec
 omt by de
 en vyf mijlen;
 schippen die de
 te naec het oosten/
 xoxo gheen mentie en
 gh leguen soude ver-
 naec het nooyt wel ten
 orfen vyf en vyftrigh le-
 on oft Cabo Roxo, tot Xa-
 n eplandekens: ende Cay-
 Guanabo acht leguen langh/
 oock maer twee mijlen/langh
) inde inham van la Yaguana,
 Eplandt Hispaniola verlschep-
 moe sijn sekere dwooghten nooyt oost
 ten de onse veel hupden te handelen;
 de jachten: als namentlyk inden bocht
 booy: groote schepen/daer waer ende ver-
 hupden plachten te vallen. Wat booyder de
 van la Yaguana, acnde updr- zijde van desen inham; ende aen de nooyd-
 een hooghen hoek/welck sy noemen Alquehaya, waer reede is booy: schepen/
 ende Cannahstola is te haelen: dese plaetse/ naec 'tseggghen van eenighe van
 de onse/ leght 3. mijlen rechte nooyden van la Yaguana booy: noemt; daer is een
 blercken/waer handel placht te vallen/doch is een onbequame reede booy: groote
 schepen. Ick achte desen naem komt van Cahay, een Provincie eertijds soo
 gheenoemt/hier ontrent ghelegen: booyder hebben de Franschen Pointe San Marc
 naec Guanabo toe/ver in zee upstekende/ ende daer aen een Grande Baye: daer
 aen volghet een riebier / die de onse noemen Artibonice, ende top upt Ouiedo hier
 booyen hebben gheenoemt Hatibonico: hier is reede booy: jachten/ende hier placht-
 men veel hupden te halen: booyder kellen de onse hier Guanivies, welck een goe-
 de haben is om met schepen in te ankeren; plachten hier oock veel hupden te be-
 komen: de onse getuygen dat van 't punt St Marco tot Guanivies syn 12. mijlen n.
 ten o. ende 3. ten w. ende dat Guanivies licht 16. mijlen 3. w. ten 3. ende n. o. ten
 n. van C. Maria, en van de Cabo St Nicolas 11. mijlen n. w. ten n. ende 3. o. ten 3.
 De Cabo St Nicolas is het westelijcke punt van het Eplandt Hispaniola naec
 'nooyt-westen toe/is verlschepden van den oostelijcken hoek va Cuba 18. leguen
 naec

naer het leggen van Herrera; onse siet-lieden die daer onlanghs hebben gewerkt/ segghen/ daerinnen in 't midden beyde de hoecken kan sien/ ende rekenen maer 12. mijlen tusschen beyden: de Cabo St Nicolas is eenen leegen hoeck/ met een groote inham/ daer goede haven is boo; schepen/ hoe- wel daer duple gront is vā stenen/ dan het isser slecht water/ doo; dien daer gheen zee en kan gaen: 't landt is binnen hoogh/ ende met boomen beset/ hoe- wel niet seer groot: de onse die daer onlanghs ghebrecht hebben/ verhaelen/ datse daer eerst komende veel beesten vonden/ doch dat die meest al te lande waert in verdrocken/ so haest als hy 't volck gelwaer wierden/ soo datter wepnigh kost ghevanghen woerden. Daer is goet water te bekomen boo; de schepen/ hoe- wel eenighe klaghen/ dat het wat verre is te haelen/ te weten wel neghentghien hondert treden van strandt af/ daer een af-wateringh is van een vallepe/ doch komt niet beneden/ maer sinckt inde aerde wegh. Onse siet-lieden die laest hier hebben ghebrecht/ meynen de distantie tusschen Cabo de Tiburon ende Cabo St Nicolas soo groot niet te wesen als die ghemeynlick woort gheselt/ doo; dien sy de selve spatie in 2. ofte 3. daeghen meest in stilte ofte met wepnigh koelte over-dryden/ ende oordelen over-sulcks dat dese twee kappen maer dertigh mijlen verscheyden ligghen/ hoe- wel de kaart daer wel verrijck heeft. Enige stellen dese Cabo op de hooghe van twintich graden ende verrijck minuten; om desen hoeck van St Nicolas keert de kust naer het oosten/ ende Herrera siet hier op dese noot-kuste van Hispaniola, Puerto de Mosquitos; die de onse in haer op-doeninghen bande kust oock erkennen. Daer aen siet Herrera op de selve streck de haven van Valparayso ofte de la Conception, welck hy seggt te ligghen twintich leguen van Cabo St Nicolas: hier ofte naest Puerto de Mosquitos stellen de onse in haer aen-tepckeringhen Port Parys ofte Pais: alwaer een rievierken van versich water soude ligghen. Dese haven/ naer 't segghen van eenighe/ soude maer ses mijlen by oosten St Nicolas ligghen: 3. ende n. met het welstelijckste eynde van 't Eplandt Tortuga; die in dese haven setten wil/ moet het setten dicht onder de oost-wal/ doo; dien het een seer afgaende grondt is ende wel 40. bademen diep/ een gotelingh scheut bande wal: hier plaght goeden handel ende overbloedighe verbersinghe te ballen. Van dese haven tot Manzanilla rekenen sy 23. mijlen o. ten n. De haven van Valparayso soude noot;de ende zuiden ligghen met het Eplandt Tortuga, als Herrera betuyggt/ welck met dese Port Paris ober en komt. Hier naer siet Herrera Puerto Real; maer tusschen beyden sijn noch meer havens ende reeden: als namentlick tusschen het Eplandt Tortuga ende Hispaniola doo; loopende/ heft ghy Rio Caimanes, Porto de Palma, ende Puerto Santa Cruz, welcke beyde goede havens sijn boo; schepen/ ende men haelde hier in boo; tijden veel schuyden: daer naer Ancon de Luis, alwaer een rievierken is om water te halen/ ende een koper-bergh/ soo eenige bande onse hebben aen-gemetcht: dese Ancon de Luis heeft een kleyn eplandeken int in-komen. Doo;der Port Francois, waer goede reede is boo; schepen ende ghelegentheit om water te halen: is naer 't segghen van eenighe van de onse/ 8. mijlen 3. o. ten o. bande Tortuga, ende 4. mijlen by wesen Manzanilla. Hier aen stellen andere port Real. Twaelf mijlen van port Real naer 't oosten siet Herrera Monte Christo; de onse stellen tusschen beyden porte Bonne ende Manenille, welcke naer de af-teekeninghe een seer grooten inham is/ ende naer 't segghen van eenighe van onse natie wel 8. mijlen wijdt/ daer diverse rievieren in komen. Monte Christo, die onse siet-lieden noemen Monte Cruis, is eenen hooghen bergh/ ende leggt byten het vaste landt ghelijck als oft het een Eplandt ware. Twaelf ofte meer leguen doo;der siet Herrera la Ysabela (daer eerstijds de stadt Isabella was ghebourt/ welck de onse in haer aen-teekeninghen oock kernen:) ende insghelicks twaelf leguen boorder (elders seght hy negen) Puerto de Plata. Herrera schrijft in syn hillozie bande eerste ontdeckinghe doo; Columbus ghedaen; dat hy wat boorder naer 't oosten van 't Eplandt Tortuga vont een kleyn eplandeken/ welck

Dec. 1.
L. c. 16.

welck hy noemde St Thomas, ende quam in een haven / tusschen 'tbooscheyden
 eplandeken ende een Cabo van 'tgroote Eplandt / welck een goede haven was/
 ende boude daer een foytrelle / die hy noemde Navidad : ende de Cabo viert leguen
 van Navidad ghelegghen / noemde hy Santo : item dat Monte Christo legt achtien
 leguen van Santo, ende dat hy Monte Christo een eplandt licht daer goede sout-
 pannen zijn: dat dertich leguen van Monte Christo naer 'toollen is ghelegghen
 Punta Roxa, ende een weynigh van daer Rio de Gracia, welck daer naer behou-
 den heeft den naem van Martin Alonso : viert leguen booyder een Cabo, die hy
 noemden Belprado, van welck men konde sien Monte de la Plata, daer Puerto
 de Plata hy licht. Dooxts varende langs de kuste met het current ende fraye we-
 der meer dan thien leguen vont hy heel veel caben / die hy noemde del angel, punta
 del Yerro, el redondo, el Frances, Cabo de bon tiempo, el Taiado, van welcke
 Cabo Frances hy naem noch heeft behouden / ende is aen 'torn-keeren bande kus-
 ste naer 'tjupden ofte jupdt oosten toe. Daer aen volghet de Cabo del Cabron, als
 Herrera siet: ende booyder Golfo de Samana, welck vijf ofte ses leguen te lant
 waert in-loopt tot daer de Stadt St Cruz eertijds was. De onse noemen hier de
 Schotsche bape / welck nooyden ende jupden in streckt. Den eersten Ammirand
 schijnt dese Golfo eerst ghenoomt te hebben Golfo de las Flechas, booyden hier
 de eerste hostiliteyt wierde ghepleeght tusschen de Spaegniaerden ende inwoon-
 deren van het Eplandt. Daer aen volghet Cabo del Enganno, het ooselichste
 punt van dit Eplandt / welck Columbus eerst noemde St Raphael, (ghelyck hy
 Cabo Tiburon oot noemde St Miguel in syn tweede vopagie:) dese Cabo is leegh
 landt / ende loopt verre uyt gelijk een rifs dat van 'tlandt af-loopt: van hier keert
 de kuste dooyt 'tjupden naer het westen: op 'tbeginfel bande jupdt kuste licht Saona,
 een Eplandt welck de vloren komen erkennen / als hy naer de Indien komen;
 ende wat meer naer St Domingo toe het Eplandeken Santa Katalina; welck naer
 'tleggen van onse Nederlanders / 16. mijlen licht bande rievier van St Domingo:
 ende aen 'twaste landt van Hispaniola de Buffadores, welck zijn rofsen / die 'twa-
 ter ghelyck uyt-spuyten; daer naer wat booyder 'tpunt Andrefa; ende noch booy-
 der 'tpunt Causedo; tot hier toe streckt de kuste west ten nooyden. Causedo is vijf
 leguen van de haven van St Domingo. ende 'tlandt streckt daer nooyt-west / ende
 jupdt oost: ende dit punt leght leegh by 'twater. De onse die ontrent dese kuste
 waren inden jare 1619. maecten mentie van de rievier St Pedro, die aen 'twaste
 landt soude ligghen seven mijlen naer 'twesten van Saona, ende een mijle van
 'teplandeken Katalina.

Het elfde Capittel.

Vande kleyne Eylandekens die rondt-om HISPANIOLA ligghen.

VW hebben in 'tbooygaende Capittel mentie ghemaect van diverse ey-
 landekens / die langhs de kuste van Hispaniola liggen / ende epgheveligh
 daer aen behooren: onder dese is het eerste ghenaemt Saona, welck is ghelegghen
 aenden oostelijcken hoek van dit Eplandt Hispaniola op de hooghte van sevin-
 thien graden ende vijftigh minuten / van het eplandeken Mona w. ten 3. ende o. ten
 n. neghen mijlen; ende by de dertich leguen van de Stadt St Domingo, de welcke
 eertijds van dit eplandeken haer Cazabi kregghen / so dat het gelijk haer koop-
 schuer was. Van inden jare 1502. sloeghen de Spaegniaerden neef al 'tvolck
 doot / soo dat het eplandeken onbewoont bleef. Is vol gheboome / ende seer dichte
 boschagie soo datmen niet ver van hem sien kan: ende is leegh landt / soo datmen
 uyt der zee komende / de boomen eer te sien krijght als 'tlandt; streckt nooyt-oost
 ende jupdt-west: aen 'tjupdt-west eynde verthoont hem een hooghe bancke van
 hout landt / dese noemen 'thoof van Saona: men magh daer wel ankeren / want
 de grondt is schoon / en van hier naer St Katalina is de roue nooydt-west. Daer
 zijn veel beeken op 'teplande / ende is seer wel ghelegghen om te passen op de bercken
 ende

d.1.1.3.
c.1.

Her. de-
scrip.

d.1.1.3.
c.1.

Spaen-
sche
coursen.

Her. d.1.
L.3.c.15.

Her. d.1.
L.5.c.4.

Her. d.1.
L.6.c.9.

Spaen-
sche
cour-
sen.

ende carveelen die ordinaris tusschen St Domingo ende Porto Rico vaeren.

Van Saona dooyts varende / soo hebt ghy Santa Karalina, een kleyn en leegh ^{Spaen-}
eplandeken / al vol rosen van 'twater af / heeft gheen boomen / ende licht ander ^{sche}
half mijl van 't Epland Hispaniola, soo datmen het niet en komt te sien / ten y
men dicht onder de wal loopt: men seylt van hier naer de haven van St Domin- ^{cours.}
go, ghelyck 'tlandt streckt welc ten noorden seventien mijlen.

Dooyder op de zupde-kuste van Hispaniola by welsen de haven van S^t Do-
mingo is ghelegghen Beata, vande booy-scheyven stadt van St Domingo verschep-
den vijf-en-twintich leguen naer 'tsegghen van Herrera: Ouiedo seght vijf-en- ^{d.1.13.}
dertich leguen, de onse dertich: twee leguen van 'tlandt van Hispaniola; op de ^{c.12.}
hooghte van seventien graden ende veertich minuten/als onlangs by de onse is
onderbonden: twintich leguen van Yaquimo ofte Puerto de Brasil als Hertera ^{d.1.16.}
ghetupghet (hortuel by elders dese distantie veel grooter maectt:) de onse seggen/ ^{c.11.}
dat Puerto Yaquimo licht van Beata 13. mijlen w. n. w. Dit eplandeken is
kleyn / ende naer de obseruatien van de onse die daer onlancks zijn getweelt/maer
een mijl groot: niet seer hoogh / maer vol gheboomt: naer 'tsegghen van Ouiedo
in syn Sommario soo soude hier het beste poek-houdt wassen van heel Indien.
Onse hier-lieden segghen/dat tusschen het eplandeken ende 'tlandt van Hispanio-
la, een groote mijle wgt is / ende vijftien voet waters op 'tondieplste / hoe naerder
het Epland hoe d'ooget/schoon landt-grondt / op de gront wit water/ende vande
de d'umpel diepte koxt het af / welckmen klaer kan sien aende blaauwheyt van
'twater. Herrera merckt aen / dat het ghebeurt is / dat de schepen / komende van ^{d.1.16.}
Terra firma naer St Domingo, ende komende te verballen op dit Eplandt / in ^{c.12.}
acht maanden niet en hebben weder konnen op-komen naer St Domingo dooy-
de contrarieteit vande brisen ende stroom.

Naest het eplandeken Beata is ghelegghen Altovelo, ses mijlen o. ende w. daer ^{Herr.}
van verschepden / ende vijf leguen vande kuste van Hispaniola: is een swart ronde ^{Engel-}
eplandeken/ende tootseijckste deel is het hooghste. ^{sche vo-}
^{yagie.}

Dooyts hestmen op de selve zupde-kuste van Hispaniola, Isla Baque ofte Aba- ^{Spaen.}
que, ofte oock Isla de Vacca, op de hooghde van 18. graden 20. minuten / d'yp- ^{sche vo-}
en-vertich mijlen van Beata naer 'twesten; is twee mijlen langh / aen het wel- ^{cours.}
eynde hooghst ende breedst: is een schoon eplandeken / heeft goede grondt ende
versh water / schoon gras / soo datter veel hoo:n-beslen op syn en oock perden.

Het Eplandt Navaza, seght d'yp-en-dertich leguen van Isla Baque naer het
westen: thien leguen in xre vande Cabo Tiburon oost ende west: Herrera seght ^{d.1.16.}
elders dat het maer acht leguen is vande booy-scheyven Cape, dorn Columbus ^{c.4.}

besloten zijnde in 't Eplandt Iamaica, abontuerde twee van syn volck met twee
grootte Canoas ober te seyn den vane Eplandt tot het ander. Is maer een
kleyn ronde eplandeken / al van klippen / ende vol leeghe boomkens ofte he-
sters. Om vandeit Eplandt te seplen naer Sierras de Cobre ofte koper-mijnen/
op 'tzupde-oost eynde van 'teplandt Cuba moetmen stieren Nooyt-west. ^{Spaen-}

Inden bocht van Xaragua hebt ghy 't Eplandt Guanabo, met andere kleyne
Eplandekens / daer wy hier voren van hebben ghesproken inde beschrypinghe
vande kuste van Hispaniola. Om den hoock van Cabo St Nicolas naer tootien
leght het Eplandt Tortuga, welck vijf leguen inde lenghte is naer het segghen
van Herrera, dewelcke 't selve verschepden seght te ligghen van Hispaniola thien ^{d.1.12.}
leguen, waer in sy hem vergist / alsoo't maer een mijle van daer seght. De onse ^{c.16.}
die daer onlancks by zijn ghevaeren / ghetupghen dat het by een lanck Eplandt
is / hooghmet een effen gheberghte aen beyde zijden af-gaende / ende by verhael
van andere verstaen te hebben / dat daer veel berckens op zijn / ende dat het een
goede haven heeft ofte reede op een mijl aen toot eynde: woort van eenighe
gheslede op de hooghte van twintich graden ende vijftich minuten: ende oock het
berckens eplandt ghenoecht.

VAN 'TEYLANDT CUBA.

Het twaelfde Capittel.

Vande ghelegentheden van 'tEylandt Cuba in 'tghemeyn.

AEn 'tEylant Hispaniola volghet het Eplandt Cuba, welck de Spaegniaerden eerst Iuana, daer naer Fernandina hebben genoemt/ doch is by den naem van Cuba heden best bekend. Tusschen den oostlycksten hoek van dit Eplandt ghenaeemt Cabo de Maizi, ende den westlycksten hoek van Hispaniola, genaemt Cabo St Nicolas, zijn achtighen leguen naer 'tlegghen van Herrera: maer naer 'tlegghen van Ouiedo twintich: ende naer dat Enciso schryft in syn Geographia veertighen leguen, welck best ober een komt met de bebindinge vā onse siert-lieben. Naer het noorden heeft het 'twalfe landt van Florida, naer 'twesten de landen van Nova Hispania, ende syn westelycke punt is van het uiterste lant van Yucatan bystich leguen verschepten naer het legghen van Herrera: naer 'tzyden heeft het 'tEplandt van Iamaica, welck op eenighe plaatsen maer twintich leguen daer van af leght. Dit Eplandt heeft in syn lenghte vande Cabo St Anton, welck is syn westelycksten hoek tot punta de Maizi, welck is syn oostelyckste punt/ by de twee hondert ende dertich leguen, wel-verstaende ober-landt te rekenen/want by luyt ende 'twater te meten en is het soo lanck niet: inde breedte heeft het van Cabo de Cruz aende zyde van 'tEplandt/ tot Puerto de Manati op de nooyt-zyde vyf-en-veertich leguen, ende dan begint het te smallen naer 'twesten toe/ende loopt van daer booyder tot het eynde toe op de breedte van twaelf leguen, wepnigh meer ofte min; ghelyck dan Herrera elders schryft dat het ontrent de Havana bystighen leguen breedte is. Ouiedo schryft op 'tverhael van de ghene die de beste kennis daer van behooren te hebben/ dat het dry hondert leguen lanck is/ wepnigh meer oft min; ende op syn breedte vyf-en-velich leguen van 't punt de Iardines tot het punt van Lucanaca: hoe-wel dese plaatsen niet zyde ende nooydt/ maer zyde twelf ende nooydt-oock van malkanderen ligghen. Enciso in syn Geographia en heeft het maer twee hondert ende twintich leguen inde lenghte / ende bystich leguen inde breedte by Cabo de Cruz. Het eplandt is seer berghachtigh/ van Cabo de Maizi eenighe dertich leguen lanck heeft het seer hooghe berghen/ ende weder naer 'twesten naer dat ghy de twee derde paerten van 'tEplandt ghepassert zyt. oock heeft het in syn lenghte ober 'tmidden berghen/ doch niet seer hoogh/ ynt welcke vele ende verschepten riebiere booyt komen / ende beyde aende zyde ende nooydt-zyde in yee loopen / vol van visch/ insonderhepde de ghene welck de Spaegniaerden noemen Lizas, de Francoplen Mulletts, int Latijn Capito ofte Cephalus; ende die de Spaegniaerden noemen Sabalos, ende de Francoplen Alozes, in 'tLatijn Alofa, ende in onse tale Elst/ komende op ypter yee inde riebiere. 'tLandt is vol boschagien/ soo datmen 'tganische landt booy kan replen onder gheboomte van diverse soorten / als daer zijn Cedar-boomen/ die wel rieken ende groot ende dick van stammen zijn/ soo datmen daer seer groote Canoen upt kan maken/ daer wel bystich tot velich menschen in moghen/ van welke daer eenrijds seer veel waren in dat Eplandt. Ende booyts andere boomen van Storax, soo datmen des mooghen slaende op eenighe hoogten/ als de sonne op gaet/ende de bapuren sich versprepen / vande viere die de Indianen des nachts ghelwoon zyn te maken / den reuck daer van verneemt. Daer zijn noch ander boomen/ dese daer noemen Xaguas, welck een vruchte geben soo groot/ende van factoen als een kalfs niere/ de welke ghebroken ende vier daghen in 'twater ghelept/ al zynse niet heel ryp gheplukt/ haer selfs openen van den honigh/ende zyn seer smakelijck als een soete peer. Men bindt daer veel wilde wyngaerden met dzyden/ daermen wijn upt gheperst heeft/ hoe-wel wat amper:

d. i. l. 1.
c. 15.d. i. l. 10.
c. 8.
d. i. l. 8.
c. 1.
d. i. l. 9.
c. 4.d. i. l. 10.
c. 8.
Ouied.
l. 17. c. 4.

amper; ende doo; diense ontallijck zijn doo; het gantsche Eplandt/ plachten de Spaegniaerden van daer komende te vertellen/ datse een wijngaert hadden ghesien die hem twee hondert en dertich inglen inde lenghte upt- streckte. De slamen zijn van sommighe soo dick als een man in son middelt. Daer is een groote niemichte van voghelen/ als King-dupben/ Toxtel-dupben/ Perdzijlen/ hoe-wel minder van ijs als die van Spaeguien/ dewelcke in geen bande andere Eplanden en wo;den ghebonden; daer sijn oock andere voghels/ van satsoen als kraanen/ die jonck zijnde/ heel wit zijn van beeten/ ende wo;den allencerkens van alderhande colouren; de Spaegniaerden noemen die nu Flamencos, indien de selve ghebonden wierden in Nova Hispania: souden daer groot werck van maken om te gebuycken tot haer pluym-wercken: ende ghelijck sp alrijt slamen roeten bij hondert/ ja duplent in een troupe/ so schijnt het een kudde schaepen te wesen met root gheteckent/ daerle sitten; en vliegghen doo; gaens niet/ maer sitten aen de zee-kant met de beenen in 't water/ ende dymcken zoudt water/ so dat de Indianen de selve op-houdende in hare hupfen/ ghenootsaecht zijn zout in haer dymcken te doen. Men heeft oock in dit Eplandt ontallijcke Papegaepen/ die seer goet zijn om te eten van Maio boo;warts als sp jongst sijn: de Indianen vangen die op dese wijse: sp setten een jonghen van elf oft twaelf jaren in eenen boom/ chooft bedeckt met kruidt ofte drope/ ende een levende Papegaep op de hande: desen jonghen die roert de Papegaep op 'chooft/ soo dat die gheluydt gheeft als klaghende/ stracks komter niemichte van Papegaepen toe- ghebloghen/ ende inden boom neder sitten; den jonghen die een stricken heeft met een strick aen 'teynde/ waer met behendicheit d'een Papegaep booz; ende d'ander naer den strick om 'chooft te werpen/ ende soo naer hem te trecken/ wizinghende die den hals af/ ende onder den boom latende ballen/ doo; dese maniere vanghender sp soo vele als sp willen/ doo; dien de Papegaepen niet wegh en vliegghen upt den boom/ so langh de Papegaep die de jonghe op de hande heeft klagende geluyt geeft: de Spaegniaerden ghebuycken in de selve practijcke int vanghen bande King-dupben. Daer sijn noch andere voghelen die langhs der aerden vliegghen/ welcke de Indianen noemen Bambiayas, ende vanghen die int loopen/ gheloden zijnde/ ghebien een sop van haer als oft ghesaetraent ware/ sijn seer smakelijck ende wo;den in stede van saplantien ghehouden. Men heeft oock de Yguanas, welck sijn rechte serpente/ van satsoen als de Haghebissen/ met vier voeten/ van diverschige groote; de Spaegniaerden eten die mede/ soo hier als in ander ghewesten van Indien/ ende segghen dat het seer goede spijse is. Veel visch valter op beyde de kusten: te weten Ceepen die de Spaegniaerts noemen Aguias, ende andere die se noemen Moxavras, ende dierghelijcke bekende ende onbekende meer: ende ghelijck aende zuyde-zijde van dit Eplandt ligghen de ontallijcke eplanden: kens die se noemen Iardin de la Reyna, vintmen daer ontelbare Schijlt padden/ van sulcken groote/ datter ghebonden sijn wiens vet ende vleesch hondert ponden woegh/ sijn goet ende ghelondt ghegeten/ haer vet is als hoender smect/ soo geel als goudt/ is bequaem om de lazartje/ schofts ende kralwagie te verdyben/ ende andere dierghelijcke siecken te ghenesen. Het Cazabi is het broodt van dese eplanden/ valt hier seer abundant/ ende gheen van d'ander eplanden is soo overbloedigh van victualie: want 'tghene top van Hispaniola gheseyt hebben/ heeft hier oock plaetse/ datter is ontallijcke bee van stieren/ koeppen/ ende berckens; soo dat de principaelste traetijcke is het bee/ welck sp daer dooden om de huppen/ waer toe de Spaegniaerden veel Swarten employeren; de berckens mesten/ doodenle/ ende smijdenle in riemen/ welck sp by de sonne drooghen/ ende verfo;gen soo provisie booz; de schepen die naer Spaegniën kerren. Daer waelt oock veel cotton int wilde/ welcke de Indianen pleghen te bereyden en te spinnen. Daer sijn oock in dit Eplandt diversche koper- mijnen; men vindt daer oock goudt in vele riebieren ende beken/ ende 'tijnste wert gebonden in de riebieren welcke daer komen

Her. de-
scrip.
Her. d.s.
L. 10. c. 18.

komen inde haven van Xagua; welck sacht is ende seer gheestmeert by de goudt-sinden: het ander datter ghebonden woert is van sechter allope. In summa 'tlandt is seer boechtich ende vruchtbaer: een versche lucht ende beter ghetempert als die van Hispaniola. De Naturelen van dit Eplandt zijn al vooz vele jaren dooz de weetheyt der Spaegniaerden om ghekomen / soo datter heel wepnigh volcks is in dit groot eplandt.

Het dertziende Capittel.

Vande verscheiden Provincien ende rievieren van 'tEylandt CUBA.

DE Provincien van dit eplandt Cuba waren in vooz-tijden vele / ende wierden by diverse Caliquen ghegouverneert: de naelt-ghelegghenke by 'tEplandt Hispaniola wierdt ghenacmt Mayci, daer de Cabo noch de naem heeft van behouden / twesende van Hispaniola verscheyden als voren verhaelt is / seer bergh-achtigh landt ende vol gheboomte. De Provincie daer aen volghende was genaemte Bayamo, niet soo berghachtich ende seer plasant / was ghelegghen veertich oft vyftich leguen van Baracoa naer 'twesten. Naelt aen dese provincie was ghelegghen een ander Provincie by de Indianen in vooz-tijden ghenoemt Cueyba, veertich leguen van Bayamo, ende atende zuydt-zijde van 'tEplandt. Vervolgens was ghelegghen de Provincie van Camaguey, twintich leguen van Cueyba, een groote provincie / welck oock seer volck-ryck was eer dat de Spaegniaerden daer quamen; in dese Provincie is een waerunghe daer veel meulen-stenen in ghebonden werden. Het dese provincie confineert de Provincie van Macaca teghen ober 'tEplandt Jamaica, ende twintich leguen daer van verscheyden. Doozder de Provincie ghenaemt Xagua, waer de vermaerde haven is / daer top hier naer van sullen spreken / ende daer naer de Provincie van Habana, die bergh-achtich is / ende hier en isser eplandt maer vyftigh leguen breedt naer 'tlegghen van Herrera: ende eyndelick de Provincie Vhima aen 'twestelike deel van dit Eplandt welck de Indianen eertys noemden Haniguanica. De vooznaemste rieviere van dit Eplandt is / welck de Indianen noemen Cauto, vallende inde zee op de zuydt-zijde van 'tEplandt / by naer in 'tmidden van 'tselbe / hebbende een seer vermaeckelicken oever. In dese rievier / als mede in andere / zijn seer veel crocodillen / die se noemen Caimanes, sood dat het perijckleus is ontrent de rieviere te vernachten / want sy komen op 'tlandt / ende voeren de menschen wegh die sy slapende konnen betrappen / ende verslinden die in 'twater / ende etende op: dit gedierde en woert in d'ander Eplanden soo niet ghebonden. Noch heefmen een andere groote rieviere inde Provincie van Camaguey, dewelcke oock velsch-ryck is. Als mede de rieviere Arimao, een legue vande haven van Xagua in zee vallende / welck is een schoone ende groote rievier / ende deselve op-varende / als mede daer ontrent zijn seer goede goudt-mijnen. Op de noozt-kuste van dit Eplandt hebt ghy oock eenighe rievieren / als namentlick een welck den Ammirand Columbus noemde de la Luna, ende een ander / die hy noemde de Mares, waer de haven van Baracoa is / daer top hier naer van sullen spreken.

Het veertziende Capittel.

Vande steden van 'tEylandt CUBA.

In dit Eplandt Cuba zijn wepnigh steden / naer zijn groote: de eerste geboude is ghenacmt St Iago, welck wierdt dooz Diego Velasques begonnen inden jare 1514. op de zuydt-kuste van dit Eplandt / veertich leguen van Cabo de Tiburon in Hispaniola: twee leguen vande zee / neffens een haven die een vande beste is vande werelt / van sekerheyt ende groote: want ghelick Ouiedo ghetuyghet / is gheen rievier / maer een inharn vande zee / ende is binnen breedt in maniere van

van een Golfo met klepne eplandekens / daer tusschen beyden goede vissche herje
is / ende de schepen kommen daer ligghe sonder ancker oft touw. Waer doo;
dese Stadt eerijcs seer toe-nam datse wel twee duplent burghers hadde; dan nu
ten dage heeftse der werpnigh/ en naer een Engell-man met namen Iohn Chilton, Engel-
sche vo-
ygie.
in schijfte heeft naer-ghelaten/ soo werste maer by twee hondert Spaegniaerden
ofte daer ontrent bewoont / heeft een Cathedrale kercke / suffragan van S^t Do-
mingo, ende een klooster van Nune-broeders/ende woxt ghegouverneert by een
Lieutenant-gouverneur: legh op de hooghte van twintich graden. By legven
van dese Stadt aen een bergh is een koper-mijne/ die seer goet koper upt-ghect en-
de in groote abundantie/ soo dat Ouiedo verhaelt / dat van vyf quintalen mi-
nerale aerde / twee supber koper zijn ghebleven. Naer dat ick van een van de
onse/die diverse reysen die quartieren bebaren heeft/ verslaen; soo soude die ste-
deken inden jare 1601. by eenen Capiteyn Clife met hondert en seltich man af-
gheloopen zijn ende gheb;andischat voo; hondert duplent stucken van achten /
ende hadder sijn schips-laedinghe van huyden ende supcher. Anders en pleegh
hier voo; de onse niet te laden te wesen.

De Stadt Baracoa is insghelyck in het eerste ghebout by Diego Velasques aen
't oostelpeck deel van het Eplandt / aen 't begin op de noort-kuste / liggheude van
St Iago seltich leguen naer 't noordt oosten / naer 't segghen van Herrera, die hem
hierin abuseert / want 't kan maer dertich wesen. Ontrent de Stadt loopt de riviere
Mares, dewelcke in 't inkommen diep is ses ofte acht vademen / en binnen waerts
vijf / hebbende aen de zupdt oost zijde twee berghen / ende aende west-noort-
west zijde een schoone blacke kaep/ die upt steekt / makende de haven van dese
plaetse. Hier ontrent valt veel ende seer schoon ebben hout; ende naer de onse
ghellegghen oock brasillie hout; die byder segghen dat het een goede haven is voo;
tamelijcke schepen/ doch niet beschut voo; nootdelijcke ende noot-weste winden.

De Stadt Bayamo ofte St Salvador, is mede ghebout by Diego Velasques; is
ghellegghen twintich leguen naer 't segghen van Herrera; ofte dertich naer 't seg-
ghen van Ouiedo; van St Iago naer het noort-westen; is de ghesontste woon-
plaetse van 't ganse Eplandt/ open landt ende van seer goede ghesalte. In een
rievier van den selven name ontrent dese Stadt wo;den ghebonden ronde steenen
van diverse groote ende maekkel / welck seer bequamelijck konnen ghebruyckt
wo;den in stede van kogels voo; het grof ghelchut / ende men kan die voo; ballast
over-bringghen. Ouiedo schrijft / dat dese steenen ghebonden worden in ten val-
se wel by leguen lanck / ende dat ghelegghen is tusschen dese Stadt ende St Iago,
vijftien leguen van St Iago.

De Stadt ende haven Puerto del Principe, is ghelegghen op de noort-kuste van
dit Eplandt by de veertich leguen van de Stadt St Iago, naer 't noot-westen; en-
de heeft een seer goede haven. Ontrent dese haven is een fonteyne daer somtijcs
perck upt vloeyt / doch meesten tijdt wo;dt het daer niet stucken upt-ghelaet / en-
de is also bequaem om schepen mede te percken / als ander peck ofte at pups / naer
dat Ouiedo daer van ghetuyghet.

De Stadt Santispiritus met haer haven is ghelegghen aen de zupdt-zijde van dit
Eplandt tusschen Trinidad ende Caio de Balco Porcallo, by de vijftich leguen
van St Iago, ende achthien leguen van Trinidad. Ick hebbe verslaen van een
die hier gheweest heeft eenighe werpnighe jaren gheloven / dat Villa Santispiritus
maer een dorpe ofte blecke en is van veertich ofte vijftich huplen in een kraepe
quartier; vijf ofte ses mijlen vande zee/ op een rievierken/ welck sy noemen Saaz,
welckmen niet sloepen op magh baren: daer vallen veel huyden/ ende legt inde
wegh van St Iago, Trinidad ende Bayamo naer de Havana toe.

In dit Eplandt was oock eerijcs de Stadt Trinidad, gebout inden jare 1514. d. 1. 110.
voo; Diego Velasques neghen ofte thien leguen van Puerto de Xagua naer 't oot-
ten / doo; dien dat het wel gelegen was voo; 't meeste deel vande blecken van de

India

d. 4. l. 1.
a. 4.

Indianen: hadde een maniere van een haven/doch seer quaet/soo datter veel schepen zijn verongheluckt. Herrera seght/ dat dese plaetse was hondert leguen van S' Iago. ende een legue bande zee; wert inden jare 1527. door een schreckelijck tempeest gantsch gheruineert. De selve Diego Velasques oordinet de oock een woonplaets binnen/ in 't midden tusschen beyde de zee/ende noemde die Santispiritus. In vooz-tijden lagh mede op de zuydt-zijde van die Eplande de Stadt S' Christoval de Habana, welck daer na is verleght aen de nooydt-zijde by Puerto de Carenas, alwaer sy noch is ghelegghen/ bande welcke top nu sullen spreken.

Het vijftiende Capittel.

Vande H A V A N A.

Her. de-
script.

DE Stadt S' Christoval de Havana is niet alleen de principaelste plaetse die den Koninck van Spaegniën heeft in die Eplant Cuba, maer oock de vooz-naemste haven ende vastichtheden die sy heeft in gantsch west-Indien. Is ghelegghen op de nooydt-kuste van die Eplande Cuba, teghen ober de provincie van Florida, op de hoogste van twee-en-twintich graden en een half by noorden de linie/ (naer 'tlegghen van Herrera: dan Figueredo in syn Roteyro siet die op dyp-en-twintich graden/welck top in onse kaerte hebben ghevolght) alwaer den gouverneur ende andere konincks officieren haer ordinair residentie zijn houdende. De haven is upnemende van grootheden ende verkerkinghe/ onsonderheyt naer dat de Koninck Philippus de tweede daer ghesonden heeft den velt-obersten Juan de Texeda ende den Ingenieur Baptista Antonelli, om de selve op nieuws te fortificeren. Alle de vloeten van Indien komen hier te samen om in een Admirael-schap naer Spaegniën te keeren: wierdt eerst ghenoomt Puerto de Carenas, om de goede geleghentheyt die de selve heeft om de schepen ober te halen. Iohn Chilton Enghellman beschijft de selve in den jare 1570. aldus. 't In komen bande haven Avana is seer enghe/ soo datter qualijck twee schepen tērens kunnen inbarrn/hoe wel het daer ses badens diep is op 't moutse: aen de nooyt-zijde van 't in-komen leght een tooyn/ daer gheschadelijck een man opwaerck/ om de schepen die upt der zee komen te ontdekken/ ende soo veel zeplen als sy in 't gelichte krijghet/ soo vele banen streckt sy op den selven tooyn/ op dat 't volck bande Stadt (welck light binnen de haven/ een mijl vanden selven tooyn verchepden) magh daer door gwaertshout werden. Onder den tooyn leght een sandt-strandt/ daermen lichtelijck kan laden/ ende neffens den tooyn leght een bergh by de water-kant/ welck niet weynich gheschuts daer op te planten/ de haven ende de Stadt kan bedwonghen. De haven is binnen soo wijt/ datter duplent schepen kunnen herberghen sonder ancker ofte kabel/ alsoo sy vooz alle winden daer beschut ligghen. Daer woonen in de Stadt by hondert Spaegniarden ende ontrent sellich soldaten/ die de Koninck van Spaegniën daer onder-houdt tot bewaringhe van seker caeste/ dat daer onlancks is ghemaect/ waer twaelf stucken grof gheschuts op zyn gheplant/ ende is om-ringht met een smalle gracht/ daermen 't water kan in laten komen naer syn wil. Alle de schepen van west-Indien komen hier te samen door bevel des konincks om versche virtualie/ water en andere behoeften in te nemen. Daer de geleghentheyt is sints die tijt noch seer verandert/ ghelijck top kunnen vernemen upt een Spaenschen gheinterricpierden brief gheschreven in October des jaers 1590. welck aldus luydt: De haven van Havana is ghemaect in deser voeghen. Het in-komen is by een seer enghe Canael, vvelck duert de lenghe van een Geutelingh-scheut, ende van daer opent sy haer breeder ende breeder: aen 't inkomen zijn twee uyt-stekende punten landts, vvaer nieuvelijck zijn gheleghet twee stercke fortreffen, daer veel gheschuts op is gheplant: beneffens een seer sterck ende vermaect kasteel aende Stadt, dat on-vvinbaer is. In dese dry forten ligghen by de duysent soldaren in garnisoen. Oock zijn hier twee galleyen

Enghel-
sche vo-
yagie.
3-deel.

galleyen om de kuste te bevtijden. Hier worden in allet yl getimmert achthien schepen die men noemt Fregatten; zijn seer hechte schepen, ende sullen maer luttel diepte behoeven, soo datmense tusschen de ondiepten vande Vlaemsche bancken sal kunnen gebruycken; sy werden te hooger op-geboeyt, om dat hier over-vloet is van seer goet ende onverderflijck hout. **W**ien ander brief op de selve tijdt gheschreeven by Iuan de Texeda voo; noemt aen den Koninck/ blyckt dat het werck by ghebreck van Pioniers noch niet vol-toeghen was / ende dat een Fortesse gheleghet wierdt op den bergh. **I**t Schijnt mede dat een Coper-mijne daer ontrent was ontdeckt / voo; dien de voo;schreeven Texeda het volghende schryft: Aengaende het Coper; ick hebbe het noch tweemaal in't werck gheleghet, ende de proeve daer vanghenomen; waer in meer gelts is ghespendeert als ick wel wenschte, door dien daer gheen profijt van is ghekomen. Icken wete niet wat de oorsake is, als dat het niet ghedaen is naer behoeten by degene die t'werck daet van in handen hebben, &c. **I**nkomen van de haven is ontrent twee musquet-schoten wijt: de w. zijde is heel leeg-land/ de o. zijde hoogh ende klip-pigh; op den oosthoek licht een geweldig kasteel meet vierkand/aen de water zijde heeft het acht punten/ heeft vier torens / die boven heel wit zijn van kalk/ soo datmense ver in zee liet; beneden den strepen oever van 'selbe kasteel aen t'inkommen vande haven zijn twee platte formen die vol geschuuts staen/om t'inkommen te verhinderen: dit kasteel noemen sy Morro: tegen over op de west-hoek licht mede een groot kasteel / maer niet hoogh van mueren / meet gelijcks waer liggende. De haven buyght binnen om naert 3. o. ende op de omboghtinge naelt de Stadt licht noch een kasteel niet min sterck als de andere; alsinen de haven in is/moetmen recht op dit kasteel aen zeplen. Dese dyp casteelen konnen malkanderen met een musquet beschietē: daer liggen ordinaris in garnison ontrent 400 soldaten, en inde Stadt woonen ontrent 800 Spaegniaerden/ behalven de Swarten en slaaven. **I**n Maio kommen hier veel bercken van verschepte plaatsen/ met hup-den. **I**n Junio bercken van de kuste van Lucatan met samperche hout/ conche-nille/ ende cottone kleedkens: **I**n Julio de schepen van Honduras als mede in't leste van de maend de blote van Nova Hispania; ende in't begin van Augusti de blote van Terra Firma. **V**an voo; verschepten occasien veranderen sy wel haer tijden / doch soo datse niet licht hier kommen naer t'begin van September.

Het selstjende Capittel.

Van de Kuste, Havenen ende Punten van Cuba.

De havenen ende kape van dit Eplandt Cuba zijn de naer-volgende / ende eerst op de zuyd- zijde / beginnende vande haven vande Stadt St Iago, welck naer t'segghen van Herrera is gheleghen op de hooghte van twintich graden daer wy hier vozen van hebben ghesproken: slaack du Verne die hier dierelche reysen is gheweest / ende insonderheyt inden jare 1606. als waermet sy broeder Abraham du Varne ontrent de Cabo de Cruz, teghen de Spaersche Galleons bronnelyck stryden is gebleven: ghetuyghet van dese haven / datse is een nautogat in't in-komen / en heeft aende oost- zijde een kleyn rifs in zee streckende / en aenden voo;schreeven oost-hoek opt lande staet een vper-toon / ende ontrent een myle by oosten liggghen dyp platte berghen dicht by den oever / die by de Spaegniaerden worden ghenaemt Les tres Altares; hier ontrent is wel t'hoogste land van t'gant-sche Eplandt. De Spaersche kourten stellen op dese kuste den hooghen bergh / diese noemen El Gran Tarquino, van Cabo de Cruz dertich leguen naer toothen verschepten / ende twaelf leguen vande voo;sz. Cabo stellen sy den kleynen Tarquino. **O**ffentwinnich leguen van St Iago voo;der naer t'weden naer t'segghen van Herrera is gheleghen de haven Sanctispiritus, ende twaelf leguen voo;der Cabo de Cruz. De onse stellen tusschen St Iago ende Cabo de Cruz, twee have-

nen / Guama Sevillie ende Porto Portillie : welck een seer bequame plaets soude
 wefen om de schepen te berghen boo: alle winden / hebbende int in-komen dyp ba-
 dem waters : daer soude men hem konnen houden / alsoo daer goede lyflicht is
 van beesten / visch / schilt / padden / ende de visschers van St Iago komen hier haer
 schilt padden d'voogen / soo datmen van haer kan vernemen watter omgaet ?
 De hoogde van Cabo de Cruz woxt seer verscheypden gheselt ; Figueredo stelt
 die op neghentien graden ende veertich minuten : Ick hebbe een kaertjen by een
 Fransman seer curieuselycken geteekent / die stelsle op neghentien graden en
 dertich minuten : een aentwysinghe van hooghden by M. Hackluyd op twintich
 graden / daer Herrera schijnt mede te accorderen / twelck wy volghen : is een leeg-
 ste ape vol struicken met een af-lopenden hoek waer van een rif af streckt / en is
 ghenoech te kermen. Van desen hoek boo:ts en sulst ghy gheen landt sien / alsoo
 de distantie ende wydte van de bape tusschen dit punt ende los Iardines seer groot
 is / ende 'tlandt streckt hem van daer noo:dt-oost ofte oost-noo:dt oost in. Alwaer
 vele Eplandekens onder-woegen liggen / eermen inden bocht van Bayamo komt
 als namentlijck de Caios ofte Eplandekens van Zvages, wofende vijf in getal /
 de Caios Blancos ende andere. Aende kuste van 't Eplandt Cuba, beginnende van
 Cabo de Cruz zijn dierische reeden / havenen ende riebiere / als Rio de Lim-
 nes, ghelijck de onse die noemen ; de Francospen noemen die Rio à Citrons , daer
 goede reede is boo: jachten / ende inde riebiere zijn veel beesten. Rio de Maqua-
 que : de reede van Cales ofte Calesito, daer onse seer lantsche schepen veel plach-
 ten te liggen om haren handel te drijven inde hupden / die daer vele waren te beko-
 men. Voorder de reede van Manfénille, daer een Eplant boo:legt tot beschut van
 de selve reede tegen de winden : hier plachten de onse insgelijcks veel te liggen han-
 delen ; tot dat sy daer inden jaer 1606. van leuen Salonen van Spagnien wier-
 den vernestelt / altoer den Vice-Admirael van de Spaensche en den Admirael
 bande Dupelsche daer Abraham du Verne op commandeerde / beyde aen een ghe-
 klant zijnde / op-geblagen en gesoncken zijn / soo datter maer een man af en quam.
 Voorder zijn inde bocht van Bayamo noch meer bequame plaetsen om te ancke-
 ren : als Iqueteo een kleyn riebiere / daer reede is boo: jachten / ende daer ple-
 ghen veel hupden te ballen : Boye een habentjen daer een kleyn kreeccken op-
 loopt / goede reede boo: jachten. Van daer leght een sant-plate. Rio de Caure, waer
 ebbe ende bloet gaet / en loopt tot ontrent twee mijlen naer aen de stadt van Baya-
 mo ; hier ontrent is het al leegh landt meest Zabanes ofte velden. Voorder west-
 waert aen ist al vol Eplandekens in zee / ende aen 'tlandt dierische riebiere ;
 onder dese eplandekens / welckmen Caios noemt / zijn de bekendste Caios de Sevillie
 lic ; boo: dien de selve inde passagie ligghen / als men de wal lancks loopt / en boo:ts
 Caio Romano, Caio Galere ende las Angouftouras, altoer men binnen ende
 bupten dese Caios ankeren mach met groote ende kleyne schepen. Op de kuste
 van Cuba is Rio Tanne daer goede reede is boo: jachten ende placht handel te
 ballen in hupden. Rio Sivillie : Rio Hernando : Rio Guana : Sarfaguata : Rio de
 San Pedro ; daer is al reede boo: jachten / ende pleggh handel te ballen in hupden.
 Santa Maria een bape met een Eplandeken boo: aende mondt / daer goede reede
 achter is / ende men baert de bape boo:ts in met chaloepen / alsoo het daer ondiep
 is. Alle de resterende Eplandekens / die hier ligghen op de kuste van 't Eplandt
 Cuba, werden by de Spaensche van oudes genoemd los Iardines de la Reyna,
 liggen meest op de hoogte van 21 graden : zijn ontaflijcke eplandekens / ondiepten
 ende klippen / daer de zee met enge canalen tusschen loopt / soo dat het seer dange-
 reus bar is. Voorder op de selve zuyt-kuste van Cuba west waerts hebt ghy de rie-
 biere Sasse, daer de blecke Santispiritus op legt. Voorder de haven van Trinidad, op
 de hoochte van een-en-twintich graden by noo:den de linie / by de dertich leguen
 van Cabo de Cruz : (Herrera leght elders in sijn historie / dat Trinidad leght hon-
 dert leguen van St Iago.) en sijn leguen voorder naer het westen Golfo de Xagua
 een

een grooten in-wijck met eenighe Eplandekens int midden. De haven van Xagua (seght Herrera) en heeft haers gelijck niet inde ganse lye twerel/de schepen ba-
 ren daer in doo; een enghie van een boorch-scheut wijddte/ende daer kommen in
 een wijddte wel van ghen leguen, met d'p Eplandekens/daer de schepen kommen
 aen vast gheleght wo;den aen staecten/sonder datse verroeren/ doo; dien alle de
 breedte van de haven bestoren is met geberghe ghelijck ofste in een hups laghen.
 Doo;der aen 'twelften las dos Hermanas, twee Eplandekens/liggende aen tbe-
 ginfel van een groote blackte ofte ondiep van eplandekens ende klippen/welck de
 Spaegniaerden noemen Camasco, tusschen de kuste van het Epland Cuba ende
 Ila de Pinos; van waer tot de Cabo de Corrientes, zijn twaelf leguen. De Cabo
 de Corrientes is een leeghe kaep/hoewel niet soo leeghe als 'tander landt datter
 naest aen ghelegghen is. 't punt vande Cabo is al wit zandt /ende weest-waert upt
 en sult ghy gheen landt sien/ doo; dien 'teplandt Cuba daer een groote bape heeft.
 De onse segghen de selve te ligghen op een-en-twintich graden ende veertich mi-
 nuten, ende datter versck water is te bekomen: datter een leeghe lant is met swarte
 steenen: twaelf leguen van Cabo de Corrientes light de vermaerde Cabo St Anton.
 is leegh by der zee/ende al vol strupcken van boomen / ende binnen s'lands
 lietmen een lack van versck water: soo datmen by ghebreeck daer water mach in-
 nemen. Op de noot-zijde van de kaep sult ghy onder- schepden een Palm-boom
 hooghter dan de restende boomen/ende verthoont hem rondt boven inden top/
 ghelijck de merck van een schip/ende nootd-waerts van dese Cabo zijn secker
 blackten/welck zijn store ofte d'p leguen lant. Aen de zuyd-west zijde is een
 witte sande bape/daer d'p oft vier schepen haer water moghen bekomen: daer is
 een goede reede beschermt doo; de nootd ende oostelijcke winden. Dese Cabo is
 het weestelijcke punt van dit Epland Cuba: ende de kulle keert van hier reest
 naer 'moort-oosten. Hier liggen langs de kulle versck schepden dooghden ende klip-
 pen verheven als orgel-pijpen/welcke sp daerom los Organos noemen; aen 't'p-
 de van dese light reest Rio de Porcos, ende daer aen Bahia honda: daer naer keert
 de kulle recht naer 'toosten. Op dese nootd-kulle sterckende o. ende w. hebt ghy
 de vermaerde haven van Abana ofte Havana; de welcke naer het segghen van
 Herrera seght vijftich leguen, wepnigh min ofte meer van de Cabo St Anton.
 Tusschen dese haven van Havana ende de Cabo St Anton boort- schepden/ neghen
 mijlen naer 'segghen van de onse weest-waerts van de Havana light een ander
 frapen haben/diele noemen de Cavannas, hebbende in 'tgadit d'p en een half va-
 dem waters met de bloet/binnen zijnde hebt ghy 7. 8. 9. en 10. badem / min oft
 meer/ende goede ancker grondt: ende bequaem om binnen duplent schepen te
 berghen/de Spaegniaerden mesten hier veel verckens. Ende noch een ander ses
 mijlen by weeten de Havana die sp noemen Puerto de Marien naer een rieviercken
 ende seer kennelijcken bergh diele noemen Meza de Marien: is in het in-komen
 (welck seer engh is) diep 6 oft 7 badem; heeft van binnen twee groote in-wijcken/
 elck wel een half mijle langh/met goede diepte ende bequaem om vele schepen te
 berghen; dan daer is qualijck versck-water te krijghen/doo; dien het rieviercken
 ver op byackelijck is. Veertich leguen naer 'toosten van Havana, naer 'segghen van
 Herrera, seght de haven de Matancas hoewel de selve elders seght / dat dese haven
 maer twintich leguen seght van Havana, (de onse hebben bebonden dat de distan-
 tie maer selghen mijlen is/ of tenhoochsten twintich.) Dese haven is soo seker en
 so bestoren niet als de Havana. Omtrent dese haven light enen bergh die de Spaeg-
 niaerden noemen el pan de Matancas: het is enen conden hoop staende op leeghe
 landt/ende als ghy der nootd ende zuyd af- seght/soo verthoont het hem als twee
 zabels/ende aen de weest- zijde maecte het een groot gheboken landt/gelijck sine-
 kende naer de zee toe. Van hier boort naer 'toosten is de kulle seer periculus/we-
 sende besmet met danccken ende klippen/ende te zee-waert is een groote blackte/
 soo dat het hier seer so;gelijck te baren is boot groote schepen: welck by de Spaeg-
 niaerden

d. 1. l. 9.
c. 4.Spaelsche
koursen.Het. de-
script.
Spaen-
sche
court.d. 1. l. 7.
c. 1.Engel.
sche vo-
ygic.d. 1. l. 9.
c. 4.Spaelsche
kours.

gniarden woxt gnoemt el Jardin del Rey, aen welckert hooft leght het Eplandt Obahava. van Puerto de Matanças tot puero de Yucanaca stek Herrera vyfich leguen / ende Ouedo stek punta de Yucanaca op 22 graden ende 30 minuten : en acht leguen met naer 'roosten Puerto del principe : welck oock een goede haven is / ende leght by naer in 'tmidden van het Eplandt Cuba, naer 'legghen van Herrera hier oft ses leguen booyder bande haben van Hernando Alonso, ende ses leguen het naer 'roosten Cubana, welck een punt is. De haben van Baracoa is twintich leguen by wester van Cabo de Mayzi, welck is het oostelijste punt van 't Epland Cuba: (naer 'legghen van Herrera, dan de Spaensche kouten leggen marc seven leguen, dat te grooten verschil is.) Tusschen Puerto del principe ende Baracoa woorden by de onse aengeteekent / las Novias, Puerto del padre, Rio Caiawan, Rio Kelve; ende van Baracoa tot het punt Mayzi, Bomes ende Mare, Een van de onse die dese kuste heeft bevaren rekent van punra de Mayzi tot punra de Frailes, ses mijlen o. j. o. ende w. n. w. van daer tot de haben van Baracoa 4. mijlen o. en w. in welke distantie by andere haventjens liggen / R. de Mares, Bomo, ende Mara, dan en zijn niet dan booy chaloupen ofte jachten / en men kan der met een n. windt qualijck opt. Van punta de Mayzi keert de kuste naer het zuyden ende daer hebt ghy Puerto ofte Golfo enfeondido, by Cabo Roio, by de twintich leguen van Puerto de Palomas, welck is gelegen by de thien leguen van St Iago; dan waer wy hebben begost dese havenen ende caben van Cuba te beschrijven. Dese Puerto de Palomas is een groote bape; streckt 3. j. w. en n. n. o. in / ende is inde mondt ontrent een half mijl wydt; licht 2 oft 3 mijlen by oosten Cab. de Palma.

Het sekerhijnde Capittel.

Naerder aenrekeninghe vande Noord-kuste van C V B A ende de kleyne Eylanden ligghende rondtom.

DE Spaensche kouten geben ons particulierder openinge vande ghelegghentheden vande nooydt-zijde van dit Eplandt Cuba, welck wy goet ghevonden hebben hier aen te tekenen. Daer is een baert van 't Eplandt St Iuan de porto Rico naer de Havana toe / langs de nooydt-kuste van 't Epland Hispaniola, welck synnoemen dooyt oude Canael. Men komt recht op Baracoa aen in 't Eplandt Cuba ghelegghen / als boven / passerende tusschen het Eplandt van Ynagua, ende 't Epland laico; ende men loopt van daer langhs de kuste zuydt-west ende nooydt-oost: tot datmen komt aen las Sierras de Cubana, ende hier beghint de bape van Caio Romano, ende van dese berghen tot Caio Romano zijn vyf-en-dertich leguen, ende men siert syn halven kours nooydt-west / ende d'ander helft nooydt-west ten westen / om Caio Romano op syn bag booydt te krijghen. Caio Romano is een hoogh Eplandt / ende leght nooyt-oost ende zuydt-west / ende is by de vier leguen laick; daer aen komende nooydt-oost / ende zuydt-west / verthoont hem een ronden hoop / ende in 't midden ghelijck twee zadels / d'ren arm d'ene / ende d'ander aen d'ander zijde, maer liggende met het selve nooyt en zuyden / verthoont hem een zadel in 't midden. Van Caio Romano tot Caio de Cruz zijn by leguen, ende liggen nooydt ende zuyden van den anderen. Van dese Caio de Cruz ses oft seven leguen is noch een ander Caio naert nooydt-oosten ten nooyden / welck is groot ende wit ende al effen: loopende langs de kuste (welck hier al streckt zuydt-west en nooyt-oost) dooyt canael naer de Mantanga toe / siemen sekere bergten wel achthien ofte twintich leguen langh / die alle als zadels sjoonen / ende als ghy 't punt van de selve zuydt-west van u hebt ghebracht / soo zijt ghy in 't midden van 't canael ende eben verre van Caio Romano ende Marangas. Insgelijck van hier booyt waerts naer de Havana toe siemen seker gheberght / welck schijnen by berghen te wesen / streckende zuydt-west ende nooydt-oost; die aerde zuydt-west zijde is hooght: woorden gnoemt las Sierras de Guana: ende

ende woort ende zupden daer af licht een blackte / welck is ghenoecht Caio de Nicola, welck streckt twee leguen in zee / ende int midden van de selve dooghte is een kleyn Eplandeken van twi landt: vande dooscheven bergen siertimen naer Cruz del Padre, welck is een kape al in sturken ghebroken / daer aen volght de Baia de Conel ende Baia de Cayos, welck is twintich leguen van 'thooscheven punt: ende van daer siertimen west-nooyt west om te gaen naer puerto de Mantancas ende de bergen van Camoniaca, welck ligghen nooyt west ende zupdt-oost / ende de zupdt-oost zijde is leegh ende effen landt: ende aende nooyt-oost zijde is het srechte lant / ende streckt naer de bape van Mantancas.

Onder de Eplanden liggende rondtom Cuba zijn eenighe aen-merckens tweedich / als boo: eerst los Caimanes, welck zijn dyp Eplanden / liggende tusschen Cabo de Cruz ende het Eplandt de Pinos. Het eerste ofte kleynste Cayman leght sevenentwintich leguen vande dooscheven Cabo versheypden: ende naer een vande onse herft bevonden / op de hooghte van neghentien graden endes en veertich minuten: west-zuyt-wester maen maect daer hoogh water: daer en is geen goet water opt Epland / dan veel Schild-padden / Connen / Gancken ende Sprut-bogels op de noot-zijde dicht by de woerck is gorde reede / doch buyle grond. Van de eerste tot de middelste Caiman zijn ses leguen, woort ghenaeint Braccas, ende is leegh / ontrent vijf mylen int ronde / men winter overvloet van schild-padden van 'tbegin van April tot 'tlaetste van September: licht ontrent dertich mylen van punta Negrillo aen lamaica. Van daer tot de groote Caiman zijn twaelf leguen. De Engelsche waren inden jare 1592. aende groote Caiman aen landt / dan vonden daer gheen volck / maer een groote rievier van versh water (soo sp leggen) ende menichte van groote schild-padden / soo dat sp der in korten tijt selich bongen. De groote Cayman light op negentien graden sevenentertich minuten / naer de bevindinge van de onse / is seer leegh land met doonen beset / streckt hem aende 3. zijde 2½ mylen o. ende w. dan 2½ mylen w. ten n. dan twee mylen n. ten w. en in dese strekkinge is de reede in een groote land-bap / van binnen merck moeras van sout-water daer veel soutnelle walt: daer is geen gebiert op als leguanen / ende een breedt gebiert als een bosken / welc op schild pad eperen leeft, van May tot October zijn hier ontallijcke schild-padden: men vint hier oock veel crocodilen. Als men van punta de Negrillo aen Eplandt van lamaica wil naer den oostelijcken Caiman, soo moeten sieren nooyt-west een quart van een streck nooydelijcken: de distantie is ses oft sevenentwintich leguen: van Cabo de Cruz streckt hy w. ten 3.

Het Eplandt de Pinos legh op de zupdt zijde van 't Epland Cuba, op de hooghte van eenentwintich graden by nooyden de linie: is wel thien leguen lanch ende seven byet / light acht en veertich leguen westwaerts vanden grooten Caiman, ende twaelf leguen oost-waerts van de Cabo Corrientes. Dit Eplandt streckt hem oost ende west. is vol van heubelijens / ende daer by komende met het hooghe water schijnt dyp Eplanden te welen: is leegh land / met houdt daer op / ende versh water naer 'twestelijcke punt toe. Daer zijn veel beesten op van sieren ende kroppen: daer en woonen gheen ofte wepnigh Spaegnaerden; ende die komender maet somtijdes om de beesten te dooden / ende hynden te maken. Leght inde werch boo: de schepen die naer Nova Hispania ende oock naer de Havana loopen / soo dat men seer bequamelijck de selve daer ontrent kan onder-scheypen.

De Torrugas zijn vijf oft ses kleyn Eplanden van twi lant / liggende seer leegh ende gelijcks de zee / upt- genomen een / welck eenigh geboome heeft / liggen op de hooghte van vyfentwintich graden by nooyden de linie. De bloten komende van St Iuan de Vlwa naer de Havana kornen die in haer kours erkennen; gelijck oock die van porro Rico naer Havana willen doo: het oudt Canael: ligghen vande Havana ses en dertich leguen, de kust van Florida naest.

VAN 'TEYLANDT IAMAICA.

Het achtthiende Capittel.

Beschrijvinge van 'tEylandt ende syne ghelegentheden.

Doen den eersten Ammirand Columbus dit Eplandt eerst ondeckte / gaf hy 't selve den naem van St Iago; doch is nu by den naem Iamaica best bekent: het seggt met het middenst van het Eplandt op de hoorchte van levendighen graden en een half by nooyden de linie equinoctiael: Ouiedo segt dat de zuyt-zijde licht op levendighen graden ende de nooyt-zijde op achtthien graden / twintich leguen van het Eplant Cuba naer 't zuiden / ende insgelijcks twintich leguen van 't Eplandt Hispaniola naer 't westen. Hoewel Herrera elders in syn historie seggt / dat het oostelijcke punt van Iamaica licht vijft en twintich leguen van Hispaniola: welcke spatie van zee de Spaegniærden over voerten in twee Canoes, doen den Ammirand Columbus syn schepen aen 't Eplant van Iamaica om hoogh had gheloopen / nemende haer kours op 't Eplandt Navaza. Dit Eplandt van Iamaica is rondt ende vijftich leguen in ronde; vijftich leguen lanck oost ende west / ende twintich leguen (ofte als Ouiedo ghetupghyt / vijft en twintich leguen) breed. Is gelegghen van Cabo de Gracias à Dios hondert leguen naer 't nooyt-oosten / als Ouiedo schryft / ende hondert en twintich leguen van Cartagena naer het nooyden. Is een wonder schoon ende vruchtbaer Eplandt / merck elfen velden / alsmen niet licht in andere deelen van Indien en vind, soo dat het abundant is van vijzels; men heeft menichte van peerden / stieren / hoeren ende vreckens; het broot is van Cassavi, soo dat vele plaatsen van 't walte landt van hier worden ghespyjt. Daer balt 't be. e cottoren van alle die quartieren / ende seer veel / soo datter vele cottorne luytwaren werden ghemaect tot hemden ende anders: veel Hamacas, welck zyn de hanghende bedden / die in Indien ghebruycken: men heeft oock cettijds een werpugh goudes ghebonden: daer wassen seer fraeye fruppen; In somma die daer ghetweelt hebben geven het dese ghetupghenis / dat het de plaetsantste ende ghesontste landbouw is van gantsch Indien. De Spaegniærden bonden daer veel volcks / welck al verschoyen is ende gantsch tot niet ghekomen. Sy hebben daer teghenwooydigh dyp steden ofte woon-plaetsen / als namentlyck: Sevilla, by de nooyt-kuste van 't Eplandt naer het westelijcke deel toe / ontreut de zee: hier is de hooft-kercke van 't gantsche Eplandt / met den tijtel van Abbje.

Melilla op de selve nooyt-kuste veertthien leguen van Sevilla booytshyeden naer het oosten toe.

Oristan op de zuyt-kuste op 't westelijcke eynde veertthien leguen van Sevilla.

Van de stadt de la Vega, van welcke de Ammiranten als Heeren van dit Eplant den tijtel van Hertoghen hebben ghevoert / als mede van twee andere woon-plaetsen / die in eenighe kaerten noch naem ghetecken / en is nu gheen kennis meer. De Engelsche onder het beleydt van Sir Anthoni Sherly, inden jare 1596, veroverden de principale plaetsen van dit Eplandt / ende maecten haer ghenoechsaem meester daer van.

Het oostelijcke deel van dit Eplant is het punt Moranra, op de kuste naer 't nooyden: thien leguen van daer naer het westen licht de haven Iandra, ende thien leguen booyder die van Melilla: noch thien leguen booyder (andere segghen twintich) de haven van Sevilla, eer ghy komt aen punta del Negrillo; op de hoogde van achtthien graden ende veertthien minuten: welck punt naer de onse by gillinge ramen soude twee en twintich mylen zyn van Cabo de Cruz, van waer de kuste haer keert naer Cabo de Falcon by Oristan, ende streckt naer 't zuiden tot de haven van Guayano toe. Ouiedo beschrijft de kuste van dit Eplandt in deser voeghen. 't Oostelijcke punt van dit Eplandt is ghenoemt Cabo de Maranta, van waer

waer om t'zupden varende langhs de kust naer 'twesten hebt ghy Mainoa, ende ses leguen voo:der de haven van laguabo: van daer kommen aen de Provincie van Aguaia, ende aen t'opende is Punta de Negrillo; van daer om 'mooyden kommen aen de stad Sevilla, ende voo:der een kleyn Eplandeken daer Melilla in legh: voo:der naer 'roosten de haven Guagata; ende van daer kommen voo:der aende haven Anron, welck een bequame haven is. Dyt leguen van de zuydt-kust deses Eplands legghen las Hormigas, een seer dangereuse klippe: ende sen leguen bandede voo:scheyden kust las Vivas, welck zyn sekere kleyne Eplandekens omringt naer klippen; ende naer t'zupden van de selve la Serrana, een Eplandeken omringht van blackten ende d:oochten/ met andere 4 ofte 5 daer om her: ende naer 'mooyden t'westen la Serranilla, welck is ghelegen op de hooghte van dri:efstien graden ende een half / is leegh ende effen landt / streckende nooydt oost ende zuydt-west / de zee b:recket daer rontom op / upt ghenomen dat het aende zuydt-zijde heeft seker zandte hoopen/ende aen de west zijde een kleynen heubel/welck uytter zee schijnt te wesen een schip onder zepl, ende zynde nooydt-oost ende zuydt-west daer af / schaers een mijl vande d:oochten / komt van de west-zijde af ten ander d:oochte / daer de zee alrijt opb:recket. Naer 'twesten legh el Roncador, een andere seer ghevaertijcke d:oochte / ende naer het zuydt wesen Santandres mede een Eplandt omringht van d:oochten / legghende nooydt ende zupden met Nombred de Dios, bp de beertich leguen daer van verscheyden/ende een ander Eplandt daer ontrent genant Santa Catalina. Naer 'twesten los Caimanes, daer wy hier voren van hebben gesproken. Van Cabo Tyburon, tot het nooyd oostepende van lamaica is de kours w. ten 3. 24 a 25 mijlen. ende nooyd oost van 't Eplandt acht mijlen licht een d:oochte bp gissinghe stont mijlen int ronde ende op de hooghte van 18 grad.ende 38 minuten d:ese noemen Abreos, alinen daer aen begint te kommen kammen de grond welken ende iker 8 a 9 baden diep ende ermen daer aen komt heestmen groote rabelingh van water. Voo: al dese d:oochten moeten wel om sien alinen naer dit Eplandt wil.

Spaen-
sche
coast.

VAN DE KLEYN EYLANDEN VAN WEST-INDIEN.

Het neghentziende Capittel.

Vande Eylanden die men nu ghemeenlijk noemt LUCAYOS.

Het ghetal van de kleyne Eplanden ontrent dese groote ghelegghen / is seer groot ende onseker: sy wo:den ghemeenlijk berdeypt in twee deelen / te weten / los Lucayos, ende los Canibales. Los Lucayos wo:den ghenoemt alle de Eplandekens welcke zyn ghelegghen naer het nooyden van de Eplanden Hispaniola ende Cuba. Wo:den ghenoeint Lucayos naer een Eplandt van dien naem / welck wel het nooydelijckste is van hun allen: Dese Eplanden Lucayos zyn anders van dyp sooyten: de eerste sooyte zyn die van Bahama, welck de naem hebben ghegeven aen het vernamte Canael van Bahama welck so furieuus current heeft als wy hier naer sullen legghen/ende andere streckende naer het oosten. De tweede sooyte bestaet in sekere andere Eplandekens / welck men ghemeenlijk noemt los Organes ende los marryros de Caios welckom dat sy van landt zyn/van verre niet geseurt en werden/waer voo: veel schepen daer op komente verongelucken: de derde sooyte zyn de Tortugas. Gheen van dese Eplanden wo:den heden daegs bewoont / ende de in-geboorne Wilden zyn bp de Spaegmaerden lang voo: desen elders verboert/ende tot niet geb:cht. Om dese op een bequame odyte te beschryben sullen wy volghen den A. B. C.

Abacoa is een Eplandt ligghende int midden van de d:oochten / welck sy noemen van Bimini, ende is twaelf leguen lanck / soo Herrera seght.

Her. 2. n.
l. 9. c. 12.

Achecamby is eers ander Eplandeken niet verre ghelegghen van Abacoa, ende ontrent de selve d:oochten/de groote onbekent.

Her. d. 1.
l. 9. c. 10.

Amaguaio een ander Eplandeken ghelegghen ontrent Yaguna.

Amana ofte Amaguana een kleyn Eplandeken ghelegghen by wessen van de Caycos. Dit Eplandt ende 'twedelijckste van de Caycos liggen meel n.n.w. ende 3. 3. 0. banden anderen als by de onse is aengheteeckent.

Her. de-
scrip.

Bahama is een Eplandt ghelegghen op de hooghte van ses en twintich graden ende een half naer 'tlegghen van Herrera, (die hem daer in insluypt) dertien leguen lanck / ende acht leguen breed / van welck de vermaerde strate van Bahama de naem heeft verckregen / welck streckt tusschen 'twasse landt van Florida ende de ondiepten / die sy noemen los Mimbres, doo; welck so stercken current loopt naer het noorden / dat hoewel de schepen voo; de wiint hebben 'selve jupdt-waert aen qualck konnen op zeilen / maer konnen 'selve oock teghen den wiint / noo;dt-waert aen doo; loopen / doo; de snellichsjyde van het voo;schryven current. Het Canael van Bahama is sesstien mijlen wijdt en vijf oft ses en veertigh mijlen langh / het rechte diep loopt n.n.o. ende 3. 3. w. hier gaet alstijt stercke stroom noo;dt-waert toe: sterckt bande 25 graden van cap. de la florida af / tot het Eplandt Bahama op 28 graden van dit Eplandt jupdt-waert hemen sijn al blackten en djooghten ende by noorden daer van is de groote zee.

Her. d. 1.
l. 9. c. 11.

Bimini is een groot / versich ende schoon Eplandt / vol van versich water ende geboomte; leght int midden van de djooghten / die se noemen los Baxos de Bimini, ende is vijf leguen lanck.

Caycos sijn diuersche kleyne Eplanden / oft gebroken landen / liggende aen ende in een groote blackte ofte ondiepte; waer van het principaelste werde ghe-noemt Caycos, ende is ghelegghen op de hooghte van een en twintich graden naer het legghen van Herrera: (doch naer de bevrindinge van de onse / het jupdelijckste op een en twintich graden ende vijf en dertigh minuten; ende het noo;delijckste op vijf en veertigh minuten;) ende souden vijf leguen groot sijn. De onse die daer aen gheweest sijn in den jare 1623. om daer sout te soecken / vercklaren dat het selve Eplandt is ghelegghen / van Porto Francois aen 'twasse landt van Hispaniola, ontrent dertich mijlen noo; ten oosten wel soo oostelijck / ende het ghebroken landt ontrent dyp mijlen daer van noo;dt-oost: sy quamen op de reede onder het voo;schryven landt / het is daer redelijck wel te legghen aen de noo;dt-zijde van het Eplandt op sijn ofte twaelf badem waters / soo dicht aen de wal als men wil / van toeghen het sterchte water / maer het en is daer niet te schoon / want daer loopt een snalle stroock gronts / waer op het niet boven seuen / acht / ende thien badem diep is / ende wepnigh daer buyten en is gheen gront: waren int voo;schryven Eplandt aen landt / als mede met schupen aen 't gebroken landt / doch en vonden daer gheen sout / hoewel daer siet bequame pannen waren om sout in te groepen. De Engheilsche hebben voo; eenighe jaren daer mede aen gheweest op 'aen-gheven van een Portugies / van waeren insgelijcks bedroghen.

Cigateo is een groot Eplandt / ende naer 'tlegghen van Herrera, van vijf en twintich leguen, de welcke het siet op ses tot seuen en twintich graden by noorden de linie / van Lucayoneque naer 'tjupdt-oosten / ende van Bahama naer het oosten.

Conciva is mede een Eplandeken / ghelegen naer 'tnoorden van de Caycos, ende naer 'toosten van 't Eplandt Amana.

Curateo is een kleyn Eplandt ghelegen op de hooghte van ses en twintich graden / nescens Cigateo naer 'tjupdt-oosten; ende Guanima naer 'tnoorden wessen.

Her. d. 1.
l. 1. c. 11.

Guanahani 'terre Eplandt welck den Ammirand Columbus ontdeckte van alle de Eplanden ende Landen van West-Indien / ende noemde 'selve St Salvador, is vijftien leguen lanck / ende vol van boomen / ende goet water int midden: herft op de kust naer 'tnoo;dt-wessen / een seer bequame haven / daer men bequamelijck een Fox soude konnen legghen om de haven te bevroeden: leght op de

Her. d. 1.
l. 9. c. 10.

de hooghte van vijf-en-twintich graden ende twee derde naer 'tleggen van Herrera. Den Ammirand Columbus vout daer veel cottonen wassende.

d. 1. l. 2.
c. 13.

Guanima is van Guanahani ghelegen naer 'noordt-westen/ ende is vijftien leguen lanck/ ende thien breedt: schijnt het eplandt te wesen dat Columbus ontdeckte/ leven leguen van Guanahani, ende dat hy noemde Ste Maria de la concecion: daer wies mede cottonen ghelyck op de andere Eplanden daer ontrent ghelegghen.

Guatao is een ander Eplandeken by het voor-scheyden eplandt Guanima

d. 1. l. 9.
c. 11.

Lucayoneque ofte oock Yucayoneque is het uiterste eplandt van dese eplanden naer 'moorden op de hooghte van meer als seven-en-twintich graden: van welck men houdt dat alle dese eplandekens den naem van Lucayos hebben verkregen.

Manegua leght op de hooghte van vier-en-twintich graden ende een half by het Eplandt Amaguaio. Een van onse ster-lieden ghetuycht dat dit Eplandt licht van het oost-eynde van Tortuga (aende noot- zijde van Hispaniola gelegen) achtien mijlen 3. ende n. ende dat by gissinge langh is seven mijlen: hoogh ende met bergkens beset.

d. 1. l. 9.
c. 11.

Macarey is gantsch om-ringt van blackten ende ondiepten: son seker hooghte en binde niet bescheyden.

Ste Martha is een Eplandeken van een legue groot/ ende ontrent de kustte van Florida, op de hooghte van seven-en-twintich graden, inen vint daer verlich water.

d. 1. l. 9.
c. 10.

Martyres is een vervolgh van Eplandekens ende klippen op de hooghte van ses/ oft veel eer vijf-en-twintich graden ende vijftien minuten: hebben haer naem om dat van verre schijnen menschen te wesen die aen staken staen: ende de naem komt oock wel over een met de daet/ want daer verongheluckt menigh schip: dese Eplandekens ligghen oost ende west langhs de kustte van 'tuyt-stekende punt van Florida: ende de bloten van Havana naer Spaegnen keerende moeten daer blytich acht op nemen: het oostelijckste van de Eplandekens noemen de Ster-lieden Cabeza delos Martyres, welck zijn dyp hoopen van wit sandt/ vol gheboomte/ ende het middelste heft in den top ghelyck een kroon van wit sandt/ ende is hoogher ende grooter als de ander twee: Om te wesen oft men in 'trecht canael is ofte niet/ noemen wel acht nemen/ hoe dese Cabeza delos Martyres van een light/ want ligghende van een oost ende west/ soo en is men noch niet int canael: maer als men daer met leght nootdt- oost ende zuydt-west/ so is men int canael.

Mayaguana is een Eplandt ghelegghen op de hooghte van dyp-en-twintich graden/ en is twintich leguen lanck ende thien breed.

Mimbres is een eplandeken gelegen op den hoek bande droochten van Bimini.

Miraporuos zijn dyp Eplandekens ligghende in een dyp-hoek/ om-ringt van ondiepten/ naer 'tzyden van Yumeto.

Pola is een Eplandeken ghelegghen op de hooghte van ses-en-twintich graden en een half by de kustte van Florida.

Her. d. 1.
l. 9. c. 10.

Samana is een dyp-hoekigh Eplandt acht leguen lanck op de hooghte van vier-en-twintich graden/ van Guanahani naer het zuydt oosten.

Saomoto vierde Eplandt by Columbus gevonden in son eerste ontdeckinge/ welck hy noemde Isabella.

Tortugas zijn seven oft acht Eplandekens aen de west-zijde van Florida: segghe en-dertich leguen van Havana, op de hooghte van vijf-en-twintich graden.

Spaen-
sche
cour-
sen.

Vcio een Eplandt op de hooghte van twee-en-twintich graden ende een half/ ontrent de ondiepten/ die se noemen los Baxos de Babueca.

d. 1. l. 9.
c. 10.

La Vcia zijn eenighe klepne Eplandekens in de droochten van los Lucayos meer naer 'twesten/ ende ligghen op de hooghte van acht-en-twintich graden.

d. 1. l. 9.
c. 11.

Yabaque

Yabaque een Eplandt thien leguen groot / op de hoogte van twee-en-twintich graden en een half : nooyt-west van Maguana.

d. 1. l. 9.
c. 10.

Yaguna een Eplandeken ontrent de Caycos, op de hoogte van vier-en-twintich graden.

Ynagua een Eplandt thien leguen groot / op de hoogte van twintich graden en een half; ofte veel eer twee-en-twintigh graden : liggende nooyt-west van de Tortuga, (onder 't Epland Hispaniola ghelegghen) ende inde weegh van de ghene die doot / roudé kanael loopen van Puerto Rico naer de Havana. Naer de bevindinghe van de onse / is die Eplandt ghelegghen ontrent op een-en-twintigh graden ende thien minuten : int aendien ses of seven mijlen langh; wittachtich ende doet hem op als veel Eplandekens / hoe-welmaer een en is / int midden ist redelijck hoogh : het oost-eynde licht merck nooyden van het west-eynde van Tortuga doot-noemt / bescbepden ontrent twintich mijlen.

Yuma twintich leguen lanck ende acht byert naer 'tlegghen van Herrera, op de hoogte van vier-en-twintich graden ende een half : zuydt-west van Guanima.

Yumeto vijftien leguen lanck / op de hoogte van dyp-en-twintich graden en een half naer het nooyden van Hispaniola.

Det twintichste Capittel.

Vande Eylanden die men noemt CANIBALES.

DE kleyne Eplanden die van 't Eplandt St Iuan de Puerto Rico zijn ghelegghen naer het oosten ende zuyden-tot aen het vaste landt van America, wooyden ghenoemt Canibales, om de menichte van Caribes, die menschen vlesich eeten / welck in dese Eplanden werden gebonden: dese zijn oock seer veel in ghesal: de boornaemste sullen top gheijcker boegen bescbryven / als top int voorgaende Capittel de Lucaios hebben bescbryven: doch alleen de gheene die op haer selven verre van 't vaste landt zijn ghelegghen / latende de andere / die dicht by het vaste landt liggghen / om die te bescbryven met de Provincien van 't vaste landt daer sy aen ghelegghen zijn / ende onder resolteren.

Anegada leght naer het oosten van 't Eplandt St Iuan de porto Rico, ontrent op de hoogte van achthien graden ende dertich minuten; twaelf mijlen n. w. van Saba als by de onse laetst is onderbonden : is seven mijlen langh ende ganckich met ondiepten ende blackten omringelt.

Anguilla light op de hoogte van achthien graden en vier-en-twintigh minuten / recht naer het oosten van 't Eplandt St Iuan: is een langh ende do; Eplandt / ende daer en is geen versich-water op. Daer is goede ancker grond aen de nooyt-zijde / doot dien daer gheen slagh van water is / weegghen seker rijk welck van den oost-hoek af-streckt; daer liggghen noch twee Eplandekens dicht by: daer is een sout-panne op ende een fraye bape om te laeden: van daer en is in zijn tijt maer sout doot twee oft dyp schepen.

Antigua ofte Santa Maria el Antigua is ghelegghen tusschen Barbada ende Des-seada op de hoogte van selthien graden ende vijftigh minuten: is ses oft seven mijlen langh ende twee breed; rontom beset met drooghten ende landen: daer en is gheen versich water; woont ghene volck op: 't landt is moerassigh ende vol geboomte; is seer black aende zuydt ende west-kant / soo datmen daer ontrent kommende 'tloodt niet en mach sparen.

Barbada is ghelegghen naer de bevindinghe van de onse op de hoogte van selthien graden ende dertich minuten: twaelf of dertien mijlen van Montser-rate naert n. o. is heel leegh ende do; landt / ende ontrent vier mijlen langh; aende zuydt-zijde ist verre black ende daer loopen eenighe rben af.

Barbados ofte Barbudos is een ander Eplandt / ghelegghen van Dominica naer het zuydt-oosten / op de hoogte van dertien graden ende twintigh ofte veertigh minuten

minuten (want de obserbatien die varieren in 'tghetal van de minuten:) is van ghebacte obael ende ontrent de vyfthien oft seftien mijlen in 't omgaen; hoewel andere het ongheleijk grooter maken / ende wel dertich mijlen in 't omgaen. Is lustigh in 't aensien/groen van geboomte/over al dicht sonder open velden: hooghland by naer als Engeland/dorch hooght aen de nooyt-zijde, by de oost-kant om al meest in 't ronde met eenighe hoeyckens/daer al rickens van af-keken/somminghe een goetelingh scheut ende meer in zee. Aende zynde-welt kant is 't landt seer weelderigh met boomen betwassen / ende daer is een zandte baep/ daermen setten kan op 12. 15. 20. ende 30. bademen waters; het diepter hard af / ende de grond en is niet seer schoon. Heeft schoone reeden aendewelt zijde. Aen de zyde zyde is een groote baep/waer in veel schepen kunnen ligghen: ende daer loope een riviere in zee. Daer waslen op 't Epland sekere boomkens / welker baft soo scherp is als gember (eenighe vande onse noemen die Coste) hebben byjn groene bladeren/booy: ronds/ende dazghen sekere klepne bloemkens/van binnen o:angie/ met een gele grond/ende van buyten purper van colore / hebben maer vyf klepne ende ronde bladerkens; groepen in trollen te gader als de blier: den baft vande stronck is tamelyck gladt/ende 'thout gheheel hard en van binnen swartachtich: waslen meest ontrent de water-kandt. De onse die aen dit Eplandt getweest zijn 'tbooy: leden jaer 1628. verhalen hier gebonden te hebben by de ses hondert Engheleschen naer haer eyghen segghen/ die haer hier hadden neder gheslagen/ende een so:rtjen geleght aen de zyde-welt zijde ontrent een mulquet scheut van strandt in 't bosch/ alwaer sy veldt hadden gheopent ende Toback ghejaert: oock eenige o:angie ende limoen-boomen geplant/nekens andere byrchten: daer booy: stont is sechte reede op 25 bademen gheen mulquet scheut van de wal/vuple klippige gronde. Op 't Epland zijn berekens by menichien. De heele welt zijde van dit Eplandt en is niet seer beguam om te ankeren / ten waer heel dicht onder de wal.

St Bartholome is ghelegghen op de hooghde van ontrent seventhien graden: Enghel-
sche vo-
ragie. heeft het Eplant Barbada naer het oosten/St Martin naer het n. w. Antigua naer het z. o. ende St Christoffel naer het westen: daer ligghen klippen ende gebroken landt concontinue / ende tusschen dit Eplandt ende St Martin ligghen diversche klippen: is een tamelyck groot epland/ en hooghland.

Bekia ofte Beke, is een Eplandt ghelegghen byn/ ofte soo andere segghen/ vyft mijlen 3. z. w. van St Vincent, en wel thien mijlen in 't omgaen; heeft maer een baep die in 't inkomen twee mijlen wijdt is/ daermen heel beschut kan ligghen; alsmen daer met schepen wil in komen / moeten by den oost-hoek om loeben/ den hoeck een ofte twee kabel lenghte schoutwende/want daer een blinde klip ligt: inde baep komende moeten recht oost aen loopen naer de sand-strandt/is daer over al schoon en goet ancker grondt: 't landt is meest vol gheboomte: syn rechte hooghde is twaelf graden en vier-en twintich minuten. Daer is gheen volck op; gheen versch water ofte eenighe sonderlinghe frupen: op de nooyt-welt zijde is een sout pan.

St Christoval oft St Christoffel als de onse seggen/is ghelegen tusschen de Eplanden Nieves ende St Eustasio, op de hooghde van seventhien graden ende twintich tot dertich minuten: streckt hem inde lenghte tusschen het z. o. ende het n. w. is ontrent ses mijlen langh: van breedte oncken want op het nooyt-welt eynde ist wel 2. mijlen ende meer breed/dan naer het zyde-oost eynde loopt het smal af: is hoogh berghachtich lant/aende n. w. zijde hooght. Daer hebben noch onlancks Wilden op ghewoont / dan zijn vande franskhe ende Enghelesche ten deele doot gheslagghen/ende ten deele verdriven/om dass al voren de Christen qualijck hadden ghehandelt ende ghesocht te vermoorden. Op dit Epland spock houdt te binden wesen; aen 't zyde-oost eynde zijn eenighe sout-pe daer sout in te binden is van naer Martin tot in 't cleste van Junio/soo een

gen. Ten is op de kust van dit Eplandt niet seer schoon om te ankeren / doch wel 'tbeste voo; 'tso; vande Engelsche liggende aende zuyd; zijde. Vepde de Franche ende Engelsche hebben hier voo; eenighe jaeren begonnen haer neder te slaen / soo dat al van inden jaere 1627. bepde natien daer redelyck sterck waren / ommersde Engelsche naer haer seggen wel by de duplende sterck; woonen daer met den anderen in byede / ende soo dat de Franche haer ghelegentheyt hebben op de nooyde zijde ende de Engelsche op de zuyd-zijde; ghemeeten haer daer met Taback te planten / welck daer seer goet valt. De onse die daer waren in't jaer 1627. ende 1628. segghen dat van November tot 'teynde van Januar. daer meest alle dage reghende doch meest 8 nachts; ende dat sy wind continuertlyck hadden tot den 10. ten 3. ende o. 3. o. met harde koelte.

Desleada is ghelegghen by oolten ofte verl eer o. n. o. van Guadelupe ontrent de thien mijlen / op de hooghde van seftien graden ende thien minuten / als by de onse seer neerlich is onderbonden; (daer het te vozen op vyftien graden ende dertich minuten was gheselt inde ordinare pal-haerten; van Marigalante n. o. ten n. 6 oft 7 mplen; herst van hem w. 3. w. ontrent een mijle een kleyn Eplandjen. Dit was 'teerste Epland; welck Columbus ontdeckte in syn tweede opagie naer Indien: Naer dit Epland setten de vloeten haer cours van datse de Eplanden van Canaria gepasseert sijn. Du Epland streckt oost nooyt-oost / ende west-zuyt-west; daer en is gheen gheboomte op / ende is in't aensien ghepositioneert als een gallepe / waer van het nooyt-oost eynde een leeghe smyt maect als die van een gallepe; selve naer der komende ende passerende by het nooyder eynde / sult ghy sien swart landt met witte ghebroken streken / als heubtelijens van landt met roode strepen daer in. Andere segghen dat alst Epland by nooyden van u komt / dat het hem dan verthjoont als een ronde hoo; ende dat het daer rontom dupl ende rudich is.

Dominica is ghelegghen op de hooghte van vyftien graden ende dertich minuten; streckt hem nooyt-west ende zuyd-oost; op de nooyt-west zijde schijnt het hooger / ende als ghy daer by komt met het hooghe water / soo schijnen het twee Eplanden te wesen / maer naerder komende / sietmen dat het maer een is; aen de zuyd-oost zijde suldy sien een black ende lanck punt / ende daer op een roef / als de Cabo Tiburon; aen de nooyt-zijde een wepmich van landt schijnt het een kleyn Epland / ende op den top daer af / ghelyck een hooghe toorn / ende op de nooyt-zijde verthjont hem ghelyck veel witte webben. Eland is heubtelich met seer diepe vallepen / al ober-wallen met hout / soo datter quatt is dooy te komen by de zee kant. Daer sijn seer goede reerden / hoewel datse dancereus sijn weghen de Cariben, die noch op dit Epland woonen; Dit volck loopt al naect / schilderen haer met sekere roode vertwe; sijn byant van de Spagniaerden / ende oock niet te betrouwen voo; andere; dragen al langh hup; soo wel mans als vrouwen; daer waelt seer veel Taback, welck de Engelsche ende Franche daer komen handelen / daer byenghende messen / bijlen / ende ander pley-werck. In dit Epland sijn twee hette baden / welcker een licht aen de nooyt-west zijde by een schoone baye. ende aen de west zijde heeft het een goede haven / welck sy normen Aguada: daer de schepen komen versck water in-nemen upt een riebiercken / welck inde monde twintich passen wijdt is.

St Eustasio is een kleyn Epland / ende is ghelegghen by het Epland St Christoval naer 't Epland St Martin toe / doch verre daer van / ende naerder by Saba, ende St Christoval, alsoo van dit laetste maer twee mijlen en een half verchepden is: op de hooghte van seventien graden ende dertich minuten / ghelyck als laetst by de onse is aengheterkent: verthjoont hem met een ronden hoo; ghelyck een supcker-hoo;dr. Licht naer het nooyt-westen van St Christoval.

Ida is ghelegghen op de hooghte van twaelf graden en vyftien minuten (wepmich)

Spaelsche
koursen.

Spaelsche
koursen.

Ouied.
L. 6. c. 13.

(Wepnigh min ofte meer: want de obserbatien variëren inde minuten;) versche-
den van St Vincent 3. w. ten 3. ende n.o. ten n. ontrent de 18 mijlen. Is langh ruf-
schen het n. n.o. ende 3. 3. w. 5 of 6 mijlen: ende aent zupdr: epnde niet ober een
half mgle bzeede; licht meest in de gedachte van een halve mane; heeft een hoogen
bergh boven andere up- stekende: de gronde is schoon en goet: is seer vruchtbare
van allerhande fructen/insonderheyt veel Cassavi: dan 'tlandt is ober al seer ober-
wassien met boomen: 'tmeeste gebierte datter gebonden wo:de zijn Cassimanés,
die de Spagniaerden noemen Armadillos, goet om eten. Van Junio tot October
komen daer menichje van schild- padden/en zee- korpen: so datter een van de beste
Eplanden is om te verberchen: aende west- zijde wat bp zupden de zupdr: bape is
een seer schoone haven om schepen te verlien: aen 't zupdr: epnde tegen ober een kleyn
Eplandeken is een groote panne/daer inde drooge maenden soo de Wilde leggen
veel souts in te binden is. Het lant is wel goet om Tobac te planten/maer seer ge-
quekt van sekere land-krabben, hoewel eenige willen lustinerē datse maer ontrent
den oerber ende afwateringen wo:den ghebonden/ ende dat 't binnen- landt daer
geen noodt van en heeft. De beste vreden zijn aen de west- zijde/ de welke noch-
tans niet soo goet wo:den geoo:deelt bp ernige/als die van St Vincent. de grond
en isser mede soo schoon niet/ maer op veel plaetsen vupl ende rudligh. Komende
van St Vincent is de kours 3. 3. w. inen set die bp westende Begos omme: dese
Begos zijn kleyne Eplandekens ende klippen die op een rij liggen tusschen S^t
Vincent ende Granada, zijn schoon, men magh daer wel dieht bp komen. De in-
woonderen zijn Caribes van de selve stach als die vande bp- liggende Eplanden/
loopen naeckt beyde vrouwen ende mans/ en zijn niet verder te vertronwen als-
men die siet seer wo:aeck- gierich ende die niet en waersichouwen boo: datter aen is:
hebben onlangs verscheyden acten van hostiliteyt ghepleghet teghen de onse/ soo
op haer epghen Eplandt als op de naelt ghelegheye.

Guadelupe is ghelegghen naer 'twesten van Desleada, op de hooghte van 16
graden ende 15 minuten bp noo:den de linie: is langh n. o. ende 3. w. 8 mijlen:
is in twee ghedeylt/ soo dat het water tusschen beyden doo: spoelt/ doch niet soo
diep datmen daer doo: soude komen seplen: aende oost- zijde maect het sekere ca-
stelen/ die ghenoeut wo:den bp de stier- lieden 'thooge deel van Guadelupe: ende
op de 3. w. zijde verthoonen sich veel hooge bergghen; ende aende selve zijde is diep
water ende goede aneker grondt. De water- plaets is aen de west- zijde: daer zijn
veel wilde verckens op 't Eplandt/ ende Bananas- boomē bp duplenden. Daer
woonen Wilden gelijk op de andere Eplanden ende van ghelycke conditie: zijn
seer schoutv van vreemde. De Spaensche bloten komen hier sints eenighe jaeren
hertwaerts verberchen/ haelen houdt ende water: ende verdeplen hier haer kour-
sen/ welck sp in boo: leden tijden plachten te dorn inde haven van Ocoa, aen't
Eplandt Hispaniola.

Isla de Aves is gelegen een groot stuck bp westen los Santos, op de hooghte van
vijftien graden ende acht en veertich minuten; is een seer so:ghelijck Eplandt/
ligghende bp naer ghelycks 'twater/ pets daer op.

Het een- en- twintichste Capittel.

- Van de resterende Eylanden die se noemen CANIBALES.

I Sleos Blancos zijn seker Eplandekens naer 'twesten van Virgin Gorda.

Sta Luzia is gelegen naer 't zupden van 't Eplandt Matinino, op de hooghte ^{Pelgrim,}
van 13 graden ende 40 minuten bp noo:den de linie; heeft op de zupdr: west- zijde ^{L. 9. c. 3.}
twee hooghe spuse bergen (naer 'tlegghen van Dirck Ruyters) diinnen 'tghelycke
landt ober kan sien/ ende de oostelycke is de grootste. 't Wolck van dit Eplandt
loopt naeckt/ heeft lanck waert hap:/ thf root gebert wt/ met roode strepen vande

oo;en tot de oogen als Mr Purchas getuyghet, welck dit Epland stelt op de hoogte van twaelf grad. een Engelsch schip gedelmeert naer de Guiana, sette hier 66 man aen landt / die gesonden waren om de Colonie in Wiapogo te suppleren / ende met het schips volck onernig waeren getwo;den / welck volck meest vande Wilden werten doot geslagt. Vande grond van dit Epland wert verscheyden getuygt / een vā dese Engelsche die onquā prijs die / wegen sijn vrychtbaerheyt: de onse die daer onlangs getweest sijn / daer en tegen seggen dat het heel do; en onvrychtbaer is / ende dat derhalven de wilden daer af sijn getogen / ende datter nu niemant en woont.

Marigalante byf leguen van Deseada, naer 'tuyden ende van de noot-hoek van Dominica n. o. ten n. vier mijlen ende een half; en van Todos os Santos o. ten n. ontrent byf: op de hoogte van 15 graden ende 40 minuten by noot; den de linie; is een slecht Eplant vol geboomte; verthoont hē als een Galley op haer verdeck; op de zuyt-oost zijde / ontrent een half legue daer af / sult ghy sien seker hoopen van zwarte streken / ende seker witte paden: maer aen de west- zijde verthoont sich schoone witte sand- stranden ofte piepen: ende daer is gheen ancker grondt: Die Epland als het hem eerst op- doet / is ghelijck of de boomen in 't water stonden / en een half mijle daer af in zee licht een kleyn Eplandeken / alwaer sommige klippen van af- liggen. Daer sijn veel tijes Wilden op 't Epland / van omme daer woonen ofte daer komen van de naelt gelegen Eplanden / is onseker.

St Martin is gelegen van 't Eplant St Christoffel n. ten w. wel soo weestelijck 8 of 9 mijlen; van St Iuan de porto Rico naer het o.; van Anguilla naer het 3. o. ende naer het n. w. van St Bartholomé: op de hooghde van 18 graden ende 15 minuten: is byf of ses mijlen langh ende ontrent de vier breedte. Aende 3. o. zijde streckt het land o. 3. o. Van het o. eynde tot het w. eynde herft het inde lengde ontrent dyp mijlen: aende 3. zijde sijn verscheyden bapen daer goede reede is ende beschut voo; oostelijcke ende noot;delycke winden: de beste reede is op de w. zijde / op 9 of 10 vademem waters goede sandt grondt. Daer en is geen volck op / geen versch water ofte struyten: daer is een groote sout panne aen de eene zijde / ende twee klepne aen de andere zijde. By noot; den dit Eplandt liggen veel leeghe Eplandekens / maer by uyden ende westen gheens / maer is daer schoon.

Martinico is gelegen op de hoogte van verthien graden ende een half ofte twee derde naer 'tuyden van Dominica: is hoogh ende vol bergen / hebbende in 't midden dyp heuvels / waer van het hooghste hem verthoont gelijk de form van eenen hoet. Van wat zijde men aen dit Epland komt / soo sietmen altijes desen bergh. Aende noot- zijde ghelijckt het dyp Eplanden te wesen; Aen de selve zijde liggen dyp klippen / ende een kleyn rondt Eplandeken dicht aen 't landt / alwaer veel geboomte op staet. De Wilden die daer woonen is strydt- baer volck ende dange-reus gelijk die van Dominica. Doch de onse die daer waren in 't jaer 1627 getuygen daer geen volck gesien te hebben: daer is versch water ende licht te halen / in een bape die soo diep in gaet datmen geen zee en siet / aende west- zijde van 't Epland.

Monferrate is ghelegen op de hooghde van by naer 17 graden / als by de onse laetstmael is onderbonden, van den zuyd- hoek van Guadelupe n. n. w. wel soo weestelijck ontrent elf mijlen: ende van Redonda 3. 3. o. by de vijf mijlen. Wort ge- oot; deelt langh te wesen n. w. ende 3. o. dyp mijlen / eenige maerken het langh byf mijlen) ende breedte tusschen de twee ende twee en een half mijlen. Heeft twee land- bapen daer goede reede is / en in d' eene komt een rievierken van 't gebergte af / doch wort dickwils vande singels toe ghelmeeten. 't Eplandt is boozts rontomme bypl ende met klippen besiet / insonderheyt aen de n. zijde. Daer is seer goede grond / ende daer wassen veel goede boom- vruchten / bequaem tot verbeteringhe: segghen datter oock pork- houdt groeyt.

Las Nieves, welck by de onse veel tijds wort genoomt Mieves, is gelegen op de hoogte van 17 grad. ende 13 min. van Redonda n. w. ende n. w. ten w. dyp mijlen: van den 3. hoek van Monferrate n. w. 7. mijlen en een half / en vanden 3. o. hoek

hoek van S' Christoffel 3. ten o. en 3.3.0. anderhalf mijle; strecke hem 3. ten w. en n. een o. ende is lang twee mijlen; in't midden heel hoog met een bergh met een ladel: Als men up't het oostē korn/verthoont hem vol geboomte: daer is goet versck water op/dan men moet op zijn hoede welen voór: de Wilden van Dominica die daer kommen bp syden. Ende w. 3. w. zijde op vier en een half badem water is goede reede/ een musquet schiet van lant. Heeft oock een goede bape aen de noot- west- zijde. Daer komen inde tijdt verchschildt padden. De Engelsche van S' Christoffel zijn op dit Eplandt ghekomen in't jaer 1628.

Redonda is een ander Eplandt niet verre van las Nieves, ende van de selve groote/ rontde ende in 't midden hooght: is ghelegen op de hooghte van leventhien graden ende thien minuten: west nootdr-west van 't Eplandt Monferrate by groote mijlen naer 't legghen van Dirck Ruyters.

Saba is een Eplant liggende inde weghom te seplen naer 't Eplant van S' Iuan de Puerro Rico: is kleyn ende rontom lietmen den gront/dan men behoeft daer voór niet te schyomen/want daer en is geen perijckel dan 't geene men sien kan: en rontom verthoont hem als hoopen van wit sand: ende op de zijde verthoont het hem als een schip dat onder zepl is. Licht op de hooghte van 17 graden 37 minuten / is heel hooghe ende niet boven de twee mijlen groot.

Santa Cruz is ghelegghen van 't Eplant S' Iuan de Puerro Rico 0. 3. 0. (naer Her. d. i.
l. 7. c. ii. de bebindinge van de onse) twaelf mijlen wepnigh meer of min: op de hooghte van 17 graden ende 25 minuten: verthoont hem seer gebroken/ de west- zijde hooght: is wel 8 mijlen langh/ streckende o. ende w. heeft hooghe berghen ende diepe vallepen; daer is gheen ofte seer qualijck versck water te binden. Men siert van Montferrate naer dit Eplant w. n. w. naer Puerto Rico. Andere stellen dit Eplandt op de hooghte van 17 graden/ ende oock op 17 graden ende 40 minuten/ soo dat de hoogten seer varieren/dan bp de onse is bevonden dat de 3. w. zijde licht op 17 graden ende 25 minuten. Dirck Ruyters seght dat het streckt o. ende w. ende datter een reede is op de west- zijde/ daer men water ende hout mach halen: dat het is een leegh Eplant/ schijnende van verre gelijk oft veel Eplanden waern: op de noot- kuste is een dzoogte/ een kleyn mijle van 't landt af. De Engelsche waren aen dit Eplant in den jaer 1587. daer waelt een seker frupt/ als groen appelkens / volck datter van at / swol de tonge soo datse niet en konden spreken / dan verginck van selfs binnē de 24 uren: bonden daer up't mate groote schijl- padden; geen versck water/ dan eē slaende poel van seer quaet water/ soo dat de grene die 'taenlicht daer mede wtschen eer dat de Son op was/ de ooggen ende 'taenlicht soo op swol/ datse in eenighe daghen niet konden sien: naer langh soecken vonden sy noch een Fonteyn van goet water. daer woont sonderlingh gheen volck op.

Sombreno is een kleyn Eplandeken/ bp het Eplant Anegada, al omringt van blackten/ op de hooghte van 18 grad. ende 30 min. bp nootden de linie.

Todos Santos (ofte los Santos, als de kourten dat noemen) zijn; ofte 4 kleyne Eplandeken/ liggende dieht bp den anderen/ bp de 3. zijde van 't Eplant Guadelupe: Van hier naer Puerto Rico siert men n. w. tot aen't Eplandt Saba.

S' Vincente is gelegen op de hooghte van 13 graden (ende eenige minuten/ soo sommige seggen:)/ w. ende w. ten n. van het Eplant Barbados ontrent 15 of 16 mijlen (hoe wel eenige spreken van veel meer) ende naer het 3. w. van Santa Luzia. Is ses mijlen langh streckende meest o. ende w. is seer byzichbaer ende heeft seer schoone bapen aen de w. ende 3. w. zijde/ daer men anckeren magh soo naer 't lant als men wil/ doch niet ver af/ voór dien 't daer sepl is: de bequaemste bapen woorden bp de onse genoemt S' Antonis bape; Kraeck bape; Kael-houx ofte Cavvy-nen bape; Trompetters bape/ etc. die al samen verscke water-loopen hebben ofte kleyne riebierkens. Dit Eplant heeft seer goede grond; daer is wepnigh gedierte. De inwoonders gaen heel naeck als op de andere Eplanden/ zijn niet seer groot van postuur/ zijn luep en traegh/ sozgen nieuwers voór als voór de kofl/ schilderen

haer met roode vertoe / die hier heel goet valt / doch twiſſenſe niet verkopen. Daer ballen veel hoenders: 't land is mede gequelt vande land-krabben: 't volck daert met haer canoen 35 en meer mijle over zee naer 'twalle land toe ſonder eenige zee-inſtrumenten / ende weten de Eplanden weder te vinden / tot groote verwonderinge.

Vande Eplandekens tuſſchen dit en Granada liggende / is hier voerſen geſproken.

Her. de-
ſcript.

Engel-
ſche vo-
yagie.

Las Virgines zijn twee Eplandekens omringelt van ondiepten / ende andere 8 ofte 10 ligghe 0. en tw. vanden anderen op een rijſe / zijn kael ſonder boomen / dooz dien het een landige ende ſterſte grondt is. De beſchryver van Sir Francis Draeck leſte vopagie getuigt daer van als volgt. De Eplanden ghenaemt las Virgines zijn geacht getweelſdangerens / maer twp vonden daer goede reede / al waert booz 1000 zeplen getweelſd / op 14 / 12 ende 8 vadem water / ſchoon landt grondt / ende goet ankeren / hooghe Eplanden aen beyde zijden / maer daer en is gheen verſch water dat twp vonden binden: daer is veel viſch te vangen met hoercken ende netten / oock veel ghevoeghele te vanghen: ligghe op de achtſien graden by noozden de Linie.

Spaſche
kourſen.

Virgin Gorda is een hoog ende ront Epland liggende aen't begin van las Virgines booz 3. ende wort mede waer ghenomen van die naer Puerto Rico willen / naer datſe Saba ghepalleert zijn / van welck het licht naer't n. w.

Het twee-en-twintichſte Capittel.

Van de BERMUDEZ Eylandeken.

Hoe wel het Epland Bermuda onder deſe Eplanden niet kan werden gherekent / dooz dien het verre daer af leght / ſoo lullen twp het eventwel hier beſchryben / dooz dien twp geen bequamer plaetſe daer toe en vinden. Wert genoemt Bermudez naer de Pilot die het eerſt heeft ontdeckt / ende oock la Garça naer de naem van ſyn ſchip: het ligt naer 'tleggen van de Engeliſche op de 32 graden / ende 25 minuten: 1000 leguen van Calilien naer 'tweſten volgens 'tleggen van Herrera: naer de Engeliſche leggen / 3300 mijlen van London / naer't w. 3. weſten: ende van Roanoack in Virginia 0. 300. 500 mijlen. Om dat dit Epland ſoo bequaem laght / op de kours die de bloten houden komende van Havana dooz de ſtrate van Bahama naer Spaegniën toe / ſoo hadde den koninck van Spaegniën al inden jare 1527. getracht daer enigh volck te planten / ende een contract tot dien eynde gemaect met Hernando Camelo Portuges / om daer een Colonie van Spaegniaerden ofte Portugelen te byngen / met ſonderlinge privilegien booz de ghene die daer ſouden gaen woonen: doch is 't ſelve achter-gebleven. Inden jare 1593. verlooz een Franſch Capiteyn genaemt Monſieur de la Barbotiere, ſyn ſchip by onterlicht op dit Epland / ende een Engeliſman Henry May, die met hem voort beſchryft dit Epland als volgt. Het Epland Bermudez is al verdept in gebouken Eplanden / ende 't grootste ſtuk daer ick op was / is by de 4 oft 5 mijlen lanck / ende twee en een half mijle breedt / twelende al boſſchagie van cedar-boomen ende andere / doch cedars zijn de booz-natmſte. Aen't 3. eynde van dit Epland zijn berekens / doch ſoo mager datmenſe niet en kan eten / dooz dien het Epland ſoo bar ende onbruſchbaer is: maer het heeft menichte van viſch / vogels / ende ſchiffpadden. Aen de o. zijde zijn ſeer goede havens / ſoo dat een ſchip van 200 baten daer kan rijden beſloten binnen / ſlants / ſonder perijckel / ende diepte genoegh. Daer is ſoo goede peerle-viſſcherije als petwers in Weſt-Indien (ſo hy meynde) dan dat de plaetſ ſeer lubert is dupl weder / donder / bliem / ende regen / doch in April ende May hadden der ſchoon weder: ſp vonden daer wepnigh verſch / ende dat regenwater: dan daer zijn veel fraeye bapen. Daer naer iſſet inden jare 1609. een Engeliſch ſchip dat naer Virginia twilde / waer Capiteyn op was Sir George Sommers, aen dit ſelve Eplandt geſtrandt / ende 't volck op't Eplandt gebergt: by welcke deſe beſchrybinge is upt ghegeven.

d. 4. l. 2.
c. 6.

Engel-
ſche vo-
yagie.

Dit

Dit Epland/ te weten 't principael Epland met al de gebroken Eplandekens
 daer aen liggende / heeft de forme van een half maen / weynich ronder / ende ver-
 deelt in veel gebroken Eplanden; daer sijn veel goede havens / maer wy konden
 maer een bysonder plaats vinden om in te komen / welck niet al by en was van
 bangier/daer is by badem waters aen 't in-komen en binnen 6.7. en 8. bademen;
 daer men seker magh liggen ende besloten binnen 'slandes / huppen alle perijckel
 van windt ende weder/ ende maken de schepen vast aen de boomen: 't In-komen
 is soo engh tusschen de klippen / dat het met weynich gelschuts kan verckeren wo-
 den. Daer is menigher van visch van diverse soorten / seer vet ende smakelijck.
 Daer sijn veel verckens / ende een soorte van vogels / soo groot als duiven / die
 meniche van eperen leggen op 'sland / soo groot als hinnen eperen: een ander soor-
 te van yet-voegels / welck haer houden in holen / als konings holen/ sijn goet en vet/
 ende haer eperen wit / soo datse qualijck van der hoenderen sijn te onderscheyden:
 oock repgers met meniche / ende andere kleene vogelkens: men vint daer me-
 niche van sesle padden / wonder groot / ende vol van eperen. 't Landt geeft ver-
 scheyde vruchten/als gesprinkelde peeren/ die groen blijven op de boomen 'tgant-
 selve jaer door: witte ende roode moer- besien ende veel sij-woymen daer op/ die wit-
 te ende geel selve geven. Men heeft oock Palmros boomen / die seer soete besien
 geven / daer de verckens meest op voeden: ontallijcke cedar- boomen/ de schoonste
 van de werelt / welcke een soete besie vruchten/ goet om te eten: men vint daer oock
 perlen seer schoon en ront / als mede eenigh Ambergris vande beste soorte: groote
 walvischen komender seer naer by de kust / soo dat men die lichtelijck soude kon-
 nen vanghen: komender ghemeenlijck in Januarij / tot in Mey: de Engellsche
 planten daer nu Tobacco.

Het dyp-en-twintichste Capittel.

Van de Colonien van de Engelschen op de B E R M V D E Z Eylanden.

Dese laetste schip brucke van de Engellsche op dese Eplanden/ heeft oorsaeck
 gegeven / dat sy getracht hebben om deselve met volck te beplanten: hebben
 de selve gegeven den naem van Summer Eylandes, naer den by-naem van den
 Ridder die daer schip-bruck hadde geleden: ende naer dat een newe Compagnie
 was op-gerecht / ende octrope van den koninck verwoyen/ soo sijn in den jare
 1612. in een schip derwaerts gebacht sestig personen om daer te woonen onder
 een Gouverneur genaemt Mr Richard Moore; ende van tijdt tot tijdt sijn meer
 volck gebacht: Dese Gouverneur employeerde sijn dyp jaren meest in 't fortificeren
 van suike plaetsen/ als noodig waren tot bescherminge vande Coloniers: bouw-
 de tot dien eynde wel negen oft thien fortreken / ende plante daer gheschut op:
 Doch in die tijdt londe de Herre een swaere plaghe over het landt / een groote me-
 niche van ratten / welck eerst upt een schip aen landt ghevaert zijnde / in korten
 tijdt 'slandt soo hebben verbult / datse alle de vruchten schadeeloos maecten / ende
 hoevel 't volck alle vlijt dede om die te extirperen / soo wierden doch alle middelen
 te vergeefs aenghetwent: tot dat de selve eyndelijck weder om- ghekomen sijn/ ende
 ghelijck vrede wenen. Daer-en-tusschen heeft dese swaricheyt dese Colonien in 't eer-
 ste seer onder gehouden: Naer 3 jaren is in Mr Moore sijn plaetse gekomen Cap.
 Tucker, welck hem naerdelijck heeft gequeten in 't planten van diverse boomen/
 die sij dede halen upt de Eplanden van West-Indien/ ende bouwen van het aen-
 trijck / ende alles te bezorgen dat dienstigh was tot onder-houdinge van 't volck/
 ende de commercien. In sijnen tijdt is mede een verdelinghe van 't landt ghe-
 maect / op dat een peder vande Coloniers ende participanten in dese Compag-
 nie mocht weten sijn contingent / ende hem begheben tot bouwen van huppen /
 en verzoegen 't gene van noode was tot onder-houdt van sijn familie. In den jare
 1619. is daer als Gouverneur ghekomen Cap. Butter, met vier schepen ende

by de 500 personen/also daer te voer niet ober de 500 waren overig gebleven/als
 die tijt is daer noch meerder getal gevonden/soo dat de Colonien bequamelijc van
 volck voorsien/ende alles in seer goede orde is gebracht:gelijck 't selve te sien is by
 diverse boeckens in Engelandt gebracht/ ende insonderheyt by een kaerte daer
 van gesneden/ende in't jaer 1623. uptgegeven met een wijt-lustige beschrijvinge
 om de kanten by welcke dese eplanden gegeven zijn bysondere naam. Beginnen
 de van't oostelijcke eynde van de Bermudez, heeft men eerst een lanck-wo:pigh
 Eplant/ streckende by naer n. o. en 3. w. op welcke een woon plaetse is geleght
 die sy noemen Warvvyck Fort:ende op de n. o. hoek van 't selve licht een Fortjen
 welck sy noemen Sandys Fort, ende op den 3. o. hoek oock een/ Davers Fort ghe-
 naemt:tusschen dese twee heeft dit Eplanden/welck sy by een bysondere naem
 noemen S' Georges Eplant/ syn meeste breedte/ ende loopt voort naer'tweelen
 smaller ende smaller toe tot het westelijcke punt/ welck sy noemen Burnt Point,
 ende is by naer in't midden gelijck dooz-gesneden van een kromme bape/ die sy
 noemen Worshenholm bay, ende by Burnt Point op de n. zijde heeft het een ander
 klepne bape/ die sy noemen Whalebon bape: teghen ober den 3. o. hoek legt een
 ander Eplanden/ende noch twee Fortjens/die sy noemen Cavendish Fort ende
 Pagets Fort:ende tusschen beyden dese twee Eplanden is een dooz-toch/daer twee
 klepne Eplandekens in liggen:voorder naer't 3. o. legt een ander Eplant/ welck
 sy noemen S' Davids, welck met syn noot- westelijcke punt streckt naer S' Geor-
 ges Eplant/ende komt te responderen op Worshenholm bay, ende laet tusschen
 beyden een binnen-water/ in't welcke licht een tamelijck Eplanden/welck sy
 noemen Smits Eylant, ende twee ofte d'p klepnder Eplandekens. Van hier om-
 keerende naer'tzuidt- westen heeft men een klepnl Eplant/welck sy noemen Coo-
 pers Eylant; op den hoek/ Gurnets Head genaemt/ leghet Pembrocks Fort: ende
 voorder naer het w. Nonfuch een klepnl Eplanden/ ende Moores Eylant met
 een Fortjen. Hier aen volghet op de selve streck Charles Fort, op een klepnl Ep-
 landeken: ende wat nootdelijcker aen Kings Castle op een Eplanden. beyde
 dese Forten legghen rechte voer het oostelijcke punt van't grootte Epland: ende
 dese voorscreven Eplandekens besluypen een groot binnen-water/ Southham-
 ton Harbour, in't binneste van welcke haben dicht by S' Georges Eylant noch
 een lanck ende smal Eplanden legt/Long Bird Eylant,ende tusschen Burnt Point
 ende het noot- oostelijcke punt van't grootte Eplant/Cony Eylant. Het prin-
 cipaelste Eplant streckt hem in de lengte by naer o. ende w. ende heeft diverse
 upstekende hoeken/ kromten ende binnen-wateren: het oostelijcke deel
 heeft een punt teghen ober Cony Eylant, streckende by naer rechte n./ ende een
 ander punt aen'tzuidt- oostelijcke deel/welck met Kings Kastel ende Charles Fort
 ober een komt/ ende op syn oostelijcke kuste twee bapen/Wallingham Baye naer't
 nootden toe/ende Stokes Bay naer'tzuiden/beyde binnen Southhamtons Baye:
 ende by Stokes Bay een vleeke Tuckers Tovvne. Dit oostelijcke deel van't Ep-
 lant heeft een groot binnen-water/ Harington Sound, in'twelck men komt dooz
 een seer enge kille/welck sy noemen The Flatts, streckende by naer n. w. ende 3. o.
 van de voorscreven kille tot aen de groote zee: ende voer aen legt een klepnl Ep-
 landeken. Van dese Flattes heeft men voorder op de noot- kuste van dit Eplant
 by naer in't midden tusschen de voorscreven Flattes ende een upt- stekende punt/
 (Spanisch Point) een plaetse genaemt Brakisch Pond, daer een doyp by leghet; ende
 voorts naer by het voors. punt Abbots Bay: dit punt ende de Flattes liggen wat
 meer als 4 mijlen verscheyden/ende tusschen dese spatie is 't Eplant op syn bre-
 ste wel/ende wat meer als anderhalf mijle ober dwars. Van dit Spanisch point
 keert hem de kuste van dit grootte Eplant naer't 3. o. de lengte van d'p mijlen/en
 maect een groot inwoijk/ welck sy noemen Pagets Port, met een heel deel klepnl
 Eplandekens inden mont: van't binneste punt van dese inwoijk loopt de noot-
 zijde van't Eplant weder westelijck op ontrent ses mijlen; ende keert dan n. w.

om met

om met een kromte tot het westelijckste punt van t'Eplandt/ welck sy noemen Flemisch Wreck. Tegen over dit point naer't n. o. legt een klepnder Eplandt/ streckende by naer 3. ende n. welck sy noemen Summerfeth Eyland, met eenighe heel klepne Eplandekens daer rontom: ende voorts op deselve streck Walford Eylande: ende daer aen Gates Eyland; ende eyndelijck een land ende smal Epland/ genaemt Ireland: van de 3. kuste van dit smal Epland tot aen't Spanish Point zijn ontrent twee mijlen / ende tusschen beyden eenige klepne Eplandekens/ ende voorts klippen ende d'oochtyen / de welcke een tamelijcke groote binnen-landtse zee beslupen / welck sy noemen The great Sound, in het welck oock eenige klepne Eplandekens besloten liggen / welck sy noemen Pearle Eyland, Elisabeth Eyland, Dortel Eyland, Brothers Eylanden, ende diergelijcke: ende daer zijn noch twee bapen / waer van de een by naer in't midden van die streck leght/ genaemt Whithearne Bay; ende d'ander by naer aen't eynde van de kromte George bay: dese Eplandekens leggen binnen/ende dese twee bapen aende 3. ende 4. zijde van gear Sound. Op de zuyt-kuste van dit grootste Eplandt / van Charles Fort af heeft men eerst Harrells bay met eenige hupfen daer ontrent / van't voorszeyden Foxt verscheyden by naer vyf mijlen; d'p mijlen voorszeyder leght een ander bape / Elbow bay/ende noch twee mijlen voorszeyder naer'twelken Great Turckle bay: ende noch twee mijlen voorszeyder Port Royal; hier is landt seer smal tusschen de open zee/ ende de great Sound, ende t'lant buygt hem doo; t'welken om by naer als een halve mane tot aen het Flemisch Wreck. De 3. w. hoek is hoogh en sterft als de Lyfart, dan wat hooger / naer dat bebonden is by eender die in't jaer 1621. met een storm daer by naer op soude verballen hebben. Doo;ts soo is t'lant binnē verdeelt in ander smaller gedeelten/ die wy hier sullen vooz; by gaen. Waer by dan blijkt dat de Bermudes eertijes/ende nu by de Engelsche de Sommer Eylands genaemt/ deel Eplanden ende ghebooken landen onder sich verbatten/ die alle niet veel gronds upt en byrughen.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Voorder verhael van de gheslalte van't Landt ende de Lucht.

DEse Eplanden van Bermudes zijn gantsch in't ronde om-ringeelt van klippē/ welck haer n. waert / w. waert ende 3. w. waert beerder upt. strecken als tot noch toe is ondersocht waer ober die lang van naturen seer sterck is; want daer zijn maer twee plaetsen / (ende dat noch vooz; de gene die de gelegensheyt heel wel bekenē is) daer de schepen sonder dangier konnen in-komen: by de Enghelesche nu sterck gemaect ende beset. De klippen liggen op de meeste quartieren boven met het leegh water; ende met hoogh water en zijn sy niet seer bedeckt/ doo; dien t'water daer niet ober; voert en waelt ofte valt. De strandt selds is oock almeest rudlig/ en steenigh so verhard van de Son ende winden/ dat het slaen van de zee daer wepnigh battē op heeft. De voorszeyde gront is van diverse coleur/ en is eygenlijck noch klep noch landt/ maer een substantie tusschen beyde: de roode gront is de sijnste: de bleetcke gelijckende landt/ ende de swarte gelijckende klep/ is goet; dan de bypne tusschen dese beyde is wel de beste. Twee ofte d'p voert d'p/ ende oock wel minder/ vint men een witte ende harde substantie/ daer t'geboomte zijn wortelen meest in ballet/ende oock apparentelijck sy voetsel upt-treckt. Ten is niet wel soo hart als steen/ ende nochtans harder als steen-kalk; sponsieus ende vol holligheden als de pupin-steen/ soo dattet veel vochticheyt vat ende lang behoudt: Daer isser oock welck harder ende balster is/ te weten/ onder de roode grond/ welck op een legt als dicke schalien. Men heeft in dese Eplanden goet versich water in putten die sy graben/ sonder tijdes geen 4 oft 5 passē van de zee-strandt; soo dat de meesten deel van dien bloepen ende ebbē / gelijck de zee selds. De lucht is dooz; gaens klaer / seer getempert / vochrigh ende matelijck warm / seer gesont ende bequaem tot het vooz;-byengen ende opqueken van allerley dingen; soo datter by naer geen dinck van

van hertwaerts over daer wo:dt gheb:acht/ oft het neemt daer wonderlijcken toe. Niet te min doo: dien daer geen groote hitte en is/ soo en wo:dender vele vruchten niet volkomen rijp: ende hoewel de boomen haer bladeren vallen/ soo blijven sp gelijcke- wel noch groen. 't Kooy: dat sp daer hebben is het Maiz. Van die kooy:n setten sp daer twee-maels 'sjaars (als oock veel andere jaden) eens in Maert/ welck sp vergaderen in July/ ende de tweede-mael in August/ welck sp vergaderen in December. Men wo:rt daer qualijck immermeer enige sneuts oft vo:rt gewaar; noch oock eenighe extraordinaire hitte: want daer waepen meesten tijdt frissche winden upt der zee. Men mercken tijdt van't jaer wilt daer wel donderen ende blixemen/ ende oock schrikkelijker als hier in dese landen/ doch en worden de menschen oft het veer daer doo: niet beschadicht/ soo veel men noch heeft konnen onderbinden. Daer en wo:rdt gheen benijgh ghebierte in't landt gebonden: de gheele spin/ welck haer webbe maectt oft sijde waer/ en wo:rdt niet benijgh bevonden. Niet te min soo isser een seker plante welcke om ende op de boomen klunt ghelijck de bepl/ ende heeft de bladeren bp naer ghelijck als wijngaerdt-bladeren/ welck schijnt wat benijgh te wesen/ doch van kleinder kracht. 't Landt/ doen de Enghelesche daer eerst neder-sloeghen/ was al over-groepet van boomen ende alderle planten/ soo bekende als onbekende: ende nu zijn daer alderle soorten van frupt-boomen ende krup gheb:acht ende geplant/ welck daer upter-maten wel toe-nemen. In de wateren ende de zee daer ronde om/ her is grooten overbloet van alderhande visch/ doch meest onbekent; insgelijck ist van 't ghevoeghele. Men heeft daer oock opt vooz-jare ende een ghebeelte van de somer seer veel schijdt-padden/ welck de Enghelesche noemen Turckles. Naer dat de Enghelesche schryven/ soo soude men in dese Eylanden oock binden de plante welck men in West-Indien Nuchtly ende oock Tuna noemt/ daer de Couchenille in Nova Hispania ende elders van vergadert wo:dt/ hoewel hier aen dese plante op die Eylandt gheen en wo:dt ghebonden: maer wel seker vruchte welck de Enghelesche noemen the prickelt Peare: dese plante wa:st daer meest tuschen de robben ende aen de zee-kant/ ghelijck als oft het sout-water haer dienlich waer. Om een eynde te maken met de beschrijvinghe van dese Eylanden/ soo sullen wy hier een dingh tot beslypt verhalen dat seer wonderbaer is: namentlijck dat in den jare 1616. vijf personen in't midden van de somer schepden van die Eylandt met een open boot van ontrent d: p tonnen/ en quamen in sefen weken sonder eenigh ongheluck in 't landt te lande/ welck een groot slock weeghs is/ ende over een holle ende onstipmige zee/ soo dat het onghe-looslijck schijnt te wesen/ insonderheyt vooz: de ghene die de afgrijselijke tempesten/ dozinghen ende wo:pen van waeteren in die zee hebben upt-ghedaen: nochtans wo:rt het selve als een waerachtighe ende ghedenck-werdighe geschiedenis aen-ghetepkent inde groote Enghelesche caerte hier vo:ren bp ons aen-gheroert. Voo: het ghebaer dat ontrent dese Eylanden is vooz: de schepen/ ghelijck upt het vooz:gaende ghenoech is af te meten/ soo hebben de Stier-lieden vooz: vele jaren getracht middelen te vinden om haer koursen soo aen te legghen/ dat sp in't weder-kerren van West-Indien de selve mochten mijden; ende des niet teghen staende soo komen sp noch dickwils op dese Eylanden te pericliteren/ ende somtijds oock wel schip-byruk te tijden: Inghelijcks die naer Virginia ofte Nieuw Neder-landt ofte die quartieren willen/ moeten al mede neerlijch toe sien om dese Eylanden te mijden/ alsoo sp de gorde wiint/ die sp de passagie wiint noemen/ al seer hooghe/ ende wel op de arghien graden/ ende de meer gaen loecken: Wy souden hier konnen bp d:ngghen wat koursen soo de Spaegniaerden als andere natien hebben beraemt om die perijckel te mijden ende te ontgaen/ van alsoo de sake wijdt-lustigh is/ ende van een verre ander be:drif als 't ghene wy regentwooz:digh vooz: hebben/ soo sullen wy 't selve vooz: als nu hier bp laten berusten.

BESCHRIJVINGHE
Van
WEST-INDIEN
Het tweede Boeck.
NOVA FRANCIA.

Inleydinghe.

WT hebben in't Voor-gaende Boeck beschreven de Grootte ende Kleynse Eylanden van VVest-Indien, de vvvelcke by naer in't midden ende tusschen beyden de twee gedeelten van dese nieuww ghevonden vverelt inliggen: soo dat vvy nu volghens de repartitie hier vooren gemaeckt, sullen voortvaren tot de beschrijvinge van het noorder-ghedeelte van VVest-Indien, vvvelck in sich vervat eenighe vvvel bekende, doch meest noch onbekende ofte ten minsten vveynigh besochte Landen: vvvant wyt-genomen het lande van Nova Hispania, ende de dependencien van dien, van de noorder-zee tot de Golfo van California toe, ende de Landen vvvelcke in de lengte van Nova Hispania naer Panama toe strecken, vvvelcke alle redelijcken bekend ende door socht zijn; soo is dereste van dit groot quartier alleen op de kust, ende hier ende daer een vveynigh te lande vvaert in, by diversche natien van Christendom besocht gevveest: VVy sullen onse beschrijvinghe beghinnen van't noorden, ende soo komen naer't zuyden, doch niet soo hooge, dat vvy daer in soudentrecken de landen aen den Pool ghelegghen, ofte de diversche Straten ende in-vvviicken, door de vvvelcke de Engelsche ende andere natien hebben ghetracht een wytkomste ofte door-ganck te vinden in de zuydz-zee, de vvvelcke men tot noch toe niet en heeft konnen vinden; maer sullen beghinnen van de Landen die op de hoogte van vier ofte vijf-en-vijftigh graden zijn ghelegghen, de vvvelcke men ghemeynlijck Nova Francia noemt; niet om dat dit Landt eyghenlijck by de Fransoysen eerst ontdeckt is, vvvant soo vvy de eerste ontdeckinghe van dit Landt vvwillen naer speuren, sullen vvy bevinden dat eenighe jaren voor dat die van Britagnien ende Normandien in dese quartierien hebben beghonnen te varen, een deel van dese kust bevaren is by Sebastiaen Cabota Venetiaen door bevel ende op de kosten van den Koningh van Enghelands Henrick de vii. ende vveynigh daer naer inden jare 1500 breeder is ontdeckt ende bevaren by Galpar Cortereal Portugees, wyt last van den Koningh van Portugal. Doch is den naem van Nova Francia dit quartier gebleven, door dien 'tselve vele jaren by de Fransoysen is gefrequenteeert, neerstig onder-socht ende op diversche tijden met volck is beset gevveest. Nova Francia dan is dat ghedeelte van het noorder quartier van VVest-Indien, (naer 'tsegghen van de Fran-

de Françoisen) veelck tusschen den veertichsten ende vijf-en-vijftichsten graede noorder breedte begrepen is; hoe veel het eenig hetot den sesichsten graed extenden; syn lenghte is onbekent naer't vesten; ende hoe verre de Françoisen tot diversche tijden zijn ghekomen, sullen wy hier naer verhalen: Ramusio heeft in syn derde deel een kort verhaal van een François (geschreven naer 'rbijcke in den jare 1539.) de welcke seght dat Cap de Raz, vestende de oostelijckste van 't Eylandt Terreneuf, leghe op de lengte van veertich graden vestelijcker lenghte, beghinnende de graden te rekenen van den meridiaen van de Eylanden van Cabo Verde: ende dat van Dieppe in Franckrijck tot de voorschreven Cabo zijn seven hondert ende sesich leguen, streckende meest oost ende vest van den anderen. Dan eer wy komen tot voorder beschrijvinghe van Nova Francia, sal't van noode vvesen dat wy al vooren spreken van de Eylanden die daer voor gheleghen zijn, welcke met een ghemeine naem ordinaerlijck vvorden ghenoecht Terra Nova ofte Terreneuf, dat is, nieu-gevonden Landt; hoer veel eenighe van de selve Eylanden oock haer besondere naemen hebben.

TERRA NOVA.

Het eerste Capittel.

Generale beschrijvinge van Terreneuf, de gheleghentheyt van 't Eylandt, ghestalte van't Landt ende de Lucht, ende anders.

Erra Nova ofte Terreneuf, (welck de Enghelesche noemen Neuuv-fond-land) is een Eplandt verschepden van 'twaest landt van West-Indien/ ghelyck als Engelandt is verschepden van 'tlandt van Franckrijck/ is gheleghen boor de Golfo van St Laurens, ende de groote Riviere van Canada, tusschen de ses-en-veertich graden/ ende de dyp-en-vijftich graden noordelijcker breedte, ende op de lenghte hier vooren verhaelt. De gheleghentheyt ende nature van't landt woirdt bp diversche verschepdenlyck beschreven. Stephanus Parmenius Budzus, die darr was inden jare 1583/ met Sir Humsfrey Gilbert, schrijft daer van in deser voegen den sesen Augustus des jaers voorschreven. Ick soude u de gheleghentheyt van 'tlandt/ ende volck verhalen/ dan en sien niet dan wilbernissen: hier is menichte van blych daer men profijt upt soude konnen trekken: 'tgheheele landt is herghachtich ende vol boschagie, meest pijn-boomen/ten deel gantsch oudt/ ende een deel op't nieuwt voortkomende/ daer legghender oock menighe van ouderdom ter neder/ soo dat sy ons het ghelycke van de gronde beletten/ ende de wegen toe-stoppen dat men qualijck reghens kan gaen: het krupdt waest daer seer tweelich/ doch verschielt wepnigh van 'tkrupdt van onse landen: 'tschijnt dat de grondt van naturen gheneghen is om graen voort te bruyghen/ want ick heb daer loof ende halmen ghebonden de Kogge niet onghelyck/ soo dat het doo; arbeit ende industrie wel konde tot nut ghebouwt woerden. Daer komen altemet beeyen ontrent de hupfen/ die bp de onse woerden ghedoo; ende hebben witte vellen: doch zijn kleinder als de onse soo veel ick heb konnen mercken. 'Tis onseker ofter volck in't landt woont/ ende heb noch niemant 'tselbe hoor;en ghetuyghen: is insghelycks onseker ofter daer enighe metalen oft mineralen zijn in't gheberghen/ doo; bien men om rebenen voorschreven daer qualijck bp kan komen om 'tselbe te ondersoeken: hoetwel in't aensien schijnt datter wel mineralen mochten welen. Het is hier teghentwoudich soo heet/

Engel-
sche vo-
yagin
derde
deel.

heet/ dat de visch die hier gedoocht wo:dt / versengen soude indien men die niet dickwils en keerde: hoe koudt het hier is in den winter / hebben de groote schollen ijs in zee d:ghende ons gheleert / etc. Andere schryben / dat sy bevonden hebben / dat het Eplandt seer subiect is den nevel ende mist: de gront rotsch / ende datter veel vueren boomen / oock eenighe roode / wassen. Maer Richard Withbourn die onlanghs een relaes van dit Eplandt heeft uyt-ghegeven / getuyghet daer heel anders van / ende seggt dat hy experientie bevonden is / dat het Eplandt seer ghesonde is / soo wel inden somer als in den winter. ende dat de grondt seer vruchtbaer is in de vallepen ende aen de voeten van de bergen / soo dat in den somer daer van selfs boozts konen menichte van groene erten ende vissen / soo rondt / vol ende schoon / oock soo gesondt als in Engelandt: Insgelyck seer veel ende schoone aert-belen beyde wit ende root / oock stekel-belen ende andere diergelycke. Dat daer oock ghevonden wo:den diverse scrup- boomen / als kleyn peeren ende seer fraeye kriecken / ende groote hasei-noten / ende diergelycke. Als mede diverse krup-den om saladen ende moes te maken / namentlyck peterfelie / groote eppe ofte peterfelie van Macedonien / kuerckel / etc. Oock bloemen / als roode ende witte roosen / ende andere van seer fraeye colouren ende reuck. Ende eyndtlyck krupden ende woxtelen van verscheypden krachten ende gebruyck in de Medicijne / gelyckmen van eenighe al reede hy experientie soude bevonden hebben / naer syn seggen. Vyt welckes alles ghenoechsaem is af te nemen de vruchtbaerheyt van de gront: beneffens dat eenighe die haer hier ober winter hebben onthouden / ende kozen gezaeyt / bevonden hebben / selve daer wel te willen groeyen / ende seer veel ende goet jaet te geven. De selve verhaelt mede datter in't land veel wilts is / als hasei / veel volcken / eekho:entjens / bebers / wolven ende beren / ende andere dieren / daer men onderhoudt ende poygt uyt kan trecken. Van gevogelte is daer oock grooten overbloet / beyde van water-gevogelte / als oock van 'tgemt hem op 't land geneyt / als patrijzen ende diergelycke: nachtegalen / ende groote ende kleyne valcken: duiven / ganzen ende eyndt-vogels: oock penguins soo groot als ganzen / ende andere menigherley voghelkens. Men heeft seer goet versich water / ende menichte van fonteynen. De volcken hebben menichte van vueren-boomen / seer bequaem om massen boozt schepen te maken: pijn boomen ende bercken soo schoon als men soude konnen wenschen / ende andere diergelycken: soo datter houts ghenoch te bekomen is / beyde boozt brandt-houdt / ende alle andere ghebruycken. De rievieren ende havenen sijn boozt gaens boozsien van seer excellence visch / als salm / ael / haringh / makereel / botsh / truyten / soo schoon / vet ende soet / als men pebers elders soude konnen binden / ende diergelycke: beneffens kreeften / mosselen ende diergelycke schelp-visch. De selve is van ghevoelen dat de koude inde winter ende op 't boozt-jaer meest komt hy de ijs schollen die hertwaerts aen boozt de stroom wo:den gedreven / ende insonderhepdt dat de koude ende de misten die dit landt seer onder-wo:pen is / meest daer van her-komen / dat de grondt soo ober-wassen is van boomen ende heesters / soo dat de Sonne gheen reflexie op de grondt kan hebben / ende dat over sulcks / selve licht soude konnen ghebetert wo:den met het weghnemen van 'tgeboomte in verscheypden plaetsen / ende openen van de gront: welck wel waer-schynlyck is. Dit Eplandt is / naer 'tseggen van den Frankhman hy Rhamusio, hier vozen aen-ghetoet eerst bebaren op de kust / welck daer strect oost ende west van Cabo de Raz naer Cap Breton, hy de Bretons ende Normans in den jare 1504. ende op de kust welck strect zyden ende nooyden van Cabo de Raz tot Cabo de Bonna Vista hy de Portugelsen / ende van Cabo de Bona Vista tot Golfo de Chasteaux, hy de selve Bretons ende Normans. Hoewel de Engelsche haer laten boozt-laan / dat sy de eerste sijn ghetwest die dit landt bebaren hebben. Vele jaren hertwaerts heeft dit Eplandt boozt meest alle natien die haer hy de zee ende visscherije geneeten / ghedient boozt een ghemeyne plaecte om haer visch te d:ooghen die sy vanghen op de groote banck / daer wy hier

de noot toe d'inghet: ende is wel waerschyjnlyck dat die volck eertijds gewoont heeft aen 't zuyde-eynde van dit Eplandt / alsoo daer veel beter woonen is als nooyt-waerts / dan dat sy van daer zijn verrocken om de Christenen die daer dagelijcks komen te schoutwen: want den Frans-man by Rhamusio hier voren aenghevoert / ghetuyghet dat tusschen Capo de Raz ende Cap Briton woonde een woert ende woelvelich volck / daer niet met om te gaen en is: groot van lichaem / met robben velken ghekleet / ende van andere wilde dielen / te lamen ghebonden / het aensichlyc gebrant met sekere strecken / bypen van coleur naer het swart strecken- de / lanck van hant: boven op 't hooft toe-geblecht: haer wapenen zijn bogen ende pijlen met scherp van steentjens ofte visch-graten / daer sy seer secker mede konden schieten: dat van Cabo de Raz tot Golfo de Chasteaux volck woonde dat beter was om met om te gaen / doch minder in ghetal als op 't booy-gaende quartier / ende op beyde dese strecken en woert nu gheen volck ghevonden.

Het derde Capittel.

Van de Havenen, Rievieren, Punten ende Reeden van dit Eylandt van Terreneuf.

Ronde om dit Eplandt zijn seer veel fraeye havenen / ende in-wijcken / welcke bere- te landt-waert in strecken: ende de bequaemste ende seckerste havenen ma- ken die men soude konnen wenschen / topullen de selve particulierlyck hier verha- len / beghynnen van Cap de Raze, eerst nooyt-waert / ende daer naer west- waert op. Cap Raze welck is het zuydelijckste punt van dit Eplandt / is gelegen naer de obserbatie van de Engelsche op de hoochte van ses-en-veertich graden ende vijf-en-twintich minuten nooydelijcker breedte: Het is leegh landt sonder bergen / ende ontrent en half legue in zee rijst een klippe recht tegt over het punt van de cape / by welcke het gekent woort. Des leguen van dese cape nooyt-waerts aen is gelegen de haven van Renouze, ofte Roigneuse, als de Francoplen die noemen / daer met het leegh water niet over 18 voert waters is / sijne landt-grondt. In 't bin- nenste van dese haven is een kleyn Eplandeken van steen / ende het ebt ende vloeyt aen beyde zijden van 't selve Eplandeken ses voert waters elck ghettje / ende 't selve gettje loopt een half myle boven 't selve Eplandt / daer vleet ende diep water is / ende diuersche schepen konnen jaerlijcx haer visch souten en drogen boven dit Ep- landt. De Portugese kourlen seggen / dat Rannosa heeft black landt / ende dicht aen zee 2 getijcke bergen / welck sy noemen los dos Hermanos. By Engelsche mijlen booyder naer 't nooyden is een ander haven ghenoemt Formosa, de welcke een seer bequame haven is booy: schepen / hoe groot die oock mochten zijn / ende streckt naer 't westen van de mont af tot by naer vier mijlen in 't landt. De Portu- gese kourlen stellen die op ses-en-veertich graden ende by quart. Een kleyn mijl meer nooyt-waert legt de haven Agua Forte, welck een naeu in-komen heeft / ende 't slant aen beyde zijden hoogh; en soude naer dat Dirck Ruyters schijnt in syn Toorse der zee-vaert, legghen op de hoogste van seven-en-veertich graden. De Portugese kourlen stellen op 47 grad. Punta da Faritham twee leguen naert n. van Agua Forte: van Faritham tot Abra een halve legue, en van Abra tot Sierra das Brigas twee leguen booyder Rio das Inguias, ende een legue van 't landt Ilheo do Ferro, ende by w. 't selve aen 't vaste land Abra Arnado: 't Eplandt Columbrina ende daer by w. aen Terreneuf Abra dos Portugeses: Ilheo das galiotas ende by nooyden Abra Augoada. Dese by Eplandekens liggen n. ende 3. ende wooy- den by Figueredo genoemt tres Ilheos de Esphera: Booyder aen 't groot Ep- landt Pitibra, ende twee leguen booyder Cap de Esphera, en twee leguen booy- der S' Jean. Achtien oft neghentien leguen van Cap de Raz op seven- en-veertich graden nooydelijcker breedte leght Cap d'Espere, soo de En- gelsche die noemen; Champlain in syn kaartte noemt die Cap de S' Fresaye.

Dijf-en twintich leguen van Cap Raz booy: noemt naer't nooyden leght de haven ende bape S^e Iehan op de seiven en-verrtich graden ende verrtich minuten nooy: dijcker breedte / welck is een van de beste havenen van dat quartier. de Portugele kourten legghen dat Abra de S^e Iuan heeft by zupden een inham ghenacint Balieyra: 't landt van S^e Iuan is hoogh ende een werpuch naer het nooyden heeft het een heubel daer de zee aen slaet / welck sy noemen Monte Louro, en aende voet een kleyn riebierken / welck sy noemen Remedios, ende wat boyder naer 'mooyden Morro Espineto / ende noch een legue boyder Morro de Estancia. Van dese bape van S^e Iehan tot Cabo S^e François zijn ontrent dijf leguen meer naer 'mooyden. de Portugeelen kourten stellen dese Cabo op 48 graden / ende Enseade Grande op 47 graden 45 minuten: dan andere legghen dat by zupden dese Cape leght een grooten bocht / die de Portugeelen noemen Enseade Grande, ende de Engelsche Thornbaye, op de hoogte van acht-en-verrtich graden ende thien minuten / ende de Cabo de S^e Francisco, welck is een black af gaende punt met sommighe klepne Eplandekens op de hoogte van acht-en-verrtich graden ende vijftien minuten: Van dese Cabo tot Isle de Baccalaos zijn andere vijf leguen; ende tusschen beyden is een groote bape / welck ghenemelyck wo:dt ghenoeit Bahia dela conception: ende by de Engelsche de Baye of Trinity, is ghelegghen by naer op negen-en-verrtich graden nooy: dijcker breedte: daer komen dijf armen van riebieren in / soo datter menichte van schepen seer bequaemelyck konnen hebben; de bodem van dese bape streckt naer 't zupde-westen wel soo zupdelijck / vier leguen, soo dat niet verre en komt van de Baye Trepassez daer wy hier naer van sullen spreken. De Portugele kourten stellen twee leguen nooyt van Cabo S^e Francisco, Abra Frade, ende daer naelt een groter bape wel vijf leguen wijt / ende daer binnen Abra de Trinidad, de Graza, da Perguiza, op 48 graden 45 minuten: dos Patos, dos Omiziados, ende by nooyden een half legue in zee Ilheo dos Baccalaos op 49 graden. Voorts Cabo de Bonavista op 43 graden 15 minuten: ende Abra S^e Catharina op 49 grad. 20 minuten: hier ontrent en voorts naer 'mooyden op 't eynde van Terra Nova zijn veel Wilden / is quaet volck. Het Epland Baccalaos, welck sy naem heeft van de visch die daer ghevanghen wo:dt / leght by de twee mijlen van 't groot Eplandt verschepden. Mr Withborn beschrijft de ghelegentheydt van dese contreyen wat particulierder / welcke beschrijvinghe wy hier sullen in voegen. Cap de bona Vista, (legt sy) is het hooft-land aen de nooyt-zijde van't in-komen van de bape van Trinite, ende daer is een redelijcke goede haven ghenacint de haven van Bona Vista, met eenighe klepne Eplandekens daer ontrent / daer jaerlijck veel zee-vogels op vloeyen; vande haven Bona Vista, met een kleyn haven ghenacint S^e Catalina aen de nooyt-zijde van Trinite baye zijn by naer ses leguen west-zupde-west in: ende van daer tot aen een reede booy: schepen / welck men noemt English Harbour, zijn twee leguen naer het nooyt-westen / ende een half legue verder op de selve streck / is een ander haven ghelegen / welck de Engelsche noemen Salmon Cove, daer eenighe jaren wel thien schepen haer ladingh hebben bekomen: een legue van daer naer 'twesten legt een goede ree / die sy noemen Robin Hoods baye: een half legue booyder naer 'twesten is de haven van Trinity, de beste van 't gantsche landt: twee leguen booyder naer 'twesten leght de haven van Bonaventura, ende twee leguen booyder naer 'twesten is een riebier ofte inwijck / daer eenighe schepen konnen in-seylen streckende naer 'mooyden / soo dat ghebacht wo:dt datte komt tot aen de Baye de Flores, welck leght naer 'mooyden van de haven Trinity: vier leguen booyder west aen legt een haven genaemt Hartseales (ende tusschen beyden is noch een goede haven streckende na 'mooyden ober de ses leguen. genaemt Hayleford haven, daer de schepen niet en gaen om te verscheyden / om dat daer geen bequaem plaats en is om te droogen) ende van dese plaerle tot het westelijcke deel van Trinite Baye is niet minder dan twaelf leguen. De bape van Trinity is op haer smalle / welck is recht ober de voorscheyden haven

van

van Hartsease, over de vijf leguen breedte / ende daer zijn seer veel schoone ende vruchtbaer Eplandekens / die op 'tverste al een legue van't groot Eplandt ver-
schepden zijn. Cabo de buena Vista (op dat wy daer weder beginnen) wort by la-
ques Quartier gheset op de 48. graden ende een half nooyder breedte: Van de
Portugese kourten als vozen stellen die op 49 graden 15 minuten. Van Bona
vista tot punta dos Ilheos de F. Luis rekenen sy thien leguen, ende stellen Ilheos
de F. Luis op 49 graden ende 30 minuten: van dese Ilheos tot Isla das aves reke-
nen sy thien leguen ende stellen dat op 50 graden 15 minuten. ende leggen dat van
Isla das aves de kuste van Terreneuf strecke n. n. w. ende 3.3. o. ende heeft veel
doochten / ende Eplanden van Incutu / 'tisser koudt / ende daer en is geen vissche-
rye / naer'tuyt-wylen van de kaerte van Champlain ende schryben van Quartier
ende andere soo is naest Cabo de bona Vista ghelegen de baye ghenannt Frelaye
of Foriland, als Mr Wichborn die noemt: ofte Farillon, ghelyck andere die noe-
men. Daer na een punt landes / ende by nooyden 'tselbe eenighe klepne Eplande-
kens genaemt Isles de Fouques legghende in een groote ende wyde bape: verbol-
ghens Cabo St Iehan: ende daer tegen over beertthien leguen in zee een Eplandt/
welck Champlain in syn kaerte noemt Isle aux gros yeux; by nooyden de Cabo,
baye Blanche, ende voorts baye Dorge, Conch: ende Cabo Rouge, ende eyn-
delijck Cabo de grat, welck is den nooydelijcksten hoek van dit Eplandt. De
Engelsche maken menie van een kleyn Eplandt welck sy noemen Penguin Ey-
landt, op de een-en-vijftich graden nooyder breedte en schijnt het selfde te wesen
welck Quartier in syn eerste bopagie noemden Isle des Oiseaux, om dat daer soo
onghevoelijcke menichte van ghevoegte op ende ontrent het Eplandt hem ont-
hout / die van ghesalte / naer dat sy die beschrijft / ende oock andere ghetuyghen /
met de Penguins over een komen: doch de Wilden noemen die Aporath. Dit Ep-
landt leght op de 49 graden 40 minuten nooydelijcker breedte. Quartier
stelt by zuden de Cabo de Grat, een haven die sy noemt Carpunt, vijf-en-twint-
tich leguen van Cap Razo naer't nooyden: achte het Cap Rouge moet wesen:
want Cap de Raz ende Carpunt legghen meer dan hondert leguen van den an-
deren: doch de gheleghentheyt van dit quartier sal hier naer eenichsins verlaen
kommen worden op de bopagie van laques Quartier, welck wy hier naer sullen
invoeghen. Wy keeren nu weder naer Cap de Raze om / de kuste van dit Ep-
landt streckende naer'twesten / te verbolghen: Twee leguen naer'tlegghen vande
Portugese kourten ofte ses Engelsche mijlen naer het westen legt de haven Tres-
passet op de hooghte van ses-en-beertich graden nooydelijcker breedte naer'tleg-
ghen Mr Wichborn: welck is een seer bequame haven / een supbere kuste sonder
klippen ofte landen. Twee leguen vo:der licht R. Cincheta, ende ses leguen vo:
der Abra S^a Maria, welckes mondt is vier leguen breedt / ende binnen ligt een Ep-
landt welck sy noemen Culuneta. Vooyder hebt ghy Cabo de St Marie, welck
leght negenhien leguen van Cabo de Raz nooyt-west aen: ende is gheleghen
aen de oost-zijde van't in-komen vande groote Baye Plaicencia, oft Planfance:
op de ses-en-beertich graden ende dyp quart nooyder breedte / naer't legghen van
Champlain: hier is aen de oost-zijde van de selve bape een haven welck sy noemen
Pefmarck, daer goede geleghentheyt is om visch te dooighen. Aen dese Cape is
mede een bequame haven. Van hier volghen op de selve kuste eenighe klepne ghe-
booken Eplandekens die sy noemen Martyres. Voorts hebt ghy de Eplanden
van St Pedro, al waer mede een seer goede haven is / ende op't Eplandt waelt al
soo schoonen houdt als op't Eplandt Terreneuf: Camplain in syn kaerte stelt by
dese Eplanden Port au Basques: dese Eplanden legghen aen de mondt van de
strate die men dooybaert naer de Golf van St Laurence, de kours is west-nooyt-
west. De Portugese kourten leggen dat Isla de S. Pedro zijn vijf / en liengen thien
oft twaelf leguen van Landt naer'tyuden / 'tmiddelste is 't groofste. Stellen die
mede thien leguen van't Eplandt St Laurenzo. Twee-en-beertich mijlen van

daer is ghelegghen Cap de Raye, naer de rekeningh van de Engelschen; Tusschen beyde synnoch eenige bapen ende havenen/als namentlyck de Baya St Clara, soo Champlain die noemt / ende andere daer de ghelegghentheyt ons als noch van onbekent is. Tusschen Cap de Raye ende Cap Briron set het current upt naer het oost-zuydt-oosten. Van Cape de Raye tot Cabo de Anguille sijn 12 ofte 13 leguen de kours nooyd-nooyd-west. Van Cabo de Anguille tot de baye St George sijn 18 ofte 19 leguen, de kours nooydt-oost/ende by oost. In dese bap komen de Wiscapers visschen, en de Wilden van 't Epland hebben hier haer wooningen/ende haer hupskens gemaect van staerken boken toe ghebracht/als ronde dupshupfen / ghedeckt met schoffen van bueten-boomen. Dese bape is 9 oft 10 leguen breedt / toe het nooydelijckste punt : van waer tot het oostelijckste punt van 't Epland Natiscorec sijn 44 leguen. De booydere kuste van Nieu-fond-landt en binde ick niet beschreben / soo dat ick het hier by sal laten betuilen.

Het vierde Capittel.

Vande groote banck voor Terreneuf, ende voorts van Isle de Sable.

DE groote ende vermaerde banck van Terreneuf is wel aenmerckens waerdich/dooy de groote visscherije die op de selve wooydelgepleeght by diverse nationen van Europa, ende dooy-namentlyck by de Francoysen, Spagniaerden ende Portugesen: dese bancke is een rijlende grond in de zee/gelijck als ofte daer een rye van bergen ware/de welcke haer upt den grond van de zee verheffen tot op de dertich/ ses-en-dertich ende vertrich vademen van 't opperde water van de zee; eer men aen de selve banck komt / soo en heeft men geen grondt met een lijn van hondert en vijftich ofte twee hondert vademen; insghelijck als men daer ober is tusschen de booylschreben banck/ende het Epland van Terreneuf. Dese banck strecke hem in de lenghte booy eenige hondert leguen, beginnende van ontrant de 52 oft 53 graden nooydelijcker breedte / ende soo naer 't zuyden ofte zuydt-westen toe; is op d'een plaetse breeder als op d'ander/ want sy looyt op beyde de eynden smal af/ soo dat ontrant het nooydelijckste eynde by de thien leguen ende minder breedt is; dan op andere plaetsen is sy achthien / oock vier-en-twintich ende meer leguen breedt. Wat de diepte belangt/ de selve is oock verscheyden/want hoe meer nooyden hoe meer diepte toe 50/60 ende 70 baden toe; ende hoe meerder na 't zuyden/ hoe minder diepte/ soo dat daer aen 't eynde oock klippen boven water leggen. Leght van de zuydelijckste Cape van Terreneuf verscheyden by de vyf-en-twintich leguen. Op dese banck wooyt een ontallijcke visch gevangen jaerlijcs/ beginnende van April tot het eynde van Julius: dese visch wooyt al gesloten / dooy dien daer geen plaetsen soo naer gelegghen en sijn om de selve te booyen: de Francoysen noemen die Morue Verre. Daer komt jaerlijcks een groot getal schepen van diverse havenen om te visschen. In de tijt dat men vischt / soo wooyt men de bancke gewaer aen de menichste van gebogelte/ welck hem daer ober ende ontrant onthoudt / hem gheerrende op 't ingetwint ende andere af-bal van den visch die by de visschers in zee wooyt gewoopen. Dese banck is insghelijcks vijf-en-twintich leguen van de haven Roineuse naer't oosten. Beneffens dese groote bancke sijn naerhandt noch andere kleynder ontdeckt / daer oock seer goede visscherije valt; als een ghelegen booy de zuydt-kuste van Terreneuf, streckende nooydt-west van een weynigh by oosten Cabo de Raze tot by de Eplanden van St Pedro, ende een andere by het Eplandt Isle de Sable/ welck sy noemen le Bancquereau; ende le Bancq laquer, oft soo Champlain stelt in syn kaartte/ le Bancq vert. By de onse is geobservert dat op de hoogte van 43 graden ende 23 minuten nooyder breedte/ op dese banck het ordinaris compass selhien graden nooydt-westert: andere segghen dat de variatie wel twintich graden beloopt. Naer 'tgheneyn legghen van de Stier-lieden soo eyndighet de groote bancke by Isle de Sable: welck van

van 't Eplandt van Cap Breton nooyt ende zupden verſchepden is verrijck leguen, ende begrijpt ontrent de vijftien leguen, ſmal/maer lanck/ op de hoogſte van vier-en-verrijck graden/ nooyt der breedte: by naer onbyzichtbaer/ dan dat daer eenighe beſten op zijn/ als ſtieten/ koepen/ ende verrijckens/ welck daer over veel jaren ghebracht zijn by de Portugelen; de welke ſeer wel quamen booye enighe Francoplen die daer ghebracht waren om haer woon-plaetſe daer te houden by den Marquis dela Roche; ende weder van daer zijn ghehaelt naer dat ſp daer vijf jaren hadden hups ghehouden/ ende haer ſelven onder-houden met de viſcherije ende booyſchreben beſten; Sy hadden middelertijt veel ſchoone zwarte vollen ghebanghen/ ende xee-robben met welcker vellen ſp haer kleden.

Champl.

Het vijfde Capittel.

Van de ghelegenheden van 't Eylandt van Cap Breton, ſyn havenen ende reeden, ende manieren van 't volck dat daer op woont.

Het naelt ghelegghen Eplandt aen Terreneuf, ofte veel eer veel gebroken Eplanden te ſamen legghende/ tuſſchen Terreneuf ende het vaſte landt van Nova Francia, en heeft geen eygentijcken naem (ten waer van Sr Laurenzo gelijk de Portugelen kouden/ 't ſelve ſchynen te noemen) maer werdt ghemyndelyck naer ſyn ooftelycke punt/ 't Eplandt van Cap Breton genoemt. De zuyde zyde van dit Eplandt is ghelegen op de vijf-en-verrijck graden/ ende vijf en verrijck minuten/ naer 'tleggen van Champlain: ſyn weſtelijcke punt is gelegen acht leguen van de hawe aen 't vaſte landt ghelegghen/ die ſp noemen Campseau; 't ordinaire compas varieert daer van het rechte compas verrijck grad. ende verrijck minuten/ naer dat de booyſchreben Champlain ſeght groblerveert te hebben: ende het ooftelycke punt welck genoemt woort Cap Breton is van Cabo de Raze, het zuydelijcke punt van Terreneuf, verſchepden leven-en-tachtich leguen. Tuſſchen deſe twee kappen van dit Eplandt zijn vijf-en-twintich leguen ende tuſſchen beyden Campseau ende de weſt-kape is een groote hawe/ de welke wel 9 oft 10 leguen in 't landt ſtreckt/ ende maect een paſſagie tuſſchen het Epland ende 't vaſte land/ upt-komende in de groote Golfo van Sr Laurens, ſoo dat men daer dooy kan vare na Gaspé ende Ile Parcee twee plaetſen daer viſcherije valt. Doch deſe paſſagie is wat engh/ ſoo dat de groote ſchepen niet gewoon zijn daer dooy te loopen/ (hoewel daer waters ghenoech is) dooy de harde ſtroomen ende veranderingh van getijen die men daer gemoet: ſoo dat de Francoplen hier om de ſelve genoemt hebben le paſſage Courant: is gelegen op de 45 graden/ ende dyp quart nooydelijcker breedte. Het Eplandt ſelfs is van de geſalte van een dyp hoek/ ende ſal ongevaer 80 leguen in 't om gaen zijn; meelſten deel bergachtich landt/ hoewel in diversche plaetſen ſeer aengenamen en vermaerkelijck: in 't midden van 't ſelve is gelijk een laek/ daer de xee in komt van 't nooyt- nooyt- weſten/ ende zuyt een quart van 't zuyt- ooften/ ende daer zijn menichte van Eplandekens die al vol wildt zijn/ en ſchelp- viſch van diversche ſooten/ als onder andere oesters/ doch niet goet van ſmaeck. Naer 'tleggen van Champlain (upt wiens ſchijf 't booygaende meel genomen is) ſoo zijn in dit Eplandt 3 havenen daer men komt viſchen; te weten Port aux Anglois twee oft dyp leguen van Cap Breton, ende de haven ghenoeemt Ninganis 18 oft 20 leguen van Cap Breton naer 't nooyden een quart van 't nooyt- weſten. De Portugelen ſegghen/ hebben eertijts deſe plaetſe met volck willen bekleden/ ſp bleven daer een winter over: dan dooy dien ſp de koude ende quaet weder niet en konden verdragen/ ſoo ſchepden ſp daer weder upt. De Engeliſche wyken noch van andere hadmen die aen dit Epland zijn/ als namentlyck een die de Wilde van 't Epland noemen Cibo, al waer ſoo groote menichte van xee-krabben is dat het te verwonderen is; acht leguen van Cibo is een ander verrijcke goede haven achter een Epland welck de Engeliſche noemen Newport, dyp leguen van de

Engeliſche

Enghefsche haven oft port aux Anglois verſchepden. De nooꝝdelijckſte Cape van dit Eplandt wort genaemt Cap St Laurens, ende daer by leght een Eplandt/ welck ſp noemen Ille de St Paul, welck verſchepden is van Cap St Marie aen 't Eplandt van Terreneuf d'op-en-tachtich mijlen naer de obſervatien van Mr Champlain. Tuſſchen de Cap St Laurens ende Cap de Raye zijn achtſien leguen naer 'tlegghen van l'Elcarbot. De welcke van Cape St Laurens keerende naer 't weſt-zuidt-welken ſteet eerſt de Cap St Pierre, ende daer aen Cap Dauphin, Cap St Iehan, Cap Royal, ende Golfo St Iulian. op dit Eplandt woonen Wilden / aen di-verſche quartieren / in een volck ghelijck dat van 't Eplandt Terreneuf, dzagen lanck ſwart hant / tor ober de ſchouderen / zijn ſeer ſnel ende licht in't loopen / gaen meel naecht / alleen een vel booz haer ſchamelheyt / ingeghenomen ſaer opperſte / de welcke een mantel van vellen dzagen. Dit Eplandt is vol van ſchoone boomen / epcken ende bueren boomen / ende een ſoorte van boomen welck de Engeliſche de naem gaven van Quickbeame, oock kerſe boomen / ende andere die ons onbekent zijn: daer groepen menichte van aerb-beſien ende andere dierghelijcke bzuchten: het gras dat daer waſt is ſeer lanck ende ranck ofte mager. In 't land en in de boſſchen vinmen di-verſche wilde dieren / als herten / ſwarie vollen / otters: oock veel gebogelte / inſonderheyt ſekere groote vogels met roode bernem. Penguins ende andere dierghelijcke. 't Volck van den lande heeft oock ſekere ſwarre honden / niet wel ſoo groot als onſe halse-winden. De Engeliſche bebonden vier leguen by zuiden Cap Briton op ſelck bademen grondt ſwart-waſch ſant: ende thien leguen van de ſtrande weſt-waert hadden ſp grondt op vier-en-twintich bademen / roodt lande met klepne witte ſteentjens ghemenght.

Het ſelle Capittel.

Van de kleyne Eylanden by 't Eyland van Cap Breton gelegen, ende inſonderheyt van 't Eyland Ramea, ende de Walruſſen die daer gevangen worden.

Bij het Eplandt van Cap Breton zijn gelegghen di-verſche klepnder Eplanden / ende booz: eerſt een welck genaemt wort Menego; onder het n.o. epnde: van 't ſelve is tamelijck goede ancker gront en 16 badem waters: alwaer menichte van cabeljau is te viſſchen / welck grooter ende beter zijn als die gevangen woorden onder Terreneuf, en laten haer ſeer wel vangen. D'op-en-twintich leguen van daer leggen 2 klepne Eplanden die de Francoplen noemen Illes des Oifeaux, en de Engeliſche the Islands of Birds, booz dien daer ongelooſelijcke menichte van vogelen wert gebonden. Aen 't klepnſte van deſe twee Eplanden zijn mede groote menichte van Walruſſen ofte zee-koepen / die haer daer komen onthouden op de klippen; dan zijn niet wel te vangen / booz dien het ſeer ſelle dieren zijn / die wel bozen tegen een ſoepe aen-komen / ſoo dat men genoegh te doen heeft om ſich daer van te redden. D'ij leguen naer het weſten van deſe Illes des Oifeaux is gelegen het Eplandt Brion ofte Bryans. Ontrent welck Eplandt mede veel cabeljauws is te vangen / ſoo dat de Engeliſche getupgen / dat ſp in een ure tijts met twee hoecken daer wel 250 vongen. Sp vonden hier oock groote terbotten / haddender die wel een ellanck ende bzeebt was boven 't water / dan den houck en konde die niet houden / ſoo dat ſp haer onſworn. Sp vonden de grondt van dit Eplandt ſeer bequaem booz zack-landt / ende oock booz wepden; daer waſt veel hout / doch leegh ende klepn van ghetwas / meel kreupelboſch. Daer was geen fonteyn-water te vinden / ofte enig verſch water / als alleen enige poelen van regen-water. Quartier in ſp eerſte vopagie was mede aen dit Eplandt / welcke ſp noemde Ille de Brion, ende ghetupgh dat 't ſelve was vijf leguen van Illes de Margaux, welcke de ſelve ſullen weſen die wy hier boozen ghenoeimt hebben Illes des Oyſeaux, want alle de merck-teekenen accoꝝderen: legh boozder dat Ille de Brion is twee leguen bzeebt / ende twee lanck / omringht van landen / doch dat daer goede reede is op les ende leven badem diepte: want de gront van dit Eplandt veel beter te weſen / als die van Terre-neuve,

Terreneuve, alſoo ſp daer vonden ſchoone wipden en velden vol erten die ſchoon gebloeit ſonden; oock veel wijngaerden/aerd-belen/rooſen ende andere kruyden van ſeer goeden reucke: om ende ontrent het Epland vonden ſp veel zee-often met tanden als oliphanten: die zijn de Walruſſchen boo?-noemt: ende zijn bande ghe daente als volghet:

Van betwijfel ſp op de ſelbe plaetſe ſpreckt van ſeer hooge boomen die op dit Epland ſouden groeyen / ſoo twijfel ick ſeer ofte ſp niet en ſpreckt van de Eplanden de Ramees ofte Ramea, daer top hier naer van ſullen ſpreken: want andere die nu onlangs getweelt zijn in die quartier / getuygen dat het Epland welck men nu ghemeynlyck Brion noemt / maer een legue lanck is ende ontrent dyp leguen ende byzuchtbaer is. Hier ontrent leght noch een Eplanden / welck ſp noemen de Blanche, het welck wat kleynder is als Brions Epland / doch van ghelycke grondt ende geſalte: daer is goede reede. Vele dooſſchen Eplanden woeden by andere oock anders ghenoot / ſoo dat op de ghelegentheden wel is te letten om niet d'eren boo? d'ander te nemen; want Iſles des Oſeaux woeden oock ghenoot Iſles de Aponath by andere: ende Champlain in ſyn kaart ſtelt vier kleyn Eplandekens die ſp Ramees noemt/ende een groot Epland by welken de ſelbe/welck ſp noemt Brion, hoewel men upt het naerbolgende ſal konnen mercken dat Brion, ſoo men het heden daers noemt / moet by ooften Ramea legghen. Dit Epland Ramea is begonnen te bebaren ontrent het jaer 1590. Een ſchip van St' Malo welck derwaerts voer inden jaer 1591. wert in't weder-komen van de Engelliſche ghenomen; ſyn dopagie heeft M' Hackluydt in ſyn Engelliſche dopagien in gheboeght / welck top hier in't korte ſullen verhalen / doo? by-gaende tegen tot kennis van dit Epland niet en behoort. Sp quamen met haer ſchip den ſelfen May aen Cap de Kay; ende den lebenden aen de Eplanden van Aponath, welck maer acht leguen was van de haven die ſp ſochten / ſp werden doo? komte rugghet ghehouden / ende hielen wel elf dagen af ende aen; doch quamen eyndelyck aen't Epland Ramea, ende liepen ſelve om aen de nooyd: welc zyde tot het ghedeelte van't Epland / welck zydt oock ſtreckt / ende gheen landt fiende na't weſten / liepen ſelve om naer't ooften een quart na't nooyden ten minſten byſchien leguen, ende vonden wel acht leguen van de wal byſchien badem waters / ende paſſerden tuſſchen het Epland Duoron ende't Epland Ramea, tuſſchen welke twee Eplanden een canael gaet by de dyp leguen breedt / ende in't midden heeft men leven / acht ende negghen badem waters; Het leeghe punt van't Epland

Ramea

Ramea ende 't Eplandt Duoron leggen noo:dt-noo:dt-ooft ende zuyt-zuyt-west; men moet het leegh punt van Ramea niet te na komen / want een groote legue daer van af is maer dyp badem waters. De haven van 't Eplandt Ramea leght noo:t-ooft ende zuyd-west/een quart na 'toosten en twesten: ende om daer in te loopen/moet in hem een legue van de wal houden; en om de haven te better te kennen/laet te noteren dat naer toost-noo:t-ooften seker hooge landen leggen die in't aen-komen schijnen van verre al Eplanden te wesen / ende komende aen de zuyd-west-zyde siet men een berg in dypen verdeckt/welck is recht binnen de haven gelegen: oock sult ghy tot meerder teekenen een Eplandt sien van ghebaente als een lelie/welck ten minsten ses leguen is van de haven; ende dit Eplandt ende de haven/legghen noo:dt-ooft ende zuyd-west een quart tot de noo:dt ende zuyd van den anderen; op dit Eplandeken is gorde Dupin-steen om visch op te dzoogen; maer naer 'twesten is een seer srape landbouw: ende daer is een banck daer niet over een badem waters op is/welck daer booz leght de lenghte van een cabel; van't booz-scheyden Eplandt aen 't vaste landt streckt de kust oost ende west/ende sult een forrest ofte bosschagie sien/welck oost-waerts streckt: de oost Cape is groot ende roodt aen de zee/ende woort ghenoomt Cape du Chapt. Al dese kust moet niet booten ende niet met schepen bebaren worden/booz dien het daer soo dzoogh is/want by naer anderhalf legue van Cape du Chapt en is niet over twee badem waters. Van Isle Blanche streckt de kust dyp leguen naer 'twesten/tot een rievier/daer in 't slaeploen/welck is in April, May ende Junio, menichte van Walrusen zijn te vanghen: van daer loopt de kust west een quart van't noo:dt-westen; tot het Eplandt Hup ghenoomt/welck is twintich leguen in't om-garn/ende is als 't scherp van een mes/daer is noch hout noch gras op/de Walrusen komen daer op/van zijn daer quart om te vangen. Van daer keert de kust naer't noo:t-westen ende noo:t-noo:t-westen. Dit Epland naer't leggen van dese Fran-copen leght op de hooghte van 47 graden achter het Eplandt van Terreneuf ontrent vyftich leguen van de Grand Baye: ende is over de twintich leguen in't ronde/ende een ghedeelte daer van is niet van blacke landen/ende dzooghten/daer de Walrusen op komen om te genereren: de Wilden die aen 't vaste lande woonen noemen dit Epland Menquir. De Engelsche op't raport van dese Fran-copen hebben daer naer twee ofte dyp vopagien dertwaerts ghedaen/ de by met klepne voorspoort; noemen de principaelste haven Halabolina; ende daer is een andere noch dicht by. Dus veel van dit Eplandt Ramea.

Het lebende Capittel.

Van't vaste landt by noorden Terreneuf, streckende naer de Rivier van Canada: ende West-Kuste van Terreneuf, ende de aen-legghende Eylanden.

In derde Capittel hebben wy de kust van 't Eplandt Terreneuf, van Cape de Raze vervolght langhs de kust siende naer 'toosten/tot aen Cape de grat welck is 't noo:deijckste punt van't Epland: Om nu de kust van't vaste landt by noo:den 't selve Eplandt ghelegen aen de Golfo van S' Laurens mede te bescheyben/en binden wy gheen better sepdif-man als laques Quartier, die de selve erck heeft bebaren ende ontdeckt in den jare 1534. wyt welckes vopagie wy hier vervolgens sullen nemen 't gene tot ons propoos is diende. 'T is wel soo dat daer dooz sal aen-gheroert worden de west-zyde van Terreneuf, ende de ander Eplanden/dorch dewyl hy die ander namen by wijlen geeft/als daer die nu by bekend zijn/soo en sal't niet ondienslich zijn 't selve hier te ghebenecken. Tusschen Cape du grad, aen't Eplandt van Terreneuf, en 't vaste landt (als ghedocht woort) van America, leght een Straete ofte dooz-rocht/die sy noemen Golfo de Chasteaux, ende oock Baye de Chasteaux: Schepdende van Cape du grat ende de Golfo in-barende

harende w. ende by n. aen / heeft men aen de rechter handt 2 Eplanden/d'een 3 en d'ander 7 (min oft meer) leguen verschepten van 't punt voorschreven; is black ende leeghe landt/ende schijnt veel eer een gebreke te wesen van 't vaste landt: Quartier noemde het ille S^e Catherine, naer't oosten is een quart van een mijl d'ooch ende duple grondt: Dit Eplandt en Port de Chasteaux leggen n.n.o. ende 3.3.w. 15 leguen van den anderen: Van port de Chasteaux tot port de Gouttes, welck is aen de nooyt zijde van de Golfo, welck streckt o. n. o. ende w. 3. w. zijn 12 leguen en een half, ende van daer tot port de Balances twee leguen, van port de Balances tot blanc Sablon zijn 25 leguen w. 3. w. arti de 3. w. zijde van Blanc Sablon d'yn leguen af / leghet een sandt boven water / als een boot / daer men hem voer moet wachten. Blanc Sablon is een plaetse daer geen bescheit en is voer de 3. noch 3. o. tint. Daer naer't 3. w. van de selbe reide leggen twee Eplandekens / waer van het ene woort ghenamt Brest, ende d'ander ille des Oyseaux, daer menichte van gebogelt op is / onder andere vadens die een roode beek ende roode beemen hebben / ende maken haer nesten onder d'aerde als de conijnen. Daer aen volghet een punt landts ontrent een legue van Blanc Sablon, voer by 't selve is een haven ende pas: sagte diese noemen les lettres, die beter is als bland Sablon: ende hier halt goede visscherije. Van dese haben tot de haven port de Brest zijn 16 leguen (l'Elcarbot seght 18) ende is gelegen op de hooghte van 51 graden / ende 65 minuten: Tusschen beyden dese plaetsen zijn seer veel Eplanden ende de haven Brest is sels in een Eplandt/ende daer liggen noch meer Eplandekens by wessen Port de Brest, wel 10 leguen geduerende. Aen't eynde van dese Eplandekens leghet een goede haven / die sy noemde Port St Anthoine, ende een oft twee leguen voerder aen de 3. w. kuste is een rivier daer goede haben is / die sy noemden Port St Servain, ende een legue voerder naer't 3. w. van dese haben ende rivier is een kleyn Eplandekens rondt als een oven / om ringt van andere kleynere Eplandekens. Twee leguen voerder is een ander rivier / daer veel salms is te vanghen / noemde die Fleuve de St Jacques. Een legue voerder naer't w. is een haven / welck sy noemden Port de Jacques Quartier, is een van de beste havens van de werelt / soo Quartier getuyghet: naer van't landt leghet sy dat het gantsch niet en deucht / en niet en is dan klippen / en een rechte twienderde al de noord-kuste langs. Van de haben van Brest naer't zuiden tot Cap double zijn 20 leguen, naer't landt streckt n. o. ende 3. w. van daer vanderide langhs de kuste 3. w. een quart naer't zuiden ontrent 35 leguen van de Cape voorschreven / siemen seer hooghe berghen / welck sy noemde les Montagnes de Cabannes; de berghen zijn ghehackelt ende ghebooken / ende naer zee toe legghender noch andere die leeghet zijn: daer aen volghet Cap Pointu, welck een kape is die boven plat is / ende naer zee toe eyndicht sy met een scherp punt; ende noord-zijde van dese kape leghet een black Eplandeken. Ontrent 37 leguen (l'Elcarbot segt 38) van daer naer't 3. w. leggen eenighe ronde Eplandekens als d'up-shippen / de welcke sy daarom noemde les Colombaites. Dese Eplanden leggen in een bape/diese noemen Golfo St Julian: 7 leguen naer het zuiden ten westen is ghelegen Cap Royal, ende naer't west-zuid-westen van Cap Royal is noch een ander kape onder al ghebooken / ende boven rondt / welck sy noemen Cap du Lail; een half mijle van daer naer't noorden leghet een leeghe Eplandt. Twee leguen van Cap Royal heeft men grondt op 26 vaden / ende daer is een extraordinary goeden cabellants-danck. Tusschen dese twee kafen legghen seer leeghe landen / ende daer is een diepe zee / ende eenighe kleyne Eplanden daer in; dese Golfo leghet op de 48 graden ende een half noordt breedte. Vijf en dertich leguen van Cap Royal naer't zuidt-westen / is ghelegen Cape St Iehan. Van dese kafen zuiden sy noordt-west ten westen ontrent seiven leguen, ende daer naer zuidt-oost ontrent vijftien leguen, ende quamen aen by Eplandekens die soo stepl waren als muerten; voer de menichte van ghevoghelte die daer op was / noemden sy die illes de Margaux. Vijf leguen van de selve Eplanden

welc aen leght het Eplandt Brion: Ende vier leguen naer't west-zuidt-westen leght het vasse landt/welck schijnt een Eplandt te wesen om-ringt met klepne Eplandekens van swart landt: (is in der daet een Eplandt/welck top hier vozen hebben ghenoeit 't Eplandt van Cap Breton: oft wel 't Eplandt van Ramea; so dat de volghende plaetfen by Quartier gheobserveert / schijnen te behooren tot de nooydt-zijde van een van die twee booyz. Eplanden) daer is een frappe kape/ die se noemden Cap Dauphin: van dese kape tot een ander kape/diese noemden Cap de S' Pierre, streckt het landt meest west-zuidt-west/ende is al leegh landt/ende daer leght ghelijck een kade booy van twit landt/ende daer over liet men moerassen en poelen / ende tusschen beyden leght noch een ander kape van roodt landt/ ende hackeligh / van welcke kape naer't zuidt-westen vijft leguen een ander Eplandt leght seer hoogh en puntigh/welck se noemen Alezay. Van Cap de S' Pierre tot het vasse landt zijn ontrent veertich leguen; vasse landt streckt daer zuydt-zuydt-oost/ende nooydt-nooydt-west / tot een frappe kape ghenaeit Cap d'Orleans: 't landt is black ende leegh / seer schoon om aen-lic; vol van boomen ende weyden: van daer en zijn gheen goede havenen / booy de blackten ende sanden: vonden daer een rievierken/welck se noemden Fleuve des Barques, booy dient se daer van verre eenighe Wilden met barcken saghen over-letten: voorts hebt ghy aen deselve kust Cap de Sauvages, seben leguen van Cap d'Orleans naer't nooydt ten oosten: aende nooydt-zijde van dese kape ontrent een half legue af leght een rif van steen dat seer periculeus is; eenighe neghen ofte thien mijlen in't ronde is al leegh landt ende een blacke kust/tot een kape naer't nooyden/ende se noemden dit Golfe S' Lunaire; ontrent die kape naer't nooyden is het loo black dat wel een legue van't landt gheen badem waters en is; naer't nooydt-oosten van de booy noemde kape ontrent seben oft acht leguen is een ander kape/tusschen welcke beyde is een Golfe hebbende de foyne van een Triangel; dese Golfe is omringt van sanden ende blackten booy thien leguen, ende daer en is maer twee badem waters: van dese kape tot de bancke van de andere/zijn vijftighen leguen. Van dese kape booyder leght een ander landt: welck streckt nooydt ten oosten/ende tusschen die hooghet landt ende 't ierge landt booyz. is een Golfo wel 15 leguen breedt/ende op plaetfen 55 bademen diep/ streckende oost-nooyd-oost ende west-zuydt-west. 't Landt dat aen de zuydt-zijde leght is black: ende heeft seer goeden bodem / vol schoone boomen: aen de nooydt-zijde is het bergachtich ende hoogh landt / al vol boschagie. 't Midde van dese hape leght op seben-en-veertich graden en een half/ nooyder breedte: De zuydt-kape noemden se Cap d'esperance: aen de nooydt-zijde is een klepni haben ghenaeit S' Martin, daer gheen beschtut en is teghen de zuyde wind: Quartier noemde dese hape Golfe de Chaleur. Van S' Martin tot Cap du Pre zijn ontrent achtighen leguen oostwaert; ontrent dese kape is seer diep water: Vijf oft ses leguen van Cap du Pre is een rievier diep te landtwaert in loopende / daer veel Wilden plachten te woonen: een arm volcken / hoewel het seer goet ende vruchtbaer landt is daer se in woonen: binnen de rievier is een haben: van de mondt van de rievier heeft het landt een bocht als een half maen: ende streckt zuydt-oost ende nooydt-west tot een ander kape / ende van daer keert de kust haer naer't oosten by de lesthien leguen, ende van daer weder nooydtwaert op: Is al black ende open landt met wepnich gheboomte. De kape is ghenaeit S' Louis op de negen-en-veertich graden en een half nooydelijcker breedte. Van Cap S' Louis, tot Cape Montmorenci zijn vijftighen leguen meest zuydt ende nooydt: ende van Cape Montmorenci keert de kust naer't nooydt-westen; ontrent d'ij leguen van de kape en heeft men gheen gront met een lijn van 150. bademen. Dese ghelegghenheyt van landen is ghenomen upt de eerste voyagie van Jaques Quartier.

Het achtste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de kuste aen de nootdt-zijde van de Golfe St Laurens, ende de gheleghentheden daer ontrent.

In't booz-gaende Capittel hebben wy de gheleghentheyt van de kuste ende landen ghelegghen aen de oost / zuydt / ende west-zijde van de Golfe St Laurens beschreven upt de eerste vopagie van laques Quartier; wy sullen nu insghelycks de kuste by nooyden de selve Golfo, upt syn tweede vopagie beschryben. Van Golfo de Chasteaux tot twee Eplanden die sy noemden Isles St Guillaume, ontrent twintich leguen verscheypden van de haven van Brest, streckt de kuste oost ende west / nooydt oost ende zuydt-west / ende tusschen beyde zijn eenigh barre Eplandekens / meest stien / sonder eenigh gheboomte. Twalf leguen ende een half booyder naer'twesten legghen de Eplanden van Sainte Marthe. ende tusschen beyden is een groote bape naer'tnooyden streckende / al vol klepne Eplandekens ende havenen; van dese Eplanden van St Marthe een legue ende een half in zee legt een dangereuse d'oochte met d'yn oft vier scherpe klippen in't midden; vijftien leguen booyder legghen Isles St Germain, van welcke ontrent d'yn leguen naer'tzuydt-oosten legt een ander seer periculeuse d'oochte; ende tusschen beyde de Eplanden van St Marthe ende St Germain legt een bancke by de 2 leguen lanck daer maer 4 baden waters op en is. Van de kape van de Eplanden van St Germain booywaert streckt de kuste oost ende west / een weynigh zuydelijck ende nooydelijck / ende is al vol Eplandekens / landen ende d'oochten / een seer dangereuse kuste / ende is by de seventien leguen en een half lanck van de booyz. Eplanden af tot een seker schoon leegh landt / vol boomen / al sandt-strandt sonder havenen / tot by Cape Tiennot, ontrent seben leguen van de leste Eplanden naer'tnooydt-westen: Seben leguen en een half booyder naer'twest-nooydt-westen is een klepne / doch goede haven / die sy noemden le Havre St Nicolas. Twintich leguen van dese haven naer't zuydt-zuydt-westen legt de Cape de Rabast. Ontrent thien leguen van dese kape naer't nooyden is een schoone groote bape vol Eplandekens / goet in-komen / ende een bequame reede / beschut meest booy alle winden: is te kennen by een groot Eplandt / welck als een hooft-landt upt-streckt boven d'ander Eplanden / ende ober't landt sietmen een bergh die de figure heeft van een koren-talch / sy noemden dese Baye St Laurens. Van dese bape ontrent 25 leguen legt het Eplandt / welck sy noemde Isle de l'Assumption; ende de strate tusschen het Eplandt / ende de zuydt-kuste van't vasse landt noemden sy Destroit de St Pierre; d'yn leguen van't Eplandt is het wel hondert baden diep: de kuste van de bape St Laurens booywaerts streckt zuydt-zuydt-west ende nooyd-nooyd-oost / en is seer hoogh landt; ende by de selve legghen 7 seer hooghe Eplanden / die sy noemden les sept Isles rondes, ontrent d'yn oft vier leguen van de kuste / ende van daer booyts hebt ghy leegh landt vol van schoone boomen / ende een fraey rievier / van daer is een blacke kuste besiet met landen ende ondiepten.

Het neghende Capittel.

Pertinente beschrijvinghe van de kuste tondrom een goet deel van de Golfo St Laurens, by JEAN ALFONSE die Stier-man was van Mr de ROBERVAL op syn voyagie.

Belles Isles legghen op de een-en-vijftich graden ende twee derde nooyder breedte / thien leguen van Carpunt verscheypden nooydt-nooydt-west ende zuydt-zuydt-oost. Carpunt legt op twee-en-vijftich graden. Van Belle Isle tot de Grand bay is seben leguen n. o. ende 3. w. het middensle van de Grand baye legt op twee-en-vijftich grad. ende een half / ende aen de nooydt-zijde is een klippe /

ende een half legue van 't Eplandt recht over Carpunt naer 't oosten een kleyn black Eplandeken/ ende aen de nooydt-zijde een platte rodtse / welck ghy upt de haben van Carpunt komende aen stier-booyt moet laten/ ende twee ofte dyp Ep-landekens aen baghy-booydt; ende upt-komende by de nooydt-oost-zijde / ende loopende langhs de wal west-waert aen / hebt ghy een blackte aen u stier-booydt zijde: soo dat bell is de nooydt-zijde te houden/ om leker klippen te mijden die wel twee tot dyp mijlen in zee strecken. De Grand Baye is in 't inkomen seiven leguen breed/ tot over Baye de Chasseaux, van waer booywaerts maer vijf leguen breedte en is. Van Bell Isle in de mondt van Grand Baye tot Blane Sablon binnen in de bape by de nooydt-kuste zijn dertich leguen n. o. ende 3. w. by Blane Sablon is de bape acht leguen wijdt: ende 't landt aen de zuyt-zijde is allergh landt: maer aen de nooydt-zijde ist redelijck hoogh. Blane Sablon leghet op een-en-vijftich grad. ende twee derde: dit Eplandt ende de Eplanden de la Damoiselle leggen o. n. o. ende w. 3. w. verscheyden ses-en-dertich leguen; dese Eplanden legghen op de 50 graden ende dyp vierde: hier is een goede haven/ daer men in komt nebens een hooghe kape die naer't nooydt-oosten streckt/ ende men mach daer ankeren in 10 bademen waters/ ontrent twee kabels lengte achter den hoock. Van dese Eplanden tot Terra nova en is de zee niet over de 36 leg. breed/ dooy dien Terra nova tot Cap Breron toe/ maer n. n. o. en 3. 3. w. en streckt. Tusschen beyden Blane Sablon ende de Eplanden de la Damoiselle zijn meer eplanden ende goede havenen: Isles de Damoiselle ende Cape Tiennor zijn o. n. o. wel soo nooydt-oostlyck/ en w. 3. w. van den anderen verscheyden achthien leguen. Cape Tiennor leghet op 50 graden ende een quart: daer is de zee op haer breedste/ te wotten tot Cape Breton seiventich leguen. Tusschen beyden Isles de la Damoiselle ende Cape Tiennor zijn noch ses oft seiven eplandekens; ende ontrent vijf oft ses leguen van Cape Tiennor leghet een gesoncken eplandt in zee/ welck periculus is booy: schepen: dese kape ende 't ind-den van Isle d'Ascension zijn n. n. o. ende 3. 3. w. verscheyden 22 leg. ende van dese kape tot het nooydt-west eynde van Isle d'Ascension zijn o. ten n. ende w. ten 3. 34 leg. Sept Isles liggen op 50 graden ende een half nooyder breedte / aen de nooydt-zijde/ 24 leguen van 't Eplandt Ascension o. 3. o. ende w. n. w. en 35 leguen van Cap de Ognedoe/ ofte Hongnedo, als andere die noemen) n. n. w. ende 3. 3. o. Van Sept Isles tot Cape demonts de nostre Dame zijn 25 leguen 3. ende n. / van hier begint het water nauwer te worden. Sept Isles ende punt d'Ongear leggen 15 leguen n. o. ende 3. w. van den anderen: ende tusschen beyden zijn eenighe klepne Eplanden: van puncte d'Ongear tot monts de nostre Dame, welck zijn aen de over-zijde/ is thien leguen wijdt 3. ende n. 't punt van Ongear en de rievier de Caen zijn o. ende w. twaelf leguen verscheyden. 't punt d'Ongear leghet op negghen-en-veertich graden en een vierendeel. Rievier de Caen ende Isle de la Raquelle leggen n. o. ende 3. w. twaelf leguen van den anderen. Dit Epland is gelegen op acht-en-veertich graden ende twee derde: is een legh eplandt/ ende leghet naer aen de zuydt-kuste dicht by een hooghe kape / welck woort ghenoomt Cape de Marbre; daer en is gheen perijckel/ ende de schepen mogen tusschen beyden dooyzeplen: tis daer een legue breed van 't Eplandt tot de zuyt-kuste/ ende ontrent vier leguen tot de nooydt-kuste. Van Isle de Raquelle tot het begin van Saguenay op acht-en-veertich graden ende een derde/ zijn hertthien leguen o. n. o. ende w. 3. w. ende tusschen beyden legghen twee klepne Eplandekens dicht by de nooydt-wal. 't in-komen van Saguenay en Isle de Lievres zijn vijf leguen verscheyden n. n. o. ende 3. 3. w. Van hier van sulen wy hier na breeder sprecken: ende nu hier alleen by voegen tot volstrekinghe van de kuste van 't waeste landt gheleghen rondtom de Golfo van S' Laurens. In de voorgaende Capittelen hebben wy de kuste van 't waeste lant/ leggende by westen de Golfo beschreeft tot Golfo de Chaleur, daer aen volgende is een wel-bekende haven/ die wy noemen Gaspe ofte Gachepé, welck is een bape by de seiven oft acht leguen lanck/ vier leguen breed in 't inkomen/ met een rievier

rieviere die wel dertich leguen in't landt loopt; op de hooghte van acht-en-verertich graden / ende twee derde nooyder breedte; verſchepden van Cape St Laurens ſeventich ofte vyf-en-ſeventich leguen. Van Gachepé komt men aen baye des Morues, welck by de dyp leguen lanck is/ende oock ſoo veel leguen breedte in't in-komen; daer aen volghet Ille Percee, welck is gheleyck een rodde van beyde zijden ſeer hoogh verheben/ende daer is een gat/doo; welck men by het hooghe water kan baren met ſloupen/ende by leegh water gaet men van't Eplandt aen 'twaſte landt over 't dooge / alſoo't maar vier oft vyf hondert paſſen daer van verſchepden is; daer aen volghet baye de Chaleur, daer wy hier vozen van gheſproken hebben onder den naem van Golfo de Chaleur, ſtreckt welck zuydt-welck wel tachtentich leguen binnen 't landes / ende is in't in-komen wel vyfſchyn leguen breedte.

l'Es-car.
bor.
13.c.9.

Het tjiende Capittel.

Van 't Eylandt NATISCOTEC ofte ghelijck het nu ghenoecht worde
ASSYMTION; ende rievriere CHICHEDEC.

ER wy vooyder komen tot de beſchryvinghe van de groote rievriere van Canada, ſoo ſullen wy al vozen hier aen roeren het Eplandt legghende aen't in-komen van de ſelve rievriere / welck de Wilden noorden Natiscotec, ofte als l'Es-carbot daer van ſchryft / Anticoſti; ende Jaques Quartier heeft het gegeven den naem van Ille d'Alſumption, hoewel Jean Alfonſe hier vozen verhaelt / ſelbe noemt d'Alcenſion; hy beſchryft het in volghende maniere. Het Eplandt van Alcenſion is fraey / en heeft een ſchoone blacke gront / (ſonder eenige bergen) ſtaende op witte klippen van albaſter / ganſch bedect met boomen van alderley ſlach tot de zeeſtrand toe; daer houden ſien veel wilde dieren / als beeyen / loſſen / pſter verckens. Van't zuydt-oock-eynde van dit Eplandt / tot aen de in-komſte van de Golfo by Cape Breton, zyn maar 50 leguen. Het nooydt-welck-eynde van 't Eplandt ende Cape de monts de noſtre Dame, welck is gelegen aen't waſte landt naer 't zuyden / legghen o. n. o. ende w. 3. w. 15 leguen van den anderen; ende 't zuydt-oock-eynde van 't Eplandt / ende deſe kapen legghen oock ende weſt van den anderen 15 leguen. De ſeven Eplanden / welck hy noemen les ſept Illes gelegen aen de nooydt-zijde van 't waſte landt / legghen o. 3. o. ende w. n. w. 24 leguen van dit Eplandt. Van de bape St George aen 't Eplandt van Terra nova, naer de obſervatie van de Engeliſche tot aen 't oofdelijckſte eynde van dit Eplandt zyn ontrent vier-en-verertich leguen: ende dit eynde is gelegen op de hooghte van 49. graden by nooyden de linie. Daer is goet ankeren in achtſyn badem waters / ſchoon twi landt; ende daer werdt ſeer groote ende ſchoone cabellau ghebanghen: men houdt dat de walviſſchen die doodelijck getwondt zyn onder de weſt-kuſte van Terra nova het waerts haer retraitte nemen/ende hier dickwils doot werden gevonden. De Engeliſchen die hier aen landt waren in den jare 1594. ghetupghen mede dat daer op't landt ſeer ſchoone bueren-boomen waſſen / ende dat daer menichſte is van ghevogette ſoo van dat hem op't landt houdt / als water-bogelen / ende dat hy veel voetſappen van dieren in't landt getwaer werden. Twaelf leguen naer't zuyden van het oofdelijckſte eynde van dit Eplandt leghet het Eplandt Penguin. Tegen ober het Eplandt de Alſumption, ofte het weſtelijcke gedeelte van 't ſelbe aen 't waſte landt / op de nooydt-kuſte van 't ſelbe landt is gelegen een rievriere / de welcke Jaques Quartier ontdeckte in ſyn twerde vopagie / welcke rievriere daer naer de naem heeft beſhouden van Chichedech: de ſelve Quartier getupgt dat van de ſeven Eplanden / welck hy noemde les ſept Illes, begint een leegh landt / vol van ſchoon gheboomte / van welck in zee af ſtrecken dierſche bancken van landt / de ſonnighe wel twee leguen van 't landt / die ſeer dangerous zyn / ende met leegh water doogh loopen: deſe landen ſtrecken by de tjiu leguen, ende daer aen naer het ooften is de rievriere / welck is van verſch water ſoo ſterck af-loopende in zee / dat men

F Escar-
bot.

het beſch water wel een legue van 't landt ghetwaer wo:dt / ſoo ſoet als fonteyn-
water: Quartier voer in de ſelve rievier met barcken / ende bevondt in de mondt
wel ander-half badem waters: in de ſelve rievier is menichte van zee-perden die
men noemt Hippopotamos, hebben de ghelijcken van een peerdt / komen des
nachts aen landt / ende daeghs loopen in zee. Aen de ſelve nooyt zijde van
't walſte landt heeft men een in-ham op een-en-vijftich graden/ende ettelijcke minu-
ten / welck een quade reede heeft doo: de barcken ende klippen / die daer zijn: van
daer komt men langhs de ſelve kuſte aen Rievier de S^e Marguerite, daer met
't hooghe water dyp badem waters is / ende met 't leeghe ander-half / ſtreckt tamelijck
brete in 't landt / ende aen't in-komen leght een landt-banck / daer met leegh water
een half badem waters op blyft. Daer dat men ſien kan / ſoo heeft deſe rievier
naer 't ooften een val wel vijftich oft ſelfich badem hoogh / daer 't merke water van
her-komt. Al deſe kuſte naer 't ooften is dyſt-zandt / ende ontrent een halve legue
van de rievier booyſcheyden is een punt / welck een halve legue in zee ſtreckt /
ende aen de weſt-zijde leghet een kleyn Eplandeken. Deſe gelegentheyt is op de
hooghe van vijftich graden. Alle 't landt is ſeer ſlecht ende vol bueren-boomen:
een wepnich verheven / doch niet ſoo hoogh als 't land dat aen de ober-zijde vande
rievier leghet. Dyp leguen booyder is een ander rievier die meelt van klippen be-
ſloten is / ſchijnt anders een groote rievier te weſen: acht leguen booyder is een
punt landes welck ander-half legue upt-ſtreckt / ende men heeft maer ander-half
badem waters: maer vier leguen booyder is noch een ander punt daer waters ge-
noegh is: al die kuſte is leegh landt ende landt-ſtrandt. Vier leguen booyder is
een ander in-ham / daer een rievier in komt / daer veel ſcherpen in moghen komen /
vande weſt-zijde heeft een leegh punt / welck wel een legue in zee ſtreckt: dit is wel
de beſte haven die men aen deſe ganſche nooyt-kuſte vindt: doch het is ghebaer-
lijck langhs deſe kuſte te zeplen om de blacken ende landt-bancken / die wel twee
leguen booy: gaens in zee ſtrecken. Des leguen booyder naer 't weſten is een bape
daer een landt-Eplandt leghet: deſe bape barm ſeer / upt ghenomen aen de ooft-
zijde / daer by de vier badem waters magh weſen. Vijf leguen van daer is weder
een punt / dat een halve legue upt-ſtreckt / ende daer aen dyp leguen booyder een
ander punt / ende tuſſchen beyden een in-ham / daer 't ſeer barmt ende wepnigh
waters is. Twee leguen verder is een ſtrandt ofte reede daer een goede haven is /
ende een kleyn rievierken / met dyp Eplandekens / daer de ſcherpen haer komen
berghen. Vijf leguen van daer is een landt-punt / welck ontrent een legue upt-
ſtreckt / ende aen 't eynde leghet een kleyn Eplandeken. Booyts varende naer
Leſquemin ghemoot men twee leeghe Eplandekens / ende aen 't landt een kleyn
rodiſe. Deſe Eplandekens ligghen ontrent een halve legue van Leſquemin,
welck een ſeer quade haven is / met klippen om-ringht / ende d'hoogh by het leeghe
water / ende men loopt daer in achter een kleyn punt van rodiſen / daer maer een
ſchip teſſen in magh: een wepnigh hooghet is een rievier die wat te landt-waert
in loopt: dit is een plaetſe daer de Baſques komen walviſch vanghen / van de ha-
ben en deucht ganſch niet: ende van daer komt men te Tadouſſac. Alle het bo-
ven-ghelcheyden landt is black aen de kuſte / ende binnen 't landt is ſeer hoogh:
en is nergens naer ſoo plapſant ofte vuytbaer als 't landt aen de ober-zijde
vande rievier / hoewel het veel leghet is.

C A N A D A.

Het elfde Capittel.

Befchrijvinghe vande Haven van Tadouſſac, ende de groote
Rievier van SAGVENAY.

Voy-
gie de
Champl.

I At verbolgh van de nooyt-kuſte van 't walſte landt zijn top gekomen in 't booy-
gaende Capittel tot de haven van Tadouſſac, de welcke Mr Champlain he-
ſcheyft als volghet. Den derden Junij arriveerden wy booy Tadouſſac, van Gaſpé
tachten

achtentich oft neghentich leguen verſchepden / ende lieten tancker ballen op de reede van de voorsz. haven / een legue daer van / welck is ghelyck een in bocht aen't begin van de rievier Saguenay. daer een byeenit gheye valt om ſyn ſnellighheyt / ende daer ballen ſeer ſtercke winden / welcke grootte koude ende byolt by wylen verooſaken. De haven is kleyn / ſoo dat daer niet over de 20 ſchepen konnen ryden; daer is anders waters ghenogch / ende is beſchut van de rievier Saguenay, ende een kleyn Eplandeken van klippen by naer af-ghelineden van de zee; de reſte zyn ſeer hooghe bergen / daer werpmigh aerde op is / meelt rodfen ende ſanden met gheboomte bekleedt van bueren houdt; ontrent de haven is een kleyn poel / omringht van berghen die vol gheboomte ſaen. Aen't in-komen van de haven zyn twee punten landes / het eene aen de zuydt-weſt-zijde / by naer een legue in zee ſtreckende / welck men noemt Point St Matthieu, ofte oock anders Point aux Allovertes; d'ander aen de nooydt-oof-zijde een quart van een legue uptſtekende / welck ſy noemen Point de toutes les Diables, doo; het groot ghebaert welck daer is. De zuydt-zuydt-oofte wind waert black in de haven / doch en is niet te byeen; maer wel die van Saguenay af komt. Byde deſe punten loopen byoogh met het legh water: binnē in de haven is tſien / twaelf ende oock achtien ende twintich vadem waters; in't hinnenſte van de haven komt een beke upt de voorsz. poel ofte lack: welck noch een ander upt-wateringhe ofte loſinghe heeft in de rievier Saguenay; deſe twee uwtwateringhen luyden ghelyck een Epland af van 't walte lande / op't welcke de Wilde ghelwoon zyn haer hutten op te ſlaen / wannert ſy van binnē s^t landes af-komen om met de ſchepen in pelte-rye te handelen.

De rievier Saguenay is een ſeer ſchoone rievier / ende van onge' ooflijcke diepte / hebbende in ſommighe plaacen hondert-en-vijftich tot twee-hondert vademē waters: by de vijftich leguen de rievier op naer't nooydt-nooydt-weſten is een groote af val ende ſtoxtinge van water / vallende van een ſeer hooge plaete met een groote ſnelligheyt. In de rievier legghen ſekere woefte Eplandekens / welende niet dan klippen met bueren-boomen ende heesters bekleedt; de rievier is in't in-komen een biexendeel van een legue breedt / en binnēwaerts op ſommige ſtreken een half legue, ende daer komt ſoo harden ſtroom af / dat het water wel by vierde parten ghetwaſſen is / datter noch ebbe af komt. Al't landt daer om her en zyn niet dan berghen ende rodfen / de meeften deel met boomen betwaſſen / een ſeer onnaeghnaem landt / ſoo wel aen d'een zijde van de rievier als aen d'andere; in der daer niet dan wilderniſſen / daer men niet en vint dan kleyn vogelkens / ende inde ſomer eenigh water gheboghete; upt ooflaeck dat het daer doorgaens ſeer koude is. Deſe rievier komt upt het nooydt-weſten. De Wilden die te Tadouſſac komen handelen / verhalen veel wonders van deſe rievier / ende dat men de ſelve eenige dagh-reys op varende / ende dierſche van die ballen ende lacken paſſerende / eyndelijck komt aen een plaete / daer men de groote nooydt-zee in't ghelijcke kryght / dan alſoo dierghelijcke verhalen van de Wilden ghemepelijck onſeker gaen / ende deſes riviērs ghelegghentheyde booyder op niet naerder en is onder bonden / ſoo ſullen wy het hier by laten beruſten / ende booyt-varen tot de beſchryvinghe van de groote rievier van Canada, ende andere kleynere die daer in vallen.

Het twaelfde Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van het ghedeelte van de groote Rievier van
St LAURENS, ofte van CANADA tot het punt van
QUEBECQ tog.

DEſe groote ende bermaerde rievier word by dierſche ſchrybers verſchepden namen ghegeven: eenighe noemen die Rievier de Canada, eenighe R. de Hochelaga, andere Rievier de St Laurens: deſe is eerst ontdeckt gheweest by

Iaques Quartier op sun tweede vopagie in den jare 1535. *Op* neemu haer epnde
 by westeren 't Eplandt Anticosti oft de l'Assumption tusschen 'thooghe gheberghe
 van Hongnedo, ende de seven Eplanden daer by 300 desen van hebben ghe-
 sporen; al waer by 35 oft 40 leguen byet is naert schynen van Quartier; ende
 is in 't midden wel 200 bademen diep: de meeste diepte en sekerste daert is langs de
 zuyde kust. Aen beyde zyden van de rievier is seer frach ende vruchtbare landt;
 ende verre over 't leeghe landt liet men eenighe bergghen / van de welcke vele rie-
 vierkens vlieten in de groote rievier: al dat landt is bedeckt met gheboomte van
 alderley soorten / ende seer veel wilde wijngaerden. Dese rievier is seer visch-rijck
 van alderley visschen / soo dat het te verwonderen is / want van't begijn van de
 rievier tot den epnde toe / vint men op diverse plaatsen by naer alle soorten
 van yet ende rievier-visschen. Iaques Quartier beschrijft een sonderlinghe visch /
 die hy daer bondt; was van de groote van een byrn-visch / doch soo wit als
 sneeuw / hebbende 'thoofst ghelyck een hals; de Wilden noemen die Adhochuys;
 daer is groote menicheit van dese visschen een wepnig by welen de rievier Sague-
 nay; al waer 't water begint verschte worden. Op dese rievier leggen veel klepne
 Eplanden / en daer zijn veel havenen ende bapen: Ses leguen van de haven van
 Tadoussac, by de welcke by het in't vooz-gaende Capittel hebben gelaten / leght
 een Eplandeken welck by noemen Isle aux Lievres, om dat soo veel van die vis-
 schen haer daer ontrent houden / die 'thoofst hebben als een hals; legt 2 leguen van
 de nooyt-wal / ende by naer vier leguen van de zuyde-wal: by 't Eplandt is goe-
 de ancker-grondt in achtien baden waters. Daer by aen 't walte landt is een rie-
 vierken welck alle ghelijc d'ooch loopt; welck Champlain noemde Rievier
 aux Salmons, om dat by daer eenige Salmonen vonghen. By leguen voozder op de
 selve nooyt-kust streckt een punt up / welck by den naem hebben ghegeven van
 Cap Dauphin: ende acht leguen voozder is een ander punt / welck by noemen Cap
 a l'Aigle, ende tusschen beyden is een groote in-ham / in't binnende van de welcke
 een kleyn rievierken is dat d'ooch loopt met een ebbe: een legue voozder legt Isle
 aux Coudres, soo genoemt by Iaques Quartier om dat by daer veel haselearen bon-
 denaer 't leggen van Quartier soo soude die Eplandt by leguen lanck zijn / ende
 twee byet; dan Champlain segt dat het maer anderhalf legue lanck is; loopt aen
 beyde de eynden wat smal af: aen de west-hoek heeft het weyden / ende eenighe
 punten van rotsen die wat af-steken in de rievier; aen de zuyde-west-zyde barne
 het seer; 't Eplandt is eben wel seer plasplant / van wegen 't gheboomte dat daer waelt /
 ende leght verscheppen van de nooyt-wal een halve legue, alwaer een kleyn rie-
 vier is / welck by al verre in't landt streckt; welcke Champlain noemt Rievier du
 Goufre, doo; dien het tusschen 't landt ende 't Eplandt getweligh diep is / ende men
 daer een continuele rabelingh van getijde heeft / oock alst stil is anders is het rievier-
 ken black / ende heeft eenige klippen in de mondt ende rondom. By leguen vooz-
 der heeft men aen de selve zyde Cap de tourmente, welck Champlain soo noemde
 om dat met wepnigh winds daer seer hol-water gaet. Het water van de rievier
 begint hier heel verschte te welen. Twee leguen voozder is gelegen Isle d'Orleans
 (welck Iaques Quartier in sun tweede vopagie noemde Isle de Bacchus, om dat hy
 daer wijngaerden bondt.) Aen de zuyde zyde van 't welcke legghen vele Eplande-
 kens / die black zijn / seer lustich met boomen bekleet / ende vol schoone weyden /
 daer veel wildis is / van dese Eplandekens zijn eenighe wel twee leguen groot /
 de andere een wepnigh grooter ofte kleynder. Rondom de selve zijn veel rotsen
 ende gevaertijcke d'ooogen / ontrent twee leguen van 't walte landt naer 't zuyden.
 De gantsche kust van beyde zyden van Tadoussac af tot Isle d'Orleans, is seer
 bergich landt ende sechte grondt / daer niet van bueten en ander boomen en groe-
 pen / ende daer zijn veel klippen / soo dat men daer voochtelijck moet daren. By
 Epland legt van de kust van 't walte landt by zuyden ander-half legue, ende van
 de nooyt-kust een halve legue is by de ses leguen lanck / ende een legue, ende oock
 ander-

ander-half legue breedt op sommighe plaatsen. Aen de nooydt zijde is het Eplandt seer lustich van wegen de fraeye wipden ende de boomen/ die daer groeyen/ mer het is seer gevaertich daer doot te varen om de groote menichte van punten ende klippen/ die daer legghen tusschen het vasse landt ende het Eplandt. Van dese plaetse begint het goet landt aen dese rievier ghelegghen ende van de monde van de selve rievier tot hier toe rekent men hondert en twintich leguen naer 'legghen van Champlain. Aen't eynde van't Eplandt op de nooydt-kuste van 'vasse landt is een beke/ komende upt een lack/ welck wel schijnt leguen in't landt legghen/ ende valt van een hoogte welck wel vyf-en-twintich roeden hoog is/ ende boven is het black ende schoon landt/ hoortwel men binnen 'landts eenighe hooghe bergghen siet wel vijftien tot twintich leguen verre. Van dit Eplandt tot een plaetse/ die sp noemen Quebecq heeft men een legue. Alle stant aen de nooydt-zijde van Tadoussac tot by Quebecq. noemen de francosjen Nouvelle Bisquaye, ende de booyt-noemde beke vallende upt het lack/ noemen sp le grand Saut de Montmorency. Wy hebben tot hier toe meest beschreven de kuste van de nooydt wal van 'vasse landt/ en sullen hier in't kort mede aen-roeren de zuydt-kuste: aen Gaspé ofte Gachepé vervolgt een kape/ die sp noemen Caps de Boutonières, ende booyt der naer 'twesten Cap l'Evesque ende Cap de Chart, waer achter sich verthoont 'thooghe gheberghe/ welck sp noemen les monts de nostre Dame; ende daer aen volghet een rievier/ die sp noemen Mantanne, welck is een kleyn rieviercken by de achthien leguen te landtwaert in streckende; is by de selich leguen verscheyden van Gaspé: van de Wilden die daer opwoonen/ ghekomen zijnde met haer Canoes tot den oorspronck van de selverievier/ draghen haer Canoes een toepnigh: meer als een legue over landt/ ende komen aen een ander rievier/ die haer abhenght in de baye de Chaleur, ende drijven soo haer handel. Twintich mijlen van de rievier Mantanne legghet een plaetse/ die sp noemen le Pic van waer tot Tadoussac divers over de rievier zijn vijftien leguen; tusschen beyden de Pic ende Maoranne, legghet 't Eplandt St Barnabe de zuydt-wal naer. Voorder de rievier op/ aen de selve zuydt-kuste siet Champlain in syn kaartte Riviere de Moy; doch alsoo top de particuliere ghelegghentheden van dese rievier/ als mede van de andere plaatsen niet en binden beschreven/ soo sullen wy het hier by laten.

Het derthiende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Riviere van CANADA ende van HOCHELAGA byt de tweede voyagie van Jaques Quartier.

ER top booyts varen tot de beschryvinghe van Quebecq ende de rievier opwaerts naer de bevindinghe van Champlain, soo sal't niet ondiensigh zijn hier in te voegen upt de voyagie van Jaques Quartier de ontdekkinghe van de rievier ende de Provincie van Hochelaga. Jaques Quartier ghekomen zijnde tot het Eplandt/ welck men noemt Isle d'Orleans, hoert van 'twest-eynde van 'selve Eplandt de rievier op/ ende bonde daer een bequame haven om syn schepen te berghen/ de welcke sp noemde St Croix; Champlain is van ghevoelen dat het de selve plaetse is welck men nu noemt Quebecq) ende daer was in die tijdt een woon plaetse van Wilden/ welck sp noemden Stadaea ofte Stadacona: ende Quartier diemaectte hier een huys om in te over-winteren: ende gheduerende syn verbliven in die plaetse dede sp een voyagie de rievier op/ de welcke wy hier vervolgens sullen in voegen. Sp maecten zes den neghenthienden Septemb. 1535. ende bonden in't op varen/ stant aen beyde zijden van de rievier seer schoon/vol fraeye boomen van alderley sooten/ oock wijngaerden daer druppen aen waren/ doch kleyn om dase niet ghehabent en woorden: oock metichte van wooninghen langhs de rievieren daer de Wilden haer in onthouden/ ende leven meest by de visscherije: ontrent vyf-en-twintich leguen van St. Croix, de rievier op is een enghte/

enght/ welck de Wilden noemden Achelaci ofte Hochelay, daer een harde stroom is / ende het isler seer ghevaertlick van weghen de groote stenen die daer op de grond legghen. Van hier voorts noch neghen daghen op ghevaeren zynde / quamen sy aen een groot lach midden in de rievierre / ontrent vyf oft les leguen byedst ende twaelf leguen lanck: daer was dooz- garns wepnigh meer oft min als twee baden waters / ende aen't eynde maer anderhalf: daer komen in dit lach wel vier oft vyf rievieren loopen/ de welcke sekerre Eplanden maken; ende ontrent vyfthien leguen hooghet de rievierre op komen sy wederom in een. Van hier tot Hochelaga zijn vyf-en-vertich leguen; de rievierre is hier seer ondiep/ soo dat men daer niet en kan varen dan met barkken. De stadt Hochelaga lagh tusschen de 6 en 7 leguen van de rievierre af in een seer schoone ende wel gheculcbeerde contrée / altoer de schoonske eycken-boomen wieslen die men soude konnen sien/ ende veel kooyn-belden van 'tkooy van die landen/ welck men ordinairis noemt Turks ofte Westlich kooyn. De stadt was gheleght in't ronde / ende met houte om-walt / hebbende maer een poorte / welck met houten slaken wo; de ghesloten; de houte-wal is boven plat / ende in maniere van een rampart / daer men niet leeren aen-klim / ende was dooz- sien van stenen ende kepen tot defensie teghen de gheene die van bukten soudent willen bespzinghen. In de stadt waren vyftich huysen / oft daer ontrent / mede van hout ghetimmerd / lanck by de vyftich passen / ende vyftighen wyde / ghedeckt met schopen van de boomen; binnen de huysen waren veel kamers/ ende in't midden een buy- stede; 'twelck leefden in't gemeyn: haer byoodt was van seker kooyn / als bozen/ ghemaect / welck sy noemden Caraconny; daer is oock abundantie van erten ende boomen / melonen ende comcomers: haer provisie booz de winter was gedooghde vish/ die sy in boozvaert maken te hebben: sy slepen op de grond op sekerre plancken met becken huysden beleght: in welcke huysden sy haer oock kleden. 'Tkoestelijckste dat sy hadden was Esurny; welck is soo wit als sneeuw, sy binden het in de rievierre in maniere als volghet: als permandt de doot verdient heeft / oft dat sy permandt in de oozloghe ghevanghen hebben / soo hooden sy die / snijden langhe sneden over al de ghebletsde partijen van 'tlichaem; ende wo;pen 'tlichaem in't water daer dese Esurny valt / ende laten het daer stien oft twaelf uren in legghen / ende halen het dan weder upt / ende binden dan 'tbooz; Esurny in de sneden/ daer sy paer- noeters van maken / ende houden het daer booz dat het de kracht heeft om bloet te slepen. Dit volckeren soeghde nieuwers booz als booz de kost/ en kenden gheen rijckdom/ noch en trachten daer niet naer / bleven in haer landt sonder wijds ende zijdes te wandelen / als andere Wilden van die ghetwisten doen. Sy hadden onder haer een koninck die sy noemden Agouhanna; ende droeghen die op haer schouderen: sitende op een groote harten-hupdt. Ontrent een legue van de stadt leght eenen hoogen berg/ welcke laques Quartier noemde Mont Royal, van welckes top men 'tlandt rondom kan besichighen veel leguen in't ronde. Quartier verhaelt noch veel dinghen van dit quartier op't raport van de Wilden / die top hier sullen booz by gaen/ booz dien't al onsekerre dinghen zijn / te meer om dat sy der Wilden tale niet en verstonden. Quartier besocht noch eenighe andere plaetsen / ende in den jare 1542. quam in die quartier als Lieutenant van de koninck van Franckrijck de Heer van Roberval, die daer volck brocht ende een Colonie stichte; doch alles wierdt weder verlaten / ende quam tot niet/ als top hier naer noch sullen verhalen.

Het verrijpde Capittel.

Beschrijvinghe van QUEBECQ, ende voordere ontdeckinghe van de groote Rievierre van CANADA by Mr Champlain.

In't twaelfde Capittel hebben top de groote rievierre van Canada ofte St Laurens vervolghet tot Quebecq, welck is een punt landes/ welck vol not- boomen stont/

stontt ten tijde dat Champlain daer quam / de welcke daer een woon-plaetse bou-
 de vooz / sy volck: dese plaetse is ghelegghen op de hooghte van les-en-beertich gra-
 den ende een der de. 't Landt daer ontrent is seer playlandt / ende brenghet voozt
 alle sooyten van granen: men vint daer by naer alle sooyten van boomen / die men
 heeft in de bosschen van Franckrijck / oock beelderlep vruchten / doch wilder als
 de onse / om dat sy niet ghehavent en woorden / als noten / kersten / puppen / wijn-
 gaerden / framboisen / aerdt-bespen / ende andere klepne scrupen / die redelijck goet
 vallen: oock zijnder veel goede krupden ende woxtelen. In de rievierre valt veel
 visch: ende te lande veel wildes. Van de maent van April tot half December heeft
 men daer een ghelonde lucht / maer Januarius, Februarius ende Martius, zijn on-
 ghelonde / ende dan is men daer van 'tseur-buyck seer ghequelt: de winter duert
 ghemeynlijck tot in April. Van Quebecq voozder de rievierre op / is de rievierre
 sommijds een legue sommijds anderhalf legue breedt / ende de landoutwe woxt
 al schoonder ende schoonder: doch de rievierre is wat ghebaertlijck aen sommighe
 woorden / van weeghen de banken ende klippen die daer in zijn / soo dat men daer
 wel voorsichtelijck moet varen / ende dieckwils moet dirpen. Vysfihien leguen van
 Quebecq is een punt welck sy noemen St Croix, al waer eenighe gheloven dat
 Quartier syn winter-plaetse soude gehad hebben: is een landt-punt een weynigh
 upstekende / ganstich open voozt de nooyt-weste wint: daer legghen eenighe
 krupden / die mer hoogh water alle ghetijden onder loopen: 'tis een dangereuse
 padlagie van weeghen de robben die in de rievierre legghen / ende soewel daer een
 dyp canael is / soo loopt daer een harde stroom / soo dat men sy ghetije wel moet
 waer nemen om dese plaetse te passeren. Neghen leguen voozder komt men aen
 een fraepe rievier / die sy noemen Rievierre St Marie; ende anderhalf legue van
 dese rievierre legt een klep Eplandt / welck sy noemen Isle St Esloy, ende noch on-
 trent 5 leg. voozder komt men aen een grooter rievierre / die sy noemen les trois Rie-
 vieres, aen welckes in-komen ses klepne Eplandekens leggen / die seer vermake-
 lijck zijn / ende daer dicht by een lack / welck sy noemen Lac de St Pierre op de hooghte
 van by na 46 graden. Het lack is by de acht leguen lanck ende vier breedt / en daer
 is by ende vier vadem waters; aen de nooydt-zijde is een rievier die by de twintich
 leguen in 't landt loopt / die sy noemen Rievierre de St Susanne; ende aen de zuyd-
 zijde zijnder noch twee / d'een ghenoeemt Rievierre du Point, ende d'ander de Gen-
 nes, welcke beyde schoone rievieren zijn / ende loopen voozt seer schoone landoutwe.
 't Lack is by naer staende water / ende seer visch-rijck. Aen de nooydt-zijde siet men
 wel staels oft visfihien leguen binnen 't landes hoogh ende bergich landt. Van
 dit lack komt men voozder aen een deel Eplandekens die seer lustigh zijn / vol boo-
 men / wijngaerden ende wildt. Van daer komt men aen de Rievierre de Yroquois,
 welck naer 't zuyden streckt / ende is de mondt vier oft vijf hondert passen breedt /
 op de hooghte van vijf-en-beertich graden / ende by de dyp-en-twintich leguen
 van les trois Rievieres voozt-noemt. Dese rievierre is van haer beghin tot de eerste
 af-bal (welck zijn visfihien leguen) al black ende aen beyde zijden met boomen
 bekleet: ende tusschen beyden zijn neghen oft thien schoone Eplandekens: de rie-
 vier is op sommighe plaetsen wel een half legue breedt / ende vol visch: men vint
 daer niet minder als vier voet waters. 't Begin van de af-bal is ghelijck een lack /
 daer is weynigh waters / dan eben wel loopt het seer snel af / soo datter gheen mid-
 del en is om met een sloupe op te varen: dan met groote moeyte weten de Wilden
 die te passeren met hare canoen: ende soo komt men eyndelijck aen een seer groo-
 dt lack daer veel schoone Eplanden in legghen: hier vanght men menichje van be-
 berg: dit lack is naer 'tlegghen van Champlain wel tachtich oft hondert leguen
 groot / ende daer zijn vier Eplanden die 10 / 12 ende 15 leguen lanck zijn: op
 den oever van 't lack wassen veel schoone boomen / ende onder andere castanien-
 boomen / die men elders op de rievierre van Canada niet en heeft: daer is veel visch
 in 't lack / ende onder andere een sooyte / die sy noemen Chaoufaron, welck een-
 ghe

ghe wel chien voort lanck zijn: hebben een lanck bachups met een dobbel rye van
 leet scherpe tanden: is van de ghedaente als een snoek / met soo harde schobben /
 dat men daer qualijck met een dagghje kan dooz-erken / grijs van rotur: ver-
 sinden alle andere visschen / die in't lack zijn / ende de rievieren: ende weten de vis-
 ghels met een sonderlinghe aerdichheit te verrasschen: begreft hem tusschen de vis-
 sen / ende triedt dat aen de kanten wass / ende houdt syn beek boven 't water heel
 stil / soo dat de voghels daer op komen sitten ghelijck op een struick / ende hy wort
 se dan soo te batten by de beemen / ende onder 't water te trekken. Komom het selve
 lack liet men leet hooghe berghen / waer van die aen de oost-zyde ghelegghen meelt
 met sneeuw bedeckt zijn / ende aen die zyde woonen de Wilden / die syn noemen de
 Yroquois, in leet schoone valleyn / daer schoon kooyn wass. Aen de jupdt-zyde
 zijn mede hooghe berghen / doch sonder sneeuw / daer mede van die selve natie van
 volckeren woonen / by een ander kleynder lack / welck onrecht de kuste van No-
 renbegue komt te vallen. 't Groote lack woort de naem ghegheben van Lac de
 Champlain. Weder- komende in de groote rievier / soo komt men aen een val wa-
 ters / welck syn noemen le grand Saule St Louis, is verlicly leguen van les trois Rie-
 vieres: dese val is ghelijck een lack / ende daer zijn d'yn ofte vier kleyne Epland-
 kens / ende aen de kant van de rievier leet schoone weyden. Dese val ofte Saule
 St Louis is beswaertelijck te passeren / soo dat men ghenootsaekt is de canoes oer
 landt te draghen / tot het eynde des selves; thoe leguen voorder de rievier op in
 weder een lack by de twaelf leguen groot / daer d'yn rievieren in komen: de een
 hant woelen / daer de volckeren woonen / die men noemt Ochataguins, welck
 van dese Grand Saule St Louis, wel hondert en vijftich leguen de rievier op wo-
 nen: d'ander hant jupden upt de Provincie van de Yroquois, de derde hant noot-
 den / waer de Algoumequins, ende Nebieerini woonen. In dit lack zijn leet dreef
 schoone Eplandkens: ende 't landt daer om hie is vol bosschagien: dese plaats
 legh op de vijf- en-veertich graden en achthien minuten. Champlain voer de riev-
 viere op die naer 't noot den streck dooz: 't dalsch aengeven van eenen Francman
 die hem wijs maectte / dat hy dooz dien wegh tot aen de nootd-ze toe hadde ge-
 weest / ende daer het waerck van een Engelsch schip ghien: hy bevonde dese riev-
 viere leet moerlijck ende ghevaertelijck om op te varen dooz: de meichte van wal-
 ende ende blinde klippen die in de rievier leggen; quam hy d'overste narien van Wil-
 den / te weten / die men noemt Queeningehin, ende de Ouescharini; de Algoua-
 gequins, Matou-Owescharini, ende voer op met groot onghemack dooz: d'overste
 lacken tot op de leven- en-veertich graden; al waer hy by de Wilden onder-richt
 wierdt / hoe dat hy by synen leydel man schandelijck beproghen wierdt / de welcke
 oock eyndelijck syn valschheid bekende / ende keert de van daer te rugghen naer
 Quebeeq. Ende die is 't ghene wy vinden van de uperste ontdekkinghe van dese
 groote rievier van Canada, ende andert die daer in komen / met de aen-legghen
 de lacken ende anders.

Het vijftiende Capittel.

Van de ghedaente ende manieren van leven van de Wilden
 die in dese quartieren woonen in't ghemeen.

Eer wy van dit quartier segheden / en salt niet blyten propoost welen hie by
 te voegen den aerd ende manieren van de Wilden die in dese quartieren wo-
 nen. I' Elcarbot ghetuyghe daer van / dat sy dooz den dandt wyljck van humen
 zijn / ende de meesten tijdt lachsen / doch dat sy even-wel wat luttelijn zijn. Sy
 spreken leet verlancklaen / ghelijck ofse garen wel verlaen waren / ende houden
 op van spreken / haer bedenkende een wijl / ende verbolghen dan weder haer re-
 den. Sy hebben een ghewoonte / naer dat Champlain verhaelt / van half Sep-
 tember tot half October haer te begheven tot het visschen van sekere aelen / die on-
 trent

crent die tijde by menichken in de riebiere ghevanghen worden; sp onder-houden haer daer mede/ende byooghen de selve voo; p; ovillie teghen den winter / als waan-
 neer sp op de jacht trecken om bebers te vanghen; want daer valt in die tijdt seer
 veel sneeuw / soo dat die wel twee ende d; p; voeten dick op het lande leggh: sp ma-
 ken dan sekere raketten/die sp aen de voeten binden/om niet te sincken in t sneeuw.
 Als haer ged;oooghe aelen op jin/soo behelpen sp haer niet de jacht van Elandes
 ende andere wilde beesten/die sp weten te vanghen. Als haer dese bepde mischen/
 soo zijn sp genootsaecht haer seer armelijck te behelpen/ende lijden dickwils groot
 ghebreck ende waarten hongher; eten seerke seerckens / dooden ende eten haer
 handen/jae somtijts eten se de vellen daer sp haer ghewoon zijn in te kleden; ende
 daer en is niet soo vupl ofte sp slaen het in/ tot vuple sinckende kringen toe: ghe-
 lijck dan Mre de Champlain notabele exempelen daer van verhaelt. Sp hebben
 onder andere twee groote gheb;eken: de ene/dat sp seer waerck-gierich zijn/ende
 handelen haer vbanden als sp die konnen verrasschen onmenschetijcken w;edt:
 de andere is/dat sp seer leughenachtichende bedrieghelijck zijn/ soo dat men haer
 niet en mach betrouwen / maer altyds wel op sin hoede zijn. Den meesten deel
 en hebben sp gantsch gheen wetten ofte andere voluymen onder haer / maer leven
 als wilde-beesten/ sonder eenighe kennis van Godt ofte Gods dienst. Jaques
 Quartier seggh dat sp een Godt erden die sp noemden Cudruagny. Sp hebben
 onder haer eenighe waer-segghers die se noemen Pillorais, ende sp gheloooven dat
 de selve met den Dupbel familielijck sp;recken/ de welcke haer ghebede wat sp
 te doen hebben in haer o;loghen: zijn seer ghenegen om te gheloooven haer epghe
 byoomen/ welck niet en zijn dan bedriegherijen van den Dupbel. Dit volck is an-
 ders van lichaem wel ghep;opositioneert / sonder eenighe mis-maectheyt / ende
 dispoort; so wel de mans als de vrouwen zijn van colorat brun/ ofte als een olijbe;
 doo; sekeren olupen ende vertven / daer sp lichaem ghewoon zijn mede te besmet-
 ren: kleden haer in vellen van diverse beesten/ in de sonnet loopen sp half naekt/
 dan in de winter zijn sp heel wel bedeckt met elandes-huyden/robber-vellen/be-
 bers ende be;ren-huyden/ ende ander vont. Wat haer houtelijcken belangt/
 van dat de dochters veerthien oft vijftien jaren oude zijn/ converteren sp met alle
 die haer goet duncken / ende dan't eynde van vijf oft ses jaren/nemen sp een tot
 haer man die sp willen / ende leven daer voo;ts kuyfelijck mede: doch indien
 sp gheen kinderen te samen en teelen/ soo laet het de man by; die te verlaten/ende
 een ander te nemen: De mans zijn seer jaloers over haer vrouwen; ende geven
 gheschencken aen de ouders van de dochters/die sp tot vrouwen ghenomen heb-
 ben. Van ofte vrou gheloo;ben zijnde/maken se een kuyf/ende legghen daer alles
 in wat haer-lieden toe-beschoot; als ketels/bijlen/booghen en pijlen/kleederen/et.
 ende legghen het doode lichaem daer by / beberghen't met aerde / ende werpen
 daer groote stucken hout; op/ende een plancke daer over/welck sp roode schilde-
 ren. Sp gheloooven de onsterfelijckheyt van de zielen / ende legghen / dat sp haer/
 naer dat sp uyt den lichame gheschepden zijn/ gaen vernemen in een ander landt
 by haer vrienden die te vozen gheloo;ben zijn. Sp zijn seer byersachtigh / ende
 altyds bedurft voo; haer vbanden / soo dat sp weynigh rusten / maer dickwils
 uyt den slaep ontwaecten/ende haer te weer stellen/als oft de vbandt haer op't
 h;ft waer. In somma het is een arm ende miserabel volck: doch dit en is niet
 te verstaen van alle de Wilden die ontrent ende in de riebiere woonen/ maer van
 die/twelcke aen de eerste beginfelen van deriebiere/en by naer tot de Sauls St Louis
 woonen/die sp noemen Montaignets, Canadiens, ende Souriquois; want de an-
 dere / als daer zijn de Algoumequins, Ochastaguins, ende Yroquois, de welcke
 meer in-waert dese groote riebiere woonen/hoer wel sp van conditie ende manie-
 ren by naer zijn als de andere / soo hebben sp een beter leven / doo; dien sp elandt
 bouwen ende vuchten winnen / daer sp haer mede onder-houden / ende selven
 ghebreck lijden / ten ware als sp haer reekeningh quaetlyck maken/ want alle dese

natiën en soeghen niet verder als boo: een winter/ ende dat soo nauw/ dat sy niet en hebben te sparen ofte andere met te beplen. Van de taale van de Wilden die in Hochelaga woonden vinde ick die wepnighe aen-geteekent by laques Quartier: de ghetaelen beteekenen sy aldus:

een	Secada.	les	Indahir.
twee	Tignem.	leven	Aiaga.
dry	Hasche.	acht	Addigue.
vier	Hannaion.	negghen	Madellon.
vijf	Ouficon.	thien	Assem.

Welck de andere Wilden die aen de kandt van de groote rieviers Canada woonen/ alsoo upt-drukken/ naer dat l'Escarbot schryft:

een	Begou.	les	Coutavachin.
twee	Nichou.	leven	Neovachin.
dry	Nichtoa.	acht	Nistovachin.
vier	Rau.	negghen	Pescovader.
vijf	Apateta.	thien	Metren.

De selve Quartier teekent mede aen/ op wat wijsse die van Hochelaga de ghe-deelten des lichaems noemen:

hooft	Aggonzi.	Armen	Alayaicon.
Door-hooft	Hergeniaicon.	Dupck	Eschehenda.
Oogen	Higata.	Maghe	Aggruaicon.
Ooren	Abontacon.	Knpen	Agochinegodacon.
Mondt	Esahe.	Oren	Hetnegradacon.
Tanden	Efgongsi.	Wenen	Agougenehonde.
Tonghe	Olnache.	Worten	Onchidaicon.
Barde	Hebelin.	Handen	Aignoacon.
Aensicht	Hegovaicon.	Dingeren	Agenoga.
Dap:	Agonicon.	Dagbels	Agedaicon.
Hals	Agonhon.		

Een man noemen sy Aguehum, ende een vrouwe Agruaste. Doch ghelijck dese Wilden dickwils van plaetse veranderen/ soo veranderen sy oock dickmaels van taale/ ende die vele met de Christenen omme-gaen/ die leeren alsmens veel woorden van de taale der selver/ soo nochtans/ datse de selve door de upe-sprake soo verstellen/ dattet qualijck de selve woorden schijnen te wesen.

CADIE ofte. ACCADIE.

Het ses-thiende Capittel.

Beschrijvinghe vande Zuydt-kuste van NOVA FRANCIA, ende eerst van CAMPEAU, ende andere havenen en Eylanden op de kuste van ACCADIE ofte CADIE, ghelegent tot CAP DE SABLE toe.

Tet hier toe hebben wy beschreven de ghelegenheden van de groote rieviers St Laurens ofte Canada; om nu boo:der te komen tot de resterende deelen van dit quartier/ soo sullen wy weder beginnen van daer wy het ghelaten hebben/ te weten van't badde lande/ welck ghelegghen is by t Eplandt van Cap Breton; welcke contreppe nu by de Francoulen ghemeenlyck wordt ghenoeemt Cadie ofte Accadie; welck is een streck lants legghende in de lenght aende zee/ van Campeau af tot Cap Forchu; ende van beyde zijden loope het smal toe in de forme van een triangel: soo dat het ontrent aen't eynde van de baye Francoise op syn smalste is/ ende niet verre van't innerste van de baye de Chaleur, welck leght aen de oost-zijde van dit lande op de Golfo St Laurens, als hier boven is verhaelt.

berhaelt. Men't oock eynde / ende begin van dese kuste leght de haven van Cam-
 pleau, welck is een plaetse ghelegghen tusschen twee eplanden / daer seer qualijck is
 aen te komen / dan met heel schoon weder / dooz de klippen ende barninghen die
 daer zijn : is ghelegghen op de vijf-en-beertich graden / ende een derde noozdelijc-
 ker breedte : acht leguen van 't Eplandt van Cap Breton, ende vijf-en-twintich
 leguen van Cap Breton self : tusschen dese haven van Campseau, ende dit Es-
 landt is een groote dooz-torcht / die negghen of thien leguen tusschen 't landt streckt /
 ende een passagie maectt inde groote baye oft Golfo St Laurens, dooz de welcke
 men vaert naer Gaspe ende Isle Percee : is een engher passagie / ende de groote
 schepen en varender niet dooz / hoe wel daer waters ghenoech is / upt oozlaecke
 van de harde stroom / ende rabelingh van de ghetijden : soo dat het daerom oock
 ghenoecht woerdt le Passage Courant, op de hooghte van vijf-en-beertich graden
 ende vijf-en-beertich minuten. Van Campseau voozder naer het westen tot een
 haven tot / die sp noemen port de Savalette, zijn ses leguen, en tusschen beyden
 zijn seer veel klepne eplandekens langhs de kuste liggghende. Van port de Sava-
 lette tot les Isles Rangees zijn vier leguen, dit zijn vele Eplandekens liggende
 op een rij in een in-ham ; van waer tot Isle Verte zijn ses oft seven leguen ; al-
 waer een rievier is / welck ghenoecht woerdt la Riviere de l'Isle Verte, dooz dien
 dit groen Eplandeken aen de mondt leght van de selve rievier : ende is op de 45
 graden ende een quart noozder-breedte. Van dese rievier tot baye de toutes
 Isles zijn ses leguen, ende tusschen beyden zijn al klippen die bp naer een legue in
 jee stercken / ende het barmt daer seer. Van dese dierpe tot port St Helaine zijn
 veertien oft vijftien leguen, daer oock groot ghebaer is van wegen de bancken /
 dyooghten ende barningen : is al slegt landt. Port St Elaine heeft in't in-komen
 een Eplandt van't welck men met het leegh-water kan gaen tot aen't baste landt :
 heeft een tamelijcke goede haven dooz schepen van hondert / en hondert en twintich
 baten / ende is gheleggen op de hooghte van vier-en-beertich graden / ende veertich
 minuten / wepnigh meer of min. Van port St Helaine tot Sefambre zijn acht leg-
 ende tusschen beyden leght een bape / die sp noemen baye Saine om dat sp seer fraep
 ende gesont is / ende bp de seven leguen groot : alwaer gheen Eplanden en zijn dan
 in't binnenste bp een kleyn rievierken / ende van wepnigh waters. Sefambre is een
 Eplandt so genoemt bp die van St Malo : van waer tot Riviere de St Marguerite
 zijn seven leguen, dese rievier leght achter een kleyn Eplandt / welcke een van
 seer veel kleyn eplandekens die hier leggen langhs de kuste in diverse bapen ende
 in-harunen : de welcke alle bp de Francoplen worden genoemt les Martyres, om
 dat daer eertijds eenighe Francoplen vande Wilden zijn verrast ende doot-gesla-
 gen : dese rievier leght op vier-en-beertich graden ende vijf-en-twintich minuten
 noozder-breedte : alle de Eplanden zijn vol pijn-boomen / ende ander slegt hout :
 dan daer is goede visscherije ende voghel-banck. Van dese rievier tot Cape de la
 Heve zijn acht leguen ; soo dat van Sefambre tot dese kape zijn vijftien leguen.
 Dese kape is gheleggen op de vier-en-beertich graden ende vijf minuten noozder-
 breedte / vijf-en-tachtich leguen van Cap Breton ; de naelste varicert daer selstien
 graden ende vijftien minuten : hier is een goede haven / welck sp noemen port de
 la Heve, daer goet ankeren is in vijf / ses / seven ende acht badem waters : voozts
 aen't in-komen van de haven legt een langh ende smal eplandeken / ende daer ach-
 ter bp oocken vande selve haven een bape / met veel kleyn eplandekens met boomen
 bekleet / ende in't binnenste van de bape een rievier die wepnigh waters heeft ; in
 de haven komt mede een kleyn rievierken ofte kreecke welck dyoogh loopt met het
 leegh-water. Vijf leguen voozder is een anders haven / welck men nu noemt port
 du Rossignol : op de hooghte van vier-en-beertich graden ende vijftien minuten.
 Daer leght een kleyn eplandt dooz de haven ; ende men heeft in de selve van ses tot
 staelf badem waters / ende buyten veertien ende vijftien : daer komt een rievier
 in van den noozt-westen / welcke bp de vijf-en-twintich leguen upt 't landt komt.

Seben leguen booyder naer't westen is ghelegen port au Mouton, op de hooch-
te van vier en veertich graden nooyder breedte. Dit is een besloten haven / by
naer ronde; booyde selve legt een kleyn eplandeken vol boomen / aen de nooyde-
zyde van welcke maer stree badem waters is / dan aen de zuydt-zyde / altoer't in-
komen van de haven is / tuschen 'tbooyt schepen Eplandt / ende een lanch ende
smal punt landes / is dyp ende vier badem waters / ende binnen inde haven ses
ende acht badem / in't midden legghen ses kleyne eplandekens / daer komen
twee rivierkens in; eene van't nooydt-westen / die heel ondiep is; ende d'ander
van't zuydt-westen / welck komt upt een staende poel : tlandt aen de strandt is
vol van kreupel-bosch ende heesters : altoer een menichte van Harten is booyt
de poelen ende wateren die daer zijn. Ses leguen booyder is een seer goede ha-
ven / welck Champlain noemt port du Cap Nègre : van weghen seker klippe /
die de ghelijckenis heeft van een Swarte / ligghende in zee by een Cape die sy
noemen Cap Nègre, verschepden van de booyt-noemde haven vier leguen, ende
stien van Port au Mouton. Dese kape is seer ghevarelyck van weghen de
klippen ende rotsen die verre in zee strecken; de kust tot daer toe is seer leegh
ende met kreupel-bosch betwaalen; ende de eplandekens zijn al vol wildes. Aen
Port du Cap Nègre volghet een ander haven welck Champlain noemt baye de
Sable, daer de schepen kunnen ankeren sonder eenich perijckel. Twee leguen
booyder is Cap de Sable, welck mede ghevarelyck is van weghen sekerre klip-
pen die wel een legue in zee strecken. Alle de kust van Campseau af tot dese Cape
de Sable, is tamelyck hoogh-landt ende rotsigh / ende meest al met kleyne ep-
landen ende ghevarelycke barmingen best/doch daer zijn eben-wel eenige goede
havenen ende reeden als vooren verhaelt / tis seerjke lande ende onduich / ten by
eenighe rivieren ofte beken / daer tamelycke goede grondt is; daer en is ghen
stuysel aen ofte de winter moet hier seer koude zijn / ende ses ofte seven maanden
dueren.

Het Leben-stijnde Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de kust Accadye, van CAPE DE SABLE
af tot PORT REAL: Beschrijvinghe van PORT REAL.

VAN Cape de Sable (daer top in't booyt-gaende Capittel van hebben ghespro-
ken) tot een Eplandt nu ghenoeemt Ile aux Cormorans is een legue; die ep-
landt woort soo genoemt van wegen de groote menichte die daer is van dat ghebo-
gelte. Daer aen volcht een bape die naer't nooyden streckt twee ofte dyp leguen in't
lant/welck sy noemen la Baye Courante, twee leguen van Cap Forchu, ontrent de
welcke veel eplandekens leggen twee ende dyp mijlen in zee/waer van eenige twee/
d'ander dyp leguen groot zijn: seer ghevarelyck om met groote schepen aen te
doen van weghen de sterke stroomen ende klippen die onder water ligghen: sath
vol boomen: een wepnigh booyder legghen noch vier eplanden: in welcke een seer
groote menichte van voghelen haer onthoudt/welck sy noemen Tangeux, ende op
de andere groote menichte van alberhande voghelen: d'eerste noemen sy Ile aux
Tangeux, welck is een half legue van Cap Forchu; en d'ander les Iles aux Loups
Marins; leggen op de vier-en-veertich graden ende een half nooyder breedte / ende
van 'tvalde landt vier ofte vijf leguen. Van dese Eplanden tot Cap Forchu (soo
ghenoemt naer syn ghedarmte) altoer een haven is / die sy noemen Port Forchu,
zijn vijf ofte ses leguen: dese haven is tamelyck gort aen't in-komen / dan achter in
loopt sy meest droogh met het leegh-water / upt-ghenomen een kille van een rie-
vierken / omringt van schoone wouden / welck dese plaetse seer aenghenamt maek-
ken. Van hier keret de kust naer't nooyden / ende in thien ofte twaelf leguen en zijn
daer gheent begaene badens booyt groote schepen / dan wel eenighe in-wijckelt
ende fraeye stranden / ende een supere kust sonder eplandekens / klippen ofte
drooghten.

drooghten. Van daer komt men aen l'le longue, streckende nooyt-ooft ende
 zuydt-welt/ende ghelegghen aen het begin van de baye Françoise; dit Eplandt
 is ses leguen lanck/ ende in eenighe plaatsen een legue breedt: daer vol boomen:
 alle de kust is besiet met klippen/soo daer met schepen niet en is aen te komen;
 daer gaet een harde ghetijde / insonderhepdt in een smallen dooz- ganck tusschen
 'tEplandt ende 'twalle landt/welck sy daerom noemen le passage Courant, soo
 daer gheen raedt en is met schepen daer dooz te varen. Tusschen dit Eplandt
 ende 'twalle landt leght een bape/ welck sy noemen S^e Matie, daer goede reede is
 booz schepen: heeft dyp leguen in't in-komen: aen de zuydt-ooft-zijde is een seer
 goede haven ghenaeint port S^e Marguerite op de hoochte van vyf en veertich
 graden ende een half / ende 'tompas varietrt daer leven-thien graden ende ses-
 thien minuten; aen't in-komen legt een banck/ daer met legh-water maer ander-
 half badem waters is / dan binnen heeft men dyp bademen/ ende goede grondt:
 'twater valt daer wel dyp bademen: daer is seer fraey landt by ghelegen: ende aen
 de gantsche zuydt-ooft-zijde van de bape is l'egh-landt/ ende seer gort. Aen d'an-
 der zijde komende van l'le longue nooyt-ooft aen twee leguen, vintmen een in-
 wijck van een viere-deel van een legue in't om-gaen/ daer walighe gronde is/
 alwaer sy segghen aen't landt een Silber-mijne te welen. Eenighe leguen booz-
 der is een rieviercken / welck sy noemen Boulay, in welckes mondt een schip van
 hondert baten bypelijk mach ankeren; een quart van een legue boozder is een
 gorde haven booz schepen; ende daer is een pfer-mijne: ende dyp leguen boozder
 nooyt-ooft noch een ander pfer mijne/ niet verre van een rievier daer seer schoone
 weyden aen legghen: de gronde van 'tlandt daer om her is roodt als bloet. In't
 binnenste van de bape is noch een rieviercken/ welck niet verre en komt van Port
 Royal. Ses leguen om de kape / dooz de passagie van l'le longue, nooyt-ooft
 aen/is een in-ham/daer de schepen moghen ankeren op vier / vyf / ses ende seven
 badem waters / zand-gront/ is maer een reede. Twee leguen breder op de selve
 streck leght Port Royal, welck een seer schoone ende wijde haven is/daer wel dup-
 sent schepen sekerlijck souden kunnen leggen. 'Tin-komen is acht hondert treden
 wijdt/ende de haven is binnen twee leguen lanck / ende een legue breedt; daer
 komen dyp rievieren in / welcker rene taemelijck groot is / komende van't oo-
 sten/die sy noemen Riviere de l'Equille, naer seker vischkens die daer ghevangen
 worden by menichken: dese rievier is in de mondt by naer een viere deel van
 een legue wijdt; alwaer een Eplandeken leght een half legue groot/vol boomen/
 (gelijck oock de landen daer ontrent) ende maekt dat de rievier twee in-kommen
 heeft by noorden ende by zuyden 'tEplandt: doch dat by noorden is 'twalle / daer
 is vyf ende ses bademen waters / oock seven ende acht / dan men dient het kantael
 eerst wel te erkennen/dooz dien daer sozghelijcke drooghten zijn/so aen de zijde van
 'twalle landt/als van 'tEplandt: men kan de rievier by de vijftien leguen op-
 ven/ daer sy noch seker treden wijdt is/ende ander-half badem diep. Aen de rie-
 viere wassen veel buicken ende elcken-boomen. Aen de zuydt zijde van de haven
 is een ander rievier/ daer mede een eplandeken booz legt/twee leguen van't booz-
 gaende verscheyden/die sy noemen Riviere S^e Antoine; 'tlandt is hier tusschen
 Port Royal, ende 'tinnenste van de bape S^e Marie, by de vier leguen over waters
 dooz dicke boschen:de derde rievier aen de selve zuyt-zijde gelegen/is vol klippen/
 soo dat daer niet in te komen en is/noement le Ruisseau de la Roche. Oefte haven
 leght op de hoochte van 45 graden nooyt-der-breedte ende 'tompas nooyt- welkert
 daer leven-thien graden ende acht minuten. De Francoysen hadden hier een
 woon-plaetse inden jare 1605. onder 'thept van le S^e de Montes, van welke men
 de ghelegghenshepdt kan sien in de vopagien van Champlain, ende de gantsche
 historie lesen by l'Elcarbot in't vierde boeck van syn Histoire de la Nouvelle Fran-
 ce. 'Twelck welck ontrent dit quartier woont/wozen ghenoemt Souriquois, by
 de welke niet te vinden en is dan bevers vellen/ en andere diergelijcke pelerien.

Dit volck is middelbaer van statuer / byzen van coleur ghelijck de andere Wilden: hebben meest swart haren: de Oversten hebben alleen baerden / de andere eercken de haren upt: haer kleedinghe ende manier van leven verschilt wepnigh vande andere Wilden: en hebben gheen Religie ofte eenighe Gode-dienst; dan hebben haere Waer-legghers ende Toobenaers / daer sy leet op vertrouwen; welck sy noemen *Aumoins*, ende maerken daer soo grooten werck af / dat haer Koninghen dat ampt veel tijts bedienen: de selve zijn oock hare Medicijnen ende Chirurgijns: ghebruycken seer byeen de manieren van waer-legghen / ende den Dupbel op te manen: ende haer principale kueren in't ghenesen der siecken / bestaet in't bloet laten / ende upt te luyghen. Haer tale is meest verscheppen van der anderen Wilden tale: de ghetaen worden by haer upt-gedrukt als volcht:

een	Negonr.	les	Kamachin.
twee	Tabo.	leben	Eroëguenick.
dry	Chichr.	acht	Meguemorehin.
vier	Neon.	neghen	Egkkonadeek.
vijf	Nan.	thien	Merrén.

De jaren tellen sy by de Sonnen / Caeh Merrén Achreck, zijn hondert jaren: de maanden by Hanen / Knich Merrén Kaminau, zijn thien Hanen oft maanden. De ghedeelten van menschen lichaem worden by haer aldus ghenaemt:

Hooft	Menougi.	Baerdt	Migidion.
Haren	Monzabon.	Hals	Chiregan.
Oogen	Seckdoaga.	Arm	Pisquechan.
Doof-hooft	Tegoica.	Handt	Nepeden.
Oogen	Nepiguigour.	Vingeren	Troeguen.
Aus	Chickkon.	Buyck	Migedi.
Bondt	Meron.	Nabel	Niri.
Lippen	Nekovi.	Knien	Cagiguen.
Tanden	Nebidie.	Benen	Mecat.
Tonghe	Nirnou.	Voeten	Nechir.

Sy noemen
 De Han een Vrouw
 Vader
 Moeder
 Broeder
 Suster
 Sone
 Dochter
 't Vter
 de Aerde
 Metabouiou ofte Kessona.
 Mebouiou.
 Nouehich.
 Nekieh.
 Skinnerch.
 Nekieht.
 Nekovis.
 Netouch of Pecenemouch.
 Bouekrow.
 Megamingo.
 Steen
 Berch
 't Water
 den Hemel
 de Sonne
 de Maen
 een Sterre
 een Wooghe
 een Wyl
 ten Wes
 Knoudou.
 Pamdemoui.
 Orenpeoc.
 Ovaieck.
 Achrek.
 Kniehkaminau.
 Kerkooerh.
 Tabi.
 Pomio.
 Howagan.
 Sy hebben hare gheslagen die sy op hare keelen ende vroljck tijden ghebruycken / inde welck l'Escharbot ghetuyghen ghehoort te hebben het wooght Alleluya, welck seer te verwonderen soude zijn in dien het soo ware: meyne dat sy het hem heeft laten hoor-naen. Dus vrie van dese Wilden.

Het achtthiende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de plaetsen, Havenen ende Rievieren ghelegghen in de groore BAYE FRANCOISE, ende daer buyten tot de Rievier PENTEGONET toe.

VAN Port Royal varende langhs de kuste van't vastt landt / welck daer streckt nooyt oock ende yndt-welt acht oft thien leguen, komt men aen een punt lants / welck sy noemen Cap de deux bayes, dooz dien het een smallen reep lants is /

de
kte
bin
pfer-
der u
een se
een in
der is
de twee
monde ba
Wilden no
goede acht
sp is engh in
waters; daer
loet werdt / ende
'nwaer seet inel af
daer wel een legue
den ende twee derde / ende d
dasse dese rieviere op baren naer
en hoeven te reysen: in de rieviere
hoek van de rieviere / welck sp noem
welck sp van boeghen de gheshekenis
vier Splanden / die vol voghelen sijn: en
den / onder ander een een / welck welck legue
Manthane; ende naer't guden bant selbe Splanden
nusschen de Splanden in. Van daer komt men aen
de natie van de Wilden die daer ontrent woonen / noem
mins: men daert doo; ontallijcke Splanden die ghesleek in
nighe meer ofte min als een legue groot. Champlain noemt d
lumelles. Gidden doo; dese Splanden komt men in een riev
van de welcke leght Ile S^m Croix, daer de Francoplen een woon.

en
en
is
00-
ende
en op
breidt/
en van

ick schijne te
K B E G A.

ghescreven van de
op dese rievier soude lig-
een cottien soudien hebben
soo niet en wojde bebonden /
in dat quartier sulcks pels ghe-
voegt ende anders soo schijnt het dese
apreken: welck van de Wilden naer
Pentegouet: Dese rievier wojde /
ghelechte Pennobscot ghehoert: ende wojde by
naer Nova Francia beschreven in voeghen als
de rievier leggen seer veel Eplanden / thien ende stwaelf
dalle landt / ende op de hooghte van vier-en-veertich gra-
daer achtien graden ende veertich minuten: Het Epland
Deserts, maecht ern vande punten van't in-komen naer t
ander point is een leegh-landt / welck de Wilden noemen Be-
de aen de west- zijde / ende zijn dese twee punten van den anderen
beschep-

bescheyden neghen oft thien mijlen: ende by naer in't midden 'tzes-waert legh
 een leet hoogh Eplandt/ende een goet merck-teken/welck de Franschen noemen
 lile Haute. Dooits rondtom zijn ontallijcke andere van diverse groote ende
 breedte/maer 'tEplandt welck sy noemen des Monts deserts is 't grootste. Daer
 is leet goede visscherije van diverse soorten van visch/ ende goede jacht. Twee
 ofte byn mijlen van't punt Bedabedec, loopende lancks 't landt naer't noorden/
 legghen leet hooghe landen/ welck men niet helder weder wel twaelf ende vijf-
 thien mijlen in't jee kan sien. Komende aen't supden van lile Haute, ende daer
 een vieten-deel van een mijl af-houdende (daer eenighe droochten legghen boven
 water/) ende stellende de kours welc / tot dat hem alle de berghen openen die
 noordt van't selve Eplandt legghen/ ende dat ghy dan komt te sien de acht oft ne-
 ghen brucken van lile de Monts deserts, ende die van Bedabedec, soo hebbe ghy
 de riebtier open doo: u: ende om daer in te loopen/ soo moet men de Cape noorden
 van sich brengen/welck is boven de hoogste bergen van Bedabedec; ende en sult
 geen Eplanden doo: u sien/ende moogt dan sonder soorge in-loopen/want daer is
 waters ghenoech/hoewel ghy veel barminghen liet / ende Eplanden/ ende rode-
 sen ook ende welc van wimen moet needdigh diepen tot meerder sekerheyt: Cham-
 plain meent dat daer gheen ander in-komen is als dit/ voo: groote schepen/ dan
 wel voo: kleynere ofte chaloupen; want als vo:en daer legghen soo veel Eplan-
 dekens / klippen / banken / ende barminghen / dat her te veruonderen is. Dese
 riebtier en treckt niet leet verre in't landt: Champlain was die vijf-en-twintich
 mijlen op oft weynigh meer / ende vonden dat de riebtier daer een val hadde. Hy ge-
 rught dat daer leet goede landt is / ende schoone boomen / meel ecken; vonden
 daer gheen steden / noch gheen apparentie van opt gheweest te hebben/maer wel
 eenighe hutten van Wilden/die ghemaecte waren op de wijsse van ander Wilden/
 met scho:sen van boomen ghebedekt: oock woont daer weynigh volcks / die naer
 syn legghen Echemins worden genoemt: 'tis volck dat gheen vaste woon- plaet-
 se en houdt/ maer veranderen naer de ghelegentheyt van de jacht. 'Tvolck dat
 doen daer was hadt voo: Ober-hoofc een ghenaemt Bessabez; ende noch andere
 Wilden / eenen ghenaemt Cabahis; die beyde by Champlain quamen / ende hem
 weynichschap beghoonen naer hare wijsse. 'Tschijnt dat de Wilden veel tijds naer
 de naem van haer Oversten haer laten noemen / waer doo: de namen dickwils
 veranderen/ ende by differente schryvers leet diversch worden gheselt: want Ca-
 pitain Smith noemt de volckeren / die aen dese riebtier woonen / Tarentins; ho-
 wel hy oock mentie maect van Bessabez, ghewende den naem van den oversten
 aen de heele natie. Anders komt de beschryvinghe van de ghelegentheyt van de
 riebtier tamelick over een. 'Tvolck dat onrent dese riebtier woont is van de sel-
 ve gheslachte ende maniere van leuen als de Canadiens ende Souriquois, ende kle-
 den haer in bevers ende andere vellen.

Het twintichste Capittel.

Vervolg van de kuste van N O R W E G E, en de beschryvinghe
 van de Rievier Quivibequy, ende de plaetsen daer
 onrent ghelegghen, uyt Mr Champlain.

VAn 'twelckelijck punt van de riebtier Pemtougouet, welck als vo:en ghe-
 naemt wordt Bedabedec, tot de riebtier Quinibequy ofte Kinnibequy, rekent
 Mr de Champlain vijf-en-twintich mijlen/en tusshen beyden leggen leet veel E-
 landen ende klippen, ende aen't vaste land by naer in't midden van beyde dese rie-
 vieten leghc een groote in't wijk / ofte baye/ al vol kleyn ende groote Eplanden/
 welck de booghs. Champlain in syn kaartte noemt Baye de St Luc. Recht ober de
 riebtier Quinibequy leghc een tamelick hoogh Eplandt / welck de Franschen
 hebben ghenoecht la Tortue, ende de onse noemen het insghelijck de schild-
 padder.

padde; tusschen dit Eplandt ende het valle landt legghen hier ende daer eenighe klippen/ die met het hoogh water bedeckt zijn/ doch men liet het waer daer op barmen. Dit Eplandt la Tortue leght met de rievier Quinibequy 300d. 300d. oost ende nooydt- nooydt- west; ende op de hooghte van vier- en veertich graden by nooydt; de linie; t'compas variert daer neghentien graden ende twaelf minuten volghens de observatie van Champlain. Aen't in-komen van de rievier legghen twee klepne Eplandekens/ een aen de eenre zijde/ ende d'ander aen d'andere; t'grootste is een lanck ende smal Eplandt/ legghende aen de oost-zijde van het in-komen van de rievier/ ende dicht daer onder is hier/ viss/ ses/ ende oock seven bademen waters: eenighe dyp hondert passen meet inwaerts legghen twee rodfisen/ daer gheen houdt op en is/ maer alleen wepnigh groente: teghen over het grootste Eplandt booz- noemt sterck het valle landt met een punt upt/ hebbende aen de oost-zijde een in-woijk die black is/ ende aen de west-zijde een beke ofte kreeccken/ daer de chalousen half bloedt komen in komen. Dooys soo legghen aen de oost zijde van de rievier meer inwaerts/ vier langhe ende smalle Eplandekens; ende aen de west-zijde is een in-woijk/ welck west-waert in streckt/ ende dan naer het zuiden keert/ soo dat het by naer een Eplandt van't valle landt af-lijndt/ op tweeke de Wilden ghewoon zijn hare hutten neder te slaen/ als sp hier komen om te visschen; daer is een panne van versck water: al dese in-woijk is ondiep/ soo dat met het hooghe water barken van festich vaten daer qualijk moghen bloten. Champlain in syn vopagien gheeft dese ghetupghens van dese rievier: De rievier van Quinibequy (leght hy) is seer gebaertlyck booz/ de schepen als ghy daer een halve legue binnen zijt/ dooz/ dien daer soo wepnigh waters is/ ende een heet rye gaet/ ende soo veel klippen en blackten zijn/ soo wel bupten als binnen. Nochtans is daer sonder twyfel een goet kanael/ alst maer wel onderforst waert. Soo wepnigh landes als ick ghesien hebbe aen de kant van de rievier is seer slechte grondt/ niet dan rodfisen aen alle kanten. Daer wassen menichte van leeghe epcken/ ende daer is seer wepnigh landes dat bequaem is om te zaepen. Men heeft daer menichte van viss/ ghelijck in alle andere rievieren daer ontrent. Twelck van het landt seest meest gelijk de andere Wilden van dat quartier/ ende verhaelden ons dat twelck/ welck ghewoon is Maiz te zaepen/ seer verre te lande- waert in woont/ ende dat sp naer ghelaten hebben te zaepen soo naer aen de kust/ upt oorsake van de oorloghen die sp hebben met andere/ die haer ghy jaep dan quamen verdooven ende berooven. Hy verhaelt boozder hoe dat sp met de chalouspe eenighe mijlen de rievier op voeren/ ende verspaken daer een van de Overste van de Wilden/ die sp noemden Manthoumermer, die haer van twee andere Oversten vermaende Marchim ende Sazinou, die wel de booz- naemste waren op dese rievier: in het op- baren passerden sp booz/ by een Eplandt wel vier mijlen langh/ ende dooz/ eenighe enghen/ daer seer schoone wepden ontrent eenighe beken laghen: In't weder af-komen ghelepten haer de Wilden een anderen woegh/ dooz/ seker Eplandekens/ ende booz/ by een upt- stekenden hoeck/ daer een val van water was seer moeplyck om te passeren/ dooz/ dien daer twee diverse stroommen malkanderen ghemooten: quamen daer naer in een lack dyp ofte vier mijlen langh/ daer eenighe klepne Eplandekens in legghen/ ende daer komen twee rievieren in/ namentlyck die van Quinibequy, welck van het nooydt- nooydt-oosten af-komt/ ende een ander welck komt van't nooydt-westen. Naer't rapot/ van de Wilden/ soo kan men langhs dese rievier komen tot aen de groote rievier van St Laurens ofte Canada mits dese rievier eenige vijftich mijlen op-barende/ en dan by de twee mijlen ober landt treckenden/ komt men aen een ander rievier die in de groote rievier komt niet verre van Quebecq. De Engellsche normen dese rievier Sagadahoc, gelijk wy hier naer breeder sullen verhalen in't volgende boeck. sullen nu verbolghen de ontdekkinghe ende beschrijvinghe van dit quartier by de Francoslen/ om soo een eynde te maken van Nova Francia.

Het een-en-twintichste Capittel.

Vervolg van de kuste van QUINIBEQVI Westwaerts, ende van de riviere CHOVACOET, ende de gheleghenheden van de plaetsen daer ontrent; de gheslachte ende manieren van de Wilden die men noemt ALMOUCHIQUOIS.

Van de riviere Quinibequi voortvarende langhs de kuste naer't westen/gesmoet men een bape ofte in-wijk daer seer veel Eplanden in legghen / ende men siet daer seer hooghe berghen naer't westen toe. Dese bape is van de riviere voorsz. vier mijlen. Noch acht mijlen voorder is de riviere Chovacoet, welck in't in-komen heeft eenighe klepne Eplandekens; onder andere een welck de Francoplen den naem hebben ghegeven van alle de Bacchus, doo; dien sy daer op wijngaerden bonden/ de welcke sy in dat gantsche quartier noch niet ghebonden en hadden: de onse noemen't om de selve oorsake Wijngaerden Eylandt, ende de bape welck aen't in-komen van dese riviere is / Graet Willems bape: naer't segghen van Champlain soo is dit een seer vermakelijck Eplandeken/ daer seer schoon gheboomte op waelt van epken ende noot-boomen / ende seerp landt op is om te bejaeren: is ontrent twee mijlen van de riviere. Dese riviere van Chovacoet is maer een klepne riviere / ende heeft een barre in't in-komen / altoer met't cleeghe water maer een half badem waters is/ ende met't hooghe ander-half badem / ende met een spink-bloet stoe: daer binnen zijnde vint men dyp/ vier/ vijf / ende ses bademen. Sy is seer vlsch-rijck / ende leghet op de hooghte van dypen-beertich graden ende dyp quart by noorden de line. 't Landt ontrent dit riviertken is seer lustigh ende vruchtbaer / vol schoon gheboomte van epken / buesken / ende olmen. 't Volck dat daer woont is een ander natie als de voorsz. gaende/daer wy hier te vooren van gesproken hebben/ende van een andere tale/woorden ghemoent / soen Champlain schryft / Almouchiquois. Dese Wilden scheeren haer hant ganstich voorsz. af tot wijde boven aen de knipne/ ende dragen achter't selve seer langh / ende vleshten dat seer lustigh / ende steken daer diverse beeren in. Sy verwen haer aensichten roodt / ende swart ghelijck de andere Wilden; zijn wel gheslact van leden / sonder eenighe mis-maecthepde; haer wapenen zijn pijcken/ knoblen / boghen / ende pijlen / daer sy de seert van seker vlsch ghenamt Signoc, voorsz. scherp aen gebuycken. Sy bouwen het landt / welck de Wilden / van de quartieren van hier oock waert gheleghen / niet en doen: ende planten daer Maiz ende Witsilische boontjens van diverse coleuren onder den anderen / soo dat de strupcken van het Maiz de boontjens ghelijck voorsz. staken dienen: zijn seer kurios om haer velden / welck sy ihupische-wijse om hegghen / wel te wijen; haren tijdt van jaeren is in May, ende van ingden in September. Men heeft daer schoone noot-boomen / doch de vrucht valt kleyn / ende is verdept in veel quartieren; seerpe wijngaerden / daer de Francouen in de maent van Iulius schoone dypen aen bonden/ ende verjups van maecten; wimen daer oock calwoerden ende diergelijcke vruchten en Tabacco. Dit volck heeft een datter woon-plaets / ende en vercrekt soo niet van de eenre plaets naer't andere / ghelijck de andere Wilden; hebben haer hutten met schoven van epken-boomen bedect / ende met een sterke palissade van dicke boomen om-ringht / waer inde sy haer teghen haer vanden verweeren. In somme het is een seer vermakelijcke plaets / ende aen de riviere legghen veel schoone woerden. Aen de mondt van de riviere leghet een kleyn Eplandeken welck seer bequien is om een fortesse op te legghen / om soo verseker te wesen teghen alle aen-vallen. Wepnich verder buyten de riviere legghen noch twee Eplandekens / daer de schepen moghen ankeren beschut voorsz. de winden / ende daer is goede anker-grondt. Van Quinibequi af tot voorsz. by dese riviere heeft men veel lande-stranden. Twee ofte by mijlen voorder op de selve kuste is

een kape/ende daer by een haven die goet is booz scheyen van hondert baten/welc Champlain noemt Port aux Isles, booz dien daer by Eplandekens legghen die de selve haven maken. Dese plaetse is ghelegghen op de hooghte van dyp-en-veertich graden ende vijf-en-twintich minuten by noozden de linie. Wepnigh boozder booz by de kape/ als men de selve noozde oock ten noozden heeft ghebracht/ komt men in een ander haven tusschen Eplanden/ die maer een in-komen en heeft/ daer legghen eenighe klippen daer 'twater seer op breet: op dese Eplandekens wal-fen uytarmaten veel roode aerdt-belpen/ soo dat men daer by naer anders niet en seer. De kust is boozder aen meest black ende sandigh. Daer naer komt men aen een ander kape/welc Champlain noemt le Cap aux Isles; ende tusschen beyden is een in-wijk/ welcke streckt naer't westen; ende daer legghen twee oft dyp Ep-landen die tamelijck hoogh zijn: By de kape selfs legghen dyp Eplanden dicht by 'twatse landt/ vol van alderhande gheboonte; ende een ander plat Ep-landt welc wat verder in zee streckt/daer't seer barn/daer geen houdt op en waelt. Champlain verhaelt hoe dat hy daer aen landt was/ ende eenighe Wilden ver-sprack by teekenen; dat daer veel wijngaerden waren/ ende veel not-boomen/ doch de noten niet grooter als een mulquet-loode. 'Tvolck jaepde ende plant als de booz-gaende. Dese plaetse is ghelegghen op de hooghte van dyp-en-veertich graden ende eenighe minuten by noozden de linie. Woode by de onse ghenoemt den Ghebroken hoeck. Een half mijle boozder is een ander punt van rotsen/ welc de Francoplen daerom hebben ghenoemt Cap de Rocher. Tusschen beyden is veel kael landts/daer veel velden zijn daer de Wilden haer Maiz planten; 'tis seer schoon ende vermakelijck landt/ daer schoon gheboonte tusschen beyden waelt. 'Tvolck dat daer woont heeft haer canoen ghemaect van een houdt/ welc seer licht om slaen/ ten zy men die boozsichtelijck weet te kieren. De Wil-den maken die van seer groote boomen/ welc sp weten te vellen met bijlen van kegels gemaect/ende oock wel ptere bijlen (die sp rupen van de Wilden die op de kust van Accadie woonen;) ende naer dat sp de schoke daer van hebben gedaen/ soo weten sp die upt te helen/ de selve eerst in-bzandende met byer/ ende daer naer upt-schrabbende met seker schelpen ende anders/ tot dat sp die een bequame hol-tichepde ghegheven hebben.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de kust naer't zuyden toe: ende van de haven BEAUFORT, ende CAP St LOUIS, ende andere plaetsen daer ontrent ghele-ghen; ghelijck Mr Champlain die beschrijft.

Off de booz scheyen Cap de Rocher leght een schoone bape die booz een goede haven kan dienen/ ende verhalven by de Francoplen om die ooslaeck ghe-noemt werde Beauport, ende by onse Schoone haven, ghelegen op de hooghte van dyp-en-veertich graden. Dese bape streckt noozde-waert in/ ende zynde waert upt; aen de oost-zijde loopt een smalle streek landts vol van boomen: in't in-komen van de bape heeft men in't midden leven/ acht/ ende chien badem waters/ ende naerder de wal dyp ende vier badem waters/ het isser tusschen dese smalle streek landts/ ende tander vall landt vier-en-twintich hondert roeden breed: daer is goet ankeren achter een kleyn Eplandeken/ welc by naer half hoeghen de bape leght/ alwaer men beschut kan legghen booz de winden. Dae woont veel volcks in dit quartier/ zijnde van de selve gheslachte ende conditie als de booz-gaende heb-ben veel landts dat bequame is om te bezaepen: ende als sp ander meer bequame willen maken/ soo houden sp de boomen maer af tot by naer dyp voeten boven de gronde/ ende beken den bzand in de taeken/ ende maken soo een klaren bodem. In dese bapen komen eenighe klepne beeykens vlieten/ daer schoone weyden on-trent legghen. Den obersten van dit quartier was ten tijde van Champlain ghenoemt

ghenoemt Quiouhamenec. 't Landt byncht de selve bychten booyts als de booyts gaende. Acht mijlen van Cap aux Isles naer't yzden leght een ander kape die Champlain noemt Cap St Louis, de onse noemen die Wyngaerts hoeck; van een mijle by nooyden dese kape is noch een bape/daer veel klepne huttekens aen lande staen/by de welcke de Wilden haer kooyn-velden hebben ende in't binnenste van de bape is een samelijcke wijde rievier / die naer de gissinghe verre te landt waert in loopt/ ende veelsicht tot in het lach van de Iroquois, daer top hier vozen van hebben ghesproken; dese rievier noemt Champlain, la Rievire du Gaz; ende de onse noemen die de Sandt-rieviere, ende dese bape / de Witte-baye. De Cape St Louis is leegh landt / ende leght op de hooghte van twee-en-beertich graden ende vijf-en-beertich minuten. Twee mijlen booyder langhs de kuste/welck een sandt-strandt is/ heeft men een klepne besloten bape / welck Champlain noemt port du Cap St Louis, ende leght by naer op de selve hooghten / strecke twel in / ende oock upt; aen de nooyt-zijde van't in-komen is een op-stekende reep landes / booyrondt ende vol gheboome; ende op de kuste naer xre toe legghen eenighe sandebupnen; aen de yzdt-zijde van't in-komen is een hooft-landt samelijck hoogh / soo dat men het wel by oft vier mijlen verre sien kan: binnen de bape sijn twee klepne Eplandekens / die men niet ghetwaer wooyt booy dat men in de bape is; ende verder is een kille die wat dieper in't landt loopt/ doch te dwooghe om inet barcken in te varen. Van daer komt men aen een andere Cap, die Champlain noemt Cap Blanc; de Engelsche noemen die Cap Cod, ende de onse noemen die Scaten-hoeck; ende oock twel somtijds de Witten-hoeck: van welcke top hier naer in't naeste boeck byreder sullen spreken. tusschen beyde dese hoerken is een groote bape ofte veel eer diverse bapen/ alsoo die nae't leggen van Champlain twel 18 oft 19 mijlen in't omgaen is / en beyde dese kappen twel 10 mijlen van den anderen. Van dese kape booyder naer't yzden is een stroomte haben / welck de Franschen desijalven de name hebben ghegeven van Malebarre, ende leght op de hoogte van twee-en-beertich graden/ende compass varieert daer achthien graden ende beertich minuten; is een ruyme bape twel by oft vier mijlen groot; rondom beset met huttekens van Wilden: die daer loep veel lants om beplanten als by van noode hebben tot haer onder-houdt: daer komt een rievierken in van seer schoon water: is anders seer ondiep in de bape / ende barnt daer seer aen alle kanten. 't Landt is vol boschagie van schoone eycken/ ende oock eppes boomen / die seer wel riecken / ende roodt houdt hebben. Daer wooyt Taback ghezeepdt by de Wilden/ende hebben seker woxtelen die de sinaeck hebben van artichouen/ meyne het de selve sijn die hier te lande ende elders ghebracht sijn ghetweest ende genoemt wooyden artichouen onder d'aerde: setten gheweldigh booyts/ soo dat by naer booy onkrupdt inach gherekent wooyden; ende wooyden nu weynigh gheacht dooy dien men ghelooft de selve van quaet voedsel ende onghesondt te wesen. De wooyningen van dit volck sijn rondt/ met groove matten gedeckt/ ende in het midden een gadt om den roock upt te trecken. Tot dese haben van Malebarre waren de Francoplen in den jare 1605 ende keerden van daer weder naer St Croix, van waer sy ghekomen waren: Champlain beschrijft ons de kours ende distantien in deser voeghen: van port de Malebarre, was de kours tot Cap Blanc nooyt-oock ses mijlen: van Cap Blanc tot Cap aux Isles nooyt-oock vijf thien mijlen: van Cap aux Isles tot Chouacoet oock-nooyt-oock tsesthiem mijlen: van Chouacoet tot Quinibequi nooyt-oock ten oosten vijftien; van daer tot l'Isle Haute oock-yzdt-oock twintich mijlen: van daer tot Cap Corneille oock twintich mijlen/en van daer tot St Croix nooyt-oock seken mijlen. 't Jaer daer naer sijn namen sy de reple om dese kuste booyder te ontdekken. Van Malebarre yzdt-waert aen is al black xre-strandt / welck seer dangerous met schepen te ghenaken is / ende niet goet met chaloupen te landen. Twaelf oft dertien mijlen van daer leght Cap Batturier by Champlain also genoemt om dat het daer soo ondiep is/en gheweldigh barnt; want

wel ander-half mijle van de kuste en is maer dyp ende vier bademen waters/ende dpoocht hardt op tot stree ende minder badem waters. Dese Cape is een landtpunt welck wel dyp mijlen in zee streckt zupdt-zupdt-ooft aen/ een ghebaertlike plaetse. Op welken dese Cape bonden de Francoplen een haven/ welck sy noemden Port fortuné, doo; dien sy daer eenigh volck aen landt verloren/ welck van de Wilden verrast wierdt ende doot gheslaghen. Dese haven en is niet bequaem dan boo; klepne schepen/ ende is ghevaertlich om in te komen/ upt oofake van de dpooghten ende landen/ insonderheyt een landt bancke die recht boo; 'tin-homen leght/ achter de welcke een smal canael leght/daer met het hooghe water maer twee badem diepte is/ ende met het leeghe ten. In't midden van dese haven/welck maer een bape is/ leght een Eplandt/ ende aen de oofst-zijde van 'selve strecke de bape noo;dt-waert in/ welck van de zee wo;dt af-ghefchepden bp een snallen riem landts/ welck niet dan landt-bupnen en zijn. Ontrent dese haven woonen veel Wilden/ van welcker ghelegghenheyt wy hier naer sullen spreken. Dese plaetse leght op de hooghte van een-en-veertich graden ende een derde. Van daer voeren sy ses oft seven mijlen tot aen een Eplandt/ welck sy noemden la Soupçon-neuse, doo; dien sy in twiifel waren gheweest van verre oft het een Eplandt was ofte vast landt. Van hier booghts voeren sy langhs de kuste naer't zupdt-westen eenighe twaelf mijlen/ ende ondedten een rievier/ de welcke klep was/ ende quaet om aen te komen van weghen de blaecten ende klippen/ die daer boo; ligghen/ welck sy noemden Rievier de Champlain, ende keerden van daer naer Port Fortuné Dit is het uperste daer de Francoplen als doorn quamf in haer ontdekkinge; en keerden weder naer Port Royal. Wy hebben dit dus verre verbolgt/ om hier mede te schepden van de landen bp de Francoplen besocht/ hoe wel een deel van dien beschoot tot de beschrijvinge wy die in't naeste boeck sullen her-battef.

Het dyp-en-twintichste Capittel.

Een kort verhael van de proceduren by de Françoyfen in dese quartieren ghehouden; als namentlich by laques Quartier ende andere van den jare 1534. tot den jare 1544.

Er wy van dit quartier schepden/ soo en salt niet ondienslich zijn hier kortelijck aen te roeren/wat bp de Francoplen doo; publijcque autho;iteyt certijdes in dese landen is verricht. Inden jare 1534. sondt de Koninck van Franckrijck derwaert laques Quartier met twee schepen/ elck van seltich baten, de welcke ver-trocken in April, ende naer dat sy de Golfo van St Laurens aen alle zijden hadden aenghesocht/ ende ondedkt tot aen't Epland Natiscotee, welck leght in de mondt van de groote rievier van Canada, keerden sy weder naer huys/ende arriveerden te St Malo den vijftden September des selden jaers. De tweede reys wierdt bp den selden laques Quartier upt gelijcke last boo; genomen met dyp schepen (waer van't klepnlste maer was van veertich baten) in't leste van May des jaers 1535. in welke voyagie sy de groote rievier van Canada boo;der ondedkte tot Hochelaga toe; over-winterde op de selve rievier in een plaetse/ welck sy noemde St Croix, alwaer een onbekende sierte quam onder syn volck (is nu ghenorgh bekend/ ende werdt het scheur-bupck ghenaemt) soo datter vele van Ro;den; ende de selve werden ghenelen doo; 'tghewerck van de scho;le ende bladeren van sekeren boom/ die de Wilden haer aen-welen/ ende als doen noemden Annedda: Wat dit boo; een boom zo ghewerck is nu niet bekendt. Ende naer dat sy in de selve plaetse een groot kruys hadt op-gherecht/ende de wapen van Franckrijck daer aen ghehanghen met dit op-schryft: FRANCISCVS PRIMVS DEI GRATIA FRANCORVM REX REGNAT: soo nam sy met hilscheydt den principalen Heere van dit quartier met namen Donnacona, ende noch eenighe andere ghevanghen/ ende de boerde die teghen haren danck met hem naer Franckrijck/ alwaer sy weder

der quam den lesten Julij des jaers 1536. Daer naer in den jare 1540 naer dat de Wilden / welck Iaques Quartier als vozen hadde met ghebracht / meest al in Wanckrijck ober-leden waren / soo maecte de koninck sijn Lieutenant Generael in dese ghewesten Messire Jehan François de la Roche, Heere van Roberval, ende de boosch, Iaques Quartier opperste Pilotot in de landen van Canada ende Hochelaga, tot Saguenay toe. Waer op Iaques Quartier sijn derde vopagie boosch nam in den jare 1541 ende arriveerden in de haven van St Croix in de maende van August, ende alsoo hy een bequamer leggh-plaets boosch de schepen bondt vier mijlen hoogher / soo trock hy derwaerts met dyp van sijn schepen / ende sonde de twee rekerende weder naer Wanckrijck : hy maecte daer een kleyn fortjen / welck hy noemden Charlesbourg Royal, daer hy met sijn rekerende volck doen overwinterde. Den Heere van Roberval en verrock niet upt Wanckrijck boosch den jare 1542. ende komende met sijn blote / welck was van dyp schepen / in de haven van S^t lean aen't Eplandt van Terra Nova, ghemoete hem daer de boosch noemde Iaques Quartier weder-keerende naer Wanckrijck / boosch diem hy naer sijn legghen / met soo wepnigh volcks de Wilden van de lande niet en konde onder bedwanc houden : De Heere van Roberval te vergeefs ghetracht hebbende Iaques Quartier weder met te krijghen / voer boosch / ende quam inde maent van Iulius vier mijlen boven Isle d'Orleans, alwaer hy een fort maecte welck hy noemden France Roy op de hooghte (naer dat lean Alfonso verclaert) van 47 graden / ende naer sijn seggen / als het te Rochell middach is / soo en is het te France Roy maer een half uppe ober neghenen. De Heere van Roberval bleef in dese plaatsen een ruppe tijdt / ende dede diverse tochten naer diverse ghewesten / ende namenlic een op de riebiete Saguenay, van wanneer hy egentlick van daer is gheschepden / en binde ick niet beschreuen : naer slegghen van l'Escarbot sooude hy van den koninck van Wanckrijck schups ontboden sijn / de welcke de continuele groote kosten / sonder profijt daer van te trecken / verbelende / dit werck heeft laten slegen / ende is veel jaren soo verbleuen / tot dat het weder is herbat in den jare vijftien hondert ende acht-en-neghentich by den Marquis de la Roche, doch met alsoo sechte upkomste ghelijck top hier vozen hebben aengheroert inde beschrijvinghe van Isle de Sable, alwaer den booschschreuen Marquis sijn volck hadde gheplant.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Voordere proceduren vande Franeoysen in verscheyden andere quartieren van NOVA FRANCIA, ende insonderheyt op de zuydkuste te St CROIX ende PORT ROYAL.

DE booschgaende vopagien op dese quartieren soo onverzuchtbaerlijck af-ghelopen sijnde / soo en is eben-wel de sake daer hy niet ghebleuen / maer inden jare lesten hondert ende dyp heeft Pierre du Gua St de Monts een nieuwt octrop vercreghen van den koninck van Wanckrijck : by het welcke hy Lieutenant Generael wordt ghesleide ober de landen ghelegghen tusschen de veertich ende ses en veertich graden by noozden de linie : ende aen hem alleen toe-geslaen den handel in pelterijen te drijven in de landen (naer dat de woosden van octrope sypden) van la Cadie, Terre, en Cap Breton, Bayes de St Cler ende de Chaleur, Isle Percee, Gachepe, Chichedec, Mesamichi, Lesquemin, Tadoussac, ende aen beyde de zijden van de riebiete van Canada. Hier op maecte de booschschreuen St de Monts twee schepen upt / en nam met hem hondert ende twintich schups-lieden : hy schepde van Wanckrijck den 7 April 1604 ende sijn reple verborgerende boosch by Isle de Sable ende de kuste van Cadie ofte Accadie, nam sijn eerste woon-plaets in port au Mouton : welcke hy kort daer naer weder verliet / ende naer dat hy de bape St Marie hadde besocht / sloech hem neder op het Eplandt St Croix ghelegghen aen de mondt van de riebiete van de Etchemins op de hooghte van

vijs-en-beertich graden ende een derde; alwaer hy met syn volck over-winterde / ende van neghen-en-levenich perſoonen vyf-en-dertich verloze by diverschen ſiecten: In Junio des jaers 1605. quam hem berſch volck toe upt Wyantzijck/ende naer dat ſy bequamer plaetſe om te woonen hadden gheſocht/(want bevonden het hier des winters onghelijck kouder als in Wyantzijck) naer t'ypden / ende ghe-weetſen waren tot in port de Malebarre, en niet ghebonden naer haer ghenoeghen-ſoo verſietende deſe wooninghe van Sr Croix ende transfererden die naer port Royal; alwaer hy vijs-en-dertich man in beſettinghe liet ende keerde ſelfs naer Wyantzijck. Van deſe vyf-en-dertich ſtoppender dien winter twaelf. Inden jaer 1606. ſoo voer derwaerts Monsr de Pourrincourt met voornemen om daer te woonen / ende inde maendt van Julius komende by Champſeau, ſonde hy een bercke langhs de kuſte / welcke daer by gheval ghemoete het overigh volck van port Royal, die de plaetſe verlaten hadden ende baſt de ghelegghenhejde ſochten om weder naer Wyantzijck te keeren; nam de ſelve met hem te rugge naer port Royal. De winter en was ſoo harde niet dit jaer als het voorgeleden / en waren oock ſoo ſeer niet ghequeult van iſcheur-buſck: op't voorgejaer dedenſe een nieuwe tocht naer t'ypden om bequamer woon-plaetſe te ſoeken / ende waren wepnich verder als Malebarre tot een haven dieſe noemden Port fortuné, ende keerden van daer weder naer port Royal: alwaerſe dien winter tamelijck goet weder hadden / ende gheen exceſſive koude. Varentuſſchen ſoo wierde in Wyantzijck t'Ortoge als voern aen Monsr de Mons ghegeven op ſeker p^retenſien weder in-getrocken / ende den handel in de pelterijen aen een peder wederom open ghelieldt / waer over dat hy gheen middelſende om de behoefſten vande Colonie langher te verballen / t'volck welck hy in port Royal gelaten had weder t'hups ontthoode; ſoo dat port Royal weder verlaten werdt in den jaer 1607. Van Monsr de Pourrincourt heeft dit werck weder herbat inden jaer 1610. ende een deel volcks verſamelt hebbende / brocht die te port Royal, alwaer ſy haer voorgeaende wooninge noch ſtaende vonden (upt-ghenomen de daercken) ende alle de meublen die daer ghelaten waren / noch op haer oude plaetſe: Naer dat Monsr de Pourrincourt t'landt hadde doen bejaepen ende alles wat tot onderhoude vande Colonie behoude verſorghen / ſoo dede hy (naer voorgeaende onderwoſinghe inde Chriſtelijcke Religie) eenige vande Wilde doopen en onder andere den voornaemſten Heere van dat quartier met naemen Membertou (welcke naer haer legghen een man over de hondert jaren oudt) welc ter eeren van de Konink doen regerende wierde genaemt Henri. De Sone van Mr de Pourrincourt keerde dit ſelve jaer weder naer Wyantzijck/ende verhaelde aen de Koninginne Moeder t'ghene te port Royal was gheſchiedt in't doopen van de Wilde. De Jeſuyten die in t'Hoff waren deſe occaſie waer-nemen- de verſochten aen de Koninginne dat eenighe van den haren derwaerts mochten worden gheſonden met een penſioen van twee duſent ponden / voorgebende dat den overleden ende laetſt vermoozden Konink voorgeſen ſulcks hadde aen haer-lieden beloofd: ende verkreghen hebbende t'ghene ſy verſochten / koſen daer toe twee upt den haren met naemen Pierre Biard ende Euemond Maſſé; die haer naer Diepe begaben / alwaer twee koop-lieden / de welcke met Mr de Pourrincourt in compagnie waren ghetreden een ſchip veerdich hadden. Als deſe koop-lieden ghetwaer wierden dat deſe Jeſuyten met haer bagagie ſcherp wilden gaen om mede over te varen / ſoo en wilden ſy tſelve niet liden / legghende dat de moode van de Konink noch te berſch was / dat ſy lieden niet van ſin en waren haer middelen te hanghen aen een Colonie / die te ſaen hadt tot debotie van den Spaegniaerde / ende dat ſy haer goederen niet verſekert en hielden in't gheſelſchap van dit volcken; te vreden zijnde eenighe andere Religieuſe van wat oorde ſy oock mochten weſen over te voeren; maer gheen Jeſuyten / ten waer het de Koninginne gheleefde de Jeſuyten die in Wyantzijck woonen alle te ſamen derwaerts te ſchicken; dat ſy anders haer upt-gelegghde penninghen beghiet-

begheerden weder te hebben/ ende daer upt schepden. Naer veel doens/ de koop-
 lieden vast staende op haer stuck; werden daer twee duplen kroonen by de ko-
 ninginne gheordonneert/ om dese twee koop-lieden upt te koopen ende van toe-
 gen haer verchoot te volboen: de Jesuïten deden hier op een collecte onder hare
 vrienden/ ende kregen siet veel ghegheben: kochten de koop-lieden upt/ ende tra-
 den in compagnie boo; de selft met de Sone van Pouttincourt; upt-wijgende
 secker contract welck in de historie van l'Escarbot is te lesen. Doo; desen twiist
 werdt de reyse naer port Royal eenighe maenden verachtert/ so dat de Sone van
 Pouttincourt met de Jesuïten eerst van Diepe'tzopl ginck in Januario 1611. ende
 arriveerde te port Royal op Pinxter-dach daer na: Dese vopagie doo; haer lang-
 wijlicheyt en konde niet van schade gheben; ende de Jesuïten daer ghekomen
 zijnde/ thoonden strax haren aert/ ende begonnen haer met vele dinghen te be-
 moeren die duplen haer beroep waren: ende in haer beroep selfs/ doegghen sy haer
 seer ondiscretelyck/ in't regard van de Wilde ende anders/ soo dat daer groot mis-
 noeghen viel tusschen Mons' de Pouttincourt ende haer. Hier op keerde Mons'
 de Pouttincourt selfs naer Vlaenderij/ ende liet aen syn Sone 'gouvernement
 in syn plaetse; daer de Jesuïten pynners soqualyck met acro;beerden: Mons' de
 Pouttincourt nu in Vlaenderij zijnde/ ende doo; soo veel onbzuichebare vopagien
 wepnigh middelen hebbende om op een nieu te equipeten/ so hebben de Jesuïten
 doo; den interest die sy hadden in desen handel/ hem loofselighen getaden/ de Mar-
 quise de Guercheville mede in te laten in den handel/ boo; een sekerre somme gels;
 soekende doo; dese middel hem te berooven van 't meeste deel van die landen/
 ende hem alleen te laten behouden port Royal. Een van de Jesuïten met namen
 Gilbert du Thet werdt van de Marquise verwaerts ghesonden om van haren
 l'wege den handel te helpen dijben; ende Mons' de Pouttincourt bleef noch in
 Vlaenderij. Dese Jesuït te port Royal op 't spoedichste aen ghekomen zijnde/
 hielp de sake boogs gantsch verwoeren; soo dat de Jesuïten den jongen Gouver-
 neur excommunicerden/ ende den dienst gantsch op-schooten boo; ettelijcke maen-
 den welck daer naer doo; een ghebeurden byde weder her-seldt wierdt: ende
 Gilbert du Thet te rugge ghesonden naer Vlaenderij: de welck daer komende/
 de saken van Mons' de Pouttincourt op nieuws in't verwoert selde/ soo dat het
 noodigh secours de Colonie van port Royal niet in tijds en werdt toe-gelonden/
 waer doo; 'volck welck daer ghelaten was / de winter met swaer onghemack
 ende ghebreck van vrees doo; byochten. Daerentusschen soo deden de Jesuïten
 haer beste om desen Hete gantsch upt te schoppen/ ende selfs possessie te nemen
 van alle die landen/ doch alles onder den naem van de Marquise de Guercheville
 voornoemt: verkreghen van de Koninginne vier tenten ofte pavillioenen van de
 Koninck/ met veel annuïtie ende anders: insghelyc oock van andere gorde sie-
 den seer groote giften: soo datte in Martio 1613 een deel volcks over-boerden; na-
 men eerst possessie boo; de Marquise aen Cap de la Heve: ende quamen boort te
 port Royal, daer sy maer en vonden de twee Jesuïten ende noch twee andere haer
 Jesuïten namen sy niet: naer de Riviere Pentegouët ofte Norumbegue, al-
 waer sy boo; hadden haer selven neder te slaen ende te fortificeren: daer vielen eeni-
 ghe contradien tusschen haer ende 'volck van den lander: de welcke korts daer
 naer de Engelsche van Virginia (die met een schip op die kust waren ghekomen
 onder 't belepde van Capiteyn Argall) waerchhoudenden van 't ghene daer passere-
 de/ ende by dese Jesuïten wierdt boo; ghenomen; waer op dese op 't spoedichste
 daer na toe quamen/ om te vernemen wat volck het was: den Jesuït du Thet,
 't Engelsch schip ghewaer wordende/ riep alanne/ ende dede 't ghelich op de En-
 gelsche lossen; de welcke de Francosien soo dapper met ghelycke munte verael-
 den/ dat sy daer by dootd schooten/ ende onder anderen desen du Thet; ende by
 guetken; ende haer meester maecten van der Jesuïten schip/ nemende de twee
 verheerde Jesuïten ghevanghen/ ende 't meeste deel van 't volck/ upt-ghenomen

eenighe die gheblucht waren met de floepe: Capiteyn Argal nam de Jeshupten ende eenige handt-wercks-lieden ghebanckelijck met naer Virginia; doch quam korts daer naer weder / de Jeshupten noch by hem houdende / ende destruerde de fortificatiën die dese Jeshupten te Pemregouër hadden begonnen / ende in plaesse van 't strups twelck by daer hadden gheplant / rechten hy een pilær op / ende sloegh daer aen de wapenen van den koninck van Groot-Brytannien. Van ghelijcke dede hy te St Croix, ende slach van daer over naer port Royal, al-waer hy niemant vonden / dooz dien Monsr de Biencourt sone van Pourrincourt op een tocht was/ soo dars alle roofden wat hy daer ontrent vonden/ braken alles/ ende slaken de rest aen byandt; de namen van Monsr de Montes ende Poutrin-court die in een leen ghehouden waren/ hieutoen hy upt / ende destruerden de gantsche plaesse. Monsr de Pourrincourt quam daer in den jare 1614, ende vondt alles ghe destruerd / ende keerde weder naer Wyancrick / al-waer hy in dienste van den koninck doot bleef. Dus verre heeft l'Escarbot ons dese Historie beschreven/ ende upt-ghesgh even in den jare 1618.

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Verhael van de proceduren van de Françoysen op de groote Rievier van CANADA.

I N 't voorigaende Capittel hebben wy verbolghens verhaelt 'tgeen by de Francoplen is vooz-genomen aen de zuid-zijde van dit land van Nova Francia: sulen nu voozder sommertijck verhalen 'tgeene by haer is ghebaen in 't Noozder-quartier. In den jare 1608 veranderde de Marquis de Montes syn dessing/ ende latende Mr de Pourrincourt ghetwerden met port Royal, ende de omleggende plaessen; verkregh op nieuw octrop vooz een jaer/ om alleen te mogen handelen in de peltzeren op de groote rievier van Canada: maecte Monsr de Champlain syn Lieutenant/ die dertwaerts trock in den jare voozmoent: ende naer eenige contentien met de schepen van St Malo die hy vondt in de haven van Tadoulac, voer de rievier voorts hooger op/ ende nam syn woon-plaesse aen 't punt van Quebec; van waer hy een tocht ofte toer dede de rievier op/ ende ontdeckte diverse lacken ende rievieren daer top te bozen van hebben ghesproken. In den jare 1609 keerde Champlain weder naer Wyancrick/ ende liet eenigh volck in de wooninge te Quebecq onder het gebiedt van den Capiteyn Chauvain. Quam daer weder vooz de tweede reys in den jare 1610, ende vondt noch alle 'twelck twelc hy daer het voozleden jaer hadde ghelaten. Dedt met de Wilden van dat quartier een tocht tegen een ander natie/ welcke hy noemen Yroquois, ende sloegender veel doot/ ende de Wilden mis-handelden de gevangenen deertijck/ ghelijck hy getwoon zijn: ende hy keerde 'delsve jaer weder naer Wyancrick/ latende in de wooninge blijven alleen le-bentzien man: welcke hy het jaer 1611, vooz de derde reys weder-komende/ kloock ende ghesondt vondt: ginch een ander woon-plaesse soecken/ ende koos daer toe een goede ghelegentheyt by le grand Saule, daer wy hier voozen van hebben ghesproken/ maecte daer een duc muers/ om te sien hoe het hem houden soude tegen 'maeste jaer; ende quam soo weder naer Wyancrick. De Francoplen voren daeren-tusschen dertwaerts ober hoop/ soo dat hy malkanderen ruinerden / ende den handel van peltzeren gantsch bedozben. Om dit vooz te komen/ so broecht Champlain de laecke eyndelijck daer toe/ dat eerst de Grabe van Soissons, ende daer naer de Prince van Condé by den koninck gemaecte wierdt proteeteur van dese entreprijen/ ende hy Champlain syn Lieutenant. Zoo dat hy weder vooz de vierde-mael de reys vooz-nam naer dit quartier den 10 April, ende quam te Quebecq den 7 May, al-waer hy al 'twelck twelc hy daer gelaten hadde/ noch kloock ende ghesondt vondt; ende op 't rapoort van eenen met namen Nicolaus de Vigneau, (de welcke verklaerde 'tvoozleden jaer 1612 ghetwerck te hebben tot aen de Noozder-zij/ ende

ende aldaer ghesien te hebben het wack van een Engelsch schip/ ende diergetijcke dinghen meer/ nam hy een dopagte vozen/ om een deure-tocht naer China te vinden/ dan naer langhe moeyte ende veel tijdes verloozen/ soo werdt hy de balschept van desen leughenaer ghetwaer/ die noyt sulx ghesien hadde als hy vooz-gaf/ nocht soo verre ghetwerck: Soo dat hy in syn vooz-nemen bedroghen zijnde/ wederom keerde van waer hy gekomen was: ende van daer weder naer Djancryck. Wat voorts bekomen is van dese woon-plaecte op de groote rievierre/ ende of de selve daer noch continuert/ en binde niet lekers van te legghen: alleenlijck dat een van de onse/ die eenighe jaren herwaerts getoert is in Nieu-Nederlande/ ghetuyghe dat daer Wilden quamen aen 't sjoet hy de onse ghemaect/ daer wy hier naer sullen van spreken/ die eenighe lappen ende stucken van kleederen met brochten/ die op syn Fransch geselt waren/ ende verklaerden te komen van Quebecq, ende eenighe Francoplen in haer gheselschap ghehadt te hebben/ die onderweghen ghestorven waren: Dat is seker dat de Francoplen noch jaerlijcx haeren handel op die quartieren dijven/ dan of sy daer eenighe ordinaire woon-plaecten hebben / is my onbekent. Wi dese proceduren kan een peder mercken dat het te vergetes is/ volck ergens te hynghen daer gheen vooz-raedt en is tot behooslyck onder-houde van de lieden / ten sy men daer in van tijdt tot tijdt vooz-sie: ofte op 'tspoedichste de saken daer naer stieret/ dat de lieden daer sels haer probitie moghen ghetwinnen / dooz 't bouwen ende besacpen van 't landt: Oock dat het niet ghenoghen is een sake te beginnen/ dan dat daer middelen moeten zijn ghetredt/ om 't begonnen werck te verbozderen / oft apparent upt 't landt sels te trecken/ want alle dese Colonien zijn tot niet gheloopt hy ghebreck van middelen / ende verbolgh/ ende dooz quade opzre: soo dat andere haer daer aen mogen spieghelen.

A P P E N D I X

Van Nieuw Schotland.

N Aer dat dit boeck vooz de eerste reple in druk was upt-ghegeven/ is my ter handt ghekomen den grooten boeck van Mr Purchas, hy hem in 't Engelsch upt-ghegeven in den jare 1625 in welckes vierde ghedeelte woort verhaelt hoe dat den machtigen koninck van Groot-Britannien in den jare 1621 hy Octrope aen den Heere William Alexander Ridder/ ende een van syn Majesteyts Secretten Raedt/ heeft upt-ghegeven onder den naem van Nieuw Schotland, de Landen welcke wy hier vozen naer den stijl van de Francoplen ghenoecht hebben Cadie ofte Accadie; beginnende van Cap de Sable, ende soo naer 'tweesten streckende over de bape St Marie ende de rievierre Ste Croix, dooz een rechte linie tot in de rievierre van Canada ofte St Laurens; ende van daer naer 't oosten langs den oever van de selve rievierre tot aen Gaspé ofte Gachepe; ende van daer naer 't zupdr-oosten tot Cap Breton; latende de Golfo van St Laurens ende Terreneuf aen de sincker-handt legghen; ende weder-keerende naer 'tweesten tot Cap de Sable voorszreben; met vertich leguen verre in zee naer 't zupden ende zupdr-oosten / daer in begrijpende lse de Sable ontrent vertich leguen van Cap Briton ghelegghen naer 't 3.3.0. als 'tselbe byderet te sien is hy des voorszreben konincks open brieven. Waer op de voorszreben Heere William Alexander in den jare 1622 een schip upt-sondt/ welck aen 't Eplandt Terreneuf in St Ians haben over winterde/ ende in den jare 1623 voert sy naer Nieuw Schotland, ende quamen eerst in de haven hy de Francoplen genaemt port au mouton, daer sy dyp fraepe havenen ontdekten / ende ginghen aen de ene te lande / welck sy noemden Lukes bay, ende bonden daer een schoone rievierre wel ende dyp baden diep met leegh water/ ende hebbende aen beyde oevers seer fraepe werpen/ daer

daer roode ende witte rooſen groepden/ ende een ſoorte van witte helpen die ſeer ſterck roken. Twee leguen boꝝder is noch een haven/ daer ſp noch een ſchoonder rievier vonden/ vier baden diep met kregſ water/ met ſchoone werpden daer aen legghende als boozen; ende oꝝderſden dit een ſeer bequame plaetſe om volck te planten / dooꝝ dien de plaetſe van natueren ſterck was / ende de grondt tuſſchen beyde de rievieren ſeer vet ende vruchtbaer/ ende ſonder boomen: daer groepden van ſelfs/ menichte van aerd- helpen: boozts/ ſterck- helpen/ hinne helpen/ ende dier- ghelijcke: oock een ſoorte van ertten; ende ſoo ſp ſchryjben in haer Journael/ eeni- ghe appen van tartwe ende gerſt. Sy noemden deſe rieviers/ port lolly; ende boe- ren van hier langs de kuſte naer port Negro, twaelf leguen boozder/ bebindende ſtande van de ſelve gheſtalle als boozen. Sy vonden mede in de rivieren veel kreeften ende moſſelen / ende andere klepne viſch; als mede veel water- ghebo- ghelte/ niet alleen in de rivieren / maer oock op de kuſte / te weten / veelderhande ſoorten van wilde eynd- boghels ende gansen; oock ſneppen/ diipben/ rep- gers/ ende andere onbekende boghelen. In zee is menighe van cabeljau/ ende andere ſoorten van zee- viſch. In t landt is veel gheboonne / doch meelt ey- ken ende denne- boomen/ bercken / ende dierghelijcke / van ſaen niet ſeer dicht by den anderen: quamen van daer weder te rugghe naer Terreneuf. Wat boozder hier is ghepaſſeert/ en bebindemen noch niet beſchreben: alleen ſoo ſien wy de ſtaerte die Mr Purchas in ſyn boeck heeft in- gheboeght/ dat de baye Fran- çoiſe daer ghenoomt wordt Argals baye; ende de Provincie van Cadie, The province of Caledonia; ende het nooꝝdelijcke ghebede aen de groote rieviers van Canada, The province of Alexandria; ende datſe de rieviers van S^{re} Croix ofte des Etechemins, noemen Twede; ende die van St Iehan, Clyde; ende de baye de Chaleur binnen de golfo van St Laurens, Forthe.

De Engeliſchen hebben inſgelijcks begonnen haer neder te ſaen op t Epland van Terreneuf, in den jare 1610, op t land welck legt aen de bape van Concepcion, ende elders/ ende zijn daer in de volgende jaren boozts gebaren; want bevinde by Mr Purchas boeckten/ dat in den jare 1622 daer volck was ghebracht op de kollen van den Heere George Calvert, Ridder/ ende principael Secretaris vanden Ko- ningh van Groot- Britannien; de welcke landen aen Farryland, in de Provincie van Avalon, ſoo ſp die noemen. Den Gouverneur van dit volck Eduard Winne, ſchrijft in Auguſt des ſelven jaers/ dat haer ghelwas van tartwe/ gerſt/ haver ende boonen ſeer ſchoon ſtonde: ende dat het o winters daer niet ſoo koudt en was als men ghemeynt hadde: dat ſp middel hadden ghebonden om daer ſeer goet ſout te maken: ende dat alle zaden/ boomen/ wijngaerden/ ende andere planten daer ge- boꝝcht/ ſeer wel toe- namen. Een ander verhaelt dat de boſſchen aen brandt wa- ren gheſleken/ ende hadden t gheboonne wech ghebrandt wel dijen wijlen in t ronder. Wy hebben goet gevonden dit in t kout hier by te voeghen/ tot dat booz- der beſchreben wordt t ghene de Engeliſchen hier ſullen verrichten.

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het derde Boeck.

VIRGINIA.

Inleydinghe.

AEn Nova Francia paelt het land, veelck nu eenighe volghende daer in de ghemeyne stijl, ende de directie vande Engheleche (die dit quartier eenige jaren herwaerts sterck hebben bevaren, ende oock ten deele hebben ontdeckt,) in't gemeyn noemen Virginia; bepaelt zijnde tusschen de hoochte van vier-en-dertich ende vier-en-veertich graden by noorden de linie: hebbende aen de oost-zijde de groote zee; aen de zuydt-zijde de Provincie van Florida; ende aen de noords-zijde de Provincien van Nova Francia; aen de vvest-zijde de limieten noch open ende onbekent. Dan om eyghentlijck te spreken, soo en strecke sich den naem van Virginia soo verre niet, maer is een verre kleynder ghedeelte, confinerende met Florida aen de zuydt-zijde, ende voorts voor dry ofte vier graden, streckende naer't noorden; te vveten dat quartier, veelck door Sir Walter Raleigh in den jare 1584 is aen-ghenvangen te ontdecken, ende met een ofte meer Colonien van Engheleche te beslaen, als wy hier naer sullen verhalen; doch door dien dat de selve ontdeckinghen eenighe jaren stil gestaen hebbende, daer naer weder zijn her-vat by de Engheleche Virginiaensche Compagnie ontrent den jare 1606. in een quartier meer naer't noorden streckende, (te vveten op de hooghte van seven-en-dertich graden) so is het, dat men dit deel nu ordinarij Virginia noemt, ofte veel beyde dese deelen, te vveten van dry ofte vier-en-dertich graden af, tot de negen-en-dertich, veelck wy hier naer particulierlijck sullen beschrijven; ende het voorder deel van dit quartier tot de limieten van Nova Francia toe, hebben onse Nederlanders voor een seker ghedeelte ghenoomt Nicu-Nederlandt, door dien 'selve by de onse eerst ontdeckt ende bevaren, ende oock bewoont is geweest; ende i noordelijckste ghedeelte hebben de Engheleche nu eenighe jaren her-vaerts Neuvv-Engelandt begonnen te noemen. Ende hoe veel wy dit laetste ghedeelte in't voorgaende Boeck ten deele hebben beschreven, volghens 'gheene de Francoisen daer van in druck hebben wyt-gegeven, soo sullen wy niet te min hier by voeghen een naerder beschrijvinge, gelijck als deselve by Capiteyn Iohn Smith is wyt-geghen; doch eer wy daer toe komen, soo en hebben wy niet willen voor by gaen de ontdeckinghe van dese quartieren, eertijds ghedaen by Iean de Verazzano Florentijn, door bevelende op de koften vanden Coninck van Franchrijk, veelcke wy hier vervolgghens sullen in-voeghen.

Het eerste Capittel.

De voyagie van Iehan de Verrazano.

HE HAN Verrazano een Florentijn/ scheyde met last
ende commissie van Francops de eerste koninck van Franck-
rijk/ den 17 Januar. 1524 van de Eplanden van Canarien:
ende nam syn kours West-waerts met een schoonen oosten
winde/ ende voeren in de tijdt van vijf- en twintich daghen by
gissingh wel vijf hondert mijlen: daer naer selden sy haer kours
welc ten nooyden/ soo datse naer andere vijf- en twintich dagen
seplens/ een nieuw-landt ontdeckten/ dat seergh by de water lagh/ ende by de vie-
ren die sy daer saghen/ oordeelden sy dat het bewoont moest wesen: ende streckte
naer 't supden toe; seplden wel vyftich mijlen langhs de kust om een bequame
haben te vinden/ dan die supde-waerts upt niet bindende keerden sy naer 't nooy-
den/ daerle oock gheen haben en vonden/ soo dat sy het setten by de kust/ en haer
boode aen landt seplende/ vonden sy daer veel volcks aen strandt/ die de blusht
namen/ ende somtijds met verwonderingh op de Christenen bleuen staen gape-
dan eyndelijck doo; teekenen versekeret zijnde dat haer niets en soude mischie-
den/ soo wesen sy haer een goede plaats om te landen/ ende presenterden hun
oock van haer virtualie. 't Volck ginc naecht/ upt ghenomen datse haer scha-
melhejde deckten met secker velckens/ waren byyn van couleur; wart hapt/
anders fraep van fastoen ende wel gheproportionert. 't Strandt was bedekt
met syn sandt/ welck rijt in secker kleyn heubeltjens; ende daer achter was seer
fraepe hooghe grondt ende veel gheboomte. Dit landt dat sy eerst ontdeckte was
op de hooghte van vier- en-dertich graden by nooyden de linie/ in een goede ende
ghelonde lucht: sy vonden dat daer in de Soner meel nooydt welc ende welc
winden regnerden/ met klaer ende seker weder ende wepnich reghens; ende
hoortwel het een blacke strandt was/ soo en vonden sy het daer niet quaet ligghen
met de schepen/ doo; dien de kust supber is van klippen. Scheyden van hier/
houdende langhs de kust/ welck sy bevonden te strecken naer het oosten/ en
saghen daer continuelijck veel vieren aen het landt. Daer naer bevondmen het
landt te strecken naer het nooyden/ ende dat hem veel schoonder ende plaplanter
op dede. Waren daer aen landt ende vonden het volck by naer ghelijc als het
voorgaende; saghender veel wijngaerden die aen de boomen op kdommen/ de
welcke haer bedunkens wel goede vruchten souden gheven/ in dienle wel ghe-
cultiveert waren ghetweest. Voeren soo al voorts langhs de kust naer haer
gissinghe wel hondert mijlen/ daerle een fraep riebiere vonden; daer streckte de
kust weder oost-waerts aen/ de welcke sy voorts volghden by de vijftich mij-
len/ ende ontdeckten doen een Eplandt welck hadde de forme van een trian-
ghel/ ligghende thien mijlen van het vasse landt/ vol van berghen die dicht met
boomen begroepet waren; ende wel bewoont/ welck sy noemden Claudia.
Vijftien mijlen verder vonden sy een goede haben/ daer sy seer goet ende trac-
tabel volck vonden/ die een koningh onder haer hadden/ welck ghekleedt
was met een Herten vel/ konstelijck gheschocht/ vonden onder haer veel roodt
koper/ daer dese Wilde groot werck van maecten. Dit landt was ghelegghen op
de hooghte van een- en-veertich graden ende twee derde/ ende streckte oost ende
west; de mondt van de haben lagh open naer het supden een half mijle breedt/
dan binnen in strecktele oost een nooyden twaelf mijlen/ ende werdt daer breder
ende breder/ en maecter een golfo die wel twintich mijlen groot is/ daer vijf
kleyn Eplanden in laghen die seer schoon en vruchtbaer waren. In het mid-
den van het in-komen van dese haben is een rodtle van steen/ bequame om een
fort ofte kasteel te maken om de haben mede te beschermen. Scheyden van
daer

daer den vijftien May, ende liepen voorts langhs de kuste wel hondert ende vijftich mijlen / bindende 't landt al bp naer 'tselbe/ dan dat het waer hoogher was met eenighe bergghen: de kuste streckte bp de vijftich mijlen oost-waerts / ende daer na weder nooydt-waert aen / bonden 'tvolck daer seer different van het voort-gaende / want ghelijck het voort-gaende seer gentiel ende courtois schyn te wesen / soo was dit heel wildt ende woest / seer rouw volck ende barbaris / soo darfe doot gheen middelen eenighe onder-handelingh met haer-lieden konden bekomen. Sp waren ghekleedt met beeren-huyden / otters ende zee-robben / ende andere vellen: haelden haer voetsel / soo verre sp konden mercken / bp visschen ende jaghen / ende secker wortelen die het aertrijck daer van selks is voort-brenghende. Sp en hadden gheenderlep graen / ende en bouwden de aerde oock niet / oock en scheen het landt niet bequaem te wesen / om eenighe vruchten voort te brengen. Als sp pets wilden manghelen / so o quammen sp op de klippen ende lieten aff 't gheen sp wilden / ende eyschten daer voort mellen / vissch-haken / ende dierghelijcke dinghen / ende en wilden 'tvolck niet laten te lande kornen / wat courtelie men haer oock presenteerde. Waren in spijt van haer wel eenighe mijlen in 't landt / doch schooten met pijlen naer 'tvolck / ende bluyten dan in de bosschen. Sp en bonden in 't landt niets van eenighe werelde / als seer dichte bosschen ende sekere woeste bergghen / die wel eenich minnael schenen in sich te hebben / want 'tvolck hadt eenighe kopere trecken in de oogen hanghende. Schepden van daer haren kours nooydt-oost aen-stellende / langhs de kuste / welck sp geplantert bonden / ende met blacke grondt sonder boomen / met hooge bergen binnen 'tlands: sp ontdekten wel 32 Eplanden / al dicht bp het vaste-landt ghelegen / zijnde kleyn / met veel kromten / makende veel goede havenen en canalen tusschen beyden de Eplanden in / en soo voorts seplende nooydt-oost waert aen / quammen naer hondert ende vijftich mijlen seplens aen het landt dat te vozen bp de Brittoenen ondeckt was ghetwerft / op de hooghte van vijftich graden bp nooyden de linie. Van waer sp reloverden weder te keeren naer Wyankrijck / ende arriveerden te Diepe in Iulij des voorts. jaers 1524. In dit verhael van Verazzanos bopagie vinden wy de ghelegentheyd van dese gantsche kuste / in 't gros beschryven / want het landt hier in sulcker manieren upt en in streckt / als wy ten deele reede hebben ghehoort / ende nu vozer sullen hozen: Van ghelijck sp in wepnigh plaetsen te lande was / soo en heeft sp de ghelegentheydt van de landen ende volckeren niet naerder konnen ondersoeken. Laet ons nu vozer sien wat de Engelsche / ende de onse daer van hebben onder-bonden / ende in 't licht ghebracht.

NIEUW-ENGELANDT.

Het tweede Capittel.

De ghelegentheyde van dit deel van AMERICA welck de Enghele nu noemen NEW-ENGLAND, by Capteyn Smith beschreven.

T Ghedeelte (seggt sp) welck wy noemen Nevv-England, is ghelegen tusschen den een-en-veertichsten grade / ende den vijf en-veertichsten bp nooyden de linie: doch het deel daer dit discours van spreckt / streckt sich van Pennobscot tot Cabe Cod, eenighe vijf en leventich Spaensche mijlen / bp een rechte linie d'een van d'ander verscheyden; tusschen welcke palen ick ghesien hebbe een mincken veertich differente woon plaetsen op de zee kuste / ende bp de vijf-en-twintich seer goede havenen ghediept. In welcker veele daer ankeringh is voort vijft hondert seplen van eenighe lasten: ende in sommighe oock wel voort vijft duysent: ende meer dan twee hondert Eplanden / ober-wallen zijnde met goetd houdt / welcke veel meer goede havenen gheben / als ick doen tijdt hadde om

Confereert die merkes 11 ende 12 cap. van't voort-gaende boeck.

Alfoo de
volcke-
ren veel
haer
noemen
na hare
overfte.
foo en is
niet te
vervoo-
derf dat
de name
dick-
vvils
verande-
ren.

wel te onderfoeken. De principaelste wooninghe nooyt waer des daer top aen
waren / was Pennobscot: zijdt waerts langhs de kuste / ende op de riebieren
vonden top Macadacut, Segoeck, Pemmaquid, Nusconcus, Kenebeck, Sa-
gadahock, ende Aumoughcavgen; ende tot dese contrepren behooren de volckeren
van Segotago, Pagkhuntanuck, Pocopassum, Taughtanakagnet, Wabigganus,
Nassaque, Mashcosqueck, Wayvugvock; Moshoguen, Wakcogo, Paishara-
nack, &c. Het dese zijn gheallieert de contrepren van Aucocisco, Accominticus,
Passataquaek, Aggavvom, ende Nacmkeek: al dese soo veel ick konde spreken
differeren tusschen in tale / manieren ende goubement: hoe wel meest heerschap-
pen op haer sels zijn / nochtans houden sy de Bashabes van Pennobscot de booz-
naemste onder haer. De naeste die ick kan gedenckē by name zijn de Mattahunts,
twee plantende Eplanden van hoven ende kooyn-belden / een myl in zee van't
vaste landt af-liggende: van Totant, Massachusett, Pocapauvmet, Quonahaf-
sit, Sagoquas, Nahapassumkeek, Topenet, Sceaauv, Tothet, Nascocomac,
Accomak, Chavvum: De andere zijn al gheernaemt Massachusets, van een
ander taal / hantewende conditie / aen-langende haeren handel ende koop-man-
schap; tot elck van haer wooninghen behooren diverse doopen ende volckeren /
ende by haer relatien ende beschijvinghen / meer dan twintich diverse woon-
plaatsen ende riebieren / die verre te landt-waert in strecken / sels tot diverse
grootte lacken / daer de meest van haer bevers ende others vanghen en dooden.
Van Pennobscot tot Sagadahock is dese kuste al bergich / veel Eplanden ende
grootte rodfen / doch bewaalen van alle sooyten van traep hout / tot den bouw van
huysen / booten ende schepen; met een onghehooffelijke menichte van visch / ghe-
voghele / ende sonderlinghe gorde vruchten tot behoef van de menschen. Tus-
schen Sagadahock ende Sowocatuck, zijn maer by oft vier landt-bapen / maer
tusschen dat ende Cabe Cod seer vele; insonderheyt de kuste van de Massachu-
sets, is soo diverscheijck ghemengelt met hooghe / klepighē ende landighē heu-
bels in een plaetse ende van lange strecken van diverse sooyten van grondt / ende
vier-kanten van steen op ander plaatsen / soo vromdelijck verdeckt met aderen
ofte beynen van diverse kouleuren als hert-steen tot cinnemagie / schalien booz-
tichels / mo;we steenen om somaynen ende smitten van te maken / om glas en pfer
in te smitten; soo dat seer gheijck zijn de kuste van Devonshire, ende men sou-
der naer mijn meyningh sulcke steen-steen konnen maken; oft soo sy niet en zijn
van gelijcke qualiteit / soo komen sy seer na by: ende dit alles boven de andere ad-
vantagieuse ghelegentheden die ick daer geobserveert hebbe / dat in dien het mine-
rael soo goet pfer ende sael woxt bevonden / als ick toete 't selve te wesen / binnen de
palen van het landt. soo doxt ick mijn hooft te pande stellen (hebbende maer volck
die wetenschap hadden om de Simplicia die daer groeyen te beneficiëren) te vinden
daer alles wat noodich is tot maken en up-treden van goede schepen / ende goede
waren tot haer vrucht / in 't compas van tijen ofte veertien mylen. Boozwaer
dese landighē ende steenige heubelen / soo wel beplandt met hoven ende kooyn-bel-
den / ende soo wel betwoont by een traep / sterck ende wel geypropotioneert volck / de
grootte van de boomen die daer wassen / en insonderheyt de ghetempertheit van de
lucht wel aengemerckt zijnde / soo en kan men niet anders oordeelen oft het is een
up-t nemende landt berpde van grondt / ende vruchtbaerheyt. De principael-
de sapel daer men booz eerl rekeningh soude konnen op maken / is visch. Hier is
oock alfoo goede grondt als eenich mach ligghe op de hooghe van een stee en
by-en-veertich graden; ende soo vruchtbaer / dat sy sonder quetse eenighē sooyte
van gram wil boox: byenghen / doch d'een beter als d'ander: hoe wel de somer
hier niet soo heet en is / ende de winter kouder aen de zee-kant / als sy zijn in
Europa ende Asia op de selve hoogheden; des niet teghenslaende / plante ick een
schuyt / aen de top van een klippich Eplandt op de hooghe van by en-veer-
tich graden en een half / vier mylen van 't vaste landt / in Majo, welck soo toe-
nam /

nam/dat het ons in Iunij ende Iulij diende van salact krupden; ende al sooyten van
 bee konnen hier op de Eplanden oft half-Eplanden wel ende sekerlyck ghe-
 boedt worden. Wat de visschingh belanght; in Mart, April, May, en half Iun
 is hier abundantie van cabeljauto; in May, Iun, Iulij, ende August van fleur/
 welcker roghen de Cauiaet ende Potargo gheben: en van haringh is daer een on-
 upe. Iyckelycke menichte op de kust. In't epndt van August, September, Oclo-
 ber ende November hebby weder cabeljauto. Soo datmen hier in alle laploeren
 hem kan dienen van visch. 'Tis byten twijfel dat daer ghenoech louts sal kon-
 nen werden ghemaecte / ende wijs men de pannen practiceert / kan men hem die-
 nen van 't gheene daer reede is. Van sekerere besien diennen noemt Alkermes, we-
 lende thien schellinghen 'tpontd weerdich (doch is wel voo; deertich ende beertich
 schellinghen 'tpontd verkocht) kan jaerlycks een goede quantiteit verlamelt wor-
 den. Inghelicheit van de mulcus ratten kan sonderlingh ghetoim ghetrocken wor-
 den by de gheene die haer moerpe daer aen willen besteden. Van bebers / otters/
 marters / swarte bossen ende andere kostelycke voeperingh kan men jaerlycks ses
 oft seuen duplent hebben: ende meer indien men de Francoplen haren handel
 konde stoppen: byt-en-twintich duplent warentder in het jaer 1616 upt dese
 nooyder quartieren in Vrankryck ghebracht. Wat Hynen daer metter tyt
 louden konnen ghebonden worden / moet den tijdt leeren; de apparentie is seer
 groot.

De wateren zijn seer supber / komende voozys upt het innerste van de rodfis-
 ghe bergghen.

De krupden ende byuchten zijn van diuersche sooyten; als Alkermes, coxrenten
 oft een byucht als coxrenten / moer-bespen / wijngaerden / hime-bespen / crup-
 bespen / pypmen / wal-noten / hase-noten / etc. Pompoenen / aert-bespen / boe-
 nen / certen / ende Mayz; een sooyte ofte twee van blach / daerle haer netten van
 maken / ende linnen om te visschen.

Deelderhande ghebooghe: veel sooyten van visch; ende beelderhande bier-
 boetighe dieren.

Het derde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van 't selve quartier.

T Nooydelijckste deel (seght de selue) daer ick was / is de Bay van Pennobscot, Champl.
 welck is oost ende west / nooydt ende zuden meer als thien mijlen; dan mijn
 ghelegheghenheyt was sulcks / dat ick ny molk laten ghenoeghen met het verhael
 van de gheene die ick daer inde bap bondt; als te weten dat die riebier seer ver te
 landt-waert in liep / en wel bewoondt was by veel volcks / dan datle van hups
 waeren / ofte om te visschen tusschen beyden de Eplanden / ofte te jagghen in de lac-
 ken ende bosschen. De bape is vol van groote Eplanden / van een / twee / ses /
 acht ende thien mijlen in de lenghde / welcke die verdeen in seer veel fraeye habe-
 nen. Ken't oosten van dese bape woenen de Tarentines, doot vanden ban't
 volck dat top spraken: daer woenen de Fransche. Nooydt-west van Pennobscot
 is Mecaddacut, aen de voet van een hooghen bergh / in maniere van een soztrelle
 tegghen de Tarrantins, ghelegghen aen de hooghe bergghen van Pennobscot, daer de
 zee teghen laet; welck men boven alle verghinderling wel seesthien oft achthien mij-
 len mach sien. Segochet is de naeste / dan Nusconcs, Pemmakid ende Sagada-
 hoc: De riebier op (daer de Welckerse colonie eerstis was ghelegt) zijn de An-
 muckcavvgen, Kinnebeck, ende andere meer / daer eenighe velden met kooyn be-
 plantd zijn. Langhs dese riebier 40 oft 50 mijlen en lagh ick niet dan hooghe
 dupnen van rodfisen met houdt ober-groepet; mer daer de Wilde woenen /
 is de gronde seer bet / ende byuchtbaer. West-waert van dese riebier is de con-
 trepe van Aucocisco, in den bodem van een byede ende diepe bape / vol van veel
 groote

noemts
 Pemse-
 gouet.

Champl.
 noeme
 de rie-
 vier
 Quiane-
 bequy.

Champl.
noemt
de rie-
vier
Chora-
coet.

groote Eplanden welck seer goede habenen gheben. So wocotuck is naest op een
smal punt van een byede landt-bape/ welck veel klippen en Eplanden heeft/
maer weynich goede habenen/ als vooz bercken. Daer al dese kuste tot Pennob-
scot, en soo verre als ick sien konde oost-waert aen/ is niet dan sulcke hachelighe
kliffs ende rotsen en steenighe Eplanden/ dat te verwonderen is hoe soo groote
boomen daer konnen wassen. 'Tis een landt om eer van te verschuycken/ als op
te verlusten; nochtans is de zee daer soo visch-rijck/ als pebers licht te vinden is;
ende dese bar Eplanden soo versien van goede houdt/ fonteynen/ vruchten/ visch
en ghevooghete/ dat wel te ghelooven is/ hoe wel de kuste soo onghesien is/ dat de
vallepen/ plapnen ende 'tbinneste van 'tlandt/ wel moghen vruchtbaer zijn.
Als ghy de kuste vervolght naer 'twesten/ Accominticus ende Passaraquack zyt
twee bequaame habenen vooz klepne bercken/ ende goet landt binnen de kliffen.
Angoam is de naeste; dese plaetse soude pemant die curicus ware/ konnen con-
tenteren/ doch daer zijn veel landen aen 'tin-komen van de haben/ ende de bape
is wat te verre van de diepe zee. Hier zijn veel rijende heuvelen/ ende daer aen
ende op veel koozn-belden. Aen't oosten is een Eplandt twee oost dyp mijlen langh/
d'een helft van goet gras/ bequaem tot weyden/ met veel schoone recken van
moer-besie-boomen/ ende andere/ seer bequaem om daer een wooningh te heb-
ben/ dooz dien de haben seer secker is. Naimkeck hoe wel het roefligher gronde is/
(want Angoam is sandich) is niet gheringher/ soo veel de haben/ oft yet anders
belanght/maer het volck upt-ghenomen. Van hier streckselich in zee 't schoon hooft-
landt Tragabigzanda, met dyp Eplanden daer vooz/ d'ise noemden de dyp
Turck-hoofden; naer't noorden van dese/ loope een groote bape in/ daer twp son-
nighe woninghen en koozn-belden vonden: so segghen dat hier een groote rievier
is/ ende by de dertich doypen/ dan om dat de Francoslen hier haren handel had-
den/ soo en hebben twp niet naerder ondersocht. De Eplanden van de Mattahunts
zijn aen de west-zijde van dese bape/ daer veel Eplanden zijn/ ende sonder quetie
veel havens; dan volghet 'tlandt van de Massachusets, welck is 't paradijs van dit
heel landt; want hier zijn veel Eplanden al met koozn beplant; moer-besie-boom-
men ende wilde thapnen/ ende goede habenen/ ende de kuste is meesten-deel hooge
klepighe ende sandighe heuvelen. De zee kuste in't vooz by barnen/ verthoont al
langhschenen groote koozn-belden/ en veel wel ghepropotioneert volck: maer de
Francsie die hier wel ses weken waren ghebleven/ en hadden ons niet over ghe-
laten om de Wilde over te examinieren: te weten/ ofter wel dyp menschen op
dese Eplanden waren: ende de rievier veel dach-repen te landt-waert in loope.
Wp bevonden 'tvolck van dit quartier seer vriendelijck: maer in haer furie oock
seer valsant. Want op occasie van twist die twp met erner krieghen/ voer de selve
met dyp meer over de haben van Quonahassit op seker klippen daer twp moesten
passeren/ ende schoten daer met pylen soo langh naer ons als so mochten. Van
kome ghy te Accomack, ten seer goede haben en goet landt/ ende niets ghebre-
kende dan industriens volck. Naer veel vrientchap/ op een klepne oorsaeck/
vochten twp met veertich oft vijftich van 'tvolck; ende hoe wel daer enighe doot
bleven/ ende enighe ghequest/ soo wierden twp over een upz tijds weder vrienten.
Cap Cod is 'tmarke dat hem presenteret welck allen een hooft-landt is van hoo-
ghe sandighe berghen/ over waallen met strupcken van pijn-boomen en dier-ghes-
lyck/ een excellentie haben vooz alle winden; dese kape woijt ghemaectt van de
zee aen d'een zijde/ ende een groote bap aen d'ander zijde in forme van een seckel;
daer op woont 'tvolck van Pawmet, ende inden bodem van de bap 'tvolck van
Chawum. (De groote bape die desen hoek maectt/ met het vaste landt woijt)
by de onse ghenoomt de Staten Baye, ende de klepne die van de kromte van den
hoek selfs woert ghemaectt Fuyc Baye.) Binnen dese bap is een supbre kuste/
dan black/ soo dat men wel een mijl daer van dient te blijen: Champlain met
syn bercke was daer op acht voert waters wel een mijle van strandt: vonden daer

Champl.
noemt
het Cap
S. Louis,
ende de
onse
vrij-
gaerts
hoeck.
by zay-
den de-
sen hoe-
stellen
de onse
Graef
Hen-
drick
bay, en-
de de
Vos ha-
ven.

Wort by
de onse
ghe-
noemt
de Graef-
bay.
De Fran-
sche
noemen
die Cap
blanc.

ren goede haben welck sy noemden port aux Huîtres op de hooghte van twee-
m-beertich graden / vijf mylen van Cap Blanc, welcke kape van dese haben
leght noo:dt-noo:dt-oost: naer't zuydt ende zuydt-westen van de kape is ghe-
bonden een dangeccuse d'hooghte van sanden ende klippen. Maer soo verre als
ick het selve om-boer (leght Smith) vondt ick dertich baden diepe diecht onder
strandt en een stercke stroom; welck my doet gheloooven dat daer een canael moet
wesen om dese d'hooghte / daer de grootste ende beste visch is te bekomen winter
ende somer / van 't gantsche landt. De Wilde segghen dat daer gheen canael en
is / maer dat de d'hooghten aen't vasse landt beginnen by Pawmet tot het E-
landt van Nausir, ende soo hem upe-strecken buyten haer kennis ver in de zee.
Daer aen is ghelegen Capavvack, inde die overvloedige landen van koper/ko:en/
volck/ende minerals: die ick tlaetste jaer ginck ontdecken; van miste mijn wegh.
Sy verhalen dat de Massachusets sommijdes ooploghen met de Bashabes van Pen-
nobscoot; en zijn oock met alstijdes vrienden met die van Chawum ende haer ghe-
allieerde: dan nu zijn alle vrienden / ende handelcn met den anderen / op pe-
ders frontieren; want en maken gheen vopagien als van Pennobscoot tot Cabe
Cod, selden tot Massachewset. In't noo:der quartier begonden sy koo:nte plan-
ten/daer die van 't zuyder quartier sulcken abundantie van hebben / dat sy daer
boo: krijgen van die van 't noo:der quartier wat sy willen; ende in de winter meet
abundantie van visch ende voghels; doch beyde winter ende somer hebben sy in
sommige quartieren van beydes: wotende het gettemperde landt / tusschen koude en
hiete / welck is tusschen de sinie ende de pool; maer de pesterige is noo:dt waert be-
ter / en abundanter als zuydt waerts.

De principaelste Eplanden ende berghen boo: landt-marcken zijn dese; het
hoochste Eplandt van Sorico in de kape van Pennobscoot: maer de dyp eplanden
en een ksp van Martinnack zijn voorder in zee; Metincus is insghelijcs dyp
blacke eplanden ende een robste; tusschen Martinnack ende Monahigan: welck is
een condt hooch eplandt / ende dicke by het selve Monanis, tusschen welck is een
klepne haben daer wy ankeren. Inde eplanden van Damerils is noch een sulcke:
Sagadahok wordet bekend by Satquin, ende hier ofte vijf eplanden in de mondt.
Smeyts eplanden zijn een hoop te lamen / gheen meer daer ontrent tegherl ober
Acomincens. De dyp Turks-hoofden zijn dyp eplanden / die men verre ter zee-
waert in liet in regard van het hooft-landt. De principale hooft-landen zijn alleen
Cape Tragabizanda ende Cap Cod. De principale berghen zijn Pennobscoot,
ende den bergh van Aucocisco; den grooten bergh van Safanou, ende den hoo-
ghen bergh Massachusir.

De Fran-
coysche
haute.

Het vierde Capittel.

Verhael van't ghene eenighe jaren herwaerts by de Enghelsche is
voor-ghenomen in dit quartier.

DE Enghelschen hebben hier begonnen met oorde te handelen van den jaere
1606 af; Als wanneer patenten by den koningh wierden ghegheven om
t'zuydt ende noo:der quartier van Virginia te populieren / met expes bebel / dat sy
kinnen de hondert mylen niet by een en souden kotten. Die van de noo:dt-zijde
souden daer t'erst Capiteyn Henry Chalons, van dese wierdt ghemomen by de
Spaegniardten. Ontrent de selve tijdt sondt Sir John Popham, Lord Chiefe
Iustice van Enghelandt den kschip / waer ober commandeerde Capiteyn Thomas
Haman, welck zeilde naer de riebiete van Sagadahok; tot assistentie van den
boo: schepden Chalons; dan den selven daer niet vindende / ondeckte de kust
ende havenen / ende quam soo weder t'hups. In den jaere 1607 was een woon-
plaetse ghelegt op de riebiet van Sagadahok, ende hondert landt-lieden dertwaerts
ghesonden in twee schepen door de boo: schepden: Sy kosen haer woon-plaets by

Discour-
of New
England

Parchas
Pelgrim.

de mondt van de rievier in een Peninsula, ofte half Eplandt / ende houden daer een fort : Sijlden de rievier op om die te besoecken / ende 't landt daer om her / en ghemoeten een Epland daer een groote val van waertren was / daer sy haer boort met een coutou moelden ober-trecken / en quamen boorts tot een ander slootingh / daer niet ober was te komen. Vonden 't landt vol van duppen wit ende roodt / goede hoppe / ajupn / loock / epcken / wal-noten / ende goede gront. 't hooft van de rievier leght op vyf-en-beertich graden ende eettelijke minuten ; Cape Sineamis op dyp-en-beertich en een half / een goede plaetse om te fortificeren. 't Fort hiet St George ; daer blevender vyf-en-beertich ; Capiteyn George Popham was haer President / Raleigh Gilbert Admirael. 't volck sechern lust te hebben in ons volck debotie / ende seiden dat de koningh James een goet koningh was / en syn God een goede Godt / ende Tanto hoogs : soo noemense een doosen Greet / die haer elcke maent hanteert / ende doet hem van haer dienen upt bycke. Dit volck spreck van eenighe Canibals ontrent Sagadahock, met tanden dyp duppen langh / maer lange niet. In de rievier van Tamescor vonden sy oeffers neghen duppen langh / ende haer wiert gheseyt / datter aen d'ander zijde wel eens soo groote waren. In Februario soxt haer President ; ende in Engelandt Sir John Popham mede ober-leden zijnde, soo byack de colonie weder op / ende quamen met de schepen die daer maecte jaer ghelonden waren / weder te rugge / hebbende in de tijdt datse daer ghetwoont hadden een sterke barcke ghetimmer / die haer in't weder-kerren wel te passe quam. Dit discouragierde de participanten soo / dat daer inlangh geen spreck en was van daer weder volck te planten. De Franckse namen hier doo ocrasse om haer te planten in de limiten van de Enghelesche ; doch die van Virginia sonden Sir Samuel Argal, welcke de forten van de Francospen surpneren de / die se gheboudt hadden by Mount Mansel, St Croix, ende Port Real : nam haer gheschut wegh / ende brocht haer schip / provisie / ende alles naer Virginia toe. De Enghelesche daer naer weder nieu couragie ghekreghen hebbende / sonden daer op een nieuws Capiteyn Hobson en andere / met twee Wilden van dat quartier : dan dese schepen daer aen-komende / vonden dat een Enghele-man met namen Hunt, naer dat sy syn handel met de Wilde hadde ghedreven / de arme Wilden onder 't deckel van wienischep schep hadt ghelockt / ende vier-en-twintich wegh ghevoert / ende in de strate van Gibraltar doo : slaven beckoche ; welcke daer de Enghelesche soo haerigh maecte by dit volck / dat sy dese reple mede te vergeefs deden. Daer naer wierdt daer ghelonden Capiteyn John Smith, in den jare 1614, welck arriveerde aen het Eplandt Monahiggan op de hooghte van dyp-en-beertich graden ende een half by Noorden de Linie ; was daer gelonden op de Wal-bilch-banch / ende een goudt en koper : mijne te besoecken : dan bevonden het de rechte Wal-bilchen niet te welen / daer men den traen van maecte : de mijne was maer een pdel boort : geven van de schipper om een reple te maken ; soo datse maer eenighe d'hooghe-bilch / ende eenighe peltierje 't hups brochten. De selve boert weder derwaerts 't naeste jaer / dan met quaet succes / want sy wierdt van de Franckse roovers genomen. Daer naer wierdt in Terreneuf ghebonden een van de Wilde die sy dien Hunt waren wegh gevoert met namen Tasquantum, waer van kennis gegeven zijnde aen de Compagnie by Capiteyn Darmer, met becloeck van hulp tot syn boort-nemen : sondt de compagnie derwaerts Capiteyn Rocraft ; dan alsoo Darmer daer-en-tusschen goet gebonden hadt selks naer Engelandt te komen / Rocraft daer aen-komende / ende hem niet bindende / was van syn stek ; nam een Franckse becke die daer in een kreecke ghevilscht ende ghehandelt hadde / welck sy met syn schip naer Engelandt sondt / wende een Frans-man van de Religie ; Rocraft boert boort met de becke / ende doo conspiratie van syn volck was sy naer om hals / doch sette de verraders aen landt / ende quam selks in Virginia om hulp / daer sy vermooyde wierdt / ende de becke verloren. Soo det syn boort-nemen oock tot niet quam ; ende Darmer van Engelandt daer komende / ende desen Rocraft met syn

Siet de
historie
van l'Es-
carbot.

Deser. of
Neuv
England
by
Smith.

syn bereike niet bindende/ was insghelycks ghefrustert in syn booz-nemen; ende ghesolbeert zijnde weder naer Engelandt te keeren / ontmootte hy secker Hol-
lantse schepen/ die eenighen handel al booz die tyd ghehadt hadden in Hudsons
riebiet/ daer hy sulcken bescheert van bequam van de ghelegentheyt van 't lande/ dat
hy booz voort in syn ontdeckinge/ ende ondeckte veel fraye riebiere/ ende vursch-
bare kusten/ ende Eplanden/ de spatie van tachtentich mylen oost ende west/ want
soo streckt de kuste van Hudsons riebiere tot Cape James. Hier op wert goet ge-
bonden een nieuwt octrop van den koningh te verskaffen/ dooz dien die van 't yps-
der quartier van Virginia een nieuwt octrop reede hadde bekomen/ ende haer limi-
ten soo verlekert/ dat de dese ghenoeghsaem upt-ghesloten/ ende verlaten waren.
Daer viel eenigh debat op/ soo dat wel twee jaer aen liep eer dese nieuwt Com-
pagnie konde ghesontmeert worden/ welck nu eenighe Colonies heeft begonnen te
planten/ als top hier volghens sullen verhalen, doch eerst verhalen de ghelegent-
heyt van 't lande/ als die Compagnie 't selve in d'ruk heeft upt-gegeven in het
jaer 1622.

Het vijfde Capittel.

Ghelegentheyt van NEVV ENGE LAND (als het nu voort genomen)
uyt het relaes van die Compagnie.

In 't planten van nieu Colonien in byemde landen is sonderlingh te letten op
de lucht om de ghesondheys wille van die daer sullen woonen, op de gronde
ende vruchtbaerheyt/ om te moghen winnen koop/ ende veer aen te quereken. op
de zee/ om de bequaemheyt van den handel met de selve plaetsen. Wat de quali-
teyt van de lucht belangt/ het is kennelyck dat de selve boozt komt ofte upt de ge-
neraerle dispositie van 't Climaet/ ofte van de particuliere ghelegentheyt van de
plaetse. Wat het Climaet belangt/ dit lande is niet alleen ghelegen inde getem-
pde Zone/ maer hy naer in 't midden van de selve/ dooz dien 't middelste deel van
dese contrée heeft ontrent d'phondert ende thien graden lenghte; ende is gelegen
op de hooghte van vier ende vijf-en-vertich graden van noordelycke breedte; dat
is twintich graden van de Tropicus Caneri, ende oock so veel van Circulo Arcti-
co, ofte het byscende quartier; tusschen de limiten van 't vijfde ende sesste Climaet;
daer Wyckryck ende Italien mede onder legghen. Wat de constitutie van de
plaetse belangt/ welck is by de twee-en-tsechich graden by zee van ons vasse lande
naer 't westen; de plaetsen aen de zee ghelegen zijn wat kouder/ als de natuere van
't climaet anders mede byngt: dooz dien de stralen van de sonne verslapt wozen/
ernsteels dooz de onghesladighe beweginge van de zee/ als mede dooz de menich-
houdighe dampen die op-trekken upt de selve. Ende hier dooz is de kuste altydes
kouder als 't binnen lande. Ende de oostelycke kuste/ welck 't op-gaen van de
son gheniet/ is insghelyck kouder van de westelycke deelen/ die de dalinghe van de
son ghenieten: ghelyck van de morgen-luchten (by exempel) sels in de sonne
houdt en fris zijn/ daer de avond-luchten seer bangh zijn. Ende dit maecte dat
dese quartier veel beter ower een komen met de natuere van ons volck/ die geen
contentement en vinden in kouder luchten/ noch ghesontheyt in heetter. Zoo dat
dit climaet/ welck so getempeert is/ seer bequaem woze bevonden booz onse natien.
De gronde is insghelycks goet/ eenighe quartierren daer af/ ghevende wonderlijc-
ken aen- was van koop/ soo wel 'tghene de Wilden ghewoon zijn te gepuckken/
als 't ghene by de onse daer is ghebracht. met ontalligke varieteyt van voetsame
woortelen/ ende ander krupden ende vruchten/ die ons byrenen zijn. Daer bemessens
soo seer de kuste seer veel bequame habens/ wol van sonderlinghe Eplanden/ be-
quaem om volck op te planten; verbult van alderhande boomen/ als ecken/ ce-
dern/ bueren/ pijn-boomen/ wal-noten/ cassanien/ Sassafras, prupin-boomen/ Ca-
lamus Aromaticus, &c. Het volck is tractabel (somense niet en abuseret) om met
te han-

te handelen ende d'aghen goet respect. De zee is wel boosjen van alderhande visch/en op veel plaatsen is goede ghelegentheydt om zoudt te maken: heeft groote abonantie van gheboghselc binnen 'slands / als ealcoenen / patrysen / swanen / cranen / wilde ganzen van twee soorten / wilde eyndt-boghsels van d'yp soorten / veel duppen / onsonderheyt als de aert-bespen ryp zijn. Daer zijn dierelche soorten van wildt in dese quartieren / ende eenighe die twee / d'yp ende vier jonghen 'tsefens boort-byngghen / een tecken van vrychbaerheyt van 'slandt ende ghetem-pertheit van de lucht. Daer is oock een secker dier welck de in-gheboorne noemen Mosse, is soo groot van lijf als een os / 'thooft als een bock met een byede hoo:n/welck hy alle jaer verandert als de bocken / den neck als een hert / met korte manen / loopende langhs den rugge / 'thap: lanck als een elandt / doch beter geacht boort ghebupck van label-makers / heeft insgelijc een groote buit hangende onder 'sijn stroot / heeft lange beenen / ende voeten soo groot als offten voeten / langer sterct als die van de bocken: 'sijn huyt maect seer goet buffels / en 'sijn vleesch is seer goet eten / welck de Wilden zijn ghelwoon ghebzooght te bewaren. Men heeft een groote menichje van dese bersten gesien op een groot Eplandt by de kust ghe-naemt by de Engellsche Mount Mansell, daer de Wilden op sekeren tijden trecken om dese dierente jagen; in deser manieren: 'sijn maken dierelche bieren / en besetten 'slandt met volck / om dese bersten in de zee te drijven / daer 'sijn toe ghelegen zijn van naturen / andere van 't volck passen daer op in hare booten met boghen ende ander wapenen / daerle die met dooden ende vangghen naer haer wil. 'Tis te ghelooven dat dit dier met industrie sal kommen ghebracht worden om ordinaire dienste te doen. De bekende koop-manschappen van dit landt zijn / visch van dierelche soorten / rijcke voeringe / als bevers / oters / marters / swarte vossen / labels / etc. Daer zijn oock wijngaerden in abundantie / van d'yp soorten / en aengenamen van smaack / doch d'een beter als d'ander. Daer balt hemerp / blach / lyde-grasse / dierelche mijnen van pter-steen / gelegentheydt om peck en tere te maken; delen van alle soorten / sparren / masten tot schepen van alle lasten: In somma daer en komt niet upt W:antrijck / Duytsch-landt oft de Bondt / oft men kan 't selve hier bekomen met tamelijcke industrie en arbeidt. Aengaende de zee / daer is seer goede visschingh; ende de navigatie is seer gereedt / daer zijn goede vreden ende havens bequaem boort alle ghebupcken. Men heeft daer eenighe monstren van peerlen ghebonden / ende ambregrees; ende in de zee menichien van walvischen ende dierghelijcke dinghen meer om handel mede te drijven.

Het selte Capittel.

Beschrijvinghe van NEW-PLEYMOUTH een stadt ofte vleck in NEW-ENGLAND gheleghe.

T Volck gedestineert om te gaen woonen in New-England schepden van Plymouth in Engelandt / den 6 September des jaers 1620. den 9 November sagghen 's landt by Cabe Cod, setten haer kours zupdt-zupdt-wel / meynende te baten naer een rievier thien mijlen naer 't zupden van de kape / dan den wiint te ghen krijgende waren genootsaect weder te keeren / ende quamen den elden arm ancker in de bape van Cabe Cod, welck is een goede haven ende plantende bape / rondt als een rickel / uptghenomen het in-komen / welck is vier mijlen wijt / tot aen de zee toe al betwassen met boomen / eycken / pijn-boomen / juniper / cassastras / ende ander houdt; daer souden in de haven duplent schepen kommen legghen. Men kan op d'yp quart van een mijl met de schepen niet ontrent het strandt komen / boort dien't black is: 'slandt ontrent de kape zijn landt-berghen seer gelijk de Wollandsche dupnen / dan veel beter / want hebben wel een spijt diep seer goede swarte aerde / al met boomen begroeft / doch sonder onder-ghetwas / soo dat men tusschen 't gheboomte byp magh gaen ende rijden. Daer legghende deden eenighe tochten

te lande / om een bequame woon-plaetse upt te soecken / vonden eenighe huplen / doch sonder volck; ende oock eenigh koren van de lande inde grondt begraven in een mande; daer naer varende aen d'ander zijde / wierden se subtyllyck by de Wilden besponghen / doch deden se haest vluchten. Vonden daer naer een ander haven welck waert van Cape Cod, daer sy naer toe zeyden den 16 December. Dese haven is een bape grooter als die van Cabe Cod, omringht van seker frap landt / ende binnen de bape twee frapre Eplanden onbewoont / daer niet op is als boommen; daer is in de bape ontallick ghebogelt / en excellente visch in syn laeploen, is van factoen als een tickel ofte visch haek. Sp vonden daer gheen volck / maer plaetse daer seheen dat welcertydts ghejaeydt was ghetweed; vonden gheen nabigabel rievieren; maer eenige kleyne beekkens die in zee liepen van seer soet ende versck water. De grondt is een spic diep seer excellent ver landt; daer is oock sandt / grabelt / ende seer goede klep om potten van te backen; ende daer is frap geboomte / ende veelderleyp krupden als dozen in ghenete is verhaelt. In dit quartier aen't vaste landt is geleght Nieuw-Plymouth, op een hooghe grondt / daer veel landes geslecht is / ende ontbloomt van boommen / ende door desen welck sijnt kooyn gezaypt is ghetweed; in de leeghte loope een seer schoone beke / ende daer sijn veel excellente springhen van water; dese beke is bequame om de schaloupen ende booten te bergghen / ende heeft oock visch in syn laeploen. Die hier haer selven eerst neder-sloeghen / wierden in alles ghereducert tot negensien familiën / de een-loopighe ghesellen haer tot d'een ofte d'ander voeghende; maecten twee rijen van huplen om meerder sekerheyt. Den selvienden Martij quam by haer een van de Wilden / die wat ghebroken Engelsch hadt gheleert van de Engelsche die aen't Eplandt van Monchiggon komen visschen; dese vertelde haer alle de gelegentheyt van't landt / ende dat de plaetse daer sy het begrepen hadden ghenaemt was Patuxet, ende dat ontrent vier jaren gheleden alle de inwoonders waren geschorven van een extraordinaire plaghe / sonder dat daer pemandt was over-ghesleven; dat het naeste gheslegghen volck waren de Mafasoits, welck waren eenighe selschman sterck; de Nautices sijn mede naer't zuydt-oosten van haer / ende hondert man sterck / die volck is seer ghebeter op de Engelschen / om't seyt van dien Hunt hier vozen verhaelt. Sp wierden al dick-wijlder van de Wilden besocht als haer wel lief was; ende desen eersten ghenaemt Samoser boecht noch een met namen Squanto, oft Tisquantum, gheboortigh van die plaetse / ende ertijds door Huntwegh gheboort. Dese beyde boechten tijdingh dat haer grootte Sagamos (soo noemen sy haer Heeren) Mafasoyt door handen was met syn boeder Quadequina, ende al haer volck. Quamen by de Engelschen / ende maecten een verbondt met haer. Daer naer is dese colonie noch aen-ghewassen met nieuwe toe-boer van volck. ende naer de lieden daer woonende schryben / soo bevinden sy haer hier wel. Daer is een brief gheschreyt (door een sermoen ghehouden in dit Plymouth;) gheschreyden den twaelfden December 1621 upt dese plaetse; als mede een verhael van dagh tot dagh van't gheene ghepassert is in't begin ende voort-gaenck van dese colonie / welck hier te langh waer te verhalen; die curieus is om't selve te weten / kan het boeckken sels bekomen / is gheschreyt tot Londen in't jaer 1622 gh'intituleert: A Relation or Journall of the beginning and proceeding of the English Plantation Setled at Plimouth in New-England, &c. Wy hebben oock eenighe brieven ghelen van daer gheschreyben / doch al staende opt voor-gaende by ons verhaelt. Eschijnde daer eenighe andere colonien noch sijn gheplant / dan door dien wy daer gheen particuliere kennis van en hebben / soo sullen wy het hier by laten.

NIEUW-NEDERLANDT.

Het lebende Capittel.

Eerste ontdeekinghe ende ghenerale beschrijvinghe van't quartier welck by de onse NIEUW-NEDERLANDT wordt ghenoecht.

In de voorgaende Capittelen hebben wy ghesproken van dat ghebedste van West-Indien legghende naer't noorden/welck de Francoplen ober eenighe jaren/als wy in't voorgaende boeck hebben verhaelt/ hebben naerder ontdeckt ende ondersocht; ende welcke de Engelsche wepnigh jaren hertwaerts de naem van Neuvv-England hebben begonnen te gheben: ende zijn alsoo ghekomen tot Cap Cod, als de Engelsche die noemen; ende in't voorgaende boeck tot Cap Malebarte, ende Port fortuné, volgens de ontdeekinghe van de Francoplen: Van hier voorts heeft het vaste lande ghelyck een groote in-wyck ofte bocht / welck by naer oost ende west streckt tot aen een groote rievier/ van waer de kust dan weder zuydt west ofte daer ontrent streckt tot het eynde van Florida toe: dese kust streckende als bozen / met eenighe Eplanden ende twee seer groote rievieren / van welcke de zuydelykste ghelegghen is op de acht- en-dertich graden ende inde vyftich minuten / ende de noordelykste op veertich graden ende een half / ende seer verre naer't noorden te lande-waert is in-loopende: Dit quartier van West-Indien (legghe ick) noemen de onse Nieuw-Nederlandt, doo; dien't selve op de kosten van onse Neder-landers eerst naerder is ontdeckt / ende eenighe jaren achter den anderen bevaeren / ende met een sojten ende woon-plaets van de Neder-landers doo; sien / met speciael ottrope en onder de authoriteit van de Ho. Mog. Heren Staten Generael van dese vereenighde Provincien. Wat de eerste ontdeekinghe belanght / in den jare 1609 sonden de Betwint-hebbers van de gheoec-tropere de Oost-Indische compagnie het jacht de halve man / daer vooschijpper ende koop-man op voort Hendrick Hudson, om in't nooyt-oosten een dooy-ganc naer China te soecken: dan sy veranderden van kours / ende staken over naer Nova Francia, ende de banck van Terre-neuf ghepasseert hebbende op de 43 graden ende 23 minuten ghenaecken't landt met een w. n. w. ende n. w. kours op de 44 graden ende 15 minuten / ende landden daer by sekere Wilden / by de welcke / soo sy verstonden / de Francoplen jaerlijckx komen handelen: van hier keerden sy zuydt-waert op tot daese met een 3. 3. w. ende 3. w. ten 3. gangh weder't landt ghe-waert wierden op de 41 graden ende 43 minuten/welck sy meenden een Eplandt te wesen/ende gaben den naem van Nieuw-Hollandt, dan bevonden daer naer dat het Cap Cod was/ende dat het naer haer besteck wel vyf- en-seventich mijlen westelijckx leght als in alle kaerten ghestelt wooydt. Van hier verbielen sy tot de 37 graden ende 15 minuten / alwaer sy weder landt saghen / ende streckte hem 3. ende n. Is een blacke kust / ende daer streckt een banck langhs de kust enen / waer binnen het 8. 9. 10. 11. 7 ende 6; baden diep is landt-grondt: Sy noemden dese plaets de drooghe Caep. Daer naer nooydt waert aen loopende / ghenaecken sy weder't landt op acht- en-dertich graden en neghen minuten / ende was een wit landt-strandt / ende binnen vol groene boomen / streckte daer n. n. o. ende 3. 3. w. ontrent acht mijlen / ende dan 3. ende n. seben mijlen / ende vooyt 3. o. ende n. w. vyf mijlen: sepfden al langhs de wal noorden aen / tot dat sy aen een punt quamen / ende't landt streckte doen w. n. w. ende was een bape daer eenighe rievieren in quamen / van desen hoek lagen sy landt naer't o. n. o. welck sy meenden een Eplandt te wesen / dan bevonden het vaste landt / ende den tweeden hoek van die bape / op de hooghte van 38 graden ende 54 minuten-ende alsoo sy haer kours n. w. ten n. aen seiden / bonden sy haer selven in een bape verspleit / ende ghemooten veel barninghen / soo dat sy 3. 3. o. weder upt-stonden: sy vermoeden datter

datter een groote rievier moft upt-loopen / doo; de groote ſtroom die daer upt-
 ſette / ende deſe landen ende d'zoogten verootſaecte: hielent van hier booyts langs
 de wal / was wit landt / ſtrande / ende binnen al verdzoncken landt / ende 't binnen
 landt al vol boomen / ſtreckte n. o. ten n. ende 3. w. ten 3. daer naert ſtreckte n. ten o.
 ende was hoogher landt als ſp noch gheſien hadden / tot aen eenen hooghen hoek /
 achter de welke een bape leght / alwaer ſp op de reeden liepen / achter een leeghen
 landt / hoek / op de veertich graden ende achthien minuten; daer quamen twee
 Wilden by haer in elandes vellen gekleet / die haer alle teekenen van vrientschap
 beſchoonden / vonden daer aen 't landt menichte van blauw puppen / en de ſchoon-
 ſte epcken van lenghte ende dichte die men ſien konde / poplieren / lonen / ende al-
 derhande houdt dat van noode is tot de ſchepen te boutwen; voeren van hier n. ten
 o. aen / ende de rievieren op / tot by de 43 graden by nooyden de linie / alwaer de rie-
 vier heel nauw werdte ende ondiep / ſoo dat ſp te rugghe keerden. Naer alle 't gene
 ſp konden oordeelen ende bebinden / ſoo en waren in dit quartier noch noyt eenige
 ſchepen ofte Chriſtenen gewelt / ſoo dat ſp de eerste waren die deſe rievier ontdeck-
 ten / ende ſoo hooghe op voeren. Hendrick Hudſon met dit raport weder ghekeert
 zijnde 't Amſterdam / ſoo hebben eenighe koop-lieden in den jare 1610 weder een
 ſchip derwaerts geſonden / te weten naer deſe tweede rievier / de welke ſp den naem
 gaben van Manhattes; naer de naem van de Wilden die aen 't begin van deſe rie-
 viere woonen: ende in de volghende jaren hebben de Ho. Mog. Heeren Staten
 Generael aen deſe koop-lieden ootrop verleent om allen op deſe rieviere te mogen
 barren ende den handel te drijven; waer over in den jare 1615 boven op de booy-
 noemde rieviere een redoute ofte forſjen wierdt geleght met een kleyn beſettinghe /
 daer by hier naer noch ſullen van ſpreken; ende is deſe baert by de onſe ſints jaer-
 lijcks ghecontinueert / ende dooy-gaens van ons volck daer blijven legghen om
 den handel mer de Wilden te drijven; waer dooy dit quartier ten rechten den naem
 van NIEU-NEDERLANDT heeft verkregen.

Het achste Capittel.

Gheleghentheydt van de kuste van NIEUW-NEDERLANDT, van de
 PYEBAYE aftot aen de groote rievier de MONTAINES.

OW de gheleghentheydt van de kuste als mede de gheſtaltens van deſe landen
 wat beter te verſtaen / ſoo ſullen wy die wat hoogher naer 't nooyden beginnen /
 als wel de limiten haer zijn upt-ſtreckende: namentlyck van de Pyebaye, ſoo by
 eenighe van onſe ſchippers genoemt; ghelegen op de hooghte van twee en veertich
 graden ende dertich minuten van de welke (naer de bebindinge ende beſteck van
 ſchipper Adriaen Block) tot de lenghte van Lfard zijn ſes hondert ende negentich
 mijlen / ofte daer ontrek: om den hoek van deſe bape is de grondt weſigh landt:
 daer woont ſeer veel volcks / welck ſeer aerdvigh is van weſen / doch ſeer ſchrumen-
 de en ſchou booy de Chriſtenen / ſoo dat ſp dooy bequame handelingen dienen aen-
 ghelockt te werden. Van hier tot een punt (welck Adriaen Block booy-noemt / den
 naem heeft ghegheben van karp Bevechier, dooy dienſe ſoo goede gelijckenis heeft
 met Bevechier, weſende klebigh landt / ende niet ſeer hoogh) dwers over de Wyck-
 bay / een ander bape by de onſe ſoo ghenoemt / de welke zuydt-oof op ſtreckt) zijn
 etwaelf mijlen / ende de kours is nooydt- weſt ten weſten ende zuydt-oof ten oofden.
 Van deſe kape af ſtreckt de kuste eerst n. w. ende 3. o. vijf mijlen / ende voorts tot
 een ander landt punt nooydt ten oofden ende zuydt ten weſten ſes mijlen: Van
 waer tot kape Malebarre zijn neghen mijlen / ende de ſtreckinghe is n. o. ten
 n. ende 3. ten 3. Deſe kape wooyt by de onſe oock ghenoemt de Black-
 hoek: het byandt ſeer aen den hoek van deſe kape / eventuel ſoo heftmen op 't
 d'zooght d'p badem waters / ſoo dat het een overbal is van ſtroomen / ende byre-
 lyck om dooy te zeylen booy de ghene die het niet en weten: Onſe Neder-landtſche
 ſchippers

schippers en zijn niet wel eens over de landen die hier ontrent soudē legghen; want naer 't legghen van eenighe/ soo soudē daer landen oft een riff 't zee-waerts in-strecken wel dertich mijlen naer 't zupden op/ niet dat het soo verre d'ooogh soude zijn/ maer dat men soo verre van landt noch grondt werpt/ ende wel acht oft ne ghen mijlen van lant/ ende buypen 't ghesichte van de selve d'oooghte heeft/ ende seer onessen gront/ soo dat men somwijlen dertich badem heeft met d'een werp/ ende d'ander maer sefen ofte acht/maer andere ter contrairē legghen datter gheen landen ofte riff by zupden dese kape soo verre in zee en leght/ maer wel oost-waerts van de bape ofte Port de Malebarre; top sullen dit doo; naerder bebindinghe onder de schippers laten sichten. By mijlen by welken dese Cap Malebarre leght een Eplandt ontrent twee mijlen af/ ende een mijle groot ofte daer ontrent; dan als men daer wat verre af is/ soude men meynen dat het gheen Eplandt en waer; wo; de by eenighe/ soo ick gisse/ Petockenock ghenoemt; de strekkinghe van 't vastē landt in dit quartier/ en vinde by de onse niet geteekent soo; soo vele my noch ter hande is ghekomen: daer legghen noch eenighe Eplanden soo; dese kulle/ als namentlijck een welck by onse Neder-landische schippers ghemenlijcken wo; de ghenaemt Texel, ende by andere Cape Ack; dit is een groot Eplandt/ ende doet hem wit ende klebich op/ naer het legghen van schipper Cornelis Jacobsz. May, ende ander half mijle van den zupdt-west hoek van dit Eplandt Texel, leght een ander Eplandeken welck by de onse wo; de ghenoemt Hendrick Christiaensz. Eplandt/ ende by de Engellsche Marthaes Vyneard; de welcke legghen dat het vijf mijlen groot is; ghelegghen op de hooghte van een-en-beertich graden ende een quart; vol boomen/ wijngaerden/ en verscheppen ghewassen; daer is menighe van ghevogelte op; ende daerom het is goede ebeljautu vangh; hier ontrent leght oock seker kleyn Eplandeken welck sy noemen Elisaberhs Eplandt/ welck men komende van de rievierre ofte bape van Nassouwen aen hier soo; de ghemoedt; ende om buypen Hendrick Christiaensz. Eplandt om te loopen/ moet de kours zupdt-oost werden ghehouden. Bartholomeus Gosnol Engell-man schryft/ dat van Marthaes Vyneard tot een ander kleyn Eplandesken by hem ghenaemt Dover Cliffe is een half legue, en van daer tot Elisaberhs Epland een mijle; ende dat 't selve licht vier mijlen van 't vastē landt op de hooghte van een-en-beertich graden ende thien minuten: De Engellsche hebben op dit Eplandt een kleyn fortjen ghehad/ welck sy weder hebben verlaten. Hier buypen af leght mede een Eplandt welck de onse den naem gheven van Blocks Eplandt/ naer den naem van schipper Adriaen Block: dit Eplandt ende het voornoemt Eplandt Texel legghen oost ten noorden ende west ten zupden van malkanderein/ ende de distantie is sulck dat ghyse bepde van beneden sien kont als ghy ten halven tusschen bepden zijt. By noorden dese Eplanden ende aen 't vastē landt leght eerst de rievier ofte bape van Nassouwen, welck van Blocks Eplandt voornoemt streckt noo; de oost ten oosten ende zupdt-west ten westen. Dese bape ofte rievier van Nassouwen, is seer groot ende wijt om in te sien/ ende is naer 't legghen van schipper Adriaen Block wel twee mijlen wijt/ ende heeft in 't midden eenige Eplandekens daer men aen bepde zijden om mach zeplen/ streckt o. n. o. in ontrent acht mijlen/ dan is achter niet over twee geutelingh scheuten wijdt/ ende daer is meel sefen/ acht/ neghen/ vijf ende vier badem waters/ upt-gelondert in 't achterste daer een d'oooghte is van negen voer water/ op een geutulck scheut na by een Eplandeken welck men daer ghemoet: daer over heeft men weder by badem ende een half het is daer om her seer schoon landt ende seer kloek volck van leden/ ende tamelijck groot/ dan zijn wat schouw doo; dien sy noch gheen handel met vzernde ghewoon zijn; anders zijn daer mede bellen van bebers/ vossen/ ende anders te bekomen/ gelijk in dese plaetsen daer ontrent: Van 't westelijcke gat van dese bape van Nassouwen, tot aen het zupdt-oostelijcke gat van de Ancer-baye, zijn sefen mijlen naer de rekeninghe van onse schippers/ ende de kours oost

oost ten zuyden ende west ten noorden: dese bape heeft by de onse twee naemen doo; diense een Eplandt in 't midden heeft / ende met twee monden in zee komt / waer van het oostelijckste gat ghenoeit woordt de Ancker-baye, ende het westelijckste de Sloop-baye: de zuydt oost-wal van dese bape streckt hem n. o. ten n. ende n. n. o. inden bodem van de bape woonen de Wapenocks een natie van de Wilden als de reste; schipper Adriaen Block noemt het volck welck aen de west-zijde van dese bape woont Nahicans, en haeren Sagimos Nathattou; ende een anderen Caehaquant; aen de nooydt west-zijde leght een landt punt / ende een Eplandeken n. ten w. in den bocht met een schoone landt bape; op de steert van 't landt punt is maer twee badem waters / dan daer voo; by weder dyp ende dypen een half badem steek-grondt / ende daer leght een roetsch Eplandeken dicht by. Van de Sloop-baye ofte het westelijckste gat van desen in wyck tot aen de groote bape/zijn acht mijlen; dese groote bape is ghelegen tusschen het vaste landt / ende seker ghebooken landt ofte Eplanden die haer strecken tot in de bape welck leght aen de mont van de groote rievier: In dese groote bape legghen vele ende verscheyden Eplanden soo groot als kleyn de welcke gheen sonderlinge namen en hebben voo; soo vele ons noch bekent is / alleen sien dat in een kaerte voo; eenige jaren van dese quartieren gemaectt eenige kleyne Eplandekens in de mondt van dese groote bape/liggende by den hoek van de visschers, daer wy hier naer sullen van spreken/genaemt worden de Gesellen. Ende een Eplandt welck over dwars voo; de bape leght / 't lange Eylandt, om 't welcke te myden men komende om de Visschers-hoek om naer 't Vriesch-rievierken te loopen men n. w. moet laten ingaen. Aen 't vaste landt recht binnen de bape leght een krom punt / achter 't welck een kleyn rievierken ofte in wyck is/welck by de onse wort genoemt 't Ooster-rievierken doo; dien 't oost-waert op streckt. Daer aen volghet op de selve kust merre naer 't welken een ander kleyn rievier/welck by de onse naer de naem van de Sagimos ofte Sacmos wordt gheten Rievier van Siceanamos: daer is goede reede achter een landt punt ontrent een half mijl in/aen de west-wal op twee ende een half badem waters: De rievier streckt meest nooydt ten oosten op / ende is tot sommige plaetsen seer ondiep/maer negen-voet water/ende daer wepnigh stroom/ende tot sommige plaetsen ses-voet: dan daer zijn kuplen daer wel byf-badem waters is/en is niet bebaerlijck met schepen hoogher dan byf oft ses mijlen: daer wort Salin gevangen: 't volck dat op dese rievier woont soude naer 't seggen van de onse genoemt worden Pequatoos, ende byanden zijn van de Wapanoos. Van dese rievier naer het zuydt-west ten zuyden/ghelijck de kust daer streckt / leght een kleyn Eplandeken; by het west eynde van 't selve maectt een nooydt-west ten westen moen segh-water. Men heeft aen 't vaste landt noch een rievierken welck de onse noemen 't Vriesche-rievierken, al waer oock eenighen handel valt met de Wilde / die men noemt Morhicans. Daer aen volghet op de selve zuydt-kust/een rievier welck by de onse woordt genoemt de Versche-rievier: ende is d'ooch voo; aen de mondt: De rievier streckt tusschen het nooydt ten oosten ende west ten noorden in / dan naer gissinghe d'een doo; d'ander nooydt nooydt west: ende is tot sommighe plaetsen seer d'ooch / soo dat by de vijftien mijlen de rievier op niet veel meer als byf voet waters en is: voo; aen de rievier woont wepnigh volck / dan ontrent de vijftien mijlen op/vint men veel volcks / is een natie die sich noemt Sequins; van hier voo;waerts streckt hem de rievier voo; thien mijlen meest noorden op / dan is seer krom / de racken strecken van het oost naer het noorden om / tot het zuydt-west ten zuyden toe / soo dat men met een voo;windt alle racken niet zeplen en kan / ende is meest al diep acht / neghen / oock thien ende twaelf voet waters / oock somtijds wel plaetsen van vier ende byf-badem diep: dan meest al acht ende neghen voet: de Wilden sopen daer Marz; ende hadden daer in den jaer 1614 een woon-plaets ghelijck een schanle / teghen den aen-loop van haer byanden; de natie van Wilden die daer woont

worden ghenaemt Na waas, ende haer Sagimos was doen gheten Morahieck. Sy noemen in haer tale het byoodt van Maiz ghebacken Leganick: dese plaetse is ghelegghen op de hooghste van een en-beertich graden ende acht-en-beertich minuten: men kan de rievier niet ober de twee mijlen hoogher op zeplen met jachten / want wordt daer seer ondiep ende steernighe grondt. Binnen in het landt woont een ander natie van Wilden / welck sy noemen Horikans, die dese rievier af-komen met canoen van ballen ghemaeckt. Dese rievier loopt alrijt af / soo dat de stroom in 't op zeplen niet en kan helpen / maer men moet de goede windt waarnemen. Vande Versche rievier tot een ander / welck sy noemen Rievier van den Royenberch, zijn acht mijlen west ten noorden ende oost ten zuiden; dit rieviercken streckt hem oost-nooydt-oost in / ende is ontrent een hoogh-schiet wijdt / ende daer is met hoogh water d'p badem ende een half; waelt ende valt ontrent een badem op ende neer: een zuidt-oost ten zuiden maer maect vooz dit rieviercken hoogh water. De Wilden die aen dese rievier woonen worden ghenoemt Quirepeys. Hier worden veel bevers ghevanghen / dan 't welck moet den handel eerst ghetwoon worden / anders zijn te leup om de bevers te gaen jaghen. Vier mijlen voozder naer 't welck leght een kleyn Eplandt daer goet water te vinden is; ende noch andere vier mijlen voozder komt men aen seer veel Eplanden / soo dat schipper Adriaen Block de selve den naem heeft ghegeven van Archipelagus; de groote bay is daer ontrent vier mijlen wijdt. Aen de kuste van 't vaste landt is een kleyn rieviercken / welck niet boven een half mijl op streckt / ende is daer heel droogh. De Wilde die hier woonen worden ghenoemt Siwanois, ende hebben haer woon-plaetsen tot acht mijlen na het Helle-gat toe. Vooz dese bape / als wy hier voren gheseght hebben / leght al ghebooken landt ofte verscheyden Eplanden / op de welcke een natie van Wilden woont welck men noemt Matouwax, gheneeren haer met visschen binnen de bape / waerom den oostelijcksten hoek van dit landt ghenoemt wordt by de onse de Visschers-hoek ende oock Cape de Baye; desen hoek ende Blocks Eylandt legghen van malkanderen oost ten nooydt ende west ten zuiden ontrent vier mijlen. Het Helle-gat by den onsen ghenoemt is een ander rievier naer het legghen van schipper Adriaen Block, welck in de groote rievier komt van de groote Baye, ende de bloet komt daer ontrent leven-en-beertich mijlen naer syn legghen by oosten de groote rievier / ende by de de bloeden van de groote rievier ende dit Helle-gat ghemoeten malkanderen by het Noten Eylandt; komende van de groote rievier naer de bape toe / soo strecken de racken oost ten noorden ende oost-nooydt-oost ende oock oost-zuidt-oost / zijn meest al Eplanden; ende de Wilden byenghen de schepen oesters / eck-hoentjens / ende eyndt-bogels. Wy zijn nu ghekomen tot de groote rievier van de welcke wy vervolghens sullen spreken.

Het neghende Capittel.

Van de groote noordt-rievier van NIEUW-NEDERLANDT, ende gheleghentheden van de selve.

DE groote nooydt-rievier van Nieuw-Nederlandt wordt by eenighe ghenoemt de Manhattes rievier naer de volckeren die by naer aen 't begin ofte de mondt van de rievier woonen, by andere ock Rio de Montaignes doch by de onse wordt meest ghenoemt de noordt-rievier: Aen de mondt ofte 't in-komen heeftse eerst een groote bape / welck erijds by onse schippers wierdt ghenoemt porto May; heeft aen 't in-komen een sandt punt nu bekent by de naem van Godijns punt, ende vooz de oost-hoek van de rievier streckt een riff af welck seer steyl is / want als men twaelf bademen ghelwoopen heeft / soo heeft men d'ander wop by oft ses / ende dan wel ander-half ofte vast. Ontrent ander-half mijle binnen den hoek van de rievier den oost-wal naelt / leght een Eplanden dat niet
derj

veel meerder als een half mijle groot is / ende wordt by de onse ghenoemt het Noten-Eylandt, doo; dien daer seer veel schoone note-boomen op waassen. Aen de oost-zijde op het vaste landt woonen de Manathans, een quade natie van Wilden / die haer altijds seer wezeligh ende vandelijck teghens de onse hebben aen-ghesleldt; aen de west-zijde woont de natie van de Sanhikans, dewelcke doode vanden zijn van de Manathans doot-schrijven / ende een ver better volck; dese als mede de Aquamachuques, woonen binnen de lande-hoeck / ende al langhs de bape/ende oock te landt waert in. Het in-komen van de rievier leght op de hooghte van veertich graden ende acht-en-twintich ofte dertich minuten; teghen ober het Noten-Eylandt dieht by de west-wal legghen vier andere klejne eplanden; de rievier is aenhet in-komen beertigh ende vyfthien bademen diep / ende continuert soo op die diepte in 't rechte canael; de rievier is meest wel een musquet-scheut wijde / ende op sommighe plaetsen wat nauwer ende oock wel wijder / streckt hem tusschen het nootd-oosten ende nootd-westen in/naer dat de racken loopen; binnen het eerste rack aen de west-wal leght het laghe-landt / al waer een natie van Wilden woont / dewelcke ghenoemt worden Tappaans; de rievier is in 't midden d'hooghte / ende beyde de zijden diep-waer; de stroom valt zijden ende noorden upt het nootd-bergade / een zijde-ooste ende nootd-welle maer maerckt het hooghte water; ontrent een mijle inre waerdes is een bape doo; alle winden bescut / onghewaertijck ses mijlen ende een half in 't ronde; daer gaet een sterke vloedt ende ebbe / dan valt niet boven de vier voeten / doo; de menichte van 't water welck van boven komt; waer doo; ghemeenlijck op 't voo; jaer de leeghe landen ober bloepen; het tweede rack streckt hem nootd-west op / tot een enghete welcke de onse noemen Haver-stroo; daer aen volghet het Seyl-makers-rack by de onse ghe-noemt; voo;ts een krom rack / de foyne van een half-maer / by de onse het Kocks-rack ghenoemt; daer naer het Hooge-rack, ende het Vossen-rack tot aen de Klinkers-bergh; ende voo;ts het Visschers-rack; altoer aen den oost wal van de rievier een natie van Wilden woont die sy noemen Pachami; dit rack streckt hem tot een ander enghete altoer aen de west-zijde een scherp upt stekende punt is met eenighe landen / ende teghen ober een blacken bocht / aen de welcke een ander natie van Wilden woont / die men noemt Waoranees, ende de plaete Esopus. Een toepnigh meer op waerts aen de west-zijde van de rievier woonen de Waranavankougs, daer een kille is / ende de rievier is hier niet soo diep als voo;en / ende daer legghen eenighe Eplandekens; Daer aen volghet een ander rack welck sy noemen het Kleve-rack, waer meerder diepte is onder de west-wal; aen de oost-zijde legghen eenighe landen. Voo;ts soo volghet daer aen het Backer-rack ende Ian Playliers-rack; het Vaste-rack tot aen den Hinnen-hoeck; alle dese racken zijn seer besmet met landen ende ondiepten / soo aen de oost-wal / als mede in 't midden van de rievier. Volghet het Herten-rack tot aen de Kinder-hoeck, hier ende van hier voo;ts en is de rievier op 't diepste maer vijf badem diep / ende meest twee ende by badem voo; by de Kinder-hoeck leggen eenige Eplandekens in de rievier waer van het ene voo;t ghenoemt 't Beeren-Eylandt; ende dan komt men aen een in-wijcken welck sy noemen de Ouve-Ree; ende noch voo;der leght de Steur-hoeck ende de Visschers-hoeck; Tegen ober de welcke aen de oost-zijde van de rievier de Mahikans woonen. Aen de selve oost-zijde leght een lanck gebroken Eplandt / (daer veel hillen doo; loopen / soo dattet veel Eplanden zijn) hem strekende tot by naer aen het Eplandt daer het Fortjen op was gheleght / op de hooghte van 43 graden; ende tot hier toe komt de vloet dese rievier op; ende tot hier toe konnen de schepen op komen / dan voo;der op waert is de rievier d'hooght / so dat daer qualijck sloopen konnen baren / ende men siet van verre seker hooght-berghete daer 't meeste water van dese rievier af-komt; naer alle apparentie soo komt dese rievier tot aen de groote rievier van St Laurens ofte Canada, want

Op de
hooghte
van 41.
graden
15 minu-
ten vout
Hudon
9. grad.
nootd-
vveste-
ringh.

onſe ſchippers ghetuppen/ dat hier tot aen het forſjen Wilden komen van de booy-
noemde rievier / ende van Quebecq ende Tadouſſac. 'tForſjen was hier ghe-
leght inden jaer ſeffthien hondert ende veertſhien/ op een Eplandeken aen de weſt-
wal van de rievier / daer een natie van Wilden woont dieſe noemen Mack-
vvas, de welcke vbandt zijn van de Mahikans; gelijck by naer alle de volckeren die
aen de weſt-zijde woonen / vbanden zijn van de gheene die aen de ooft-wal woo-
nen / ende meerder ghemeynſchap ende vziendſchap houden met de onſe als die
van de ooft-zijde, Dit Forſjen was ghemaect in forme van een redoute / met
een gracht van achthien voeten wijdt omcinghelt : daer laghen twee gotelinghen
op / ende elf ſtern ſtucken / ende eſhien oft twaelf man in beſettinghe ; daer com-
mandeerde eerſt Henderick Chriſtiaenz. ende in ſyn abſentie Jaques Elckens,
van weeghen de Compagnie die het octrop inden jaer 1614 booy-normt van de
Ho. Ho. Heren Staten Generael hadden verkregen : dit Forſjen heeft booy-
dij jarren gheſtadigh beſet ghewerk / ende is daer naer ten dele verballen. Op
deſe rievier valt grooten handel van bebers-bellen / otters / voſſen / beeren-
hupden / mincken / cattelloſſen ende dierghelijcke ; ende het is een ſchoon ende aen-
ghenaem landt / vol van ſeer ſchoon gheboomte ende oock wijngaerden / daer en
ghebrecks niet dan den arbeydt ende industrie van menſchen / om een van de
ſchoonſte ende vruchtbaerſte landen te weſen van dat quartier : van de Wilden die
daer om het woonen / en zijn gantsch niet arbeydſaem : ende eenighe van haer zijn
ſeer ſnoode dieben / ende quaet volck.

Het thiende Capittel.

Van de gheſtalte van 't landt ende manieren van 't volck aen de
grootte rievier de MONTAINES.

HEndrick Hudſon die deſe rievier eerſt heeft ontdeckt / ende alle die naerder-
handt daer hebben gheweert / weten wonder te ſegghen van de ſchoone booy-
men die hier waſſen : de ſelve beſchrijft ons de manieren ende gheſtalte van 't volck /
welck ſy ſtrac binnen de bape bondt aldus : Als ick aen 't landt quam / ſonde alle
de Swarten en ſonghen op hare wiſe ; haer kleederen ſyn bellen van voſſen ende
andere beelden die ſy bereyden / ende maken kleederen van bellen / van aller
hande ſorteringhen / haer eten is Turckſche tartoe / daer ſy koecken van backen /
ende is goet eten ; quamen al tenet aen booydt d'een booy ; d'ander naer / met
haer prautwen van een heel houdt gemaect : haer gewert is bogen ende pijlen met
ſcharpe ſternjens booy aen / die ſy daer aen valt maken met ſpiegel haerſt ; hadden
daer geen ſuſpen / ſirpen al onder den blaetoven hemel / ſomnighe op matjens aen
malkanderen ghetoercht van bieſen / ſomnighe op bladeren van boomen / dra-
gen altijes al haer goet met heur darſe hebben / als eten ende groenen toback welck
ſterck is ende goet om nemen : ſchijnt vziendelijck volck te zijn / dan is ſeer ghene-
ghen tot ſtelen / ende lubriel om wegh te halen alles 't ghene haer aenlaet. Op
de hooghte van veertich graden ende acht en veertich minuten / al waer de Wil-
de ſeer ſchoone oellers aen ſyn ſchip vbrachten / ghetupcht de booy-normde Hudſon
van 't landt aldus : Is ſoo ſchoonen landt als men met vorten betreden mach /
over-bloedigh van alderhande houdt / om ſchepen te boutwen / ende om groote
vaten van te maken : 't volck hadde daer koperen toback pijpen / waer upt ick
vermoede dat daer koper moet zijn / als oock pſer naer der Wilden beduy-
dinghe / dan ſy en hebben ghen wetenſchap om 't ſelve te bereyden. De ſelve
ghetupcht mede dat ſy op de rievier allerhande rievier-viſch met de ſegghen bon-
ghen / oock jonghe ſalm ende ſcur. Op de hooghte van twee en veertich graden
ende achthien minuten was dito Hudſon aen landt ; Ick voer (leght ſy) met
een van haer prautwen aen landt / met een oudt man die daer oberſte was / van
veertich mans ende ſeventhien vrouwen / die ick daer ſagh ; in een hups van
baſſen

baften van epcken-boomen wel ghemaecte / ende rondtom- gelijk of het een
 vertoelt hadde ghetweelt / was overbloedigh van Maiz en b- men van 't voor-
 gaende jaer / ende daer lagh by het hups wel soo veel te dooghe / als by schepen
 mochten voeren / sonder dat noch stont en wies: by het hups- menende werden
 twee matjens ghesprept om op te sitten / ende terlondt eenighe- herichten voort
 ghebracht / in roode houten-backen wel ghemaecte / ende son- terlondt twee
 mannen up te met booghen om wildt te schieten / byochten twee- pven die sy wel
 haest gheschooten hadden / soeghen terlondt oock eenen betten- ndt / ende kre-
 ghen het vel af metter haest met schelpen die sy up het water kri- hen / meenden
 dat ick die nacht by haer blijven soude / dan ginck terlondt- oeder naer het
 schip; 'tis het schoone landt om te houtven / als ick opt mijn l- en met vorten
 berade / ende oock van alderhande boomen: ende is seer goet vol- / want doen sy
 saghen dat ick niet blijven en wilde / meenden dat ick van haer b- ghen verbaert
 was / namen de pijlen / byaken die aen stucken ende wo:pen die in- ier / etc. Sy
 bonden daer oock wijngaerden ende dypben / pompoenen end- nder vuch-
 ten. Wt welckes alles ghenoechsaem is af te nemen dat het een- eer schoon ende
 byschebaert quartier is / ende goet volck / als het maer wel ghehandelt wo:de doch
 seer veranderlijck / ende van den selven aerdt als alle het volck van die noo:der
 quartieren: en hebben gantsch gheen religie / oft ernighen Godes- dienst; maer
 dienen den Dupel / doch niet met sulcke ceremonien als de Africanen: sy noemen
 hem Menutto; ende alles wat wonder ende byeme is oft het menscheelijck verstant
 te hopen gaet dat noemen sy al mede Menutto: veel minder hebben sy enige po-
 litique regeringhe / alleen datse haer oversten hebben welck sy Sackmos ofte Sagi-
 mos noemen. Op diverse ocassien sijn eenighe van ons volck van de Wilden
 over-vallen en doodt gheslaghen / want het is een wo:erck- gierich volck ende seer
 suspicieus: ende doo: dien sy veel oorloghen onder den anderen hebben soo sijnse
 seer schreumigh ende verbaert. Van niet lachte ende bequame handelinghe / ende
 insonderhepde doo: by wooninghe van Christenen waer dit volck wel te tem-
 men / ende tot beter o:dy: te byenghen insonderhepde als daer gheschiedt ende se-
 dich volck wierde ghebrocht / ende goede o:dy: wierde ghehouden. Dit volck is
 anders seer ghebiedlich / ende laet hem om een klepne loon ghebyucken tot vele
 dinghen / oock om better dach- repen te doen / in het welcke sy meerder ghetrou-
 wicheyt thoonen als wel van sulcken natie konde berepcht wo:den. Wat de ghe-
 stalte des luytes / ende de saploenen des jaers belanght / de selve komen niet de onse
 niet qualijk over een; want het is daer by wat kouder als het climaet wel be-
 hoorde te wesen: het byest ende sneutot daer des winters dapper: soo dat daer
 dickwoils in de riebiet eenen stercken ys-ganck gaet / doch het een jaer meer als
 d'ander / ghelijck by ons: men heeft daer oock de selve verschepdenheyt van win-
 den: ende des somers bliem ende donder ende gheweldighe stoyt-blaghen. In
 somma het is een landt dat seer bequaem is om by onse natie / doo: ghelijckheyt
 van de ghestalte des luytes ende weder / betwoondt te wo:den: insonderhepde
 dewijl daer niets en schijnt te onthreucken dat tot onderhoude van des menschen
 leven van noode is / dan tam veer welck daer licht waer te byenghen / ende voorts
 d'een ende d'ander / daer onse landen van herwaerts over sefs behoeflich van sijn:
 ende de wijn soude doo: industrie hier wel konnen ghewonnen wo:den / dewijle
 men de wijngaerden daer reede bindt / die niet dan culture en onthreect. Wy
 hebben hier voorts oock ghehoort hoe dat hier sulcken overbloed is vanhoudt
 om schepen te bouwen; 't selve is by de onse voort desen besocht / de welcke hier di-
 versche sloepen ende tamelijcke jachten hebben ghetimmerd / ende insonderhepde
 inden jare seftghen hondert ende veertghen verby:ande Schipper Adriaen Block
 syn schip by ongheluck / ende sy timmerde hier een jacht / welck acht-en-vertich
 voet lanck was langhs de kiel / ende vier-en-vertich en een half voet ober de
 steden / ende elf en een half voet wijde: daer sy mede ynde doo: 't Helle-gat in de

grootte bape ende besocht alle de plaetsen daer ontrent / ende voer daer mede tot aen Cape Cod, van waer hy met 't schip van Hendrick Christiaensz. naer hups quam / ende liet de jacht daer op de kust om vozder te handelen.

Het elfde Capittel.

Vordere beschrijvinghe van de kust tot de andere grootte rievier; ende van daer vorder tot op de acht-en-dertich graden: ende 'tgheene by de vrye Nederlanders aldaer is verricht.

In't upt-komen van de bape welck vooz de grootte rievier de Montaignes leght / heeft men een tainelijck diep kanael / als men de rievier ofte den mondt der-selven noozdt ten oosten van hem heeft / ende den upt-hoerk van 't hooghe landt van de bape zupdt ten oosten van hem: van de lande-hoerk van de bape ofte port May tot den hoek van de Visschers ofte 't oost epnde van't gebroken landt daer de Matouwacks woopen / streckt hem 't landt oost ende oost ten noozden / ende de distantie is naer 't segghen van eenighe leven-en-twintich ofte acht-en-twintich mijlen: maer naer 't segghen van Cornelis Iacopsz. May maer vyf-en-twintich mijlen. Als men bupten den voozschreben hoerk is van port May, ende naer 't zupden toe wilt / soo streckt de kust al zupdt-zupdt-west ende noozdt-noozdt-oost / ende men liet daer dubbelt landt: voozs streckt de kust zupdt west ten zupden ende noozdt-oost ten noozden / en is een schoone ende diepe kust / ende tainelijcke hooghe dupnen / ende 't binnen landt aen 't vooz-landt vast: dan wat verder by zupden woxt het landt leger / ende is maer een voer strandt / daer men het binnen water over heen sien kan / ende hier en daer een dupntjen: wat vozder gmoet men een gat ofte in-burcke: ende wat vozder noch een ander gat op de hoogte van ontrent neghen-en-dertich graden ende vijftighen minuten / welck by de onse werdt genoemt de Eyer-haven, ofte oock de Baye-haven, is een kleyn rieviercken ofte kille / en binnen al ghebroken landt / en binnen de bape leggen diverse klepne Eplandekens. Wat vozder op de selve streck legt op een slecht vooz-landt een fraep hoog bolck, ende dan een slecht lande-strandt met heel klepne ende leeg dupntjens / ende daer by zupden een heubelijch bolck / ende hier ende daer soo een drommeltjen. Van hier tot Cape May, streckt de kust meel aloost-noozd-oost ende west-zupdt west / en men liet op de kust veel gaten ofte in-burcken / soo dat schijnt / alle kleyn mijtjens / by naer een gat in het vooz-landt; dan men en dient de kust niet seer te naeken / dooz dien men polders gmoet die getweldich byanden / ende 't dzoogter sijt op / soo dat men d'een wo: p wel leven badem heeft / ende d'ander maer vijf / ende de derde maer d'p en minder. Wat naerder Cape May streckt de kust west-zupdt-west ende oost-noozdt-oost / ende 'tze-waerts wel d'p of vier mijlen af leght een banck daer maer vier badem en een half-waters op is / doch wat meer naer 't land toe heeft men voerder leven badem en meer. De tweede rievier legt binnen een grootte bape / welck by de onse genoemt wo:dt Nieuw port May; dese bape heeft twee kapen ofte hooft-landen / de noozdelijckste wo:dt gheenoemt Cape May, ende de zupdelijckste Cape Cornelius; ofte mede Cap Hinlopen, ende beyde dese kapen legghen oost-noozd-oost wel soo noozdelijck ende west-zupdt-west wel soo zupdelijck van den anderen / soo verre als men pas over ooghen mach: de noozdelijckste kape licht op de acht-en-dertich graden ende vijf-en-vijftich minuten. Van Cape May strecken eenighe bancken af zupdt-west over naer Cape Cornelius wel half wegen tot het zupdt-zupdt-oosten toe: de bape binnen is vol landen ende dzooghten / soo nochtans datter diverse kille ende kanalen zijn / dan men dient daer niet te komen / ten sy men daer wel bekend is / want is een ghevaerlijcke bape. Wint dese bape legt de andere grootte rievier die de onse noemen de zupd-rievier / daer top in 't levende Capittel van vermaent hebben / en noch eenighe klepndes rievieren / die inde grootte rievier upt-komen / die top laeten te beschryben / upt

oo:lake

oorſake dat ons de rechte ſtrekkinge ende bo:der gelegentheyt noch niet en is ter hande ghekomen: dan is anders aen eenighe van onſe ſchippers ghenoech bekendte die deſe rievieren al over eenighe jaren hebben ondeckt ende bevaren. Op deſe zuydt-riebier woonen diversche natien van Wilden/als namentlijk de Sauvans, Naratons, Ermomex, Sankians.

De Minquaas, Capitanalles, Gacheos, Sennecaas, Canomakers, Konekotays, Matanackouſes, Armeomecks, ende diergelijcke/ woonen verder in't landt en op een ander riebier: is noch onſeker oft deſe mede komte inde zuydt-riebier / oft dat ſp vake inde groote in wyck van Cheſapeake: want de zuydt-riebier naer darſe met haer bape een ſtuk weeghs nooydt-welt op is gelooſen/ſoo keert ſp met een boght naer het nooydt-ooften toe/ende komte ſeer naer by de bape van de nooydt-riebier / ontrent de woninghen vande Sankikans ende Matovancons. Wy naer al van een geſtalte ende conditie als de gheene daer wy hier vo:en van geſproken hebben; beſaſpen 't landt ende hebben veel Maiz ende oock boontſens/ende booyts 't gheene de andere Wilden hebben. De zuydelijcke kape die wy Cap Cornelius noemen / heeft een wijdte vlercken / ende daer loopt een riff af zuydt-zuydt-oock in zee: leght op de acht-en-dertich graden ende vier-en-vijftich minuten. Vier mijlen van deſe kaep leght een ander kape welck de onſe noemen Cape Hinloopen; ende de ſtrekkinge is nooydt-oock ten ooften / ende zuydt-welt ten weſten. Van hier ſtreckt de kuſte eerst meelt zuyden ende nooyden/ ende dan booyts zuydt-welt/ ende nooydt-nooydt oock / ende oock zuydt ten weſten / ende nooydt ten ooften; men magh wel langs de wal henen loopen in ſes ende ſeven baden waters/ ende is al ſchoone grondt / dan op twee ofte dyp ſtreken heeft men dyp baden waters; van hier tot op de hooghte van acht-en-dertich graden ende achtien minuten ſtreckt hern 't landt zuydt-welt wel ſoo zuydelijck / ende nooydt-oock wel ſoo nooydelijck/ met gheweldigh ſmal booy-landt/ ende binnen wijdte water / ende leegh gheb:oken landt/ deſe ſtrekkinge duert eenige acht mijlen: Wy zuyden de booyz, hooghte ſtreckt het landt meelt nooydt-oock ten ooften / ende zuydt-welt ten weſten / en iſſer ſeer oncken grondt / ſomtijdes ſes / ſeven / ende dan weder vijf baden waters.

In Nieuw-Nederlandt ende op beyde deſe rievieren by ons inde booygaende Capittelen beſchreven/ zijn by de Welwindt-hebberen van de Geortroperde Weſt-Indiſche Compagnie eenighe Colonien gheb:acht/al van den aen-bangh van de ſelbe Compagnie / te weten vanden jare 1623 / om de poſſie van deſe quartieren te continueren/ ende den handel van peſterijen te onder-houden. Wy hebben daer in 't binnenſte van de nooydt-riebier ende op de hooghte van dyp-en-veertich graden ofte daer ontrent een fortjen welck de onſe noemen 't fort van Oragnien, ende daer om het hebben ſich neder-ghelaghen verſchepden colonierts onder 't beſepde van de booy-noemde Compagnie. Ende weder een ander fort van meerder importantie aen de mondt van de ſelbe nooydt-riebier/ op een Epland / welck ſp noemen Manhattes ofte Manhatans Eplandt/ door dien 't ſelbe deſe natie van Wilden heeft toe-ghelomen ende by haer aen de Compagnie is verkocht. Hier hebben de onſe ghelijck haer hooft quartier ofte principale Colonie ghemaect / ende noemen die Nieuw-Amſterdam; de ſchepen die jaerlijcks derwaerts woorden gheſonden/ habenen hier ende daryn booyts haeren handel met jachten ende ſloepen hooghet op de nooydt-riebier / in de zuydt-riebier ende in alle de andere rievieren ende bapen hier vo:en by ons beſchreven.

VIRGINIA.

Het twaelfde Capittel.

De ghelegentheeydt van VIRGINIA daer de Engelsche nu vvoonen,
beschreven by Capiteyn Smith.

DE ghelegentheeydt van Virginia, welck nu by de Engelsen woijt bewoont / is by Capiteyn Smith beschreven in manieren als volghet. Virginia welck by onse Engellsche is beplandt met volck inden jaer 1606, is ghelegghen op de hooghte van leven-en-dertich graden / tot de hooghte van neghen-en-dertich graden by noorden de linie. De somer is daer soo heet als in Spaegnen / ende de winter soo koudt als in Dancrkryck / ofte Engelandt. De meeste hitte is in Junio, Julio, ende Augusto, maer gemepnlijcken soo woijt de hitte door het wapen van de koele byles ofte winden upt der zee / wat gebjoken. De principaelle koude hebt ghy daer van December tot half Martio. De koude is upter-maten scherp / doch en duert niet langhe. In't jaer 1607 was een extraordinaire voojt in't meeste deel van Europa, welck oock also extreem was in Virginia, maer 'maeste jaer daer aen tegghen acht oft thien dagen buyl- weder / hadde men daer weder wel veertghien daghen ghelijck als somer daghen. De winden zijn hier variabel: ende sulcken donder ende bliem / om de lucht te luytveren / en is in Europa niet te sien. Opt den zuydt- westen quamen de grootste slach- regghen met donder en hitte. De nooyd- westen windt daer en tegen is koel / ende byenght schoon- weder mede. Van't nooyden komt de grootste koude ende van't oosten / ende zuydt-oosten (ghelijck van de Bermudas af) komt mist ende regghen. Somtijds isser groote drooghte ende somtijds veel regghens / doch van beyde en lydt men gheen schade / soo dat doo; dese reden wy niet en sien / ofte alle noodige byuchten van Europa mogen hier in groote abundantie ghelwonnen wo;den by de industrie van menschen / als blijckt by de ghene die wy hier alreede geplamt hebben. Daer en is maer ten aen-komste by zee tot dit landt / ende dese is by de mondt van een seer schoone bape / welck by de archien ende twintich mijlen wijdt is. De kape aen de zuydt-zijde is genaemt Cape Henry, ter eerren van onsen alder- edelken Prince. De vertthooninghe van't landt is hier wit dupnigh landt / ghelijck de dupnen / ende langhs de strandt waelt groote menichste van pijn ende bueren-boomen. De nooyt-kape is genaemt Cape Charles, ter eerren van den Hertoch van Yorck. Binnen leght een landt dat de perrongative magh hebben van de plaplandeste plaetsen in Europa, Asia, Africa ende America, van weghen de wijde ende schoone navigable rievieren / hemel en aerde en conspirerden noyt beter om een plaetse beguaem te maken tot de betwooninghe voo; lichamen van onser complexie / indient ten vollen bearbeydt ende betwoont ware by industriens volck. Hier zijn berghen / heubelen / plapnen / vallepen / rievieren / en broecken / alle seer lustich loopende in een schoone bape / ontringht aen de mondt met bychtbaer ende plaplandt landt. In de bape ende in de rievieren zijn veel Eplanden soo groot als kleyn / eenighe vol gheboont / ende eenighe kael / meest legh ende onbetwoont. Dese bape streckt nooyt ende zuyden / in de welcke het waeter vloeyt by naer twee hondert engelsche mijlen verre / en heeft een canael wel hondert ende veertich mijlen verre / van diepte tusschen de leven ende vijftghien badens / houdende in de byeede voo; het meesten- deel thien ende veertghien mijlen. Aen't hooft van de bape naer't nooyden ist landt berghachtigh / ende verbolghet in gelijcke manier van daer naer't zuydt- westen toe by een rechte linie; soo dat hoe ghy meer zuydt-waert komt / dese bergen te verder af legghen van de bape: van dese bergen komen diversche beken af / welck ten laetsten tot byt principale ende navigable rievieren wo;den. Dese loopen van het nooyd- westen naer't zuyden / ende soo in de west-zijde van de bape / alwaer de mondt van elke rievier tusschen de twintich en vijftghien mijlen van den anderen is ghelegghen. De berghen zijn van diversche ghesalte;

ghesalte; want aen't hooft van de bape zijn't rodfen ghelijck meulen-steen: eenighe van Harber/ etc. Wy bonden veel sturken van cristal / welcke by de wa-
teren van't gheberghte waren neder-ghesporlt; want dese berghen zijn in den win-
ter met sneeuw bedeckt / ende als dat smelt / soo valt het water neder-waerts met
groot gheweldt / soo dat het groote inundatien causert in de naeuwe vallepen / van
komende in de rievieren wo:dt nauwelijcks ghemerckt. Dese wateren wasschen
van de berghen af sulcke glinsterende couleuren / dat de grondt in eenighe plaetsen
schijnt vergult te zijn / soo dat bepde / de rodfen ende de aerde so glinstert in het aen-
sien / dat men licht daer doo: soude konnen betwoghen wo:den te ghelooven / dat
daer gheen klepne apparentie is van goudt. De bekleedinghe van de grondt geeft
opentlijck te kennen / dat de natuer van't landt lustich ende seer rijck is. De grondt
bonden top in veel plaetsen van couleur ghelijck den Bolus Armenus, Terra Si-
gillata ende Lemnia, holders aerde ende merghel / ende dierghelijcke. Daer doo-
gaens is de grondt een swarte sandighe mullem / in eenighe plaetsen vette slijmige
klep / en in sommighe plaetsen do: ende bar grabel / maer de beste grondt wo:dt
erkent by het ghene daer in walt / als by de groote van de boomen ende abun-
dantie van wied en anders. De contrep en is niet bergigh noch oock leegh / maer
soo geplante effen heubels ende vruchtbare vallepen / d'een d'ander kruppende /
ende bewaert met schoone beeykens ende cristallijne fonteynen / ofte by konste
ghemaect waren. By de rievieren zijn veel leeghe effen velden van twintich / hon-
dert / ja: twee hondert ackers groot / meer ofte min. Open plainen zijn daer wep-
nich / uyt-ghenomen daer de Wilden woonen; maer de grondt is al over-waesen
met boomen ende wiedt / soo dat het een rechte wildernis is / ghelijck die eerst by
Godt was gheschapen.

Het dertziende Capittel.

Beschrijvinghe van de bysondere rievieren ende volckeren van't landt
van VIRGINIA, daer de Engelsche nu vvoonen.

AEn de west-zijde van de bape hebben wy geseght vijf schoone ende nabigable
rievieren te wesen / die wy nu sullen beschrijven. De eerste ende naest ghele-
ghene by de mondt van de bape heeft haer kouts van't westen ende by noorden:
wo:dt ghenoemt Pauwhatan, naer den naem van't principael landt dat daer aen
parlt. De mondt van dese rievier is by naer d'yn mijlen breedt / nochtans doo: de
ondiepten is tranael soo engh / dat een sacker selve kan over-schieten: Dese rievier
kan men by de hondert mijlen op-baren: heeft haer oorspronck uyt een geberghte
betre in het westen ghelegen / in't landt welck betwoont wo:dt by de Monacans.
In de uiterste plaetsen / die by ons onder-socht zijn / heeft selve ballen / rodfen ende
ondiepten / welck verhoeden datse niet hooger kan bebaren wo:den. Van daer
neder-waerts wo:dtse verrijckt met seer schoone beken / welck onder-houden wo-
den van luttighe fonteynen. Van het zuiden valt in dese rievier: eerst de wip-
sante rievier van Apamatuck: daer naer meer nae het oosten komen in de selve
twee rievieren van Quiyoughcohanock: een wepnigh wo:der is een bape / in de
welcke vallen d'yn ofte vier luttige kreecken / de welcke de in-woonders van War-
raskoyack half om-ringhen: daer naer de rievier Nandamund; ende ten laesten
de boeck ofte kreecke van Chisapeack. Van de nooyt-zijde komt daer in de rie-
viere van Chickahamania boven James Towne: ende noch een ander by het Ce-
dar Eplandt daer wy thien toeken lefden by de oeffers; ende dan is daer een be-
guame haven wo:dt visschers booten te Kecougan, welck hem bequaemelijck wend
ende draeyt in bapen ende kreecken / dat het de plaetse seer bequaem maect om
te betwoonen / de koopt velden daer in ghego:dt zijnde als Peninsuls. Merst alle
dese rievieren zijn betwoont by diuersche natien oft veel eer familien / die haer
naem hebben van de rievieren; ende hebben in elke plaetse haer Gouverneurs
ghelijck

ghelyck als haer koninghen / welck sy noemen Werovvances. In een Pconifula (dat is half Eplandi) aen de nooyt-zijde van dese rievier hebben de Engelschen een woon-plaets / welck sy noemen Iames Tovvnc, ter eer van de koninck van Groot-Britannien: aen welcke zijde veel volkeren woonen onder haer Werovvances. De eerste ende naeste by de mondt van de rievier zijn de Kecougrans, welcke beneffens haer vrouwen ende kinderen gheen twintich strijdbare mannen en hebben. De Paspahages op welcker grondt de Engellsche colonie geleght is / by de veertich mijlen van de groote bape / en hebbender niet over de veertich. De rievier Chichahamania ghenaeint / niet over de twee hondert. De Weanocks hondert. De Arrowhatoeks dertich. De plaetsen ghenoeint Povvhatan by de veertich. Aen de zuyd-zijde van dese rievier de Apamarucks hebben selsich strijdbare mannen. De Quiyougcohanocks vijf-en-twintich. De Warras Royacks veertich. De Nandlamunds twee hondert. De Chesapeacks en moghen gheen hondert upt-maken. Van dese plaetsen heeft de bape haeren naem. In alle dese plaetsen hebben de Wilden een bysonder Commandeur ofte Werovvance, upt-ghenomen de Chickhamanians, welck ghegouvernert worden by de Priesters ende haer assistenten / ghekozen upt de oudste ghenaeint Caww-walloughes. In de somer en geeft gheen plaets meer steur / ofte in de winter meer gebogelte als dese / insonderheyt in de voert. Daer wierden eens met eenen treck twee en vyftich steuren gebangen / ende met een ander acht-en selsich. Van 't eynde van May tot het eynde van Iun worden wepmigh ghevangen / als jonghe / twee voert ofte een elle lanck. Van half September twee ofte dyp ellen lanck / wepmigh met. In de klepne rievieren is al 't jaer doo; abundantie van klepne visch / soo dat men die met de rievier ghenoechlyc banghen kan. Schipper Cornelis Iacobz. May, die op dese rievier was in den jaer 1620 / ghetuyghet dat het eerste rack van dese rievier directue seer tw. 3. tw. op vier Engellsche mijlen; dan voert n. tw. ten n. ontrent veertien gelycke mijlen; dan noch vier mijlen n. n. tw. ende dan acht mijlen n. ende dan we-der 3. tw. ten tw. vijf mijlen / ende voorts noch dyp n. n. tw. tot Iames Tovvnc.

Veertien mijlen nooytwaert van Povvharan, komt de tweede rievier upt / welck sy noemen Pamauncke, die wel selsich oft veertich mijlen op kan worden bebaren / ende met booten ofte klepne barcken noch dertich oft veertich mijlen voorder; daer de bloet van 't zoudt-water ordinair toe-komt / verdeeltse haer in twee schoone armen. Aen de zuyd-zijde woonen de Yougranunds, welck by de selsich strijdbare mannen hebben. Aen de nooyt-arm de Mattapamens, welck daer dertich hebben. Daer dese rievier haer verdeelt / woert het land ghenaeint Pamaunke, ende voert by naer dyp hondert bequame mannen. Ontrent vijf-en-twintich mijlen leeger aen de nooyt-zijde van dese rievier is Weravvocomoco, daer haer groote koninck hem onthieldt doen Capiteyn Smith tot hem gebanckelijck wierdt ghebracht; nochtans en zijnder gheen veertich strijdbare mannen. Haer nu heeft de koninck dat verlaten / ende woont te Orapakes by Youchtanund in de wildernisse. Thien ofte twaelf mijlen leegher aen de zuyd-zijde van dese rievier is Chiskiack, welck heeft by de veertich ofte vijftich man. Dese als alsoo Apematuck, Irrohatoek, ende Povvharan, zijn haer groote konincks principale domeynen ende woon-steden / de reste / als sy segghen / zijn syne conquesten. Eer top komen tot de derde rievier / welck upt het gheberghte valt / isser een ander rievier / welck by de veertich mijlen kan bebaren worden / welck komt van het in-landt / de rievier is ghenaeint Payankatanck, de in woonders konnen by de veertich strijdbare mannen upt-maken.

De derde nabigable rievier woert ghenaeint Toppahanock, dese kan hondert en dertich mijlen bebaren worden. Aen 't opperste woonen de volkeren genaemt Mannahoacks tusschen 't gheberghte. Aen de rievier op de nooyt zijde woont 't volck ghenaeint Cuttaravvomen, met dertich man. Hoogher op de rievier de Moraugtacunds, met tachtentich man. Boven haer de Toppahanocks, met hon-

derd man. Aen't jupden/verre binnen de rievier is Nantaugracund, met hondert vijftich man.

De vierde rievier is ghenaemt Patavvomeke, en isles oft leven mijlen breedte/ ende kan hondert en veertich mijlen bevaren woeden/ ende woedt ghevoert als alle de andere van veel soete rievierkens ende spruigen/welcke komen van de aenghelegghen berghejkens. Dese zijn meest beplant/ ende gheben alsoo groote abundantie ende varieteyt van vruchten/ als de rievier upt- munt van visch. Is aen beyde zijden bewoont; eerst aen de zuyde- zijde in't in-komen leghe Wigomoco, daer by de hondert en dertich man is; daer aen Sekacowore met dertich man/ende Onavvmanient met hondert. Van Patavvomeke niet hondert ende seltich man. Hier verdeelt hem de rievier in dyp ofte vier bequame rievieren/ de grootste van welcke is ghenaemt Quiyough, ende streckt nooyt-wel/ maer de rievier sels keert sich voorder nooyt ooff/ en is noch al navigabel. Aen de west- zijde van desen bocht is Tauxenent niet dertich man. Aen de nooyde- zijde van dese rievier is Secavvocomoco, met veertich man; wat voorder Potapaco niet twintich. Aen de ooff- zijde van den bocht van dese rievier is Pamaecack, met seltich man; daer naer Moyovvances met hondert ende selt Nacotchaneke niet tachtich strydbare mannen. Thien mijlen boven dese plaetse neemt de rievier haer passagie doo; een leeghe plaetste vallepe/over- schaduwt in veel plaetsen/ met ontalliche schoone ende plaetste waterkens die daer af blieten.

De vijfde rievier is ghenaemt Pavvuxunt, en is kypder als de andere/ doch het canael is in sommighe plaetsen seltich ende achtien vademen diep. Hier is ongelijk meer visch als in de andere/ ende van dierliche soorten. Op dese rievier woont het volck genaemt Aequintanacksnack, Pavvuxunt, ende Mattapanient; diesoo veel men mercken konde ten upersten 200 man konden upt- byengen. Van woonen beter by een/ ende niet soo verstroopt als de andere; ende woeden de alder rijckste bevonden/ om pemandt te ontfalen. Dertich mijlen voorder is noch een rievier/ niet bewoont/ doch navigabel/ welck de Engelsche om dat de klep Bolus Armenus gheijckt/ genoemt hebben Bolus. Aen't eynde van de bape/ waer't isles oft leven mijlen breedt is/ komen noch vier klepne rievieren/welcker een (welck komt van't nooyden by oft vier dagh-reysen van't eynde ofte hooft van de bape/ en valt van roodden ende bergen/) is bewoont by een volck ghenome Siquefahanock. Van sp woonen wel twee dagh-reysen hooger als de bercke konde komen; (welck was van twee selt/ende hadde twaelf man in;) Seltich oft daer ontrent van dit volck quamen by dese ontdeckers/ met jupden/ bogen/ pijlen/ schilden/ waerden en Tobacco voo; een present. Groot ende wel gheproporzioneeret volck/toant het geleken Reusen te wesen by de Engelsche ende haer gebueren/ doch schenen te wesen van een eerbiedige ende simple dispositie/ konden qualijck achter gehouden woeden van de Engelsche ghelijck als Goden aen te bidden. Is het veynste volck van alle dit quartier/in sprake ende kledinghe; spreken naer de proportie van haer lichaem/ ghelijck als oft in een holle welckel klonck. Daer kledinghe is van bezen en wolven jupden; sommighe hebben cassacken van bezen jupden/ met hooft en al/ soo dat haer hals gaet doo; des beys hals/ ende des beys ooren zijn achter op de schouderen vast; de snijpde ende tanden hanghen op de boest/ ende daer aen een bezen klaut; ende van ghelijcken op den armen tot den elleboghe toe. Een van haer hadt een wolfs-hooft hanghende aen een keten voo; een juteel/ syn Taback-pijp dyp-vierendeel van een elle lanck/ traep gheleden aen het opper eynde/ sterck ghenoech om pemandt de herlenen upt te smijten; hadden voorts booghen/ pijlen ende knobden naer haer proportie. Dit volck is nautelijcks bekendt aen Povvhacan. Kommen ses hondert man upt-maken/ haer dorpen zijn met palissaden oncingelt tot haer bescherminghe teghen Massavvomekes, die haer doodthijcke vanden zijn.

Wp hebben goet ghebonden hier in te voegen upt de kaerte vande Engelsche de af-bredinghe van een deser Wilden; wiens kupien (soosplegghen) waren dyp viertendeel van een gaerde dick/ende de rest van sijn leven naer abbenandt/ soo dat het een seer fraepman was om aen te sien. Sijn hant was aen d'een zijde lanck/ aen d'ander dicht af-gheleghen met een streck ober sijn krupn als een hanen-kam. Sijn pijlen waren bijt-viertendeel langh/ met scherp van seer een dupm breedte ende ander-half dupm langh; welcke hy in een wolfs-bel op den ruggh d'oegh; sijn booch in de eene/ ende sijn knobde in de andere handt.

Aen de oost-zijde van de bape is de rievier Tockwogh, ende daer aen een volck welck hondert man kan upt maerken/ die seuen mijlen binnen de rievier woonen; daer sy een soyt hebben wel beset met palissaden. Daer naelt leght Ozindies met seftich man: meer naer 't zuiden op de selve oost-zijde van de bape/ de rievier Rapahanock, daer de rievier Kuskaravvaock naelt ghelegen is. Op welcke rievier

een dorp ghelegen is met twee hondert man. Daer aen volghet de rievier Tantis Wichocomoco, ende een dorp van hondert man. 't Volck van dese rievier is van klepne natueren/ ende hebben een ander tale/ ende zijn seer rouw. Daer die van de rievier Achanock met veertich man/ende die van Accomack met tachtentich man/ zijn te vergelijcken met de landen van Powhatan, endespreken oock de selve tale/ ende alle dese woonden by de hoopesde Powhatan als een koningh gheregeert. Meer naer 't zuiden leght Chavvonock ende de Mangoags, daer het volck van Sir Walther Raleigh was: want van dese plaetsen af tot de vlerke van Chisapeack was het eertijds ontdeckt by Mr Heriots ende Sir Raph Lane. Onder dit volck zijn diversche natien ende talen; soo dat om-het Powhatans landt/ de Chawonocks, de Mangoags, de Monacans, de Mannahokes, de Masawomekes, de Alquanachukes, de Toghvvoghes ende de Kuskazavvaakes, d'een d'ander niet en verstaen dan by colcken: welcker wooningh-plaetsen breder te sien zijn by de kaerte.

Het veertziende Capittel.

Van de eyghen vruchten van VIRGINIA, die daer van selfs vvasen.

Hoe-wel (leght de selve) dat Virginia voort-brenghet veel fraepe soo levende als begetabele creatueren/soo isser luttel oft gheen gras/ als allen een weynigh in leeghe ende moerallighe gronden; want al 't landt is ober-groepet met boomen/ welcker continuelen d'rop 't gras tot wiedt maectt: dan dit waer licht niet arbeydt te verbeteren. 't Houdt dat daer meest ende ghemeyn is/ zijn epcken ende walnoten: veel van haer epcken zijn soo langh ende recht/ datte twee voet en een half viert-kaent

tier-kandt sullen upt-byenghen ende dat de lenghte van twintich graden; ende daer zijn twee ofte dypderlep soorten. De Eeckelen van een soorte / welckert schoys wat witter is als van andere / zijn soetachtigh / ende een halven dagh ghesoden in verschepten waters / gheben ten lesten een soete olie / die de Wilden betwaren om haer leden met te smeren. De vruchte etnise tot dyoodt ghemaect / ende andere. Daer zijn oock olmen ende elschen daer sp de zerp-alschen van maken; soo de boomen groot zijn / balk de alschen goet / ende snerk tot groote byocken / maer soo sp kleyn zijn / soo woedt het maer pulver / ende niet soo goet als 't andere. Daer zijn wal-noten van twee ofte dypderlep soorten. Oock een soorte van boomen / die wy noemden Cipres / doo; de gelijkenis van 't hout ende vruchte / ende bladeren / welckert sommighe ontrent de woetel wel dyp badem dick zijn / ende vijfrich / seftich / jaer tachtentich voert hoogh sonder eenighe tacken: (dese geven een roodt ende seer wel-riekende hout.) Omtrent de woon-plaetsen van de Wilden zijn eenighe groote moer-bespen-boomen / ende elders bonden wy die mede waelsen in goede oyde. Daer was een pyode ghenomen met de zijde woymen / welck seer wel toe namten / tot dat de meeller sieck wierdt / wiens siecke gheduerende / sp van de ratten wietden op-ghegeten. Sp bonden oock hafnoten in sommighe quartieren / welckers pit alsoo goet was / als eenighe van Europa. Pruppen van dyp soorten; de roode ende witte zijn als de pruppen die op de heggē waelsen; maer de andere welck sp noemen Purchamins, waelsen soo hoogh als Palmiten, de vruchte is als een mispel / eerst groen / ende daer naer geel / en roodt als sp ryp is / alle niet ryp is / soo salse een de mondt toe fronken met groote pijn / maer ryp zijnde is sp so delicaet als een apperock. Krieken soo groot als kroolkens; weynigh appelkens / ende die seer kleyn ende bitter. Wijngaerden in abundantie / welck klommen tot in de hooghste boomen / dan weynigh dypben; by de riebieren ende wooninghen van de Wilden / daerle niet over-schaduwet en zijn / hanghense vol vruchten / hoe-wel sp niet ghesnoept ofte ghehavent en worden. Sp maecten van dese dypben seer naer twintrich sloopen wijns / welck alsoo goet was als een Frans Wirtuens wijntjen; ende de voo; seker soude daer goede wijn ballen / wierden de wijngaerden ghehavent. Daer is een ander soort van dypben soo groot by naer als krieken / dese noemen Messamins, zijn bet / ende het sap dick / en de smaect is niet seer goet alle gheperst zijn. Sp hebben oock een kleyn vruchte / in hupkens als de hale-noten / doch de vruchte seer ghelijck een eekel / welck sp noemen Chechinquamins, ende houden voo; leckernije. Daer is oock een bespe ons sekel-bespen seer ghelijck in groote / couleur / ende smaect / dese noemen sp Ravvocomenes, en eten die rauto / ende ghesoden. Van dese vruchten leven sp de meeste tijdt van 't jaer / ende ghebryucken die in deser voeghen; de wal-noten / hale-noten / eekelen ende Chechinquamins, worden ghedyooght om te betwaren. Als sp die van doen hebben / soo bykenle die tusschen twee steenen / doch een part van de wal-not-schel blijft aen-hanghen; dan dyooghen sp het weder op een mat legghende over een hurel; slooten het voo;ts kleyn in een houten mortier; mengghelen het met waeter dat de schellen moghen sincken; dit waeter wo;dt als melck / welck sp noemen Pavvohiscora, en betwaren dat tot haer ghebryuck. De Purchamins betwaren sp als pruppen. Van de hafnoten ende Chechinquamins viert upzen ghesoden / makenle beyde sop ende dyoodt voo; haer Overle / ende op haer grootste seesten. Benessens dese scrup-boomen is daer een witte populier / en een ander diergelijck / welck een wel-riekende gomme geeft als Terpentin, soo dat eenighe het voo; Balsen nemen; daer zijn oock Ceders ende Sassafras boomen; daer vallen oock een weynigh gommen. In de waterachtige ballen waelt een bespe / welck sp noemen Ocoughtanamins, de kappers seer ghelijck; dese dyooghen sp in de somer; als sp die willen eten / soo sieden sp die by naer een halven dagh / want anders vershillen sp weynigh van seetijn. Matroume waelt in de weyden / als onse pammick-gras; zaedt is seer gelijck rogge / doch kleyn; der; dyoodt daer van achten sp delicaet met 't inner van wildt ghegeten. In de

somer heeft men daer / ofte aerde-besien / welcke rijpen in April, ofte moer-besien in May en Iun, ende een vruchte welck sy noemen Maracocks, welck een fraeye ghesonde vrucht is / seer ghelijck een limoen. Veel krupden zijnder in 't voer: jaer doo; de bosschen berispe; / goet voer: warmoes ende salaet / als violetten / porceleyn / surick / etc. beneffens vele / diese ghebruyckten sonder den naem te weten. De principale wortel die sy hebben tot voedsel / is ghenaemt Tockawouge, waelt in seeghe modderighe plaatsen: een Wilde kan in een dagh voer: een weke vergaderen: zijn van de groote ende smaect van de Potatoet. Sy decken een groote menichste met epcken bladeren ende bapzen / ende aerde daer over / in maniere van een kool-pot / ende legghen daer goet vter aen beyde zijden / wel 24 uren langh / eerste die derden erten / want rauw is het niet beter als venijn; ende weskende ghebraden / ten sy het seer moer: sy / ende de hitte benomen / ende ghescharft / ende ghebroght / en eyndelijck met surick en meel ghemenghelt / prickelt de ketel gheweldigh / nochtans ghebruycken sy dit ordinaris voer: broodt in de somer. Sy hebben een ander wortel/welck sy noemen Wighafcan, daer sy haer wonden mede ghesenen / is een kleyn wortelken / welck sy byken / ende soo op de woende legghen. Pocones is een kleyn wortelken dat op 't gheberghte waelt / welck gebroght ende gheboken / roodt wort: ghebruyckent teghen geswollen ende hooftpijn / smeerender haer ghewichten / ende schilderen haer hoofden ende klederen mede. Sy houden het seer kostelijck. Musquaspenne is een wortel soo groot als een vinger / ende bloedt-roodt; als men 't brooght / soo verwelcket sy naer tot niet: ghebruyckent om haer matten / schilden / ende ander dinghen mede te verwyn. Daer is oock Pyrethrum, salifrage / ende ander Simplicia die de Apothekers vergaderden / ende voer: seer goet hielden. In de markagienle plaatsen wassen veel ajupnen / dan kleyn / ende ghelijck als het bovenste lidt van een dypm.

Het vijftiende Capittel.

Beschrijvinghe van de bysondere vruchten, die by de Wilden van den Lande ghevvonnen vvorden: hoe sy die planten ende ghebruycken.

DE Virginiaens berdeplen haer jaer in vijf saeploenen. de winter noemen sommige Popanovv, 't voer: jaer Cattapeuck, de somer Cohattayough, als haer kooyn begint te apzen Nepinough, den herft ende vallen van 't loof Taquirock. Van September tot midden van November hebben sy haer principale seften en sacrificien. Van hebben sy abundantie van krupdt / soo wel gheplant als 't ghene daer van sels waelt / ghelijck als kooyn / groen ende rijp / visch / voghels / ende seer bet wildt. De meeste moeste nemense in 't planten van het kooyn / want 't landt is van nature over-groeyt met hout. Om de grondt te bereyden / soo bykense den bast van de boomen dicht by de grondt / ende versenghen de wortels om dat sy niet meer souden wassen. 't Naeste jaer halense de boomen upt met de wortels / en in die putten plant se haer kooyn op dese wijse: Sy maken een puttjen in de gront met een stok / ende werpen daer vier geynen van kooyn ende twee boonen in. Dese puttjens maken sy vier doeten van den anderen / de byouten ende kinderen onder-houden het gejaep continuelijcken met wieden / ende alst op-geschoten is tot de helft / soo aerden sy dat aen. In April beginnen sy te planten / doch principelijck in Mey. en soo continuerense tot half Iun: wat sy planten in April, dat vergaderen sy in August, van May in Septemb. van Iun in Octob. Elke slaer van haer kooyn broeght gemeynlijck 2 oft 3 apzen / wel min ofte oock gern / maer seiden meer: ende elck apz heeft van 200 tot 500 grainen: De slaer groen weskende heeft een sort sap / seer ghelijck het yucker-riedt / welck is de reden / dat sy haer kooyn groen vergaderen om de canen te supghen; want sy versamelen haer kooyn groen / ende gaet het rype te boven. Planten oock erten / welck sy noemen Assenramens, en zijn als die de Italianen noemen Fagioli. Haer boonen zijnde seldt die de Turcken noemen

noemen Garuanfes, dese houdenſe voo; ten delicateſſe. Sp rooſten haer koojn groen in de apze/ ende byken het in een moztier/ ende rollen het op in de bladeren van 't ſelve koojn/ ende ſieden het ſoo voo; een leckernijſe. Ende het koojn dat te laet gheplant is/ ende niet wil rippen/ rooſten ſp onder heete aſſchen/ ende betwaren het ſoo/ ende in de winter ſoo ſieden ſp het met de boonen/ ende houden het voo; een delicateſſe/ ende noement Pauſarowena. Haer oudt koojn wepcken ſp over nacht in heet water/ende ſtooten het in een moztier des morgens/ gebuycken een fijn mandeken voo; een teems/ ende weten de blomme daer voo; te krijgen. Temperen deſe blomme met water/ ende backen daer koecken af onder de aſſchen/ welck ſp waſſchen met ſchoon water/ ende dzooght terſchondt van ſyn eyghen hute: ofte waſſen het op met water/ ende eten het ſoppe met broodt welck ſp noemen Ponap. De gruten ende over blijfels van 't koojn ghetwannet in de wondt/ ſiedenſe dyp oft vier uren in 't water; en is een ordinaire voetsel/ welck ſp noemen Vitatahamen. Daer eenighe byanden het over-blijfel van de ap; tot pulber/ welck ſp noemen Pungnough. en mengelen het met haer meel/maer ſmaectt niet wel noch in broodt/ noch in ſoppen.

In de May planten ſp oock onder haer koojn pompoenen/ ende een byucht/ gelijck een muſck-meloen/maer klepnder ende ſlunner/welck ſp noemen Macocks. Dese waſſen ſeer haect/ende rijpen in 't begin van Julius, ende dueren tot September. Sp planten oock Matarocks, een wilde byucht als een limoen/ die ghetweligh aenwaſſen/ beginnen te rijpen in September, ende dueren tot Oktober. Als al haer byuchten zijn ingefamelt/ ſoo planten ſp wepnigh anders; ende dit wo;dt al gedaen by de byoutwen ende kinderen; ende dit en ſtreckt haer niet langh/want ſeer naer de dyp derde parten van 't jaer/ obſerveren ſp de tyden ende jaerpoenen/ ende leven by 't ghene het landt van ſelfs geeft/ van de handt in de mondt; etc

Het leſthiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Dieren, die men in dit quartier van VIRGINIA vindt; vier-voetighe Dieren, Voghelen, ende Viſſchen.

VAN beſten zijn haer principaelſte/herten wepnigh verſchillende van de onſe: in de wilderniſſen ontrent de hoofden van de rievieren zijnder veel/maer tuſſchen de rievieren wepnigh. Daer is een beest welck ſp noemen Aroughcun, ſeer gelijck een bever/maer leeft op boomen gelijck als de eekhoorns: haer eekhoorns zijn by naer ſoo groot als onſe klepneſte ſoorte van wilde konijnen/ſommige ſwartachtigh/oft ſwart en wit/maer meelt zijn grauto. Hebben een klepne beelte/welck ſp noemen Aſſapanick, maer by naer noemenſe bliegghende eekhoorns/ voo; dien ſp de beenen upt-ſtreckende/ ende 't vel ſoo upt-reckende/ wel ghelien wo;den 30 oft 40 toeden vette te bliegghen/ van den eenen boom op den anderen.

Op aſſom heeft een hooft als een ſwijn/ ende een ſceert als een rat/ ende is van de groote als een kat: onder den buſck heeft ſp een ſack/ daer ſp haer jonghen in djaeght/ende doordt. Muſaſcus is een beest van de ghedaente ende nature van een water-rat/maer veel rieckenſe ſeer naer muſcus. Haer halen en zijn niet grooter als onſe konijnen/ ende wepnigh te vinden. Haer bezen zijn ſeer klep in comparatie van die van Muſcou ofte Tartaria. De debers zijn ſoo grootd als ordinaire water-honden/maer de beenen kort/ de voo;-voeten als een hondt/ ende de achterſte ghelijck als van een ſwaen/ de ſceert by naer als een racket/ naect ſonder hapy: de Wilden achten het vleech een goet eten te weſen. Sp hebben oock veel otters/ de welke ſp ghelijck als de bebers vanghen met ſtricken/ ende houden de vellen voo; een cieraet; ende al deſe dieren eten ſp/ als ſp die kommen vanghen. Daer is oock een dier/ welck ſp noemen Vetchunquoyes, van ghedaente als een wilde kat. Haer voſſen zijn als ſilber-hapy konijnen/ klep ende niet rieckende als in Enghe landt.

De honden van 't landt zijn als haer wolven/ en baffen niet/maer huplen/ en haer wolven en zijn niet veel grooter als de bosfen. Hartes ende twfels zijnder / doo; dien men de belckens daer van liet/hoewel de beesten seldom lebendich. Een dingh is byreindi/ dat wy nopt en konden ghetwaer worden/ dat haer ghedierre ons hunden/eperen/ ofte kreckens beschadichde / ofte dat haer vliegghen ofte fanghen schadelijck waren/daer dese dieren in de jupdt-beelen van America altydts dangerous ende doodtlijck zijn.

Van gheboghelte zijn daer arenden / ende dierelche sooyten van balcken : ende parrifien zijn daer wepnigh grooter als onse quackels : wilde calcoeten / soo groot als onse tanune. Daer zijn merlen ofte lyfiers met roode vlercken : trolles / ende dierelche sooyten van kleyn gheboghelte / eenighe blauw / qualijck soo groot als een koninccken / maer wepnigh in de somer. In de winter iller groote menichte van swanen / cranen grau ende wit met zwarte vleughels / repghers / ganfen/eynden / papegapen/ende duppen. Van alle dese sooyten groote menichte ende andere byreinde sooyten/ van welcke den naem ons onbekent is/maer in den somer zijnder wepnigh ofte gheen van alle dese te sien.

Wat visch belanght / hadden de beste kennis van fleur / brupn-visch / zee-kalf / sterck-rogh / wiens sterck sere dangerous is / bytten / meulnaers / witte Salm / crutn / tonghen / pladifien / haringh / rot-visch / aelen / lampreyen / kat-visch / eilen / baerten van dyp sooyten / krabben / kreeften / oellers / en mosselen. Daer de byreinde visch / is een kleyn vischken / soo ghelijck / als kan wesen / de schilberij van S. Joris Waerk / upt-ghenomen de voeten ende vleughels : ende de padde-visch / welck in de lucht komende tot bercken toe op-swillet.

De Wilden zijn ghebdoon haer vleesch ende visch / oft heel mozt te sieden / ofte ober 't vier soo langh op ho;rels te roooken / oft op de spaensche maniere / aen een spit gheslecken / verck aen d' een zijde / dan aen de ander zijde soo langh te braden / dat het soo droogh wo;dt / als het often vleesch in Welk. Indien wo;dt gedoo;gh / dat men het een maent ende langer kan bewaren sonder betrotten. 'Tlop van vleesch ende visch eten sp soo doo; -gaens als de visch ofte 't vleesch selfs.

Het levendhiende Capittel.

Van 't volck van den lande, haer manieren ende gheleghentheden, kleedinghe, wooningen, politie, ende superstition.

Het landt en is niet volck-rijck/want de mans zijn wepnigh/de merden hoop zijn v;outwen ende kinderen. Ontrent James Towne inde seltich mylen in 't ronde zijn ontrent leben dupsent lieben / maer van strijdbare mannen niet ober de vyftighen hondert ofte twee duplent. En zijn niet machtygh veel volcks 't samen te boeden / om datse haer landt soo wepnigh weten te beneficiëren / al ist noch soo vruchtbare; Des oft leben hondert bp een / is 't meeste dat men ghesien heeft / doen sp haer verlamelden om Capiteyn Smith te Pamaunke te ober-vallen / hp maer vyftighen man hebbende om haer te weder-staen. Het volck is sere different van nature ende tale / eenighe heel groot / als de Sesheshamocken , ander heel kleyn / als de Whigecocomocos ; maer doo; -gaens langh en ranck / wel gheproportioneert / ende brupn als sp van eenighe jaren zijn / doch wo;den wit ghebo;ren : haer hay; meek swart/ende wepnighe hebben baerden. De mans laten haer hooft half scheeren doo; haer v;outwen / met twee schelpen / d'ander helft d;aghene lanck hay;. De v;outwen zijn differentelijck ghescho;ren naer haer jaren / maer altydts d;aghen sp langhe vlechten aen d'een ofte d'ander zijde. Zijn sterck van lichaem ende rade/kommende verdaghen in 't koudste van de winter bp een vier te legghen op de grondt in de bosschagien / ende inde somer in 't gras. Zijn veranderlijck van sinen in alles / upt-ghenomen wat de byrle haer dwinght te dorn : him / byschijch / en van snelle apprehensie / ingenieus. Hebben meek lust tot koperen rondckens /

dekens / ende dierghelijcke snupsterie. Zijn too:nigh / ende soo waerck-gierigh / dat sy selden eenigh onghelijck vergeten; waechten haer van stelen / om dat sy vreesen dat haer rovenaers het sullen ontdekken. De vrouwen zijn selden onkupsch / ten sy niet kennis van haer mans. Elke familie weet syn landt ende hoven / ende leven van haer eegen arbeydt. Tot kleedren gebuycken sy belien van wilde beesten / des winters met her hup; / ende des somers sonderdie van middelen zijn / draghen mantels van wilde belien / ghelijck de Nijlsche mantels: maer de armen hebben qualijck anders om haer mede te decken als met bladeren van boomen / gras / ende dierghelijcke. Wy hebbender sommighe ghesien / die mantels hadden van kalkoeten beeren / soo traep by een gheb:ocht ende ghenaept / dat men niet als de beeren konde sien: seer warm ende traep. De vrouwen zijn altydt bedeckt om de middelt / ende zijn beschaemt indien mense anders saghe. De vrouwen haer beeren / handen / borsten / ende aensicht is al ghepickelt met zwarte stipkens / ende de figuren van dierelike beesten ende serpente in 't vel ghegrabeert. Hebben gemeenlijck in elke oor: by gaten: daer sy dierelike snupster in hanghen: sommighe mans hanghen daer een kleyn groen ende geel slangken in / by naer een half elle langh / welck hem om den hals slingerende / haer somtijds familiærlijck de lippen kust. Ander draghen een doode rat by de seer vast gheinaecht. Eenighe draghen op het hooft de bierck van een voghel / oft een groot veder met een rattel / welck is by naer ghelijck den appel van een rapier / maer klepnder / welck sy nemen van de seer van sekerre slanghe. Eenighe draghen her bel van een balck ofte ander byemde voghel; oock een byede kopere plaet: eenighe oock wel de handt van haer vanden gheb: ooght. Haer hooft ende schouders zijn roodt gheschildert met de wortel Pocone, gepulveriseert / ende met olie gemenght / welck sy houden in de somer voo: de hitte / ende in de winter voo: de koude haer te beschermen. In somme / sy is traepht gheschildert / die alder-cpselijckst is om aen te sien.

Haer wooninghen zijn meest by de riebieren / ofte ontrent een coneyn. De hupsen zijn ghetimmer van jonghe huppen van boomen / gheboghen / ende 't lammen ghebonden / ende dicht met matten bedeckt / ofte basten van boomen / seer dicht / soo dat sy niet reghen. Staende de windt / reghen ofte ontweert / soo warm zijn als hoven / maer seer roockigh / hoewel sy boven een gar hebben om den roock upt te trecken. In dese huppen legghen sy rondom het byer op rieten huredels / bedeckt met een mat / op slaken over haer legghende / een voet ofte meer van de grondt: van ses tot twintich in een hup: haer huppen staen meest in 't midden van haer hoven / welck kleyne stucken landts zijn / ende van dese legghen daer van twintich tot hondert ende meer sommigdes by den anderen / alleen met smalle rijen van boomen van den anderen verdeelt. Ontrent haer wooninghen hebt ghy meest kreupel-bosch / ofte oude boomen die op de grondt legghen / voo: haeren brandt.

Sy hebben haer namen naer de fantasie van de ouders. Ende segghen / dat haer vrouwen seer lief baren: doch hebben haer kinderen seer lief: welck sy soo wasschen aen de riebieren in de koude / ende soo smeren / ende vertwen / dat sy een soo harde hupdt bekomen / dat gheen weder haer kan beschadighen. De mans houden haer beschij met vilschen ende jaghen / krijghen ende dier ghelijcke mannelijcke exercitien / willen niet ghesien zijn eenigh ander werck te doen: soo dat veel leedich zijn: de vrouwen ende kinderen doen de rest van 't werck / als matten / koeven / porten / mozierts te maken / het koozen te byeken / broodt te backen / het koozen te planten / ende te vergaderen / alle lasten te draghen / ende dierghelijcke.

Maken vier met een drooghe scharpe stoc te draepen in een vier-kant houdt / welck van selfs in brandt ghegaect / ende bladeren / midsch ende andere drooghe stof aensteckt: haer bogen maken sy voo: t schabben met een schelp: ende haer pijlen van jonghe loen van boomen / daer sy voo: een scherpe been aen doen: oock van rieden / daer sy punten aen maken van scherpe steenen / sporen van

kalcoeten ofte becken van voghels die vast bindende met de zenuwen van wilde; van de toppen van harts-hoornen sieden sy een ghespe / welck een sijn geest / dat in koude-water niet af en wepckt; ghebruycken in den ooghe oock ronde schilden / van schoelen van boomen ghemaect / ende hout swaerden; ende dierghelijcke.

Haer booten daer sy met visschen / sijn upt een houde ghemaects / welck sy met banden / ende de kolen met schelpen upt te schrabben / hol maken als een troch. Sommighe sijn een elle diep / ende veertich ofte vyftich voeten langh / ende daer magh in sommighe wel veertich man varen; dan meest sijn sy kleinder / om sijn tot twintich man in te laten: roepen met haer berders ende flocken soo rask als de onse met riemen. De vrouwen sijn gewoon te spinnen bollen van boomen / zenuwen van herten / ende seker gras welck sy noemen Pemmenauvv, daer sy seer effen draet van spinnen; die tot veel dinghen te pas komt / insonderhejdt tot netten / diese naer de groote soo sijn voeten te bryden als de onse.

De Religie van dit volck is / al aen te bidden wat haer quaedt kan doen / sonder dat sy het booze-komen ofte verhinderen kunnen / als vper / water / blizem / donder / t canon ende bussen / peerden / etc. doch haer principaelste Godt is den dubbel / diese noemen Oke, ende dienen die meer upt deze / dan upt siefde: hebber eyschelijcke beelden van in haer Tempelen / ende haer Priesters upt ghecreken als sulcken dienst betamt; houden gheen ghesette leesen: hebben haer besweerders: haer Outaren ofte leeren / die sy noemen Pavvcorances, staende sommighe by haer huysen / and ere in't velde / op plaatsen daer sy eenigh gheluck ofte groot ongheluck hebben ghehad: daerle bloedt / herten-smert / ende Taback op offeren: als sy van den krijgh oft jacht weder keeren. Wy verkopen dese dinghen / om datte te redivus sijn om in't langh te verhalen.

Alleen sullen wy hier by voeghen de sonne van haere regeringe. Hoe wel dit volck soo wildt ende barbaris is soo hebben sy nochtans eene regeringh onder haer / beter als men onder sulcken hoop soude kunnen verwachten. Wy hebben een ober-heer onder haer ghelijck een Monarch / welck over veel andere koninghen heerschet. Dese is Pouhatan ghenoomt naer syn booze-nacmste woon-plaetse; anders is syn eyghen naem Wahunsenacock. Eenighe synen landen / als Pouhatan, Arrohatock, Appamarucke, Pamauncke, Youghtanund, ende Mattapanient sijn syn erf-landen; de andere heeft sy met ghelweldt aen andere afghenomen. Syn booze-nacmste woon-plaetse is Orapacks. Wy heeft soo veel vrouwen als sy wilt / van welcker een als sy op syn leggher licht / altydes sit aen syn hooft-eynde / ende een ander aen't voet-eynde: maer als sy op-sit / soo sit d'eren aen syn rechter-handt ende d'ander aen syn sincker. Als sy die moede is / soo greft sy die ober aen de ghene die hem aenghenacmste sijn. Inde regeringe en volgen hier niet de kinderen ofte sonen / maer eerst des koninghs broeders / ende daer naer syn susters / van de oudste tot de jongste. Wy en hebben gheen ghesette wetten / maer alleen seker gebruyck: des koninghs wil is haer wet. Die onder hem syn / worden Weroances ghenoomt / die ober haer volck volkomen machty hebben. Ieder weerd syn landt ende erf-gronden / oock plaatsen van visscherijen ende jachten; welck sy ghelijck in leen houden van den grooten koningh / ende betalen hem schattinghe daer booze in vellen ende andere dinghen. Wy ghebruyckt seer groote werdelhejdt in't straffen van die teghen hem misdoen / soo dat sy ghelweldigh van alle't volck ghevreest werdt. Somtijds doet sy die handen ende voeten binden / ende rondtom haer vier legghen / ende draedt die soo lebendigh. Somtijds doet sy haer hoofden legghen op een altaer-steen / ende doet haer de hersenen upt-kloppen met een knobbe: somtijts doet sy die aen een boom oft staek vast binden ende lebendigh villen; ende dierghelijcke onghelooze werdelhejden meer.

Het achtjende Capittel.

Kort verhael van der Engelsche proceduren in dit quattier
van VIRGINIA, sints den jare 1606.

Die eerste dese quattieren van Virginia heeft vooz-ghenomen met volck te be-
planten / is ghetweest Bartholomeus Gosnold, daer toe betwecghz hebbende
naer langh-tijlen vervolgh eenighe van syn vrienden/ ende onder andere Capi-
teyn Iohn Smith, ende dan noch een deel Edelen ende koop-lieden: ende van den
Koningh van Groot Brittanien verkueghen hebbende commissie om een raede
op te rechten in Engelandt ende oock in Virginia, dooz welcken alle saken ghedi-
rigeert ende gheregeert mochten worden. **T**begin wierdt ghenomen met dyp sche-
pen / een van hondert / een van veertigh / ende een van twintich last / ende het
ober-boeren van het volck vertrouwt aen Capiteyn Christopher Nevvpott. **S**p
scheiden van de rievier van Londen den neghentighden December 1606; doch
dooz contrarie windt bleven sp noch wel ses weken onder Engelandt leggen: na-
men versich water in aen de Eplanden van Canarien; handelden met de Wilden
van het Eplandt Dominica, ende waren dyp weken onder dese Eplanden besigh;
daer naer haer kours vervolghende naer Virginia, wierden sp 't landt onbetiens
ghetwaer: doen sp nu byten haer rekeningh zijnde / eenighe van haer naer hups
wilden weder keeren. **H**et eerste landt dat sp saghen / noemden sp Cape Henry;
alwaer sp aen landt zijnde / by vijf Wilden besponghen wierden / ende tweet van
het volck ghequeck. **H**ier wierdt de doose gheopent / de instructie geleest / ende be-
kent ghemaecte wie van den Raedt souden wesen; sochten een bequame plaetse
om te woonen tot den 13 May: daer naer een President van den Raet ghekozen
hebbende / viel een peder aen syn werck / eenighe om de hupsen ende het fort te ma-
ken / ende d'ander om klap-hout ende anders te versorgen tot af-ladinge van de
scheiden. **D**yp-en-twintich mannen voeren de rievier op om 't landt te besichti-
ghen / de welcke naer ses daghen quamen aen een dooz ghenoomt Powvhatan, van
ontrent twaelf hupsen / seer lustigh legghende op een heubel / ende dyp fraeye Es-
landekens; daer dooz was rondom de plaetse / veel van der Wilden koo;n-belden:
den Hcer van de plaetse was gheheten Powvhatan, ende syn volck Powvhatans: tot
hier toe is de rievier nabigabel / dan een mijle hooger / upt oorsake van de rodt-
sen ende stoytinghen van water / en isser geen passagie vooz een klepne boot. **D**ese
ontdeckers wierden allenthalven wel onthaelt / dan die van Iames Tuvne (soo
noemden sp haer eerste wooningh) hadden't soo ghemaecte met het volck van de
lande / dat het luttelscheelde datse niet al doot en wierden geslagen: hier op wiert een
palslade om stoft gemaecte / en 'tghescht geplant: hadden mede eenigh onlust tus-
schen den anderen; doch wiert dooz de Predicant ter neder gelept: 100 personen ble-
ven vooz die reple in Virginia woonen / ende de schepen vertroocken den 15 Iun. 1607
naer't verreck van de schepen wierden sp meest al lieck / soo datter qualijck 10 wa-
ren die op haer beenen taen konden / ende dat om de slechte provisie van eten ende
d'incken die sp hadden: tuschen May en Septemb. slopender 50 / de rest onder-hie-
len haer met fleur ende zee-crabben: daer en onthack geen oneenicheyt onder haer /
maer wel ten lesten alle provisie / doch de Wilden brochten haer van haer buchten
upt medogenicheyt. Iohn Smith de Rieringe van saken aen genomen hebbende / de-
de soo wel syn ampt / dat sp meest hupsen kregghen om haer in te bergen. begon den
handel met de Wilden / ende voer de rievier af naer Kecougna, en kreggh daer syn
boot vol koo;n / ende handelde in't weder-keeren met de Wcraskoyks; daer en tus-
schen haddē die van de Stadt de Wilden so verbult met haer waeren / dat sp die niet
meeren achten: ende terwyl Cap. Smith de volckeren / die sp noemen Chichaha-
mins, ondeckte / daer sp veel koo;ns bequam / waren eenige ander van het volck
doende om de pinas wegh te voeren / ende daer mede naer hups te keeren. **D**an die

door de boogſſ. Smith verhindert zijnde: toogh hy op een nieuwt uyt om de riebierre Chichamine te ontdekken: daer wierde hy ghevanghen / ende ſyn boordt / door onachſaemheyt van ſyn volck / van de Wilden ghenomen / doch een maent daer naer lieten de Wilden hem weder los, en ſonden probeſſe door het for. Daer en tiſſchen werden uyt Engelandt gheſonden twee ſchepen met wel hondert man om deſe eerſte colonie te verſtercken: Capitain Newport arriveerde daer wel met ſyn ſchip / maer het ander ſchip wiert verſteken / en moett naer de eplanden van Welt-Indien loopen: den handel met de Wilden wiert hy de Engelliſche / door dien hy niet wel eens en waren / ſelfs bedorven. Capitain Nevvport (door dien dat Smith de Wilden wonder hadt wijs gemaectt van ſyn grootthejt) ginck Povvhatan beſoecken in ſyn hups te Weravvocomoco; welc haer-lieben ſoo wel ontfingh als hy konde: ſittende op ſyn bedt van matten / met een pullout van leder naer haer wijs ſe geborduert / met peerlen ende witte tecken / gekleedt in vellen / aen ſyn hooft en boorten een ſijne jonge dertne / ende een elcke zijde van't hups twintich van ſyn conſubjaren / 't hooft ende de ſchouderen roodt gheſchildert / met een groote keten van witte kralen om den hals: Cap. Nevvport gaf aen Povvhatan een jonghen / ende Povvhatan aen hem een van ſyn getrouwſte dienaers genaemt Namontack: door twerpnigh blauwt kralen kreugh Smith van deſen Povvhatan een groot deel koren ende inſgelijck van Speechanchynough de koningh van Pamaunke, ende kerden weder tot haer for. Maer dat de nieuwt ghekomene daer mede haer logementen waren beſteet / geraeckten den brandt in de hupſen / ſoo dat ſy merck al af branden / ende een goet deel van de paliffaden / ende veel probeſſe. Dit gheſchieden in den winter des jaers 1607. Het ſchip bleef daer veertien weken legghen / en conſumerden merck al de probeſſe / die de colonie hadt kommen dienen; dewijl men beſich was om goudt te ſoeken / doch te vergeſſe. Daer naer begonnen ſy haer niert ſtadt weder op te bontwen: het ander ſchip quam mede aen / ende hadt rebelijcken veel virtualie door de colonie gheſpaert; die wilde men mede al met gouden dierck laden / liever dan met Cedar houdt / ende andere gheerde waren; doch wierde eyndelijck met Cedar houdt gheladen: daer en tuſſchen dede Povvhatan ſyn beſte / ſoo veel wapenen te krijghen van de Engelliſche / dat hy haer daer mede ſelfs mochte ombrengghen. doch wiert door de wackerhejt van Smith verſpindert. Welc twee de reple quamender hy de hondert en twintich man over om de colonie te verſtercken. Daer naer nam Smith de ontdekkinghe van de groote bape van Cheſapeack by der handt / gheelijck top nu vervolghens ſullen verſalen.

Het neghentziende Capittel.

Byſondere ontdekkinghe van de Baye van CHESAPEACK, by
Capitain Smith voor-ghenomen in den jare 1608.

Capitain Smith verghesellſchapt met veertien andere ſchepden den tweeden Junij 1608 van James Town met een open barcke van twee laſten / ende krupte de bape van Cape Henry naer de oolt-zijde / ende quam aen de Eplanden / dieſe nu noemen Smiths Eylanden; 't eerſte volck datſe ſaghen / waren twee Wilden op Cap Charles, die naer eenige ſtrebelingh haer brachten tot Acawmacke, de woonſinghe van hare Weromans, die de Engelliſche wel onthaelde; deſe was een free civiel man / ende ſyn landt is een vruchtbaer kley-grondt: ſpreken de tale van Povvhatan: van daer hielden ſy het langhs de kuſte / beſoekende elcke in-wijk ofte bape / en ſaghen veel Eplanden in 't midden van de bape / welck ſy noemden Ruſſels Eylands, ende hadden daer een groot ontweer van windt / regen donder en bliem; van hier volghden ſy het ooltelijck canael / welck haer bracht tot de riebierre Wighcomoco, daer ſy niet van vrabbigh water en bonden; de Eplanden ghepaſſeert zijnde / vielen ſy op een hooft-landt / daer ſy een groote pan bonden van verſch water / doch ſoo het / dat ſy het een badt hielden te weſen: noemden de plaetſe

Point

Point Ployet, setten ober van 't vaste landt aen andere onbewoonde Eplanden/ daer sy twee daghen moesten vertoeven van wegen het quaert weder/ ende noemden die Eplanden Limbo. Van hier keerende naer de oost- zijde van 't vaste landt/ quamen sy aen de schoone rivièr Kuskatanaocke, by welck de volckeren van Soraphanigh, Naufe, Arfec ende Nautaquack woonen / de welcke wonder willen te segghen van een groote natie die se noemden Massavomekes / om welcke natie te soecken sy weder keerden by Limbo, dan bindende dese kuste black / ende veel ghebeyken Eplanden/ ende gheen versch water/ setten sy ober naer de west-kuste: de hape is hier soo breedt / dat men van de oost- zijde qualijck sien kan de groote hooghe klippen / die aen de west- zijde legghen / onder de welcke sy het setten/ ende noemden die Richards Clifves; sy seilden dertich mijlen meer nootwaert sonder volck te vinden; dese kuste heeft versch water ghenogh/ de bergen zijn seer har/ dan de valleijen seer vruchbaer / de bosschen wonder dick / ende vol wolven/ beeyren / ende ander wilde beesten. De eerste in-hani/ die sy vonden / noemden sy Bolus, om de ghelykenis die de kley hadt met Bolus Armenus. A' soo 't weer haer seer contrarie was / keerden sy weder, 't water was daer noch wel thien mijlen breedt/ ende neghen of thien baden diep. Den 16 jun quamen se aen de rivièr van Patavvomeck, welc wel negen mijlen breed is / en konden daer geen volck sien wel dertich mijlen langh, doen werden sy by twee Wilden langs een kreecke geleidt/ naer Onavvament, daer eenighe honderden van Wilden in einbuscaden laghen/ toe ghemaect als dubbels / dan upt vrees van de musqueten seiden haer weder heel vriendelijck aen / ende bekenden / dat Povvhatan ghemiscotentereet zijnde by die van 't fort haer- lieden hadt upt-ghemaect om al 't volck doot te slaen: ghelijck onthaelt hadden sy te Cecocavvone, ende elders / dan te Moyanes Nacochant werden sy van 't volck wel onthaelt. De oorsake van dit ondersoek / was seker minerael / welck de Wilden seiden te hebben van Patavvomeck (welck Cap. Nevv-pott wilde segghen half silver te wesen) ende om voo;der te sien de geseghentheyt van 't landt. Sy vonden die mijne negen oft thien mijlen in 't landt/ dan wiert bevonden niets weerdigh te wesen. Voo;ts vonden sy otters/ bebers/ marters/ ende sabels/ ende sulcke abundantie van visch/ dat te verwonderen was. Sy quamen voo; by Toppahanock, daer sy meinden op te varen/ dan geraecten op de dooghden die in de mondt leggen / ende Smith wierdt daer ghesceken in den arm van een visch/ de roeyen niet ongelijck / doch met een seer vernijngen anghel op de keert / soo dat sy arm/ handt/ ende schouder ende een deel van 't lichaem soo swo' / dat sy meinden dat sy sterben moest/ dan werdt weder genesen met een olie/ die sy 't alle gheluck mede hadden: noemden de plaetse Stingeray Eylandt. Keertden soo weder voo; by de rivièren Pyankarack ende Pamaunke naer Kekough-tan, ende den 21 Jul. tot James Tovvn, daer sy al 't volck sieck vonden/ ende soo qualijck te vreden met haeren President / dat men hem af moest setten / ende Smith in syn plaetse kiesden; die een ander in syn plaetse sielede / om syn ontdeckinghe van de hape te vervolgen. Schepden weder van 't fort met twaelf man/ en te Kecoughtan een dagh twee ofte dyp op-gehouden zijnde doo; contrarie windt: quamen sy daer naer ten ancker onder Stingeray Eyland, ende maecten groote haelt tot aen de rivièr Bolus; een weynigh voo;der komende vonden sy dat de hape haer verberide in vier armen/ welck sy onder sochten soo verre sy die op seplen konden: op de twee en vonden sy gheen volck; dan naer de ander zijde ober settende/ ghemoecten sy seben oft acht canoas/ vol van Massavvomecks, die eerst mine maecten de Engelsche te willen bespringhen/ dan begaben haer daer naer te vinde/ ende bleven op't seplen van de barre klam gapen/ tot dat die reyt ober haer anckerde. Sy lockten de Wilden aen voo;dt/ die eerst twee van de haer sonden / daer naer quamen sy alle/ ende beschooncken de Capiteyn met venisoen/ visch/ bosghen/ pijlen en knodden ende beeyren-luyden: gaben by teekenen te kennen / dat sy in ghebedyt waren getweest niet de Tockvvogs; des nachts trocken sy wegh/ ende en quamen niet weder.

Ghekomen zijnde in de rievier Tockvogh, maectten sy de Wilden wijs / dat sy die boghen ende pijlen van de Massawomekes by ghetwelst hadden bekomen / waer ober sy van dese Wilden seer seetelijck wierden onthaelt. Vonden hier bijlen / messen ende stucken van yser ende koper / welck dat volck septe te hebben van de Saguesahanockes, die doodt-byanden zijn van de Massawomekes, ende woonen op den vierden arm van de bape / wel vier dach-reysen hoogher als sy met haer barcke hadden kunnen komen; sy noodichden by een boode dit volck / ende naer by oft vier daghen quamen daer wel sechtich van dit volck / soo groodt als Keusen / en brochten venison / taback-pijpen / schilden / booghen / pijlen / mandekens / ende daer quamen wel vijftich van haer Wetoances mede; ende dit volck baden de Engelsche seer om haer te willen wyrecken over de Massawomekes, presenterende alles wat sy hadden: dan de Engelsche excuserden haer tot het naeste jaer; die volck wist wonder te vertellen van Atquanahuck, ende ander volcken; ghevende te kennen datse haer bijlen ende ander instrumenten van de Francoysen handelden. Van hier keerden sy te rugge om de rievier Pauwtuxunt te ondersoecken / vonden daer veel bequamer volck als elders; met het volck van de rievier Tappahanock hadden eenig onlust / doo; dien't een vresenatie is / doch werden noch ten lesten tractabel. Ende quamen soo voorts aen de rievier van Payankarack, ende eyndelijck de lebenden van Septemb. 1608 te James town. Vonden dat daer al een deel ghesloffen waren / ende een part noch sieck; ende de provisie seer beschedicht van den teghen.

Het twintichste Capittel.

Kort verhael van de vordere proceduren van de Engelsche in dit quartier van VIRGINIA sints den jare 1608.

Capiteyn Smith nu ghekozen wesende tot President den 10. Septemb. 1608. werden alle dinghen in beter orde ghebracht / de kercke gherepareert / het proviandt-huys op nieuws ghedeckt / ende logghementen bereydt voer't volck dat noch te komen hadt; ende't volck gheoeffent in de wapenen; ende de booten verrydich ghemaeckt om te handelen met de Wilde; dese gemoeten in't upt-varen Capiteyn Newport, welcke quam met het tweede supplement van volck voer de colonie; ende met een commissie van niet weder te keeren sonder een klomp goudes mede te brengen; ende sekerheydt van de zuydt-zeyt oft een van Sir Walter Raleighs volck; ende voer Powhatan broecht sy een lampet met sijn schootel / bedde kleederen ende andere kostelijckheden; eenighe Polen ende Hoogh-duytsche om peck / tar / glas / en zeep-assen te maken / en daer beneffens noch sechtich man; sonder de noodighe provisie tot haer onderhout; daer der als dorn wepnigh ghemorgh provisie was om hondert ende dertich / die daer reede waren / te onderhouden; doch men hadt de provisie van de Wilde kunnen krijgen / indien den tijt wel waer-ghenomen hadt ghelueft; dan Nieuw-port trock met hondert en twintich man Powhatan te kronen / ende dese presenten te gheben; ende om gheen tijt te verliefen trock Smith met wepnigh om Powhatan te versoeken dat sy te James Town wilde komen / ende daer de presenten ontfanghen; dan Powhatan was wel soo hooghmoedigh dat sy niet en wilde komen / segghende sy was mede een koningh / ende hadde de koningh van Engelandt hem presenten ghelonden / sy wilde die verwachten in sijn huys acht dagen langh / ende dat New-port behoort de tot herte komen / ende niet sy tot New-port. Woerter berklarende / dat voer soo veel sijn volck de Engelsche hadt wijs ghemaeckt dat ober't gheberght soude water was / dat selve ontwarachtich was. Smith dese bootschap weder ghebracht hebbende / trock New-port te lande dertwaerts / ende kroonde Powhatan met veel doens / alsoo dese Wilde hem tot sulcke klederren ende anders niet konde schikken: De vergeldinghe die sy kreeghen was secht / ende brochten daer maer wepnigh

weynigh koozns van. Newpott hadt boozen het landt van de Monacans te ondercken/ verlocht daer toe van Powhatan ghelepers; dan hy en wilde hem niemant gheben als allen Namontack die met Newpott weder upt Enghe-landt was ghekomen. Hier op trock Newpott met al den Raede ende hondert en twintich man naer het landt van de Monacans, latende den President in de Stadt met achtentich man om de ladinghe van het schyp te vorderen; Newpott ghekomen zijnde tot de stotinghen van water diele noemen The falles, trock noch veertich mylen te lande/ ende houte twee doppen van de Monacans, van de welcke de Engelsche noch wel noch qualijk ghetraecteert en werden; ondersochten in het weder keeren deel plaetsen daer sy meynden mynen te vinden/ vielen aen het graven ende refinieren; ende den refineur septe eeuigh kleyer daer upt ghetrocken te hebben; ende keerden soo weder tot James Towne, sonder het upt-ghericht te hebben/ dan moede leden ghehaelbt. Een deel volcks wierdt gheseldt om boomen te vellen; de President dede een tocht naer Chickhamins, welck volck met dreyghementen soo verre ghebocht wierdt/ dat sy daer een goede portije koozns kregen. Daer het sekerste volck met haven sekeren handel dede groote schade/ de proviande aen het volck van de Stadt diert verkoopende; Capiteyn Newpott verrockt eynelijck met sijn schyp/ latende in de colonie twee hondert man/ met die sy ghebocht hadde; waer onder een vrouwe was met haer maeght/ die koozns daer naer de eerste was die in Virginia troude. De President om de colonie wel te provideren/ haelde een deel koozns van Nanlamund, ghenoeghsarm met ghelwede; ende daer naer een weynigh van Appamaruck, met ghemoere. Van dit alles niet ghenoech zijnde/ nam Capiteyn Smith booz/ hem van Powhatan te versekeren/ waer toe wel te passe quam/ dat Powhatan eenigh volck verlocht hadt om hem een huys te dinnieren/ bijtich swaerden/ ende eenighe dinghen meer. Den neghten- en-twintichsten December trock hy met acht-en-veertich man naer Weravvocomoco toe/ ende logerden den eersten nacht te VVeraskoyack, daer sy haer wel providerden/ ende werden van dese VVeroyance ghetwaerschoot/ dat sy haer van Powhatan wel souden wachten/ alsoo sy daer op upt was om haer den hals af te snijden. Van daer quamen sy te Kooougran, daer sy ses oft seven daghen van het quaedt weder werden op-gehouden/ ende onder tusschen van de Wilden wel ghetraecteert. Den twaelfden Januar. quamen sy te VVeravvocomoco; daer de rivier wel een half mijl van strandt ghebrofen was/ soo datte met groot onghemack aen landt gheackeren; ende Powhatan sonde haer probe; dan des ander-daeghs begon hy te vraghen/ warmer sy weder wilden vertrecken/ segghende datter gheen koozn en was/ doch dat sy haer booz veertich swaerden veertich buschels (is een Engelsche mate) wilde gheben; hier op vielen diverse practiquen/ Powhatan verfoekende dat de Engelsche haer ghetoert te seker souden laten: te meer om dat ern van de Hoogh-Duytsche de Koningh het booz-nemen van de Engelsche ontdeckte; dewijl sy den tijt over-brachten met diskouren/ gaf Smith ordre om het ijs te breken/ op dat de pinasse naerder mocht komen/ ende het volck aen landt: Powhatan sijn volck nu bereidigh hebbende/ bluschte secreteelijck wegh; ende besetten het huys/ dan Smith met sijn acht man ontquamten/ soo dat de Koningh sijn verreck socht te excuseren/ ende sonde aen Smith een beaerlet van perrlen/ ende sy kregen een deel koozns/ welck de Wilden seltscheep brachten. Soo haelt de schepen verrocken waren/ quam Powhatan weder/ ende dooz hulp van de twee Duytschen/ die sy naer t fort sonde/ bequam hy een groot deel swaerden/ roers/ ende loodt/ ende dierghelike dinghen. Capiteyn Smith aenreiderden te Pamaunke, daer de Koningh Opechancanough haer socht te verrasschen met wel ses oft seven hondert Wilden; dan Smith de verraderige ghewaer wordende/ batten de Koningh selts met de pistool in de handt/ ende dwongh soo al de Wilden

de wapenen neder te legghen; doch meynden hem daer naer weder in het hups rustende te over-ballen/ dan wierden weder staen / ende de peys ghemaect/ ende sy kregghen hier al wat sy wilden. Middeler tijdt gheschieden een ongheluck in het fort; Mr Scrivener ende eenighe meer voeten naer het Eplandt welck sy noemen Hogges Isle, om dat sy haer verckens daer honden; welcke alle met de boodt verboncken; ende de tijdinghe hier van wierdt aen de President ghebrocht. Noch eens proefde Povvhatan de Engellsche te verrasschen / dan te bergaets / soo dat sy weder een peerle keten sonde aen Capiteyn Smith, om de peys te maken. Sy haelden oock eenigh kooyn upt de provincien van Youghatanund ende Mattapannient, welck het volck haer gaf/ hoe wel sy sels het schaers ghenoech hadden : sy proefden Povvhatan te versterken / dan sy hadt hem wegh ghemaect / by de Duppschen ghelwaertschout zijnde / soo dat sy weder keerden naer James Towne. De sielterij van de hoogh-duppschen wiert ontdeckt; ende de Koninghe ofte Weroance van Papsaheigh, meynde de President Smith om te brengen / by hem ghebanghen; dan brack weder los; ende de Engellschen gheraecten in ooploghe met de Wilden / ende deden haer eenighe schade; maer de peys wiert weder ghemaect / ende alles weder in sille ghebracht.

Het een-en-twintichste Capittel.

Vorder verhael van de procedueren van de Engellsche in dit quartier tot in den jare 1612 ende voorts tot den jare 1611.

DE peys weder ghemaect zijnde met de Wilde / ginghen de saken van de colonie heel boogwaerts / soo dat in dyp maenden meer ghedaen wort als in de booggaende dyp jaren; sy maecten dyp oft vier last peck ende tarre; ende pot-assen; maecten een boyn-put in het fort / ende nimmerden wel twintich hupsen; van dyp scrighen waren in een jaer wel selsich bigghen ghekomen / ende by naer vijf hondert kieckens hadden haer sels boog ghetreld; de verckens warden ghebracht op Hogile, ende daer een block-hups ghemaect voor het garnisoen welck daer lagh / om te waertschouten de komste van de schepen. Van die en duerde niet langh / daer quam een nieuwe waerichste ober de Stadt / de raetmen haer kooyn / ende daer en was in het landt gheen ander te krijghen / soo dat men het volck hier en daer moelt verdeplen om de kost te soeken; een partije leedde by oesters, een dref by seker bessen ende aekers; seur gaf haer oock goet voedsel; dan de meesten deel van 't volck en wilde niet een handt roeren om provisie boog haer sels te maken / tot dat Smith haer daer toe dwongh / soo dat van twee hondert man niet over acht oft negen van gebreck en slozen. Sy sochten te Chawanoock naer het volck van Walther Raleg, dan konden daer van haer niet hoorren; noch oock by de Quiyoughquohanocks, daer de Mangoags haer gheleiden. Veel spels hadden sy met haer hoogh-duppschen / die met de Wilde aen spanden om de colonie te ruineren. Interim quam daer het schip van Capiteyn Argal by gheval / van welckes provisie sy haer dienden / mits hem contenterende. Den raedt in Engghelandt verstaen hebbende hoe wepnigh het volck in Virginia onder den anderen acorbeerde / vande goet het Gouvernement te veranderen / ende gaben het selve aen den Baron de-la-Ware; die boog syn ghedeputerde sonde Sir Thomas Gates ende Sir George Sommers, met neghen schepen ende vijf hondert man; die van Engghelandt onder zepl ginghen in May maent 1609. Den Admirael daer de twee Ridbers in waren bleef op de Bermudas; d'ander schepen quamen wel over / dan die daer op waren boog Capiteyns / ghelijck sy te vooren spanden waren gheweest van Smith, soo begonnen sy met haeren ongeregelden hoop van jonghe witte-broodts kinderen (die de vrienden upt Engghelandt hadden wech ghesonden upt vrees dat sy anders aen een ghe-

ghe

ghe hadde moghen komen) al in roeren te stellen; tot dat de President siende dat de nieuwe Gouverneurs niet en quamen / syn tanden spooende ende eenighe by de hielen sette; ende om meerder disorde te vermijden / soo liet hy eenighe weder naer Engghelandt keeren; ende M^r VVest met hondert en twintich zijn woon plaetse nemen by de Falls; ende Mr Martin met oock soo vele te Nassamund. Die hem doo; syn couardise soo droegh / dat een deel van het volck by de Wilde wierdt doodt gheslaghen / ende het koozn wech gheboerd. M^r VVest hade syn plaetse soo inconsiderateliijk ghenomen / dat sy niet alleen subiecte was 't overloopen van de riebt / maer oock hondert andere inconuenienten: Ende hoe wel Smith het gaerne hadt verbeterd / en wilden hem niet hooren: daer en boben mis-handelden sy de Wilden soo / dat de selve strack naer het vertreck van Smith haer bespronghen ende eenighe doot sloeghen: waer over Smith weder-keerende haer leyde op een ghewinckel plaetse / die sy noemde Nonsuch; dan trocken weder naer haer oude plaetse die sy noemden VVest fort, soo laen als sy wech was. De President Smith in het weder-keeren wierdt by ongheluck van bus-poeder soo qualijk ghetraect / dat hy ghenootsaecte was naer Engghelandt te keeren om hem daer beter te laten helpen. Hy liebt de colonie versien met byn schepen / leuen booten; veel waren om met te handelen / den herst nieu in-komen ende provisie voor thien weken / vier hondert meeghentich personen / vier-en-twintich stucken gheschuts / byn hondert musketten en roers / voozts piecken / swaerden ende alle noodighe ammunitie. Naer het vertreck van de schepen / leyden sy een ander woon-plaets by Point Comfort. Ende de proviande by naer op wesende / sonden sy de President om proviande te soecken / die volck wierdt meest doodt gheslaghen by Pouvhatan; ende de Wilde werden soo verbittert teghen de Enggelsche / dat sy al doot sloeghen daer sy by konde komen; soo dat de vijf hondert / in les maanden tijdes gheconsumeerdt waren / tot op de seldich seer miserable lieden: middelster tijdes quam daer an Sir Thomas Gates ende Sir George Sommers van de Bermudas met hondert ende vijftich man; die daer gheberghet waren / ende heur eenighen tijdt hadden onder-houden ende een schipken ghemarckt om van daer te komen. Dese siende de miserie van het volck / souden de selve naer Engghelandt gheboerd hebben / recht als den Baron de-la-VVare daer an quam / met byn schepen seer wel voor sien / dese dede 't volck weder-keeren naer James Towne den 9 Jun. 1610 sonde Sir George Sommers ende Capitayn Argal, om de Bermudas aen te soecken; ende Sir Thomas Gates naer Engghelandt om meer volcks te boderen. Dan den Baron wierdt kort daer naer sieck / ende was ghespronghen weder naer Engghelandt te keeren. Hier-en-tusschen Argal de Bermudas niet vindende; ende Sir George Sommers verlooren hebbende op de zee / quam te verballen op de kust van Sagadahock, daer hy een bequame visscherp vande; ende keerde met vissch naer James Towne; van waer de Gouverneur de-la-VVare hem sonde op de riebt van Paravomeke, daer hy goede koozn kreegh van de Wilde; ende de Gouverneur keerde met syn schip naer Engghelandt; doch voor syn vertreck arriveerde den 10 May 1611 Sir Thomas Dale met byn schepen / volck ende een ander noodighe provisie. Daer naer waren noch gesonden les groote schepen onder het ghebied van Sir Thomas Gates, met byn hondert man ende hondert stucken groot vee / met ammunitie ende noodighe provisie / die wel arriveerde aen James Towne den eersten Augusti: Doen werd de colonie met noodighe Weten ende goede ordy op alles wel versien / de selve bestaende wt seven hondert personen van alderhande konsten ende ambachten: een fort is gheleght by Cape Henry, onder het ghebied ende commandement van Capitayn Davis; ende een ander woon plaetse is gheleght tachtien mijlen boden James Towne; opren

op een hooghe ende wel ghelegen plaetse ghenaeint Henrico, daerle bequaem hupen hebben ghemaect/ de eerste verdiepingh van hardt-steen; daer is oock een Salt-hups ghemaecte vooz de siecken ende kranken/ met tachtentich logementen van bedden ende anders wel vooz sien: ende noch een andere plaetse diele noemen Bermuda, ontrent vijft mijlen onder Henrico, by landt te reekenen/ ende verthien mijlen by waeter: soo dat de saecken van Virginia hier vooz ghebracht zijn in een seer goeden stande.

Tot voozderinghe van dese colonien wierdt mede in den jaere 1615 een loo-terge op-ghericht vooz Pauvvels kercke in Londen, al-waer verscheyden klep-ne ende groote pijlen waerente winnen/ van hondert tot vier duplex ende meer kroonen werde.

De groore Koningh Pouvvhatan stierf in den jaere 1618 ende in syn plaetse succederde syn broeder Iopatan. In den jaere 1619 werden daer by de Compagnie ghelonden acht schepen/ ende daer mede by de neghen hondert coloniers; ende over de hondert beesten/ behalven het volck dat by particuliere wierdt ghelonden. Dit selve jaer zijn verscheyden gisten ghebarn by particuliere/ tot voozderingh van het begonnen werck. Ende daer wierden beele particuliere ootrophen vergunde aen verscheyden personen. Daer naer zijnder noch meer schepen en volck ghelonden. Ende zijn eyndelick de ghelegentheden van Virginia soo bevoordert/ dat daer in het jaer 1621 over de twintich schepen zijn ghelonden/ met wel verthien hondert personen/ alleen by de Graef van Suythampton ende de Compagnie; beneffens andere die ghelonden zijn by particuliere/ naer dat den handel is gheopent vooz alle de subiecten van Engelandt. Doch inden jaere 1624 zijn wel dyp hondert ende secken en-breentich/ soo mans/ vrouwen/ als kinderen; die hier ende daer woonden sonder achter-dencken/ seer deerlijk ende verraderlijk by de Wilden over-ballen ende vermoordt: ende souden noch meer quaeds ghedaen hebben/ en hadde haerquaerde vooz-nemen twelck sy hadden op de Raet James towne, niet by een Wilde die Christen was ghelwoyden/ ontdeckt waer ghewerlt: een goede waerschoewingh datmen dese barbaren in't minste niet en moet vertrouwen/ hoe schoonen ghelaet sy oock beschoonen.

Wy hebben dese procedueren van de Engellschen wat in't langhe verhaelt/ vooz dien dat haer mis-lagghen een goede waerschoewinghe; ende het gheene sy wel verbeteret hebben/ een vooz-schijft mochte welen vooz de ghene die sulx ofte des-ghelicks in eenighe andere quartieren van West-Indien/souden willen vooz-nemen.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van VIRGINIA door Sir Walther Raleigh eerst ontdeckt in den Iaere 1584, ende vervolghende: eenighe vruchten van den Lande, ende ghedierten.

In de vooz-gaende Capittelen hebben wy ghesproken van dat ghebede van Virginia, welck de Engellsche sedert den jaere 1606 met volck hebben begonnen te besetten; verleert nu dat laatste ende yudelickste ghedrele: welck alder-eerst den naem van Virginia heeft ghehad/ ende meest op de kosten van Sir Walther Raleigh in den jaere 1584 ende vervolghende is ontdeckt; beginnende van den vier-en-verthiensten graet by noorden de linie ende soo voozts naer't noorden streckende. Welck landt van ghesalte ende van locht toernich differeert van't ghene daer wy nu van ghesproocken hebben/ van ghelyck het meer naer't yuden streckt/ soo is het daer wat warmer. Alsoo Mr Thomas Heroit,

Heroit, de ghelegghentheyde van die lande wijdt lustigh in 't Engellsch heft beschreven / soo sullen wy hier in 't korte alleen aen-roeren / de dinghen die voo; lijf-tocht verstrecken / ende die tot koopmanschap kunnen dienen / ende sulcke dieren / voghelen ende visschen als sy verscheypden hebben van andere quartieren / van die ghelwelte.

Wat de lijf-tocht aen gaet ofte belanght / sy hebbender Maiz ghelijck in alle andere quartieren ofte ghedreften van Indien / welck sy in haere taale noemen Pagato wr.

Een secker soorte van boontjens van diverse couleuren / ende 't looff toepnigh different van de onse / welck sy noemen Okindgiet. Inghelijcks hebbende een soorte van eerten welck sy herten Wickonzour, pompoenen / meloenen ende calwoerden van differente soorten ende van seer goeden smaeck / die sy noemen Macocquer. Doch andere sijn van gheboelen dat Macocquer een vrucht is op hem-selven ende by naer als die by de Brasilianen Tamaraca wordt ghenoomt; de selve is beschreven by den vermaerden Heere Carolus Clusius, ende doen opdrukken als hier onder:

Den Taback was daer groeyende in goede abundantie / ende sy ghebruycken een die voo; pijpen / ende noemden dat selvighe krupde Vppovvock. Benessens dese grainen ende krupden die sy daer ghewoon sijn te zaeyen ende te planten / gheeft de gronde noch van sich selven vele verscheypden wortels; als Openauck, welck is een ronde wortel / hebbende de groote van een ocker-note ende oock wel grooter / welcke in natte / vochtighe ende morassighe gronden worden ghebonden / veel by den anderen / ende ghelijck met een streng aen den anderen vast / de welcke ghesoden wesende / een goet eten sijn. Andere dese noemen Okeepenauck die ronde sijn ende wel soo groot als een mans-hoofd; dese worden in drooghe gronde ghebonden; dan sijn soo goet noch oock soo smaektelijck niet als de voo; gaende / hoe-wel de Wilden die veel ghebruycken. Kaistucpenauck is een witte soorte van wortels / by naer de groote ende de ghebaente hebbende van een himen-eye / dan sijn niet soo goet van smaek als de voo; gaende. Thinavv seer ghelijck de radix China, wassende met kliffers te samen / gheeft een seer hooghe stam; ende sijn seer goet om eten. Cofushauv schijnt de selvighe wortel te wesen daer men in de Eylanden ende andere plaetsen van Indien de Cassavi van maecte: want het wordt op de selve maniere ghebruyckt als de Yuca; dese wortelen wassen in modderige / natte ende vochte gronden. Habascoa is een wortel by naer ghelijck als de passimaken / dan is heet op de tonghe. Den

bint daer oock loock weynigh verschillende van het onse / welck by de Wilden niet ghegheuen en woerde. Van boom-buysen heeft men daer castanien; walnoten van twee soorten / in sulcken menichte dat alle de boschen daer van vol zijn. Een soorte van buysen / die de Engelse mispelen hebben ghe-noemt om datse niet goet ghegeten en zijn dan als sp rot zijn; anders is de selve buysen soo roodt als kersten / ende soet van smaecte. Mutaquesunauck, een kraep buysen by naer van maeckel als een pette / maer perfecte roodt van buysen ende van binnen. Waft aen een boom welckes bladeren seer dick zijn / ende met seckers soo scherp als naelden: is de Tuna daer de Couchenille op werdt ghebonden niet onghelyck. Daer zijn drynven beyde kleyn ende groot / suet ende heel soet / van selfs in het wilde groeppende. De aerde-bespen zijnder seer excellent. Hoer-bespen-boomen / appel-boomen / als hier te lande. Sy hebben een soorte van bespen / groeppende te samen als cappers / dan groo-ter / op een secker plante in ondiepe wateren / welck sy noemen Saquenumener; welck acht oft neghen upzen gheloden zijnde naer syn eynde / is heel ghelonden kost: anders wil het groote siecke ende frensie causeren. Men secker oock vijfderlep soorten van teekelen; de eerste ghenaeemt Sagaremener, de ander Ofamener, het derde Pummuckoner; welck sy dzooghen op hurels van riedt met vier daer onder / ende als sy die willen eten / soo werpen sy die: upt dese dry soorten maecten sy oock olie. De vierde noemen sy Sapum-ner, welck gheloden ende gheperst smaecht als castanien. De vijfde Mangun-menauck, welck is van haer eycken-boomen / welck de gheringher soorte van volck oock eet als sy ghedzooght zijn als bozen.

Aen-gaende de vier-boetighe dieren / beneffens haer wildt (welck weynigh verschilt van dat in Engelandt / dan dat het langher seerren heeft / ende de tacken van de hoozen achter ober-gheboghen) ende conijnen van graute hant; als de hansen / welck daer in abundantie zijn: soo hebben sy daer twee soorten van dieren grooter als conijnen / seer goet om te eten / welck sy noemen Saquenuckot ende Maquowoc. Daer zijn oock beeren met zwarte bel-len / die niet quaedt om te eten en zijn. Veel eek-hoozenjens met graute bellekens.

Van gheboghelte hebbense calcoens-haenen ende hinnen / stock-drynven / pa-trijfen / cranen / ende abundantie van swanen ende ganzen in de winter / beneffens noch een groot ghetal ander gheboghelte dat hem soo in het water als te lande gheueert. Van visch / hebt ghy daer in Feb. Mart. April, May abundantie van seur; ende haringh veel grooter als de onse / jaer somtijts twee voeten langh. Dooxtrijpten / byn-bilchen / rochen / meulenaers / pladysen / ende veel ander soorten van goede visch. Zee-crabben; oesters / rondt ende langh-werpygh / mosselen en kreeften; ende een schelp-visch dese noemen Seckanauck, een woert byredt met een seert met schelpen beset / veel voeten als een crabbe / ende de ooghen op den rugghe. Daer zijn oock schildt-padden dryde te lande ende ter zee / die goet om eten zijn.

De Fran-
sche
noemen
Sinock.

Het dyp-en-stwinckste Capittel.

Van die dinghen welck daer te Lande ghevonden vorden, daer men eenighen handel met kan drijven: en de manieren van het volck.

Voor eerst soo heeft men hier een soorte van gras welck de Engelse noemen Silke grasse, (dat is te segghen zijden gras /) heeft langhe smalle bladeren / op de welck een glisterende substantie waft als een bellegen / welck daer al ghesdoopt wert ende men maectter goede zijde af: waft wel twee voet
ende

ende een half hoogh: De Engelsche ghetupghen datte van dese kofte goet zijden grof-grain hebben ghemaecte: ende datte beneffens dit noch traeye zyde-woymen in 't landt hebben ghebonden.

Dooz is soo werdt daer blas ende hennep ghebonden / doch wepnigh om datte niet ghecultiveert en worden.

Langhs de zee-kuste is een streck van gronde / welck veel die het selve besocht hebben ghetupghen goet allyn te gheben. Wapeigh is een soorte van aerde by de in-ghebooyne soo ghenoot / seer ghelyck de Terra sigillata, ende oock by experientie van de selfde deuchden; want de Wilde de selve ghebeyken omwonden ende seeren te ghenelen. Daer zijn ontallijcke boomen bequaem om peck / tarre / ende terpentijn van te maken. Sassafras welck de Wilde noemen Winauck, is een houdt van seer stercken / goeden ende soeten reuck / ende seer nut teghen dierliche siekten; jaer nuter als het pock-hout ofte Guaiacan. Cedar houdt is daer mede abundant van seer goeden reucke ende bequaem om eenigh dinghen van te maken. Wijn meynt men daer te konnen maken van de druyven die daer van selfs groeyen. De abundantie van walnoten is bequaem tot maken van olie. Langhs de gantsche kuste zijn seer veel otters / welcker bellen goet profijt konnen gheben: daer zijn oock apparent marters ende beberen / hoe wel daer wepnigh by de Engelsche ghesien waren. Beniche van herts-huyden konnen daer bekomen worden sonder eenighen hinder van het landt. De Engelsche segghen daer oock een ci-bet-katte ghebonden te hebben. Daer is groote apparentie van pier-mijnen / ende insonderheyt in twee plaetsen daer de Engelsche meynden een proebe van ghenomen te hebben; doo: de abundantie van houdt welck in het landt is / soudens dese mijnen met avantagie konnen ghebeneficert worden. koper en silber soude daer mede te vinden wesen / doch diep in het landt. Perlen hebben de Engelsche (naer haer segghen) onder de Wilde ghebonden; van de plaetse daerle soudens ballen niet ontdeckt; upt-ghenomen eenighe byagghen in de oesters / die van geender weerde waren. Dierliche gummien ende djooghen gjinder te vinden.

Verderhande vertoen als smack om swart te vertoen: 't laedt van een krupdt welck so noemen Wasebur, klepne dunne wortelsjens ghenaeint Chappacor, ende den bast van een boom dese noemen Tangomackonominge: welcke al dierliche roode vertoen gheben.

't Volck van de lande gaet ghekleedt in losse mantels van bellen / van wilde ghemaecte / ende doo: schooden van 't selfde om haer middel ghegoyt: haer wapen sijn boghen ende pijlen van riedt / met schilden van schoyen van boomen ende dierghelycke onstercke wapenen. Haer dorpen sijn kleyn / ende maect wepnigh ontrent de zee kuste / sommighe van thien sommighe van twintich / ende de grootste van dertich hupfen; ende alleen om-singhel met een palissade / als die op het beste voorsien sijn. Haer hupfen sijn ghemaecte van dunne slaken / die boven rondt ghebooghen sijn ende te samen ghebracht / ghedeckt met schoyen van boomen / ende sommighe met matten van bieleen ghemaecte / sommighe twaelf / sommighe sedhtien tot vier-en-twintich roeden toe langh / ende half soo breedt. Haer overste die so noemen VVeroans hebben sommighe maect een / andere meer dorpen onder haer; de grootste daer de Engelsche mede handelden / en hadden maer achtien onder hem. De tale differert van plaats tot plaetse / ende hoe verder van den anderen ghelegghen hoe meerder verschil. Haer oorloghe ende ghevechte is meest by surpise / ober-ballen d'een den anderen by nacht oft in 't byrecken van den daghe-raet: seldom verhten so met den anderen in 't open veldt / een ware in de bosschen daerle achter de bomen konnen schuylen. 't Volck is tamelijck goet van verstant; hebben eenighe forme van Religie / houdende dat

daer veel Goden zijn dieſe noemen Mantoac, van dierſche qualiteiten ende graden / doch maer een Godt boven al dieſe / welck van eruwicheyt ghetweert is: Erren die inde ghedaente van menſchen; doo; dien ſp ghelooven dat de ſelbe ſyn van de ſelbe ghedaente: noemen de beelden Kevvaſovvock, ende Kevvas, ende ſetten die in huplen daer toe gheappropieert / dieſe noemen Machicomuck. Sp ghelooven de onſterfelijkheidt der ſielen / ende dat naer dit leven / elck naer ſyn doem / oft in ruſte ende playſier ſal werken / ofte in een put branden / die ſp noemen Popoguffo.

Het vier-en-twintichſte Capittel.

Kort verhael van de proceduren van de Engeliſche in dit quartier van VIRGINIA tot in den jare 1586.

DE eerſte vopagie naer dit quartier werdt booz-ghenomen op de koſten van Sir Walther Raleigh in den jare 1584 met twee barcken / onder het belept van Mr Philips Amadas; ſchepden van de weſt-kuſte van Enghelandt den 27 van April, ende quamen den thienden May in de Eplanden van Canarien, ende verbielen den thienden Junij op de Eplanden van Weſt-Indien / houdende een meer zupdt oofterlijke kurs van noodigh was / upt breeſe van het current / welck upt de Golfo van Mexico valt / tuſſchen kape Florida ende de Havana: den tweeden Julij quamenſe in ondiep water / ende kregen den reuck van het landt / welck ſeer aenghenaem was / ende werden de kuſte ghetwaert den vierden van de boozſchreben maendt / ende zeilden daer langhs heren wel hondert ende twintich Engheliſche mijlen / eer ſp ernighe in-komſte bonden, welcke ghebonden hebende / ankerden ſp onder het landt aen de ſincker-zijde van de in-komſte / ende namen daer poſſeſſie ten behoeve van de kroone van Enghelandt; het landt daer ſp erſt landen was leegh ende landigh / ende bonden daer wijn-gaerden groepende / tot aen het water toe / ende boozs op de heubelen ende platen / ende klimmende op de hooghſte Cedar boomen. Sp trocken van de zee-kandt tot op de toppen van de berghen naelt aen ghelegghen / die niet ſeer hoogh waren / ende ontdeckten van de ſelbe de zee aen bepde zijden naer het noozden ende zupden / ſonder epndt te ſien; dit landt ſtreckte hem weſt; ende bebonden het daer na een Eplandt te zijn / twintich mijlen langhende niet boven ſes mijlen breedt. Dit was het Eplandt van Wokokon, vol ſchoone Cedar boomen / daer een ontalliche menichte van kranen op vloogh meelt wijs ende dieſe boſſchen waren vol wildes ende ghebogelte: Den verden dagh naer dat ſp daer waren gheanckert laghen ſp by Wilde / die ſp haer quamen / ende haer ernighe wiſch berredden dieſe daer ghevanghen hadden. Waeghs daer aen quamen daer ſeer vele booten met volck / ende daer onder des Konings broeder, welckes naem was Granganimeo; des Konings naem Wingina, ende het landt ghenaeus Wingandocoo, ende de Engeliſche noemden het Virginia. Gaben de Konings broeder ernighe preſenten: ende ernighe dagen daer naer handelden ſp met het volck / ende hadden van haer chamois / buffels ende herten-bellen; boven alle dinghen hadden ſp meelte luſt tot tinne-ſchotels / ketels / ende pſewerck. De Konings broeder boecht oock ſyn wiſ ende kinderen ſchep; ſyn wiſ hadt een ſnoet van wit kozael om het hooft / ende in de ooren peerleſnoeckens hanghende tot aen haer middel: ſp hadde mede dierghelijcke witte kozaelſnoeckens. V ander vrouwen ende mans hadden pendanten van koper in de ooren hanghen; ende des Konings broeder hadt een plate van goudt oft ſijn koper op het hooft. Het volck is geel van kouleur / ende ſwart van hant; ende de vrouwen boegghen het ſelbe langh / hanghende aen bepde zijden /

en de

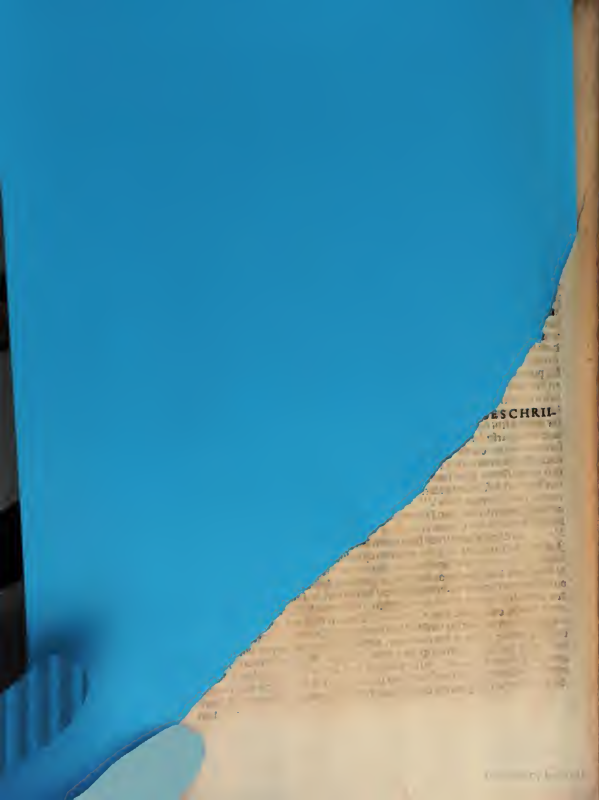
en de mans aen een zijde. Haer booten waren van een Ruck-houdts/ upt de stam van een boom upt-gheshoot met handen. De Engheleche voeren daer naer een rievier op diele noemen Occam, ende quamen daer aen een Eplandt welck sy noemen Raonoack, seuen mijlen van de haven daerle laghen/ aen 't nooydt-eynde van dit Eplandt lagh een doypken van negghen huppen/ met een palissade om ringhelt/ daer des Koninghs broeder woonde/ welckes wijf/ de Engheleche heel wel onthaelde ende tracteerde naer haer vermoegen. Achter dit booy-scheyden Eplandt leght het vaste landt/ ende teghen over dit Eplandt is de groote rievier Occam booy-noemdt/ waer het doyp Pomeiock leght/ ende ontrent ses dach reysen de rievier op/ leght haer grootste stadt Ski-coack, hoe-wel de Wilden selfs daer niet en waren gheweest/ maer syaecten daer alleen af by 't rapoyt van haer booy-ouders. In dese rievier valt een ander rievier ghenaeint Cipo, alwaer groote mosselen/ met perlen daer in/ werden ghebonden: oock noch een ander rievier ghenoeint Nomopano, aen welckes een zijde leght een groot doyp Chavvonook ghenoeint/ wiens Heere was ghenaeint Pooneno, weseude een byp-Heer op hem selfs: ende naer hem noch een ander Heer ghenaeint Menatonon; ende dese dyp Koninghen Wingina, Pooneno ende Menatonon, waeren te samen in verbondt met den anderen. Vier dach-reysens naer het zuydt-westen leght het doyp Sequotan, weseude het zuyderlyckste doyp van Wingandocoa. Aen Sequotan volghet een ander Provincie ghenaeint Pomonick ofte Pananvalock, de Koningh is ghenaeint Piamacum: ende naer het westen pael daer aen Newflock, op een fraeye rievier ghenaeint Neus ghelegghen. Verder als Roanoack zijn veel lustighe eplanden ende doypen/ soo op de eplanden als op 't vaste-landt. Want sy bevonden dat langhs de kuste veel eplanden legghen/ wel de lenghde van twee hondert engheleche mijlen; ende de zee die tuschen beyden leght is op sommighe plaetsen wel veertich engheleche mijlen breedt. Sy keerden weder in Enghelant den vijftienden September, ende brochten twee Wilden Wanchete ende Manleo ghenaeint/ met haer.

Jaer daer aen 1585 in April, werden booy de tweede reyse derwaerts ghesonden seuen reysen / (van welcke het grootste was van ontrent hondert tonnen) onder het beleydt van Sir Richard Greenville, booy Sir Walcher Raleigh. Dese scheyden van Plymouth den negghenden April: ende den veertighden warenle in de canarien; ende den lebenden May aen het Eplandt Dominica, ende den tchienden aen Cotela een kleyn Eplandt by Porto Rico: ende den twaelfden quamenle ten ancker in de bape de Mosquitoes in 't selve Eplandt: landden daer/ ende setten daer een nicuto Pinas op: ende scheyden weder van daer den negghen-en-twintichsten May: ende naer datle aen Hispaniola, de Caycos, Guanima, Cygateo, waren aen gheweest/ berieven den twintichsten Junij op de kuste van Florida, ende den dyp-en-twintichsten ankerden sy achter een booy-landt welck sy noemden Cape off Feate, (om de byrle van schip-byruck die sy daer hadden) ende quamen soo den ses-en-twintichsten te VVocokon, ende verlozen daer booy ontferlicht het schip van den Admirael: sonden aen VVingina te Roanoack; ende oock naer Croatan, daerle eenigh van haer volck bonden/ dat daer by de hant was ghelaten eenighe daghen te booyen. Den elfsten Julij voeren over naer het vaste-landt/ ende ontdekten de doypen van Pomeiock, Aquascogock ende Secoran, als mede 't groote lark welck de Wilden noemen Paquipe, ende meer andere plaetsen; ende keerden soo weder in de vloet: hebbende al booyen die van Aquascogock haer kooym verbrant/ om datle een silberen kop ghesolen hadden/ ende niet en wilden weder-ghen. Den een-en-twintichsten voeren sy van VVocokon naer Hatotiske, ende quamen daer des ander-daeghs aen ancker; ende den dach daer naer quam Grangino de broeder van

van Wingina aen booydt: Sy setten te Roanoack aen landt/ ende lietenſe daer blijven woonen / hondert en leven man onder 't Gouvernement van Mr Ralph Lane. Die daer bleven van den leven-thienden August 1585 tot den acht-thienden Junii 1586 ende wierden doen weder over ghebracht by Sir Francis Draeck, die daer quam by ghebal. Gheduerende welcke tijdt sy 't landt ondeckten zupdt-waerts aen tot Secotan toe/ welſende by haere gillingh tachtich mijlen van Roanoack: de waert dertwaerts welſende doo; een brede zondt/ daer gheen landt was te bekenennen aen beyde zijden/ doch leet ondiep. Nooydt waerts aen ondeckten sy tot de Chefepians, welſende van Raonoack ontrent de hondert ende dertich mijlen/ doo; dierghelijck breede ende ondiep water: Sy bevonden anders 't lande van Chefepiock, te welſen een kraep ende plaplanen gronde inſonderhepde vyf-thien mijlen van ſtrandt: daer dierſche Weroances woonden/ als de Mandoogs, Tripanighs ende Opoſſians. Naer 't nooydt-welſen was haere uperſte ondeckinghe tot Chawanoock ontrent honderdt ende dertich mijlen van Roanoack; de waert dertwaerts is doo; een breede verſch-water/ herbbende een diep canael/ doch black aen beyde zijden.

De dorpen liggende by de wegh/ ſyn Paſſaquenocke, the Womans towne, (dat is der vrouwen doorp te legghen in 't Engheliſch) Chepanock, Weapomeyock, Muſcamunge ende Metackwem; al onder het ghebiedt van den Koningh van Weapomeyock ghenaemt Okifco: van Muſcamunge komt men in de rievier/ ende ghebiedt van Chawanoock, ende de rievier begint van daer al te ſmallen tot het doorp van Chavvanoock toe/ daer sy dan noch ſoo breede is als de rievier van Londen, tuſſchen VVeſt-munſter ende Lambeth is. Tuſſchen Muſcamunge ende Chavvanoock leght noch een ander doorp op leet ſchoon hoogh-landt/ welck de Wilden noemen Ohanoack, ende 't ſelve heet aen ſich legghende/ een ſchoon koojn veldt. Chavvanoock, het welck is de principaelſte plaetſe / kan ſeven hondert man upt maerken; en de Koningh was doen ghenaemt Menatonon, een man van goet verſtandt/ doch in potent van ſyn leden. Sy deden noch eenen anderen tocht op de rievier Moratock (dewelcke komt vallen in de breede zondt van Weapomeyock, ende heet een ſnelle loop komende van 't welſen ende zupdt-welſen) doo; ſeker advijs welck sy hadden becommen van de Wilde/ dat hoogh op die rievier ſeerker metael was te vinden/ van ſacht koper / in een provincie ghenaemt Chaunis Temoatan; de welcke was twintich daghen-replens te lande van de provincie van de Mangoaks, die men ſepde groote quanteyt te hebben van dit minerael/ doo; de onder-handelinghe met die van Chaunis Temoatan: ende de Mangoaks en ligghe maer een dach-replens by landt van Chavvanoock ende welſeven dach-replens by water: van desen tocht was te verghefs aen-ghelēpdt/ doo; ghebreck van virtualie / de Wilden al gheblucht zijnde aen weder-zijden van de rievier/ upt byrle van de Enghelle ſoo sy doo; gaben. De Koningh VVingina die hem daer naer hadt laten noemen Pemſapan, upt ſeerker mis-noeghen ofte mis-vertrouwen / meynde de Engheliſche al doodt te laen / ende hadde alle ſyne ghebueren ende onder-laten daer toe op-ghemaekt: dan de laecke tijdelijck ondeckt zijnde / ſoo moette sy het ſelfs bekoopen / ende werdt met veel van ſyn volck verſlaghen / ende eenighe plaetſen oock gheruineert; Ende die ſoo gheſchiet zijnde ſchepden de Engheliſchen van daer met de ſchepen van Capiteyn Sir Francis Draeck, ende verlieten die quattieren van Virginia doo; die reple/ den veertthienden Junii vyfthien hondert ende ſes-en-tachtentich.

te
te
lan
obe
daer d
structie
schipper
en verfond
dese mepden
laik wierdt ghe
die aen dat seyt on
was op-gherefen/ de
laecken van de colom
naer Enghelandt met de
cich mans / leben thien byou
niet dat naer dese lieden boorden
boer de boog-noemde Iohn VVite
de lincert waren/ ende boog fabeur da
den om die kuste aen te doen/ ende Iohn
Martio upt Enghelandt/ ende swarmiden so
Indien / dat sy eerst in Augusto quamen op de k
landt VVokokon, op de hooghte van ontrent vier
de linie/ ende daer naer dooz sloym de zee ghekozen heb
op de hooghte van vyf-en-dertich graden/ by een van de l
den die by welken van VVokokon ligghen; ende eyndelick qu
aen 't noorde oost-eynde van Croatoan : Vonden daer een d
mingh / streckende van het landt af wel twee mijlen/ hebbende dibe
doch het minste water is dyp bademen; welker noorde-oost-eynde van
landt leght op vyf-en-dertich graden ende een half. Den vyfthienden
quamen sy booz Hatorask, op de hooghte van ses-en-dertich graden end
derde / ende setten 't daer in vyff bademen waters ontrent dyp mijlen van strand
By crocken upt 't schip met de booten naer 't landt toe/ om te Roanoack het volck
ban

BESCHRIL-

rest

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het vierde Boeck.

FLORIDA.

Het eerste Capittel.

De eerste ontdeckinghe van FLORIDA.

W syn nu ghekomen tot dat ghedeelte van het noo:der quartier van America ofte West-Indien / welck men noemt Florida, om 't welcke te ontdecken de Spaegniaerden ende Francoplen sonderlinghe blijc hebben aen-ghewent. Tot beter verstante van de ghelegentheyt van 't selve quartier soo op de kuste als binnens-lands / sullen wy hier in-boegghen de ontdeckinghen van beyde dese natien / eer wy komen tot een punctuele geographische delineatie ende beschrybinghe van 't selve. De ontdeckinghen van de Spaegniaerden worden ons vervolgens beschreven op haer behooflike tijden by Herrera in syn Historie (welck hy noemt Decades) van West-Indien; waer van de eerste is dooz-ghesballen inden jare 1512, ende werdt ons by de dooz-schreven Herrera beschreven in manieren als volghet:

Juan Ponce de Leon genegen zijnde om nieuwe landen te ontdecken / maecte byschepen ghereet / ende versogghde die van noodighe victualie / ammunitien ende volck. Schepde van 't Eplande van St Juan de Porto rico den derden Martij des jares 1512, te weten wyt de haven van San German; ende was aen de Aguada om van daer syn kours te stellen; stack van daer in zee naer 't nooyt-nooyt-westen / en boer by de acht mijlen eer de sonne rees. Den achtsten dach quamen sy aen de hooghten diese noemden los Baxos de Babueca, op een Eplandt welck men noemt del Veio, ghelegghen op de hooghte van twee-en-twintich graden ende een half; des anderen daeghs quamen sy ten ancker aen een van de Eplanden van de Lucaios ghenaeamt Caycos; ende stracke daer naer aen een ander ghenaeamt Yaguna, op de hooghte van vier-en-twintich graden. Den elften quamen sy aen een ander Eplandt ghenaeamt Amaguyao, en schupden daer; boeren doozs aen 't Eplandt Manegua op de hooghte van vier-en-twintich graden en een half; den veertighden arriveerden sy aen Guanahani, op de hooghte van 25 graden ende 40 minuten; dit is het Eplandt eerst by den Ammirante Columbus ondeckt / ende San Salvador ghenoeamt. Stelden van hier haer kours nooyt-west aen / ende den sefen-en-twintichsten wotende Paelschen / welck sy noemen de Flores, saghen een Eplandt / datte niet en besochten; hielden noch twee daghen de selve kours: ende hadden daer naer quaeit weder tot den tweeden April; hierden west-nooyt-west / het water minderende tot op neghen bademen / een mijle van 't lande / welck was ghelegghen op de hooghte van dertich graden ende acht minuten / hielden het langhs de kuste / soeckende een haven / ende des nachts ankerden sy ontrent het lande in acht badem waters. Ende meynende dat dit lande een Eplandt was / noemden het la Florida, dooz dien het een lustigh

lustigh aensien hadde van schoone boomen / ende black ellen landt: als mede om datse het ontdeckt hadden op Pascha Florida. Singhen aen landt om volck te soecken ende possessie te nemen. Den achtsten maecten sy weder zepl/ende zeplden de selve kours, ende s'ander- daeghs zuyt-zuyt-wel / ende soo aen-varende tot den twintichsten April, ontdeckten sy seker hutten van Indianen (diele noemen Bohios / en anckerden daer onrecht: s'ander- daeghs houdende het op haer zee-booydt / werden een current gewaert / welck sy niet konden over- zeplen / hoe-wel sy de wint rupin hadden / maer ginghen veel eer over-ster / soo dat het current stercker was als de windt: de twee schepen die naest het landt waeren / setten het / dan 't current was soo sterck dat de anckers dooy-sipten: en 't derde schip wende een bigan-tin / welck dieper in zee was / verlozen sy upt ghesichte / dooy dien het oft geen gront vont / ofte de booyce van 't current niet en merckte. Iuan Ponce landen hier / van de Indianen ghetvenckt zijnde: de welcke haer merckter maecten van de barcke / riemen ende wapenen / welck men haer verst al toe liet om gheen offensie te gheben / maer siende sy een van het volck sloeghen met een houbt op 't hooft dat sy dooy dooyt daer neder viel / soo gheraecten sy aen den anderen / doch daer werden twee Spaegniaerden ghequert van de pijlen ende knodden van de Indianen / ende de Indianen leden kintel schaede / de nacht schepden / ende 't volck quam met groote moeyte wederom scheep. Schepden van hier naer een riviere daerle water en houdt in namen; daer quamen selich Indianen om haer te beletten / van de welcke sy een kregghen ende behielden om dooy een piloot te ghebruycken ende de tale te leeren; noemden dese riviere Rio de la Cruz, ende seiden daer een steenen-kruys met schrift daer- op / van namen hier gheen water om dat het brack was. Den achsten May doubleerden sy het hooft-landt van Florida, welck sy noemden Cabo de Corrientes, om het current welck daer stercker is als de windt / ende setten het achter de Cabo, by een dooy ghenaeemt Abaloa. Alle die kuste van punta de Arrazifes tot dese Cabo de Corrientes streckt nooyt en zupden een sterck naer het zuydt-oosten / en is al luyter ende ses bademen diep / ende de Cabo was naer haer gillingh ghelegghen op acht-en-twintich graden en vijftigh minuten: zeplden tot daerle bonden twee Eplanden naer het zupden op seven-en-twintich graden: d'een wende een tijle groot / noemden het Santa Marcha, altoer sy water haelden. Den dertghenden maecten sy zepl / loopende langhs de kuste van een bancke ofte Arraziffe van Eplanden / tot op de reede van een Eplandt welck sy noemden Pola, op de hooghte van ses-en-twintich graden ende een half / ende tusschen de bancke ofte d'hooghte ende het basse landt gaet een groote zee / in maniere van een Bahia. Den vijftghenden May liepen se langhs de kuste van de Eplandekens thien leguen tot twee wiste Eplandekens / ende aen dese gantsche recke van Eplandekens gaven sy den naem van los Martires, dooy dien de klippen die van verre ghesien worden / schijnen te wesen menschen die aen bakken staen / ende de naem is met de saecke wel over een ghekomen / dooy dien daer naer-maels veel schepen en merckchen zijn vergaen: laegghen naer haer gillingh op de hooghte van ses-en-twintich graden vijftigh minuten: Voeren somtijts nooyden aen / ende somtijts nooyt-oock tot den dyp-en-twintichsten May, ende den vier-en-twintichsten liepen sy langhs de kuste naer het zupden (niet wetende dat het,bast landt was) tot seker Eplanden die bukten aen in zee legghen: dooy dien daer een in-homen was tusschen de selve ende het basse landt / soo setten sy het daer tot den derden Junij, ende haelden d'een schip over: ende in dien tijt quamen de Indianen in haer Canoas de Spaegniaerden besichtigghen / ende de eerste repse de Indianen siende dat de Spaegniaerden niet en landen hoe-wel sy haer riepen / ende dat sy een ancker om haelden om het selve te repareren / meynende dat sy wegh wilden baren / quamen met haer Canoas, ende sloegghen handen aen de kabel om het schip naer haer te trecken; waer om de barcke onder haer werd

werdt ghesonden / en namen van haer vier vrouwen / ende braken haer twee Canoes; daer naer en quamen sy niet meer tot verchten; doo; dien sy geen middel daer toe en sagghen / maer mangelden supden ende Guanines: **De Spagniaerden** hadden daer naer hiet eenighe recontres met de Indianen / ende sonder pets bozders van dit landt te ontdecken / keerden sy weder doo; diverse Eplanden van de Lucaios naer het Eplandt van St Iuan toe: Iuan Ponce was onder andere oorlofsken oock tot dese vopagie betwoghen doo; het rapoort welck de Indianen gaben van de fonteyn van Bimini, ende een rievier aen het vasse landt waer doo; de oude-lieden weder jonck werden; soo dat hy in het weder-keeren het Eplandt Bimini aen-sochte / doch daer en wierdt niet sulcks ghebonden als de Indianen te kennen hadden ghegheben / soo dat Iuan Ponce in syn booz-nemen betwoghen was.

Het tweede Capittel.

Tweede ontdeckinghe van de landen van FLORIDA
by de Spagniaerden.

IN den jare 1520 marckten den Licenciaet Lucas Vázquez de Ayllon neffens andere / twee schepen upt van Puerto de Plata, in het Eplandt Hispaniola om Wilden te halen tot het werck van de mijnen / de welcke (by ghebal / ofte met opset / is onseker) zeplende van de Eplanden naer 't noorden toe / een landt ontdecken / genaemt soo sy doen verstonden Chicora ende Gualdape, op de hooghte van 32 graden / welck sy nu noemen Cabo de Santa Elena, ende Rio Jordan. De Indianen de schepen siende / als een nieuw-dingh / quamen met menichte aen brandt ghelooopen / ineynende dat het een monstreus visch was / ende soo sy sagghen dat ter volck upt quam met haerden / ende gekleedt / bluchten sy: doch de Spagniaerden onder-haelden een man ende een vrouw / diele op syn Spaensch kleeden / ende te eten gaben / ende wijn te dinccken / en sonden so weder aen landt. De Koningh van 't landt so vreemden getwaet siende sonde vifich man van syn volck met aller-hande eet-waren aen de schepen. Eenighe Spagniaerden waren by hem / en hy gaf haer leyden-lieben om 't landt te belien: twelck van de lande galle te eten / ende eenige presenten van goudt ende peerlen / ende oock eenige dingen van silber / in de plaetsen waerle doo; passeerden. De Spagniaerden ghelien hebbende de maniere van 't volck / ende 't ghene bozder te sien was / ende water ghesaecht hebbende / nooden veel Indianen om de schepen te komen sien, welcke sonder achter-dencken in de schepen ghekomen zijnde / trocken sy de zeplen op / ende voerden die weegh. Van 't een schip verginck by de weegh / ende de meeste Indianen van 't ander schip storven van boeffenis / en doo; dien sy niet eten wilden: die overblevenen komende in Hispaniola, aten honden / esels / en andere carongnien. Dit was een snoode daedt / doch ginck al onghestraft heenen: ende den Licenciaet boer naer Spagnien om relaes te doen van syn ontdeckinghe. Daer naer wierdt de kulle van Florida noch by andere bezept / als mede by Estevan Gomes, die oock eenige sla-
den van daer brocht / ende men wierdt getwaet dat het vast landt was. Ende Lucas Vázquez, die octrop hadde verkregen / sonde weder derwaerts schepen in den jare 1524: die tijdinghe brochten van goede landt ontdeckt te hebben / ende montren van goudt / silber / ende peerlen: waer doo; hy met d'ij schepen daer sels he-
nen boer in den jare 1525 en quam aen Punta de Santa Elena, ende in de rievier Jordan, daer hy syn een schip verloo; ende syn booz-nemen verbolghende / sette twee hondert man aen landt / de welcke gheslagghen ende ghedoodt werden van de Indianen doo; haer epgghen disordyn / ende de reste ghequeth / ende qualick ghetraecteert zijnde / keerden naer Sant Domingo. De groote hope die men van dit landt hadde / quam doo; dit quaedt ghevolgh seer te verminderen / doo; dien dat het selve volck dat sy doen maels daer sagghen / sichten een seer

arm volck te wesen/ sonder goudt oft silber/ upt-ghenomen wepnighe peerlen/die in zee-schelpen wierden ghebonden/ welcke sy aen't vier openen om de visch te eten; en 't goudt ende silber datse bonden/ en was van daer niet/ maer wel seltich mylen binnen landts/ naer 't segghen van de Wilden/ naer 't noorden/van sekerre volckeren/ die sy noemden Otapales ende Olagatanos, in welcker landt men verstaont mynen te wesen van goudt/ silber/ ende koper: oft ten minsten de wilde maekten sulcks de Spagniaerden wijs/ doo? dien sy lagen daer sulcks sochten.

Het derde Capittel.

De detde ontdeckinghe van de Landen van FLORIDA by de Spagniaerden voor-ghenomen in den jate 1528.

d. 4. l. 4.
c. 4.

In den jare 1526 handelde Panfilo Nervaes met de Kijper/ ende verkeergh van hem octrop om te conquesseren de landen van Rio de Palmas af tot de Florida toe inclups: Hy begon syn vopagie in de maent van Martio des jaers 1528 met vier schepen ende een bygantin/ ende daer op vier hondert man/ ende tachtentich peerden/ upt de haven van Xagua in Cuba; de piloot byochte doo? onversicht op de byooghten/ diele noemen los baxios de Cammarco, soo dat sy dact laten/ dan quamen weder daer van. Hy Guaniguanigo hadden sy een storm/ soo datse meyn den te vergaen/ ende een ander aen Cabo de Corrientes: naer dy daghen dou- bledende de Cabo St Anton, ende doo? contrarie wint arriverende op tnaeff mylen van de Havana, van waer een zyden windt haer oter-Rack naer Flori- da, daer sy quamen den 12 April, ende setten het in een bape/ van waer sy eeni- ghe wooninghen van Indianen ontdeckten: kregghen van haer by mangelingh eenighe visch ende wildt; des anderen daeghs lande den Gouverneur met een deel volcks/ vondt de huplen leedigh/ en 't erne hups soo groot/ dat daer wel dy hondert personen in mochten; bonden een delc van goudt onder de netten; ende den dagh daer aen nam de Gouverneur possessie van 't landt booz den Koningh/ ende dede meer volcks aen landt komen/ ende de peerden die tot op 42 waren ghe- komen: de Indianen quamen by haer/ doch man konde die niet verlaen/ dan alleen datse schenen te byegghen/ ende te begereen dat de Spagniaerden vertre- ken souden. De Gouverneur trock te landt-waert in/ ende vondt een groote bape/ die/ soot schyn/diep te landt-waert in-strekte: Bondt daer naer de piloot om een haven te soeken/ die sy seyde te kennen/ dan was al reede bupen syn wegh en kennis; kregghen vier leguen te landt-waert in eenighe Indianen/ die haer Mayz thoonden; bonden daer eenige rassen van koopmanschappen/en in elck een doot lichaem met hupden van wildt bedeckt ende gheschildert, bonden oock eenige lap- kens lichtwaert ende laken/ ende eenighe monderkens van goudt. De Indianen seiden dat sy 't selve hadden van een platse verre van haer ghelegen/ ghe-naemt Apalache, daer naer haer segghen veel goudts was. Daer naer resolverden de Gouverneur/ segghen het abdis van Alvaro Nunez Cabeza de Vaca Theozotier/ oter landt te trecken/ ende de schepen langhs de kust te houden. Begonnen haer vopagie den 1 May, mede nemende peder stoe pondt biscuit/ ende een half pondt speck; waren 300 man/ende daer onder 40 te peerde; trocken met dese booz-rack vijftien dagen/ sonder in 't landt pels te binden als Palmitos; lagghen gheen In- dianen huppen/ ofte woon-plaetsen: quamen aen een rivier/ diele niet sloemmen ende op blotten passerden; ende bonden aen d' ander zyde stoe hondert India- nen/ daer sy les van kregghen/ de welcke haer brochten in haer huppen/ alwaer sy abundantie van Maiz bonden. Den Gouverneur sondt volck om het strand we- der aen te soeken/ die naer stoe daghen weder quamen/ ende rapoorterden een grooten in-ham ghebonden te hebben/ ende een blacke kust sonder apparentie van haven. Trocken van hier boozis andere vijftien dagen sonder pman te binden: den 17 Jun. quam haer tegghen een heer van de Indianen/ ghebedekt met een

een gheschildert harten-bel / met veel volcks / ende booz hem eenighe sluyters; gaben hem booz trecken te kennen / datse naer Apalache wilden: en 't schein dat sy antwoorde vpande te wesen van dat landt. Gaben hem bellekens ende andere sluyteringh. Daer naer quamen se aen een diepe en snel-loopende riebiere / soo daile een Canoa moesten maken om te passerem: aen de vleeke komende van dien Heer / kregghen sy daer Maiz. Naer groote travaille booz de quade weeghen / quamen eyndelock den vijf-en-twintichsten Junij in 't ghesichte van Apalache, welck sy onbetiens ober-vielen ende in-kregghen/en bonden daer veel Maiz, hupden van wilt / mantels van dyaet / en moeters om het Maiz in te slooten / de vleeke was van betrich kreghe hupfen / in een plaeste die booz de windt beschermt was / om de ghetweldige bozenen die daer vallen te mijden / de hupfen van stropen / ende de plaeste om-ringht van dicke berghen ende moeraschen. Alle't landt van daer sy landten tot Apalache toe is blark / sandighe grondt en bast landt / met veel groot gheboomt: van note-boomen / laumeren / liquidamban / cedren / label-boomen / eycken / pijn-boomen en kreghe palmios / ende diepe poelen swaer om te passerem/ bejiden dat de om-gheballen boomen groote behuuderinge gheben. Daghen wildt van dypderlop soorten / conijnen / hansen / beeren / kreutren ende andere wilde dieren / ende onder dien een dat sy jonghen in een sack dyaecht: 't Landt is koude / met goede weyden booz het bee. Werden tweemaal van de Wilde bespronghen / die haer 't eickemaet salverden inde poelen ende moeraschen. Binnen de vijf-en-twintich daghen die sy daer bleven / deden de Spaegniaerden dyp rochten in 't landt / dan bonden naer aem volck en seer quade weghen: den Calique die sy ghevangen hielden / seide haer dat dit de grootste vleeke was van al dat quartier / en dat bozder aen minder volck was ende sinner grondt. Dat naer 't zupden ende de zee toe / negghen dagh-reyden van daer / een vlerke was ghenaemt Aute, daer van 't volck sy vrienden waren / ende datter veel victualie was / om dattet sy de zee lagh. De Spaegniaerden siende de armoede van dit landt / ende de schade die de Wilden haer deden met de peerden te dooden / accordeerden naer de zee toe te trekken. Werden van de Indianen seer beschadicht / die haer in 't water salverden: was sterck volck / die ghetweldigh schoten met groote booghen / ende liepen naecht / en waren seer licht in 't loopen. Crocken soo acht daghen / ende den dagh doen sy tot Aute quamen / wierden se onbetiens van veel Indianen bespronghen / ende daer bleven eenighe doot. Wonden in Aute, Maiz, calabassen / erxen / ende ander probiande / Den Gouverneur sonde Cabeca de Vaca om de zee te besoecken / welck naer dyp daghen weder quam / en verhaelde landt ghebonden te hebben van quade gestalte / en in-hammen van de zee / die dyp in quamen / en dat de kuste ver af lagh: 't volck was verre seer gemattem. Schepden van Aute met groote miserie / booz dien de peerden niet bastant waren om de siecken te dragen: versolverden daer naer eenige barken te maken / en met groote moeyte / alsoo sy van alles gebreck hadden / maecten sy daer vijf / tweck den twintichsten September ghetert vielen: maecten 't want van peert-streken / de seplen van haer hemden / ende soo boozs / haer behelpende niet al dat sy bonden: konden qualijck soo veel reens binden om haer barken mede te ballasten, haer dienden de hupden van haer peerden om 't water in te draghen. De Wilden schoten haer 10 man doot / sonder datruende te hulpe konde korten: van de Bahia de Sta Cruz, daer se haren tocht hadden begolt / tot hier toe bonden se twee hondert ende tachrich mijnen getrocken te zijn: en hadden in al die toogh gern bergen gebonden. Den twee-en-twintichsten Sept. begaben sy haer in de barken / ende voeren seken dagen in die in-hammen sonder de kuste gemaet te boorden: daer naer bonden sy een Eylandt / ende kregghen daer vijf Canoas, en eenighe ghebooghe vlijch: passerden een strate die 't Eylandt met het landt maecht / die se noemden San Miguel, ende voeren al langhs de kuste naer Rio de Palmas toe / grooten dozst booz ghebreck van water sijden de: bonden tweetigh Indianen / visschers en seer

arm volck. Daer naer een punt van 't landt met groot perijckel te boven ghekom-
men zijnde/ende eenige gestooven van zoudt water te drincken: quamen by volck/
daerle versck water en gesoden visck kregen van de Cazique die haer in syn hup-
sen bracht; wierden des nachts van de Indianen besponghen/ ende de Gouver-
neur ghesquet in 't aensicht/ de Cazique ontquam/ latende achter syn mantel van
sabels/ die seer naer Ambartdoock getaecten met groote moeyte wederom schep-
booren by daghen; en verbielen weder in 't selve ghebreck van water. Wonden
andere Indianen/ die haer wel water beloofden/ dan onthielden twee van 't volck
die met gingen/ hoe wel sy twee daer tegen in ostagie hadden ghelaten. Quamen
sanderdaegs haer ostagiers boorden; dit volc was van beter stature als de vooz-
gaende/ ende onder haer waren vier oft vijf Heeren/ met mantels van marters/
met langh hant en los hangende. Vooz dien het hier dangerous legghen was met
de barcken/ boorende voozt tot een rievier/ daerle versck water bonden; daer naer
schepen de barcken van den anderen/ ende elck dede syn best: de eerste van den
Thezofier Cabeca de Vaca wiert op 't landt gedreben/ daer het volck vpermaecte
te/ende hem verquicke/ dan gheklommen zijnde op een boom om 't landt te over-
sien/ docht haer datse op een Eplandt waren: bonden eenighe hutten van India-
nen/ daerle een poort bonden ende toepnigh ghebdooghe visck. De Indianen qua-
men wel 100 sterck om haer te beverschien/ dan selde met goede woozden ende
eenige giftingen ter necht/ soo datse de Spaegniaerden tot dierelcke replen van haer
visck ende woxtelen/ die sy onder 't water visschen/ brochten; verloren daer na haer
barcke/ klederen/ wapenen/ en al; doch de Indianen van 't Eplandt/ welck sy
noemden Malhado, hebende met haer compassie/ haelden 't volck in haer hupsen/
ende onderwierpenle soo langh als sy selfs pets hadden; leden hier soo grooten hong-
gher/ datse malkanderen aten/ ende van tachtentich man en waer in korten tijdt
maer vijftien overigh. Ende ondelijck sijn viert die alleen overigh waren/ Ca-
beca de Vaca, Castillo, Orantes ende Eskevanico, over landt gheraecte tot in
Nova Galicia, ende soo voozts naer Mexico; van de Gouverneur Panfilo Nar-
vaez en is noyt seker tijdinghe ghetweest/ waer sy om-komen is.

Het vierde Capittel.

Vierde ondeckinghe van 't landt van FLORIDA, by de Spagniaerden,
onder 't beleydt ende ghebiedt van Hernando de Soto
in den jare 1539.

Dooz dit ongeluckigh succes van Panfilo Narvaes, bleef de conqueste van Flo-
rida wederom achter/ tot in den jare 1538 als wannert de selve van de Kerser
vercregen wiert by Hernando de Soto; de welcke daer beneffens oock vercregh
het Gouvernement van 't Eplandt Cuba. By schepde van St. Lucas in April des
jaers 1538. ende quam voozspoedelijck in Cuba, al waer sy vertoefde tot in
April 1539. ende schepde van de Havana den 12 May, ghescheept hebbende by
hondert en vijftich peerden/ ende negghen hondert voet-knechten/ sonder het hooft-
volck; den laesten May setten sy het in de baye del Espiritu Santo; ende landten
stracks by hondert soldaten/ de welcke haer tot ruste begaven sonder pemandt ge-
sien te hebben/ van des morgens vooz 't beken van den daghe vierdenle bespon-
ghen van ontallijcke Indianen/ welck haer deden retireten naer de zee toe; dan
wierden gescoureert. Tgeheele leger lande/ en trock twee mijlen te landtwaert
in een een doyp van de Cazique Hirriagua, die al gebluyt was in 't geberghe/
dooz dien sy eenigh volck van Narvaes qualijck getaectert hadt/ en insonderheyt
eenen Iuan Ortiz; die ghebluyt was by de Cazique Mucozo; de welcke hem wel
gehandelt hadde/ ende nu met 50 van syn volck sonde om byde met Soto te hebben.
Hernando de Soto was over 't binden van desen Oltiz seer blijde/ hoe wel sy
toepnigh upe hem konde verstaen/ dooz dien sy niet verre te landt-waert in was
ghetweest;

d. 4. l. 7.
c. 9.

c. 10.

ghetweest; alleen twist hy te segghen/verstaen te hebben/dat het binnens landts een goede ende vruchtbaeren gront was. De Gouverneur seyn syn schepen wegh op vier naer/om 't volck de hope van 't vertreck te benemen/ ende doet syn bescie om Hirrihiagua te vziende te hebben/ doo; dien hy naelt ghelegghen was aen de bape/ dan bo; derde niet. Sonde daer naer selich te peerde ende selich te voert naer den Cazique van Virribarracuxi ghelegen woo; der aen van Mucozo, dan bonden het doo; verlaten/ ende de Cazique met syn volck ghevlucht in 't gheberghte/ daer men hem met gheen schoone beloften konde van locken. Vonden in dat landt wilde wjingaerden/ note-boomen/ moer-bespen/ kerse-boomen/ pijn-boomen/ epeken/ en seer schoone veldern. Gaven advijs hier van aen Hernando de Soto, de welck tot bewaringe vande rekkende schepen en victualie/ daer liet de Capiteyn Calde-ron met veertich lansen/ met ody; de Indianen gantsch niet te misdoen; trock woort; doo; 't landt van Mucozo, en ginck al noot; noot; oot aen/ sonder 't landt te teekenen; daer hy een groote faute in begingh. Ghekomen zijnde in 't landt van Virribarracuxi, dede hy veel om syn vrientschap te hebben/ maer te vergerfs. Woesten passeren doo; een moersch/ welck een legue breedt was/ daer se twee daghen mede doende waren: De Indianen quamen haer bespinghen/ ende eenige van haer ghevanghen hebbende/ presenteerden sy de wegh te wysen/ dan bedrogen de Spaegniaerden/ ende sochten te leyden/ daer sy niet wt en souden komen/ de welcke het selve ghelwaert wo; dende/ de Indianen woo; de honden smeten/ soo dat een ander dit siende/ haer- lieden op een goede pas brocht; passerden daer naer een ander moersch ober een houte bruggh/ en quamen in de provincie van Acuera, weleker Cazique den vrede aen- gheboden zijnde/ antwoorde: dat hy liever ooyloghe als vrede hadde met bagabonden. In twintich daghen/ dats hier bleben/ dooden de Indianen veertien Spaegniaerden/ die sy al 'thoofst af sneden/ ende van de Indianen blevender ontrent vyftich. 't Leghet trock van Acuera sonder 't landt beschadicht te hebben/ den wegh nemende noot; de- waerts een wepnigh supghende naer 't noot; de- oosten/ naer Ocali toe/ vonden hier gheen moersch/ en 't landt was vruchtbaer. Twintich mijlen ghetrocken hebbende/ quamen se te Ocali, een plaetse van ses hondert suplen/ met abundantie van Maiz, erweten/ aekoren/ noten; de Cazique ende 't volck hadden haer ghetreurt in 't gheberghte; de Cazique quam eyndelick met vrese hy den Adelantado; doch met hem ghegaen zijnde om een rievier te besichtighen/ ende daer een brugh te maken/ quamen wel vijf hondert Indianen van d' ander zijde op hem schieten met pijlen: de Cazique daer ober gebraght zijnde/ waerom hy toe- stonde dat syn volck sulck; dede in syn presentie/ klaegghde dat syn volck hem niet ghoo; laemde/ om dat hy vrientschap hadde ghemaect met de Spaegniaerden; waer ober den Adelantado hem liet gaen; ende hoe- wel hy beloofde weder te komen/ en dede het niet: een brugge gheleght hebbende/ passerden de rievier/ en krijgen andere lepel-lieden/ die haer selshien leguen leyden doo; goet landt/ tot de provincie van Vitacucho, welck wel vijftich leguen groot was/ ende verdeelt onder d' y gheb; oeders. In haer wegh lagh een blecke genoemt Ochile, die se onversiens ober- vielen/ ende naer eenighe resistentie de Cazique met gemaek in handen kregen: tracteerden hem wel/ ende hy trock met haer tot een ballie/ die wel betroomt was/ hoe- wel de suplen hier en daer verstoppt laghen: dese Cazique sou woort; aen syn b; oeders/ dats de Spaegniaerden souden laten passeren/ alsoo sy gheen quaet en deden/ maer alleen probiande begeerden; den eenen b; oeder gaf goede antwoort; maer Vitacucho, die de oudste ende principaelste was/ antwoorde seer trots/ dat hy de Spaegniaerden/ soosy in syn landt quamen/ lieden ende b; aden wilde. Doch daer na hem bedenkende/ quam hy de Spaegniaerden met vijf honderde Indianen; ende de Spaegniaerden trocken in Vitacucho (want de plaetsen hebben al haer naem naer de Caziquen); welck hadde hy de twee hondert suplen/ ende veel hier en daer verstoppt; Vitacucho meynden de Spaegniaerden onversiens te ober- vallen ende doode te

laen/ dan den Adelantado van de tolcken ghetwaetschout zijnde/ verbeuierde het perijckel/ sloegh een groote menichte van de Wilden/ ende nam de Cazique met wel dupfent van de spne ghevanghen. Vitacucho, hoe-wel men hem wel tracteerde/ socht ander-wert den Adelantado ende de spne te verrasschen/ maer wierdt selfs met alle de spne doot-gheslaghen. 't Legher vertrock van hier naer Ofachile, maekende met groote moepte een bugh over een ander rievier/ ende ghepasseert zijnde/ bonden eenighe hutten/ ende velden van Maiz, daer de Wilden met pijlen upt-schoten. Komende te Ofachile bonden sp de plaets verlaeten/ ende de Cazique ende wilde noyt te dooz-schijn komen: dooz dien de Spaegniaerden veel hoozen van Apalache, bleven sp te Ofachile maer twee dagen/ want het nu tijdt was om na een winter-leger te dencken. Trocken 12 leguen dooz een wilbernis/en bonden een moersach van een halve mijle breedt/ daerse met verlies van eenigh volck dooz-quamen/ aen een dicht betwassen gheberghe/ daerse met groote moepte dooz-quamen/ ende tweed op 'tvlack veldt; ende logeerden haer aen 't begin van de Maiz-velden/die tot Apalache behoorden. Trocken allenskens vooz met groote moepte/ ende continuele alkauten van de Indianen/ tot dat sp quamen op twee leguen naer by daer de Capasi, Heer van Apalache, haer met veel volcks verwachtte; doch de Spaegniaerden ghetwaer woonden/ nam de vluchte; ende en konden hem niet bekomen. Apalache was een vleeke van twee hondert en vijftich huplen/bereffens veel hutten hier en daer in 't veldt verstopt. De tempe van de P:obincie is lustigh/ ende 't landt buyschaer van Maiz, erwettr/ scruten/ smaetelijcke vlsch/ ende het volck srijdchaer. Haer dat sp eenighe daghen ghetruet hadden/ sondt den Adelantado om 't landt te besichtighen. Twee Capiteynen/ die naer het noorden toe waren ghetweest/ keerden weder/ segghende: dat sp goet landt hadden ghebonden/ wel betwoont/ sonder berghen oft moersachen/ ende dat haer niets en was brjeghent. Een ander/ die naer 't zuiden was ghetweest/ rappoorte ghebonden te hebben roudt ende moepelijck landt/ welck is daer Cabeza de Vaca passeerde. Den Adelantado resolueerde te over-winteren in Apalache, dooz dien het nu Oktober was/ versamelde viuzes/ ende fortificeerde een plaets/ van Capasi en wilde gheen vyde maken/ hoe-wel daer toe vercocht zijnde. Den Adelantado sondt Annasco met 30 peerden/ om 't ander prede-volck/ welck sp by de schepen hadt ghelaen/ te halen. Interim soo dede sp spn best om de Cazique te bekomen/ ende forceerde hem in een lerr stercke plaets/ ende kreegh hem soo in spn mach; doch sp oncliep weder/ ende retireerde hem in sulcken quartier/ dat de Spaegniaerden hem niet weder en konden binden. Annasco met spn volck was elf daghen by de wegh/ doende groote dach-rypen/ ende sp quam met groote moepte/ ende met het verlies van een man/ by den Capiteyn Calderon, die by de schepen ghebleven was. Eer dat sp vertrock naer den Adelantado, lieten in betwaringhe van Mucozo veel ghereetschap ende provisie, ende twee van de brigantins voeren langhs de kuste naer de Baia van Aute, die Annasco ontdeckt ende ghemerckt hadde/ doen sp van den Adelantado ghesonden was om 't landt naer 't zuiden te besichtighen. Annasco ginck selfs met de brigantins/ ende Calderon met 30 rueters ende 30 voet-knertien te lande naer Apalache: passeerden hondert en vijft en-dertich leguen tot aen het moersach van Apalache, sonder eenighe resistentie, dan van daer vooz tot Apalache toe wierden sp by de Indianen soo ghetravailleert/ datter wel sijn oft twaelf doot bleven/ ende veel ghequetst. De brigantins quamen sonder ongheluck te Aute, ende den Adelantado sondt twee compagnien peerden ende voet-volck om hem seckerlijck te Apalache te brengen. Daer naer sondt den Adelantado Capiteyn Diego Maldonado, om de kuste te besoecken met de brigantins/ by hondert leguen naer 't westen/ ende dat sp binnen twee maenden soude weder-keren met relaes van alle de havenen en punten die sp soude binden; welck by hem ghedaen zijnde/ verhaelde een traepc haben ghelaen te hebben sellich leguen van Aute, ghenaemt Achusi, en boochte twee Indianen van daer mede: daer naer sondt sp hem naer Cuba, om de tjdinghe

tydinghe aen syn hups. byoutoe te byengen/ ende de bindinghe van dese haben wijdt ende byede te verspreyden/ om 't volck te verwerken om daer te komen woonen. Alle den tijde dat den Adelantado verwinterde in Apalache, informeerde hy hem van de ghelegentheyt van 't landt/ dat west waert aen lagh; ende verfondt onder ander van een jongh man die de Indiaense koop-lieben diende/ dat derstien oft berstien dagh- reysen dien wegh upt/ welck hy den Adelantado sjoonde/ ghelegen was een provincie genaemt Cofachiqui, daer goudt/ silber ende peerlen waren/ so dat 't loghet seer verlanghe om derwaerts te moghen trecken.

Het vyfde Capittel.

Vervolgh van de vierde ontdekkinghe van 't landt van FLORIDA
ouder het beleydt van Hernando de Soto.

DEN Adelantado Hernando de Soto, over-wintert hebbende in Apalache, nam syn wegh eerst naer het noorden/ al dooy de selve provincie/ en bondt naer dyp dagh-reysen een rechte plaetse aen een moerasch; ende eerich van syn volck toerde nu en dan doot- gheschoten/ van dese stoude ende styfdebaere Indianen. Quamen naer twee dagh-reysen in de provincie van Atalpaha, en bonden de eerste plaetse betinten/ dan marchten daer naer byede met de Indianen/ ende toerden hier wel onthant. Van daer trocken sy thien dagh-reysen nooyt ende zuyt een rievier op/ langhs den oever/ dooy bychtbaer landt/ ende byedelam volck: Quamen in de provincie van Achalaqui, arm/ onbychtbaer/ ende qualijk betwoont/ weyrighjonghe-lieden/ de oude merck blinde; soo daer haer van hiet haesten/ en quamen te Cofachi; den Adelantado liet te Achalaqui en elders verckens/ om dooyt te reysen/ de welcke daer seer vermenighfuldicht zijn. Daer naer quamen se aen de provincie van Cofa ende Cofaqui, twee gheboeders/ ende wiet den van heide freedelijck ontfanghen. Ende Cofaqui bestreide vier duplent Indianen/ om de bagage te dragen/ ende noch soo veel krijghs-lieden/ en victualie om de Spangniaerden te byengen dooy een wilbernis van seben dagh-reysen naer de provincie van Cofachiqui. Den derden dagh naer daerle ghescheyden waren van Cofaqui, quamen se aen de woedijne/ ende trocken ses daghen seer bequamenlijck/ en passeren twee groote ende swelle rievieren. Den lebenden dagh bonden sy haer seer con-fus/ dooy dien de breede wegh hier eyndighde/ die sy ghenomen hadden/ ende sy niet en wisten wertwaerts gaen/ ende de Indianen sefs waren upt haer wegh en kennis. Quamen aen een groote rievier daerle gheen woedde en bonden/ welck haer noch meer beswaerde. Den Adelantado sondt vier diverse troupen upt om te bespien; waer van de dyp niets en vonden; de vierde ontet den Capiteyn Annasco, daer de Generael van de Indianen met upt was met duplent Indianen/ troch de rievier op/ en bondt aen den oever van de zijde daerle waren een vleeke/ ende veel waerentir dooyt de rievier op/ soo dat hy daer van wooyt sondt aen den Adelantado; daer en-tuschen hielden de Indianen die met hem waren ellen-dich hups met 't volck van dat dooy/ welck was van de provincie van Cofachiqui, soegen al de Wilden doot/ ende namen haer bekeneten/ beroofden haer kerckhof/ daerle de dooden begroeven: den Adelantado siende de weydeheyt/ die syn Indianen bedeyden in dese provincie/ soint de selve naer hups/ om dat hy sieber met goetheyt wilde handelen met de provincien voo- waerts upt. Dooyt treckende bonden de plaeten al ledigh/ dooy dien als bozen de Indianen van Cofaqui 't volck door-gheslaghen hadden. Annasco weder voo- upt-treckende/ naer dat hy wat meer als twee leguen ghesogen was/ bondt een vleeke/ doch lagh aen d' ander zijde van de rievier: den Adelantado ghekomen zijnde segghen oer de plaetse/ twenckte eenige Indianen oer te kotten/ daer quamen vier dooy-nemen lieden: de welcke verlaen hebbende/ dat de Spangniaerden byedelijck quamen/ ende niet dan victualie begreeden, namen sy aen de beoefchap te boen aen haer oberste/ welck was

was een jonghe ongetroude maecht: dese quam over / en beschoonck den Adelantado met een snoet peerlen / ende hy haer met een robijn rinck / klaeghde dat de vaders seer schaers waren / dan dat sy hem de helft wilde gheven van haer voorraedt. Hier op passerde 't leger de riviere / ende vondt het een seer schoone en vruchtbare land te wesen. De moeder van dese maecht was twaelf leguen van daer gesetrent om haer verdwetschap wil / ende ontrouwen zijnde van haer dochter / en verpgherde niet alleen te komen / maer bestrafte oock haer dochter / datse soo lichtelijck die vreemde volck in haer land hadde ghelaten. Sy en vondender geen gont / dankoper van soo hoogen coulture / dat het goudt scheyn te wesen / en durcken van Margagita die seer licht waren / ende in de handen ghenomen / van een vielen als aerde: doch de peerlen bondense in groote menichte / ende de Landts vrouwe gaf licentie datse soo veel peerlen souden nemen upt een plaetse / daer haer voorlaten begraven waren / als sy wilden; de officiers van den Koningh die woeghen in koppen tijde stuwich arroben peerlen; den Adelantado hadde gaerne ghesien / dat men maer twee arroben hadde ghenomen / ende naer de Havana gesonden / van de officiers van den Koningh wildense al niet packen; daer waren peerlen soo groot als Gravances, ofte ertweten. Quamen aen een ander blecke / genaemt Tolomee; datse insghelijcks groote menichte van peerlen bonden in een begravingh- plaetse / ende veel sijn lijntwaets / ende rondtom veel pijcken met kopere punten / dewelcke schenen goudt te wesen; de officiers hadden gaerne des Koninghs Quinto ghenomen / van den Adelantado meynde 't was beter daer ghelaten in bewaringh. Ghescheyden zijnde van dese Vrouwe van Cafachiqui, verderdense haer legher om de schaersheyt van vaders in twee deelen / waer van den Adelantado een leyde / ende 't ander Balthasande Gallegos: ende haren wegh nemende naer de provincie van Chalaque, quam daer soo grooutelijcken storm van winden en blixm / en haeghel-steen so groot als himen-eeren / soo datter veel souden vergaen hebben / hadden de boomen niet beschudt. Den seften dagh quamen se aen de vallepe Xuala naer 't nooyt-nooyt-oosten / welck was gordt landt. Sprekende van de groote riviere van Cafachiqui, meynden 't varen de volck / dat het de selfde was die inde nooyt-ye upt quam / en Santa Elena daer woxt genome; ende naer de verckeningh van vier leguen doo; een dach-reys / bonden sy / datse van Apalache tot Xuala ghetrocken waren twee hondert en seltich leguen; waer hy gheboeght die hondert en vijftich van Baia del Espiritu Santo, tot Apalache maecht vier hondert en tijen leguen. Men vondt in de provincie van Cafachiqui veel vreemde slaven / die se verminkten om datse niet wech souden loopen. Sochten seer de verdwete te vinden / doo; diender gseggh wiert / datse groote quantiteyt van ongegatte peerlen hadde; want de gegatte hadden haer glants verloren / doo; dien sy die niet gloepende kopere pijnen doo; den. Dit relaes / en ighene noch volcht (seggh Herrera) was hy een minne broeder ghepresenteert aen den oppersten raedt van Indien / die 'des leyde te hebben van Mexico bekomen / van een Capiteyn die in dese ontdekkinghe was gheweest.

Het selve Capittel.

Voorder verhael van de vierde ontdekkinge van 't landt van FLORIDA, onder het beleyde van Hernando de Soto.

d-7.1.1.
c.1.

Het legher van de Spaegniaerden verberchte hem 15 dagen in de vallepe van Xuala (welck behoort tot de heerlijcheit van Cafachiqui) om de peerden daer te vetten doo; de abundantie van 't landt. Daer na trock het legher een dagh doo; goet landt / en vijf daghen over een onbewoont gheberghe / doch fraep / met veel gheboome / wateren / ende woeyden / welck 20 leguen breedt was; de Vrouwe van Cafachiqui sondt vier van haer Herren met / aen de Heere van Guaxale, om hem te boorschappen / dat hy de Spaegniaerden wel soude tracteren / oft dat sy hem anders

anders de oorloghe souden aen segghen; een met namen Iuan Teron bondt een
 saccken met groote ongegaepte peerlen/ dan smetse weg/ en andere sijnelden die
 op; waren soo groot datse in Spaegniën wel 6000 duranten werdt souden ge-
 weest hebben. 'Tleger bleef vier daghen te Guaxale, en in vijf daghen quamen se
 te Ychiahá, een vleeke ghelegen op een Eplandt meer als vijf leguen langh/welck
 by een rievier om-ringht was. Ychiahá septe haer/ dat dertich leguen van daer
 waren mijnen van een geel metael/ daer den Adelantado Iuan de Villalobos naer
 toe sonde; de selve Cazique gaf den Adelantado een snoet van groote peerlen/ die
 wel werdt souden ghewest hebben/ hadden se niet met byer ghegaet ghetweest;
 ende septe dat inde begraeftnisse van syn vooz- laten groot menighe was/ daer se
 soo veel konden nemen als sy wilden. Dirschten veel peerle-desters/ dan om datse
 die niet byer openiden/ verlozen de peerlen haer luyt. Die na de mijnen waren
 gesonden/ byschten tijdinghe dat het koper-mijnen waren/ en dat het bysichtbaer
 luydt was/ en dat sy daer wel ghetactert waren ghetweest. De Spaegniærden
 seghden van Ychiahá, en quamen te Acofte; de Indianen thoonden eerst quaat
 semblant/ dan wierden darr naer sprecklamer: passerden de rievier/ en quamen
 in de provincie van Coza, haer se bydelijck wierden ontfanghen/ en trocken daer
 dooz onxent de hondert leguen, wel vooz-sien en gheherberght. Ghekomen zijnde
 te Coza, ghemoepte haer de Cazique met 1000 Indianen met pluymagien ver-
 ciert/ ende mantels van rijke vorsepinghe. De vleeke was van 500 huplen by
 den oever van een rievier; de Cazique hadt haer datse daer souden over-winte-
 ren/ ende haer woon-plaetse kiesen/ want het was beter landt/ als sy noch ghe-
 passerst hadden. Den Adelantado bedankte hem/ segghende/ dat syn vooz-ne-
 men was naerder aen de zee te komen/ om de onder-handelinghe wil/ en was
 van meyninge syn tocht te doen in forme van een halve maen/ ende de haven van
 Achusi aen te soeken. Trocken van daer vijf dagh-reysen tot Taliste, een vlee-
 ke die ghefortificeert was met trenchen van hout ende aerde/ op de frontieren van
 den Heer van Tascaluza, byande zijnde van Coza, de welcke met de Spaegniær-
 den toe daer troch/ om den andern te verbaeren. Daer ontmoette haer een soon
 van Tascaluza, van achtien jaren/ soo lanck/ dat gheen van de Spaegniærden
 hem quam tot aen de borste/ ende presenterde byde up syn vaders naem. Tasca-
 luza ontfinc den Adelantado met grooter magnificencie/ sittende in syn stoel tot
 dat den Adelantado sels quam/ was noch langher als syn soon/ soo dat sy een
 reuse schen te wesen: 't leger wierdt hier wel onthaelt ende gheherberght: De Ca-
 zique gaf haer voozts ghelept: Quamen aen een plaetse die ghefortificeert was/
 ende passerden een rievier met moepte dooz gebrack van blotten. Wisten hier
 Iuan de Villalobos, en een ander Spaegniært/ soo datse vermorden/ datse doot
 waeren gheslagen/ te meer om dat de Wilden naer haer ghebyaeght zijnde/ stout-
 lijck antwoozden/ oft men se haer te betoeren hadt gegeven: den Adelantado sonde
 eenighe naer Mavila ander-half legue van daer/ om na haer te sien/ want de Ca-
 zique hadt daer volck laten bergaren/ om 't leger soo sy vooz- gaf beter te tracte-
 ren; dese byschten tijdinge dat Mavila een alsoo stercke plaetse was/ als sy noch in
 Florida hadden ghesien. Den Adelantado geskoven zijnde aen de plaetse/ vont
 daer 80 huplen/ soo groot/ dat in elck wel duplent man konde logeren; lagh op
 een plain/ om-ringelt met palissaden/ en tusschen beyden met aerde ghebult/ soo
 dat het een muet schen te wesen/ ende elcke 80 passen was een toom/ daer acht
 man konde verwoeren; daer waren twee poorten/ en in 't midden een plaetse: de
 Cazique ordinerde den Adelantado hier syn loghemment. De Cazique was van
 meyninge alle de Spaegniærden hier doot te slaen/ hebende tot dien eynde veel
 volcks vergadert. Ende op syn onverschens wierden de Spaegniærden wel van
 seben duplent Indianen over-ballen/ soo datse de Spaegniærden up de sterckte
 byden: dan de Spaegniærden wierden weder meeter af met getwelt/ ende sla-
 ken den byandt in de huplen/ en sloeghen veel volcks doot; den Adelantado wiert
 sels

leifs gequeest / syn bagagie verbrande meest in de sterckte / en daer bleven soo in de bataille / als nader-handt van de wonden 83 Spaegniaerden / ende 45 peerden. Van de Indianen bleven wel naer gissingh elf dupsent / want bupren de plaetse wierden wel 4000 dooden gebonden / ende daer onder den soon van Tascaluza, 't lichaem van Tascaluza leifs en wierdt niet gebonden / en men houdt dat 't selve verbrandt was. Hernando de Soto was van meynninghe een stadt te bouwen in Achusi, ende een ander twintich leguen te landtwaert in: dan syn volck en wilde niet / segghende datse te wepnigh waren om soo bellicusen volck te bedwingen / ende datse gheen mijnen hadden ghebonden in soo veel landes alsse doo; getogen waren: derhalven sy qualijck te moede zijnde (want hadt meest zijn middelen in desen tocht verquist) ende vresende dat het volck hem soude verlaten / indien sy het ontrent de zee brocht: soo nam sy een ander kours / en trock van Mayila by dagh-reysen doo; goet landt tot de provincie van Chioza, daer de Wilden gheen vynde en wilden hebben / dan belieten hem de passagie van een riviere / die seer diep was / ende hooghe oeveren hadde / soo datse genoegsaecte waren twee groote ponten te maken / daerle eyndelijck met groote moeytemede over quamen: naer vier dagh-reysen van daer quamen sy te Chicoza, een wel ghelegghen plaetse tusschen beken ende veel fruct-boomen / daer sy den winter voorts over meynden te blijven / hebbende soo veel virtualie by den anderen ghekreghen als sy konden. Twee maenden wierden sy hier van de Indianen niet vynde ghelaten / dan daer naer begon den Wilden haer by nacht den alarm te gheven / ende eyndelijck besprongen sy de Spaegniaerden / ende schoten 't byt in de huplen die met stroo gedekt waren. De Spaegniaerden naer twee uren geveches verjoegen de Wilden; doch verloren veertich man ende vyftich peerden / de twintich daer van verbranden / haer verckens verbranden upt-ghenomen eenige die tusschen het staetsel doo; geraeckten. Den Adelantado veranderde syn logement naer Chicacolla, een legue van daer / om dat 't landt beter was voer de peerden / en brochten de rest van de winter daer over met groot ongemack / doo; dienste van kleeren qualijck voorsien waren / ende de winter seer koude was; ende hopen dien toerense daghelijck by de Indianen besprongen: bleven daer tot 't leste van Martio; vier leguen voort-ghetrocken hebbende / wierden sy van haer voer-loopers ghelwaersschou; dattet een so;treffe lagh / daer by de vier dupsent Wilden in laghen; welck was ghenoemt Alibamo; den Adelantado nam 't selve in met ghelwel; soo datter wel 2000 Wilden doodt bleven; ende wepnigh Spaegniaerden. Het jour begon de haer hier te ontbreken / soo dat eenighe de koopse kregen / en die daer van sloven stoncken op staende voer soo / dattender niet by en doot koren / dan leerden van de Indianen seker krupdt bynden / ende met de aschen looghe maken / diele ghebruycken voer pekels. Had den grootmoeyte om de Indianen te verlaen. Van Alibamo schrypende quamen sy naer by dagh-reysen naer 't noorden toe / te Chisca; nescens een riviere diele noemden el Grande, om dat het de grootste was die sy noch ghesien hadden / over-vielen de plaetse onberciens / soo datse veel volcks ghevanghen kregghen / ende de reste salverde hen in 't hups van de Cazi-que; welck lagh op een hooghte / soo dat daer qualijck was aen te komen; doch maecten naer eenighe onder-handelinghe peys met de Wilden / die het leghe van virtualie voer-laghen. Crocken vier daghen langhe de rivier / om passagie te vinden / want sy was met hooghe berghen beset; De Cazi-que in wiens provincie sy waren / boodt haer vynde aen / om dattet nu in haren oest was; maecten twee groote ponten / met de welcke sy passerden / onafghesien dat de Indianen van d'ander zijde haer over-komste sochten te verhincken. Naer datse de rivier over waren / ende vier dagh-reysen hadden ghetrocken / ontdeckten sy op seker hooghe berghen een blecke van wel vier hondert huplen / op den oever van een riviere / met groote velden Maiz, ende oock dierliche fructen: des Cazi-ques naem was Calquin, ende sy onthaelde de Spaegniaerden wel
soo

foo dat sy daer ses daghen bleven / en trocken de riebiere op / bindende oberbloesdigh landt / ende wel behoont. Van hier trock de Cazique met haer ; hebbende by hem vyf duplex Wilden ; om dat de naelt-legghende Cazique syn byandt was / docht sy goet hem van dese ocrasie te dienen ; naer datse dyp daghen ghetrocken hadden passerden sy een moeralsch / ende dyp daghen daer nae quamen sy in het ghesichte van Capahà, welck ghesoyficert was met een grachte / wel chien bademen diep ende veertich breedt / daer het water in quam van de riebiere / ende omringhde de dyp zijden / de vierde was met een stercke palissade boozsien. De Cazique van Capahà siende dat sy verrast was / salbeerden hem met een canoa op een Eplandt legghende in de groote riebiere / het welcke sy ghesoyficert hadde : Die van Casquin sloeghen hier het volck booz de handt doode / ende bedeyden groote wydedheyt eer den Adelantado aen quam ; de welcke de Cazique van Capahà byede aen boode / dan sy en wilde die niet aenbeerden. Zoo dat die van Casquin daer canoas byochten / ende de Spaegniaerden wommen den inganck van het Eplandt / dan daer naer van die van Casquin verlaten zijnde / (die upt byele met veertich canoen weegh liepen) maecten sy byede met Capahà ; ende den Adelantado bebyedichde de twee Caziquen mede / soo datse byenden wierden met den anderen.

Het lebende Capittel.

Vervolgh van de selve reyse van Hernando de Soto, door de landen van FLORIDA.

TShebreck van zout was groot in 't leger / ende alsoo eenighe Indianen boozgaden / dat veertich leguen van daer veel zouts was / ende oock goudt / sonde den Adelantado twee Spaegniaerden derwaerts met de Indianen quamen weder den elfden dagh / ende byochten soo veel zouts als ses man daghen konden / welck was als steen ofte cristall : ende sijn koper / soo veel als een man daghen mocht ; ende seiden dat het landt daerle booz waren ghepassert / onbzychbaer ende qualijk betwoont was. Den Adelantado keerden naer Casquin, om weder naer 't westen toe te trekken / want van Mavila hadt sy altydt noorden aen ghetrocken / om van de zeete sijn. Van Casquin trockense vyf dagh reysen de riebiere af tot de provincie van Quiguat ; den lebenden dagh schepdende upt Quiguat, ende den vijftden dagh daer aen quamenle te Colima, altyds de riebiere af / daerle wel wierden omhaelt / en bonden een ander riebiere / daerle zout maecten / waerom sy die provincie noemden de la Sal. In vier dagen quamenle te Tula booz wildermissen ; ende in een doyp gekomen zijnde / hadden een harden strydt met de Indianen / daerle veel van dooden. Bonden daer often hupden die wel bereydt waren / ende oock ander hupden / dan de Indianen en wilden noyt leggen waer sy die van daen hadden : bespronghen de Spaegniaerden ondersiens by nacht / soo datse in grooten angst waren / doch verltropden de Indianen eyndelijck / ende sloeghender veel van doode. In twee daghen quam 't legher aen een ander provincie ghenoeint Vitangue ; bonden de blecke verlaten / ende de Indianen vielen haer continuelijck moepelijck ; booz dien de winter hardt aen quam / ende dese plaets wel ghelegen ende beschut was / ende daer provisie was booz menschen en peerden / resolbeerde den Adelantado hier te overwinteren ; dit was in den jare 1541. De Indianen en wilde geen byede hebben / dan schoten naer de Spaegniaerden met pijlen / als sy op de konijnen jacht ginghen / die daer seer veel ende goet ballen. Het snerutode seer dien winter / ende eventwel booz de abundantie van hout ende victualien waren noyt beter gelogeert. De Cazique socht seer blyghig gelegenthey om de Spaegniaerden te overballen / doch te vergerfs / booz de vigilantie van den Adelantado. Sy dede een tocht in de provincie van Naguateg, ende byocht veel volcks ghevanghen. In April trock 't legher op van Vitangue, en in leben

leven daghen quamenle aen het principale doorp van Naguatex, dooz vrychtbaer lande / sonder teghen-weer / ende bleven daer lesghien dagen met abundantie van vijsses. Dertwyl sy daer bleven / verliet Diego de Guzman het legher dooz liefde van een Indiaensche dochter van de Cazique, ende wilde niet weder-komen / wat den Adelantado hem oock beloofde. Naer datse vijf dagh-reysen betrocken waren van Naguatex quamenle in het lande van Guacanè, daer woonde wort ende sijnghbaer volck / die geen vyde met de Spaegniaerden en begreeden / vonden in alle huplen cuplen van hout / welck daer waren gebleven swas dat Cabeca de Vaca daer was geweest. Hernando de Soto was seer begerigh om een woon-plaetse te leggen / ende hem verdoor seer 't selve niet eer gedaen te hebben / alsoo sy nu meer als de helft van syn volck miste / en socht weder naer Rio grande, beront hebbende dat sy in Achusi gheen woon-plaetse gheleght en hadde / considerende dat alle syn onkosten louden verlozen sijn / indien sy quam te sterben / ende was daerom van meyninge aen Rio grande een stad te bouwen / ende twee brigantins te maken / ende de rievier af in zee te seipden / om konstschap te geven aen alle provincien / van de groote landen by hem ondeckt. Treckende derhalven groote dagh-reysen / travelseerde sy seiven groote provincien / sonder te betrocken / van de welcke eenige seer vrychtbaer waren : ende quamen eyndelijck in de provincie van Anilco, ende 30 leguen daer dooz getogen hebbende / bonden een vleecke van 400 huplen / met een groote plaetse daer het palais van de Cazique lagh op een berg by een rievier / die soo groot was als die van Sevilla: de Cazique retireerde hem over de rievier, blijvende eenigh van 't volck in de mach van de Spaegniaerden / ende hoe wel sy de Cazique seer noodighden / en wilde niet weder komen. Tegerde de rievier gepasseert hebbende sonder teghen-stant / trock dooz een wildernis van hooghe bergen / ende quam in de provincie van Guachacoya, ende de eerste plaetse daerse aen quamen / was de booz-naemle / op den oever van de groote rievier / geleghen op seker heubelen: verraden de plaetse / ende de Cazique bluschte over de rievier / met hem nemende al wat sy konde. Sy hadde oozlogh met die van Anilco, ende verstaende / dat Anilco de Spaensche qualijck hadt bejeghent / socht met den Adelantado te handelen / ende quam by hem ; ende betrogghde hem Anilco te bestrijden / leerde daer toe veel canoas / en trocken soo met veel Indianen naer Anilco, welck sy over-vielen / ende de Wilden van Guachacoya bezeden hier groote wyctschepde / sonder dat de Spaegniaerden 't selve konden belotten. Den Adelantado selde hier oorde om de brigantins te maken / van meyninge zijnde de rievier te passeren naer een ander provincie / ghenaeint Quigaultaugi, die seer vrychtbaer ende wel betwoont was / ende daer een vleecke was van vijf hondert huplen ; hoe wel de Cazique gheen peys en begeerde / maer de Spaegniaerden seer droeghe / niet teghen-staende den Adelantado hem socht met alle bequame middelen te vriende te krijghen. Hernando de Soto wierde hier sieck van een kooxse / ende in syn plaetse gheset hebbende Luis de Moscoso de Alvarado, ende alle 't volck op 'e hooghste gererommandert hebbende den vyde en eenighept onder den anderen / derf oudt zijnde 42 jaren / ende wierde in een kiste gesoncken in de rievier / die wel negentghien bademen diep was / en een quart van een legue breed.

Het achtste Capittel.

Vervolgh van desen tocht door de landen van FLORIDA naer de doot van Hernando de Soto, onder 't beleydt van Luis de Moscoso de Alvarado.

MEt de doot van den Adelantado veranderden de gewentheden van 't volck / ende siende haer onsterck teghen soo bellereusen natien / resolueerden 't land te verlaten / ende trocken naer 't westen / wel 100 leguen met groote dagh-reysen dooz provincien die noch vrychtbaer / noch wel betwoont en waren. Quamen naer de hondert

hondert leguen aen de p^{ro}vincie genaemt Auchê: de Cazique ontfynckte wel/ende gafte een lepdit-man/ diele doo? de woeltijne soude gheschepden; naer datle acht dagen getrocken hadden/ vondenle dat desen lepdit-man haer mis-lepde; waer ober so hem doo? de honden werpende/ bekende sy sulcks gedaen te hebben upt last van syn Heere/ op datle daer moghten ont-komen/ ende presenterde haer binnen dyp daghen weder op de rechte weegh te b^{er}ngen/ doch lieten hem van de honden ber-sinden/ waerom sy haer daer naer seer confus vonden: trocken booyts dyp dagen naer 't welken/ ciende de krupden/ en vonden doen lant/in 't welck/ hoe wel het on-buychtbaer was/ nochtans volck woonde/ ende daer waren eenighe viuyes/ ende onder ander ossen- bleefsch/ ende hupden/ hoe-wel de Indianen de ossen en koepen nopen en wilden thoonen; noemden dese p^{ro}vincie de los Vaqueros. Meer dan der-tich leguen doo? dese p^{ro}vincie getrocken zijnde/ onderckten sy naer 't welken groo-te b^{er}ngen/ ende verstonden/ dat het onbuychtbaer ende onbewoonde landen wa-ren/ derhalven keerden sy de sincker- hande om naer 't zupden; wierden van de Wilden aen 't eynde van de p^{ro}vincie de los Vaqueros een woepnigh beschedighe. Twintich dagen trocken sy doo? noch andere p^{ro}vincien/ ende alsoo haer dochte/ datle te seer verbielen van Guachacoya, daerle weder sochten te keeren/ rechten sy haren weegh naer 't oosten/ met booy- nemen allenskens nooy- oock aen te gaen/ ende quamen so de weegh te kruppen/ diele gegaeen waren/ hoe-wel sy die niet en kenden; 't was nu half Sepr. eer sy aen dien pas quamen/ ende hadden dyp maenden belich getweest siuts datle van Guachacoya schepden; ende hoe-wel sy geen geberchten en hadden gehad met de Indianen/ soo wierden sy nochtans van de selve continue- lijcken seer beschedighe/ ende veel slozen van siekten ende onghemack/ want wa-ren van kleeden armelijck versien/ ende hadden van alles groot ghebreck. Mer dese armoede quamen sy den lesten Novemb. aen Rio Grande. hebbende in 't gaen ende komen getrocken dyp hondert en vijftich leguen, ende verloxen hondert man ende tachtentich peerden/ sonder de Indianen tot haren dienste behooyende. Aen de riebiere vonden sy twee doppen by den anderen van twee hondert huplen/ ende hoe-wel sy maar dyp hondert en twintich te voet ende seventich te peerde waren/ woonnen dese plaetsen seer couragieuselijck/ alsoo de in-woonders die verlieten/ ende weegh liepen; vonden daer veel virtualie/ en ebentwel slozen daer veel van 't bojen geleden ongemack: sy fortificierden haer in de rene plaetse: de p^{ro}vincie was genaemt Aminoya. ende was gelegen 16 leguen hooger op de riebiere als Guacha-coya, daer sy naer toe wilden keeren. In 't leste van Ianuarius begonden sy 't hout te prepareren tot de bygancins; een ouden Indian waershoude haer dat de rie-biere alle 14 jaren ober-liep/ ende dat het nu dat jaer was; doch sy en geloofden hem niet. De Caziquen van Anilco, ende Guachacoya deden beyde alles wat sy kon-den om de Spaegniaerden te vriende te hebben/ insonderheyt die van Anilco, die haer verslagh van mantels tegen de koude; welcke gemaecte wierden van krupdt als malve/ hebbende draepen als blas; daer sy oock haer wandt van maectten. Aen de ander zijde van de riebiere lagh een groote p^{ro}vincie/ diele noemden Quiqualtanqui, wiens Cazique secretelijck hem berepde om de Spaegniaer-den doodt te slaen/ ende verbont sich met andere syn na- bueren; daer toe oock ber-soeckende Anilco, die het selve aen Moscoso openbaerde: de Spaegniaerden dus beligh zijnde met haer barchen te maken/ ende de Indianen met hepmelij-cke preparaten tot den oorlogh/ begon de riebiere te wassen den thjenden Martij, soo datle den achthjenden ter pooyten in-quam van de plaetse daer de Spaeg-niaerden woonden/ ende het landt liep wel twintich leguen wijdt ende zijdes onder/ dat men daer met canoas ober voer. Den lesten April begon het water te vallen/ dan soo verlangslaem dat den twintichden May men de weeghen noch niet ghebruyken konde om 't sijcks wille: den lesten May was de riebiere weder ghekeert in haer plaetse: ende de Indianen begonden haer voyghe bes-seinghs weder te booyderen; waer van Luys de Moscoso doo? Anilco wierdt ber-witticht/

wierticht / die hem syn landt ende volck presenteerde ; dan syn dorpen Anilco niet
 te veel vertrouwen. De Indianen die hen teghen de Spaegniaerden verbou-
 den hadden / sonden haer Ambassadeurs om te bespieden ; dan de Spaensche na-
 men die ghevanghen / ende sloeghender dertich de handen af / waer doo; dese con-
 spiratie celsseerde. De Wilden namen doo; de Spaegniaerden in t wegh varen
 met canoas te volgen / ende te bestrijden ; de Spaegniaerden merckende dat haer
 behoudensse daer in gelegen was / datse haer haelt van hier marchten / selven haer
 leuen scheyen toe ten besten dat sy konden ; dooden haer verckens / upt-ghenomen
 achtien ; ende gaben aen beyde de Caziquen elck een paer om doot te teelen : pro-
 videerden canoas om 33 peerden / die sy noch oberigh hadden in te voeren ; ende
 de Caziquen van Anilco ende Guachacoya bezeecht hebben / imbarquerden
 sy in dese leuen barcken tot dyp hondert en vijftich Spaegniaerden / en in elcke by
 de dertich soo vrouwen als mannen van Indianen / die by haer wilben blijven ;
 begonnen haere reyse op Sr Pieters-dagh / met zeplen ende roepen : des anderen
 daeghs wierden sy gewaer een blote van wel duplent canoas / die tegen haer qua-
 men / ende eenighe soo groot datse aen elcke zijde vijf-en-twintich riemen hadden /
 ende vol volcks / die gheteldigh in t aen-komen op de Spaegniaerden met pij-
 len schoten / soo datter veel ghequetst wierden / volghde soo de Spaegniaerden ghen
 daghen langh. Daer naer hielden sy een weynigh op / en de Spaegniaerden
 setten 100 man met 8 peerden aen landt om vijzes te halen aen een kleyn doyp / de
 Wilden verlieten dat plaetsken / soo dat de Spaegniaerden hier veel victualie von-
 den / ende veel Chamoisien, wit ende van alderhande couleuren / veel mantels / ende
 een lijste van sijne marters / al met kleyne perlen ghegarniceert : doch de India-
 nen quamen weder soo subtelijck aen / dat sy haer moesten t scherp begeben / ende
 de peerden aen landt laten / welcke by de Wilden ontzadelt ende doodt geschoten
 wierden. De blote van de Wilden quam haer oock weder op t lijf / ende ontwel-
 dighde haer een van haer canoas diese achter de barcken sterpen. Den 16 dagh
 van haer voyagie verloren sy doo; de temeriteyt van een Spaegniaert (die hem
 met vijf andere in syn canoa teghen de blote van de Wilden woude stellen / ende
 alsoo de Generael eenighe sonde om hem op te halen / gingender veel meer als wel
 noodigh was) 48 man / die de Wilden omcingelden / ende haer canoas in de groont
 roepende / met timmen doot sloegen. Hier verlieten de Wilden de Spaegniaerden /
 hebende nu naer gissinge wel 400 leguen gevolgt. Der riviere was hier soo breed
 datse qualijck landt konden sien / ende in t aen-sien wel 15 leguen, soo datse meyn-
 den by de zee te wesen : dan voeren noch toe den negenthienden / en quamen dorn
 aen zee / ende een Eplandt daer volck op woonde / daerse doo; namen eenige da-
 gen te rusten : marchten haer gissingh dat sy dese riviere wel 800 leguen af-ge-
 komen waren. Dan daer namen se haer kours naer Nova Hispania toe / west-
 waert aen / hebbende Florida op de rechterhande. Den vijftienden dagh bonden
 sy eenighe Eplandekens die vol zee-voghelen waren / ende daer aen een frisch
 strand vol gheboomten / ende bonden hier seker betumen als peck / daer sy haer
 vercken met calcaten / sagghen maer acht Indianen diese niet eens en vjaegghden
 waer sy waren. Den dyp-en-vijftichden dagh naer datse van de rivier waren
 ghescheyden / verhsiet hem een stercke nooyde wint / dat de barcken van een ver-
 stropden ; de twee die van de windt in zee waren ghedreven / wierden landt ghe-
 waert daer sy op aen-hielden / ende setten beyde de barcken op d'voogh / en ghaeck-
 ten op t landt : sonden twee man noch des nachts om de andere vijf barcken te
 soeken ; ende te landt-waert in treckende / bonden scherpen van aerde schotels
 als in Spagnien ghemaectt worden / ende daer naer een Indianen die spaensich
 verstandt / welcke haer versekerde datse waren in de provencie van Panuco : waer
 sy eyndelijck al te samen quamen / ende van daer te Mexico. De Capitaynen Die-
 go Maldonado ende Gomes Arias, hadden met haer schepen dyp diverse reysen
 op de kust van Florida getweest om den Generael te gemoeten, ende dit jaer 1543.

booz: de vierde reyse / van 't begin van 't jaer tot in October: ende quamen doen in de haven van Vera Cruz, en verston den de doot van Hernando de Soto, ende t ghene daer voer: ghepasseert was.

Wp hebben dese historie soo wat in 't langhe verhaelt / hoe-wel sommighe dingen soo wat blaets komen / als insonderheyt de groote menighe van perlen / soo dat te vreesen is / ghelijck dese beschrijvinghe van een Spannick komt / dat het al van Fra Mareo de Niza sijn streken moght wesen: een peder kan het gelooven met discretie. De beschrijvinghe soude van meerder importantie wesen / in dien de hooghten ende andere ghelegghentheden van de plaatsen wat beter waren aengereckent / nu isser qualijck rechte beschepd upt te rapen.

Het neghende Capittel.

De ondeckinghe van FLORIDA by de Françoysen voor-ghenomen, onder het beleyt van Jean Ribault.

In de booz: gaende Capittelen hebben wp verhaelt het succes van den tocht van Hernando de Soto in de provincie van Florida, welck meel is gheballen binnen de Golfo van Mexico. Dese tocht soo ongeluckelijck upt- gheballen zijnde: hebben de Spaegniaerden booz: eenighe jaren dit quartier met wreden ghelaten. Die van Spanckrijck daer-en-tegghen hebben de ooghe daer op gheslaghen / ende insonderheyt den Heere van Chastillon Admirael van Spanckrijck / goeder gheschickenis / de welcke in den jare 1562, onder 't beleyt van de Capiteyn Jean Ribault dertwaeris heeft gebestueret twee van des Konings schepen / seer wel booz: sien van volck / (waer onder veel Edel-lieden waren) armunitie en andere noot-saackelijckheden. Dese zeilden upt Spanckrijck in Febrero, ende naer twee maanden zeplens sonder de ghewoonlijcke hours van de Spaegniaerden te houden / quamen sy aen de kuste van Florida, aen een kape welck sy noemden Cape Françoys, op de hooghte van dertich graden by noorden de linie; welck gheen hoogh land en is / booz: dien de kuste al black is / maer verheft hem booz: de hooghe-boomen die daer op zijn; loopende van hier langhs de kuste nooydt-waert aen / ontdeckte sy een schoone ende groote rievier / daer sy van het volck wel onthaelt werden / ende de Franche setten hier een pilaer op met de wapenen van Spanckrijck. Aen de andere zijde van de rievier werden sy insghelijcks by de Indianen wel ontfanghen; vonden daer veel moerbelphe-boomen roodt en wit / ende veel zjdt-wonnen op de toppen. Noemden dese rievier / Rievier de May, om dat sy die op May-dagh ontdeckt hadden. Nochs daer aen booz: zeplende / vonden sy een ander rievier dese noemden Seine; ende noch booz: naer 't noorden zeplende / ghemoeten een ander rievier dese noemden Somme; ende ses mijlen voer een dese noemden Loire; ende noch vijf verbolghende dese noemden Charente; Garonne, Gironde, Belle, ende de vijfde Grande. Soo datse in de spatie van minder als sestig mijlen vonden negghen rievieren / ende veel andere vromdicheden. Voeten al booz: nooydt-waert aen om de rievier Jordan te soeken; ende naer dat sy soo wat Roys hadden upt-ghesien / vonden sy een rievier dese noemden Belle a veoir; de pinassen die wat van de schepen verdwaelt waren geswerck / quamen weder by haer / ende raporteerden een rievier ghevonden te hebben noch grooter ende schoonder als de booz: gaende / daerse naer toe hielen / ende ankerden in de selve op thien baden waters / noemden dese rievier Port Royal; ghelegen op de hooghte van twee-en-dertich graden. Tlandt daer rondt om is wonder playlant / vol van groote boomen / soo epcken als cedar-boomen / ende lentiscus onder aen de grondt / ghevende een seer goeden reuck van hen: in dese bosschagie waren menighe van calcoensche-haeren / ende hoenderen / patrijzen ende ander ghevogelte; ende veel wilde dieren: in de rievier wierdt seer goede visch ghebanghen / ende insonderheyt een soorte dese noemden Sallicoques, welcke

welcke soo groot zijn als kreeften. De riviere is in de mondt van kape tot kape
 by Franckse mijlen breedt; ende is verdeelt in twee armen / waer van den eenen
 loopt naer 't twelfen / ende d'ander naer 't nooyden / ende in 't midden liegt een Ey-
 land daer byende diert op zijn; boeren by mijlen buien in de riviere ende
 ankerden daer. Daer naer soo voert de Capiteyn ende eenigh volck met de pinas-
 sen noch boort op / ende by de dwael mijlen op ghelept zijnde / vonden sy volck
 welck boort haer bluchten / ende lieten een jongen oter aen de spit liggen byaden;
 waarom de plaesse genoght wiert Cape Lucerne; vonden een ander arm van de
 riviere die naer 't oosten liep / welck sy in boeren / ende vonden daer lieben / die
 eerst schouten van haer waren / dan quamen daer naer by haer ende gaben haer
 chamois vellen / ende mandekens van palm-bladyen gemaect / en een weynigh
 peerlen. Vonden noch een ander kleyn riviere diele noemden Liborne, welck een
 waerp Eylandt maecte / waerle mede een pilae seiden met de wapenen van
 Franckrijck / ende vonden noch een Eylandt welck sy noemden Isle de Cedars,
 om de schoone boomen die daer op stonden. Kregen op dese riviere / met consent
 van de koningh van dat quartier / twee Indianen om met te nemen / die eerst seer
 onwilligh waren / maer bleven daer na geene by de Franckse. Dese twiſten won-
 der te segghen van een groot Herre die naer 't nooyden woonde / die sy noemden
 Chiquola, ende een ober groote stadt die daer was; ende sy ontsiepen noch een lae-
 sten met de boot. Capiteyn Ribault gaf hier aen het volck te verstaen / den dienst
 die de koningh soude geschieden / indien ernige hier wilden blijen woonen; ende
 eenighe daer toe willigh zijnde / tot het ghetal van 26 / maecte sy boort haer een
 kleyn fortjen van 16 roeden lancch ende 13 breedt / op den nooyt-arm van de rie-
 vier / ende liet dit volck daer onder 't commandement van Capiteyn Albert; sy
 noemden 't fort Charles Fort, ende de riviere Chenonceau. Van dese Port Royal
 schepden de zeplden sy naer 't nooyden / ende naer bystijlen mijlen zeplens / von-
 den een riviere die sy noemden Belle, om datle maer een half badem waers in
 hadt in 't in-komen. Ende insghelijck en vonden sy niet ober byt oft les badem
 waters / wel les mijlen van strande; ende daer na maer by badem / welck haer
 dede om-sien / ende resolverten weder te keeren naer Franckrijck / waer sy arri-
 verden sonder teghenpoet den 20 Julij 1562.

Capiteyn Albert ghbleven zijnde in Charles Fort, verkeergh door een Indiaen
 kennis van de provincien daer ontrent / ende van haeren koningh Audusta,
 welck sy ginck besoecken / als mede ander kleyn koningkens van Touppa,
 Maion, Hoya ende Stalamb, van welcke alle sy wel onthaelt wiert; en de vrien-
 schap tusschen Audusta ende de Franckse was seer groot. Interim begonde haer de
 virtualie te ontbreken / ende de naet geligen Indianen hadden weynigh te sparen;
 want moesten sefs haer nauts besjopen met woortelen / ende andere dierghelijcke
 dinghen. Derhalven soo gaben de Wilden aen de Francoplen te kennen dat de
 koningh Coxvexis, ende syn broeder Ovado, die naer het zijden toe woonden /
 groote abundantie van virtualie hadden. Waer op de Franckse resolverten
 derwaert te zeplen / ende naer eenighe tijdt zeplens quamen aen het land van
 Ovado, welck is gheleghen aen de riviere Belle. Sy warden van Ovado wel
 onthaelt / vonden syn huys wel behangen met tapit van berren die gebruyt wa-
 ren; kregen haer pinasse vol van Maiz ende boonsjens / ende keerden soo weder
 naer haer fort / welck was van daer by de byt-en-twintich mijlen. Van hier naer
 ober viel haer doot onachsamenheyt den brande / waer door haer huys ganclich ver-
 brande / soo datle niet en konden salveren als een weynigh virtualie; de Wilden
 timmerden haer in een dagh weder een ander huys; ende alloo haer virtualie kojt
 upt quam / boeren sy weder naer Ovado; die haer weder provienderde van Maiz
 ende boonen / ende bereffens dat gaf noch eenighe schoone peerlen / twee sijne stee-
 nen van cristal / ende secker minerael van silver / welck sy seide dat wel thien
 dagh-repen van daer ghedonden wiert aen secker gheberghe. Dese weder-
 gheko-

ghekomen zijnde te Charles Fort, quam daer een mutinatie onder 't volck doo; de hardicheydt van de Capiteyn/soo datse hem doode sloeghen/ende kolen een ander Capiteyn met naeme Nicolas Barre, die hem seer wel quet in syn charge: dan also haer gheen secours toe en quam upt Vranckryck/soo maecten sy een schipken om daer mede naer Vranckryck te keeren; dan begonnen haer reyse met soo luttel provisie/datse doo; kalinte verhindert wesende/epndelijck daer toe quamen datse een van haer epgen volck by lootinghe aten/ende naer groote ellende quamen noch epndelijcken in Vranckryck te lande.

Het tjiende Capittel.

De tweede voyagie van de Françoysen naer F L O R I D A onder het beleyt van de Capiteyn Laudoniere.

Capiteyn Ribault weder-gekomen zijnde te Diepe, bondt de in-landsche oorzaken ontfleken in Vranckryck/twelcke voesaek waren dat het volck in Florida ghelaten/niet in tijdes gheserouert en werdt; de peps ghemaectt zijnde begonde men weder op haer te dencken/ende doo; toe-boen van den Admirael boozscheyden/tierden by schepen een van 120, een van 100, ende een van 60 tonnen derwaerts gelonden/onder 't beleyt van Capiteyn Laudoniere,twelck den 22 April des jaers 1564 't zepl gingh/ende quamen den 5 Mey aen 't Epland van Teneriffe, daerse water in namten/ende boeren in 15 daghen van daer tot aen 't Eplandt van Martinino, ende daer na aen Dominica; de Wilden quamen aen boozdt met Canoas, ende brochten haer excellente vruchten/insonderheyt Ananas. Singhen hier aen landt by een hooghe roffe/daer een verchrievertien upt liep: ende doo; dien 't volck ondscreetelijck liep in de hoben van de Wilden/ende haer vruchten pluckte/soo stonden de Wilden teghen haer op/en sloeghen een doot/ende verjoeghen de reste. Zeilden van hier deur de ander Eplanden by de Spaegniarden gheconqueertt/als St.Christophoro, Santos, Montserrat, la Redonda, Anguilla ende Anegada, ende quamen den 22 Jun, en landten in Florida aen een kleyn rievier ghelegghen op dertich graden by noorden de linie (soo de voyagie seght) ende thien mijlen boven Cape Francoys; diepten de rievier/en vonden die seer ondiep: spraken met het volck van de lande/twelck haer seer vriendelijck onthaelde/ noemden dese rievier de Dolphins. Twee daghen daer naer quamen sy in de rievier de May; de Paracouffy (dat is de oberste van de Indianen) quam met groote blijfchap tot haer/met twee lustighe jonge-lieden syne soons/ende veel ander volck; choonden haer de pilaer by Ribault op-ghericht/diese met lauriern ghekroont hadden; de Paracouffy syn naem was Saturiova, ende syn oudste soons naem Archore; welck aen Laudoniere gaf een wegghet van silber. Doeren de rievier op om die te ontdekken/de Wilde continuelijck ropende Ami, Ami. Quamen by een ander Paracouffy die seer oudt was/ende by gissingh wel twee hondert ende vijftich jaren/daer veel kinderen van waren komen wel tot de vijfde generatie. Dorden hier een seer plantena bergh/al vol cedars/palm ende laurier-boomen: veel wijngaerden; ende herst een open-ghesicht op de zee. W edert-keerende by Saturiova, verston den van hem dat het silber quam upt het landt van Timogoa, de rievier verre op-waerts/welckes volck sy vanden waren/soo dat de Francoysen hem beloofden te helpen met alle haer macht desen Timogoa bespynghen. Doeren van hier ver mijlen naer de rievier Seine, ende ses mijlen boozdt tot de rievier Sommo; daerse wel van de Paracouffy wierden onthaelt/twelck syn vrouwe by hem hadde/ende vijf dochters/al seer fraepe vrouwen. De vrouwe gaf aen Laudoniere secker silberen volckens. Van ghesolbeert hebbende haer neder te slaan ontrent Rievier de May, om dat daer abundantie van victualie was/ende so goeden apparentie om hier naer silber ende goud te vinden/keerden sy weder/ende quamen daer den 29 Jun. Maecten hier de

rievier

riebiere opwaerts een foxt/ welck sy noemden Caroline, de foyme van een triangel/ de west- zijde naer 't landt toe was ghemaecte van snoode-aerde/ neghen voeten hoogh/ naer de riebiere toe was 't met palissaden van plancken/aen de zupd- zijde was 't op gemaect met muslaerde ende landt. Men magh hier gheen hooghe hupfen maken/ doo; dien 't landt soo veel stonn- winden onder- woepen is. Den oven maecten se huppen 't foxt/ om het dangier van brandt te mijden. Daer naer sondt Laudoniere sijn Lieutenant Ottigni de riebiere op/ om te soecken desen Thimogoa, daer hem Saturiova soo veel van gheseght hadde; naer twintich mijlen weeghs/ vonden sy eenige van dese Thimogoa, daerle in onder- handelingh met quamen. welck gebraecht zijnde naer silber en gout/ zeiden nu geen te hebben/ dan datse wel permant van 't volck wil den lepen daer het te binden was: daer ginc een soldaet met haer/ dan alsoo sy wat langhet vertoefde/ voer Ottigni noch sijn mijlen hooger/ en vonden daer sijn man/ die weynigh gouts hadde/ ende seide daerle hem noch dyp dagh- reysen voozder hadden willen brenghen/ by een koningh genaemt Mayra die rijck van gout en silber was/ lieten daer desen Fransman/ ende voerten te rugge naer het foxt. Vijftien daghen daer naer soo sondt Laudoniere Capiteyn Vasseur, ende andere weder te landt- waert in/ om den Fransman te halen die daer ghelaten was: ende naer twee daghen zeplens/ soo vonden sy eenighe Indianen die haer seiden/ dat den Fransman was in het hups van Mollova, (die Bassael was van den grooten koningh Olata ova Vtina) ghelijck sy dan hem daer vonden/ ende van Mollova wel onthaelt wierden: desen Fransman hade wel vijft of ses- pondt silbers ghemanghel van de Wilde: Mollova verhaelde dat Olata wel veertich koninghen onder hem hadde/ van welcke sy eenighe noemde/ te weten/ Cadecha, Chilili, Eclanou, Encappe, Calany, Anachataqua, Omittaqua, Aqueia ende Moquofo: ende onder de vbanden van Olata noemde sy Saturiova, die ontrent de riebiere May sijn ghebede hadt/ ende wel dertich Paracouffy onder hem/ sy noemde noch Potanou als vbandt van Olata, alsmede Onachequa ende Houstaqua, van welcke Onachequa dicht by 't groot gheberght woonde: ende dat de Bassalen van Olata veel gouts en silbers hadden. Naer 't foxt kerrende/ waren se by een ander Paracouffy gheenaemt Mollona, daerle wel onthaelt wierden/ ende quamen soo weder aen het foxt. Deschenen verrocken weder naer Vianckrijck; den acht- en- twintich- sten Julij. Laudoniere daer te lande blijvende wiert van Saturiova versocht/ dat sy volghens sijn belofte hem soude assisteren/ tegen sijn vbanden de Thimogoa, dan Laudoniere excuserde hem/ soo dat Saturiova alleen met sijn Wilden trock/ ende verdoegh veel van de vbanden/ ende broecht eenige gevangnen 't hups. Laudoniere eerschte twee van de ghevangnen/ dan wierden hem ghevoeght: waer op sy met twintich soldaten trock in 't hups van Saturiova, ende dede de ghevangnen in sijn van Saturiova doo; hem brenghen/ ende nam die mede naer sijn foxt. De Paracouffy hier doo; grootlijcks ghesontert zijnde/ socht alle middel om hem te rebengeren/ hoe- wel sy dissimuleerde/ ende doo; gaens presenten sonde aen de Francouffen; Laudoniere liet hem weten dat sy bast sijn best dede/ om hem met die van Thimogoa te bejwedighen/ op dat sy daer doo; betredmiddel moghe hebben om sijn voozder ghelegghen vbanden te bestryden: sondt de ghevangnen met Mr de Arlac ende eenighe van sijn volck aen Olata ova Vtina. Arlac schepde van het foxt den thien den September, ende voer de riebiere soo verre op/ dat sy quam aen een plaetse gheenaemt Maiarqua ontrent de tachtich mijlen van haer foxt/ daerle wel ghetactert wierden/ en by Vtina ghebracht: die Arlac betwillighe hem te assisteren in de oorloghe teghen Potanou, wiens plaetse sy ober- bielen/ vele doot sloeghen ende eenighe gevangnen kregen: ende Arlac quam daer naer sijn/ ende broecht eenigh silber/ weynigh gouts/ ende andere dinghen mede/ die Vtina doo; presenten sondt aen Laudoniere. Daer naer soe complotterde een met namen Geare teghens Laudoniere, doch

wierdt

wierdt ontdeckt. Daer arriveerde den 4 Sept. een ſchip uyt Dancrjck; ende ver-
 trock weder met eenigh volck / dat Laudoniere niet en doſt betrouwen. De
 boots-lieden die hy hadde ſelfs uyt Dancrjck gebacht/ende eenige die 't leſte ſchip
 daer hadde gelaten / ſalen hem ſyn eene barcke; ende de timmer-lieden die dit leſte
 ſchip daer mede hadt gheſaren / ſyn ander barcke: ende liet den boot drijven / ſoo
 dat hy hem bondt ſonder barck oft boot; dit volck ginck hier met roeben ontrent
 Cuba, ende guamen epndelijck in de Havana. Laudoniere liet weder twee nieu-
 we barcken maken / van vijf en dertich voer lanck op de kiel: dan deſe wierden
 hem bp open ghetwelt ende ſeditie af-handigh ghemaecte bp ſyn epghen volck/die
 daer mede op den roof trocken den achften December, ende d'een ghetaecte tot
 in lamaica, dan wierdt doo; de industrie van eenighe weder ghebracht op de kuſte
 van Florida, ende ſoo naer 't fort / daer de principaelſte mutins gheſtraft werden/
 ander tot een exempel. Dewyl dit volck wegh was / hiel hem Laudoniere beſch
 met 't fort wel te booz-ſien / ende een ander barcke te maken / die in achtſtien da-
 ghen ghereet viel. Daer naer ſoo kreeg hy nieuwig van twee Wilden / gheſonden
 bp de koningh van Marracou, die bp de veertich mijlen van 't fort woonde naer
 't jupden / dat daer twee ghebaerde waren / een bp de koningh van Onathaqua,
 ende d'ander bp de koningh van Mathiaca, welck hy bp hem maecte te krijen/
 waren twee Spaegniaerden/die vijfſtien jaren geleden neffens andere gſalbeert
 waren / uyt dyp ſchepen die op de Martyres bleven tegen ober Calos, verhaelden
 wonder van de macht van den koningh van Calos, die de goederen van deſe
 ſchepen meſt gheberghſte hadde. De plaetſe van Calos is ghelegghen op een rievier
 booz bp de Cape van Florida, veertich oft vijftich mijlen naer 't jupdt-wellen toe/
 ende Onathaqua is aen deſe zijde de Cape naer 't nooyden / in een plaetſe die in de
 kaerten werde ghenomē Cannaveral, op de hooghte van acht-en-twintich gra-
 den: deſe plaetſen ligghen van den anderen hier oft vijf dagh-reylen: in 't midden
 is een Eplandt ligghende in een lack verſch waters / ghenaeint Sarrope, bp de vijf
 mijlen groot / abundant van fruchten / inſonderſeyp Dayen. Laudoniere ſont
 oock ſyn barcke naer 't nooyden toe/tot de koningh Auduſta daer 't volck in 't iaer
 1562 gewoont hadt/ende Auduſta ſont hem de barcke te rugh/bol Maiz en boon-
 tjens ende eenige jupden / verſoekende dat hy in ſyn quartier ſoude komen woo-
 nen. Hy ſont inſgelijck tot de weduwe van Hiocaja, die twaelf mijlen van 't fort
 nooyd-waert woonde/wiens land wel het abundantſte ende plaplanſte was van
 al dat quartier / ende kreeg daer oock ſyn barcken bol Maiz. Daer naer ſont
 hy de barcken de rievier op / die ſoo ver op voeren dat ſy waren dertich mijlen
 boven Mathiaca, daer een lack was ſoo groot dat men geen land aen d'ander
 zijde enſagh: in 't weder-keeren waren ſy aen het Eplandt Edelano; midden in
 de rievier ontrent dyp mijlen lanck is de plaplanſte plaetſe van de werelt. Dan
 daer quamen ſy naer Eneguape, daer aen te Chilily, van daer te Patica, ende ten
 leſten te Coya, van daer ginghen ſy te lande Vtina beſoeken / ende daer bleven
 eenighe op ſyn verſoek bp hem. Deſe verhaelden gheweelt te zijn in het land
 van de koningh Hoſtaqua die ſeer machtigh was / ende naelt ghelegghen aen de
 berghen van Apalarci, aen welcker voer een ſtroom uyt-komt/daer de Wilde ſil-
 bere ende kopere greptjens vinden / ſoo dat men meynt dat in 't gheberghſte ſeer
 rijcke mijnen moeten weſen: alſoo deſen bergh maer vijf oft ſes dagen meer naer 't
 nooydt-wellen was ghelegen/ſoo meynde Laudoniere, ſyn wooningh wat meer
 naer 't nooyden te nemen/ſoo haelt daer meer volcks quam uyt Dancrjck. Inte-
 rim verbielen ſy in groot ghebreck van victualie / welck haer bp bleef van 't begin
 van May tot half Junius. Soo datſe reſolveerden twee ſchepen verdrich te maken
 om naer Dancrjck te kerren. De meſte ſoghe was om victualie te bekomen/
 waer op ſy reſolveerden haer te verſekeren van de perſoon van Vtina, ghelijck ſy
 dan deden/dan voeren daerom niet te beter / dan wierden van de ſubjecten van
 Vtina hardt beſtreven / beguamen epndelijck ſuffſante proviſie van Maiz, met
 hier

hier ende daer te leyden/ ende insonderheyt in de rievier by de Wilden genaemt Iracana, ende by de Francoplen Somme; soo datse de hupfen bukten het fozt begonnen af te brycken/ als mede de palissade aen de water zyde: dus doemde zijnde/ ontdeckten sy vier zeplen den 3 Augusti 1565, welck waren Engelsche onder 't beleyt van Iohn Hawkins; van welcke Laudoniere een schip kocht ende vooyts veel virtualie/ ende ander noodighe dinghen bequam/ ende maeckte hem soo ghe-reet om naer Vranckryck te keeren.

Het elfde Capittel.

De derde voyagie van de Françoysen naer FLORIDA, onder 't beleyt van Capiteyn Jean Ribauld.

Alfoo dooz dierelcke quaet-willige die met de schepen vooz desen naer Vranckryck waren ghekeert/ veel klachten ober Laudoniere waren gedaen/ so wiert Capiteyn Jean Ribauld naer Florida ghelonden / om daer in syn plaetse te commanderen/ ende hem naer hups te leyden. Dese arriveerde daer den 28 Augusti des jaers 1565, effen als Laudoniere verdrich was om naer Vranckryck te keeren. De koninghen Homoloe, Seravatri, Almacani, Malica ende Casti, quamen Ribauld besoecken/ ende brochten hem dierelcke schenckagien; ende presenteerden hem te byngen aen de bergen van Apalcij, daer sy leyden een root metael wierde gebonden welck sy noemen Sieroa Pira, ende wierdt by Assay bebonden syn gout te wesen. Daer en tusschen quamen de dyp kleynste schepen die Ribauld hadt mede ghebrocht/ de rievier op; ende ses groote spaensche schepen quamen aen de monde van de rievier/ ende setten 't neffens de vier groote schepen van Ribauld, haer alle bzienschap toe-seggende/ wisten alle de franckse Capiteynen te noemen: de vier franckse schepen haer te swack bindende teghen de Spaensche / maecten zepl/ ende kapten haer kabels af/ ende de Spaegniaerden haer naer/ op haer schietende met haer grof gheschut/ dan siende dat de franckse haer te kloeck waren in 't zeplen/ keerden weder naer de kuste / ende setten het in de rievier / by de Wilden ghe-noemt Seloy, ende by de franckse de Dolphins, acht oft neghen mijlen van 't fozt Caroline; ende by van de franckse schepen naer datse ghelet hadden op het doen van de Spaegniaerden / keerden weder op de rievier May, rappoxyterende dat dyp van de spaensche schepen in de rievier de Dolphins haer volck ende munitie hadden ghelant/ ende dat d'ander dyp bukten op de reede laghen; versonden voozder by de koningh Emola, dat de Spaegniaerden haer stercken ende steenschen op-wierpen. Waer op dan Ribauld niet tegen-staende de contradictien van Laudoniere, ende veel andere / resolveerden de Spaegniaerden met al syn schepen ende gantsche macht te gaen bespynghen, te meer om dat onder den hies van den Admiraal van Vranckryck post datum stont ghelcheyden: Capiteyn Jean Ribauld, soo ick desen soude sluyten/ ontfangh ick secker advijs dat Don Pedro de Melendes vertrecke upt Spaegnen naer de kuste van Nova Francia; siet toe dat sy u geen voozdeel af en siet. Ribauld dan nam al 't volck met hem/ selck 't beste volck van Laudoniere: ende schepde van de rievier den ghienden September; den selfden dach rees daer sulcken tempeest op/ dat de Wilde leyden noot sulcks ghesien te hebben. Laudoniere byzende vooz ongheluck begon 't fozt weder te fortificeren ten besten sy konde: hem en waren by Ribauld niet ghelaten/ dan vijf en tachtich zielen/ soo mans / vrouwen ende jonghers/ ende daer onder seer wepnich wert daer: Niet-te-min soo was sy soo wel op syn hoede als sy pyn-mers konde. tot den nacht tusschen den negenthiem en twintichsten Septemb. wa-neer een la Vigne de wacht hebbende/ also het den gantschen nacht geregent hadde/ hem retireerde naer syn logement / sonder de sentinelle te besetten (niet byzende dat de Spaegniaerden komen souden in sulcken weder:) maer een van 't volck ende den trompetter pels te doen hebbende bukten 't fozt / wiert den een troep van Spaegniaer.

Spaegniaerden ghetwaer / die van een bergh af quamen / ende gaben 't alarm aen die van 't fozt / welck subijetijck by de Spaegniaerden wierdt overballen ende in-ghenomen. Laudoniere ende eenighe meer salveerden haer in de boschen / ende met 't uptercke dangier gheraecten sy aen de schepen die doot de riviere laghen / haer salveerden haer onttrent twintich / welcke met de schepen weder keerden in Franckrijck. Wat Jean Ribault belanght / die verloor syn schepen op de kust / ende selvs met een deel volck ontkomen zijnde aen landt / wierdt van de Spaegniaerden ghevanghen / ende leet deetlijcken met syn volck omghebracht.

Het twaelfde Capitel.

De vierde voyagie van de Françoysen naer FLORIDA onder het beleyt van Dominico Gourgues.

In den jaer 1567 nam de Capiteyn Gourgues een mannelijcke resolutie om syn natie te verbringeren teghens de Spaegniaerden; marchte dyt schepen upt / ende hondert en vyftich Soldaten / neffens tachtienich Boosch-ghesellen / onder de Capiteyn Cazenove syn Lientenant / ende Françoys Bourdelois syn Schipper; yelden upt Franckrijck den 22 Augusti, ende naer dat sy aen de Cabo St Anton in Cuba was ghetweest / quam in korten tijde op de kust van Florida; waer de Spaensche meynende dat sy ren van den haer was / hem met eenighe re-scheuten van grof gheschude wel-komden / ende sy haer reciproquelyck om brer te abuseren, boer boours tot een plaetse vijftien mylen van 't fozt in de mondt van de riviere / by de Indianen ghenoeemt Tacadocouru, ende by de Francoplen Seyne. Sontd syn trouwpetter aen landt / die daer te vooren ghetweest was met Laudoniere, welck syn booschap soot wel dede / dat sy van Saturiova eenige verberghingh broecht / ende belofte van alle vrientchap ende hulpe. De Wilden trocken al danckende naer hups / beloovende s'ander-daeghs weder by een te komen / om een verbondt met de Francoplen te maken: ghelyckle s'ander-daeghs niet en faelgerden te komen / de grootste Paracoulli Saturiova ende Tacadocouru, Halmacanir, Ashore, Herpaha, Helmacapé, Helicopile, Mollova, ende meer andere / met haer ghewoonlijcke wapenen: welck sy reciproquelyck af-lepden / om met meerder assurantie met den anderen te handelen. Saturiova ghemoetende Capiteyn Gourges, dede hem sitten aen syn rechter-handt / ende nam het woort hem af / ende begon hem te verhalen de ongheleooftelijke ongheleycken ende oueragien die alle de Wilden daghelijcks leden van de Spaegniaerden / ende de lust diele hadden om haer te verbringeren als men haer maer en wilde helpen; waer op Gourges syn woort ghebende / ende een alliantie ghemaectt zijnde / gaf haer diuersche presenten / ende ontfingh weder van haer belofte, datle alles secreteit son-den houden / ende op de selve plaetse veel volcks bynghen ghelwapent naer haere wijse. Daer-en tusschen examineerde Gourgues etnen Pierre du Bré, welck een jonghen zijnde / upt de handen van de Spaegniaerden ontkomen was / doense 't fozt van de Francoplen veroverden / ende alles vernoozden / ende lints by Saturiova was op-ghebracht / ende volghens het advijs van desen / sondt Capiteyn Gourges eenighe van syn volck om de forten van de Spaegniaerden te bespion / onder het ghelept van Olotacara de couijn van Saturiova. Den aen-slach nuge-actelleert zijnde / ende de rendezvous by de Wilde beskercken aen d'ander zijde van de riviere Salinacani (die de Fransehe noemen Somme, doch de voyagie van Laudoniere noemt Somme in 't Indiaens Iracana,) djoncken sy alle met groore solemniteit der Wilden djanck / ghenaemt Cassine, die ghemaectt woort van 't sap van sekerre krupden / welck dese Wilden ghetwoon sijn te djoncken als sy gaen op eenighe dangereuse reyse ofte aen-slach. Sy bonden eenighe swaricheden ende verghinderighen by de wegh doot den teghen die daer gheballen was: ende

ende verfkonden dat de Spaegniaerden vier hondert man sterck waren / in d'p
 foyten op de rievier May 4 (want beneffens 't foyt Caroline hadden'er noch twee
 ghemaect op de mondt van de rievier aen beyde zijden / daer hondert en twintich
 man in lagh met gheschudt ende noodighe ammunitie.) Gourgues naer by gheko-
 men zijnde was gheffolvert 't foyt te bespynghe in 't breeken van den dach / dan
 konde niet in tijdes komen doo; de quade weeghen : de Paracoulli Helycopile
 fiende dat hy ongherust was / beloofde hem doo; een beter / hoe wel langher wegh
 te byenghen / doo; 't bosch / ghelijck hy dede / tot in 't ghesicht van 't foyt / daer hy
 speurde een quartier dat noch niet op-ghemaect en was : sonderden de klepne
 rievier die daer ontrent loopt / en trocken daer doo; in April 1568, ende surpren-
 neerden 't foyt in sulcker voeghen / dat sy stracks meerder daer van wierden / ende
 van seltich Spaegniaerden die daer in laghen en namen syder maer vyftien ghe-
 vanghen / om met die te doen ghelijck de Spaegniaerden met de Francoplen had-
 den ghedaen. Dit ghedaen zijnde vielen sy met ghelijcke couragie op tweede foyt;
 Gourgues pallerde tachtentich musquetiers met de barcke die wel a propos ghe-
 komen was ; ende de Indianen swommen meel over : soo datse dit tweede foyt
 oock in korten tijdt meerder wierden ; ende transporteerden alles wat haer dien-
 stigh was / van 't tweede foyt naer het eerste toe. Nu reederde noch het grootste
 foyt / dat ontrent een mijle weeghs van daer lagh / al-waer hy verfkondt dat d'p
 hondert Spaegniaerden in laghen / onder eenen kloecken Gouverneur die het
 wel soude upt-houden ende secours verwaachten. Gourgues upt een Sargeant
 die hy ghevanghen hadde / verlaen hebbende al de ghelegenheden van het foyt ;
 ende upt een spie die in de ghedaente van een Wilde upt-ghelonden was / vermo-
 men hebbende dat de Spaegniaerden meynen dat daer wel ober de twee duplene
 Francoplen waren / bondt goet om syn victorie te vervolghen terwijl de Spaeg-
 niaerden noch verbaest waren / en liet achtgoede ladders daer toe ghetert maer-
 ken : soo haect als de Francoplen quamen in 't ghesichte van 't foyt / schooten de
 Spaensche gheweldich met haer canon / soo dat de Franfche haer in het bosch
 moesten begheben / ghedenckende eerst des moeghens daer aen 't foyt by elalade
 aen te grijpen : maer de Gouverneur van 't foyt sonde seltich van syn volck upt/
 om 't ghesal van de Franfche te besichtighen / de welcke alsoo haer by Cazenove
 de wegh af-ghelieden was / soo datse niet wederom naer 't foyt en konden ko-
 men alle doot bleven. Daer doo; die van 't foyt soo verschickten datse alle de
 blucht namen in het bosch daer ontrent ghelegghen / al-waerder vele van de Wil-
 den doot-ghelieten ende om-ghesacht wierden. Het foyt soo verobert zijnde /
 bonden sy daer in tracp gheschudt / ende vrel ammunitie ende wapenen ; welcke
 Gourgues al dede laden in syn barcke : hy dede de ghevanghene Spaegniaerden
 op-hanghen / aen de selve boomen daer sy de Francoplen aen ghehanghen had-
 den : ende ghelijck als Don Pedro Melendez een gheschijft bouden de Francoplen
 hadde doen hanghen ; Ick en doe dit niet als aen Françoysen , maer als aen Lu-
 theranen : soo dede Gourgues bouden de Spaegniaerden stellen : Ick en doe die
 niet als tot Spaegniaerden , maer als tot verraders , dieven ende moordenaers.
 Windende hem al te swack van volck om de foyten inne te houden / dede hy die
 gantsch demolieren / ende trock doen weder naer syn schepen / ende af-schept ghe-
 noemen hebbende van de Wilden / keerden hy weder naer Wancrick : al-waer
 hy in srede van vercompense voo; sulcken mannelijcke daedt / in groot perijckel liep
 van syn leven te verlicken / doo; de vynde die Wancrick doen met Spaegnien
 ghemaect hadde. Sints die tijdt hebben de Francoplen naer dit quartier wep-
 nigh ghetael / soo dat de Spaegniaerden heur daer weder op nieuws hebben ghe-
 fozificiert ende versterckt.

Het dertziende Capittel.

De limiten ende gheleghentheyt van FLORIDA, ghelijck als Herrera die beschrijft.

DE Provincie ende 't Gouvernement van la Florida, welck is een aenhanghel van de Audienria van Hispaniola, volghens de limiten die by den Koningh van Spaegniën geoordeelt waren aen Don Pedro Melendez, begrijpt in sich alle 't landt welck zijn beginsel neemt van Rio de las Palmas, (confinerrende met 't Gouvernement van Panuco in Nova Hispania, ende belangende tot de Audienria van Mexico,) welcke is gelegen by den Tropicus van Cancer, op de hooghte van 22 graden by noorden de linie Equinoctiael/ ende opdriecht aen 't punt van Baccalaos, welck gelegen is op de hooghte van acht en veertich graden ende een half by noorden de linie; in welcke limiten begrepen sijn / duplent twee hondert ende acht en vijftich leguen langhs de kust/ ende van daer tot op de hooghte van d'p-en-sebentich graden by noorden den Equinoctiael/ langhs de kust ende te lande waert in / alles wes daer noch soude inogen ontdeckt worden. Van welcke alles langhs de kust by de Spaegniaerden ontdeckt sijn / de landen van Rio de Palmas af/ tot aen Punta de Santa Helena inslups/ende de rievier Jordan, welck sijn by de les hondert spaensche mijlen. Is baal landt/ in een goet climaet/ vruchtbaer ende in vele deelen wel betwoont / ghelijck 't selbe bevonden werd by de ghene die daer dooz-ghetogen hebben met Don Hernando de Soto, in den jare 1536 ende eenighe naer-volghende jaren; ghelijck als by hier vozen particuliere lijcken hebben verhaelt: ende een Spaegniaert met namen Iuan Pardo, ghebooren van Cuenca in Spaegniën / reysde te lande van la Florida af/ tot in Nova Hispania in minder als in twee jaren. Dit landt is van alle de landen ende provincien van West-Indiën naelt ghelegen aen Europa; ende is van gelijcken ontdeckt van de Bahia de San Iusepe af/ tot aen Terra Nova: wesende dese bape van San Iusepe, ghelegen van Panuco tachtentich spaensche mijlen. Van particuliere lijck ende eghentlijck ghenomen / is la Florida, dat punt oft die streck landes/ welck in zee streck noorden ende zuiden / met het Epland van Cuba, wesende in de lenghte by de hondert mijlen noot ende zuiden/ ende in de breedte oost ende west vijf-en-twintich mijlen / ende op sijn breedte dertich spaensche mijlen. Dit landt (als by vozen hebben verhaelt) wierdt eerst ontdeckt by Iuan Ponce de Leon, in den jare vijftien hondert ende twaelf / welcke het de naem gaf van la Florida, om de redenen vooren verhaelt: de selbe keerde daer wederom in den jare vijftien hondert ende een-en-twintich/ en quam te rugge in 't Epland Cuba, alwaer hy royz van een quetsure; hebbende vooz-gegeven dat hy socht die fonteyne ofte rievier/ die naer het upt-geven van de Indianen/ de oude-lieden jongh maecte/ met hem selben in 't water van die fonteyne ofte rievier te wasschen ende baden. Dese provincie van la Florida eghentlijck soo ghenoomt / is van tempere ghelijck Castilla in Spaegniën/ ende men heeft daer ghelijcke vruchten ghebonden / ende de grondt is bequaem gheacht tot het voeden van ve / ende tot tarte te laepen: Daer en valt gheen goud / en ten schijnt oock niet dat de in-gheboorne die metael kenden/ nochte oock het silber/ want men heeft bevonden dat daer kalen van silber in batten/ ende oock ghemunt silber op de kust is blijven leggen/ van de spaensche schepen die daer schip-breec hebben gheleden / sonder dat de Indianen daer eenighe werck van maecten; als nader-handt / soo het schijnt/ de woerde daer van gheleert ende verstaen hebbende by de Christenen; hoe wel Hernando de Soto binnen in het landt in de rievier die hy noemde Rio Grande, ghebonden schijnt te hebben uper-maten groote menichte van peerlen; als by hier vooren in het langhe hebben verhaelt / volghende het relaes / dat Herrera in sijn histozien heeft in-ghevoeght; soo en bindtmen daer nu gherne.

Het beertjiende Capittel.

De natuere van 't landt; de ghesalte ende manieren van 't volck
van FLORIDA, ghelijck die by Laudoniere
beschreven worden.

Capiteyn René Laudoniere die dit landt ten besten bekende was / beschrijft
ons de qualiteyten van dit landt aldus.

De Cape van dit landt is ghelijck een lanck hooft landes / streckende rechte in
de zee een hondert mijlen / ende loopt directelijck naer het zuyden; het heeft verhe
oer hem vijf- en-twintich mijlen verscheyden / het Eplandt van Cuba, naer het
oosten toe de Eplanden van Bahama ende de Lucaios, ende naer het westen de
Baye van Mexico. 't Landt is black en verdeypt doo; veel rievieren / ende daerom
boeyrich / ende landich naer de zee-kant toe. Daer waeren in dit quartier veel
pijn-boomen / welcke geen kernnen en hebben in haer appels welck sy draeghen.
Haer bosschen sijn vol van eycken / walnoten / swarte kerken / moer-besien / len-
tilcus ende castanien / die wilder sijn als die van Wyanckrijck. Men heeft daer
groote menighe van cedren / cypressen / lauriers / palm-boomen ende wilde wijn-
gaerden die in de boomen klimmen / ende goede druypen draeghen. Daer valt een
soorte van muspelen / de vruchte beter ende grooter als in Wyanckrijck. Druyp-
boomen die schoone vruchten draeghen dan niet seer goet / (maer onder de boomen
munt upt / die de Wilden Parame ende de Francoslen Sassafras noemen: dit is
een grooten boom hebbende bladeren ghesneden in drey deelen / ende een seer sterck
riekenden bast / treckende op het rosse: is seer ende druoghende by naer inden der-
den graedt; ende is dienstigh teghen de colike; ende een sonderlingh remedie tegen
het op houden van wateren / ende gebreken van de nieren de welcke spruyten upt
koude oorsaecken: is mede dienstigh teghen de aem-boeghigheyt ende ander ghe-
breken van de boeste / spruytende upt ghelijcke oorsaecken: is goet booe; de maghe /
ende helpt de onvruchtbaerheyt van de moeder wegh-nemen: is sonderlingh goet
teghen de castjarten: ende eyndelijck een goede remedie teghen de pocken. Een
spaensche Monninch schrijft dat 't hout van Sassafras in sout-water geleght 't selve
soet ende drinckelijck maect / by sijn eyghen bebindinghe.) Daer sijn hinne-
besien / en een kleynder besie die wy noemen Blues, seer goet om te erten. Daer
waelt een secker woestel / welck sy noemen in haer tale Halez, daer se by noot haer
byoodt van maken. Men heeft daer oock een boom ghenoecht Esquine, die seer
goet is teghen de pocken / ende andere contagieuse siecken. De beesten die best
bekent sijn in dit landt / sijn harten en hinden / geeyten / dier / luypaerden / on-
cen / osters / ende diverse soorten van wolven / wilde honden / haelen / conijnen /
en een secker beeste die weynigh verscheilt van de leeuw van Africa. 't Ghe-
vogelte sijn calcoenen / patrijlen / payegapen / duppen / turtel-duppen / lijflers /
kraepen / valcken / repgers / kranen / opebaers / wilde gansen / eenden / ende een
ontallick ghetal van andere wilde voghelen. Men vindt daer sulcke menighe
van crocodilen / dat de lieben swemmende daer dooe; verrast worden; daer sijn
slanghen ende serpentin van veelderley soorten. Onder de Wilde werdt goede
quanteijten van goudt ende silver ghevonden / welck werdt bekomen upt de
schepen die op de kust veronghelucken / als ick van de Wilde selfs hebbe ver-
staen: Sy trafikerden daer mede onder den anderen. Ende 't ghene my 't selve te
eer doet gheloben / is / dat men meer daer van vindt naer de Cape toe / daer de
schepen ghemeynlijck blijben / dan verder naer 't noorden toe; des niet tegenslaen-
den / soo segghen sy dat in het gheberghe van Apalacij mijnen sijn van koper /
welck ick suspicere goudt te wesen. Daer is mede in dit landt menighe van
granen ende krupden / van de welcke men goede berwen soude konnen maken /
van diverse couleuren. Ende om de waerheyt te segghen / de Indianen die
lust

lust nemen in 't verwen van haer hupden / weten de selve seer wel te ghebruycken. Het manne-volck is van olyf-vertwich couleur / groot van stature / schoon sonder eenige deformiteyt / en wel gheproportioneert / so decken haer schamelheyt met een harten hupdt die wel bereyt is, de meerendeel hebben haer lichamen/arunen ende open gheschildert met fraepe debilen / welck nimmermeer en vergaen / dooz dienle in 't vel in ghegraveert zijn; hebben seer swart hapt / welck hanght tot haer heu-
pen / hoe-wel so het op schooten in een maniere die haer niet qualijck en staet. Zijn groote dissimulacurs ende verraders / haliant ende willen wel verchten / en hebben geen ander wapens als haer boghen ende pijlen: maken de pelen van haer boghen van de darmen van de harten / ofte haer hupdt / welck so soo wel weten te bereyden / als permandt in Wanckryck / en met soo veelderhande couleuren. Ma-
ken de punten aen haer pijlen van tanden van visschen ende steenen / die se scrup
weten te accommoderen. Sp oefenen haer jonghe-lieden om wel te loopen / en maken een wedt-spel / welck ghewonnen werdt by die de langhsten adem heeft. Oefenen haer oock seer in het schieten / nemen groote ghenoeghen in te visschen ende te jaghden. De vrouwen zijn insghelijck wel gheproportioneert ende langh / en van 't selve couleur / ende oock soo gheschildert als de mans; hoe-wel so wel een wepnigh winter zijn als so eerst ghebozen worden; want de principaelle oof-
saeck daer van dit couleur syn / komt van dat so haer strijcken met olie die onder haer ghebruyckelijck is; ende doen dat om sekerere ceremonie / die ick van haer niet heb konnen leeren; ende om dat de sonne soo heet schijnt op haer naeckte vel. De raddicheyt van de vrouwen is soo groot / daer over de viebieren konnen
swemmen / dzaghende haer kinderen op haren eenen arm; klimmen oock seer veerdigh op de hooghste boomen die in 't landt zijn: de vrouwen doen al 't werck binnens hups. Daer zijn in alle dese landen veel Hermaphroditen / dat is mans
ende vrouwen teffens / die de meeste lasten dzaghen / ende de victualie naer voeren als so te stryde gaen. Sp laepen haer Maiz tweemaal s jaers / in Martio ende in
Junio, ende al in de selve grondt: 't selve Maiz en is gemeynlijck maer by maen-
den in 't wassen; laten de grondt de andere ses maenden rusten. Hebben oock seer schoone pompoenen en seer goede boonen. Sp en mesten haer landt nim-
mermeer / dan als so het besaepen willen / soo steken so het wiet aen byandt
welck daer die ses maenden op ghegroepet is / ende verbyanden het al. Sp
byrecken de grondt met een houten instrument / ghelijck als daer men in Wanck-
ryck de wijngaerden mede houtet / ende setten twee grepen Maiz te samen. Als het zaep-tijt is / soo ghebiecht de Koningh een van syn volck om de lie-
den alle daegh te werck te stellen / welcken tijt gheduerende sy goede booz-raet
maecht van Cassine. Wanneer het Maiz versamet woyle / soo byenghen so het
al in een gemeyn hups / daer het dan verdeelt woyle aen een pedet naer syn quali-
teyt. En laepen niet meer als so meppen van doen te hebben booz ses maenden /
ende dat schaers genoegh. Want de winter geduerende / retireeren so haer booz by
oft vier maenden in de bosschen / daer se klepne huttekens maken van palm-tac-
ken / ende onderhouden haer daer met Malte, ende visch welck so hanghen / met
oesters / harten / caldemen / ende andere dieten die se weten te attrapperen. Sp
eten al haer kost op kolen ende in den roock ghekoocht / welck so in haer tale noe-
men Boucaned. Eten geen het vleesch van crocodilen / het welck booz-waer
schoon en wit is / ende ten ware het soo seer naer muscus roock / top souden daer
victuals van ghegeten hebben. Sp hebben een ghewoonte als so sieck syn /
daer daer wy ons doen bloet laten / haer laten so haer wederijns soo langhe luy-
ghen / tot dat het bloet daer op volghet.

Het vijftiende Capittel.

De Regeringh ende Politie van dese Indianen van FLORIDA, ghelijck die by den voorschreven Laudoniere wordt verhaelt.

DE Koninghen van dese landen voeren groote oorloghen/ d'een teghen den anderen/ doch en verſten niet dan by ſurpriſe/ en malkanderen te verrallen; ſaen al 't man-volk doodt daerſe by kormen kormen; ende ſnijden de hoofden af om 't hup; te hebben/ welck ſp naer hups voeren/ om haer triumphe daer mede te houden: ſp verſchoonen de vrouwen ende kinderen/ ende onderhouden die/ ende byenghen die by haer op. 'Thups ghekomen zijnde van den krijch/ verſamelen ſp al haer ſubjecten/ ende maken d'p dagen en d'p nachten gorde chiere/ ſingen ende danſen/ ende de oudſte vrouwen danſen met/ houden 't hup; van de byanden op in haer handen: en legghen al danſſende lof tot de ſonne/ hem haer victorie toeſchrijvende. Sp en hebben gheen kennis van Gode ofte ernighe religie/ uptgheſenomen wat ſp ſien/ als de ſonne ende mane. Sp hebben haer Prieſters die ſp groot credijt gheben/ doo; dien het groote tovenaers ende waer-legghers zijn/ ende den dubbel weten op te manen. Dese Prieſters dienen haer oock doo; mederijns ende chirurgijns; draghen altdits by haer een ſack vol krupden ende drooghen/ om de ſiecken te ghenſen/ die meelt ſiek zijn van de pocken/ want ſp ſeer gheneghen zijn tot vrouwen; ende een deel zijn oock ſodomiten: ſp trouwen/ en elck heeft een wijf/ van de Koningh heſter ſwer oft d'p/ doch de eerſte is alleen doo; Koninginne erkent/ en haer kinderen ſuccederen alleen. Sp en houden gheen hups met de vrouwen achter datſe groot gaen; noch en willen niet eten het gheene de vrouwen hebben aengherocert dewijl ſp haer ſonden hebben. De virtualie dieſe niet nemen ten oorloghe gaende/ is broot/ honich ende meel van Maiz ghemaect/ dat by het vier gheboſten is; draghen oock ſomejts biſch mede in den roock ghebdoorſt: by noodt ſoo rien ſp dupfenderſp dinghen/ ſelck kolen/ en landt in haer portagie van meel. Als ſp ten oorloghe gaen/ ſoo trecke de Koningh doo; met een knobde in de een handt/ ende boogh in de ander/ met ſon koocker vol pijlen/ ende al 't volck volghet hem/ welck inſghelijck hebben haer bogen ende pijlen: in het verſten makenſe groot gheſcheywo. En nemen niet doo; ſonder haren raedt daer dickwils op te vergaderen. Komen alle moeghen te ſamen in een groot gemeyn hups/ daer de Koningh komt/ ende ſet hem neder op een ſloel/ hooghet als de ſtoelen van de andere/ daer alle de andere/ d'een doo; d'ander naer/ hem kormen groeten/ beginnende van de oudſte/ lichten haer handen boven haer hooft/ legghende ha, he, ya, ende de reſte antwoort ha, ha. Dit ghebaen zijnde ſet een peder hem neder op de ſtoelen die rondtom 't hups zijn; ſoo daer wat ſwaers te verhandelen is/ ſoo roept de Koningh de lawas, dat is te legghen/ haer Prieſters/ ende de oudſte-lieden/ ende byaecht heur advijs. Daer naer ghebidt ſp datmen Caſſine ſal vrouwen/ welck is een ſekeren byanck van bladeren eenes booms; welcken byanck ſp ſeer heet byncken: de Koningh drinckt eerſt/ ende dan werdt een peder op ſon order upt de ſelbe kop te byncken ghegheven: deſen byanck heeft ſulcke kracht dat als ſp die ghebyoncken hebben/ ſoo gheraecken ſp heel in een ſwert/ welck ober zijnde ſoo neemt het den honghet ende doſt wegh doo; bier-en-twintich upren daer naer. Den boom daer deſe bladeren aen woeden en woedt ons niet epgentlick by de Spaegniaerden beſchryven/ alleen leggen ſp dat gern bynchten en byarghet. Vande bladeren van den boom/ woxt de Caſſine ofte Cacina gemaect op deſer wiſe: dorn de bladeren groen in een grooten aerden vat/ ende houden daer een byandende hout ober ende roeren de bladeren met de handt/ ſoo langh tot datſe alle betwelckeren ende van groen roodt woeden/ dan gieten ſp der verlanghaem water op/ tot dat het vat by naer vol werdt; trecken dan 't nat af/ welck is van couleur als elacet/ wijn/ ende ſchynpt als

als de Chocafate: desen dꝛanck dꝛincken de Wilden heel warm/ t welc de Spaegniaerden hebben begonnen naer te doen: ende zijn daer seer op verfort: schijden den dꝛanck wonderlijcke kracht toe/ om de graverel ende steen te gheuefen/ gheleijck dan t selue in velen hebben bevonden: want desen dꝛanck doet t waer gheweldigh loofen/ jaer soo dat sy verhalen van sonninghe die naer datte een goede quantiept van desen dꝛanck hadden ghedroncken/ ghelijck sy dan een seer groote quantiept daer van ghelwoon syn des moꝝghens ende des abonts te dꝛincken/ een up: ofte soo daer naer/ een heele up: continuelijcken hebben waer ghemaect: het waer te wenschen men dese bladeren hier te lande konde over-brengghen. Als de Koningh seest soo begravense hem seer solemnelijck/ ende op het graf settense de kop daer sy ghelwoon was up te dꝛincken: ende roudtom het graf steeckense menighe van pijlen/ en huplen/ en vallen by daghen naer den anderen; al de Koningen die syn bienden waren doen van gelijcke/ ende om te choonen hoe lief sy hem hadden/ sijden sy by naer de hest van haer hapt: al soo wel mans als vrouwen. Al de goeteten van de Koningh werden in syn hups ghedaen/ welck sy daer naer in brande steecken/ soo dat daer niet meer van te sien en is.

Het selshende Capittel.

Beschrijvinghe van de twee stercken, die de Spaegniaerden reghenwoordigh noch hebben in FLORIDA.

DE Spaegniaerden en hebben in dese provincie maer twee stercken met volck in garnisoen ligghende/ die alle beyde ghelegghen zijn aen de kust die naer het noorden toe siet: het ene ghenaemt San Mattheo, aen het punt van Santa Elena, by de hondert leguen van de Havana; ende het ander Sant Augustin; welck het principaelste is/ doo: dien het een seer goede haven heeft/ ende dat het selue naerder ghelegghen is aen de strate van Bahama; is ghelegghen vijftich leguen van los Martyres. Die leste fort wierdt van Sir Francis Draeck in den jare 1585, soo sy quam van het in-nemen van San Domingo ende Cartagena, verobert in deser voeghen. Konende zeplen langhs de kust van Florida, sagghense op het landt een hooghe stellinghe in forme van een barcke/ op de hooghte van dertich graden ofte daer ontrent: waer op sy de pinassen manden/ ende aen landt voerten om te sien wat daer was; aen landt sijnde toghen sy langhs de kant van de rievier op/ by naer een mijle; ende wierden ghewaer aen d'ander zijde een fort/ dat nieuwelijcks by de Spaensche ghemaect was: ende noch een mijl hooger was een kleyn vleckje sonder wallen ende met houten huplen: de Enghelesche schooten daer twee schooten op met grof gheschut voo: den abont: ende alsoo de Lieutenant-ghenerael/ ende werpigh volck met een boodiken over-bort om de plaetse te besichtighen/ soo wierden de Spaegniaerden hem ghewaer/ ende vaelende dat de heele macht van de Engelsche haer op den hals quam/ namen se de vlucht/ ende verlieten het fort naer datte eens haer gheschut op de Engelsche hadden ghelock: De Engelsche keerden weder in haer quartier/ niet wetende dat de Spaensche ghevluys waren/ tot dat een Frans-man die by de Spaensche ghevanghen hadt ghewest/ over quam in een booten spelende op syn pijs/ den toon van het liebeken van den Prince van Oraegnen. Hier op voerten de Engelsche over met al haer macht: eenighe van de Spaensche die noch ghebleven waren schooten een scheyt ofte twee/ van verlieten oock/ soo datte t fort voo:ts kregghen sonder eenighe teghen-weer: Vonden t fort al van houdt ghemaect/ de wallen niet anders welende als masten ofte boomen te samen gheboeght/ in een manier van een palissade/ sonder dat daer noch een gracht was ghemaect/ want hadden daer maer by oft vier maenden met doende ghewest/ ende derhalven en was de plaetse

Her-de-scrijpt.

plaatse niet houtbaer. De platte forms daer het gheschiedt op lagh / waren ghemaeckt van pijn-boomen ober dwers gheleght / met wepnigh aerde tusschen bedden / daer waren thien oft veertigh groote metalen stucken: ende een kust was daer ghebonden met ontrent de twintich duysent guldens / om de soldaten die daer lagen / hondert en vijftich stek / mede te betalen: 't soet was ghemaeckt St Ian. Crocken van daer de rievier op met haer chaloepen / naer het doyp welck sy noemen St Augustin, ghelijck oock de rievier; welck sy mede in-kregghen met klepne resistentie de Goubernour Pedro Melendez een van de eerste bluchtende. De Engelsche verdonden hier dat de Spaegniaerden / bp de twaelf mijlen meer naer 't noorden / noch een ander plaatse hadden bp Santa Helena, daer oock hondert ende vijftich soldaten laghen. Haer dooy-nimen was de selve plaatse mede te verraschen / dan vindende in 't dwærts zeilen / de kust soo black ende dangerous / soo lieten sy het dooy-staen naer de kust van Virginia toe.

Het leben-ghende Capittel.

Beschrijvinghe van de kust van FLORIDA.

Mer. de-
script.

Op de kust van Florida zijn van sonderlinghe consideratie de Eplandekens die welcke sy noemen los Martyres, welck zijn veel Eplandekens / betwoont van volck/ende ghelegen dicht bp Punta de la Florida, daerle het Epland Cuba alder-naest is ghelegen; een legue ende ander-half / ende oock minder d'een van d'ander liggende; met een verbolgh van doochten met openinghen ofte monden / booyt dyp ofte vier-en-twintich leguen dat dese Eplandekens in de lenghde strecken; welcker beginsel naer het westen toe / wordt ghemaeckt Punta de los Martyres; ende naer het oosten toe / Cabeça de los Martyres; ende daer is ghelegghen een Epland / welck veertigh leguen lanck is / en keert smal. 't Punt van het vastel landt naer het oosten is ghelegen op de hooghte van vier-en-twintich graden ende een half / daer eertijts een woon-plaatse van Spaegniaerden was gheleght / doch en is niet ghebleven; booyts hebt ghy bp naer recht naer 't nooyden de rievier Ays, ende meer naer 't nooyden op de hooghte van acht-en-twintich graden Punta del Cannaveral, welck andere stelen op acht-en-twintich graden en ten derde ofte ooc een halve graet / ende noch booyder Rio de Mosquitos, eer ghy komt aen Rio de la Marança, de welcke so genaeckt wort / van wegen de slachter die Pedro Melendez hier dede aen Capiteyn Ribauld ende de Francoslen; (welck wy hier boeyen hebben verhaelt.) Daer naer la Punta de St Augustin, op de hooghte van neghen-en-twintich graden ende dyp quart: de Barra van St Augustin licht op dertich graden schaefts / welck streckt nooydt-west in / ende zuydt-oost upt: ende thien leguen booyder de rievier St Mattheo, van waar de kust haer wendt naer het nooydt-nooydt-oosten / alle met Eplanden daer aen legghende ende diverse hopen tot aen de Cabo ofte Punta de St Helena, welck is ghelegen op de hooghte van twee-en-dertich graden en een half. Dese hooghten zijn bp Herrera meest al qualijck gheselt; want de Spaensche kousen reckenen van Barra de St Mattheo tot B. de St Pedro op de hooghte van 31 graden acht leguen, ende van darr tot Barra de Balenas vijf leguen, de kust streckende nooydt-nooydt-oost / ende ander-half legue booyder Alacaniy ofte Qualaquiniy: van daer tot Saon nooydt-nooydt-oost vijf leguen, ende een kleyn legue booyder Barra Despogo; van daer tot Capala dyp leguen, ende twee booyder Cofonuso op de een-en-dertich graden ende een derde; dyp leguen booyder Barra de Afopo; van daer tot Bahia della Cruz derde-half legue, tot Bahia dos Baxos dyp; tot St Elena vijf / op de hooghte van twee-en-dertich graden en een half: van hier tot Oristan ses leguen: tot Barra de Ostano vier leguen: tot Cayagua acht / de kust streckt oost-nooydt-oost ende west-zuydt-west / licht op de twee-en-dertich graden en vijftich minuten: ende Rio Jordan op dyp-en-dertich; Cabo St Roman op vier-en-dertich graden thien minuten / ende thien leguen

Jeguen voꝛder Rio de Barachadare; de kuste streckt nooydt- nooydt-oost: Cabo de Tros-falgar op vijf-en-dertich graden: Bahia de St Madalena op ses-en-dertich graden cupm: van hier streckt de kuste nooydt-nooydt-west tot Bahia de St Iago acht leguen, ende van daer tot Xaean oft Bahia de Madre de Dios op de hooghte van leven-en-dertich graden / leven oft acht leguen nooyden ende zuyden.

Op dese kuste van Florida welck naer het westen toe liet / zijn de Tortugas ghelegghen/leven oft acht Eplandekens by den anderen; ende naer 't nooyden van Punra de los Martyres, aen het vasse landt la Mulpa, ende dertighen leguen meer nooydt-waert de Bahia de Carlos, anders ghenoomt de Iuan Ponce de Leon; ende noch soo veel leguen voꝛder de Bahia de Tampa, dyp-en-dertich leguen van Tocobaga, die men anders noemt del Espíritu Santo, ofte de Meruelo, op de hooghte van neghen-en-twintich graden en een half/ daer het begin is van het ghene men eyghentlijck noemt Florida. Alle de rekerende kuste tot Panuco toe west-waert aen / welck wel dyp hondert leguen zijn / woꝛdt ghenoomt Golfo de Nova Espanna, daer gheen woon-plaessen en zijn van Spaegniaerden / hoe-wel het in Soubernement was ghegheben aen Panfilo de Nervaes, ende Hernando de Soto, ende noch te voꝛen aen Francisco de Garay: ende van syn volck insonderheyt verfondmen / dat het een arm landt is / van vaders qualijck boozsien / ende miserabel volck / soo dat men daer weynigh wercks van maecte / hoe-wel daer veel rievieren ende havenen zijn / doch niet seer bekent by ghebreck van onderfoeckinghe / om dat de Spaegniaerden hier meer teghenstandes vonden in de Wilden als wel in andere quartieren ghetwoon waren / ende weynigh vonden te rooven. Dese Golfo heeft gelijck twee pooꝛten / om soo te seggen / eene dooꝛ de welcke het current seer furieuselijcken in-komt / tusschen Yucaran ende het Eplandt Cuba, ende dooꝛ de andere loopt het met meerder force uptwaert tusschen 't selve Eplandt van Cuba ende het punt de la Florida, ende maecte daer met syn kours het vermaerde canael van Bahama welck syn naem heeft van dat Eplandt Bahama, daer wy elders van hebben ghesproken.

Het achtjende Capittel.

Andere beschrijvinghe van de selve Custe, uyt Ian Huyghens van Linschoten.

VAN Santa Helena tot Rio Seceo, rekentmen veertich Spaensche mijlen / welcker levendighen en een half een graedt maerken / ende dese rievier leght op de hooghte van een-en-dertich graden. Van Rio Seceo zijn twintich mijlen tot St Croce, ende van daer tot het punt van Cannaveral (het welck leght op acht-en-twintich graden) zijn veertich mijlen. Naer de rekening van de Franckoplen die dit landt als voꝛen / naerder ondeckt hebben / zijn van St Elena zuyden opvarende / vier Francke mijlen tot de rievier Grande; daer naer Guade, ende voꝛder Belle, van daer tot Gironde, wijder tot Garumna, ende voꝛts tot Charente, van Charente tot de Loire, ses mijlen: van de Loire tot Axona, in welcker rievieren mondt een Eplandt leght/ende woꝛdt in de kaerte van Linschoten Rio de San Pedro ghenoomt. Van Axona tot de Seyne zijn ses mijle n/ ende alle dese neghen rievieren legghen in de spacie van seltich francke mijlen. De Seyne verlatende / ende zuydt-waert aen de strandt volghende / passeramen sekerre klepne rievieren / als Ay, Serravahi, ende daer naer kommen aen de groote rievier Majus. Van dese rievier kommen aen een Golfo, die wat te landt-waert instreckt / alwaer Laudoniere eerst uyt Wyackrijck aen-quam/ende sagh daer in zee veel meer-swijnen ofte dolphijnen / by de mondt van een rievier / welck sy naer dese visschen noemden Rievier de Dolphins. Aen de zuydt zijde van die Golfo leght het francke hooft ontrent dertich graden by nooyden de linie. Van dese Cabe de François kommen aen Cannaveral een andere kape vijf-en-dertich mijlen

mijlen van d'ander ghelegghen. De Spaensche kaerten laten eenighe van dese klepne riebieren achter / ende de groote gheben by andere namen / want die van May, noemense de Matança; de Seine, St Augustin; de Garumne, St Mattheo, ende de Grande, St Pedro. Van Cannáveral tot Cabo de la Florida heeft men veertich mijlen / ende tusschen dese twee kapen leggen veel blackten / die Cabo leght op vijf-en-twintich graden ende twaelf ofte vijftien minuten / als onlanghs is bevonden: voo; die Cabo legghen veel blackten ende klippen / dese los Martyres noemen / welck zijn veel blacke Eplanden / van welck het uiterste ghenaemt Cabeça de los Martyres leght op vijf-en-twintich graden: ende aen d'ander zijde naer den bocht van Nova Hispania toe de Tortugas Eplandekens / liggende op wepnigh minder als vijf-en-twintich graden / zijn leegh aender yet / ende sommige met boomen beset. De punt van Florida heeft in de breedte twintich mijlen / ende van daer tot Ancon Baxo, zijn hondert mijlen / welck is ghelegghen vijftich mijlen oost ende west met Rio Secco, welck de grootste breedte is van Florida. Van Ancon Baxo tot Rio de Nueves, zijn hondert mijlen. Van daer tot Rio de Flores, twintich mijlen ofte wat meer. Van Rio de Flores tot Bahia del Espiritu Santo, zijn seventich mijlen / diemen oock anders noemt la Culata, ende is in't in-komen dertich mijlen breedte. Van dese Bahia (welck leght op de hooghe van neghen-entwintich graden) zijn seventich mijlen tot Rio de Pescadores (welck leght op acht-en-twintich graden en een half) van Rio de Pescadores zijn hondert mijlen tot Rio de Palmas, al-waer ontrent den Tropicus van Cancer heeren streckt. Van Rio de Palmas tot de riebier van Panuco zijn dertich mijlen. Al-waer dese provincie / ende 't goubernement van Florida eyndicht.

BESCHRIJ-

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het vijfde Boeck.

NOVA HISPANIA.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van NOVA HISPANIA in't ghemeyn, de gheleghentheydt van de verscheyden landen ende volckeren.

NOVA HISPANIA, welck het principaelste deel is van het noorder quartier van West-Indien/ begriipt in sich vele ende groote provincien/ ende sijn limuten sijn naer het oosten de provincie van Yucatan, ende naer't westen de provincien van California ende Nova Vizcaya, ende andere, naer't zuiden de zuydsee/ ende naer't noorden vele ende groote landen/ die noch niet te deghen bekenet ofte ontdeckt en sijn/ soo dat haer limuten aen dese zijde noch merck open legghen. Waer ghelijck de provincien nu verdeelt sijn by de Spaegniaerden in Audientien/ is sy deel klepender: begriipende nu de Audientie van Nova Hispania, ten deele 't ghene eghentlijck gheen Nova Hispania en is/ als de provincie van Yucatan, ende ten deele daer buypen sluypende/ het ghene booz Nova Hispania eertijds is ghehouden ghetweest/ namentlijck de provincie van Neuva Galicia, ofte Guadalajara. Soo dat dese Audientie van Nova Hispania ghelijck als sy nu ghenomen wo:dt/ heeft in de lenghde van 't oosten tot het westen/ by de vier hondert leguen, van het oostelijckste deel van Yucatan, tot daer de provincie van Mechoacan haer af-scheydt van de limuten van Neuva Galicia: ende in de breedte van het noorden naer het zuiden by de twee hondert leguen; van het noorder-eynde van het Gouvernement van Panuco, tot aen de zuyd see/ blyvende sijn limuten niet te min open naer het noorden toe als vooren gheseght is. Mengaende de naturen van 't landt/ daer van schrijft Acosta aldus: In woerden soo heeft het landt van Nova Hispania groot boozdeel boven alle andere landen van West-Indien/ want men heeft daer ontelbare gheteelten/ soo van peerden/ koepen/ schapen/ als van alle andere beesten/ is van ghelijken seer overvloedigh van vruchten/ ende niet minder van jaep-landen ende ackeren van alle greynen/ soo dat het in effect is 't vruchbaerste/ ende abundanteste landt van gantsch West-Indien: Van het landt van Peru heeft in een dingh advantage/ te weten in de wijnen: want hoe wel men in Nova Hispania wijngaerden heeft/ soo en komen eben-wel de druypen tot gern perfectie oft volkomen rijpte/ ghelijck als wel bereycht wo:dt/ om wijnen te maken. De oolake sijt van is/ dat het aldaer in Julio ende Augusto reghent/ 't welck is den tijt dat de druypen rijp behooren te wo:den/ waerom sy niet tot volkomen rijpte en geraken/ ende soo men daer niet kracht ende met veel needrichheyt eenighe wijn wilde maken/ soo soude die sijn als de Genoesche/ ende die van Lombardijen/ die seer slap ende van stercke smaack is/ soo datte van geen druypen en schijnt ghemaecte te wesen. Den selven Acosta observeert booz een gheneralen regel/ aengaende alle de landen die naer het noorden van de linie Equinoctiael ghelegghen sijn/ ende over sulcks soo past het selve mede op de landen van Nova Hispania, daer

l. j. c. 11.

2. 4. 1. 9.
c. 16.

daer wy nu van handelen / daer ghemeende zijn van 't beginsel van November af tot April toe een klaren ende helderen hemel; de oorlake is dat de son als dan passerende de linie Equinoctiael / na den Tropicum Capricorni toe / van dese con-trepen meer is af-wyckende als te vooren; ende ter contrarie / soo komen in dese lan-den gheweldige op-waeteren / ende ober-bloedige regenen / als de son daer weder naer toe-komt / ende alder naest by is / 't welck is van Junio tot September toe. Van desen ghemeynen regel heeft diverse exceptien / die wy op hare plaatsen sullen aen-wylen. In ganssch Nieu Spaegnen versamelt men 't koojn twee-maels jaers / doo; dien 't van 't beginsel van April tot het eynde van Septemb. re-gent / (als vooren geseght is) op de d'wooge bergen jaepen sy het koojn in de maent van April ende May, ende ghelyck het s' abonts reghent / ende des nachts schoon weder maect / ende de son van smo;ghens tot s' abonts schijnt / wasser seet goe-de tartwe / ende werdt versamelt in de maendt van November, ende oock begint men die te versamelen in October, ende soo men versumpt die in te halen tot het eynde van November op de koude gheberghten / soo verbyct het koojn in de ap-ren / en wordt swart / ende qualijk gedaen / ende 't hooft dat men daer van backt en wilt niet wel backen in den oven / soo dat de tartwe niet en deught; Ende alsoo het op de voersighe landen / ofte die ghewatert worden / niet en reghent van Oc-tober af tot in Martio, soo jaep men daer in de maent van October ende No-vember de tartwe / ende met het wateren wast het / en wordt in May versamelt; soo dat men op d'een natuere van 't landt jaepende / op het ander maect. Twaer qualijk te verhalen / hoe veel differente talen in Nova Hispania worden ghespro-ken / doch de voornaemste ende fraeste is de Mexicaensche / de welcke ghelyck de Slaviensche dient doo; gantsch Levanten / en de Latijnsche doo; heel Christen-dom / soo dient de selve wydt ende breed doo; gantsch Nieuw Spaegnen / ende in alle plaatsen hebt ghy tolcken van dese tale / die se noemen Naguatlatos. De waeren ende koopmanschappen die wt dese landen werden ghebracht / sullen best te passe komen by de particuliere landen ende plaatsen daer se ontrent vallen als mede de metalen ende mineralen.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de boomen, kruyden ende ghewassen van
NOVA HISPANIA.

1. 4. ca. 3.

Daer zijn eenighe byzondere boomen / die meest in Nova Hispania alleen wor-den ghebonden / die wy derhalven hier sullen beschrijven: Den boom van wonderen / seght Acosta daer de nieuwe Schrybenten ofte Chapetonen (ghelyck die in Indien ghenoeemt worden) miraculen plegghen van te schryven / te weten / hoe daer voort bynght / water / wijn / ofte / aljn / honigh / spooop / garen / nael-den / ende andere duplent dinghen / is de Magocy: (welck soo Herrera seght in't Mexicaens wordt genoemt Meel.) welck eenen boom is die van de Indianen van Nova Hispania seer geacht wort / ende hebbender gemeynlijcken altoos eenige van soodanighe sooxen by haer wooninghen tot behulp van haer leven: wassen in't veldt / alwaer se gheplant ende ghewent worden / hebben byede ende dickach-tige bladeren / de punten ofte eynden der selven scherpe ende sijt wt-gaende / 't welck dienende is om met te vatten / ofte te hechten / gelijck met spelden / ofte om te nappen / want die zijn de naelden; wt de bladeren trecken sy een secker harpigh tuogh / 't welck het gaen is: de strupck ofte stam (welck dick is) als sy noch mo;w is / snij-den sy op waer doo; daer een groote holichheit in blijft / daer de substantie des woortels in op-trect / welc een liqueur ofte nat is / dat men bysnet gelijck als water / want 't is versich ende soet: die selve op-geleden / komt te wesen gelijck als wijn / ende soa men 't selve latt versumpen / verandert in aijn / ende soo 't selve noch meer by 't vier-geklusvert werdt / soo wordt het gelijck als honigh / ende half op-geleden wtende / is dat

dat ghelijck als *lyoop* / zijnde van een goede *smack* / ende ghesondt; ende is naer mijn duncken (legt hy) beter dan *lyoop* van *druppen*. Op dese maniere so woorden daer dese ende andere verscheydenheden van 't selve nat ghesoden / 't welck in groote menichte voort komt / want kryghen hy woghen ettelijcke kannen vol des daeghs daer van. 't hout van desen boom is vol ende *spongieus* / ende dient om 't vter te onder-houden / ghelijck als lont / ende duert langhen tijdt. Dus verre *Acosta*. Van van desen boom soo *Francisco Hernandez* schrijft; zijn verscheyden soorten; de een die sy *Med* noemen / hebbende groote bladeren als *Semperviva*, sekeligh aen heyden zijden ende voort heel scherp; draeght een geel bloem / langh-achtigh ende boven geslert; ende daer naer zaedt als de *Asphodelus*. De andere welck sy noemen *Metl Cozeli* ofte *Coztic Metl*, heeft bladeren klepnder als de voort-garnde / ende met minder doornen beset / die swart zijn / ende de bladeren aen de kanten upt den geelen; syn bloem hemels-blauwt treckende op 't roffe. De derde *Mexcal Metl*, welck noch klepnder bladeren heeft doch heel seckeligh ende doncker-groen. Ende noch andere meer hier te langh te verhaelen. Van is te noteren dat *Francisco Hernandez* ende *Francisco Ximenes* dese planten geen boomen en noemen / maer onder de kruppen beschrijven / hoe wel sy segghen dat de eerste soort wel op-schijdt tot de hooghte van een tamelijcken boom. De *Tuna* is een anderen vermaerden boom van *Mexico-Spaegnen* / soo men het een boom mach heeten / een bos bladeren ofte looten die d'een boven d'ander upt komen / waer in sy 't vjernste fasoen van alle andere boomen heeft / want daer waelt eerst een bladt / upt het welcke komt een ander / ende van dat tweeter een ander / ende also voort tot het vndt toe / uptgesondert dat so gelijck als de bladen boven ofte beyden beginnen upt te komen / also beginnen de benedenste te verdicken / komen-de by naer 't fasoen van de bladeren te verliesen / en makende een manier van een strupck en tacken / die gantsch dijstelijck / rout / ende seelijck worden / waer doo sy op sommige plaetsen kaerden gheheten worden. Daer zijn ooc wilde kaerden ofte *Tunales*, dese en geven geen vruchte / ofte so sy die hebben / zijn seer dijstelijck en van geender weerden. Daer zijn goede *Tunales*, die een vruchte geven / welc in *Indien* seer gezeimeert wort / genaemt *Tunas*, zijn wat grooter als monnicks-kersten / ende ooc so ghat men doet daer de schel (die die is) af heeft binnen in 't frupt / en koelkens gelijck als vijgen / 't welck van seer goede smack ende soet is / namelijcken de witte / die oock een seelijcken reuck hebben / de roode en zijn gemeynlijcken so goet niet. Daer zijn noch ander *Tunales*, die alhoewel sy de voort-sy vruchte niet en geven / nochtans meer geacht zijn / en worden met groote soeghbuldighet waer-genomen en gehavent; want van dese *Tunas* komt 't greyn ofte *Cochenille*; (de *Mexicanen* noemen dese *Nochezdi nopalli* ofte *nopal Nochezdi*) daer groeyen onder in de bladen van desen boom alle wel gehavent is / seker woymkens / die daer aen gekleest / en met een seker dun vlesken bedeckt zijn / de welck de *Indianen* daer seer behendigh weten af te nemen / ende dit is dat so vermaerde *Cochenilla* van *Indien* / daer de sijne greynen niet geboort worden; sy laten die droogen / ende droogh twesende woort het naer *Spaegnen* geboort; is een groote ende kostelijcke koopmanschapp. In de bloot van 't jaer 87 quamen daer 5677 arden *Cochinilla*, welck beliepen 283750 *Pezos*, ofte *Realen* van achten. Dese *Tunales* wallen in gheteerde landen / die wat naer 't koude trecken. *Herrera* beschrijft 't selve in 't d. 4. l. 8. lange als volgt. Het greyn ofte *Cochenilla* waelt in diverse deelen van *Nova Hispania*, aen een boom welc sy noemen *Tuna*, (de *Mexicanen* noemen die *Nocheli*) welc seer grove bladeren heeft; wort van hy bladeren geplant / in plaetsen daer de Noord-winde de selve niet en kan beschadigen; de *Cochenilla* is een levendigh dingh / de maniere van een ronde woym / van 't fasoen van een weersch-lupel / ende als 't hem aen de boom begreft / is van soem als een vloep / hoe wel wat klepnder / en waelt van 't zaedt van de woym / ende de jongkens bersten daer upt / welc zijn als mijnen / ende verbullen een gantschen boom / ende heelen schupen van greynen;

komt van een bleskert / welck komt van de woorn selts / en is wit / ende brengh
 dit zaet doot; welck seer menighfuldigh is / en verbult een hof van hondert plan-
 ten in een jaer / soo dat men twee oft bynaels bychten daer van samelt / wel ver-
 staende van 't ghene ghesultiveert woort; en woort niet verplant in vorchtich noch
 houdt weder; de boomen worden in ojder geset als de wijngaerden / ende werden
 ghehaveert ende sehoon gehouden: hoe de boomen verscher zijn hoe 't greyn beter
 is ende meerder: den boom moet bewaert worden doot diverse onghedierre / die
 hem contrarie zijn / ende van de hoenderen / datse 't greyn niet en eten: houden die
 sehoon ordinaerlyck met de bossen - seerten om dat sy sacht zijn: woort in syen sap-
 soen versamelt met groote doot: sacht / dat niet werckome / om die te doogen ende
 te dooden. De nieuwe Waren daer van doot ghekomen zijnde / worden de bo-
 men gesnoept / de moeders konnen het doot / ende worden ghebroot met koude wa-
 ter / ende worden nyt ghespreyt in de schaduwe / ende doogh zijnde in nieuwe pot-
 ten ghebaen / daerse die twee ende dyp jaren in bewaren: oock dooden sy die met
 aschen daer ober ghesloopt / ende daer naer met water besproept; daer zijn noch
 ander manieren van dooden / van en geeft soo goeden greyn niet; daer is veel be-
 dooghs in / want sy verbaeschen de Cochinilla in veelderleij manieren. In de pro-
 vincie van Tlascala woortse 't heel jaer doot versamelt / ende is de alder fynste:
 daer woortse het carneyn ghemaekt doot de schilders ende doot de vrouwen ende
 de in-gheboorte en willen 't secrete niet ontdekken / hoe datse dat hardt maken:
 woort oock vergadert in Cholula, Guaxozingo, Calpan, Tranguyz, Manalas,
 ende lerghe ende hoogh Mesteca, ende in de dorpen ontrent Guaxaca, Tecama-
 chaleo, doch in Tlascala valt meer / als in alle de doot-noemde plaatsen. Daer
 zijn vier soeten / een die geen goede vertoe en geeft welck wilts is: d'ander die son-
 der habenen waelt / ende is swartachtigh en wilts; ende een berghachtige / diese den
 naem geven van de Chichimecas: ende doot dese dyp gemenght met de goede / ple-
 gen sy de koop lieden te bedriegen. Dese boomen ofte Tunalen brenghen een
 roode bychte doot / die gegeten woort / ende verwerks de pisse / in voegen / die 't met
 en tweten / meynen dat men bloet pisse / en soo zijn ernige mederijnen bedrogen ge-
 weest / die 't secrete niet en wisten. De Indianen van Nova Hispania zijn seer groo-
 te bynden van bloemen / ende dat meer als enige andere natien ter werelde / ende
 alsoo hebbense doot een ghebyuek verscheppen rupckerkens ende kranckens van
 bloemen te maken / de welcke sy daer Suehicles heeten / ende maken die seer aer-
 digh ende fraeye: hoven de bloemen die daer van Spaegnen zijn ghebyacht / heb-
 ben sy daer van veelderhande soorten / en dupsentderleij verscheppensheden: ende
 daer onder eenighe van excellenten reuck / als daer zijn die van een boom doot-
 komen: die van sommighe Floripondio ghenoeemt woort / die anders geen bycht-
 ten heeft als alleen de doot. sy. bloesmen / die grooter zijn als lelien / ende waesen
 op de maniere als de klorckens / gantsch wit / en hebben van binnen byrpkens
 als de lelien: bloepen 't gheheele jaer doot sonder op-houden / heeft een wonder be-
 licken reuck in de koelte van de morgen. stont. Oock soo houden de Indianen in
 grooter werelden een bloem diese heeten Ioloxochitl oft Yolloxochitl, dat se seggen /
 het bloem: om datse die ghedaente heeft / en van groote niet veel minder is: t bin-
 nense van de bloem gelijck een hart / ende is om ringht van veel bladerkens / die
 van binnen wit zijn treckende op 't rolle / ende kietigh / zijn van seer goeden reucke;
 soo datse ghemenght worden by de spisen / als mede inden dranck van Choco-
 late. In seghelicks een welck sy noemen Cacaloxochitl. de welcke waelt een
 grooten boom / ende is van verscheppen koleuren / sommighe wit / sommighe car-
 nelsyn-roodt / ende meer vertoen; alle van een seer lieflijcken reuck ende sonder-
 linghe kracht.

Acoft.
 L. 4. c. 17.

Het derde Capittel.

Van verscheyden Hetsten ende Gummen die in Nova Hispania vallen;
ende verdeelinghe van dese Provincie.

DAer en is by naer geen gheedeelte van West-Indien daer meer ende kostelijcker hetsten ende gummen vallen als in Nova Hispania, soo dat het de pyne tweerde sal syn eenighe hier te ghebencken: *De Mexicanen* noemen alle wel-riekende hetsten ende gummen met eenen ghemeen naem Copal, ende naer de verscheydenheyt der boomen die de selve doox- byengen/ soo doen sy daer een by-naem toe om die te onderscheyden: doch den herst die dooxnemenlijck Copal wert ghenoomt ende die over- al nu bekent is ghetwoyden/ komt van eenen boom diese noemen Copal quahuil; desen herst is wit ende dooxsightigh: ende den boom daer hy upt-bloepet/ heeft bladeren der eycken bladeren niet ongelijck dan dat- se grooter syn en langher: den herst komt somtijts van sels dooxs/ somtijds upt de reuten die in den bast woynen gheliedert: is warm by naer inden derden graet/ ende heeft eenighe verdooghende kracht ende wat toe-trekende: synen roock versterckt de hersenen: ende is een sonderlinghe remedie teghen alle quaelen die upt koude dooxt-kommen. Benessens dese vindenmen hier andere boomen die mede den naem voeren van Copal quahuil met eenigh by-voeghsel welcker bladeren verschillen in grootte ofte lenghte van den doox- gaenden: als die sy noemen Copal quahuil patlatmac; om dat die byerder bladeren heeft; ende synen herst is swartachtigh/ ende woort by de Spaegniarden ghenoomt Incienso de las Indias, dat is wieroock van Indien/ doox de ghelijcknis die het heeft met den rechten wieroock: een anderen boom diese noemen Copal quahxiotl die langher ende klepnder bladeren heeft ende eenenlossen bast; dese geeft seer weynigh herst: een derde diese noemen Tepecopalli om datse op de berghen groeyen/ dese draeght een bychte by naer als een eerkele/ met een pit die bedeckt is met een herstighe boychicheyt/ ende verscheyden siekten ghewert; syn herst is mede den wieroock gelijck: een vierde diese noemen Cuilacopalli, hebbende klepne ronde bladeren/ ende bychten die de bychten van de dooxn-boomen niet onghelijck en syn: welcken boom een seer herden ende wel-riekenden herst upt geeft: een vijfde ghenaeamt Tecopal quahuil pitzahuac, wiens bladeren kleyn syn ende subtiel: draeyende een klepne ronde bychte by naer als peper; syn herst treckt op 't swarte: een seste Xochicopalli, wiens herst by naer ojangie is: ende een zeuck heeft seer ghelijck de limoenen: ende eyndelijck Mizquixochicopalli, wiens bladeren de oragnie-boomen ghelijcken/ ende syn houdt is met een scharp bedeckt die witte stipkens heeft; syn herst is hoogh-roodt/ oft van een brandende koulour.

Daer is een andere soyt van herst die de Indianen noemen Holli, ende de Spaegniarden Vle: welck dooxt-komt van eenen boom diese noemen Holquahuil, van desen boom vindt men daer twee sooyten: een die seer groote bladeren heeft/ ende de stronck glad/ ros van borte/ ende van binnen pittigh ende spmerrigh/ ende bynght een bychte doox aen de tacken die rondt is/ met een pit den hals-noten ghelijck/ met een bitter/ geel velleken bedeckt: des anders bladeren syn de oragnie-appelen bladeren niet onghelijck/ maer grooter; den bast van beide dese boomen is seer bitter op de tonghe: den herst als hy eerst dooxt komt is als melck/ woort daer naer ros/ ende eyndelijck swart; samelen die in ronde ballen: in welker stede sy die mede ghebyucken in 't kaetsen: desen herst heeft seer groote kracht teghen verscheyden siekten/ der nieren/ ende de moeder/ ende ghe-needt den bloedighen loop. *De Wilden* nemen die in met Axin/ (welck is een bet van seker woemen die hier aen boomen woynen ghebonden) ende segghen dat de leden daer radt van woynen/ ende dat de bernen sels saght woynen/ soo dat men se bypghen ende dwinghen kan waertwerts men wil.

De derde sooyt van herst is de Tecomahaca, welc voort-komt van eenen boom die sy meest Tecoma hiyac noemen / ende oock Copal hyac ofte Memeyalquahuitl, welck is eenen grooten boom met ronde ende ghekerrelde bladeren: den herst is wel bekendt ende heeft de selve krachten als de voorigaende; insonderheyt soo werdt sy roock seer gheprezen teghen de opstijginghe van de moeder / als men die doo; de neuse in-trecks: gheneest anders alle qualen ende pijnen die van koude ende vochtighe ooslaecken voort-komen.

De vierde sooyt is de Caranna, welck bloeyt upt een boom diele noemen Tlahuillocan; welckers bladeren sijn ghelijck de olyf-boomen / krups wijs aende tacken staende; sy bast is wel-riekende ende scherp op de tonghe; desen herst wo;dt geleygh noch krachtiger te wesen als de Tecomahaca, hoe-wel niet soo veel ghebelicht en wo;dt.

Eyndelijck soo valt hier een herst welc genaemt wo;yt Liquidambar, bloeyende upt een grooten boom van bladeren den ro;ken-boom niet onghelijck; de Indianen noemen desen herst Xochi ocozotl, ende is van soetigheyt van reuk de Storax seer ghelijck; ende heeft seer upt-nemende krachten / die by de medicijnen wijsdelustigh wo;den beschreben.

Daer vallen noch verscheyden andere hersten ende olpen; als een witten herst voort-kommende van een boom die sy noemen Quauhcopaltic xixio, de welcke by de Indianen seer groot werdt gheacht / ende ghebruyckt teghen den rooden loop met sonderlinghe bate: de olie welcke sy noemen de Avioto, om datse wo;de ghetrocken upt het houdt met kracht van vier / van eenen boom de denre-boom gantsch gelyck: dese is mede nu seer bekendt / ende wo;yt by de medicijnen gebruyckt / als mede by de schilders tot seker vernis.

Van de menighe van 't groote be; als stieren ende koepen / sullen top by andere occasie spreken / dan de menighe is hier licht by af te nemen / dat Acofta verhaelt / dat in den jare 87 daer 64000 en ettelijcke huysden in de blote van Nova Hispania wierden gheschept. Woo;ts soo heeft men in Nova Hispania menighe van vogelen van excellente vetten ofte plupmen / welcker sijncheyt in Europa niet gevonden wo;dt; ghelijck men sien mach aen de berdekens die van plupmen gemaect sijn / die van daer ghebracht wo;den / ende een verwonderingh by een pe;der verwo;faken / dat-men met vogel-vetten een soo delicaeten werck maken kan / dat het gantsch ende gaet met het penceel schijnt ghetrocken te wesen.

In summa / Nova Hispania is een van de beste provincien vande Nieuwe-wereldt / ende bequaemste om te bewoonen / in goede temppe / abundantie ende vruchtbaerheyt van tarwe / Maiz ende be; ende andere dingen die tot het menschen leven noodigh sijn / upt-genomen olie ende wijn: ende hoe-wel daer in vele plaetsen goud ghebonden wo;dt / soo is nochtans 't silber daer het ordinair / van welcke veel goede mijnen wo;den ghebonden. De provincien van Nova Hispania, gelyck als het een Audientie is / werden by de Spaegniarden verdeelt in het Artz-bidom van Mexico, de Bis-dommen van Mechoacan, ende van los Angeles, ofte Tlafcala; van Guaxaca ende van Chiapa, ende de Gouvernemen ten van Panuco ende Yucatan, met de provincie van Tabasco: welcke verdeelingh top oock in onse beschrijvinghe sullen volghen; ende eerst spreken van de provincie van Mexico.

M E X I C O.

Het vierde Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van M a x i c o in 't bysonder, de verscheyden landen ende volckeren daer onder begrepen.

d. 4. l. 9.
c. f.

DE provincie van Mexico, welck is 't ghene het Artz-bidom van de selve Stadt begriypt / wesen de hooft-stadt van heel Nova Hispania, beslypt in sy diocesse alle de vleecken ende plaetsen van het lack (welck de Spaegniarden noemen la

men la Laguna,) ſcheyt ſyn limiten van het Wiſdom van Tlaſcala, op-gaende
 door de provincie van Chalco, welck is ghelegen ſeven leguen van Tlaſcala, ende
 negen van Mexico, ende ſtreckt tot aen de Pico van de Sierra Nevada (t ſmetur-
 gheberghe) die ſp noemen el Volcan. Soo dat het Artz wiſdom van Mexico
 komt te legghen tuſſchen het Wiſdom van los Angeles ofte Tlaſcala, ende het Wiſ-
 dom van Mechoacan; heft in de lenghte noorden ende zuiden hondert ende der-
 tich leguen, ende in de breedte van achtien leguen, (welcke breedte het langhs
 de kulle van de zuidt-zee heeft) tot ſellich leguen (welcke breedte het binnen ſtants
 heeft,) in 't welcke zijn begrepen de provincien van Mexico, ende naer 't nooyd-
 ooften van de ſelbe Lateorlapa, Meztilan, Xilopeteque ende Panuco, welck is
 de beſt ghelegghenſte; ende naer 't weſten Matzingo, naelt ghelegghen by Mexi-
 co, ende Culpepeque, alder beſt daer af ghelegghen: naer het ooften Tezcuc-
 naelt aen Mexico ghelegghen: naer het zuidt-ooften Chalco, mede aen Mexico;
 ende naer het zuiden eerk Suchimileo, ende daer aen Tlaluc, ende tuſſchen het
 zuiden ende zuidt-weſten Coyxca, ende Acapulco beſt af naer het zuiden ghe-
 legghen. De Volcan doyen verhaelt / is een berghe betwaſſen met cypreſſen / cedren /
 pyen-boomen / ende een ſooyte van epen / ſeer hooghe boomen / ende van erquis
 hout. Ende de doypen die aen de nooydt-zijde van den Volcan vallen / beſchooren
 tot het Wiſdom van Tlaſcala; ende die aen de zuidt-zijde vallen / tot het Artz-
 wiſdom van Mexico; ende ſyn beiden zijn ſeer vruchtbaar / door dien daer tartwe
 waſt ende rotoen; 't volck datter woont ſprecke de mexicaenſche tale/ende in Te-
 pexco valt ſeer goet alpin / wir ende criſtallijn. Dese plaetſe is ghelegen aen de boet
 van een berghe / van welcke een pleyn begint / welck loopt naer Chiaula, een
 doyp daer rotoen woyt beſamelc ende Maiz; is heet landt / ende het reghent
 daer weynigh in dat quartier / ende op 't gheberghe zijn boomen daer den heſt
 van korn / welck men noemt Copal; woyt vergadert in de maendt van No-
 vemb. wannet de reghen doyp-by is / ſnijden in de boomen / waer upt het diſtil-
 lerende harde woyt. In Ocotlan, welck een doyp is die van Chauala onder-
 woypen / ghenecten ſp haer met het zoudt / door een put dieſe daer hebben van zout-
 water / welck ſeer goet zout geeft: van hier gaet men naer de doypen dieſe noemen
 Contecomapa, ende Gualtepeque; de in woonderen ſpreken de Miſteſe tale / daer
 is een berghe die lapis geeft / die een ſeer excellent groen koulere heeft / treckende
 naer het Porphyr; hebben ſeer veel Maiz, ghelijck die oock van Patonala, wel-
 kes volck is van de ſelde tale: ende Tecomoſtla, ende Pucla, welck tot het Wiſ-
 dom van Guaxaca beſchooren / daer Morezuma garniſoen onder-hieldt / ende den
 ooyſogh voerde teghen Tutepeque, welck een groote provincie is van het vooz-
 ſcheyden Wiſdom van Guaxaca, ende ſtreckt tot aen de zuidt-zee / ende het volck
 is van een ander tale. Van hier komt men te Caſtla ſelſien leguen, latende tuſ-
 ſchen beyden legghen de Amnifcos, die tuſſchen deſe / ende die van Ometepal on-
 der-ſcheyden; ende daer naer komt men te Tuculala twee leguen hoort / daer
 goudt mijnen zijn / ende ſeer goede zaep-landen: ende hier heft de aerde by naer
 ſtormaelc ter maendt / ſoo dat de Indianen hier geen huſen met mueren en
 bouwen / maer leven in hutten / dieſe noemen Boios, kerghende met ſtroke ghe-
 deckt / ende van ſoden van aerde ghemaect / om meer beſchut te zijn teghen de
 aerdt-bevinghen / ghelijck de experientie gheleert heeft: is ſoo naer de zuidt-zee
 ghelegen / datmen het ghetupſch van de zee daer hoort / ende alle deſe wegh ſtreckt
 naer het zuidt-ooften van de Volcan van Mexico af tot Tuculala ende de zuidt-
 zee toe; ende hier ſcheyt ſich het Artz wiſdom van Mexico, van het Wiſdom van
 Guaxaca. Van de ſtadt van Mexico keertende naer het zuiden / zijn ghelegghen
 de vleecken van Coautruaguacal, Acapiſtla, Gualtepeque ende Autepeque, die den
 Marquis del Valle toe behooren / elf leguen van Mexico gelegen / ſeer goede plaet-
 ſen / in heet landt / ende ghetimpert door wattringhen / waer Maiz ende rotoen
 waſt; ende veel bloemen ende roolen ſeer wel-riekende van dierſche ſooten:
 deſe

deſe plaatsen zijn neffens den anderen ghelegen / en ſchepden haer limieten van het zuiden naer 't zuidt-ooften/ tot aen de voet van den Volcan; ende daer woort het beſte ſupcker van gantsch Nova Hispania ghemaect / ſeer wit ende hardt in dyp ofte dier Ingenios die daer zijn: ende Tlapa heeft berghen ende dalen / ende veel brood; daer zijn oock goudt-mijnen / die de Indianen bearbeyden/ ende ghebender tribuut van in ſtof. De provincie van Cuexco heeft veel ende goede dorpen/ daer ſeer goeden honich/ was/ broodt ende cotton valt; ende daer onder leght de blecke van Zumpango met de rijke ſilber-mijnen van Martin de Yerbo, ende Gongalo Cerezo; dit landt loopt naer Acapulco toe/ een haben van de zuidt-zee; heeft veel booy-name dorpen/welck al tot het Artz-bidom ghehooren. Treckende van Mexico na Atlacubaia 't gheberghe op/ komt men te Alapulco ende Xalataco ſeven leguen van de ſtadt; ende van daer komt men aen de provincie van Tlaxco, daer ſeer goede ſilber-mijnen zijn / ende een woon-plaetſe ofte dorp van Spaegniaerden/ die niet anders en doen / dan ſilber upt de mijnen te houwten/ te ſmelten ende te refinieren / ende na Mexico te brenghen om daer ghequintert te worden in 't ſmelt-huys: oock zijnder goede aders van pſer / ende menrept daer doo; naer 't zuidt-wellen tot de zuidt-zee / ende tuſſchen beyden zijn veel dorpen ende provincien/ al tot het Artz-bidom behoorende. Reysende van Mexico naer Atlacubaya, eer ghy komt te Xalataco, ſcheyt hem een andere wegh af naer 't wellen/welck repckt tot de vallepe van Matalzingo, daer de hooft-plaetſe van genaemt woort Toluca, is een groote vallepe / ende wel betwoonde van volck die de Otomische tale ſpreken/neghen leguen van Mexico; daer zijn ſeer goede weyden / met veel bouwt-huſpen van ver / welck ſeer bermenichfuldich is / ghelijck dan in de vallepe van Atzompan eenen Diego Munnoz de Camargo doo; ſon industrie twee ſchepen in den tijdt van thien jaren heeft ghemultipliceert tot veertich duplent toe. In deſe vallepe van Matelzingo woort veel broodts ghebarken: Een andere wegh ſcheydt hem naer 't zuidt-wellen / welck loopt tot een blecke welck werdt genaemt Tuxcalhitan, ende twaelf leguen verder tot Maltepeque: daer goede ſilber-mijnen zijn ontdeckt/ende worden doo; ſlaven betoercht als die van Tlaxco; ende van hier treckt men naer de zuidt-zee doo; 't zuidt-wellen / ende wellt-zuidt-wellen: ende tuſſchen beyden zijn veel dorpen ende provincien al tot het Artz-bidom behoorende. Van de vallepe van Matalzingo komt men te Yxtalauaca, doo; 't wellen ende te Taximaroa, welck is van de provincie van Mechoacan, dertich leguen van Mexico, daer valt veel Maiz; ende daer zijn aderen van pſer: ende hier ſcheydt ſich het Artz-bidom van het bidom van Mechoacan; men reyt doo; deſe wegh naer Zacatula ende Culima, paſſerende doo; alle de provincien van Mechoacan, die veel zijn / ende komt tot de provincie van Nova Galicia toe. Van Matalzingo keerende naer het well-noordt-wellen/ zijn ghelegghen de dorpen van Xiquipilco ende Chiapa, die met de Matalzingos conſineren ende leven van Maiz ende Maguey. Treckende van Mexico naer het noordt-wellen naer Eſcapuzalca ende Tenayuca, komt men hier leguen van Guatilan, van waar men treckt op Atexepit: daer de lieben by landt-bouwinghe leven; ende van daer komt men aen de provincie van Xilotepeque, die ſcheyt met Xecotilan ende Chiapa: De provincie van Xilotepec is meelt betwoont by de natie van de Otomis, welck een volck is van kleyn verſtand/vileyn ende bloot; en men kan haer de Religie qualijck in-planten; oock hebbende een korte ende harde tale / die qualijck kan begrepen worden. 't Volck is anders arbeypſamer als eenigh ander volck van Nova Hispania. Ende naer 't noordt-wellen ſcheydt het ſich van de blecken tot de provincie van Mechoacan behoorende; doo; dien het veel dorpen heeft die ſubject zijn aen de hooft-ſtadt; ende eenighe zijn ghetempert: keerende van Xilotepeque naer het noordt / is ghelegghen het dorp Tula, welck ſeer goet is / en ſpreken al Otomis, en leven van zaep-landen / ende behooren al tot het Artz-bidom. Treckende van Mexico

naer

naer het noorden / komt men te Tepeaquilla, ende van daer te Ecatepeque ende Atotobilco, Tulanzingo ende de provincie van Metzticlan, vyf-en-twintich leguen dooy het quartier van Xilotepeque: In Mezitlan valt seer goet cristaalijn-alupn / ghevonden dooy Bartholomeus de Zarate Regeerder van Mexico: daer woort seer goede stof van cottoen ghemaect; ende daer zijn pser-mijnen die ghebeneficiert woorden; is ghetempert landt / ghesondt / met fraepe rievieren ende smaekelijcke visch: Van daer komt men aen de provincien van de Guaxatecas, daer veel doypen zijn / tot dat men raecht aen de riviere van Panuco, ende de Stadt van St Srean del Porto; ende de inwoonders betalen haer tribuut in cottoen ende Maiz, ende haer tale is different van die van Mexico. Naer het nooydoosten legh Orumba ende Tepeapulco seer bequame doypen / ende daer veel jaep-landen zijn / ende woypden: komen booyder aen de provincie van Guachivango, loopende naer de nooyt-zet toe / daer mijnen zijn van silver / ende van daer komt men aen de provincien van Papauria ende Tupax, welck is de riviere Tuxpa, te ghen ober het Eplandt de Lobos in de nooyt-zet / onghesondt landt / dooy dien't heet is op de kude / ende leegh. Tusschen beyden zijn noch andere doypen ende provincien / welck daer zijn van 't Artz bilsom: Van Mexico naer't oosten legh Tetzcuco, ende van daer komt men te Gueytulpa ende te Zadatepec; ende heeren de naer't oost nooyt-oosten komt men ober seker gheberchte / naer't nooyden toe tusschen de rievieren van Tuxpa, ende St Pedro ende St Paulo; ende tot hier toe komt het Artz bilsom van Mexico, ende secht syn limiten van 't Bilsom van Tlascala, ende ontrent de wegh naer Veracruz toe secht het met Atecorepeque, welck besoot tot Tlascala, ende is van de Otomische sprake. In de limiten van dese Audientie zijn gelegen de mijnen van Pachaca, beertien leguen van Mexico, ende die van Tasco twee-en-twintich leguen; die van Ysinyquilpo, welck van loot zijn / twee-en-twintich leguen; die van Talpuia vier-en-twintich; die van Temozaltepeque achtien leguen; die van Culpepeque twee-en-twintich; die van Zacualpa twintich; die van Zupango beertich; die van Guanaxaro seestich; die van Comania seiven van Guanaxaro; die van Achachica achtien van de Stadt de los Angeles; die van Gauria ofte Zumarlan, ende St Luiz de la Paz; ende in alle dese sulen meer als 4000 Spaegniaerden zijn / die met industrie ende arbeyt op dese mijnen passen / welcke alle zijn van silver / upt-ghenomen een / welck is van loot / als dooy sepe.

Her. de.
script.

Het vijfde Capittel.

Beschrijvinghe van de groote Stadt MEXICO, welck de hoofst-
Stadt is van gantsch NOVA HISPANIA.

DE principale hoofst Stadt van gantsch Nova Hispania is de Stadt Mexico, de
welcke eertijds by de Indianen wierde genaemt Tenoxitlan ofte Tenuch-
ciclan; welck andere veranderen in Themistharan: Is ghelegghen op de hooghte
van neghentien graden en een half by nooyden de linie: (Herrera seght elders
in syn historie datse legh op de hooghte van twintich graden tot twintich ende
een half;) ende diu komt met de kaerten ende distantien van andere best over een/
ende heeft de lenghte van hondert ende dyp graden op den meridiann van To-
ledo, soo datse verscheyden is van Toledo dooy een rechte linie 1740 leguen,
welck zijn acht upren by de son. De Stadt is gantsch om-ringelt van soet-wa-
ter (Cortes seght in syn tweede relatie aenden Keysler dat de Stadt is gelegen in het
zout-lack) hoe wel een wepnich drabbich / soo dat de inwoonders daer van niet
en drincken / maer brenghen 't water in de Stadt van een mijse verre dooy seker
riolen; ende oock brenghen sy het water in canoas ende schuytsens. Dooy
dien de Stadt in een lack legh / soo en heeftse maer dyp in-komten ober dyp cal-
spen. De eene komt van het wellen / een half legue langh / de tweede van het
nooyden /

Her. de.
script.

d. 1. 1. 9.
c. 8.

d. 1. 1. 7.
c. 13.

noorſden / de lenghte van een legue ; naer het ooften en is gheen calſje / dan alleen canoen om daer aen te komen, naer't zupden is de derde calſje twee leguen langh/ daer Cortes ende ſyn volck langhs in de ſtadt quamen. Ende is te weten/ dat hoetwel de Laguna daer Mexico in ghelegghen is / een ſchijnt te welen/ zyn noch tans twee / ende ſeer verſchepden / want de ene is van zoudt ofte brackigh water/ bitter ende quaet / ende daer niet en groepet / noch gheen viſch ter werelde in en valt; de andere is van ſoet water/ welck viſch voogt-ſhenght / hoe-wel kleyn : Het zoudt lack waſt / ende mindert naer de windt die der waert : Het ſoet lack leght hoogher ; ſoo dat ſyn water valt in het ſoute (ende niet ter contrarie / als ſommighe meyniden) doo; ſes oft ſeven openinghen die in de calſje zyn / daer buggen over legghen van houdt ſeer ſterck ende breedt. Het zoudt lack is op ernighe plaecten vijf leguen breedt / ende acht oft thien langh / ende in den om-loop meer dan vyftighen. Het ſoete lack is primers ſoo groot : ende zyn bryde in het om-gaen meer dan dertich leguen, hebben van binnen ende op den oever meer dan vyftich do;pen/ van welck ſommighe wel vijf duplent huplen hebben : ende ernighe tot thien duplent ; ende Teſcuco was ſoo groot als Mexico : 'Twater welck valt naer de lerghe plaecten / daer het lack is/ komt van de berghen af-loopen / welck legghen in het gheſicht van de ſtadt ende daer rondom ; welck water doo; dien het komt op een ſalpeeterrighe grondt / wordt zout / ende niet doo; ander oofſake / als ernighe ghelooft hebben. Ontrent den oever van dit lack werdt veel zoudt ghemaect / welck een grooten handel geeft. Daer zyn ordinaris wel hondert duplent canoen in / ofte hantkens van een ſtuk / welck zyn van ſactoen als een webers ſpoel / die de Indianen noemen Acales , de Spaegniaerden upt ghewoonte noemdenſe canoas / als men die heet in de Eplanden. De ſtadt en heeft nu ſoo veel waters van binnen niet alle wel eertijds hadde / ten tyde daer noch hebdens was / want de wateren en zyn niet weder geopen / hoe-wel de ſtraaten ſmal zyn gebleven ende ſeer lanck. In elke open plaecte werdt by naer alle daghe markt ghehouden van alderhande eet-waren / ſoo dat de in-woonders niet verre en behoeven te loopen om haer huplen te voogt-sien : boven deſe zyn daer dyp principale markkten / daer ſeker daghen in de werke groot ghetal van Indianen toe-loopt om te koopen / ende verkoopen. De Indianen noemen de markkten Tianguſtly, ende de Spaegniaerden noemenſe Tianguetz, ſonder den ouden naem te veranderen. De ene Tianguetz ofte markt is in Tatelulco, welck een vier-kante plaecte is / aen de dyp zijden om-ringelt van gaelderijen ende tenten ; in het midden van deſe plaecte (welck is een van de grootſte der werelt) ſtaet het gericht / ende een ſeer ſchoone fonteyn die de Spaegniaerden hebben ghemaect : de andere leght binnen Mexico, en wordt hedent-daghs ghenoomt el Tianguetz de St Iuan, welck oock een groote plaecte is : ſoo dat in deſe twee plaecten wel hondert duplent menſchen haer konnen laten met haer koopmanſchappen. De derde markt wordt ghenaemt el Tianguetz de St Hippolito, (welck de patroon is van de ſtadt) alwaer woentdaghs ende donderdaghs markt wordt gehouden; daer ſulcken ontalijcken volck te markt komt/ dat men daer qualijck keeren oft wonden kan. Elck verkooper weet ſyn plaecte : ende elke loopt van koopmanſchappye heeft ſyn quartier ſonder veranderingh. Dinghen die van ghetoicht ofte groote beſlommeringh zyn / latenſe aen de kande van 't water in de canoas. De andere dingen die op deſe markt te koop komen / waren hier te langh om te verhalen/ want alles wat van aerde / hout/ſilber/ende goudt ghemaect kan worden/ komt daer te koop / beneffens alle andere koſtelijckheden/ etc. In deſe ſtadt zyn wel vier duplent boeghers van Spaegniaerden / ende wel dertich duplent familien ofte meer Indianen : in de vier quartierien daer de ſtadt van oudes in verdeckt was / die heden-daghs worden ghenoomt Sant Iuan, Santa Maria la redonda, San Pablo, ende San Sebaſtiaan, ende Thatelulco, is het wel principaelſte quartier/ welck nu ghenoomt wordt Sant Iago. De Koninghlijcke Audientie ende den

Vice-Kop

Vice-Kop die daer in resideert / heeft in dese Stadt syn woon-plaetse: als mede de andere Overlieden van den Koninghe: en den Goet van den Arz-bischof is hier / welck onder sich heeft voer Suftraganen de Biskdommen van Tlascala, Guaxaca, Mechoacan, Neuva Galicia, Chiapa, Yucatan, Guatemala, Verapaz, ende de Philippinas. De Cathedrale Kercke wierdt begonnen by Cortes, ende voorts op-gehouwt by Don Sebastian Ramires de Feunical.

In de Stadt van Mexico zijn diuersche cloosters van Dominicanen / Franciscanen / Augustijner / de compagnie van Iesus / Carmeliten / la Merced, Barboets / etc. ende thien cloosters van Nonnen: Een Vniversiteyt daer seer geleerdelijck alle wyse konsten ende scientien geletst worden: ende ander collegien ende hospitalen: boven desen zijnder noch wel d'p duplest Spaegniaerden die in de om-liggende do:pen onder de Indianen woonen: ende in de voorschreuen provincien sullen wel twee hondert en vyftich do:pen van Indianen wesen / ende in de selve / als mede in de landt-huylen (die de Spaegniaerden Estancias noemen / ende wel ses duplest zijn) meer dan vyf hondert duplest Indianen die onder tribuys sitten / ende meer dan hondert en vyftich cloosters van Nonnicken / en scholen van Papen / om de Indianen het Christenen ghelooft te leeren; behalven de Padres van de Societeit van Iesus / ende andere huerlinghen: oock soo heeft de Inquisitie haer residentie hier. Aengaende de gheslachte van de lucht in dese Stadt / het reghent daer op de selve tijden en stonden als in andere quartieren van Nova Hispania, doch niet de noorde-windt des abonts ende niet des mooghens: maer van sinoghens tot 's abonts ist daer helder ende klaer weder. Des abonts soo verheft hem aen 't noorden op den bergh de Tepeaquilla een legue van de Stadt / een seer duplest wolcke / ende in korten tijdt met groote windt ende draepinghen komst te Mexico: ende om te sien oft het reghenen sal / en behoef men maer te nertchen oft den bergh voorschgheladen is met wolcken / want het is dan seker dat het reghenen sal. Ten tijde dat het reghent / is het in Mexico lustigh ende ghesondt / maectt fraeye moeghen-stonden / ende bochtighe abonden / ende de nachten ghesaet ende ergoon weder. In de maanden van November, December, Ianuarius, Februarius ende Martius, tot dat den reghen komt / ghelijck het dan dooght weder maectt / ende niet en reghent / elcke dagh des abonts als het plaght te reghenen / soo verheft hem een draep-windt in Mexico, ende ghelijck het sal peertich landt is / soo vlieghter soo dichten stof / ende soo duplest / dat men by wijlen malkanderen niet sien en kan / ende duert den ganstchen abontd ghelijck den reghen / soo dat in syn plaetse schijnt te kommen; dan de nachten als voer zijn seer helder. Dese stof is seer ongesondt / ende hoe men naerder aen Martio komt / ende het landt dooghter is / hoe schadelijcker / want vliegghen te nuse ende te monde in / ende veroosaken pijn in de zijde / ende veel sterben daer af; soo dat het dan goet is bueten Mexico te wesen: dese draep-winden ende stoffen zijn ghesmaect doot / ganstich Nova Hispania ter tijden van de dooghten / dochten zijn soo schadelijck niet als in Mexico: die in de Stadt op haer ghesontheyt twillen leven / en gaen des abonts niet upt / maer bueten haer deuren ende vensters dicht toe / ende soo is doch de abontd-lucht willent genieten / soo gaen sy in haer hoven ende in 't veldt.

Het sesse Capittel.

Beschrijvinghe van de andere plaetsen ontrent de Stadt Mexico gheleghen.

Voer desen hebben wy aen-gheroert de menichste van plaetsen die ontrent de Stadt Mexico legghen / sullen nu eenige van de principaelste plaetsen beschrijven / onder de welcke upt-mint Cholula, welcke een groote blecke was in booz-tijden / ende by haer soo groot als Mexico selfs; en was de voornaemste Heerschappye van Nova Hispania naer de Republijcke van Tlascala, ende de vermaerste van weghen haere superstition ende afgoderijen onder alle de andere plaetsen van dit ganstich

ganfch gewest. Was seer volck-rijck / en gebout op een schoone pleyn / met ontrent 20000 hupfen en wel soo vele land-hupfen daer om her / (welcke de Spaegniarden noemen Estancias,) met veel schoone tooyns op de kercken ofte tempelen / welck men seght wel soo veel gewest te hebben / alser dagen in 't jaer zijn, soo datter naer 't segghen van vele / wel ses duplent kinderen van beyde sexen jaertijcks ghedoodt / ende den Af-goden op-ghewest wierden: wierdt ghegoubet merck dooz een Capiteyn die by de Republique ghekozen wiert / dooz den aet ende met addijs van ses Edelen ende by-standt van haer Priesters: dooz dien sp niets vooz en namen / dan daerse haer eerst ober beraden hadden in religieufer wijs; waer dooz by die natiën dese stadt ghenaeemt wierdt het heylighdom van alle haer Af-goden. Daer valt in 't selve ghewelle seer veel Cochinilla, ende de landen zijn seer vruchtbaer tot alle ghejaepe / ende oock tot het onder-houden van ver. De marmen ende bouwtoen zijn van goet faem: daer waren eertijcs veel koop-lieden die wijs en breede haren handel dreeven: het arm volck kleeide sich met rocken van Nequen, welck is het lijnwaet dat ghemaectt woedt van de Maguey, ende de rijke in rocken van cotton / met randen van pluymen ende oock van konijne velckens. Daer viel seer grooten handel met diverse dinghen die in dese blecke wierden ghemaectt ende ghebonden.

d. 1. 1. 7.
c. 4. Tezcucio was mede eertijcs een groote plaetse wel tweemaal soo groot als Sevilla in Spaegniën / hebbende wel gelegde straten ende schoone hupfen / is ghelegghen op een pleyn / aen de kant van 't zout-lack van Mexico, ende heeft niet te min 't soet-water in alle plaetsen / welck daer ghept woet dooz diverse riolen van 't verberghen af: soo dat het een seer frische woon-plaetse is. Naer dat Don Hernando Cortez seght in syn berde verhael / soo licht Tezcucio ses leguen van de stadt Mexico langhs het lack.

ibid. Quiclavaca is ghelijck de stadt van Venetien ganfch in 't water ghelegghen / soo dat de Spaegniarden het noemden Venezuela; een ghelonde plaetse ende daer gorde visscherije valt / men komt daer aen ober een calffe wel twintich voeten breedt / ende wel een half legue langh; daer woonden in dese blecke eertijcs wel twee duplent familien.

Yztacpalapa was een blecke wel van tñien duplent hupfen / half gheboudt in het zout-lack / ende half op 't baste landt; ende daer waren verscheyden divers van soet water / met veel vissch daer in; ende een fonteyne op den boegh naer Mexico toe van goet water / ende om-ringelt van seer hooghe boomen. Dese p'arce leght twee leguen van de stadt Mexico, ende ses leguen van Tezcucio; ende men trecke naer de stadt van Mexico langhs een calffe / daer wel acht te peerde nens den anderen konnen rijden; ende soo recht / dat men de poorte van Mexico soude konnen sien / ten ware een kromte die het van den beginne heeft. Aen de zijden van dese plaetse was ghelegghen Mexicaltzingo, een doyp van vier duplent hupfen / al in 't water ende Cuyocan met wel ses duplent hupfen / al op 't baste landt ghelegghen / seer vruchtbaer / ghelonde ende aenghenaeemt. (Cuyocan leght ander half legue van Yztacpalapa naer Mexico toe ober de calffe.) Ende Huicilopucho hadt wel vijf hondert hupfen. Dese dyp plaetsen hadden in tijden daer noch heydens waren veel tempelen ende hooghe tooyns / die van verre blinkten oft silber hadde ghewest / welcke hedendaeghs tot kloosters zijn gheappoyiert. Daer was grooten handel in 't zout / welck daer veel viel / hoe-wel niet seer twit noch goet om te eten / dan wel om bleck met te zouten: men maectt het van de aerde / welck al om daer ontrent sulckich is; en is noch een baste handel / dooz dien het wijs en breedt vervoert woedt.

Guatitlan leght vier leguen van Mexico; ende Tenyauca twee leguen, Escapulzal een legue, al aen den oever van 't lack. Tacuba dinst by Mexico.

d. 3. 1. 1.
c. 10. Suchimileo is een frappe plaetse ghelegghen in 't soet lack vier leguen van Mexico naer 't jupden; ende twee leguen van Cuyocan.

Queretaro

Queretaro is een plaetse ghelegghen in de provincie van Xilotepec, daer een fonteyn is van soo heeten water / daels vershouwt 't gene daer by komt eerst uytvloeyende / maer vercoelt zijnde / soo maect sy het ver bet / doo; diense gesont is: In de selve provincie is een fonteyne van seer goet water / welck vier jaren loopt / ende de vier jaren daer aen en gescile niet een drop waters / ende dan gescile weder water / ende als veel reghent soo is sy droogh; ende als heel droogh weder is soo gescile water. In dese provincie zijn veel silber-mijnen / en veel medecinale kruiden / ende alle byzichten van Spaegnen wassender: 't is aenmerckens tweedigh; dat tusschen het doyp van S^a Juan, ende 't doyp Queretaro, welck zijn seken leguen, ende twee leguen bozder / ende soo vele ober ptoers / werpen meer als hondert duysent koepen en ossen / ende twee hondert duysent schapen / ende wel schien duysent peerden / soo wonder byzichtebaer is dat ghetweste.

Het lebende Capittel.

Beschrijvinghe van A C A P U L C O, welck is de haven van de provincie van MEXICO, ghelegghen aen de zuydt-zee.

Het Artz-bildom van Mexico heeft syn havenen beyde aen de zuydt-zee ende de nooydt-zee: de haven aen de zuydt-zee werde ghemormt Acapulco, ghelegghen in de provincie van Acapulco, op de hooghte van leventhien graden by nooyden de linie; naer 't segghen van Herrera: waer mede ober een komt een aantreckeningh van de kuste by den Generael Spilberghen in een spaens schip ghevonden. (Thomas Fuller stelde op de hooghte van leventhien graden en twintich minuten Olivier van Noordt, op leventhien graden / dertich minuten.) Ses leguen van Rio de los Yopes, daer 't Artz-bildom confirmert met 't Bildom van Tlascala, ende acht leguen meer naer 't welken leght de riviere Citala, ende noch vier leguen bozder die van Mirla. De beschrijvinge voornomt selde heffens de haven van Acapulco naer het westen la Playa de Citala, welck wel 24 leguen duert forder heubels oft klippen aen het strand: rekent 9 leguen tot Boca de Mirla, ende 4 leguen tot Apuraqualcos, van daer tot Peratlan selde la Playa de Telsa, vol kleyn gheboomte ende palmiten: van Peratlan tot de haven van Ciguatanejo 13 leguen, en van daer tot Rio de Zacatula 12 leguen. De haven van Acapulco heeft een groote mondt / wel een mijle wijdt / leggende 3. ende n. ende van binnen heeft se noch twee gulen / van welck de ene streckt naer het nooyden / daer de schepen kommen ankeren: de andere naer het oosten / daer de schepen moghen bescijnt legghen voor alle winden / loopende in de in-hanunen die daer binnen zijn / ende men mach de schepen daer ober halen / ende verfoerken. Soo dat dese haven een van de grootte / schoonde ende verskerste havenen is van de Aelwde Wereldt / ende ober sulcks altydt seer beharen is ghewest; ende wo;dt nochheden-darghs gfrequenteert by de schepen van Nova Hispania, loopen naer de Philippinas, ende van daer weder-keeren naer Nova Hispania. Aen de west-hoek van de bays light een hoogh ende routs Eplandeken dicht by 't landt / de bays gaet eerst nooyden in / en dan west op / daer hem het bedeken laet sien vret het foyt / welck maer een lege bozst-weringh en hadde doen ons volck daer was met Spilberghen: de schepen kommen tot op een musquet-schuyt by de huysen ende het foyt komen. Het bedeken aen dese haven ghelegghen / is van Mexico tachtientich leguen, (naer 't segghen van Pedro Texeira die de selve beretst heeft) een quaden ende seer periculusen wegh ober hoogh gebreghte / stepte klippen / ende ontfallijcke rivieren van schoon ende etcelent water; seer dicke bosschagien / ende een landt dat seer qualijck betwoont is / ende voolck van den lande sonder ende seer nederigh. Men passert in desen wegh drop rivieren van name: de riviere del Papagayo, die seer machtich is / ende wo;dt met een ponte ghepasseert: de riviere de las Balsas, welck is als de Taio in Doz-sugarl / ende heeft een seer snellen loop / ende wo;dt ghepasseert met blotten van rieden

rieden by den anderen gheboeght/ ende gheleghet op dyooghe calcassen/ welck de Indianen met swemmen over-brenghen; ende aen beyde dese rivieren betaelt men syn passagie. De derde is de riviere van San Francisco, de welke hoewel sy groot ende machtich is/ heeft haer wedden in eenighe plaecten: al desen wegh langhs is men seer gheplaght van de Mosquitos datter qualick gheen racht toe en is/ soo datse de menschen oock wel dooden met haer venighigh stercken. Eennen te Mexico komt passert men doo; het Marquisaetschap del Valle, daer den ersten conqueror van Nova Hispania, Fernandus Cortesius de naem van voerde. Een Engell-man die daer was inden jaer 1603 ghetupghet dat sy van Acapulco naer Mexico toe haer wegh namen doo; Zumpango ten doyp van Indianen dertich leguen van Acapulco, ende gheen doypen onder-weghen/ ende datse van daer quamen te Quernavaca een doyp van 't Marquisaetschap daer Cortes den titel van heeft verkregghen/ ende dertien leguen van Mexico gheleghen.

Een Spaegniaerts gheinterricperden brief schryft van dese plaecte aldus in den jaer 1590. Ick quam van *China*, ende de landen in *Acapulco*, sevenich leguen van *Mexico*, welck is de haven daer de schepen legghen die naer *China* varen; alle koop-lieden van *Mexico* brengen haer koopmanschappen neerwaerts tot dese haven, om wegh te schepen als voren. Hier is een van de beste havenen van alle de havenen van *Nova Hispania*, ende daer de schepen alder-seeckerste kunnen rijden sonder eenigerhande ghevaer; want sy leghet onder een hoeck landts, ende een groot punt. Ende hier zijn vier groote schepen, te *Mexico* toebehoorende, van ses hondert ende acht hondert vaten 't stuck, die alleen dienen tot de vaert naer *China*, ende vverderom; ende gaen tvvee teffens naer *China*, vvelck is over de tvvee duysent mijlen, ende zijn ghemeynlick derthien ofte veerthien maenden uyt; ende als die tvvee vverder-ghekomen zijn, soo loopen d'ander tvvee korts daer naer vverderom uyt, gaen nu seer sterck van soldaten voorsien. Een dingh kan ick u. l. versceekeren; dat tvvee hondert ducaten in Spaensche ende eenige Nederlandsche vvaren die ick dervvaerts voerde, vveert maecte daer in 't landt veerthien hondert ducaten, ende maect rekeningh dat de zijde- vvaren ende andere koopmanschappen die ick in plaecte heb mede ghebracht, my hier in *Mexico* sullen vveert zyn vijf-en-tvvintich hondert ducaten; soo dar hier groor ghelte vvianen is, als men behouden mach over komen.

Den Generael Spilberghen was hier in 't jaer 1615; ende accordeerde met den Gouverneur/ hoe-wel de de selve 18 groote stucken hadde op syn castel, doch soo qualick gheinterricper/ als men daer naer heeft verstaen; dat de orle de selve plaecte lichtelick hadden kunnen impozeren/ indien sy ghetworen hadden hoe het daer gheselvt was; ende beguam van hem verscheyden eetbare-waren ende manghelde syne ghevanghenen.

De schepen varen ghemeynlick van Acapulco naer *China*, ende de *Splanden* *Filippinas*, in Martio ende daer ontrent; ende komen weder van *China* te vertrecken in Junio ofte daer ontrent.

Het achtste Capittel.

De gheleghentheden van de provincie van *PANUCO*, ende de steden in 't selve quartier gheleghen.

Her. de-
script.

De provincie van Panuco gheleghen naer het nooyden van Mexico, was eerst een Gouvernement op hem selven/ dan is nu gheincorporert in het district van de audientie van Mexico, is by de bysdrich leguen langh ende breedt. Elandt welck streckt naer Nova Hispania toe/ is het beste; overbloedich van sij-torcht/ ende men vindt daer eenigh goud: maer het landt welck naer Florida toe streckt/ is seer arm ende slecht: ende daer zijn wel bys hondert leguen weeghs eer men komt

komt aen de linnen van Florida. Van Mexico komende hebt ghy eerst de provincie van Ayotuxtetlatan, welck eerstijts vol belliqueus volck was/ ende wierde van Don Hernando Cortes gerongueert in den jaer 1522, met groote slachter van de in-woonders; dan daer kommen te Chila vijf leguen van de nooyt-zee/ welckes volck oock belliqueus was/ ende qualijck te subjugeren/ upt oozlaerken van diverse laken die in de selve provincie sijn: soo dat Cortes veel te doen hadde om die te over-winnen. De Spaegniaerden hebben nu in dit Gubernement dyp woon-plaetsen/ te weten; Panuco welck by de Spaegniaerden wooyt genoomt Villa de Santistevan del Puerto, ontrent Chila ende daer de riebierre van Panuco in de zee loopt: ghebout by Don Hernando Cortes naer dat hy die van Panuco ende Chila hadde sonder gebacht/ende haer woon-plaetsen gestedueert; Dese stadt is ghelegghen op de hooghte van wat meer als dyp-en-twintich graden/ vijf-en-seeftich leguen van de stadt Mexico naer het nooyt-nooyt-oosten/ ende acht leguen van de zee/ neffens een riebierre welcke het in-komen maect van de haven.

De tweede stadt is ghenoomt by de Spaegniaerden Santiago de los Valles, is ghelegghen binnen 8 landts vijf-en-twintich leguen van Panuco naer het westen toe.

De derde is de stadt St Luis de Tampice, acht leguen van Panuco naer 't nooyt-oosten/ ghelegghen aen de zee-kuste/ van de Golfo van Mexico. Hoewel op de kuste van dit Gubernement veel riebieren sijn/ ende diverse aen-komsten tot Rio de las Palmas toe/ soo en sijnse eken wel niet seer bekend/ als alleen de riebier van Panuco, ende son haven/ welck oock niet seer goet ofte secker en is.

In dese provincie waren eerstijts diverse groote woon-plaetsen van Indianen; als te weten; die de Spaegniaerden noemden las Casas, ende een andere ghenaemt Yxicuyan; ende Nachapalan, ende Taquinil, ende Tezeruco; al seer betwoont by Wilden/ die eerstijts veel Spaegniaerden doot-sloegghen van 't volck ghekomen met Francisco de Garay, die dit landt meynde te conquesteren/ dan was daer in vooyt ghekomen by Cortes.

In de provincie van Panuco, als Oviedo ghetuyghet/ wooyt ghevonden een secker Bitumen, welck seer bequaem is om de schepen mede te pecken; welck men oock elders in Indien vindt.

Aen de nooyt-zijde van de riebierre tegen over Panuco, hebben de Spaegniaerden enige zout-pannen; en de riebierre is daer ontrent een half dooghschoot byzet; de Engelsche die aen landt wierden gheset in de bocht van de Golfo van Nova Hispania, sijn 't volck van John Hawkins in den jaer 1568; quamen dooyt veel ruserien ende onghemacks hier aen/ ende werden by de Spaensche ghebracht naer de stadt Panuco; ghetuyghen dat het een wel-ghelegen plaets was/ wel versien van alle sooyten van scrupen; ende beneffens veel Indianen/ als doen betwoont by ontrent twee hondert Spaegniaerden/ behalven noch de Swarten. Doen haer meeste straficke met het zout/welck sy maken in seckere zout-pannen/ legghende aen de west-zijde van de riebierre/ ende een legue van de stadt. Dese Engelschen een/ ghenaemt Miles Philips, verhaelt dat hy ende son gheselschap van Panuco naer Mexico wierden ghevoert/ welck van den anderen soude legghen neghentich spaensche misen/ende datse naer twee daghen reysens quamen aen een blecke welck de Indianen noemen Nohete, ende de Spaegniaerden Santa Maria, daer een klooster van Humnicken is; daer naer quamen te Mestilan beertich leguen van Mexico, daer een hups is van Gracuto-munnicken/ ende daer woonden ontrent dyp hondert Spaegniaerden/ soo mans/ vrouwen/ als kinderen. Een dagh-reysens vooytder leghet Puchuca een steden/ ende de mijnen van Puchuca legghen ontrent ses leguen van daer naer 't nooyt-westen.

Tot naerder ontdekkinghe van dese provincie/ sullen wy hier by voegghen het verhael van John Chilton, als 't selve is upt-ghegeven by Mr Richard Hackluyt

in syn Engellsche dopagien. In den jare vijftien hondert ende twee-en-leventich / (leght hy) quam ick te Mexico, in 't geselschap van een Spaegniaerdt / ende wy trocken te samen naer de provincie van Panuco, welck leght op de kust van de noordt-zee / ende naer dyt dagh-replen quam en wy in een stad ghenamnt Mestizlan, daer maer twaelf Spaegniaerts en woonden / ende de Indianen die daer woonden waren by de dertich duysent. Dese plaetse leght op secker hooghe bergghen / die seer dicht met bosschagie betwassen sijn / nesciens eenighe dorpen die ghesont ende lustigh sijn / en byuchtbaer / hebbende schoone water-fonteynen die daer doot-loopen. De hooghe weghen sijn al beplant met scrup-boomen van verscheden bychten / seer lustigh in 't aenschouwen; ende in elck dorp daer wy deurtrocken bereetden ons 't volck met allerhande eet-waren. Ontrent twintich leguen van dese plaetse is een ander blecke ghenamnt Cianchiuoltepec, welck een Edel-man toe behoort / altoer ontrent de dertich duysent Indianen woonen ende onder haer sijn acht oft negen Sunnicken van St Augustijns ordt / die daer een clooster hebben. Dyt daghen daer naer schepden wy van dese plaetse / ende quam en tot een blecke ghenamnt Guaxula, daer een ander clooster is van de selve ordt; ende daer woonen ontrent twaelf Spaegniaerden. Van dese plaetse voortwaerts begint de provincie ghenamnt Guastecan, welck is black lande sonder eenigh gheberghe. De eerste blecke daer wy aen quam en is ghenamnt Tancuy-labo, daer menichte van Indianen woonen / langh van staerte / ende 't lijf al gheschildert met blaetw / ende dyaghen 't hant langh tot aen de knien / gheblecht als de byoutwen ghetwoon sijn haer hant te vlechten met linten. Als hy upt haer huplen gaen / dyaghen haer booghen ende pijlen met / zijnde goede schutters / ende meel naecht gaende. In dese landen en nemen se noch goudt noch silber in mangelingh voort eenighe dinghen / maer alleen zout / welck sy seer groot achten / ende ghebyucken het als een sonderlingh mederijne teghen secker woymen die tusschen daer lippen groepen. Naer neghen dagh-replen van dese plaetse / quam en wy tot een blecken ghenamnt Tampice, welck een haven-plaetse is op de zee / daer naer mijn gissingh dertich Christenen woonen / van welcke de Wilde doen wy daer waren / dertien doot-doeghen / dewyl sy besich waren om zout te vergaderen / welck al de koop-handel ende neringhe is die sy hebben in dese plaetse; is ghelegghen aen 't in-komen van de rivier van Panuco, welck is een seer groots rivier / ende ten ware een zandt welck leght in de mondt van de selve / schepen van vijft hondert tonnen soudens konnen op-baren by de 60 mijlen. Van hier trocken wy naer Panuco, dertien mijlen van Tampice, welck eertijts een sterke stad is gheweest / ende de koningh van Spaegniën hadt daer een Gouverneur; maer doot; de vertwoeflinghen ende slachter die de Wilden doen / onder de Christenen / leght sy nu by naer woest / hebbende in sich niet ober de thien Christenen met een Wierster. Hier wiert ick seer sieck ende bleef hier leggen een-en-dertich dagen / hebbende gheen ander voetsel als scrupen ende water / daer ick noch ontrent ses mijlen verre in 't lande om moest seyn den. Mijn mede-gesel trock byder ende weder gekomen zijnde / bondt my in eenen soberen staet; upt ootlaeck van de onghesondtsejt van dese plaetse; ende niet teghen-staende mijn siecke ende swackhejt liet ick my op een peerdt setten / met een Indiaen achter om my te houden / ende trocken soo voort tot s' abonts; s' ander-daghs smogghens passerden wy de riviere in een canoa / en wende aen d' ander zijde trock ick alleen voort upt ende misten de wegh / soo dat ick reedt doot een groot bosch ontrent 2 mijlen / en ten laetsten viel ick in handen van de Wilde van dit gewest / die daer woonden in secker hut-jens van stroo gemaeckt. dese my siende quam en hiet twintighen upt met haer boogen ende pijlen / ende spraken my aen in haer tale welck ick niet en verstaet / ende ick gaf haer met teekenen te kennen datse my van mijn peerdt soud en helpen (was 'n eer groot ghevaer om van haer ghegeten te worden waer sy niet maget gheweest / waerom sy byelden dat sy de pocken hadde) / gaben my water

water te d'yncken upt een beneets-glas dat vergult was. Waer van verwondert zijnde/zaeghe die ick hoe sp daer aen ghekomen waren: een mercaensche deerne die sp bp my hadden ghebracht/ antwoorde dat de Cazique van die Wilden / selve ghebracht hadde van Skallapa een groote vleeke/ dertich mijlen van dese plaetse in 't gheberghe daer eenighe Christenen woonden ende secker Augustijner-munnicken/ welck de Casique op een nacht verrast / ende 't volck doode-gheslaghen hadde; ende 't klooster verbrandende/ hadde dit glas onder ander dinghen gheberght. Hebbende nu eenighe upzen onder dit volck ghetweest / dede de Casique braghen oft ick mijns weeghs wilde gaen: ick antwoorde / jaé. De Casique liet twee van syn volck met my gaen om my te gheleiden / die naecte doo: my gingen met haer booghen ende pijlen bp de d'ynmijlen/ tot datse my bochten op den hooghen wech/ ende gaben my met trecken en te kennen dat ick haect soude komen aen een stad daer Christenen woonden / welck is ghenamt S^o Iago de los Valles, ghelegghen op blacke velden ende om-ringht met een aerde wal/ teghetal van de Christenen die daer woonden / en waren niet boven de vier oft vyf-entwintich/ die de koningh van Spaegnen dorpen ende Indianen gheeft om het lande in syn subjeetie te houden. Hier hebben de Christenen machtighe mylen/ diese b'ringhen naer alle quarieren van Indien/ende Peru, alsoo sp al haer koopmanschappen op de selve te lande voeren. Hier vondt ick mijn gheselschap weder / die bezest waren ghetweest dat ick vermoozde was; ende 't volck van de Stad was seer verwondert dat ick ontkommen was upt de handen van die Indianen/ doo: dien selve noyt te vozen geschiet was; want zijn daer seer moedich op een Christen ghedoot te hebben/ende een stuck van syn bel te braghen daer eenigh sp; aen is; wy bleven in dese stad achthien dagen/ tot dat ick weder gefont wolet: ende onder-tusschen quam daer een Don Francisco de Page, welck den Vire-Kop Don Henrique Manriques had gesonden doo: Capiteyn-generael/ om te onder-soecken ende te openen sekeren wegh van de 3re kant af tot de mijnen van de Sacatecas; welck zijn van dese plaetse 160 mijlen/ ten eynde sp haer koopmanschappen langhs dien wech mochten brengen/latende de wegh van Mexico ligge/ de welcke ses oft seven toeken replens is. Dese Capiteyn nam my ende mijn gheselschap mede/en de rechte soldaten/ tot het getal van 40 toe/welck bp met hem ghebracht hadde/ende 500 Indianen/ die wy namen upt twee dorpen van dese provincie/genaemt Tanehipa en Tamaclipa, alle goede schutters/ ende naecte lieden: wy trocken so naer Rio de las Palmas, welck seer groot is/ende schepet het rijk van Nova Hispania ende Florida van den anderen, ende treckende langhs dese riviere d'yn daghen langh om passagie te soecken / ende gheen bindende / waren wy ten lesten ghenoodtaecht houte af te houten/ende een blot te maecten/ daer wy op gingen sitten ende lieten ons bp de Indianen al swemende over-stoten. D'yn daghen daer naer replende doo: boschen / over berghen ende heubelen / quamen wy aen de mijnen van Sacatecas, welck de rijkste mijnen zijn van heel Indien/ ende van daer woort het meeste silber ghehaect: ende daer woenen boven de d'yn hondert Christenen/etc.

Het neghende Capittel.

Van de manieren van de Mexicanen; haere tale ende regeringhe.

E Er wy van dese provincie van Mexico schepden/soo sullen wy een tweynigh speken van dit volck/ te meer om dat het eerste is: daer wy eenighe so:me van ghesette regeringhe onderbinden. Dit volck heeft een sonderlinghe vlijt aen-ghewent om haer kinderen wel op te trecken naer hare wijs/ gelijk selve te sien is bp haer gheschilderde boecken / bp dewelcke woort upt ghebeert in wat voeghen sp haer kinderen naer den ouderdom van hare jaren hebben onder-welen / ende naer haer vernuft te wercke gheset/ ende de weder-spannighe met swaere straffen ghetemt:

ghetemt; want van jonghs brochten sp de selve ofte by haer *Wielers* / ofte by haer *Krijghs* / oberste / om als sp tot jaeren louden komen ind' een ofte d' ander o; d; te opghenomen te worden. Ende daer-en-tusschen soo onderhielden sp die in haer huppen; gaften haer eten naer haere jaren ende behoefte; stelden die te werck tot d' een oft d' ander hupf- werck; strakten die naer gelegentheyt van de misdaet met axi haer onder de neus te roocken; ofte met de scharpe doornen van *Maguey* te prickelen / ende dierghelijcke. Haer houtwelijcken wierden op een sonderlinghe wijze ghemaeckt ende bevesticht; sekere byoutbe die sp noemden *Amantelan*, schoyten de byupdt op haren rugghe / ende vergheselschapte met vele andere byoutwen van de byupds bloedt-vertwanten ende naeste byinden / brochten die ten hupf van de ouders van den byupdegom / ende setten de byupdt daer in hups neder op een mattemessens den byupdegom / ende knoopten de kleederen van de byupdt ende den byupdegom aen den anderen; men offerde daer naer *Copal* aen de *Al-goden* / ende men hielder een solemnele maeltijt / ende men las de nieuw-stamen- gheboeghde vozen de wersten van 't houtwelijck; en soo wiert 't houtwelijck daer naer voltrocken.

De *politique* regeringhe was eertjds bestaende by vele oft *Aristocratia*; daer naer hebben se onder haer eenen *Koningh* aen-ghenomen; wiens *lucressie* niet en volghde by bloedt maer by verkieusinghe; de *keur* staende by sekere ghelijck als *Keur*-voztien / upt den abel van *Mexico* ende eenighe nae-burigh *Koninghen*; welcke onder desen staet behozen ende des grooten *Koninghs* van *Mexico* *vassallen* zijn; dese *Keur*-voztien noemden sp in hare tale *Tlacohecalcatl*, welcker hoogheyt de naeste was achter den *Koningh*. Dese volghde haer *Krijgs*-obersten die sp *Tlacatecatl* ende *Ezuahuacatl* noemden; ende eyndelijck haere *Wielers* / die sp noemden *Tlillancalqui*, dat is herren van 't swarte hups / naer seker swarte salbe daer sp haer mede besmeerden. De *Koningh* hadde onder hem verscheyden dienaers soo om in reyse te doem als *krijgh*-saeken te verrichten; insonderheyt sekere boden die sp noemden *Telpuchli*, meest jonghe ende radde lieden / die sp sonden in alle de provincien die haer onderdaen waren / om acht te nemen op alles watter om gingh / ende 't selve in een boeck / van cottoene lijnwaet / gheschildert haer over te brengen / alsoo sp gien maniere van letteren ofte schrift en hadden. Sp hadden in elke provincie haere *Gouverneurs* die sp *Pedacalcatl* noemden / ende daer benevens haere *Calpique*, om de scharthinghen vooz den *Koningh* in te vozdren. Had den een gheschildert boeck / in welcke upt-ghedrukt stont naer 't leven alles toes elke provincie hadde op te brengen naer spn gelegentheyt / d' een cottoene kleederen / d' ander eenige eetbare ware / d' ander eenige koutelijcke gummen en hersten / de andere weder eenige vreemde dieren oft vogelen / ende ten lasten oock ernige metalen / ende soo vooyts. Doo; dese selve wijze twisten sp alle dinghen bequaemelijck upt te drucken; ghelijck 't selve te sien is by de gheschilderde boecken / welcke eenighe doo; den hoogh-ghelenden *Samuel Purchas*, in 't *Engelsch* zijn upt-ghelgheden. Sp hadden sekere teekenen daer sp de ghetalen mede upt-druckten / doch van gheen minder ghetal / dat ick heb konnen merken / als twintich / welck sp upt-druckten met de ghelijckenis van een op-staende bijle ofte baertjen; ende dat tot hondert ende twee hondert toe; soo dat dese by-staende figure betrek-

kende hondert

Dier hondert druckten sp upt

met het tecken welck hier verthoont staet boven een diepe schotel: dit tecken stelden sp soo diktwijs tot dat het vier duplent maecte:

om acht duplent te betrecken: ghebruyckten sp dit by staende tecken: ghelijck 't selve te sien is by haer schat-boeck. De naemen van de ghetallen luyden in haer tale aldus; 1 ce, 2 ome, 3 yei, 4 nahui, 5 macuilli, 6 chicuazen, 7 chicome, 8 chicuey, 9 chicanahui, 10 machlaalli, 20 zempohualli, 40 ompohualli, etc.

Sp begonnen haer jaer van onsen Maert, ende verbeelden haer jaer in achtien maenden (als Gomara schryft) ende gaben elck maent een besondere naem meest ghenomen van haer seelen die elcke maent onguam; ende elcke maent verbeelden sy in twintich daghen/ die oock haer besondere naemen hadden van beelden ende anders/ met welcker beelden sy die uyt druckten. In't op rekenen van jaeren ghebruycken sy een weke om soo te segghen van derthien jaeren/ de welcke sy uyt beelden als in de by staende figurte/ in de welcke maer vier figueren van verscheiden dinghen worden ghebruyckt; te weten Tocheli, dat is een konijn; Acat een riedt; Tecpat een sluyfstruyen ofte messen; ende Calli een hups; doch 'tghetal der jaren met soo veel o uyt-ghebruyckt; tot de vooz. derthien toe; ende dan weder op niculus begonnen. Vier deler wecken maecte ghelyck een cutre/ de welcke sy bereckenden met de by staende figurte; ende als dat i jaer om quam soo beelden sy altyds vooz eenighe groote veranderingh/ jaer mepnden dat de wetelt in sulck jaer hadde te vergaen/ soo dat sy des abonds te voren alle haer potten verbraken ende haer vier uyt-bluste en waecten den ghezeelen nachte (soo de Spaegniaerden schryben) ende maecten derhalven groote seelen naer dat den eersten dagh van een nieuwe cutre weder was in-ghegaen/ offerden aen hare Af-goden/ ende versaghen haer weder van potten ende nieuwen hups-raedt/ ende haelden vier by haer p. ieders. Dese cutre van 52 jaren schilderden sy altemet in 't ronde; trocken een cirkel ende schilderden de sonne in 't midden/ ende verbeelden den cirkel in vier ghelycke ghebeelden; ende elcken ghebeelde om-loop verbeelden sy in derthien deelen als voozen; ende als daer wat sonderlinghs in d'een ofte d'ander jaer gebeurde dat beelden sy met figuren uyt ten beelden als sy konden/ nemens de figuren van i jaer; somtyds schilderden sy de selve cutre in 't vier-kandt; ende in 't midden de gheschiedenissen.

De successie van hare Koninghen wordt wydt lustigh beschreeven by Acosta Avins boeck in peders handen is/ soo dat 't niet van noode is 't selve hier in te boegen; allen sullen wy dit segghen datter de gheschielde Chrongke by den vooz. noemden Purchas uyt-ghegeven/ veel van verscheit 't ghene Acosta verhaelt/ soo in de namen van hare Koninghen als in 't ghetal vande jaeren haerder regheringhe; doch en sullen dat hier niet naerder onder-soecken; alsoo dat Koningsryck nu dooz de Spaegniaerden een eynde is ghebraycht. Sullen nu dooz varen tot de andere provincien.

T L A S C A L A.

Het thiende Capittel.

De ghelegentheyte van de provincie van T L A S C A L A in 't ghemeyn.

Eet wy komen tot beschryven van het Wilsdom van Tlascala, als het hedendaechs wordt ghenomen/ soo salt de pijn weret wesen een weynich aen te roeven de oude ghelegentheden van dese provincie. Dese provincie was eerstgroot byschip spaensche mylen; de stad van Tlascala was ghelegghen aen een stercke plaetse/ op de hooghte van twintich graden by noorden de line/ in een ghebroken ghebreghte van groote hooghte/ ende groote klippen ende rodden/ daer Tlascala de naem van hadde/ tot dat de naem wierdt verandert in Tlascallan, welck is te segghen in haer tale/ plaetse van broodt; dooz dien de landen vruchtbaer sijn van Maiz ende andere lijf-tochten; hebbende groote ghebreghten in syn district/ welck

d. l. l. 6.
c. 11.
k. 11.

beel regens ende bochticheyts causeren / waer doo; daer meelc alijts gorden herft
 valt van koom; sp woonden meelc op stercke ende hooghe plaetsen / die daerom
 oock kout waren. Van het quartier van Xicotencali springht een verbolgh van
 berghen / welcke beginnen van de oost-zijde / ende strecken naer het westen / ende
 maken een langen rugghet / doo; midden van welck passert de rievier Zahuatl
 welck sonstijts over-loopt / ende boerdt de huplen ende gheslechte wegh / ende in de
 dellinghen is ghelegghen de blecke van Ocotovilco, daer de Spaegniaerden haer
 eerst neder-boeghen / om beschut te woeden van Maxicarzin die haer grootte
 bzient was / ende overste van dat hooft-quartier; daer naer 't landt bejegedicht zijn-
 de / om de in-ghewoone tot politie te brenghen / bontoden sp haer wooninghen
 op 't blake / daerle noch heden-daechs woonen op de kande van de rievier Za-
 huatl, welck is te segghen schuyl-water / doo; dien het de kinderen die daer in
 ghevalsen woerden / crachtwagie vertoeckt; hier hebben de Spaensche schoone hup-
 len ende ander edificien ghebout tot naer de Spaensche wijse. De wooninghen
 van de Indianen waren gheleght in diverse quantieren / een steen-woep van
 den anderen / ende veel huplen by den anderen met enge straetjens / niet ver krom-
 ten ende keeren. De huplen van aerde ghemaect / ofte van hout / eenighe oock
 van steen; meelc leegh / met groote salen van veert fasoen; dan nu tinnen de
 Indianen oock naer de Spaensche wijse. Dese stadt ende provincie wierde ghe-
 gouberneert by forme van Republieque / spaken de mericaensche tale; ende een
 andere tale diele noemen Otomica; weeghen een volck welck sich ontrekende de
 regeringh van Mexico, ende daer tegen rebellerende / van die van Tlascala wierde
 aen-ghenomen. Dit volck van de Otomis is een arbeidt-laeln volck / groote
 Afgoden-dienaers / buyl / ende seet bynael in de politie / ende hardt om aen te
 nemen het Christen ghelooft / ende woonen gerrn apart / contrarie als die van
 Mexico, die polijt zijn ende seet leersaem. Hoewel de temperatiere van dit lande
 van Tlascala sulcks is / dat het volck een deel naect gaet / ende die haer kleeden /
 gheen veranderingh en maken van kleeden / in de somer / noch in de winter; soo
 heeft het nochtans een ghewelt volck houder is / hooghst op-ghelaghen naer het
 noo;den toe; ende boven het ghetempert gheberght / welck soo werplich duert
 dat qualijck hier leguen in de breedte heeft / ende spijn in de lenght; ende is
 overbloedigh landt / uytschae van Maiz, ende andere huychten van dat landt
 ende van Spaegnen. Spn lenght streckt van het oosten naer het westen met
 seer veel woon-plaetsen; ende van de blake landen begint een ander gheslachte
 seer vrent / doo; secker gheberghte welck het landt heeft naer het noo;den / we-
 sende een Cordillera ofte verbolgh van berghen / welcke al de liniten van dese
 provincie doo; sijden / ende zijn de hooghste van heel Nova Hispania, ende
 sommighe zijn van ghevoelen dat het de selde Cordillera is / die dese heele niemtoe
 tverldt doo; loopt / doo; dien het eynde daer van noch te binden is; ende is
 ontrent de acht leguen breedt / van seer hardt gheberghte / soo dat in sommighe
 plaetsen onmoghelijck is die te betwoonen ofte hanteren: ende is soo reghenach-
 tigh en koudt / dat van twaelf maenden de dyp alleen ghehuyckelijck zijn / de reste
 zijn continuele dampen / misten ende reghenen / soo dat de sonne daer seldom
 vertwaemt: ende dese berghen schepden het seet ende koudt landt van den ande-
 ren / in boeghen dat dese acht leguen ghepassert zijnde men naer het noo;den
 daelt / te weten zer-waert / ende na de herte landen toe. Aen d'ander zijde van
 't gheberghte begint het koude landt / welck is goet ende ghelondt / ende de wa-
 teren loopen naer het zuiden van de toppen van het gheberghte af. Al het
 gheberghte is bekleedt met boomen / ende ombagieus / ende daer zijn wilde
 diccen / van leuten / tigren / wolven ende Adives (dat zijn wilde honden) /
 die doo; het kleyn vee seer schadelijck zijn / ende andere onbekende dieren:
 slanghen ende vieren groot ende kleyn; harten / ende ander wilde; ende me-
 nigherck ghevoeghele / welck met groote troepen blyght naer het noo;den toe /
 loo

soo datmen 't selve liet passeren ober de Havana. Daer is groote apparentie van
 silber-mijnen / doo; dien daer diverse metalen wo;den ghebonden / aderen ende
 andere dier ghelijcke dinghen; men vindt daer oock alupin ende koper-roodt: het
 gheboomte daer de bergghen met bekleedt zijn / zijn pijn-boomen / epcken van di-
 versche soorten / ende andere daer de Anime ende Liquidamber van komt, ende
 in eenighe plaetsen wo;dt Manna ghebonden / doch niet soo soet ofte bequaem om
 te purgeren. Wefende een sake om te verwonderen / dat op dit geberghe seer lusti-
 ge woon-plaetsen zijn / die van alle 't gheene noodigh is wel voorsien zijn / doo;
 dien sy ligghen in 't midden van twee extremiteten / hebbende aen d' een zijde herte
 landen / ende aen de andere seer koude / ende 't volck woont op de toppen van de
 bergghen. 't Gheberghe van Tlascala welcke by die van Nova Hispania genoemd
 wo;dt de las Faldas Azules, doo; dien het groot is ende van wonderbare disposi-
 tie; is in 't ronde om-cingelt van een seer schoonen bergh / ende dicht beset van groot
 ende grof geboomte / sonder dat daer prijs open is als allen 't hooghste des selves /
 welck is een seer scherp punt / welck 't meeste deel van 't jaer met sneeuw bedeckt is /
 ende van verre schijnt het een rots te wesen van Azul couleur / soo perfect ende
 ghelijck als de natuere die soude kunnen maken: ende werdt gheenoemt la Sierra
 de Tlascala, doo; dien doo; 't meeste deel valt in haer limieten. Is achthien leguen
 in 't ronde / ende daer werden seer veel wilde dieren ghegenert / ende oock veel
 stieren ende koepen die die Spaegniaerden daer hebben gebacht / ende nu wilbt
 zijn ghetwo;den. Van desen bergh komen doox / de bochticheden / lacken ende
 moerasschen van Tlascala, fonteynen ende seer goede waeren: ende in de tijt van
 regenen / welck zijn de ses bochtighe maanden van April tot 't eynde van October,
 soo komen alle de waeren / winden ende temperen van dit gheberghe doox /
 is meer dan ses leguen langh. In dese provincie zijn veel baden doo; siecken.
 In de vierien is ghebreck van visch / 't welck moet komen doo; de snelle loop
 ende stotingen van waeren die daer zijn. In een lack welck seer diep is van soet
 water / ende anderhalf leguen in 't ronde / ontrent Topoyanco, is geen visch / als
 alleen een soorte van swarte haeghdikens / van welck de grootte een palm langh
 zijn / ghesont om eten / ende wo;den seer gheestmeert. Is een seer aenghenam
 lack / ende is rondom de kant betwoont by de Indianen / met haer jaep-landen /
 ende bycht-boomen / ende Cochinilla, daer heden-dachs werck van wo;dt ghe-
 maect: ende komt doo; die middel jaertijcks in Tlascala, wel twee hondert dups-
 sent ducaten; want als wy hier dozen hebben verhaelt / soo valt hier de alderbeste
 Cochinilla van gantsch Nova Hispania. Van de manieren van dit volck in haer
 hepbendorn en sullen wy niet roeren / als alleen datse oock 't vlesch van hare vyan-
 den aten / naer datse die ghesacrificeert hadden aen haer Af-goden: ende allen-
 kens daer toe waren ghekomen datse oock malkanderen aten / ende openbare
 nacht-hupen hadden van menschen. Dese Republique van de Tlascaltecas is de
 eenighe middel ghetweest / waer doo; Cortes de stadt van Mexico soo licht heeft
 kunnen 't onder-bjenghen / waer doo; sy oock van den Keyser Carolus de vijfde
 verkreghen heeft volkomen byspest / soo datse aen niemandt / naer de maniere
 van Indien en moghen gheincorrandeert wo;den. Een Engelsman met na-
 men John Chilton verhaelt; dat die van Tlascala, aen den konigh van Spaeg-
 nien jaertijcks doo; tribuys betalen een handt vol tartre rick mensch / welck
 beloopt tot driethien dupsent Haneguas in het jaer. Sel-en-dertigh van de Ha-
 neguas maecten een last Amsterdamsche maat.

Het eerste Capittel.

Van 't Bisdom van TLASCALA, ende de Stadt daer in gelegen genoemt Puebla de los Angeles. Ende van TLASCALA woon-plaetse van de Indianen.

Herter.
descript.

Het Bisdom van Tlascala, ofte de los Angeles gelijcknemen het anders noemt/ ghelegen tusschen het Artz-bisdom van Mexico, ende het Bisdom van Guaxaca, is hondert ende meer leguen langh/ van de yndt- kuste tot de nooydt-kuste, breedt tusschen de limiten van het Artz-bisdom/ ende die van 't Bisdom van Guaxaca tachtentich leguen, ende soo veel mede op de kuste van de nooydt-zeer dan maer achtien leguen breedt op de kuste van de yndt-zeer. In welcke limiten beneffens de provincie van Tlascala die epghentlick dien naem heeft ghehad/ eenighe andere provincien zijn begrepen; als die van Tepeaca welcke maer acht leguen en leght van Tlascala, van welcke top verder sullen spreken by de Stadt Segura; ende de provincie van Zempoala welck tamelijck groot is/ ende 't landt bruchbaer/ meel al black landt met goede weyden/ ende jacht van alderley wildt; ende aen d'een zijde leght het gheberghe. 't Volck dat de Spaegniaerden daer vonden leefden politiquelijck/ ende droeghen groot respect tot haer overste/ ginghen niet naecht als de Indianen van de Eplanden; ende dese provincie leght op het naeste ander half legue van de nooydt-zeer. Daer was een groots blecke van den selven name ghebout op een pleyn tusschen twee rievieren/ met seer fraeye hupfen. 't Volck van de provincien daer ontfrent wierden eenzids ghenoeemt Toronaques, ende hadden haer epghen tale. Andere provincien meer zinder in dit district daer top by ghelegheghende sullen van spreken. In het

Her. def.

Bisdom van Tlascala is ghelegghen de Stadt Puebla de los Angeles, stier-entwintich leguen van Mexico naer het oosten/ een weynigh wijckende naer het ynden; van vijftien hondert hupf gheslunen/ verdeelt in vier quartieren/ die de Spaegniaerden noemen Barrios, dese Stadt is ghebout in den jaere 1531 by den President Don Sebastian Ramirez, in de toogh van Veracruz naer Mexico toe/ vyf leguen van Tlascala; op de limiten van Cholula, op een pleyn welck ghenoeemt wierdt Cuertlaxcoapa, aen 't begin van de ballepe van Atlixco, op de kant van een kleyn rieviercken/ welck bliet upt den Volcan, daer tartoe waelt ende wijngaerden/ ende alderhande bruchten van Spaegnen; sucker/ blas/ ende alle moel-krupden/ dooz dien 't een wel ghetempert landt is/ meer heet als koudt/ hortwel de tartoe van de om-ghelegghen landen/ ende naest de Stadt ghelegghen/ eenichsints verbiest. Robert Thomson Engelsman die daer was inden jaere 1555; ende de verbor'gende jaren/ seght dat dese Stadt leght van Veracruz vyf-entwintich leguen, ende dat het een Stadt was van ses hondert families/ ghelegghen in een seer plantende landoutwe. Vyf leguen van dese Stadt de los Angeles, naer het nooyden is ghelegen de oude Stadt Tlascala op de hooghe van meer als twintich graden/ welcke meel by Indianen betwoont is/ ende is een vyse Stadt als top hier bozen hebben verhaelt; hier was de Cathedrale kercke van dit Bisdom tot in den jaere 1550, als waermet de selve is verandert ende gheleght in de Stadt de los Angeles; beneffens de kercke zijn in de Stadt Puebla de los Angeles diverse kloosters van Dominicanen/ Franciscanen ende Augustijner Monicken; ende een klooster van Nonnen; ende een collegie van meer als vijf hondert kinders van Indianen/ om die te leeren; met een rente van sijn dypsent Pezos, ghesicht by de President Ramirez dooz noemt: niet verre van Tlascala zijn de springhen ofte fonteynen van een rievier/ welcke komende tusschen los Angeles ende Cholula machigh wooyt/ ende sonder vlych/ palseert dooz de provincien van Mechoacan, ende loopt in de yndt-zeer dooz Zacatula, ende daer zijn soo vele Caimans ofte crocodilen in/ datse eenighe plaetsen ghedepopulert hebben. Dese steden hebben de ballepe van Atlixco, welck

d. 4. l. 9.
c. 14.

welck ontrent anderhalf legue breedt is / daer het koojn nimmermeer en verbyft / ende daer woort boven de hondert duplent Hanegas jaerlijcks geboonnen / ende daer zijn meer dan duplent Spaegniaerden die haer daer mede generren. Ende seiden leguen van de Stadt naer het oosten is ghelegghen de valleije van Ocumba ofte Orzumba, welck haer beginfel heeft van de Venta, welck sy noemen Del Pinar, tot de Venta die sy noemen Del Peroto, welcke twintich leguen lang is / ende thien ofte weynich min over dwars, hier in is mede gelegen het doorp Napaluca, welc sy beginfel heeft ghedaet van een Swarte / genaemt Iuan, die een landt-hups hadde in dese valleije / daer hy verckens hieldt / ende lockte tot sich leker Indianen / die op een hooghte woonden / soo dat hy in korten tijdt de plaetse populereerde met duplent in-woonders : het vee is in dese quartieren soo seer vermenichvuldicht / dat het van noode is gheueelt een raedt op te richten / welck de Spaegniaerden noemen Consejo de Mesa, met syen Alcaldes ende noodighe officieren / die alle jaer haer by een-komde houden te Napaluca, in de halpen van Orzumba.

Acht leguen van de Stadt van Tlascala is ghelegghen den bergh ghenaeemt Popocatepec, wiens top altyts roockt / ende dewyl de Spaegniaerden waren in Tlascala, ende oock daer naer / heeft myn vaders myn ghegheuen alle placht / met groote verwonderinghe van de in-geboorne. De Castilianen hebben desen bergh ghenoecht Volcan, om de ghelyckenis dese heeft met den Mongibelo van Siciliën. Is soo hoogh datmen dien van vese mylen liet / ende het ingewo en gebreect daer nimmermeer / ende daer om het is het landt meest bewoont / ende 't vuychtbaerste van gantsch Nova Hispania. De naelt ghelegghene blecke is Guaxocingo, groot vuychtbaer ende plant / welck is aen den voet van den selven bergh. Desen bergh was thien jaren sonder roock upt te gheben : ende in 't jaer 1540 keerde tot syen oude standt / met sulcken ghedruys ende roock / dat het alle die vier mylen in 't ronde woonden verckichte / ende het altsien welck hy upt-wierp / quam tot hy Guaxocingo, Quetlaxcopan, Tepeaca, Chulula ende Tlascala : verbyande de moes-kruyden / 't gheboornue / ende dede andere schaden / daer de om-legghende volckeren soo van verckichten / datse meynden 't landt te rupmen. Den Capiteyn Diego de Ordas doot een marmeloeke couragie / gingh dien belichten / ende quam tot boven op den bergh / ende besach de mont welc scheyn ront te wesen / ende eenige mylen in 't ronde. Daer naer inden jare 1522 trocken den selven bergh op Montanno ende Mesa, met noch eenige Spaegniaerden ende Indianen / met groot perijckel / ende leden groote koude : quamen aen de openinghe van den Volcan, ende lieten daer ene van den haren in / welck was Montanno, die in ses repelen daer upt-haelde ontrent acht arrobas van sulphur, ende een ander naer hem in ses repelen insghelycks / haelde daer weynich meer als vier arrobas upt, met welcke sy weder naer beneden quamen / ende brochten dese sulphur by Cortez, welcke gherefineert zijnde / bleef thien arroben syen sulphur : die haer wel te passe quam / om pulver van te maecten / daer de Spaegniaerden gebreck van hadden.

Ter top scheyden van Tlascala, moeten dit hier noch by voeghen / dat Don Sebastian Ramirez groote diligentie dede / dat de Cochinilla in dese quartieren wel mochte gherultveert woorden : waer doot / als mede doot dien de provincie van Tlascala by was gebleven van tributen / ende datter een vrije markt is / sount het volck derwaerts van diverse provincien / met wollen / schapen / verckens ende sinnen te koop / ende ghevoegte van alle soorten / haren ende konijnen : dese markt werdt ghehouden van acht daghen tot acht daghen / ende 't is een wonder te sien / 't volck dat daer toe loopt / soo van Spaegniaerden als Indianen, ende aen d'een zijde gheset de hof-tochten (welsende een leker dingh) / dat in de Stadt alle jaer werden verbelicht veersien ofte vijftien duplent schapen / vier duplent ossen / twee duplent verckens / ende dat inde publique bleef sy-huplen : komen daer veel drooghen / veel Liquidambar, Cochinilla : in summa daer werdt soo grooten rijckdom in ghebrocht / als qualick te bedencken is / na de-mael daer veel silver-

silver-smeden zijn/ ende goudt-smeden/ ende veel koopmanschappen; ende groote quantiteit van spaensche wijnen/ hoewel men den in-gheboorne niet toe en laet wijn te drincken/ anders soude alle de wijn van Spaegniën niet ghemoech zijn/ om haer te versadighen.

Het twaelfte Capittel.

Van de Stadt SEGURA, ende de gheleghentheden van de provincie
TEPEACA, in de welcke dese Stadt gheleghen is.

Niet dat Don Hernando Cortes met groot verlies van volck was ghejaght uit Mexico in den jaere 1519; ende weder ghekomen te Tlascala, soo heeft hy doo; raedt van de Republique van Tlascala een machtyg ghemaeckt van de provincie ende blecke van Tepeaca, welck gheleghen was acht leguen van Tlascala, ende heeft daer in den jaere 1520 een Stadt ghebouwt doo; de Spaegniaerden/ die hy noemden Segura de la Frontera, welcke gheleghen is op de hooghte van de neghenthiën graden min een derde by noorden de line; is ghebouwt in een goede gheleghenheyt/ met seer beguame huysen ende goede straten/ daer te dooren de Stadt van de Indianen gheleghen was op een hooghte/ daer als noch eenighe van de in-gheboorne zijn blijven woonen. De tempe van dit lande is van sulcke qualiteyt/ dat de son-ghijn al 't jaer doo; haer sonen is/ ende de schaduwte is haer winter/ hoewel men het kout lande noemt; de gronde is droogh/ doo; dien de Stadt ghebouwt is op steen/ sonder rievier/ ofte eenigh fonteyn-water/ soo dat haer niet reggen-water moeten besopen; hoewel dat een half legue van de Stadt een springh hebben van suet-water als die van Almagro in Castiliën/ die uit de klippen doo; komt. Den reghen begint daer ghelijck in heel Nova Hispania, van April tot in September, ende in d'ander maenden is het daer kout/ ende de son en brandt soo seer niet/ ende van waepet daer den noorden windt; ende by boesich wydet ende alst daer regent/ waepet den windt ynden/ soo geweldich dat se morpelycken valt. Van de jurisdictie van dese plaetse zijn Temachalco, Tecalco ende Chacutlac, en Arazingo. Temachalco is gheleghen aen de voert van eenen bergh/ welck confineert met een andere/ daer hy van gheheylt is/ doo; een klepne bresche/ welck meer dan vier hondert leguen in de lenghte loopt toe Nicaragua toe/ ende verder naer de opinie van breken: doo; de drooghte van dit lande hebben de Spaegniaerden 't water dertwaerts ghelept van seker water welck blyt van den bergh van Tlascala, ende hebben doo; seker huysen ghebracht/ tot op de markt van de Stadt. Hoewel dese provincie onbesien is van fonteyn-wateren ende van rievierkens/ heeft niet te min vele goede weyden/ doo; diense stontich leguen oter- dwars heeft/ in beken deelen black/ ende oock in vele plaetsen berghachtich. Te verstant ende inclination van 't volck van de lande is hy naer al eens/ upt- gesondert dat den Adel beten van verstant is ende courtoplet in haer spreken ende kleeden haer diverselyck. De ghemeyne sprake is de Mexicaeniche, van die 't volck doo; gaens sprecks/ is different; welck hy noemen Popolucan. Oock spreken eenighe de Otomische tael/ ende houden die doo; eyghen natuerlycke tael. Op de limiten van Tecamachalco ende Chacutlac, by een do; p ghenaemt Alyoxucan, op 't hooghte van eenen bergh/ is een lack welck van de hooghte tot daer 't water is wel hondert ende vijftich bademen heeft/ ende aen d'een zijde doo; een kleyn partjen gaen de in-gheboorne nedertwaerts om water te haelen/ ende 't beem om te drincken. Daer en groept geen visch in/ of ander ongedierte/ en wordet niet hooght met het winter-water/ noch mindert niet met de drooghte des somers; men heeft gien grond ghebonden/ en men presumert datter een rievier onder passert/ die upt komt sijn leguen van daer in leeghet lande/ welck hy noemen Aolizapan. Te water is seer kout en blacut van couleur/ ende doo; dien 't water van die rievier van ghelycke couleur is/ houdt men die presyntis doo; seker.

Ende

In de selbe limiten is een ander lack / d'yn leguen van 't booz-gaende op black land / welck sy noemen Tlachac, ende men kander om-gaen / ende de peerden daer wt te dyncken gheben. Is een legue in 't ronde / en is soo diep dat men daer geen gronde en vindt: daer genereren secker witte vischkiens soo groot als een binger / die seer smaackelijck sijn. Een nijle voozder is een ander lack ghelegghen / welck sy noemen Alchichican, welck is te seggen bitter water / leght op een plas / ende is swer leguen in 't om-gaen: het ver dynckt daer af / ende woort daer ver af: men binster gheen gronde / ende 't is seer klaer water / en genereert geen visch ofte ander dingh: met de windt verheffen hen de haren als een zee, ende en waelt noch en mindert oock niet als het booz-gaende; daer ontrent sijn wel swaelt leguen black landes / met groote heubelen ende werpen booz schapen. Booz de groote abundantie van hollchen ende berghen zinder verberlep soozten van wilde boomen / de brucht-boomen sijn kersten / ghelijck die van Spaegnien / wt-ghenomen dat de steel soo koyt is / datse vast aen den tack staen: de Tuna welck is een bersehe ende ghesonde brucht: daer isser witte / gele / swarte ende incarnate: aen desen boom als bozen / komt de Couchinilla. Inghelijcks soo willen de bruchten van Spaegnien hier wel wasen. De inwoonders onder-houden haer met Maiz, ende andere zaden ende krupden. De tartwe waelt daer oock seer wel; daer is in dese provincie een vallepe die se noemen de San Pablo, daer ontrent selsich Spaegmaerden woonen / (Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat daer wel dertghen hondert Spaegmaerden in dese vallepe woonen in diverse Estancias) die ontrent swer hondert ende vier hondert Hanegas jaepen / ende ver-gaderen ordinaris tachtentich duplent Hanegas van goede ende seer sware tartwe. Daer waelt gerst / boonen ende Gravances, zijde ende vlas / ende daer woort Couchinilla versamelt. Daer wozen veel schapen aen-gheterck / gepten en berckens. Querkender peerden ende muplen. Op 't gheberghe van dese provincie / en insonderhepdt op desneuto-berghen / sijn wyrede dieren / als tigren / luypaerden / wolven die in dien Spaegnien noemen Adibes; daer sijn oock harten ende diergheleijck wildt seer abundant. Onder ander gheboghete is een soozte van 't fassoen van een Papillon ofte somer-bogeltjen met een langhen beek / en frap

ghekouckende berckens / die seer werden gheestimert tot de wercken: en eten niet van bloemen oft den dauw van dien als de hyen: als den regen op houdt ende de drooghte komt / soo hechten sy haer aen den boom met den beek / ende blijven daer doot: ende 't naeste jaer met den regen werden se weder levende. Dit bogeltjen is van ghedaente als hier is upt-gheschildt. Een legue van Tepeaca is een steen-roofde van jaspis ende marmoz / dat seer gheacht woort. Daer en valt gheen sout noch cotton / moet daer van elders ghebracht worden. In dese Provincie van Tepeaca sijn vijf kloosters van Sinne-woorders / die de Sacramenten administreren / ende haer beoepen met de Indianen te leeren. In elck een van de vijf vlekken van dese provincie is een hospitaal daer de arme in-ghedoozene wozen gheden. Dese Provincie is seer ghelegghen om de wech van Vera Cruz naer Mexico te verseekeren / alsoo sy bepde de passen commandert / waer van d'een woort ghenoeit Siculchima, daer de Spaegmaerden erst dooz in 't landt quamen / ende de andere Gnochula ander-half legue van Tepeaca, daer de koninglijcke wech dooz komt van Villa Rica ofte Vera Cruz, ende alle andere deelen van de zee-kulle / naer Mexico toe.

Het dertziende Capittel.

Van de Stadt VERA CRUZ, ende de voornaemste haven van NOVA HISPANIA, welck ghenoeemt vvoordt St Iuan de ULUA.

Her. de-
scr.

DE Stadt Vera Cruz, die oock anders ghenoeemt wierdt Villa Rica, is gheslegghen op de hooghte van achtien graden een wepnigh meer/naer 'tlegghen van Herrera; maer de directie van kourlen by de Spaegniaerden upt-ghegheben/ ende by Mr Hackluyt vertaelt/ sullen Villa Rica op negentien graden en een half/ ende Vera Cruz een wepnigh naer het zuyde-oosten van Villa Rica verscheyden/ soo dat het twee verscheyden plaatsen schijnen te wesen/ dan de plaetse die nu bewoont is/ wordt meest ghenaeemt Vera Cruz, en sal ongebaertlijck legghen op de hooghte van negentien graden: ghelijck de selve by Linschoten oock gheschiet wordt. (Siet hier naer by St Iuan de Ulua.) Van Mexico, dooz den eenen wegh selsich leguen, ende dooz een ander en vijf-en-selsich/ verscheyden; een viertdeel van een legue van de Zee; daer woonen meer dan twee hondert hups-ghesinnen van Spaegniaerden: daer is des koninghs kasse/ ende een hups van contractatie. Doch naer andere verhalen/ woont daer meest Zeebaernde volck/ ende die haer geneeren met goederen 'tseepe ende aen landt te brengen: dooz dien dat hier alle de vloren plegghen te ontladen/ ende waeren vier oft vijf maenden daer mede belich/ dooz dien dese Stadt vijf leguen ghelegghen is van de haven St Iuan de Ulua (daer top hier naer van sullen spreken;) nu worden de vloren meest ontladen in een plaetse ghenaeemt Boytron, die maer tachtentich passen en is van de voorscheyden haven/ welck soo ghenoeemt wordt naer een herberghe die daer was/ dan begint nu een straete plaetse te werden. De Stadt Vera Cruz, ende alle de Zee-kuste is seer onghesont; de oorsaecke is/ dat het in heel Nova Hispania reghent van April af/ tot het eynde van September ende te Vera Cruz, ende op de gantsche noorde-kuste/ reghent het met een oorde ende oost-zuyde-oorde wind/ ende dat meest des avonds: ende ghelijck't van des morgens tot des avonds het is/ ende de Sonne sterck schijnt/ ende van s'avonds tot s'nachts reghent; Vera Cruz ghebouwt zijnde op seer sijn landt/ sonder dat daer eenighe loopende stroom is/ ende al 'treghen-water dvinght in 't landt/ ende wordt daer dooz de koude van de nacht besloten/ s'ander daeghs soo treckt de heete Son de ochtinscheit op/ ende met een hanghe hitte jaeght het dooz de neusgaten in de herstenen/ soo dat schijnt de selve dooz-boordt woeden/ ende gheeft heete koopten daer veel van sterben; ende men siet klaerlijck dat die bapenren sennigh zijn/ dooz dien op de plaetse van de Stadt/ daer in tijdt van den reghen een poel werde ghenaeckt/ groepen alle morgens ontelbare klepne paddekens/ met sterren ende voeten/ ende in wepnigh daghen vallen haer de sterren af/ ende sijn groote padden die s'nachts een schickelijck gheluydt gheben; bemessens desen/ soo is daer by een rievier/ de welcke hoe-wel het goet water is ende ghebouden wordt/ is nochtans den heelen dagh warm; ende volck in de luyt komen de om haer werck te doen/ dooz de quade bapenren ende warme wateren/ worden sterck; ende 't selve gheschiet op alle de kuste van de noorde-zijde van Panuco af tot Goazacoalco tot. In de maendt van November tot het eynde van Martio en reghent het niet een druppel/ ende daer waepen stercke noorde-winden: het isser koude/ ende dan is het aerdrich droogh/ ende 't is daer soo ghesonde als in Mexico/ ende die in dien tijdt daer aen komen/ en hebben gheen noode van sterck te worden/ dan hebben weder noode van niet de noorde-winden teghen de taal om stercken ghedreven te worden niet haer scheep. Iohn Chillon verhaelt dat Vera Cruz legh by een rievier/ ende dat alle de faciturs daer woonen om de goederen die van Spaegniën komen/ te ontfanghen/ ende de vloren weder te laden. Zijn ontrent vier hondert in 't ghetal/ doch en blijven daer niet langht

d. 4. l. 9.
c. 6.

langhet dan tot dat de bloote ontladen ende weder ghesladen is/ welck is van het eynde van August tot het begin van April: ende dan schepdenke van daer om de ghesontsheden van dese plaetse. Seght mede dat gheen vrouwen hier van kindt verlossen/ dan datse soo haest sy ghewaer worden groot te gaen / haer in het landt begheven om de gheinfecteerde lucht te mijden: hoe-wel sy ghewoon zijn alle moeghen wel twee duplent stucken vees dooz de stadt te drijven om de quade vapeuren van 't aertrijck te bycrcken. De zee-haven wordt ghenacmt St Iuan de Vlva, ende is ghelegghen vijf leguen van de riviere van Vera Cruz (naer het zuydt-oosten / als Henry Hawks getuyghe) tusschen de kust ende een kleyn Eplandeken/welck ontfent een legue in 't om-gaen is/ omringelt van klippen ende sterckroffen/ ende soo leegh dat de zee 't selve met de bloet sommijds bedeckt / teghen over de mondt van de riviere van Vera Cruz. Men komt in dese haven dooz twee canalen, die meest gheschuypt wordt / is die sy noemen de la Laxa: de andere noemense la Canal Gallega, welck seer diep is / ende daer worden de schepen met kabels vast ghetuyghet aen een mup: van meer als vier hondert voeten / aen koperen ringhen / ende als de noorde-windt sterck waepet / soo ligghense daer niet seer secker. Robert Thomson die daer was in den jare 1555. ende de volghende jaren/ beschrijft dese haven aldus.

Her. de-
script.Engel-
sche
10126.

De haven van St Iuan de Vlva is een seer kleyn Eplandt leegh by de water. kandt / 't byredtse daer af niet over een boogh-schoot over/ende leghet twee stadien van 't balle landt; daer was in mijn tydt maer ten sups / en een kleyn capelleken om misse in te segghen / in al het Eplandt. De zyde naer 't landt toe is by menschen handen ghemaect met harde steen ende graveel/en is vier baden diep recht opwaert dooz de schepen so naer 't landt liggen/dat ghy van de booysteeven op 't landt kondt gaen: sy zijn ghewoon een groote keten te doen aen haer boepe-reepen/ende een ancker te landt-waert in te leggen/ende 't is al weynigh genoech om de schepen wel vast te legghen / teghen de nooydelijcke winden / welck komen van de kust van Florida; ende de schepen dickwoils teghen de wal aen drijven. De koningh was ghewoon hier tounctijf Swarten te houden / die anders niet en deden als het Eplandt te repareren/daer het quaet weder 't selve beschadighde. Al 't landt daer ontfent is black / ende een legue van de strandt een groote wildernis / met veel wintre daer in / soo dat het hooft-volck als het haer lust / daer heen trecken / ende 't wildt dooden/ende byenghen 't seerp om haer volck met te maken. Een ander Engellman Iohn Chilon die daer was in den jare 1568, ende de volghende jaren / seght dat de koningh daer houdt vijckich soldaten met haer Capiteyn om de forten te bewaren / ende ontfent hondert ende vyckich Swarten die al 't jaer langh besich zijn met steen te byaghen vooz de timmeragien ende ander gheschuypt / ende om de schepen die daer in komen / met haer kabels vast te maken. Daer zijn twee holtwercken gheleght aen elck eynde van de mup: welck mede is aen 't selve Eplandt / daer de schepen zijn ghewoon te ryden / ende haer vast te maken aen de mup: / soo naer / datse op 't landt konnen spinghen.

Henry Havks die daer was in den jare 1572 seght dat de Spaegniaerden naer dat Mr Iohn Hawkins daer gheweest was met syn schepen / een sterck fort op dese haven leyden / dooz dien het de beste haven is dierc hier hebben. Dat dese haven heeft dyp canalen om in te komen / van welke de nooydelijcke de beste is van allen / gaende langhs het balle landt henen: ende aen byde zyden van de canalen syn veel kleyne klippen / so groot als kleyne tonnen: soo dat een bedencken geeft / dan daer en is gheen vrees van te hebben.

Mr Iohn Hawkins was daer gheweest in den jare 1568; ende quam in dese haven den 16 September, ende vondt daer swaer ghesladen schepen ligghen / die wel wederdt werden gheshouden twee hondert duplent ponden stercklings in silver en gout: verlocht alleen probiande vooz syn schepen / ende dat vooz waren: den 17 quamen daer dertien schepen / van de vloote welck quam van Spaegnie/

ende

ende daer op een nieuwe Vice-Konop/wesende weert geestmeert wel ses miljoenen: hoe wel hy de selve hadt konnen buyten houden/ (in welken gheval die vloot hadt moeten verloozen gaen) soo liet hy die in-komen op secker beloften / dat hy alles soude hebben dat hy begeerde: dan wierdt hem qualijk ghehouden/ soo dat hy daer veel volcks verloor/ ende alle syn schepen op twee naer / met de welcke hy onguam/ doch soo reddeloos en met soo wepnigh virtualie/ dat hy naer veertien daghen in de uiterste miserie gheswermt te hebben in de zee/ ghenootsacht waas 't landt aen te doen/ ende in 't innerste van de Golfo van Mexico hondert van syn volck aen landt te setten / die naer veel miserien/ ende ernige van de Wilde doodegheslaghen/ ende alle naecht upt-gheghut bielen in handen van de Spaegniaerden van Panuco, ende wierden voorts naer Mexico ghebracht/ daerle wepnigh upt-ghenomen allenskens om-quamen.

Een half dagh-reys van Vera Cruz (seght Robert Thomson) naer Mexico toe / is een herbergh-plaetse van vijf oft ses huplen / genaemt la Rinconada, het is leege ende blacke gront tusschen beyden / ende oock onghesondt landt: maer een half dagh-reys voorder soo ghy begint te komen aen 't hooghe landt/ sult ghy een schoon / goet ende aen-ghenaem landt vinden als eenigh in de werelt / ende hoe verder ghy komt hoe beter / tot dat ghy komt aen Puebla de los Angeles, welck is hy de 43 leguen van Vera Cruz, ende tusschen beyden zijn veel doppen van Indianen / en seer schoone velden ende ackers / riebieren van versh water / foresten ende groote bosschen seer fraep om te aen-schoutwen.

John Chilton beschrijft syn reys te lande albus: Van Vera Cruz kommen te Xalapa, welck zijn seftien leguen, ende is een seer ghesondt bodem: van Xalapa leben leguen voorder seght Perota, daer seker hupskens zijn van stroo gemaect/ die de Spaegniaerden noemen Ventas, daer Spaegniaerden in-woonen om de replende man te herbergen, is gelegen in een groot bosch van pijn ende cedar-boomen/ t'lant wesende seer kout/upt oorsake van de mersu die daer al 'tjaer dooz seght op 't gebergh. Daer is ontallick wilt/gelijck als groote muplen/ en met getweldighe groote hoozen. Negien leguen van Perota liggen de Fuentes de Ozuumba, welck zijn seker springen van water die upt de rots-stemen voort komen in 't midden van den hooge wech/ daer insgelijck secker hutten ende huplen zijn ten eynde voorsz./ende acht leguen voorder is Puebla de los Angeles: ende vier leguen meer naer 't nooyden Tlascala, welck is veertien leguen van Mexico. Daer is noch een ander blecke een legue van daer ghenaemt Chetula, daer wel seftich duplent Indianen woonen/ ende niet boven twaelf Spaegniaerden.

'T landt tusschen Vera Cruz ende Tlascala, noemden de Indianen certijds Cotalta, ende is ghelijck Andaluzia in Spaegniën.

Het veertziende Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste van 't Bisdom van TLASCALA aende noorder-zee, met de Eylanden daer onder gheleghe.

HET Bisdom van Tlascala heeft op de nooyt-kuste de riebier Alvarado, daer syn luiten scheyden van 't Bisdom van Guaxaca: dese riebier wierdt ontdeckt hy Iuan de Gryalva die eerst Novam Hispaniam heeft ghebonden: de Indianen noemden de selve Papaloava, ende de Spaegniaerden Rio de Alvarado, om dat hy de eerste is gheweest die met syn schip daer in voer. Daer aen volght een andere riebier die de Spaegniaerden noemden Rio de Banderas, om datle in die eerste ondeckinghe van de in-woonders ghelockt wierden met witte laciens aen hooghe stocken vast ghemaect. Voorder aen seght een Eplandt/ hy het vaste landt/welck sy noemden Isla Blanca, dooz dien het wit landt heeft; een wepnigh verder is een ander Eplandt vier leguen van de kuste/ welck sy noemden Isla Verde, dooz dien het vol van gheboonte is; een wepnigh voorder is noch een

een ander Eplandt anderhalf legue van het vaste landt / welck Gyalva noemde
 Isla de Sacrificios, doo; dien sy daer gelyck een autær bonden / ende menschen die
 onlanghs geoffert waren / de borsten geopent / de armen ende bremen af-gesneden /
 ende de wande al met bloet besprenght. Henry Hawks seght dat de Spaegniaer-
 den in voo;tyden haer goederen hier plegghen te ontladen / dan dat 't selve heb-
 ben naer-ghelaten / doo; dien sy segghen dat daer gheesten domineren; doch de
 noo;de-wunde is hier seer contrarie / ende destrueert veel schepen ende barcken.
 Tegghen ober die Eplandt Isla de Sacrificios, is ghelegghen een rievier die Her-
 rera in syn beschrybinghe noemt Rio de Almeria, ende seght dat daer in den jare
 1522 gheleght was de stadt Medellin (naer de naam van Cortes vaderlycke d. 1. 1.
 stadt) dyp leguen van Vera Cruz; dan dese stadt wierdt weder te niet ghebaen c. 16.
 in den jare 1525; doo; de officiers van de koningh / die in absentie van Cortes,
 upt een haet die sy op hem hadden / alles in disorde stelden. Dus stek Herrera
 Almeria by oosten van Vera Cruz; daer andere / ende sy seik op andere plaatsen
 seght / dat Almeria welck de Indianen in haer tale noemden Naothlan, gelegen
 is twaelf leguen van Vera Cruz naer Panuco toe; heeft haer oorspronck upt de
 Cordillera die ober langhs loopt / doo; de provincien van de Totonaques ende
 Micanle, ende tusschen bergen doo; loopende / komt upt in de noo;dt-zee: de be-
 schrybinghe van kourten by Linschoten, noemt dese plaetse los Campos de Al-
 meria, ende is een merck-tecken doo; de piloten / en is ghelegghen op twintich
 graden / ofte als Figueredo in syn Roreiro stek op twintich graden en een half.
 Van eer ghy hier komt / hebt ghy naest Isla de Sacrificios het Eplandt van S^r
 Iuan de Villua bozen verhaelt / ende de rievier van Vera Cruz, welck seght van
 't Eplandt van Sr Iuan de Villua naer 't noo;dt-westen als bozen verhaelt; ende
 langhs dese rievier byenghmen de goederen naer de zuyt zee doo; de rievier van
 Teoantepeque, welck is aen de voo;schryben zuydt-zee: naer het noo;den van
 de rievier Vera Cruz is ghelegghen Rio de Zempoala; (Herrera schryft in syn
 histo;ye dat de vlercke van Zempoala ghelegghen is vier leguen van Vera Cruz)
 ende noch voo;der Rio de San Pedro ende San Pablo, welck mede haeren oor-
 sponck heeft in de Cordillera van 't gheberghte daer wy hier bozen hebben van
 ghesproken; dese rievier is ghelegghen op de hoogte van een-en-twintich graden
 naer het segghen van Linschoten in de beschrybinghe van de kourten. De
 Spaensche kourten by Haekluydt upt-gegeven stellen tusschen Zempoala ende
 Rio de San Pedro, ende San Pablo, Punta de Hidalgo ofte Punta Delgada, ende
 segghen dat de kust tot daer toe streckt noo;dt-oost ende zuydt-west / ende
 noch voo;der Rio de los Cazonos, ende daer aen Tuspa, ende eyndelyck Tamia-
 gua ontrent het Gouvernement van Panuco. De Spaensche kourten noemen
 Rio de los Cazonos, Baya de los Cassones, ende segghen dat het is een diepe Ba-
 hia, daermen hem moet van wachten / ende dat daer eyndighen de berghen van
 Tuspa, welck zijn hooghe berghen legghende binnen s^r landes / ende streckende
 noo;dt-oost ende zuydt-west.

G U A X A C A.

Het vijftiende Capittel.

Partieuliere beschryvinghe van 't Bisdom van G V A X A C A,
 ende gheleghenheydt van dien.

Het Bisdom van Guaxaca, welck soo voo;dt ghenoeemt naer de principaelste
 provincie daer het in seght; ende Anriquera, naer de hooft-stadt van 't selve
 Bisdom; is ghelegen tusschen 't Bisdom de los Angeles, ende de Bisdommen van
 de Audientie van Guatemala; heeft de lenghte van hondert en twintich leguen
 van de ene zee tot de andere langhs de limiten van 't Bisdom van Tlascala, ende
 selich

seftich leguen langhs de limiten van het Wildom van Chiapa; heeft in de breedte 100 leguen langhs de kuste van de zuydt-zee / ende vyftich leguen langhs de kuste van de nooydt-zee. In dit Wildom zijn veel fchoone provincien / doch de eerste ende dooy-naemste is Guaxaca, welende een vallepe daer den eerften conqueftur van Nova Hispania, Don Hernando Cortes den naem van kreygh el Marquis del Valle; dese vallepe begint van den bergh ghenoomt Cocola, op de limiten van Guaxolotitlan; is seftien leguen langh / met seer veel dorpen ende woon-plaesten; op de hooghte van achthien graden / tachtienich leguen van Mexico naer het zuyden toe; hoe-wel het een landt is daer weynigh rievieren ofte fonteynen zijn / is nochtans seer vruchbaer / ende daer is gheen gebreck van water; de in-woonders van dese vallepe fpreken de tale van de Zapotecas. Daer vallen seer veel mineralen / daerfe silber ende goudt upt fineren / kristal / koper-roodt; ende veel gescerenten van differente couleuren / teghen 't grabeel ende bloeden / oock bezar-steen naturel ende perfect: daer valt veel sijde / tartwe / en Maiz. Daer soude wel wijn en olve groepen; daer valt oock Cochenilla ende Cannafistola. Alle vruchten / zaden ende andere krupden van Spaegniën willen wel daer dooyt-komen: en 'tvee van alderley soorten riect daer seer wel. In 't gansche Wildom van Guaxaca en is niet een rievier ofte daer en valt gout in / ende de Indianen en louben geen dingh gebreck hebben / soo sy maer wilden wrecken; doo; dien haer niets en gebreckt van eet-waeren / ende om te kleeden. Sy hebben het Cacao, welck is een vrucht als amandelen / die daer doo; gelt dient sy maken daer oock wijn af; ende ghebraden / zijn seer goet om eten; ende worden doo; een goet dorstfel ghehouden. Daer waft seer overbloedich een kruppende heester / welck de Wilde noemen Huitzpacoel, met puntige bladeren: dyaergh klepne roode blomkens op een trocken aen 't upterste van de tachtens / upt de welcke een vruchte doot komt die van ghedaente ende groote de hael-noten gelijk is / met dyp witte keernen; het brenghet son bloepfel ende vruchte dooyt 't gansche jaer doo;. Dyt ofte leven naer dat de siecke ofte persoon sterck is / 't vlietken daerfe mede ghedeckt zijn af-ghehouden zijnde / zijn seer krachtigh om te purgeren alle siegmarijke ende gallige humeuren / beyde van boden ende van onder / sonder eenigh lefel ofte ghebaer / doo; dien de kracht teffonds vergaet alfinen daer eenighe sijde op in-neemt. Het zijn ghelonde ende frische landten: De sijde wierdt daer reed ghetwonnen doo; de industrie van de Spaegniaerden van de moer-bespe boomen van 't landt; daer de Indianen waren ghetwoon pampier te maken van den twerden bast: maer nu hebben de Spaegniaerden daer soo veel moer-bespe boomen gheplant / dat daer oncalijcke sijde werdt ghetwonnen / ende soo de Indianen daer ghiende van gaben / ende van andere dinghen / men soude daer vyf Bisschop-dommen komen op-richten / dan nu en betalen de Spaegniaerden maer alleen ghienden. Dit Wildom begriypt in sich wel dyp hondert en vyftich blecken van Indianen / ende in de selve / nescens wel dyp hondert Estancias ofte landt-huysen) meer dan twee hondert en vyftich duplex Indianen die tribuut betalen: heeft wel hondert en twintich kloosters van Dominicanen / en noch meer schoolen van Priesters. In dese provincien woonden wel 13 differente talen ghesproken / doch de generale is die van Mexico. Afskens de provincie van Guaxaca, daer top nu van hebben ghesproken / soo zijnder noch onder dit Wildom vele andere provincien / ende insonderheyt de rijke provincie van Misteca, Tutatepec, ende andere daer top nu verbolghens van sullen spreken. Sullen alleen dit noch in 't generael segghen / dat hoe-wel 't gansche landt upt-genomen de vallepe van Guaxaca ende andere / seer bergachtigh ende wyeet landt is: soo is het landt doo; de meestendel vruchbaer: ende daer wassen veel boomen ende krupden / soo ghelonde ende hysfame / als vergiftighe: insonderheyt soo is in dese vallepe Guaxaca een krupdt van sulcken sonderlinge kracht / dat soo men begeret een mensck te dooden binnen 6 jaers / soo geseft men hem dat te drinken dat een jaer ghepluckt is / ende soo men in een dagh begeret te doen sterben / dat welck

d. j. l. j.
c. 11.Herrert.
descript.d. j. l. j.
c. 14.d. j. l. j.
c. 12.

welck een dagh ghepluckt is. 'T landt pleeght veel te lyden van de aert-bevingen ter wylen de Indianen noch hepbens waren / dan houdt nu wat op / welck de Spaegniaerden toe schryven den heftighen Marcialis, die de kercke van Antequera voor haeren Abbocact heeft.

Het tsehiende Capittel.

Besondere beschrijvinghe van de Provincie van MISTECA, ende andere Provincien daer aen gheleghen; behoorende tot de Provincie van GUAXACA.

DE provincie van Misteca woort ghedeelt in twee deelen / waer van de eerste woort ghenoemt Misteca Alra, ende de ander Misteca Baxa; ende in beyde spraken de lieden haer differente talen. Misteca Alra is gheleghen tusschen Mexico ende Guaxaca, breetich leguen van Antequera naer 't westen. Misteca Baxa leggt meer naer de zuyde-zet toe. In dese provincien hebben meest alle de riebieren ende beken gout; ende de Indianen trecken met vrouwen en kinderen naer een beke die haer naelt gheleghen is / met probiande voor thien oft twaelf daghen / en vergaderen met gemak so veel gouts als sy konnen / welcke sy in pulver in sekere schachten van hoenderen bewaren / ende trecken daer mede op de markten daer men slossen ende vuyts verkoopt / ende mangelen daer tegen 't goudt wat sy van doen hebben / ende keeren naer haer wooninghen / ende en ballen niet eer woerd aen 't wercken door dat haer probiande op is / en willen niet jaepen / oft pets ter handen trecken / van eten ende dyncken / ende slapen: versamelen indigheijcks 't goudt datse voor tribuyt moeten gheven / sonder datmense elders kan toe beweeghen / want willen anders niet doen / legghende dat haer kinderen moghen doen als sy ghedaen hebben. In de vleeke van Cuarrishlan waelt groote menichye van de woctelen die men noemt Mechoacan.

In de Jurisdicte van de vleecken van Cuerrlavaca ende Tequicistepeca is een seer hooghen berg / daer een speloncke in is / die door een Dominicaner monnick met eenighe Indianen is besocht: sy vonden de mondt seer engh / soo datter maer een tellen in en mocht wat inwaerts is een bierkante plaets van ontrent vyftich voeten: dan sijnder sekere putten / met trappen / ende daer begint een wegh met veel kromten in maniere van een Labryinth / daerle een uppe langh door ginghen / maeckende een koozde vast om niet te verdoalen; quammen aen een groote plaets / in 't midden van welcke is een fonteyne van goet water; ende langhs de ene zijde passeert een riebiercken / ende gaende door door de speloncke / ende gheen eynde vindende / keerden weder / haer behelpende met de koozde. In de selve jurisdicte op sekere hooghe berg / welck sy noemen de St Antonio, woonen eenighe Indianen in sekere putten tusschen de klippen / welck van thien tot twintich voeten langh ende breedt zijn / ende deser holle-putten isser meer dan hondert / daer sy met vrouwen ende kinderen in woonen / ende men kan die niet geen middel van dese maniere van leven dixerteren. Daer sijn oock twee hooghe berg / die seer wijt van den anderen beneden-waerts sijn / ende de toppen komen soo naer boven by den anderen / dat men met den eenen voert op d'een / ende den anderen voert op d'ander kan staen.

Aen de provincie van Misteca confineren sekere woon-plaetsen by de Spaegniaerden genamt Pennoles, welcke sijn ses / ghelegen d'een naer den anderen / ende streckende nooyt ende zuyden; waer van de eerste was ghenaemt Yzquinrepec, ses leguen van de Stadt Antequera: in dese plaetsen hadden de Koninghen van Mexico eenrijcs haer guarnisoenen. Ende ontrent dese Pennoles ofte rodfien is groote apparitie van goudt ende mijnen van loot / ende een woertel die bequaemelijck door zepe kan ghebruyckt worden. In de vleeke van Totomachiapa is een wonder groote speloncke / welck een groote openingh heeft naer het zuyden /

en streckt in naer 't noorden; men heeft daer wel een half mijle inghegaen / maer niet verder / doo; 't water datter in is. Naer 't zuidt-wellen van Guaxaca leght de provincie van Tutepeque, welck veel woon-plaetsen heeft langhs de kust / ende is meer als sestig leguen langh; ende de provincie van Rio de Alvarado, tusschen 't noorden ende nooyt-oosten; de provincie van de Zapotecas naer 't nooyt-oosten van Antequera; ende Guazaualco, op de limien van Tabasco; alles hardt land / soo datter om die oofsake weynigh goudt versamelt wo;dt / hoe-wel daer veel mynen van goudt in 't selve landt sijn.

d. j. l. j.
c. 14.

De provincie van Zapotecas is al berghachtigh ende klippigh / ende soo groot van begrip als de provincie van Misteca; daer waelt by naer alles 't ghene waelt in de andere provincien: 't volck van de lande was een eydelijck volck / haer overste woonden te Teozapotlan, ende hadden continue oozloghe met de Mixes, welck een volck was dat in het ghybergher woonde. De Zapotecas gingen er tijds meest met vellen om-goyt / dan nu kleden sy haer / koeten haer hapt / ende d'aghen meest hoeden.

Onder de provincie van Tecoaantepec, (welck is te segghen bergh van de tigen) loeterden de volckeren die men noemt Mixes, die van diverse talen waren: dese provincie leght op de hooghte van seshien graden / sestig leguen van Soconusco: In die provincie wo;dt Liquidambar ghevonden. Van de provincie van de Miges sullen wy hier naer spreken / by de stadt van San Ilfonso.

In de provincie van Guazaualco ende Yluta, als mede in de provincie van Cuezxarla hadde 't volck veel Joodische ceremonien / ende bescheden haer / segghende datse sulckis boor: een oudt ghebruyck hadden; desghelijck men niet licht in andere quartieren van West-Indien en heeft ghevonden.

Het leven-ghien de Capittel.

Beschrijvinghe van de Steden der Spaegniaerden in dese provincie van GUAXACA.

Her. de-
script.

DE eerste ende booy-naemste stadt van dit Bldom is Antequera, welck is ghelegghen tachtentich leguen van Mexico naer het zuidt-oosten / op de Koningslijcke wegh van Chiapa ende Guatemala; in de fraeye vallepe van Guaxaca. De rievier van dese stadt spruyt van onder de aerde / teghen over Cimatlan, ende neemt haren loop naer 't ghybergher van Coatlan twee leguen van daer / ende oock twee leguen van Guaxaca. Een half mijle van de stadt / teghen over eenen bergh / welck liet naer het noorden / leght een punt van een berghsken / ende daer loopt een vallepe af die heel black is / ende wel acht leguen langh; welck is de booyf: heben plantante vallepe van Guaxaca, ghetempeert ende van seer ghesonde lucht / daer overbloedsijck alle dinghen booyt-komen / ende insonderheydt seer goede vruchten van Spaegnien daer ghebracht ende gheplant. De stadt heeft een schoone Cathedrale kercke / welckes pilaren al van marber sijn / upt een stuck ghelouwen / seer groot ende dick: Daer louden naer 't segghen van Herrera in dese stadt vier hondert huyl-ghesinnen van Spaegniaerden woonen. Van Iohn Chilton die daer was in den jaer 1570, verhaelt datter maer vijftich Spaegniaerden en woonden in dese stadt / ende menichten van Indianen. Dat alle de Indianen van dese provincie haer tribuyt betalen in mantels van cotton ende Cochinilla, welck seer abundant groeyt in dit gantsch quartier.

Her. de-
script.

De tweede stadt wo;dt ghenaemt S' Ilfonso de los Zapotecas, twintich leguen van Antequera naer het nooyt-oosten; men handelt daer met goudt / cotton ende Maiz, ende daer sijn meer dan dertich duysent Indianen die onder tribuyt sitten.

Dese stadt is ghelegghen op 't ghybergher / in de provincie van een secker volck / die men noemt Miges: welck is een volck van goede natuer / met langhe haerden /

een

ren dūck dat seltsaem is in die landen / ende haer tale is seer grof in 't spreken / ges^{d. 4. 1. 9.}
lyck die van de Hoogh-duytschen; is wyerd ende strydbaar volck / ende seer ghe^{c. 7.}
negghen tot menschen vleesch te eten; gūghen eertijds naerke / alken een harten-
bel om de heupen ghegozt / welck vel seer wit is / ende wel bereydt met menschen
herkenen. Men heeft dit volck moeten t' onder-lyngghen met de honden / dooz
dien men daer te peerde niet by en mach; In de Stadt van Ite sonso en woonden
eertijds niet meer dan 30 Spaegniaerden in hutten van stroo; de welcke het daer
swaerlyck souden hebben konnen houden; ten ware dat haer honden haer van de
Indianen hadden beschermē; ende de byzēle van de honden heeft dit wyerd ende
guact volck epndelick tot Rite ghebracht.

De derde Stadt is ghenoeemt St Iago de Nexapa, ghelegghen in de valleyn Her. de-
van Nexapa, twintich leguen van Antiquera naer het oosten / in de wegh naer scrip-
Chiapa ende Guatemala; John Chilton die daer doozreylde in den jaere 1570.
seggt dat dese Stadt van Nexapa leght op seer hooghe berghen in de provincie van
Zapotecas, ende datter ontrent de twintich Spaegniaerden woonen / die daer
legghen wt bebel van den Koningh van Spaegniē / om het land daer ont-
rent in byede te houden; want de Indianen sijn seer rebelligh; ende dact-
om soo gheeft de Koningh de leden ende doypen van dit land aen dese Spaeg-
niaerden.

De vierde Stadt van dese provincie is la Villa del Espiritu Santo, in de provincie Herres.
rie van Guazacoalco, op de kust van de nooyt-zee / op de linien van Tabas-
co, neghentich leguen van de Stadt Antequera; is ghebout in den jaere 1522;
by Gonçalo de Sandoval; heeft onder sich by de bysich doypen ofte woon-
plaetsen van Indianen / ende is ghelegghen aen de handt van de riebierre / naer
het ghelweste van Chiapa toe; by leguen van de zee; Don Hernando Cortes d. 4. 1. 3.
gaf aen de eerste hoghers van dese Stadt veel vlieden van Indianen en Enco-
mienda als de Spaegniaerden het noemen / ende insonderhepdt Guccollan;
Cuiatlan ende Quezaltepec; welcke volckeren veel moeyten hebben ghekoft om
te bezydighen ende onder de slaverny der Spaegniaerden te byenghen dooz
dien 't en hardt ende strydbaar volck was; doch hebben epndelick oock onder
't jock moeten bygghen.

Het achtiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kust ende havenen van Guaxaca, beyde
op de nooyt-zee, ende op de zuydr-zee ghelegghen.

DE kust van dit Bidsom van Guaxaca aen de nooyt-zee begint aen Rio de
Alvarado, welck haer oorspronck heeft in het gheberghte van de provincie
der Zapotecas; ende onder andere provincien / komt ghelooopen dooz de pro-
vincie van Chinantla; ende kerrende van daer ober dwers dooz de selve berghen
daerle eerst ypt ghekomen is / neemse haren loop in de nooyt-zee tusschen Rio
de Guazacoalco ende St Iuan de Vlwa. De riebierre Guazacoalco is en seer
grootē riebierre; Don Hernando Cortes sondt in den jaere 1520; Diego de Ordas d. 4. 1. 6.
om dese riebierre te besoeken; sy diepte de mondt van dese riebierre / ende bondt
cupen by bademen watens in 't in-komen van de riebierre / ende hoe men meer de
riebierre op-quam / hoe sy de selve dieper bondt; waer dooz / als mede om haer
grootē / de piloten die daer met waren / opinierden dat het een strate ofte dooz-
ganck konde wesen tot de andere zee. 't Land daer ontrent is goet ende bequaem
om bee te boeden / ende de haven wel ghelegghen dooz de commercien met de
landen van Hispaniola, Cuba ende andere / hoe wel wel hondert ende twintich d. 4. 1. 6.
leguen verscheppen is van Mexico. Herrera seggt elders dat het hondert ende
dertich leguen is van Mexico. Linschoten die leght in syn beschrijvinghe van
West-Indien dat de riebierre van Alvarado ende Guazacoalco van malkā-
deren

d. j. l. 6.
c. 11.

deren legghen byſich leguen. Oock ſoo heeft deſe provincie op de kuſte van de nooyt-ze de rievier / welck Herrera in ſyn Deſcription de las Indias noemt Aguualco, ende elders in ſyn hiſtorie Aquivilco, welck een half mijle van de zee honderd ende meghentich paſſen byedt is / ſoo datſe dienen kan vooyſen haben.

Engelſche
voyag.

137 Doo is hebt ghy aen deſe kuſte Roca Partida, welck is een punt van 't landt van 't gheberghe van St Martin af-loopende / welck ten vermaert gheberghe is / dooy diert daer eenighe ſchepen ontrent vergaen ſijn / op een rye van blinde klippen / die langhs de kuſte teghen over het ſelve gheberghe legghen / welck geberghe ſoo is ghenaemt by den eerſten ontdecker Iuan de Gyalva in den jare 1518. Dit gheberghe is een ſonderling merck-ſtecken vooy de ghene die deſe quartieren twiſſen bezejket de beſchryvinghe van kouten by Linſchoten, ſeght dat het twee hooghe berghen ſijn / maekende in 't midden een groot ſchepſel. De kouten by de Engeliſche up-ghegeben legghen dat deſe berghen ſtrecken nooyt-wel (nde zuyd-oost / ende datſe een ſchepde in 't midden hebben / ende aen 't nooyt-westen hooghe zyt, aen de zuyd-oost zyde binen 't landts ſiet men hooghachtigh land / welck wooyd ghenoecht Pan de Minſapa, welck is als een ronde bol broods / niet ſeer hoogh. De berghen van St Martin legghen op de hooghe van archyien graden minen byſde part. Gyalva in ſyn eerſte ontdekkinghe ſiet hier noch een ander rievier / welck de Indianen noemen Tonal, ende de Spaegniaerden gavenſe de naem van St Anthoñ.

Herrer.
deſcript.Engelſche
voyag.

Op de kuſte van de zuyd-ze heeft die Wiſdom van Guaxaca de haben van Guatulco (welck andere oock noemen Aguualco) op de hooghe van byſthien graden en een half naer het legghen van Herrera; ende naer het legghen van de voyagie van Thomas Candish, op de hooghe van byſthien graden ende veertich minuten. Het is een ſeer groote ende goede haben / ende die deel ghyfrequereert wooyt. Sir Francis Draeck doende ſyn voyagie om de werelde in den jare 1577, quam in 't jare 78 in deſe haben van Guatulco, ende nam het oedeken in / ende plonderde 't ſelve / ende trock weder wegh. Daer naer werdt deſe plaetſe wederom in-ghenomen by Candish in den jare 1587, ende verbyzande met de kette ende tol-huys. ende daer waren naer 't ſchryben van de Engeliſche by de honderd huſen. Daer Iohn Chilton die daer was in den jare 1570, ſeght dat in deſe plaetſe niet oer vier oft byf Spaegniaerden en woonen / ende een deel Swarten / die de Koningh daer onderhoudt ende dat hier alle de goederen wooyden gheladen die naer Peru ende naer de Honduras wooyden ghevoert.

Het. de
ſcript.

Op de ſelve kuſte is mede ghelegghen de haben van Tecoantepeque, welck een reedelijcke goede haben is / ende de blecke daer aen ghelegghen is groot / ende daer is een groote viſcherije van kreeften ende andere viſſchen / dieſe naer Guaxaca toeren; / op den hooghe wegh te Chyztara, is een mijne van cryſtal-beril. Tecoantepeque is ghelegghen by een veertich mijlen van Antequera; men neemt ſyn wegh dooy de Chonrale, Nizapa, ende Mexalpeque, tot welck ten mijn dit Wiſdom ſtrekt / ende heeft ſeer veel woon-plaetſen ende dooyen onder ſyn ſubjectie langhs de kuſte van de zee. Den Marquis del Valle Don Hernando Cortes heeft een plaetſe aen deſe haben ghehad die hem toe-behooyde / hondert en twintich leguen van Mexico.

7. Candish ſieldt op deſe kuſte de rievier Copalita tuer leguen van Guatulco, daer hy anckerde in thien badem waters.

11. In deſe Engeliſche voyagien dooy Mr Hackluyt up-ghegeben / vinde een pertinente beſchryvinghe van de haben van Tecuanapa ende de rievier Ometepac, met de om-liggende dooyen / welck de provincien Guaxaca ende Tlaſcala van den anderen ſcheyt. Is by een Spaegniaert woonende in dat quartier / in-geſtek / ende aen de Vice-Kop van Nova Hispania ghelonden, ſoo dat ick ooychooy heb gheacht de ſelve hier in te voegghen / ende luydt als volghet.

De haven ende smalle reede van Teeunapa heeft in 't drooghste van de somer met leegh water wepnigh minder als een baden waters / ende met hoogh water anderhalf: In den tijdt van reghenen dyp bademen ende meer. Leght naer 't westen daer de Wildonunen van Guaxaca ende Tlascala van den anderen schepden: twee mijlen van daer naer Punta de Incla oft Dordaei toe is een bape/daer de schepen by noode rijden konnen/ hoe wel 't geen sonderlinghe reede en is. Dese bape maectt aen de rechter-handt naer 't noorden toe/ een lack wat breedt en diep ontrent de kil / insonderheijt aen de zijde van Cuahintla, anders ondiep aen beyde zijden: passerende tusschen de zee ende seker bosch van ozaengie-boomen/ ende andere die langhs de kust wassen / welck niet seer breedt is / verthoont hem 't landt seer open: hoe-wel aen de zijden van Cuahintla de berghen veel klepne kreekken gheben / ende een klepnlack ghenacnt Tulaningo, ende men kan daer niet repelen / dan tusschen de zee / ende 't eynde van dit lack / welende ontrent twee mijlen sandighen grondt. Aen de nooyt-zijde is een ander klepne kreek / ende gaende langhs 't sandt een quartier van een mijl / komt ghy aen de weegh die naer Quacapotla leydt / een blecke van Incla.

De riviere van Ometepec, welck de booy-naemste is die in dese haven komt/ heeft haer beghin in de berghen van Xicayan de Tovar, ontrent vier-en-twintich leguen van dese haven / up seker poelen die van het gheberghte van Caeatepec booyt-komen / ende haer bereden een doyp Suchistlavaca in een vorghen / van weleke plaats men met lichters ende canoes tot in zee toe kan komen. Men soude hooghet op konnen baren / ten ware een snelle stroom die tusschen twee groote rotsen komt ballen / als ghy komt van Cocahulapa naer Yanguitle, beyde plaatsen op de rivier Ometepec ghelegghen; dan van de booysejde plaats is de rivier nabigabel / ende ontrent anderhalf legue van de water-zijde hebt ghy seer bequaem hout tot maken van schepen / welck bequaemelijck aen 't water kan woorden ghebroeyt doo: hulp van 't volck dat in de dopen daer ontrent woont. Aen het hooft van dese booysejeden poelen / daer de rivier begint / is ghelegghen 't doyp Xicaian, toe-behoorende de erfghenamen van Francis de Tovarende do Guillea, daer by de dyp hondert en vijftich Indianen woonen van routse sprake ende wepnigh policie / legghende ontrent de vier-en-twintich leguen van de zee. De plaetse is selvs heet / hoe wel 't gheberghte rondrom koudt is. Vier leguen van Xicaian, ende twintich van de zee / leght het doyp Aioinapa, toe-behoorende de erfghenamen van Perez Gomez, van ontrent dyp hondert Indianen van de selve spraek ende qualiteyt. Des leguen nedertwaert naer 't zuiden is de blecke Suchistlavaca, 't landt ende het volck van een conditie als vooren / toe-behoorende Gonzalvo Fernandes, daer woonen ontrent hondert en vijftich Indianen / ende is vijftighen leguen van de zee. Van dit doyp tot Ometepec zijn ses leguen, negen leguen van de zee: dese plaats is seer heet: tusschen seker berghen ghelegghen een mijle van de riviere / daer woonen by de seven hondert Indianen die de tale van Ayacastecan, Amnigan ende Niciecan spreken. Twee groote mijlen booyder is ghelegen 't doyp Ihualapa, de erf-ghenamen van Laurens de Castro toe-behoorende / dyp leguen van de riviere / ende thien van zee. Dit zijn de booy-naemste plaatsen van trafijcke: de Indianen zijn rijck van Cacao ende wijnes; die van Niciecan komen hier handelen / ende de booy-naemste Alguazil van de provincie resideert hier den mercken tijdt van 't jaer. Noch legghet bereden de rivier van Tlacolula, anderhalf legue van 't doyp Ometepec: leght het doyp Pio (ertijds frontier teghen die van Mexico) vier leguen van Ihualapa, ende ses van de zee: heeft ontrent vijftich Indianen / toe-behoorende Graviel de Chavez booghet van Mexico. Ontrent een mijl naerder de zee leght het doyp Huehuatlan, een mijl van de rivier op seker berghen / heeft wepnigh inwoonders. Een mijle booyder leght Quahuacapotla, anderhalf mijle van de rivier / ende vier van de zee / behoort tot Incla, ende daer woonen ontrent vijftighen Indische familien.

Aen't begijn van de andere poelen daer de rievier upt-lypft is het doyp Cacatepee ghelegghen / van het Gouvernement van Raphael de Trejo, daer ontrent leven hondert Indianen woonen van de Niciecan tale / twee-en-twintich leguen van zee.

De rievier van Tlacamama lyft upt de bergghen van Atoyaque ende Amufgos, seventien leguen van de zee. Daer maect het een volkomen rievier die met canoas ende lichers bevaren kan woerden tot de zee toe; te weten / van een toornigh onder Tolistlahuaca. Sy is bebaetlyck acht maenden in 't jaer / ende vier niet / dooy dien 't landt het water in dyneckt. Dicht by 't gheberghe Atoyaque, Cacatepee, ende Amufgos, ende daer ontrent valt abundantie van hout / welck licht kan af-ghespycht woerden na Tecuanapa. Dese rievier heeft mede veel doypen daer aen lofterende / eerst aen de boet van de bergghen het doyp Atoyaque, den Koningh ende de erben van Pronetto toe-behooyende / bystien leguen van de zee; daer woonen ontrent twee hondert Indianen die Niciecan sprekem; is heet landt ende civiel volck. Een myl naerder de zee / ende anderhalf myl van de rievier leght Xiealan, met dyp hondert Indianen; de booy-gaende toe-behooyende / ende van ghelycke conditien. Een myl bandit doyp / ende veertien van zee / is ghelegghen Pinotspan subiect aen Tutepec. Twee leguen van dit doyp / ende een van Xieayan, ende dertien van Tecuanapa, ende dyp van de rievier is ghelegghen de blecke Tlacamama, daer leet civiel volck woon / ontrent hondert Indianen / die de Koningh toe-behooyen. Meer naer 't zuden / byt leguen van de rievier / ende veertien van de zee leght 't doyp Pinotspan del Rey: van hondert Indianen / de booy-gaende leet ghelyck / doch van traghe spake. Sy halen grooten ryckdom upt een lach daer zoudt in groeyt. Dese rievier heeft oock 't doyp van Amufgos, achtyen leguen van Tecuanapa; heet landt / op de hooghe wegh komende van Nicieca, heeft ontrent vier hondert Indianen.

Ontrent dese rievier zyn oock twee hof-steden / d'ern toe-behooyende Pedro Bravo; ende d' ander den Autsent van dit relaes; ontrent acht oft neghen leguen van de zee / alcken grondt; ende hier is maect een doyp ghenannt Quesala, welck eertijds leet groot is gheweest / dan heeft nu maer dyp familien van Indianen. De hof-steden van Don Mattheo is meer naer 't zuden / ghelegen in een berggigh ende woest quartier / overbloedigh van ver / dyp leguen van de rievier. Wat leegher ontrent vier leguen van dese hof-stede / ende leven van de zee / is den hof ghelegghen van Alonso Pedraza daer veel Cacao groeyt. Twee leguen van desen hof / ende ses van de zee / leght het doyp van Cuahintlan, de Koningh toe-behooyende / van neghentien familien / die leet ryck zyn om de menighe van Cacao, die daer valt; dese plaetse heeft de zee aen d'ern zyde maer een half myl af. Al dese kuste van Cuahintlan tot Tecuanapa, ende de kuste die naer Huatulco loopt / is peerl-ryck / ende de Indianen vischen daer eertijds veel: Ende twee mylen van Cuahintlan ende vier van Tecuanapa, is den hof van Cacao van Francisco Maldonado ghenannt Cacahu-Atoyaque. Dit is het ghene gedrenckens weerdigh is op de rievier van Tlacamama, welck in Ometepec loopt byt leguen boven Tecuanapa. De rievier van Tlacolula heft haeren oorspronck by Chiliztlavaca, daer veel geberghe ontrent is / ende is ontrent twee leguen navigabel eerst komt in Ometepec, byt leguen boven Tecuanapa ofte van de zee. Dicht aen leght het doyp Tlacolula, ende dyp leguen daer af Azoyoque, behooyende tot de provincie van Tlapa, welck wel dyp hondert Indianen heeft / daer Chiliztlahuaca maer dyp en heeft. Alsoo dese haben leet bequaem werdt bevonden om de schepen te timmeren / soo kommen de provincien van Tlapa, (welck dicht leght by de rievier van Tlacolula,) ende van Tutepec (welck raecht aen de rievier Tlacamama) haer leet dienlich zyn / om provisie van blyzes upt de selve te doen.

M E C H O A C A N.

Het neghen-tyende Capittel.

Beschrijvinghe van de Provincie M E C H O A C A N in't ghemeyn.

Het B. Doom van Mechoacan, welck is een provincie tusschen het Artz-bis-^{Het. des.}
dom van Mexico, ende de provincie van Neuva Galicia; heeft in de breed-
te langhs de kuste van de zuyd-ze by de tachtentich leguen, ende seldich le-
guen te landt-waert in; met open limiten naer de nooydelijcke quartieren / al-
waer het hem verre upt-strecks onder de volckeren die men noemt de Chichi-
mecos; ende Mechoacan is in de mexicanaensche tale soo veel te segghen als een ^{d. 1. l. 3.}
landt daer veel visch valt. In het rijk van Mechoacan spreekte men vier ver-
scheyden talen / de Chichimeca, de Otomische (doo; dien die generatie van
de Indianen daer in groot ghetal is /) de Mexicaensche, die ghemeyn is in
ghesheel Nova Hispania, ende die men noemt Tarasca, welck is de eyghen tale /
ende de ghemeynste in dat landt / seer genitil ende kojt; de Spaegniaerden
hebben desen naem ghegheben aen dese tael / doo; dien de Indianen / als de
Spaegniaerden daer eerst in 't landt quamen / haere dochters aen de Spaeg-
niaerden gaben / ende Tarascue is soo veel by haer te segghen als schoon-
sone / ende daer van heeft het volck de naem behouden van Tarascos, ende de
tale Tarasca. De temppe van het landt is seer versceyden naer de versceyden-
heyt van de ghewesten / de een meer koude / ende de andere meerder ghete-
pert / ende eenighe oock seer heet; doch alle seer ghelonde ende van een goede
lucht / soo dat daer groote tor-loop is van alle quartieren / om daer van diver-
se sieckten gheden te worden: Daer is groote abundantie van lacken ofte
poelen / ende rievieren / ende fonteynen van soet water / klaer ende ghelonde /
daer het ver seer ver van woijt; ende oock eenighe fonteynen ende baden van
water / welck de een meer / de ander min heet zijn: Doo; dese goede ghesaltamis
des luchts / is dit landt upter-maten vruchtbare / met seer groote blacke velden
tot woeyden doo; ver van alderlep sooyten; ende berghen die seer dicht bewassen
zijn met seer hoogh gheboomte; hier waelt insonderheyt de vermaerde purge-
rende woxtel die men ghemeynelijck naer de naem van dese provincie noemt
Mechoacan, van de Wilde van dit gheweste noemen die Tachuache; ende de
Mexicanen Tlatlanla quacuidapilli, ende eenighe andere natien Pusqua. Van
dese plante vindmen hier ende elders by sooyten; de een heeft een dicken
ende langhen woxtel / klimmende tarykens / blaeders die kleyn syn van de ghe-
daente van een hardt / langhe ende roode bloemkens / een vruchte van groote
ende maekisel als een pompontjen / met witte schijle ende vol van kleyn byede
ende wit jaedt. Sommighe houden dat het een sooyte is van Scamonea: van
dese zijnder twee sooyten / te weten manneken ende wijcken / die seer wepnigh
banden anderen vershillen. De derde sooyte heeft een dunnet woxtel ende waelt
in stecachtighe plaatsen / dese purgeert veel sachtter. Van de eerste sooyte woxyter
oock ene ghevonden die doo; senijn woijt ghehouden / soo datter nauw acht
moet werden op-ghenomen. Daer is noch een andere sooyte die sy noemen
Xalapa, naer de plaetse daer se eerst is ontdeckt / de welcke veel krachtigher is
van werckinghe als de doo; gaende / ende woijt deshalven in Nova Hispania nu
meest ghebruycke. Sy maecten dit ondersceydt tusschen de woxtelen: de groot-
te woxtel noemen sy Matlitztic; de naeste Mechoacan; de kleynste is de ve-
nijnighe / ende de alder-kleynste doch langhste de Xalapa. De woxtel is warm
ende drooghende in den vierden graedt / naer dat de Spaegniaerden nu schij-
ben. Daer waelt mede seer oberbloedigh een plante welck sy noemen Pehuame
de Aristolochia niet onghelijck / met kleyn bladeren / hebbende de ghe-daente van

een hardt/ purpure bloemkens / een langhen ende groben wortel met een rooden bast ; welck sy pminers soo groote krachten toe-schryven als de Radix Chinae ofte Sarzaparilla , in 't gheselen van alle siekten ende ghebrecken daer de boossepde toe ghebruyckt woorden/ende insonderheyt teghen de siecke van de pocken. Het landt is overbloedigh van alderley noodbeydt / ende insonderheyt van earlwe/ gerste/ende andere graenen ende zaden van Spaegniën ; in sulcker oeghen / dat het ghebeurt is / dat een Spaegniart van vier hanegas die hy daer ghejaeydt hadde/ weder ghesamelt heeft ses hondert van dierghelycke hanegas. Daeren ghebreckt niet een fruyt-boom van Spaegniën / gheen sooyte van hof-kruyden/ende deduyden zijn daer seer excellent : De Spaegniaerden hebben daer oock moer- bespe-boomen ghebruycht ende gheplant / waer doo; daer seer goede spde balt ; ende abundantie van Annil om mede te verwen ; men heeft daer een vruchte als caroben/ dienende booy smacke /ende het kruydt tot glas. Naer het quartier van de Chichimecas toe/ (daer top hier naer van sulken sprecken) waelt Cochinitla. Het ghesal van groot ende kleyn veer isst wonderlyck groot ; ende daer zijn oock seer veel goede perden / welcke de Indianen nu ter tijdt tot haren dienst ghebruycken om de lasten te draghen/ende haer selven niet meer op den rugghe te laten belasten als beesten : daer zijn veel geyten ende berckens van Spaegniën /daerder oock veel by troupen van in 't wilde loopen doo; de boschen ; ontallicke hoenderen van Spaengien/ende ringhduyden zijnder seer doo; i heele tyck gemultipliciert. Daer woorden ghebonden leutoen ende wolven / die 't veer verslinden /welcke de Spaensche noemen Adibes : de tigren naer dasse eens het menschen vleesch hebben gheproeft / soo komense de menschen soecken in de huplen / sepenke wegh / ende etense ; van de Spaegniaerden hebben die met haer roers ende voer-boghen seer vermindert ; de eckhoornen destrueten de huplen sonder remedie / met dasse de selve ondergraben ; de vossen ofte veel eer een diecken de vossen niet onghelyck/ welck de Wilde noemen Yzquiepatli , die de huplen verderben met de sanc van haer water ofte pisse /welck wel veertich daghen dijst durren/ende de kleederen daer het op komt zijn soo verdooyden / dasse nergens toe meer dienstigh en zijn / want het is een onlijdelijcke sanc die dese pisse van haer gheeft ; anders en is het die niet schadelijck booy de menschen / maer wel booy de hoenderen. De voghelen welcke by de andere Wilden werden genaemt Cozaquauhli ende by de Mexicanen Aura , zijn soo groot als de hoenderen van Creta , haer veeren zijn treckende op 't swarte/uyt-ghekomen den hals ende de boyl die op 't groene trecken/ haer vliegheelen zijn nieff swart/ende de slach-beeren van asch-vertwicht rouw/ en van binnen purpurachtich : haren beek is op het uiterste roodachtigh van maerckfel de papegaven niet onghelyck ; swarte ooghen ende roode ooghe schelen ; boden den beek zijne roodt met fronsen ende leslekens by naer als de kalkonshanen/ de welcke sy in ghelycke manieren op-richten / booyt het hooft ende den hals huplich/ seer rypelijck om te aen schoutwen / vliegghen seer hoogh / ende eten niet dan slanghen/ ratten/ dreck ende sinckende kringghen/ diele van verre weten te riecken ; vliegghen machtygh teghen de wind op ; en woorden niet ghegten. Daer woord mede ghebonden een ander voghel diemen ghemeinlijcken Aura noemen/ doch de Mexicanen noemen die Tzopiloti, welck soo groot is als een middelbaeren arendt/ ofteen rabe /daer het een sooyte van schijnt te welen/ heeft swarte ende kromme klautwen/ bypne beemen / den beek als een papegave/ gheen veeren op 't hooft maer seckerz huppen als van de swarte ; seft mede van kringghen ende buylighet als de booy-gaende. Men heeft toe noch toe niet konnen vernemen waer sy haer eyeren legghen ofte jonghen booyt-telen. Daer zijn seer veel andere voghelen / die daer naer al wegh trecken naer het noorden toe/ende komen op haer tijden wederom. Men bindt daer veelderhande sooyten van roof-voghele ; als mede slanghen / saghebissen/ ende verscheyden andere versingghen onghedierten meer/

meer / doch niet soo veel als in ander quattieren. De berckens van het landt zijn veel / die haer op het gheberghte houden; ende ander wildt / ende oock de dieren daer men seght dat den Bezar van komt. Dese leeren worden in dese landen van Nova Hispania ghebonden in verscheppen dieren / als namentlijk in een dier de bergh-geyten niet onghelyck welck sy noemen Theotlalmazame, die ros van wolte zijn / doch wou onder den buyck / hebben byerde hoozen: ende in een ander dier welck sy noemen Mazalchihilitic ofte Themamazame, welck wonderlijcke groote hoozen op 't hooft heeft; ende andere leet wilde geptsens. Men bindt de selve mede in meest alle soozen van herten die de wilde niet enen ghemeynen naem Mamazas noemen / doch alle en zijn niet krachtigh ofte en hebben die faculteyten niet die men in het ghemeyn dese leeren toe-schryft / dan alleen die welcke ghenomen worden upt dieren die op eenighe medicinale ende krachtighe kripden weyden: soo dat het onderscheypde groot is ende swaer om upt te binden.

Men hecstet haren / konijnen / perdyssen / sailanten / toytel-buyden / ende ander ghevoegte veel: ende eenighe die frapen zijn om op te sluyten / die heel wel ende leet frapen singhen.

Volck van de lande gaet nu al ghekleedt in cottoen ende wolle-laechenen van Spaegnen / ende veel op syn Spaensch / draghen al hoeden; ende in veel deelen sprecken de vrouwen ende mans de Spaensche tale. Hebben vele konsten ende ambachten gheleert / ende upt ooslaecke van het syn brasilië-houdt / ende andere / zijne frapen schijn-werckers / maecten kassen / kisten / schrijf-laden / tafelen ende andere dierghelycke wercken / die leet upt-nemende zijn. Zijn frapen schilders / kleer-maekers / schoen-maekers / ende wonderlijcke subtile sboot-maekers; ende van een mijne van koper welck sy weten te beneficiëren / maecten vele dinghen; als de beste ketels van de wereldt / ende sy behelpen haer daer mede / oock om het landt te bouwten in siede van pter / doot dien het selve sijdt als Rael. Begheben haer om de zijde te winnen / ende fruyt-boomen ende andere vruchten van Spaegnen te culiveren. Doeden schapen / koeven / ende verscheppen ander veer / oock peerden: maecten veel wercks van de spaensche honden / om datse haer huppen wel soudent bewaeden / dan alsoo sy de honden schaers te erten gaben / zijnder veel naer het gheberghte ghebloden / om het veer te verslinden / ende zijn daer voort ghetrekt ende leet vermenichfuldicht / ende vertwiltet / die sy noemen in haer tale Cimarrones. Ten tijde datse noch heydens waren leedense ghesonder / doot dien sy minder aten / ende continuelyck besigh ghehouden werden van haer Caziques: Tot noch toe en heeft men haer garulck niet konnen af-raden het baden in 't koudt-water / welck haer pijn causeert in de zijde / ende veel tijds de doot; want soo haest sy de kopsse ghevoelen / soo springhen sy naecks in het koudt-water / ende soo ghenerender leet wepnighe van dese sieckte: hebben wonder veel kripden ende woxtelen daer sy haer selfs niet cureren / die van sonderlinghe kracht zijn / ende zijn wel besocht; ende andere oock die vergiftigh zijn / insonderheyt een als beyl / welck waelt aen de kant van de rievieren / ende soo pemandt daer quam syn water op te maecten / doet de schamelsheydt op-swellen.

Die Rijk van Mechoacan, is nu tot een Wldom ghemaect / ende daer zijn wel hondert ende dertich vleden / waer van de vier-en-tweghentich haere schoolen hebben / ende daer zijn wel vijftich prochien met haer Priesters ende Clercken / die expert zijn in de tale van de lande / de welken predicken / biechten / ende het volck leeren in haer taelen / upt-ghenomen in de Oromische tale / die te hardt ende te koyt is ende te swaer om te leeren: daer zijn oock wel soo veel kloosters van Franciscaner ende Augustijner-monniken / die haer met het booscheyden besigh houden: ende daer en is ghem hooft-plaetse / ofte daer is

een hospitaal/ ende oock wel twee / om de Indianen in te curren; doo; dien al het volck van dit Bisdom hem wonder wel begheben heeft tot de Christen Religie; insondersepdt de Tarascos, welck een vroom volck is ende leersam/ ende dat gheneghen is om aelmoessen te doen. In die landt zijn dierelcke mynen daer top hier naer van sullen spreken.

1.4. c.17.

Om dit Capittel te beschuyten sullen wy hier by voeghen het ghene Acosta verhaelt: De beste pluym-verdekens (seght hy) worden ghemaecte in de provincie van Mechoacan, in de blecke van Pascaro: de maniere daer van is / met een rijp-tanghsken de pluymkens te batten / die altoo upt de doode vogelkens treckende/ ende als dan met een delicaet lijnken / welck sy daer toe-hebben) in den anderen te voeghen met groote vaddicheydt ende perfectie / newen dese soo klepne ende perfecte verckens van de vogelsiens dese in Peru noemen Tome-neios, ende andere dierghelijcke/ de welcke een upt nemende koulour in haer beeren hebben. Dit vogelsien hebt ghy hier vooren in 't twaelfde Capittel.

Het twintichste Capittel.

Van de particuliere provincien begrepen onder dit Bisdom van Mexicoacan, ende van de Chichimecas.

T' Bisdom welck nu den naem voert van Mechoacan, begrijpt onder sich beneffens de provincie van Mechoacan, die eghenslijck van oudts de naem heeft ghevoert/ noch ander provincien/ daer top een wepnigh hier sullen van aen-roeren.

d.3.1.3.
c.3.

De provincie van Mechoacan begint van een plaetse ghenaemt Taximaroa, (ghelegghen van Mexico dertigh leguen naer het westen ghelijck top in 't tweede Capittel hebben aen-gheroert) daer de Spaegniaerden naer het veroveren van de Stadt Mexico eerst aen-quamen / ende wel ontfacht wierden: dese plaetse was doen ter tijdt wel ghesfortificeert met houtse palen / diele elcke reyle vernieuwden doo; de oorloghe dese voerden met die van Mexico.

Dit Bisdom begrijpt voorder in sich de provincien van Zacarula ende Colima, welcke beyde legghen op de kulle van de zuydt-zee. Als mede de provincie van Chilchora, in de welcke woont (soo de Spaegniaerden leggen) een volck dat ganich gheen werck en maect van ballsche reden te sweeten.

d.3.1.6.
c.14.

Wy hebben in het vooz-gaende Capittel gheseght dat dese provincie naer het noorden confineert met de Chichimecas, derhalven sal het van noode zijn een wepnigh van dit volck ende de landen dese besitten / aen te roeren. De begin-selen van de provincien ende landen/ dese noemen Chichimecas; zijn vercksepden van de Stadt van Mexico dertich leguen naer het westen tot / ende confineren met Queutaro, Acanoaro, Yurirapundaro ende Sichu. De provincien van dese Chichimecas strecken nooydt ende zuyden: naer het zuyden zijn de landen by de Spaegniaerden bewoont; ende naer het noorden streckt hem wijdt ende breedte die vooz-scheyden volck: naer het westen strecke het niet wijdt / om de groote in-wijck van de zee by de Californias; onder den naem van Chichimecas worden vele natien die different zijn van tale / als daer zijn de Panues, Capuzes, Samues, Zancas, Maiolias, Guamares, Guachichiles ende andere / al vercksepden volckeren / doch by naer van renderlep manieren. Al het ghene de Spaegniaerden hebben ghebonden van dese provincien/ soo naer 't westen als naer het noorden van de steden van San Miguel ende San Felipe af / zijn meer dan twee hondert leguen, al seer vruchtbare gronde / ende van goede ghetempertheit / meer koude als heet / ende meer droogh als vochtigh / waer doo; het daer seer ghelonde woonen is. De Spaegniaerden hebben allen-thalven ghebonden teekenen van groote woon-plaetsen/

plaatsen / ende dat het landt eertijds seer is ghecultiveert gheweest; soo dat te ghelooven is / dat daer eertijds volck ghetwoont heeft / dat gheneghen was om te arbeypden / ende het landt te bouwen / ende huplen te timmeren; welck alles dese Chichimecas ontbrecke / want en hebben gheen huplen / noch en wercken niet / ten ware seer wepnigh in eenighe quartieren: (eenighe sijn van dat gheboelen dat de Mexicanen eertijds ghekomen sijn van 't nooyt-wellen / ende dat sy haer hier hebben neder-gheslaghen / ende soo vooys sijn ghetrocken metter tijdt naer 't lack van Mexico, ende daer verbleven.) Dit volck en heeft gheen Religie nochte Policie / dan leven in 't wildt als de beesten. Hebben groote schade ghedaen aen de provincien van Nova Hispania, die nu by de Spaegniaerden betwoont sijn / met wegh halen van koepen ende ander bee / ende doode-slaen van de in-woonders: soo dalse de Spaegniaerden veel wercks hebben ghegheben / ende noch daghelijcks gheben; ghelijck wy daer een merckelijck exempel van hebben verhaelt in de beschrijvinghe van Panuco, welcke provincie sy seer naer komen / ende ten deele aen-paelen van verscheyden zijden.

Het een-en twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de steden by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie van MECHOACAN.

DE stadt van Mechoacan ofte Pascuaro, is ghelegghen op de hooghte van neghentien graden / ende thien minuten (behoort twintich ende thien minuten te wesen / want alle de kaerten stellen dese stadt soo hoogh / ofte hoogher als Mexico) ende leven en-dertich leguen van Mexico, langhs een effen wegh. In Guayangaro, welck de Spaegniaerden noemen Valladolid, is de Cathedrale kercke van het Bisdom / met twee kloosters van Munte-broeders ende Augustijner. Is ghelegghen leven leguen van Mechoacan, naer het oosten: ende vijf-en-twintich van Guadalaiaara, naer het segghen van Herrera, die seer varieert in 't stellen van dese plaatsen / soo dat de distantien die sy selde qualijck sijn over een te byenghen. De Cathedrale kercke was eerst te Zinzontza, daer de koningh van Mechoacan sijn residentie placht te houden / ende is in den jare 1544 ghetransporeert: ende het is leven leguen van Mechoacan naer het oosten. Een quaet van een mijle van de stadt heeft men een lack / welck eenighe segghen grooter te wesen als dat van Mexico, daer veel canoas in baren / ende oock eenighe groote baren / doo; dien sich de baren by tijden gheweldigh verheffen ghelijck in de jre: men vanghet veel ende differente visch / ende insonderhejdt een kleyn vischken / welck sy by de son d;ooeghen / ende daer groot profijt upe trecken / doo; dien men het daer van vele quartieren komt halen.

De stadt St Miguel is ghelegghen 35 leguen van Pascuaro (Herrera seght elbers dat St Miguel leght 30 mijlen van de stadt Mechoacan, ende 23 van die van Guayangaro;) naer 't nooyt-oosten / ende 40 leguen van Mexico naer het wesen / op de wegh van Zacatecas, in black landt / ende is wel bewoont / ende vooysien van veel bouw-huplen voo; beesten; het is daer goet reysen tot by seker kerren / die in de hooghe wegh legghen / dan ist vooys ghevarelijcker van weghen de roovers / welck daer veel meer-laghen hebben ghedaen / ende rooverjen / doo; dien het een dwers wegh is / daerse doo; quamen / komen van haer landt / ende 't gheberghe af / welcke men noemt del Vizochu.

De stadt St Felipe is ghelegghen vijftich leguen van de stadt Mechoacan naer het nooyden / ende twee-en-tsestich leguen van de stadt Mexico, naer het nooyt-wesen / in een onburchbaer ende koudt landt. Sepde dese steden sijn expresselijck hier gheleght by den Vire-Roy Don Luys de Velasco, tot bebydinghe van de Indianen welck men noemt Otomies, die in dat quartier woonen / ende t landt van Xilotepeque, ende de Tarascos; welck al seer ghequelt wierden van

de Chichimecas, wierden berooft van haer goederen / ende 't volck wech gevoert van desen wilben hoop. Hoewel 't landt daer ontrent leet bequaem is voor alderhande vee / soo ist nochtans bequaemst voor stieren ende koeijen; want dit vee / welck wonderlijck vernemelijck is / sint dat de Spaegniaerden 'selfe daer hebben ghebracht / weet hem in den tijdt van de drooghten te retireren in de bosschen van de Tunas die daer zijn; ende soo haest het begint te reghenen / soo come het weder naer het black landt / om de goede wepde weder te ghenieten.

Her. def. De Stadt Concecion de Salala, ghelegghen acht leguen van San Miguel, ende vyf-en-dertich leguen van de hooft-stadt Mexico, ende seventien leguen Valledolid; van wiert ghebout in den jaere 1570, door 't bevel van den Direktoir Don Martin Enriquez, om inlijffelijck den wegh ende passagie te bevryden voor de Chichimecas.

d. 4. l. 3. c. 9. De Stadt Leon meer dan seltich leguen van Mexico ghelegghen / ende vier-entwintich van Valledolid; in welckers limien groote aders ofte beeten zijn ghebonden / van metael / ende insonderheyt van silber / dese Stadt is mede ghebout ten selven eynde als de voor-gaende / om de wegh te verstercken / die naer de Zacatecas leyd.

De Stadt Zamora dertien leguen van Puzcuaro ghelegghen.

Villa de Lagos dertich leguen van Valledolid verscheypden.

d. 3. l. 3. c. 9. De mijnen van Guanaxuato zijn ghelegghen acht-en twintich leguen van Mechoacan (ofte Valledolid, als Herrera elders seght) naer het noorden / ende de Zacatecas toe / altoer wel ses hondert Spaegniaerden sullen woen in twee legghen / welck sy daer hebben / om de mijnen te bewercken.

De mijnen van Talpuiagua zijn ghelegghen ontrent vier-en-twintich leguen van de hooft-stadt Mexico.

Beneffens dese voorz. steden ende vleden / soo zijnder meer dan dertich Estancias ghelijck de Spaegniaerden die normen / daer alderhande vee woijt ghequeect / ende ernighe suicker Ingenios.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinge vande havenen ende kuste van dese provincie van MECHOACAN, aen de zuydt-zee ghelegen: ende noch eenighe steden ende vleden.

d. 3. l. 3. c. ult. DE provincie ende de Stadt van Zacatula, op de kuste van de zuydt-zee / is gelegen op de hooghte van meer als achtien graden / dertich leguen van Valledolid de Mechoacan, naer het zuydt-westen / ende neghentich leguen, twerpsch meer oft min van Mexico; de Stadt woijt ghenoemt Concecion; is ghebout aen de kant van een groote rievier / ander-half mijle van de zee / daer dese rievier in loopt door twee monden.

De provincie ende de Stadt van Colima op de selve kuste van de zuydt-zee / op de hooghte van wat meer als achtien graden by noorden de linie / (naer 't seggen van Herrera, dan naer 't strecken van de kuste en de aentwysinge van caerten licht boven de neghentien graden) op de limien van de provincie van Neuva Galicia, vijftich leguen van Mechoacan naer 't zuydt-westen; is ghelegghen in heet landt / ende buijckbaer van Cacao ende Cannafistola, met goud-mijnen / ende wel geconditioneert volck. Oeden in 't eerste groote residentie aen de Spaegniaerden neffens die van Ympilzingo, dan wierden eyndelijck 't onder-ghebracht; ende dese Stadt wiert daer ghebout in den jaere 1522, licht thien mijlen binnen 's landes by oosten een Volcan.

Beneffens dese twee provincien ende plaetsen ghelegen aen de zuydt-zee / heeft dese provincie op de selve kuste noch veel rievieren / ende in 't welckelijckste quartier van dese provincie / by naer op 't scheepfel van Neuva Galicia, is ghelegghen de haven van Navidad, op de hooghte van neghentien graden / welck is een goede haven

haben/ ende die beel ghebeyndt woort/ ende men baert van daer naer de Filippi-
nas; ende niet verre vandeſe naer het oosten toe/ de haben van St Iago de Buena E-
ſperanca, welck ingelijck is in de provincie van Coliman. Thomas Fuller seght/ ^{d. 5. 1. 7.}
dat San Iago leght op achtien graden ende vijftich minuten/ leven mijlen van
Navidad, van welck het ſtreckt oost ende west. Candish was daer op de reede/
ende ſyn volck viſchen daer wepnigh peerlen: die ſyn vopagie beſchreven heeft/
seght contrarie van Fuller; dat de bape van St Iago leght op neghentien graden
ende achtien minuten/ 't welck een abuis is/ alsoo de ſelve ſchryver de haben Na-
vidad maect op neghentien graden en ſtekt. In dat quattier ſijn ſeer goede mij-
nen van koper/ daer de Wilde wonderbaere baten van maecten/ doo; dien het
ſacht is; ende ander ſter ſoo harde/ datſe de aerde mede houtwen in ſtede van
pſter: welck ſp niet en wiſten eer het haer de Spaegniaerden thoonden. Candish
was in de haben van Natividad, verbyanden de ſuplen die daer ſtonden/ ende
twee nieuwe ſchepen/ die baſt ghetimmeret wierden/ elck van twee hondert ton-
nen. Hy voert van daer in de bape van Malacca, een mijle west-waerts van Na-
vidad, daer een goede reede is; twee mijlen binnen 's landes leght een dorp van
Indianen ghenaeamt Acatlan, daer ſp ontrent de dertich ſuplen vonden/ ende
een kercken.

Van de haben van Zacatula naer Acapulco toe / ſtreckt de kuste zuydt-oost ^{d. 5. 1. 6.}
ende nooyt west vijf en dertich leguen, ende dan voozts oost ende west/ ende is ^{6. 4.}
al hoogh land/ ende binnen 's landt gheberghe dicht met boomen beſet / ende
daer ſyn veel in-hammen ende bapen: een eynde van de vijf en dertich leguen is
een grof punt als oft een Eplandt waer daer de zee ſeer op byreckt/ ende van daer
loopt de kuste oost ende west/ ende men reekent van dit punt tot Acapulco ach-
tien leguen.

De aenteekeninghe van de kuste van Nova Hispania bozen aengheroert ſtekt
van Rio Zacatula west-waerts een middelbaer hoogh ſtrand/ ghenaeamt los Mo-
zines, welck ſyn eynde neemt aen Punta de Marnata; ende daer aen volghende
een eſſen landt vol landt-ſuplen welck ſp noemen el valle de Maquile: dan punta
de Suchilli, ende twee leguen voozder Rio Alima; ende dan een binnen-waer
welck ſp noemen las Pelquetias de Colima; ende daer aen St Iago ende Salagua
ende vier leguen voozder Natividad.

Fuller in ſyn Memorial ſtekt van Acapulco tot de haben van St Iago tachtien
tich leguen west ten nooyden/ ende van St Iago tot Natividad ſeven leguen oost
ende west.

Y U C A T A N.

Het dyp-en twintichſte Capittel.

Vande Provincie van Yucatan in't ghemeyn.

DE provincie ende 't Gouvernement van Yucatan, ſo ghenoeemt by Capi-
teyn Francisco Hernandez in ſyn eerſte ontderkinge in den jare 1517, wert
van de eerſte ontdecker voo; ten eplandt ghehouden/ doo; dien 't by na van de
zee om ringht woort/ in voeghen/ dat het met recht een Peninſula mach genoemt
worden / is meer dan twee hondert en vijftich leguen inden om-ganck; heeft in
de lenghte daer het hem verſte upt-ſtreckt oost ende west hondert leguen; ende inſ-
ghelijcks hondert leguen in de breedte/ nooyt ende zuyden/ van de kuste welke
liet naer het nooyden/ tot daer deſe provincie confineert met de provincien van
Guatemala, alwaerſe over dwers heeft by de vijf en twintich leguen. Daer limi-
ten ſyn naer het zuyden de rievier van Tayza ende 't gheberghe van Lacando, ^{d. 4. 1. 3.}
ende tuſſchen het zuyden en westen valt de provincie van Chiapa: naer het westen ^{6. 4.}
paeltſe aen Xicalango ende Tabasco; (welck is een provincie;) ende tuſſchen deſe

ende Yucatan legghen de stree baepen / die de zee bprecht in de kustte ; van welcke de grootste heeft een openinghe van een groote mijle / van het een punt tot het ander ; ende 't water van de zee / welck daer in loopt / is soo veel / dat het een groot lack maect vol van eplandekens / soo dat de Indianen trecken maecten aen de boomen / om de wegh niet te missen / ende te verdoolen / als sp daer dooz varen naer Tabasco toe ; die eplandekens ende stranden zijn soo vol van zee-boghelen van soo differenten ghesalte / dat het een wonder is om sien ; als oock mede de jaght die daer is van konijnen / wilbt / berckens / ende apen die daer zijn ; ende daerom komen de Indianen van andere quartieren om daer te jaghen ; daer zijn ontallijcke menighte van Yguanas , welck ghebiedte top elders hebben beschreben / ende sullen nu hier 't af-beel sel in-boegghen.

De temp're van dit landt is seer heet ende bochrigh / ende hoe-wel daer gheen rievieren / ofte eenighe andere loopende wateren en zijn in de gantsche provincie / soo hebben se 't water naer bp om putten te maecten / ende men bindt daer soo veel zee-schelpkens onder de sterren / dat dit selve / als mede om dat de kustte soo ondiep is / ooflaeck heeft ghegeven te vermoeden / dat dit landt wel eertijds zee is geweest / ofte van de selve somtijds ober-loopen. De winter begint hier van St Franciscus dagh (welck is in October) wanneer de noozde-winden in-komen / welcke houdt zijn / ende de in-gheboorne seer ontsetten ; welcke dooz dien sp aen de hute ghetwent zijn / ende wepnigh ghekleedt gaen / krijghen daer swaere catharren af / ende oock coetsen. Dese winter-tijdt duert tot het eynde van Martio, ende in Ianuario ende Februario hebben se een somerken van stercke sonne-schijn / ende dan en reghent het daer niet / dan met het in-komen van de nieuwe Hane. De Sommer is den tijdt van reghenen / welcke beginnen te vallen in de maendt van April , ende dueren tot het eynde van September. Die tijdt gheduerende / wordet daer ghejaepde ende ghemaepde / ende den hecht valt wel upt / dooz dien het landt seer vruchtbare is. De koude van de winter is wepnigh / ende wordet qualijck ghevoelt / wt-ghenomen als de noozde-winden waepen / de welcke seer penetreren.

Her. del.

De gantsche landt is besloten van berghen / daer en waelt gheen tartwe ofte ander grain van Castilien : daer en is gheen goudt ofte eenigh ander metael te vinden ; soo dat daer upt licht is af te nemen het erreur van de ghene die hebben gheschreben / dat de Spaegniaerden doen sp eerst hier quamen / daer bonden crupren van latoen ; welck metael men noyt in eenighe provincien van Indien en heeft ghehouden.

d. 4. lio.
c. 2.

Deel Indianen van discretie / legghen van haer booz-laten ghehoort te hebben / dat dit landt ghepopuleert was bp seerker volck / komende van het oosten / welck Gode verloft hadde van andere volckeren / haer de wegh openende dooz de zee. Het is een laecke seer aen merckens werdigh / dat de Spaegniaerden alleen in dese provincie gebonden hebben een maniere van Boop ; normden die met een woort in haere tale betrepkende booz de tweerde reple gebozen te worden ; hadden die in sulcken weerde ende eerbiedinghe / dat niemant van haer naer en liet dien te ontfanghen ; lieten haer booz-laan / dacte daer dooz ontfinghen een vol-komen

vol-komen goede dispositie ende ghemeyntsheden om druyghlaen te wesen/ ende niet verdoemt te woorden van de dubbels; ontfinghen dien van dyp jaren ouderdoms op waerts tot twaelf toe; ende sonder dien ontfanghen te hebben en troude menauid; kosen daer een dagh toe die niet ongheluckighen waer / ende de ouders die vasten dyp daghen te voozen/ ende ontfielden haer van de voutwen. De Spaegniaerden verhaelen doozs veel van de manieren ende coustumpen van dit volck/ dewyl sp noch hepbens waren/ dan alsoo 't selve nu al verandert is / soo sullen men 't selve hier vooz-ly gaen / ende die begeertigh zijn het selve volkomenlijcker te weten/ verseynden aen de historien van Herrera ende andere Spaegniaerden. De tale van dit vooz-scheyben volck was al eens / hoe-wel de ghemeyne die op de kuste woonden/haer beske deden om niet meerder curiositeyt te spreken.

In alle dese provincien van Yucatan heeft men ghebonden seer groote ghebouwen van steen/ dat het te verwonderen was / soo dat daer van licht is af te nemen dat het landt is ghetweest van sonderlinghe lusten; en is te verwonderen hoe seer soo grooten ghebouwen hebben kunnen maecten / aenghesien men daer gheen soorte van metael en heeft ghebonden/ende 't schijnt dat dese geboutwen zijn ghetweest Tempelen/want haer huylen anders van houdt waren ghemaeckt/ende niet strope ghedeckt.

Het landt is seer overbloedigh van jacht/ insonderheyt van wilde-verckens/ ende harten; daer zijn nu seer veel hoenderen/ ende daer woort veel cottoen ghe-Her.daf. woonen/ ende oock Annil: ende 't volck vermenichfuldicht seer / ende leeft langh; hebben nu alderhande vee van Castilien/ ende goede perden.

Het vier-en-twintichste Capitel.

Beschrijvinghe van de particuliere Provincien die onder YUCATAN vverden gerekent; hoe, ende by wie dese landen eerst zijn ontdeckt geweest.

Dooz de gantsche provincie van Yucatan loopt een kleyn gheberghe van den eenen hoek tot den anderen/ 't welck begint van by Champoton, ende vervolgt tot aen de Stadt van Salamanca, welck is den contrarien hoek van Champoton; Dit gheberghe verdeelt dese landen in twee deelen: het deel naer het zuiden/ welck leght naer Lacando toe/ ende Tayza was woest ende onbewoont geweest/ ende was altyes soo ghebleven dooz ghebreck van water/ welck daer niet en is dan van den reghen. Het ander deel naer 't noorden was bewoont: Het is het landt/ ende daer de Son seer byant/ van datse rijst tot datse weder daelt: doch daer en ghebreckts gheen versche lucht / dooz de Brisas ende oostelijcke winden; ende des abonds de Virazon ofte de lucht upt der zee / die de hitte seer tempert. Dit gheberghe welck dese provincie dooz-loopt / is seer ghelont / ende de lieden die daer woonen leven seer langh; oock soo/ dat een minne-voeder/ tweedigh om ghelooft te worden/ verklaert in syn wegh daer by ginck predicken/ een man ghebonden te hebben / die naer de reeckenschap welck hy ende andere gaben van syn jaren/ wel dyp hondert jaren moest oude wesen: gingh soo krom / dat de mondt hem by naer aen de knipen quam/ende also hy altyes naecht hadt ghegaen/so was het wel hem so roulo ghetworden/dat het vilsch-schobben schenen te wesen; dan dooz dien hy gantsch kindes was/en konde men van hem niet bysonders verstaen: veel andere oude lieden bindt men in 't selve quartier.

Dit landt wiert eerst ontdeckt dooz Francisco Hernandez de Cordua, welck met syn schip aen-quam aen een punt van 't landt/ welck synoerden Cotoche; dooz dien de Cazique van dit quartier de Spaegniaerden aen landt lockende/ dickmaels septe Conez Cotoche, welck in syn taele soo veel te segghen was/ als komt herwaerts naer mijn huys; dan also hy daer verradelijck wurden besponghen (als mede in een ander quartier/ welck de Indianen noemden Quimpech,

ende de Spaensche heden daeghs noemen Campeche) soo keerden hy met syn volck weder naer 't Eplandt Cuba, daer sy van komen waren om landt te gaen ontdekken. Daer naer was aen dit selve landt Iuan de Gryalva te weten aen de zijde van 't Eplandt Cozumel, daer wy hier naer van sullen spreken: dese vondt daer aen landt in secker adozatozen ofte tempelen / krupen van steen ende van hout; welck in gheen ander deelen van Indien opt zijn ghebonden gheworden; ende wordt verhaelt by de Spaegniaerden: dat dese Wilden onder haer hebben ghehadt een P.ophet met namen Chilam Cambal, die haer soude troosten / hebben de konste van een byemdt volck opt de quartieren daer de sonne op-gae die een krups soudon op-richten / ghelijck hy haer schoonde / daer hare Goden niet teghen op en souden moghen: ende dat dese dat landt soude vermerken / ende het volck van de Af-goden brengen tot den dienst van maer enen waren Godt / ende dierghelijcke dinghen meer; ende dat dit de oorsaeck is / waerom men hier dese krupen vondt / ende waerom het volck van de lande de Spaegniaerden in 't aen-komen byaeghden of sy quamen van het quartier daer de sonne op gaet. Hy aboarderde in een plaetse ghenoecht Poronchan, daer het volck van de lande hem qualijck onthaelde. Soo dat hy van daer voert na Tabasco, ende in dese provincie van Yucatan niet voorder ontdeckte. Daer hem quam Don Hernando Cortes mede te Cozumel, ende gheraecte daer aen den tolck Geronimo de Aguilar, die hem grooten dienst dede in het ontdekken ende conquesteren van Nova Hispania: dan voert voorder naer Tabasco ende de rivier Grialva. Soo dat die landt niet naerder wierde onder-socht voer in den jaer 1527, als wannere Francisco de Montejo ghecontractert hebbende met den koningh over de onderkinge ende conqueste van Cozumel ende Yucatan, daer aen quam namentlijck eerst aen 't Eplandt Cozumel ende daer naer aen een do:p genaemt Xamanzal: ende hoe wel het volck van 't landt / welck strijdt-baer is / hem verste doen gaf / soo trock hy even-wel voorts langhs de kust tot een plaetse ghenaeemt Conil: alwaer by hem quamen de regeerders van een provincie ghenaeemt Chua-ca; ende naer needlich onder-soeck versondt hy dat de principaelste plaetse van dese provincie was ghenaeemt Tirroh, daer seckere Heeren goubemereden / ghenaeemt Cheles. Hier was eertijds noch een andere fraeye blecke / ghenaeemt Cillam, ghelegghen veertich mijlen van Campeche. Trock voorts naer een andere provincie ghenaeemt Aarrinchel, welck oock ghenoecht wordt Yzamal, daer hy wepnigh teghen-standt vondt; ende de provincie van Turulxin, welckes hooft-plaetse was Mini, veertien leguen van daer nu Merida is ghebout; dit volck ontfingh hem byedelijck om van hem gheholpen te zijn teghen de Cocomes, welcke een ander natie was / ende byandt van de voer-gaende.

Voorts is in Yucatan de provincie van Cherema, daer Salamanca nu leghet; ende eertijds was gheleght Villareal, welck weder wiert verlaeten; Campeche ende Champoron, daer oock een stadt van Spaegniaerden is gheleght. Daer naer de provincie van Cochuague, daer een woon-plaetse van Indianen was ghenaeemt Tulma, al berghen ende steen-rodsigh landt: ende een blecke ghenaeemt Chable, daer de Spaegniaerden eertijds meynden goudt te vinden / doch te verneefs. Hier aen paelt de provincie Guayamil.

't Volck welck te Chicheniza woonde / waren ghenaeemt Yzaes, welcke noch een ander stadt houden / die se noemden Mayapan, daer nu de stadt Merida ghelegghen is.

Een ander volck / welck ghenaeemt wordt Cocomes, woonden in de provincie die ghenoecht wordt Zutura.

De provincie van Canul was bewoont by secker volck welck ghekomen was van Tabasco, ende mexicanaen waren.

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de steden by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie van YUCATAN.

DE principaelste stad van dese provincie is Merida, ghelegghen op de hooghe^{Het.} te van twintich graden by noorden de linie / by naer in het midden van^{descripte.} de provincie / doch wat meer naer de zijde van de nooyd-kuste toe / twaelf leguen binnen s' landes. Hier was eertijds een blecke van Indianen / dese noemden Mayapan, daer veel groote ende oude edificien waren van steen ghemaeckt / in de welcke ghehouden waren figuren van naeckte menschen / upe welcke te gissen is / dat het tempelen moesten zijn gheweest; ende is de stad by de Spaegniaerden ghenoomt Merida, doo; de ghelijckenis dese heeft met Merida in Castilien. Den Gouverneur van dese provincie heeft hier sijn residentie / neffens de Officiers van des koninghs in-komsten / ende kasse; daer is mede de Cathedrale kercke / welcke suffragaan is van het Artz-bisdom van Mexico. Iohn^{Engel-} Chilton die daer was ontrent den jare 1570, seght dat in dese stad den Bisschop^{sche} woont / ende by de hondert Spaegniaerden.^{voyag.}

De tweede stad is ghenamt Valledolid, is ghelegghen een-en-dertich leguen^{Het.} van Merida, naer het zuyd-oosten / heeft een leet sumptuus klooster van Min-^{descripte.} ne-broeders / ende onder sijn ghebiedt wel vijftien duysent Indianen die onder tribuys sitten.

De derde stad is St Francisco de Campeche, welck is ghelegghen op de hooghe-^{Het.} te van twintich graden / (naer het legghen van Herrera, van Figueredo seldt^{descripte.} die op neghentien) op de kuste welck liet naer Nova Hispania; by de vijftich leguen van Merida naer het westen / een wepnigh declinerende naer het zuyden; heeft een redelijke haven / hoe-wel van toepnigh diepte / doo; dien het een bays is. Van hier wooydt gheladen het campeche-houdt / daer men mede vertwet. Dit houdt wooydt eyghentlick gheladen aen een plaetse die Figueredo noemt Segeba; ende is apparentlick de selve die de Engelschen noemen Sebo. De Eng-^{Engel-} gelcke vertachten dese plaetse in den jare 1596; onder het beleydt van William^{sche} Parker; in deser manieren. Ick sette mijn kours (seght hy in de beschrijvinghe^{voyag.} van sijn voyagie) naer de Cape de Cotoche, welck leght aen de oost-zijde van Yucatan, van waer ick liep langhs de nooyd-kuste van de vooyt-scheyden Cabo van Yucatan, tot dat ick quam by Cabo Deseonoseido, daer sette ick ses-en-vijftich van mijn volck in een Pyriagua, ofte langhe Indiaenlike canoa; latende mijn schip ses mijlen van de stad van Campeche; ende landten ten byn uppen smooghsen dieht by het klooster van St Francisco, ende nam de vooyt-scheyden stad in / ende de Capiteyn / ende de Alcalde ghebanghen; bindende daer in vijf hondert Spaegniaerden / ende in twee do;pen daer ontrent ghelegghen / wel acht duysent Indianen. De Spaegniaerden de welcke ghebloden waren op mijn eerste aen-komste / ontrent ten ghien uppen in den mooghen weder haer machte by een versamelende / deden een stercken aen-bal op my ende mijn compagnie: waer by ick ses man verloor; / ende werdt sels gheschooten met een loot onder mijn lincke-boylt / welck loot noch is legghende in mijn rugghe-been. Zynde soo subijtelick ober-ballen / bedochten wy een nieuwt stratagema; want hebbende diversche van het volck van de stad ghebanghen / bonden die arm aen arm / ende selden die soo booy als een barricade teghen het schieten van de vbandt; ende trocken soo met blyghende vandel / ons ses dooden met nemende / in goede ordje naer de haven; daer wy een frigate namen / welck daer op ancker lagh / al gheladen met des koninghs tribuys soo in silver ende andere koopmanschappen (de tweede van vijf duysent ponden

ponden sterlinck) om naer San Juan de Vlua ghevoert te worden; wy byoef-
ten de frigate met de Pyriagua naer mijn schip / welck lagh in twee badem wa-
terg / onrent ses mylen van de stadt / doo; dien wy niet naerder konden komen
van weghen de djooght ende ondiepte van de kuste. Recht ober de plaetse daer
mijn schip lagh / is een doyp van Indianen ghelegghen / ghenaemt Sebo, daer
tusschen de dyp ende vier hondert Indianen woenen / welck wy mede verover-
den / ende vonden daer campeche-hout / wasse ende honich. Dit ghedaen zijnde /
keerden wy weder naer 't punt van Cotoche, alle middagh ankerende om de
Brifas wille / etc.

De laetste stadt is Salamanca, gelegen in de provincien van Bacalar ende Che-
temal, seventich leguen van de stadt Merida, supdt ende nooyden / hellende naer 't
westen; ende insgelycs seventich leguen van de stadt Valledolid, onrent de kuste
van de Golfo de Honduras.

Het ses-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste ende havenen van dese Provincia
van YUCATAN.

Her. def. **D**E kuste van dese provincie is soo black / dat men in wepnigh plaetsen naer-
der niet beschepen kan aen-komen als vier ofte vijf leguen van het land;
ende derhalven en is daer niet een haven dan booy; klepne schepen ende barcken/
d. j. l. 4. ende de zee die ebt ende vloeyt hier meer dan in eenigh ander deel van Nova Hi-
c. 4. spania. Niet alleen is dese kuste black / maer oock het strandt slegh ende sonder
berghen / soo dat men 't selve upt de zee komende niet en siet / booy; dat men daer
heel dicht by is / upt-ghenomen tusschen Campeche ende Champoton, daer men
eenighe bergskens ontdeckt / ende insonderheyt een bergh die se noemen Morro
de los Diablos. De grooter schepen houden van 't landt af / booy; dien de kuste be-
siet is (hoven de booy; schreven blackte) met klippen ende harde rotsen / die de
kabels van de schepen seer sijten: dan hoe-wel de schepen daer komen om hoogh
te loopen / soo blijft daer wepnigh volcks / booy; dien daer veel modderighe grondt
is: daer balt sulcken gheweldighen ebbe / insonderheyt in de baerpe van Cam-
peche, dat het dierkwijs ghebeurt datter een half legue wydte van de selve baerpe
djoogh blijft legghen; ende met dese ebbe pleegh daer veel visch in 't sijck ende zee-
gras te blijven hanghen.

Naer het nooyden van Yucatan is ghelegghen het Eplandt Cuba, welck wel
seventich leguen van dese provincie verschepden is. Naer 't oosten heeft het de
provincie van de Honduras, ende tusschen die provincie ende de dese maect de
zee een grooten in-ham / de welcke den Capiteyn Gryalva noemde Bahia del
Ascension, is groot / ende vol van klepne eplandkens; hier zijn veel schepen
verongheluckt: insonderheyt van de handelaers tusschen Yucatan ende de
Honduras.

Van beginnende de kuste aen de zijde daerle parck aen Tabasco, soo hebt ghy
daer de havenen van Cicla ende Telichaque, Cical ende Cauquil, welck een rie-
biere is met twee monden / ende de haven van Campeche op de kuste naer Nova
Hispania toe-siende; ende booyt Cabo Delgado, van waer de kuste sich begint
te keeren naer 't oosten toe; recht by het punt leggt een eplandeken / welck sy noe-
men la Defconocida, gantsch om-ringelt van djooghten / ende naer 't westen van
't selve by de achtien leguen een ander eplandeken / welck sy noemen la Zarza, en
booyts el Triangulo, welck zijn dyp klepne eplandkens aen een ander eplandt ge-
heijst / ende al van djooghten om-ringelt. Nocht selstien leguen van Cabo Del-
gado, de eplanden die se noemen Islas de Arenas, ende het eplandt la Bermeya,
ende een ander eplandt dertich leguen van de booy; Cabo naer 't nooyden: Ende
los Negrillos zijn dyp eplandkens / om-ringelt van djooghten / naer het oosten
van

van la Bermeia *booz-scheyden* / *bp* de vijf-en-dertich *Spaensche* mijlen. Los Alacranes, *twintich* leguen *vande* kuste / *nooȳdt* ende *zupden* / *met* de *stad* Merida : *Ontrent* dese *eplanden* *zijn* veel *klippen* / *daer* men hem *van* moet *wachten* ; ende men *neemt* *syn* *kours* *van* Cabo Sant Anton *naer* Nova Hispania, *bupten* ofte *binnen* dese *eplanden* *van* Los Alacranes , als *bp* de *directie* *van* *kourlen* te sien is.

Op oosten Cabo Delgado *licht* de *haven* Sisal, al-waert de *goederen* *woyden* oncladen *die* *naer* Merida *willen* / *van* dese *haven* *naer* 'tlegghen *van* Figueredo *ligghen* de *dooȳchten* *welck* *sp* *noemen* los Baxos de Sisal, *nooȳden* ende *zupden* / *op* de *hooghte* *van* een-en-twintich *graden* ende *veertich* *minuten* / *zijn* *ontrent* *dyp* *mijlen* *langh* / *streckende* *nooȳdt*-*weſt* ende *zupdt*-*oost*. De Alacranes *naer* 'tlegghen *van* Ouiedo *ligghen* *op* twee-en-twintich *graden* / *hondert* ende *ses* leguen *van* de Cabo St Anron , ende *hondert* vijf-en-veertich leguen *van* Villarica *naer* 't oosten : *zijn* *dyp* heel *klepne* *eplandekens* ende *booyts* al *klippen* ende *dooȳchten* *wel* *twaelſ* leguen *in* 't *ronde* / *ghelyck* 't *selve* is *onder*-*bonden* / *in*sonderheyt *dooȳ* de *ſchip*-*breucke* *vanden* *Licenciaet* *Zualo*, *die* *daer* *leer* *woon*-*berbaertijcken* *van* *ontquam* / *ghelyck* 't *selve* *woȳdt* *verhaelt* *bp* *Ouiedo* *booyts* *noemt* *in* *syn* *twintichſte* *boeck* / 't *laetſte* *cap*.

Cabo de Corоче is *het* *oostelijckſte* *punt* *van* Yucatan : Ouiedo *ſeght* *dat* Cotoche *licht* *op* een-en-twintich *graden* ; Figueredo *ſeght* *op* een-en-twintich *graden* ende *twintich* *minuten* : *bp* de *booyſ*. Cabo *ſoude* een *dooȳ* *ligghen* *van* *Indianen* *met* een *kercken* *ghenaemt* *Igreia* *de* *Icao*. *Van* dese Cabo *legghen* *vier* *eplandekens* / *welck* *sp* *noemen* de *Mugeres*, *langhs* de *kuste* / ende *bp* *naer* *daer* *aen* *ghehecht*.

Daer *aen* *licht* *het* *Eplandt* Cozumel *ſoo* *ghenaemt* / *naer* een *ſameus* *adoȳa*-*toȳe* *ofte* *tempel* / *van* een *afgoden*-*breedt* 't *welck* *daer* *was* / *daer* *alle* de *natiën* *daer* *ontrent* *in* *bebaert* *ginghen* : *dit* *eplandt* is *ghelegghen* *vier* *mijlen* *in* de *zee* / *aen* *het* *begin* *van* de *Golfo* *de* *Honduras* , *bp* *naer* *nooȳdt* ende *zupden* / *met* *Valladolid* : is *viſtſien* leguen *langh* / ende *viſ* leguen *breedt* ; 't *volck* is *van* de *ſelve* *ſale* / ende *coudupmen* als 't *andere* *volck* *van* Yucatan ; is *ghelegghen* *op* de *hooghte* *van* *twintich* *graden* ; *ofte* als *andere* *hebben* *onderbonden* / *het* *nooȳder*-*lijckſte* *deel* *leght* *op* de *hooghte* *van* *neghentien* *graden* / ende een *derde* : *altwaer* *mede* *leght* een *dooȳ* *van* *Indianen* / *daer* *men* *bp* *ghebreck* *syn* *nooddt* ; *uſt* ende *berverkinghe* *kan* *krighen*. *Naer* de *obſerbacie* *van* *enighe* *ſtreckt* *dit* *eplandt* *in* *syn* *lenghte* *zupdt* *ten* *weſten* / ende *nooȳdt* *ten* *oosten* / ende is al *ſleght* *landt*. Ouiedo *ſeght* *dat* Cozumel *licht* vijf-en-twintich leguen *bp* *zupden* de Cabo de Cotoche. *Tuſſchen* *dit* *eplandt* ende 't *valſe* *landt* / is een *canael* *met* een *ſtreck* *cuerent* / *daer* *men* *tuſſchen* *beiden* *dooȳ* *kan* *zeplen* / *nooȳdt*-*oost* *aen* / ende 't *waer* *toil* *eenen* *ſaboȳſeren* / *om* *die* *kours* *aen* *te* *gaen* / *tot* *dat* *men* *komt* *op* de *hooghte* *van* *vier-en-twintich* *graden* / *daer* *men* *de* *diepinghen* *krighet* *van* de *Tortugas*.

Deer *inne*-*waerts* *in* de *Golfo* *de* *Honduras* , *legghen* *dyp* *eplandekens* *met* *ondiepten* *om*-*ringht* / (*die* *Herrera* *in* *syn* *kaerte* *noemt* *Triangulo* *dooȳ* *dien* *die* *in* een *dyp*-*hoek* *ligghen* /) *bp* *naer* *in* 't *quartier* *van* *het* *ſack* *van* Bacalal, *welck* *binnen* 's *landes* *leght* *dertich* leguen *van* *het* *ſack* *van* Cheremal ; de *kuste* is al *bekleedt* *met* *eplandekens* *tot* *Salamanca* *toe* ; *waer* *van* *het* *eerſte* *werdt* *ghenaemt* *Pantoia*, *neſſens* een *ondiepte* *welck* *sp* *noemen* *Quitafuenno*, *welck* is *ſoo* *veel* *te* *legghen* *als* *ſlaept* *niet* / *maer* *het* *booy* *u* ; *het* *tweede* is *ghenaemt* *Zaratan* ; ende een *ander* *Lamanay* ; ende *ten* *leſten* *Ylbob* *in* 't *innerſte* *van* de *Golfo* *booy*-*ſcheyden*.

Afſtreckt

TA.

T A B A S C O.

Het leven-en-twintichste Capittel.

Van de provincie van T A B A S C O in 't ghemeyn.

Her. de-
script.d. 1. 7.
c. 3.

DE provincie van Tabasco, welcke gherekent wordt onder het Souber-
nement van Yucatan, is ghelegghen op de kust van de nooyt-zee ofte de
Golfo van Nova Hispania heeft in de lenght oock ende welc by de veertich leguen,
van de limiten van Yucatan, tot die van Goazacoalco, met welck Tabasco
confinere naer het westen toe: ende heeft oock soo veel leguen in de breedte
nooyt ende yuden / van de kust van de nooyt-zee tot de uiterste palen
van Chiapa. Is al black landt / vol van morrasschen / lacken / ende poelen /
daer men oerbaert met kanoen ende barken / ende daer veel groote visch
wordt ghevanghen / als Manatis, ende andere dierghelijcke soorten / Tortu-
gas ende Yguanas. 't Landt is leegh ende vol brasilie-boomen / cedren ende
andere boomen / doo dien het merck al boschagie is. Daer is een herte ende
bochtighe lucht / soo datter veel Mosquites zijn: van de twaelf maenden des jaers
reghent het daer wel reghen. In de boschen is groote abundantie van de
vruchten van het landt / ghelijck als Mameyes, Zapotes, Aguacates, Gua-
jahos, ende andere wel-riekende ende smaekelijcke vruchten. Doo de vruch-
tichheyde ende herte des landes is dit landt seer vruchtebaer en bequaem doo
werpen van groot vee: tot Maiz ende Cacao, welck is den grooten rijck-
dom van 't landt; hier in betalen sy haren tribut / ende gheven jaertlijcks
stoor duplent Xiquipiles van Cacao: elke Xiquipil is acht duplent aman-
delen: want naer dat de Spaensche aen de Wilden hebben ghewelen die te
cultiveren / soo vergaderen sy jaertlijcks meer quantiteyt dan sy plegghen: ende
het volck herft hem seer begheven tot werpen van groot vee / ende het planten
van de Spaensche vruchten: waer doo; daer groote menichthe is van wyngar-
den / vijghe boomen / lyren / limoenen / ende ozaegnie-appelen. Daer waelt
veel Maiz, ende werdt dyp ofte vier replen des jaers versamelt; ende ten min-
sten stoor maels: oock soo waelt het rijst daer wel / ende hirs / ende alderhande
hof-kruppen van Spaegnien. Oock herftmen daer groote diversheyt van me-
dicinale kruppen daer de in-gheboorne haer selven met ghenen, ende de wo-
men dooden / ende daerle het bloedt mede stoppen: als daer is Picicel, anders
ghenoemt Tabaco, welck de pijn wech neemt die doo; koude ghecauseert is /
ende in roock ghenomen / is dienstigh teghen de catharren / den hoest ende
benautode boest; de Indianen ende Swarten draghent in pulver / ende met
kalck ghemenght in de mondt / om de moedichheyde niet te gheboelen; op dese
maniere wordt het seer menichfuldigh ghebruyckt doo; heel Nova Hispania,
komt daer op alle marckten te koop / in de bladeren van het Maiz op-ge-
roolt. In dese provincie zijn veel tigren / leutwen / depnen / wilde swijnen / hoe-
wel kleyn; konijnen / armadillen / meer-katten / herten: Tepeyzquintes van
fasoen als een biggesken / ende gecouleurd als de bucken ofte depnen: men vind
daer veel groote schildt-padden als rondallen / Yguanas, ende ander ongef-
dierte: saplanten / pauwen ende papegaven van veelversche soorten / quacke-
len ende alderhande groot ende kleyn ghebogelte van differente couleuren: veel
hoenderen van Castilien; ringh-duppen ende toetel-duppen. Men en versam-
ielt daer gheen cotton hoe-wel het daer oock waelt / byenghent daer van Iu-
catan, als mede andere stoffen om in te kleeden / doo; dien 't volck de cotton
niet en kan beneficiëren / besich zijnde met hoepen ende verckens te voeden / daerle
groot nut upt trecken: ende naer het Cacao te sien; want noch op de boomen
staende / soo komen de apen ende eek-hooznijens ende ander ghedierle het
selve

selve eeten eer 't rijp is. De Mosquitos zijn in dit landt soo overbloedigh ende soo moepeligh / datmen daer niet kan slapen sonder pabillon. Daer was eertijds veel volcks in dese provincie / welck doo; diverse siekten ende pestilentien heeft af-ghenomen / te meer om dat dit volck ghelovend is in het water te baden / wat siekten sy oock hebben; ende alsoo haer by de werten van het Christen ghelooft niet werdt toe-ghelaten meer dan een broutwe te hebben / soo en kan het volck soo niet meer vermenighvuldighen. Sy aten seer wepnigh / en droncken veel / insonderheyt den drank van Cacao ghemaect / ende met deers ghemenght / welck is een groot voetsel by haer / ende gheloven Maiz, daerse een anderen drank van maken die wat amper is / ende derhalven seer versich om in de hitte te drincken. Sints datse de policie van Spaegniën hebben begonnen aen te nemen / levense te gader by dorpen / en eeten op haer bestemde tijden ossen-bleet / verckens ende ghevogelte / ende drincken seckeren ghelonden drank van Cacao, Maiz ende specerije van het landt ghemaects / welck sy noemen Zocolare. Men spreekt in dese provincie van Tabasco d'v talen; een die men noemt Chontal, overbloedigh van wouden / ende ghebruyckelijck onder het meeste deel van 't volck: de tweede die by de Zoques word ghespoocken / in de provincie van het gheberghe / veertich leguen van de Stadt Virroria; dese provincie werdt ghenoemt la Sierra, om datse confineert met de berghen van Chiapa, daer de selve tale werdt gesproken: want daer loopt een rijc berghen welck Tabasco ende Chiapa van den anderen scheidt. De derde tale is de Mexicana, welck hier is in gheboort doo; het volck legghende in de twee fortrellen die Morezuma in dese provincie hieldt / Zimarlan ende Xicalango: teghentwoudigh soo spreekt het volck meest al mexicana / eendeels om dat het een politer tale is / ende ghemeen doo; gantsch Nova Hispania; doch meest om dat de religieusen veel Christelijcke liedkens hebben ghemaect / daer het volck van de lande seer toe-ghelint is ende ghenicht in heeft. Dese provincie van Tabasco is ghelegghen van Mexico hondert ende veertich leguen te lande / ende te water langhs Vera Cruz hondert ende veertich: Van Merida daer de Gouverneur hem houdt van Iucatan ende dese provincie / is van dese provincie verscheppen tachtentich leguen. Van Campeche, langhs de zee vijftich leguen.

Het acht-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt by de Spaegniaerden bewoont in dese provincie; ende van de rievier, ende zee-kuste van dese provincie van TABASCO.

In dese provincie is alleen een woon-plaets van Spaegniaerden welck is Tabasco, anders oock ghenaemt la Villa de Nuestra Sennora de la Virroria, om des victories wille welck Corres hier hadde teghen de Indianen doen sy de eerste reys dede naer Nova Hispania. Dese plaets leght levendich leguen van Ciudad Real de Chiapa, ende men vaert naer Chiapa de rievier Gryalva op veertich leguen, ende de vlietende veertich leguen rept men over hardt gheberghe / daer veel rievieren zijn / ende koude lande. De rievier van Gryalva welck in den jare 1516 de naem kreegh van Iuan de Gryalva, is machtigh / en van groote diepte / want binnen de barre heeftse wel acht baden waters; dan in de mondt is sy ondiep / ende doo; de strjdt die daer is tusschen de golven van de zee / ende het current van de rievier / is de in-komst periculous. Daer vallen in de selve vijf andere besondere rievieren beneffens veel ander poelen ende krecken: heeft twee monden / de grootste is een vierendeel van een mijle breedt / ende streckt nooyt ende zuydt / want dese heele kust loopt meest oost ende west: de andere

andere mont komt men in van't nooydt-oosten naer 't zuydt wesen. Op leguen van de vooyt-scheyden stadt loopt een ander machtighe rievier in zee / ende twee kreekken welcke sy noemen de armen / de een loopt een wepnigh verder in de rievier van Gryalva, ende komt in een kromme ofte in-wyck / van waer het wederkeert / ende daer leght het doyp Tabasquillo, welck een reliquie is van de blecke Pontonchan; daer Marina de tolcke aen Cortes wierdt ghepresenteert. Teghen ower dese blecke/aen d'ander zijde van de rievier Gryalva is een ander kreekke/die ghehoort wooyt Tacanis, welck dooyt lecker lark loopt op 't hooghe/legghende naer de rievier van San Pedro ende San Pablo, welcke rievier machigh is / en heeft een enghe barre; men komt daer in nooydt ende zuyden / ende is seer diep ende van goet water / daer is abundantie van hout / ende visch / ende goede jaght van alderley wildt. Doo; de vooyt-scheyden kreekke plach men te baren naer Xicalango, welck was de frontier-plaetse van de meritanen; de Spaegniaerden noemden dit oock El Lago de Xicalango, ende Puerto Real, welck groot ende sparcus is / ende heeft twee Eplandekens in de mondt. Ende noch verder op komt daer in de rievier Yztapa, die seer groot is / die naer het zuydt-oosten streckt ende langhs dese rievier vaert men in canoen tot de blecke Xonutla toe / almen vooyts reysen tolt naer Yucatan. Op de kust van dese provincie regneren de nooydelijcke / nooydt- weste ende nooydt-ooste winden die op de wal sijn / ende seer dangertus dooyt de varende lieden; ende dueren van September af tot het beginnel van April toe; de restterende maenden van't jaer waepen daer oostelijcke ende zuydt-oostelijcke winden / ende somtijdes zuyden-winden / die ongesont sijn / ende causeren pyne in 't hooft.

BESCHRIJ.

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het seste Boeck.

Nova Galicia, ofte Guadalaiara.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie in 't ghemeyn.

De provincie van Nova Galicia, welck oock ghe-
noemt woꝛdt Guadalaiara, naer de principaelste hooft-stadt, ende
oock de Xalisco naer een booꝝ-nemen provincie onder de selve re-
soꝛterende: is by de verdelinghe van de Spaegmaerden een Au-
dientie soo sy dat noemen op hem selfs; schept sy liniten van de
liniten van de Audientie van Nova Hispania, ontrent de haven
van Navidad, ende het laek van Chiapala, replende naer 't nooꝛdt-

Het. de-
scr.

poosten / altoet als mede naer het nooꝛden / ende oock ten deelen naer het westen /
(welck niet volkomenlyck ontdeckt en is) sy haer liniten heeft open legghende /
ende de talle naer 't westen is al zee: 't gheue daer betsoont is aen d'een kant / ende
aen d'ander / sal eenighe hondert leguen westen / waer in begrepen sijn de particu-
liere provincien van Guadalaiara, Xalisco, los Zacatecas, Chiametla, Coluacan,
la Neuva Bizcaia ende Cynaloa; ende booꝝ aen-gheslegen provincien woꝛden ghe-
reeckent de nieuwt ontdeckinghen van Neuvo Mexico, Cibola ende Quibira.

d. 4. l. 9.
c. 11.

Dele provincie heeft langhs de kust van de zupde-zee / van Puerto de Navidad
af / tot Culucan toe / welc by hondert leguen in de lenghte. De gheslaltenis van
de lucht is meer ghetempeert als koude / het reghent ende dondert daer veel in de
maenden van Iunius, Iulius ende Augustus; men heeft daer groote aerdt-bewin-
ghen / ende hoe de edificien grooter ende stercker gheboont sijn / hoe meer ghebaer-
lijck die sijn / ende hoe meer der schade die lijden. De lucht is klaer / ende 't aertrijck
droogh / soo datmen den reghen op houdende daer gheen sijck en heeft; ontrent
Merlins placht het een wepnigh te vriesen met seer groote rijm. De winden sijn
sterck ende grof / ende de zupde-winde wapet daer meest; den hemel en is hier
nimmermeer langh met wolcken besloten / maer soo haest als het op hout van re-
genen / soo herfimen een helder ende klare lucht; het dautot daer geweldich 's moꝛ-
gens / en somtijes een kleyn teecken van boꝛst / welck weder stracks ontdopet. Het
reghent daer altyds sterck ende grof water / ende meest met blaghen: 't heele quar-
tier is seer ghesonde landt / soo datmen daer vele oude lieden vinde / soo van de in-
ghebooꝛne / als van Spaegmaerden; men toet van gheen pestilencie te spre-
ken; Daer sijn veel Mosquitos; weech-lupen soo groot als boonen / welck schen-
dich bijten en bulken maeken als noten; als de schoꝛpioenen bijten duert de pijn
vier-en-twintich uren / slap van quen is daer een goede remedie tegen / ende men
en sterft van die beten niet. 't Landt is meer hooghe ende bergich / als elken ofte
steche. Vier leguen van Guadalaiara is een seer hooghen bergh / in de wegh naer
de Zacatecas toe / welck een legue in het op-klimmen is / ende van ghelyck een
legue in 't af-komen / soo datmen daer te perde niet en kan reysen; ende booꝛst
het gheberchte in al dat quartier is seer hardt / met groote boomen beset / als
pijn-boomen epken ende andere; daer menighe van wolven in loopen die
't volck groote schade doen: booꝛst het meeste deel is 't sandighe grondt en maghet /

ende

ende in tweynigh plaetsen is het kleye; veel steen-klippen: ten seghint niet dat daer marmoer-steenen vallen/ oft eenigh andere steenen van weerde; men ghebruyckt de steenen oock niet die daer sijn tot edificien/ doo; dienle haer huylen maken van steen ofte agde-werck. Tgantsche lant is vol van metalen/silber ende koper; daer en valt geen cristall/ pser oft sael; alle de metalen sijn loodtachtich; ende in de mijnen van de Zacarecas, ende in meest alle de plaetsen ende ghelegghentheden van dit landt caecht men aen de margariten/ende aen de minnralen die men noemt Chalchivites. Men vindt datt eenighe groene steenen/ welcke seer goet sijn te ghen de pijn van 't grabeel; daer en sijn gheen mijnen van goudt ondeckt: het zoude wo;dr daer ghemaects van 't reghen water/ ende wo;ter versamelt/ ende op hoopen ghebruycht. Daer is allen-thalven veel salpeters; veel gheboomte van Tunas, welck geeft een wonderlijcke goede vruchte/ ende veel Cochinilla, hoe-wel die niet ghebeneficiert en wo;dr: ende van de vruchten onder-houden haer den meesten tijt van het jaer de Indianen die men noemt Chichimecas ende Guachichiles. T landt is doo; gaens seer ghebruyck van water/ in het begrijp van meer als seltich leguen blacke gronde. De grootste rievier is diese noemen de Barrania, welck haer oorspronck heeft upt het lack van Mechoacan, ende haer upt-waterringh in de jupdr-zee loopende van 't westen naer het noo;dr-westen/ ende heeft een val oft slootinge vier leguen van de stadt Guadalaiaara wel van thien slagien; dese rievier en heeft nergheens gheen woeden/ wo;dr altijds met perckel ghepaf-seert/ de peerden daer oever swemmende/ ende 't volck ende kleederen op vloeten van calebassen/daer de Indianen op suten/om de selve te houden booz; torn-saen. Ontrent 't landt van Ycatlan, is een meyz ofte lack welck twintich leguen is in het om-gaen/ende een ander Zacualco, dat twaelf leguen is in het om-gaen/ende concom sijn seer goede wepden booz; de peerden. In alle de ballesen van dit landt waelt de Mezquite, welck is een soorte van caroben/met welckes vruchten de Indianen haer onder-houden/ ende een andere vrucht ghenaemt Guamoche, welck de caroben in vrucht ghelijck is: ende andere groote boomen/ doch de grootste is diese noemen El Zeybo; men heeft daer oock den boom van Maguey. De quers-appelen ende peeren/ granaten/ vijghen/ apiricos/ persen/ melocotons/ ende in somma alle vruchten van Spaegnien wassen daer heel goet ende perfects/ ja beter naer 't segghen van vele als in Spaegnien selfs. Men heeft daer gheen krieken noch kerken/ doo; dien 't landt soo vruchtbaer is/ dat die boomen soo weelderich loof ende tacken maken/ datse gheen vruchten kunnen dooyt-bruyghen; de oljven en willen daer oock niet wel wassen/ doo; dien de mieren die beschadighen. Het aertrijck is seer overvloedich van wepden booz; alderhande vee: ende daer is een wortel diese noemen Castannuela, welck de berckens alsoo vet maect als de ackers doen in Spaegnien. Men twint daer veel tartor/ende het ghebeunt in eenighe quartieren dat men tachtentich Hanegas krijcht booz; een/ ende van Maiz wel twee hondert ende meer. De peulen ende andere moef-krupden van Spaegnien wassen daer seer wel; ende tot allen tijden heeft men daer veel ozagnie bloemen; ende in allen deelen vindt men veel Axi, welck is 't peper van die landen; veel soorten van boontjens/wit/roode/swart en ghebruyckert, veel Calabassen; daer is een krupdt welck sy noemen Cavadilla, welck sy krupdt ende apze heeft: de Spaegniaerden dienen haer daer van om de wonden van de peerden te ghenelen. De gerste ende rogge wil daer oock wel wassen/ dan maken daer gheen werck af/ doo; dienle die niet van doen en hebben. De mieren is een generale plaghe in het gantsche landt booz; het ghesape. De kraepen sijn swart/ ende aen de vleughelen wit ende roodt; ende de exters ghelijck als musschen/ sijn ontaeltich/ vallen met een heele bende in de tartor/ ende slaenle gantsch ter neder/ doo; dienle op de apzen gaen suten alle ghegraint sijn/ ende hoe-wel 't volck ghebaer maect en vrighen daer niet naer. De weede dieren sijn de selve die men vindt in ander quartieren van Indien/ inghelijck het wilde

woilte tot de jacht: de berckens/ schapen ende gepten genereren als in Spaegniën/ ende met minder moepte/ ende daer is groote menighe/ als mede peerden/ stieren en koeven. De rievieren gheben veel visch: de Yguanas hoe wel eyselijck om aen te sien/ zijn goet om te eten. In 't ganische landt zijn byen/ doch seer kleyn/ en recken niet/ maken haer honich in de holte van de boomen.

Het tweede Capittel.

Van 't volck van de lande, ende de Spaegniaerden die daer wonen.

DEn meesten-deel van de Spaegniaerden die haer in dese landen onthouden/ ^{d. 4. l. 9.} ^{4. 13.} leben eensdeels by contractatien ofte koop-handel/ ander-deels by 't benefice-
ren van de mijnen/ ende ten derden by het boeden ende voozt erlen van vee/ ende houtwen van het landt. Men vindt daer gheen luycker/ hoe-wel de rieden daer seer wel groeuen; daer en is gheen visscherij: daer en worden gheen wercken van berren ghemackt als alleen waepers om de vlieghe te verdrjven: daer is een Tunal ofte bosch van Tunas boomen/ wel in de vyftich leguen langh/ daer men alle jaer wel tien duplent arroben Cochinilla soude konnen vergaderen. Sp ghebruycken waaghens ende katten/ met ossen/ muplen ende peerden/ die dooz 't ganische landt trecken; ende in alles wozt de selve mate ende ghelichte ghebruyck als in Spaegniën. Daer en is in het ganische landt gheen vrees van onrust/ als alleen van de Wilde de welcke men met eenigh ghebout van beien ende sparren kan teghenstandt doen; haer wapenen zijn boghen en pijlen/ Macanas, singhers ende schilden: de Spaegniaerden ghebruycken Elcaupiles van cottoen/ daer de pijlen niet deure en moghen/ ende soo sp daer deure komen/ soo en is de wonde niet groot; hebben goede schilden van leder/ ende helmen van het selve; alle de Spaegniaerden zijn meesters om haer wapenen sels te voozt-sien/ ende haer peerden. De Indianen zijn seer lichtveerdich ende om een kleyne sake verlatende haer woon-plaets in d'een doyp oft d'ander/ ende slaen haer weder neder daerle eenighe ghereetschap binden om haer hutten te maken; ja loopen in de wil-dermissen om byshept te hebben tot het gebruyck van haer grouwelen. De statueren van het volck van dit landt is wat grooter als die van Mexico: nemen de Christen leere tamelijck wel aen; zijn van groot verstandt: dan leup en ledich/ en wil-ken niet wercken/ ten sp men haer daer toe huert: kleeden haer met hemden van cottoen/ ende vierkante mantels/ met twee knoppen op de schouderen van cot-toen ofte Maguey, welck is haer oude kleedingh: draghen onder-broecken: schoe-nen ihet solen: haer bedden zijn matten van beien/ ende deereken van cottoen ofte wolle: haer cietaet zijn groene sternen/ stercken-huyckens om de beenen ende armen/ ende om den hals ghebonden: haer principael ghemucht is den ganischen dach te dansen/ met een tamboziel welck is een hol houdt/ ghevende een grof ghe-luydt/ singende/ en haer schilderende/ ende haer frap makende met veel plupma-gien/ ende dat al om droncken te drincken: men speurt in haer gheen genegentheyt om erf-goederen te hebben/ ofte om veel te saepen: al haer inclinatie is tot den boom Maguey om daer wijn upt te maken. Sp ghebruycken kruicken en pot-ten/ ende middelbare tinnagien/ ende secker vaten dese noemen Thecomates, daer ghemeynlijck een Acumbre (welck is een spaensche mate/ houdende dy van onse potten) in mach: dit zijn bruyken ghelijck als calworden/ sommighe rontd sommighe langh-woz-pigh; wassen aen groote boomen die de bladeren hebben als moer-bespe boomen/ ende wozt by de Spaegniaerden Higuero gheuoemt; haer voetsel is meest vleesch wanneer sp het hebben konnen: boeden veel horn-deren op/ om datle wepnigh moepte hebben: eeten Maiz tot broode gheba-ken/ ende oock gheroost: drincken de wijn van Maguey, ende van Cacao, ende de Cacao met het meel van gheroost Maiz vermenght/ is oock haer spijse; de ordinare prijs van het Cacao is hondert amandelen voozt een real: oock mengheste

menghenſe de Cacao met peper/ende 't ſamen ghemalen met het Maiz; bytreckenſe 't ſelbe in water ende dvincken ſoo; deſe menghelingh van Cacao, Maiz ende peper/dyaghende in ledere ſackkens als ſp ober wech reſpen/ vooy haer probiander. In alle de plaetſen van dit landt weten ſp cotton/ wol ende pluymen te weben: ende 't landt is bequaem om cotton vooyt te bynghen / maer ſp en wollen haer daer toe niet begheben/ om den arbeyt te ſchouwen. De instrumenten daerſe de gront mede bearbeyden/ waen palen van eycken-houdt/ vooy breedte als een handt / welck ſp nu niet pſer beſaen. Elck dorp heeft ſyn Cazique, Alcalde ende Alguazil van Indianen ſelfs / gheſelde by de Koninghlycke Audientie ofte opperde Alcaldes van dat quartier; ende hebben haer ſakereel daer de prijsen in ſaen begroot van de rethbare waren ende de Caziquen wooyden by ſuccellie ghenomen. De meeste afronte die men haer doen kan / is datmenſe ſcheert; ende haer medde byrught is datmenſe vooy; ſtrijdbaar houdt: ſp komen wel te kercke om haer ghebeden te legghen/ ende by ghebyreck van Wyellters/leert haer een Indiaen / want de principaelle Indianen leynen haer kinderten naer de kercke om te leeren/ende vooy; Horninckens te dienen. Tot het jaer twee-en-tachtich toe / waren daer weynighe Meſtizos in 't lande; de Swarte zijn fraep te preerde/ ende goede wercklieden; daer in 't landt gheboyen wendeſe zijn ſubtylder ende beter van conditien als de ghene die daer van Guinea wooyden ghebyacht. Daer is in dit landt een natie dieſe noemen Cazcanes, de welcke woonen op de limiten van de Zacarecas; daer zijn inſgelyckſe de Guachichiles ende Guamares, welck een belliqueus volck is: de Cazcanes ſprecken een differente tale van de Mexicanen, hoe-wel die tale van Mexico daer oock verſaen wooyt / ende dat daer allent-halve tolcken van zijn: Guachichil is oock different van het metiraens / ende de tale van Guamara is heel koxt / ende zijn al leet ſwaer om te leeren: waer dopen ende vleckten zijn / daer leven de Indianen in beter oorde; die daer buyten woonen / en hebben getruſt om haer daer toe te boeghen / op datſe te beter het bet ſouden konnen ſteelen / daerſe leet toe ghenegghen zijn.

Het derde Capittel.

Van de provincie G U A D A L A I A R A in 't particulier, ende de ſteden die in dit deel by de Spaegniaerden nu worden bewoont.

DE principaelle provincie van 't rijk van Nova Galicia, is die van Guadalaiaara, alwaer de lucht leet ghetempert is / ende de gront vruchthaer van tarwe ende Maiz, ende andere zaden van Caſtilien / ende daer zijn veel ſilber mineralen; ende de naer-volgende plaetſen by de Spaegniaerden als nu bewoont.

Her. deſcript.

De ſtadt Guadalaiaara, welck is de hooft-ſtadt van dit rijk / gheboyt by Nunno de Guzman in den jaer vijftighen hondert ende een-en-dertich / is ghelegen op de hooghte van twintich graden en een derde by nooyden de linie / naer 't legghen van Herrera (de kaerten ſellen die meest op een-en-twintich en een half graden / ende naer de ſtreckinghe van Mexico behooyt wel ſoo te welen) ende de lenghte van hondert en ſes graden en een half op den Meridiann van Toledo, van de welcke ſp dooy een rechte wech ghelegghen is 1780 ſpaenſche mijlen: is verſcheyden van de ſtadt Mexico leven-en-tachtich leguen, tuſſchen het nooyden ende weſten / meer weſt-waerts; haer limiten ſtrecken ſich tot het Gouvernement toe / welck ſp noemen de Francisco de Yuarra, van welcke het hem af-ſchept naer het nooyden; ende naer 't zuiden ſcheyde het ſyn limiten van Nova Hiſpania, tuſſchen welckes limiten ende deſe ſtadt zijn veertigh leguen; ende tuſſchen deſe ſtadt ende Culuaacan twee hondert ende vijftich leguen; ende tot de mijnen van de Zacarecas zijn vier-en-twintich leguen; (Herrera ſeght elders veertich / welck recht is) tot Xaliſco zijn twaelf leguen. De ghelegghenheyt daer deſe ſtadt is gheleght / was certijds ghenoeint Molino: is ghelegghen op een playn / ontrent een riediert / met

d. 4. l. 9.
c. 11.

met goede fonteynen / wateren ende weyden / ende goede jaep-landen / ende gheberghe om hout te bekomen / ende goede materialen tot de edificien / de gsalte van de lorjt is goet / doo? dien de hite gheen becommeninghen gheeft noch oock de koude / ende daer en gheeneret gheen onghedierre : de factive van Castilien waelt daer wel : ende alderhande fruyten : de koninghlycke Audientie hout hier haer woon-plaetse / ende de Officiers van des koninghs in-komen / ende de Cathedrale kercke wofende fuffragaen van het Ariz-bifdom van Mexico, firus den jare 1570; welck eerst was gheopdineert te legghen in de ftadt Compostella : daer is een kloofter van Sume-broeders / ende een ander van Augufijnner mormicken.

Daer is noch een ander ftadt in defe pprovincie / by den felven Nunno de Guzman ghebouw / ende ghenaemt Villa del Elpifitu Santo; ghelegghen in de pprovincie van Tepique. Het. de-
fcript.

Doo? de ftadt Santa Maria de los Lagos, doo? de felve Nunno de Guzman ghebouwt / bertich leguen van Guadalaiaara naer 't jupdt-ooflen / daer een Alcalde Major refidert; defe ftadt wierdt hier gheleght om fich te verfeckeren teghen de Chichimecas, welck woonen in die landen tuffchen het ripoeden ende ooflen / een barbarifch volck / welck hem verftropt ober 't veldt / fonder eenighe menfchelijckheyt ofte policie / levende in cabernen / ende in de hoflichagien als wilde beesten / ende haer onder-houdende van de jacht / ende alderhande wilde vruchten / en hebben gheen kennis van eenighen ryckdom / maer loopen meelt naeckt / ende oock wel eenighe met berften-vellen bedeckt; haer wapenen zijn boghen ende pijlen : zijn anders fraep van lichaem / groote braten ende bronckaerts / maken djanck van feckerre wortelen / daerfe haer vol in fuppen.

Het vierde Capittel.

Befondere befchrijvinghe van de provincie van XALISCO, ende de ftadt daer in ghelegghen, als mede van de provincie CHIAMETLA.

DE tweede provincie van dit rijk is ghenaemt Xalifco, welcke veel vruchtbaerder is van Maiz, als van fchapeu ofte van peerden; in defe provincie en is maer een ftadt / van Spaegniaerden ghenaemt Compostella, gheleggen ontrent de zee-kufte / op de hooghte van een-en-twintich graden (naer 't legghen van de Engelfche vopagien / doch de kaerten legghen die fommighe op de felfde hooghte van Guadalaiaara, fommighe hoogher / en by de twee-en-twintich graden) by bertich leguen van Guadalaiaara naer het weften : is ghebouwt by Nunno de Guzman in den jare vijftighen hondert ende een-en-bertich / op een plapn / ontrent een rievierre : By en heeft gheen goede weyden doo? de fchapeu / en daer is leet weynigh jaep-landis / noch goede vorder doo? de peerden; noch materialen tot den bouw van fuppen : ende doo? dien fy ontrent de zee legghet / is leet hiet landt / ende brenghet veel onghedierre doo? : oock is het daer leet vruchtich / ende daer ballen fchrickelijcke temperfen / foo dat om defe ende dierghelijcke oofaken defe ftadt leet qualick is gheleght. Doo? is daer het doyp la Purificacion ontrent de haeden van Navidad, op de upterfte limiten van het diftrict van defe Audientie ende die van Mexico, in een leet heete contraye ende onghelondt. De kufte van Xalifco is ghelegghen op de hooghte van wat meer als twee-en-twintich graden by noorden de linie : naer 't legghen van Herrera.

Aen de provincie van Xalifco confineert de provincie van Chiametla, twintich leguen langh en breedt / op de kufte van de jupdt-zee ghelegghen by de veertich fpaenfe mifen van Xalifco; is een groote provincie, ende daer woonde eertijds veel volcks / welck vorst met pijlen / knobfen ende fchilden / ende een Indiaen voert de al defe wapenen teffens. De fchilden waren ghemaect van Rocckens te famen ghetwocht met draepen / d'oeeghen die onder den arm baelt ghemaect met een

koozde / ende als sp haer daer van wilden dienen / soo lieten se de koozde los / ende diende haer vooz een schuld / ende waren daer mede bedeckt / ende als sp van een man te perde vervolgt werden / soo legghen sp haer neder op de gronds ende draken haer daer mede / het moet een sterke lancie zijn die de selve passeren soude / want de stoerkens zijn van seer harde houdt: in dit landt zijn veel mijnen van silber. In dese provincie van Chiametla, waren de bzouten schoon / ende ginghen tot de voeten toe ghekleedt / ende de mans bzogghen korte mantels / ende hadden schoenen van harten-bellen / bzaghen de last aen stoeken / dooz dien sp haer schamen die onder den arm te bzaghen: als sp gheen oozloghe en hebben / soo volghen sp de jacht: 't landt is bzuchtbaer ende rijk van silber / was / ende honigh: sp eerden certijdes de afgoden-beelden / aten menschen-bleck / ende hadden veel andere abominable ghebzeecken / de welcke sp nu dooz Godes ghenade hebben afgeleghet ende verlaten. In dese provincie is ghelegghen St Sebastian, een dozp van Spagniaerden / welck certijdes behoode tot de Audientie van Mexico, ende is gelegen op de hooghte van meer als twee-en-twintich graden. Dese plaetse was gheleghet by de Capiteyn Francisco de Yuarra inden jare 1554, ende daer naer zynder veel silber-mijnen ghebonden / ende twee Reales ghesicht met haer noodbijge Ingenios van molens / ende smelt-ovens: ende daer woodyt groote quantiteyt van silber ghebeneficiert.

Het vijfde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de provincie van CULUACAN, ende haer eerste ontdeckinghe by Nunno de Guzman.

DE provincien van Xalisco ende Chiametla legghen vervolghens aen de kuste van de zuyd-zee / soo sullen wy dan die andere daer aen volghende booyts beschryven / eer wy keeren tot de andere die te landt waert in legghen: vervolgt dan op dese streck de provincie van Culucan: doch om de ghelegentheyt daer van beter te verstaen / soo sullen wy in 't korte aen-roeren de eerste ontdeckinghe van dit quartier by Nunno de Guzman verricht in den jare 1531. Van Chiametla quamen sp aen de provincie van Piazzala, die gantsch destrueerden: daer na aen een andere ghenaeamt Zapuatan, daer se meer bzouten vonden als mans / waer upt eenighe ontwetende besloten dat daer niet als bzouten en woonden: vonden voozder een groote riebier die se noemden Rio de la Sal, daer veel volcks ontrent woonde: dit was black landt / doch rondom met bergghen besloten: loogerden booyts in een plaetse ghenaeamt Piastra, niet verre van de zee / legghende aen een riebier van de selve naem. In dese provincie waren de hupfen van de Wilde van een gantsch ander faeten / als in andere plaetsen: vonden in ernighe van de hupfen veel slanghen / welck in de donckere hoecken lagghen in een gherolt als een klood / soo dat d'een het hooft boven / d'ander in het midden / d'ander beneden upt-slack / ende deden de becken 't samen open / dat het verbaerlijck was om sien / doch deden anders gheen quaet: de Indianen namen se in haer handen / en aten se / ende hadden die insonderlinge respect / dooz dien den duppel haer in sulcken ghelaet verschern: 't volck ginck wel ghekleedt / dooz de menighe van coctoen die se hebben / ende daer was fraep bzouten volck. Van 't volck van Nunno de Guzman destrueerden al 't landt. Crocken han daer naer Bayla, ende quamen voozder aen een groote riebier die se noemden Rio de Mugeris, om dat sp daer niet dan bzouten en sagghen: 't landt daer ontrent is vol geboomte ende seer dicht boschagien: sochten weder aen de zee te komen / dan gheen passagie vindende crocken de riebier op naer 't gheberghe / ende vonden een vleckse ghenaeamt Quinola, die seer groot was en vol volcks / welck sich naer eenigh ghebergh salverde in de boschagie: passerden soo booyts dooz 't gheberghe / ende een vleckse van vier quartieren / daer een plapstante riebier midden dooz liep / welck sp noemden

Quatro-

d.4.1.9.
c.11.

d.4.1.9.
c.9.

Quatrobarrios, om de vier quartieren wil; ghelijcke een ander noemden Leon; om darter een secuto bonden. Dit lande was vol woon-plaetsen / ende seer vruchtbaer / dan alles wierdt ghebestrueert by dit volck. Quamen boozder aen een dichte bosschagie daer veel woon-plaetsen binnen laghen; eruerden de selve / ende wierden die meestert met verlies van eenich volck: trocken al dieper in het gheberghte sonder upt-komste te binden / soo datse grooten hongher leden / ende waren eyndelijck ghebroghen te keeren naer Culuaacan. De provincie van Culuaacan is een Soubvernement ghelegghen op de kust van de zuydr-ze / naer 't westen van Chiametla: het is vruchtbaer lande van alle nootdrift; ende daer zijn gorde teercken van silber-mijnen. Nunno de Guzman boutde hier een woon-plaetse van Spagniaerden / aen de rievier van Orala, om de commoditeit van de naest ghelegghen rievieren Rio de Sal ende Rio de Piastra, ende noemde de selve San Miguel; ende is ghelegghen op de hooghte van vier-en-dertich graden by noorden de linie / naer 't segghen van Herrera, die hem hier verabuseert / want kan niet boven vijfen twintich zijn / dicht aen Rio de las Mujeres; dan dese Stadt is daer naer verlegt bij leguen nedertwaerts / ende twee leguen van de zee / in de valle van Horaba, om dat daer better ghelegghentheit is van zayp-landen / scruten / ende anders; daer woxt veel visch ghevangen dooz dien de bloet op-komt tot aen de Stadt / welck gheeft een sonderlingh onder-houdt booz 't volck: de rievier van de Stadt S' Miguel, woxt oock by Herrera ghemoeint Ciguatlan in syn Description de las Indias. Dese Stadt is verscheppen van Compostela 80 leguen, ende van Guadalaiaara 103 leguen. Alle 't lande tusschen de rievier Piastra, ende de rievier Culuaacan, is seer overbloedigh van virtuale / met veelderp scruten van diversche soorten: seer abundant van visch; de huplen waren met kroo gedeckt / seer konstich / ende op de boden-doppel van de deuren eenige indienten gheschildert / insonderheyt mans en vrouwen die 't samen lagen / en oock evidentie merck-teercken van sodomie. Vielden haer markten ende handelinghen / hoe-wel sp gheen goudt en kenden: maer van silber ende turquoise hadden eenighe kleynodien. Daer zijn in dit quartier silber-mijnen / daer de Spagniaerden haer ontreut hebben gheset om die te beneficiëren / welck sp noemen Reali dese mijnen woorden ghemoeint de las Virgines.

Her. de-
script.d. 4. l. 9.
c. 11. ca-
de 5. a. 8.Her. de-
script.

Het sefte Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van CINALOA, ende haer eerste ontdeckinghe by Nunno de Guzman.

NAest de provincie van Culuaacan is ghelegen de provincie van Cinaloa, welck is de sefte ende noordelijckste van Neuva Galicia, twee-en-beertich leguen van Culuaacan, ende hondert en vijftich van Guadalaiaara, naer het noorden / hondert leguen van Chiametla. De ontdeckinghe van Nunno de Guzman dient hier vervolgt tot meerder verstande van de ghelegghentheit van dese provincien. Nunno de Guzman trock in den jare 1532 van Culuaacan boozder aen / ende quam booz: eerst aen de rievier Petatlan, welck zijn vijftich leguen weeghs; noemden dese provincie soo / om dat de huplen waren ghedeckt met sekere matten / die de Indianen in haer tale noemden Petat; daer woonde niet veel volcks / noch en hadden gheen laecken / kleden haer met berepde vellen van herten / aen den anderen ghenaept ende onder de armen booz-gebracht / ende de vrouwen deckten rechte haer schamelheden / ende ginghen vooxts naecht: baden de sonne aen / sonder ander sacrificien / aten menschen-veesch / was wel gheproporzioneer volck van licha- men / ende grauw van verwe / schoten met pijlen / ende als die vershoten waren / hadden seker knodsen / diese ghebonden aen den arm droeghen / van het hards houdt van Guaiacan ghemackt / diese booz: swaerden ghebruycken. Twintich leguen boozder is een ander rievier ghemoeint Tamochala, tusschen beyden zijn

Her. de-
script.d. 5. l. 1.
c. 7.

dicke bosſchen van Brazilie houdt/doch niet ſijn; ende meest onbewoonde woel-
 dernisse: aen de kandt van de rievier waren diverse edelſche doſpen / naer de
 wiſe van Petatlan. Van 't beginſel van de provincie van Tamochala tot aen
 de zupde-zee zijn les leguen, waer van de biſ betwoont ſijn. Van hier trockenſe
 langhs de rievier dertich leguen, doo; de lucht dieſe kregghen van dat daer veel
 woon-plaetſen ende goet lande was ende guamen aen de provincie van Cinaloa;
 daer wel biſ en-twintich doſpen in waren/elck van wel d'p hondert in-woon-
 ders. De Spaegniaerden vertoefden hier wel twee-en-vertich daghen / doo;
 dien 't leet reghende/ende wierden al die tijdt wel booz-ſien doo; de Wilde / van
 haſen/to;tel-duppen ende ander gheboghſte: dan de Wilden gingen ten laetſten
 doo;: ende de Spaegniaerden paſſerden de rievier/ ende toghen dertich dag-
 ghien doo; onbewoont lande/ſtreckende naer 't zupden/ſonder te vinden eenighe
 fonteynen ofte beken/doo; dien 't lande black is/heet ende leet d'joogh/ en d'one-
 ken alleen upt ſeker plaſſen van reghen-water. Sp ondeckten een ander rievier/
 doch ſoo wel niet betwoont als die van Cinaloa; ende 't volck van de ſelbe ma-
 nieren / ghetwaet/ende tale als die van Cinaloa. De rievier ghepaſſeert zijnde
 op blotten/verſonden ſp dat acht dagh-repſen boozder aen/ veel ende ſtrijdbaar
 volck woonde/ wiens handen ſp niet en ſouden kommen ontgaen; namen een
 guide met/ ende repſden leven daghen ſonder woon-plaetſen te vinden / biſ en les
 leguen daeghs/ ende bonden epndelijck de rievier ghenoecht Yaquimi; 't ghe-
 breck van water was ſoo groot in deſe woertijne/datter veel Indianen van doſt
 ſo;ben/ende daer ſoudender meer gheſo;ben hebben/ten ware ſp gevonden had-
 den ſeker kardoenen van het laſſoen van de Tunas, welcke af-gheſackt zijnde/
 ſoo veel ſaps gaben/dat 't volck hem daer mede verquicker: paſſerden de rievier
 ſonder eenighe belet / en bonden een verlaten doſp van 't welck een breede weegh
 liep de rievier neder-waerts; de welcke een woepnigh af-getrocken zijnde/bonden
 volck in de wapenen/ welck bereyt was om reſiſtentie te doen; dan om dat het
 black lande was daer de Spaegniaerden met haer peerden abantagie hadden/
 ſoo wierden ſp naer een harde ſchermſelingh verſtropt. Aen den ganſchen oever
 van deſe rievier zijn veel doſpen/ende 't volck van tael ende maniere als de booz-
 gaende. Langhs de kandt van deſe rievier loopt een Cordillera van berghen/
 welcke haer oofſpronck heeft van de principale Cordillera, ende ſtreckt veel mij-
 len in zee: ende van dit gheberghe af loopt de kromte ofte in-wijck/ welck duert
 tot Xaliſco toe/welck zijn meer dan twee hondert leguen; ende om dat die point
 ſoo diep in zee loopt/heeft men eertijes ghemeynt dat het een Epland was. De
 Spaegniaerden keerden van hier weder naer Culuaan. In 't ganſche lande tuf-
 ſchen de twee rievieren Petatlan ende Yaquimi is 't volck al van een gheſtalte; en
 hebben geen frupten/ noch Batatas, noch dierghelijcke dinghen/als alleen ſeerke
 melonen/ Maiz, boontjens ende ander kleyn zaet daer ſp broodt van maken/en
 drincken gheen Chicha, noch en hebben gheen Maguey, zijn ſtrijdbaar/ende en
 maecten geen gheſchreyu als de andere Wilden/ konnen wel arbeyt verdyaghen/
 doo; dien ſp continuelijck beſchij ſijn met jaghen. Aen de rievier Yaquimi zijn
 eenighe ſtieren/en koepen / ende leet groote harten, ſp maecten haren d'anc van
 ſeerke klepne Carobes, die aen de boomen wallen die ſp noemen Mezquites, ge-
 ſtooten in moztieren / ende met water ghemenght: Eenighe vrouwen zijn met
 gloepent pſer ghemerckt in het aenſicht als de Swarten / ende de mans die ker-
 ben 't aenſicht met ſcherp / ende ſchilderent. 'Clande is meel black/d'joogh en-
 de leet gheſondt; van de zee af tot aen de principale Cordillera zijn vier-en-vertich
 leguen, ende de rievieren zijn leet biſch-rijck. In deſe provincie was eertijdes
 een woon-plaetſe van Spaegniaerden gheleght / dieſe noemden San Juan de
 Cinaloa, dan en hebben die niet wel kormen houden / hoe-wel dat Francisco de
 Ybarra deſe plaetſe op nieuws van volck verſach / ende alles daer liet byenghen
 van Culuaan af/welck tot onder-houdinghe van 't volck noodigh was: ende de

D'inne-

Minne broeders hebben groote neerlicheit ghebden om 't volck van de lande te bekeeren. Winde een naerder beschrijvinge van dese provincie in eenen brief van Martin Perez Jeluijt/ gheschreven in den jare 1591; suppende aldus: De provincie van Cinaloa is 300 leguen van Mexico, ende streckt haer naer 't noorden aen de vestert-hande heeft sy het hooghende moerpelyck geberghe van Tepelman, ende aen de smicker de Golfo van California: naer 't twelfen de provincie van Cibola, naer 't noorden Neuvo Mexico, welck maer twee dagh-ryfen licht van de uiterste rievier van dese provincie: wordt verdeelt by acht rievieren / op welcke oevers alle de dorpen ende woon-plaetsen van de Indianen ghelegghen zijn om de visscherije wille. De gronde is vet ende draeghlaem / ende daer waelt lichte alleg toes daer ghesaep word: daer is een heldre ende ghesonde lucht. Hebben overbloedt van cottoen / daer sy haer kleeften ende mantels van maken; de welcke sy draghen op de mexicaensche wyse: beyde mans ende vrouwen draghen langh sap; de vrouwen tot over de schoulters / de mans op-gelmoopt: sijn langh van statuer ende by naer een handt breedt langher als de Spaegmaerden; sterck ende strydbaar: haer wapenen sijn boghen ende vergiftighe pijlen / knodsen van hardt hout: ende korte pycken van roodt hout: de Spaegmaerden hadden veel te doen / eerste dit volck tot stike konde brenghen. De selve maectt ghetwach van het steden St Filippo ende Iago, ghelegen aen de tweerde rievier / 42 leguen van Culacan; ende van de groote boort-plantinghe van 't Christen gheboorte in dit quartier doot toe-doen van de Jesuiten.

Het levende Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie Uxatla, ende hare ghelegghentheyde.

Tot noch toe hebben wy vervolght de particuliere provincien van Neuva Galicia, welck ligghen aen ende langhs de kust van de zuyde-ze: ende sullen nu komen tot de ghene die binnen s^t landes sijn ghelegghen; beginnende van een provincie die naer 't Gouvernement van Panuco toe ghelegghen is. Ten tijde dorn Nunno de Guzman van Mexico berreysde naer de ontdeckinghe van de provincien die nu Neuva Galicia werden ghenoeit / welck was in 't jare 1529; liet hy in het Gouvernement van Panuco daer hy eyghentlick Gouverneur van was / doo: sijn Lieutenant Lope de Mendoza, met expresse oorde / dat hy een torcht soude doen te landt: waert in / naer 't quartier van Vxitipa, om 't landt te ontdekken / ende volck te planten / soo wanneer hy bequaemheyt van plaetse ende andere nooduerckelichheden daer toe soude vinden. Lope de Mendoza dede als hem van den Gouverneur belast was / ende naer eenigh onder-soeck populcerden hy in de ballen van Vxitipa, gelegen twintich leguen van de Stadt Panuco, een Stadt welck hy noemde San Loyz, te landt waert in / naer de provincie van Xalisco toe / onder welckes Gouvernement het is ghebleven / oock naer dat de Koningh van Spaegnen 't Gouvernement van Panuco, welck eest op hem selven was / onder de jurisdictie van Mexico heeft gheset: ende van Vxitipa, tot Xalisco rekent men hondert ende twee leguen. De ghesalte ende manieren van 't volck van desen lande sijn ghelijck die van Mexico, hoe wel de sale verschepten is; haer tempelen sijn hoogh / van aerde soden ghemarcht met haer trappen: kleden haer met mantels als die van Mexico: hebben hare soorten van ghemaecte wijnen om op haer keelen te drincken. 't Landt is wonder overbloedigh van fruyt / ende van jacht van herten ende andere wilde dieren: veel hoenderen wordender nu ghebonden / quackelen / perdyen / togtelduyden ende andere gheboeghe / ende in somma alderhande lijf-torcht in overbloet. Oyt dese provincie spruyt een groote rievier / welck doot Panuco passert ende daer ontrent in zee loopt: 't Landt is seer onest en ende hitlich: als de Indianen haer droncken ghelagen sijden / soo besordelden sy haer sels met veel abominable sonden / ende dafte doot de mont

niet

niet konden in-dyncken/ lietenſe haer met ſpueten van onder in-gieten. Hadden haer manieren van ſluypen/ trompetten/ cornetten/ ende andere muſijk-inſtrumenten: Van ſins daſe van de Spaegniaerden zijn 't onder-ghebracht/ ſoo zijn deſe grooſte ſaute wat ghebeter.

Het achſte Capittel.

Particuliere beſchrijvinghe van de provincie van de ZACATECAS, ende de verſcheyden ſilver-mijnen in de ſelve gheleghe.

DE provincie dieſe noemen de los Zacatecas is ſeer rijk van ſilver-mijnen/ doch ghebreckigh van water/ tartu/ ende Maiz: daer zijn d'p ſteden van Spaegniaerden/ ende vier andere booz-nemen ghelegghenſheden van mijnen; van welcke mijnen de principaelſte zijn die men noemt de los Zacatecas, beerich ſpaenſche mijnen naer het nooyden van Guadalaiaara, ende tachtich mijnen van de ſtadt Mexico, altoer haer oydinaerlyck houden meer dan vijf hondert Spaegniaerden/ vijf hondert ſlaven/ hondert peerden ende muſpen/ ende een klooster van Minne-broeders/ ende daer is continuelyck een van de Koninghlycke officiers van Guadalaiaara. Oock ſoo zijn in deſe provincie ghelegen de mijnen van Avinno, op de limiten van de Zacatecas. Deſe wierden ontdeckt de wijl Don Luys de Velasco Vice-Kop was van Nova Hiſpania, doo; het belejdt van Francisco de Ybarra, in den jare 1554: welcke ſchepdende van de mijnen van Zacatecas met een goet ghetal ſoldaten/ wel verſien met wapenen/ peerden/ ſlaven ende ſwarten/ biſcrupt/ bleſch ende andere noodduſt: ontdeckte erſt de mijnen van St Martin, welck zijn ghelegen leven-en-twintich leguen van los Zacatecas, naer 't nooydt-weſten/ daer hem by de vier hondert Spaegniaerden plegghen te onthouden: Daer naer ontdeckte hy de mijnen van San Lucas; ende die van Avinno booz-noemt/ ende andere meer daer ontrent/ daer groote quantiteyt van ſilver is upt-ghehaelt; ende beneffens deſe wierden mede ontdeckt in de jurisdictie van St Martin, de mijnen dieſe noemen del Sombrerete: ontrent de welcke gheleght is de ſtadt del Erena, vijf-en-twintich leguen van los Zacatecas naer 't nooydt-weſten toe. Woots de mijnen de los Ranchos ende de los Chalcuites, ende die de las Nieves, daer veel metaels in is/ ende zijn ſoo goet/ dat inden demineurs abondantie van quicſilver konden krijghen tot een redelycke prijs/ daer ſoude noch onghelyck meer ſilvers upt-ghetrocken worden als het nu wel doet ſoo haelt als deſe mijnen ontdeckt waren/ gaf den Vice-Kop boozlaſt/ dat men daer woon-plaetsen ſoude legghen/ ende volck planten/ doo; dien de Indianen daer om her vanden zijn/ om haer ſoo in toom te houden/ ende 't landt booyder te ontdecken. Woots wierden ghebonden de mijnen dieſe noemen del Fresnillo, die oock een groote quantiteyt ſilvers hebben upt-ghegheben/ ende noch upt gheben. Naer dat de mijnen van San Martin met volck beſet waren/ ende de in-gheboozne tot ſilte gebacht/ quamen daer ſeker religieuſen van de oydre van St Francisus, met corniſſie van den Vice-Kop/ om te landt-waert in te trecken/ 't volck van de lande te beſorcken/ ende haer het Evangelium te prediken; Francisco de Ybarra hem latende boozlaen/ dat deſe Monicken perſickel ſoude loopen/ wilde met haer trecken met goede compagnie van ſoldaten/ ende hy ontdeckten die reyle de valleyle van St Iuan, ende de riebiere de las Nacas, ende ten ſelven tijden rebelleerden de volckeren die op de frontierrn woonden/ ende hy ſelde die weder te vreden/ ende brachtenſe ſoo weder tot ſilte: ende hy populeerde de bleſke van Nombre de Dios; welck is ghelegghen acht-en-ſellich leguen van de ſtadt Guadalaiaara, ende ſien leguen van de mijnen van San Martin naer het nooyden; daer is een klooster van Minne-broeders; het landt is overbloedigh van Maiz ende van tartu/ ende daer zijn ſeer goede ſilver-mijnen. Om deſe ſtadt beter te maintineren ſoo kortje Ybarra, naer dat hy 't Goubernement van deſe nieuwljcks by hem ghecon-

gheconquefterde landen hadde verkregen / feker mijnen in Avinno, ende gaf fooveel de Indianen als Spaegniac den vyfdom om daer fooveel filvers upt te ha-
len als fy konden / waer doo; defe plaetse leet wel betwoont is ghetwoont / ende
't volck van de lande in vyede ghehouden / ende de vyanden wederlaen / ende de
Quinto van den Koningh is daer doo; leet verbeterd. Dit soo wel ghesuccederet
zijnde / sonde Ybarra upt doo; der laet van den Vice-Roy den capiteyn Alonso Pa-
checo, om te gaen populerende Stadt Durango in de valle van Guadiana, ende
gaf hem mede een groot ghetal van korpen ende stieren / peerden / schapen / Maiz,
ende alderhande ammunitien / ende by maenden daer naer trock hy daer selfs /
ende vol-trock de bouwvingh van dese Stadt. Durango is ghelegghen op de linnen Her. de-
scr.
van de mijnen van San Martin ende de valle van San Salvador, acht leguen
van de blecke Nombre de Dios; is een ghesonde ghelegentheyt / daer zijn veel rie-
bieren om de landen mede te wateren / die seer vruchbaer zijn van tarwe / Maiz,
ende andere vydes; ende in haer linnen zijn de mijnen van San Lucas, ende leet
goede zout-pannen: men heeft veel Estancias ofte hou-huplen vooz groot ende
kleyn bee / doo; de menighe van de riebierkens ende waeren / berghen ende wep-
den, waer doo; de om-leggende vyanden haer hebben begonnen te stilen / ende
de in-gheboozene haer te voegghen tot burgerlijke manieren ende yden / haer te
kleden / ende de Christen religie aen te nemen.

In de provincie de los Zacatecas, is nochein ander plaetse by de Spaegniac- Her. de-
script.
den betwoont / ghenaemt Xerez de la Frontera, dertich leguen van Guadalaia-
ra, naer het noo;den / ende thien leguen van de mijnen de los Zacatecas, ende op
de wegh die derwaerts loopt. De Indianen van dit quartier waren langh in
ooyloghe in vele plaetsen / ende de Chichimecas ende Guachachiles deden groote
schade op de wegh tusschen Guadalaiaira ende los Zacatecas; die heeft een kofte-
lijke ende leet moepelijke ooyloghe gheballen vooz de Spaegniacden / ende
wierdt eyndelick ten eynde ghebracht / doen den Marquis de Villamanrique Vi-
ce-Roy was van Nova Hispania. Doo dat de Indianen van dese contrepe nu
gherepattert zijn in hondert en vier Repartimientos, als de Spaegniacden die
noemen. In dese provincie van los Zacatecas siet men het somtijes ontrent ker-
mis / dan blijft niet langh legghen. In 't vooz-gaende boeck / sprekende van
Panuco, hebben wy verhaelt de nieuwe wegh die hebben ghesocht om van de
noo;de-zee aen dese mijnen te komen. Anders om van dese mijnen van Zacate-
cas naer Mexico te komen / neemt men syn wegh (naer 't verhael van Iohn Chil-
ton die daer heeft gherepelt) op St Miguel; ende van daer naer Pueblo Novo; ende
dan doo; de provincie van Mechoacan, ende soo vooght naer Mexico toe.

NOVA VIZCAYA.

Het neghende Capittel. A

Particuliere beschrijvinghe van dese provincie, ende de bysondere
silver-mijnen daer in ghelegghen.

DE provincie die sy nu noemen Neuva Vizcaya, is ghelegghen by na noo;de- Her. de-
script.
westwaerts van de provincie de los Zacatecas, ende vyfich leguen van haer
verscheyden: is een lande daer abundantie is van vydes; ende veel bee ende goe-
de mijnen van silver; ende sy begrijpt oock onder haer de provincie Topia; dese
provincien zijn mede ontdeekt gheweest by Francisco de Ybarra; welke ontde-
kinghe Herreta ons beschrijft in manieren als volght.

Francisco de Ybarra, hem bevindende niet hondert en dertich soldaten / naer d. s. lio.
c. 24.
dat hy de Stadt Durango hadde van volck wel vooz-sien / is op-ghetrocken om
't lande voozder te ontdekken: hy bondt in dien tocht de mijnen van Endeche ende
die van St Iuan; dan doo; dien de winter hem op den hals quam / dede hy syn
leger

legghet stilhouden / ende trock alken metter haelt met dertich solbaten om te onder-soecken seker grooter woon-plaetsen / die hem gheleght waren te welen in het gheberrichte dat boozder aen lagh / ende hy ontdeckte de landen die nu woorden ghenoemt Topia; leede op desen tocht groot onghemack van hongher ende ander ghebaer; want waren ghemoelsaecht enighe peerden te slachten om die te eten; ende van daer ghekeert zijnde / sondt hy de Capiteyn Rodrigo del Rio, om de mijnen van Endehe met volck te besetten / die welcke seer rijk ende boozderlijck zijn upt-gheballen; insghelijcks dede hy volck legghen aen de mijnen van Ste Barbara ende Ste Iuan, die welcke legghen in het Goubernement van Neuva Biscaya, hy leguen d'een van d'ander; ende twintich leguen van die van Endehe, welck de uperste zijn van het ghene tot nu hy de Spaegniaerden is betwoont in dat quartier te landt waert in; dese metalen zijn seer rijk/ende beneffens de menighe van silber is daer veel loots gevonden/welck seer dienstigh is gewest om de andere silber-mijnen te beneficiëren. Ende upt dese ondeckinghe is groote nutticheydt ghesproten boozt rijk van Neuva Galicia, ende boozt Nova Hispania in 't generael / om den grooten handel die daer upt is ontsaen / boozt dien de mijnen veel zijn / seer rijk / ende van seer sijne metalen. Doen Francisco de Ybarra keerde naer de balleg van Ste Iuan, om daer te over-winteren / maecte hy een sterck huys / in 't welcke hy veel vijzes vergaderde / daer hy seer wel aen dede; want de in-geboorne van de lande/sonder haer de minste ooslaeck daer toe te gheben/rebelleerden/ende sloegen wel vier hondert peerden ende muylen doodt; ende des niet teghenstaende den reghen tijdt ghekomen zijnde / trock hy eventwel op om de provincie Topia te soecken / ende toogh over een seer harde gheberghe / daerle altemael groote armoede leden / openende de wegh niet haer handen boozt robfien / ende onbetwoonbare berghen / beneffens 't ghetweligh Ineruto ende koude / welck haer seer moepelijck viel; want haer wel veertich peerden doodt brofen; ende 't ghebeurde / dat de peerden van de koude gheneyen zijnde / af-lieten te werpen / ende quamen loopen in de vperen die de Spaegniaerden hadden ghemaect / ende slozzen daer; ende daer bevoos een peerde / datte wilsien darghen daer nae noch staende vonden / sonder datter iets aen hermindert was. Ghekomen zijnde in de provincie van Topia, hoe-wel hy in 't eerste enighe wederstandt vondt / soo bezechide hy niet-te-min het volck van de lande met lachte handelinghe; ende quam van daer in de provincie van Cinaloa. Iuan Gonzalez in syn jharozie van China seght dat de mijnen van Ste Barbara legghen hondert en seltich leguen van Mexico; ende dat seventich leguen van dese mijnen boozder / legghen de steden / die de Spaegniaerden noemen las quatro Cienegas: daer wy gheen boozder bescheydt als noch van sebben onder-vonden.

S I V

C A L I F O R N I A.

Het tjiende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de landen van CALIFORNIA, ende haer eerste ontdeckinghe by de schepen van Don Hernando Cortes, ende andere.

Heter.
descript.

California is een groot punt landes upt-streckende in de zee in 't westelijckste deel van Nova Hispania, op de hooghte van twee-en-twintich graden hy noozden de linie; van waer het hem in de lenghte upt-streckt naer het noozdo-westen hy de twee hondert spaensche mijlen/hoe-wel van het selve geen volkomen kennis en is / (als hy de vopagien die wy hier naer sullen in-boeghen tot meerder kennis van dit quartier) nochte van de havenen ende Eplanden van de binnenlandtliche zee / die se noemen Golfo de California, welck daer is tusschen het boozt-scheyden

scheyben punt/ ende de landen van Nova Hispania, ende haer strecke naer het nooydt-westen: in de welcke syn veel rivieren/koben/ punten/ ende plaetsen daer men landen mach/ daer men gheen sonderlinghe kennis van heeft/ dooz diense wepnigh besocht worden. Men 't beginfel ende in-komen van dese Golfo leght een seer langh Eplandt ende smal/ langhs de kust/ en seer naer daer aen gelegen/ ghenamē Guayaval, welcke komt van de riviere die se noemen Rio de nuestra Sennora, ofte oock de Sebastiaen de Bora, tot de riviere Pascua toe in de provincie van Culacan: want dit Eplandt ofte syn haven is ontrent de achthien mijlen van St Miguel de Culacan. Van om beter te verstaen de ghelegentheyt van de kust van Nova Galicia ende California, soosullen wy hier in-boeghen de navigatiē op de selve kust ghebaen/ soos dooz oorde van den Marquis del Valle, als mede van den Vice-Konp Mendoza. Don Hernando Cortes sondt in den jare 1534 twee schepen om in de zuydt-zee landente ontdekken/ waer van den Admirael van het ander verdrwaelde/ ende om-quam: ende het schip St Lazaro, welck het tweede was/ ghesloopen zijnde upt de haven van St Iago, in de provincie van Coliman, hieldt meest syn kours zuydt-zuydt-west/ tot op de hooghte van derstien graden en een half: ende daer naer west-nooydt-west tot op de hooghte van selstien graden, ende daer naer booyts nooydt-nooydt-west ende nooydt-west tot op de hooghte van selstien graden en een half; veranderden daer naer haer kours/ ende ginghen oost-zuydt-oost aen tot op de hooghte van selstien graden: daer naer met een oost-nooydt-oost windt nooydt-nooydt-west ende nooydt-west aen/ van de twintich graden toe de dyp-en-twintich graden en een half: ende soos booyts west-nooydt-west ende west; bonden daer naer een Eplandt/ welck sy noemden Santo Thomas, ghelegen op de hooghte van twintich graden en een derde/ hebbende in 't om-gaen by de vyf-en-twintich leguen, vol gheboomte: aen de zuydt-zijde heeft het een seer hoogen bergh/en daer is goet ankeren/ een musquet-scheut van landt in vyf-en-twintich baden waters/ wit ende swart zandt/ ende het strandt is hachelich/ ende daer en is gantsch gheen water: doch bonden een wepnigh reghen-waters tusschen de klippen in/ dat noch half brack was. Stelden van dit Eplandt haer kours oost-nooydt-oost aen/ ende daer naer nooydt-oost/ om 't landt van Nova Hispania te bezepen/ blijvende al meest op de hooghte van onerent twintich graden/ op welcke hooghte sy oock het landt ghetoer wierden/ ende quamen aen ancker dyp oft vier leguen van Ciguatlan, op de hooghte van twintich graden ende een derde/ aen de oost-zijde van een Eplandt/ een booghscheut van 't balle landt verschepden; quamen daer naer in de haven van Xuclutan, op de hooghte van twintich graden en een derde/ses leguen by oosten van Ciguatlan. Van daer schepden de seiden haer kours zuydt-oost/ ende de heele kust is hoogh-landt/ ende binnen 's landts berghen vol gheboomte/ ende daer naer liepen sy oost-zuydt-oost tot Zacatula toe/ naer 't zuydt-oosten vyf-en-dertich leguen tot dat sy quamen op de kust die oost ende west strecke-wesende al seer hoogh-landt/ met veel in-hammen ende bapen/ ende eer sy quamen op de booyts oost ende west kust/ bonden sy een grof punt/ de maniere van een Eplandt/ daer de zee op bereckt; ende van dit punt tot Acapulco, syn achthien leguen oost ende west. Den Admirael die wy hier doozen hebben verjaelt van dit schip verdrwaelt te wesen/ quam in de Baya van St Cruz, alwaer 't volck van de lande den meesten deel van 't volck van dit schip (dat te lande was ghegaen) doodt smet/ ende wepnighe die over-bleven/ 't schip niet konnende regeren/ verloozen 't selve op de kust van Nova Galicia. Den Marquis del Valle hier van verwitticht zijnde her-naen de vopagie met dyp schepen/ selts in persoon: ende 't schep gegaen zijnde/ daer syn booz-genoemt schip ghebleven was/ quam eerst aen seckerre hooge berghen die sy noemde de St Felipe, ende aen een Eplandt dyp leguen van 't balle landt/ dat sy noemde St Iago; ende op krups-dagh in May quam sy in de baye daer syn volck was doodt gheslaghen/ ende noemden de Baya de Santa Cruz,

welck is een gorde haven/ beschut vooz alle winden/ op de hooghte van d'p-entwintich graden en een half by noozden de linie; mepnende de bape over te krupscen/ over viel haer sulcken sloom dat sp uyt haer kours ghetackten/ ende voeten de bape op tot aen de twee rievieren van St Pedro ende St Pablo, ende vertoefden daer eenighē daghen: leden daer groot ghebreck van bixpes/ want in het landt en is gheen vooz-raedt/ vooz dien het een wildt volck is welck gheen husen en heft/ noch zerp-landen/ ende leeft alleen opkrupen ende krupden van 't veldt/ ende van 't wildt datse dooden met haer pijlen; ende om te visschen in de zee/ hebben sp haer blotten van byl stucken houdis/ waer van het middelste het byerdste is. Den Marquis daer naer met het kleynste schip (dat alleen by hem was ghebleven) loopende wel bysich leguen langhs de kuste van Nova Hispania, bonde hem op een moeghen tusschen klippen ende d'zooghten daer sp niet wilten upt te komen/ soo datse met het loodt diepende/ 't landt naecten by een in-wyck/ ende wierden ghe- waert een ander schip dat ontrent twee leguen van daer vast lagh/ welck een van son ander twee schepen was/ ende de piloot van 't selve schip brocht hem binnen/ doch soo/ dat het schip liet ende soo leck wierdt/ dat sp qualick tijdt hadden om haer lpf ende goederen te salveren. Dese plaetse ofte haven was ghenoomt Guayabali; ende St Miguel de Culucan leggh van hier achthien leguen naer 't westen. De schepen hier wat vermaectt hebbende/ vervolghden sp haer vopagie naer de vooz-noemde Baya de St Cruz, daer den Marquis eenigh volck ghelaten hadde; ende liepen eerst byten om 't Eplandt van Sant Iago, en daer naer tusschen 't Eplandt ende 't basse landt/ tot datse weder quamen in de haven van St Cruz; de mont van 't kanael van dese haven is engh/ dan binnen is 't kanael wel een mijle breedt. Den Marquis liet hier eenigh volck onder den Capiteyn Francisco de Villosa met victualie vooz een jaer. Van alsoo daer occasien vooz-bielen/ waer vooz eenighē schepen moesten ghebrupcht worden tot secours van den Marquis Pizarro, soo en vinden niet dat dese vopagie vooz dien tijdt is vervolght: vooz dat den Marquis del Valle naer Spaegniē kerde/ ende een bloote sonde onder het beledt van den vooz-3. Francisco de Villosa, wiens navigatie wy hier vervolghen; p-metuelijck sullen gaen beschryven/ ghelijck wy die binden by hem selfs upt-ghegheben.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de voyagie van Francisco de Villosa.

S^t ginghen 't scherp in de haven van Acapulco den 8 Julij in den jare 1539; ende zeplden langhs de kuste van Sacatula ende Motin (welck is soet ende plaplant vooz de menighe van boomen die daer groepen/ ende de rievieren die vooz het landt loopen) ende quamen soo tot de haven van St Iago in de provincie van Colima: waren tusschen beyden besich twintich daghen/ en bleven daer seiven-entwintich daghen. Den d'p-en-twintichden Augusti schepden sp van daer/ ende wiesende vooz een extreem tempeest op en neder ghedreven/ siepen sp tot de riviere van Guayaval in de provincie van Culucan. Ende vooz dien de pinasse St Thomas van haer verdecken was/ soo krupsten sp van daer over naer de haven van St Cruz in de provincie van California, daer sp vooz-3. spoken waren malkanderen te vinden. Gekomen zijnde in de haven van St Cruz, vertoefden daer byf daghen/ en namen versich water in; ende de pinas niet vernemende/ maecten zepl den 12 Sept. ende zeplende langhs de kuste van de voozschreven haven/ sagen sp d'p Eplanden/ daer sp gheen acht op en namen/ denckende daer niets van tweerde te vinden. Zeplende soo over de Golfo van California, quamen in twee daghen en een half tot Rio de St Pedro ende St Pablo, ende bonden een kleyn Eplandt vooz de mondt van de riviere/ vier ofte byf leguen van het basse landt. Zien beyde zijden van de riviere saghen sp schoone ende groote plapnen vol van groene

groene ende plapfante boomen / ende vooyder te landt-waert in seer hooghe berghen vol van gheboomte / seer lustich om te aenschouwen. Van dese riebiete zeplden sp vooyts langhs de kulle bysthiën leguen, ende bonden met die gangh stoece andere groot riebieren / naer haer oordeel soo groot ofte grooter als de riebier van Sevilla in Spaegniën. Al de kulle by dese riebieren is black ende vol boomen als de vooy-gaende / ende binnen 's landts berghen dicht met boomen betwassen / ende beneden op de plapien verthoonden hem seckerre poelen. Van dese riebieren zeplden sp achtthiën leguen, ende saghen seer plapfante plapnen ende lacken die haer openinghe hadden in de zee ; soo dafte den boot upt-letten om die te besoerken oft daer eenighe goede habenen mochten ghebonden worden vooy de schepen ; dan bonden de kulle black / ende de monden van de vooy-schreben lacken ondiep / soo daer niet op te achten en was / anders was het seer frap landt ; hier saghen sp eenighe Indianen aen 't landt / ende oock yperen. Dese stoece riebieren legghen stoece leguen van den anderen / ende zijn seer groot, ghekomen zijnde aen de stoece / kloimnen sp in de marfch / ende lagen veel ende seer groote lacken daer sp vermoeden dese riebieren haer ooyfpronck upt te nemen / want saghen elckes kours by hem-selben met fraepe gheboomte al langhs de oeyers van de vooy-schreben riebieren groepende. Het current van de riebieren konde by mijlen in zee onder-schepden worden / ende aen de monden wierden secker staecken ghelst om die te bekenmen / ende 't strandt is black ende zandigh / ende 't landt lustigh. Dese dagh zeplden sp langhs de kulle selsthiën leguen, ende in 't midden is een schoone bape van vier oft vijf leguen ; den nacht daer aen laghen sp aen ancker in twintich badem waters ; ende des anderen-daeghs volghden sp haer kours nooydt-waert aen / ende by oft vier leguen ghezept hebbende / saghen sp by openinghen van lacken welck te landt-waert in strecken / ende wierden daer staende poelen. Sp reden een mijl van de vooy-schreben monden in ses badem waters / ende sonden den boot upt om te sien oft daer eenigh in-komen was vooy haer schepen / want een half mijle van 't landt en hadden sp niet boven een ofte stoece badem waters. Hier sagh 't volck seuen oft acht Indianen / ende bonden verscheyden sooyten van groene krupden / verscheillende van die van Nova Hispania ; 't landt is black / dan verre binnen 's landts saghen sp groote ende klepne berghen die een groote wegh henen strecken / ende waren seer plapfant om aen te sien / den volghenden dagh zeplden sp al vooyts in 't ghesicht van de blacke kulle naer 't nooydt-westen / in thien ende bysthiën badem waters ; ende ses goede leguen ghezept hebbende / bonden sp een bape te landt-waert in streckende by de vijf leguen wijt / van waer de kulle nooydt-well loopt / ende desen dagh zeplden sp by de selsthiën leguen. Al dese kulle is black / dan niet soo plapfant als vooyten ; Al den nacht ende 's anderen-daeghs tot den middagh siēpen sp nooydt-well aen / doen quamen sp aen een kabe van wit zandt / ende bebonden haer op de hooghe van seuen-en-twintich graden ende by quatten ; noemdense Cabo Roxo. [Soo seght de Engheleische Translatie : maer de Italiaenische by Ramusio ende Herrera in syn historie stellen Cabo Roxo op de hooghe van neghen-en-twintich graden ende by vierde ; welck seckerder schijnt / dooy dien dese beyde (maer van de een van Herrera apparent upt het origineel is ghenomen) accoyderen.] Al de kulle is black / schoon ende lipber zandt / ende binnen 's landts weynigh gheboomte / ende niet hoogh / met seckerre berghen ende gheboomte / by oft vier leguen van de vooy-schreben kape ; ende hier verthoonde hem oock een mondt van een riebiete / hebbende een lack binnen 's landts / ende de riebiete schijnt ondiep te wesen / dooy dien de zee daer seer barmde. Hier saghen sp in 't landt by oft vier riebieren. Dus zeplden sp al nooydt-waert aen / ende dooy dien sp geen goet weder en hadden / reden sp dien nacht in een groote haben die in haen wegh lagh / daer sp aen strandt secker pelen saghen / ende binnen 's landts geberghe dat niet seer hoogh en was. Vervolghende haen kours nooydt-waert ontrent by leguen van dese haben / bonden sp een Eplandt

ontrent een mijle groot / legghende voo: de mondt van de voo: noemde haben ; ende voo:der zeplende vonden noch en haben / welck twee monden heeft / zeplden de voo:delijckste mondt in / welck heeft thien oft twaelf badem waters / ende d:oooght op rot op vyf badem / daer sp anckerden in een poel welck de zee maecht / welck is een v:erue dinghen om sien ; want daer waren soo veel in-komsten en stroomen en habens / dat sp verwondert waren t selve te sien ; ende dese habens so bequaem / dat de nature die niet beter soude konnen maken / ende vonden daer overbloet van visch . Hier anckerden sp / ende de Capiteyn ginck aen landt / ende nam possessie met de behooijckce ceremonien . Vonden hier netten om visch te vanghen / ende secker koten ende slucken van aerde potten seer wel ghemaect / als die van Spaegnen . Hier wiert een kruys op-gherecht ; ende sagghen het landt vol van groen gras / hoewel verscheypden van dat van Nova Hispania , ende binnen 's landts groote ende groene berghen . Schepden van dese haben / ende ginghen aen voo:dt-welt met goet weder / ende van hier begonnen sp te sien aen de strandt hooghe berghen met witte spotten / ende sagghen daer veel ghevoeghele / welck sp nest en hadde in secker holten van de rotsen / ende zeplden thien leguen voo:der zonnen onder- ganck / ende waren des nachts bekant . S'ander- daeghs volghden sp haer cours voo:dt-welt / ende van dien dach af begonden sp te sien aen de welt-kuste (daer de voo:tscheepen haben van Santa Cruz aen leght) secker Eplanden ofte hooghe landen ; ende ghemoeten een Eplandt twee leguen groot ; ende langhs de oost-kuste / houdende altyds 't vaste landt ende eplanden in 't gesichte / zeplden sp vijftien leguen tot 's abonts / vindende voo:gaens dicht by strandt seer hooghe berghen sonder boomen / t landt al meer ende meer hem verchoonende aen de welt-kuste ; waer voo: sp begonden verscheypden van ghevoelen te wesen / eenighe meynende dat de kuste van Santa Cruz was vast landt / ende dat het paelde aen 't vaste landt van Nova Hispania ; anders gheloovende dat het maer eplanden en waren . Ende soo voeren sp voo: aen / hebbende 't landt aen beyde de zijden / soo verre dat sp al begonden te verwonderen ; desen dach zeplden sp vijftien leguen , ende noemden de kabe / Cabo de las Plagas ofte Plaia . Den naesten dach zeplden sp wel twintich leguen ; t strandt is al langhs henen vol klepne heubelcens sonder gras oft boomen ; ende ankerden dien nacht in twintich badem waters ; des ander- daeghs begonden sp te komen in een strate voo:dt-welt-waert / welck in de mondt twaelf leguen breedt was / ende hadt twee eplanden / vier mijlen van den anderen verscheypden ; ende sagghen dat het landt daer black was met seker berghkens / ende dat daer een water als een brontse voo: de plapn henen liep . Dese strate soo verre als sp sien konden / was seer diep / want sp en konden gheen grondt vinden / ende sagghen het landt strecken aen beyde zijden / ende de westelijcke zijde van Santa Cruz was hooger landt / ende seer harde berghen ; s'ander- daeghs vervolghden sp haer wegh voo:dt-waerts / ende zeplden vijftien leguen , ende in 't midden van dese wegh vonden een in-twech ofte bape / wel ses leguen in 't landt streckende met veel krecken ; daeghs daer aen zeplden sp thien leguen , de kuste was al hoogh gheberghete ende kael . t is seer diep harbt by de strandt / ende dien nacht moesten sp sul legghen om de contrarie windt ; s'ander- daeghs liepen sp weder voo:dt-welt aen by de vijftien leguen langhs de kuste / sagghen seer gheberghete binnen 's landts / en veel blacken ende duppen / en weynigh boomen ; de voet- strandt al landigh : op het midden van den dach vonden sp secker klepne klippen vier leguen van 't landt / al-waer 't landt een groote punt maect / daer sp bleven legghen / ende hadden dien nacht een ghe-twelidighen reghen . Des ander- daeghs zeplden sp al voo: / by de acht of neghen leguen , ende lagen binnen 's landts weynigh berghen sonder boomen / van so veel sp sien konden / aen de welt- zijde warender seer groote . Hier setten sp tober nacht / voo: dien het daer ondiep was / ende 't water seer wit ghetijck kalck / soo dat sp haer daer oer verwondredem . s'ander- daeghs ginghen sp al weder voo:dt-welt aen

aen langhs de kust/ende zeilden acht leguen, saghen doen een ander land/twelck streckte nooyt-wel/ vol van hooghe berghen; ende soo voozts zeplende/sochten sy meer selijck oft daer eenige deur-gangh was tusschen beyden de landen/want vooz uyt en saghen sy geen landt;vonden al ondieper water ende dick/swart ende modderigh/tot dat sy ten langhsten quamen in byf badern waters/ende bebonden dat de zee met groote furie te landt-waert in liep/ende met de ebbe ingheslijcks weder keerde/ van ses uppen tot ses uppen. De Capiteyn ende piloot op de marsch gheklommen zijnde/saghen 't landt rondtom vol landts/ende dat het hem te samen voegde/daer 't was soo leegh/datse maer een legue daer af zijnde/ het qualijck konden onder-schepden; ende 't scheen datter een in-laet was van seckerre lacken/daer de zee in en uyt liep. Siende dat daer gheen deur-gangh en was/ofte eenigh volck woonde/ ginck de Capiteyn aen landt/ende nam possessie daer van. Den selven dagh met de ebbe vielen sy naer de andere kust toe; hoe-wel sy alrijdes in 't ghesicht hadden 't baste landt aen d'een zijde/ende de eplanden aen de sinckerhandt/op de zijde van Santa Cruz, want aen die zijde legghender bele. Van hier keerden sy te ruggh/sellende haer kours langhs de kust supdt-wel/ende voozderden maer ontrent acht leguen in twee daghen dooz de kalmte; saghen 't landt vol van hooghe ende naeckte berghen/ende aen de sincker-zijde een black landt/ende in de nacht eenighe vperen. Des anderen daeghs haer kours volghende/saghen sy een groote haven met een Eplandt in zee/een booggh-scheut van landt/en saghen daer veel roocks/twelck sy daer aen landt ghegaen zijnde/bebondente komen van secker putten in de berghen van verjande arde. Op dit Eplandt waren menichte van zee-robben/kregghen hier oock een Indiaan van leven oft acht diele daer ontrent vonden visschen/was heel naeckte/ende ghelijck het volck dat men Chichimecas noemt. Volghden voozts al de selve kust/ende passerden tusschen een groot Eplandt vol van seer hooghe berghen;aen 't baste landt lagen sy een groote haven daer sy in ankerden/de Capiteyn ende eenighe van 't volck ginghen aen landt/ende vonden secker kleene koten met hope ghebede;t 't landt was seer onpuychbaer;vonden daer een put/doch droogh/ende de Capiteyn nam possessie vooz den Marquis del Valle in den naem vanden Koningh/ende noemden dese haven Puerto de Sant Andres; saghen hier ontrent twee Indianen van seer groote stature. (De Enghelesche translatie selt Ancon de Sant Andres, op de hooghte van twee-en-dertich graden.) Van de haven van Sant Andres namen sy haren wegh tusschen het baste landt ende een groot eplandt/twelck sy oozdeelden wel hondert ende tachtentich leguen groot te wesen/ende lagh een ofte twee mijlen van 't baste landt: by daghen zeilden sy met schaerle windt/ende het baste landt scheen seer lieflijck ende plaplant te wesen/ende men lagh eenighe tecken van vperen; des sondaghs/den twaelfden van October vonden sy haer ontrent het baste landt/twelck frischer ende groender was als 't vooz-gaende/ende 's nachts ondedekten sy eenighe wooninghen/ende in de moeghen-stondt saghen sy een canoa van rieden ghernaecht naer 't schip toe komen/ende hoe-wel de Indianen spjaecken/soo en verstondenmense doch niet/soo datse weder-keerden; ende stracks quamender noch byf canoas van 't landt/en quamen een steen woyp na by het schip/dan en wilden niet naerder komen/ende alsoo weder wegh voeren/sondt men haer de sloupe naer die een van de canoas onderhaelde ende enterde/dan den Indiaen spjongh in 't water/ende als sy hem meenden te grijpen/soo dupckte sy; ende wal moepte sy oock deden/en konden hem niet krijghen. Hebbende noch eenighe daghen gheslept/d'ern reple met rupen/d'ander reys met schaerle winden/in 't ghesichte van 't selve landt/ondedekten sy een ander landt/dat noch aenghenamer was/waer dooz eenighe riebiere in zee liepen. De Capiteyn gingh aen landt met ses man/ende vonden listrekenen van volck/ende veel frucht-boomen/en den selvienden October vonden sy haer ontrent een punt van hoogh gebetchte/en voozts varende quamen weder in de haven van Sta Cruz

den achthienden October, ende bleven daer acht daghen/in-nemende water ende houdt/ ende haer verberckende. De Capiteyn sonde twaelf man aen lande om eenighe Indianen te verrasschen/ welck haer verberghden in een plaetse diele noemen Pozo de Gryalva, dan en ontdecken niemant doo; datse weder t' scheep soudén gaen/ doen ontdecken spider twee/die verborghen laghen in een riet-bosch/ om de Spaegniarden te verspieden/ dan waren soo snel in t' loopen/ datmense niet en konde achter-halen.

Het twaelfste Capittel.

Vervolgh van de Navigatie van Francisco de Villosa.

d. 6. 19.
c. 9.

In't boozighe Capittel hebben wy sommiertijcken verhaelt de haert van Villosa in de Golfo van California, ende hem weder ghebracht aen de haven van Sta Cruz; sulen nu syn boozdere vopagie langhs de kust verhalen. Den neghen-entwintichsten October, sochten sy weder van Sta Cruz tzeple te gaen/maer doo; dien de winde schaers was/ geraeckte het schip Trinidad op t'dooghe/ dan kregen het met groote inorper daer weder van/ ende naer zee porrende met contrarie winden/ reghen ende blixen/ ende groote duysternis/ en konden in acht daghen niet upt-komen/ ofte het punt doubleren/welende in groot perijckel/om datse soo naer aen t' lande waren. Den levenden November, saemde het weder/ ende sy zeilden langhs de kust/ ontdeckende seer vermaerkelijck lande/ met schoone plainen/ ende eenighe boschagie/ende waerhes laghen sy vperen/soo dat het lande betwoont scheen te wesen/ ende den thienenden November, de schoonheyt des landes altyds vervolghende/ bonden sy datse al vier-en-vijftich leguen waren van California, oordeelende dat het lande wel betwoont was/ ende al die kust is stepl/ doo; diense met vier-en-vijftich bademen gheen gronde en hadden/ende moest wel een so;ghelijcke kust wesen/ ende een harde ebbe gaen/ als wel te sien was aen het lande. Van den elfden Novemb. tot den vijftighenden en zeilden sy maer thien leguen doo; de contrarie winden/ ende hier wierdt het schip Trinidad van de andere verstercken/ soo datse het in dyp daghen niet en laghen/ dan t' selve soeckende/ bonden t' selve weder. Den selsthienden Novemb. en konden sy niet varen om de noozdelijcke winden/ ende t' lande welck sy lagen/ waren blacke velden met veel groente/ ende des nachtes laghense toepnighe vperen; Een Indiaen in syn canoa kerck haer daer aen/maer en wilde niet naerder aen t' schip komen; bonden haer doen te wesen lebentich leguen van Sanra Cruz: gheen zepl konnende maken tot den ses-en-twintichsten/ ende doo; dien de noozde winde sterck waerde/ (waer doo; sy t' boozscheiden schip Trinidad weder misen/ doch twee mijlen van daer weder bonden/) leden sy groote koude. Quamen aen een punt landes om water in te nemen/ dan de noozde winde meer op-sterckende/ moesten de zee kiesen tot den neghen-en-twintichsten/ doen bonden sy haer beschut van seckere berghen een half legue van t' lande/ daer den opper-piloot Iuan Castellon met ses man aen voer/ ende bondt daer vier Indianen seer groot van lichaem/ welcke bluxten als harten; ende den tweeden Decemb. namen sy water in/ ende de Capiteyn trock een stuck weeghs in t' lande/ en was berghachtigh ende klippigh/ met vele holen ofte putten. Twee uppen naer den middagh/ vielen op de Christenen twee troupen van Wilden/so secketelijck ende snoobelijck/dat de sentinellen haer niet en laghen ofte ghetwaer wierden/begonden te stryden met pijlen/stemen ende lansen met groote furie; quetsten den Capiteyn ende twee andere kloecke soldaten/ ende dewyl daer soo gheboychen wierdt (dyp wyrede bonden die het boots-volk met haer boerden/ wonder verrichtende) haelde sy al water/ ende doo; diende Indianen al dansende ende schietuwende/ met stemen ende bogen versien op de Spaegniarden aen-vielen/sepden Francisco Preciado, dat de Wilden troefligh wierden/ om datmense niet sels harder aen en viel; ende de Capiteyn roepende Sant Iago,

Iago, en tot haer in / vielſe met eenighe ſoldaten ſoo ſterck aen / datſe haer retireerden naer haer andere troupe / waer ſp haer ſil hielden / ende groote vperen maectten teghen de koude : de nacht ghekomen zijnde / namen de Indianen elck een brandende ſhout in de handt / ende liepen haer 's tweeſ / en de Spaegniaerden keerden naer de ſchepen / ende 's ander daeghs namen ſp de reſte van 't water in ; ende den opper-piloot ginc onder ſoecken de mondt van een lack / welck ſchep wel dertich leguen groot te weſen / de mondt was wel een mijle breedt / vonden daer van d'p tot thien badem goede diepte : ende de piloot een hute van Wil den ſpeurende / wilde die beſoecken / dan daer quamen ſoo veel Indianen op hem upt / dat ſp ghenootſaecte was te retireren / ende weder ſchep te gaen. Voeren booghs met matelrcke windt / ende thien leguen boogder vonden de haven van San Abad, welck een goede haven is / ende goede landt daer ontrent ; tot den negghenden December ontdekten ſp al ſcarp landt / met ſchoone groente / luttighe berghen ende plapnen met riebierten die in zee liepen ; des moeghens haddenſe in de ſchepen groote voſt / ende den thienenden vonden daer ſulcken temperck op / dat de twee ſchepen haer zeplen ſcheurden / ende verlozen twee anckers / ende waren ghe-nootſaecte te keeren in de haven van San Abad ; doen de windt af-nam / reſol-verdenſe water in te nemen / dan dooz dien daer ſoo veel Wil den op haer aen-quamen / ende op haer ſchoten / en konden ſp het dien avondt niet gheboen ; 's an-deren daeghs ſpoeden ſp haer ſeer / ende haer baten ghebult hebbende / quamen der weder veel Indianen / dieſe onder-hielden met teekenen / ende mangelingh van koſalen / die de Spaegniaerden gaben booz pluvmagien ende zee-ſchelpen / ende hielden haer ſoo beſigh tot datſe haer water in hadden / ende weder 't ſchep keerden. Dooz dien de Indianen meer dinghen eſchijten om te manghelen / ende men op haer niet en achten / maectten ſp groot gheſchreeuw / ende ſchoten veel pij-len naer het bootſ volck die de anckers op hielden / waer dooz men beſaſten twee muſquetten op haer te loſſen / dooz welcker ghebruys / ende dooz diender een doodt bleef / de Wil den haer in de bluſſe begaben : ende is te noteren dat deſe Wil den den volck dieſe van California hadden met ghebracht / niet en verſonden. Den ſeven-thienden December van water verſien zijnde / quamen ſp bp Punra de la Trinidad, om dat de windt contrarie was ; ende d'p daghen vertoeft hebbende / begon den weder zepl te maecten / kregghen een friſſchen booz windt / ende tot den ſeven-en-twintichſten vonden de kuſte al black ende ſchoon / ende ghebergheten binnen 's landts ; voeren tot nieu-jaers-dagh des jaers 1540, beertich leguen langhs heubelen ende hooghe berghen / eenighe bloode ende andere niet / en booghs zeplende tot den vijſden Januarii vonden 't landt hoogh / en voelden daer groote koude / ſoo datſe merckten / dat de winter daer was ghelyck als in Spaegniën ; bevonden haer op de hooghe van dertich graden bp noozden de linie. Den der-thienden waren ſp aen landt / welck was klippigh ende hardt / om water te ha-len / vonden voer-flappen van menſchen / verwondert zijnde / datter volck woonde in ſoo quaden landt. Dervolghende haer kours tot den achtthienden / vonden ſp better landt ende veel canoas van Indianen / die de ſchepen met verwonderinghe quamen beſichtighen : ende kregghen doen een noozde-windt / die 't ſchip de Trini-dad, van d'ander verſlack / doch quamen 's avondts het ſelve weder te ſien ; den twintichſten naecten ſp het Eylant de Cedros, (de Engſelſche tranſlatie ſeght dat dit Eylant is ghelegghen op acht-en-twintich graden ende een vierde-part) ende hadden matelrcke boozt-ganck / dan dooz 't ghebreck van water moekten ſp 't landt aen-ſoecken / ende den boot upt-gheliet hebbende / landen ſp eenighe In-dianen wierpen met ſteenen om 't ſelve te beletten / dan nae datſe die ghebreghet hadden te ſchieten / bloden ſp neelt / ende de honden achter-hielden twee / die de Capiteyn eenighe ſnupſtergen gaf / ende weder liet loopen : water in-ghenomen hebbende en waren nautolck 't ſchep / ofte de wint komende van het noozden / dreeſe weder op 't eyland de Cedros, datſe vertoefden tot den achtſten Februarii,

doo; dien dese twinde haer seer contracie ende koudt was. In dit Eplandt de Cedros bonden sy goede water ende houdt/ ende eenighe visch/ ende goet beschut. Den twee-en-twintichsten van Februarus ginghen sy op de jacht ende bonghen een wildt ende eenighe konijnen. Daer naer hadden sy soo grooten ontwedder ende sterke winden soo datse in groot perijckel tot dierelche reyen waren van te vergaen: In dese perplexiteyten waren sy tot den vier-en-twintichsten Martij; doen begondende onder den anderen te handelen/ dat siende de schepen soo qualijck gestelt waren/ ende datse niet booyder en konden/ dat het beter was te keeren naer Nova Hispania; dan de Capiteyn Francisco de Villos en wilde daer niet naer hooren/maecte het besle schip klaer/ ende verbolghde synen wegh/ het ander schip liet hy weder keeren/twelck naer veel ghevaers in Nova Hispania quam, van Villos selvs en heeft men noyt meer ghehoort.

Het dertziende Capittel.

De reyse by landt, van Fray Marcos de Niza.

EEr tyn de andere dopagien ter zee op de kuste verhalen/sullen wy hier tusschen beyden voeghen de reyse van een Spanne-byoeder Marcus de Niza, (hoe wel vele dinghen hy hem verhaelt/ daer naer soo niet en zijn ghebonden) om dat de selve by oorde van tijdt dooz d'ander gaet/ ende oofake heeft ghegheven tot de andere ontdeckinghen.

d. 4. l. 7.
c. 7.

Fray Marcos de Niza schepde van San Miguel de Culucan den lebenden Martij 1539; hebbende in syn gheselschap een anderen Spanne-byoeder/ ende een Swarte met namen Estevanico, ende eenighe Indianen die de Spaensche tale konden/ ende trock eerst naer Petatlan, werdende in de wegh seer wel ghetraectert van 't volck van de lande. tusschen San Miguel ende Petatlan zijn naer syn legghen selich leguen; hier syn compagnion sieckelijck latende/ verbolghde hy syn wegh/ bindende allenthalven 't selve onthaelt/hoe-wel de viyses daer schaers waren/doo; dien de Indianen in d'yn jaren niet veel ghejaepdt en hadden: in dertich leguen weeghs en vondt hy niet ghedenckens werddigh/up-ghenomen dat eenighe Indianen hy hem quamen van het Eplandt/twelck dooz den Marquis del Valle ontdeckt was/ ende werdt hy haer versterkert/ dat het een Eplandt was/ dooz dien hyse sagh over-baren een halve mijle op blotten dooch quamen hem daer besoeken Indianen van een ander groot Eplandt dat boyder leght/ (van de welcke hy verstant datter noch dertich klepnder Eplanden laghen/ al betwoont hy arm volck/) de welcke aen den hals d'orghen peerle-moet selghen/ ende seiden/ dat aen die Eplanden veel ende groote peerlen waren te vinden/doch en hadden gheen peerlen om te schoonen. Hy verbolghde syn reyse dooz een woestijne van vier dagh-reysen langh/ vergeselschapt met veel Indianen die hem volghden: ende doen ghemoets hy ander Indianen/die seer verwondert waren/doo; dien sy noyt enige Christenen en hadden ghesien/noch met de andere Indianen en handelden/ om de woestijne die tusschen beyden leght. Dese gaben den Bonnick wel te eeten/toerden syn kleederen aen/en noemden hem Hayora, dat is te seggen/een Hemelich-man. Ende hy verdrickte haer dooz toelken de kennis van Godt ende den Keyser: hy verstant upt haer/dat vier dagh-reysen binnen s' landes/aen de voeten van 't geberghe te/ een groot ende machigh plain was/ daer 't volck ghekleedt gingh/ ende hadden baten van goudt/ (twelck hy haer thoonde om te betrennen ofter eenigh metael van goudt ende silver was te vinden) ende datse seker groene steenen dyoegen aen haer ooren ende neuf-gaten/ ende dat de wanden van haer tempelen al met goudt bedeckt waren: dan dooz dien syn instructie hieldt/ ontrent de kuste te blijven/ ende dit landt daer van af-lagh/ soo stelde hy de besoekinghe daer van upt tot syn weder-komste: hy trock vier dagen al dooz 't selve volck/ tot dat hy quam aen een woon-plaetse ghenaeemt Vacapa, welck leght dertich leguen van de zee/ daer hy wel

hy wel ontfhaelt wierdt / ende hielt hem daer toe Paelfchen toe; doch fonde hy Indianen dooz by dierfelche weghen naer de zee toe om dat quartier te onderfien; ende de Swarte Eftevanico fonde hy recht noozdt-waerts / hem belaffende byftrich oft felfich leguen boozts te trecken tot dat hy pets van importantie vondt / welck hy dan hem foude laten worten / ghelyck hy dan dede vier daghen daer naer / verfoeckende aen Fray Marcos dat hy hem dadelijck foude volghen / dooz dien hy openinghe hadde ghekeghen van een seer groot landt / welck hy noemden Cibola, ende was dertich dagh-reysen voorder van de plaetfe daer de Swarte doen was / ende 't felfe afdimmerde een Indiaen die hy fonde aen den Monnick. Den Indiaen fepde dat in 't boozfcheyen landt waren feben groote fteden / onderdaen aen eenen Heere / met fterken fupfen van een ende twee verdiepinghen / in oorde by den anderen ghevoert / ende de deuren verriert met turquopfen; dat het volck ghekleedt girick. Den Monnick verwachte hy ander boden die hy naer ftandt toe-ghelonden hadt / de welcke op Paelfch-dagh weder quamen / ende verhaelden datter vier-en-dertich Eplanden waren / ende baft 't felfe als boozen; ende met haer quamen eenighe van de Eplanders / die den Monnick prefenteerden ron-daffen ofte fchijden van ollen-leeder / wel bereydt / daer hy 't heele lichaem mede deckten. Den felven dagh quamen by hem dyp Indianen / die hy noemden Pintados, om datfe haer armen ende bozen fchildevten / welcke woonen naer het oofden / ende kommen naer by de feben fteden daer hy oock kennis van hadden. Naer dat hy 't volck van de Eplanden te rugghen hadde ghelonden / vervolghde hy met de dyp Pintados, ende twee van de Eplanders / die hem booz eenighe daghen wilden accompanieren / den wegh die Eftevanico hieldt / en ghemoete daer weder boden van hem / die hem baden te haelfen / ende baft 't felfe relacs gaben als de booz-gaende; ende dyp daghen daer na weder andere / die hem wonder fepden van Cibola, welck foude de eerfte ftadt zijn van de feben; ende dat voorder aen noch dyp groote Koningherijcken waren / die hy noemden Marata, Acus ende Tontecac. Van dese Indianen wierdt de Monnick seer wel ontfhaelt / prefenteerden hem veel reetens / byochten de fieden booz hem / om van hem ghenefen te worden: gaben hem fupden van Cibola die heel wel bereydt waren: in een ander plaetfe / (de Pintados hem altyds volghende / wierdt hy mede wel ontfhaelt / ende gaben hem kundschap van Cibola, ende vondt een groot krups / welck Eftevanico booz een ftecken hadde ghefet / dat de mare van het goede landt dat booz upt was / beemterde: ende 't volck fepde dat hy woozdt hadt ghelaten den Monnick te willen wachten aen de eerfte woerlijne; hy nam hier pollie van 't landt / ende trock vijf daghen bozder altyds volck bindende / ende goet ontfhaelt / veel turquopfen ende fupden. Ende hier vernam hy dat hy naer twee daghen foude komen aen een woerlijne / de welcke vier dagh-reysen duerde / fonder eenighe lijf-tocht / soo dat hy daer booz-raet van maecten; eer hy aen de woerlijne quamen / vondenfe een fteekfche plaetfe / daer de jaep-landen met flootfens en greppen ghywaterc witten / ende veel mans en vrouwen quamen hem te ghemoet / ghekleet met cottoen / ende ollen-fupden / welck hy booz fcaepder kledingh houden. Aelfens 't felfe volck quam hem oock te ghemoet den Heer van die plaetfe / ende twee van hy broeders / wel ghekleedt in cottoenen ftoffe / met hals-kraghen van turquopfen / ende prefenterden hem Xicaras, Maiz, ende turquopfen / nelfens ander dierfelche dinghen / daer hy niets van en nam: voerden hy kledinghen / ende fepden datmen van fulek ghetwaet veel vondt in Tontecac, ende datfe 't felfe maecten van 't hant van feker klepne beelden / welck waren van 't felfe als fecker fpanifche hals-touwen / die Eftevanico by hem hadde. Des anderen daeghs soo trock den Monnick in de woerlijne / ende naer vier daghen vondt hy bibzes / ende fuitten daer hy herberghde / en quam tracks daer aen in een vallep daer veel volcks woonde / ende aen de eerfte plaetfe ghemoeten hem veel volcks / gekleet als boozen / met turquopfen om den hals / ende aen de neuf-gaten ende oozen / ende hy vondt

soo grooten kennis van Cibola, als in Nova Hispania van Mexico, ende veel volcks dat daer ghetwist hadde. Vondt daer oock relaes van 't wullen-laetken van Tontecac: ende doo; dien de kust seer streckte naer 't noo;den/ begeerde hy die te besien/ ende vondt datse op de ses-en-vertich graden haer keerde naer het westen; hy volghde sy wegh doo; de voorsz. vallepe vijf daghen/welende hy frasp volck betwoont/ oberblordigh ende verch/ al betwattert/ ende dat volck trock naer Cibola, om daer haer kost te winnen; hy vondt daer een ghebooyen in de selve stadt/ die den Gouverneur ontbloden was/ welck den Herr van de leben steden daer gheselt hadde/ die sy residentie hieldt in de stadt ghenamt Ahacus: was een man van goet verstant/ ende wilde met Fray Marcos gaen/ op dat hy hem sy parboen vertwierbe/ende gaf hem kondschap van die ghelegentheyt van die stadt/ ende dat de ander al van 't selve maeksel waren/ ende de principaelste Ahacus, ende dat naer 't westen gheleghe was 't Ryck van Marata, daer groote wooninghen plegghen te wesen/ met huysen van steen ende kalck/ als die van Cibola, doch was vermindert doo; de oozlogghen met de leben steden; dat het ryck van Tontecac rijcker was/ ende byter betwoont/ en dat sy laetken klederen droeghen/ ende 't volck wel ghepoliciert was; datter noch een ander Ryck was ghenamt Acus. In dese vallepe brachten sy hem een huyde/ meer dan eens soo groot als die van een os/ ende seiden dat het van een dier was welck maer eenen hoo; n hadde in 't booz-hoofst/ krom om ghebogghen naer de boz; toe/ ende dat daer een reghen hoo; n upt-quam/ daer het dier groot getelt mede konde doen/ 't koudre als een bock/ ende 't hay; een vinghet lanck: hier kreegh hy advijs van Estevanico, die hem bootschapt dat hy de Indianen noyt op leugens en hadt bevonden/ sints hy alleen reysde/ soo datmenle mocht ghelooven in 't ghene sy seiden/ van de groote woon-plaetsen die booz; upt lagen/ende de Honnick alreermeert insgelijcks/ dat in hondert ende twaelf leguen die hy ghereys hadde/ van de plaetsen daer hy het eerste nieuws kreegh van Cibola, hy alreys punctuelijcken soo had bevonden/ als de Wilden hem te vooren seiden. Voorts nam hy possessie in dese vallepe/ ende 't volck badt hem daer by daghen te willen verberfchen/ doo; dien van 't begin van de woestijne tot Cibola toe/ vijftien langhe dagh-reysen waren; ende alsoo met Estevanico by hondert menschen trocken/ om hem byzes te draghen doo; de woestijne/ dat sy oock met hem wilden trecken om hem te dienen/ vertrouwend dat sy rijck van daer souden kerren. Hy vertoefde daer by daghen/ ende 't volck naerby zijnde dat met hem soude gaen/ trock hy in de woestijne den neghenden May; den eersten dagh vondt hy een seer breed wegh/ ende teekenen van byeren/ die de ghene maekken die doo; desen wegh naer Cibola reysen; hy reysde 12 daghen/ alreys wel versien van byzes/ ende jaert van haren/ende patrijlen als die van Spaegniën/ hoe wel klepnder; en daer gemoete hy een Indiaen van 't geselschap van Estevanico, seer droevich en verslagen/ de welcke seide/ dat een daghreys eer sy te Cibola quamen/ Estevanico sy calabasse booz; upt-ghesonden hadde met boden/om van sy komste te waerschoutwen: dese calabasse hadde in sich een snoer van bellekens/ende twee beeren/ d'een wit en d'ander root/ dat dese calabasse ter hant was gebleef/ van den Gouverneur van Cibola, ende dat hy die siende/ met groote gramschap de selve van hem ghetwoopen hadde op d' aerde/ leggende tot de boden dat sy sulck volck wel kende/ dat sy wegh souden trecken/ende niet in Cibola komen/ dat hyse anders al soude doot smijten; van Estevanico dese bootschap ontfanghen hebbende/ seide aen sy compagnie dat op sulck seggen niet en was te passen/ verbolghde sy reys en quam te Cibola; dan die van de stadt en lieten hem niet binnen komen/ setten hem in een groot huys/ ende namen hem af al wat hy hadde/ turquoelen ende anders; ende datse haer weder op de wegh hadden begheven/ende in dagh ende nacht gien eten en hadden konnen bekomen/soo dat desen Indiaen van doz; halven/ hem begheven hebbende naer een riebierken dat daer by was/ hadde Estevanico sien blushten/ende dat ernighe van sy geselschap

wierdt

wierdt doodt-gheslaghen; dan hy verberghe hem/ende ſalveerde hem de rievier op-waerts: met dit nieuws begonden vele van de Indianen te woenen / dan de Monnik vertoofte haer/ſegghende/dat dit niet en was te ghelooen; dan fiende dat ſy daer by bleven dat den ghebluschten Indiaen de waerſcheyde ſepde / naer dat hy ſyn ghebde ghedaen hadde / opende hy de malen ende verberide de koopmanſchappen onder de principaelſe/ ende annieerdeſe dooꝛder met hem te stercken: ende een dagh-repſe van Cibola ghemoetten hy noch twee Indianen van 't gheſelſchap van Eſtevanico, die ſeer bebloede ende ghequetſt waren/waer dooꝛ op nieuws een groot gheſchep onder haer-leden ontſondt: Den Monnik waer toe hem ſelven ghekomen zijnde / ghebode deſe twee datſe verhalen ſouden het gheene daer ghepaſſert was, de welcke verhalen als de vooz-gaende/batter wel hy hondert van den haren waren doodt-ghesleggen / ende dat ſy niet anders en wilden ofte Eſtevanico was mede doodt-ghesloten. De Monnik was ſeer roufups / ende hoe-wel hy haer ſepde dat die van Cibola dit niet ſouden dooꝛ niet ghedaen hebben/ſoo en waren deſe Indianen daer mede niet te ſtillen. Hy ginck waer ter zijden om te bidden/ende weder-komende/waerckhoude hem een mexicaen met namen Marcos, dat de Indianen vooz-genomen hadden hem te dooden/ doo; dien hy en Eſtevanico ooflaeck waren van het om-kommen van haer volck. Om dit te ontgaen ſoo depide hy onder haer upt de reſterende koopmanſchappen / ende ſepde haer dat ſy wuynigh proſſe ſouden doen met hem te dooden/ want de Chriſtenen ſyn doodt ſouden komen wyſercken; met deſe ende dierghelijcke redenen ſelbe hy haer te wyden/ende wilde eenige ſepden om naer Eſtevanico te gaen vernemen/ dan niemant en wilde gaen: derhalven ginck hy ſelvs met twee van de principaelſe/ende dooꝛts ſyn volck/tot in 't ghelijcke van Cibola, de welcke hy ſeght gelegen te weſen op een plain/ aen de voert van een ronden berg/ſoo ſcray in 't aenſien als eenigh ſtadt in die quarten/ met ſteenen huſen ende daecken/na dat hy konde ſien van een berg/ daer hy op klom om die te ſien: ende dat de ſtadt grooter was als Mexico: verhaelt dat hy ſeer ghemoghen was om daer in te gaen/dan bzerſende ſoo hy doodt-gheslaghen wierdt/ dat men gheen kennis en ſoude ghehad hebben van deſe machtighe groot ſtadt/ſoo hoopten hy daer eenighe ſteenen te ſamen/ende ſelden daer een kruys op/ ende nam poſſeſſie van die landen/ten behoeve van den Koningh van Spagmen: ende keerde weder doo; de woefſijne ende de vallepe/ende de tweede woefſijne/ tot dat hy quam aen de openinghe van 't groote plain/ welcke veel dagh-repſen loopt naer 't oofſten; en trock daer niet in/ om 't perijckel te ſchouten/ hoe-wel hy van daer af ſeben ſamelijcke woon-plaetſen ſaght in een ſeer ſcarpe vallepe/ende van goede grondt / ende verſondt dat de inwoonders veel gouts hadden; dan trock ſoo dooꝛts naer San Miguel de Culucan ende Compoſtela, van waer hy 't relaes van ſyn repſe ſondt aen den Vice-Kop. Hoe-wel deſe groote ſtadt Cibola noyt daer naer en is ghebonden/ſoo hebben wy eventwel deſe repſe van Fray Marcos hier goet ghebonden te verhalen/om dat men mach ſien/ waer ghelooe daer te gheben is aen relatien van Monniken/ die tgherne ſy van de leughenachtighe Indianen van verre hoozen ſegghen / ende dickwils niet/ ofte qualijk verſtaen/ verhalen al oft ſy het gheſien hadden.

d. 6. l. 9.
c. 1.

Het veertziende Capittel.

Verhael van de Reyſe by landt van Franeſco Vaſquez de Cornado, uyt bevel van den Vice-Roy Don Antonio de Mendoza.

FRaneſco Vaſquez de Cornado Gouverneur van Nova Galicia, doo; laſt van den Vice-Roy Don Antonio de Mendoza, hy den anderen hebbende hondert en vyftich man te peerde/van welcke veel twee peerden hadden/ende twee hondert voert-knechten wel getoapent met ſuffiſante ammunitie/en eenige belde-fluyckens; groot poſſieſie van verckens ende ſchepen/ neffens andere virtualie; trock van Culucan,

d. 6. l. 9.
c. 11.

Culuacan, in de maent van May 1539, ende bondt naer vier dagh-replen de rivier van Petatlan, en de in-woonders intrusle. Van daer quam hy in vier dagh-replen te Cinaloa, van waer hy thien rupters upt-sondt / om dooz dubbelt dagh-replen met der haelt te trecken naer de Cedar-beke (Arroio de los Cedros) ende te lande waert in terrecken / dooz een openinghe / welck het ghebrechte daer heeft aen de rechter-handt van de wegh / ende te besien waer daer / ende daer in-waerts ghelegghen is / ende dat hy haer aen de dooz-schreiben beke soude in-wachten: Dese rupters dooz-treckende en vonden niets van eenighe woerde / als alleen arme Indianen tot de beke delos Coracones toe / soo eertrghes genaemt by Orantes ende Cabeza de Vacca, upt ooslaecke van eenigh in-ghetwandt van wildt dat haer daer by de Indianen ghepresenteert was.) Is vijf dagh-replen van de zee / als Cornado selks schryft aen den Vice-Kop. In dat land hebben de Indianen Maiz, ertweten / ende calabassen dooz haer voetsel: van daer passerden sy naer de vallepe welck sy noemen de Sennora, welck is al 't selve land: 't volck van dese vallepe hieldt hem eerst stille / dan daer naer riepende volck van de om-legghende quartieren te hulpe / doodenbe eenighe Spaegnaerden met het benijnigh kruydt / welck sy ghehuycken. Dese rupters weder-gekeert zijnde met relax van het ghene sy ghevonden hadden / begonde 't leggher dooz te marchteren dooz eenighe dagh-replen / passerende de woestynen tot aen een becke / genaemt Nexpa, trocken de selve twee dagh-replen neder / ende lieten die aen de rechter-handt leggen / aen de voert van een Cordillera, ofte vervolgh van hooghe bergen / twee daghen weeghs daer naer over de Cordillera ghetrocken zijnde / quamen sy aen een ander beke / die seer diep was / ende met riet betwassen / vonden water ende gras dooz de peerden / ende quamen in dyp daghen aen Rio de San Juan, welck sy soo noemden om datse op S' lans-dagh daer waren ghekomen. In twee daghen daer naer quamen sy aen Rio de las Balsas, welck sy soo noemden om datse blotten moelden maken om die te passeren: s'ander-daeghs warense aen een beke genoemt del Pinar, hebbende groot gebreck van virtuale / soo dat 't volck hem moest behelpen met kruyden / ende daer slopende dyp / dooz dien sy eenighe onbekende kruyden ghegeten hadden. In andere twee daghen quamense aen een beke (diese noemden Bermeio,) in de selve kours welck sy hielden / welck was weynigh minder als noozt oost / ende hier saghen sy twee Indianen de welcke (ghelyck daer naer bevonden wierdt) waren van de eerste woon-plaetse van Cibola. In weynighe dagen daer naer quamen sy aen de lunten van Cibola, daer Estevanico doot-ghelagen was / en in dese provincie lagen sy vijf vleecken die elck by de twee hondert familien hadden / ende hupfen met daecken van steen ende slyck. Is koudt land / ghetlyck haer hupfen upt-welen ende de stoben die sy hadden; 't seern dat sy overbloet hadden van Maiz, ertweten ende calabassen. Dese vleecken leggen in 't om-gaen van ses leguen, het land is sandigh / ende niet seer met groente bekleedt / de berghen zijn met sabel-boom beset / 't volck kleedt hem met herten-hupden seer wel bereydt / ende oock ossen-hupden / ende bedecken haer daer mede in manieren van rocken op syn H:lich / hebben oock mantels van cottoen / ende de vrouwen draghen die om de navel / ober den anderen ghegozt. Als Cibola van u is naer 't noozt-oosten weynigh min als vijf dagh-replen / is daer een ander provincie ghelegghen die sy noemen Tucuyan, welck heeft seiven vleecken / overvloedigher als de dooz-gaende / het volck is ghekleedt op de selve wyse / welck wel mochten zijn de seiven steden daer den Monnick van ghehoort hadde. Alle de wateren die sy vonden tot Cibola toe / liepen naer de zuydt-zee / ende van daer voort naer de noozt-zee. Trocken eenighe dagh-replen dooz dit land / en in de wegh vonden sy een vleecke op een stercke plaetse ghelegghen / ende alle dese lieden ontfinghen haer wel / upt-ghenomen die van de eerste vleecke van Cibola. Ghekomen zijnde aen Rio de Huex, heeft hy langhs de selve in de distantie van twintich leguen, wel bijstien woon-plaetsen met steenen-hupfen ende met daecken / ende aen ander bekken die

die daer in komen/ hebt ghy ander vleecken / die wel traep zijn booz; Indiaensche vleecken/ met hupfen van wote verdiepen / met Maiz, erweten ende calabassen/ de kleedinghe als voozen/ ende secker plupm-werck daer sy haer mede decken/ ende hebben haer sloven onder de aerde om haer te verwarinen / hoe-wel die niet seer net en zijn; hebben wipnigh cottoms: ende dese riebierre loopt van 't nooydt-westen ghelyck naer het nooydt-westen / upt welck men af neemt (leght het relaas) datse upt komt in de nooydt-zee. Reysden noch vijf dagh reysen naer het nooydt-oosten/ en quamen in noch dyp dagh-reysen aen de riebierre Cicuyque, ende naer vyf dagh-reysen begonden sy te koinen in de plapnen daer de koepen gati/ ende ghevonden hebbende in dyp dagh-reysen veel lieren / bonden sy haer eyndelyck onder een eyndelich ghetal van lieren/ koepen ende hockelungen. Hier saghen sy volck/ welck syn hutten maerckt van laecken boven aen een koinende / ende onder van den anderen/ met lieren hupden bedeckt/ welck al haer onder-houdt is/ want eeten die/ kleeden ende schoepen haer daer mede; houden groote honden / daer sy haer hups-slof op laden als sy van wooninghe veranderen. 't Legher trock acht oft thien daghen booz; die landt / ende de guide die hope hadde gegeven van groote rijkdommen/ 't sy booz; eyghen / ofte booz; de malitie van anders/ boecht haer upt den rechten wegh/ op dat sy en haer peerden by ghebreck van vixes mochten omkomen. Van het beliefde Godt/ daeren ander Indiaen in 't legher wiert gevonden/ die haer waershoude dat die den rechten wegh niet was; naer datse swinrich daghen desen wegh hadden ghevolght / quamen sy aen een deel hutten van ander Indiaanen/ die leefden als de booz; gaende / ende bonden een ouden Indiaen die blindt ende ghebart was/ welck met teekenen te kennen gaf/ dat hy eertijds vier Christenen gesien hadde/ welck men presumeerde Orantes en syn compagnions ghetweest te zijn. Cornado hem bindende in dese confusie / versamelde de Capiteynen ende andere daer hy ghelwoon was raedt met te plegghen/ ende men accordeerde dat het legher soude keeren van daer het ghekomen was/ ende dat dertich peerden souden dat rijke landt garna soecken/ daer den Indiaen van geseght hadde / ende om 't welcke sy soo veel dagh-reysen hadden te vergherfs ghedaen: Daer den Indiaen die haer hadde ghewaerschoot van het error/ presenteerde haer te ghelepden/ mits datse den anderen Indiaen daer souden houden/ om dat hy hem alrijds teghen sprack. Cornado wilde self een van de dertich wesen/ mits datter een ander Capiteyn 't legher met booz; licht ghelepde. Dese dertich trocken dertich daghen nooydt-wards/ hoe wel klepne dagh-reysen / sonder dat haer water ghebreck/ ende alrijds booz; lieren ende koepen / soo datse op Sint Pieter ende Paulus dagh quamen aen de riebierre die sy soo noemden. Den Indiaen die kende dese / ende seide dat het de riebierre was die hy sochte: die ghepasseert zijnde trocken de riebierre af/ nemende haer kours naer het nooydt-oosten / ende naer dat sy dyp daghen ghereysd hadden/ bonden de Indiaanen die lieren jarghden om naer haer vleecke te brengen: ende de Spaegniaerts siende/ namen sy de blucht met eenige vrouwen die sy by haer hadden. De guide sprack met haer ende seide die te warden: ende vriendelich handelende met de Indianen/ ende siende dat het goet landt was/ beneffens 't gheene den Indiaen verhaelde van een probuncie die boozder lagh ghenaeamt Harae, ende oordeelende dat het onmoghelijk was / ofte daer moesten eenighe Christenen over-gebleven zijn van 't legher van Panilo Narvaes, soo sondt Cornado een brief booz; den ghetroutwen Indiaen. Trocken booz; om het betwoont landt te soeken / ende bonden sijne vleecken nessen gode becken/ welck al loopen in de groote riebier die sy ghepasseert waren: reysden vijf of ses daghen booz; die vleecken / ende quamen ten lesten aen die van Quivira, ende bonden een riebierre van meer waters; ende braghende wat daer boozders was/ wierden onder-recht dat van Quivira boozder niet en was als Arac, ende dat 't selve was van wooninghen ende ghelegentheydt als 't gheene sy saghen. Reysen den Herr tot haer / welck was een groot man ende van grove leden/ wel

gherp:opositioneert / hadde hy hem twee hondert man / meest naecht / met boghen en pijlen / ende pluppen op 't hooft. Siende 't ghene ghepasseert was / ende de kleene hope van pels anders dooz: waerts te binden / was het ghemeyn gevoelen / dewijl het nu half Augustus was / ende dat dertich peerden te woepnigh waeren om daer te blijven / dat het best was weder te keeren naer het legheer / eer de sneeuw ende op:wateren van de riebiete haer de pas benam. Merden soo weder vier daghen te rugge / daer sy haer van Maiz ende anders verslaghen: selben daer een krups met letteren dat Francisco Vasquez de Cornado daer gheweest was. Al dat landt van Quibira heeft beter apparentie als eenigh landt van Europa, dooz: dien 't niet seer verheven is / dan plapnen ende schoone riebieten / ende goet dooz: 't bee. Vonden daer kerken tusschen 't roode ende groen / van goede smaeck / ende bonden daer oock seer goet blas / welck de gronde van selfs boox: brynght; ende aen de beken bondense noch andere goede brynghten / als moer: belsen / noten / etc. Cornado weder hy 't legheer ghekomen zijnde / hadt een val van syn peerdt / waer upt hy occasie nam om weder te keeren. In 't henen trecken repden sy wel dyp hondert ende dertich leguen, ende in 't weder-keeren / dooz: dien sy een rechteren toegh quamen / maer twee hondert. Quibira legte op de hoogste van dertich graden: twee hondert leguen van Cibola naer 't oosten. Inde vopagien van Rhamusio, heetmen den brief van Cornado selfs / van Cibola / welck hy noemt Nova Granada / ghescheyben: welck Hackluydt in syn Engelsche vopagien heeft in: gheboeght; upt welck relaes van Cornado selfs aen-te-mercken is / dat de valleje de Coraones, is vijf dagen van de west-zee: ende dat sy van daer quam te Chichilicale, welck is syien dagh: repden van de selve zee: daer naer aen Río del Lino, (van welck Herrera gheen mentie en maect) ende soo boox: te Cibola, welck hy met ghetweest in: nam.

Her. del.

Het vijftiende Capittel.

Oprechte beschrijvinghe van CIBOLA, TONTEAC, MARATA, ACYS, ghelijck de selve is vervordert by Francisco Vasquez de Cornado selfs, nae dat hy die ontdeckt hadde.

In de boox: gaende Capittelen hebben top ghesien de diversche relatien van Cibola, ende onligghende landen; sullen nu hier by: voegghen de beschrijvinghe van de selve / als den Capiteyn Francisco Vasquez de Cornado die ghesonden heeft aen den Vice-Konij upt de plaetse selfs; welck luydt als volghet:

Het sekerst nu dat ick D. E. notificere waer is van de seven steden / Koningsrijcken ende provincien / daer de Vader provinciael raport aen D. E. van heeft gedaen: ende om koxt te welen / kan D. E. verskeren / dat hy gantsch gheen waerheyt en heeft gheraportert / maer al is gantsch contrarie / upt: ghesondert de namen van de steden / ende groote huplen van steen: want hoe: wel sy niet en zijn bereiciert met turquopen / noch van lijn ende brijcken ghemaect / nochtrans zijn het seer schoone huplen / van dyp: vier ende vijf verdiepinghen hoogh / daer goede logementen in zijn / ende kamers met ladderen in stede van trappen / met seker kelders onder de gront wel gepaert ende gemaect tegen de winter: in maniere van stoven: de ladders zijn al om af ende aen te leggen / ghemaect van twee houten ende spoxten als de onse. De seven steden zijn seven kleene blecken / al van soodanighe huplen als gheschijt is / ende leggen binnen de vier legoen te samen / woorden al genaem't Rijk van Cibola, ende elck heeft syn particuliere naem. Ende in dese blecke: / welck ick een stadt noeme / ende gheseten hebbe Granada, dooz: dien 't eenichsints Granada in Spaegnen ghelijck / ende ter memoire van uwe Edelheyt: waer top ons nu onthouden / zijn hy de twee hondert huplen / al met mueren omringelt / ende met de resterende die soo niet betoalt en zijn / moghen zijn ontrent de vijf hondert: Daer is een ander blecke hy dese / oock een van de seven / welck

waer

wat grooter is/en een ander welck so groot is als de eerste/d'ander hier wat kleyn-der; sepende die aen D. E. af ghecontersepte met ons vopagie; t parchement daer die op gheschildert is/was hier neffens andere meer ghebonden.

Twelck van dese plaetse schynen te wesen van reedelijcke statueren/en verstandich/nochtans en schynen niet te wesen als sy behoo;den/om sulcke huplen te konnen timmeren. Want gaen den meesten deel al naechte/up- ghenouwen haer schamelheyt welck sy decken; ende hebben gheschilderde mantels/ als die ick D. E. sepende; daer en waer gheen kotroen/ doo; dien't landt koudt is/ nochtans zijn haer mantels daer van gemaect; ende daer wert eenigh cortoonen-gaten in hare huplen ghebonden; d'aghen t'hap; om t' hooft als die van Mexico, en zijn wel gevoedt ende geconditioneert: Sy hebben tuxquaplen / en soo ick achte goede quantiteit/welck met de rest van haer gorderen / upt- ghenomen kozen / al wegh was ghevoert eer ick daer aen quam: want en bonden daer gheen vrouwen/noch kinderen onder de vijftighen jaren oudt/ noch oude- lieden boven de selich/ upt- ghenomen twee ofte d'ij/ die daer waren ghebleven om de rest in de oorsage te goubetneren. Daer waren ghebonden in secker papier twee punten van emerauden/ ende seker kleyn ghebozen steentjens van couleur als granaten / doch summer/ ende ander van cristall/ die doo; mijn dienact zijn verlozen. Wy bonden hier kalcoense hanen/doch tweynigh. De Indianen van al dese leuen lieden segghen my datse die niet en eeten/maer bewaren om de bederen: welck ick niet en gheloofte/ want zijn excellent goet/ ende grooter als die van Mexico. De saploenen ende temperature van de lucht is ghelijck te Mexico, want sommijds is het heet/ ende sommijds regghet het; hoe-wel dat ick het tot noch toe niet en heb sien regenen/als eens een blaghe met wint/ als het gewoon is in Spagnien. De siereu ende koude placht groot te wesen/naer t seggen van de in- gheboorne: ende t is wel apparent/ in respect van de ghelegentheyt van t landt/ ende t sacoen van haer huplen/ ende de voeringhende anders/ welck t volck in vooz-raedt heeft teghen de koude. Daer en zijn gheen fruyten/ ofte fruyt-boomen: de gront is effen ende black/ende in geenen deelen berghachtigh/hoe-wel daer sommighe snoode ende berghachtige passagien zijn. Daer is tweynigh ghebogelte / om de koude wille/ende dat de berghen niet naerder en legghen: hebben niet veel bosch/ doo; dien sy houts ghenoech vooz haer ghebapck halen/ upt een bosch hier leguen daer af/welck is van klepne cedar-boomen. Daer is seer goet gras een quart van een mijle van hier/ om onse peerden te weyden/ ende oock hope te maken / welck ons wel te pas komt / alsoo ons peerden hier seer weck ende af- gedaect quamen. Haer virtualie is Maiz, daer sy goede vooz-raedt van hebben/ als oock klepne witte eren/en venisoen / daer sy apparent van leuen/hoe-wel sy seggen neen: want bonden veel hupden van wilde/ halen ende konijnen. Eeten de beste koecken die ick opt sagh: hebben oock de bequaemste maniere om t koem te malen / als wy opt erghens saghen: ende een vrouwe van dit landtsal alsoo veel malen als vier vrouwen in Mexico. Hebben excellent jout in grepen/welck sy aen een lach halen/een dagh-repens van hier. En hebben gheen kennis van de nooyt-zee/ noch van de west-zee: en kan oock niet segghen welcke zee sy naech leggen: maer in reden soude het schijnen de west-zee naech te wesen; ende ten minsten zijn wy daer hondert en vijftich leguen af: ende van de nooyt-zee onghelijck verder; D. E. kan sien hoe breedt het landt hier is. Hier zijn diverse soorten van beesten/ als beeyen/ tigren/ leutwen/ plect-verckens/ ende seckere schapen die soo groot zijn als peerden/ met seer groote hoozen/ ende klepne scerten; hebbe hoozen ghelien die soo groot waeren dat het te verwonderen is: hier zijn oock wilde geeyen/ ende wilde swijnen. Daer zijn oock groote harten. Sy repen acht dagh-repen tot secker playnen naer de nooyt-zee toe. Men vinde hier hupden die wel berrept zijn/ ende sy berrepten ende schildeten die ter plaetse daer sy de lieten dooden/ soo als sy segghen.

• **Koninkrijk van Toontecac**, welck de provinciael soo hoogh verheft/ segghen de Indianen/ dat maer een heet lach is / daer vijf oft ses huplen bp Raen / ende daer waerender eerstgids meer / dan zijn doo; de oorlogghen gheruincert.

• **Koninkrijk van Marata** en is niet bekent oft te vinden.

• **Koninkrijk van Acus**, is alleen een kleyn steden daer rottom wo;dt vergadert / welck dese Indianen noemen Acucu.

• Voorder aen zijn naer't segghen van de Indianen noch eenighe vleecken dicht bp een riebierre / die ick heb ghesien/ ende raport af bekomen bp de Indianen. **Oft** Godt woude dat ick beter nieuws had om D. C. te schijven/ dan moet de waerheyt schijven/ etc.

• **Gomara** seggt dat **Cibola** leght op de hooghte van **leben-en-vertich** graden en een half / bp noo;den de linie; (soo de franche ober-settinghe leght / maer in het spaensich is maer vertich graden en een half.) Die de vo;der vopagie van **Cornado** beschijft / in manieren als volghet :

• De soldaten siende dat dit landt soo qualijck betwoont was / ende den rijckdom soo kleyn / en bedanckten de **Honnicken** niet / die 't landt soo seer hadden gepersuadeert om niet mer pdel handen naer **Mexico** te keeren / ende sonder pels te doen / resolueerden vo;der te trekken / doo; dien men se;de dat daer beter landt was : ende soo trocken sp naer **Acuco**, een hooghe ende stercke plaetse : ende **Don Garzia Lopez de Cardenas** met syn compagnie peerden trock van daer naer de zee toe; ende **Francisco Vasquez** met het resterende volck naer **Tiguez**, welck leght aen een groote riebierre. Kreeghen daer nieuws van **Axa** ende **Quivira**, daer men se;de een **Koningh** was met namen **Tatarax**, een ghebaert man / wijs ende rijck / die aen sijn zijde d'oorghen **hacamart** / ende syn ghebeden dede in een kleyn kapelleken / aenbiddende een kruys / ende de **Koninginne** des **Hemels**. Dit nieuws verheughde de heele compagnie seer / hoe wel eenighe het hielden voo; leughens ende uptrecksels van **Honnicken** : resolueerden derwaerts te trekken / ende te over-winteren in dat rijck lant. De **Indianen** liepen al wegh op eenen nacht / ende daer sloegen wel vertich peerden / welck 't legst seer verschrackte. In de wegh verbranden sp een vleeck / ende bespongen een ander / daer eenige **Spaegniaerden** doot bleben / ende vijftich peerden ghequelt / ende **Francisco Ovando** wierdt in de **stade** ghetruet / doode oft ghewonde / om te eeten oft te offeren / ofte veel eer om beter te sien wat volck de **Spaegniaerden** waren : want men in al dat quartier gheen tekenen heeft gevonden van dat sp menschen souden offeren. De **Spaegniaerden** besleggherden de plaetse / dan konden die niet voo; naer vijf-en-vertich daghen veroveren. De inwoonders broncken sneeu bp foute van water / en siende datse verloo;ten waren / maecten een byer daer sp al haer mantels / turquopen / ende anderen rijckdom in verbranden / ende deden een upt-val / hebbende haer voutwen ende kinderen in 't midden : maer wepnigh ontquamen de scherpte des swerds / ende de furie van de peerden / ende veel verbroncken in de riebierre die daer ontrent was ; in dit ghebedt bleben **leben** **Spaegniaerden** doode / ende tachtentich ghequelt / ende veel peerden : eenighe **Indianen** keerden weder in de **stade** / ende verwoerden haer soo langh tot dat de **Spaensche** daer 't byer in staerken. De riebier voo;soo hardt toe; hoe wel sp maer en is ghelegghen op **leben-en-vertich** graden / dat de peerden daer over gingen. **Thierutwen** duert hier een half jaer : hier ballen goede meloenen / wit ende roode / ende rottom / daer sp mantels van maecten.

• Van **Tiguez** trocken sp in vier dagh-reysen tot **Cicuic**, welck is een kleyne plaetse / ende ontrent twaelf leguen van daer **recontreerden** sp een nieuw soorte van koepen / wildt ende wrede / daer sp den eersten dagh tachtich van dooden / die 't legst seer wel quamen. Van **Cicuic** trysden sp naer haer rekeninghe negen hondert **Italiensche** mijlen tot **Quivira**, passerende groote plapen en onburchbare landen / daer sp noch sren / noch kruyt / noch boom en vonden : sodatse hoopen maecten van den dreck van de koepen / om haer wegh in 't weder-keeren

niet

niet te missen. Wy hebben
noet ghevonden het af-beel-
deser korpen hier in te voegen.
Al dese plapnen zijn vol van
dese ghebulte stieren en korpen/
ghelyck la Serena in Spa-
gnien vol is van schapen/maer
daer en is gheen volck datse
hoeft: dese booz-scheben bee-
sten waren groot seours booz-
den honghet/ want en hadden
gheen brood meer. Daer viel

op een dagh haghel soo groot als citroenen/ welck 't volck wel ver-
schrickte/ ende
deel beed vaerden dede belooften. Ten langhsten quamen sy te Quivira, ende
vonden Tatarax, die sy sochten/ welck was een wit man/ ganssch naecht/ heb-
bende aen den hals een plaerjen koper hanghen/ welck was al syn rijkdom. De
Spaegniaerden siende dat sy bedroghen waren/keerden strax weder na Tiguez,
sonder krips te sien ofte eenigh ander teeken van Christenheide/ ende quamen
daer naer te Mexico in 't jaer 1542. Quivira is op verrijck graden/ een getempert
landt/ versien van goet water ende schoone weyden. Men vindt daer prupmen/
moer-besjen/ noten/ meloenen/ ende druypen die wel ryp woorden: daer en is geen
cottoen/ ende daerom kleedt hem 't volck met gepten-bellen ende ossen-huyden.
Ons volck sagh op den oever van de zee/ schepen die de booz-stebens vergult ende
versilvert hadden/ ende waren met koopmanschap gheladen; meniden dat sy van
Cattay oft Sina waren/ booz dien 't volck dat daer op was met teekenen te ken-
nen gaben dat sy verrijck daghen ghezept hadden. Voer Juan de Padilla bleef te
Tiguez, met een anderen monnick/ ende keerde naer Quivira met twaelf India-
nen van Mechoacan, ende Andrea d'Ocampo portugers ginck mede. Sy nam-
den met hem/ en peerden/ met provisie om te leven/ schapen ende hoenderen van
Spaegniën/ ende mis-gewaerd. Daer die van Quivira dooden dese arme mon-
nicken/ ende de portugers ontquamt met eenighe van Mechuacan; dan wierde
ghevanghen/ daer sy thien maenden booz slaef diende/ ende ontquamt daer naer
met eenighe honden: sy quam aen 't landt van de Chichimecas, ende soo booz-
te Panuco; booz een houten krips/ welck sy droegh ende schoonde/ wierde sy al-
lent-halven wel onthaelt.

Het lefthiende Capittel.

De voyagie van Hernando de Alarcon by zee.

In de selve tijdt dat de Vice-Kop Don Antonio de Mendoza den Gouverneur
Cornado sondt om de ontdekkinghe te doen by landt/ sondt sy insgelijcks Hern-
nando de Alarcon met twee schepen om te ontdekken langhs de kulle: de welke
ghekomen zijnde tot de drooghten ende ondiepten van de Golfo, daer Villos van
weder-keerde/ boer de selve met groot verrijckel tot op 't uiterste toe inre waerts; ^{d. 6. l. 9.}
altoer sy een groote rievier vondt die seer sterck liep/ soo dat men die qualijk op-
zeplen konde. ^{c. 11.} Voeren de selve op met twee booten/ die sy met lijnen op trocken/
hebbende twintich man by hem; ende den eersten dagh/ welck was den ses en-
twintichsten August, trocken sy ontrent ses legaden op. Des ander-daghs ontdek-
ten sy eenighe cabanen van Wilden/ welck in de vlijckich sterck/ haer goet bluch-
ten naer 't gheberghe/ ende weder-keerde/ wesen met droeghementen de Chi-
lenen dat sy af souden houden; ende daer quamen al meer ende meer Indianen;
doch Alarcon vout middel om haer ter weder te stellen met teekenen van byde/ en
d'een ende d'ander snupstiep met haer e manghelen/ soo dat sy ten laetsten hem

noodichden aen landt te komen/en virtualie presenterden: dit volck ginck naecte ende gheschildert / hadden op haer hooft een manier van helmen van harten-hupden / met verderen: haer wapenen waren boghen ende houtte swerten; groot van lichaem ende menibzrus; hadden voutwen ende jonghers by haer: hadden de neus gaten doot-boort / ende daer wat aen-hangende: de armen met pier gepickt / 't hant bozen ghekoet / ende achter langh tot demiddelt: de voutwen gingen oock naect / upt- genomen datse de schamelhepdt booz en achter deckten met plupmen / ende boeghen 't hant als de mans. Daer quam daghelijcks veel volcks aen den oever van de rievier / ende Alarcon maecte hem daer soo familiaer mede / (leggende dat hy van de sonne quam / welck dit volck aen-badt / ende haer ghevende d' een ende d' ander snupkerp / ende insonderhepdt secker krupskens van pampier ende houdt ghemact / haer wijs-makende dat het hemelsche dinghen waren;) dat sy de koozde aen-betden om hem met kracht de rievier op te trecken. Vonden daer naer een Indiaen die den tolck eenighins verstont die sy by haer hadden / verzaghe veel dinghen; ende sy verzagden desen Indiaen oft sy eenighe kennis had van Cibola ofte Torontac, van hy antwoorde neen. Daergh daer aen quam de principaelste van die Indianen by de booten / ghenaemt Naguachato, welck versocht dat sy aen landt wilben komen / ende gaf haer secker koecken van Maiz, ende calabassen; de Spagniaerden richtten daer een krups op / ende leerden het volck hoe sy 't selve souden eeren ende aen-bidden. Aen d' ander zijde van de rievier was noch meer volcks / die oock al virtualie presenterden te gheben; welck hy oock aen-betde / ende selde daer mede een krups; den principalen Indiaen septe / dat sy boozder de rievier op / volck souden binden / welck den tolck verlaen souden / ende dat daer wel d' en-twintich diverse talen aen de rievier wierden ghesproken / ende dat noch boozder een natie was die hupsen hadden van steen / ende kleden haer met vellen / ende quamen de rievier af om Maiz van haer te handelen. Wat hooghet de rievier op-komende / bondt hy ander volck / die van Cibola wilten te spreken / ende septe dat het daer een maent replens van daer was: al boozts de rievier op-barende / quam hy aen een landt welck enen Heere gheschoolaende; ende daer men hem wilt te segghen / dat den Heer van Cibola groene schotelen hadde / als de Spagniaerden / ende een hondt als sy / ende dat hy die bekomen hadde van een Swarte / die hy hadde doen dooden. Vonden daer naer volck die cottoren hadden / dan weelden daer niet van; ende bonde al weder volck die van Cibola ende de dinghen die daer ghepasseert waren / wilten te spreken; ende te segghen dat een Woestijne van thien dagh-replen ghepasseert zijnde / Cibola niet seer verre en was. Eyndelijck bonde hy een die septe te Cibola ghetweest te zijn / ende daer Christenen ghien te hebben / die secker groote beesten by haer hadden; Alarcon hier upt conjecterende dat het Cornado met syn volck moest wesen / hadt daer geen pemandt henen ghesonden / dan niemant en doelt het bestaen. Keerde daer naer weder naer de schepen toe / kornende in twee daghen af / welck hy in vijftien daghen swaertlijck was op-ghekomt. Windende dat het noch wel was met de schepen / resoluerde hy weder de rievier met al de booten op te varen / om te trachten by Cornado te komen; latende last aen die van de schepen / een capelleken daer by te bouwen / met de naem van Nostra Señora de buena Guia; ende noemde de rievier de buena Guia; ende de provincie / Campana de la Cruz. Weder-keerende de rievier op / quam hy naer eenighe daghen te Coand (oft soo Alarcon 't selve noemt in syn relaes / Quicama, een ware Coano is / 't ghene de selve noemt Cumana;) daer hy seerdelijck wierdt ontfanghen / ende soo al boozt aen de rievier op-barende / ende niet bindende het ghene hy sochte / keerde wederom naer de schepen / de rievier vijf-en-tachtentich leguen by gillinghe op ghetweest hebbende. De schepen weder van daer keerende / onder sochten vele plaatsen / ende bekende de kuste ende andere gheleggheden / ende quamen soo te rugge in Nova Hispania. Wy hebben desen tocht in 't korte aen-ghes

aen-gheroert / upt welcke niet veel lights en is te scheppen / om dat top de hooghten van de plaetsen ende sterckingen van dien met aen-gheteekent en vinden / noch in de relatie van Alarcon selfs / noch oock in de hystorie dooz Herrera daer van beschreiben.

Het lebenthiende Capittel.

Een ander Voyage voor den Vice-Roy op de kuste van NOVA GALICIA ende CALIFORNIA.

DEN Vice-Roy Don Antonio de Mendoça derde weder twee andere schepen ghereet maecten/daer sy booz Capiteyn op sette een Portugers/met namen Iuan Rodriguez Cabrillo. Dese schepen liepen upt de haven van Navidad den 27 Iun. 1542 des middaeghs / ende waren des anderen daeghs smorghens aen de Cabo de Corrientes op de hooghte van twintich graden en een half / den dertichsten / houdende langhs de kuste / bebonden haer op de hooghte van twee-en-twintich graden ende een derde: Sondaeghs den tweeden Julij op de hooghte van vier-en-twintich graden rupen / ende erkennen de haven van den Marquis del Valle, diele noemen de la Cruz, welck is de kuste van California. Den achtsten dito bonden sich op de hooghte van vijf-en-twintich graden / welcke is 't punt de la Trinidad. Den neghtenhienden dito ontdecken se een haven / die wel beschut is / die sy noemden de la Madalena, op de hooghte van leven-en-twintich graden/ende namen daer versich water in. Den 20 August. bonden se haer aen Cabo del Enganno, op de hooghte van 31 graden. Den 14 Sept. lagen sy op ancker/aen een Cabo die sy noemden de la Cruz, welcke seyl /hoogh ende kael landt/ op de hooghte van dyp-en-dertich graden. Den tsienden October ontdecken sy eenighe woon-plaetsen van seer tamme Indianen/daer sy mede handelden:ende noemden die los Pueblos de las Canoas, dooz dien sy veel canoas hadden: op de hooghte van 35 graden ende een derde: ende twymigh boot-ganck hebbende in eenighe daghen dooz de groote kaluten / quamen sy den achtienenden dito aen een langh punt/welc een Cabo maect/ende dooz dien't langh is als een galsp/noemden sy het Cabo de Galera, op de hooghte van ses-en-dertich graden ende een half:ende dooz den kouden noozdt-weten windt/kosen sy de zee/ende ontdecken twee Eplanden't eene van acht leguen langhs de kuste oost ende west/ende het ander vier:ontdecken daer een kleyn dorck gorde haven / ende bonden die wel betwoont: ende dat volck (ghelyck oock alle die op de kuste boozen verhaelt woonen) leeft van de visscherije: ende sijn ghelegghen thien leguen van Cabo de Galera, west-nooydt-west aen. Wierden de acht daghen die sy daer bleven van 't volck wel ghetractert / welck naecht loopt/ende hebben de kaecten ghebetwet / in maniere als darn-decken / noemden dese haven Puerto de la Posession. Den vijf-en-twintichsten dito schepden sy van dese haven met traep weder ende zupdt-weste winde/ende s' ander-daeghs hadden sy de windt zupden ende zupdt-west/met blaegghen ende misten/ende bonden haer in noodt/dooz dien de windt op de wal was / welck haer al te naer was/ende een seer rupge kuste. Dypdaeghs/ later daeghs en sondaeghs hadden sy variable winden/ende vorten met ghevart. Maendaeghs ende dyndaeghs den leken dito / hadden sy teghen met seer donckere lucht. Den ersten November hadden sy ghewel'dighe windt upt den nooydt-westen/soo dat sy ghen seyl konden voeren/ende keerden weder naer Cabo de Galera, welck goet beschut heeft teghen dien windt. Den tweeden waren sy aen Puerto de Sardinias, ende naerderden een quartier landes / welck booz beertich leguen wel betwoont is by seer goet volck: ende van een plaetse daer ontrent gheleguen/quamen eenighe van de principaelste in de schepen/ ende dansen op den trommel-sach/ ende liepen schep: ende daer-en-tusschen verslaghen de schepen haer van water ende houdt, dese Wilden habben groote suppen by de water-kandt/ende haer begravinghen met plancken rontom

belet. Op noemden dese provincie Seyo: de Wilde teten akers/ halse-noten/ ende visch: gaden te kennen dat doozder aen gekleet volck woonde. Den elfften hielden sp langhs de kuste met een zupdt-oost-wint/ soeckende naer Rio de nuestra Señora, de welckes niet en konden vinden: dan haer ghemoete een verbolgh van seer hooghe berghen/en vol gheboornie/ die sp noemden las Sierras de San Martin, op de hooghe van leven-en-dertich graden ende een half/ ende aen de boert van de selve naer 't nooyt-westen maecte 't land een Cabo, op de hooghe van acht-en-dertich graden/ welck sp noemden Cabo de Martin; s' nachts te vier uppen begon de wint op te streken zupdt-zupdt-west ende zupdt-west/ met reghen ende dupkernis/ ende soo hollen yet/ dat sp maer twepnigh zepl konden doeren/ ende d'een schip verdwaelde van het ander/ ende dit ander schip setten ober-booyt alles wat boven het verdeck was: ende die van den Admirael beloofden een bede-vaert: den dertighenden wonden sp naer 't land om 't ander schip te soeken/ ende s' nachts laghen sp op de lij/ om niets ober te laen/ ende eenigh beskut te soeken/ ende aen lande te gaen. Daer sterckt een Cabo in yet/ met seer hooghe pijn-boomen betwassen/ welck sp noemden Cabo de Pinos, ende bonden haer op de hooghe van veertich graden ende meer/ naer 't nooyt-westen/ van waer sp meer als vijftighen leguen strandes konden bekennen: al hoogh land/ ende de kuste streckende nooyt-west ende zupdt-oost. Den vijftighenden liepen sp langhs de kuste met een nooyt-west wind/ ende 't maecten soo grooten koude dat sp het niet en konden verdragen/ ende laghen alle de bergen met sneuto bedeckt/ ende s' abondts bonden sp het ander schip/ welck in grooten noot was dooz dien het seer leck was gewoeden: Den seckstighenden quamen sp aen een groote in-ham/ welck scheen een haven te wesen/ ende noemden se Baya de Pinos. Den achtstighenden sochten sp haven/ ondeckende seker behreuto de berghen/ ende een Cabo die van het selve geberghe af-loopt in yet/ die sp noemden Cabo de Nievo, op de hooghe van acht-en-dertich graden ende twee derde. Lande ende de kuste is al van een ghesalte; want als de windt waert upt den nooyt-westen/ soo isser een ganckel klare ende heldere lucht/ sonder eenigh bedecksel: ende bande leven-en-dertich graden en een half/ tot de veertich graden/ streckt de kuste meest nooyt-west/ ende zupdt-oost: ende om dat sp gheen haven en bonden/ keerden sp weder te rugghe naer Puerto de Possession, welck is aen een van de Eplanden van San Lucas, ende quamen daer den dyp-en-twintichsten November, ende repareerden daer het kleyne schip/ ende haelden het om hooghe. Blevē hier tot het eynde van December, dooz het routo weder/ met groote koude ende sneu/ ende den windt seer sterck blijvende van den zupdt-westen/ maecten het hier soo hollen water/ dat sp/ hoe-wel sp in een besloten haven laghen/ in dyp tot vier daghen niet en konden aen lande komen. Spndelijck den neghestighenden Januarius des jaers 1543, quamen se met groote moeyte aen Puerto de Sardinias, van waer sp weder 't zepl ginghen den veertighenden Februarius, ende den ses-en-twintichsten dito waren sp aen een ander punt ofte Cabe, welck sp noemden Cabo de Fortunas, op de hooghe van een-en-dertich graden: van den ses-en-twintichsten Februarius, tot den eersten Martij, liepen sp groot perijckel ende meel s' nachts/ dooz dien het seer doncker was ende ghetwelich doemde/ ende bevonden haer den eersten Martij op de hooghe van vier-en-dertich graden/ met soo grooten koude dat sp bp naer verzoelen; ende den derden keerden sp weder naer Cabo de Pinos, ende dooz de stercke windt resolbeerden sp weder te keeren naer Puerto de Possession: quamen den vijftien daer onrent/ dan dooz de groote barminghen aen de mondt van de haven/ liepen sp onder 't beskut van Isla de San Sebastiaen aen de zupdt-west zijde: ende s' nachts verlozen sp den Admirael upt 't ghesichte/ ende zeplden in vijf daghen twee hondert leguen, ende hadden niet meer te eten als wat verrotte biscuys/ daer elck een pont van krechtgh dooz spn portie. Den achtsten dico schepden sp upt de haven van S' Sebastiaen om 't ander schip te soeken/ dan al 't volck verlocht datmen soude weder-keeren naer Nova

Hispa-

Hispania, doo; dien so niet meer te eten en hadden; 't welck (alfoo het veden was) ghevolghe wierdt: Vonden 't ander schip den ses- en-twintichden dito aen Isla de Cedros, ende den bettichenden April quamen so weder in de haven van Navidad: naer dat Juan Rodriguez Cabrillo onder-weghen gheschorven was. Doo; dese vopagie heeft men bevonden dat tot die daert van noode waren groote ende sterke schepen/ wel versien van alrekers ende coutwen ende goede zeilen/ ende dat si het dan moeghliant ghenoechsonden hebben.

Het achtijende Capittel.

Een extraquijt de voyagie van Francisco Gualle, van Nova Hispania naer de PHILIPPINAS ende CHINA, voor soo veel de selve dele quartieren is betreffende.

Infectien heeft ons (in sijn boeck van de Oost-Indien) upt-gegeven de vopagie van Francis Gualle van Nova Hispania naer de Philippinas ende China; ende wederom van daer naer Nova Hispania; upt de welcke top hier sullen in-weghen sijn weder-komste van Iapan naer Nova Hispania; voo; soo vele de selve tot onsen propooste is dienende/ende sijt van woor; tot woor; als volghet cap. 54.
Loopende aldus onsen kours oost en oost ten noorden aen / tot op 300 mijlen van Iapan af/onden top een seer hol water/met de stroomen van upt den noorden ende noordt-westen/als oock een rupine ende spacieuse zee/sonder eenige moeren ofte swaricheden van etnighe verghinderigh in de weegh te hebben/ende mer wat windt dat daer waerden/soo bleef de zee nochtans al in eenen doen met het selve hol water ende stroomen/tot dat top ober de leben hondert mijlen gezept hadden/tot op twee hondert mijlen naer aen de kuste ende 't landt van Nieu-Spaegnen/in welcke contiepe begonsten die voo; gaende stroomen ende holse zee gantsch en 't eenemaal te verliesen/waer doo; ick sonder eenich twijfel vermoede ende vastelijck ghelooft dat daer een canael/doo; gaende enghete ofte strate is / tuschen het baste landt van Nieu-Spaegnen ende 't landt van Tartarien ofte Allen: van ghelijcken so vonden top op alle dese weegh (van de voo; leyde 700 mijlen) groote menighte van walvischen/ende de vischen van de Spaegniaerden Atun ghe-noemt/ (die veel aen de kuste van Gibraltar in Spaegnen ghehangen woerden) als mede Albacoras ende Bonitos, 't welck al vischen sijn die sijn gemeenlijck in de canalen/doo; gaende engheten ende loopende wateren ontfouden/ om aldaer haer jaedt te schieeten/ten tijde dat si in haer teelen sijn/ 't welck mi al-te-mael noch vastelijcker ende voo; ghelovis doet ghelooften datter een doo; gaende enghete/ ofte straet sonder eenich twijfel moet wesen. Ghekomen zijnde op de selve kours bp de kuste van Nieu-Spaegnen/ op de hoogste van leben-en-bettich graden en een half / quamen top bp een hooghe ende seer fraepe landoutre / met veel ghe-boomte verciert / gantsch ende al sonder insetuto / ende wien heeft daer hier mijlen van 't lande veel ghebooms van wortelen / bladen van boomen/ riedt / ende ander bladeren/als van vijghe-boomen / welcket ghelijcken men veel in Iapan vindt/die so aldaer eeten; ende van die top al-hier vonden/ liet icker etlijcke nenien/ende met het blecklyk hoocken: hadden ghelouden weskende een smaek ghelijck als kool. Men heeft al-hier oock groote menighte van zee-wolven/ die top zee-honden noemen: waer doo; ghenoech te presumeren ende te gelooven is/ dat daer veel riebieren/daepen ende havens moeten wesen langhs al dese kuste heen/tot de haven van Acapulco toe. Van daer af liepen top zuydt-oost/ende zuydt-oost ten zuyden/ ende bp wijlen zuydt-oost ten oosten aen / naer dat top de windt kraghen/tot den hoek El Cabo de St Lucas toe/welck 't beginsel van 't landt van California is/ te weten/aen de zijde van 't noordt-westen/ ghelegghen op twee-en-twintich graden / zijnde vijf hondert mijlen van Cabo Mendocino. Op dese weegh van de voo; schreben vijf hondert mijlen heeft men langhs de kuste heen

heen veel Eplanden leggen/al hoe-wel dat sp kleyn zijn/ eventwel soo is het sonder twijfel of men moet daer sommighe goede havens in hebben/ als oock aen 't vasse landt/al-waer men dese naer-bolgende havens heeft/die als noch terli bekend zijn/ te weten/ die van 't Eplandt St Augustin, ghelegen op de dertich graden ende d'zj quart/ ende 't Eplandt Ista de Cedros, op de hooghte van acht-en-twintich graden ende een quart schaers; ende 't Eplandt gelegghen beneden San Martin op d'yn-en-twintich ende een half graden/ alle dese kuste ende landbouw is mijns bedunkens betwoont/ ende vertoont hem in 't schynfel een seer goet landt te wesen; want sagen daer alerniet des nachts vperen/ende des daeghs roochen/ 't welck een grwois tecken is van betwoont te wesen. Van den hoek oft Cabo de St Lucas af/ tot naer d'ander zijde van 't zupde-oosten van California toe/ deden onsen kours oost-zupde-oost aen/ tachtich mijlen weeghs/ tot den hoek genaemt el Cabo de las Corrientes toe/ ghelegen op de hooghte van negentien graden ende twee derde: loopende op dese kours ende wegh/ lagen in 't noorden ontrint een mijl van ons af/ d'zj Eplanden legghen die men noemt las tres Marias. Op de voorspde kours henen loopende/ soo hestmen vier mijlen van d'ander Eplanden verschepten/ noch ander Eplanden van twee ende d'zj mijlen weeghs; men heeft van de voorsj mondt ofte in-wijk van California af/ al dese wegh van de tachtentich mijlen heen/ groote stroomen die well-waert aen-loopen. Van den hoek oft Cabo de las Corrientes af/ deden onsen kours zupde-oost/ ende by wijlen zupde oost ten oosten aen/ hondert ende dertich mijlen weeghs tot in de haven van Acapulco, op desen wegh van de hondert ende dertich mijlen hadden top/ twintich mijlen ghescept hebbende/ de haven ghenaeemt de Navidad, ende ander acht mijlen voerder de haven van St Iago, ende noch ses mijlen voerder de 3^e strandt ghenaeemt la Playa de Colima. Alle dese kuste te weten van California af/ tot de haven van Acapulco toe/ is betwoont van volck die met de Spaegniaerden vrede ende alliancie hebben/ zijn van conditie ende qualiteit als 't volck van d'ander kuste van Nova Hispania, &c. Dese vopagie was vol-reyndt in den jare 1584.

Het neghen-ehiende Capittel.

Extraet uyt de Voyagie van Thomas Candisch, voor soo vele de selve dese kuste van CALIFORNIA ende NOVA HISPANIA is betreffende.

Wijullen hier noch by-boegen 't ghene dient tot onsen propoosle/ uyt de vopagie van Candisch, ghelijck de selve by de Engelschen is uyt-gegeven.

Den vier-en-twintichden van Augustus 1587 voer onsen Generael met dertich man in de pinasse tot een haven ghenaeemt Puerto de Navidad, daer top verstaen hadden van Michael Sancius een pinasse te leggen; maer eer top daer konden komen/ was de pinasse verrocken twaelf mijlen voerder om peeren te visschen/ als top verstonden upt seker Indianen die top daer bonden; top kregghen een Mulatto ghevangen/ welck top op syn bedde verraschten/ die ghesonden was langhs de kuste van Nova Galicia, om 't volck dat daer woont voer ons te waerschoonen; top dooden syn peerde/ ende namen syn vrieven/ ende lieten hem daer: Staerken 't vper in de huplen/ ende verhyanden twee nieuwe schepen/ van twee hondert tonnen elck/ die daer ghetimmeret wierden/ ende quamen weder aen ons schepen. Den ses-en-twintichden quamen top in de bape van St Iago, daer top ons waere in-namen upt een versche rievier/ langhs de welcke veel Plantanos groeyen/ ende abundantie is van versche visch; daer waren oock eenige van de onse die naer peeren sochten/ende bonden daer maer eenige weynighe. Den tweeden Septemb. verrocken top van St Iago d'abonts te vier upryn. Dese bape van St Iago is gelegghen op de hooghte van negentien graden ende achtien minuten by noorden de linie. Den derden dero anckerden top in een kleyne bape/ een mijlen well-waerts van Puerto de Navidad, gheheten Malacca, is een goede reede: des middaeghs voer

voet oulen Senetael aen landt met ontrent dertich man/ ende trock naert een van der Indianen doopen/ twee mijlen van de reede ghenoomt Acatlan: daer ontrent twintich oft dertich huysen stonden met een kerkken / de welcke top bestreuerden/ ende quamen's avonts weder aen boord. Al't volck was gheblucht dat wy het saghen. Den vierden dito schepden wy van Malacca, ende zeilden langs de kuste. Den achtien quamen wy op de reede van Chacalla, in welcke bape twee kleene hupkens staen by de water-zijde; ende dese bape is achthien mijlen van Cabo de Corrientes: (trocken op-waerts in't landt twee mijlen/ daer sy eenighe lieden berralschten/ doo; welck middel sy eenighe verberfchinghe bequamen.) Den twaelfden dito quamen wy aen een kleen eplandt ghenamt Ila de Sant Andres, daer veel gheboghelte op is ende houdt: ende wy soo veel gheboghelte d'voogden ende zouten als ons goet docht: wy doodden oock vele zee-honden/ ende Yguanas. Wy laghen daer tot den levendighden/ ende verrocken dorn. Den vier-en-twintichden arriveerden wy op de reede van Masatlan, op de hooghte van d'p-en-twintich graden ende een half/ verst onder den Tropicus Cancris: binnen ist een groote rievier/ maer besloten in den mondt/ ende op de noord-zijde van de barre is goet versch water: maer is quaet te halen/ doo; dien dat het met 't leeghe water een half mijle van strandt d'voog is. Daer is meniche van versche visch in de bape; ende goede fruyten te landt-waert in/ daer wy eenighe van kregen/ doch niet sonder perijckel. Den 27 verrocken wy upt de reede van Masatlan, ende liepen naert een eplandt een mijle noord-waerts van daer/ al-waer wy ons schepen kalkaten/ ende her-timmerden ons pinasse; ende daer is een Eplandt een quart van een mijl van daer/ waer veel zee-honden op zijn: hier bluyken een ghevangen Spaegniaert van ons/ ende swom wel een engelsche mijle ober/ daer wy dertich oft veertich Spaegniaerden en Indianen hadden ghesien/ wesen de te peerde/ ende aldaer wacht houdende; waren daer ghekomen van Chiametla, een blecke elf mijlen binnen 's landes legghende/ naer't seggen van Michael Sancius. Wy en bonden op dit eplandt gheen versch water/ dan met graben in 't zandt/ anders hadden wel 20 mijlen te rugge moeten keeren/ ende ons pijnse verstoppen. Wy vertoefden hier tot den negghenden October, ende verrocken des avonds naert de kape van St Lucar, welck is aen de west-zijde van 't punt van California. Den veertighden vielen wy op de kape van St Lucar, welck seer ghelyck is de naelde by 't eplandt van Wight; ende binnen de kape is een groote bape/ by de Spaegniaerden genaemt Aguada Segura, in welcke bape valt een schoone versche rievier/ daer veel Indianen haer ghewoon zijn te onthouden. Wy haelden water in de rievier/ ende hielden af en aen van de vooz: schreven kape de St Lucar tot den vierden November, ende hadden den windt meest van de westelijcker handt. Dus den vierden November beude de schepen af ende aen houdende van het vooz-landt van California, ghelegen op de hooghte van d'p-en-twintich graden ende twee derde/ laghen wy een schip upt der zee komen/ d'zaghende naert de kape/ etc.

Hier volghet de verberingh van 't schip Santa Anna, welck wy booz-by gaen.

Het twintichste Capittel.

Beschrijvinge van NOVA ALBION uyt de voyagie van Sir Francis Drack door de Strate van Magellancs, gelijk de selve by de Engelsche is uyt-gegeven.

DEn vijfden dagh van Iunius (seght den Auteurs van 't journael) wesen de op de hooghte van veertich graden by noorden de linie/ komende upt een groote hitte/ bonden wy de lucht soo koudt/ dat ons volck daer van genepen sijnde/ ober de extremitet des selbes klaegghden/ ende hoe wy verder voerten/ hoe wy de koude scherper bonden/ so dat wy best bonden 't landt aen te soecken/ gelijk wy deden/ en bonden 't selve niet berghachtich/ maer effen grondt/ ende voerten te rugge sonder

sonder te landen / tot dat top quamen op acht-en-dertich graden by noorden de linie. Op welcke hooghte het Godt gheliefde ons te brengen in een schoone ende goede bape / met goede windt om daer in te loopen. Wy ankerden in dese bape den levendighden lunij, ende 't volck van de lande hebbende haer huplen dicht by de water-kant / verthoonden haer aen ons / ende sonden den Generael een present: wanneer sy tot ons quamen / verwonderden sy haer seer over de dinghen die wy brochten / ende onse Generael ontfynckle courtopselicken / ende gaf haer liberalijcken om haer naecktheyt te bedecken / soo datse meynden dat wy Goden waren / en konden niet ter contrarie geperluadert worden: de presenten die sy brochten / waren plumpen ende kraghen van net werck. Haer huplen zijn rondtom begraven met aerde wallen / ende zijn niet houdt rondtom dicht toe-ghescreydt tot de top toe / welck om de dichtheyt seer warm zijn. Haer bedden zijn biesen op de gronde dicht ghesdopt / ende legghende rondtom in 't hups / hebben haer vperen in de midden. De mans gaen naeckt / ende de vrouwen nemen biesen / die sy weten te accomoderen als hemip / en maken daer haer kleedingen af / welcke te samen gheknoopt om haer middelt hanghen neder-waerts / tot over haer heupen / ende hebben insgelijck een hupdt van wildt om de schouderen / met 't hapt daer op. Dese vrouwen zijn seer onderdaen ende ghedienstigh tot haer mans. Naer datse dierste reys van ons waren gegaen / quamen sy boo: de sweede reys weder / en brochten presenten van plumpen / ende taback in sacken. Ende als sy quamen tot den top van den bergh daer onder wy ons tenten hadden op-gheslaghen / bleven daer stil staende / alwaer eenet / daer toe by haer gheselt / hem morde maecte met een langhe ozatie / welck ghependicht zijnde / ledden sy haer / boghen af / ende quamen neder-waerts tot ons met haer presenten. Onder-tusschen soo toymenterden de vrouwen / die op den bergh waren blijven staen / haer selven deertlick / nijpende het vleesch van haer mocht komen / soo dat wy merckten / dat sy blesigh waren met een sacrificie. Onse Generael ende het volck deden interin haer ghebeden / daer die volck met groote attentie op sette / ende scheenen daer over betwreeft te zijn; maer tot ons ghekomen zijnde / soo gaven sy ons de dinghen die wy haer gheschoncken hadden / wederom. De mare van ons komde ghesdopt zijnde boo: 't landt / quam het volck dat rondtom woonde tot ons af / ende onder hen de Koningh selfs / een man van fraep stature ende ghebaer / ende veel langhe ende strijdbare mannen met hem: Boo: welckes komde twee Ambassadeurs wierden ghelonden tot onsen Generael / om des Koninghs komste te verwoittighen / waer op sy weder een ozatie deden wel een half upze langh. Dit ghebaen zijnde begeerden sy met tekenen / dat onsen Generael pers soude sependen tot haren Koningh / tot een teken dat sy in vrede tot haer mocht komen; welck ghebaen zijnde by onsen Generael / keerden sy met blijde bootschap tot haren Koningh / welck boo: aen marcheerde met een princelijcke Majesteit / 't volck schreutwende op haer manier / ende hoe sy naerder quamen / hoe sy meer haer best deden om tot ons te komen met bequaemheyt. In de boo: rocht was een man van fraepe ghelalte die de scrpter dwoegh boo: de Koningh / waer aen honghen twee kroonen / een kleynere ende een grooter / met dyp ketens van groote lenghte: de kroonen waren ghemaecte van beeren konstigh te samen gheblocht: de ketens waren van seker beem / ende wepnighe onder haer mogen die dzagen: zijn ghelijck de ketens van Esurnoy in Canada ende Hochelaga) naelt de scrpter-dzagher quam de Koningh selfs / met syn guarde rondtom hem / ghekleet met konijnen ende andere dieren vellen: naer hem volghde het ghemeyn volck / gantsch naecks / hebbende 't aensicht ghebertwet / d'een wit / d'ander swaert / ende andere kouleuren / ende 't een oft 't ander in de handen boo: een present / niet soo veel als de kinders / die oock al wat brochten. Onder-tusschen verlamelden den Generael syn volck by een / ende marcheerden tot haer in slach-oorden: de salutatie ghedaen zijnde / was daer een groote stilte. Doen dede de scrpter-dzagher / gheinspneert by een ander in 't lexeet / weder een ozatie over-lupdt

luydt wel een half upze langh. Dit gedaen zijnde naer een gemē pn toe-sterminingh/
 quam de koningh met de mans ende vrouwen (upt-ghenomen de kinderen) ne-
 der-waerts sonder wapenen/ende setten haer in orde aen de voet van den bergh.
 komende naer ons boltwercken ende tenken toe / begonde de scrpeter-draegher een
 ghelangh / houdende sijn maeten in 't dansen / ende dat met een statelijcke wesen /
 welck de koningh ende sijn guarde volghden/ ende booyts elcke soorte van volck/
 songhen ende dansen/ upt-ghenomen de vrouwen/ welcke wel dansen/ doch stil-
 swijghende. De Generael liet haer binnen de boltwercken komen / daer sp een
 wyl continuēerden met singhen ende dansen. Als sp haer sels vol-daen hadden/
 begerden sp dat onsen Generael soude neder-sitten/ tot welcke de koningh ende
 andere diuersche oratiē deden / ofte wel eet supplicatiē / dat sp haer provincie
 ende koningh-rijck wilde in sijn handen nemen / ende haer koningh werden/
 maectende teekenen dat sp haer landt ende tijt aen hem wilden over-ghēben /
 ende sijn subiecten werden. Tot welcken eynde de koningh ende de rest hem met
 groote reuerentie dansende ende singhende de kroon op 't hooft setten / ende de ke-
 tens om den hals hinghen/ ende veel ander dinghen presentēerden/ hem beretē-
 de met den naem van Hioh; welck onsen Generael niet en onsepe / niet weten-
 de wat booydeel het in tijden en wijken aen ons landt konde geuen. Verhalven soo
 nam sp in de naem ende ten behoefte van haer Majesteit de scrpeter / de kroon /
 ende de digniteit van dit landt in sijn handen / wenshende dat den rijckdom soo
 wel konde naer haer landt ghetransporeert worden/als de selve wel in hem selden
 daer te vinden soude wesen. 't Ghemēpn volck latende de koningh ende sijn
 guarde sp de Generael/ verspepde hem onder ons/ nauw op een peder van ons
 lettende; ende sulcke als haer best behaegden (welck waren de jonghste) om-ringh-
 den sp ende presentēerden haer sacrificie met lamentabel krijen/ ende 't vleesch van
 haer kaecken te nijpen/ dat het bloet daer henen liep: maer wyl thoonden haer met
 teekenen/ dat ons sulcks mishaeghde/ende waken haer op-waerts tot Gode/die
 alleen behoorden te eeren. Sp thoonden ons haer wonden/ende versochten hulpe/
 waer op wyl haer plaetsers ende salben gaben/ biddende Gode haer te willen ge-
 nesen. Om den derden dagh brochten sp ons haer sacrificien/ tot datse vernamen
 dat wyl daer ghem behaghen in en hadden; niet teghenstaende versochten sp ons
 daghelijcks / tot dat wyl vertrocken / ende waren ober ons vertreck seer bedroeft:
 ende baden dat wyl haerder wilden ghedencken. Onse noodighe befoignen gerpn-
 dicht zijnde / trock ons Generael met sijn compagnie in 't landt tot haer doypen /
 daer wyl veel wildes vonden / tot dupsent sp en / welck groot ende vet van lijf
 waren. Wyl vonden dat het gantsch landt was als een warande van een byem-
 de soorte van konijnen/ van de groote als de Barbarische konijnen / de hoofden
 als de onse / de voeten als mollen/ ende sterren als ratten seer langh: onder de zij-
 den aen beyde zijden een sack / daer sp haer erten in vergaderen / als sp den buick
 in 't wilde ghebuik hebben. 't Volck eet haer vleesch/ ende maecten veel wercks
 van de vellen / want des koninghs rock was daer af ghemaecte. Onse Gene-
 rael noemde dit landt Nova Albion, om those rebenen/ eerst om de witte bancken
 ende cliffen die naer zee toe leggen; ten anderen/ op dat het eenighe affinitē mocht
 hebben met ons landt/ dat eerstijds Albion wierdt ghenoemt. Men kan qualijck
 hier eenighe aerde op nemen / of 't gheeft eenighe apparentie van goudt oft van
 silber. Op ons vertreck setten den Generael en ghedenck-reeken op / van dat
 wyl daer gheweest waren / namentlijck een plate aen een poel ghenaghelt met
 de wapenen van Engghelandt / ende des koninginnes figuret in een silbere
 scrpeter: ende de naem van hem selden. 't schijnt dat de Spargniaerden noch
 noyt soo verre in dit quattier ghelweest zijn. Dus verre de beschrijvinghe van
 de Engghelche.

N O V O M E X I C O .

Het een-en-twintichste Capittel.

De eerste ontdeekinghe van de landen van N O V O M E X I C O , voor-ghe-nomen in den jaere duyſent vijf hondert ende dry-en-tachtentich.

Er top ſchepden van dit quartier ſal het de pijnle waardigh zijn hier by te voegen de ontdeekinghe van diuerſche provincien/ die de Spaegniaerden nu noemen Novo Mexico: gelijk de ſelbe ſommertijck woort verhaelt in de hiſtozie van China, beſchreyen by Fray Gonçalez de Mendoza, ende is ghepuckte te Madril in den jaere 1586: ende luydt in maniere als volght:

Een religieus van de orde van St Franciscus, met namen Fray Auguſtin Ruyz, hem onthoudende in de valleje van St Bartholome, in den jaere 1581, verſaen hebbende dooz: trelaſen van ſekere Indianen/ die men noemt Conchos, (de welcke communicacie hadden met ſekere hare na-burzen/ genoemt Paſſaguates,) dat naer 't noorden toe (altijds ober landt reſende) waren diuerſe groote woon-plaetsen/ die by onſe Spaegniaerden noyt bekent nochte ontdeckt waren/ verſocht (ups eenen pter om de zielen te verloſſen/ conſent aen Conde de Corunna, die doen Vice-Kop was van Nova Hispania, ende aen ſynen Overſten/ derwaerts te mogen reſen/ de tale te leeren/ ende die gheleert hebbende / 't volck te doopen ende het heylige Ehangelië te prediken. Daer toe verlof gekregen hebben/ nam de reſe vooz/ met hem nemende noch twee mede-ghelſten van ſyn orde/ ende acht ſoldaten die hem ghetwilligh vergeſſchapten. Naer wepnighe daghen quamen ſy eerst aen de provincie de los Tiguas, welſende verſchepden van de mijnen van S^a Barbara, (daer ſy haer reſe van begonnen) twee hondert ende vijftich leguen naer 't noorden; in welcke provincie de in-woonders een van ſyn twee med-ghelſten om ſekere redenen doot-ſoegen. Welck de ſoldaten ſiende / ende byreſende vooz meerdere ſwarigheyt die mochte volghen/ reſolueerden met gemeyn accooz: weder te keeren naer de mijnen daer ſy van gekomen waren: vooz al conſiderende dat ſy te wepnigh volcks waren om weder-ſtand te kommen doen / in 't gene daer mocht troozballen/ ende te verre van de Spaegniaerden/ om by de ſelbe in nootd g^e ſecoureert te worden. De twee Monniken die ober-gebleven waren/ en wilden hier niet toe verſaen/ dan bleven daer met by jongelingen van Indianen/ ende een Meſtizo; die ſy niet hadden genomen/ haer latende vooz-ſaen/ dat hoe wel ſy allen. Leven/ dat ſy ſeker genoegh waren/ ſiende de vriendelijckheyt die de in-woonders tegen haer gebruyckten. De acht ſoldaten weder-gekeert zijnde/ ſonden ſtacks relaſen naer de ſtadt Mexico aen den Vice-Kop van 't ghene daer ghepaſſert was/ welck van de voozſ. mijnen van Santa Barbara verſchepden is hondert en ſestich leguen. De Minne broeders waren ſeer daer ober bekomen/ dat haer broeders daer in 't landt waren ghebleven / byreſende dat ſy dootd ſouden worden gheslaghen / ende begonden derhalven ernighe ſoldaten te betwoghen/ om neſſens noch een Religieus van de ſelbe orde ghenaemt Bernardino Beltran, weder te trecken naer de ſelve provincie/ ende de vooz- noemde broeders van 't perijckel te verloſſen/ ende de begonnen ſake te verbozderen.

En ſelven tijde was op de voozſ. mijnen om ſekere affairen een burgher van Mexico, genaemt Antonio de Espejo, ghebozen te Cordoua, een man van groote middelen / couragie ende induſtrie / ende ſeer gheneeghen tot den dienſt van de Koningh Philips/ de welcke verſaende het vooz- nemen van de vooz- noemde Monniken/ ende de ghelwijckheyt van de ſake/ preſenteerde hem ſelfs tot deſe vopagie om ſyn middelen ten deele daer in te reliqueren ende ſyn leven te waghen/ als hem daer toe verlof waer ghegheben van pemandt die de perſoon van ſon Majelleit repreſenteerden / welck conſent hem ghegheben wierdt / op het verſoek van deſe Religieuſen dooz den Capiteyn Iuan de Ontiveros, (Alcalde Maior vooz den Koningh

Koningh in de blecken / gheuoemt las quatro Cienagas, welck sijn ghelegen in 't Gouvernement van Neuva Vizcaya, 70 leguen van de booyss, mynen van Sr Barbara) soo booy sijn persoon / als mede booy 't volck ende soldaten / welck sijn soude konnen by een byenghen. Dese Antonio de Espejo nam de sake soo ter herten / dat sijn in knepnigh daghen by een byocht de soldaten ende p^roviande die tot den tocht noodbigh waren / een goet deel van sijn middelen daer aen te kost legghende: ende schepde met alles upt de valley van Sr Bartholome den 10 Novemb. 1582; met hem voertende 1150 peerden als muylen / ende veel wapenen / amynuntie van ooyloge / bibyses ende volck van dienste. Nam sijn wegh recht naer 't nooyden / ende naer twee dagen vout sijn veel Indianen / die men noemt Conchos, woonende in hutekens ende doypen: de welcke van sijn komste van te booyen vertuurticht zynde / hem te ghemoot quamen / om hem met blyschap te ontfanghen. Het onder houdt van dese Conchos ende andere die in dese groote ende woeste p^rovincie woonen / sijn konijnen / halsen ende herten / welck daer sijn in groote abundantie: hebben oock veel Maiz, en labassen ende meloenen met menighe: daer sijn veel rivieren vol van goede visch van diverse sooyten / 't volck gaet merck al naecht; haer wapenen sijn boghen en pijlen: leven onder het gebiede van Caziques, als de mexicanen: en bonden daer gheen beelden / noch en konden niet bernenen datse yet aenbadem; waer dooy sijn luytelijck toe bonden dat de Christenen haer kuyren oprichten / ende waren haer seer mede ghebient / naer datse van de onse verlaen hadden waer het te seggen was: 't welck geschiede dooy: solcken dierse met haer voerden: dooy: welck het middel sijn kennis kregghen van andere woon plaetsen / daer de selve Conchos jaer gheleiden / haer vergeselschappende meer als 24 leguen, al betwoont by volck van haer natie / welck de Spaegniaerden byedelijck ontfinghen / dooy: 't advijs dat de Caziques souden van d' een plaetse tot de andere. Naer dat sijn dese 24 leguen waeren booyt ghevrocken / bonden sijn een ander natie genaemt Passaguates, levende op de selve maniere als de Conchos haer nae ghebueren; de welcke de onse gheleiden op de selve wijs vier dagh reysen / met advijs van de Caziquen, in maniere booyss: de onse bonden in desen wegh veel silver-mijnen / naer 't geboulen van die daer verstante af meynen te hebben / van veel ende seer rijck metael. Een dagh reys booyder bonden sijn een ander natie / ghenamt los Tobosos, de welcke de onse ghetwaer woende / bloden naer het gheberghe / latende haer plaetsen ende husen ledigh. Men verstante naderhandt dat eenighe jaeren gheleden / eenighe soldaten daer ghetweest waren / die naer mijnen sochten / ende eenighe van de inwoonders ghebanchelijck hadden wegh ghehoort / welck de dese nu verbaert ende schouw maecte. De Capiteyn gaf ord^e datmen se soude gaen torpen / ende verscreken dat haer gheen leede en soude gheschieden / ende maecten het soo wel dat daer vele quamen / die sijn catterleerde ende giffen gaf / haer dooy den solck te verlaen ghebende / dat sijn niet gekomen waren om pe- mandt quaede te doorn: waer dooy: 't volck hem liet te neder setten / ende consen- terden dat daer kuyren souden op gherecht wercken / ende de meyninghe daer van verklaert / ende thoonden daer goede ghedoen in te hebben / met dat sijn de onse gingen acompagneren / als haer ghebueren hadden ghebarn / tot dat sijn haer byochten in een landt by een ander natie betwoont / van het haere verleschen by de twaelf leguen; dese Wilde ghebueren boghen ende pijlen / ende gaen booyss al naecht.

Het twee-entwintichste Capittel.

Vervolgh van de selve ont-kinghe van NOVO MEXICO,
by Antonio de Espejo.

DE natie daer de los Tobosos de Spaegniaerden gheleiden / wierden gheernaemt Iumac, die men oock anders noemt Patatabucyes, besitten

een groote pprovincie / ende veel blecken met seer veel volcks: de huplen waren met daerken / ende van steen ghemaeckt / ende de blecken gebout met goede oyde: alle de mans ende vrouwen hebben de aensichten ende de armen ende beenen geregelt oft gesneden; is copulente volck / ende van beter policie als die sp tot noch toe hadden ghebonden: hadden abundantie van viyses / ende veel jacht van beesten ende ghebogelten / met overbloede van blsch / doo; dien sp veel rievieren hebben die van 't noorden kornen / ende eens soo groot als Guadalquivir, die in de noo;de-zer selfs loopt. hebben veel lacken van zout-water / welck hardt woijt ende coaguleert eenige tijden van 't jaer / ende goet zout geest. Is strydbaar volck / ende gaden het wel te kennen / want den eersten nacht doen ons volck daer sp legher neder-sloegh / schooten sp sel met pijlen / dooden vijf peerden / ende quetsender noch soo vele / ende en souden niet een levendigh gelaten hebben / ten ware de wacht die hadde beschermt. Die sterft onthael gedaen hebbende / verlieten sp haer plaetse / en liepen op een gebirghe dat naer sp was / wertwaerts des mo;ghens de Capiteyn trock met vijf wel getwapeide soldaten / met een tolek genaemt Pedro, ende een Indiaten van de selfde natie / die met goede redenen haer te vreden stelde / doende haer weder af-komen naer haer blecke ende huplen / ende haer doo;der betwegnende abbijs te willen geben aen haer gebueren / dat de Spaegmaerden een volck was die niemant quaet en deden / noch pmanandes goet en berooven, welck sp lichtelijck haer wijs maerkte / midts ghebende aen de Caziques eenighe snoeten van glazen teekenen / hoeden ende andere beuseligen: hier doo; / ende doo; goede tractament dat men haer dede / trocken vele in 't gheselschap van de onse eenighe daghen / replende altyds langhs de rievier op-waerts / langhs de welcke seer vele woon-plaetsen waren van de selfde natie / welck buerde wel daelf dagh-reysen / in welcke al de Indianen gheswaertschout zijnde van de Caziques, d' een naer d' ander upt-quamen om de onse te ontfanghen / sonder boghen oft pijlen / ende brochten haer veel viyses ende andere gisten / ende insonderheyt wel-berepde hupden / ende soo goet als die van Neder-landt. 't volck is al ghekleet / ende vonden dat speenigh licht hadden van ons Gheloof / doo; dien sp naer den Hemel lofsen / Gode betrekenende / ende noerden die in haer taale Apalito, ende kennen hem doo; Hette / van wiens milde handt ende ghenade sp bekennen het leven ontfanghen te hebben / ende de tijdelijcke goederen. Daer quamen veel van haer vrouwen ende kinderen / om van den Religieus gheseyliche te worden ende de benedictie te ontfanghen; de welcke haer vraegghden van wien sp dese kennisse van Godt hadden ontfanghen: sp antwoorden van dyp Christenen en een Swarte / die daer doo; gherepelt waren / ende eenighen tijdt daer waren ghebleven; welcke (naer men by de teekenen konde verstaen) waren ghetweest Alvar Nunez Cabeca de Vaca, Dorantes, Castillo Maldonado, ende een Swarte / die ontkomen waren van de armade daer Panfilo Nervaez mede trock in Florida; ende naer dat sp langhe slaven hadden ghetweest / waren sp ghekomen tot dese woon-plaetsen / ende Godt hadde veel mikaklen ghedaen doo; haer / ghenelende alken met het aen-roeten van haer handen vele siecken / waer doo; sp een groote naem hier hadden naer-ghelaten. De gantsche provincie bleef in vrede ende ruste / tot een teercken van welckes sp de onse gheselschappen ende dienden eenighe daghen langh / betwijl sp langhs de rievier-reysden / daer top nu van ghesproken hebben. Wepnigh daghen daer naer quamen sp aen een groote woon-plaetse van Indianen / die haer quamen ontmoeten doo; het nieuws dat sp van haer gebueren hadden ontfanghen / ende brochten haer veel curieuse dinghen van plupmen van diverse koulouren / ende veel mantels van cotton ghebegarret met blaets ende wit / als de Chinesen draeghen / om die te manghelen teghen ander dinghen. Ginghen al / soo wel mans als vrouwen ende kinderen / ghekleedt met besaenen heel wel berepdt / ende nopt en konden de onse verstaen wat natie het was / (doo; ghebreck van volcken die haer taal verstaenden) hoe-

wel

wel ſp by teekenen met haer handelden: ende alſoo ſp haer eertrijge ſteenen toonden van ryck metael / ende haer bynegghden ofter ſulcke in haer landt ghebonden wierden: antwoorde ſp doo: de ſelbe teekenen / dat men die vondt byſ dagh-repfen naer 't welken by groote menighden / ende dat ſp berept waren de onſe daer te gheleyden ende die te thoonen / ghelyck ſp daer naer oock deden / ende verghelyſchachten de onſe wel twee-en-twintich leguen verre / al doo: landt betwoont by 't volck van haer natie: waer op immediately volghde een ander provincie / noch beter betwoont als de doo: gaende / ende de ſelbe riebierre op waerts by volck van de welcke de Spaegniaerden wel onthaelt wierden / ende beſchouwen met veel preſenten / inſonderhepde byſch die daer ontallijk was / upt ooflaeck van ſceckere ſacken die daer ontrent waren. Bleven by die volck dyp daghen / welcke veel danſen op haer manier aen ſelben dagh en nacht / met demonſtratie van groote blijſchap: men konde de naem van deſe natie niet verſtaen doo: ghebreck van tolcken / hoe wel ſp verſtonden dat deſe provincie ſeer verre upt ſtreckte. Vonden onder haer een Indiaen van de natie van de Conchos, die haer ſeppe en met teekenen te kennen gaf / dat byſthien dagh-repfen van daer / na 't welken / een ſeer byet laek was / ende daer om her vele woon-plaetſen ende hupfen van dyp en vier verdiepinghen / ende 't volck wel ghekleet / ende 't landt overbloedigh van virtualie: deſen Indiaen preſenteerde haer daer te gheleyden / dan ſp lieten 't ſelbe naer / om haer voo: rinnen te verbolghen / welck was noo:dt waerts aen te trecken tot onſer van de Keliſtieuſen bozen verſhaelt. By bebonden dat deſe provincie van ſeer goede temp: was / ende een ſeer rijke grondt / en dat daer veel te jaghen en te blieghen was / veel rycke metalen / ende andere ſonderlinghe dinghen. Van deſe provincie trocken ſp voo:ts haren weegh byſthien daghen ſonder ernigh volck te binden / doo: bolſchen van pijn-boomen gelyck als die van Caſtilien: ten eynde van welcke hebende naer haer gilinghe wel achtentich leguen ghetreckt vonden ſp een kleyn bleyken van juten met toepnigh volcks / en in haer hupfken die arm waren / ende van drop ghenaect / groote menighe van harten hupden / ſoo wel berept als die van Ader-landt / veel wit en ſeer goet zout. De Wilde onthaelden haer ſeer wel de twee dagen dieſe daer vertoefden / en accompaneerden haer nae by de twaelf daghen tot ſeker groote woon-plaetſen / altyds replende langhs de riebierre del Norte voo:ſ: / tot datſe quamen aen 't landt welck ſp nu noemen Nuevo Mexico. De gantſche oever van de riebierre ſtondt vol bolſchen van abelen / de welcke op ſommighe quartieren wel vier leguen byet waren / ende inſgheelyck van vele note-boomen / ende wijngaerden als die van Caſtilien. Nae dat ſp twee daghen doo: deſe bolſchagien ghetrocken hadden / vonden ſp thien do:pen / ghelegghen aen de kandt van deſe riebierre aen beyde zyden (ſonder andere die verder af laghen) in de welcke veel volcks ſchem te woonen / ende de ghene die ſp ſaghen paſſerden de 10000 zielen. In deſe provincien onthaelden de Wilde de Spaegniaerden ſeer ſeelſchelyck / byengende die in haer do:pen / alwaerſe haer veel virtualie gaven / hoenderen van 't landt ende andere dinghen / en dat met ſeer goede wil. Vonden hier hupfen van vier verdiepinghen / wel ghetimmert / en met ſraepe kameren / ende in meel van de ſelbe waren ſtoven teghen de winter: 't volck ginck ghekleet in cottoen ende hupden van wilbt / ende de klederdinghe / ſoo wel van vrouwen als mans / was nae de wyſe van de Indianen van Mexico: ende 't ghene de Spaegniaerden meel dede verwonderen / was / te ſien dat beyde mans en vrouwen gheſchoept waren met ſchoenen ende leetſen van goet leder / ende de ſolen van oſſen-hupden / 't gene men elbers noyt en hadde ghebonden. De voutoen dyoghen 't hap: wel ghekent / ende geleght / ſonder pets anders op 't hooft te hebben. In alle vleecken waren Caziques die 't volck regerden gelyck als de Indianen van Mexico, hebende haer deur waerders om haer gheboden upt te voeren / die doo: de vleecken gaen / ende de wil van de Caziques upt-roepen / ende in 't werck ſtellen. Vonden daer veel beelden die de Wilde aen-baden / ende hadden by naer in elck

hups een tempel booz: den dupbel / daer sp hem opbinaertlyck eten en ander dingen
doegen/en getijck de Chriſtlenen bp de wogen hebben krupcen/ſoo hebben sp eeni-
ge getijck hooge kapellen/daerſe leggen dat hem den dupbel daer onthout ende ver-
luſticht als sp van 't een doop naer 't ander troet/die ſeer verciert en geſchildert wa-
ren. Men alle haer jaer ackeren/die sp vele en ſeer groot hebben/hebben sp aen d'een
zijde een poſtael met vier pilaren/daer de arbejders eten/ende haer midnagh ſlaep
nemen/want 't volck is ſeer geneegen tot de landt-houten/ende zijn daer den meſten
tijt mede beſchijis berghachtigh landt/ende vol boſchagie van pijn-boomen. Haer
wapenen zijn ſeer ſtercke bogen/ende pijlen met punten van byer-ſtem/daerſe een
ruſtingh mede dooz-jagen/ houte ſwaerden / een halve ſpaenſche elle langh / ende
vol van ſcherpe keghels / baſtant om een menſch overmidts te houtwen: hebben
oock ghelyck ſchilden van onberejde ſtieren-hupden ghemaecte.

Het dyp-en-twintichſte Capittel.

Voorder verhael van de gheleghentheyt van de provincie van NEUVO
MEXICO, ende 't ghene de Spaegniaerden daer ſaghen.

NAer datſe in de boozſj. provincie vier dagen hadden vertoeft/ quamen sp naer
wijnigh weghs aen een ander die genaemt was de provincie de los Tiguas,
in welke 16 blecken waren; in welker een/ genaemt Poala, bonden sp dat de twee
Monicken Francisco Lopez ende Fray Auguſtin, die sp ſochten/ doodt geſlagen
waren neffens de dyp jongers ende de Meſtizo. Als het volck van deſe plaetſe ende
de gheburtten de Spaegniaerden ſaghen / de conſcientie haer-lieden wjoeghende/
ende byreſende datſe quamen om haer-lieden te ſtraffen / ende wjaecte te nemen
over de doodt van de boozſj. perſoonen: en doſten sp die niet verberden; maer la-
tende haer huplen lebigh ſaen/ retireerden haer op 't gheberchte daer ontrent / van
waer menſe nopt en konde doen af komen / hoe wel men 't ſelbe in alle manieren
beſochte. Wonden in de doopen ende huplen veel virtualie/ende menichte van hoer-
deren van 't landt/ende veel ſoozen van minerael / ende oock eenighe die ſeer goet
ſchynen te weſen: men konde niet ſeerckelijck verſaen wat volck daer was in die
provincie/booz: dien sp al naer 't gheberghete waren gebloden. Nu dan ghebonden
hebbende dat de lieden doodt waren die sp ſochten/gingen sp te rade/ofte sp weder
ſouden keeren naer Neuva Viſcaya, ofte dat sp boozder aen ſouden trecken: de opi-
nien waren ſeer diversh; doch alſoo sp verſonden/ dat naer 't oocken van deſe pro-
vincie/ende bette van daer noch groote ende rijcke blecken waren/erſolbeerde An-
tonio de Espejo met toeſtemminghe van Bernardino Beltran, ende 't meeste deel
van de ſoldaten/met de ontderkinghe boozt te varen/tot datſe de upt-komſte lagen/
ende alſoo aen ſpn Majestept ſekerder en klaerder getuppenis konden geben van
't gene sp ſelfs geſien hadden: doch bonden geraden/ dat het leger ſoude blijven ter
plaetſe daer sp waren/ende de Capiteyn met twee andere ſoude gaen ſoecken 't ge-
ne sp begerden/ghelyck sp dan oock deden. Haer twee dagen reſpens bonden sp een
provincie daer sp elf blecken lagen ende veel volcks/ welck naer haer giſſinghe wel
veertich duplent zielen paſſerden; was byzichtbaer landt en wel geruſtibeert/wiens
limiten immediateſch haer boegen met die van Cibola, daer veel ſtieren en korpen
zijn/ met welker hupden sp haer kleden/ende oock veel cottonen; volgende in haer
gouvernement de ordje van haer ghebueren: daer zijn teekenen van veel rijcke
mijnen/ en bonden in eenighe huplen van de Indianen de metaelen: dit volck
heeft beelden die sp aen-bidden; opſtinghen de Spaegniaerden bydelijck / ende
gabenſe te eten. Dit gheſien hebbende/ende de diſpoſitie van den grondt/keerden
sp weder naer het legghet / om haer gheſellen daer kennis van te gheven. Ghe-
komen zijnde in 't legghet kregen sp kennis van een ander provincie van volck
ghenaemt los Quires, welck de riviere del Norte op-waerts was gheleghen ſes
leguen boozder; ende ſoo sp derwaerts aen-trocken/ende op een inge van daer
waert/

waren/ quamien haer veel Indianen te ghemoet / haer biddende in hare doopen te komen/ welck doende/ wierden daer seer wel ghetractert ende onthaelt. Dagen in die provincie alleen vijf woon-plaetsen daer veel volcks in was/ ende die sp saghen passerden de vijftighen duysent zielen; hebben beelden die sp aen-bidden als haer ghebueren. Vonden in een van dese blecken een eyer in een kope/ als men doet in Castilien/ ende van die Tirafoles, als men upt China brenghet/ met de son ende mane ende sterren daer op gheschildert. Nemende de hooght/ vonden haer op de 37 graden en een half. Schepden weder upt dese provincie / houdende de selve kours: haer beereghien leguen vonden sp een ander provincie van een volck ghenamnt los Conames, daer sp vijf blecken saghen/ ende de grootste ende principaellste was ghenamnt Cia, welck soo groot was / dat daer acht marcke-plaetsen waren; de huysen waren met kalk ghescrecken / ende gheschildert met kouleuren/ veel beter als sp noch elders ghesien hadden: haer dochte dat het volck welck sp saghen/ passeert de 20000 zielen: schoncken de Spaegniaerden veel curieuse mantels; ende reeten seer wel bereyt ende gesoden; soo dat sp oordeelden dat dit volck curieuser was/en beter gepoliceert als sp noch eenigh hadden gevonden: shoonden rijcke metalen/ende de bergen daer ontrent/upt de welcke sp die haelden. Hier kregen sp lucht van een ander provincie naer tnooyt: welken toe gelegen / daer sp naer toe trocken; ende quamien daer aen na dat sp ses leguen gereys hadden/welcke provincie woort genaemt de los Ameies, hebbende seiden groote blecken/en in de selve/ naer haer verstant/wel 30000 zielen. Een van dese blecken was naer haer seggen seer groot ende schoon / van lieten naer't selve te gaen besien/ soo om dat het achter een berg lagh/als oock upt byese van eenigh ongebal/in dien sp haer verdrpiden. Dit volck is als dat van de naebuerrige provincie; ende van alsoo goeden goubernement. Vijftigh leguen van dese provincie / treckende naer't welken toe / vonden sp een groote blecke ghenamnt Acoma, van meer als ses duysent zielen / ende was ghelegen op een hooge klippe die meer als vijftich saghen hoogh was/ ghemander aen-komste hebbende als een trap in de rofde ghehoutwen/ een saecke die de Spaegniaerden seer dede verwonderen: al haer water was in rissernen. De principaellste quamien byderlyck de Spaegniaerden besoeken / en brochten haer veel mantels/ en besanen wel bereyt/en veel bydes: hebbende haer gejaep twee leguen van daer / ende lepden het water om de selve te begieten upt een klepne rievier daer ontrent/ op welckes oever sp veel roofelaren saghen als die van Spaegnen. Daer zijn veel berghe met teekenen van metael/ hoe-wel sp die niet ginghen besichtighen/ doo; dien de Indianen veel waren/ ende een strijd-baer volck. Vonden daer dry daghen / en op den eenen dagh hielden de Wilden een solemnelen dans/ dansende met kraepse klederren/ ende seer ingemeuse spelen / daer sp haer in vermaerken. Vier-en-twintich leguen naer het welken / quamien sp aen een provincie die in de sale van de in-ghebooyne woort ghenamnt Zony, ende de Spaegniaerden noemden die Cibola: daer is veel volcks: Francisco Vasquez de Coronado was hier ghetweest/ende hadde veel crupen op-ghecreyt ghelaten/ende ander teekenen van Christendom/ die noch te sien waren. Vonden oock dry Indianen daer waren / over-ghebleven van den selven tocht / met namen Antonio de Guadaluara, die haer aen die van het landt seer wel verston den. Hier was een seer groot lack oft rivier / ende dat t volck ghewoont was ghetrocken/ ende gheschiet te doo; spn

Het vier-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van 't selve verhael van Nieuw Mexico.

Op 't nieuws van dese rijkdommen voozen verhaelt/ was Antonio de Espejo seer begierich om der waerts te trecken / ende hoe- wel eenighe van sijn volck van 't selve aduys waren/ soo was den meesten-deel / ende de Monnick van contrarie gevoelen/ leggende dat nu tijdt was weder te kerren na Neuya Vizcaya, ende relikenschap te geben van 't gene sijn ghesien hadden: ghelock dan naer toepnighe dagen den meesten-deel deden/ latende daer den Capiteyn met alleen neghen die hem wilden volghen. De welcke na dat sijn hem wel geïnformert hadde van den rijkdom van de provincie voozen verhaelt/ ende dattet seer veel goede metalen waren/ schepde upt dese provincie met sijn geselschap/ ende trock recht wel aen: naer dat sijn 28 leguen getrocken hadden/ bonden sijn een ander groote provincie / in de welcke schreuen meer als 50000 zielen te woonen: De Welcke haer konste, vernomen hebbende/ sonden bootschap / waerschouwende haer/ soo sijn niet wilden doot-ge-slagen wesen/ datse haer soudon wachten naerder aen haer blecken te komen: de Capiteyn gaf haer voozantwoorde dat sijn niet en was gekomen om haer-lieden quaet te doen/ ghelijck sijn wel soudon sien/ ende dat sijn derhalven van haer vooz-nemen wilden af-laen/ gevende eenighe dinghen die sijn by sich hadde aen den hode/ de welcke de herten der Indianen soo wilt te vermoeten ende ter neder te stellen/ datse met goeden wille de Spaegniaerden lieten in-komen met 150 Indianen hare vrienden upt de boosj, provincie van Cibola, ende dymexicaensche Indianen. Een legue van de eerste vleske quamen haer te ghemoet wel twee duysent Indianen geladen met victualie / die de Capiteyn eenige dinghen gaf van kleyn-der waerde/ welcke sijn nochtan meer elmeerden als ofse van goudt waren ghe-weet. De vleske naerder komende / welck ghenamts woxt Zagusto, quam haer menighe van Indianen onthalen/ ende daer onder de Caziques, ghevende sulcke trecken van bliscap/ dat sijn veel op de gronde stropden om dat de peerden daer ober soudon treden: met dese frese deden sijn haer in-tre: ende wierden seer wel geherberghet ende gespoysd/ welck de Capiteyn met hoeden ende glazen kralen ende andere dinghen te gheven aen de principaelle van de plaetse weder verschuldighde. De Caziques waerschouwden de reste van de provincie van de komste van dese gallen/ ende dat het courtops volck was die gheen quaet en deden/ welck genoegh was om alle de reste te verwerken om toe te loopen met pyrcanten/ ende de Spaegniaerden tot haer plaetsen te noodighen; daer de Spaegniaerden oock ginghen/ doch niet om-sicht. De Capiteyn ghebruyckte hier een sonderlinghe lischepde/ ende maecte de Caziques wijs/ dat dooz dien sijn te voozen ghebregh had den de Spaegniaerden te dooden / de peerden haer wel mochten schade doen/ ende dat derhalven van noode was een steenen fort te maecten om de peerden op te sluyten. De Caziquen dit geloovende/ deden in korten tijdt soo veel volck by een komen/ dat sijn 't fort in korten tijdt op-maecten. Daer-en-boven doen de Capiteyn wilde verrecken/ brochten sijn hem wel veertich duysent mantels als gheschildert/ ende veel ander dinghen/ daer veel silbers in scheen te sijn. De Capiteyn verhaelt/ conform te de abondantie van 't goudt in dese Indianen/ resolt Indianen sijn by die ne van Zuny, en van secker rijkdom 45 leguen oock daer upt in

inijnen (welcke waren van een seer breedte veete) waren gheleghen op een bergh daer men licht konde op klimmen/door dien daer een open wegh lagh. Daer ontrent laghen ernighe blecken van Indianen/die in't ghebteghce woonden/die hem vrientschap thoonden en onthaelden hem met cuppen op't hooft/ende ander teckenien van vrede. Wonden daer by twee redelijcke riebieren/aen welcker oever veel wijngaerden waren met goede druppen/ende groote bosschen van not-boomen: veel vlas als dat van Castilien; ende de wilden gaben haer by teekenen te verstaen/ dat daer een seer groote riebier ontrent was/ die meer als acht leguen breedte was/ dan de Spaegniaerden konden niet ghelooven dat sy soo naer by was/ hoe wel de Wilde te kennen gaben dat sy in de nooyt-ye upt-lierp/ende dat aen beyde de zijden veel woon-plaetsen waren soo groot/ dat de dese daer maer buerten by en waren. Naer dat de Capiteyn van alles kennis hadde ghenomen/ keerde sy weder naer de provincie van Zuny, daer sy sijn gheselschap naer toe ghesonden hadde: ende daer wel aen-ghekommen zijnde door een gemakkelijke wegh/ bondt daer noch sijn vyf ghesellen/ ende den doo:z. Woer Bernardino, met de soldaten/ die wel doo:z-ghenomen hadden te rughe te trecken/ dan noch ghebleven waren doo:z sekere occasien; de in-woonders hadden haer wel gettactert/ende alles wat sy noodigh hadden vol op verschafft; deden van gheken aen de Capiteyn ende die met hem quamen; welck sy met blijshap onthaelden/ ende gaven hen de vryhes die sy van noode hadden tot verbolgh van haer doo:z- nemen/biddende datse haer weder wilden komen/ende veel Spaegniaerden met haer brengen/ende dat sy die al met eten souden doo:z-lien. Tot welcken eynde sy dat jaer meer hadden ghejaeyt als eenighe doo:z-gaende jaren. Op die tijt soo her-batten den Donnick ende de soldaten haer doo:zigh resolutie om weder te keeren van waer sy kommen waren; de welcke vertrocken zijnde ende de Capiteyn alleen over-gebleven met acht soldaten: resolveerde sy't begonnen werck te verbolghen/ ende de riebierre del Norte op te trecken: ghetrocken zijnde ontrent de 60 leguen, tot aen de doo:z. provincie de los Quieres, bonden sy 12 leguen van daer na't oosten de provincie de los Hubates, waer de Indianen haer byedelijck ontfingen ende veel virtuale gaben/ende noticie van een rijcke mijne daer by/ die sy oock bonden/ en haelden daer seer goede ende blinkende metalen upt/ met de welcke sy keerden na de blecke daer sy upt-getogen waren. So:deelten dat in dese provincie wel 25000 zielen waren al wel ghekleedt met mantels van cotton/ gheschildert/ ende besaenen seer wel becepde. Hebben veel berghen met pijn-boomen ende cedren besede/ ende de huplen sijn van bier ende vijf vier-kanten hoogh. Itregen hier wetenschap van een ander provincie een dagh-reys van daer/ die ghenoeit wierdt de los Thamos, in welcke meer dan 40000 zielen waren; dan soo sy daer quamen/ en wilde't volck van de lande haer niet't eeten geben/ noch haer in haer woon-plaetsen laten komen: waerom/ als mede om dat ernige van haer sieck waren ghetwo:den/ende woepnich in ghetale/ resolveerden sy weder te keeren naer de provincien by de Christenen betwoont: ghelijck sy dan deden in't begin van Iulij des jaers 1583, ende wierden ghelept by een Indiaen die met haer ginck/ en bracht haer doo:z een anderen wegh als sy ghekommen waren/te weten een riebierre af/ welck sy noemden Rio de las Vacas, doo:z diem daer sulcken menichste van dat ver aen beyde de oever was/ langhs welcke sy hondert ende twintich leguen marcheerden/ al dese wegh de sterren ende koepen ordinaris bindende: Van daer quamen sy aen de riebierre de los Conchos, waer doo:z sy in-ghetrocken waren/ ende aen de baltepe van St Bartholome van waer sy de ondeckinghe eerst hadden begonnen; ende als sy daer arriveerden/ bonden dat Woer Bernardino Beltran met sijn gheselschap daer veel daghen te doo:zen was aen komen/ende van daer ghetrocken naer Guadiana. Den Capiteyn maecte hier een verhael van alle't gheene sy ghedonden hadde/ende sonde't selve aen den Vice-Rop/el Conde de Corunna; ende de selve sonde het aen den Koningh ende den raede van Indien/ om te omdinren't gheue

't ghene haer goet soude duncken / ghelijck sp' t selve met sonderlinghe boozsichte reede hebben ghebaen. Dus verre Iuan Gonzalez de Mendoza.

Een geintrempierden brief van een Spaegniaert Bartholome Cano, gescheven upt Mexico den 30 May, 1590, seght als volghy: Daer zijn verrocken uyt Mexico ende eenighe steden hier ontrent; door bevel van den Vice-Roy, 500 Spaensche Soldaten, onder het gebiedt van Rodrigo del Rio Gouverneur van Nueva Biscaya, om te gaen vvinnen een groote stad gheenaemt Cibola, vvelck is gelegen 400 leguen van Mexico naet het noorde-vesten, midden in 't lande; ende is by rapport een seer groote stad, so groot als Mexico, ende een seer rijk landt, beyde van silver ende goudt-mijnen, endede Koningh van 't landt is een machtighe Prince, ende en vvil hem niet geven onder subiectie van den Koningh van Spaegnien. Daer vvaren eenighe Ambassadeurs van den Vice-Roy dervvaelts ghesonden, ende 't vvordt ghedacht dat sy daer door zijn gheslagen, door dien men gheen nieuvs van haet en verneemt. Wat vvordt in dese ondeckinghe is boozghebballen / en hebbe tot noch toe niet konnen vernemen.

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Verhael van den Tocht van Don Iuan de Onate, naet N o v o
M e x i c o in den jaere 1599.

Eer top hier van schepden soo sullen top hier in-boegen de tocht van Don Iuan de Onate gelijck top die beschreven vinden in een brief van Ludovicus Tribaldus Tolerus aen Mr Hackluydt, ende by Mr Purchas upt-gegeven in syn vierde stak van syn groot werck.

Don Iuan de Onate schepde van Mexico in den jaere 1599 met een legher van 5000 personen soo Soldaten als andere voutwen / jongers ende kinderen, nam veel virtualie met hem / veel schapen ende geiten / ossen ende peerden, veel wapenen ende ammunition ende andere noode-saekelijckheden tot sulcken tocht; ende reysende by de vijfhondert leguen booz beschepden provincien: vondt by de wergh beschepden volckeren ende nationen / met veel wel ghetimmerde ende reedelijcke ghepoliticerde steden. Met de welcke hy vrientschap maecte wegen de Koningh van Spaegnien / ende sy gaben hem daer publijcke beschermen al / ende vasse beslossen. Tot dat hy quam by een sterke stad werghen de ghelegghenheyt van de plaetse / ghelegen op een hooghe rots / al waer hy by de in-woonders wel wiert onthaelt / ende sy versagen hem niet alderhande lyf-tocht / ende beloofden hem eer langh so veel te leveren als hy tot een vvorden tocht soude van noode hebben: den tijdt ghekomen zijnde soo sondt Onate syn sukkers loon met eenighe werpnighe soldaten in de stad / de welcke meest alle 't volck van de stad vergadert vonden op de markt; ende detwijl sy daer besich waren met koopen 't ghene sy noodich hadden / soo vielen de Wilde verraderlijck op haer / ende sloeghen den Capitayn ende ses andere doot; de reste ontquamen te nauwer noode / seer ghevvondt. Onate die verstaen hebbende trock op met syn beste soldaten / ende belegherde de stad / een vvijl ende naer beschepden aenballen veroverde hy die met geweld / ende vermoorde meest al 't volck / ende nam een deel ghevanghen ende raefte de gantsche stad tot den gronde. De stad was gheenaemt Acoma op de hooghe van twee-en-dertich graden ende veertich minuten.

Hy trock met gemack voorts / tot dat hy quam aen een machtighe groote stad de welcke hy vvongh met de om-legghende dorpen ghevvaaenheyt te sweeren aen den Koningh van Spaegnien / niet gantsch onvvilligh / also sy betveest waren dat haer mede mocht over-komen 't ghene te Acoma geschiet was. Van hier quam hy aen noch een grooter stad die hy met vrientschap in kreght / ende sont van hier een deel van syn volck om te gaen soeken de ossen van Cibola, langh booz desen bekent gemackt booz Valques de Coronado ende ander. De welcke wel

wel een groote menichte van de selve bonden / dan kondender maer wepnighe belcomen dooz dienste soo wilde zijn / de welcke sp bp den Generael byochten tot groote verwonderingh van 't gantsche legheer. Daer naer gheraden bindende te betwaren 't gene sp ondeckte hadden bontoden sp hier een stadt welck sp noemden St Jan. ende maeckten groote vrientschap ende alliancie met 't volck welck sp laetst hadden ondeckt: ende seckerre rijcke mijnen van goudt ende silber ghebonden hebbende / resolueerden sp haer selven daer tot ruste te begheben ende haer neerdelicheyde te doen om de Wilde tot de Christelijcke Religie te brengen. Twee jaren daer naer nam Onate met een deel van sijn volck een anderen tocht dooz naer de vermaerde ende groote riebier del Norte welck sp epindeligh bondt ende werdt allentijalven bp de in-woonders wel onthaelt: ende quam ten laetsten aen het lack Conibas, op welckes oerber sp een stadt saghen bp de leuen leguen langh ende twee byede: de huplen van dese stadt waren van malkanderen verscheyden / constelijck gheboout ende met schoon gheboomt ende scaepe hoven verciert / ende oock somtijds met water van den anderen verdeckt. Daer en verhoonde hem gheen volck; ende Onate niet versien zijnde van bequaeme machts / sondt alleen wepnighe ruyters om de stadt te bespien / de welcke naer datse dooz verscheyden byede straten waren ghereeden sonder volck te sien / quam aen een groot ende schoon merckte-veldt / daer een over groote menichte van volck sich beschaft hadde, sp lieden haer te swack bindende om pets daer teghen te doen / keerden weder bp 't legheer; 't welck mede naer hups keerde / iust tellende den aen-tocht op soo grooten ende volck-rijcken stadt tot op een ander tijdt.

Het ses-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de kustte van NOVA GALICIA, ofte GUADALAJARA op de zuyd-zee ghelegen.

In de booz-gaende Capittelen hebben wy hier ende daer truck-wijs aenghe-roert de ghelegenheden van de kustte van dese provincie / sullen de selve nu bp een verhalen naer 't ghene dat Thomas Fuller op de voyagie met Candisch, ende de voyagie oock selfs verhaelt. De haven van St Iago siet sp op 18 graden 50 minuten; van waer tot de haven van Navidad zijn sefen mijlen / ende de kours is oock en welst. In de haven van Navidad is goet ankeren op 8 badem waters / en den zuyde-oosten windt is daer de quaetste: De aenrekeningh van de kustte siet tusschen St Iago ende Navidad maer vier mijlen: ende segt dat Navidad een bape is / niet seer groot / in de monde ontrent een mijle wijdt de onse ghetuyghen mede / dat het een schoone bape is / daer wel versch-water is te bekomen ende ander verscheijnghe als men daer byent oft merck is. Een mijle welst waert leghet de haven van Malacca, daer wy in 't booz-gaende van hebben geroert. Candisch quam oock in de haven van Chacalla, daer maer twee hupkens en stonden aen de water-zijde / ende was achthien mijlen van Cabo de los Corrientes. Fuller siet tusschen Navidad ende de Cabo booz-noemt / de haven van de eplanden van Chiametla, van Navidad 10 mijlen / ende streckende oock ende welst: dese eplanden zijn na sijn legghen verscheyden van Cabo de los Corrientes 30 mijlen / ende de kours noozdr-welst ten westen / ende zuydr-oock ten oosten / Cabo de los Corrientes siet sp op 20 graden ende 30 minuten. Van waer tot de baepe van Xalisco zijn 18 mijlen / dese bape legghende op de hooghte van 21 graden en een half / ende daer is goet ankeren in neghen badem waters; de west-zuydr-welst windt is daer de quaetste. De eplanden las tres Marias siet sp op 21 graden ende 20 minuten / tot de welcke van Cabo de los Corrientes zijn 20 mijlen / ende de kours noozdr-welst en zuydr-oock. Het epland van Sant Andreas siet sp op 22 graden; welck is een kleyn epland / daer veel houdes ende gheboghete is: oock zee-robber ende Iguanas. Aen de noozdr-welst-zijde van het Epland is goet ankeren in sefentien badem

badem waters. Van het eplandt St Andres zeilden sy naer de reede van Mas-
sacian, (soo de vopagie seght / ghelegen recht onder den Tropicus Cancrī, ofte 23
graden en een half / Dit is een groote rievier binnen / dan met een barre aen de
mondt: in de bape is veel versche visch / ende in 't land goede scrupen. Een mijsl
van daer is een eplandt nooydt waerts; ende de stadt Chiametla soude elf mijslen
van daer te landt-waert in legghen: waerom Fuller dese plaetse noemt de Eplan-
den van Chiamerlan, ende selske op de 23 graden ende 40 minuten / verscheyden
van de bape van Xalisco 30 mijslen: hoe-wel sy oock distinctie maectt tusschen
de haben ofte bape van Chiametla ende de eplanden. Van hier setten sy over naer
de Capo St Lucar, welck is aen de west-sijde van California; op de hooghe van
23 graden ende twee derde: ende binnen de kape is een bape ghenaemt Aguada
Segura, dooz dien daer een seer goede versche rievier in loopt. Fuller noemt oock
't punt van California, St Clara, ende selske het op 23 graden. Van Cabo de los
Corrientes tot Cabo St Clara aen 't begin van California, sijn hondert ende acht
mijslen/ende de kours is west-nooydt-west ende oost-zuydt-oost.

De aen-trekkeninge van de kustte by een Spaegniaert verveerdicht/ende by den
Generael Spilbergen over-gheweicht vervolght de kustte aldus. Van Cabo de
Corrientes op twintich graden en een half / thien mijslen naer 't nooyden licht
punta de Tintoque, ende tusschen beyden Valle de Banderas, daer een rievier
uyt-komt welcke dese ballenpe in doern deyt/ende aen beyde de oebers liggen veel
hoben van Cacao bespooynde tot de stadt Compostella. Thien leguen vooyder
leght Isla de Saltemba ofte Paltemba met een zand-strandt naer 't basse landt toe.
Ontrent by leguen vooyder licht een havenjen ghenaemt Chacala acht leguen
van de voorsj. stadt. Daer aen volghet de ballenpe Chila, ende wat vooyder een punt
van 't gheberghte af-schietende welck sy noemen punta de Santa Cruz, met een
rievierken ende doyp van de selve naem: ende daer by het havenjen Mantachal;
ofte soo Nunno de Guzman het noemt Mutochel: van welck by leguen te landt-
waert in naer 't nooydt-nooydt-oosten licht het doyp Metatlan; ende wat verder
't hooghste gheberghte datmen op dese kustte siet ghenaemt la Sierra de Xalisco.
Wat vooyder komt een groote rievier in zee/ genoemt Rio Esquitlan; ende weynich
meer als een legue vooyder R. St Andreas, ende ontrent negen mijslen van 't basse
landt 't eplandt St Andreas. Van de rievier vooyt-noemt vooyder is 't landt leegh
ende vol Manglates aen de zee-kant/ende binnen vol doypen; noement de probin-
cie van Singuipaque, Selsien leguen van de voorsj. haben Mantachal
licht Punta de Matarem, af-schietende van een groot gheberghte genaemt Guay-
namota; ende van dit punt vooyt-waerts is de kustte hoogh ende bergigh; noemen
de provincie Acaponeta ende Chiametla: ende ten eynde van dit hoogh-landt lig-
ghen twee eplandekens welcke sy noemen Iilas de Mezatlan ende acht mijslen te
landt-waert in licht de stadt St Sebastiaen. Van dese Eplanden loopt de kustte 34
leguen nooydt-west/ ende daer wooydt eerst ghevonden een diepe rievier ghenaemt
Rio de Navito. Acht mijslen vooyder Barra de dato bequaem vooyt barcken ende
fregatten: ende noch neghen leguen vooyder een grooter rievier/ welck sy noemen
Barra de quamerō: alle dese by rievieren wooyden ghenaemt de rievieren van Cu-
luacan; ende twintich leguen vooyder licht punta de Cinaloa; welck (seght sy)
't uiterste landt is/ dat by de Spaegniaerden op dese kustte met tyden wooyt be-
baren/ende besorcht.

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het lebende Boeck.

G V A T I M A L A.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van de Audientie van GVATEMALA in't ghemeyn.

Nest de Audientie van Nova Hispania, daer wy in't vijfde boeck van hebben ghelapoochen/ volghet de Audientie van Guatemala, soo hy de Spaegniaerden ghenaemt/ weghen de principale provincie die daer onder begrepen is. Set de selve Audientie haer secker ende ordinairre plaetse hadde in de Stadt van S' Iago de Guatemala, soo wierdtse ghenaemt de los confines, ende begreep alleen onder sich de provincien van Nicaragua

d. 4. l. 3.
c. 2.

ende Guatemala; dan nu is haer begriyp grooter/ want begint van de uperste palen van Tecoantepec, ende neemt haer eynde aen de laetste palen van Costa ricas/ streckt in de lenghde langhs de kuste van de yndt-ye/ yndt-ooft ende nooyt-west/ by hondert leguen ende meer; dan naer een rechte linie te reekenen/ is haer lenghde oost ende west twee hondert ende veertich leguen, ende op den meridiaen van Toledo, van de vier-en-tachtich graden/ tot de acht-en-neghentich graden; ende in de breedte ynden ende nooyden hondert endetachtich leguen, van de negghen ofte thien graden tot de achthien ofte negghentien graden by nooyden de linie. Is verdeelt by de Spaegniaerden in dertien principale provincien/ sonder andere kleinder/ welcke zijn Chiapa, Soconusco, Suchitepec, Guatemala, Verapaz, Ycalcos, San Salvador, San Miguel, Honduras, Chuluteca, Nicaragua, Taguz galpa, ende Costarica: In alle dese provincien sprekense differente taelen/ ende naer het segghen van de monicken schijnt dit een vooz-wel ofte list ghebreekt te zijn van den duppel/ die dese diversiteyt van taelen ghebruycke heeft/ om de in-woonders in continuele oorloghen teghen den anderen te houden. Doo de diversiteyt ende veelheyt van dese provincien/ en is in't ghemeyn daer niet bysonders van te segghen/ maer sullen de eysghenschappen van't landt verhalen elck by sijn provincie; alleenlijck doo dien dat dese provincien doo-gaens gheben dat vermaerde Cacao, soosullen wy dit hier in't korte aen-roeren/ ghelyck Acosta daer van is schrijvende. Al-hoe-wel (segst hy) de Platanus profijtelijcker is/ soo is nochtans het Cacao in Mexico, ende de Caca in Peru, in meerder acht-singhe; ende zijn beyde boomen van niet wepnighe superfluite. Het Cacao is een vruchte wat kleinder/ doch dicker ende groover als de amandelen/ de welcke gebraden zijnde gheen quade smaect en heeft. Dese vruchte is soo seer gheacht onder de Indianen/ als oock van ghelijcken onder de Spaegniaerden/ dat het een van derijckste ende grootste handelen gheeft/ die men in Nova Hispania heeft: want ghelijck het een drooghe vrucht is/ soo werdt sy langhen tijdt bewaert sonder verderben/ ende daer worden heelc schepen vol van ghebracht upt de provincie van Guatemala: daer werden't vooz-leven jaer in de haven van Guatulco in Nova Hispania meer dan hondert duysent balen verbrant van een engelsche yre-roover:

Her. de.
script.

L. 4. c. 11.

A a

(dese

(dese was Thomas Candisch, die in syn Journael seght / dat sy vier hondert sac-
ken Cacao in de plaetse van Guatulco verhande.) Is van ghelycken dienende
in de plaetse van munte / want met vyf Cacaos koopmen een dingh / ende soo
booyts sonder ernighe contradictie. hebben van ghelycke voo; een ghebruyck dese
Cacaos booy aelmossen te gheben an de hups-biddende armen. 't Principaelste
daer dese Cacao toe ghebruyckt wooyt / is / daer een brancck van te maken die sy
Chocolate noemen; ende is een sotternighe / soo als 't selve daer in woerden ghehou-
den wooyt; hoe-wel 't sommighe die het niet gewoon en sijn / een walginge maect /
want heeft een schupen ende water- bellen boven op / ghelyck oft gill waer; is eben-
wel den precieusen brancck daer de Spaegniaerden ende Indianen soo veel van
maecten / ende de Spaensche vrouwen die daer in 't lande ghewendt sijn / en kon-
nen sonder dit liebe Chocolate niet leven. Dit wooyt op verscheyden manieren en
met sonderlinghe temperature toe-ghemaect ende betreydt / te wetten / heet / koudt
ende getempert; doen daer oock specerije ende veel Chilos dat is 23jelsche peper
onder; maecten 't van ghelycke in een paste / welck sy doen in doosen ende andere
baten om te bewaren / seggen dat het goet is voo; de boyl / voo; de maghe / ende te-
gen den hoest. Dus verre Acosta. De Chocolate wooyt op dese wyse ghebelygh-
nemen water ende laeten dat op de sode komen ende doen daer van de drooghe
Chocolate in soo veel als haer goet dunckt; ende roeren dat met een seker houten
meulentjen soo sy 't noemen / tot dat de Chocolate gantsch versmelt ende sich met
het water vermenght / ende de vettyghedyt ende grooffte materie boven dyft / de
welcke sy af-schupmen ende apart houden; ende by 't klaerste mengen sy Atole dat
is seker compositie van de blomme van het Maiz; ende als sy 't willen dinccken / oft
als het nu laetwot gewoeden is / soo doen sy de vettyghedyt wederom by. Den boom
daer dese bruycht aen was welck sy noemen Cacahuahuitl is van middelbare
groote / wel gefaslonert / ende heeft een schoone kroon ofte top van tacken: sijn
bladeren sijn den ozagie-boom niet ongelijck doch veel grooter ende byeder: de
bruychte is groot ende langh by naer als een groote pompoen / noemen die Caca-
huacintli, begriypt in sich die amandelen daer top boeyen van ghesproken hebben;
der welcker smaect is een weynigh bitter soet; ende sijn van temperament een
weynigh koudt ende vorstigh. Den boom is soo delicaet / dat sy daer alreys eenen
anderen grooteren boom ghemaect Atlynan, by setten / om van de son niet ver-
brandt te woeyden / den welcken alleenlijcken dienende is / om hem schaduwte te
maken; waerom de selve genaemt wooyt de moeder van 't Cacao. Daer sijn hoeyen
van dese boomen / daer sy op-gebruycht ende waer-ghenomen woeyden / (ghelyck de
wijngaerden ende olyf-boomen in Spaegniën) tot enen handel ende koopman-
schappe. Herrera seght / dat desen boom van 't Cacao heeft bladeren als een cassi-
aen-boom / hoe-wel grooter / byenghende bloessen ende bruychten alle maenden.

d. 4. l. 8.
c. 9.

C H I A P A.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van CHIAPA, in 't ghemeyn.

DE provincie ende het Bisdom van Chiapa, welck syn naem heeft naer een
plaetse ghenaemt Chiapa, welck de principaelste is van dese provincie; is een
middelantische provincie / tusschen de provincie van Soconusco, die ghelegen is aen
de zuydt-zet naer 't zuyden / ende het laetste van Nova Hispania naer 't westen; naer
het nooyden ende oosten / tusschen Tabasco ende de provincie die sy noemen la
Verapaz; heeft in de lenght oost ende west by de veertich spaensche mijlen / ende
wat minder in de breedte. Dese provincie is verdeelt in vier natien van volckeren /
die different sijn van tale / te wetten Chiapanecas, Zoques, Zeltales, ende Quele-
nes. Daer wassen seer hooghe pijn-boomen / ende soo goet als die van Castiliën /
hoe-wel

Her. de-
script.

d. 4. l. 10.
c. 11.

hoe wel sy wepnighe pijn-appelen draeghen; daer zijn rypellen / edyen / eycken
 leet recht ende hoogh / ende de eerkelen zijn soet; de lentelken zijn hier groote boo-
 men: de Myrcus is een kleyn boomken ofte heester / mindt als de spaensche / ende
 de bruychten grooer: de haegh-appel boomen zijn groot / ende de bruychten kleyn.
 De krupt-boomen van Spaegniën wassen daer leet wel: daer zijn oock note-boo-
 men / soo wel van Spaegniën als van 't landt / de berghen gantsch vol / hoe wel
 wepnighe verscillende: 't houdt daer van dient tot duplexen dingen / maer de noten
 zijn meer benygen als die van Europa: de bruychten worden ryp op haer sapsoen / en
 in dien daer meer wijngaerden waren gheplant / souden wel propperen: want
 daer zijn veel wilde wijngaerden. Alle de boomen die eenigh liqueur upt- gheben/
 zijn hier leet perfect; daer het Liquidambar van komt / is een grooten ende groten
 boom: Tecamahaca is kleyn, enige der heesten zijn wit / ander graen als wierooc/
 ende ander die een hardt geven / welck soo murw is als was / ende oock die het Co-
 pal geven. Daer is een anderen grooten boom ende leet getopt / die zijn bruycht geeft
 gelijck als peper / welck sy legghen te wesen de Malagueta, die de Swarten in
 Guinea ghebruycken / welck wy noemen geyn / (dan zijn daer in bedrogen) ende
 gebruycken die voer peper / om dat sy de smaek heeft / hoe wel sy te samen oock de
 smaek heeft van de nagelen: daer wast groote menighe van Cacao ende andere
 boomen / die de in-geboene ende de Spaegniaerden ghebruycken tot dranken:
 daer is abundantie van Guayacan, welck is een grooten boom met wepnighe bla-
 deren: Oock Cannahitola: ende in Copanavatzla is een boomken welck een roo-
 de blomme heeft / ende zijn bladeren gedoocht en gepulveriseert zijn goet om won-
 den te ghenen / alwaren 't oock oude ende verkanckerde wonden; ende 't waere
 daer de tackens in ghesoden zijn / is goet teghen 't bijten van biperen / de bladeren
 nat daer op leggende. In de selve contraye zijn veel palm-boomen / welcket bruychte
 rondt is / ende niet quaet om te eten / als sy rijp soo wordt sy swart; andere palm-
 boomen die de Spaegniaerden hebben gheplant bruyghen goede dappen voort /
 ende hebben in acht jaren bruychten ghegeven: men heeft hier oock onlanghs ghe-
 bonden dyp boomen die een hardt gheven als Storaque, hoe wel beter van kou-
 leur: andere groote boomen die blommen draghen als Azahar (dat zijn orae-
 gnie-bloemen) ende die oock looriecken / ghebruycken die in den drack die sy van
 de Cacao maecten / ende binden die goet te wesen voer de maghe: In Chicomu-
 zelo zijn boomen van balsam. Daer zijn in die landt jensken die 't gantsche jaer
 dueren / leten / ende allerhande moel-kruyden als in Calilien; de boonen eens
 gheslaept / dueren veel jaren / ende hebben 't gantsch jaer voer bloemen: Daer zijn
 sekere hooghe koolen onghesloten / die sy in Spaegniën noemen lantias, welcke
 eens ghesledt / nimmermeer en worden upt-gheroept / ende marchen een stam als
 een boom / ende zijn soo hoogh dat de voghelen daer in nessen / ende men sijdt
 de spruyten af ende cense: polpe ende andere goede kruyden wassen daer in 't wilt.
 Daer is een ander krupt welck witte blommen heeft / ende de wortel als sassaen/
 welck men ghebruyckt in de spijse: een ander met een witte wortel welck sacht-
 jens purgeert: een ander welck leet kleyne bladeren heeft / welck als ghy het
 aen-roert verwelckert / ende als ghy daer af gaet weder verquicht. Men vindt
 in 't landt van de Quelenes den wortel welck men noemt Mechoacan. Wat het
 ghebogelte aengaet / men heestet balcken van biberische soorten / insonderheyt een
 soorte welck den eenen poot heeft als een ganse / ende d'ander als een balck / gaen
 langhs de riebieren ende leven by de visch. Men heeft daer oock arenden / meest
 swart treckende naer het graen / ende de grootte hebben een kroone: oock heeft-
 men daer quackels ende ringh-duppen die wat kleynder zijn als die van Spa-
 gniën / tozel-duppen / eenden / gancken / saplanten / ende veel ander ghebogelte
 meer: ende insonderheyt een voghel die sy noemen Toroqueztal, (doen sy
 noch heydens waren was het op lijf-straffe verboden die te dooden) sy kleyn-
 der als ringh-duppen / met groete beerten als het heliotropium / ende die van

de stert seer langh/ die sy in haer bybaden ghebyupcken/ ende wierden daer verkocht als by ons de strups-bederen. Daer is menighe van papegaepen/ en ander vogels die sy noemen Guacamayas, zyn roodt ende blaets/ van 't maecksel van een ganse van Peru. De peerden die daer vallen zyn soo goedt datse de beudens van Mexico daer komen halen/ hoe wel het by naer twee hondert leguen bereghs is: Daer zyn stieren ende koepen/ schapen/ geiten/ berckens/ wildt/ koningen/ tigren/ leutwen die meer suppaerts schijnen te welen/ katten die ghebigrerret zyn: wilde honden die als wolven zyn: klepne volckens ghelijck gheschildert met wit/ swart ende graets/ die seer qualijck riecken: wilde berckens/ ghelijck die van andere p[ro]vincien van Indien/ eenighe swart ende andere ros/ met den nabel op den rugghe/ welck qualijck rieckt/ en hebben gheen sterten/ ende loopen in troepen: daer zyn oock Armadillos, ende eckhozenjens van bypderlep soorten: men bindt daer een ander berchjen welck ghenaeemt woordt Tlaquartzin, is als een biggheken/ met een langhe knipt/ heeft aen den buyck een sack daer 't sy jonghen in draeght tot seben ende acht toe; komt by nacht in de byuplen als de wolven/ om de hoenders te rooben; heeft een langhe stert sonder hant, welck voo[er]derlijck is voo[er] de byoutwen die in batens noodt zyn; ende woordt oock seer gheprelen teghen het graveel ende stien; een draeghne daer van in-nemende michteren zynde; want is seer af-dijgende. Daer is een ander dier als een hale-wint/gantsch swart/ 'thoofte ende hals wit/ de Indianen noemen 't witten leuto/ doo[er] dien 't jaeght: een ander van satoren als een konijn/ oft soyme van een rat/ bynigh by oft vier jonghen voo[er]t/ ende als 't upt treckt om eeten te soecken/ soo klimmen de jongen op syn rugghe/ ende gaet soo gheleden met syn jongen: men bindt daer veel ander dieren te langh om te verhalen. In dit landt zyn seer veel slangen ende andere vergiftige dieren, sijn sommighe soo vergiftich/ dat in dien ghyp de selve aen-roert met een stoc/ 't denijn treckt langhs de selve op/ ende doodet/ doch soo men die doodt-laet/ ende sich met haer bloedt bedriecht/ soo en sterften wel soo hard niet/ maer men bijt quelen: daer zyn slangen die wonder groot zyn; op een tijdt dooden de Indianen daer een die een-en-dertich jongen in den buyck hadde/ elck soo langh als een binghet/ ende kropen stracks voo[er]t; was meer dan twintich voeten langh; de Indianen koochten die/ ende atense: daer zyn andere slangen root als karmesijn/ met swarte boorden ende witte spickelen/ een badern langh/ de Indianen noemen die de moeders van de mieren/ ende nemense om haer hals als een juweeljen; ontrent een doyp ghenaeemt Ecatepeque, van de spaecke van de Quelenes, zyn twee klepne bergghkens/ soo vol van serpente[n] van diversche soorten/ dat de Indianen daer niet en derben ontrent komen. Verbindt daer veel Yguanas, die oock zyn in alle quartieren van Nova Hispania.

Het derde Capittel.

Vorder beschrijvinghe van de provincie CHIAPA in 't particulier,
ende de stadt CIUDAD REAL daer in gheleghen.

24.1.10.
c.11.

T Welck van de blecke Chiapa, welck een van de vier deelen is van dese p[ro]vincie/ is sonderlingh onder de volckeren van Nova Hispania, in zyn manieren ende inclination: weten de peerden voo[er]t te teelen/ ende die te berijden; zyn musiciens in alle soorten van musique/ en schilders/ ende eenigh ambacht welck in konste bestaet/ leren sy seer wel: ghebyupcken onder den anderen groote bekeetsheyt; ende respecteren seer haer principale: zyn eertijds gekomen upt de p[ro]vincie van Nicaragua, sloegen haer neder op een stienighen heubel/ welck leghet op de rievier/ een mijle lerghet dan sy nu woonen; De Spaegniaerden hebben haer gheslengheyt ghenomen in een seer bequame plaete/ welck is een conde ballepe/ omringht met berghen/ ende op 't langhste een legue langh/ en heeft vier principale woeghen; in 't midden is een hooghen bergh/ aen welckes voert aen de oost-zijde de stadt

Her. del.

stad is ghebouwt / welcke de Spaegniaerden noemen Cuidad Real, seventich leguen van St Iago de Guatimala, naer 't nooyt-westen / ende insghelyck seventich leguen van Nuestra Señora de la Vittoria, in de provincie van Tabasco; men noemt van Tabasco zijn wegh veertich mylen de rievier Gyalva op / ende de rest ober hoogh gheberghte / vol rievieren ende wateren; welck gheberghte Chiapa van Tabasco scheidt. Dese stad woijt by sonderlinge privilegie van den koningh ghegouverneert doo; ordinarie Alcaldes; de Cathedrale kercke is daer / met een klooster van Dominicanen / met veel dorpen van Indianen in syn district / van welken het principaelle werdt ghenamt Chiapa. Dese valley is ghelegen in 't midden tusschen de twee zeeën op de hooghte van achthien graden en een half / dan Herrera moet hem hier in abuseren / want ten kan niet accorderen met andere ghelegentheden die sy aen-wijst: seltich leguen van elke zee; is koude ende droogh / ende de lucht ghesondt / hoe-wel seer subtyl / ende daerom en waflen de limoenen daer niet / noch de o:agnien / maer wel perren / appelen / qucen ende persen / ende andere vruchten die in koude landen waflen; de kersten d:agen wepmigh / ende de krieken en rijpen niet wel. De tartwe groepet daer wel / ende het Maiz insghelycks / doo; de meest die daer valt: men heeft daer goede materialen om te timmeren. De provincie van de Zoques ofte Zoaques heeft vijf-en-twintich dorpen ofte vlekken / ende het principaelle is Tecpatlan, daer de Dominicanen een klooster hebben ghebouwt: 't landt is meest heet ende bochtich / het reghent daer veel / ende zijn quade weghen; ende heeft veel rievieren / waer doo; het veel vlsch heeft. De Zeliales hebben dertien vlekken / die een populare goubernement onder haer hebben: is vruchtbare grondt / ende seer abundant van Maiz, waer doo; sy veel verckens houden: hebben oock veel honighs / ende hoenderen van het landt / ende van Castilen; veel Cochinilla, hoe-wel sy die niet anders en beneficiëren ofte haer profijt mede doen / dan om haer huplen te schilberen / ende haer coctoen te verwyn; hebben oock eenigh Cacao: veel rievieren / doch niet groot; maer groote bergen: dese provincie confineert met den bodem van Lecandon, met de Zoques, ende Yucatan. De Quelénes hebben vijf-en-twintich dorpen / ende het principaelle is Copanavazela, groot ende abundant van alles: daer is een klooster van Dominicanen; is heet van tempere ende droogh: in eenighe van de andere dorpen waelt tartwe / ende alder-hande vruchten van Spaegnien: ende daer is veel bee / ende woijt excellent kars ghemaects: dese provincie confineert met Guatimala ende Soconusco, met de woestijnen van Lecandon ende Chiapa. Ende hier is de Quebrada Rica niet verre van Chicomuzelo, daer eertijts veel gouds is upt ghebaelt ghewerkt.

John Chilton selt ter zijden de provincie van Chiapa naer Yucatan toe een provincie welck hy noemt Lacandona (welck onghetwyfelt is Lecandon nu mermaels by ons aen-gheroert upt Herrera) ende seght dat de Indianen die daer kooonen / by synen tijdt noch in oorloghe waren met de Spaegniaerden ende niet en konden vermeerstert worden; doo; dienste haer dorpen ende stercken hebben in een meysken welck seght boven in het gheberghte; die volck loope meest naeckt / upt ghenomen eenighe wepnighe die haer zelfs in coctoenen lyntwaede kleden.

De rievier van Chiapa loopt naer 't nooyden toe / doers doo; de provincie van Copanavazela, ende komt in de nooyt-zee upt / langhs Tabasco; daer komen veel rievieren in / ende veel hebben willen segghen dat sy in de aerde versinckt ontrent het doyp van Oztuca: In dese rievier van Chiapa zijn eenighe beesten gheleyck als groote apen / met een langhen ster / ghebigerreert als de tigren; blijven alstijds onder het water / soo datmen se daer nimmermeer boven siet; ende de Indianen die daer passerren doo; 't water / slaen sy de sterre om de beenen / ende trecken die soo onder 't water / ende vermooyen se: eenighe alsoo het groote swimmers zijn / zijn ontkomen met haer in de sterre te houwen / met bijlen die sy met

haer d'aghen; hebben oock ernighe peerden verduoopt/ doch en etten niet waer
 sp dooden; men bindt dit dier nieuwers elders/ noch men hoopt daer oock elders
 niet van. De riviere die sp daer noemen Rio blanco, bedeckt ernigh dingh dat
 langh in spn waeter leght/ met steen: ende de tacken van de boomen die aen den
 oever staen/ zijn met de selve steen bedeckt: nochtans is 't waeter klaer ende goet
 om d'yncken/ ende en doet gheen schade.

'E nobelste ende het frapste dat in de provincie van Chiapa is/ zijn de fontey-
 nen: anderhalf mijle van Ciudad real, in Caza cualpa, is een van goet ende klaer
 waeter/ welck waer ende vermindert van les uppen tot les uppen: ende alsoo op het
 hoogste van de provincie/ ende meer dan vijftich leguen van de zee leght/ en is
 niet te dencken dat de zee sulcken bloedt ende ebbe veroorsaecht.

In Taxisa is een ander/ welck d'p jaren acht en een/ hoe-wel het toepnigh re-
 ghent/loopt; ende andere d'p jaren/ al reghent het oock veel/ soo verduooptse/
 is van goet waeter: vijf leguen van de selve stad is een ander/ welck in de somer
 veel waters geeft/ende in de winter gheen. Een half mijle van een dorp/genaemt
 Cinacatan, is een klepne fonteyne/welck is goet om siekten te ghenesen die cotra-
 lide oft h'andende medecijnen beterschen: ende de vogels daer van d'ynkende/
 sterben; als mede 't bee ende andere dieren. Daer zijn in dese provincie oock veel
 baden ende herte springhen. Daer de rivieren van de vallepe van Chiapa, aen de
 voet van een hooghen bergh in de aerde sincken/ maken se een groote caberne daer
 wel twee hondert personen in souden mogen; ende aen den oorspronck van de eens
 van dese rivieren is een ander/ daer wel twee duplex in souden moghen. On-
 trent het dorp van S' Bartholome, in de provincie van los Quelenes, is een ope-
 ninghe in maniere van een dorp-put; men leght dat almen daer en steen in
 twoopt soo groot als een agnie-appel/ de selve een groot ghebrups maect/ ende
 stracks dondert het met groot ghewelt/ soo dat men 't selve niet verduaghen kan,
 ende men hoopt de donderinge verre van daer. Ontrent 't dorp van Chicomucelo
 is een ander caberne/ op de maniere van een grotte/ende binnen de selve een groot
 plasp/ende aen d' een zijde een lack van so klaren waeter dat het de oogen bedrieght/
 schijnende zand te wesen/ en heeft gheen betwoginghe/ ende heeft aen de kant wel
 twee bademen diepte. Saen noch andere byeenende putten/ die daer zijn/ booy-
 om gheen ontsult den leser te causeren.

De provincie is leet rijk getweest/ en men soude daer tot op hedens-daghs gont
 vinden/ soo de slaven niet en onthaken: daer zijn oock metalen van silber/ lood/
 rhin/ quicilver/ pfer/ ende koper; in de liimten van Tapalapa, van de tale van de
 Zoques, is een mijne van Ambar, die men wercken soude konnen so als men wilde.

Bagel-
 schero-
 ygie.

John Chilton die in dit landt was in de jaren 1570 ende 71; leght dat de pynck-
 paellste stad van Chiapa woort genaemt Sacatlan, waer den Bisschop woont/
 ende by de hondert Spaegniaerden. Dat daer groote menighe van cottonen bast/
 daer de Indianen sijn linnen van maken/welck by de Spaensche woort gekocht/
 ende naer Nova Hispania ghebracht: soo dat dit volck al haer tribuut in cottonen
 ende bederen betackt: beestghien mijlen van daer/leght hy/ is een ander stad ghe-
 naemt Chiapa, daer de schoons ginetten ballen van gantsch Indien. Hy voeght
 hier by/ dat hy van Chiapa af/ al ober berghen ende heubelen reysde tot het eynde
 van dese provincie/ daer een bergh leght die sp noemen Ecatepec welck is soo veel
 te segghen/ als den bergh van windt/ doo; dien sp segghen dat het den hoogsten
 bergh is die opt ontdeckt is/ want op den top kan men beyde de nooyt ende supde-
 zee sien/ men meyn dat sp wel neghen mijlen hoogh is: die daer begeren om te
 wesen/ slaepen alstijds aen de voet van de selve/ ende beginnen haer reys booy
 midder-nacht/ om des ander-daghs op den top te wesen booy; dat de sonne rijst/
 booy; dien de wint daer naer soo getoelich waeyt/ dat het onmogelijc is booy; pe-
 mandt op te gaen; van de voet van desen bergh tot Tecoantepec, de eerste plaeste
 in Nova Hispania zijn ontrent vijftien leguen.

SOCONUSCO ende SVCHITEPEC.

Het vierde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de provincie van SOCONUSCO
ende SVCHITEPEC.

DE provincie ende het Gouvernement van Soconusco, is in't twelfte gedeelte <sup>Her. de-
scrip.</sup> van de Audientie van Guaremalá, ghelegen op de kust van de zuyde-zeer ofte Mar del Sur, heeft in de langhte ende breedte vier-en-dertich Spaensche mijlen; is seer vruchbaer van Cacao, waer met den principalen handel aldaer wert ghehandeld; ende daer woxt van alles ghelappt ende ghetwommen / wylt ghenomen tartwe; daer en is in dese gantsche provincie maer een vlecke by Spaegniaerden betwoont / welcke ghenaemt wort Gueverlan, eertijds ghebouwt by don Pedro de Alvarado, al waer den Gouverneur van dese provincie zijn woon-plaetse houdt.

Iohn Chilton die in dese landen was in den jare 1570 seggt in zijn bopagie van Mexico naer Guaremalá toe / aldus: verlatende Teoanrepec, repte ick al voorts <sup>Engel-
sche vo-
yagie.</sup> langhs de zuyde-zeer / ontrent 150 mijlen in de twelfte provincie van Soconusco, in welcke provincie het Cacao groeyt / welck de Christenen van daer voeren naer Nova Hispania, want het en wil in gheen koude landen groeyen. De Indianen van dit lande betalen haer tribut aen den Koningh in 't selve Cacao, ghevende hem vier hondert Cargas, ende elcke Carga is vier-en-twintich duplex amandels / ende in Mexico is dese Carga weerdich dertich stuken realen silvers. 't volc is seer rijk ende met eenen oock seer trots; ende in alle dese provincien en woonen gheen twintich Spaegniaerden. Dese ghetupghet mede dat het in dese provincie / van April tot September seer reghent / soo dat het water van de berghen vallende naer de leeghe landen / maect dat het in dien tijdt daer niet en is te replen / ende dat men derhalven komende van Nicaragua sijn wegh elders moet nemen / die men anders neemt doo; Guaremalá en voorts doo; dese provincie Soconusco.

Dese provincie heeft haer kust aen de zuyde-zeer / ende neemt haer begin seken leguen van de rievier die sy noemen Rio de Ajura, naer 't twelfte; ende heeft daer aen de volghende rievieren / Coarlan, Capanercalre, Colatl, Hazratlan, Amaticuc, ende Quizaralan. Van de welcke top als noch niet bysonders en hebben beschreven ghebonden / soo dat top de distantien ende andere ghelegenheden niet kunnen aen-wijzen.

Daer dese provincie is ghelegghen de provincie van Suchirepeque, ende Guafacapan; in welcke beyde provincien seer toepnigh volcks woont / de grootste vlesche niet boven de twee hondert Indianen hebbende; ende haer principaelste koopmanschap is Cacao; als de voort-noemde Iohn Chilton ghetupghet. <sup>Engel-
sche vo-
yagie.</sup>

V E R A P A Z.

Het vijfde Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de provincie V E R A P A Z, ende de
woon-plaetsen van de Spaegniaerden daer in ghelegghen.

DE provincie van Verapaz / welck die naem is ghegheben by de Dominicaner monniken / om datse de selve doo; de predicatie des Evangeliums hebben gheconquesteert / ende niet doo; eenighe wapenen) is mede en middelandtsche provincie / tusschen de limiten van de provincien van Soconusco, Chiapa, Yucatan, Honduras, ende Guaremalá, is dertich leguen ober-dwers / ende soo veel leguen insgelijcks gelegen van de Stadt St Iago de Guaremalá. Dese provincie wert gheschepden van die van Guatemala doo; de rievier van Xicalapa, van de ^{Her. des.}
wa 4 welcke

d. 4. l. 10.
c. 13.

welcke het hem upt-strecks tot Golfo Dolce, welck is de haven van dit landt/ende zijn bp de acht-en-veertich leguen weeghs: op haer bzerdtste mach sy hebben bp de ses-en-twintich leguen, welck is het ghene bp de Indianen in bzerde woort bes-
 leeten / die nu al Christenen zijn; doo; dien daer veel meer landts lechich leght / upt oozlaercke dat de Indianen vergadert zijn in wepnighe groote blecken ende doo-
 pen / om beter onder-welen te moghen woerden / ende niet teghen-staende zijn daer noch veel onghelooovige ofte heydenen / als daer zijn die volckeren die men noemt los Lecandones, (daer top in t derde Capittel van hebben ghesproken) van de p:ovincie van Acala ende de Pochutecas, ende andere bekende natien. Is hoogh ende dobbel landt met groote bzercken / sonder plapnen / die een half miel bzerde souden moghen welen / ende dicke boschagien; in de helft van t landt is het seer gheestig; sonder dat de hitte ofte koude eenighe moepelijckhepde gheeft: de an-
 dere helft is hiesich / met Mosquitos van verscheyden kouleuren ende meer andere onghedierten ghequelt / die de heete landen pleghen onderhevich te welen: doch heeft abundantie van fruyten / visch / ende andere noodighe dinghen meer; het reghent in dat landt soo / dat het in de neghen maenden van het jaer qualijck anders doet als reghenen / ende in de andere dyp maenden heeft men oock di-
 versche blaeghen / soo dat men naetwlijcks de sonne siet; dan alsoo het landt allenghtens ghescheit woort ende gheboocken / ende met ver bekleedt / soo heeft men daer wepnigher vapeuren / ende de gheslacte des lichts woort seer verbeteret. Men heeft daer groote berghen ende meest met gheboointe beledt / ende daer bp groote af-gronden / daer het water hem in verliest / ende ontallijcke rievieren.

Het de-
script.d. 4. l. 10.
c. 13.

Ontrent de blecke van St Augustin, tusschen twee berghen / is een speloncke daer men veel volcks in soude moghen berghen / is van steen / ende heeft een groote mondt / ende is doncker / ende plapn met in-wijcken ende hoecken aen allen ooz-
 den / ende doo; het continuele dazppen van t water / zijn daer ghemaectt diverse pilaren / bulten ende breedten van dinghen / soo wit of het albaest waer: ende is soo koudt / dat de koude de beenen penetreert: ende van binnen hoort men groot ghebruyts van water / t welcke upt-blietende doo; diverse ooyden / stert spieflen lenght leght als de mondt / maectt een lack van een boogh-scheut weeghs / daer hem om de diepte wille groote baren verheffen: upt het lack springt een groote rie-
 viere / welck wepnigh weeghs van daer gheen woerden en heeft. Is bochtich landt / ende daerom beter doo; het Maiz, (welck daer twee-mael s jaers boort-komt) dan booz tartwe; hoe-wel het Maiz doo; de groote bochtichepde wel somtijdes ver-
 rodt; men heeft daer groote storm-winden / aerdt-bebinghen / donder ende bli-
 cerns: daer zijn veel witte edar-boomen / ende rosche / seer hoogh / daer seer goet houdt van komst; alle de boschen / doo; de menighe van aromatique boomen / zijn alstijdes vol van seer goeden reuck. De Liquidambar, welck daer veel valt / is grof houdt / hardt ende onbesnoept: de andere gheboonten van Indien bindt men daer mede / ende zijn meest wonder hoogh / dan gheben gheen vruchten. Men vindt daer balsam-boomen / welcker schoyle de Indianen ghebruycken om den reuck / hoe-wel daer wepnigh zijn: veel boomen die sy noemen Copales, daer het Anime van komt / ende Xuchicopales, welck gheplandt woerden in heete ende bochtighe landen / om het profijt; ende oock sijne Mastick-boomen / ende de boo-
 men daer het Sanguis Draconis, ofte draecken-bloedt van komt. Men heeft daer rieden die hondert voeten langh zijn / ende soo dick dat in elck schepdel een arroba waters gaet; ende dienen in sommighe huplen booz balcken: daer is ander houdt soo hardt als stael / welck nimmermeer en verrodt; ende noch ander welck ghe-
 saeght zijnde / dient om veel wercken van te maecten van diverse soorten ende kouleuren. Alle vruchten van Spaegnien wallen daer / ende seer veel bloemen / diensich booz: de hyen die honigh maecten / ende van dien is daer een groots verscheydenhepde / eenighe sonder angel / die seer klaren honigh gheben; anders met angels als die van Spaegnien / andere soo kleyn als bligen / die oock goeden
 honigh

honigh gheben; andere wiens honigh de menschen de sinnen verflooyt; ende on-
 delck / ghene van dese en maecten rarten / maer verberghen haer liqueur onder
 de aerde / in de boomen / ende in de wortelen der selve: den honigh is seer dun /
 ende treckt naer 't lichte; ende insonderheyt van de byen die ghelyck vliegen zijn:
 de Spaegniaerden koocken die/ende is dan gesonder/ende van rebedelcke smaek/
 want treckt naer de smaek van siroop van ozagnien-sap ghemaeckt. 't Grootste
 dier dat sy hebben is de Danta, welck is als een kalf / doch beknopter / legh van
 beenen ende knipen/de ghewooschten kreijf/ ende by de voeten/ als de olifanten: aen
 de voosle beenen heeft het vyf klauwen / by voos; ende twee achter aen den ene-
 kel / aen de achterste beenen en heeft het maer vier; een langh hooft / ende 't voos-
 hooft smal / klerne ooghen: de snupde hanght haer van boven een palm-breedt
 over den mond; reyt hem op als het gram is / ende laet syn tanden sien / ende
 syn back-tanden / zijn als die van de berckens; heeft spits ooren / den neck dirht
 aen de schouderen / korte stert met dunne hoestelen / de hupde is wel ses vinghe-
 ren dick/ men kan het qualijck batten met de hande/ende houdt teghen alle wape-
 nen in 't strijden; voeds op gras ende krujdt: de Indianen eeten 't vleesch / ende
 is seer. Men seght dat de menschen van dit dier geleert hebben haer te doen bloet-
 laeten/want als het hem overladen vindt van bloet/ soo gurt het hem aen de bee-
 nen op de knippen / ende laet hem selven soo veel bloedes af / als het noodigh is.
 Daer zijn rosche leculden / doch en zijn niet woerd; slapen den ganschen dagh
 in holen oft op de boomen/ende komen 't labonis te voos-lesijn om te jaghen; zijn
 snel / ende bloot / ende de Indianen schieten die van de boomen: hebben wit
 vleesch ende dick/ende de Indianen eeten die voos: een delicateste-bwaren 't smeer
 tot seckerre medecijnen / ende de beenen tot haer dansen. De tigten zijn grooter/
 byeder / verraderlich / ende soo op 't vleesch vermoord; dat sy de Indianen naecke
 upt haer huppen wegh haelden; ende waer de Indianen die ghemoetten / bielen
 daer voos op haer knipen / die houdende voos: Goden: ende baden dat sy haer doch
 niet en wilden op-eeten/ende werden niet te min van de tigers verscheurt. Want
 in gantsch Nova Hispania verscheen den duppel in de ghesdarnte van een tiger /
 ende hielden die in groote verbiedinghe / segghen dat sy vergift hebben tusschen
 haer klauwen / ende dat die daer mede ghewondt zijn / nimmermeer en heren.
 Sints dat de Indianen Christenen zijn ghewoorden / en byelen sy die soo niet
 meer / maer verweren haer daer teghen / ende doodense met haer pijlen / ende
 daerom en vindenmen daer nu niet soo veel / voos: dien 't lande nu meer open is /
 doch de byer-roers zijn meest oorsaecke dat sy soo vermindert zijn. Daer zijn groote
 beppen / met locken van swarte wolfe/haer stert van een palm breedt / voeten ende
 handen als menschen / hebben een plat backhups als een oude mozaen / sonder
 hup ende verromfelt. De Indianen verhalen dat daer een groot dier is als een
 perdt / met een ronden hooft in 't voos-hooft. Inghelijcks zijn daer veel apen
 ende meer-katten van differente groote/souleur/ende inclination. De wilde gepten
 zijn als die van Spaegnen/hoe-wel sy den hals hebben als harten:daer zijn groo-
 te berckens/van welcker hupde de Indianen trommelen maken. Men vindt daer
 oock plev-berckens/wat different van die van Africa; ende Armadillos ende an-
 dere dieghelijcke dieren. Van gebogelte zijn daer arenden / ende dieghelijcke/ber-
 derlep soorten van papegaven / ende andere voghelen met kostelijcke verren. Men
 heeft hier oock slangen ende serpente / ghelijck als in de provincie van Chiapa.
 Daer is soo veel waters in 't landt / dat het ghebeurt dat men dertich rievierkens
 heeft in byn leguen weeghs / ende fonteynen van delicaet versich ende klaer wa-
 ter / doch wepnigh visch; dan de Dominicanen hebben in een lack gheset eenighe
 schild-padden / die eyeren kreijghen / ende andere visch die daer toe-nemt. Daer
 zijn veel wateren ende baden die ghesont zijn; fonteynens van root / wit / ende
 blaetw water / ende andere onaenghenaem van smaek / voos: dien sy voos: plev-
 mijnen passeren; 't reghen-water is smaekelijcker. De Indianen segghen van
 eenighe

eenighe monsters van goudt/ silber/ ende andere metalen/ dan men en vindt het niet met der waerheyt/ als men 't komt te onder-soeken. De bergghen staen vol van Zarcaparilla, veel radix China, ende Mechoacan; ende sy legghen dat daer oock 300. stenen wert ghebonden: daer zijn ontallijcke soorten van basten/wortelen/bladeren van boomen/ ende gommen teghen veelverley siekten. Men heeft hier oock cotton/ ende eenich Cacao.

Het sefte Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Provincie van VERAPAZ, ende GOLFO DOLCE.

In dese provincie naer de Golfo toe/loopen diverse beeken/welck haer oorspronck hebben in 't gheberghe van 't koude landt/ ende werden neder-waerts ghebruyckelijck boozscheyden/ ende loopen sonder ghedruys ofte ghewildt boozgantsch bychtbare landen/sonder datmen daer een steentjen in vindt/ met groote ende dicke boomen/ de welcke hoe-wel de rivieren byet sijn/ schier met de sacken aen een raacken. Ende hier is veel visch/ ende gheboeghele dat op de visch leeft; eenighe met schier den gantschen dagh te dypcken; andere met op de boomen haer slach te wachten/ ende als sy de visch sien/ daer op te vallen; andere die met haer mest de visch verblinden/ ende dan hanghen; ende halen somtijts soo groote visch op/ dat sy qualijck vliegghen können. Alle dese rivieren waeren upt in Golfo Dolce, welck byedt en langh is/ ende heeft sy upt-watringhe naer 't oosten; ende woort soo ghenacmt om dat sy water soet is/ hoe-wel troebel ende swaer; daer zijn seer groote visschen in/ soo dat eene ghenoech is boozschijck menschen;

ende de Manati welck is een Zee-kalf/ die seer delicaetelijck swemt sonder groot ghedruys te maecten: ende dese zijn van marcksel als hier in dit af-beel is upt-ghedrukt.

Oock zijn in de selve Golfo Dolce ende in de rivieren/ Calmanes, dat is crocodilen. Men heeft ontermt dese Golfo ghebonden goede mijnen van goudt/ende oock van sulpher. In dit landt is maer een klooster van Dominicanen, sy een bleeke van Indianen/welcke een van de levenshien kleynen doppen die men daer heeft. Herrera seght elders/ dat daer beertshien doppen zijn van Indianen/ die vertijts diverse spracken hadden/ maer de Dominicanen, om meer vacht te doen met haer onder-wijlinghe/ hebben haer gheraden een taale te ghebruycken/ waer doo; de Christen religie ende politie daer seer toe-neemt. 't volck is middelbaer van nature/ wel ghesatsonert/ ende van minnelijcke conditie; hebben ghebreck van byoutwen/ doo; dien de byoutwen koyter leven als de mans; want 't ghebeurt datter wel dertich weduwen naers zijn/ ende dertich jonghelinghen/ ende gheen ghien onghetroude byoutwen: het is arm volck doo; dien sy 300 wep-

nigh

Her. def.

d. 4. l. 10.
c. 14.

nigh cotton hebben/ welck noch sommighe jaren verderft door de oberbloedige vorsticheyde; haer principaeln rijkdom zijn pluymen / ende die zijn wepnigh ghenoech/ soo dat de in-gebooyene in continuele armoede leven. De vrouwen baren als geften/dickwoils alleen/ op de gronde upt-gestreckt; andere bp de wegh/ ende gaen haer stracks wasschen aen de rievier; van de manieren ende costuymen die sy hadden ten tijde van haer heydendom / en is niet over-ghebleven dan de dansen. Sy maecten seer fraeye wercken van pluymen; ende hebben haer nu be-geven tot andere ambachten te leeren. Dese provincie en heeft geen Gouverneur/ als alleen heeft sy een Alcalde major, die daer gestelt woijt bp de Audientie van Guatemala.

Eer top hier af-scheyden / sal het goet wesen te verhalen 't gheerne Sir Anthoni Sherley, ende William Parker is weder-baren in 't onder-soecken van Rio Dolce. Engel-
sche vo-
ragie. Dese naer eenighe andere attentaten op de kuste van Honduras, ende het verobe-
ren van Puerto de Cavallos, namen booy te onder-soecken dese plaetsen van Rio Dolce, haer selven in-beeldende dat daer dese rievier op / (welck valt in Golfo Dolce) een enghete was te vinden van landt / waer over men licht soude konnen passeren met volck/ ende een barcke in stukken mede voeren tot aen de zuydt-zee. Seplden met de groote schepen tot aen Cabo de tres puntas in 't innerste van de bays/ ende lieten haer schepen daer legghen / ende voeren met booten naer Rio Dolce, welck dwers in het landt loopt. Voeren de selver rievier booy diverse keerren ende kronken wel dertich mijlen ende meer op-waerts; vonden daer een sterck fort ghetimmerd/ een doyp ende eenighe pack-huylen/maer ghem gelt ofte koopmanschappen. Verfonden upt het arm ende miserabel volck dat sy daer ghebanghen kregghen / dat van het uiterste van dese rievier / wel twintigh mijlen waren tot de zuydt-zee / ende vijftich tot Guatemala, ende veertich tot Sonsonate, ende dertich tot Sacatocaluca, wesende alle plaetsen daer sy hoopten naer toe te trecken/ soo dat sy wel sagghen datse in haer hope bedroghen waren/ ende zijnde meest sieck ghewooyden booy de onghesondtsheyt van de lucht/keerden wederom na haer schepen. Welck een goede waerschouwinge is booy andere/om niet in ghe-lycke maniere bedroghen upt te komen.

G V A T E M A L A.

Het lebende Capittel.

Bysondere beschrijvinghe van de Provincie, die eyghentlick de naem voert van G V A T E M A L A, ende hare eygenschappen.

DE provincie ende 't gouvernement/ welck eyghentlick wert ghenoecht Gua- Her. des.
temala, (ende bp de Indianen Quautemallac, welck is soo veel te seggen als d. 4. l. 6.
enen vertotten boom;) is ghelegen op de kuste van de zuydt-zee / op de lenghte c. 2.
van de selve / ende is bp de lebentich leguen langh / ende in de breedte nooyt ende
zuyden heeft sy dertich leguen; 't landt is van goede temperatuere / vruchtbaer
van Maiz ende cotton; ende tartwe waek daer seer oberbloedigh / ghelyck oock
andere fruyten/ hoe-wel 't jaet hem niet wel van d'een jaer tot d'ander laet betwa-
ren; het reghent daer wepnigh / doch als het daer reghent/ soo reghent het daer seer
heftigh/ te weten van April tot October, de winden die daer opdinaerlyc waepen/
sijn den nooyden ende zuyden/ doch den nooyden wint en duert maer vijftien oft
twintich daghen / en is seer koudt ende furieus. 't Landt heeft veel berghen ende
wateren/ ende over sulcks goede jacht ende visscherije; veel fruyten van Castilien
ende van 't landt/ met ozaegnen/ vyghen/ ende meloenen: daer waek veel Cacao;
sijn gebreckich van zoudt/ want om 't zoudt te maecken / backen sy de aerde daer
't zee-water heeft over-ghespoels met de bloet/ met potten in ovens/ booy menichye
van hoyt/ende trecken daer so de sekerheyt upt om 't zout van te maken/ met groote
moeyte

moepde ende kost. In hare wateren is seer veel visch van diverse soorten / doch oock veel crocodilen van schien / twintich / jaer dertich / ende meer voeten langh. De kuste van dese provincie begint van Michatoya, ende opndicht aen Aguachapa: heeft veel weyden ofte blacke velden/welc sy noemen Zabanas, daer veel Estancias (dat zijn bouto-hupfen) zijn / van koepen ende ossen; 't landt is wat onderhevich vele siekten / ende dat dooz de hitte ende bochtichheyt; daer zijn wel vier soorten van Mosquitos, die de menschen des daeghs seer quellen/ ende des nachts niet laten rusten: veel vliegghen ende wespē die oock vernigh zijn: men heeft daer mede sco:piomen / ende woynen / die dick ende happich zijn / de welcke soo vernigh zijn/ dat sy met maer een wepnigh aen te roeren vergiften/ende oock dickwils dooden; ende andere die sy hondert-voeten noemen / die alsoo vergiftich zijn als de vooz-gaende; men heeft daer slanghen/ haeghdijschen/ ende andere onghedierten. Men bindt daer witte lpen die witten homgh ende was maecten / ende en steecken soo seer niet als de andere. Daer valt veel balsens; ende een secker liqur als olie: (Gomara seght dat die liqur bliet upt een bergh:) daer is sulphur welck soo sijn is / dat men het niet en behoef te refinieren om pulvere van te maeken. Derieviete van Michatoya hier voozen verhaelt / is eghentlick de loofinge ofte delaguadero / als de Spaegmaerts seggen) van 't lack Amicitan, vier leguen van de stadt van Guatemala ghelegghen / ende om in de provincie te vallen / doet soo hooghen sy ongh / dat men met een roer soo hoogh niet en soude kommen op-schieten / ende maectt een hollicheyt tusschen 't water ende de klippen / daer sy van valt / die seer groot is: daer hoozen veel papegarpen van diverse soorten / ende veel vlee-muspen die groot ende seer schadelijcken zijn / soo dat sy achter een half geraekende 't selve wel met bloet te laten / dooden ende de menschen oock wel mede / soo sy die slapende binden: ende in dese caberne hanghen dese vlee-muspen d'een op den anderen / ende maecten tusken grooter als een hoet / ende dooz de groote schade die sy doen aen de kalveren / heeft men de bouwverjen in eenighe quartieren hier ontrent / moeten verlaten.

In een plaetse van dese selve provincie / welck ghenaemt woxt Nelliopaca, zijn secker lacken welck schijnen haer ooz sy onch te hebben upt sulphur-minen / overmies haren swaren reuck / en aen haer kanten legghen oock stucken van sulphur te lamen ghegroept dooz de dichte van water / ende ober sulcks seer gheslupbert; ende de weyden daer dit water zijn dooz-loop heeft / maecten de peerden vet / in sulcker voeghen / dat sy van swack ende maghet / in korten tijdt vet ende gladt come te wozen. De Indianen van dese provincie zijn nedrich: de mexicaense tale heeft haer ganck onder haer-lieden / hoe-wel sy oock een particuliere spraekke hebben: Sy nemen meer toe als andere in de religie ende politique conberfatie / doch niet de minste naerlatichheyt van wel op haer te letten / soo verballen sy in haer wooghe blindheyt. De vrouwen zijn groote spinsters ende wel gheschickt: de mans zijn seer grof / ende goede schutters met den boghe.

Dese provincie was gheconquestert by Pedro de Alvarado in den jaer vijftich hondert ende vier-en-twintich / ende gheduypende syen leven was sy seer welbedacht: naer heden daeghs (seght Gomara) is sy gansch gheruimert / ende wepnigh Spaegmaerden die daer woonen: doch dese ghelegghenheyt is daer naer weder verandert / ghelijck die dinghen gaen.

Dese provincie (seght Herrera) en heeft maer de haven van Yzeapas ende die en is noch niet soo goet als sy wel behoorde te wesen. Herrera siek elders R. Yzeapa by derieviete Gyalva, ende seght dat sereck naer 't jupdt-wolten / ende doinnen daer langhs bairt naer Yucatan: soo dat ick meyne dat Herrera heeft willen seggen dat dese provincie geten aen: komde en heeft aen de noozt-zee als de haven van Yzeapas hoe-wel men nu ghebruyckt de ghelegghenheyt van Rio Dolce, om de goederen komende van de noozt-zee te vernighen naer dese provincie.

Y Z A L C O S.

Het achtste Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de Provincie van YZALCOS,
ghelijck de Spaegniaerden die noemen.

DE provincie van los Yzalcos, begint aen de rievier van Guachapa, ende ^{d. 4. l. 8.} ^{c. 9.} eindicht aen Gueymaco ende de kulle van Tonalá, streckt langhs de selve kulle van de zuydt-zee achthien leguen, heeft hy naer de selve qualiteiten van bodem ende lucht als die van Guazapan, ende overbloedicheit van de selve dinghen/ ende heeft veel Cacao, soo dat 't gheene naer Nova Hispania wordt ghebracht / ende 't gheene sy in haer eyghen huplen verbelighen / in de vier plaatsen van los Yzalcos, alleen meer dan vyftich duplent Cargas beloopt/ (dat is soo veel als een man telkens kan draghen/ vyftich duplent-maels;) dese plaatsen beslaen wel twee mijlen in 't vier-kant/ soo dat men van sulcke hoven ende haer vruchten in de werelt niet en weet te spreken. Sy tellen het Cacao by Contles, Xequipiles, en Cargas: een Contle is vier hondert amandelen; een Xequipil twee hondert Contles, dat is acht duplent amandels; ende een Carga by Xequipiles: ende op die maniere tellen sy oock alle haer andere dinghen. Daer waelt noch een anderen boom welck de Indianen in haere taelt noemen Cochiz-tzapoti ende de Spaegniaerden Zapote, is een grooten boom / wiens bladeren de ozagmie-boomen bladeren niet ongelijck en sijn; draecht klepne geele blommekens/ ende vrengt een vruchte boorts als een quet-appel ofte perre soo van machkel als van groote; welck wel gort van smaek is/maer niet ghesondt/ ende heeft een steen in / die niet beter als venijn is: dese vruchte ghegeten maect de menschen slaperigh / waerom de Spaegniaerden de selve noemen Zapote sonifero. Den hooghgheleerden Carolus Clusius maect in syn boecken van de upt-hermitsche krupden ende vruchten/ ghetwaagh van een vrucht die hem ghesonden was onder de naem van Coxo Cypote, welck wil schynen de binnenste steen te sijn van dese vruchte.

In dese provincie is een Volcan die altydes roockt / welck de in-ghesetene van dese provincie ghetuyghen in vyftich jaeren herre-waerts meer als twintich slagien van sijn hooghte vermindert ende verloozen te hebben; ende op sommighe jaeren heeft hy sulcken menichte van aschen upt-ghetwoopen / dat hy het landt daer mede eenighe mijlen in 't ronde bedecte: dese seer groote schade in de hoven van 't Cacao naer het zuyden ghelcghen/ daer het landt leeghste is; daer vallen van desen bergh veel vershepden wateren af / welcker eenighe seer goetd sijn / ander seer quaedt ende stinkende; daer is een beecke onder andere / die niet steen bedeckt alles wat daer in valt; ende hier ontrent in een plaetse ghenaeemt Tupa, heeft hy noch een dergelijcke / als mede een in de provincie van Chiapa. Van de Yzalcos klimt men byleguen tot een plaetse die sy noemen Apaneca, welck hoven maten koudt is: daer worden eben-wel granaden gewonnen/ende andere vruchten van spaegnen/ ende insonderheyt tartwe: een mijle van daer is een ander plaetse ghenaeemt Ataco, van de selve temperatuere ende upter-maten wel boort-sien van alderhande sacht; in het gheberghe heeft men het ghedierre dat men seght den Bezoar voort-vrengt: daer is oock een soorte van klepne dieren ghelijck beeyen / die gheen mondt en hebben /maer in plaetse van dien een gadt in het uperste van de snuydt / welck klepnen ende rondt is / met een langhe tonghe/ van binnen hol/ daer sy den honigh mede in suypghen / ende halen die daer sy die binden konnen; ende als haer die ontbreckt / soo gaen sy aen de mieren-nesten / ende strecken haere tonghe daer upt als oft een riedt waer/ ende locken de mieren so daer in. Daer sijn veel dainen van diverse couluren / ende veel

differentien van byzemde diertkens / ende oock eenighe schadelijcke dierten. Veel krupden ende boomen van sonderlinghe goede krachten tot de ghesondtheyt der menschen / als van mastick / byaerken-bloet / ende boomen van Anime, by groote menicheten. Wat booyder van daer is Guacapa ghelegen / abundant als de booygaende / daer de byzouwen sonder eenighe instrumenten seer goede aerde baten maken; ende in 't water van secker beke / set hem secker substantie die roodt is als Cochinille, daer sy haer baten mede vertoen / ende ghelooven dat het bolus armenus is / doo; dien het ghesponcken zijnde de bloede-ganch sloyt / ende andere pestilentielle siekten verbyst / soo datmen gist dat het water doo; eenighe mijnen van bolus armenus moet passerren. Ende in een ander beke wooydt swarte aerde ghebonden / daer sy fraep swart mede vertoen. Daer zijn andere springhen van warme wateren / die soo heet zijn datse der menschen leden vershouwen / ende zijn seer verscheden van kouleur ende oospronck: de Indianen noemmen dese plaetse de helle: 't water bobbelt upt wel een boogh-scheut weeghs op vele plaetser / ende mede different ghescheydt; in d'een plaetse komt het water dyabbich / in d'ander klaer; in een ander roodt / in een ander geel; ende booyts van andere couleuren / naer dat de mineralen zijn daer dese wateren doo; passerren: eyndelijck van de dampen die daer upt komen / komt secker betumen, van seer verscheden couleuren / welcke soude konnen dienen om mede te schilderen: de Indianen pleghen haer potten te setten ober dese springhen / om die te doen sieken. Van alle dese springhen komt booyt de rievier die de Spaegniaerden noemen Caliente, dat is heete / want als die water wel een half legue gheloopen heeft doo; de gront / van dese plaetse af / soo vershoutwt het noch wel de voeten van een peert. Naerder het gheberghe zijn noch andere sulcke gaten / ende daer is een steen byt spaensche ellen langh / ende byt breedt / doo; 't midden gheboysen / doo; welcker byruke veel roocks upkomt: ende daer ontrent komende / hooxt men een schrikelijck gheluydt / ende als het quadt weder maect / soo hooxt men wel een half mijle van daer seer schrikelijck ghedruys. Op dat gheberghe zijn grove boomen / ende eycken die soo groote reekelen dyaghen / datse van de toppen inckt-hoozens maecten / ende daer zijnder die de byedte van byt vinghers dick zijn. Men vint daer scho;piosen soo groot als konijnen / ende een looyte van padden wat minder als vosschen / die op de boomen springhen / ende haer daer onthouden ghelijck als voghelen / ende maecten in tijde van reghenen seer groot ghelchal. De mieren zijn daer wonder groot / ende de in-woonders ettense / ende verkoopen die op haere markten.

SAN SALVADOR, SAN MIGUEL, ende CHULUTCA.

Het neghende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de Provincien van SAN SALVADOR,
SAN MIGUEL ende CHULUTCA, ende hare
bysondere ghelegentheden.

d. 4. l. 8.
c. 10.

DE provincie van San Salvador, neemt haer begin aen de bleeke van Atiquizaya, is van de selve byzuchtbaerheyt als de booygaende; sy maecten daer secker masse van stinkende ende benijnghe woornen / welck een sonderlinghe remedie is teghen alle looyten van koude humeuren ende andere quaden. Twee leguen van dese plaetse neemt sy oospronck de rievier van Guacapa, ende naer datse leven leguen weeghs gheloopen heeft wooydt sy seer groot; daer en is in gansch Indien gheen die grooter wooydt in soo kleynen distantie / want looyt maect derstien leguen, ende komt soo in de jupdt-zee. In de bleeke van Santa Ana wooyden twee looyten van hout ghebonden / met de een vertoet men een couleur

kouleur welck sy noemen Leonada; ende het ander in 't water werpende/maecte
 schoon blaetw. Men de voet van den Volcan in 't booz-gaende Capittel ver-
 haelt / dichte by Coatan, is een lach gheleghen dat heel diep is / vol van croco-
 dilen / ende een Splanbeken in 't midden; de Indianen die sy noemen Pipeles,
 ghelooften dat gheen mensch en mocht sien water op dit Splanbde was / dan
 dat sy sterben moest die daer op quain; de Spaegniaerden hebben haer haest
 van dese domheyt ontslaft / maecten bloeten om daer aen te komen / ende seer-
 kere Swarten swommen daer naer toe / ende vonden op het Splanbde een groot
 beelde van stien / de figure van een byoutwe / ende eenighe sacrificien; waer
 doo; de Indianen saghen dat het maer fabulen en waren. Op de sinuten van
 de blecke welck sy noemen Guaymoco, zijn groote boomen van ballen (als
 mede op de gandsche kuste van Tonala) is grof hout ende swaer / ende in de
 kercke zijn pilaren van bys-en-bijstich vorten hoogh: het ligueur wo;de verga-
 derd in de somer / welck daer duert van de maendt November tot in May;
 de Indianen versenghen den boom op dat sy desen ballen upt-ghede; maer
 de Spaegniaerden laeten den boom 't selve van selfs doen sonder kracht van
 byer. Den boom b;ringht seckere vruchten doo;ts als amandelen / daer een
 nat in is soo geel als goudt: Men komt van daer naer de stadt St Salvador
 doo; een enghte / waer langhs men een rievier passert wel leven-en-lezich
 mael/tot aen de voet van een groote Volcan, die gheen byer meer upt en gheeft/
 doo; dien de materie die het selve vreesaecte / schijnt gheconsumert te we-
 sen: ende maecten soo grooten monde ten tijde dais byande / dais meer als
 een half mijle in het ronde was / ende wonder diep; ende eer ghy beneden komt/
 soo herkint twee plaatsen ghelijck als de kalck-obens; ende upt de diepte komt
 noch ordinaris roock die soo swaer rieckt / dat men ghelien heeft een Spaeg-
 niardt daer van te beswinen / om dat sy daer te naer was ghekomen. Den
 bergh is van beneden tot boven vol van rebar-boomen / pijn-boomen / ende
 meer andere / oock ghedierte / ende verbyande stoffen van den byand die daer
 piergh te welen. Wy leguen van het uperste van desen Volcan is gheleghen
 de blecke van Nixapa, daer een stuk is van eenen doxten bergh / die sy noe-
 men el mal pays, bestaende upt stenen / ende verbyande aerde over-hoop leg-
 ghende / ende is te verwonderen van waer dese aerde magh ghekomen zijn;
 doo; dien tusschen den booz-scheyden Volcan, ende dese plaeste gheen ander Vol-
 can en is; soo dat men het daer booz; hout / dat het komt van den booz; Volcan, te
 meer doo; dien een ander Volcan welck daer is in de ballepe van de stadt St Iago,
 van verre upt sinjt groote berghen van byer ende stenen: ende een anderen die
 upt bo;ste ende begon te byanden in Nicaragua, sneet met ghelwelt een bergh van
 boven tot beneden over een seckere ballepe daer tenighe wooninghen waren van
 Indianen / die daer alle verginghen. Daer springhen van desen Volcan seer goe-
 de wateren / ende dichte by Nixapa wo;den se tot een rievier; ende daer is een beke
 die loopt des nachts tot den leben oft acht upzen 's mo;ghens / ende dan versluct
 sy dichte by den bergh van St Iuan.

In de provincie van Choluteca is een ander fonteyn / welcke bloeyt tot mid-
 dagh/en verblwijnt dan. Men de voet van desen Volcan is een ronden put die seer
 byerd is / die een Volcan schijnt geweest te zijn / ende langh gebrant te hebben / doo;
 dien de grondt daer ontrent seer verbyant is / nu spruyt daer een fonteyne van
 seer goet water / daer de blecke van Cuzeatan met booz; sien wo;dt / die by de
 kant van desen put is gelegen: ende daer by is oock ghelegen de stadt St Salvador.

Op dese kuste van de yndt-re tot de rievier Lempa toe / palende aen de
 provincie van St Miguel, zijn plannen ende overbloet van weyden / ende ee-
 nigh veer: aen een zijde by de voet van een hooghe Volcan legghen vier blecken
 van Indianen / daer soo veel Cacao waelt als in de provincie van Ycalcos
 hier vozen verhaelt. Men de nooyt-zijde van desen Volcan leghet de blecke van

Yztepeque, ende in haer limieten vijf springhen van wateren als die van Guachapa booren verhaelt / die alupn gheben ende sulphur / ende op haer velden waassen veel boomen ende krupden / die tot vele goede ghebruicken konnen ghebesicht worden. De bergheyn slaen vol van de medicinale wortelen welck sy noemen Mechaoacan; ende van die plaetse af beginnen de boekeren die men noemt Chontales, sprecken diversche taelen / ende is een beestelijck volck. Opt een lack welck leght in dat ghetwelte / springt de rievier Lempa die seer groot is; 't landt is abundant van visscherije ende jaght / hoe-wel het wat hitligh is. Aen den oebre van dese rievier waassen eenighe klepne boomkens / die een gomme gheben van seer schoonen ruck / soo dat het heel sijn Benjuy schijnt te welen, ende hebben een wel-riekenden bloessem. Wy leguen van dit lack is ghelegghen de blecke van Mimilla, daer de natie van Wilden die sy Pipiles noemen / ginghen offeren / ende andere natien meer van selve ghetwel: in dese blecke sijn twee boomen van water dicht by den anderen / d' een warm ende d' andere koudt; daer sijn veel spertijen die de in-gheboorne ghebruicken in haere lippe ende vianck; ende een aerde als koper-roodt / daer men inckt van maect de ganische provincie doo. Ende ontrent een plaetse gheheet Ceccori naer 't quartier toe van Gracias a Dios, berthoont hem een bergh die boven d' ander upt-steekt / welck op den top een groot lack heeft van soet-water / seer diep / welck schijnt dooxt te komen upt een groote springh. In die landt vindt men seer veel danten; die dier heeft twee verschepe penlen / in 't een heeft het sy eten / ende in 't ander veel betrootd houdts / en men weet niet tot wat eynde / hoe-wel de natiere niet te berghen en doet; 't vlesch van dese dieren werdt van de Wilden ghegeten / hoe-wel het niet goet en is / doo; dien 't soo slijmerigh is. In dese provincien sijn oock plaetsen die wel koudt sijn ende bergigh / daer seer groote epken / cedren / ende andere boomen waassen / veel grooter als in andere quartieren van dit ghetwelte.

Het tsiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt SAN IAGO DE GVATEMALA,
welck is de voornaemste die in dit quartier by de
Spaegniaerden wordt bewoont.

Her. def. **W**ij hebben dese particuliere provincien soo laat naer een verbolght om dat sy soo aen den anderen gheheggt / ende in den anderen ghelijck gheinclavert sijn: sullen nu de steden van de Spaegniaerden / die daer in sijn ghelegen / verhalen / beginnende van de principaelste / welcke gheheet woort St Iago de Guatemala, doo; dien sy 't hooft is van dit gouvernement / ende de plaetse daer de Audientie ordinaria haer woon-plaetse houdt: Dese stad is ghelegghen op de hooghte van veertshien graden en een half by noorden de linie / ende op de lenghte van d' en-tweghenigh graden van den meridiaen van Toledo; is ghelegghen twaelf leguen van de zee die men noemt Mar del Zur; (Herrera seght elders vijftshien leguen) in het midden van een valleje daer een rievier doo; loopt; tusschen twee byandende bergheyn die men noemt Volcanes, de een dicht by de stad / d' ander twee leguen daer af / op een hooghen bergh ende rondt / daer veel roocks pleggh upt te komen / blaen / ende aschen / met seer groote steenen; als het byandt / soo breekt de aerde seer / ende dat knap op een; het dondert ende blixemt daer boven-maten; nochtans is het landt ghesondt / vruchtbaer ende rijck / ende van veel weyden / soo dat daer nu veel vee is: ende van een Hanega Maiz worden daer wel hondert ende twee hondert versamelt / ende oock wel vijf hondert op de zwarte campagne daer sy ghewaertt woort: welck *Her. def.* is plaplant om te aen-schoutwen doo; de menichte van de frucht-boomen die daer sijn / ende oock sonder dat. Dese stad / naer het segghen van Herrera, heeft wel

twel ses hondert in-woonders Spaegniacarden: de Officiers van den Koning hebben daer haer residentie; daer is een smelt-hups / ende de Cathedrale kercke / welckes Bisschop is suffragan van den Artz-bisschop van Mexico; daer is een klooster van Dominicanen / ende een ander van de oorde de la Merced; ende een hospitaal; ende in haer limiten woonen wel vijf-en-twintich duysent Indianen die tribuut betalen; de Stadt is ghelegghen in een seer vermaerkelijcke valleij / ende heeft abundantie van fruchten ende alderhande victualie. Dese Stadt is ghelegghen twee hondert en seventich leguen van Mexico; den wegh dertwaerts van Mexico is doo; twee woestijnen ofte onbewoonde contrepén / d' eerste van Guaxaca tot Tecoautepecque van vijf-en-veertich leguen; ende d' ander van daer langhs Soconusco, van seltich leguen; ende van half May tot half November en regst men niet / doo; dien het meest alle daghen reghent / ende men de rivieren en poelen niet en kan passeren. De aerde heeft hier soo ghelweldigh by blaghen / dat sy de hupsen om vette werpt.

Dese Stadt is insghelijcks ghelegghen twee hondert leguen van Guazacoalco aen de nooydt-zee (dese distantie en kan soo groot niet wesen / ten ware de wegh geweldigh om-ley) van waer sy eertijds met groote travailie moesten halen het ghene sy van de nooydt-zee van doen hadden. Van hebben daer naer een naerden wegh ghebonden doo; de valleij van Naco in de provincie Honduras welck maer by de vijftich mijlen is ghelegghen van St Iago de Cavalleros ofte Guatemala.

Dese Stadt wierdt in den jaere 1541 doo; een schickelijck temperck by naer gansich gheselueert / welck spin oorspronck nam upt den Volcan, welck leghet boven de Stadt / van waer des nachts ten twee uppen ontfienens soo grooren water-bloet (met hem vortende ghelweldighe steenen / veel houdt ende gansche boomen) quam in de Stadt met sulcken ghelweldt / dat sy de mueren van de hupsen ter neder wierp / ende het volck deertlijcken versmoorde: dan de Stadt is daer naer weder op-gehouwt.

John Chilton die daer was in den jaere 1570 seght dat by synen tijdt in dese Stadt maer woonden tachtentich Spaegniacarden; dat sy leghet veertien mijlen van de zee binnen 's landts; ende seer rijk is / van warghen het goudt darsse garen halen van de kust van Veragua. Doch ghelooft datter een goet deel van haeren rijkdom komt van den Indigo ofte Annil die wonder sijn is / so datse boven allen seer gheacht woet.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de andere steden van dese provincien, te weten,
St SALVADOR, LA TRINIDAD, St MIGUEL, ende
XEREZ DE LA FRONTERA.

DE Stadt St Salvador, de welcke de Indianen in hare tale noemden Cuzcatlan ofte Cuzcatan; is ghelegghen op de hooghe van wat meer als veertien graden by nooyden de linie / in een ghetemperde lucht / ende op een vruchtbaren gronde; veertich leguen van St Iago, voog-scheyden naer het zuydt-oosten; daer is een klooster van Dominicanen. Men heeft een lack daer ontrent welck vijf leguen in 't om-gaen is / met wepnigh vilch daer in: de oude Indianen segghen dat daer eertijds in die lack slanghen wierden ghebonden van extraordinaire groote. Herrera seght elders / dat Cuzcatan is ghelegghen seltich leguen van Guatemala: Van het eerste komt beter met de ghelegghensheijde van de steden over een.

John Chilton vooyen verhaelt seght dat San Salvador de principaelste Stadt is van Sonsonate; ende datse ghelegghen is seltich leguen van Guatemala ende seiven mijlen van de zuydt-zee / ende een haven op de selve kust / die ghe-naem

ghenaemt is Acaxutla, daer de schepen aen-komen met haer koopmanschappen die sp byenghen van Nova Hispania, ende van daer sp wederom haer byacht innemen van Cacao: ende dat daer in sijn tijdt seltich Spaegniaerden oft daer onrent woonden.

De blecke la Trinidad, welck in de Indiaensche spzake woijt genoemt Conzonate, is ghelegghen les-en-twintich leguen van S^o Iago de Guatemala, ende vier leguen van de haven van Acaxutla naer 't zupdt-westen/ woijt gheregert by een Alcalde major, upt naem van sijn Majesteit/ daer is een klooster van dominicaner monniken: is gelegen in een quartier dat byachtbaer is van Cacao, ende de Indianen zijn onder de jurisdictie van die van S^o Iago: in dese plaetse balt seer grooten handel/ ende de haven is de plaetse daer de schepen van Peru ende Nova Hispania komen ontladen: dese plaetse is meest bekend by de naem van Sonfonate, ende doo; dien daer den meesten handel balt/ soo woort de gantsche provincie oock soo ghenoemt.

De blecke van Sant Miguel is ghelegen twee-en-seltich leguen van Sant Iago de Guatemala, ende twee-en-twintich van Sant Salvador naer 't zupdt-oosten/ (soo dat als hier woopen Sant Salvador maer beertich leguen van Sant Iago moet ligghen;) twee leguen van de zee/ ende de bape van Fonseca, de welcke dese blecke dient doo; een haven/ ende in haer distrikt zijn wel tachtentich dorpkens van Indianen.

De blecke Xerez de la Frontera in de spzaeke der Indianen ghenaemt la Chuloteca, is ghelegen op de frontieren van Guatemala ende Nicaragua, tachtentich leguen van Sant Iago, ende twintich van Sant Miguel, naer 't zupdt-oosten van beyde dese plaetsen/ in een contrepé die seer byachtbaer is van cotton ende van Maiz.

Het twaelfte Capittel.

De ghelegghentheyte van de havenen ende kust aen de zuydr-zee van dit gouvernement van GUATEMALA.

DE havenen van dit gouvernement aen de zupdt-zee/ zijn boven de gheene die top in het booz-by gaen hebben aen-gheroert: la Bahia de Fonseca dicht by de stadt Sant Miguel op de hooghte van twaelf graden en een half by noorden de linie; dese was ontdeckt in den jaere 1522, by Gil Gonzales Davila, ende soo by hem ghenaemt ter ghedachtenis van Iuan de Rodrigues de Fonseca, Wilschop van Burgos ende president van den raedt van Indien: binnen in de bape leght een eplandt/ welck de selfde noemde Petronilla. De Spaegniaerden hebben eertijds booz; gheshadt doo; de ghelegghentheydt van dese baeye/ den toevoer van alder-hande koopmanschappen tusschen de noozdt-zee ende de zupdt-zee te onder-houden: hadden in den jaere 1535 een woon-plaetse ofte stedeken gheleght in de valleje van Naco, welck sp noemden buena Esperance; ende gaben den Koningh van Spaegniën by brieven te kennen / dat dit booz-scheyden stedeken seer wel ghelegghen was tusschen Puerto de Cavallos ende de Bahia de Fonseca, die noozdt ende zupden banden anderen legghen / ende dat daer van de eene zee tot de andere onghewaerlijcken bystich leguen tweeghs mochte wesen/ ende meest goeden weegh / upt-ghenomen eenighe harde passagien die men soude kunnen sichten / ende de weeghen tusschen de dicht met boomen betwassen begghen openen. Dat oock den handel op Peru veel bequamer ende profitabelder konde ghescheyden woerden over dese Bahia de Fonseca, als wel over Panama, doo; dien het veel beter ende ghereder baren was van dese bape naer Peru als van Panama: en gereder baren van Puerto de Cavallos na Spaegniën/ als van Nombro de Dios: doo; dien men van Puerto de Cavallos in twaelf tot beertien daghen zeplen konde tot in de Havana. Sghetuyghen oock dat dese Bahia de Fonseca

d. 1. 17.
c. 9.

is een seer groote ende seckere haven / daer de haven van Panamo niet en is by te gheleijken. Thomas Fuller seght in syn obseruarij op de voyagie van Candich: Engel-
sche vo-
yagie. Dat in de Golfo van Fonseca (soo noemt sy die bape) legghen thien Eplanden kens / waer van de vier bewoont sijn by Indianen / ende dat men daer kan bekomen water / hout ende zout. Dat aen de west-zyde van de Golfo is een doyp van Indianen / welck is ghenaeime Mapal, daer menichte van olsen is. Siet Rio Lexo op de hooghe van twaelf graden ende veertich minuten, ende seght dat de bape van Fonseca leght van Rio Lexo (achte sy meent Realeio in Nicaragua) veertien mijlen / ende dat de kours is west-noordt-west ende oost-jupdt-oost. Dat van Rio Lexo tot de bape van Sonsonate de kours is oost ende west / ende de distantie seltich mijlen.

De tweede haven is Acaxutla by de blecke Trinidad ofte Conzonate, op de Het. def. hooghe van twaelf graden by noorden de linie; (dan naer upt-wijzen van de pakkaerten soude wel op dertien ligghen;) welck is de boornaemste haven van dit Goubernement door de trafijcke op Nova Hispania ende Peru. De bape van Guayremala is twaelf leguen booyder naer het westen; ende Rio de Xicalapa noch seften leguen west-waert van de bape booy-noemt. Op de noord-zyde en heeft de se provincie gheen zee-kuste / alsoo sy tot aen de zee niet en raecht / op wel veertich leguen naer / by een landingh plaetse / welck sy noemen el Puerto de Golfo Dulce, van waer de koopmanschappen (die van Spaegniem komen langhs de Golfo de Honduras) te lande woorden gheboort naer Guatemala, San Salvador ende la Trinidad; ende twaelf leguen van Guatemala, by den hooghe wegh van Mexico leght het sack van Atitlan, welck thien leguen is in 't om-gaen / ende vier leguen breedt / sonder dat men daer grondt heeft kommen werpen.

H O N D U R A S.

Het dertienste Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie de HONDURAS in 't ghemeyn.

DE provincie ende het Goubernement de Honduras, schepdt syn limiten aen d. 4. 1. 2. d'een zyde met de provincie van Guatemala langhs de steden van San Salvador ende San Miguel, ende de blecke van Xerez de la Frontera: ende aen d'ander zyde met de provincie van Nicaragua, naer de Stadt Neuva Segovia toe; ende aen een ander zyde met de provincie van Taguzcalpa, die de Spaegniaerden nu noemen la Neuva Estremadura, ende booyt leghtse aen de noordt-zee Het. de-
script. langhs welcke kuste sy langh is oost ende west meer dan hondert en vijftich leguen, ende in de breedte heeft sy van de zee af tot Nicaragua, ende tot de provincie van Guatemala in sommighe quartieren tachtentich leguen, ende in sommighe plaatsen meer ofte min. 't Landt heeft seer veel berghen / ende schoone en vruchtbare ballepen / die eertijds seer volck-ryck pleghen te wesen / dan sijn nu door de ooyloghen die de Wilde onder den anderen hebben gheboort / seer omghekomen ende verminderd. Daer sijn weynigh plapnen in regard van de groote ende hooghe berghen. Dese provincie is seer vruchtbare van Maiz ende tarwe / ende alderhande be; ende daer sijn eenighe mijnen van goudt ende silber; hoe-wel de in-ghebooyne daer eertijds gheen werck van en hebben ghemaect / nochte de selve ghebeneficiert: 't Landt is seer overbloedigh van virtuale; ende rijk van honigh ende wasch. Daer wallen calabassen in groote abundantie / waer door de eerste ontdeckers van dese kuste / bindende in de zee veel van dese calabassen drijven / welcke men in 't Eplande Hispaniola ofte Sant Domingo noemt Ybueras, dese zee noemden Golfo de las Ybueras, ende de provincie van gelijcke las Ybueras; hoe-wel daer na om de groote diepte die de stier-lieben vonden ontrent een Cabo van dese provincie / sy de naem gekregen ende behouden heeft de

Honduras. Heeft de rievier Haguaro naer 't quartier van Truxillo toe/ die groot ende schoon is/aen wiens oeveren seer veel woon-plaetsen waren van Indianen/ ende veel landen wierden bebouwt ende upt de rievier ghetwaterd. Daer zijn meer rievieren/ hoe wel gheen soo groot als dese; onttrent de stadt van San Pedro loope een rievier die se noemen Chamalucon, welck haren loop neemt voo; by Camayagua. De rievier Vlua heeft twintich leguen in de lenghde met seer schoone oevers/aen beyde zijden betwoont/ tot dat sy in zee loopt: Ende elke rievier houdt in dese p;ovincie haer opdynaire cours /ende verspreyt by tijden syn wateren/ende water ende verberst alle de boomgaerden ende hoven/de selve groen maerkende ende de vruchten daer van voo;derende; ende 't selve geschiet meest onttrent S' Michiels-dagh ende S' Franciscus-dach: dese p;ovincie en heeft gheen ander fonteynen ofte wateringhen om hem van te dienen.

De waeren daer de in-ghetvoo;ne haer-selven mede onder-houden/ ende haer tributen mede betalen aen de Spaegniaerden/ zijn witte mantels van bierdjaer; veel honigh welck by vergaderen in groote holle boommen/ ende onder de aerde op-nemen/ voo; dien sy gheen andere byt-ko;ben en hebben: sy hebben oock Chille ofte Axi ende Batatas; sy zaepen Maiz ende erwteten dymael des jaers. Sp;roerden de aerde niet sekerere langhe paelen/ de welcke hebben twee kroonue tacken/ een op-waerts ende d'ander neder-waerts om ghetvoghen/ om forse te doen beyde met de voert ende met den arm; sy zaepden weynigh/ voo; dien sy seer luy ende ledigh zijn/ende leden den mersten tijdt van 't jaer hongher; aten oock diverse wo;telen; ende voo;ys alderhande beesten/ sonder haer te mijden van verscheppen ongedierten; droncken in hare seften sekerere soote van mede/ daer sy haer seer droncken in droncken; de Heeren gebruyckten alleen den dronck van het Cacao, nu droncken sy alle 't selve; dan alle die quade coustumpen neffens diverse abominatie die sy onder den anderen plegghden/ zijn voo; de conversatie van de Spaegniaerden seer verbeterd. Sy hadden onder haer differente talen/maer de ghemeynste sp;raecke onder haer was die van de Chontales, welck een barbaersich volck was. Sy rekenden haer jaer by achthien maanden/ ende noemden Ivalar, dat is te segghen een dinck dat voo; by gact; ende gaven elke maent twintich daghen/ hoe wel sy niet en rekenden dan by nachten/ende so stelden sy de nacht voo; den dagh. Haer jaer begonnen sy veertich dagen voo; het onse; soo dat den eersten dagh van haer derde maent over een quam met den eersten lanjaarlij naer onse rekeninghe.

Den Bisschop van Chiapa, Bartholomeo de las Casas beklaght hem aen den Keyser Carolus V, dat de Spaegniaerden in dese landen over de twee millioenen zielen in weynighe jaren hebben verniet/ende in de groote ende lustighe p;ovincien by naer gheen volck over ghelaeten. Dese p;ovincie heeft vier steden van Spaegniaerden ende twee blecken/ te weten Valladolid, Gracias a Dios, San Pedro, puerto de Cavallos, Truxillo ende San Jorge de Olancho, welcke wy particularijken sullen gaen beschrijven; dese p;ovincie heeft oock een Bisschop; de welke sufragaan is van den Artz-bisschop van San Domingo in 't Eplande Hispaniola.

Het veertighde Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt VALLADOLID in HONDURAS, ende de Stadt GRACIAS A DIOS, ende S' PEDRO.

Her. del. **D**E Stadt nieuwt Valladolid, welck de Indianen in haer tale noemen Comajagua, is ghelegen op de hooghe van meer als selstien graden by noorden de linie: (naer 't segghen van Herrera, die hem hier in moet abuseren/ naemael by Puerto de Cavallos maer op vijftien graden stelt/ die nootdurfelijck veel nootdelijcker moet ligghen) selstich leguen van Guatemala ofte de Stadt S' lago

Sr Iago naer het doolten toe / ende by de vertrich leguen van de nooydt-zee. Is ghelegghen in een schoone ende seer luttighe vallepe / een fraepe ghelegghentheyde van ghetenperde ende seer gelonde lucht: in haer velden heeft men menighe van bee / welck daer seer heeft toe-ghenomen: ende men heeft in haer distrikt oock goede silber-mijnen ontdeckt. Den Gouverneur houdt hier ghemeynlyck syn woon-plaetse / neffens de thesorie van den koningh, ende daer is een smelt-hups dieneende vooz de mijnen voozs. Hier is oock de Cathedrale kercke ende Bisschop-stor / lins het jaer 1558, wanneer de selve daer ghetransporeert wierde van Truxillo, daer sy te vozen was: ende daer is een klooster van Bonnicken de la Metced. In den jare 1539 sonde Don Francisco de Montoio, die doen Gouverneur was van de Honduras, syn Lieutenant Alonso de Caceres met eenigh volck / om een vleeke te houten tusschen beyde de zee / de welcke de selve leyde ses-en-twintich leguen van de zuyde-zee / ende soo vele mijlen insgelijcks van de nooydt-zee / daer een riviere is / die van Puerto de Cavallos af twaelf leguen te landt waert in met canoas kan bebaren worden tot een doyp van Indianen / ende van dit doyp tot dese vleeke / welcke sy den naem gaben van Santa Maria de Comoyagua, zijn noch twaelf leguen, meest seer bequame wegh om met karten te ghebruycken. Soo dat de Capiteyn Caceres ende de inwoonders van dese vleeke / den koningh te kennen gaben / dat dese plaetse een goede ghelegghentheyde gaf tot de onderhandelinge van beyde de zee: ende seiden dat men daer vooz soude konnen excuseren de groote siekten ende sterften tusschen Panama ende Nombre de Dios vooz-ballende: affirmerende dat de navigatie die men soude legghen in een plaetse aen de zuyde-zee veel koyter ende bequamer was naer de stadt de los Reyes ofte Lima, als van Panama: ende verthoonden dat dit een ghesonde landt was / ende overbloedich van onder-hout vooz veel volcks dat daer te passeren had / vooz dien 't landt rijk was van goudt-mijnen: ende datter het kooyn ende de wijngaerden wel groepden / neffens de scrup-boomen van Castilien, ende dat het bee daer wel vooz wilde om de goede wyden / wateren / ende berghen: ende datter goede visch was in de rivieren. Seiden mede dat de vleeke ghelegghen was in een seer vermaeckelijcke vallepe / by de vier leguen langh / met veel bruycken van 't landt / ende goede jacht van harten ende konijnen. Daer naer schijnt de stadt Valladolid in dit selve quartier gheleght te zijn tusschen beyde de twee zee, de welcke van den anderen versepden zijn by-en-bijlich leguen, van Puerto de Cavallos aen de nooydt-zee / tot de Bahia de Fonseca aen de zuyde-zee: ende vooz het aen-gheben vozen verhaelt / heeft den koningh van Spaegniën vooz den Ingenieur Battista Antoneli desen wegh doen naerder belichighen / om dat vele hardt dyeden dat dien wegh bequamer was vooz de onderhandelinge van beyde de zee, maer sy bebodt dat daer veel inconvenienten in de wegh waren / die verhinderden int te voeren 't ghene van de Spaegniëerden van dit ghetwelte nu meer maels den koningh van Spaegniën was aen-ghedient.

De stadt Gracias a Dios is ghelegghen dertich leguen van de stadt Valladolid vooz-noemt by naer naer het welken: wierde ghebout in den jare 1550 vooz de Capiteyn Gabriel de Royas, om de mijnen van goudt te beneficiëren die in dat ghetwelte doen waren ontdeckt / ende had versepden sware recontren treghens de Indianen / die hem dickwils besponghen in een soyt dat sy daer ghemaect hadde: maer alsoo sy van de Gouverneurs van Honduras ende Nicatagua niet behoofelijck en wierde ghesconterrt / was sy ghenootsaect de plaetse weder te verlaten: doch in den jare 1536 wierde de selve weder om herbout vooz Gonzalo de Alvarado. De stadt is gheleght op een hardt gheberghe: ende van gheen traefjcke: sy leven daer by 't jaepen van tarto, hoe-wel 't landt om syn hardicheit niet moeyte ghebout wo: di: daer wo: den seer veel muflen ghe-teelt / met de welcke sy de tarto die daer waelt voeren naer San Salvador ende daer ontrent / ende hebben oock goede perden / die sy daer aen-trelen.

Her. def. De ſtadt St Pedro is ghelegen dertich leguen van Valladolid de Comoyagua naer 't noorden / een wepnigh ſtreckende naer het weſten / ende iſt leguen van Puerto de Cavallos, daer de officiers van den koningh haer onthouden / dooz dien dat Puerto de Cavallos, daer de deſpachen van de ſchepen vallen / een ſeer onghelonde plaetſe is, Van naer 't legghen van Herrera elders in ſon hiſtorie / ſoo is de ſtadt van San Pedro mede wat onghelondt / legghende in een hiſtighe ende ſeer onghelonde lucht: pleeght wel de beſte te weſen van dat quartier / ende daer den meelſten handel was / van dit is te niet ghekomen / naer dat Golfo Dolce is ontdeckt / van waer men de koopmanſchappen te landt-waert in-boert met barken.

Het vijftiende Capittel.

Beschrijvinge van de andere Steden in de Provincie van HONDURAS ghelegghen, te weten PUERTO DE CAVALLOS, TRUXILLO ende St JORGE.

Her. def. De blecke San Juan de puerto de Cavallos is ghelegghen op de hooghte van vijftien graden by noorden de linie (naer 't leggen van Herrera) elc leguen van San Pedro, ende veertich leguen van de ſtadt Valladolid de Comayagua; is betwoont by facteurs van de koop-lieden ende by ſwarten / om dat het een haven is die ſwack is / doch goedt / hoe-wel het een bape is; (want Herrera ſeght elders dat het een excellent ghelegentheyt is booz; een groot ghetal van ſchepen / ende de beſte haven / die in de werelt is) woode ghenacmt Puerto de Cavallos, om dat daer eenighe peerden over-boozdt wierden ghelet by een extra-ordinaire kozm. De vallepe van Naco numer-maels by ons aen-ghetocrt is van deſe plaetſe achtien leguen, welende een rijke provincie van mijnen / ende errijdes ſeer vol volcks: want naer 't legghen van Herrera, ſoo is deſe vallepe het beſte landt van deſe provincie / black / byzichbaer ende ſpacies / met ghebeyghe om-cinghelt / met byrede weeghen / met veel bloemen / byzichten / ende ſeer bermakelijcke groente / ſoo dat het ten deele ghelijckt de provincie van Valencia in Spaegnen. Van om weder te kerren tot Puerto de Cavallos, deſe plaetſe is diverſche replen in-ghenomen ende gheplondert ghetweelt; ende inſonderheyt by de Engheleſche onder het beſeydt van Sir Anthony Sherley, in den jare 1596, welke ghetupchte dat het de armſte ende miſerabelſte plaetſe is van ganſch Indien: van Chriſtopher Newport die deſelve plaetſe in-nam in den jare 1591 bondt daer goeden buyt / ende ghetupghe dat het een plaetſe was van twee hondert huplen / ende datter dat jare wel vier rijke ſchepen waren af-gherearen. Waer dooz eyndelijck is ghebeurt / dat (ſiende deſe haven wepnigh ſeker was / ende ſonder beſchjudt / ende derhalven open booz; de zee-roovers) de ſelve is verlegghet dooz Alonſo Criado de Caſtilla preſident van de Audientie van Guatemala, ende den handel ghebyghe op een ander plaetſe / welck men noemt Amatique, achtien leguen van de booz;-gaende puerto de Cavallos, ende is genacmt San Thomas de Caſtilla, welke blecke heeft alderhande ghelegentheden / ende de noodighe ſecuriteyt tegen de byanden: ſoo dat den koningh dit booz; een ſonderlinghen goeden dienſt heeft gheacht / ende den booz;-noemden Don Alonſo Criado in Spaegnen weder-ghetocrt zijnde / daer over Raedes-Heer ghekozen in ſon opperſten raedt van Indien.

Her. def. De ſtadt Truxillo is gelegen ſeltigh leguen van de hooft ſtadt Valladolid naer 't nooydt-ooften / ende veertich leguen van Puerto de Cavallos naer het ooften, een mijle nae de nooydt-zee, ſon haben woode ghenacmt Juan Gil, is een goede haven / (hoe-wel het een bape is / die doode is) ende van de windt beſchjudt / daer de ſchepen eerſt ontladen ofte aen-komen die boozts na Guatemala twiſſen. De ſtadt is gelegen tuſſchen twee riebiere van goet water ende biſch-rijck / in een landt dat ſomers en 's winters wel getempert is, de conſtrepe is byzichbaer van alderhande lijk ſicht;

lijf-rocht; daer balt beel honigh ende was / ende 't is daer bermenigh buldicht; ende de koepen zijn daer grooter als in Spaegniën; de wijngaerden brachten twee-mael's jaers / als oock het koozen; naer acht daghen dat de druppe ghelieden is / soo snoept men de wijngaerden / ende loopen op een nieu upt / ende gheven weder druppen ontrent kerusis; de limoenen ende ozagnien / ende in somme alle andere brachten waeren daer wonder wel. Dese plaetse was bp de Engellsche verracht in den jare 1576. Dan daer na in den jare 1596 wierdt 't selve weder onder-saen bp Sir Anthony Sherley ende William Parker. doch te bercefs; want wierden van de waecht ondeckt; sp ghetuyghen dat de stadt onwinbaer is bp nature van de plaetse / legghende opene diepen bergh dicht bp de zee / om-ringht met bosschagien die seer dicht zijn / soo datter gheen passagie en is doo; 't gheboomte / ende daer is oock maer een seer enge ende steyle weegh naer de stadt toe-gaende / aen welcke rinde is een poorte die seer sterck is; soo dat daer niet te doen en is dan bp 't verras-chen van de schildt-waecht. ^{d. 4. l. 7.} Twaelf leguen van de stadt Truxillo leght de valleje ^{c. 3.} van Xucicalpa, daer eertijts in de beken veel goudts wierdt ghevonden / soo dat de Spaegniarden daer een forterre hadden in den jare 1530, om de mijnen vooz aen-loop van de Wilde te beschuten.

De blecke St Iorge de Olancho is ghelegghen veertich leguen van de stadt Val- ^{Her. def.} ledolid de Gomayagua, naer het oosten / (Herrera leght elders niert als der- righ; siet hier naer) daer woonen eenighe veertich Spaegniarden / ende in hare distrikt wel seshien duysent Indianen die onder tribuut sieten / daer balt veel goudts / insonderheyt in de rievierre van Guayape. die twaelf leguen leght van dese blecke. Dese stadt ofte blecke leght van Valladolid wepnigh meer als dertich le- ^{d. 4. l. 8.} guen, ende van Gracias a Dios dertich leguen meer; ende van Truxillo insghes- ^{c. 3.} lijcks dertich leguen; soo dat de weegh wepnigh verschildt / ende dese stadt ende de steden Valladolid, Gracias a Dios, ende San Pedro legghen ghelijck in een trian- gel; de gantsche provincie beknoopt / ende ghelyck in het ronde. De valleje van Olancho daer dese blecke is in ghelegghen / is seer ghenoeghelijck ende profitabel / ^{Her. de- scrip.} men heeft daer seer veel goudts ghevonden / soo dat de Gouverneurs van Hon- duras ende Nicaragua daer grooten strijd om hebben ghehad; elck een die in sijn Gouvernement betrekken / tot dat het vershil bp den koningh van Spaeg- niën is te neder gheleght.

Het seshiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste, havenen, ende Eylanden van HONDURAS.

DE gantsche kuste van dese provincie is ghelegen aen de noozde-zee in de Gol- fo die sp noemen de Honduras, welck is de gantsche zee-strandt tusschen dese provincie ende de provincie van Yucatan, tot daer sp aen de selve park / langhs de provincie van Verapaz, al waer het de naem heeft van Golfo de Guanaos we- gghen de Eylanden daer wy verstonde sullen van sprecken: Het eerste punt is / dat sp noemen Punta de Ybueras, welck is ghelegghen op de hooghte van seshien gra- den bp noozden de linie / ofte naer upt wijlen van de karte op vijsthiën graden en vier-en-dertich minuten;) neffens Golfo Dolce, welck de haven is vooz de provincie van Guaremala; waer eertijts ghebout was een plaetse / ghenaeamt San Gil de buena Vista, neffens de Cabo de tres puntas, naer 't oosten van Golfo Dol- ce. Meer naer 't oosten hebt ghy de rievierre Piche, ende Rio Baxo, ende de rie- viere Vlúa, die oock anders ghenaeamt woirdt in de Indiaensche tale Balahama, eer ghy komt aen puerto de Cavallos, welck is ghelegghen op de hooghte van vijf- thien graden. Figueredo siet Rio de Lua bp oosten puerto de Cavallos dicht bp puerto de Sal. Linschoren seldt tusschen punta de Ybueras ende puerto de Ca- vallos dertich mijlen. Daer naer volghet de rievierre ende het punt de la Sal; ende daer bp puerto de Sal, Figueredo in sijn Roteiro rekent van puerto de Sal tot puerto

puerto de Cavallos vijf leguen, ende steldt tusschen beyden Motto de Baibas, dyp leguen by oosten de haven van Cavallos, ende daer aen Triumpho de la Cruz, welck is en kabe met dyp punten/daer Christoval de Olid inden jaer 1524 een blecke hadde gheleght/die by soo normde. Doo;der leght Rio Hulma, ofte de Xagua, ende naer't noo;den van haren mondt het Eplandt de Vrila, ende naer't noo;doosten de Eplanden Guyama, Helen ende Guanaia, ende San Francisco, noo;dt ende zupden met punta de Truxillo (welck zijn de Eplanden de los Guanaios;) het booz; schreben punt wo;dt oock anders ghenamt Cabo Delgado ofte de Honduras, Figueredo in syn Roreiro noemt het oock punta de Castilha: Linschoten steldt tusschen Triumpho de la Cruz, ende Cabo de Honduras dertich mijlen/ ende van daer tot Cabo de Cameron twintich mijlen. By dese Cabo leght een seer leeghe kust/ ende vol gheboomte. Tusschen Cabo Delgado ende Cabo de Cameron, (naer welck men syn kours steldt van het Eplandt lamaica af) zijn dertien riebieren/ ende aen't punt van de Cabo is een d;oochte die wel twintich mijlen in zee streckt/ ende in het midden van de selve dicht by de kust een groot Eplandt/ ofte eenighe ghebroken Eplanden/ welck sy noemen de los Baxos, ende een ander naer het noo;den ontrent de d;oochte/ welck sy noemen San Milan; ende booz; by de d;oochte hebt ghy de Bahia de Carthago, ende Bahia Honda, booz; de Cabo de Gracias a Dios, welck is ghelegghen op de hooghte van veertien graden en een derde; ende naer het noo;den van't sel; de dyp Eplandekens/ welck sy noemen las Viciotas; ende dan Quita Sueno, ende Roncador, twee seer ghevaerlijcke d;oochten: de Cabo booz; schreben booz; by zijnde hebt/ ghy Golfo de Niquetá; ende de riebiete Yarre op de hooghte van veertien graden by noo;den de linie/ altoer de Gouvernemenen van Honduras ende Nicaragua te samen komen.

De Eplanden die men noemt los Guanaios, wierden ontdeckt by den eersten Ammirante Don Christoval Colon in den jaere 1502: want booz; tempeel ghezeben zijnde ontdeckte by een kleyn Eplandt/ welcke de Indianen noemden Guanaia ofte Guanaxa, ende heeft naer by sich andere dyp ofte vier kleynere Eplanden/ die daer naer al't samen Guanaias by de Spaegniarden zijn ghenoeemt/ en waren eertijds wel bewoont by goet ende vredezaam volck: den Ammirante noemde die Eplandt Isla de Pinos, om dat daer veel pijn-boomen waren/ ende leght van Cabo de Honduras naer't legghen van eenighe/ vijf mijlen zupdt ten westen ende noo;dt ten oosten/ ende van de stadt van Truxillo naer't legghen van Herrera twaelf leguen, ende is van't landt van Yucatan dertich leguen ofte wepnigh meer vercheiden. Herrera seght elders, dat het tweede Eplandt welck Guayama wo;dt ghenoeemt/ acht leguen in zee leght tegghen ober Truxillo; ende dat het twee leguen groot is/daer excellent papegaepen ballen/ende veel verckens wo;den aen-geteelt. Derde leght noo;dt-noo;dt-welck ende zupdt-zupdt oock van Cabo de Honduras, ende vier mijlen van't booz; noemde Eplandt van Guanaxa. Dirck Ruyters seght dat op die Eplant een doyp van Indianen leght daer verberchinge genoegh is te bekomen: dat de Indianen van dat Eplandt heel goet accoudigh zijn; maer dat daer ghemeynlijck twee ofte dyp Spaegniarden onder haer woonen om de selve in toom te houden. Het derde Eplandt wo;dt genaemt Uila, ende is grooter/ ende leght 14 leguen van Puerto de Cavallos. Dirck Ruyters schrijft dat Vrila is een Eplandt ghelegen vijf groote mijlen van't Eplandt Guayama, ende ontrent vijf mijlen groot/ dan niet seer hoogh/ vol geboomte gelijk het Eplandt van Saona onder Hispaniola ghelegen. Boven't Eplandt la Guanaia is een ander Eplandt welck een bergh heeft van seer schoon cristall/ soo Herrera gheschrijft. Daer leggen oock de Eplanden van Guaydua, Helen ende S. Francisco doch wo;den al't samen genaemt Guanaias, ende de zee daer ontrent wo;dt daerom mede ghesheeten Golfo de Guanaio, ofte Guanaxo. Figueredo seght in syn Roreiro, dat Guanaya, als men het eerst komt te sien upter zee/ dyp Eplanden schijnt

d. 1. f.
c. j.

d. 4. l. 8.
c. 4.

ſchijnt te welen/ende dat het ſes ofte ſeven leguen verſchepden is van 't baſte landt/
ſtreckende met de Cabo de Honduras nooydt-nooydt-welt ende zupdt-zupdt-ooft:
aen de ooft-ſijde is het al hoogh en effen/en daer by komende nooydt ende zupden/
ſoo is 't aen de nooydt-ſijde leegh ende in het midden hoogh / ende en heeft aen die
ſijde gheen haeben: maer twee habens aen de zupdt-ſijde: alwaer het heeft een rjē
van Cajos ende eenighe ſcharpe klippen die men moet mijden. Op dit Eplandt
heeft men verckens / hoenderen / papegaepen ende daer woonen ordinaris twee
oft dyp Spaegniaerden onder de Wilde: aen de welt-ſijde heeft het een rif/ welck
een legue af-ſtreckt in zee. Van dit Eplandt tot Guayava zijn dyp oft vier leguen,
van Guayava tot Vtila zijn ſes leguen, is ſes oft ſeven leguen groot/ al leegh ende
vol boomen: aen de ooft-ſijde heeft het een ronden heubel als een broodt/ende naer
't zupdt-welden een kleynen heubel/daer ernige palm-boomen op ſtaen: en booyts
een grooten heubel met een punt/welck black is; ende twee leguen van daer een
goede haeben/de welcke ſtreckt nooydt-ooft ende zupdt-welt met den grooten heu-
bel: dit Eplandt heeft aen de welt-ſijdes ofte ſeven groote Caios vol gheboom-
te/ende tuſſchen deſe ende het Eplandt is 't al djoogh; ende aen de zupdt-ſijde on-
trent twee leguen van 't welt punt heeft het twee Caios ende een bancke daer 't op
barnet: het welckelijcke punt ſtreckt nooydt ende zupden met Menguilla aen 't baſte
landt ghelegghen.

N I C A R A G U A.

Het lebenthiende Capittel.

Befchrijvinghe van de Provincie van N I C A R A G U A in 't ghemeyn.

DE provincie ende 't Gubernement van Nicaragua, welck de Gouverneur Her. d. 6.
Diego Lopez de Salzedo eerst noemde Neuvo Reyno de Leon, paelt naer het
welden met de provincie van Guatemala, naer 't nooyden met de provincie van
Honduras, ende naer 't zupden met de provincie van Costa rica. Heeft in de lenghde
ooft ende welt hondert en vijftich leguen (Herrera ſeght elders in ſyn hiſtorie vijf-
tich leguen, 't welck meer niet de waerſcheyd ſchijnt ober een te komen) ende tacht-
tenich leguen in de breedte nooydt ende zupden. Heeft verſchepden provincien in
ſyn begrip / als Nicoya, Nequecheri, Mabyre, Diria, Maſaya, Managua, Caca-
loaque, Cevasco, een ghedeelte van de volckeren welck men noemt Chontales,
ende los Micos ende Madera. 't Gantſche landt is ſonder riebierten/ ſeer heet in de d. 4. l. 8.
ſomer: modderigh ende ſlijckerigh/ende ſeer temperſich in de winter: blacke gront/ c. 7.
ſoo dat men daer wel karren kan ghezupcken: overbloedigh van alderhande lijf-
tocht/ hoe-wel daer geen tartwee en valt/ maer wordt van Peru met meel booy-ſien.
Daer worden veel ſtieren ende koepen / ende verckens aen- ghequirekt / ende oock
eenighe gepten: maer men en heeft daer gheen ſchapen. Daer is ſeer veel viſch:
ſp maecken daer veel ende ſeer goet zout: daer en zijn gheen peerlen ofte ander
koſtelijcke gheſteenten: (Herrera ſeght elders dat daer eenighe peerlen ballen / d. 4. l. 4.
ende oock ſlecht goudt:) Men vergabert daer veel cottoens / Pita (welck is een c. 6.
getwas daer men gaeten van ſpint welck uitermaten ſterck is) veel honigh/Maiz,
Chille ofte Axi, erwteten: ſp ſtalen haer tribut aen de Spaegniaerden met
mantels van cottoen/welck daer veel is: ende andere dinghen/die ſp weven ende
werken: de brouten ſpinnen daer de Pita ſoo ſijn als de haren van het hooft.
Men heeft daer grooten aen-was van peerden / ende ſeer groote muſpen / ende
worden van hier geboert om in de Caravanas ghezupkt te worden die van Nom-
bre de Dios trecken naer Panama om 't ſilver te haelen. Daer is veel boſſchagie in
't landt/booy dien 't gheboointe daer ſeer groept, inſonderheyt den boom genamts
Zeyba, wooyt daer ſontwijſen ſoo dick / dat vijſchjen mans die handt aen hande
houdende niet en kormen om-banghen. Daer zijn boomen die ſekere roode kerſen

dzaghen/ daer (p) wijen van maecten. De calebassen woerden daer rijp in beertich
dzaghen/ ende is daer een groote koopmanschap/ want den replende man niet
een pas sal hooft trecken sonder de selve met water mede te nemen oin dat het daer
in 't landt op seckere tyden niet veel en reghent. Daer pleghen ontrent die kust
walvisschen te zyn/ ende visschen die monsters zyn/ ende loo groot dat (p) 't lijf bo-
den het water brenghende/ de schepen in hooghet passeerden.

't Volck van de lande heeft seer wel an-ghenomen de Spaensche tael ende manieren/ende gaen nu al ghecleet/upt-ghenomen de Chontales, de welcke in 't gheberghe woonende/blijven bp haer oude manieren ende grobicheyt: De resten van 't volck zijn goede silber smeden ende musiciens; en hebben geleert in walsch te wercken/lyn kleet-makers/lineden/hebben mede geleert alderhande touto-werck te maerken van de booslepe de Pita; ende in sonne oeffenen nu veelderhande ambachten die sy van de Spaegniaerden hebben gheleert/door dien sy altyds seer tot haer zijn gheneeghen gheweest. Op 't gheberghe woedt ballen verlamelt/Liquidamber, ende wonderlijcke terrimenten. Alle de virtualien/stoffen/huyden ende wandt/woeden te koop ghevoert naer Panama ende Nombre de Dios, ende elders/ waer upt de in-woonders groot profijt trecken. Oviedo verhaelt mede dat op de kustte van dese provincie in de Golfo van Orotigna ende aen de Eplan-den die daer ligghen/als Chira, Chara, Pocofi ende andere/ welcke ligghen bp Cabo blanco, ghewonden woedt in seckere schelpen/doch verschapden ende van ander maeckel als de pearl-oesters) een soorte van peerlen/die wel rondt zijn/doch bypn ofte getel ende doncker van luyser/ die bp de pearl-verkoopers ghemenght woeden onder de sijne peerlen: dese schelpen zijn langh-woygh ende slupten op den anderen/ ende hebben mede visch in als de oesters/ende worden inghelicks bp de Wilde ghegheten; descheppen plaatsen sy te heegten aen bocken ende daer mede de grondt te voeten in plaetsen van schoppen en spaden. Onder andere ghelegentheeden van dese provincie is seer aen-merckens tweerdigh het groote lach welck sy noemen Laguna de Nicaragua, door syn groote (want naer het segghen van 't volck van dese provincie/ soude dit lach hondert ende dertich mijlen zijn in het om-gaen) ende de menighe van de woon-plaetsen die daer aen-ghelighen waren: het heeft syn ebbe ende bloet ghelijck de zee; ende hoe-wel het tot op byp ofte vier leguen komt bp de zuyde-zee/ soo heeft het effen wel syn upt-waeringhe in de nooyde-zee door de Delaguadero, daer wy hier naer sullen van byspreken. Alonso Calera ende Diego Machuca de Zuaso zijn de ghene die eerst upt dit lach ghekomen zijn tot in de nooyde-zee/ passerende met groote moeyte de slootinghen van wateren die sy noemen los Raudales, soo dat sy dickwils ghenootsaecht waren haer barcken over-landt te trecken. In dit lach is veel visch/ende groote menighe van Caimans, welck zijn crocodilen/ende andere dier-ghelicke dieren.

Het achtste Capittel.

Van de ſteden van dit Gouvernement, LEON DE NICARAGUA, GRANADA, NEUVA SEGOVIA, ILEN ende de vleeke REALEIO.

De eerste ende principaelste stad van dit Gouvernement is Leon de Nicaragua; ghelegghen van S' Iago de Guatemala hondert ende vier leguen bp nae naer het supdt oosten / twaelf leguen van de supdt-zee / dieht bp het boorz-schreiben groote sack van Nicaragua; in dese stad houdt den Gouverneur syn residentie / ende andere officiers van den Koningh / ende hier is mede de Cathedrale kercke; wiens Bisschop suffragan is van den Aitz-bisschop van los Reyes ofte Lima in Peru: daer zijn vijf kloosteren van Nonnicken die sy noemen de la Merced, ende in haer districte zijn wel hondert en twintich duysent Indianen die daer tribuyt betalen aen de Spaegniarden. Aen de noordt.

nooydt-zijde van 't booz-schreiben lack / ende by leguen van dese stadt van Leon is ghelegghen een Volcan die wonderlijcken hoogh is en boven scherp / de welcke op den top een mondt heeft / welck des abonds ende des mogghens een seer dieken roock upt-gheeft / ende groote quantiteyt van sulpher-stenen upt-werpt: ende als men de aerde van desen Volcan vermengt met het water van Nacolor, (welck is de bruyt van een boom van dit landt / welck mede wooyt ghebonden in Nova Hispania, ende wooyt daer ghenoemt Xahuali; syn bruyt is by naer van ghedaente als de man-koppen; de Wilden dranken daer een nat upt daer sy haer met waschen ende soo swart ende eyselijck maecten als mooren; van dese swarte betwe vergaet weder in bertshien daghen; eet en kanse niet af-ghetwaschen woorden / in gheender manieren;) maecte men daer seer fijnen inck af; ende vier leguen dooyder in de provincie van Masaya, is een klepnder lack / rondt / ende van 't botenste van de grondt tot aen het water / is het wel duplent lagien hoogh / alle de Indianen dalen daer in om water te haelen / met krupcken daer wel twee acroben in gaen / ende het op ende af klimmen is soo reyt ende steyl als een muert / al van harde klippe / daer zijn gaten in ghemaeckt daer sy de handen ende voeten in houden / en klimmen soo af ende weder op met haer krupcken / dat het een wonder om sien is; ende het is ghelegghen by naer aen de voet van den Volcan van Masaya, de welcke naer het segghen van Gomara schien leguen licht van Leon ende by van Granada. De stadt van Leon leght op een sandighe grondt / ende is gantsch omringht van een dichte bosschagie: (die de Spaegniarden noemden Arcabuco,) In den jare 1527 gaben die van Nicaragua te kennen aen den keiser Carolus V, dat tusschen de stadt Leon ende Cabo de Honduras, welck legghen byt ende nooyt van den anderen / waren seventich leguen weeghs / ende de valleje van Vlanco in het midden; soo dat het een sekerre weegh was / om den handel tusschen beyde de yeen te onder-houden.

De stadt Granada de Nicaragua is ghelegghen selshien leguen van Leon, op de kant van 't booz-schreiben lack van Nicaragua; ende vier-en-twintich leguen van Realeio. De provincie daer dese stadt was ghebout / wierdt reytich by de Indianen ghenaeemt Nequecheri: ende den Capiteyn Francisco Hernandez de Cordus maecte daer een fraepe kercke ende een forterre teghen de Indianen: de stadt is ghelegghen in een schoon ghetwelf / ende daer zijn eenighe sucker-muelens. Behalven het groote lack heeft men hier noch een andere / te weten het lack van Lindiri; welck syn water loosinghe heeft in het groote lack. Twee leguen van dit lack / ende leven van de stadt Granada leght den grooten Volcan van Munbacho, welck seer groote hooghte heeft ende is betwaassen met veel scrup-boomen / van welcke de heele provincie seer wel booz-sien is / ende de beste daer onder zijn Capotes, Platanos, ende Anones, welck zijn van maeckel ende groote als de meloenen / vol van klepne swarte keelkens; ende van smaeck als Blanckmange, ofte als het de Spaegniarden noemen Maniarblanco; doch en zijn niet seer ghesondt om te eten / dooyt diense veel winden betweken / ende sietst voetsel gheven / de Merikanen noemen desen boom Quauhezapotl; maer de Spaegniarden noemen die Annona. Dooyt seestimen daer wonderlijcke meloenen / mulpelen / ghelijck als sucker-candich / kerlen ende andere / die sy noemen Iacores, daer de Indianen haeren wijn van maecten / ende de Spaensche goeden A zijn. Daer wasen oock dypden / quern / granaden / ozagnien / lurnoenen / citrornen / bygghen: daer is groote sacht van alderhande wilbt.

De stadt Neuva Segovia leght dertich leguen van Leon naer 't nooyden / ende oock soo veel mijlen van Granada bykans naer 't nooyden; in haer distrikt wooyt veel goudts versamelt upt de mijnen.

De stadt Iacn leght dertich leguen van de nooyt-ye / aen het eynde van

't groote lack / ontrent daer de upt-wateringhe welck sy noemen el Defaguadero begint; doo; welcke de koopmanschappen komende van Nombre de Dios (nu porto Belo) woerden op-gheboert naer andere plaetsen van dese provincie.

De blecke van Realelo een legue van de haven de la Possession, welck men ghemeynlijk noemt del Realeio; is ghelegghen op de hooghte van elf graden ende een half; (Thomas Fuller in de vopagie van Candisch selske op twaelf graden ende veertich minuten / indien het de plaetse is die sy noemt Rio Lexo;) ende vier-en-twintich leguen van Granada doo; noemt. Is maer een kleyn plaatsken / ende meest bewoont by varendt volck; de haven is van de beste ende sterckste havenen van alle die langhs de selve kuste woerden ghebonden / ende daer woerden goede schepen ghetimmerd / doo; de goede ghereetschap van bequaem houdt / welck men daer licht kan bekomen. In dit Gubernement zijn veel doopen van Indianen die den meesten-deel onder tribuut sieten.

Het neghen-thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kuste, punten ende havenen van de provincie van NICARAGUA.

Op de kuste van dese provincie aen de nooyt-zee / heeft men naer de riviere Yare, welck dese provincie schepdt van de provincie de Honduras, de riviere van Yarepa, ter ghy komt aen de riviere ende haven van St Iuan (welck sy noemen el Defaguadero, doo; dien het de water-losinghe is van het groote lack van Nicaragua) met een groot Eplandt in de mondt / ende daer naer noch eenighe rivieren die ghemeyn zijn met de provincie van Costarica. *W*etwil men soo doende was om een doo;-ganck ofte strate te vinden van de nooyt-zee tot de zuydt-zee / is oock sonderlinge acht genomen op dese water-losinghe oft Defaguadero, welck is een riviere soo groot als die van Sevilla, aen beyde de oerthen bewoont by verscheiden natien / soo dat die van Nicaragua in den jare 1534 den Keyser te kennen gaben dat dit een goede ghelegghenheyt was doo; de onderhandelinghe tusschen de twee zeeën: te meer om dat dit een ghesont gheveest was / ende overvloedigh van alles dat noodigh is om de schepen wel te doo;-sien. *O*p de kuste van Mare del Zur heeft dese provincie naer de haven van Realeio daer top vozen van hebben ghesproken; de haven van St Iago; ende daer naer de haven Chira, soo de Indianen die noemen; de Spaegniarden noemden die eertijts San Lucar, ende nuheet men die Puerto de Nicoya, (welck is een particuliere provincie van Nicaragua, seer vruchtbaer ende plaspant) is een Golfo ofte bape wel twintich leguen wijdt vol van eplanden: daer is mede de haven Paro teghen over Nicoya in de Golfo die sy noemen de Salinas ter ghy komt aen Punta de San Lazaro, ende Cabo de boricá, van welcke naer het oosten ghelegghen zijn de Eplanden van Santa Maria ende Santa Martha, Cobaya ende Sebaco, op de limien van Veragua, ende behooren oock tot de kuste van Costarica. *D*ese eplanden van Zebaco zijn wel veertich in ghetal / soo groot als kleyn / selsch leguen van Panama ghelegghen; daer was eertijds veel volcks op dese eplanden. *T*homas Fuller in de vopagie van Candisch selt aen dit geweste Cabo blanco op de hooghte van thien graden en thien minuten / ende de kours van Cabo blanco tot Puerto de veles zuydt-west ende nooydt-oost acht mijlen: van Puerto de veles tot de haven van San Iuan de kours nooydt-west ende zuydt-oost levendhien mijlen: van de haven van St Iuan tot Rio Lexo, nooydt-west ende zuydt-oost veertich mijlen.

*D*e vopagie van St Francis Draeck selt het Eplandt Cano, op de hooghte van acht graden by nooyden de linie / ende twee mijlen van 't vastt landt van Nicaragua: dit eplandt heeft een kleyn bape (als Nunno de Silva ghetupghet) daer men in vijf badem waters ankeren mach dierx onder het landt: de doo;-noemde

Sir Francis Draeck anckerden tusschen het selve eplandt ende 't baste landt ontrent een riebier / hy ontlade ende kiel-haelde syn schip / ende verlagh 't selve van water ende brandt-houdt / ende andere noodtdruft die daer te bekomen was. De schryver van syn reyse verhaelt : datter dewijle hy daer laghen soo schrickelijken aerdt-betinghe beviel / daer hy naer een Engghelsche mijle van de waer gheanckert ligghende / de selve ghewaer wierden in sulcker voeghen dat beyde syn schip ende pinas soo getweldigh gheschudt ende betwreght wierden ghelyck als ofte op drooghe hadden gheseten.

C O S T A R I C A.

Het twintichste Capittel.

Beschryvinghe van de Provincie van C O S T A R I C A : ende de plaetsen der Spaegniaerden daer in ghelegen.

DE provincie ende 't goubement van Costa rica is een van de oostelijckste van dese Audientie van Guare mala , heeft in de lenghte oost ende west neghentich leguen (soo Herrera hem hier in niet en vergist) van de uiterste palen van de provincie van Nicaragua , aen de welcke het pael langhs 't noorden ende 't westen / tot de limiten van de provincie van Veragua : Is tamelyck goet landt / ende men seggt dat daer groote apparentie is van goudt-mijnen ende oock van silber-mijnen te vinden.

Daer sijn twee plaetsen betwoont hy Spaegniaerden : d'een ghenaemt Aranzuez , vijf leguen van 't landt hy een natie van Indianen betwoont die men noemt Chomes , welcke vleeke behoort tot de jurisdictie van Nicoya . Ende de stadt Carthago , veertich leguen van Nicoya , ende twintich leguen van de zee / hy naer in 't midden van de provincie / welck heeft haer haven ende ontladingh plaetse beyde aen de zuyd-zee ende aen de nooydt-zee ; op de welcke eenighe riebieren legghen tusschen Nicaragua ende Veragua , die met dit Goubement ghemeyn sijn.

Op de limiten van 't goubement van Nicaragua ende van Costa rica licht mede Nicoya , acht-en-veertich leguen van Granada , op de kuste van Mar del Zur , is een Coregimiento (als de Spaegniaerden dat noemen) in 't welcke / als mede in het eplandt Chira , welck behoort tot syn jurisdictie ende is ghelegghen acht leguen af in de zee / woonen seer veel Indianen die tribuut betalen aen de koninghlycke kroone van Spaegniën / ende waren eertijds subiect aen de koninghlycke Audientie van Panama , tot den jaere vijftighen hondert ende by-entsebentich toe / ende sijn doe daer af-genomen ende de provincie van Costa rica by-ghewoeght / welckes Gouberneur daer een lieutenant siet / ende den Bisschop van Nicaragua siet daer een Vicaris : daer is een tamelycke goede haven. In dit geweste was eertijds mede een plaetse hy de Spaegniaerden betwoont die sy noemden Brusselles. Doch is weder verlaten. Herrera siet mede in syn kaartje onder dese provincie een steden ofte stercke ghenaemt Castro d'Austria , doch en vinde hy hem gantsch gheen beschryvinghe van dese plaets : noch oock eenigh ghetoogh van de selve in syne wijs-lustighe historie.

Lopes Vaz seggt dat Costa rica is een berghachtighe ende desolate landt / soo dat de naem niet de laetste zelfs qualijck soude over een komen. Op de kuste van de nooydt-zee heeft dit goubement de Bahia de San Geronimo ende de Caribaco hy de limiten van Veragua.

V E R A G U A .

Het een-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van VERAGUA, haer eerste ontdeckinghe ende ghelegentheyt.

Mer. def. **D**E provincie van Veragua welckes nooyt-jode leght op wat meer als tien graden by nooyden de linie/ confineert met de provincie van Costa rica naer het westen/ ende met de provincie van Panama naer het oosten: heest in de lenghte oost ende west vijftich Spaensche mijlen: ende in de breedte nooydt ende zuyden vijf- en-twintich: is seer verghachigh lande/ ende dicht bewassen met strupcken ende gheboomte/ sonder werpen ofte ber; daer en waest gheen tartoe oft garste; heest werpigh Maiz, ende werpigh hof ofte moes-kruyden; doch is over-laden met goudt/ van weghen soo vele rijcke mijnen/ ende men vindt daer oock goude allent-halven in de rievieren ende byucken; 't volck is seer stoude ende strijdtbaer/ ende meest dooz-gaens in oorlogge met de Spaegniaerden: panners byaghen het jock der Spaegniaerden seer ongaern. Den ersten Ammirante Columbus ontdeckte dit landt in den jare 1502, komende van Cabo de Gracias a Dios naer 't oosten toe: sy quam eerst aen een eplandt ghenaemt Quibiri, ende een plaetse aen 't baste landt ghenaemt Cariari, daer sy 't beste volck ende soo goeden bodem vonden/ als sy noch opt ghessen hadden/ weghen de aenghenamheyt van de bergen/ verslichte van de rievieren/ ende schoonheyt van de boommen/ ende 't eplandeken was seer groen ende frisch/ vol van bosschagie/ ende van Cariari een kleyn miltien beschreyden. De blecke van Cariari lagh nens een groote rievier/ ende daer was menichte van volck die met haer boghen en pijlen ende houte sweerden toeliepen om de aankomste van de Spaegniaerden te verghindern; dan lieten haer wel ghesegghen/ ende handelden daer naer vriedelijck met den anderen. Van daer voer sy meer naer 't oosten tot een plaetse ghenaemt Caravaro, daer een bape was/ ses mijlen langh/ ende meer dan byp/ breed/ met veel eplandekens daer booz/ legghende/ ende vier gaten om met de schepen in ende uyt te komen op alle tijden; ende de schepen daren sulcken de eplandekens/ ghelijck oft het straten waeren: landen daer aen een van de Eplandekens/ ende bondender wel twintich Canoas, ende 't volck al naecht/ uyt-ghenomen de byouten die de schamelheyt ghedeckt hadden: hadden eenigh tugh van goudt om den hals/ welck sy teghen beilekens vertupden/ ende gaven de Spaegniaerden te kennen dat daer veel was van dien/ op 't baste landt daer ontrent. In dese bape was veel visch/ ende op 't landt veel wilde dieren: Van hier quamen sy bozder aen een ander landt/ welck sy noemden Aburena, confineerende met 't booz-gaende/ ende wesende van ghelijcke gestalte. Van daer weder in zee gelooopen zijnde/ quamen sy naer twaelf leguen weeghs aen een rievier daer veel volcks woonde/ met de welcke sy handelden/ ende eenigh goudt van manghelden. Quamen van hier booz/ waerts aen een landt/ by de Wilde ghenaemt Caiba, daer sy ankerden in een rievier/ ende handelden hier den Koningh eenigh goudt al. Van hier quamen sy te Hurican, daer sy naer 't segghen van Herrera treghentich march goudes bequamen booz/ byp/ bozjin bellekens. Crocken boozder tot een plaetse ghenaemt Cubigá, daer de goude handelinge een eynde nam/ hebbende aen-gehouden van Carivaro tot hier toe de lenghte van ontrent vijftigh leguen langhs de kust. Ende den Ammirand voer van hier boozs naer Puerto belo: ende boozder. Van booz/ de oostelijcke winden genootsaecte zijnde weder te keeren naer 't westen/ kregghen sy een westen ende contrarie windt/ (met soo groutelijcken tempeest/ dat sy al meynden te vergaen/) wel neghen daghen langh; ende naer werpigh kalmit/ hadden weder daghelijcks sulcken contrarieteyt van winden/ dat sy 't eynde van raedt waeren: waer booz den

d. 1. l. 5.
c. 6. & 7.

den Ammirante dese kuste van Veragua noemde / Costa de los Contrastes. Den seften Januarij des jaers 1503, quamen sy in een rievier die de Indianen noemden Yebra, ende den Ammirante noemden Belen; ende noch voerder vondt sy een ander rievier die de in-gheboorene noemden Veragua. Sy dede beyde dese rievieren diepen: in Belen versonden sy / dat de rechte goudt-mijnen waren gelegghen op de rievier Veragua; dan doo; dien de rievier Belen de diepste wierdt bevonden / resolueerde den Ammirante daer in te baren. Vondt sy byoeder de rievier Veragua op met bareken / de welcke quam tot aen de woon-plaetsen van de Indianen / welcke Casique was ghenaeint Quibia; wierden daer byndelijcken ontsaelt ende kregghen veel goudes. Den vier-en-twintichsten der selver maende / quam daer op syn onboosliens soo grooten opper-waer / dat het groot gheluck was datse beyde de schepen niet en verlooren; het welcke moest voortkomen van een grooten slaghe-regghen op 't gheberghte gheballen / welck leght boven Veragua soo hoogh dat men het van twintich leguen verre sien kan / den Ammirante noemden dit gheberghte San Christoval. Vondt daer naer syn byoeder weder de rievier Veragua op (welck een legue van Belen leght meer naer 't westen) de welcke sy de sepdel-lieden doo; Quibia hem by gheborgh / ghebracht wierdt aen de mijnen van Vvira; daer sy in korten tijdt veel goudes vergaderden / tusschen de woortelen van 't gheboomte / welck daer sere dicht in een ghewallen staet: de mijnen van Veragua legghen naerder / ghelijck sy daer naer versonden: de rievier Vvira leght ses oft seven leguen van Belen meer naer 't westen; daer ontrent was noch een ander woon-plaetse ghenaeint Dururi; ende een ander ghenaeint Zobraba, al-waer sy veel landes met Maiz besaepdt vonden. Den Ammirante hier doo; betoeght zijnde nam voer onder 't belepdt van syn byoeder in dit gheweste eenigh volck te planten / ende nam de ghelegghentheyt neffens de rievier Belen, by naer aen 't in-komen / op secker hooghe; hier-en-tusschen doo; het doogh weder was het waer van de rievier soo ghemindert / dat de schepen niet blotten en konden ober de barre van de rievier / soo datse ghenootsaecht waren te vertoeven tot dat den regghen de rievier weder soude doen wassen: de Spaegniarden daer-en-tusschen doegghen haer soo tegghen 't volck van de lande / datse in twee spak ende oorloghe met de selve verbielen / ende naer haer ghewoonte de selve vonghen ransoneerden / ende oock eenighe dooden: De Wilden daer en tegghen deden weder alles wes sy konden om haer te wyrecken / ende sloegghen mede eenighe Spaegniarden doot / ende naemen haer de chaloupe: Soo dat de Spaegniarden siende dat het hier gheen goet blijben en was / ghenoechsaem tegghen danck van haer oberste de plaetse verlieten ende weder ver-trocken.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de Steden ende Vlecken die by de Spaegniarden nu bewoont worden in de Provincie van VERAGUA.

In dese provincie van Veragua, zijn de volghende plaetsen by de Spaegniarden betwoont. De Stadt la Concecion ghelegen veertich leguen van Nombre de Dios naer 't westen toe / daer den Gouverneur syn residencie heeft / ende d'ander officiers van den Koningh / de welcke daer gheset werden by de Audientie van Panama.

De vleeke la Trinidad, ses leguen naer het oosten van la Concecion langhs de zee / doo; dien men te lande daer niet en kan reysen / is ghelegghen neffens de rievier van Belen, dyp leguen van de zee verscheppen.

De Stadt Sta Fe is ghelegen twaelf leguen van la Concecion naer het zuiden / met een snelc-hups ende onder-officiers ofte lieutenanten van de officiers van den Koningh.

De Stadt Carlos is ghelegen op de kust van de zuyde-zee / niet verre van de strandt ende ontfrent de bystigh leguen van de Stadt S^a Fé voorsz. noemt / naer het westen toe.

Alle de Indianen van dit gouvernement zijn in oorloghe met de Spaegniaerden / naer 't segghen van Herrera: want is een strydbaar volck / ende dat 't jock niet wel wil draghen.

Daer en is gheen haven van eenighe sonderlinghe tweerde op beyde de kusten van dit gouvernement: alleen op de kust naer 't nooyden heeft men Bahia de Carabaco, ofte van St Geronymo; ende meer naer 't oosten/Rio de la Trinidad, ende Rio de Concecion ende de Belen, daer den eersten Ammirante (in woonplaatse had geleyt als vooren is verhaelt) die niet bequaem en is voorsz. schrypen van eenighe groote: soo dat niet en vinde dat hier eenighe sonderlinge baert balt.

Op de kust van de zuyde-zee hebt ghy Cabo de Santa Maria, ende Punta de Guerra; welcke punta eenighe stelen op de hooghte van wat meer als ses graden by nooyden de linie/ende lebentich leguen van Panama naer 't westen soo Gomara getuyghet: ende meer naer 't westen Punta de Borica, op de hooghte van acht graden/ende hondert leguen van Punta de Guerra soo Gomara schryft: ende Cabo blanco, op de hooghte van acht graden ende een half/als Gomara seght: ende hondert leguen van Borica: welcke Cabo top in 't neghentiende Capittel upt de observatien van Thomas Fuller hebben geselt op thien graden ende thien minuten; doch alsinen soude oordeelen naer de ghelegentheydt ende streckinghe van 't landt/ schijnt dese Cabo op acht graden ende een half te legghen.

Op dese kust van dese provincie naer 't nooyden / leghet een Eplandt welck sy noemen Escudo, is ghelegghen ontfrent dertich leguen van Nombre de Dios naer 't westen: St Francis Draeck was daer aen in syn laetste voyagie; anckerden aen de zuyde-zijde in twaelf badem waters / schoone grondt ende goet ankeren: van 't oostelijcke punt streckt een rif van klippen af in de zee/ dat men moet midden met wat af te houden. Dit Eplandt leghet neghen oft thien mijlen van 't badse landt af/ende en is niet ober twee leguen langh/ daer vol geboomt / ende heeft leet goet versck water met overvloet in by naer alle deelen van 't eplandt: dan 't climaet en is niet onghesoudt/ ende ghenegen tot veel reghens: St Francis Draeck wierdt hier krank/ende siert houts daer naer van den loop.

Aston.
Galva-
no.

Engel-
sche vo-
yagie.

BESCHR II.

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het achtste Boeck.

TERRA FIRMA.

Inleydinghe.

DE vaste Landen van West-Indien dien wy hier voren verdeelt hebben, in die van 't noorden ende die naer 't zuiden, zijn aen den anderen ghelyck ghebecht door eenen smallen reep landts, op de vrelcke ghelegen zijn de twee vermaerde plaetsen, Panama, ende Porto Belo, ghelyck eertijds Nombre de Dios; eer wy dan komen tot de beschrijvinghe van het Zuiden gedeelte van West-Indien, soo sal 't noodich wesen, dat wy al voorensprecken van dese Provincie welck hedens-daeghs bekend is, by den naem van Panama; ofte oock by een gemeynen naem Terra Firma by de Spaegniaerden voort ghenaeamt: viert eertijds onder Castilla del Oro begrepen, doch Castilla del Oro heeft dickmaels van limiten verandert, soo dat 't selve eenige duysterheyt gheeft int lesen van de oude Schrijvers: In den jaere 1508 viert het Gouvernement, ofte veel eer het veroveren van dit landt, ghegunt aen Diego de Niquefa, onder den naem van Castilla del Oro, ende de limiten gheset van de West-zijde van de riviere Darien in de Golfo de Vraha, tot Cabo de gracias a Dios by de Honduras: ende van de ander zijde van de riviere voorschreven naer 't oosten toe, tot Cabo de la Vela, voerde het vaste landt de naem van Nova Andaluzia. Doch dese bepalinghe van dese Provincien en is niet langhe soo ghebleven, maer de limiten van Castilla del Oro, zijn verlengt naer de oost-zijde ende verkort aen de west-zijde; ende eyndelijck soo is den naem van Castilla del Oro ghenoeghsaem wyt gebruyck ghekomen, ende de naem van Panama de over-bandt ghekegen: welck wy hier aen roeren om dat ordinaerlijck in oude, ende oock hedens daeghsche kaerten den naem van Castilla del Oro seer breed staet, sich wyt-bredende, oock over Provincien over de vrelcke sy noyt en was gheset, voor soo veel wy wyt de Spaensche Historien hebben konnen bevinden; op dat ons niet tot onvretenheyt en werde gherekent, van dese Provincie onder de naem van Castilla del Oro geen ghevvach te maeken.

In de beschrijvinghe van dit zuiden gedeelte van America, sullen wy als vooren gheseght is, beginnen van de Provincie van Panama, met 't ghene daer aen vast is, ende dan voorts vaeren langhs de kust, welck naer 't noorden aen de nootd-zee is ghelegen, ende al-daer voor eerst beschrijven de Provincien van

D D

Carthagena,

Carthagena, ende Santa Martha, ende Rio de la Hacha; daer naer sullen wy komen tot de binnenlandtsche Provincien, die paelen met Cartagena ende Santa Martha, te voeten het Landt dat ghenaeemt wort Neuvo Reyno, om soo te komen aen de zuyds-zee, al vvaer de rijke Landen van Peru ende Chile legghen, ende soo voorts vaeren door de Strate van Magallanes, ende langhs de oost-zijde van America, voor-by Rio de la Plata, Brasil, ende de Provincien van de Caribes, weder-keeren tot Rio de la Hacha, daer wy het met dit boeck laten sullen.

P A N A M A.

Het eerste Capittel.

Van de gheleghentheydt, palen, ende ghestaltenis van de Provincie ofte Audientie van P A N A M A.

Het. def.

Lj. c. 10.

MEt begriip van de Provincie ofte Audientie (ge-
lijck de Spaegniaerden die noemen) van Panama is niet groot/
doo: dien de Audientie daer allern haer onthoudt om de bloeten
te dispatcheren / ende recht te doen aen de koop-lieden die gaen
ende komen van Peru; heeft in de lenght oost ende west op de
neghentich leguen, te reekenen van 't eynde van 't Souberne-
ment van Cartagena ende Popayan, tot aen Castillo de Vera-
gua, in de byerde van de zuyds-zee tot de nooyds-zee / op haer byreitsse selsich leguen,
ende op het smalste tusschen Nombre de Dios ofte Puerto Belo, ende de Stadt Pa-
nama, achthien leguen. Doch Acosta seght dat daer maer seuen leguen tusschen
beyde dese plaetsen is / merende op reuen reysen draet / ende op 's Hemels byerde;
dan dat om de kromten ende om-weghen die men moet soeken / doo: de onbe-
quaemheyt der weghen / achthien leguen worden getreckent. Is doo: den bant
meest routw ende bergachtich landt / vol van poelen ende moerasschen; waer doo:
de lucht daer veel tijds besloten is van hapeuren / bochtich ende huysich; ende der-
halben uper-maten ongesont / insonderheyt van May af tot November tot: doch
woyde de lucht eenichsints ghesupbert ende verbeterd doo: de winden / als sy up de
zee komen / ende ter contrarie verslinc van de lande winden. Die in dese landen
ghetwoont hebben / ghetupghen dat het hier winterd ende seer byel ende mottich
wedre maecte van Iulio tot November, doo: dien het daer al dien tijdt meest re-
ghent / dondert / ende blixemt. 'T landt is niet seer vruchtbaer / ende onthrecks
beele dinghen / om dat daer niet en waelt van Maiz, ende dat wepnich: doch zijn
daer goede weyden doo: 't beest / (te wesen stieren en koeven) soo dat 't selve daer seer
vermenichsuldrich. Eertijdes was daer menichte van berckens / welck de in-ge-
hoorene wilten te vanghen / met het aen-stecken van 't gras op 't veldt / jaghende
die alsoo in haere netten gemaecte van secker krupdt welck sy noemden Nequens;
dan nu zijnder wepnich; soo dat de Spaegniaerden klagen dat 't speck daer seer
dier is. Men heeft daer saplantzen / tozel-duphen / ende ander gheboghete / tot
noode: vrucht van de menschen, oock gorde visch in de riebieren ende in de zee: in de
riebieren sint men oock de verclindende dieren / die de Indianen Caymanes ende
de Spaegniaerden Lagartos noemen / welck zijn de rechte crocodilen. 'T ghe-
boomte houdt zijn bladeren meest het naentse jaer doo: / met wepnich vrucht-
ten: op welck sich onthouden diverse sooxen van wilde-katten: men heeft daer
oock van dat ghedierde welck sy jonghen in een sack aen het lijf draeght soo
langhe als die k'eyn zijn / loopende ende springhende daer mede / sonder dat sy
haer konnen ontballen / ofte dat men sie sien kan: dit ghedierde komt 's nachts in de
buplen

hupfen om de hoenderen te fleeen. Onder dit ghebiedt woorden veel klepne provincien begrepen. De eerste daer de Spaegniaerden begonnen 't profijt upt te trecken/ ende daer sp vrientschap ende onthalinghe vonden/ was die van Carera, dertich leguen van Darien: ende de provincien van Acla, vijf leguen booyder. 'Tlandt is daer berghachtigh ghelyck als dat van Darien, doch ghelonder: ende in veel ghetweeten deser provincien wierdt veel goudts ghevonden. Naest de provincie van Acla, west-waert aen lagh Comagre, al-waert het black landt begint/ ende was van daer booyt seer wel betwoont/ ende daer waren veel klepne heerlijgheden van twee leguen, tot twee leguen: de Spaegniaerden noemden dit gantsch quartier tot Peruquere toe/ Cueba; ende de aen-leggende landen (doo; dien daer gheen Heerschappijen en waren) noemden sp Behetrias: daer aen volghde de provincie van Chame, ende Coyba, onder de welcke Pocorosa begrepen was/ waer eertijds bp de Spaegniaerden een plaetse was gheleght die sp noemden Sta Cruz. Bp weeten de Stadt Panama was gelegen de provincie Chame, ende seven leguen booyder die van Chini; en acht leguen booyder die van Elcoria, in welcke provincie groote ende schoone sout pannen woorden gebonden / 't zout groeyt daer van 't zee-water/ welck met de springh-bloedt komt in sekerere pannen ofte lacken/ ende verhart daer in zout doo; de hitte der sonnen. Noch seven oft acht leguen booyder is gelegen de provincie van Nara, ende booyder de provincien van Tobre ende Trora, welck zijn bergh landen al waer schoone epcke-boomen wassen/ die ghetwelidighe grobe ackeren draghen: daer aen volghet naer 't weeten toe de provincie Huyfia, ende Burica, op de palen van Nicaragua. Twaelf leguen van Nara naer 't west-noot: weeten toe/ was de provincie van Paris, wiens Casique de Spaegniaerden veel spels maecte. Hoe-wel veel van dese namen niet meer gedacht woorden/ (als wesende meest ghegheben naer den naem van Casiquen die doen daer heerschten) soo hebbe die in 't booy; bp gaen aen-ghetoert / oft peters toe te passe quam in 't toe-komende.

Tot besuyt van de generale beschrijvinge van dit quartier staet aen te mercken/ dat de supdt-zee hier onttrent alle ghetijden/ naer 't seggen van Acolta, wel twee leg. verre dooogh valt / ende met springh-bloeden noch meer/ (doch andere schryben dat maer een half legue ordinaris dooogh valt;) soo dat het een blacke kulle is. Gelyck dese provincie ofte audientie kleyn is/ soo zijn daer seer weynich steden ofte woon plaetsen van Spaegniaerden: ende de in-ghebooyene van de lande zijn al langh doo; de pyannie van de Spaensche seer dertich om-komen ende vernielt: Daer zijn nu in als by steden bp de Spaegniaerden betwoont/ Panama, Puerto Belo, ende Nara; van de welcke top vervolghens sullen sprecken / ende eerst van Panama, als wesende de hooft-stadt.

Het tweede Capittel.

Van de Stadt P A N A M A.

DE Stadt Panama daer dese provincie de naem van heeft / leght op de kulle van de supdt-zee/ op de hooghte van negen graden bp nooyden den equinoctiael/ ende op de lenghde van twee-en-tachtich graden op den meridiaen van Toledo, naer 't segghen van Herrera. De Stadt is kleyn van begriyp / upt ooflaecke van een lack welcke om-tinght aen eene zijde, ende doo; de dampen die daer upt rijzen/ ende ober de Stadt komen, wert doo; seer onghesont ghehouden/ ende in der daer bebonden: is oock qualijck gheboutwt / want de straten zijn meest gestreckt oof ende west/ waer doo; de zonne op-klimmende/ men ober de straten niet en kan gaen / doo; dien daer gheen schaduwe en is/ ende de hitte treft soo ghetwelidich/ dat sp veel siekten verooflaecte: ende hoe-wel men dickwils van meynighe is ghetweert om een andere ghelegenthejdt te verkiefen / ende dese te verlaeten/ soo en is het selve tot noch toe niet in 't werck gheselt/ doo; dien het

tinueren daer moepelijck ende kostelijck valt; ende dat de eerst aen-leggers van de plaetse langh doodt zijnde/ daer heden-daeghs niet en woenen dan koop lieden/ die af ende aen baren/ ende daer niet langher en blijven dan tot dat sy haren handel hebben ghedaen/ ende rijkdom vergadert. Ontrent de Stadt loopt een rievier welck haer oorspronck heeft upt de berghen/ ende daer komen veel klippe beecken in: aen dese rievier zijn veel landt-sijpelen ofte bouwterijen gheleght (die de Spaegniaerden Estancias noemen) ende daer woijt veel grof vee ghelwedt/ doo; dien de grondt daer toe seer bequaem is. Daer waflen veel vruchten van Spaegniën/ als o:agne-appelen/ citroenen/ ende andere; ende de vruchten van de lande vallen daer oock seer goet; als daer zijn wel rieckende Pinnaes, Platanos, Guayavas, Caymitos, Aguacatos, ende dierghelijcke. De Stadt is altydts wel doo; sien van alderhande lichtsicht/ doo; de verbersinghe die daer wert ghebracht hejde upt de jupdt-zee ende van de nooydt-zee; daer en waft gheen koezen ofte tawel/ maer wel Maiz; het meel woijt daer doo; gaens van Peru ende oock upt Spaegniën ghebracht: de rievieren gheben veel visch/ ende de zee heeft oock seer goede visch/ hoe-wel different van de gheene die by Spaegniën ofte dese quartieren valt; langhs de strandt tot dicht onder de sijpelen van de Stadt/ bindt men een sooyte van seer klippe zee-sceckens/ welcke sy noemen Chucha, ende men bindt daer van seer groote menichte; men ghelooft dat upt o:laecke van dese sceckens de Stadt eertijds aen dit quartier is gheleght/ doo; dien de Spaegniaerden haer verseckert hielden gheen hongher te lijden soo langhe sy dese sceckens hadden. Ontrent de palen van dese Stadt/ is weynich oft gheen volck van de in-geboornen van de lande/ doo; dien die al doo; siecke (so de Spaegniaerden seggen) ende anders zijn om-komen. Daer wertt enen grooten ende seer rijken handel ghezeben in dese Stadt/ doo; dien daer van de kulle van Peru ende Chili, ende elders upt de jupdt-zee aen-komen de schepen ende barcken met goudt/ silber/ ende andere koopmanschappen; ende van de nooydt-zee worden daer ghebracht alderhande koopmanschappen van Europa, die upt Spaegniën met de bloet op Terra Firma worden ghebracht te Puerto Belo, ende van daer te lande ofte langhs de rievier Chagre naer dese Stadt/ om van hier naer Peru ende vele andere plaetsen aen de jupdt-zee ghelegghen/ af-ghelcheept te worden. In dese Stadt zijn ordinarij ses hondert burgers ofte daer ontrent/ (naer 't segghen van Herrera) den meedendeel handelaers ofte koop-lieden: neffens de Koninghlijcke Audientie/ resideren hier mede de ontfangers van des Konings tollē ende andere in-komsten: daer is een Cathedrale kercke/ wiens bisschop suffragan is van den Artz-bisschop van Los Reyes, ofte Lima: Daer zijn oock dyp kloosters van Bonnicken/ Dominicanen/ Franciscanen/ ende de la Mercede. De haben van dese Stadt is redelijck/ hoe-wel de schepen met het leegh water op d:ooogh blijven sitten/ ende daerom soo blijven sy in de somer op 't black leggen/ en in de winter loopen sy in de haben Perico, welck twee leguen van de Stadt leght. Men soude een bequaemer ghelegentheyt/ gesonder ende heer gheselde plaetse konden vinden tot de contractatie tusschen hejde de zee sonder verre te verstrecken van dese plaetse daer de Stadt nu leght/ van de redenen waerom dat het argher blijft/ hebben wy hier voer verhaelt. Dit voer-gaen de hebben wy nu by een ghebracht upt Pedro de Cieca, ende Herrera.

Het derde Capittel.

Pertinente beschrijvinghe van de Stadt *Panama*, ende alle aen-komsten; door *Juan Baptista Antonelli* Ingenieur, ghesonden aen den Koningh van Spaegniën; ghelijck het selve by *M. Richard Hakluydt* is ghesteldt in de Engelsche voyagien.

Panama (leght sy) is de principaelle Stadt van dat ghebiedt: is ghelegghen arghien leguen van Nombre de Dios, aen de jupdt-zee/ op de hooghte van neghen

neggen graden by noorden de linie. Daer zijn d'yn kloosters van Monicken / ende een collegie van Jesuiten / ende de Koningshijcke Audientie woort hier ghehouden. De Stadt is gheleghen dicht by de zee aen een zand-bape / soo dat de eene zijde van de Stadt omringht is by de zee selfs / ende aen d'ander zijde by een arm van de zee / welck by de duplent roeden te landt waert in strect. Heeft d'yn hondert en vijftich huplen / al van hout ghetimmerd / daer zijn ses hondert in-woonders / ende acht hondert soldaten met het volck van de Stadt / ende vier hondert Swarten van Guinee, waer onder eenighe by-lieden zijn / daer is een ander stedeken ghenaemt Santa Cruz de la real van Swarten Simerons, die meest ghebyrckt woerden in V. M^e dienst / zijn hondert in ghetal / ende dit stedeken ofte vleeke leght een legue van dese Stadt / op de kant van een groote riviere / een legue van de zee / ende recht tegen over de haven van Pericos. Naer daer en is gheen rekeninge ofte vertroutwen op dese Swarten te maken / maer moeten ons daer voorsichelijck vooz wachten / want zijn ons doot-byanden. Daer zijn d'yn bysondere wegen om aen dese Stadt te komen / (beijden de zee) dooz de welcke de byandt die kan bespynghen. De eerste is langhs de brugge / welck ghelept is over de rivier / aen de eene zijde van de selve leght een kreek / soo dat dese zijde van de Stadt heel sterck is / dooz dien 't al sachte ende modderige gronde is / daer men in gheender manieren op gaen en kan. Ende recht tegen over leght de riviere / welck is als een grachte / ende aen de ander zijde van de riviere leght een groot lark ofte pan / welck de gantsche winter ende een deel van de somer vol waters is / soo dat dit quartier van de Stadt met wepnigh soldaten ghenoech kan betwaert werden. Het meeste ghebaec van de Stadt te over-ballen / is langhs de wegh welck komt van Nombre de Dios, want al dese wegh is sacht / ende gheen boschagie / ende twee duplent roeden van de Stadt leght noch een rivieren welck sy noemen Lavendera, daer de houten ghetwoon zijn het lijnwaedt te gaen wasschen. Dit rivieren loopt in de vooz-scheyven kreek / in sulcker voeghen als ick V. M^e hebbe verwoont / ende de riviere ghepasseert zijnde / hebt ghy een rechte callepe-wegh. Den anderen wegh die naer de Stadt loopt / is leegher naer de zee toe / by een kleinen brugge / legghende in de wegh die men daer gaet naer de haven van Perico. Dese twee weghen en konnen niet betwaert werden / dooz dien het aldaer elken gronde is / ende wepden. Op de oock zijde van dese Stadt zijn V. Me Koningshijcke huplen ghetimmerd / op een rodde die dicht op de zee leght / ende hellen naer de zee toe / ghelijck 't landt. De Koningshijcke Audientie werdt in dese huplen ghehouden / de ghevanghenisse is daer mede / ende al V. M^e schat werdt hier oock betwaert. Daer woonen in dese huplen V. Me Thesozier / den President / ende d'yn Rechters / ende den Procureur / alle dese woonen in dese huplen / met de reste van V. Me Dienaers, welck zijn ses huplen / behalven dat van den President / alle woon-huplen / ende neffens aen den anderen ghetimmerd op de vooz-scheyven rodde / sy zijn alle van hout ende plancken ghemaect / ghelijck mede de andere huplen van de Stadt. Ende alwaer de ghevanghenisse ende de groote hal staet / die plaetse kan seer wel ghesterckt werden / dooz dien sy daer soo wel naer legghen / als wensende ghebouwt naer de zee toe / ende dat daer sekere klepne klippen legghen / die met leegh water boven komen / ende drooghe loopen / ende sommighe werden oock met het hoogh water ghesien. Recht over de vooz-scheyven huplen naer het oosten / leght een Eplandt ontrent vijf hondert roeden van de selve / hebbende de ghedaente ghelijck als een halve maen / ende in deser voeghen loopt het al langhs henen tot by het vaste landt / oock soo leght over dese huplen de haven daer alle de schepen zijn ghetwoon op ancker te legghen / naer dat sy haer last hebben op-ghebrooken / Want als sy haer ladingh noch in hebben / soo en konnen hier niet dan klepne barcken in-kommen / ende met het leeghe water soo sieten alle de schepen op het drooghe / ende soo is al de spacie by de dertich roeden van dese huplen / ende recht daer teghen over

leght de Stadt. Doen de tijdinghe quam in dese Stadt van de Piraten, welck ghe-
 komen waren op dese kusten / soo gheboodt de President ende Rechter / dat daer
 een schanse soude woorden ghemaect / rondom met trenchen / al van houdt / tot
 bescherminghe van dese Stadt / ende tot bewaringhe van V. M.^e schat. Oock soo
 dede V. Me Officieren Venta de Cruzes fortificeren / inghelijcks de Chagre, ende
 Quebrada, ende verstercken 't guarnisoen van Ballano; want dit zijn al plaetsen
 daer de vbandt kan landen / ende by desen middel 't landt gantsch berooven.
 Daer zijn dyp sonderlinghe plaetsen / waer doo; de Stadt sonder waerheyt by de
 zee-roovers kan veroveren ende gheplondert werden. De eerste aen de nooyt-zee /
 in een seckere plaetse welck leght veertien leguen van Nombre de Dios, naer het
 oosten / ghenacmt Acla, van waer eens boog; desen seckere ooploghs-lieden gheko-
 men zijn in de jupdt-zee. De tweede plaetse is Nombre de Dios, hoe-wel dit een
 slinne plaetse is / en quade wegen / vol waters / ende een sijckerigen wegh; want
 dyp deelen van 't jaer rept het landt-volck doo; dese waterighe weghen / ende doo;
 een anderen slinnen wegh / welck is over seckere robben ende berghen / die sy
 moeten op-klimmen / 't gheberghte van Capira ghenacmt / by de dyp quarten van
 een legue hoogh / soo dat wy met weynigh volcks de vbandt hier konnen weder-
 staen: van de in-woonders van dese quartieren seggen dat dese wegen in de somer
 wel gebruyckelijck zijn sonder sijck ofte water. De derde aen-komste is langhs de
 rievier Chagre, welckes mondt leght achtien leguen van de haven van Nombre
 de Dios naer 't westen tot / alwaer sy in de nooyt-zee loopt; dit is de plaetse welck
 de in-woonders van Panama meest vresen / want men kan de rievier op-ko-
 men tot Venta de Cruzes tot / ende soo boogts trecken naer dese Stadt / welck zijn
 vijf leguen weghs. Op dese rievier baren booten ende barcken die het ghetwisch-
 te van dyp hondert ende vijftich quintalen konnen voeren; dese voeren de meeste
 koopmanschappen welck van Spaegnen werden ghebracht om naer Peru ver-
 voert te werden; van Venta de Cruzes werden sy ghevoert naer Limarer, welck
 zijn dyp leguen / al seer goede wegh / naer het segghen van de in-woonders / ende
 soo eenigh ooploghs-man wil besoecken om te komen in dese zee / die kan licht-
 lijck dese rievier op komen tot Venta de Cruzes tot / ende van daer trecken naer
 dese Stadt; ende soo de vbandt wil / hy kan syn pinassen al ghemaecte in flux-
 ken mede brengen / ende die daer aen een setten ende op-maecten / ghelijck daer
 geseght woort dat Francis Draeck eens soude ghedaen hebben / ende kan ons soo
 besp;inghen beyde te water ende te lande. Ende alsoo het mercken-deel van ons
 volck koop-lieden zijn / en willen sy niet verchten / maer haer selfs ende haer goe-
 deren berghen; ghelijck men boog; desen in andere plaetsen van Indien wel ghe-
 waer is ghewoorden. Derhalven soo het V. M.^e goet bindt dat dese huplen ghe-
 fortificeert werden / aen-ghesien sy staen in een bequaem ooyt / ende soo daer een
 subijte alarm mocht komen / konnen de in-woonders haer goederen hier in vluch-
 ten / ende soo de vrese boog; de vbandt ontgaen: oock soo wil dit een seckere plaet-
 se zijn tot bewaringhe van de schatten die van Peru komen: want alle de zee-roo-
 vers ende rebellen / die hier in dese quartieren gherooft hebben / hebben altyds
 ghetracht dese passagie te stoppen / om doo; desen middel te beletten den handel
 met Spaegnen / ende volck hier te legghen om V. M.^e thesloo; te onder-scheppen
 ende te verhindern datter gheen naer Spaegnen en mochte ghevoert werden:
 daerom soo is het hoogh-noodich dat V. M.^e dese plaetse sterck laet besetten. Dese
 plaetsen in deser voeghen ghefortificeert ende wel beset zijnde / soo sal V. M.^e het
 goudt ende silber dat van Peru komt / seckerlijck 't hups ghebracht konnen wer-
 den: ende alle koopmanschappen sonder eenigh ghevaer upt Spaegnen naer
 dese plaetse ghebracht worden. Ende indien moghelijck in dese quartieren eeni-
 ge rebellen teghen V. M.^e souden komen op te staen / (welck Godt verhoede) / ende
 hen te voegghen by de zee-roovers / soo en heeft V. M.^e niet te vresen / als sechtis
 dese plaetse ende Puerto Belo wel sterck beset is; want in dese haven zijn altyds
 thien

thien ofte twaelf barcken van byfchich oft felfich baten 't fluck/ die in dese ftadt toe-
behooren. Soo dat indien eenighe van dese plaetsen fouden mogen verrast wo-
den / V. M^e gheen bequaem plaetfe en heeft om fyn foldaten te landen als dese /
want fpe en hebben dan maer achthien leguen te marcheerem ober het lande/ ende
konnen dan dadelijck 't fchep verdoert worden naer de plaetsen daer fpe van noo-
de fouden zijn. Op alle de kufte van Peru en is gheen haven daer foo veel fche-
pen zijn als in dese / ende te Lima daer oock eenighe fchepen ende barcken toe-
behooren. De haven dus open blijvende fonder eenighe befcherminghe / foo kan
eenigh oorlogh-fchip hier licht komen tot dese plaetfe dooz de ftate van Magel-
lanes, ende hier aen-komen recht in die tijdt/ wannere de barcken van Peru hier
komen met V. M^e goudt ende filber: want dese barcken byenghen fomtijds
wel vijf ofte zes millioenen; ende de bypandte kan kornen ende nemen al dese fchat/
fonder dat fpe een man foudt konnen verliesen/ want hier en is niemant om
wedert-ftandt te doen: maer dese plaetfe fter sterck ghemaectt zijnde / foo kan de
fchat in het fort gheberghet werden. Daer is een trenchee gheleght om V. M^e
fchepen/ welck al van houte zijn ghemaectt/ op de oerale booren verhaelt; ende
kan foo blijven tot dat V. M^e het anders ordneert: ende V. M^e volck kan met
den bypandte verchten / legghende achter de felfe trenchee: ende daer is oock ordt
ghegheben om een platte form te legghen op de effen gronde/ ende dan daer
foo veel gheschuts op te legghen / als tot verfeckeringh noodigh ende bequaem
fal ghebonden werden. Soo het dan V. M^e gheliefde / men konde hier een fchan-
fe ofte fort maerken aen de landt-zijde / met trencheen rondom / ende miffelen
het op met fteen / want hier is een plaetfe alreede beedigh / ende p:ovifie van
alles dat daer toe van doen is; ende foo konde dese ftadt feckerlijck betwaert
zijn: want wat de zee belanght daer en is gheen dangier met allen / dooz dien
het water waelt twee-mael des daeghs / ende wannere het water ghe-
ballen is / foo is het al modderighe gronde ende rodfen / foo dat den bypandte in
gherenderfpe manieren daer ober en kan blotten met een leegh water / om aen
de ftadt te komen; ende het ftreckt hem van het Eplandt tot aen de byugghe
ghenaemt Paira. Twee leguen van dese ftadt leght een ander haven ghenaemt
Perico, welck waert aen: dit is een fter befoeten haven / upt-oorlaetke van
by Eplandekens die daer te famen komen / in forme van een halve maen;
fpe legghen wel een half legue van het vafte landt / ende befluyten foo de
gantfche haven; het vafte landt is fter hoogh / ende de Eplandekens en zijn maer
tamelijck hoogh / daer is abundantie van verfeh water: oock foo en is tot noch
toe gheen fchip vergaen in dese haven / want daer is feven baden waters met
het hoogh-water/ ende by oft hier met het leeghe; daer is fter goede ancker-gront/
ende als fpe de fchepen befoerken willen ende ealefaten / foo konnen fpe die om hoo-
ghe halen. Alle de fchepen ende bercken die met goudt ende filber van Peru ko-
men/ fette 't eerft in dese haven/ ende foo fpe contrarie windt hebben/ en konnen in
de haven van Panama niet komen: ende alfoo dese haven gantfch gheen befchut en
heeft om dese bercken daer legghende te befchermen: foo foudt een oorlogh-fchip
hier lichtelijck konnen in-komen / ende alle de bercken nemen ende berooben;
want alle dese bercken die in de zupdt-zee baren/ en boeren gheen gheschudt/ noch
en hebben niet foo veel als een rapier om haer felfden daer mede te betweeren. Van
dese plaetfe tot Venta de Cruzes en zijn niet boven vijf leguen; foo dat indien ee-
nighe p:naffe daer foudt komen te arriveeren / fpe fouden fonder twiffel al het the-
fooz dat in dese bercken is / konnen berooben / dooz dien fpe van de ftandt niet
en konne ontfedt werden / dooz dien het een eplandt is/ ende toe- blucht van alle
fchepen ende bercken. Soo het V. M^e gheliefde / hier konde een fortien gheleght
worden op 't middelfte eplandeken/ ende gheschudt gheplant / ende dit konde ghe-
fchieden met luttel kofft/ dooz dien op 't Eplandt ghebonden wordt alles wat daer
toe noodich is/ ende foo foudt de ftadt ende haven beede heel wel verfeckert zijn.

Daer is noch een ander aen-komste om in de yndt-zee te komen/ ghenaemt Rio de Francisca, welck leght aen dese zijde van Cabeça de Cativa, ende dese rieb iere komt in een ander ghenaemt Caracol, ende is byf leguen van dese Stadt; de Simerons hebben eens een Frans-man doo? desen wegh hertwaerts ghebacht.

Het vierde Capittel.

Van de Stadt NOMBRE DE DIOS.

DE tweede Stadt van dese provincie was ghenaemt Nombre de Dios, ende hoewel deselve nu gheruineert is / ende verleght op Puerto Belo, soo sal het noodich zijn dat wy van de selve handelen om de havenen/ende de ghelegenthepe van 't landt daer ontreut te verstaen: te meer om dat daer seer different wo?dt van ghelchereben; alle de Spaensche Schryjvers seer klaghende over de onghelonthepe van dese plaetse. Ende Herrera seght in syn historie / dat het volck welck daer gheslo?ven is / een ontelbaere menichte is / doo? dien de selve Stadt om-ringht is van seer leeghe ende dorrich landt / ende is alleen dus langhe blijven staen om de goethepe van de haven. Sir Francis Draeck nam dese Stadt in inden jaere vijftien hondert ende vijf-en-meghentich / den seven-en-twinrichten December. De beschryjver van syn vopagie seght: De Stadt was groot/ende hadde byer de straten / seer hooghe hupfen / al van houdt ghetimmert / ende een schoone ende groote kercke / inghelijcks van houdt ghemaectt. De Stadt is ghelegghen op een waterighe grondt / ende seer veel reghens onder-wo?pen/ende over-sulcks soo onghelont als eenighe plaetse in gantsch Indien: daer wassen veel o?aegrien / Platanen, Cassavi wozelen / ende dierghelijcke vruchten; doch ghebaerlijck om te eren/doo? dien sy sware siecken veroo?saecten. Boven de Stadt stont een meulen; ende op den top van een ander bergheken in de bosschen ghevlucht waren. De reede van Nombre de Dios is seer goet/maer aen be?de zijden / soo ghy komt om voo? de Stadt te ankeren/leght een rif van rotsen/doch daer en is gheen ghevaer/ doo? dien men die sien kan / ende magh ankeren tusschen be?den oft binnen 't rif in d? oft vier badem waters / ofte bupten 't rif in acht oft thien badem / daer noch het casteel / noch 't fort u ernigh hinder soude kunnen doen. De Enghelichen verbranden de gantsche Stadt / met al de be?kens ende fregatten die sy daer bonden.

Den Ingenieur Baptista Antoneli schryjft van dese Stadt aen den Koningh van Spaegnien in den jaere 1587 aldus:

Nombre de Dios is ghebout aen een zandt-bap dicht by de zee; het is een stedeken van outrent dertich familien: haer hupfen zijn ghebout van hout / ende 't meeste volck dat ghy daer seht zijn byende/komende daer den eenen dach/ende den anderen weder wech treckende; 't isser vol gheboomt / ende eenighe plaetsen van 't landt zijn ghesladiich over-deckt met water / upt reden van den ghesduertigen reghen die op 't geberghte valt. 't Is een summe haven / ende daer en is gheen goet water; ende sy leght open voo? noo?delijcke ende oostelijcke winden / welcke ghe-duerigh op dese kuste waepen: veel van de groote schepen die aen dese plaetse komen / breeken wel half haer last tusschen be?de de rissen / om dat daer maer wepnich diepte is in de haven selfs: ende naer dat een schip zijn half last ghydt is / soo gaet het naer de tweede rots / ghelijck by de teekeninghe te sien is / maer klepnder schepen komen met al haer last / tot aen een ander klippe aen de west-zijde. In dien de windt komt noo?dt ofte noo?dt-west te loopen met een storm/soo zijn

de

de groote schepen die aldaan op de reede legghen / ghenootsaecht les anckers boozt
upte hebben / ende dat om dat sy de kabels niet en doorden ghenoech bieren / we-
ghen de zanden ende rotsen die op beyde de plaatsen legghen: soo dat de schepen
gheweligh arbeiden in dese haven / doot dien daer een holle zer gaet / wannet
het vuyl weder maect / ende dickwils byrecken de kabels / ende de roers woorden
upt-gelicht / doot dien daer soo wytmighwaters is / ende soo hollen zer. De Stadt
is wel ghetimmerd ende wel ghelegghen / dat de haven maer goet waert / legghende
aen de oost-zijde op een rots / daer men een sterck fort soude konnen legghen tot
bescherminghe van de haven / maer aen-ghelien het een sterck haven is / en on-
diep waeter, soo houde ick het noodeloos dat V. M^e eenighe kollen soude doen om
dele plaetse sterck te maken / maer dat daer alleen een trencher werde ghemaect /
van aerde ofte klep / waer mede de in-woonders hun-selven moghen vertween /
trghen dyp ofte vier schepen.

De Stadt van Panama is achthien leguen van hier: de weghen derwaerts zijt
wonder quaet / nochians woijt al 't silver doot dese wegh ghebracht naer Nom-
bre de Dios, soo wel V. Me Thesoor / als dat van particulieren: Intghelijcks
de meesendeel van de koopmanschappen die naer Peru werden ghevoert / wer-
den ghebracht naer de rievier Chagre, welck is by de achthien leguen van dese
Stadt / ende werden dese rievier op-ghebracht tot een herberghe ofte loodge ghe-
naemt Venta de Cruzes, by leguen van Panama, ende soo boorts te lande met
muplen. Den hooghe wegh die van Nombre de Dios naer Panama gaet / kan
lichtelijck ghebetert worden met desen te stoppen / ende een anderen weder te leg-
ghen op de zijde van eenen bergh. Dese Stadt legh op neghen graden ende een
derde. Indien V. M^e ghelieft oorde te gheben dat dese Stadt werde af-ghebroor-
ken ende op nieuws getimmerd in Puerto Belo, soo moet daer een nieuwe wegh
gemaect worden doot 't geberghe van Capira, doot dien d'ander wegen gantsch
vuyl zijn / ende konnen met wytmigh onkosten gheslopt ende op-ghebroken wor-
den / ende het kanael van dese haven kan ghevolt werden / met het sincken van de
oude schepen die jaerlijcks hier ghesloten worden / ende een deel steenen daer in te
werpen: dan hier is groot ghebreck van steenen / om de schepen mede te ballasten /
soo dat sy ghenootsaecht zijn te loopen aen een Eplande ghenaeemt Isla de los Ba-
stimentos, die is een leet noodigh dingh in dese landen / als ick by experientie heb-
be bevonden.

Dese beschrijvinghen van de Engelsche ende Spaensche / loopen soo wat tegen
den anderen doch 't schijnt desen Baptista Antoneli de Stadt ende haven van Nom-
bre de Dios wat leetijcker heeft af-ghemaect / doot dien sy de Koningh wilde ra-
den de plaetse te verlaten / ende een ander te kiezen; 't welck naerder-handt is ghe-
schiet / als Herrera ghetuyghet / legghende: Dese Stadt (Nombre de Dios) is doot ^{d.i.l.j.}
't bevel van den Koningh Philippus de tweerde, (dewijl ick dit schryve) met advijs ^{c.j.}
van de President ende Raden van Indien ghepopuleert / ende verleght naer
Puerto Belo, doot de industrie ende arbeidt van den Ingenieur Baptista Anto-
neli, die het selve langhe hadde ghetraden / ende de experientie begint te sjoonen
dat men wel ghedaen heeft van plaetse te veranderen.

Het vijfde Capittel.

Van de gheleghentheydt van PUERTO BELO, uyt het Raport
van Baptista Antoneli.

Puerto Belo legh by leguen van Nombre Dios naer het westen toe: is een leet
bequame haven / waer leet veel schepen konnen legghen / heeft goede ancker-
grond: want dicht by strandt sulc ghyp vinden byt ofte les badem waters / ende in 't
midden van de selve haven twaelf leet goede ende supbere gronde ofte landt / son-
der enighe barcken ofte rotsen: daer zijn twaelf klepne rievierkens ofte beken
die

die tot dese haven bejoozen/ ende al in een komen / soo dat de blote tot allen tijden haer van versck water kan versien/ soo wel als sy sefs willen. Oock soo is in dese plaets veel hout om schepen te timmeren/ ende steen om ballast in te nemen: oock soo en heeft sy gheen dangier in 't in-komen/ als alleen wannere de windt welk is / welck seldom ghebeurt op dese kust. De winden welck meest waepen op dese kust zijn noo:delijcke winden/ende zijn ghevaerlijcker ende schadelijcker als de oostelijcke winden. Binnen dese haven leght een kleyn krelle beschut booz alle winden; dese krelle is ontrent vijf hondert roeden langh/ ende soo breedt/ ende het in-komen is ontrent d'p hondert roeden wijde/ ende vier badem ende een half diep/ dan meer inne-waert zijn ses badem waters / al wasighe ende sijckerighe gronde/soo dat de schepen/ al komele op de gronde te sitten/ geen schade en konnen lijden/ ende het ebe ende bloept daer als ick V. M^e reede heb gescherben. Daer ontrent is oock een supbere kust/ soo dat een schiptot eenige tijt het mach setten buyten de haven. Dese haven is om-eingelt van boschjaghe/ ende aen 't eynde van dese haven is secker verboncken land/ welck luyt kan op gheb:oorcht/ ende een dijk daer om geleght worden/ ende wil dan seer bequaem zijn om beesten te weyden: want dat is de principaelle saecke welck een stad van doen heeft/ ende van weyden is by Nombre de Dios groot ghebeert/ soo dat daer gansck gheen veer kan ghetwerpt werden/ ende 't bleefck wo:dt daer merck ghebracht van Panama: oock soo is naer 't zijden een seer goede plaetse/ daer de stad konde ghebout worden op sekerre effen gronde/ leggende aen de boert van sekerre berghen die niet seer hoogh en zijn; ende in dese plaetse loopen d'p rievierkens van seer goet ende versck water/ ende daer is goet jaer-landt om Maiz ende andere granen te winnen. Hier ontrent zijn oock groote steenen om leem van te maken/ hoe wel top noch niet besocht en hebben die te maeken. Men heeft hier alles wat noodich is tot het bouwen van een stad/ daer uwer Majesteits bloten konnen rijden sonder eenigh ghebaert/ ende 't is een seer ghelondt quartier/ ende de gronde is al steenich daer de stad soude gheleght worden: ende op dat het reggen-water/ welck valt van 't gheberghen gheen schade en doe aen de stad/ soo soude men een groote pan maeken aen de boert van 't geberghen/ om 't water te ontfanghen/ ende boozts naer zee te leyden. Soo het V. M^e gheliefde / 't waer goet dat de stad Nombre de Dios wierdt verleght in dese plaetse: ten kan niet kostelijck vallen booz de in-woonders/ doo: dien de huplen al van hout zijn ghemaect/ welck sy verdre konnen veroberen/ als mede de rishelen van haer huplen. Als V. M^e soude ghelieven dat de stad Nombre de Dios verleght soude werden aen dese haven/ soo soude booz eerst de hooghe wegh ghemaect moeten worden/ ende dan de kercke ende 't contractatie-hups in Nombre de Dios af-ghebroocken/ ende hier van nieuws getimmeret/ ende dan diende V. M^e te gebieden/ dat alle de schepen ende bloten hier in Puerto Belo haer goederen souden komen lossen/ ende dat de koop-lieden ende facteurs die nu haer te Nombre de Dios onthouden/ hier op 't nieuws souden pack-huplen komen timmeren/ om de goederen in te ontfanghen: soo sal de plaetse in korten tijt van volck booz-sien wesen. Op dat de selve haven ende stad te beter be-waert sy/ sal 't noodigh wesen/ dat aen 't in-komen van de haven/ op den top van eenen bergh/ welck noo:dt-waerts leght/ ghemaect werde een kleyn vier-kant fort/ daer men vier oft vijf stucken geschuts op kan legghen/ ende ses man daer op laten waken: dit bestelt zijnde/ en sal 't niet noodigh wesen eenige bozder beschuttinghe te maken/ doo: dien 't land vol klippen is/ ende goede weeghen/ ende dat de haven ronde om met boomen beset is. Inghelijck aen de ander zijde een kleynen coo:yn te maken op de wijde van een fort/ daer acht stucken op konden leggen/ ende vijf en-twintich man om 't selve te bewaren: dit fort sal van meerder importantie wesen doo: dien 't geleght sal worden aen de zijde van de stad. Aen de noo:dt-zijde een wepigh bozder van dese plaetse is een krelle daer goet anekieren is in acht badem waters/ soo dat het fort gheleght zijnde in de booz-noemde plaetse/ niet alleen

alleen de Stadt sal beschermen / maer oock de vbandt beschadighen; ende de kuste bevijsden/ beneffens een punct landes/ welck oock ende weest streckt/ ende reyckt tot het Eplandt Buenaventura. Ende ghenomen 't soxt welck is ghetimmer aen d'ander zijde/ quame te verballen/ ofte by de vbandt in- ghenomen te werden/ soo kan men niet dit tweede de Stadt eben-wel ghenoech beschermen/ want met twintich musquetiers te legghen op een bergh welck ober het soxt leght/ sal men een grooten hoop vbanden ghenoech af- keeren. Dese haben leght op neghen graden ende een derde. Men konde de wegh welck naer Capira loopt/ stoppen; ghehlyck oock de restende weghen die van Nombre de Dios naer Venta de Cruzes loopen/ want de swarten Simerons hebben my verklaert dat desen wegh niet seer moeyelijck sal wesen/ want hoe- wel daer veel waters is in de winter/ soo dwooght het doch in de somer op; ende daer het niet op en dwooght/ daer konde men een strate legghen; daer is steen ende houten ghenoech daer toe dienende; dese wegh konde ghemaectt worden met het gheene V. M^e in Panama ende Nombre de Dios ontfanght vooz tol/ welck jaerlijchs twaelf oft veertighen duplent Pezos bedraeght/ ende konde tot maecten ende onder-houden van dese weghen strecken.

Het teltste Capittel.

Van de nieuwe Stadt by P U E R T O B E L O gheleghet, ende hoe de selve is in- ghenomen gheweest by de Enghelsche; ende van de Stadt N A T A.

In 't vooz- gaende Capittel hebben wy de ghelegenthejde van Puerto Belo upt het rapoxt van Baptista Antoneli vernomen/ ende wat hy daer ober den Koningh van Spaegnen was radende; Desen raedt is by den Koningh goet ghebonden/ ende doo; bevel van den President ende raedt van Indien in 't werck geleght. Men heeft daer een Stadt beginnen te bouwen/ die sy St Philippe hebben ghemaect/ als Herrera ghetuyghet/ ende den Ingenieur heeft daer een kasteel doen legghen/ ende noch een ander af- ghesleken aen d'ander zijde van de haven/ om de selve teghen alle invalsien beter te versterken. Naer dat Sir Francis Draeck, Nombre de Dios had in- genomen ende ghebestuurt/ quam hy met de blote mede in dese plaetse/ ende stiet daer ontreut van siekte. De Schijver van zijn bopagie ghetuyghet/ dat het de beste haven was die sy noch hadden ghevonden langhs 't vasse land/ byde vooz; groote ende klepne schepen; daer leght een kleyn Eplandt een lacker schreyt van 't oostelijckste punt; tusschen welcke ende 't vasse lande by oft les vadem waters is; doch 't beste in- komen in de haven is tusschen beyden dat Eplandt ende een ander dat meer weest waert leght met een rif van klippen. Sy vonden daer doen maer acht ofte thien huplen/ beneffens een groot hups daer sy vast mede doende waren/ vooz; den Gouverneur; daer was oock een sterck soxt op de water- kande begoft te leeghen met syn slanqueringhen/ ghemaectt van groote balcken ende steenen/ ende tusschen beyden met aerde ghevuult; Soo dat naer apparentie dese plaetse seer bequaem ende sterck is ghemaectt/ te meer naer dat 't volck van Nombre de Dios, naer 't verbanden van haer Stadt by de Enghelsche/ dertwaerts is ghebrachte. De koopmanschappen werden van dese plaetse naer Panama ghevoert doo; twee weghen; den eenen by lande doo; een wegh die veel bequaemer is als die van Nombre de Dios was/ ende is achtien leguen tweeghs; den anderen langhs de zee tot de riebiete Chagre, welck zijn veertigh oft veertigh leguen weest- waert aen; ende van de riebiete op tot Venta de Cruzes; ende van daer vooz; te lande naer Panama.

Dese Stadt wierdt in- ghenomen by de Enghelsche inden jaer 1601, onder het beleydt van Capiteyn William Parker die in syn blote hadde twee schepen ende een jacht ende weynigh meer als twee hondert man; hy settent onder het Eplandt de Bastimentos, ende manden daer twee pinassen ende twee sloepen/ die sy in stucken hadde

hadde met- ghebracht/ sette daer op hondert en vijftich soldaten ende voer soo hy nacht met een heldere maen de haven in: komende voer 't groote fort St Felipe daer vijf- en- dertich stukken ende vijftich soldaten op laghen / werden ghebraccht van waer sy quamen / antwoorden van Cartagena , ende gheboden zijnde te setten/ setten sy daer voer een uppe tijdes / doen voer de Generael met twee sloepen voorts / ende niet teghen- staende die van 't fort St Iago, liggende aende over- zijde van St Felipe, hem gheboden te strijcken / voer voorts tot aen de voer stade ghenaemt Triana, welck hy in- nam ende selde die in brandt, ende trock voorts over een byoercke naer de stadt selfs. ende recht op de Thersozie van de Koningh aen/ alwaer hem bejegende een corporaelschap soldaten met twee metalen veld- stukken/ die sy bemaghtighden/ ende setten voorts stoutelyck aen op de soldaten: daer- en- tuschen quamen de twee pinallen met hondert en twintich man oock aen: de Gouverneur Pedro Melendes sellich soldaten by een ghekreghen hebben: de socht haer te sluten aen een byugghe / dan twee wonden ontfanghen hebbende maecte hem sterck in een hups / welck de Engghelsche in- kregghen naer dat sy de Gouverneur noch acht wonden hadden ghegheben / ende namen hem ghebanghen; daer naer veroverden sy des Koninghs Thersozie- hups ende namen de Scrivano ghebanghen / ende wierden soo meerder van de stadt; vonden in de selve Thersozie maer neghen ofte thien duplent ducaten: alsoo daer maer leven daghen te vooren hondert en twintich duplent ducaten waren al- ghesonden naer Cartagena in twee fregatten: Sy plonderden voorts de stadt ende beschielden die dien dagh in: ende des nachts retireerden haer weder naer de schepen / sonder de stadt vorder te beschadighen / ofte in 't al- recken eenighe sonderlinghe schade van de forten te liden. Naer haer verklaringhe soo waren in de stadt twee kercken vol- tinnert / ses ofte leven kranten met hupsen / daer aller- hande ambacht lieden ende koop- lieden in woonden: by klepne fortjens nebens de stadt / beneffens het groote fort St Philippe welck leghet aen de oost- zijde; ghelyck dat van St Iago aen de west- zijde: daer zijn ghemeenlyck twee hondert ende vijftich soldaten in de stadt ende een vaendel boeghers.

Van de Stadt Nata.

S Ant Iago de Nata is een stedeken ofte blecke ghelegghen dertich ofte een- en- dertich leguen van de stadt Panama naer 't westen / op de kuste van de yndi- see / in de provincie van Nata; welcke confineert met de provincie Escoria ende Chiru, van de welcke top hier boen hebben ghelychoeken. 't Landt ontrent Nata is seer vruchtbare / black ende seer aen- ghenacm / wordt besloten van achteren met 't gheberghte van Viraca ofte Veragua, welck altyds de naem heeft ghehad van seer goud- rijk te wesen. Twaelf leguen van Nata naer 't oost- yndi- oosten was de provincie van Paris, wiens Cazique met namen Cutatura, de Spaegniaerden eertijds veel spels heeft ghemaecte.

Het lebende Capittel.

Van de Rievieren van dese Provincie.

DE principaelste Rievier van dese Provincie is die men noemt Chagre, ende oock eertijds by de Spaegniaerden Rio de los Lagartos: leghet op de hooghe- te van neghen graden ende twintich minuten by noorden de linie / heeft haer op- wateringhe in de noot- yndi- see / achthien leguen van Nombre de Dios, ende dertien leguen van Puerto Belo. Van de mont van de rievier tot Venta de Cru- zes, zijn achthien leguen; al- waer de goederen ende koopmanschappen worden ontladen / ende voorts op muplen ghebracht naer Panama, welck van daer ver- schyden is by leguen. Dese rievier heeft veel waters in den winter- tijdt. De becken die tot dese rievier behooren / zijn doot- gaens van selthien baten / ende konnen

konnen by hondert en twintich quincalen voeren : maer in de somer tijdt is daer maer luttel waters/ soo dat de bercken ghenoech te doen hebben om op te komen/ ende zijn ghenootsacker in vele plaetsen een deel van haer goet te ontladen/ ende woerden met kracht van volck op-waerts ghetoghen ; soo dat den Ingenieur Antoneli vooz-schreuen de Koningh raedde / dat daer een kleyn kasteelken aen de mondt van dese rievier soude gheleght woerden/ om de goederen komende van Puerto Belo daer in te berghen ; ende kleynder bercken te sinmeren/ om in de somer-tijde de goederen met op te voeren / latende de groote bercken vooz den winter-tijde. Ende dat daer een wogh mochte gemaectt woerden aen d'eene zijde van de rievier/ langhs de welcke men de bercken konde op trecken: de selve naer syn legghen konde lichtelijck ghemacktt woerden/vooz dien 't al essen ende sterfte gront is/ van de boomen die daer aen beyde zijden waeken / ende dickwils over diuers hanghen ober de rievier/ ende de passagie verhinderen/ moesten werch ghehouden woerden. De mondt van dese rievier is naer 't segghen van Herrera een steen-woep breed, daer is goede diepte/ ende eenigh beschut vooz de Brisas. Men vanght seer goede visch op dese rievier/ ende op het landt daerom her is oock seer goede jacht.

Men de jupdt-zee heeft men de rievier Chiepo, by welckes oorspronck eertijds veel goudts is gebonden. Daer leght noch een ander rievier by oollen Panama, die sy noemen Rio de las Balsas, daer seer goet houdt vakt om bercken ende schepen van te sinmeren ; want doen Basco Nunnez de Balboa de jupdt-zee eerst hadde ontdeckt/ ende vooz-nam de landen daer aen legghende te besoecken/ soo bereyde hy 't hout tot syn Brigantins te Acla aen de nooyt-zee/ ende bracht het ober landt tot aen Rio de las Balsas, (welende het landt hier tusschen beyden van d'erne zee tot de andere maer twee-en-twintich leguen breed/naer het leggen van Herrera) maer alsoo 't selve houdt seer haestelijck van de woymen wierde ghegeten ende berginck/ vooz dien het te naer by 't zout water was ghekozt/ soo was hy ghenootsacker by dese rievier de las Balsas op nieuws houdt te vellen ; ghelijck hy dan 't selve oock geluckelijken upt-boerde/ ende maecte hier eenige Brigantins, daer hy de jupdt-zee eerst mede bezeyde. In dese rievier komt by tijden soo grooten op-water/ dat het landt daer ontrent gantsch onder-loopt/ gelijck 't selve den vooz-schreuen Basco Nunnez de Balboa gebeurde/ soo dat 't volck hem moeste salveren op de boomen/ ende konden haer noch quadjelijck ghenoech vooz 't water bezeyden; welck een goede waertschoutwinghe is vooz de ghene die in toe-komende tijden op dese rievier pers souden mogen atteneren. Daer zijn noch diverse andere rievieren aen de jupdt-zee ghelegghen tot dese provincie behoorende / van de welcke wy tegenwoozdigh niet bysonders en hebben kommen upt-binden/ ende sullen derhalven die alleen aen-roeren als wy sullen spreken van de kust ende andere ghelegentheden van dese Provincie.

d.a.l.a.
c.13.

Het achtste Capittel.

Vande Rievier DARIEN, ende de Provincie.

DE Rievier Darien leght in 't innerste van de Golfo die de Spaegniarden noemen de Vraha, ende is het schept tusschen de provincie ofte audientie van Panama, en de provincie van Cartagena; is gelegen aen de wel-zijde van de selve Golfo, ende aen de rechter-handt/ so ghy die in-komt/ is een groote rievier ende van seer goede ende versh water. Vande rievier heeft de provincie van Darien haer naem/ welcke provincie ons by Herrera wordt beschreuen in volghende maniere. De ghetempertheit van de provincie Darien is wonderbaer/ want de menschen/ comcommers/ ende dier gelijcke vruchten woeden daer vol-komen rijp twintich daghen naer dat het zaed in de aerde is ghewoepen; ende insghelijcks alle andere moes-kruyden. De wijngaerden ende boomen geven haer vruchten

d.a.l.a.
c.14.

E e

alsoo

alſoo ſpoedigh als in Hiſpaniola. 'T landt hadde veel aengename boom-brych-
ten / gheſondt ende aenghenam om te eten: den boom Guarabana bynght een
brychte booyt gelijk de limoenen ofte citroenen/ende by naer van de ſelbe ſmaeck/
ſeer aenghenam om te etten: daer is een anderen boom die ſp noemen Horios,
welck een brychte gheeft als Myrobalanos van ſeer goede ſmaeck: Gomara in de
beſchrybinge van deſe provincie noemt den boom Hovo, ende ſeght dat ſyn brychte
is geel ende van maekfel als een kerſe / dat een groote ſtem heeft ende weynigh
blesſch; daſſe geſont is om eten/ dan quaebt booy de tanden om de ſteens wille;
dat deſen boom een water upt- gheeft dat ſeer aen-ghenam en geſont is om byne-
ken. Men heeft daer veel pijn-noten/ ende daepen; doch de daepen en zyn niet
goet om te etten / dooy dien ſp een wilde ſmaeck hebben. Petrus Martyr voeght
hier by den boom Mamays ghenamt/ die een brycht booyt-bynght als oagnie-
appelen / welcke de ſmaeck hebben van de meloenen: Gomara ghedenckt mede
de Mamay, ende ſeght dat het een ſchoonen wel ghetopten boom is/ by naer als de
noote-boom/ende dat ſyn brycht groot ende rondt is/ van ſmaeck als de perſen;
dan dat de kerſten heel bitter zyn. De grondt bynght oock van ſelvs booy: ſeer
goede Baratas, welck wo;telen zyn dooy de beſchrybinghe van andere ghenoech
bekent. In deſe provincie worden veel leutoen ghebonden / doch klepnder als
die van barbarien/ ende niet ſoo ſoudt ofte wyrdt; luppaderſ ghelijck die van
Africa, ſeer ſel/ doch en beſpyngen de menſchen niet als wel de tigren ende wilde
katten grooter als tigren/ende wel ſoo ſnel in 't loopen; oock boſſchen/ inſgelijck
klepnder ende van ander couleur; depnen ſoo groot als een middelbaer muſ/ ſon-
der hoozen/ konijnen ende haſen/ klepnder als die van Spaegnen; ſimmen ende
meer-katten van ſo beelderhande ſooyte dat het te verwonderen is en meer byende
dieren/ doch onder alle woyt ons een by Petrus Martyr ende Herrera beſchreven:
is een beeste ſoo groot als een oſſe / hebbende een ſnabel als een oliphant/ hant als
een os/ ende klautwen aen de voeten als een perre/ ooyen als een oliphant/ doch niet
ſo groot ende byet. In een van de riebieren welcke vallen in deſe Golfo de Vra-
ba, welck ſp noemen Rio Grande, dooy dien ſp wel twee leguen wijdt is/ bindt men
menichte van crocodilen/ende aen de kant van deſe riebier/ welck ober-loopende
veel poelen ende moeraſſchen maeket/ vint men veel ſaplanten ende parutoen van
heel ander couleur als die van Caſtilien/ ende ander gebogelte ſeer goet ende aen-
genam om 't eten: men heeft daer oock papegapen van diversche couluren: ſchoo-
ne arenden ende valcken/ ende diergelijcke vogelen meer. Doch daer is een ſchade-
lijck gebogelte van bleer-muſen/ die de menſchen in de theenen van de voeten/ en
vingeren/ ende elders byten/ ende haeren beet is ſeer ſenijnigh/ ende laet veel bloets;
de remedie daer tegen gebonden/ is 't bloet te ſchelpen met zee-water / ofte met heet
aſſchen: men heeft daer oock ſeer veel ſlangen ende ſerpenten die ſeer ſenijnigh zyn/
ende diergelijcke dieren meer. Om weder te keeren tot de riebier Darien ſelvs:
Petrus Martyr getuyghet dat het maer een ſmale en ondiepe riebier is/ ſo dat daer
niet als eendoen en konnen op baten: maer de riebier hier bozen arm- groert/ die ſp
noemen Rio grande, ende St Iuan, is een machtige groote riebier/ ende naer 't ſeg-
gen van Martyr wel een legue byet ende ſeer diep/ is gelegen in 't binnenſte van de
Golfo Vra-
ba, ende watert daer upt dooy ſeven monden als Herrera getuyghet, ne-
gen leguen van Rio Darien booy-ſchreven naer 't oolken; ende op de hooghte van
ontrent ſes graden; doch kan niet welken dooy dien de Golfo ſoo verre niet in en
ſtreckt. Daer by is noch een ander ende klepnder riebier die de Spaegniarden
in haer eerſte ontdekinghe noemden Rio de las Redes: ende een derde / die ſp
noemden de la Trepadera; deſe riebier voert Andreas de Garabito op in den jare
1514 tot aen 't hooghe geberghte/ende onder 't ſelbe geberghte bondt by een ander
riebier welck ſyn loop hadde tot in de zuydt-zee. Oock ſoo was daer een ander
riebier die ſp noemden de las Anades, daer de Spaegniarden wel certijds
een

een woon-plaetse hadden begonnen te legghen ses oft seven leguen van Darien, in een vruchtbaer ende plaplant quartier / ontrent een provincie ghenaemt Cera-cana, daer doen een Cazique regeerde / genaemt Abraybe, ende de Wilden woon-den daer in hupskens boven op de boomen. Herrera maect soek ghewagh van Rio de Corabari, welck ontrent Darien soude legghen / in een bequame plaetse ende ghelonde lucht / soo dat de siecken van de Stad Darien dertwaerts trocken om haer doozighe ghesondthepdt te beter weder te bekomen.

Het neghende Capittel.

Van de steden die eertijds zijn gheweest in ende ontrent de provincie DARIEN.

In 't dooz-gaende Capittel hebben wy by gelegentheyt van de rievier Darien, gelyken van de provincie die de selve naem voerde: hoe wel op de selve hebden-daghs by de Spaegniaerden geen acht meer en woerde ghenomen / ende daer nu geen steden ofte woon-plaetsen van Spaegniaerden en woerden bebonden / soo sullen wy eben wel hier verhalen 't ghene sich eertijds ontrent dese provincie heeft toe-gedragen. In de inspydinge van dit boeck hebbe ick aen-getoelken / hoe dat dit ghebeente van Terra Firme eertijds was verbeelt in Castilla del Oro ende Nova Andalusia: Van de welcke Castilla del Oro in sich begreep de ene zijde van dese rievier Darien naer 't westen toe; ende Nova Andalusia, de ander zijde naer het oosten toe. Dit gheweste soo Gomara schryft was eerst ontdeckt by Rodrigo de Bastidas in den jare 1502, die daer over begifticht wierdt met een jaerlycke rente van etwer hondert ducaten. De voeder conquiste ende 't Gouvernement van Nova Andalusia wierdt in den jare 1508 van den Koningh ghegeven aen Alonso de Oieda. Oesen Oieda met syn schepen ghekomen zijnde aen 't baste landt ontrent daer nu Cartagena legh / ende een dappere neer-laghe geleden hebbende by de Wilden van dat gheweste / naer dat hy hem met hulpe van Niquesa daer over ghetogen hadde / is hy met syn schepen geloopen in de Golfo de Vraha, om aldaer te soecken de rievier Darien, die onder de Indianen den naem hadde van wonder goud-rijck te wesen / doch en vondi de selve als doen niet / verhalven boude hy een stad aen de selve Golfo die hy noemde St Sebastiaen. Het landt daer om her is seer vruchtbaer ende abundant van vires naer 't legghen van Herrera. Dese plaetse van St Sebastian wierdt seer haest weder van de Spaegniaerden verlaten / ende een neutre woon-plaetse ghelegh aen de west-zijde van de rievier Darien, alwaer Eneiso een stad boude in den jare 1520; ende gaffe den naem van Sanra Maria el Anrigua del Darien, welcke in korten tijdt seer toe nam / soo dat daer een Bisdom wierdt op-ghericht in den jare 1514. Van naer dat de zupdt-zee van dese plaetse was ontdeckt dooz Vasco Nunez Balboa, ende de hope van groote schatten in ende aen de selve zupdt-zee te ontdecken / vermeerderde / soo is dese stad dooz den Gouverneur Pedrarias d' Avila op-gheboeken ende verleght naer Panama, in 't jaer 1519, upt oofake dat de plaetse daer de stad el Antigua was gelegh / seer on-gesont wiert bebonden. Want ghelyck Petrus Marryr getuygh / de stad was ge-legh op een leeghe gront by den oever van de rievier / van alle kanten om-ringht van seer hooge bergen / waer dooz de lucht daer seer hysligh ende vochtigh was: be-neffens dien / soo hadde dese plaetse veel moeraschen ende slaende poelen die een seer stinckende lucht van haer gaven. Daer was noch een ander onghelogenheyt / dat dese stad wel by leguen van de zee lagh / soo dat het seer moerpelck was alles toe te voeren. Om dese redden dan was dese stad onghelonde / al hoe-wel 't landt van Darien selfs alsoo ghelonde ende bequame is als ernigh landt daer om-her / naer 't leggen van Herrera: van Gomara getuygh daer heel anders van / en segh dat 't ghene goet landt is om te bezaepen / dooz dien daer soo maghtige slagh-rege-nen ballen; die groote op-wateren drooofaken ende over-lopen van de rievieren;

d. a. l. 10.
c. 15.
d. a. l. 1.
c. 2.
d. a. l. 2.
c. 1.

Her. def.

dattet daer mede seer dondert ende blygent. Hy verhaelt mede dat de Spaegniaerden hier een heel geel kouleur bekomen / gelijk in meeste derlen van Terra Firma; het kan welken (seggt hy) dat de grootte goudt-sucht dese in 't harte dragen / haer dit kouleur wyt-saet ende de supdt van herte doet veranderen. Een ander stadt wierdt in dese contrée ghelecht by de Capiteyns van Pedrarias d' Avila, in de provincie van Pocosola, by een riviere die hy noemden S^a Cruz, dan wierdt kojts daer na overrompelt ende gantsch gedeftruceert by de Indianen. Oock soo houde de selve Gouverneur in den jare 1515 een fortreffe aen de haven van Acla twintich leguen van Darien (naer het segghen van Perrus Marryr) west-waert aen / welck 't jaer daer nae tot een stadt wierdt ghemaecte: lagh aen de nooyt-zee met een seer diepe haven / doch wat ghebairlijck booy: de schepen om in ende wyt te komen dooy: de sterke stroom die daer loopt langhs de kust. Elandt daer on-trent is betghachtrigh ghelijck dat van Darien, doch ghesonder / ende in veel quattieren wierdt goudt ghebonden. De stadt was ghelegghen teghen ober een Eplandt / welck hy noemden de Pinos; doch dese stadt is al ober langh mede ver-laten / soo dat daer gheen meerder ghedachtenis van en is / dan dat Balco de Nun-nez Balboa, den eersten ontdecker van Mar del Zur, daer onthooft is. Ende sints die tijdt is de gantsche west-zijde van de Golfo Vraha, ende de kust tot Nom-bre de Dios toe onbewoont ghebleven by de Spagniaerden; van de oost-zijde sullen wy hier naer spreken in de beschryvinghe van de provincie van Cartagena.

Het tjiende Capittel.

Van de kust, havenen en punten van dese provincie van PANAMA.

O P de nooyt zijde van dese provincie ende Audientie van Panama zijn de naer-volgende havenen ende kaper/beginnende van de riviere Chagre daer wy hier voer van ghesproken hebben: een legue naer 't oosten el Porteto, ende de haven de Lagostas, twaelf leguen van Nombre de Dios west-waerts: ende Puer-to de Gallinas negen leguen van Nombre de Dios west-waert; en Puerto de Bo-navenrura ses leguen; ende Puerto Belo vyf leguen, al by westen Nombre de Dios booyf. Tegen ober dese haven leggen Eplandekens die hy noemen las Miras, ende Isla de Bastimentos, welck zyn by Eplandekens so genaemt by den eersten Am-mirand, om dat hy daer eenighe velden met Mayz ghezaeyt vonden doer hy die eerst ontdeckte. Twee leguen by oosten Nombre de Dios, leght de riviere Sarda-nilla, ende vier leguen die van Sardina: booyts Rio de Maiz ende de Culebras; ende acht leguen booyder Rio de Francisca, (welck is de rivier daer den Inge-nieur Antoneli van spreect in 't lesse van syn advijs over het soynficieren van de stadt Panama:) aen 't begin van de Golfo van Vraha. Booyder het punt van 't Eplandt Cartiva, welck is een legh Eplandt ende gheleys de zee / met sandt stranden en eenighe klippen / ende vol gheboomte; leght teghen ober het geberghe aen 't vasse landt ghelegghen / welck hy noemen de S^a Blas: booyts de Eplanden van Comagre, welck zyn seer legh ende gheleys 't water / soo datmen sich daer van moet wachten: ende de Pinos, teghen ober 't welck eertijts aen 't vasse landt de stadt Acla heeft ghelegghen: Isla de Pinos naer 't segghen van de kourlen is een rondt ende hoogh Eplandt / liggende een legue van 't vasse landt; soo datmen het niet getwaert wooyt booy: daermen daer by komt; om dat 't vasse landt soo hoogh daer ober hanght: 't zee-waert van dit Eplandt licht Isla dos Passaros, kleyn / segh ende ront-om vuyf / soo datmen 't booy: dachtrigh moet schoutwen: ende in 't inner-ste van de Golfo de Vraha de haven van Nilcos, by de mondt van de riviere Da-rien, welck seghet de provincie van Panama bandt van Carragena, en daer is de Culara de Vraha, alwaer Alonso Oieda eertijds gheleght hadde de stadt S^a Se-bastian. De mondt ofte in-komste van dese Golfo leght op de hooghte van acht graden

graden by noorden de linie / ende streckt in de lenghte veertien leguen te landt-
waert in / ende heeft eerst de bysde van ses leguen, daer naer vijf / ende eyndelyck
vier leguen; vijf leguen van de mont ofte begin van dese Golfo naer 't zupden was
de stadt Sta Maria el Antigua, gelegen / daer top hier bozen van hebben gelycken.

Tot naerder kennisse van dese kuste / soo sullen top hier opt de Spaensche
koursen in-boeghen / wat kours men houdt om van Cartagena te loopen naer
Nombre de Dios. Willende naer Nombre de Dios baten van Cartagena al /
ten tijde dat de noordelycke winden waepen / soo moet men hem selfs byngen bo-
ben Sal de Medina, ende lieren van voorts west tot dat men nooydt ende zupden
is met Cabeca de Cattiva, ende dan zupdt-west ten westen aen- gaen / om te bal-
len op Rio de Francisca, welckes merck- tekenen zijn seker landt niet leer hoogh /
ende binnen s' landts eenighe hooghe berghen streckende oost ende west / ende aen
de west-zyde van Rio de Francisca liet men secker klippen / welck zijn ses leguen
van Nombre de Dios. Soo men de boven-verhaelde kours houdende komt te
sien by ofte vier Eplanden / leggende leegh by de water / ende streckende oost ende
west / mach men versekeren zijn dat het zijn Illas de Cattiva; ende dan west langhs
de kuste loopen; ende soo men dan komt een punt van leegh landt te sien /
mach men syn rekeningh maecken / dat het is Punta de Sta Blas; ende men
sal daer op sien een rijt van rodtsighe berghen / welck sy noemen las Sierras de
Santa Cruz.

Aen de zupdt-ze hebbe ghy van Panama west-waert aen Golfo de Parita ofte
Paris, alwaer de stadt Nata legh; Punta de Chame, 't landt van de Cazique
Chiapas, die Basco Nunnez soo behulpigh was in syn onderkingen: By oosten
de stadt Panama hebbe ghy de rievier Coquira ofte Chepo, ende vorder Rio de las
Balsas; voorts noch zupdt-waert aen Golfo San Miguel, ende in 't binnenste van
dese Golfo, Rio de Congos; in dese Golfo gaet een seer hol water doo: de menighe
van Eplandekens / landen ende klippen die daer in legghen; het isser quarst te
wesen in de maanden van September, October, November, December, ghelyck
de Spaegniaerden 't selve hebben onder-vonden. Aen de zupdt-zyde van dese Gol-
fo legh Punta ofte Puerto de Pinna: welck van Panama vyftich leguen verschepe-
den is naer 't segghen van Hettera, ende twintich leguen over-dwars van Vra-
ba: 't Landt is vol berghen ende klippen; 't reghent daer den meesten tijt van het
jaer met gheweldighe stoyt-blaghen / welck niet alleen op 't landt en vallen / mar
oock acht ende thien / ja twintich leguen in zee; ende 't landt is soo dicht met boos-
men beset ende over-groeyt / dat men daer niet gaen en kan; daer leghet een rievier
ontrent die de Wilde noemen Biru, welck schijnt oorsaeck ghegheben te hebben
tot den naem van Peru. Dese haben legh op de hooghte van ses graden ende vyf-
thien minuten by noo:den de linie. Daer aen volghet Puerto Quemado, dicht by
Cabo de Corrientes, op de hooghte van vijf graden: woeyt oock anders ghe-
naemt Pueblo Quemado; is vyf-en-twintich leguen van puerto de Pinna,
't landt is vol gheboomt tot den oever toe / welck sy noemen Manglares, ende
soo onderhevigh den reghen ende vliem als het voo:gaende, in de eerste ont-
derkinghe van Peru heeft het volck van Pizarro veel gheseden in dit quartier / ende
daer is veel volcks van onghemack ende hongher om-ghekomen. Tot voo:der
openinghe van de ghelegenhейt van dese kuste aen de zupdt-ze sullen top opt
Pedro de Cieca hier in-boeghen de kours welck de schepen van Panama naer
Peru varende ghemeenlyck houden. Verschepen / legh by / varende van Panama
gaen eerst erkennen las Illas de las Perlas, ghelegghen op acht graden schaers: van
daer loopen sy naer punta de Carachine, welck van dese Eplanden nooydt-west
ende zupdt-oost verschepten is thien leguen, dese Cabo is hoogh ende bruy-
achtigh / ende legh op de hooghte van seven graden ende twintich minuten
by noo:den de linie: van dit punt tot Puerto de Pinna streckt de kuste zupdt-
west ten zupden acht leguen; ende Puerto de Pinna legh op de hooghte van ses
graden

graden ende vijfthien minuten; is seer hoogh landt ende vol bergghen; van daer loopt de kustte zuydt ten westen tot Cabo de Corrientes, welcke smal in zee loopt.

Het elfste Capittel.

Van de Eylandekens ontrent dese kustte.

Ontrent de kustte van dese provincie legghen diverse klepne Eylanden / soo wel aen de nooyt-zijde als aen de zuydt-zijde / de welcke top in 't nooyt-gaende Capittel in het nooyt-by gaen hebben aen-gheroert / ende sullen nu daer naer der van spreken. Op de nooyt-kustte legghen de Eylanden van Cattivā, welck zyn leeghe Eylanden / met witte sandt-stranden / ende staen vol gheboomte; men moet hem wachten de selve niet te naer te komen / want hier isser buple gronde ende met stien-klippen beset: den hoeck die sy noemen Cabeca de Cattivā verthoont hem met een schoyen hoeck; ende men siet stracks daer naer 't hooghe gheberghe op het vaste landt. De Eylanden van Comagre sijn insghelycks leegh / ende legghen ghelycks 't waer / soo dat het ghevaertijcken is de selve te naer te komen: Van dese Eylanden naer 't zuydt-oosten leght het Eylandt de Pinos, welck een hoogh ende ront Eylandt is / niet verre van 't vaste landt gelegen / soo dat men selve van het vaste landt niet en kan onder schepden / ten sy men dicht onder de wal loopt. Daer legghen noch meer klepne Eylandekens langhs dese kustte / doch al soo die van klepnder waerde sijn / gaen top die nooyt-by.

Aen de zuydt-zijde van dese provincie / ende in de zuydt-zee leght het Eylandt welck sy noemen Taboga, byf leguen van Panama. [¶] Waer leguen byder leggen de Eylanden de las Perlas: welck naer tleggen van Herrera sijn twee groote Eylanden / met dese klepne Eylandekens daer om / wel tot 't ghetal van 25 toe: van de twee groote / woont het ene genaemt del Rio, ende het ander Tararequi: welck Gomara seldt op de hooghe van vijf graden by nooyden de linie: werden ghe-noemt Islas de las Perlas, doo dien daer eertijds seer vele ende groote perlen ontrent werden ghevischt. Daer waren oock eertijds op dese Eylanden seer veel herten ende konijnen / ende ander wilde / insonderheyt op 't grootste Eylandt. De inwoonders ghebruycken Maiz ende Yuca doo haer broodt ende drank / als in andere deelen van Indien: dat groot Eylandt heeft sonderlinge goede fruchten / ende is seer overbloedigh van alderhande ijsel-tocht / ende daer is goede visch in de zee daer om-het: daer waeren eenighe wel-riekende boomen / waer doo in doo: tijden eenige ooyderden / doch te verreefs / dat de Eylanden daer de perlen groepen niet verre van daer en moesten wesen. De perlen die daer ontrent gevischt werden / sijn wel de grootste gheweest die men in al dat ghewelt opt heeft ghebonden; want naer Oviedo verhaelt / soo sijn der perlen soo ronde als pendanten ghevischt die 27 ende in de 30 caraten woeghen; seer schoon van maerckel ende glants: daer by Cubagua ende de Margarita selden grooter sijn ghebonden / als van ses / leden ende acht caraten; ende die noch selden rondt ende van goede maerckel; ende de in-gheboozene van de Eylanden waren seer vernuftich in 't visschen van de selve / doeren met haer canoen in zee als 't kalm was / ende dupten naer de gronde somtijts wel thien badem diep / doo dien de grootste oesters in 't diepste water woorden ghebonden; sijn soo vast aen de klippen ende aen malkanderen ghegroeyt / dat men die niet groot ghevelt daer moet af-rucken: de Indianen en hadden ghen wetenschap om de perlen te gaten / soo dat syder vele doo: haer onwetenshepde bedorpen. Herrera schrijft seer different van de hooghe van dese Eylanden; van Pedro de Cieca seght in syn Chronica del Peru aldus: De Eylanden de las Perlas legghen op acht graden s: haers / ende sijn vijf en-twintich oft dertich in 't ghetal / rondt om een welcke de grootste is van allen / pleghen seer betwoont te wesen van in-gheboozene Wilden / dan van de selve en is nu niemant oberich: die nu perren sijn

zijn van dese Eplanden/ houden daer Swarten/ ende Indianen van Nicaragua ende Cubagua, om 't vier gade te slaen/ ende 't landt welck seer vruchtbaer is te bezaepen. De peerle-visscherij is daer nu gantsch gheboden/ soo dat gheen ofte seer wepnighe daer worden gebonden. Sir Richard Hawkins noemt een van dese Eplandekens la Pacheta dicht by 't balle landt ghelegghen acht oft thien leguen van Panama zijpde ten westen: het is een ronden heuvel niet boven een legue in het om-gaen/ doch seer vruchtbaer; het behoort een particulier man toe die met syn neerlichheide ende den arbeide van eenighe Swarten daer soo vele vruchten winde/ dat hy daer Panama seer mede versiet ende groote booz-deelen upt-treke booz hem-selven.

Het twaelfde Capittel.

De voyage van Ian Oxenham Engelsman.

Tot een besluyt van de beschrijvinghe van dese provincie van Panama, soo is aen-merckens tweerdigh het exploit van seker Enghele-man/ welck ons beschreeven is by Lopes Vaz Portugees. Een ander Enghele-man (seggt hy) ghe-naemt Iohn Oxenham ghehoort hebbende was buyt Sir Francis Draeck in den jaere 1572, ghehaelt hadde op dese kust/ nam een bopagie booz/ om 't selve mede te onder-winden. Syn schip was van ontrent 120 baten/ ende had daer op se-bentich man: quam daer mede aen de nooyde-kuste van de provincie van Panama, ende hadde onderlinghe conferentie met de swarten die in dese quartieren woonen/ welcke hem waerschouden/ dat het silber ende goud met soldaten gecon-bopeert wierdt/ soo dat hy booz- nam te doen 't ghene niemant booz hem had doz-ben beslaen; lande syn volck in een plaetse daer Capiteyn Draeck te vozen was gewest/ brocht syn schip op 't drooghe/ ende bedeckte het met tacken van boomen/ ende begroef syn grof geschut; nam alle syn volck mede/ met twee velt-sturckens/ ende voozts roers/ victualie ende andere behoefden tot synen tocht; de swarten ge-lepden hem twaelf leguen te landtwaert in/ tot aen een rievierre die in de zijpde-zee loopt; hier kozten hy houtde/ ende timmerde een pinasse die vijf-en-veertich voet lanck was by de kiel, voer daer mede de rievier af tot in de zijpde-zee/ met hem nemende ses swarten om de weegh te wijzen/ welck hem brochten aen aen van de Eplanden de las Perlas, welck in de zijpde-zee leggen recht in de vaert van Peru naer Panama toe: naer dat hy hier thien daghen hadde getoacht/ quam daer een klepne barcke van Peru, die hy nam/ ende vondt daer sestig duplent Pezos goudts/ veel wijns ende broots/ kozte daer naer beroberde hy noch een ander barcke komende van Lima, daer hy in vondt hondert duplent Pezos in silbere baren; welck alles hy in syn pinasse over nam/ ende naer dat hy ghetracht hadde eenighe peerlen te bekomen van de swarten die op 't eplandt woonden/ streden hy syn kours weder naer de rievierre daer hy af ghekomen was/ ende liet de twee scheepkens die hy genomen hadde ledigh wech baren. De swarten die op 't Epland de las Perlas woonen/ voeren stracks naer syn verreck met hare ranoen naer Panama toe/ om den Gouverneur te bootschappen 't ghene daer passerde. Waer op de Gouverneur twee dagen daer naer vier barcken sendt met hondert soldaten ende enige swarten om die te roepen; den Capiteyn van dit volck ghenaemt Iuan de Ortega voer eerst naer de Eplanden de las Perlas om te vernemen wat weegh den Engelsman hadde ghenomen/ daer naer ghemoetende de twee barcken by den Enghele-man berooft/ versont hy dat de pinas de rievierre was op-gebaren. Den Spagniaert aen de rievierre komende/ was in twijfel welcken arm van de dyp daer de rievierre met in zee komt/ hy op baren soude/ tot dat hy den kleynen arm af sach drijben hoender verre die de Enghelesche gepluete hadden ende met groot onverschijt in 't water ghelwo-pen: voer derhalven desen kleynen arm van de rievier op/ ende vondt den vierden dagh de pinas van de Enghelesche op 't drooghe leggen/ alleen

betwaert hy ses mannen / daer een van doode bleef / ende vijf namen de blucht te landtwaert ut / hy en vondt boorts in de pinasse niets dan virtuale. soo dat hy ressolueerde met tachtentich man te landtwaert in te trecken om de Engelsche te soeken; een half legue van de riviere komende/ vondt hy een hutte van tacken ghemaeckt/daer de Engelsche al de schat geboorgen hadden; welck den Spaegniaert weder naer syn barcken woort/ niet van meyninghe zijnde de Engelsche voorder te vervolghen. Daer den Engelschen Capiteyn van de gebuchte gewaertshout zijnde/quam spoedelijck te rugge met syn volck/ende wel twee hondert Swarten/ende sette met groote furie op de Spaegniaerden;de welcke haer diennende van een boschken dat daer lagh/de Engelsche soo bejegenden/ dat sy de blucht moesten nemen/ achter latende elf dooden ende leuen ghevangnen. Dyt dese ghevangnen leerden de Spaegniaerden de reden waerom desen Engellschen Capiteyn daer soo langh met den bupdt vertoefte hadde/te weten/dat hy ober de verdrplingh van den bupdt met syn volck onernigh was ghetwoeden / soo dat hy Swarten was gaen soeken om 't silber ende goudt naer syn schip te brengen; bekenden mede hoe ende waer 't selve schip lagh. De vier barcken met dese onder-rechtinge weder gekeert zijnde hy de Gouverneur van Panama, sondt de selve stracks naer Nombre de Dios, de welcke met der haest vier schepen sonden naer de Golfo van Darien, ende haelden daer 't schip ende 't gheschut. Enigen tijdt daer naer lout den Vice-Kop van Peru hondert en vijftich man om de resterende Engelschen op te jaghen/gheleijck sy den meesten deel der selver vonden besich zijnde met canoen te maecten/daer mede sy in de nooyt-zee d'ern oft d'ander barcke mochten veruallchen/ende haer van daer maecten: wierden also meest ghevanghen ghebracht binnen Panama, ende al daer ghedoodt/besalven eenighe jonghers alleen upeghenomen.

C A R T A G E N A.

Het dertziende Capittel.

Beschrijvinge van de Provincie van C A R T A G E N A, in 't ghemeyn.

AEn de provincie van Panama paelt naer 't oosten de provincie ende 't goubement van Cartagena, welck de naem naer syn hooft-stadt heeft vercregen. Dese provincie leght op de kustte van de nooyt-zee / hebbende in de lenghte oock ende weest van Rio Grande, ofte de la Madalena tot aen de riviere Darien in de Golfo de Vraha tachtentich leguen, ende oock soo veel in de breedte nooyt ende zuden / van de nooyt-zee af tot aen de palen van Neuvo Reyno de Granada; hoe wel het meer leguen reylens is/naer dat eenige segghen. Het is hoogh ende berghachtich landt/ vol heubelen ende vallepen / al waer seer groote ende hooghe boomen wassen; 't isser seer vochtich doo; den gheslabigen reghen; so dat de jaden van Spaegniën daer niet en willen wassen / nochts oock de tartoe rijp worden. Op eenighe bergen van dit goubement vallen veelderhande harsten ende aromatique gummnen/ende ander liqueuren die sy upt de boomen weten te trecken: groote abundantie van dzaecken-bloedt / ende ballamen van seer excellen ten reuck ende sonderlinghe kracht. Men heeft daer abundantie van visch/scrupen / ende van alderhande eetbaere Waren; daer valt oock langhe peper / veel scherper als den oock Indischen/ende oock liefelijcker van reuck ende van smack als de ghemeyne brasilie-peper: weynigh goudts woort daer ghebonden/ende alleen in eenighe doch weynighe plaetsen. In het landt onthouden haer veel tigren/ slanghen / ende andere weerde/selle / verblindende ende schadelijcke dieren. De in-geboorne van 't landt waren seer strijdtbaer / ende ghebruyckten seijn aen haer pijlen/soo dat sy veel Spaegniaerden dooden/doch syn ober langh meest al van de Spaegniaerden upt-gheroept ende verniet. Dit goubement
begrijpt

begrijpe onder sich eenighe particuliere provincien: als nameelijck naer 't twelften van de stadt Cartagena de provincie van Vraba, daer top in 't voo: by garn voo: desen van hebben gesproken by occasie van Darien, daer 't niet confincert: dese provincie/ naer 't segghen van Pedro de Cieça, is seer byzichbaer/ ende overbloedigh van lys rocht/ doo: de menichste van wilde welck men op 't landt / ende vischen die men heeft in de rievieren / ende op de kust. Van dese provincie komt men aen 't gheberghte welck sy noemen Abibe, welck is een vervolgh ofte Cordillera, als de Spaensche die noemen/ van seer hooghe bergghen/ streckende naer 't westen/ de lenghte is onbekent/ dan is op sommige plaetsen twintich leguen byet/ op sommige meer/ ende op eenige min; heeft seer quade weeghen / ende by naer onbyzichbaer voo: de peerden: op 't hovenste van 't gheberghte en woont gancksch gen volck; maer in de vallejen die seer veel ende groot sijn / woonden eertijdes veel volcks/ seer rijk van goudt/ welck sy bonden in de rievieren ende beken die van 't hooghe gheberghte af waeren / ende haer kouts welck waert aen nemen. Het reghent den meesten tijde van 't jaer in dit gheberghte / ende de boomen byppen continuelijck van 't waer datter op gheballen is/ welck verhindert dat daer geen gras en waert/ soo dat daer gheen vorder en is voo: de peerden: doo: dese groote vochticheyde ende ghebuertighen regen valt het een seer moeylycke reys doo: dit gheberghte/ ende 't soude daer niet te reysen sijn/ ten waer men daer vondt seckere boomen/ de boucke-boomen niet onghelijck / welck seer sacht ende droogh houdt geben/ welck sieghelijck byant/ waer doo: de replende lieben haer konnen droogen/ want 't ander hout doo: de natlicheyde is onbequaem om byer te maken. Aen de voer van dit gheberghte als ghy die ober zijt ghetrocken naer 't byden / leght de provincie Tatabe, daer wel eertijdes seer veel volcks woonde / dat rijk ende oock rijndhaer was / ende dit volck besloeghet meesten deel van het landt van hier af tot aen de rypde-zee. Aen de selve zijde van 't gheberghte leght de provincie del Guaca, ontrent dertich leguen van de stadt Antiochia, daer top hier naer sullen van spreken. Van om weder te keeren naer de kust/ by de provincie van Vraba hebt ghy de provincie van Zenu, by naer van de selve ghelegentheyt ende ghesalte als die van Vraba; dese provincie was eertijes als een gemeene begracplaets/ daer vele natiën / oock verre van daer woonende/ haer dooden brochten/ ende seer magnifijckelijck begroeben met alle haer goud ende andere kostelijcheden/ soo dat de Spaegniærden in voo: tijden seer veel gouts ende schatten in de begracplaetsen hebben gesaelt. Gomara verhaelt van dese provincie Zenu 't ghene seer aenmerckens woerdigh is: dat de Spaegniærden daer eerst-komende aen de Wilde predieten 't geloof in een Gode schepper des hemels ende der aerden: ende hoe dat den Paus van Romē wescende stadt-houder van Christus/ alle die landt ghegeven hadde aen den Koningh van Castilien, ende dat sy quamen om possidie daer van te nemen; doch dat sy wel te byden waren haer daer te saeten woonen midts dat sy souden Christenen worden/ ende valfallen van soo maghtighen Koningh/ ende hem jaerlijcks tribuut betalen. Waer op de Wilde souden gheantwoorde hebben/ dat sy wel konden ghelooven datter maer een Godt was/ dan datse des niet segghen. Saende wilden blijven by haer religie: dat de Paus al te liberael was in 't gheben dat hem niet toe en quam, dat de Koningh moest aen sijn delwijl sy eyschte ofte bedelde / ende oock vermaent delwijl sy bypghede die sy niet en kende. Naer Rio Grande toe/ by oosten de stadt Cartagena, heeft men de valleje Zamba, ende voo: der de provincie van Mopox.

Het veertighende Capittel.

Van de Stadt CARTAGENA.

Cartagena de hooft-stadt van dese provincie heeft haren naem van de stadt Cattagena in Spaeguien/ doo: dien daer groote ghelijchheyt is tuschen de habenen

habenen van beyde dese plaatsen: leght aen de nooydt-zee / twee leguen van punta de la Canoa naer 't westen / op de hooghte van 10 graden by nooyden de linie / ende op de lenghte van 76 graden van den meridiaen van Toledo naer 't segghen van Herrera : de welcke leght dat daer wel 500 hupl-ghesinnen woonen / ende daer onder wel 2000 byoutwen: den Gouverneur van de provincie woont daer / benevens de andere officiers van den Koningh / daer is een cathedrale kercke / wiens Bisschop suffragaen is van dien van Neuvo Reyno. Daer zijn kloosters van Dominicanen ende minne-broeders: leght op een blacke pleyn / welck by naer een eplandt is / hebbende aen de nooydt-zijde de zee met een blacke ende ondiepe kulle; ende naer de lande zijde een arm van de zee / reykende tot een moeratsch ofte lack / welck sy noemen Canapote, welck ebt ende vloeyt ghelijck de zee / ende op de selve upzen: men gaet van de Stadt naer 't valle landt over een byugghe in maniere van een rallje / by de 250 passen lanek: in dese rallje zijn twee dooz-tochten dooz welcke 't water in ende upt-loopt met de ghetijden. De grondt daer de Stadt op-gelegh is / is landt / ende twee bademen diep grabende vint men versch water; ende hoe-wel dese plaetse somtijts ongesont is / doo; dien de luyten upt 't moeratsch op-treckende / hoofft-pijn causeren / so en is sy nochtans nergens na so ongesont als Nombre de Dios, maer mach naer de gelegentheyt van die quartieren wel vooz gesont gherekent woynen. De Stadt is seer wel gebout / heeft byf dooz-gaende straten van de haven / welcke aen 't west-eynde leght tot het nooyder quartier aen de zee / welckes strant tot by de huplen komt: elcke strate is by de 600 passen langh / hebbende seer bequame wooningen met haer plaatsen ende hoven: doo; de breedte van de Stadt loopt een ander strate die de vooz-gaende dooz-sijnt / beginnende aen den arm van de zee / ende upt komende aen de wijde zee / ende is by naer eens so langh als de andere. Daer is een groote kercke / tol-hups van den Koningh / raedt-hups ende andere publijcque edificien. De haven is een van de beste van gantsch West-Indien / hoe-wel de groote schepen wat verre van de Stadt aen ancker leggen: heeft aen het in-komen een eplandt / ghelijck dat van Elcombrera by Cartagena in Spaegniën / doch grooter / welck eertijds ghenaemt wierdt Codego, ende nu noemt men het Carex, is twee leguen lanek / ende toernich min als een halve breedt / plegh betwoont te sijn by Indiaensche visschers / heeft gheen versch-water. Voer Sir Francis Draeck dese Stadt in-nam / als wy hier naer sullen verhalen) vondt hy op dit eplandt een grooten boyn-puut / upt de welcke hy syn schepen van water versack. De selve getuyghet dat dit Eplandt is een seer genoghtijcke plaetse / wesen de gantsch beplant met alderley loozten van seer goede ende sieffijcke byuchten / als ozaegnie-boomen ende andere / seer oydentelijken gheselt tot wandelweeghen van seer groote lenghde / soo dat het gantsch eplandt enen wel-ghesplanten boom-gaerd schijnt te wesen. 't Water 't welck men in de Stadt met delven vindt is wat grof ende rauw; men soude daer seer goede reghen-backen kunnen hebben / want het reghent daer veel: De Stadt en kan niet oertompelt woynen dan langhs de haven / ofte langhs den arm van de zee, ofte langhs de kulle van de groote zee: soo dat met twee foxen te legghen / ende wel van geschut ende volck te voo; sien / men die ghenoech soude kunnen verskeren. Dese Stadt was eerst gebout in den jare 1532, by Pedro de Heredia ghebooren van Madrid: welck met groote moeyte ende listicheyt een goet deel van 't landt bereydechte / doo; dien de in-woonders seer stoude met strijdbaar waeren / soo wel byoutwen als mans; ende men heeft gesien dat een vrou van achthien jaren wel acht Spaegniaerden doode met haer pylen / eermeke konde vermeerderen. De Stadt is seer op gekomen ende de in-woonders rijk gheswooren doo; de groote schip-daert die daer is op Spaegniën / ende doo; dien de blote van Terra Firma daer somtijds over-wintert; doch sonderlingh doo; de schat die de groote rievier Madalena af komt upt Neuvo Reyno de Granada. In den jare 1585 wiert dese Stadt in-ghenomen by den Engelsche onder 't beleyt van Sir Francis Draeck, hoe-wel hy de selbe wel vooz-sien / ende

ende op haer goede bondt / want waren wel een maent te booyen booy (yn komste
getwaertschout/ soo dat sy alle de aen-komsten seer sterck met barricaden/ trenchen
ende gheschut ende volck hadden booy-sien: niet-te-min veroverde hy de selve met
seer mannelycken couragie / verbynde daer een deel van/ ende ransloeneerde de
reste booy hondert ende thien duysent ducaten; bonden een sterck kasteeltjen op de
inner-haven legghen/ de welcke nauw was/ ende met sere ketenen op-gheschut;
oock een Abdij ofte Priorye/ een vier-en-deel van een mijle beneden de Stadt aen
de water-zijde van de haven / welende met een steene mupz om-ringht.

Het vijftiende Capittel.

Naerder beschrijvinghe van de Stadt met haer aen-komsten, by den
Ingenieur Baptista Antoneli.

In't booy-gaende Capittel hebben wy de Stadt Cartagena beschreven volghens
t'ghene Herrera daer van schryft: maer alsoo den Ingenieur Antoneli die noch
particulierder heeft beschreven in den jare 1587, soo sal't de pijne weert zijn het sel-
ve hier in te voegghen. Cartagena (seggt hy) is een Stadt ende principaelste plaets van
dat Wisdom-ty leght 40 leguen van Santa Martha, op de hooghte van 10 graden
schaeys by nooyden de linie: is ghelegen op een landt-bancke ofte bape gelijck een
Eplandt; heeft ontrent 450 familien; daer zijn schoone gebouwen ende de huylen
meest van steen getimmerd: daer zijn dyp kloosters/ waer van de twee leggen bin-
nen de Stadt/ ende d'ander leght buyten/ ende om na't selve te gaen/ moet men gaen
over een calstje/ en't water aen beyde zijden: hier is seer grooten handel upt Spaeg-
nien ende upt het nieu Ryck Granada, van Peru, upt de Eplanden/ ende alle de
kuste van Terre Firme; 't is een seer gesonde plaets. Dese Stadt heeft een seer goede
haven/ ende bequaem om veel schepen te herbergen; de haven heeft twee in-kom-
sten/ de eene een half legue van de Stadt daer dooy alle schepen komen in dese haven/
is veertigh hondert passen wijdt/ ende diep water: d'ander woyt genaemt la Boca
Chica, een legue van de booy-gaende naer't westen/ en is 900 passen wijdt/ ende
heeft in't midden een kanael 200 roeden wijt/ ende 15 tot 20 bademen diep op son-
mige plaetsen/ min ofte meer: om in de haven te komen moet men baren dooy; dit
kanael; 't landt schrickt in ende upt. In't in-komen van de haven/ na dat ghy
't kanael dooy zijt/ moet ghy het houden naer het strand toe/ dicht by't Eplandt
Carex, ende sien hoe veel daer meer is als de booyz, twee hondert roeden/ de reste
zijn al rissen van klippen/ bedeckt op den top met twee ofte dyp boet waters/
meer ofte min: Soo dat de schepen die hier willen in-komen/ moeten goede loots-
lieden mede brengen/ die wel ervaren zijn: ende dit en is noch niet ghenoech/
maer dienen't boot booy upt te schicken met het loode/ om te diepen waer het mee-
ste water van't kanael leght om in te komen. Daer zijn dyp plaetsen ontrent
dese Stadt langhs de welcke de vbandt kan attentren te landen. D'eene is daer
de vbandt in quam ende lande/ welck is een landt-bancke; aen de eene zijde
is de zee/ ende aen de ander zijde een groot lack/ welck streckt naer de haven.
De landt-bancke is aen d'ten zijde vijf hondert treden breedt/ al landighe gronde/ Hy
spreekt
van Sir
Francis
Drack.
sonder boomen; soo dat de vbandt aen-ballende van dese plaets ghenootsaecht
is te trecken langhs dese landt-bancke/ gantsch bloot ende onbescut dese vijf
hondert passen/ de welcke repelen tot aen de trenchen/ ende aen d'ander zijde
soek noch vijf hondert passen tot aen de Stadt: de booy-schreven landt-bancke
is hondert ende dertich treden breedt daer de trenchen gheleght is. Aen dese zijde
is de Stadt tot twee-mael toe by de vbandt in-ghenomen; daerom hebben wy
hier in de gronde gheheydt een seer groote menichte van palen/ welck loopen tot
vijftich treden in zee/ ende dit hebben wy ghedaen om dat het een dangereuse
ende buyle kulle is. Ende beneden in den bodem van de vallepe hebben wy een
klepne schanck gheleght/ daer men dyp ofte vier stucken op kan planten; ende
hebben

hebben een diepe gracht doen graben/welcke aen beyde zijden op de zee respoñdeert/ soo dat de Stadt van dese zijde ghenoech versekert is. De ander aen-komste is leger op de voorsz. sepde landt-bancke/welck woijdt genaemt la Cienaga, ofte 't moer del Koreado, dit is een ander plaetse aen de voorsz. landt-baey/dy hondert passien bysiet van d' een plaetse tot aen de zee-kant: ende aen d' ander zijde leght de Cienaga, welck is een stuck landes dat 't geheele jaer dooz onder water leght. Soo dat de vbandt die de Stadt van dese zijde soude willen bespynghen/ moet komen trecken een groot stuck weeghs over een landt-bancke/ daer de zee leght aen de eene zijde/ende een boschken aen de ander zijde/ende over een stuck lants daer water op staet/doch niet heel bedeckt. Hier dan hebben wy een schanck gemaeckt met haer noodighe flamqueringsen/ ende hebben daer een diepe gracht doen graben selsich voeten wijdt/ soo dat de zee komt tot aen dit verdroncken landt/ ende hebben alsoo dese passagie ghesloopt/ dat de Stadt ghelyck op een Eplandt leght. Daer zijn twee duplent ende ses hondert passien tusschen dese plaetse ende de ander treckje daer Sir Francis Draeck laetli lande. Het in-komen van de haben is by de bygghe ende eallijde/ welck gaet van de Stadt tot Sr Francisco/ dese eallijde is by hondert passien langh/ ende twaelf bysiet/ ende 't water aen beyde zijden/ soo dat dit de sterckste is van alle by de plaetsen-hebben hier een bal-byugge doen maken/ ende op den top een platte foyn om gheschut op te legghen/ ende aen beyde zijden van de byuggen zijn trecken ghemaect daer 't volck achter kan schuylen. Aen 't punt van dit landt ghenaemt Ycacos, welck is aen 't in-komen van de haben naer S^a Anna toe/ hebben wy een foxt ghemaect van hout/ welck vier-kant is/ ende by hondert voeten op elke zijde/ daer men vijsthiem ofte selschijem stucken geschuts kan planten/ ende houden vijstich man in guarisioen: achter het hout ofte plancken leght een wal van aerde vier voeten dick/ende daer achter landt, die foxt sal grootelijcs dienen tot bescherminghe van de haben/ dooz dien alle de schepen die in-komen/ soo naer komen aen dese plaetse/ dat men daer somtijdes wel een steen soude konnen in-werpen: ende wannert eenigh oorlogh-schip soude attenteren in dese haben te komen/ soo is de twee galepen belast upt te komen/ ende te setten by het kasteel/met de snijpt naer zee toe/om soo des vbandts schepen van voeten in te schieten/detwijl het foxt die in de zijden schiet:de vbandt dan gerampaneert in-komen/ sal ghenootsaecht zijn op de by te smijten/ of anders verballen op de klippen die sy noemen Iimo, ofte andere blinde klippen die by 't Eplandt Carex legghen. Ende ghenomen dat wy dooz dese middel ghen goet en konnen doen in dese plaetse/ ende dat de vbandt soude onder-saen met langhe booten ofte pinallen te komen dooz de naeutwe mondt: soo dient men vier fregatten ghereet te hebben/ om de galepen naer 't selve naeutwe kanael te roepen/ dooz dien de in-komste soo ghevaertelijck is/ en sal daer gheen schip dien wegh in de haben konnen komen/ oft wy sullen 't in de grondt schieten. Belangende de bescherminghe van de haben sels/ hier moghen wy een sterck kasteel bouwen met vier bol-wercken/ aen 't punt van Ycacos, welck leght aen de zijde daer de Stadt is gheboort/dooz dien al de schepen die naer dese haben komen/ moeten dicht onder dese wal komen als voorszeyt is: want varende aen d' ander zijde/ loopen sy groot perijckel/ ende berongelucken somtijdes: oock soo woijden sy dooz de windt daer toe ghenootsaecht: Aen d' ander zijde waer 't Eplandt Carex leght soude men een vier-kanten toorn konnen bouwen/ ende vier oft vijf stucken op legghen/ om te verhinderen dat daer gheen kleine schepen ofte barchen hier by nacht mochten in-sluypen om schade te doen/ ofte de vloet hier legghende te verbyanden: dan op beyde dese foynen goede wacht houdende en kan hier gheen schip ofte barche onghen in-komen. Aen de enghen mondt/ dooz aen/ aen de zijde van 't Eplandt Carex waer de kille dicht onder de wal leght/ kan een ander kasteeltjen ghemaect woijden/ende vier oft vyf stucken op gheleght/ ende ses oft acht man om de wacht te houden. Al dit dooz-gaende ghedaen zijnde/ sal dese Stadt wel ghesterckt zijn. V. Mⁱ is aen dese plaetse een hooghsteen

hoochsten gelegen / want 't is de vooz-naemste ballicheyt van alle dit landt. Dus verre Antonelli. Wiens raedt in 't toefnieren van dese Stadt ghevolgt is ; want daer zijn twee kasteelen gheleght aen weder-zijden van 't in-komen van de haven ; ende een derde op den zuyd-boeck onder welck de schepen ten anchor moeten komen ; ende een vierde aen de over-zijde op 't vaste landt naer de Stadt tot.

Het selthiende Capittel.

Van de andere steden van dese provincie.

In dese provincie van Cartagena zijn noch eenighe kleynere stedekens / als naemtelijck 't stedeken van St Iago de Tolu, welck leght 12 leguen van Cartagena, naer 't zuyt-westen ten deele bp zee/booz dien men over landt niet en kan reysen/en ten deele dooz moerasschen ende over 't geberghte ; leght 6 leguen van de zee : is gesont lant / so datter veel beesten wozen gewepdt/ende veel landt bejaept ; daer was sen seer goede vruchten van Spaegniën : Van dese plaetse komt den kostelijcken balssem/die sp noemen de Tolu, welck Monardes beschrijft in syn Historia Simplicium Medicamentorum in 20 cap. Daer wort nu (legt sp) upt seker provincie van 't vaste lant / gelegen tusschen Cartagena ende Nombre de Dios, bp de Indianen genoemt Tolu, over-gebracht seker liqueur van balssem/ van seer groote kracht/en 't upt-nemende medicament dat opt upt dese landen is over-gebracht ; de boomen daer 't van komt / zijn de leeghe pijn-boomen gelijk / haer tacken hertwaerts en derwaerts upt / spreijende met bladeren als de caroben/ende altijts groen : de belle zijn die in de hoben wozen onder-houden ; de schofften van dese boomen zijn dun / die wozen gequett ofte gefineden / en placken onder de quersure eenige lepeltjens van swaert walsh gemaect / in de welcke seker betticheyt traent / die sp daer naer in andere bequame postekens vergaren ende bewaren : dit moet geschieden als de sonne op 't heetste schijnt / want de koude verhindert datter niet upt en bloept ; upt de twerem en knoopen van de strupe bloept oock eenige vochticheyt / dan die dumpt op d'aerde/ende gaet verlorē. Dese vochticheyt is root van berwe naer 't goudt treckende / niet heel dick noch heel dun / seer vast-houdende / soet en aen-genaem van smaek / ende niet walgelijck als andere balssem / seer lieflijck van reuck / ende de limoenen bp naer gelijkende / soo dat sp niet verborgen blijft waer sp oock is / maer verbult de plaetse / daer sp is met haer lieflijcken reuck / ende een wepnigh ghestreken in de palm van de handt / rieckt bp naer als de bloemen van Jasmin. Die de krachten van desen balssem voozder begeren te weten / lesen voozder bp Monardes, oft in 't krupdt-boeck van Dodoneus bp D. Raphaelengius vermeerderd.

Booz is in dese provincie noch een plaetse die sp noemen la Villa de Maria, twee-en-dertich leguen van Cartagena ghelegghen naer 't zuiden.

Santa Cruz de Mopox leght lebentich leguen van de Stadt Cartagena, men reysd dertwaerts ten deele bp de zee/ende voozts de rievierre Madalena op/aen welckes oerber sp leght / ende van welcke sp bp naer half om-ringht is / een onghelonde plaetse dooz dien sp leght tusschen moerasschen ; is anders wonder wel ghelegghen vooz den koop-handel die op de groote rievierre wozt ghedreben ; van daer tot Antioquia, (welck behoort tot 't Soubernement van Popayan) zijn hondert ende twintich leguen naer 't legghen van Pedro de Cieça.

La Baranea de Malambo is een tol-hups tot de jurisdictie van dese provincie behoorende / dertich leguen van de Stadt / op den oerber van de rievierre Madalena, ende twintich leguen van S^a Martha ; ses leguen van de zee / daer wozen de koopmanschappen ghelost die ghevoert wozen nae Neuva Reyno, ende wozen van hier voozts de rievierre met canoen op-gebrocht.

In de provincie van Vraba tot desen Soubernemente behoorende / was eertijts een Stadt gheleght bp Don Pedro de Heredia, welck sp noemde San Sebastian de buena vista, was ontrent een half legue van de zee ghelegghen op seker klepne heubeltjens :

heubeltjens: 't Landt daer ontrent is vol geboomte/insonderheyt palm-boomen/ de welcke voozt-brenghen upter-matten groote Palmitos, soo dat een man ghe-noerh aen twee te draghen heeft; zijn twi/soet/ende van seer goet voetsel. 't Landt is seer vruchtbaer ende overvloedigh van lijf-trocht. Van dese stadt is naber-handt weder verlaten doo; de ontdeckinghe van Peru ende andere rijke pro-vinciën: Pedro de Ciega beschrijft ons de wegh die men plagh te nemen van dese plaats naer Antioquia; men treckt (seggt hy) langhs de kust bij leguen tot een kleyn rievierken welc hy noemen Rio Verde, van waer tot aen de stadt Antioquia zijn acht-en-veertich leguen; van dit rievierken tot aen de hooghe berghen van Abibe zijn pleyen met secker heubelen/ dichte bosschagie ende veel rievier-kens: 't Landt is onbewoont ontrent de wegh/ doo; dien de Wilden haer ghe-retireert hebben naer plaatsen van de wegh af-ghelegghen: men reys met langhs de rievieren/ doo; dien daer gheen ander weghen en zijn van weghen de dichte bosschagie. Om daer sonder ghebaer te reysen moet men waer-nemen de maen-den van Januar. Februar. Mart. ende April, want daer naer reghent het seer/ende de rievieren wallen ende loopen sterck. Dese pleyen ghespallert zijnde/ komt men aen 't hooghe gheberghe van Abibe, daer top hier vooren van hebben ghe-sproken; ende over 't gheberghe komt men aen een schoone valleij ende black landt/welc hy noemen del Guaca; daer aen volghen de valleijen van Noro daer de stadt Antioquia in ghelegghen is.

Het lebenthiende Capittel.

Van de rievieren, havenen ende punten van dese provincie.

Onder Mopox valt de machtighe rievier Cauca (welc haer oorspronck heeft boven Popayan) in de groote rievier Madalena, en meer neder-waerts naer Cartagena toe leght een bergh die hy noemen el Morro Hermoso; welc de schepen komende van punta del Agua, ende willende naer de stadt Cartagena maerken in 't ghelijcke te krijghen/ stierende van de vooft. Cabo welc een jup-pen/ende daer komende teghen den abont/soo setten hy het ghemeynlick architect Morro Hermoso, ende naer 't eerste quartier maken weder reys/ stierende upt welc ten noo;den om te miden Isola de Arenas, welc leght twee leguen t'ze-waerts recht teghen over Zamba: de merck-teekenen van Morro Hermoso zijn 't gelicht van een swart landt niet seer hoogh ende rondt. Het punt de Zamba heeft voo; een teeken de ghelijckens van een galley die ghetakelt is: daer naer volghet op de selve kust el Buhio del Gato, welc is hoogh landt met secker witte kliffen t'ze-waerts/ende meer naer 't westen leght punta de la Canoa, twee leguen van de stadt Cartagena, naer 't oosten toe; is legh landt legghende ghelijcks de zee/ende daer epndet de kust/ die oost ende west streckt. Voo;der leght punta de los Ycacos aen 't in-komen van de haven van Cartagena, teghen over het Eplandt Carex daer top hier vooren van gesproken hebben; ende punta de la Nao, aen 't ba-ste landt/ neffens de smaller in-komst van de haven/ende ghelijck naer 't noo;-den een kleyn der Eplanden/welc hy noemen Sardina. Op de kust van Tolu legghen de Eplanden van Baru, welcke zijn ses naer 't legghen van Herrera;maer de Spaensche kourlen seggen dat maer dyp ofte vier Eplanden en zijn/legh ende vol boomen/ en daer en is geen goede diepte van dicht onder 't landt; voo;der aen het begin van de Golfo de Vraha, de Eplandekens die hy noemen de San Bernar-do, teghen over de rievier van Zenu, welc zijn ses in 't ghetal naer 't seggen van Herrera ende volghens de observatien van de Spaensche kourlen; vol van hooghe berghen met secker zand-bapen naer zee toe/ende hebben goede diepte twee ofte dyp leguen af/ welc hy noemen la Bacilla.

De rievier van Zenu, is groot ende diep/daer de provincie de naem van heeft/ legghende dertich leguen van Darien naer het oosten. Voo;ts Isla Fuerte, een Eplandt

Eplandt twee leguen groot/daer veel zoudts valt/naer 't segghen van Oviedo: de ^{l.3.c.8.} Spaensche kouten segghen dat Isla Fuerte is een groot ende hoogh Eplandt/vol berghen/hebbende aen de nooyde-zyde een rif van klippen twee leguen in zee streckende,men mach anckeren aen de west-zyde van het selve/tusschen de booyz,klippen en het vaste lande in 15 vadern waters/ ende is klep-grondt. Daer leght mede 't Eplandt Tortuga, welck is klep ende onbewoont. De haven van Zenu leght vijf en twintich leguen van Cartagena, is een groote bape die haer inkommen heeft van 't westen/ is seer seker/ ende daer woyle veel zouts ghemacke.

Hoewel de riebiete die sp noemen Rio grande om haer grootheyt/en de Madalena,om dat haer mont aen de nooyde-ze op dien dagh ontdeckt wierdt/haer ooysonck heeft boven Popayan ende derhalven daer by ons b:reder daer van sal gesproken worden/ sullen even wel hier een wepnigh van de selve aen-roeren/ om dat de provincien van Cartagena en Ste Martha, daer by vervolgens sullen van spreken) de meeste nutticheyt daer van genieten. Dese riebiete komt seer breed ende machtygh in zee loopen/ 26 leguen van de stadt Cartagena naer 't oosten toe/ op de hooghte van 12 graden by nooyden de linie. Acosta schryft dat men de stroom van dese riebiet wel 10 leguen in zee getwaer woyle/ 2 leguen breed: Soo dat de schepen daer booy-by varende percliteren in dien sp te naer komen/booy de rabelingh van de stroomen. Heeft een Eplandt in haer mont: woyle mer dan 150 leguen op ghebaren. Het Eplandt leggende in de mont van de riebiete/ is 5 leguen langh/en een half legue breed: de weste mont die men gemeynlyck op vaert/ leght aen de zyde van Santa Martha; waerom oock dese riebiete by de Spagniaerden dickwils Rio de Santa Martha wert genaemt: Alle de waeren die geboort werden naer Nuevo Reyno, werden dese riebiet op gebracht met getweld van roepen/ ende trecken met de lijn/ende men is belich om die 150 leguen op te varen over de 2 maenden; daeren tegen 't siber ende goudt komt de riebiete af in dyp weken. Het dondert/ blijremt/ ende reghent ghetweldigh op dese riebiete/ meest van midder-nacht tot smogghens. In de maendt van October ende soo booyts tot April, waelt het water van dese riebiete seer/ ende het op-water komt dan ghetweldigh af/ booy den oberbloedighen reghen die dan valt op 't gheberghte/ als Herrera ghetuyghet. ^{d.1.10. c.10.}

SANTA MARTHA.

Het achtijnde Capittel.

Van de ghelegentheyt van dese provincie.

De provincie ende 't Goubernement van Santa Martha leght vervolgens op de kust van Terra Firma, heeft in de lenghte tusschen de uiterste palen van 't Goubernement van Cartagena aen de west-zyde/en 't Goubernement van Rio de la Hacha, aen de oost-zyde 70 leguen ende oock soo veel leguen in de breedte.

De ghesalte des lufches van dese provincie is heet ontrent de zee-kust:maer bin- ^{Her.d.4. l.10.c.8.} nen 't landt koude/ booy dien sp gheniet de koude van de lineu-berghen/ welke legghen twintich leguen van de principale stadt van dit Goubernement/ende insonderheyt gheniet dese koude de provincie van Talrona, welck is berghachtigh ende koude landt: als daer gheen brises ofte oostelijcke ende nooydelijcke winden en waepen/ soo is excessif heet op de kust ende de landen daer aen palende: 't reghent daer seer in de maenden van September ende October, in de andere maenden valt daer in aer luttel waters/ booy dien daer dan ordinaris waepen oostelijcke ende nooyde-oostelijcke winden/ die dzoogh zijn ende ghesonde: ende als het reghent/ soo waepen daer vendavalen ofte winden van 't landt. Van de stadt Santa Martha af tot het beginkel van de berghen/ welck zijn dyp leguen weeghs/ is het blacke landt: 't gheberghte is seer steenachtigh/ onburchbaer booy werpen/ sonder burchten ofte doornen/ende daer vallen veel riebieren van 't gheberghte af; ende op de blacke velden verdooght 't gras/ende 't gesaepe werdt verdoogen wan-

neer de brifes te leet waepen/ waer dooz men dickwils schade ende ghebreck komt te lijden. De ozagnie-boomen/lijmen/limoenen/ granaten ende dypden / twillen daer samelijck wel wassen; Men heeft daer Guayavas, Platanos, ende andere diergelijcke vruchten van de lande: ende van Castilien zijn daer gebacht latulwe/ radglen / ende andere hof ende moes-krupden welck daer wel wassen / als mede meloenen/ pompoenen ende comcommeren. Daer zijn veel hoenderen van Castilien/dypben/perdylen ende konijnen; men bindt daer oock tigren/ leculwen ende beeyen. 't Landt is vruchtbaer van Maiz ende Baratas woxtelen. Gomara seght dat de Yuca die hier waelt oock rauw magh ghegeten worden sonder gevaer/daerse in de Eplanden ende elders schadelijck ende niet beter als senijn woxt gehouden. In Buritaca leggende in delwegh van de Stadt Santa Martha naer la Ramada toe/ zijn goudt-mijnen: Ende in Tairona bindemen groote menighe van kostelijcke geslachten die dienstich zijn tegen diverse gebreken in s' menschen lichaem/ als tegen 't bloeden/ ende 't grabeel: oock marmoeren/ jaspis ende porphyren/ ende andere: ende eenighe goudt-mijnen. Ontrent een half legue van de Stadt Santa Martha zijn veel gemaecte zout pannen/daer de Indianen leet goet zout maken/ met welcke 't gantsche landt daer ontrent werdt boozt-sien. De in-gheboorne Indianen van dese conteepe zijn dispoelt/ende goet van verstant/hoe-wel quaet van aert/ ende leet hooch-moedigh; wo:den gegouverneert bp haer Caziquen, stryden met bogen ende senijnige pijlen: sy kleden haer met mantels van rottoen/ geschildert met diverse kouluren; daer is noch veel volcks/ ende zijn met de Spaegniaerden noch merck in oozloghe: waer dooz de Spaegniaerden gembol-komen meesteren en hebben konnen werden van de rijke provincie van Tayrona, hoe-wel 't menige het leven heeft ghekost. In de riebieten ende in de zee bp dese provincie werdt veel visch gevangen van leet goede smaek. In dit Gubernement wo:den begrepen de naer-bolgende minder provincien/ Pozigueica, Betoma, Tairona, Chimila, Buritaca. De ballepe van Tairona leght ses oft seven leguen van de Stadt van Santa Martha, ende is groot ende rijk; Herrera seght elders dat dese ballepe leght 18 leguen van Santa Martha boozt3./ langhs de kuste naer Ramada toe/ ende ses leguen binnen s' landes: ende de ballepe Mongay packt daer aen/ die mede leet rijk is. Buritaca leght 14 leguen van de Stadt Santa Martha naer la Ramada toe; de provincie van Bonda bp leguen ende een half van de selve Stadt; ende de ballepe Coto tusschen Pozigueica ende Santa Martha. Van de ballepe Eupari die mede tot dit Gubernement belanght/ siet bp de Stadt delos Reyes, in dit boeck/ cap. 20. In de provincie van Chimila is leet traep voutwen-volck / ende de mans zijn sterck ende leet strydbaer. In dese provincie nemt zijn begin het leet hooghe gheberghe/ welck de Spaegniaerden noemen las Sierras Nevadas, om dat dat tijds sneeuw op leght/ welck boozts loopt dooz vele provincien/ booz Peru ende Chili, ende tot aen de strate van Magellanes toe. Dit gheberghe woxt wel dienstich leguen in zee ghesien met syn sneeuw op de toppen; aen de voet van dit gheberghe leght de ballepe van Tairona bozen verhaelt/ waer dooz het oock gemeenlijck 't hooghe gheberghe van Tairona werdt ghenamt. In dese provincie hebben de Spaegniaerden vijf steden ofte woon plaatsen/ de in-woonders van de lande zijn noch belen/ende meel noch in oozloghe met de Spaegniaerden.

Het neghen-thiende Capittel.

Van de Stadt SANTA MARTHA.

DE booz-naemste Stadt/ende daer dit Gubernement den naem van boert/ is Santa Martha: leght op de hooghte van thien graden bp noozden de linie/ende op de lenghte van vier-en-leventic graden van den meridiaen van Toledo, naer 't leggen van Herrera: andere stelen die op thien graden ende een half ende Petrus Martyr op de hooghte van elf graden. Is gheboutwt aen een leet ghesont quartier bp den

by den oever van de zee: ende heeft een seer goede ende groote haven/wel beschut/en goede ancker-grondt/ oock sonderlingh traeppe ghelegentheyt om de schepen ober te halen ende te besoecken: is een half legue byreedt; teghen ober de Stadt heeft sy eenen grooten berg/h welck haer dient boo; beschut: heeft goede diepte sonder klippen ofte dyooghten: haer in-komen is naer 't welken/ met abundantie van versck water ende houdt. Daer pleegh eertijds veel volcks te woonen/ dan is nu seer afghenomen/ ende by naer verlaten/boo; dien de bloten van Spaegniën daer niet meer aen en komen ghelijck sy pleghen te doen.

Twē leguen naer 't oosten eer ghy komt in dese haven leght een punct welck sy noemen Punta del Agua, welc dangereus is om te doubleren: 24 leguen van dese Stadt naer 't oosten leght Salamanca de la Ramada, ende 40 leguen naer 't supden aen de richiere Madalena leght de Stadt Tenerife. Den Gouverneur woont in dese Stadt neffens de andere koninghlycke officiers: heeft een cathedrale kercke/ wiens Bisschop suffragaen is van die van Nuevo Reyno de Granada.

Den Ingenieur Baptista Anroneli schryft in den jare 1587, van de Stadt Santa Martha, aen den Koningh van Spaegniën aldus:

Santa Martha de principaelste Stadt van het bisdom ofte diocese van de kuste van Terra Firme, leght op thien graden ende een half/ de Stadt is gheleght op een zandt-bape by de zee: heeft by de dertich huys-houders ofte familien: de huysen zijn gemaect van rieden/ ende zijn ghedeckt met de bladeren van palmiten/ ende sommige oock met richelen: sy en hebben met niemant handel/ als met de Indianen van 't selve quartier/welcke in de Stadt te koop byngen aerden potten/ende andere aerde-werck/ende dekens van cottoen; sy handelen oock op Cartagena. 'Tis een landt dat maer weynich bee heeft/ boo; dien het seer beghachtich is/ende weynigh Spaegniaerden daer woonen. Daer is een goede haven/om-cingelt met seer hooge bergen ende groote klippen/ die tot aen de zee-kant komen; welck hoogh-landt de haven seer beschut/ als mede twee eplandekens/welck dy quart van een legue af-leggen aen de booyt-zijde: so dat hoe-wel sy de oostelycke winden subject zijn/ ende dat met storm/ de winden nochtans geen schade en doen aen die landen wilken. Binnen de haven is een plaets genaemt la Chaldera (dat is/ de ketel,) daer sy in boo; tijden gewoon waren de schepen ober te halen ende te callaten.

Wat de haven belanght / het en is niet noodich die te fortificeren / ofte daer sonderlingh acht op te nemen/boo; dien daer geen handel en valt op dese haven van enige ander plaatsen; als mede boo; dien daer weynich volck woont/welck noch dagelycks vertreckt/ om dat sy alle daegh van de bypandt berooft werden. Daer so de Koningh wilde gebieden dat de blote gaende naer Nova Hispania, haer kours soude nemen op dese plaets/ende hier water en ververschinge halen/(alle de piloten seggen dat de blote van hier bequamelijck kan booyt-baren/altijts boo; de windt splende)/ ende so boo;ts baren recht naer de Cabo St Anron, aen het eplant Cuba, ende vo;der naer Nova Hispania: so soude by desen middel de blote niet behoerven te passeren so veel perijckelen/ als sy nu doet/wegen de Huricanos ende storm-winden die dicke wils haer over-ballen op de kuste van Hispaniola; waer boo; de schepen dicke wils berongelucken/ende soudē langhs dese wegh in geen ghebaert met allen komen/ende beyde de bloten soudē 't samen konnen baren; en die naer Nova Hispania gedellineert/ in dese haven aen-loopen/ en die naer Terra Firme directelijck in de haven van Cartagena, gelijck sy nu doet. Dit gheschiedende moelt de haven gefortificeert werden in deser voegen: op den berg aen 't in-komen van de haven/ moelt een kleyn fort geleght werden/ ende eenich geschut daer op geplant. en dicht aen de supdt-zijde een kleynen toorn/ende een andere schanse daer wat meer stukken op lagen. Want by dese middelen/konnen niet alleen de schepen hier sekerlijck op de reede leggen/maer sal oock een bescherminge zijn boo; de in-woonders van de Stadt. Om beter dit alles te verrichten/so is dicht by de Stadt/aen/leem/zant en hout ghenoech te bekomen. Hoe-wel de blote willende naer Nova Hispania hier

niet aen-komt/soo is nochtans de haben van dese Stadt op 'taen-geven soo 'tchijnt van desen Ingenieur taemelijcken versterckt; want daer is een Casteeleken geligt op een klippe ligghende tusschen 't punt van 'tvalle landt ende een kleyn eplanden datter vooz-leght; ende een ander grooter Casteel teghen ober dit eerste aen brandt onder de Stadt.

Dese Stadt is seer dickwils so bp de Franchoplen als bp de Engelsche in-genomen ende berooft; als namentlijk bp Sir Francis Draeck in den jaer 1595 in-genomen ende meest verbrandt; en wederom het jaer daer na bp Sr Antoni Sherley.

Het twintichste Capittel.

Van de andere steden ende plaetsen in de provincie van SANTA MARTHA, by de Spaegniaerden bevvoot.

Teneriffe is een ander Stadt van die Goubernement gelegen aen den oever van de groote rivier Madalena, 40 leguen van de Stadt Santa Martha naer 't zuyd-wellen/ de weegh derwaerts woort eendeels bp zee/en eendeels te lande ghenomen.

Tamalameque ofte Villa de las Palmas, vyf-en-seventich leguen van de Stadt S^a Martha naer 't zuyden/en 20 leguen van Teneriffe voozschryven/ twee leguen van Rio grande ofte Madalena; op de hoochste van 8 graden bp nooz; den de linie is een seer heet getwelle/ vooz dien den meesten tijt van 't jaer de windt daer waeyt up den zuyden/ende somtijds seer onlustighe Vendavalen; ende hoe-wel het steenachtich landt is ende hoogh/soo zijn daer niet te min groote plapnen/ende goede gelegentheyt om beesten te werpen/insonderheyt ossen ende koepen; op de selve plapnen is seer dicht ende besloten boschhagie / insonderheyt ontrent de riviere/wiens opperwateren op de blacke velden veel lacken ende staende poelen beroo;aken/op welker oebers de in-gebozene woonen/ende baren daer op met haer canoen / en bangen veel visch daer sp haer met onderhouden; daer zijn veel van de visschen diemen Manati noemt/oor Caymans, ofte crocodilen. 't Landt en is niet vruchtbaer/noch-tans wassen daer sorte ende suere ozaegnie-appelen/ die daer ghebracht zijn van Spaegnien; ende veel Guayavas, welck een vrucht is van die landen. 't Volck van de lande is kleyn van verstant/ traegh/seer genegen tot slapen/al sp niet besich en zijn met banquetteren ende droncken dvincken/welck haer dagelicks werck is.

Cuidad de los Reyes in de valle van Vpari, 50 leguen van de Stadt S^a Martha naer 't zuyd-oosten/ende 30 leguen van Rio de la Hacha; 180 leguen van S^a Fe de Bogota; leght bp een groote ende machtige riviere die sp noemen Guatopori: 't Landt hier ontrent en is niet seer hitlich/vooz dien in haeren somer welc is in de maenden van Decembris, Januarius, Februarius, Martius, ende April, de brisas ofte oostelijcke winden veel waepen; maer in de winter alst daer veel regent/en vooz de naerheyt van de bergen welck kout zijn/is men daer veel ziek van catharren en de quartaine: Van vooz dien naer 't zuyden is het vol geberghte/vol rivieren en beken; doch 't is seer vruchtbaer van gras en gesaep: de heele provincie is vol Wilden / die tot geen gehoor-saemheyt bp de Spaegniaerden en konnen gebracht werden/want sp strijbaer zijn/ende een quaet volck/genegen tot allerley vrient/en die van de Stadt en hebben geen macht genoegh om die te dwingen. Daer zijn veel wilde boomen die vruchten dyaenhen/ als Platanen, Guayaven ende andere: ende den grooten boom Xagua, welck een vrucht voort-bruynght als een boone / in sp hantwee een ander vrucht als een O, ende heeft de smaek van cazzinen; de boonen houdt men tot dat sp heel droogh zijn / ende ghemaelen zijnde backtmen daer broodt af/ welck seer goet voedsel gheeft. Van de vruchten van Castilla hebt ghy daer dypben/ vyghen/ granaden/ lijmen/ ozaenien / etc. alderley moes-krupden/ veel Maiz ende cortoen; welck de Indianen van doen hebben tot hare kledinghe. Sp dienen haer van de wortel van Scorzoner, als eenighe slangh ofte gachdis haer ghebeten heeft / etten de wortel rauw/ ende het krupdt legghen sp op de bette/

beete / ende ghencken daer van; 't selve doen mede de Spaegniæerden; ende de Wilden in dien sp de slanghe bekomen konnen die haer gebeten heeft / eeten van de selve 't hooft ende de steert rauw in / ende houden doo; een soubereyne remedie. Gebruycken veel Tobac tegen de catharren ende pijn in 't hooft / ende trecken het in pulser de neus- gaen in; dzincken oock slap ende purgeren haer daer mede. In 't geberghe van dit lant sijn veel mijnen van koper ende loot; oock eenige monstren van silber / maer werden niet bearbejpt doo; 't onbarmogen van de Spaegniæerden die daer woonen. De boezgers houdt veel beesten / als korpren en schapen / wone mede sp haer generen ende onder- houden; daer vallen goede peerden; daer soude wel supcker-riet wassen / ende alles anders; als daer maer naer getracht wiert.

Ocanna welck eerst ghenaeemt wiert Santa Ana, is een stedecken ende binnenlandtsche haven / tot dit goubement behooyende / paelt aen Tamalameque, bozder en binde daer gheen bescheert af.

La Ramada, de welcke eerstijds wiert genaemt Neuva Salamanca; was gelegen heertich leguen (naer 't leggen van Herrera) van de stadt Santa Martha naer 't oosten / ende acht leguen van Rio de la Hacha, aen de boert van de Sierras Nevadas, in de valleje van Vpari; daer soo veel koper is / als steen; seght Herrera.

Het een-en-twintichste Capittel.

Van de Rievieren, Caben, Havenen ende Kusten van 't Gouvernement van SANTA MARTHA.

O p de kust van dit Goubement seght eerst de rievier Buhia, dicht bp la Ramada; daer naer de rievier Piras; ende die van Palomino, welck komt neber-voeten van de Sierras Nevadas, ofte Ineruto-bergen; loopt seer snel / en waelt dicke wils getweldigh doo; den grooten regen die op 't geberghe valt; heeft sijn naem vercregen van een spaensche Capiteyn / de welcke die meynende met sijn peerd over te swemmen / daer in verdonck. Doozts de rievier de Don Diego, ende de Ancones van Buritaca; als men upt der yer komende zupdt ende noo;dt is met de Ancones, soo liet men een wit zandst-strant zup- welc van hem; op de geheele kust en is geen meer dierghelijck / ende is aen de west- zijde van dese haven ofte reede: Daer aen volghet Cabo de Aguia, gelegen op 12 graden bp noo;den de linie / ofte als andere seggen / 12 graden ende 20 minuten. Dese Cabo is seer subijt subijt winden / doo; dien 't seer hoogh lant is; binnen de Cabo seght een Eplandt / welck op 't west-noo;dt- welcke deel het een witte klippe. 't Landt ront- om de Cabo rijst al in ghebrocken bergen ende heubelen; een mijl binnen- waerts naer 't zupdt- westen (want 't landt streckt daer soo) staet een wacht- huys boven open bergh ofte rodel; en wat meer inne- waerts een kleyn Eplandeken; men mach seplen tusschen 't selve en het vaste landt / oft oock buymen om; ende dicht daer binnen is de reede ende stadt van Sta Martha. Aen dese Cabo de Aguia paelt 't geberghe van Bonda. Doozts bp westen de stadt op de selve kust hebt ghy de rievier Gayra; van de welcke Petrus Martyr ghetupghet dat 't een groote rievier is / daer groote schepen vermogen te ankeren; valt van een seer hoogen Ineruto-bergh Daer ontrent is noch een rievier van beter water / want naer 't leggen van de Wilde / so en is 't water van de rievier Gayra niet ghesont om te dzincken. Binnen 's landts is de rievier Guataponi, bp de welcke de stadt los Reyes is gheboort; een koele rievier / komt van de Ineruto-bergen af- loopen / ende ghebroncken sij de / vercoo;saecht catharren ende stoel- ganck / welck men gheneest met sekere spet van kaneel / gepulveriseert ende in water ghebroncken / waer doo; den stoel- ganck werdt gheslopt / al- waert dat de selve oock bloedigh ware. Sp noemen dijn boom Carrapa, welck in die tale is te leggen / bieter; gelijc 't hout van den selver boom is. Dese rievier Guataponi loopt in de rievier Cesar, een legue van de noo;den- noemde stadt / ende de rievier Cesar loopt naer 't zupden; de Wilde van de ander noemende Pompatao, welck is soo veel te leggen / als

Her. d. 1.
1. 7. c. 13.

als prince van alle riebieren/door; dien daer vele riebieren in loopen; en insonderheyt die sy noemen Badillo, welck seer diep is/en heeft haer oorspronck upt byj laeken; 't water van dese riebier is groen van couleur/en de in-geboornen noemen die Socuigua welck is te seggen/overbloedich/door; de menichyte van visch die daer gebangen woort/met seker woortel daer in te werpen/ die de visch gelijk als byoncken markt; dese riebier als bojen/loopt mede in de riebier Cesar, ende noch een ander die sy noemen de las Ayumas; loopt booyts door; black landt/tot dat sy komt in de groote riebier Madalena, loopende 70 leguen na 't wessen: 't landt aen de riebier Cesar gelegen is seer byuchtbaer. Twintich leguen van de Stadt los Reyes zijn byj groote water-putten/ leggende in een byj-hoeck tusschen sekere steen-klippen/al-waer de Indianen booy-seker houden/ een groot serpent sich te onthouden/ dat veel menschen heeft verslonden; ende hoe-wel de spaegniaerden 't selve hebben na gespeurt ende ghesocht/ hebben daer wel eenige voort-stappen van getwaert getwoyden/en groot gedruys in 't water gehooyt/maer 't serpent selfs en hebben niet konnen te sien komen, de Wilde houden dit seker/ ende zijn daer soo van verbaert/dat niemant daer ontrent en dert woonen. Daer zijn noch andere putten daer ontrent/ daer seker peck ofte tar in woort gebonden/ welck so kleefst/ dat ernich gevoegtel/ hoe groot het ook sy/ daer aen vast blijft hanghen; de Indianen bestrycken haer lijnen ende visch-tuych daer mede/ om de visschen daer mede te vanghen.

Het stree en-twintichste Capittel.

Van de Stadt ende 't Gouvernement van RIO DE LA HACHA.

De Stadt Rio de la Hacha, wiert eerst genaemt nostra Sennora de las Nieves, ende daer naer de los Remedios, leght aen de zee; 30 leguen van de Stadt Ste Martha naer 't oosten/ ende 60 leguen van de Stadt Coro naer 't wessen; tusschen 't gouvernement van Venezuela en van Ste Martha, 3. en n. met Cabo de la Vela. De Stadt is gelegen op een heubeltjen/ 1000 passen van de nooyt-zee; de haben legt ganisch onbeschuut booy; de nooydelijcke winden. Daer Cabo de la Vela tot Rio de la Hacha zijn 18 leguen, secht landt en legh/sonder steenen ofte water: syn palen strecken hem by de 8 leguen verre. is seer byuchtbaer-landt/daer alle byuchten van Spagnien wel groepen/ daer valt veel goudts/en gescleniten van diversche krachten; ende daer zijn goede zout-pannen. In 't landt zijn veel sigten en beysen/ ende in de riebier veel crocodilen. De Stadt heeft by de 100 huysen/en was eerstijts rijk door; de peerl-visscherije di daer wiert gespeeght. De beschryver van de leste vopagie van Sir Francis Drake, schryft daer van aldus; Rio de la Hacha is een Stadt 20 leguen na 't wessen van Cabo de la Vela, niet seer groot/ dan legh in een seer byucht daer ende vermaerkelijck getwesse. Ons volck nament in te 10 upen in den nacht. Daer legh een mijl naer; oosten een zandt ofte ondiepte/ daerom so moet men een half legue oft meer af-houden eer ghy regh ober de Stadt konnt: by anchorden daer in stree badem waters/ maer de grooter schepen lagen booy;der af/ in vijf ende ses badem waters. Daer leg een versch riebierken een booyt-scheut oostwaert van de Stadt; daer ons pinassen ghalje in konden komen/ wegen een zant-banke die regh in de mont van het riebierken legh/maer daer binnen is 't nabigabel booy; bercken van 20 oft 30 baten/scr oft acht leguen op-waerts. Des leg. naer 't oosten legh een visschers doypken/ welck sy noemen la Rancheria, daer de peerlenwoyden gevischt. Vijf leguen langhs de kust naer 't wessen/ en by de vier leguen binnen 's lants legh een ander doypken genaemt Tapia, met eenige landtsnipsen daer ontrent/noch een leg. booy;der is een ander doypken genaemt Salamea. De Gouverneur hadde booy;randloen van 't stedeken beloof 24000 ducaten/welck sy pferneerde te betalen met peerlen/ tot soo hooget prijs/dat de Engelsen die soo niet en wilden aen-nemen; derhalven soo verbramen sy het booyt-schepen steden ende alle booyt-noemde plaatsen/ ende namen haer kours naer Ste Martha.

BESCHRIL.

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het neghende Boeck.

Neuvo Reyno de Granada.

Het eerste Capittel.

De eerste ontdeckinghe van NEUVO REYNO DE GRANADA, onder het beleydt van den Licentiaet Gonzalo Ximenez de Quesada, in den laere 1536.

Dt voozgaende Boeck hebben wy de Nooyt-kuste van 't baste landt van America verbolght tot aen 't Goubernement van Veneguella, sullen nu dooz de binnen-landtsche pprovincien komen aen de Zuydt-zeyd om soo ons vooz-geselde ooyt te verbolghen; ende beginnen met de pprovincie die men hedendaeghs noemt Neuvo Reyno de Granada; dan eer wy komen tot de particuliere beschryvinghe van 't selve / soo sullen wy in 't korte hier verhalen haer eerste ontdeckinghe / om dat 't selve eenighlicht kan gheben tot de volghende beschryvinghe. In den jaere 1536. heeft den Adelantado Don Pedro Fernandes de Lugo, sijnen Lieutenant den Licentiaet Gonzalo Ximenez de Quesada, ghesonden om de landen op ende aen de riebierre Rio Grande ofte de la Madalena legghende / te ontdecken; de welcke is op-ghetrocken langhs den oever van de selve riebierre / hebbende die aen de rechterhandt / met onuytspreckelijke moeyte / dooz de dichtheyt van 't gheboomte / menichte van moerassen / becken ende poelen; beneffens den daghelijcken aenschoot van de Indianen die daer ontrent woonden / een woerde ende strydbaar volck: Tot dat hy eyndelijck is ghekomen aen een plaetse by de Indianen genaemt Tora, welck hy noemde pueblo de los bracos, dooz dien daer vier armen van verscheyden riebierren te samen komen; ende was dese plaetse naer haer gissinghe wel 150 leguen van de zeyde ofte mondt van de groote riebier. Hier voegghden hun by hem / 't volck dat met de brigantins de riebierre op was gebaren: ende dooz dien 't water van de riebierre gheweldigh wies / ende 't landt rondtom onder- liep / resolverde hy hier te over-winteren. Hy was onder-tusschen ghelwaer ghewoeden datter zout in grepen van de kuste af tot wel 70 leguen de riebierre op-waerts wert ghevoert; ende dat tot daer toe weder ander zout van seer vette / in brooden / als supcker-brooden / de riebierre wierdt af-ghelycht by de Wilde; waer uyt hy / niet bukten reden / besloot dat daer wel bewoonde landen dien wegh uyt-legghen moellen. Van hier gheraecten sy langhs een andere riebierre tot aen 't gheberghe welck ghenaemt wert Opon, wel 50 leguen naer haer gissingh breedt / met seer hooge ende woeste berghen; dit gheberghe ghepasseert hebbende / quam hy aen black ende wel bewoont landt / al-waer 't vooz-scheyden zout in brooden / uyt seckerere zoute fonteynen wort ghemarckt: ende van hier quamen sy aen 't landt van een machtighe Caziue, welckes naem was Bogota; de welcke te voozen van de komste van een vzeemt volck ghelwaertschout zijnde / selde hem te weert / doch wort lichtelijck met

Her. d. 5.
150. c. 17.

ſyn volck in de blucht geſlagen. Creckende booghs dooꝝ verſchepden woon-pla-
 ſen van de Indianen/ bonden allent-halven veel goudts ende elnerauden: Ende
 't landt rondtom beſoeckende/quamen hy een natie van Indianen genaemt Pan-
 ches, welck dooꝝ een kleyn gheberghte van 't landt van den booghs. Bogota ver-
 ſchepden/ ende met hem in continuele oozloghe waren. Creckende boꝝder aen/ om
 de mijne van de elnerauden te ſoecken/ quamen aen een vallepe die ſp daer naer
 den nam gaben van la trompetta; van waer noch 15 leguen zijn tot de mijne van
 de elnerauden/ welck leght boven op enen hooghen ende kalen berghe. Certe-
 wijle ſp in deſe vallepe vertoefden/quamen daer ſeerke Wilden die haer preſenteerden
 den wegh te wiſſen om een ander groot ende rijck Heer ghenaemt Tunia, onber-
 ſiens te over-ballen/ ghelijck ſp dan deden; ende de Spaegniaerden kregghen daer
 eenen grooten buyt/ ende byachten den booghscheben Tunia ghebancelijck by ha-
 ren overſten. By dagh-reylen van daer woonden noch twee Caziquen, Saga-
 moſa, ende Diutama; waer van den enen ſtracks bluchte/ ende den anderen naer
 wepnigh wederſtands retireerde hem in een ſtercke plaetſe; kregghen hier mede
 ſeer veel buyts, ſoo dat ſp weder ghekeert zijnde naer 't landt van Tunia, bevonden
 dat ſp alrede hadden bekomen hondert ende een en negenrich duplent twee hon-
 dert ende vier-en-tneghentich Pezos ſijn goudt, ende ſeven en dertich duplent twee
 hondert acht-en-tachtich Pezos ſlechter goudt; ende achthien duplent van 't ſlechſte
 welck ſp noemen Falonia; ende achthien hondert ſoo groote als kleyne elnerau-
 den. Lieten haer bagagie met goede wacht in deſe vallepe / ende keerden weder
 naer 't landt van Bogota, ende wel onder-recht zijnde van deſe plaetſe daer hy hem
 ontſiekt / over-bielen hem booghs den op-gangh der ſonnen / ende hoe-wel hy het
 ontſluchte/ ſoo wierdt hy nochtans daer naer doodt ghebonden op een berghe/ ge-
 ſlozen van een woude die hy in 't bluchten van een Spaegniaerd hadde gekre-
 gen. In ſyn plaetſe ſurdeerde een ander met namen Sagipa, die byde maecte met
 de Spaegniaerden ende een verbondt om te ſamen de Panches te beſtrijden; ghe-
 lijck ſp deden/ ende verbyanden twee van hare woon plaetſen: Van deſe byde en
 duerde niet langh/ dooꝝ dien de gierighe Spaegniaerden deſen Sagipa af-eyſchden
 de verboogghen ſchatten van Bogota, ende alſoo hy de ſelve niet te booghs-ſchijn en
 byocht/ ſoo pijnighden ſp hem ſoo wredeelijck dat hy van pijn thier/ ſonder pyns te
 ontdekken. Daer naer hebben ſp onderſaen te beſoeken ſeerke black landt/ welck
 men van 't geberghte konde ſien / ghenaemt Neyba, dooꝝ dien de Indianen haer
 wijs machten / om deſe gaſſen quijt te geraecken / dat in dat landt ſeer grooten
 rijckdom was te halen: doch eenighe dagen derwaerts ghetrocken hebbende dooꝝ
 een woeſijne/ keerden ſp weder naer 't landt van Bogota: namen haren wegh dooꝝ
 de Panches, ende bebyedighden eenighe van die met ghemoende/ ende eenighe met ge-
 welck. Ximenez 't landt nu genoegh ontdeckt houdende/ gal 't den naem van Neu-
 vo Reyno de Granada, dooꝝ dien hy van Granada gebooghtich was/ ende boude
 daer een ſtadt die hy noemde Santa Fé. Epndelijck gheffoldeert zijnde ſelfs naer
 Spaegniën te kerren om den Koningh terompenſe te eyſſchen booghs ſyne dienſten;
 ende bronden hebbende dat de groote rievier maer vijf-en-twintich leguen van
 daer liep/ nam hy booghs die af te varen/ ſonder weder te trecken over dat moepelijck
 geberghte van Opon. Detoijl hy nu beſich was om deſen wegh ende eenige ſneeu-
 bergghen daer aen ghelegghen te onderſoecken / wierdt hem gheboofſchapt dat
 daer aen b' ander zijde van de rievier Spaegniaerden waren/ welck was Seba-
 ſtian de Belalcazar, die derwaerts van Popayan met een deel volcks was ghe-
 ſack/ om een wegh naer de nooyt-zee te ſoecken: ende koꝝts daer naer toert daer
 noch ander volck ontdeckt/ welck quam van de oost / en was Nicolas Federman,
 met ſyn volck / die van Veneçuela af tot daer waren ghekomen. Alle deſe by
 pretendeerden op dit nieuwt ghebonden landt/ doch zijn epndelijck met den anderen
 over-komen haer gheſchil te laten by den Koningh derideren / ende zijn ſoo 't ſa-
 men met wepnigh volcks de rievier af ende booghs naer Spaegniën ghebaren.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de gheleghentheyt van dese provincie van **NEUVO REYNODE GRANADA** in 't ghemeyn, ende de besondere provincien daer onder begrepen.

Het nieuwe rijk van Granada, neemt sijn beginfel by zuyden het ghebergte ^{Her. d. 6} van Opon, is hooghe ende black landt / vol volcks: welck sijn wooninghen ^{l. 5. c. 5.} heeft in de ballepen; is in 't ronde gantsch om ringelt van een natie van Indianen die sy noemen Panches, welck sijn menschen-eters / welck die van Neuvo Reyno niet en sijn. Het landt van de Panches is heet / ende dat van Bogota is koudt / ofte ten minsten seer getempert; ende gelijck die haer Panches noemen/ soo noemen die van Bogota ende Tunia haer selven Moxas. Dit rijk is langh (naer 't segghen van eenige) 130 leguen wepnigh min ofte meer: ende breedt 30 leguen, oock 20 in sommige plaetsen ende minder. Het leght op de hooghte van vijft/ vier/ ende d'ij graden by nooyden de linie/ naer 't seggen van Herrera. Is ghecleedt in twee principale provincien/ Bogota ende Tunia; welck haer verschepden Herren hadden van dien naem/ doen de Spaegniaerts daer eerst quamen. De provincie van Tunia is rijcker van gout ende smerauden/ als die van Bogota, hoe-wel dese oock seer rijk is. Alle 't volck van dese landen is van goede gestalte / ende 't byoutwen- volck besnedenet van aensicht/ ende niet soo bypyn als in andere quartieren van dese nieuwe ghebonden landen: Sy kleeden haer met zwarte/ witte/ ende ghecouleurde mantels om 't lijf gegoet/ van de boyl tot de voeten/ ende sommige oock wel van de schouderen neder-waerts: dzaghen op 't hooft kranssen van bloemen van cottonen ghemaect/ van differente kouturen: ende eenighe principale dzagen bonnetjens van cotton/ ende sommige oock netjens. De koude en gheeft daer geen ongemack/ soo datmen 't byer soude van doen hebben/ van houdt een eenparige voer 't gantsche jaer doot/ soo dat daer geen sonderlingh onderschept en werdt gespeurt tusschen winter ende somer; de daghen ende nachten sijn daer by na eben langh: doot dien dese landen soo na onder de linie equinoctiael leggen. Landt is soo uper-maten gesont / datmen niet licht dier- gelicken soude konnen vinden: de hunsen sijn doot- gaens van plancken ghemaect/ ende met langh stroo gedeckt. 't Volck eet daer Maiz, ende oock Cassavi, als mede sekere wortelen die sy noemen Yomas, ende sekere rapen die sy noemen Cubias; daer werdt veel zout gemaeckt/ waer mede de in- gheboorne haren handel dzijben op veel ghetwellen/ insonderheyt op 't gebergte van Opon, ende na Rio Grande toe. 't Welck dat sy eten/ is wildt/ daer sy groote menigheyt van hebben: ende Fricos, welck sijn konijnen/ de welke die van Santa Marra noemen Curies; daer is wepnigh ghebogelte / eenighe tottel- dubben; epnde- voghelen tamelijcken veel/ die in de lacken byoden: in welke lacken / als mede de rievieren veel visch werdt ghevangen van seer goeden smaect. 't Volck van de lande is seer gheneghen tot singhen ende dansen/ sijn seer leughenachtigh als het meeste volck van Indien; hebben tamelijck verstante omdiversche hande- werken ende konsten te leeren. Van de natie van Panches valt wepnigh te segghen/ aengaende haer maniere van leven / die seer beestelijck is. Hoe-wel 't meeste deel van dit quartier oberbloedich is doot- sien van lijf- tocht/ soo sijn daer oock ghetwellen daer het seer armelijck dien aengaende is ghecleet: want in een provincie/ neffens die van Tunia ghelegen/ wierdt bevonden dat de Wilde haer ouder- hielden met mieren/ die sy daer toe expetelijcken aen-queerten. Daer wert doot- gaens in dit rijk veel goudes gevonden/ seer fijn van allope; ende daer sijn oock mijnen van koper ende stael. Men heeft daer doot- gaens seer schoone wortelen doot- 't bre: ende schoone zaep- landen daer koopn ende Maiz, ende andere wortelen van Spaegnen waslen. Daer sijn eenighe andere particuliere Provincien die onder Neuvo Reyno behooren / die sullen wy beschrijven by de

Steden die daer in ghebout zijn. Dese provincie van Neuvo Reyno gelijk nu by de Audientie werdt ghegouverneret: heeft naer 't segghen van Herrera, maer veerschien leguen in de lenghte oost ende west / ende in de breedte nooyt ende zupden tachtienich leguen: ende daer zijn by de Spaegniaerden ghebout de stadt Santa Fé de Bogota, de blecke van St Miguel; de Steden Tocayma, la Trinidad, Tunia, Pamplona, Merida, Belez, Marquita, Ybague, la Vittoria de los remedios; St Iuan de los Llanos, ende de blecken van la Palma, ende San Christoval.

Het derde Capittel.

Beschrijvinghe van de hooft-stadt SANTA FÉ DE BOGOTA, ende van de vleeke St MIGUEL, ende de stadt TOCAYMA, ende de gheleghentheyten van de landen daer ontrent.

DE boornaemste stadt van dit Rijk ende Gubernement is genaemt Sta Fé de Bogota, welcke leghet op de hooghte van vier graden by nooyden de linie equinoctiael; ende op de lenghte van twee-en-leventic graden ende een half van den Meridiaen van Toledo, na de rekeninge van Herrera. Is gebout by Gonzalo Ximenes de Quesada, aen de voert van 't gebergte van Bogota, soo genaemt naer de naem van de Cazique die de Spaegniaerden daer bonden ten tijde van de ontdeckinghe: heeft meer dan ses hondert in-woonders; de Koninghlijke Audientie resideert aldaer / als mede de Officiers van de Koninghlijke in-komsten; daer is oock een smelt-hups / welck de Spaegniaerden noemen Casa de fundicion: heeft een Cathedrale ende Metropolitane kerkke / de B^{is}choppen van Cartagena, Sta Martha ende Popayan, zijn suffraganen van de selve / daer zijn twee kloosters / een van Dominicanen / ende een van Minne-broeders; in haer limiten woonen meer dan 5000 Indianen die jaerlijcks tribut betalen; 't lack van Guatavita leghet niet verre van daer / alwaer de Indianen in booy-tijden haer af-goden plegen te etten / ende veel goudes ende anderen rijckdom op te offeren. Dese stadt is een seer gefonde plaetse / gelijk die getupgen die daer gewoont hebben / van daer en valt nu geen gout mer / maer daer is grooten overbloet van alderhande lijftocht / als by oode / laes / ossen ende bereken-bleesch / hoenderen en alderhande conficueren.

De vleeke welck sy noemen Villa de San Miguel is ghelegghen twaelf leguen van de stadt Santa Fé de Bogota, naer het nooyden toe / is daer ghelegghet om den handel te drijven met de Panches, want dooy dien haer landt seer heet is / soo was het haer seer moepelijcken naer de stadt van Santa Fé te komen / al waer koudet is.

De stadt Tocayma leghet vijftien leguen van de stadt Santa Fé naer 't westen / een wepnigh declinerende naer 't nooyden: is ghebout aen den oever van de groote riebierre Pati, die haer kours neemt in de groote riebierre Madalena: de gheleghentheyten van dese stadt is drooghende gefonde / ghenietende een lustighe ende klare lucht: daer en valt 's nachtes geen Sereno, 't isser daeghs seer heet / van de morgen-sonden koel ende fris / ende 't selve duert het heele jaer dooy op een eenparighe voert. De in-gherbooyne van dat ghetwiste / wese van de natie van de Panches, zijn dispoost / ende van leden wel gheppositioneert / van dat sy kreghe booy-hoofden hebben / zijn bailiant ende seer van haer na-bueren ghebreest / plegghen menschen-bleesch te etten / van de Spaegniaerden hebben haer 't selve nu af-ghewent / zijn liberael van conditie / ende deelen gaerne mede van 't gene dat sy hebben / wepnigh begeerigh naer goudt: seer wyack-gierigh / snel in 't loopen / ende ghewelbighe jagers: vertwen haer tanden swart met de bladeren van seckeren boom te kaen-wen; gaen meest naecht / de vrouwen hebben allern een kleyn doercken booy haer schameelheyt / drineken seerck van seckeren byanck die sy weten van Maiz te maeken. Ontrent de stadt zijn seekere sulphrighe fonteynen / ende de klepe van de gronde van 't water werdt seer dienstigh ghehouden om de schurftheyt / lazerij / ende

ende hier-ghelycke siekten te ghenesen / met die daer op te steecken / ende met het water af te waschen : In de valsepen vindt men oock seckerre springhen van zoudt-water / welck boven op 't krupde daer het over-bliede / doozt brenghet sekeren harst als peck / daer sy haer kanoen mede pecken : daer zijn oock seckerre herte baden tusschen twee koude beken / daer men vele qualen doozt kan ghenesen. Op 't gheberghe welck seer hoogh ende steil is / leght 't ganse jaer doozt de sneuto / sonder te smelten, ende daer is een Volcan die dickwils upt berst / ende zijn aschen verstrept acht ende thien leguen verre : in de liniten van dese stad zijn veel mijnen van goudt / silber / koper ende loodt. (Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat dese plaetse gheen goudt en heeft.) Men heeft daer goede vruchten van de lande / als oock van Spaegnen / te weten / d'zuppen / meloenen / vijghen / o'agnien / citroenen / limoenen ende dopen : daer waelt veel supcker-riedt / ende werdt oock supcker ghemaect : daer waelt koozn op de hooghe ende koude landen / ende Malz twee-mael 's jaers. Men heeft daer veel stieren / koepen / peerden / muplen / berckens ende gepten : de schapen willen daer niet wel aerden : de tigren / leeuwen ende beynen doen daer groote schaede aen 't bee. Daer waelt veel pock-houdt / welck sy noemen Guaiacan. Men heeft daer veel honds / dat seer bequaem is om supsen mede te timmeren / ende veel dat onder 't water noyt en vergaet / veel cedar-boomen / oock noote-boomen / van de vruchten en hebben gheen pit in ; 't krupde daer den Anil van werdt ghemaect / waelt daer van sefs / doch werdt niet verroovert. Den boom die sy noemen Zeyba, vallen syn bladeren alle dwaelf upen / ende groeyen terkonde weder om aen : men bindt daer groote varieteyt van alderhande ghevogelte / ende andere ghedierte / hier te langh ende noodeloos te verhalen.

Het vierde Capittel.

Bysondere beschrijvinge van de provincien die by de Volckeren bewoont werden die sy noemen MVSOS ende COLYMAS : de ghesalte van 't landt, ende manieren van 't Volck.

AEn de provincien van Bogota ende Tunia, confineren mede de provincien van secker volck die ghenaemt werden Musos ende Colymas, welck lande doozt gaens hert ende dochtygh / en overbloedigh van wateren is : heeft 's jaers twee soners ende twee winters ; d' een soner heeft syn beghin den eersten Decemb. en duert tot 't selte van Februar. ende d' eerste winter van den eersten Martij tot het selte van May : ende dan begint den tweeden soner / ende duert tot het eynde van September, ende soo doozt den tweeden winter : niet dat het d' een tijt veel heeter oft kouder is / maer dat het in de winter seer reghent / ende des soners seer drooght weder maect : doch reghent ghemeenlijck des nachtes / ende selden doozt den dagh : de schadelijckste winden zijn de Huracanen, welcke waepen van 't noorden naer het zuiden / ende van 't zuiden naer het noorden / met gheweldighe donder ende bliem. 't Landt is seer berghachtich / met groote ende kleyne rivieren doozt-toeghen / ende reuighe staende poelen ; wel doozt-sien van sijl-cortst : doch wepnigh weyden doozt 't bee. 't Volck van de lande vermenighsulacht seer / naer dat sy afghelaten hebben menschen-blesch te eten ; zijn van wepnigh bedijf ; van middelbaer vernuft / van goede disposicie / ende wel ghypropotioneert : pleghen naecht te loopen / nu hebben sy haer begoft te kleeden : zijn seer ghenegen tot dronckenshap / woeydt / ende seer begerrigh. Spreken al een tale / hebben altydts seer strijdtbaer gheloveel / ghebruyckende diuersche listigheden om haer vanden te verrassen : waren seer familiær met den boesen / dan nemen nu het Christenen ghelooft seer wel aen / ende naer dat sy den doop hebben ontfanghen / en wten nu van den dwael soo niet meer te spreken. De principale boomen van dese provincie zijn secker amandel-boomen / rondt als de pijn-boomen / ende de amandel is soo groot

groot als een schaeps-niere / ende de kerne wel een vinghet langh / soo soet van
smaeck als de amandels van Spaegniën. Ick gheloove het de vrucht is die hier
onder is upt-gebeek / met syn schelle ende sonder schelle.

Daer is noch een ander boom die sy noemen Quaoque, brengende een eerbete
vruchte voort / als een ganzen ey. Men heeft daer oock seer wel-riekende edel-
boomen: daer valt noch een ander boom die sy noemen Cariuri, van seer valt hout/
spreyt syn tacken wijdt ende breedt upt. Daer valt oock Guaiacan ofte pork-hout/
ende Xagua daer sy swart mede vertwen / syn sap is wit als water. Welc boom so
ick gissche wort in Nova Hispania genoot Xahuali; seggen dat het een schoonen
boom is / ende de bladeren by naer ghelijck onse elschen-boomen; heeft seer swaer
houde: ende draecht een vrucht by naer als de man-koppen / dan dat het ghen
kroontjen en heeft; upt de welcke de Wilde een water trecken daerom wit is / dan
daer mede wassende soo wort het heel swart / ende duert die kouleur boor; verrijen
daghen: de Wilde segghen dat sy 't selve ghebruycken om de leden die vermoept
ende slap zijn te stijven ende verquicken. De vinghe-boomen gheben seer soeten vrin-
ghen / ende soo groot als ozaegnie-appelen. Men vindt daer oock eenen boom
die sy noemen Aguapa, welck van sulcken grooten kracht is / dat in dien pe-
mandt daer onder konnt te slapen / sal seer op-swellen; ende in dien het een
naeckte Indiaen waer / sy soude beriden. Hebben daer oock een boom / wiens
bast dient als hennep om koozen van te draepen. Oock eenen anderen boom
ghenaemt Hobo, hoogh ende rondt / wiens schoors ende spruyten seer dijnlich
zijn teghen alle gheswellen / ende wonden aen de beenen; ende de spruyten wer-
den ghegeten om af-ganck te maeken: ende meer andere dierghelycke vruchten
ende boomen van den lande. De boomen ende vruchten van Spaegniën /
als ozaegniën / limoenen / vijghen ende druypen / die wassen daer nu ter tijdt
oock seer wel; insghelycks supker-riedt. Haer principael voedsel is Maiz, er-
ten / ende Yuca, oock Batatas. De vier-boetighe ghebieten van dese provincie
zijn graetwe verckens / die den navel op den rugghen hebben: oock zijnder ande-
re klepnder / van kouleur als de wilde verckens; woepnigh tigrē ende beynen
deprenen

depen ende harten ghelyck die van Spaegniën, Guatimalas, welck zyn als haelen/ etc. Men heeft daer verclerhande ghebogelte / perdyzen / quackels / torekduppen/ende oock hoenderen van Castiliën: de peerden / schapen ende geeyten/willen daer qualijk aerden / dooz seckeren woym die sy krijghen als sy eerst ghetwoopen zyn. In dese p:obincien zyn mijnen van goudt te vinden / dan daer en is gheen volck ontrent gheplant/om dat het leeghe ende seer ongronde plaetsen zyn: 't goudt dat daer upt- ghehaelt is / was van een- en- twintich quilaten; ende men verclaert dat daer oock silber- mijnen souden te vinden zyn. Daer zyn oock mijnen van koper ende pfer / ende oock van seckere swarte aerde daer de Indianen haer kleedren mede betoven. In 't gantsche lande zyn veel fonteynen van zout water / waer van eenighe runnen ofte steyen / ende andere niet. Des leguen van de Stadt Trinidad, is een groote fonteyn welck sy noemen de Tupa, daer veel ende seer gort zout salt: 't is te noteren / dat alle dese fonteynen van zout water werden ghebonden tusschen byrcken van soet water. Dese p:obincien van de Musos ende Colymas (welck oock by eenen naem ghenarnt werden Canapeys) zyn t'ijf- en- twintich leguen langh / ende dertien leguen breed / ende legghen van Bogota naer 't nooyd- wester: daer zyn twee woon- plaetsen van Spaegniardren / de Stadt la Trinidad, ende de blecke la Palma.

Het vijfte Capittel.

Gheleghentheyt van de Stadt LA TRINIDAD, ende LA PALMA;
 vvelcke beyde zyn gheleghen in de provincien van
 MYSOS, ende COLYMAS.

In de p:obincie van de Musos ende Colymas, was eerst een woon- plaetse van Spaegniardren geleght / welck sy noemden Tudela, by de rievierre Zarbi; dan om dassel soo naer aen 't gebirghe lagh / ende de Spaegniardren by de Wilden soo wierden ghequelt / dat sy qualijk haer noodduyst konden bekomen / soo wierdt de plaetse weder verlaten; ende 't volck trock met Pedro de Orsua om el Dorado te gaen soecken. Daer naer wierdt op de selve plaetse weder een Stadt gheboutw ende Trinidad genarnt; dan om de onghelgheghentheyt van de plaetse wederom verleght aen 't ghetwelc daer sy nu noch leght / welck een heel goede ghelgheghentheyt is / hoewel de Spaegniardren in 'terste seer veel onrusts hebben ghelijc met de Wilden / dooz dien sy soo dieckwils rebelleerden. Dese Stadt zoude naer 't seggen van Herrera ghelegen zyn op de hooghte van seiven graden by noorden de linie / dan meyne dat sy hem hier in bergist / ende dat sy vijf graden heeft willen segghen / want naer de distantie tusschen dese plaetse ende Sanra Fé en kan niet wel meer als vijf graden wesen: seght doozder / datmen op alle 't gheberghe / beyde de wachters van 't nooyden / ende het krups aen zupde- pool kan sien ende dat men in 'teynde van Augusto ende half Martio, geen schaduwte en heeft op den middagh. Leght 24 leguen van Sanra Fé de Bogota naer 't nooyd- wester; ses leguen van 't koude gheberghe van Neuvo Reyno, welck gheberghe men noemt El Paramo, om syn groote hooghte ende koude / ende maect het onder- scheyde tusschen 't heete ende 't koude lande van die geweste. Dit gheberghe leght naer 't oosten van de Stadt Trinidad, ende is het selve dat van 't nooyd- oosten streckt naer 't zupde- wester / ende naer de ghemeyne opinie / soo loope 't van Santa Martha af / tot Chili toe. De rievierre Zarbi leght een legue van de Stadt; dese rievierre is groot / ende daer komen andere kleynder in vallen; ende loopende naer het nooyden / passeert tusschen twee hooghe bergghen dooz / welck twee zo:ens schijnen te wesen / sy noemden die Furatena, welck is soo veel als vrouwe ende man te seggen; want Tena in die Indianen haer spraecke is een man te segghen / ende Fura een vrouwe. Binnen de palen van dese Stadt werden smerauden ghebonden in seckere mijnen; daer oock cristallen in werden ghebonden diamants ghewijs ghehoect / ende soo hardt als de smerauden

Her. d.8.
 l.4.c.5.

zelfs; eenighe aderen van smerauden werden daer oock ghebonden tusschen Calcedonie, welck is een toimarino.

Op den bergh Yroco, welck leght in de jurisdictie van dese Stadt/is grooten rijkdom van smerauden ghehaelt; ende een legue ende ander-half legue van desen bergh zijn weder andere mijnen ontdeekt: ende d' leguen van Yroco op een anderen bergh/die sy noemen Abipi: van dese mijnen en werden niet ghevolgt om dat daer gheen water ontrent is. Daer zijn oock mijnen van Beryllus, onder de welcke eenighe groote stucken van seer dooz-luchtich crist al werden ghebonden.

Her. des.

De tweede plaetse van dese provincie van de Musos en Colymas, wert genaemt la Palma, welck egentlijck is gelegen in de Colymas, 15 leguen van de Stadt Santa Fé. naer 't nooydt-westen: 't is daer eer heet als koudt, was gebout in den jare 1572.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe van de tesserende steden ende plaetsen van **NEUVO REYNO DE GRANADA**, te weten, **TUNIA, PAMPLONA, S' CHRISTOVAL, MERIDA, BELEZ, MAREQVITA, YNAGVE, LA VITTORIA**, ende **S' JUAN DE LOS LLANOS**.

In de provincie van Tunia, welck leght noorden van Bogora, ende is van een der ghelegenthesten ende ghesalte/is ghebout de Stadt Tunia, twee-en-twintich leguen van de Stadt Santa Fé, by naer naer 't nooydt-oosten / op eenen hooghen bergh / om een stercke te wesen teghen den aen-loop van de Wilde: dese plaetse kan wel twee hondert peerden upt-maecten / ende is de alder-beste booz-sien van alderhande sijf-tocht / die in dat gantsch getwiste is: daer wooydt de grootste marcke ghehouden van het gantsche Ryck. Drecht een klooster van Dominicanen / ende een van Minne-broeders.

De Stadt Pamplona leght seltich leguen van Santa Fé de Bogora naer 't nooydt-oosten toe / daer wooydt veel gouds ghebonden / ende daer is seer veel bee / ende een klooster van Dominicanen.

De biercke S' Christoval leght dertien leguen van Pamplona booz-scheyen / naer 't nooyden toe / by de provincie die sy noemen Grita, daer wooydt seer wipnigh gouds ghebonden; van daer is seer goede ghelegenthest om de beesten te weyden ende booyts te teelen.

De Stadt Merida is ghelegghen op de palen van de provincie van Venesuela, ende Nouvo Reyno, dertich leguen van Pamplona naer 't nooydt-oosten: 't landt heeft goudt-mijnen / ende gheeft overbloedigh ghewas van koojn: Naer 't berghael van een Aeder-lander die dit ghetwel heeft berpft / soo light Merida achtien leguen by welken het lack Maracaybo ofte Venesuela; ende heeft aen 't selve lack een doypken daer de gorderen van Merida wooyden ghebracht om al te scheyen / als meel / speck / toback ende anders.

De Stadt Belez dertich leguen van Santa Fé de Bogora, naer het nooyden / ende vijftien van Tunia; het bliexmt ende weerlicht dapper in dat quartier: daer is oock een Volcan die veel stens upt-werpt; ende een klooster van Minne-broeders.

De Stadt Marequita, oock anders ghenaemt San Sebastiaen del Oro, leght dertich leguen van Santa Fé de Bogora, naer 't nooydt-westen / volgens 't seggen van Herrera; is ghebout op sekere blacke weyden aen de voet van 't gheberghe; het is seer heet. Een Spaegniaerdts schrijft in den jare 1590 upt Santa Fé, dat in Marequita veel silbers wierdt ghebonden / ende dat apparent was dat hier seer rijcke mijnen souden ontdeekt wooyden. Dese Stadt leght wel twee hondert leguen van de Stadt Cartagena, ende het is seer upter-maten heet / daer het te Santa Fé, welck maer dertich leguen, naer 't segghen van desen Spaegniaerdts / van Marequita leght / samelijck kout is.

De Stadt Ybague leght op 't uiterste by naer van de limiten van Neuvo Reyno ende Popayan, dertich leguen van Santa Fé de Bogota naer 't westen: daer is een klooster van Dominicanen.

De Stadt la Vittoria de los remedios, vijftich leguen van Santa Fé de Bogota naer 't nooyde-westen / is seer rijk van mijnen.

De Stadt St Juan de los Llanos, vijftich leguen van de Stadt Santa Fé naer het zuyden / daer valt mede veel gouds.

Alle de goederen en koopmanschappen die gebzacht worden naer alle de steden van Neuvo Reyno de Granada, worden de groote rievier Madalena op-gevoert met canoen/welck de Indianen alrijcs hebben ghebruyckt / van worden nu ongetijck grouter gemaect; zijn 60 boeten langh ende 4 breedt / van een stuk/gemeynlijck cederen houdt / ende kommen 100 Botias en meer voeren / daer de Spaensche wijn in komt / ende 12 Indianen diese beroepen / met provisie doo: 20 daghen / welck sp beschijyn om op te komen tot een seker binnen-landtliche haben / welck sp noemen del Angostura, niet verre van de Stadt Marequira ghelegghen / 25 leguen van de Stadt Santa Fé de Bogota: (soo Herrera schrijft / dan naer by in syn kaerte af teekent / ende de reden van de distantie tusschen Marequira ende Santa Fé, soude het verder moeten wesen:) dese plaetse wo:dt ghenamt del Angostura, om dat de groote rievier daer een enghte heeft / wordende gelijck beknepen tusschen enen steplen bergh aen de eene zijde / ende een klepnder berghschen aen de ander zijde, tot hier toe kan men de rievier bequamelijck met canoen op-baren.

P O P A Y A N.

Het levende Capittel.

Beschrijvinghe van de gheleghentheyt ende ghestaltenis van dese provincie P O P A Y A N in 't ghemeyn, ende de particuliere provincien daer onder begtepen.

O volgens de ordy van onse beschrijvinghe te komen aen de kust van Mar del Zur, sullen wy nu handelen van de provincie ende 't Gouvernement van Popayan, welck naest gelegen is naer 't westen aen de provincie van Neuvo Reyno de Granada, daer wy nu van hebben gesproken. De limiten van dese provincie naer 't seggen van Herrera in syn Historie / zijn dese, heeft in de lenghte nooyt ende zuyden ghenomen 220 leguen, (Herrera leght in syn Descripcion de las Indias, d. 5. l. 10. maer 120, welck seer veel verscheelt) van de uiterste palen van de provincie van Quito tot aen de uiterste palen van 't Gouvernement van Cartagena; ende in de breedte ontrent de 100 leguen, van de palen van Neuvo Reyno de Granada tot aen de zuydt-zee. Pedro de Cieça die dese provincie selfs heeft doo: wandelt / leght in syn Chronica del Peru, dat de provincie van Popayan langh is 200 leguen, wepnigh meer ofte min / ende 30 ofte 40 leguen breedt; hebbende aen de eene zijde de zuydt-zee / ende sekerre hooghe ende woeste berghen; ende aen de ander zijde de Cordillera van de Andes, van beyde welcke gheberghten seer veel rievieren af-bloepen / ende seer breedde vallepen dalen. 't Is den meesten-deel rouw landt / ende het reghent daer veel / waer doo: daer wepnigh Maiz waelt / ende noch minder kooym: daer is oock wepnigh bee; dan de provincie is seer rijk van goudt-mijnen. Doo: dien dit Gouvernement veel ende diversche provincien onder sich begrijpt / van de welcke in 't gemeyn niet veel en kan gelscheyven worden / doo: dien sp soo verscheyden zijn van de ghelegentheyt ende ghestalte / soo hebben wy doo: best ghebonden de particuliere provincien in 't bysonder te beschrijven by de steden ende woon-plaetsen die by de Spaegniarden in de respective provincie zijn gheleghet / ende sullen hier doo: eerst spreken van de provincie van Popayan, daer dit gantsch Gouvernement den naem van heeft vercreghen. - Sebastian de Belalcazar

Her. d. 5.
l. 10. c. 13.

die

Her. d. f.
Lto. c. 13.

die Gouverneur was van de Provincie van Quito, in den jaer 1536 nu ten deele ondersocht hebbende de gelegentheit van de landen aen syn provincie van Quito gelegen naer de supdt-zee toe/ was seer begeertigh om insgelijcks te ontdekken ende te besoecken de landen die aen syn provincie paelden naer 't noo;den toe/ om alsoo den wegh te openen naer de noo;dt-zee. te meer om dat tot syn kennis was gekomen/ dat dien wegh upt twee ghebieders ende Caziquen waren met namen Calambaz ende Popaian, die een groote provincie van goet landt ende rijk van goud besaten. Is dien volghens op-ghetrocken van Quito naer een plaetse ghenaemt Otobalo, welck nu is het beginfel van 't Gouvernement van Popayan; de Caziquen van de Provincien van los Pastos ende Patias die ghetwaert wo;vende/ruckten een deel volcks by den anderen ende stelden haer dapper te weer / ende deden groote teghen-standt aen de Spaegniaerden/ met haer daghelijcks te bespringen; beneffens dat de onbequaemheyt van de wegh doo; seer hoogh gheberghen/ ende routen en woest landt / oock 't ghebeek ende schaerscheit van vitzes / doo; dien de Wilde die allent-halven upt de wegh hadden gebacht/ haer een groote verhinde-ringhe gaf. Dit alles niet tegen-staende is Belalcazar met syn volck voo;ts getogen/ hoe-wel seer langhsaem/ tot dat hy ghekomen is aen de voo;naemste plaetse van dese provincie/ daer de Cazique Popayan hem ontfijelt. Hier resolbeerde hy met syn volck te rusten; also hy in dit quartier vondt veel blacke velden/ ende daer op veel traepse bouw-sijpelen van de Indianen (welck de Spaegniaerden noemen Estancias) tot aen een arm van de groote rievier / wesende by de 14 leguen, vol schoone velden/ ende wel beplant met aengename frucht-boomen van die landen/ insonderheyt Aguacates, welck een seer smaeckelijcke vrucht voo;tz-bjengen: desen boom wo;dt in Nova Hispania ghenoomt Ahuacaquahuil, ende is een schoonen boom/ syn bladeren de ozagne-boom-bladeren niet onghelijck/ van groender/ groeter ende routwer; dzaecht een vruchte van maecksel als een epe doch veel groeter; van buyten swart ofte seer doncker groen / van binnen upt den groenen ende seer vet gelijk oft boter ware, van smaek als berische noten; met keeren so groot als duppen eperen/ in twee verdeelt als de amandelen / met een volle schelle/ van smaek als bitter amandelen, waer doo; daer oock olve wert upt-geprest / die nut is tot alle de selve gebruycken: desen boom houdt syn bladeren 'tgansche jaer deur. Veerle schoone rievierkens komen doo; dit schoone landt van de hooghe berghen van de Andes af-loopen/ van seer gesont ende klaer water / ende in sommige van dese waert seer sijn goudt ghebonden. Ende hoe-wel de Spaegniaerden in 't eerste van de Wilde upt de om-leggende landen/ welcke alle menschen-eters waren/ seer wierden gequelt/ ende in haer voo;-nemen geslut/ so hebben sy allenskens haer selven meester gemaect van dese ende seer veel andere provincien daer ontrent; ende hebben daer metter tydt gebout de naer-volgende steden ende blecken: Popayan, Santa Fé de Antioquia, St Iago de Cali, Caramanta, St Iago de Arma, Santana de Anzerma, Guadaluata de Buga, Timana, St Sebastian de la Plata, Almaguer, St Juan de Truxillo, Madrigal ofte Chiapanchica, Agre da ofte Malaga, St Juan de Pasto, St Sebastian de los Paezes: van de welcke eenighe wepnige daer na weder zijn verlaten/ doo; dien daer niet Spaegniaerde genoegh waren om dit toezet en strijthet volck te weder-qaen en in toorn te houden. Dese provincie wo;rt nu geregeret by een Lieutenant gouverneur/ doo; dien ernige van de steden resideren onder de audientie van Quito, en eenige onder d'audientie van Neuvo Reyno de Granada.

Het achtste Capittel.

Van de Hooft-stadt van dese Provincie POPAYAN, haer gheleghentheit ende de gheslachte van de Landen daer ontrent ghelegen.

DE principaelste stad van dese provincie wo;dt ghenaemt Popayan, naer de naem van de Calique die de Spaegniaerde in de eerste ontdekkinge daer vonden;

den: is gelegen op de hooghte van twee graden ende een half by nooyden de linie/ ende op de lenghte van 78 graden ende een half van den Meridiaen van Toledo, naer de rekeninge van Herrera: In een wel- getemperde ende ghelonde contrep/ Her. d. 5.
Lib. 17. dooz dien het weder daer 't gantsche jaer dooz is ghelijck in Mey, sonder veranderinge: de daghen ende nachten seer naer eben langh/ dooz dien dat het soo naer is by de linie: daer passert een rieviete dooz van goet water: alleen regghent het hier wat meer als wel op andere plaessen / ende dondert ende blijemt daer seer veel. Het Maiz dat daer om-her groeyt is wel 't beste van gantsch Indien. Cartwe waest daer tweemaels 's jaers; men heeft daer seer goet vleesch van ossen/ schapen/ geyten ende berckens/ ende veel vruchten van de lande/ ende van die upt Spaegnien daer gebeycht zijn. De in-gebooyne van dit quartier zijn berckepden van die van Peru, zijn berckepdender ende ghebruycken beter reden/ leven oock veel civielder. Dese stadt is gebout op een hooghe plaetse black als een tafel/ in de beste ende ghe- Pedro de
Cieça. sonste ghelegentheyt van gantsch Peru; daer zijn groote huysen/ doch seer licht opghemaerckt. Heeft naer 't oosten de Cordillera van de Andes, ende naer 't westen een ander hoogh gheberghte/ welck langhs de zuyde-zer heeren strecken. Naer het nooyden toe/ ende de wegh naer de stadt Cali heeft seer schoone velden ende weyden/ daer menichte van bouwverien leggen; daer de Spaegniaerden haer beesten houden; hoe wel in andere plaessen van dese provincie het Maiz tweemaal 's jaers wooydt ghejaeyt/ soo wooydt het hier maer eens / ende rijpt in Maio ende in Junio; ende de tarwe wooydt gesneden in Julio ende Augusto, gelijck in Spaegnien. Dooz dese blacke velden loopen veel rievierkens die van de Andes af-komen/ van seer klare ende soet water. In dese stadt woont den Lieutenant Gouverneur die ghebiet heeft over dese gantsche provincie; daer is een Cathedrale kercke; ende een klooster van Nonnicken die sy noemen de la Merced. De stadts limiten strecken haer wijt ende breedt upt/ daer seer groote doypen legghen; naer 't oosten leghet de provincie Guambia, die vol volcks is: ende een ander die sy noemen Guançá; ende vooxt Maluafa, Polindara, Palace, Tembio, Golaça, ende andere meer die al wel betoont zijn. In dit quartier hadden sy meek sterck goudt van schijnen quilaten; ende weynigh sijn. Naer de Cordillera van de Andes toe/ zijn vele vallepen daer de Coconucs woonen/ waer de groote rievier Madelena haer oorsprongh heeft; boven op 't gheberghte zijn eenighe Volcanen, ende oock spijnghen van heet water/ daer sy zoudt upt maken. Naer 't zuyden van dese stadt leghet de provincie Guana- ca; ende een doyp welck sy noemen las Barrancas, alwaer een kleyn rievierken dooz loopt van de selve naem; noch vooxder de doypen welck sy noemen las luntas, ende de los Capitanes; ende de groote provincie de los Mastelos; ende een blecke welck ghenaeemt wooydt Patia, leggende in een schoone vallepe daer een rievierken dooz loopt. Naer 't westen van dese stadt leghet de provincie van Bamba, alwaer een blecke van Spaegniaerden leghet/ welck sy noemen Chapanchita, daer wy hier naer sullen van spreken.

Het neghende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van den oorsprongh van de groote rievier de MADALENA, ende haren loop door verscheiden landen.

E Er wy voorder baren tot de beschrijvinghe van de andere steden van dese provincie/ soo sullen wy hier handelen van de groote rievier die sy noemen de Madalena, en oock wel de Santa Martha, dooz dien sy niet verre van de stadt Popayan haren enen oorsprongh heeft; ofte veel eer om dat de groote rievier welck wat neder-waerts by de Indianen Cauca wooydt genaemt/ ende onder Mopox in de andere rievier komt/ hier haer beginsel heeft: want dese twee rievieren die daer naer in een komen/ hebben haer oorsprongh van den anderen by de 40 leg. berckepden: de een heeft haren oorsprongh boven Popayan, in seker vallepen die van 't hooghe Pedro de
Cieça. gheberghte

geberghte van de Andes af-ſtrecken/betwoont bp ſeker natie van Indianen die ſp noemen Coconucos, bp een blecke van 'tſelve volck betwoont/welc ſp noemen Co-rara: van die geberghte van de Coconucos ſiet men deſe rievier gelijck een klepne beke haeren loop nemen doo: de byede ballepe van Cali, altoer ſp verrijckt wo: met vele beken en rievierkens die van beyde de zijden van 't hooge geberghte ko-men af-loopen/ſoo dat ſp ontrent Cali koomende/alreedeſoo groot is ghetwo:den als de rievier van Guadalquivir voo: Sevilla in Spaegniën: ende naer datſe noch voo:der is ghelooopen ende ſeer veel andere rievieren in-ghelaten / komende bp Buritica, welck dijt is bp de ſtadt Sta Fé de Antioquia, is ſp nu h ongelijck groo-ter/ ende loopt ſoo voo:ts voo: bp Mopox (altoer ſp naer 't legghen van Pedro de Cieça eygentijck den naem van Cauca voert) tot dat de twee rievieren in een ko-men. De andere rievier heeft haer oof:ſpronck boven de ſtadt van Timana (daer wy hier naer van ſullen ſpreken) aen de oof: -zijde van de Cordillera van de Andes, ſoo dat deſe Cordillera ghelijck tuſſchen beyden leght van deſe rievieren; deſe tweede loopt neffens de provincien van Neuvo Reyno de Granada; ende gemoet de Cau-ca, als vo:en/ negen leguen onder Mopox, naer 't leggen van Herrera. Tuſſchen beyden deſe twee rievieren/ er ſp bp den anderen komen/legghen ſeer groote lan-den/ ende daer woonde eertijcs ſeer veel volcks. Ende naer dat deſe rievieren te ſa-men zijn ghekomen/ſoo maken ſp veel Eplanden/waer van ernige oock betwoont zijn: ende men heeft daer veel crocodilen / ende van die viſſchen dieſe Manari noe-men: Pedro de Cieça wil legghen dat van den eerſten oof:ſpronck van deſe rievie-re tot daer ſp in zee loopt/ wel vier hondert leguen werghs is.

Het tjiende Capittel.

Befchrijvinghe van de ſtadt ANTIOCHIA, ende de gheleghentheden daer onrent: de wegh van deſe ſtadt naer ANZERMA, ende van de ſtadt CARAMANTA.

In 't beſchryven van de ſteden van de provincie Popayan, hebben wy begoft met de principale hooft-ſtadt van den ſelven name/ om dat de diſtancien van de an-dere ſteden ende blecken meef: op de ſelve wierden gepaſt: ſullen nu beginnen van de ſtadt Antioquia, welck de uperſte is van de provincie naer 't noo:den/ ende de limiten van 't Souhernement van Cartagena naef: ghelegen/ſoo dat de Gouver-neurs van beyde deſe provincien veel ſtrijds weghen deſe ſtadt hebben ghehad/ welck eyndelijcken doo: authoriteit van den Koningh is ten eynde ghebracht.

De ſtadt Santa Fé de Antiochia (gelijck die eygentijck bp Herrera ende andere wo:et genaemt: is bp de Spaegniaerden gebout in een van de ballepen die ſp noe-men Nore, tuſſchen twee ſoo vermaerde ende rijke rievieren / del Darien ende Sta Martha ofte de Madalena, ende tuſſchen beyde de Cordilleras van bergen die daer langhs henen loopen. De gelegentheit van de ſtadt is ſeer goet/welende genomen op fraepe ende groote pleynen/beneffens een rievierken; daer-en-boven ſoo loopen daer ontrent noch veel rievierkens ende beken van ſeer goet water/ de welcke hare oof:ſpronck hebben in 't geberghte welck aen beyde zijden leght: in den meef:ten deel van deſe beekkens ende rievierkens vindt men ſeer veel goudes/ welck ſeer fijn is/ ende de oevern zijn bewaſſen met alder-hande ſoo:ten van frup: boomen. Erſe ſtadt naer 't leggen van Pedro de Cieça, leght op de hooghte van leven graden bp noo:den de linie/ twaelf leguen van de groote rievier Cauca; ende meer dan hon-dert leguen van de ſtadt Popayan naer 't noo:dt-oof:ten / ſoo Herrera ghetupghe. De welcke legh dat de in-ghetwoone van de lande daer ontrent heel goet volck is/ fraep van lichaem ende wi: dat de gheſalte van de lucht ſulcks is / dat het volck 's nachts blyten haer ſuylen onder den blacutwen Hemel ſarps/ ſonder eenigh hinder te lijden van den nach: dauten. Men heeft daer ſeer veel ſchape/ veel frup-pen/ ende de rievieren ende ſtaende poelen zijn ſeer viſch-rijck.

Van

Van de Stadt Antiochia dooꝝ. loopen 2 wegen/den eenen naer de Stadt Anzerma toe/ende den anderen naer de Stadt van Cartago ende Arma:top sullen hier eerst spreken van den wegh welck naer Anzerma loopt/om de gelegensheyt van t'landt ende provincien dien wegh upt-gelegen/te verstaen: desen wegh wordt ons bp Pedro de Cieça aldus beschreuen in syn Chronica del Peru, in't 14 Cap. Trecken de van de Stadt Antiochia de wegh na Anzerma toe/komt men eerst te sien den vermaerden ende rijken bergh van Buritica, daer sulcken menighe van goudt in vooyleden tijden is upt-gehaelt. Tusschen de Stadt Antiochia ende de Stadt Anzerma zijn 70 leguen, ende is een seer moepelijken wegh/ meelst ober hooge ende kale bergen. Is meelst al betwoont bp Indianen/die haer hutten ende wooningen betre van den hooge wegh af hebben. Doo haelt men gheschepden is van de Stadt Antiochia, komt men aen eenen klepnen bergh/ welck ghenaemt wordt Corome, (Herrera noemt die Curume) gelegen aen sekere klepne ballepkens/daer seer veel volcks placht te woonen/ dan naer dat de Spagniaerden daer gekomen zijn om t'landt in te nemen/soo is t'getal wonderlyck verminderd. Dit dooꝝ heeft seer rijcke mijnen van goudt/ ende daer zijn vele beken daer t' selve upt ghesackt wordt. Daer zijn heel wepnigh fruct-boomen/ ende daer waek oock wepnigh Maiz. Van daer komt men aen een plaetse ghelegen benensens een grooten ende hoogen bergh/ daer een groote blecke van veel hutten pleeghe te leggen:daer veel mineurs plachten te woonen/dooꝝ de menighe van t'gout dat daer gebonden wierdt. Men hout dooꝝ seker dat den meelsten rijckdom van goudt die men certtijds heeft ghebonden in de begracniissen van Zenu ofte Cenu, al gekomen is van dit quartier. Van dit dooꝝ welck is gheslegen aen desen bergh Buritica, heeft synen oos:sp:ongh een klepne riebiercken/ende maect een secker blackte in manieren van een ballepe, alwaer een blecke geleght is/om de mijnen te beneficiëren/welck sy noemen Santa Fé.ende beschoot tot de Stadt Antiochia; de mijnen daer ontrent zijn seer rijck gevallen/ende de groote riebierre van Santa Martha loopt daer ontrent. Dicht bp de dooꝝ. blecke is een ander dooꝝ ghelegghen/ welck sy noemen Xundabe, van de selve natien van Wilben/ende van gelijcke manieren als de dooꝝ gaende:besitten veel ballepen daer veel volcks woont/ende daer loopt een Cordillera ofte verbolgh van berghen midden dooꝝ/ welck de wooningen van malkanderen scheyt. Wat dooꝝ.der is een ander woon-plaetse gelegen/ die sy noemen Caramanta, ende de Cazique was in die tijden ghenaemt Cauroma. T volck van die provincie was wel geselt volck ende strydtbaer/sp:aken een ander tale als de dooꝝ-gaende. Dese ballepe heeft rondt-om haer seer hooge ende woeste bergen/ende daer loopt een groote riebier dooꝝ t' midden nensens veel andere beken ende fonteynen/van de welcke de in woonders veel zouts maken/ een sake om te verwonderen: ende insonderheyt maken sy seer wit zoudt upt een klepne sack welck in de selve ballepe leght. T landt is seer vruchtbaer dooꝝ het Maiz, ende de wortelen die de Indianen ghewoon zijn te planten: dan hebben seer wepnigh fruct-boomen. Aen d' ander zijde van t'geberghe naer t'oosten toe/ leght een ander provincie die sy noemen Cartama: t volck is van de selve tale/ende manieren als die van Caramanta: zijn seer rijck van goudt/ende woonden in klepne hupskens; ende ginghen meelst naect/upt-ghenomen dat sy haer schamelheden bedeckten met een klepne stietjen. Eer wyl desen wegh verbolghen/sullen wy hier in voegghen de beschrijvinghe van Caramanta, ghelijck wy die vinden bp Herrera in syn Descripcion de las Indias.

Caramanta is ghelegghen seltich oft seventich leguen van de Stadt Popayan naer t'noordt-oosten toe/ nensens de groote riebierre Cauca, beschoot onder t'district van de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende tot t'Gouvernement en Wilddom van Popayan; is seer oberbloedigh van Maiz ende ander ghesaepe: sonder cartoe; daer zijn wepnigh schapen oft ander beest/ dan veel verckens; men reys van hier in byt oft les uppen naer Antiochia, langhs de riebierre/ dooꝝ dien sy soo snel af-loopt: hoe-wel het anders wel bystich leguen weghs is.

Het elffte Capittel.

Vervolgh van den wegh van ANTIOCHIA naer ANZERMA toc, ende beschrijvinghe van de stadt SANTA ANA DE ANZERMA.

Soo haest als men ghepasseert is de provincie van Caramanta, daer twp in het booz-gaende Capittel van hebben gelycken/soo komt men aen een leet hooghe geberghe/welck wel 7 leguen duert: is leet dicht met boomen betwassen / soo dat het upter-maten morselick was te passeren / ende doen de Spaegniaerden daer alder-eerst dooz-toghen / slo;vender dese van honger / ende waren den wegh ghe-nootsaecte te openen met grooten arbeyt. Dit geberghe was by de Indianen genaemt Cima;daer ober zijnde/ komt men eerst aen een klepne blacke vallepe/daer wepnigh volcks woonde; maer een wepnigh booz;der legt een schoone en groote vallepe / de welcke ten tijden dat de Spaegniaerden daer eerst quamen/vol volcks was/ die leet groote ende schoone huplen hadden/ en overvloet van lijf-tocht/haer velden van Maiz, ende de wortelen die sy daer gebuycken; dan booz; den grooten oberlast ende tpranninge van de Spaegniaerden minderden dit volck leet haest/en de reffe ontlepemt / ende verlieten haer woon-plaetsen/ ende gingen haer wooningen nemen in 't geberghe Cima booz;-noemt. Twee leguen ende een half booz;der is noch een klepnder vallepe / welck streckt van de boet van 't gheberghe al/ op welck gheberghe de stadt Anzerma ghebouwt is.

De stadt Anzerma wiert eerst genaemt Santa Ana de los Cavallos, is gebout tusschen 2 klepne rievieren/op een blacke verheven veldt/verciert met leet schoon ge-boomen/ende menighe van frupt-boomen/soo wel van die van Castilien als van 't landt selck; ende andere aerdt-bynchten / die daer wonderlick wel wassen. De stadt gebiet ghenoechsaem alle 't landt daer om-her/dooz; dien sy op 't hooge leght/ soo dat daer van gheene weghen eenigh volck naer de stadt en kan komen / oft kan terlonde by die van de stadt bespiet worden; rondt-om de stadt legghen leet dese ende groote dorpen van Indianen. De plaetse daer dese stadt gheleght is/ wiert by de in-gheboorne van 't landt ghenaemt Vmbra; dan alsoo Sebastiaen de Belacaçar, doen sy dit landt eerst ontdeckte / gheen toleken en hadde die dit volcks tale verstonen, ende sy ghelwaer wiert dat de Indianen van dit quartier het zout noemden Anzer, soo heeft sy dit landt ende de stadt den naem ghegheven van Anzerma, de welcke haer ghebleven is.

Dier leguen van dese stadt naer 't westen leght een blecke die niet leet groot en is/doch wel bewoont by Indianen/die leet groote huplen hebben ende by;erde lant; daer loopt een rievier dooz;ende leght maer een legue van de groote rievier Cauca. Dese Indianen spreken de selve tale van die van Caramanta, ende waren in booz;-tijden leet genegen tot menschen-bleck. Opt sekeren bergh welc boven dese blecke legh/spruyten veel klepne rievieren/upt de welcke veel gouts wozyt gehaelt dooz; de Indianen/en oock dooz; de Swarten die daer by de Spaegniaerden zijn ghebrachte. Wat booz;der is gelegen de provincie Copia; ende dooz; 't midden loopt een rievier daer veel gouts in wozyt ghebonden/daer de Spaegniaerden eenighe landt-huplen hebben ghebout: confineert met de provincie van Cartama dooz;en verhaelt/ daer de groote rievier dooz; passeert. Aen de andere zijde leght de provincie Pozo, met de welcke sy grooten handel byben.

Naer rooken van dese stadt Anzerma leggen veel groote dorpen van Indianen/ frap volck/die niet so hilsigh en waren op 't menschen-bleck als de andere/hadden groote menighe van gout doen de Spaegniaerden daer eerst quamen/sy noemden den dupbel Xixarama, ende de Spaegniaerden Tamaraca. 't Landt daer dese Indianen woenen/is meel leet hooge bergen met leet wepnigh heubelen oft pleppen.

Herrera seght dat dese stadt Santa Ana de Anzerma is ghelegghen bystich leguen van de stadt Popayan naer 't nooz;-oosten/op den oeder van de rievier Cauca;en dat

dat sy gehooft onder de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende onder het Gouvernement ende Bisdom van Popayan. Ende wat de gestalte des luchts aengaet (seghe sy) dat daer een hiteliche lucht is/ende seer onderhevigh het weer-lichten ende bliemen; dat daer geen ver en is / ende oock geen tartwe en wall: dan dat in de limiten van dese stadt seer goede mijnen van goudt woerden ghebonden.

Van dese stadt naer de jupdt-zee toe / seghe Pedro de Ciega, woonen seer veel Indianen in groote velden ende dorpen / ende men houdt het daer voor; dat de groote rievier Darien daer ontrent haren oorsprong heeft.

Het twaelfte Capittel.

De wegh van de stadt ANTIOCHIA na de stadt ARMA toe; de ghelegentheyte van de provincien tusschen beyden ghelegen; ende van de stadt ARMA.

Off van de stadt Antiochia te reysen naer de stadt Arma, soo neemt men eerst syn wegh naer de groote rievier Cauca ofte Ste Martha (gelijck als Pedro de Ciega die noemt) welck zijn twaelf leguen weeghs: men passert de rievier met barcken / die daer selden ontbrecken: op den oever van de rievier woont wepnigh volcks/ende zijn klepne dorpkens/door dien 't volck syn wooningh al ver van den hooghen wegh heeft af-gheleght. Naer eenigh dagh-reysen komt men aen een dorp welck eertzdes seer groot was: ende wierdt genaemt Pueblo Llano: de in-gheboorne zijn kleyn van lichaem/ende ginghen meest naectt / upt: ghenomen dat de vrouwen een kleyn kleetjen om de middels dorghen haer principaeln handel is met zoudt: hoe wel sy goudt: rijcke rievierkens hebben/ende veel goudts daer upt krijgen. Een wepnigh van de wegh af leght een ander dorp welck sy noemen Mugia; daer seer veel zoudt valt. Van dit dorp voorder aen naer 't oosten is ghelegen de valleje Aburra, ende om daer te komen/ moeten men over de Andes passeren / welck daer in een dagh ende sonder groote moeyte kan gheschieden.

In de valleje van Aburra zijn veel blacke landen / en is een vruchtbaren gront/ende daer loopen diverse rievierkens door: 't volck dat hier eertzdes woonde doen de Spaegniaerden daer quamen/hadden sulcken. Hiet van de Spaegniaerden / dat sy haer selven veel verschinghen / hepde mans ende vrouwen: van dese valleje liep een hooghe wegh naer 't oosten toe / door de welcke sy met verschepde andere natien handelden. Wat voorder van Pueblo Llano voorder noemt / komt men aen een ander plaetse die sy noemen Cenufara; is een wel gheselde plaetse / ende men meynt dat daer seer rijcke graben te vinden zijn. Noch wat voorder leght een ander dorp / welck sy noemen Pueblo Blanco; om naer Arma toe te trecken / laet men de rievier van Ste Martha aen de rechter-handt legghen.

Alle dese landen en dorpen waren eerst onder de stadt Cartago tot aen de groote rievier toe; maer daer naer is hier een stadt gebout: de welcke eerst was geleght aen 't begin van de provincie van Arma, op eenen bergh; dan door dien de Spaegniaerden van de Wilde hier seer gequelt wierden/ende wepnigh bodems hadden om te bejagen/ soo wiert de stadt verleght wepnigh meer als 2 leg. van de groote rievier: ende is nu gelegen 23 leguen van de stadt Cartago, ende 12 leguen van de stadt Anzerma. (ende naer seggen van Herrera 50 leguen van de stadt Popayan, nootdt oost ten oosten ende een legue van de groote rievier / op een blacke tusschen twee klepne rievierkens gelegen/om ringht van een palm-bosch/daer goede Palmitos upt-gehaelt worden. De ghelegentheyte van dese stadt wort door ongefondt ghehouden / dan den bodem is seer vruchtbare / soo dat het Maiz daer tweemaels jaers wort geset / en seer grooten aen-was heeft. Daer zijn seer rijcke goudmijnen / in sonderheyt aen de groote rievier welcke maer een legue van daer loopt.

De provincie van Arma daer de stadt naer is ghenaemt / is seer groot ende wel betwoont/ende de rijckste van de provincien daer ontrent. De in-gheboornen hadden groote ronde hupfen/die boven rou toe-loopen/en met strop gedeckt. Dese pro-

vincie is wel 10 leg. langh/ en 6 oft 7 breed: meest geberghte/ vol van alderlep frucht-boomen van de lande/ insonderheyt van een vruchte die sy noemen Pytahaya. *De* se vruchte is van sulcken kracht/ dat men een daer van etende/ water maect als bloet. Van dese bergen bloepen eenige rievieren/ en insonderheyt een die de Spagniaerden noemen Rio de Arma, welcke so: gelijck is te passeren in de winter: tijt; de reste en zijn niet soo groot. Hier viel veel gouts: ende meest van negentien quilaten. Naer 't oosten van dese provincie leght 't hooghe gheberghte van de Andes.

De stadt Sant Iago de Arma (seght Herrera) heeft seer veel goudt- mijnen; is ghelegghen vijftich leguen van de stadt Popayan naer 't nooydt-oosten/ wat meer oostelijcker/ behoort onder de Audientie van Neuvo Reyno de Granada, ende tot het Gouvernemenit ende Bisdom van Popayan; sonder tarte ofte ander grain van Castilien/ maer oberbloedigh van 't grain van de lande. *De* Wilden daer om-her zijn uper-maten seer ghenegghen tot het menschen-bleesch te erren/ soo dat Herrera ghetuyght/ dat sy noch wel acht duysent Indianen ende veel Spagniaerden ghegeiten hebben sints dat de stadt aen dien ooyt is gheleght.

De groote provincie van Arma dooz- getrocken zijnde/ komt men strax aen een ander/ welcke sy noemen Paucura, welckes volck een ander tale sp: ack als die van Arma, heeft een seer vruchtbaren bodem om Maiz en ander zact te zaepen: daer en wort so veel gouts niet gebonden als in de booz: gaende: daer loopt een rievier dooz/ beneffens dese beken. Daer na komt men booz: der aen een andere provincie/ die sy noemen Pozo, 't volck was van de selve tale ende manieren als die van Arma. *De* se provincie van Pozo heeft aen d'rene zijde de groote rievier Cauca, en aen d'andere zijde de provincie van Carrapa, ende Picara. *Te* weten/ de provincie van Picara 2 leguen van daer: die van Paucura ander- half legue, ende die van Carrapa d'p leguen. *Die* van Pozo zijn seer rijk van gont/ ende dicht by haer do: p zijn seer groote mijnen van goudt/ aen den oever van de Rio Grande, de welcke daer passert.

Van de provincie Pozo naer 't oosten toe/ leght de provincie Picara, welcke een groote provincie is/ ende wel betwoont: 't volck sp: reekt de tale van Paucura/ streckt haer up tot seker gheberghte daer seer schoone rievieren van booz: komen. *Dese* provincie van Picara heeft het groote ende hooghe gheberghte van de Andes naer 't oosten: over welck gheberghte de provincie Arbi soude legghen naer 't legghen van de Indianen/ want de Spagniaerden en hadden daer noch gheen kennis af doen Pedro de Ciega sy boeck schreef.

Het dertziende Capittel.

Van de provincie van CARRAPA, ende die van QUYMBAA, tot de stadt CARTAGO toe, ende van de stadt CARTAGO.

Ped. de
Cieca.

De provincie van Carrapa leght noch 12 leguen van de stadt Cartago, ende is hooghe en rouw landt/ sonder nochmans veel geberghte/ upt- genomen 't hooge geberghte van de Andes, welc daer neffens heen loopt: daer zijn eenige vallepkens en plevintjens/ daer veel rievierkens ende beekkens dooz: loopen: doch van so klaer ende smakelijck water niet als in de booz: gaende provincien; 't volck is grof van lichaem ende langh van aensicht: hebben veel gouts eertijts ghehad. *Van* Carrapa komt men in de provincie van Quymbaia, daer de stadt Cartago in ghelegen is/ 22 leg van de stadt Arma. *De* provincie van Quymbaia is 10 leg breed ende 15 leguen langh/ van de groote rievier af tot aen 't hooge geberghte van de Andes: de ganfche provincie is vol riet- bosschen van seer dicke ende hooghe rieden/ daer de in-woonders hare huplen van maecten. *De* Sierra Nevada, welck is 't hooghe geberghte van de Andes, leght van de do: pen van dese provincie 7 leguen. *Op* het hooghte van dit gebergte is een Vulcan. daer veel roocks up- komt en van dit geberghte blieten veel rievieren; van welcke de booz: naemse zijn Rio de Tacurumbi, ende de la Cegue, die nedens de stadt Cartago loopt; en meer andere/ daer al veel gouts

goudts in werde ghebonden: onder dese riebierkens ende fonteynen zijn eenighe ban zout water / welck een saeck is om te verwonderen. Daer wassen seer veel scrupen/ soo wel die van Spaegniën daer zijn gebrecht/ als die van de lande. De gheskalle van de lucht is in dese p:ovincie seer ghesondt / niet te heet/ noch te koudt/ soo dat de Spaegniærden die daer woonen wepnigh sieck zijn/ ende lange leven. Men vindt in dese p:ovincie veel wilde bpen/ die haer honigh maecten in de holte van de groote rieden ende boomen. Daer waelt oock secker bychte welck sp noemen Caymito, soo groot als een p:erle/ van binnen swart / hebbende seer klepne kernfjens/ ende secker sap welck soo vast kleeft dattet qualijck is af te waschen: daer wassen mede Aguacates ende Guayanas, eenighe soo suet als limoenen/ van seer goeden reuck ende smaek. Tusschen dese dichte riedt-boschen onthouden haer veel dieren/ oock groote kruiden/ ende een ander vier-boetigh beestjen/welck sp noemen Chuca, welck sp jonghen met hem draecht in een sack: daer zijn veel harten ende konijnen/ ende veel Guadaquinaies, welck zijn grooter als haren/ ende haer vleesch is goet van smaek ende geeft goet voetsel: en diergelijcke beesten meer.

De Stadt Cartago is gelegen op een blact/ tusschen twee klepne beken/ 7 leg. van de riebiete Ste Martha, by een ander klepnder riebierken/ daer de Spaegniærden van drinck: de Stadt heeft aen alle zijden moerpelijcke wegen/ doo; dien't in de winter daer sijckerigh is- het regent daer den meellen tijdt van 't jaer, en 't blyxemt daer somtijts/ en 't weer-lichter veel tijts: 1 leg. oft wepnigh meer van de Stadt loopt een riebierken welck sp noemen Conforta, en daer by is gelegen een klepñ lach daer de in-woonders schoon zout maken upt een zoute fonteyne die daer is. De Stadt Cartago (seght Herr.) is gelegen 25 leg. van de Stadt Popayan na 't n. o. behoort tot de audientie van Neuvo Reyno, en 't Goubernement en Bisdom van Popayan. daer en waelt geen tartwe oft ander zaet van Castilien, is getempert landt/ ende gefondt; men vind daer wepnigh goudt; daer en wo:den niet van koepen ende preeden aengeteelt: daer is een klooster van minneboeders. Om van dese Stadt te reysen naer Cali oft Popayan, treet men eerst doo; de voo;tz riet-boschen tot aen een riebiete die sp noemen de la Veja, welc in de winter-tijdt seer moerpelijck is te passeren/ is 4 leg. van dese Stadt, en dan komt men na 1 leg. weeghs aen de groote riebiete / ende als men die ober gebaren is met vloten ofte canoen/ so loopen beude de wegen in een/ te weten die van de Stadt Cartago af-komt/ en die van Anzerma af-komt. Ende van de Stadt Cartago tot de Stadt Cali, zijn wepnigh meer als vijf-en-veertich leg. ende van de Stadt Anzerma tot de Stadt Cali by de vijftich leguen.

Het veertighende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt CALI, ende de Landen daer ontrent gheleguen; als mede van de haven BONAVENTURA.

DE Stadt van Cali (seght Herrera) is gelegen op de hooghte van 4 grad. by noo;den de linie/ 22 leg. van de Stadt Popayan, ende 28 leguen van de zijpdt-zee, is gebout in een blacke valleje aen de voert van 't geberghte gelegen; daer is een seer heete lucht: den Goubernẽur hout daer sp ordinaire woon-plaets/ nensens de andere officiers van de Koninghs in-komsten; daer is een smelt-hups. ende 2 kloosters/ en van augustinier-moennicken/ en 't ander van dela Mercede. Piedro de Cieza beschrijft dese Stadt noch pertinentier/ ende seght dat de Stadt Cali is gelegen 1 leg. van de groote riebiet/ nensens een klepnder riebiete van sonderlingh water/ welck haer oos:sp: ongh heeft in 't gebergte dat boven de Stadt legt. Aen beude de zijden van dese riebieten leggen veel schoone hoben/ daer veel byrchten ende krupden in wassen. De Stadt is gebout op een effen pleyn/ en ten ware het daer upter-maten heet water / soude een van de bequaemste plaetsen zijn van heel Indien. Dese Stadt was eerst by Sebastiaen de Belalcaçar geleght in een ander quattier onder een natie van Indianen/ die sp noemden Gorrones; doo; dien de Spaegniærden die p:ovincie eerst ontdeckende/ ende de tale van 't volck niet verstaende/ bemercken

dat dese Indianen de vissch noemden Gorrón; 't selve hebben wy hier bozen oor gesien in Anzerma. Om de gelegentheit van dese provincie noch beter te verstaen/so sullen wy upt Pedro de Cieça de sake van wat hooger aen-leggen: Van de stad Popayan al begint hem tusschen beyden de Cordilleras van 't hooge geberghte een vallepe te steyen/ de welcke 12 leguen heeft in de breedte / op sommighe plaatsen meer/ende op sommige min; op sommighe werdt sy oock soo smal/ende loopt soo toe met de rievier die daer doo; loopt/dat men doo; de groote enghte de voo; 13 rievier noch met bareken/noch met blotten/ noch andere middelen in dat quartier kan passeren: want heeft daer so snellen loop/ende marcht soo veel wielen ende draepingen dat het al te gronde gaet waer daer op komt. Dese gantsche vallepe van de stad Cali af tot aen de enghte/was eertijts vol schoone doppen/ende vol volcks: van alle dese volcken sijn in korten tijt om-gekomen na dat de Spaegniaerden daer in het landt sijn neder-geslagen. 't Volek dat daer overigh is in dat quartier/woont op 't geberghte naer 't westen van de stad/ daer wy hier naer sullen van spreken. Na 't noorden van dese vallepe leght een ander provincie/de welcke confineert met die van Anzerma; de in-geboorne woorden genæmt Chancos, sijn van seer groote stature / soo datse klepne reusen schijnen te wesen/langh van aensicht ende breedte van voo; hooft. In 't geberghte welck daer daels van de Cordillera, van 't hooge geberghte na 't westen toe ghelegen van dese vallepe; ende in de vallepen die dese bergen maken/woonde veel volcks welck sy noemden Gorrónes, als voozen; de welcke wepnigh gouts hadden/ende dat heel slecht goudt: dit volck woonde 2, 3, 4 ende meer leguen van de vallepe en de rievier, ende guamen in de rievier ende de lacken op seker tijden visschen. Dese provincie is noch onder de jurisdictie van de stad Calis seer vruchtbaer van Maiz en andere vruchten: men heeft daer veel herten/Guadquinaes, ende ander wilts/en veel gevogelte. De groote vallepe van Cali, hoe wel sy seer vruchtbaer is/so leggen nochtans de velden ende plepen woest/ende en dienen niet van de wilde beesten / doo; dien de Christenen soo wepnigh sijn die daer woonen/dat haer niet moghelijk en is soo veel landts te beslaen ofte te opheren.

Pedro de
Cieça.
c. 27.

Om na de stad Cali te komen/so passert men een klepne rievier die sy noemen Rio Frio, daer seer dicke bosschagie by leght/en men komt een dellinge af/ die wel 3 leg. duert: dit rievierken loopt snel/en is kout/(om dat van 't geberghte af komt/) loopt doo; een gheheelte van de vallepe Cali, tot in de groote rievier/ende verliest daer sijn naem. Als men over dit rievierken is/so komt men op groote blake velden/daer de Spaegniaerden haer landt-huppen hebben/ende haer volck die 't werck waer-nemen; ende 't landt is hier wel beplant met alder-hande frucht-boomen.

Naer 't westen van dese stad naer 't geberghte toe sijn veel doppen daer de Indianen woonen die de bozzers van Cali onderdanigh sijn; is een slecht ende goet-aerdigh volck. Vyf leguen van de stad leght een klepne vallepe/welck sy noemen Lile, daer seer veel Maiz groeyt/ende Yuca; veel frucht-boomen: en doo; 't midden loopt een rievier/langhs de welcke seer goede vruchten wassen/ende onder andere een die seer smakelijk ende wel-riekende is/die sy noemen Granadillas. Doo;der naer de zijdt-zijde leght een ander provincie van volckeren die sy noemen los Timbas; dit volck woont in seker vallepen tusschen seer hooghe ende woeste bergen/ende hebben daer haer frucht-boomen ende velden daer sy haer Maiz ende ander jaedt winnen: hebben veel Spaegniaerden om hals ghebracht in voo; tijden.

Behalven de provincien daer wy tot hier toe van hebben gesproken/so heeft dese stad Cali onder haer veel ander Indianen / welcke woonen tusschen seker hooghe ende woest geberghte/dat wel een van de woeste plaatsen is van de werelt/ in vallepen en dellingen/daer sy des niet tegen-staende overbloet hebben van alder-hande sijt-rocht: in 't geberghte onthouden haer veel wilde ende versindende dieren/als by namen/spren/die veel Indianen en oock Spaegniaerden versindend/ als die van Cali naer de zee toe trecken / ofte van zee weder kerren naer Cali. Wy daghe-reysen doo;der over seer woeste bergen/ vol van palm-boomen ende moerassen/ leght

leght de haven die sy noemen Bonaventura, 30 leg. van de Stadt Cali, van de welcke sy gantschelyc dependeert. Herrera siet de haven van Bonaventura op de hoogte van d'p graden en een half by noo:den de linie. Daer woonen eenighe wepnige familien om de koopmanschappen die van Nova Hispania ende ander quartieren daer aen-komen/om op-ghevoert te worden naer Popayan ende elders te sullen en voo:ts te bestellen. Is een vochtighe ende seer ongesonde plaetse. Dese haben van Bonaventura leght (naer 't leggen van Herrera) in een diepe bape/welck genaemt wort Bahia de Bonaventura, ende soude ghelegen zijn naer 't leggen van Pedro de Ciega, op de hooghde van d'p graden ende twee derde by noo:den de linie: al dat quartier leght tusschen seer steile ende woeste berghen ende klippen/ende daer loopen veel rievieren in zee/die al haer oos: sy ongh nemen in dit gebergte/dar 't meest altyts te gent; ende doo: een van dese rievieren komt men in de haven van Bonaventura, dan 't gadt is qualijk te binden voo: die upt der zee komen/ten sy dat sy pilooten hebben die wel erbaeren zijn. Pedro de Ciega seght dat den eenighen mud: bel om de goederen die hier ontladen worden/te byngheuen naer Cali, is/de selve de Indianen op den hals te doen d'aghen; want doo: de hardicheit van 't geberghe en is het niet wel mogelijk peerden oft muylen daer te gebruiken: hoe-wel noch: tans daer een wegh is langhs de rievier Dagua daer men peerden kan ghebru:cken/dan werden soo af geslaet/dat sy by naer niet weert zijn als sy te Cali komen: Dese Indianen d'agen packen ende sardelen van het ghewichte van d'p aroben ende meer; en oock een man oft een byou op een stoeljen sittende / ober bergh ober dal/ende ober de rievieren: ende dat voo: wepnich mus voo: haer selven/dan haer meesters de Spaegniarden trecken den loon na haer.

d. 4. l. 1.
cap. 8.

Cap. 19.

Het vijftiende Capittel.

De wegh van de Stadt Cali naer de Stadt POPAYAN, ende de gelegenthey van de Landen tusschen beyden ghelegen.

VAN de Stadt Cali (daer top in 't voo: gaende Capittel van hebben gesproken) tot de hooft- Stadt van dit Gouvernemen Popayan, zijn gelijck top geslegt hebben 22 leg. al doo: seer bequame wegen/ober blacke velden/sonder bergen/hoe-wel daer enige heuvels eens ende hooghten zijn/dan en zijn niet moerpelijck om te passeren. Schepende van de Stadt Cali, soo treckt men eerst ober sekere weyden en velden/dar enige rievierkens doo: loopen/tot dat men komt aen een welck niet seer groot en is/welck sy noemen Xamundi, daer altyts een brugge ober leght van de groo:te rieden gemaect, ende de peerden leyt men doo: een tweede. Aen den oos: sy ongh van dit rievierken woonden eenige Indianen/welcker Calique hiet Xamundi, ende naer hem hebben de Spaegniarden hepde/ 't volck en de rievier/Xamundi genaemt. Dit volck d'eeft sinen handel met 't volck van de provincie de los Timbas, daer top hier bozen gewach van hebben gemaect: hadden veel gouds/wels haer meest van de Spaegniarden is af-genomen/die sy in Encomienda (als sy dat noemen) waren gegeven. Van dese rievier voo:ts langhs de selve wegh na Popayan toe/ ende 5 leguen van deser rievier komt men aen de groote rievier Martha: daer zijn altyts blotten ende canden gereet om de rievier sonder gebaer te passeren/doo: hulpe van de Indianen die daer ontrent woonen. Dese rievier tot aen de Stadt Cali toe/was eertijds wel bewoont by Indianen/de welcke met der tijdt en de oos:logen met de Spaegniarden gantsch verniet zijn/hoe-wel sy: daer oock veel doo: gekomen is/datse so genegen zijn geweest om malkanderen te eten. Van dit volck zijn noch enige wepnige ober-gebleven die aen d' een ende d' andere zijde van de rievier noch woonen/ende worden genaemt los Aguales. Dese dienen/ ende zijn subject aen de in-woonders van de Stadt Cali. Als men de groote rievier ober is/welck 14 leguen is gelegen van de Stadt van Popayan, soo passeert men een moer alch/welck wepnigh meer als een viertendeel van een legue duert: en dan heeft

men boo;der een leet bequame wegh/tot datmen komt aen een ander riebierre welc
 sp noemen de las Ovejas;het is leet ghebaertlick dese riebierre te passeren in de twin-
 ter-tijt/ doo; dien sp dan leet diep is/en spn wedde heeft dicke bp de groote riebierre/
 in de welc sp haer water loolt; daer zijn veel Indianen ende oock Spaegniaerden
 verdoncken in 't passeren van dese riebierre. Men reyt van boo;der over een bla-
 ke hooghte/welck 6 leg. duert/ ende is leet bequaem omte ghebruycken: ende aen
 't eynde van de selve passeert men noch een ander riebierre / die sp noemen Pianda-
 mo. Ontrent dese riebier heeft eertijts veel volcks ghewoont/welck om de redenen
 boo;ly meest is om-gekomen/ende de ober-blyfscelen zijn vertrocken in 't geber gh-
 te om haer selven daer te bezijden. Aen de oost-zijde van dese riebierre leght de p:o-
 vincie Guambia,ende veel dorpen. Daer naer passeert men noch een ander riebier-
 re die sp noemen Placa, aen spn begin ende beyde zijden wel bewoont: ende noch
 boo;der passeert men weder de groote riebierre van Santa Martha, over een wedde/
 doo; dien't daer niet over een half baden diep is. De riebierre gepasseert zijnde/soo
 is 't gantsche landt tot de stadt Popayan toe vol van schoone boutwercken en land-
 huylen bp de Spaegniaerden gheboort/ daer sp haer koo;n-velden ende weyden
 hebben boo; de beesten. Dese riebieren die van de Andes af-loopen/ passeren doo;
 dese velden; ende men heeft in boo;-tijden daer eenigh goudt gevonden. Op dese
 velden ende pleynen woonde oock leet veel volcks/die alle subiert waren de Cazi-
 que van Popayan,daer dese p:ovincie ende stadt de naem heeft van behouden: dan
 daer zijn leet weynighe van over- ghebleven; alsoo meest doo; de weyerteyt van de
 Spaegniaerden/ ende doo; haer eyghen quade manieren van malkanderen te
 verslinden/ zijn om-ghekomem. Dese wegh van Cali naer Popayan doo;dt leet
 veel ghefrequentert/do; dien naer 't segghen van Herrera daer gheen bequaem
 wegh en is om van Veneçuela, ende alle de kusten van de noo;dt-zet / ende van
 Novo Reyno selfs te komen naer Peru ende Chili, dan den desen.

Het selstiende Capittel.

De wegh van de stadt POPAYAN naer de stadt PASTO, ende de byson-
 dere ghelegentheyt van de landen ende volckeren daer
 ontrent gheleghe; ende van de stadt PASTO selfs.

O van de stadt Popayan te reysen naer Pasto, passeert men eerst doo; de lan-
 den van de Conconucos, daer wy hier bo;zen van hebben gesproken/ hande-
 lende van de limten van de stadt Popayan. Dese lve ghepasseert zijnde/ soo komt
 men doo; de selve wegh naer Pasto toe/bp een doyp/welck in boo;-tijden leet groot
 ende wel bewoont was/ende daer woont noch tamelick veel volcks: de valleje
 van Paria, daer de groote riebierre doo;-loopt/wo;dt hier heel smal; de Indianen
 hebben meest haer woon-plaetsen aen de west-zijde op 't hooge: De Spaegniaer-
 den noemen dit doyp Pueblo de la Sal: de in-woonders waren leet rijk / ende
 hebben veel sijn goudt ghegheben aen de Spaegniaerden / die sp ten deele waren
 gheballen. Wat boo;der als dit doyp / begint de p:ovincie van de Indianen die
 sp noemen los Masteles; ende daer beneffens de p:ovincie van de Abades: ende de
 dorpen van Yfancal ende Pangan, Zacampus: ende de p:ovincie van de volckeren
 welck sp noemen los Chorro; ende Pichilimbuy. Te landt-waert in naer 't we-
 sten toe woont leet veel volcks/ tot aen de yndt-zet toe: ende men meynt dat daer
 souden rijcke mijnen van goudt wesen.

De dorpen die daer ontrent ghelegen zijn /wo;den genoemt Asgual, Mallama,
 Tucurres, Capuys, Iles, Gualmatal, Funes, Chapal, Males ende Pyales, Pupiales,
 Turca ende Cumba. Al dese dorpen/ ende de Caziquen van dese plaetsen boerden
 den naem van Pastos, ende de stadt van dat quartier heeft den selven naem berke-
 gen ende behouden. Oock soo palem aen de selve dorpen ende volckeren andere na-
 men van Indianen / de welcke sp noemen Quillacingas; die hare woon-plaetsen
 hebben

hebben naer 't oosten, de namen van de principaelste dorpen van dit holk zijn Mocondino ende Bexendino, Buyzaco, Guaianzangua ende Mococonduque, Guaquanquez ende Macaxamata. Ende noch meer naer 't oosten leghe noch een ander provincie die tamelyck groot ende seer bychtbaer is/welck sy noemen Cibundoy. Oock soo is daer noch een ander dorp/welck genoemt wort Pastoco; ende een ander welck leght neffens een lach/dat op een van de hooghste bergen daer ontrent is gelegen/van seer kout water/soo dat daer gantsch geen visch ofte gebogelte in wort ghebonden/hoewel 't selve lach acht leguen lanck is/ende wel vier leguen breedt; oock soo en bynght het aerdt-ryck daer ontrent geen Maiz doot/ofte eenige boommen. In 't gantsche land van dese Pastos walt wepnigh Maiz, maer daer wort den veel besten getroft ende aen-getrekt/insonderheyt verckens by groote menicheden. Daer walt veel haver/oock Papas ende Xiquimas, ende seer smaekelycke Grana-dillas. In 't land van de Quillacingas walt veel Maiz, ende andere bychten. Tusschen de Stadt Popayan ende de blecke van Pasto, (te weten 9 leguen van Pasto,) is een rievier ghelegen/welck sy noemen Rio Caliente, welck in de winter-tijt seer moepelyck ende ghebaertlyck is om te passeren. Heeft anders het beste water dat in gantsch Indien wort gebonden: Als men dese rievier ober is om naer Pasto toe te komen/soo gemoet men een seer hoogh geberghte welck wel d'p leguen heeft in't op. gaen. Dooz dese landen van de Pastos loopt noch een rievier de welcke sy noemen Angasmayo, welcke rievier 't uperste was van 't gebiet van de Yagas van Peru, naer 't noorden/ gelijk de rievier Maule in 't Konink-ryck van Chile 't uperste was van haer gebiet naer het zuiden. De rievier die sy noemen Rio Caliente, gepasseert zijnde/ende 't geberghte dooz-noemt/soo treckt men ober sekere blackten/ende een kleyn woestijne/daer men in 't dooz-trecken groote koude lijdt; ende men komt dan doozder aen een seer hoogen bergh/op welckes top een Volcan is die dooz-gaens veel roocks up-geeft: men laet desen Volcan, gelijc men komt van Popayan naer Pasto, aen de rechter-handt legghen.

De Stadt St Iuan de Pasto (seght Herrera) is ghelegghen 50 leguen van de Stadt Popayan (Pedro de Cieça seght maer 40 leguen, welck niet de waerheyt beter Deser. de las Indias. schijnt ober ten te komen) ghelyck naer het zuidt. wessen/ende 50 leguen van de Stadt Sant Francisco del Quito, by naer na 't noozdt-oosten/ (Diego Fernandez seght 40 leguen van Quito) op de hooghte van een graed by noorden de linie/ende 40 leguen van de zuidt-zee/naer 't legghen van Herrera. De Stadt is ghebout in een seer schoone ende vermaekelycke valleij; daer een rievier dooz-loopt/van seer smaekelyck ende soet water/ende veel andere beeken ende fonteynen: dese valleij wort ghenaeemt Atris. Daer woonden eertijds veel Indianen/ die naer de komste van de Spaegniaerden haer in 't gheberghte getreect hebben. Is omringht van hoogh landt/waer van eenige zijn bergen/andere blackten. De Spaegniaerden hebben veel landt-hupsen de gantsche valleij dooz/daer sy haer beelden troeyden; ende de landen ontrent de rievier ghelegghen worden besaeyt met tarwe ende oock Maiz. Op de pleynen vanghtmen veel wildes/ van harten/ konijnen/perdrijfen/sapanten/ende soetelduppen.

T landt van de Pastos is seer koudt/ende wel soo koudt in de somer als in den winter; ende 't selve is mede so in de Stadt daer de Spaegniaerden woonen. Herrera seght dat het een seer goet landt is/ende wel ghetemperde lucht/ende dat daer eenighe goudt-mijnen worden gebonden; ende oock supker-Ingenios zijn ghesicht. De landen die by zuiden dese Stadt naer Quito toe zijn ghelegen/ sullen wy hier naer verhalen in de beschrijvinge van Peru. In de limiten van dese Stadt/naer 't seggen van Herrera, woonen wel vier-en-twintich duysent Indianen/ die den Spaegniaerden ten dienste zijn ghegeven/ende tribuut betalen; en waren gheen menschen-eeters ghelyck als haer ghebuuren/ dan mis-maectt ende dupl volck/ende kleyn van begryp ofte verstandt.

Het levendhijnde Capittel.

Beschrijvinghe van de andere Sreden onder het Gouvernement van Popayan behorende, ende eerst van de Stad Timana, ende GUADALAJARA DE BUGA.

Her. de-
scr.

d. 6. l. 3.
c. 16.

DE Stadt van Timana leght 40 leguen van de Stadt Popayan, naer het zuydt-oosten toe/ ende 60 leguen van Santa Fé de Bogota: aen't begin van de valleje Neyva, (welcke valleje leght aen de oost-zijde van de groote Cordillera van de Andes, die daer van Santa Martha af-komt ende dit gansche land dooz loopt/) in een seer heet getweel. De Provincie Timana werdt anders vooz seer gefondt gehouden; men heeft daer goet water/ ende een lustighe landbouw om alderhande bee te werpen. Hedens-daghs is de meeste neeringe van de in-geboornen ende in-woonders van 't land daer om-her/ alderhande conserven te maken: dooz dien daer grooten overblordt van honich in de boomen werdt ghebonden/ ende de goede scrupen die daer waessen/ insonderheyt seckerre keernen gelijck als amandelen/ daer sp zuycker byopkens van maecten; die sp neffens andere constitueren te markt d'agen/ naer de mijnen van Almaguer ende elders. Sp hebben oock veel hoven daer de Coca groept/ welck heeft een bladt wat klepnder als de rooselaars: de Indianen geben groot geldt vooz dit krupdt/ ende koutwen het selve gestadich in de mondt/ ende leggen dat het selve haer seer versterckt ende verfraept / ghelijck top op een ander plaetse byeder hebben aen-geroert. Sp weten oock en seer signen d'aedt te spinnen van het krupdt welck sp noemen Pira, welck seer werdt gheacht. De Stadt is sonderlingh gefondt/ ende naer het leggen van de Lieutenant Gouverneur/ die mede tot spnen laste heeft de Stadt San Sebastian de la Plata.

Omtrent dese Stadt leght eenen bergh daer men zpyl-steen vindt: soo Herrera getuyght. Aen dese Provincie palen de Indianen die sp noemen Yalcones, welck een scrpderbare ende stoute natie is; ende onder haer leght de valleje Aquirga: en daer aen volghet de Provincie van de Paezes. Dese volckeren zijn al van enderlepe manieren ende conditien: hebben eertijds groote schade gedaen aen de Spaegniardien die te Timana woonden; want om harent wille is de Stadt Neyva (de welcke medeertijds in de valleje Neyva was ghelegt) weder by de Spaegniardien verlaten: lach twintich leguen van Timana vooz-noemt: ende insgelijcks soo zijn dooz de wyderheyt van dese Paezes, Pixaos ende Manipos verlaten de Steden Sant Vincente, die gelegt was in de Provincie van de Paezos, 60 leguen van Sant Juan de los Llanos, op de frontieren van de Provincie van Popayan; ende Villa de los Angeles, 9 leguen van Neyva vooz-noemt/ ende 21 van Tocayma.

De Stadt Guadalaajara de Buga, is gelegen 15 leguen van de Stadt Popayan naer het nooyt-oosten / (naer het segghen van Herrera) in de valleje ghenaemt Buga, welck naer't segghen van Pedro de Cieça, legt in 't opperste van de Cordillera van de Andes, welck de Provincie daer de Stadt Popayan leght/ schept van de valleje Neyva: Dese Stadt behooft tot de audientie van Quiro, ende is van 't Gouvernement ende Bisdom van Popayan.

Het achtthijnde Capittel.

Van de resteerende Steden van dese Provincie St SEBASTIAN DE LA PLATA, ALMAGVEZ, TRUXILLO, MADRICAL ende AGREDA.

DE Stadt Sant Sebastian de la Plata, is gelegen op de frontieren van 't Gouvernement van Popayan, vijf-en-dertich leguen van de hooft-stadt / ende 30 leguen van Santa Fé de Bogota naer 't zuydt-westen: In dese Provincie zijn seer veel silver-mijnen/ ende daer zijn vier-en-twintich Repartimientos, (welck zijn verderlingen

verdeeltinghen van de in-geboozenen/die den Spaegniaerden ten dienste werden toe gheselt:) De Stadt leght by leguen van een binnen-landsche haven/welck sp noemen Onda, aen de groote rieviers van Magdalena; al-waer de bercken oncladen/die op-komen van Cartagena en S^a Martha naer dit Gouvernement: (naer t'legghen van Herrera.) Is ghebout op een black veldt neffens de rieviers die sp noemen Guali; is veel aert-bevingen onder-wozpen/ende in de winter is het meer heet als koudt: de in-geboozene van de lande verminderen seer / dooz dien andere Indianen daer ontrent woonende/ die sp noemen del Rincon, die verblinden ende houden daer publicke slaecht-huplen / daer sp t'bleecht van dit volck verkoopen/ sonder dat men t'selve eenichsints tot noch toe heeft kommen booz-komen.

De Stadt Almaguer is ghelegghen twintich leguen, van de hooft- Stadt Popayan naer t'zuydt-oosten toe / op eenen blacken ende woesten bergh; de gellatenis van de lucht is heel koel ende frisch; de in- gheboozene kleeden haer in courone-lyntwaer: t' landt daer om-her is bruchbaer van tarwe/ Maiz ende andere granen ende zaden, ende daer is menighe van vee: ende men heeft daer seer rijcke goudt-mijnen ghebonden in dat quartier / waer dooz daer een grooten toe-loop is van de plaetsen daer ontrent.

De Stadt Sant Iuan de Truxillo, welck oock in de Indiaensche tale werdt ghe-noemt Yscance, is ghelegghen dertich leguen van de hooft- Stadt Popayan naer het zuydt-oosten: van haer boozdere ghelegghentheyt en hebbe niets ghebonden.

De Stadt Madrigal, de welcke in de Indiaensche tale oock werdt genaemt Chapanchipa, is ghelegen vijf-en-dertich leguen van de hooft- Stadt Popayan, by naer naer t'zuyden; het is wyderde ende sternachtigh landt/soo dat daer gheen tarwe en wordt ghesaeyt / noch gheen vee gheworpen / ofte op- ghequeect: dan het Maiz doozt daer twer-maels s jaers ghewonnen. De in- gheboozene van den lande zijn doozt de hardicheyt ende woelcheyt van t' landt qualijk te bedwinghen; nien heeft daer ontrent oock goede mijnen van goudt ghebonden.

De Stadt Agreda, welck oock anders by de Spaegniaerden werdt ghenaemt Malaga, is ghelegghen vijf-en-veertich leguen van de hooft- Stadt Popayan naer het zuydt-westen toe: hier zijn oock enighe mijnen van goudt.

Het neghenthiende Capittel.

Van de havenen, reeden, punten; rievieren, ende Eylanden op de kustē van dit Gouvernement ghelegghen aen de zuydt-zee.

Op de kustē van dit Gouvernement van Popayan aen de zuydt-zee ghelegen/ van Cabo de Corrientes af /welck leght op de hooghte van vijf graden by noorden de linie / heeft men eerst de rieviers welck sp noemen Rio de Salinas, tusschen de voorsz. Cabo de Corrientes, ende het Eplandt de las Palmas.

Het Eplandt de las Palmas wordt soo ghenaemt van wegen de menighe van palm-boomen die daer op wassen; is weynigh meer als ander-halve legue groot; men heeft daer enighe rievierkens van goet ende versich water / ende pleeght by Indianen betwoont te zijn: is ghelegen vijf-en-twintich leguen van Cabo de Corrientes, op de hooghte van vier graden ende een derde by noorden de linie; de kustē streckt hier zuydt ten westen tot aen de Bahia de Bonaventura; de welcke weynigh meer als by leguen van daer is ghelegghen: van dese bapē ende de haven van Bonaventura hebben wy hier boozen ghesproken.

Van de bapē de Bonaventura af / streckt de kustē oost ten zuyden tot aen het Eplandt Gorgona, welck zijn vijf-en-twintich leguen. De kustē is hier black ende ondyk/ende tot de voet-strandt betwassen van t' gheboomte welck sp noemen Mangles. Onder de verscheypden rievieren die hier in zee loopen/is de grootste ende snelste die welck sp noemen Rio de Sant Iuan, met de welcke verre binnen t'landts respondeert de Stadt Pasto; (naer t'leggen van Herrera) den oerbet van de rieviers

betwoont by een barbarifch volck die haer wooninghen boven op de boomen hebben / dooz dien de riebier dickwils ober-loopt ende 't landt onder water ftekt : dan op sekerere tijden komen fy beneden / zaepen ende verlamelen haer boomen ende eren / ende vanghen vifch / soo vele als fy noodich hebben / ende klimmen dan weder op haer boomen / om de water-bloedt te mijden : dit volck is rijck van goudt / welck de riebieren af-brenghen : ende haer landt is vruchtbaer / hoe-wel oneffen ende vol ftande poelen.

d. j. Lio.
c. j. Cieq.

Teghen ober de mondt van dese riebierre Sant Iuan, leghet het Eplandt Gorgona, op de hooghte van dyp graden by noozden de linie. Dit Eplandt woort by de gene die daer op zijn getweeft / by de helle bergheleken : want dooz de dichte bosfchagien ende hooge bergen is het daer vol Mosquiten, ende men heeft daer een wonderlijcke onghetempertheyt van lucht / dooz dien het nimmermeer af en laet van regghenen / soo dat men de son daer nimmermeer en ziet. Men heeft daer vele Guadoquinaes, welck zijn dieren grooter als haelen. Daer waelt oock een sekerere vrucht ghelijck als de kastanien / die soo bequaem soude zijn om mede te purgeren als de Rhuybarbe; oock klepne ende smakelijcke druypkens. Men vanght daer oock veel vifch tusschen de klippen / die daer conde om legghen : ende veel gheboegte op de boomen : van de bergghen loopen eenighe versche riebierkens. Dit Eplandt is dyp leguen groot : ende is vermaert dooz dien dat Francisco Pizarro, een fy Peru ontdeckte / hem hier met dertshien van syn volck een rupmen tijdt onthieldt.

Van 't Eplandt Gorgona loopt de kust welc-zuidt welc tot het Eplandt / welck sy noemen Isla del Gallo : is al black ende ondiep / ende daer komen vele riebieren in zee / als namentlijk Rio de Sant Lucar, Rio de Nicardo, ende Rio de Zedros : Het Eplandt del Gallo is een legue in 't ronde / ende leghet op de hooghte van twee graden by noozden de linie.

Van het Eplandt del Gallo, keert haer de kust naer 't zuidt-westen / tot een Punta de Manglares, welck leghet op twee graden schaers / by noozden de linie : ende tusschen het dooz-schreiben Eplandt ende die punt zijn onghewarlijck acht leguen weeghs / ende tusschen beyden herftmen een haven welck sy noemen Puerto de Cruz : de gantsche kust is black / ende binnen bergachtigh / ende daer komen oock eenighe riebieren in zee / die betwoont zijn met de selve slaggh van volck ghelijck als de riebierre Sant Iuan.

Tot dese Punta de Manglares toe / verbolghet de kust welcke tot het Gouvernemen van Popayan behoort : ende is het schepdt tusschen het Gouvernemen van Popayan ende Quito, ende van hier voort begint het landt welck eyghentlijck met den naem Peru werdt ghenaeamt / welck wy verbolghens in het naeste boeck sullen beschrijven.

LINEA EQUINOCTIALIS

PERV

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 Anglia lata.

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Hispania lata.

10 20 30 40 50 60 70 80 German. miliar.

M A R D

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het tghende Boeck.

P E R U.

Het eerste Capittel.

Generale beschrijvinghe van 't Koningh-rijck van Peru, zijn ghestalte ende eyghenschappen in 't ghemeyn, ende de verdeelinghe van dien; als mede de ghemeyne manieren van het volck.

Dit booz-gaende Boeck hebben wy ghehandelt van de provincie van Popayan, de welcke ons weder-ghebracht heeft aen de zupdt-ze / ende op de frontieren van het vermaerde koninghryck van Peru, daer wy nu vervolgens van sullen spreken. Ende booz eerst / soo sullen wy hier in-boeghen een al-ghemeyne beschrijvinghe van de eyghenschappen van dit ghewelt / ghelyck wy de selve vinden by Acofta in syn Naturale ende Morale Historie van West-Indien. Booz Peru (leght sy) en verlaen wy niet dat groot ghedeelte des wereltes / welck men noemt America in 't gheheel / naer-de-mael onder het selve oock begrepen is Brasil, het rijk van Chile ende van Granada, welcker gheene Peru en is / maer alleen dat ghedeelte welck naer 't zupden streckt / beginnende van het Ryck van Quito, welck is ghelegghen onder de linie equinoctiael / ende streckende in de lenghte tot het Ryck van Chile, welck byten den Tropicus loopt / het welck mach twelen ses hondert leguen in de lenghte / ende in de breedte tot 't ghene de Andes beslaen / welck in 't ghemeyn mach twelen vijftich leguen, hoe-wel het aen eenighe ghewelten / als namentlyck naer de Chachapoyas toe / meer is. Du ghedeelte des wereltes welck eyghentlyck Peru werdt genoemt / is van sonderlinghe aen-merckinge / booz dien het eenighe byemde eyghenschappen heeft / ende die ghelyck een exceptie maecten van den ghemeynen regel der landen van Indien. Want booz het eerste soo en waept daer maer eenen windt op de gantsche kust / ende dat niet dien windt / welck men ghemeynlyck vindt onder de Torrida Zona, maer zijn contrarie / te weten / de zupden ende zupdt-westen windt. Ten tweeden: daer dese windt upt der natueren / de alder-onstuyfichste / waermondichste ende onghesondste is / werdt de selve aldaer lieflyck / gesont / en vermaeckelyck bevonden, soo dat hem alleen mach toe-gescreven werden dat de kust betwoont werdt / de welcke anders booz de hitte ende waermondichste qualijck soude te betwoonen wesen. Ten derden: soo en reghent / noch en dondert / noch en haghelt ofte sneeuw het nimmermeer op dese gantsche kust / welck een wonderlijckelake is. Ten vierden: niet siet verre van de selve kust reghent het / ende sneeuw het / ende dondert het schrikelijck. Ten vyfden: dat daer der twee reghelen van gheberghen eben-ghelyck loopen op een hooghe van de pool / op de ene groote menighe van boomen wordt ghebonden / dat het daer den meesten tijdt van 't jaer reghent / ende wonder heet is: ende dat de tweede ter contrarien gantsch kael zijn / siet koudt / hebbende het jaer verdeckt

verdeelt in somer ende winter/ reghen ende schoon weder. Op dat dit alles beter mochte gebadt worden/ laet te aen-mercken dat Peru verdeelt is ghelijck in dyp langhe ende smalle riemen/ welck zijn blacke landen/ bergghen ende Andes; de plapnen ofte blacke landen/ zijn de zee-kulle: de bergghen zijn altemael heubelen/ met eenighe vallepen/ de Andes zijn seer grodt ende dicke bergghen. De plapnen hebben ontrent hien leguen in de breedte / in sommighe plaetsen minder/ ende in andere oock meerder: de bergghen (welck sp noemen las Sierras, ende la Sierrania) moghender twintich hebben/ ende de Andes oock twintich/ in sommighe plaetsen meet ende sommighe min, loopen in de lenghe zijden ende noorden/ ende legghen in de breedte oock ende welck. Soo dat het een wonderlijcke saecke is/ dat in soo wepnich distantie als daer is/ 50 leguen eben verre van de linie/ ende eben verre bande pool ghelegghen/ sulcken grooten verscheppenheyt is/ dat het in d' een plaetse by naer altyd is/ ende ander minnere/ ende in de derde somtyds regghen ende somtyds niet. Op de kulle ofte blacke landt en regghen het minnere/ hoe wel daer somtyds een wepnich nades valt/ welck sp daer noemen Garva, ende in Castilien woxt het Molina ghenaeint/ welck wel by vlagghen in eenighe duppeltijens water verandert/ welcke vallen, maer men heeft in der daer gheen daecken regghen van doen. De daeckendie sp hebben zijn eenighe matten met een wepnich aerde daer op/ ende dat is ghemoech. In de Andes regghen het by naer het gantsche jaer doot/ hoe wel het op sommighe tijden daer klaerder weder maect als op andere. In de bergghen/ de welcke ghelijck tusschen beyden legghen van dese twee upt-nemende gewellen / regghen het op de selve tijden ghelijck als in Spaegniën / te weten van September af/ tot April/ op den anderen tijde heeft men daer helder ende schoon weder / welck gheschiet als de sonne daer verck van af is; ende ter contrarie regghen het als de sonne daer naert by is. 't ghehe men de Andes, ende 't ghehe men 't gheberghte ofte Sierras noemt/ zijn twee Cordilleras, dat is regulen/ van seer hooghe bergghen/ de welck by de dupsent leguen verre moghen loopen/ in 't ghelijck d' een van d' ander/ ende by naer op een eenparighe distantie. In het gheberghte onthouden haer ontelbaer kudden van Vincunna, welcke zijn soo radt ende lichtverdrich als wilde geeyten. In ghelijcks soo onthoudendaer ooc de dieren/ die sp noemen Guanacos ende Pacos, welck zijn de schapen/ ende oock te samen de last-perden van die landt/ als top hier naer sullen segghen. In de Andes onthouden haer apen/ en seer veel aerdighe meer-katjen/ en groote meniche van papagarpen. Daer waelt mede het krupdt ofte den boom/ welck sp noemen Coca, welck soo hoogh by de Indianen werdt gheacht/ en daer soo veel geldts woxt in verhandelt. 't ghehe men 't gheberghte noemt/ heeft op diverse plaetsen daer het hem opent/ vallepen/ de welcke de beste geleghentheyt om te bewoonen gheven van gantsch Peru, gelijk als de vallepe Xauxa, die van Andaguailas, ende die van Yucay. In dese ende dierghelijcke vallepen waelt het Maiz, de tarwe/ ende ander ghuchte/ in d' een meet/ en in d' ander min. Doot by de stadt van Cusco (welck in doot-tijden was het hof van de Heeren van dese Koninkrijcken) schepden beyde dese Cordilleras haer verder van den anderen/ ende laten in 't midden een groote blackte/ welck sp noemen de provincie van Collao: daer top op son plaetse breeder van sullen spreken. Dus verre upt Acofta. Pedro de Ciega die son Chronica del Peru heeft upt-gegeven in den Jare 1554, schijft van de selve geleghenteden van Peru in 't gemeyn / dat het gebiedt van de Ingas, Koninghen van Peru, hem verre upt-streckte, maer dat eygentlijck Peru werde ghenaeint alle het landt welck gelegen is tusschen Quito, en Villa de la Plata: welck in de lengte heeft seben hondert leguen, ende in de breedte hondert leguen, ende in sommighe plaetsen meet/ ende in sommighe oock min. Dat dit landt verdeelt is in dyp Cordilleras ofte regghelen van bergghen / ende hooghe plaetsen; van welcke het eene zijn de hooghe bergghen van de Andes, vol van dicke boschagien/ ende 't landt soo onghelont / dat daer gheen volck en kan woonen/ ofte

ofte opt gewoont heeft / ten 30 over 'selve gheberghte. Het tweede zijn de bergen ofte la Serrania, welck de selfde lenghde heeft met de Andes boornoemt / ende zijn upermtaten koude / ende de toppen van 'geberghte altyds vol sneuto leggende / welck daer nimmermeer op-houdt te vallen; welcke also wepnigh beguaem zijn om te betwoonen / doo; de groote koude ende menighe van sneuto / als mede doo; de scherpe winden die daer doo;gaens waepen. De derde Cordillera noemt hy de zande-bupnen / welcke van Tumbes af / tot Tarapaca toe dueren; daer men niet anders siet dan zand / ende gheweldighe hitte van de sonne verneemt; sonder dat men daer water heeft / ofte kruidt / ofte boomen / nochte eenigh levende gebiet / als ghevoghelte; 300 dat om dese redenen dit groot rijk veel woeltijnen heeft. Ende 't landt welck betwoont wo;dt / zijn de openinghen / welck de boo;schreben Andes hebben / de welcke seer diepe vallepen maecten / ende tusschen 'tgeberghte zijn seer groote plapnen ende blacten: ende 't sneuto valt al op de hooghten / 300 dat de vallepen daer by van zijn / ende beschut zijnde boo; de scherpe winden ende koude / zijn seer bychtbaer / ende alles wat men daer saept / waelt wonderlijcken wel; ende daer is veel gheboomte / veel ghevoghelte / ende menighe ban dieren. Doo; dien dese landen 30 boo;derlijck zijn / 300 woonen daer veel Indianen; hebben daer hare do;pen / ende hupfen van steen / ende met stroo ghydeckt; leven daer seer ghelont ende vermaeckelijcken. De Andes ende de Sierra Nevada in deser voeghen haer openende / ende diverse blacke velden maeckende / 300 heeft men daer seer groote woon-plaetsen / daer veel volcks plaght te woonen / ende noch woont; doo; dien upt dese vallepen veel riebieren boo;x-komen / detwelcke al haer losinghe hebben in de zupdt-zee. De groote Cordillera van de Andes, is van de zupdt-zee verschepden op eenighe plaetsen verrijck leguen, op eenighe seltich / ende op andere meer ofte min. ende doo; dien 'tgeberghte 300 hoogh is / ende op sommighe plaetsen 300 naer by de zee komt / 300 vallen de riebieren kleyn / doo; dien haer loop 300 kort is. Het tweede gheberghte welck hy noemen la Serrania, neemt zijn eynde aen de blacke landen / welck hy noemen los Llanos, op eenighe plaetsen maect by leguen van de zee / ende op eenighe ghewesten oock acht ende thien leguen, meer ofte min.

De ghesalte van de lucht op dese plapnen is meer heet als koudt / doo; dien hy 300 legh legghen ende by naer ghelijcks waters met de zee. Men heeft se de meeste hitte als deson over 't hooft is ghepallert / ender tot aen den Tropicus Capricorni ghekomen / ende van daer weder-keert naer de linie. Van 'tgeberghte / hoe-wel men daer enige wel getemperde landen ende provincien heeft / magh men ter contrarie legghen / dat het meer koudt is als heet. Ende dit is 'tghene in 'tghemeyn is te legghen van de ghelegghentsepe ende ghesalte van dit landt van Peru.

Ghelijck de gewesten van de dese groote Provincie seer verschepden zijn / soo zijn de volkeren die in de selve woonden oock seer verschepden geweest in haer gestalte ende manieren van leven. Want die op de plepnen ofte blacke landen aen den oever van de zupdt-zee paelende woonden / seerden meest onder den blaetoven hemel / ofte onder de schaduw van de boomen: het mannen-volck kleeden sich met seckere hemden tot aende knipen neder-hanghende / ende een los mantelsjen over de schouderen; der vrouwen ghewaert was langhet tot op de hielen; bepde blychten het hup; op met seckere carroene linten van verschepden couleuren: waer doo; de volkeren ende maeghschappen onder-kent wierden. Die in 't geberghte (welck hy la Serrania noemen) woonden / waeren veel secker van lichaem ende kloeker van verstandt als de boo;gaende; hadden haere hupfen ende ghewouten boven met soben van aerde gedeckt; de mans kledten sich in wollen-laecken / die hy maecten vande wolle van haer schapen / dyaghende losse rocken: maer der vrouwen ghewaert was enghet ende met seckere banden inghetogghen rade slupende aen het lijf; niet een mantelsjen om den hals ende over de

schouderen / welck booren vast was ende toe-genepen met silberen ofte gouden spellen/ naer een peders middelen ende ghelegghentheyt: noemden dese spellen in haer tael Topos: dit byoutwen volck was blanck ende van goede manieren / seer ghedienslich ende onderdaen aen haere mannen; die sp in alle wercken ghetrouwelijck by-sonden; haer boor-naemste geneucht ende oeffeninge is het jagen; sp stellen somtijden heel solemnele jaechten aen; bergaerden vier of vyf-duplent te saemen min ofte meer naer dat de provincien volck-rijck zijn ofte niet/ en maecten een groote ronde/ staende banden anderen een taemelijck wijde/ ende comen allenskens singhende ende danssende naerder by een / tot datse eyndelijck de handen te saemen voeghen; ende beslupten soo het wilde in 't midden van haer; ende maecten dan soo opselijcken geluyt met roepen ende schreyuten/ dat de dieren daer doo; gelijck verdwelint haer met de handen laeten grijpen; ende dooden-der soo veel als haer gordt dunckt. Haer alder-gemeynste koozn is Maiz welck sp in haer tael noemen Zara: ende haer ordinarij kost 't vleesch van 't wilde: ende de gemeynste drank Arica ofte Azua, welck sp van Maiz ende water maecten: beneffens dese hebben sp noch een anderen drank die sp noemen Sora, die als hier van 't selve Maiz woxt ghesoden ende ghebyoutwen; desen is hoofdigh ende maecte droncken/ des-wegen die mede verboden woxt veel te gebruycken: ende den derden drank die ghemaeckt woxt upt den boom Molle, daer wy hier naer noch sullen van spreken. C. byodt normen sp by een ghemeyne naem Tanta: ende 't Maiz met water op-gesoden/ welck sp als een pappe warm-suppen/ Mote: 't selve toe veel ghebyooken ende seckere koerckens daer van ghebacken noemen in eenige provincien van dit rijck Arepas. Behalven het Maiz, so heersmen hier oock Callavi welck van de Yuca wort ghemaeckt; ende de woxtelen dese normen Papas, welck sp inde sonne-lijjn droghen ende byrecken/ ende noemen dat veel Chunno: met welcke Chunno een grooten ende rijcken handel woxt ghedreven in dese landen/ met de selve te verboeren naer de mijnen van Porosi ende naer andere ghetrecken die schaers zijn van lijf-tocht. Dus beele vande manieren ende ghedienste des volcks in 't ghemeyn; 't gene sp besonders hebben/ sullen wy op zijn plaetse verhaelen.

Het tweede Capittel.

Van eenighe planten ende vruchten, als mede ghedierten die dese landen van PERU doorgaens ghelijck eyghen zijn.

O As boornemen en is niet hier in 't langhe te beschrijven: alle de vruchten ende krupden/ ofte oock ghedierten die opghentelijck in Peru werden ghebonden / 't selve is by Acosta ende andere overbloedigh te binden: alleen en konnen wy niet boor-by gaen eenighe sonderlinghe vruchten hier aen te roeren/ als mede eenighe bessen die van sonderlinghe aen-merckinge ende gebruyck zijn in dese landen. Ghelijck in de landen van Nova Hispania het Cacao een sonderlinghe gebruyck ende misbruyck heeft/ zo heeft de Coca mede in dese landen van Peru: Dese Coca werde ons by Acosta beschreven/ in manieren als volght:

De Coca is een kleyn groen bladeken / welck waelt aen boomkens die ontrent een badem lanch zijn; dese wassen in seer herte ende bochtighe landen/ ende gheben haer bladeren alle vier maenden/ welck sp daer noemen Tresmitas: wil in 't op-brengghen wel besorght ende waer-ghenomen wesen/ doo; dien 't seer teer is/ ende noch meer naer dat het ghepluckt is / woxt het seer oydentelijck in langhe ende smalle mandekens ofte koxten ghebaen/ende alsoo op de schapen van 't lande gheladen/ die met dese koopmanschappe over lande trecken in kudden/ met duplent/ twee ende by duplent van dese manden seffens. Het ordinarijste is/ die te brengen van de Andes, upt de balleyen daer het onberd; acghelijck heet is/ ende den meesten tijdt van 't jaer regent; ende 't waer-nemen ende

beneficieren

beneficieren van dese Coca, kost de Indianen niet wepnigh moeyte / ende oock wel 't leven / doo; dien sp van 't gheberghte ende koude climaten af-komen / om die te plucken ende te halen: Soo dat daer veel gheluycks ende diversche opinien zijn geweest onder de geleerde ende wyse van 't landt / oft niet geraden en waer alle de ackeren (welck sp noemen Chacaras) daer dese Coca waelt / te verdelgen / ende te niet te doen; doch zijn tot noch toe verbleven. De Indianen die houden daer boven inaten veel af / ende in de tijden van de Ingas, koningen van Peru, en was het den gemeenen man niet grootlooft dese Coca te gebruiken / sonder consent van den koningh ofte sijn Gouverneur. 't Gebruick daer van is / die in de monde te houden / te knaetsen / ende 't sap daer upt te luyghen / sonder 't selve in te swelgen: segghen dat het haer een groote kracht gheeft / ende is doo; haer-lieden een sonderlinge leckernij: wordt van vele deftighe lieden doo; superstitien ghehouden / ende een enkele imaginatie; maer om de waerheyt te segghen en kan ick my niet in-beelden dat het een enkelde imaginatie soude zijn / maer laet my eer duncken dat het in der daet de Indianen kracht ende stercke gheeft / doo; dien men in der daet efersten daer van sprekt / die gheen in-beeldinghe en konnen toe-gheluycken worden; als daer is / met een handt-vol van dit krupdt dubbele dagh-reysen te doen / sonder bp wijlen peis anders te eten / ende dierghelijcke wercken meer. De lause daer sp die mede nemen / is de spijse sels ghelijck / want naer dat ick die ghepoeft hebbe / soo smaecht het als smacke de Indianen die slooten ofte byrecken die met alscien van gebanden ende gemalen brenberen / ofte met kalk / als andere seggen. Het smaecte den Indianen seer wel / ende seggen dat het haer deucht doet / ende geuen daer geene haer gelt doo; / ende mangelen daer mede ghelijck met gelt / al wat sp willen. Deselbe Acofta verhaelt op de selve plaets / dat den handel van dese Coca in Potofli alleyn jaerlijcks meer dan een half millioen Pezos beloopt doo; dien daer wel neghentich ende vijf-en-tghentich duplent kozen werden verbelijgh / ende (gelijck in den jaer duplent vijfhondert dyp-en-tachthentich) oock wel hondert duplent. Soo een kost Coca, is in Culco weerd / van twee en een half tot dyp Pezos toe: ende in Potofli vier Pezos endes tomines, ende oock vijf geellapere de Pezos constant gelt: ende is 't gene daer bp naer alle wisselinghen ofte koopen met gedaen werden / doo; dien het een koopmanschap is die stracks van der handt wil. Dese landen hebben oock mede een sonderlinghen boom / die sp noemen Mollie, (hoe-wel de selve nu mede in Nova Hispania is gheplandt / ende wordt daer den boom van Peru ghenaemt) is een schoonen boom / sijn bladeren de olif boom bladeren seer gelijck / doch smaller ende dunner; de schors van de takken treckt van het groen op 't purper: sijn bloemkens zijn wit ende hangen in rooskens; de welcke byngen een soorte van dypkens doo; / ofte veel eer ghelijck de bespen van de haaghe-doo; doch wepnigh grooter / van smaect tusschen suet ende soet / daer de Indianen wijn van maken: upt de bast komt sekeren herst die wel rieckt bp naer als de Lenciscus.

In Peru wordt oock eenige vier-boetige ghedierten gebonden / die nergkens anders en worden gebonden als alleen daer ende in Chile, welck daer aen paelt / van top sullen hier alleen spreken van de schapen van Peru, gelijck de Spaegniarden die normen / van de welcke Acofta doo; noemt schijft / in manieren als volghet: Peru en heeft geen dinck van meerder doo; deel ofte rijckdom / als 't bre van den lande / welck de onse noemen schapen van Indien / ende de Indianen in de ghemeene tale normen die Llama; want 'tis het doo;derlijckste / en onkostelijckste dier daer men van weet te spreken. Van dit dre krijgen sp kost ende kleedren / ghelijck in Europa van de schapen / ende daer beneffens soo dienen sp haer daer van / om alle lasten te draghen: ende is niet noodigh die met pser te beslaen / ofte te sabelen / ofte toomen: veel minder haben te gheuen: dienen haer meesters om niet / ende behelpen haer niet de krupden die sp in 't veldt binden. Dese schapen zijn van tweeder sp slaghe / de eenen zijn Pacos ofte wullige schapen / de andere zijn kael en van wepnighe wolle /

wolfe/dewelcke beter zijn om lasten te dragen; zijn grooter als de grootste schapen/ ende klepnder als hockelinghen / (diele in Chile ghesien hebben / vergelyckenen die in grootte by de nooytsche peerdekens) hebben een langhen hals ghelyck als de kamelen; zijn van differente couluren/ eenighe ganisch wit / ernighe ganisch swart/etteipcke graeulo/ ende sommighe gemenght van couleur/ die sy noemen Moromoro. ¶ Blesch van dese schapen is goet/ hoe wel groot; doch dat van de lammeten is van de beste ende delicateste spysen diemen soude mogen eten: maer wo;den wepnich hier toe ghebruycke/do; dien 't;incipael doo;deel is/ de wollen te gebruycken om klossen van te maecten / en dese beken om de lasten te dragen. De Indianen bereyden de wolfe/ende maecten daer laken af daer sy haer in kleeden; een soo;te welcke grof ende ghemeyn is/ welck sy noemen Havalca, ende een die fynder is welck sy noemen Cumbi. Van dit Cumbi maecten sy tafel-kleeden/ deerckens/ tapijten/ ende meer andere laeckens van upt-ghesien wercken die langhe moghen dueren/ ende hebben alsoo schoonen luytel of het half zijde wate: het doo;naemse is/ dat sy dese wolfe so weten te weben/ met alle wercken daer op die sy willen/ dat het aen beyde zyden eben schoon is/ sonder dat men den djaer ofte het eynde daer van ergheys kan sien. De Koninghen van Peru onder-hielden alrijts seer groote meesters van webers/ om dese Cumbi te wercken/ ende de doo;naemse die woonden te Capachica, by de groote Laguna van Titicaca. Sy bewonen met seckere krupden dese wolfe/ende ghebense diuersche couluren/naer den eysch van 'twerck. Alle de Indianen die in 't gheberghe woonen so wel byontwen als mans / hebben de wertenichap om 't grove werck te weben / ende oock 't fyne / hebben daer weef-ghetoutwen toe in haer huplen/soo dat sy niets en hoeben te kooppen van 'tghene sy des-wegen in haer huplen van noode hebben. Van 't blesch van dit brema;en sy gheroockt ofte ghesouten blesch / welck langh mach dueren/ ende wo; oock veel verbruyckt. Sy gebruyken groote kudden van dese schapen om de lastente dragen; ende dickwils wel by hondert/ ja dupsent in een troupe / welck wijen/ Coca, Maiz, Chunno, ende quicksilver draghen/ ende enige andere koopmanschappen; van welcke wel de doo;naemse is het silver/ welck sy in barren van Porosi naer Arica toedraghen/ welck ynleventich leguen, ende plegen 't eertijds naer Arequipa te brengen/ welck zijn hondert ende 500 leguen. ¶ Heeft in dickwils verwondert te sien dat dese kudden van schapen ober landt gingen met een ende twee dupsent barren silvers/ende ooc meer / welcke meer als by hondert dupsent duraten bedraghen/ sonder ander wachst ofte beschut/ als alleen met wepnich Indianen/ (om dese schapen alleen den wegh te wijen / en te laden en ontladen) ende ten hoogsten een Spaegniart; ende vernachten alle tijds in 't midden van het veldt onder den blaetwen hemel / sonder ander beschude als booren: Ende in dien langhen wegh en met soo wepnich wachts/ en ghebrack noot pets aen de last van soo veel silvers: so beplich ist in Peru te reysen. De last welck elk schap doo; den bandt draght/ is vier ofte oock wel ses arroben / ende doo; dien de wegh langh is/ soo en gaen sy elcken dagh maer twee/ ofte by/ ofte vier leguenten hooghsien. Dese schap-drijvers hebben haer ghetwoonlike ende bekende rust-pa;sen/ daer wepde ende water is te vinden: daer ontladen sy / ende slaen haer tuijens op/maecken vier ende kooft ghereedt / ende en hebben't niet quaet/ hoe-wel het een seer verlanghsame maniere van reysen is. Alst maer een dagh reyse te doen en is/ soo sullen dese schapen wel acht arroben ende meer draghen/ende in een dagh/acht oft thien leguen weeghs af-legghen/ ghelyck de arme soldaten die doo; Peru reysen/ getwoon zijn te doen. Dit bee is byzinde van koude luyten/ende daarom so seet ende teelt het wel voort in het gheberghe / ende sterft van de groote hitte op de plapen: het ghebeurt oock wel dat dit ghebierde ganisch met hisel ende ijs bedeckt is/ ende elken-wel ist wel te vreden ende ghesondt. De sacht-harighe ofte kale schapen/hebben een seer lodderlijck ghesichte/ blijven somtijds wel slaen by de wegh/ende recken den hals upt/ ende blijven

blijven de lieden seer sterck aen sien/ ende blijven so een goet wyl staen kijken/ sonder haer te roeren ofte eenigh teecken van byzese ofte ghenoegeen te sjoonen/ soo dat men moet lachen met haer stoutheyt: hoe wel sy oock somtijds soo haestigh verbaert werden/ dat sy met haer last loopen tot op de alder-steijste klippen/ soo dat het ghebeurt/ doo; dien men die niet kan volghen/ dat men die niet een roer doode moet schieten om 't silber welck sy draghen niet te verliezen. De Pacos werden oock somtijds soo grimmigh ende moepeloos over de lasten/ dat sy haer met de selve ter neder-legghen/sonder dat daer middel is om de selve weder op te doen staen/ maer souden haer eer in duplent stukken laten houtwen/als haer dese moepelijckheyt over-komt. Waer van het spreck-woordt is ghekomen/ dat men seggt een persoon gheempakeret te wesen/ als hy soo vergramt is dat hy hem niet wil laten gheslegghen/ doo; dien de Pacos soo doen/ als haer dese grimmighheyt over-komt. De eenighe remedie die de Indianen van ghebyrucken is te rusten/ ende hem nescens de Pacos neder te setten/ die te streelen ende troetelen/ tot dat haer grimmighheyt over gaet/ ende van selfs weder op staen: ende het ghebeurt wel/ dat sy daer twee ofte byn uppen naer moeten wachten/ eer haer grimmighheyt over gaet. Dese schapen kringhen seekere quale/ ghelyck als een schurfsheyt/ welck sy daer noemen Carache, dat die ver van sterft; de oude pleghen dese schapen die met dese Carache besmet waren/ levendigh te begraven: op dat 't selve die andere niet aen en kleefde/ want het is een ghebyrk dat seer voozt-let. Soo wanneer dat een Indiaen/ een ofte twee van dese schapen heeft/ soo laet hy hem voozt-staen dat hy een grooten rijkdom heeft. Een van dese schapen is daer tweedigh les ofte leven gheslaperde Pezos, ende oock meer: naer de ghelegghenheyt van de tijden ende plaatsen. Daer zijn noch andere dieren/ als de Vicunnas ende Torugas, die dese landen ghelyck epghen zijn; dan alsoo die van soo grooten ghebyruck niet en zijn/ sullen daer niet byderder van spreken.

Q V I T O.

Het derde Capittel.

Verdeelinghe van 't landt van PERU in verscheiden provincien, ende beschrijvinghe van QUITO in 't ghemeyn: de ghestalte van de landen, ende manieren van de in-gheboorne van de lande.

T Sausche landt van Peruwerdt ghegouverneert by een Vice-Kop/ die de koning van Spaegniën derwaerts sendt; tot wiens Gouvernement mede gehoozt 't koninghryck van Chile, ende naer 't twelfen de Eplanden van Salomon; naer 't oosten de landen ende provincien van Rio de la Plata. 't koninghryck van Peruwerdt verdeelt in byn deelen by de Spaegniaerden vervolgens de byn koninghlycke Audientien die daer te lande zijn op-gherecht/ te weten/ die van Quito, die van Los Reyes ofte Lima, ende die van los Charcas, die men oock noemt de la Plata. Wy sullen dese byn gedeelten op haer ordy vervolgens beschryben/ beginnende van Quito, welck 't nooydelijckste ghebede is van Peru. De Audientie van Quito begrijpt onder sich Popayan, los Quixos, la Canela, Iuan de Salinas, Pacomoros ende Ygualfongo; van Popayan hebben wy reede gesproken; ende van de andere sullen wy hier naer spreken.

De provincie die epenelijck den naem van Quito toe komt/ heeft naer 't seggen van Herrera, in de lenghte van tachtentich leguen, van dicke onder de linie equinoctiael/ tot aen de limiten van de audientie van Lima: Pedro de Cieça geeft die maer seventich leguen in de lenghte/ ende vijf-en-twintich ofte dertich in de breedte. Begint naer 't seggen van Herrera op de yre-kuste van Punta de Manglates, by nooyden de linie/ ende streckt tot Punta del Agula, by zuyden de linie/ ende wat by nooyden de haven van Paica. Binnen 's landes beginste van Carlusama naer het nooyden toe ghelegghen/ welck behoort tot het Gouvernement van Popayan:

naer 't oosten streckte tot Bacza toe / welck is in 't Gouvernement van los Qui-xos; naer 't westen tot Puerto Veio, ende waer leger tot la Montanna, ende 't ver-broncken lande aen de zuyt-zee; naer 't zuyden tot de limiten van de audientie van Lima. De gheslalte van de lucht is in dese provincie / dooz; garnis meer koudt als heet / soo datmen in de winter wel sommijdes het byer van doen heeft; men heeft daer een klare ende heldere lucht; de sonne rijst ende daelt daer seer lustich / ende is seldom met wolcken betogen / dan als het reghent / ofte hem selt tot regenen; haeren winter begint in October, ende duert tot in Martio, ende gheduerende dien tijdt / regent het veel / dan het sneutwt daer nimmermeer / als alleen op eenige besondere gewellen van de groote Cordillera van 't gheberghe; is een heel gesont getwelle / ende de lieden leven daer veel langer als in Spaegniën. In den jare 1558. was daer een generale sterfte van de poekens / 't gauwke land dooz; anders so ster-ben de Spaegniaerden ende Indianen meel van sinckinghen ende catharren / in 't begin ende in 't eynde van de somer: de alder-gheneymte sieckte die men daer heeft zijn de poeken / dooz; dien de Spaegniaerden niet en mijden haer te vermien-gen met de vrouwen van de lande / dewelcke daer van de ghebooyte af / mede be-smet zijn: soo dat sp die van haer ouders seghnen te erben: de alder-beste ende ghe-bruyckelijcke remedie daer teghen / is de Zarzaparilla, ende 't houdt Guaiacan. Men vindt in dese provincie seer venijnighe krupden / met de welcke de in-ge-booyene ende in-ghesetene malkanderen seer lichtelijck ende om seer kleyne oop-saacken om het leven byenghen. In de Cordillera van 't gheberghe naer het westen toe ghelegghen / werde veel goudes op-gegraven / dan is eygentlijck onder 't Gouvernement van Popayan begrepen. Inghelijcks in de rievier welck sy noemen de Sta Barbara, pleecht seer veel goudes versamelt te werden / 't welck nu dooz; een tijdt heeft op-gehouden / naer dat het by den Koningh verboden is / de Indianen daer toe te gebruiken. Dooz; de groote vorchticheyt van de gronde werde in vele deelen van dese provincie veel salpeter ghebonden / waer van sp seer goet bus-poeder maecten. Op 't heeste gedeelte van dese provincie / waelt een se-kerer vuyche / welck sy noemen Guaba, twee palmen lanck met een grautwe schot-se / ende binnen vol wit merck / ende eenighe harde keernen / is seer soet ende ver-koelende: Men heeft daer oock Guayabos, welck een vuyche dooz;-byengen ghe-lijck als appelen / dan hebben veel keernen / d' een roode ende d' ander wit / is me-de een gesonde vuyche / ende smaekelijck: men vindt daer oock veel Platanos. De vuychten van Spaegniën / als perlen / o:agnien / riben / vijghen / granaten / quet-appelen ende peeren / wassen daer wonder wel / dan de vuychten en houden haer niet langh / maer verrotten haelt ende licht. De wijngaerden wassen in eenige ghetwellen wel / ende in andere qualijck: men heeft daer alijds gras / doch langer in de warmte als in de koelke. Daer werde veel tartwe / gerste ende Maiz ghesaep. Men heeft daer seer veel bee / als lieren / ossen / koepen / peerden ende schapen / dooz; dien de woerden ende de gheslalte des luyts daer seer bequaem toe valt: De scha-pen byenghen twee-maels lammeren dooz; in 14 maanden tijds. Daer zijn soo veel toxtel-duppen ende andere vogghen / dat sy schade doen aen 't gesape: den bo-dem is soo dyaersaem dat de tartwe wel 10 dooz; een gheeft / ende het Maiz 20 ende 40 dooz; een; de tartwe laet haer wel een jaer ende meer bewaren / doch best in 't stroo. Men heeft daer oock alder-hande aert-vuychten ende moel-krupden van Spaegniën / ende veelderhande gheboghelte soo van 't ghene daer van outs is ge-tweelt / als 't ghene daer by de Spaegniaerden is gebrecht / als namentlijcken hui-nen ende calkoeten. Schapen van de lande zijn daer wepnich / dooz; dien de In-dianen die te veel te last legghen. Men heeft daer wepnich rievier-vijch / soo dat sy haer daer meel dooz;-sien van zee-vijch / die aen strande gheslouten woort.

Op alle de weghen die dooz; dese provincie loopen / heeft men herberghen welck sy noemen Tambos, alle vijf ofte ses leguen werghs / daer men van alles vindt tot een gheseten prijs / welck een groot ghemack is dooz; den replenden man.

De inghe-

De in-ghebooyne van de lande leven verſchepden in byſondere gebuerſten/ ende en verlaten niet licht de plaetſe van haer ghebooyten/ ten ware ſp daer toe ghe-nootſaecte woorden/ doo; het quaet tractement van haer Caziquen: zyn van ſraep ſtatuere/ ende kloek van verſtant/ ſo dat ſp eenigh ambacht welck men haer leert/ lichtelijck aen-nemen: zyn tamelijck ſterck van lichaem/ ende leven langh: doch zyn leet leughenachtich/ nebulos-gierigh/ leet ver anderlijck/ ende onghelladigh van zinnen/ gheueghen tot dyonckſchap/ ende konnen haer qualijck tot zedicheyt ende goede politie begheben; upt-ghenomen eenighe dupſenden die ontrent de ſtadt Sant Franeſco del Quito woonen/ die nu wat beter ghemaniert zyn: haer ordinaire kledinghe is een hemde-rock ſonder moutorn/ onder ende boven even wijdt/ ſoo dat ſp met de armen ende beenen naeck gaen: dzagen langh hant/welck ſp met een ſnoer op-binden/ op dat het haer niet in de wegh en hanghe. Moeten gheuoegſaem ghedwonghen woorden om 't Chriſten gheloode aen te nemen/ ſoo dat ſp ghemeynlijcken eerſt verſoecken ghedoopte te weſen/ als ſp op haer ſterben legghen. Haer meeste neringhe ende hanteringhe is roſtoen te koopen/ ende te bereyden/ daer mantels van te maken: de woollen te habenen/ te ſpinnen/ lake-nen ende andere ſtoffen daer van te weben: welck ſp alles van de Spaegniaerden gheleert hebben; betalen haer tribuut aen de Spaegniaerden die ſp gheencom-mendeert zyn/ volghens ſekeren taex by de Koningh ſelfs daer op-ghelt. In deſe pprovincie van Quito zyn eenighe particuliere pprovincien begrepen/ van de welcke wy hier naer ſullen ſpreken/ by de ſteden die daer in ofte ontrent ghelegen zyn. Daer zyn de naer-volghende ſteden ende blecken/ Sant Franeſco del Qui-to, Rhiobamba, Cuenea, Loxa, Zamora, laen, Sant Miguel de Piura, Sant Iago de Guayaquil, Puerto Veio. Van de welcke wy veruolghens ſullen ſpreken: ende op dat de ghelegentheyt van de lande te beter moecht werden verſtaen/ ſoo ſullen wy beginnen van de wegh die van de ſtadt Paſto, daer wy in't doo; gaende boeck van hebben gheſproken/ loopt tot Sant Franeſco del Quito, de welcke de hooft-ſtadt is van deſe audientie ende pprovincie.

Het vierde Capittel.

De wegh van de ſtadt PASTO naer S^t. FRANCISCO DEL QUITO toe, ende de ghelegentheyt van de landen tuſſchen beyden gheleghe.

Schepdende van de ſtadt Paſto, om naer Quito toe te komen/ komt men eerſt aen een do;p/ ghenaeamt Funes; ende by leguen voo;der aen een ander/ ghe-naemt Iles; ende noch by leguen voo;der komt men aen 't palſeps Gualmatan; ende noch by leguen voo;der aen een do;p/ ghenaeamt Ipiales. Diego Fernandes in ſyn Hiſtoria del Peru, ſcheldt Ypiales veertghien leguen van Paſto. In alle deſe do;pen waſt weynigh ofte gheen Maiz; doo; dien 't landt leet koudt is/ ende 't zaet van het Maiz teert: maer daer waſt menighe van Papas ende ander wo;telen/ die de in-ghebooyne zaepen. Van Ipiales komt men aen een klepne pprovincie/ welcke ſp noemen Guaca; ende eer men daer komt/ ſoo liet men den hooghen wegh van de Ingas, die ſoo vermaert is in die landen/ als den wegh die Hannibal maecte ober de Alpes; ende den deſen behooft noch meerder gheacht te werden/ om dat daer ſoo verſchoone herberghe allen halven aen deſen wegh werden ghebon-den/ ende dat deſen wegh met ſoo grooten moepte ober harde ende woſte berghen is ghetrocken/ ſoo dat het een wonder is om ſien. Men komt oock aen een riebie-re daer men de ober-blijſſelen liet van een ſtercke die de Ingas eenrijds hadden ge-maecht om de Paſtos te beſtriden. Ober deſe riebiere leght een ſteenen brugge/ van de natuere daer ſoo gheleght/ ghelijck oft ſp met handen waer ghemaect; is een harde klippe welck onder aen de grondt een rondt gat heft/ daer 't water met groot ghebo;ups doo;-loopt/ ende boven gaet men daer ober: werdt in de Indiaenſche taale ghenaeamt Lumichaea, welck ſoo veel te legghen is als ſteenen.

Ped. de
Cic.

leemen-brugghe. In de meeste deel van dese doypen daer top tot noch toe van gelypoken hebben / heeft men een bychte / welck sy noemen Mortunnos, is klepnder als een pupine van damast / ende swart; ende tusschen de selve sijn andere klepne bypfskens / die haer seer ghelycken: ende soo men daer wat veel van eet / soo woedt men daer djoncken af / ende veroo/saerken groote benaueht / soo dat men een gantschen dagh in groot ghebaer is / ende ghelyck van hem selven. Van Guaca komt men te Tusa, welck is 't laetste doyp van de Pastos; (twintich leguen van Quito naer 't legghen van Augustin de Zarate) ende war dooyder aen een klepnen bergh daer men een soxtreffe liet / eertydts by de Koninghen van Peru gemaect: ende van daer dooyder aen Rio de Mira, daer het seer heet is / ende sonderlinghe bychten groepen; veel tartoe ende gerst / ende oock Maiz werdt ghevoonnen / dooydien het een seer bychtebaren bodem is. Van daer daelt men naer de groote ende kostelycke palleysen van Carangue; doch ert men daer by komt / liet men het lack welck de Indianen noemen Yaguarcocha, welck soo veel te segghen is als bloedt-see / dooydien een van de Koninghen van Peru, met namen Guaynacapa, daer eertydts wel twintich duysent menschen die sy hadde doen dooden / heeft in doen werpen. Dit palleys van Carangue, leghy op een klepne blackte / ende is al van steen ghemaect / die dooysonderlinghe konde op den anderen sijn ghepaelt / sonder kalck ofte cement: ende hoe wel het nu seer gheruineert is / soo kan men eben-wel noch sien dat het een groot ende kostelyck stuck wercks is ghetweest. Van Carangue treckt men langhs de Koninghlycke wegh van de Ingas tot Otobalotoe / welck een ander palleys ofte Koninghlycke slot was / ende is noch een dooy-nemen plaetse; (twaelf leguen van Quito, als Zarate getuyghy:) ende daer legghen veel schoone doypen ende woon-plaetsen van Indianen daer om-her. Naer 'tweelen leghy Poritaco, Collaguaco, los Guancas ende Cayambes. Naer 't oosten Cotocoyambe, ende 't gheberghe van Yumbo, ende andere woon-plaetsen meer. De in-ghebooyne van Otobalotoe ende Carangue, werden ghenaeamt Guamaracas. Van Otobalotoe komt men te Cochesqui, welck is een ander palleys ofte Koninghlyck slot / ende om daer te komen / soo passeert men een sneuto-bergh; ende 't isser soo koudt in dat ghetweste / dat het daer qualijck te wesen is. Van Cochesqui treckt men naer Guallabamba, (een groote rievier naer 't legghen van D. Fernandes) daer 't wat heet is / om dat het leegh landt is / ende by naer recht onder de linie ghelegghen; doch 't is eben-wel betwoondt / ende men bindt daer van alles overbloedigh / wat tot onder-houdt van 's menschen leven noodigh is. By de wegh sijn eenighe rievieren die haer bygghen hebben / ende ghelegghenheden om bequamelijck daer over te komen. Van Guallamba, tot de Stadt Quito, en sijn maer vier leguen; ende tusschen beyden sijn veel landshupfen ende bouwshupfen die de Spaegniarden daer hebben om het bee te weyden / tot dat men komt aen het veldt van Annaquito, daer in den jare 1546 den Vice-Kon van Peru, Blasco Nunnez Vela, van Gonçalo Pizarro wierdt ghedagghen: ende dan komt men terkonde aen de Stadt Quito, daer top nu sullen van spreken.

Het vijfde Capittel.

Beschrijvinghe van de hooft-stadt van dese provincie St FRANCISCO DEL QUITO, ende de ghestalte van de landen daer om ghelegghen.

DE hooft-stadt van dese provincie wooydt by de Spaegniarden genaemt St Francisco del Quito; ende simpelijck Quito: de selve wooydt by Pedro de Cieça seer particulierlijcken beschreven / ghelyck als top hier sullen in-boegghen. De Stadt is gheleght op de plaetse van sekere woon-plaetsen ofte Koninghlycke palleysen / die de Ingas daer eertydts hadden laten bouwen / de welcke de Indianen van outs noemden Quito. De Stadt heeft wepnigh ghelichts / dooydien sy geleght is op een

een klepne blackte/ofte in een dellinghe tusschen sekere hooghe berghen/aen welcke
 ke sp paelt/ ende legghen van de selve Stadt tusschen 't noo:den ende het welken
 (Herrera seght dat dit gheberghte daer dese Stadt aen ghelegghen is/erne Cordillera is/welck haer beginsel heeft by Puerto Veio, aen de zuyde-zee/ ende loopt
 tot by Cartagena, aen de nooydt-zee) is ghelegghen naer 't legghen van Herrera
 op de hooghe van een halven graedt by zuyden de linie/(Pedro de Cieza seght dat
 sp soo naer aen den equinoctiael leght/dat maer seuen leguen van daer passeert)
 ende op de lenghte van twee-en-tachtentich graden van den meridiën van Tol-
 ledo. Naer 't welken heeft sp de steden Puerto Veio ende Guayaquil, seltich ende
 tachtentich leguen van haer verscheyden: naer 't zuyden de steden Loxa ende St
 Miguel, de een hondert ende dertich/ ende d'ander tachtentich leguen: Naer het
 oosten leght 't gheberghte, ende naer het noo:den de provincie van Popayan. Her-
 rera dec. 5. l. 10. c. 19. seght/ dat de eyghentlike limieten van dese Stadt Oro-
 ken naer 't nooyden tot Carlusama, welck tot het Gubernement van Popayan
 behoort; ende naer 't zuyden tot Tiquizambi, naer de frontieren van Cuenca
 naer 't oosten tot Baeza in de Quixos; naer 't welken tot Puerto Veio, ende
 noch legghet tot la Montanna verdoncken landt van de zuydt-zee. 't Landt daer
 om het schijnt dat te wesen/ doch is in der daet vryschbaer/ doo: diem daer alder-
 hande bet wel vooyt wil: ende alles wat vooyt tot des menschen onder-houdt
 van noode is: 't is seer lustigh landt/ ende ghelyck seer Spaegnen/ van we-
 ghen 't gras ende het sacploen: want haer somer begint in April ende in Martio,
 ende duert tot November: ende 't isser eer koudt als heet: de sarte wil daer seer
 wel wallen. De in-ghetboome van de landen daer ontrent zyn veel zedigher ende
 beter ghenegghen/als eenighe andere natien van Peru; zyn middelbaer van sta-
 tuete/ende arbeydsaem: men heeft daer oock veel heete ballepen daer veel scrupdt-
 boomen groeyen: ende oock wijngaerden; groote o:agnie ende limoen-boomen,
 men heeft daer oock een speterij welck sp normen Canela, die sp van 't gheberghte
 halen/welck naer 't oosten legghet van de Stadt. Hebben menighe van coctoen/ daer
 sp laken van maken om mede te kleeden/ ende betaelen haer tribuut in coctoen:
 men bondt hier oock veel van de schapen van de lande/ daer wy hier booren van
 hebben ghespo:en: oock veel herten/ konijnen/ perdyssen/ coyten ende ring-
 dubben/ ende ander jacht. Wessens het Maiz, soo heeft men hier noch twee son-
 derlinghe vrychten dienlich tot onder-houdt van 's menschen leven: de een noe-
 men sp Papas, welck zyn als aerdt-neckers/ ende naer dat het ghesoden is/ soo is
 soo mals van binnen als een ghesoden kastanie; waer onder d'aerde/ ende schiet
 een loof upt/ min ofte meer als wilden heul die onder koo:n waelt. De andere
 noemen sp Quimba ofte Quinua, welck loof heeft als het Turks koo:n/ ende
 waelt een mans lenghte hoogh/ ende geeft een heel kleyn zaden/sonnighe wit/
 sonnighe roodt. De Indianen maken daer drack af/ ende etten oock in poe-
 lylsen/ ghelyck als wy het rijt etten. In de tijdt dat de Ingas heerschten over
 Peru, soo was daer een Koninghlike wegh ghemaect/ welck van dese Stadt
 reykete tot aen de Stadt Cusco; van waer weder alsoo groote ende treffike wegh
 liep tot in Chile toe; welck van Quito af wel twaelf hondert leguen is. Op
 welcke wegh alle by oft vier leguen seer schoone ende kostelike pallepen waren
 ghebouwt/ende rijckelijken van alles vooy:sen. Dus verre upt Pedro de Cieza.
 Op de Cordillera van 't geberghte/welck legghet een legue van de Stadt naer 't we-
 sten toe/legghet een Volcan, de welcke veel roocks upt-gheeft/ende groot gheluydt
 maect/ ghelyck als oft donderde/ ende pleegh oock veel aschen upt te wo:pen:
 ghelyck de selve van in den jaer vijftich hondert ende ses-en-seltich in October
 soo veel aschens upt-wierp/dat het aen 't landt ende vreeser groote schade dede/
 tot dat den reghen het weder van 't landt af-spoelde. De grondt daer de Stadt op
 legghet/ is sandigh ende niet vruchtigh; doo: 't midden passeert een becke/ daer
 vuyghen over zyn ghelegghet aen allen weghen. De Stadt heeft byede ende verhe
 straten/

Defec.de
las Ind.

d. f. l. 10.
c. 10.

d. f. l. 10.
c. 10.

straten / ende vier groote open biert-kante plaetsen / voo: de groote kercke ende voo: de kloosters van S^t. Domingo, en S^t. Francisco; beneffens de groote ende cathedrale kercke / zijnder noch twee / de eene genaemt San Sebastian, ende d' andere San Blas: daer woonen wel vier oft vyf hondert familien van Spaegniaerden; eenighe Portugefen ende byemde. De factuur / thesozier / ende ander officiers van des Konings in-komden houden daer haer ordinair residentie; ende in 't district van dese stadt woonen wel vijftich duplent Indianen die onder tribu: luten; ende zijn verdept in welken-en-tachtentig woon- plaetsen. De stadt is wel voo: sien van alderhande wapenen ende ammunitie; daer wo:dt ter plaetse selfs leer goet bus-poeder ghemacckt. Omtrent de plaetse genaemt Mira, onder de Casique van Otavalo gehoorende / zijn seker zout-bronnen / daer graeu zout wo:dt ghemacckt / ende bitter van smacck / hoe-wel het by de Indianen leer gheacht wo:dt. Een halve legue van de stadt leght een lack welck een vierendael van een legue groot is / daer hem veel gansen ende ander ghevoeghelte onthoudt. De andere provinsen van wijn / olie / specerijen ende alle andere koopmanschappen wo:den naer dese stadt ghebrachte van de zupd-ze / eerst een rievier op / ende daer naer te lande met karren. De Indianen houden oock hare markten / daer de Spaegniaerden haer voo: sien van 't ghene sy ghebreck hebben / en hebben onder haer ghem ghesette mate ofte ghegewicht / maer mangelen d' een teghen d' ander by 't geslicht. Den principalen handel van 't landt boven het ghejaep ende ver / bestaet meest in schapen-kaes ende korpen-kaes / ooc van gepten / kleetkens van cotton / alderhande lakenen / hoeden / tou-werck voo: schepen / corduanen / cotton / ende veel blas / hoewel het wepnigh ghesponnen wo:dt; veel wolle: men heeft daer oock eenighe supcker-logenios, ende alder-hande manufactueren.

Het sesle Capittel.

De wegh van S^t. FRANCISCO DEL QUITO naer RUIOBAMBA toe, ende de ghestalte ende gheleghenheyt van de landen ende volckeren tusschen beyden.

Van de stadt S^t. Francisco del Quito, tot de Koningslijcke pallessen van Thomebamba zijn dyp en vijftich leguen; Herrera segt vyf-en-vijftich leguen, welck top volghen om dat de reckereningh beter upt-komt; ende men treckt dooz veel andere plaetsen die top hier vervolghens upt Pedro de Ciega sullen aen-teekenen. Van Quito treckende voo: den ordinair wegh / soo komt men eerst aen een plaetse genaemt Pancaleo; de in-geboorne van dit getwel verschillen een wepnich van haer ghebueren / insonderheyt in 't binden ende bleshten van 't chap; by welcke de Indianen veel onderschepden wo:den: hadden haer epgien tale / hoewel sy oock sy:aken de tale van Cusco. Tusschen beyden dese plaetsen ende de stadt Quito legghen aen d' een ende d' ander zijde noch eenighe doypen in seker gheberghte: aen de west-zijde legghen de vallepen van V chillo ende Langazi, welck een seer ghetemperd ende vruchtbaer quartier is; van hier breght een wegh welck loopt naer 't geberghte van Yumbo; daer wat quader ende wepbeliger volck woont / om dat sy in een hardt gheberghte woonen daer niet wel en is aen te komen. Daer loopt noch een anderen wegh naer 't oosten toe / welck gart naer de Quixos, daer top hier naer van sullen sy:aken. Dye leguen voozder als Pancaleo, leght de herberghe ende 't doyp van Mulahalo, alwaer eertijds goede herbergen en voo:rade was voo: den Inga, ende syn krijgs-volck / als sy daer quam / dan ru ist volck daer seer vermindert / ende is maer een kleyn doyp: aen de rechte handt van dit doyp leght een Volcan, die eertijds veel sterns ende aschen plaecht upt te smijten. Een wepnigh voozder leght de blecke ende 't groote palless Tacunga, welc also treffelijck was in voo:tyden als dat van Quito, ende vijftien leguen daer van gelegten naer het zupden als Diego Fernandes getuyghet / welck noch

wel te sien is/hoe wel 'tgebou nu seer is verballen: men liet noch perfect in de mu-
ren de gaten daer de gouden beelden van schapen eertijds hebben gestaen: hadden
hier een tempel daer sp de sonne aen-baden met haer maeghden welc sp noemden
Mamaconas, om den dienst te doen. Dese plaetse was uper-maten wel booz: sien
van alderhande lijf-tocht/want ind' een plaetse hielden sp menichte van konijnen/
in d' ander verckens/ in de derde hoenderen/ ende boozs runderen/ schapen/ ende
lammeren/ ende gebogheste. De husen zijn al van steen gemackt ende met stroo
ghedeckt. 'tvolck is wat bruyt/hoe-wel dat het vrouwe-volck seer minsaem is/
ende oock eenighe schoon. Van Tacunga komt men langhs den hooghe wegh
van de Ingas te Mulambato, daer oock herberghe waren/ ende booz-raedt van
lijf-tocht ende anders/ ende 't volck van de selve manieren ende conditien als die
van Tacunga. Van Mulambato komt men aen de rieviers Ambato, daer oock
eenighe herberghe waren als de booz-gaende. Op leguen boozder legghen de
kostelijcke palleysen Mocha, die seer groot waren ende wonder om sien/ hoewel
sp nu ghelyck de andere gebouten van de Ingas meest verballen zijn: ontrent Mo-
cha woonen noch etnighe Indianen/ van manieren ende ghestalte als de booz-
gaende. Naer 'tweelken legghen eenighe dorpen van Indianen welck sp noemen
Sichos; ende naer 'tsoellen die sp noemen los Pillatos; woonen in een bruchbaer-
landt/ soo dat sp altyds goeden booz-raedt hebben van alderhande nootdijst,
ende de Spaegniaeren houden hier veel beesten/ booz: die goede werpen die men
daer heeft: hebben hier de beste verckens van gantsch Peru, ende maken also goe-
de hanunen als elders. Van Mocha komt men te Rhiobamba, daer alloo koste-
lijcken palleys was als te Mocha: is gelegen in de pprovincie van de Purvaes, op
seer schoone ende aengename velben/ die gantsch over een komen met Spaegnier
in de getempertheit van de lucht/krupben/ bloemen/ ende anders. De stadt van
Quito was eertijds hier gheleght/ eer sp herleght werdt ter plaetse daer sp nu is.
Dese plaetse is ghelegghen in een goetd quartier: ende 'tvolck is byedelaein/ ende
gaen gekleet als die van Quito: dragen seer langh hapy/ traepkens op-geblegh.

Herrera seght dat Rhiobamba legghet vijf-en-twintich leguen van de stadt S'
Francisco del Quito naer 't zijde-westen toe; (Diego Fernandes maect twee-en-
twintich leguen); ende dat nu een woon-plaetse is van herders/ soo dat daer wel
veertich duplet koppen van bee zijn/ meest schapen.

Naer 'tsoelen van dese plaetse legghen veel dorpen ende woon-plaetsen van
Indianen in 'tgeberghe/welcke confineren met den oozpiongh van de rieviers
Marannon, ghelyck Cieça ende Herrera die noemen: ende met het gheberghe
van Tingaragua, daer oock veel dorpen om ligghen. Naer 't westen leght een
ander lineu-geberghe/welck sp noemen Vrcolaço daer oock veel volcks woont/
ende ontrent desen bergh leght een wegh die naer Sant Iago de Guayaquil loopt.

Van Rhiobamba kommen te Cayambi, welck zijn andere herberghe: in een
black ende koudt landt ghelegghen; ende van daer aen de Tambos ofte palleysen
van Teocaxas, die welcke liggen in 't midden van een woeltijne/daer het niet wep-
nigh koudt is. Op leguen boozder legghen de heerlijcke palleysen van Tiqui-
cambi; die welcke aen de rechter-handt hebben Guayaquil, ende aen de linker-
handt Pomollata, ende Quizna, ende Macas, neffens veel ander landen ende ppro-
vincien die naer Rio grande toe strecken. Van hier daelmen naer de heberghe
van Chanchan; in heet landt/welck daerom ghelyck alle andere heete ghetwellen/
sp de in-geboorne werden ghenoeemt Yungas. Van hier heestmen noch twintich
leguen tot de magnifiqu palleysen van Thomebamba, ende alle dese wegh is
elcke twee/ byp/ oft vier mijlen boozsen van Tambos ende herberghe/ onder de
welcke twee principael zijn/ van welcke de eerste werdt ghenoeemt Cannaribam-
ba, ende de andere Haruncannari: van welcke de in-geboorne van de lande de
naem verkerghen hebben van Cannaris, welck sp noch behouden.

Het lebende Capittel.

Van 'tkostelijck Palleys van THOMEBAMBA; van de CANNARIS, de gheslalte van haer Provincie, ende hare manieren.

Onder de palleepen die de Koningen van Peru seer vele hadden gebout haer gantsche rijk dooz/ met hupfen daer by ende ontrent/ in de welcke in d' een alderhande wapenen booz/ t' krieght- volck; in d' andere klederden; in d' andere alderhande booz- raedt van lijf tocht wierde op- geleght ende bewaert: was wel een van de wpt- nemenste in rijkdom ende magnificentie het palleeps van Thomebamba, ghelegghen in de provincie van de Cannaris: van 'tweleke de Indianen wonder weten te verhalen/ doch niet soo veel/ ofte men kan noch wel speuren aen de oberblijfselen ende ruijnen dat het ongelijck meerder is ghewerd als sp wel seggen: heeft aen de west- zijde de provincie van de Guancabilcas; ende naer 't oosten 't gheberghe/ ende de volkeren die daer strecken naer den Marrannon toe. Dit palleeps is ghelegghen aen een plaetse daer twee rivièren tesamen komen op een blacke campagne/ die wel twaelf leguen in 'tronde is. Is een koude contepe/ daer veel jachts valt van harten/ conijnen/ perdylen/ coxtel-dupben/ ende ander gheboeghete. Daer was een tempel van de son seer aerdigh van steen gebout; van welcke steenen eenighe seer groot waren/ ende swart als toets- steen / ende eenighe ghelijck als jaspis. De portalen van veel plaetsen waren traep ghelchilbert/ en met kostelijck ghesceente ende elmerauden ingheleght, ende de muerten van binnen in den tempel van de sonne/ en 't koninghlyck hof/ waren al met sijn goudt bedeckt/ daer diversche figuren in waren ghesneden: de daerken waren van strop/ soo wel gheboeght ende geleght/ dat het een lange tijdt sonder ongheluck van byandt konde dueren: Boven dese soo wierdt hier een onusppekelijcken schadt bewaert. 't volck van dese provincie welcke denaemboeren van Cannaris, is traep volck van lichaem ende aensicht/ draeghen lanck hant/ ende 't selve in sulcker boeghen opgebleijt met een kroontjen op 't hooft/ dat sp daer by van de om- leggende volkeren konnen onder cheyden woorden/ so wel mannen als vrouwen: gaen gekleede in wolle ende cottoen: ende draeghen ghelijck klerren van de Cabicia ghemaecte. 't vrouw- volck is eenighsins schoone/ van seer onkupsch ende sijnlich op de Spaegnierden: doen den meeste arbeydt/ want spitten 't landt/ ende jaepen 't graen/ en versamelent weder: daer de meeste mans binnens hups sitten en spinnen ende weben/ ende ander vrouwen wercken bedryben: selfs als daer eenighe Spaensche troupen dooz- trecken/ verleenen sp haer vrouwen ende dochters om de bagagie te draeghen ende sp blijven 't hups/ welck eenighe daer op saken/ dat daer onghelijck meer vrouwen als mans in 't landt zijn. Dit volc heeft het Christen geloobe van ober langh beginnen aen te nemen/ soo dat wy van haer oude manieren van afgoderije niet en sullen spreken. Dit koninghlycke palleeps van Thomebamba is gantsch verballen; is van de Stadt St Francisco del Quito vijf- en- vijftich leguen weeghs/ al langhs de koninghlycke wegh van de Ingas.

De provincie van de Cannaris is seer byet/ ende vol van rivièren/ in de welcke groote rijkdom woort ghebonden. In den jare 1544 wierden daer soo groote ende rijke mijnen ontdeckt/ dat de burghers ende in- woonders van Quito, daer wel acht hondert dupsent Pezos goudts upt haelden/ ende de menichte van 'tgout was soo groot/ dat sp by naer soo veel goudts als aerde teffens upt- haelden; gelijck 't selve dan op sekerre wetenschap by Pedro de Ciega woort verhaelt: 'an. Allen deelen van dese provincie daer tartwe woort ghejaept/ wil sp wonder wel wassen/ als mede de garste; ende naer de gheslakte van 't landt ende de lucht/ so souden daer de wijngaerden ende andere vruchten wonderlijck wel booyt- komen.

Van Thomebamba en legghen geen gebruyckelijcken wegh naer de zee- kust toe/ ten ware dooz/ de limiten van de Stadt San Miguel, daer wy hier naer van sullen spreken.

lypreken. Eer wy den Koninghlycken wegh van Thomebamba voortz voortvol-
gen/sullen wy eerst verhalen de gelegentheyt van Puerto Veio, ende de landen daer
ontrent naer de kuste van de zuydt-zee toe ghelegghen/ om niets over te laen.

Het achtste Capittel.

Beschrijvinghe van de wegh van de Provincie van Quito, naer de kuste
van de zuydt-zee, ende de ghelegentheyt van de landen
daer ontrent ghelegghen.

O p de palen van de provincie van Quito, ende niet seer verre van Rhiobam-
ba, leghet de provincie Chumbo; doch eer ghy daer aen komt / soo heefmen Cieça 4.
46.
noch veel doopen daer veel ende seer bequaem volck woont/ welck al onderschep-
den werden by secker teekenen/ghelick gantsch Peru dooz gebuyckelijck is: in
meerst van dese plaetsen zijn nu al kercken daer misse werdt ghebaen/ ende de kin-
deren van de Indianen de gebedekens geleert. Van dese provincie Chumbo treckt
men verthien leguën dooz een moepelijcken ende swaeren wegh/tot aen een rievier
daer de in-ghebooyne altyds blotten ghereet hebben om de reysende lieden langs
de rievier te voeren/ tot aen een plaetse die sy noemen el passo de Guaynacapa:
daer wy hier naer noch sullen van roeten.

De eerste haven van tlandt van Peru is Passao, ende van daer als mede van Cieça 4.
47.
Rio de Sant Iago, nam het Gouvernement van Francisco Pizarro syn beghinfel:
want tgene meer naer t nooyden is gelegen/ behoort onder Rio St Iuan; de in-ge-
boeyne van de provincie van St Iago de Puerto Veio, zijn van middelbare Nature
ende besuten een seer vruchtbaer landt/ dooz dien daer groote menichte van Maiz
ende luca waelt/ als oock Baratas, ende andere woxtelen bequaem tot onderhoudt
van menschen leven: oock heefmen daer heel goede Guayavas van twee ofte dyp
soorten/ Guavas ende Aguacates, Tunas van twee soorten, Caymitos, ende een an-
dere vrucht die sy noemen Cerezillas. Men heft daer oock veel meloenen en ander
vruchten van Spaegniën: veel verckens van de lande die de nabel op den rugge
hebben/ ende verckens van Spaegniën; ende veel harten van alsoo sonderlinghe
maeck als men in gantsch Indien vint. Verderhande gebogelte/en onder ander
een welck sy noemen Xura, welck is van tmaeckel van een groote gans/ die de
Indianen in haer huplen op-boeden/ ende zijn seer tam ende goet om t eten. En-
de een ander welck sy noemen Maca, wat minder als een haen/ende heft so schoon
rouleur van verren dat het wonder is om sien; heft een beek wat grooter als een
vingher/ ende van twee couleuren geel en roodt. Op tgeberghe ende inde del-
lingen zijn groote ende dicke boomen van veelersooften / ende bequaem om
huplen van te bouwen/ ende tot ander ghebruyck. tVolck van de lande vanght
seer veel visch/ ende onder ander een soorte die sy noemen Bonitos, welck sechte
visch is/ dooz dien sy de kofte ende ander qualen verootlaeckt almenste eet. Op t
meeste deel van dese kuste krijghen de lieden seckere roode wjasten soo groot als
noten/ aen tbooz-hoofst/ aen de neus/ ende andere delen des lichaems: ende men
houdt het daer booz/ dat het komt van secker visch te eten. Op dese kuste ende in
de landen ghelegghen ontrent Puerto Veio ende Guayaquil hebt ghy tweederley
slach van menschen; want van Cabo de Passao, en Rio de St Iago af/ tot het doop
van Zalango toe (welck naer tsegghen van Diego Fernandes ligt tusschen Punta
de Sant Helena ende Cabo Sant Laurenzo) zijn soo wel mans als vrouwen in t
aensicht ghepickeert/ ende ghesneden van t uperste van de oore af tot aende
kinne: vercierten haer met dierelike cleynodien van goudt/ ende seckere kleyn
kraeltjens die sy noemen Chaquira colorada; welck roodt Chaquira een seer
hoogh gheacht dinghen is in alle dese quartieren. De principale doopen
daer dit volck woont/ zijn Passaos, Xaramicho, Pimpaguace, Peclaufe-
meque ende de ballen van Xagua, Pechonfe, ende die van Monte Christo,
Apechigne,

Apechigne, Silos, Canilloha, Manta, Zapil, Manavi, Xaraguaca, ende andere. Haer hupfen zijn van hout/ sommighe groot/ sommighe kleyn ende met stroo gedekt. Dese blecke van Manta, gheleijk oock de andere doypen/leggen ontrent de kuste van de zuyd-ze/ ende de Indianen quamen in booz-tijden hier/aen-bidden een seer groote esmeraude / ende haer offerhanden daer booz doen; ende men hout booz secker dat de mijnen van de esmerauden daer ontrent te lant-waert in leggen/ gheleijk dan Acolta daer van ghetupghet/ seggende: *Sp* Manta ende Puerto Veio woorden seer veel Esmerauden ghebonden; daer is een plaetse te landtwaert in/ die *sp* noemen de las Esmeraldas, booz de kennisse die men heeft dat daer veel souden wesen/ hoe wel dat selve landt noch niet gheconquesteert en is. Manta is nu een haventjen daer by niet en woonen als Indianen die haer gemeeren met toulwen ende kabels te maecten.

Volck dat te landt waert in woont/ is van een ander tale/ doch hebben de selve booz-raedt van lijf-tocht als die van de kuste; men meent dat daer in de rivieren die van 'tgeberghte af-loopen eenigh goudt ghebonden werdt.

De Caragues ende haer ghebueren is een ander sachs van volck/ die soo niet ghesneden en zijn in 't aensicht/ hoe wel *sp* van minder verstantt zijn als de booggaende. Enige van dese volckeren/ insonderheyt die by noorden Colima woenen/ ginghen naecht in booz-tijden eer de Spaegniardten daer quamen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt PUERTO VEIO; ende de Stadt St IAGO DE GUYAQUIL. Ende CASTRO in de Provincie van BYNIGANDO.

Herr.
Desct. de
las Ind.

DE Stadt Puerto Veio is / naer 'tsegghen van Herrera) gelegen op de hoogte van een graet by zuyden de linie / tachtentich leguen van St Francisco del Quito naer 'twesten/ hoe wel booz gheen open ende bequame wegh/ ende vijftich leguen van St Iago de Guayaquil, niet seer verre van de zuyd-ze. (Diego Fernandes seght dat de Stadt light ses mijlen bande haeren.) Booz dien dit landt soo naer onder de linie leght/ meynen eenighe dat het heel onghelont moet wesen/ doch men heeft bebonden dat andere plaetsen immers soo naer onder de linie ghelegghen/ daerom niet en laten ghesont te wesen; wel is waer dat de Indianen van dit quartier niet langh en leven/ ende die quale van tozzaten ondersebrich zijn/ daer top hier bozen van hebben ghesproocken/ van 'tselve schijnt van andere ooflaecken her te komen. Lopes Vaz seght dat die steden wel tertijs een rijke ende groote plaetse is geweest/maer dat het nu arm en kleyn is/ sints dat de esmerauden booz haer menighe in kleyn arxinge zijn ghekomen. Naer 'tseggen van die onlangs daer zijn ghetweest soo souden in dit steden ontrent 30 familien van Spaegniardten woonen/ welcker rijkdom meer bestaet in bessen/ dan in geldt. Ontrent dese Stadt en werdt naer 't segghen van Herrera, geen taelwe getwormen/booz dien het daer by naer acht maenden van 'tjaer reghent/ beginnende van October af, dan daer is groote apparentie datter rijke goudt-mijnen souden te vinden wesen.

Herr. de
fct.

Lopes
Vaz.

DE Stadt St Iago de Guayaquil, de welcke oock anders ghenaemt werdt la Culata, is ghelegen sechtich leguen van de Stadt St Francisco del Quito naer 't zuyd-westen; ende vijftich leguen van de zuyd-ze/ ende by de ses mijlen van het oostpunt van 't eylandt Puna: aeneen diepe inham van de ze/ veertich leguen van de haven van Païra naer het noorden; ende aen 't begin van de inham ofte mondt van de riviere leght een woon-plaetse van Indianen/ welck *sp* noemen Tambez. 't Landt daer ontrent is wonder vruchtbaer ende plaplant; ende daer werdt seer veel honighs gebonden in de holte van de boomen: 't water van de riviere Guayaquil, daer de Stadt naer ghenaemt is/ welck van onder den equinoctiael komt / woort booz heel ghesondt gehouden segghen de spaensche pocken/ ende diergelijcke lemmen/

leuten/ soo datter veel volcks dertwaerts komt om van die siecke genelen te werden: het schijnt dat dit water dese kracht heeft/wegen de groote menichste van Zarzaparilla, die ontrent en aen dese rieviere groepet. Want daer woode groote quantiteit van dese Zarzaparilla van hier naer andere quartieren verdoert. Men heeft in dit ghetwesse seer veel houdes/ soo dat hier veel schepen werden getimmeret. Dit is de eerste Stadt daer het reghent op de gantsche kust van Peru, van Atacama af/ welck leght by Chile. Dese Stadt werdt by de onse inden jare 1624 ingenomen/ dan also se te swack van volck waren/ en konden die niet in-houden ofte den buyt af-brengen.

De rieviere (so Herrera seght) en is niet groot/ gelijk by naer gheene die in de zupde-zee loopen/ by gelijcknis van de rievieren die inde noode-zee upt-loopen/ doo; dien haren loop soo kort valt: dan loopen seer snel af/ ende zijn subijte op-waeteren onderwoopen/ doo; dien se van 't geberghte af-komen: dese rieviere heeft haren oorsprongh in de provincie van Quito, upt het hooge gebergte/ welck naer 't oosten leght/ ende onderwoeghen komen daer veel andere rievierkens toe loopen/ soo dat se (naer 't segghen van Herrera op een ander plaetse) wel anderhalf legue ^{d. 1. l. 10.} ^{c. 11.} breedt is/ daer se in de zupde-zee loopt. De groote Koningh van Peru Guaynacapa, hadde een callije doen maerken dwers doo; dese rieviere/ die niet volcpendt en is/ dan naer de ober-bijscelen die men daer noch van sie/ soo moer het een trots werck geweest zijn: noemen 't el passo de Guaynacapa: welck naer datse leggen (seght Cieza) twaelf leguen is van 't eplandt Puna. De koopmanschappen die upt de zee komen/ werden een stuk weeghs dese rieviere op ghebracht/ om naer St Francisco del Quito ghevoert te worden. De natie van Indianen welck se noemen Guancabiles, zijn de inwoonderen van dese Stadt onderdaen, en beneffens dese/ soo ghehooren tot dese Stadt de doypen van Yaqual, Colonche, Chinduy, Chongen, Daule ende Chonana, ende andere meer: alle dese volcken woonen in een vruchtbaer landt/ ende wel voorsien van alderhande nooddijst. In de limesten van dese Stadt zijn seer wijde blacke velden/ ende oock ernighe bergen ende boschen seer dicht met boomen versien. 't Volck van de lande is al merck om-ghekommen/ ende de toernige die daer oberig zijn/ hebben meest het Christen-geloof aenghenomen. Herrera seght/ dat daer ontrent dese Stadt een natie van Indianen woont die se noemen Chonos, langhs de rieviere Daule; die met blotten de koopmanschappen de rieviere op-voeren naer Quito ende andere plaatsen/ ende dat se anders niet bequaem en zijn om te lande te arbeiden.

Eer wy van dit quartier scheyden/ soo sullen wy hier by voeghen de Stadt Castro die inden jare vijftien hondert ende acht-en-lesich/ by den Capitepu Contera geleght is in de ballepe Vili ghelegghen in de provincie van Bunigando, Imdinono ende Gualapa, welck se noemen de provincie van de smer auden: se nam se naem weeg dertwaerts van Guayaquil, ende ontdeckte de bojdere provincien van Palsao af/ tot de rieviere van St Juan, daer wy hier booren van hebben ghesproken,

Het thiende Capittel.

Vervolgh van de Koninghlijke wegh van THOMEBAMBA af, tot de Stadt LOXA toe; ende gheleghentheyte vande landen daer ontrent; vande Stadt LOXA en CUENÇA.

T Reckende van Thomebamba doo; de Koninglijke wegh van de Ingas, welck naer Cusco toe loopt/ soo rept men eerst doo; de gantsche provincie van de Cannaris, tot dat men komt te Cannaribamba, en andere pallessen die voorts waerts upt-leggen: aen d'een ende d'ander zijde sietmen veel doypen van de selve provincie/ ende een hoogh geberghte aen d' oost-zijde gelegghen/ welck by oosten oock al betwoont is/ ende streckt hem naer de rieviere Marannon, als se die noemen. De provincie van de Cannaris gepasseert zijnde/ so komt men aen die van de Paltas; ^{Cieg. 9.} ^{17.}

in de welcke een Palleps was in booz-tijden welck sy noemden de las Piedras, booz dien men daer seer groote ende schoone stenen liet die de Ingas in haer tijde daer hebben doen brenghen / booz dien sy dese p:ovincie groot achten / ende welc wilden bersekeren. De Stadt Puerto Veio daer top booz desen hebben van ghesproken / leght naer 't w. van dit palleps; en naer 't o. de p:ovincie van de Bracomoros; waer groote landen ende p:ovincien leggen / ende veel riebieren zijn / waer onder eenighe heel groot ende machtich zijn : ende is groote hope / dat men 20 oft 30 dagh-replen bozder naer 't o. b:uchtbaer ende rijck landt sal kunnen ontdekken. De wilsde van die quartieren bp o. dit ghebergte / gaen al naeck / ende en zijn van so goeden verstandt niet als die van Peru, en waeren oock noyt bp de Ingas onder subiectie ghebracht. Van de p:ovincie van de Cannaris tot de Stadt Loxa zijn 17 leguen, seer moerpelicken wegh ende eenighe moerassen.

So haect als men scheyt van het palleps de Piedras, so begint daer een gebergte / welck wel niet seer hoogh en is / doch seer koudt / welck werplich meer als thien leg. duert / aen welckes eynde een ander palleps leght welck sy noemen Tamboblanco, van waer de koninghlycke wegh loopt naer de riebierre Catamayo. Aen de reysier-handt bp de selve riebierre is de Stadt Loxa gheboutot. Aen d'ren ende de ander sijde van dese Stadt zijn veel groote dorpen: de in woonders zijn van de selve conditie ende manieren als de boozgaende. De ghesalte van de lucht van dese p:ovincien is goet ende ghefondt: de ballesen ende oeders van de riebieren zijn ghetemperder als 't ghebergte. 't gheene daer betwoont is van dit gebergte / is mede goet landt / hoe wel meer koudt als heet; dan de woestijnen ende besneeuwde klippen zijn extreem koudt. Ontrent de riebieren zijn veel boomen; en de Spaegniaerden hebben daer sints haer komste / veel fruyt-boomen van Spaegnien geplandt / die heel wel toe-nemen. In de limiten van de Stadt Loxa, woeden veel berckens aen-gequeect / als mede gepien / ende ander ver. Van Tamboblanco komt men aen de p:ovincien van Calua ende Ayavaca, welck na het o. hebben de Andes, en na het w. de Stadt S' Miguel: daer in leght Caxas, daer een palleps en andere geboutwen waeren van de Ingas; van Caxas komt men in de p:ovincie van Guancabamba, daer groote geboutwen waeren / als in de p:ovincie Calua; bozder leggen ander p:ovincien die ten deele onder Loxa behoozen; dan er top boozder van dese Stadt sprecken / so moeten top de Stadt Cuenca niet booz-bp gaen / die naerder Quito leght.

De Stadt Cuenca dewelcke oock ghenaemt wordt Bamba, is ghelegghen 52 leg. van de Stadt Sant Francisco del Quito naer het supden; is een Corregimiento (ge-lijck als de Spaegniaerden dat noemen;) daer is een klooster van dominicanen / en een ander van minne-broeders. In de jurisdictie van dese Stadt zijn rijcke mijne van gout / en enige van silver: als mede van quicksilver / copet / plet / en sulphur.

De Stadt Loxa anders genaemt Zarca, is gelegen aen de koninghlycke wegh die na Cuseo toe loopt; 16 leg. van Cuenca na 't supden; (Her. leght elders 30 leg. welc beter soude passen op de distantie van Quito, als de wegh booz een rechte linie soude woeden genomen: even-wel hebben om ander redenen die naerder Cuenca geleght.) 80 leg. van S' Francisco del Quito na 't supden confineert sy niet de Stadt S' Miguel: ende naer 't oosten met de Stadt Zamora, waer een bevolgh van hooghe bergen leght gansch onbetwoont: na 't wellen met de wegh die na de haven van Paiza loopt. De Stadt is gelegen tusschen twee riebieren van seer goet water / in een seer schoone ende lustighe vallepe / die sy noemen Cuxibamba, daer men gheen Mosquitos en bindt / noch eenigh ander venijnigh diert. Is een seer gesonde lucht / landt meer koudt als heet / op de hooghe van ses graden schaers bp supden de linie equinoctiael: ende hoe wel men daer dagen heeft dat de lucht betogen is van wolcken / so klaert het even-wel licht weder op: het reghent daer ordinaerlijck van de maendt Maert tot in Augusto; en snedwt daer nimmermeer: men bindt in dat gansch quartier seer profitabel goudt / als cedren / ellen / willigen /

willighen / note-boomen / epcken / daer sp haer van konnen dienen om huplen ende solderen van te maken. Daer zijn seer veel springhen ende fonteynen van seer goet water ontrent de Stadt. In de provincie van Caruma is een fonteyn van soo heeten water / dat geen lebendigh dingh 't selve kan verdragen / dan is seer goet om in te baden lieden die swaerlijck gequert zijn: is van quade smaect / dooz dien 't dooz sulphur-mijnen passeert. Het Maiz waelt hier hier soo overbloedelijck / dat het wel hondert dooz een gheeft; daer waelt oock tarte ende gerste die wel dyp jaren kan bewaert worden. Daer is seer veel vee / soo wel van dat van Spaegnien / al van dat van de lande; veel gevogelte: ende in alle de rivieren veel visch van seer goede smaect. Alle de inwoonders van dese Stadt zijn wel dooz-sien van wapenen ende peerden: hoe-wel sp anders niet seer rijck en zijn. E volck van de lande neemt seer toe / dooz dien 't daer soo ghelont is / ende hebben 't Christen-gelooft tamelijcken wel aen-ghenomen. Dese Stadt heeft haer kercke / ende kloosters van Dominicanen ende Sinne-broeders.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt ZAMORA, ende ILEN, ende de gheleghenheyt van de landen daer om-her gheleghen; ende van CHUQUIMATO.

De Stadt Zamora (naer 't seggen van Herrera) is ghelegen op de hooghte van les graden by zupden de linie (dan schijnt hem in de hooghte te abuseren / wy hebben die op vif gheleghet om de distancien van de plaatsen beter te binden) 90 leguen van de Stadt St Francisco del Quiro, bykans naer 't zupdt-oosten toe / aen de oost-zijde van de Cordillera van de Andes; 20 leguen van de Stadt Loxa, oost ende west: de plaats daer dese Stadt is gebout / wierdt by de Indianen ghenaeamt Proauca; welck was soo veel te seggen / als volck dat in oozlogte is; 70 leguen ver-schepden van de zup-ze; in een provincie welck wel 20 leguen groot is. De gestal-cenis van de lucht is heet ende bochtigh: de noo; de wind waert daer den merstem tijt van 't jaer / ende en is niet onstipmigh ofte onghetemperd: als het daer reghent / soo heeft men daer een seer heldere lucht; dan reghent daer veel. Men weet daer niet te sp;cken van eenighe besmettelijcke siekten / ende teghen de ghenepne siekten ende qualen ghebruycken de in-gheboorne veel toback; ende noch een ander krupdt / welck sp noemen Aguacolla, welck sp by naer tot alle dinghen appliceren: daer waelt een secker soorte van noten / de welcke rauw ghegeten / doodelijck zijn: maer gheloden ofte ghekoockt gheben heel bequaem voetsel. Het lande is op sommighe ghetwelen effen ende black / ende op sommighe oorden bergachtigh; op 't hooghe wassen veel cedren / ende andere boomen van hardt ende onverderlijck hout: In alle de limiten van dese Stadt zijn veel rijcke goudt-mijnen ont-deckt / vut de welcke eenighe graven zijn ghegraven van ongheschoonden groote: welcker een aen den Koningh van Spaegnien Philippus de tweede gheprezen-terst is ghelooft dat 18 pondt woegh: men en twijfelt niet / ofte daer souden oock mijnen te vinden zijn van andere metalen / dan men en heeft daer niet naer getaelt / siens de goudt-mijnen zijn ghevonden. Men heeft daer eenighe boomen ende fonteynen van zoudt-water / daer sp seer goet zoudt vanmaecken. By het hooghe gebirghe blieten dyp rivieren / die oost ende west loopen / ende werden met canoas bewaren; is smakelijck ende goet water; ende ghelijck 't vut de berghen komt loopen daer de goudt-mijnen zijn / soo byenghen sp oock graven goudes mede af. Daer wassen seer overbloedigh alderhande frucht-boomen / soo wel de ghene die daer by de Spaegniaerden zijn gebracht / als die daer van oudes waren: als mede alderhande aert-bruchten ende krupden / vut-ghenomen tarte ende gerste / die daer niet wel en willen doozt-komen. In 't lande ende op 't gheberghe zijn eenige weyde dieren / als tigen / ende oock klepne leeuwen / doch weynigh: men heeft daer de schapen van het lande / ofte Pacos; alderhande vee by de Spaegniaerden in

Her. d. 4.
l. j. c. ij.

Indien ghebyacht / als stieren / kroppen / breckens ende gepten: In de riebieren wordet abundantie van seer goede visch ghevanghen: men heeft daer open van de lande/die niet en steken/ende nochtans seer veel honighs gheben. De stadt is heel wel ghebouwt/ende de huysen sijn van hout ende steen: daer is een frappe kercke/ende een klooster van Dominicanen. Den thesoriër van de koningh houdt daer sijn ordinair residentie: ende de mijnen werden met goede ordy bearept bp de swarten. De in-geboorne van de lande sijn van kleyn vernuft ende verstant/ein gantsch niet geneegen tot arbeiden/ende eer de Spaegniaerden daer quamen/leefden sp meest op den roof, bestolen malkanderen/ende sloegen malkanderen doodt: dan nu hebben sp begooft beter manieren aen te nemen/ ende haer te kleeden.

De stadt laen is (naer 't segghen van Herrera) 55 leguen van Loxa ghelegghen: 30 leguen van Chachapoyas, in een provincie welck ghenamt woort Chacaynga, ende is eene vande provincien die onder Chuquimayo wordem gherekent; het is berghachtigh ende hoogh landt/ende van ghetemperde lucht.

De provincien van Chuquimayo, daer de booz-gaende stadt in ghelegghen is/worden soo genaemt naer de principale riebier die daer booz-loopt/welck genaemt is Chuquimayo: bp zypden ende westen van de selve riebier leght een provincie welck sp noemen Chenchipe: de riebier Chuquimayo is een groote ende machtige riebier/welckes water seer snel af-loopt/ soo dat het seer gevaerlick is de selve over te swimmen booz: Spaegniaerden ende ander natien/maer de Indianen van Chenchipe die groote swemmers sijn/maken daer wepnigh wercks af/ soo dat de houten selve met haer kinderen die over swimmen. In dit quartier vinde men veel Maiz, welck daer waelt ende rijp woort van 4 maanden tot 4 maanden; veel Yuca ende andere wortelen/ende ordinair vyuchten van Indien en Yaguas, daer sp haer soo swart met schilderen/ gelijk oft swarten waren. Dyt-genomen de ballepe daer de riebier booz-loopt/ welck ontrent een half legue breedt mach wesen/ende eenige velden ende in wycken die de riebier maect: sijn 't meeste hooghe bergen aen d'een en d'ander zijde van de riebier: in de riebier is veel visch/welck sp met seckere netten vanghen; ende in de ballepe sijn veel harten. Oere 't geberghte/welck aen d'ander zijde van de riebier leght dyp leguen, leght een ander provincie welck sp noemen Perico; de in-woonders verspillen in tale ende manieren van die bp de riebier woonen: 't landt is wel betwoont/vyuchtbaer en wel gebout/ende 't is niet koudt. Van dese provincie tot die van Cherinos, sijn 7 leguen: dese is mede vol volcks welck aen bepde de zijden van een machtige riebier woonen den bodem is vyuchtbaer ende 't volck rijtbaer/ende spreken haer eygen tale: in de riebier van Cherinos wordt veel goudts gebonden. Van Cherinos komt men in de provincie van Silla ende Chacaynga, daer de stadt laen als boozen is gheleght/is bergigh landt/hoe-wel niet dubbelt/ende van goede tempre. De provincie van Copallen, is van de selve maniere: hebben veel schapen. Het volck woonende in de provincie van Llanque ofte Lança, leet naer de selve wyse/als oock de volckeren die sp noemen de la Loma del Viento. De volckeren die sp noemen Tomependas, ende die daer woonen in de ballepe die sp noemen de Vagaa, sijn Yungas, welck is te segghen dat sp om segghen ende op 't blake woonen: is seligh volck: vyuchtbaer ende overbloedigh landt: hebben veel honighs ende allerhande fruchten. Noch boozder leggen de provincien van Anta, Coanda, Tabancaras, Palanda, Xaroca, ende Cobibinbinanama, welck alle op 't geberghte leggen/ende is niet te min vyuchtbaer landt/ende wel booz-sien van alderhande lijf-tocht; ende naer den ghemeynen roep/soo soudren daer veel mijnen van goudt ende andere metalen wesen. Treckende boozts van Loxa langs de wegh van de Ingas, komt men aen de provincien van Calua ende Ayauaca; van de welcke de Andes ende de provincien van de Bracomoros naer 't oosten legghen/ende de stadt San Miguel naer 't westen. Daer aen volghet de provincie van Caxas, daer de koninghen van Peru eertijds groote palleysen ende arsenalen hadden/ende veel volcks onder-

onder- hielden om de tributpen te innen van de om- legghende volckeren. (Diego Fernandes rekent tusschen Canas ende Chincachara negghen leguen, ende tusschen Chincachara ende Piura leven.) Van Caxas komt men aen de provincie van Guancabamba, daer noch grooter geboutwen waren/ ende een seer stercke fortreffe/ daer men noch eenighe overblijfselen van liet: want 't is anders gherumeert gheslijck alle d' ander gheboutwen. Sommighe van dese plaatsen ghehooren nu tot de Stadt Loxa, ende eenighe tot St Miguel.

Het twaelfde Capittel.

Beschrijvinghe van de playnen van Peru, tot de Stadt SAN MIGUEL toe;
Van de valleye van TUMBEZ ende andere: van de Stadt
SAN MIGUEL, ende haven PAITA.

Wij hebben in de vooz-gaende Capittelen de binnen-landtsche provincien vervolght tot op de uperste paelen van de Audientie van Lima: Om nu met goede oorde te spreken van de playnen van Peru, soo sullen wy beginnen met de vallepe van Tumbes, doo; de welcke een rievier loopt van de selve naem/ welck haer oorsprongh heeft in de provincie van de Paltas, ende lost haer water in de zuydt-zee. De provincie ende vallepe van Tumbes is gheloclich dzoogh ende barre/ doo; dien het daer wepnigh reghent/ ende dat noch dicht onder 't gheberghe/ want dicht by de zee-kulle en reghent het nimmermeer. Dese vallepe van Tumbes pleeghe wel betwoont te wesen/ ende ghecultiveert/ vol van bequame sloten ende weteringhen die upt de rievier doo; 't landt gheleedt wierden; waer doo; sp' 't landt over al waterden ende veel Maiz ende andere vruchten woenen/ ende doo; dien middel veel vooz-raedes van allerhande lijf-tocht verfoegghden. 't Volk van de lande ginghe gheleedt/ ende was aetheydamer ende beter ghemaniert als het volck dat in 't gheberghe woont: het Maiz woedt daer tweemaels 's jaers ryp.

Van de vallepe van Tumbes, kommen in twee dagh-reysen aen de vallepe Solana, welck in vooz-tijden seer betwoont was/ ende daer waren seer groote gheboutwen; den tweeden koninghlijcken wegh van de Ingas loopt doo; dese vallepen tusschen gheboonte/ ende ander beschut teghen de hitte. Cap. 12.

Van Solana kommen aen de vallepe van Pocheos (soo Ciega die noemt) ofte Poechos (soo Herrera die heet/) welcke vallepe is ghelegghen aen de rievier Poechos ofte Pocheos, hoe-wel eenighe die oock noemen Maycavilca (ofte soo Herrera die noemt Mayabilca) naer de naem van de Cazique die de Spaegniaerden daer bonden. (Augustin de Carate rekent van Tumbes tot Rio de Poechos derich leguen. Dese vallepe was uper-maten wel betwoont/ ende moet een provincie gheweest zijn van grooter weerde/ aen-ghesien men daer soo treffelijke gheboutwen heeft/ die nu meest verballen zijn.

Twee dagh-reysen van de vallepe van Pocheos legghet de vallepe van Piura, al waer twee ofte d'p rievieren te samen komen/ waer doo; de vallepe soo breedt is. De Stadt San Miguel (welcke de eerste is van de ghene die by de Spaegniaerden in 't koningh-rijck van Peru zijn ghebout) is ghelegghen in de vooz. vallepe van Piura; was eerst ghelegghet op een plaetse die sp noemen Tangarala, dan doo; dien het een onghesonde plaetse was/ soo is sp nu verlegghet aen een ander oordt/ welck Herrera noemt Chila: tusschen twee blacke ende friske vallepen/ vol schoone boomen: op een dzoogh ende harden bodem/ daer men het water qualijck kan brengen. Dese plaetse is mede niet seer ghesondt/ insondersext vooz; de ooghen: doo; dien het daer soo sluyft in de somer/ ende soo bochtigh is in de winter. De Indianen segghen/ dat het daer retydts niet en regghende/ dan nu vallen daer somtydts ware slagh-regghenen. De vallepe is ghelijck die van Tumbes, ende men heeft daer veel wijngaerden ende bijghe-boomen ende andere frucht-boomen van

van Spaegniën. Dese stad St Miguel is naer 't segghen van Herrera hondert en twintich leguen van de stad Sant Francisco del Quiro, naer 't zupde-westen toe. Ende naer 't segghen van die daer onlanghs waren / soo is een open plaetse daer wepnigh handels valt.

Eer top schepden van dese plapnen van Peru, soo is aen-merckens tweedigh 't ghene men seght / dat het hier niet en reghent: In 't gheberghte welck sy noemen las Sierras, begunst de soner in April, ende duert tot het eynde van September, ende de winter in October, ende duert tot het eynde van Martio: maer op de plapnen die aen de kust van de zupde-zee legghen / is het gantsch contrarie / want als het soner is in 't gheberghte / soo is 't winter op de plapnen: want van October af / en reghent 't gantsch niet op de plapnen / en valt maer alleen wat dauws / welck het stof niet en benect: soo dat de in-woonders haer gantsch moeten behelpen met wateren; ende den meestendeel zijn booyts zanden ende drooghe steen-roden / op de welcke wepnighe boomen waeken die luttel groente dagghe; ende gheen vruchten; ende veel dikkelen ende doornen. Het ghene sy winter noemen en is anders niet dan datse dan seer dicke wolcken betruimen / die ghetwelidige regghen schijnen te dregghen / ende daer-en-tusschen niet en gheben dan een kleyn stof-reggenen / dat naetolijcks het stof nar marckt: Niet meer en regghent het dese ses maanden / hoe-wel de lucht dickwilts booyt eenighe daghen soo met wolcken betogen is / dat men gheen son en kan sien. 't Schijnt dat het gheberghte booyt dien 't soo hoogh is / ende de plapnen soo leegh / de wolcken naer hem treck / ende niet toe en laten dat daer water valt op de leeghten. In voegghen / dat als het meest regghent op 't gheberghte / het alderheestste is op de plapnen; ende als die kleyn stof-regghenen vallen op de plapnen / dat dan het alderheestste weder is in 't gheberghte.

De Ingas, Koninghen van Peru, hebben booyt dese plapnen een weegh doen maken / welck vijftien voeten ofte daer ontrent breedt is / tusschen twee mueren die wel een badem hoogh zijn / ende de weegh al bequaemlijck gheleght: ende aen beyde zijden veel gheboointe; ende op dibersche plaetsen waren palleysen ende andere ghebouwen ghemaect / ghelijck wy hier booyen verhaelt hebben / langhs den anderen Koninghlijcken weegh die booyt 't gheberghte loopt.

Vijf-en-twintich leguen van San Miguel, ende in haer jurisdictie / leghet de haven Paira: op de hooghte van vijf graden by zuden de linie / naer 't segghen van Herrera: de schryver van de vopagie van Candisch, seck die op 5 graden ende 4 minuten. Welck is een groote haven en wel beschut, de schepen die van Guaremal naer Peru komen / zijn gewoon in dese haven te ontladen. Thomas Candisch quam hier op de reede in den jare 1587; ende lande met syn volck in spijt van de Spaegniaerden: bondt daer een kleyn stedeken / ban ontrent 200 huysen met syn raedt-huys in 't midden; ende een forteresse welck de Spaegniaerden hadden begoot te maken; 't volck van de stad bluchte op een bergh die ontrent een mijle lagh van de stad / daer de Engelschen haer af dregen / ende ontrent 25 ponden silvers kregghen: verbranden daer naer de stad tot te grondt / ende trocken daer van. Dae naer in den jare 1615 is de selve plaetse wederom in-genomen by de onse / onder 't beleydt van den Generael Ioris Spilbergen, naer dat de in-woonderen daer wt gheblucht waren / ende haer beste goederen weegh ghebracht naer 't gheberghte; ende is by de onse weder verbrant; daer waren twee kercken ende een klooster / ende veel andere schoone ghebouwen ende huysen.

Het dertziende Capittel.

Van de binnen-landsche provincie DE LOS QUIXOS, ende LA CANELA, behoorende tot het ghedeelte van QUITO.

Eer wy komen tot de beschryvinghe van de zee-kust / om een eynde te maken: met dese Audientie van Quito, soo sullen wy hier spreken van een ander provincie

vincie die wat dieper in 't landt leght/ welck de Spaegniaerden noemen los Quixos, welck eerst in den jare 1557 wierdt ontdeckt/ naer dat de Stadt Cuença was ghebout/ ghelijck wy hier booren hebben verhaelt. Dese provincie van los Quixos behoort onder de Audientie van St Francisco del Quito; ende leght by oosten van de Stadt Quito; heeft naer 't zuyden het Gouvernement van Yguarlongo, ofte ghelijck 't selve oock werdt genaemt de Iuan de Salinas; naer 't noorden de provincie van Popayan; ende naer 't oosten de provincien van El dorado: haer meeste hooghte en komt niet tot een graedt by zuyden den equinoctiael: heeft in de lenghte twepnigh minder als 40 leguen, ende in breedte minder als 20 leguen. 't Gantsche landt van dese provincie is seer heet/ ende 't reghent daer geweldigh veel/ daer en waelt gantsch geen tartoe/maer alleen twepnigh Maiz: Men heeft daer van de boomen die de speterige doot- brenghen/ die sy noemen Canela, om dat het geschooten zijnde/eenighe ghelijckenis heeft van 't kanerel: Men vindt daer oock de opdinare vruchten van Peru, ende insonderheyt soo heeft men hier soo goede Granadillas als in geene andere plaetsen van dat gantsche rijk: Daer wallen oock nu opagnien ende limoenen/ ende diverse moel-kruppen van Spaegniën: Men vergadert daer seer veel ende goede cottoen/ daer seer fijn laecken van woort ghemaeckt: daer werdt oock eenigh goudt ghebonden. De provincie woort gheregeret by een Gouverneur/ die daer werdt gheselt by den Vice-Kop van Peru.

In dese provincie zijn vier steden die by de Spaegniaerden werden bewoont. De eerste ende voornaemste Stadt van dese provincie de los Quixos woort genaemt Baeza, welck daer was gebout in den jare 1559 by Gil Ramirez Davalos: is gelegen achthien leguen van de Stadt Sant Francisco del Quito, by naer naer 't zuyden: den Gouverneur van dese provincie houdt daer zijn woon-plaetse.

De Stadt Archidona, leght twintich leguen boordt van Baeza.

De Stadt Avila leght naer 't noorden van de Stadt Archidona boort- noemt.

De vierde Stadt woort ghenaemt Sevilla del Oro; welckes ghelegentheyt ende distancie van de andere plaetsen Herrera niet aen en reekent/ noch en stelt die oock niet in zijne kaerte; maer leght in syn descriptie de las Indias, dat daer maer by steden van Spaegniaerden en zijn in dese provincie.

De heele provincie behoort tot het Bisdom van Quito, ende de in-geboorne nemen 't Christen-ghelooft wel an/ hebben haer eygen tale/ ende spreken oock de ghemeyne tale van Peru; waren de andere Indianen van dese landen ghelijck in kledinghe/manieren/ende religie: 't volck is by wat vermindert doot siecken ende oock doot den ootloghe; want in 't eerste doer de Spaegniaerden daer quammen/ en konden haer niet wel tot ruste begheben/ dan schoonden haer dapperheyt/ ghelijck andere volckeren die over 't geberghte woonen: ende rebelleerden oock al te niet/ dan nu hebben haer tot stilheyt begheben/ ende leven in vrede.

Naer 't oosten van dese provincie de los Quixos, leght een ander provincie die sy noemen la Canela, om dat de voorsz. boomen daer by sulcken menighe werden ghebonden/ jaer heele bosschen/ die voorsz. vele leguen dueren. Dese provincie hadt in voorsz. tijden de naem van seer rijk te wesen; dan Gonçalo Pizarro in spanen socht naer El dorado, daer doot reekende/ vondt de laetse heel anders ghelegghen/ want upt-ghenomen dese boomen van Canela, (welck zijn als groote olyf-boomen/ ende d'aghen seckere groote knoppen met haer blom/ welck is de Canela, daer de in-geboorne haren handel met d'reben) die men in ander quartieren van Peru niet en vint/ en vondt hier niets dan een arm volck/ van kleyn vernuft; welck woonde in klepne verballen huttekens: gantsch gheen kennis hebbende dan van haer eyghen landt: die doot desen Pizarro seer wydelijcken wierden ghehandelt ende om-gebracht/ om dat sy hem de wegh naer de rijcke landen die sy socht/ niet en konden wijzen: wierp die voorsz. de honden/ ende ghebruyckte andere wyetsheden meer/ om dese arme lieden te doen legghen welck sy niet en wisten.

Het veertigste Capittel.

Van de provincie van de BRACOMOROS, ende de steden daer in gheleghen; ende van YGVARSONGE, ofte IUAN DE SALINAS.

d. 5. l. 10.
c. 14.

Tot de selve Audientie van San Francisco del Quito, behooren de provincien van de Bracomores ofte Pacomores; ende Yguariongo, ofte de provincie van Iuan de Salinas: dese provincien hebben in de lenghte streckende naer 't oosten/twel hondert leguen, beginnende van de groote Cordillera van de Andes, twintich leguen by oosten van de Stadt Zamora; ende hebben oock by naer soo veel leguen in de breedte/ zuyden ende noorden/ naer 't leggen van Herrera. Is goede landt/ ende de ghesalte des luchts ende van 't aertrijck sulcks/ dat sy seer bequaem is om tarwe ende ander jaeden te winnen; ende oock om ver te werpen. Men heeft daer seer rijke mijnen van goudt/ daer seer groote grainen zijn upt-ghetrocken; ende de Spaegniaerden hebben groote nuttighejdt upt dese goudt-mijnen ghenooten. De Spaegniaerden hebben in dese provincien vier woon-plaetsen/ die daer alle gheleghy zijn by Iuan de Salinas de Loyola, dewyl sy haer Gouverneur was.

De eerste Stadt woerdt ghenaemt Valladolid, de welcke naer 't leggen van Herrera soude ghelegghen zijn op de hooghte van seben graden by zuyden de linie/ ende twintich leguen van de Stadt Loxa ober de Cordillera van de Andes: maer 't schijnt dat Herrera hem hier in moet mis-grippen/ doo; dien de Stadt Loxa maer en leghy op de hooghte van vijf graden min eenige wepnige minuten; ende de Stadt Zamora op vijf graden ruyn/ twintich leguen van Loxa, naer 't oosten; soo dat ick my in-beelde dat sy in stede van Loxa, Zamora heeft willen legghen.

De tweede Stadt woerdt ghenaemt Loyola, ende in de Indiaensche tale Cumbinama, welcke leghy twintich leguen van Valladolid naer het oosten.

De derde Stadt woerdt ghenaemt Sant Iago de las Montannas, welck is gellegen bystich leguen van Loyola, bykants naer 't oosten toe; ende in de linden van dese Stadt werdt meer goudts ghebonden als in eenighe andere plaetsen van dit quartier/ ende 't goudt dat hier ghebonden werdt is seer hoogh van allop/ hoe-wel niet soo hoogh als dat van Carabaya in Peru, ofte dat van Valdivia in Chile, welck goudt placht te halen by-en-twintich quilaen ende een half.

l. 4. c. 4.

De vierde plaetsen en woerdt by Herrera in syn Descripcion de las Indias, noch in syn historie niet ghenoecht/ van Acofta in syn naturale ende moysale historie van West-Indien spreect van de mijnen van Cartama, in het Gouvernemen van Salinas, al-waer sy schrijft ghesien te hebben/ seer groote stenen die gantsch met goudt waren doo;-trocken/ ende oock eenighe die half goudt waren ende half steyn; want het is te weten (op dat wy dit hier in 't doo; by gam upt Herrera aen-tercken) dat het goudt in Indien werdt ghebonden op byderlepe manieren.

De eerste soorte is in grepen/ welck zijn heele luckyckens goudts sonder eenighe vermenginghe van ander metael/ soo dat 't niet noodigh en is dat men die doo; het byer upt-trecks ofte beneficiert/ ende dese grepen zijn opynaerlijck van de groote van het jaet van een caleballe ofte pompome/ ende sommijds oock wel grooter; van dit goudt woerdt daer wepnigh ghebonden/ in regard van het ander.

De tweede soorte is in steyn/ welck is een ader van goudt welck in de selve steyn groeyt/ ende dese steynen woerden in 't Gouvernemen van Iuan de Salinas doo;-noemt/ seer groot ghebonden/ al van goudt doo;-toghen/ ende eenighe die half goudt zijn/ als booren; welck upt punten ende mijnen woerden ghebonden/ ende zijn seer moepelijck ende hardt om te bearbejden.

De derde soorte woeyt in stof gebonden/ ende dit is wel de meeste ofte gemeenste/ ende

ende werdt ghebonden in de rievieren ofte plaatsen daer de rievieren hebben ober
 ofte doo; gheloopten: want de rievier van Indien/ insonderheyt in 't Koningh-
 rijk van Chile, in de provincie van Quito, daer top nu van handelen/ in 't nieu-
 we rijk van Granada, hebben veel van dit goud; ende doen de Indien eerst
 waerden ontdeckt/ bondt men vele goudt-rijcke rievieren in de Splanen die sy
 noemen de Barlovento. Men kan byder hier van lesen by Acosta in syn historie
 booz-noemt/ in 't vierde Boeck ende vierde Capittel.

Het vijftiende Capittel.

Aen-teeckeninghe van de gheleghentheyte ende streckinghen van de
 kuste van de provincie van QUITO op de zuydt-zee,
 haer havenen, rievieren ende punten.

Op de kuste van dese Audientie van San Francisco del Quito, sijn de naer-
 volghende havenen/ punten/ende rievieren. Van Punta de Manglares, daer
 top het in 't booz-gaende boeck hebben ghelaten/ tot Bahia de Sant Iago, ^{d. 4. l. 4.} ^{c. 3.} ^{Ped. 44} ^{Cieça}
 kuste zuydt-west/ ende maect daer een grooten bocht ofte in-wijk/ al-waer ^{c. 3.}
 con de Sardinias is ghelegen/ welck is vijftien leguen vercheppen van de boosj.
 Punta de Manglares, welck is het uiterste van Popayan: ende hier loopt de groote
 ende snel-loopende rievier die sy noemen Rio de St Iago, in de zuydt-zee: het ghe-
 beurt dat in de mont van dese rievier de schepen achter vast sullen zuten/ende booz-
 tachtich baden diepte hebben; ende dat men van twee baden waters stracks
 sal komen in treghentich baden: 't ghent komt doo; de gheweldighe stroom die
 de rievier heeft/ welck sulcken schueringh maect; ende hoe-wel men dese ban-
 ken hier heeft/ soo en sijn die ebentwel niet ghevaerlijck/ noch de schepen en laten
 daerom niet de rievier in ende upt te loopen. Voorder aen hebt ghy de Bahia de
 St Mattheo, op welcke binnen-lands komt te passien de Stadt St Francisco del
 Quito; (naer 't seggen van Herrera) dese bape leght op een graedt tynm by nooz-
 den de linie. Naer 't segghen van Sir Richard Hawkins, soo is dese bape een seer
 goede haven/ende heeft een schoone rievier/ de welcke vijftien ofte seshtien vorten
 waelt/ ende is een goede lande/ ende vol volcks/ die menighe van goudt ende es-
 merauden hebben: de Spaegniaerden van Guayaquil hadden hier eenigh volck
 ghesplant/ met wil van de in-woonders; de welcke daer naer de ongheregelghet
 van de Spaegniaerden niet komende verdraegen/aen-spanden niet een Mulato,
 ende sloeghen alle de Christenen doot/ op twee naer/ die niet groote moerpe ont-
 quammen naer Quito. 't Landt dat aen dese bape daer ontrent gheleghen is/ is seer
 bochtigh doo; dien het daer soo veel reghent. De booz-noemde Hawkins, seidt
 tusschen dese bape ende de Cabo Sant Francisco, noch een andere bape/ die sy
 noemt Atacames, seken leguen van de booz-scheyden Cabo, hebbende aen
 de west-ijde een heubel/ welck een Splandt schijnt te welen/ ende daer by in
 een bocht is een groote rievier/ doch brack/ upt-ghenomen niet het seegh
 water.

Van Bahia de St Mattheo, loopt men west-waerts aen naer de Cabo de Sant
 Francisco: de distantie is thien leguen: dese kape leght aen een hoogh-landt/ende
 vol boomen/ende daer benevens legghen eenighe bancken die haer roodt ende wit
 verthoonen/ ende is gheleghen op een graedt by noozden de linie. Van hier loopt
 de kuste zuydt-west tot Cabo de Passaos, welck leght recht onder de linie; tusschen
 beyden dese twee kaben/ loopen vier groote rievieren in zee/ die sy noemen los
 Quiximies. Diego Fernandes seght dat de Quiximies sijn seckere krecken/ die
 wel thien mijlen te landt-waert in loopen/ ende maecten het soo bochtigh ende
 moerassigh datter quathick is te reysen; by de Cabo de Passaos is een tamelijcke
 haven/ daer de schepen by noodt haer van water ende brandt-houdt konnen
 booz-sien/ welck by eenighe de naem werdt gheghen van El Portete. De Cabo

en is gheen leet kreggh landt / ende wat binnen landes berthooft hem secker gheber ghe welck sy noemen Quaque, ende streckt hem naer de provincie van Chimbo. Op dese plaetse en ontrent Quaque haelde Pizarro met syn volck een grooten buyt van goudt ende smerauden; alsoo sy in de eerste ontdeckinge van Peru, dese plaetse onterkens over-viel. Sr Richard Hawkins seght dat ontrent 80 leguen west-waert van Cabo de Passaas ligghen een deel Eplanden / welck de Spaegniarden noemen Ihas de los Gallopavos, wildt / bar / ende sonder vuchten.

Van Cabo de Passaas, streckt de kust zupdt ten westen tot Puerto Veio toe; dan tusschen beyden hebt ghy een in-wijk/welcken sy noemen Bahía de los Carques, daer de schepen sonder om-sien op de reede moghen setten / ende is leet bequaem om de schepen om hoogh te halen ende te versoeken/ende calefaten/ al waren 't noch soo groote schepen; is daer leet licht in ende upt te kornen / upt-ghenomen dat daer een kleyn Eplanden leght van klippen / doch daer en is geen ander dangier dan dat men sien kan.

Dij leguen van Puerto Veio, op de selve kours / is ghelegghen de Cabo St Laurencço, op de hooghte van wat meer als een graedt sy zupden de linie; ende dij leguen booyder naer 't zupdt-westen leght Isla de la Plara, welck is een kleyn Eplanden/ende ontrent anderhalf legue in 'tom gaen: daer was in booy-tijden een tempel/welcken de Indianen noemden Guaca; daer se haer offerhanden en sacrificien plaecten te doen / dooden daer veel schapen / ende oock jonghe kinderen/welckes bloedt sy den dubbel op-offerden / ende de steenen beelden die sy daer hielden; Francisco Pizarro in de eerste ontdeckinge van Peru, bondt daer veel silvers ende goudes / ende andere juwelien; oock veel mantels ende hemden van wolse ende cottoen leet traep ghekoult / die de Indianen daer hadden ghesoert; waer van dit Eplandt sy de Spaegniarden de naem van Isla de Plara (da is van het silver //) heeft behouden: is anders naer de bevindinghe van de onse die daer waren in den jaere 1599, een bar Eplandt daer niet anders op staet als een deel doore wilde boomen; ende leght zupdt-zupdt-west van den booy-scheyden hoek / vnf ofte les mylen.

Van dese Cabo St Laurencço, verbolghet de kust naer 't zupden ten westen tot een punt landt / welck sy noemen Punta de Santa Helena; dan eer men komt aen 't booy-scheyden punt van St Helena; soo zijn daer tusschen beyden twee havenen / van welcke de ene woymt ghenamt Callo, ende de ander Zalango, daer goede reede is booy de schepen / ende moghen hier versich waeter ende brandt-houts bekomen: van de Cabo de Sant Laurencço tot Punta de Sta Helena zijn vijftien leguen, ende dit punt is ghelegghen op de hooghte van twee graden ruymt sy zupden de linie; ende 't selve punt maect een in-ham naer 't nooyden toe / al waer oock een goede haven is: ende een boogh-scheut van daer aen 't landt / een fonteyne ofte boym-punt daer secker betumen upt-bloeyt ghelyck als peck. Acosta seght daer van; Op het punt ofte den hoek van Santa Helena, staet een vloeyende beecke ofte fonteyn van secker betumen / welck in Peru werdt ghenamt Copey; de zee-lieden ghebruycken 't selve om haer wande ende tackerels mede te trecken; want het is alsoo dienstigh ende bequaem als het peck. De ingheboorne verhaelen veel wonders van eenighe groote Kreusen die ontfens dit punt souden ghetwoont hebben ende dooy een jonghelingh van den hemel af ghe-daelt in seckere ballepe al zijn omghebracht: Augustin de Zarate ghetuyghet dat de Gouverneur van Porto Veio in den jaere dupst vijfhondert ende dypn-beertich in de booy-sepde ballepe heeft doen beliden / ende daer ghebonden omghe-looslycke groote ribben / ende ander ghebeente van menschen; ende insonderheyt tanden: die dij vingheren breedt waren / ende vier langh. Naer de bevindinghe van de onse / soo leght van dit punt te zee-waert in een kleyn Eplanden volgeboomt / daer goet ancker-grondt is / twee-en-dertich baden streck-grondt.

Van het punt van St Helena daert men naer de riviere van Tumbes, welck

zijn vijf- en twintich leguen, ende de kours is zupdt ten westen; ende tusschen bepden is een groote in- ham / daer de rievier Guayaquil in komt. Naer de bebindinghe van onse vier- lieden / soo soude de strekkinghe tusschen Punta Sta Helena, ende de rievier van Tumbez zijn / zupdt ten oosten; 't welck wy in onse kaerten hebben gevolght. Herrera sels de rievier Tumbez op 4 graden / dan alsoo 't niet soo verre en kan wesen van Puna, soo hebben wy die op d'p een half ghebrach.

¶ Waelf leguen (naer 't seggen van Augustin de Zarare,) naer 't nooydt-oosten van de rievier van Tumbez, is ghelegghen het Eplandt Puna, op de hooghte van twee graden vijftich minuten / (naer dat Thomas Fuller heeft aen-gheteekent op de vopagie van Thomas Candisch :) Dit Eplandt Puna is naer het segghen van Pedro de Cieca meer dan thien leguen in 't ronde. (Herrera seggt elders dat wel twintich leguen groot soude wesen / welck niet waerschijnlijck en is / ende woort anders bevonden :) Dit Eplandt wierdt in vooz- tijden seer groot gheacht van de Indianen / want beneffens dat de in-woonders groote handelaers waren / ende in haer Eplandt overbloet hadden van alles / dat tot onderhoudt van menschen leuen noodigh is / soo wierden sy by hare na-burten vooz kloek ende strydtbaer ghehouden. Hebben in vooz-tijden met die van Tumbez ende andere hare na-burten grooten ooyloghe ghevoert / tot dat sy eyndelijck ghebrach wierden onder de slavernije van de koninghen van Peru. ¶ Volck van dit Eplandt is van middelbaer stature / wat swartachtigh / ginghen ghekleedt beyde mans ende vrouwen in cottoen lijnwaet / ende versierden haer met ketenen van Chaquirra ende andere juwelien van goudt. Men vindt in dit Eplandt groote volckschagien / ende veel frupdt-boomen die seer delicate vruchten gheben. Daer waelt veel Maiz ende Luca; ende andere smaekelijcke wortelen; ende men heeft daer veel derley soorten van ghebooghelte / veel papegaepen / ende die sy noemen Guacamayas; veel meer-katten / vossen / ende ander ghebierre. In dit Eplandt waelt seer weelderigh het krupdt welck sy noemen Zarzaparilla, vooz dien het de Zarza seer ghelijcke als 't eerst upt-frupdt; van welcke Zarzaparilla wy elders hebben ghesproken. Naer 't segghen van Herrera, soo en is op dit Eplandt gheen versich 44.1.9.
c.1.
water / dan in een boyn; want daer sy haer des somers mede behelpen / ende des winters gebruycken sy reghen-water: gaen laepen ende versich water halen aen 't baste landt. Dit Epland heeft een supbere kust / ende een reede daer goet anker-grondt is. Leght op sommige quartieren soo naer aen 't baste landt / datter maer een enge strate tusschen bepden en is, dan daer de haven oft reede leght / is twee leguen van 't baste landt. De in-geboorne hebben nu 't Christen-geloove wel aen-genomen / ende de Cazique is een goet Christen en onderdaen van den koningh van Spaengniën / is een fraep zee-man ende grooten handelaer: Op dit Eplandt worden de vooz-naemste schepen van de zupdt-zee getimmeret ende van de rievier Guayaquil woort meest al 't hout ghebracht / daer de stad Lima ende alle de vallepen mede worden vooz-sien. By het Eplandt waelt ende valt het water ordinaris vijftien ende sesshien voeten / ende insghelijcks op de vooz-dere kust naer Panama toe / minder oft meer naer dat de ghetgen loopen.

Dit Eplandt Puna woert by de Engelschen oerrumpelt / onder het beleydt van Thomas Candisch, in den jare 1587; ghetuyghen daer van dat het een goede haven heeft: vonden daer een schip van 250 tonnen / welck daer lagh om ober te halen / ende te vooz-sien / daer de plaetse seer bequaem toe is; de Cazique met syn hupf vrouwe / (wesende een Spaensche vrouwe) ende den mercken-deel van het volck waren gheblucht: syn hups / welck was een statelijck gebout / met zijn galerijen / lagh dicht by de water-kandt: hadde een groot pack-hups vol van potten met peck / ende voozts ballen om kabels van te maecken: want naer dat sy ghetuyghen / soo werden hier de beste ende meeste kabels gemaect van de gantsche zupdt-zee. De Schrijver van deselve vopagie ghetuyghet voozder: dat het een seer lustigh Eplandt is / vruchtbaer ende van alles wel vooz-sien / upt-genomen datter

ghen mijnen van goudt oft silver en zijn: daer waren in't doop ontrent des Caziques palleys wel twee hondert hupfen / ende noch wel soo veel in een doop ofte twee op 't selve Eplandt / welck naer zijn segghen is wel soo groot als het Eplandt Wight. Daer zijn seer goede weyden op 't Eplandt: veel peerden / ossen ende stieren / ende seer schoone ende vette schapen / menighe van tamme geeyten / die ghewoon zijn ghemelect te worden: daer is menighe van dupben / kalkoeten ende end-bogelen die seer groot zijn. Ontrent het hups van de Cazique was een fraeye kerck ghedimnert / met eenighe kloekens in den toorn. De Engelschen verbanden ende destrueerden alles doo: haer verterck; ende werden al booyen op haer onbetiens by hondert Spaegniarden ende veel Indianen besponghen / soo datter eenighe doot bleven / ende by ghevanghen. Wat dieper in de zee leght noch een kleinder Eplandt welck sy noemen Santa Clara, daer niemant op en woont / doch daer en is noch water noch hout; de inwoonders van 't Eplandt Puna plegghen het in booytyden te ghebruycken om haer dooden daer te begraven.

De riviere van Tumbez is wel bewoont / ende daer plegghen een fortresse te legghen van seer fraey werck / die de Ingas, Koninghen van Peru daer hadden doen leggen: de mondt van dese riviere leght op de hooghte van by graden en een half by zuyden de linie. Van dese riviere tot de Cabo Blanco streckt de kust zuydzuydt-west / ende de distantie is vijftien leguen: dese Cabo leght by naer op de hooghte van vier graden naer 't segghen van Herrera; dan Pedro de Cieça stelt die op by graden ende een half by zuyden de linie. Van Cabo Blanco streckt de kust naer 't zuyden tot het Eplandt de Lobos. In dit Eplandt zijn mede fonteynen van sulcke betruen / ghelyck als aen 't punt van St Helena, naer 't segghen van Acosta. Tusschen Cabo Blanco ende Ila de Lobos, leght een ander punt welck sy noemen Punta de Parina, ende streckt by naer soo verre in zee als 't booygaende. Van dit punt keert de kust weder naer 't zuydt-west tot Payta tot / naer 't segghen van Herrera ende Pedro de Cieça: de welcke Payta stellen op de hooghte van by graden by zuyden de linie: Thomas Fuller booy-noem / stelt Payta op by graden ende vier minuten. (Sir Richard Hawkins op by graden:) ende seghe dat 't landt van de vierde graedt af tot de vijfde toe / streckt zuydt-oost ende nooydt-west; welck beter is aen te nemen doo: eygen bebindinge: de selve Fuller stelt Cabo Blanco op vier graden / en de Eplanden de Lobos op les graden / ende de strekinge tusschen den vijften ende seften graet / zuydt-oost ten oosten / ende nooydt-west ten westen: de welcke wy in onse kaerte hebben gevolght. Pedro de Cieça leght dat de zee-kust van Tumbez af naer 't zuyden toe / wepnighe ofte geen hooge bergen en heeft / dan alleen eenighe dunnen ende rodtsen / ende dat daer seer wepnighe rivierkens in zee loopen. De haven van Payta is van de booysepe Cabo verseyden / wepnigh meer als acht leguen: is een schoone haven / en de booynaemste ankomste van gantsch Peru: de schepen die derwaerts willen / komende van Ila de Lobos, loopen oost en de west tot aen de haven / welck zijn vier leguen: (tusschen Payta ende p^{te} de Aguia stelt Herrera noch twee havenen / Silla ende Tangora.) Van daer vervolght de kust naer 't zuyden tot punta del Aguia; ende tusschen beyden is een groote in-ham / daer goede reede is / beschut doo: de winden ende goede ghelegenheden om de schepen te repareren. Dit punt leght op de hooghte van les graden by zuyden de linie; ende is hoogh-landt / ghelyck oock het binnen-landt. Men ziet van daer twee Eplandekens die men noemt de Lobos Marinos; legghende zuydt ende nooydt met het selve punt: het eene Eplandt leght vier leguen van 't vaste landt / ende de schepen kommen tusschen beyden doo: passeren; het ander leght wat verder in zee / ende thien leguen van 't eerste op de hooghte van seven graden schaers by zuyden de linie; (Sir Richard Hawkins stelt die op les graden en een half:) op dese Eplanden en bindt men niet dan robben ende Pinguins, ende ander ghevooghelt / gheen boomen / noch gras ofte water; aen het grootste

grootste is een seer goede haven; 't beste landt daer teghen over is legh aen de water-kandt. Dus verre streckt hem de kust van de provincie ende Audientie van Quito.

LIMA ofte LOS REYES.

Het tsiende Capittel.

Groote ende ghelegheerheydt van de Audientie van LIMA; de vvegh
van SAN MIGUEL naer de stadt van TRUXILLO toe.

DE tweede Audientie van Peru woijt genaemt Lima ofte Los Reyes; streckt haer nooyt ende supden van ontreut de hoogste van ses graden / tot de ses-
thien ofte levienthiën graden al by supden de linie; welck zijn in de lenghte langhs
de kust twee hondert ende twintich leguen; hoe-wel eenighe siet wel by hondert
leguen tweeghs legghen te wesen: van punta del Aguia af daer de Audientie van
Quito cindicht / tot voo; by de stadt ende haven van Arequipa daer de Audien-
tie van Los Chareos begint: oost ende west heeft dese Audientie / voo; soo veel sy
betwoont is / hondert leguen wepnigh meer oft min / ende haer limiten legghen
open naer 't oosten toe / ende de landen van Brasil ende Rio de la Plata. Den Vice-
Kop van Peru onthoudt hem meest hier; ende daer zijn in dese Audientie ende de
provincien daer onder begrepen / de volghende steden ende blecken van de Spaes-
gnaerden: Cuidad de los Reyes ofte Lima, Arnedo, Santa ofte la Parilla, Tru-
xillo, Miraflores, St Iuan de la Frontera, Sant Iago de los Valles, Leon de Gua-
nuco, Guamanga, Cuzco, St Francisco de la Vitoria, Sant Iuan del Oro, Arequi-
pa, Sant Miguel de la Ribera, Valuerde, Canette ofte Guareo, ende Oconna. Om
de ghelegentheyt van de landen ende provincien beter te verstaen / soo sullen wy
de beschryvinghe van dese Audientie beginnen met het verbolgh van de blacke
landen ofte plapnen / ghelyck ons den wegh van de stadt San Miguel naer de stadt
Truxillo, daer toe sal leyden. Augustin de Zarate seght dat de in-woonders van
de plapnen zijn byderley; te weten Yungas, Tallanes ende Mochicas; al versey-
den vantage / doch dat die van Cusco mede kennen spreken.

Van de stadt San Miguel tot de ballepe van Motupe zijn twee- en-twintich le-
guen; al sandighe ende seer moerpelike wegh / insonderheyt daer die nu gheleght
is; tusshen beyde de dypnen zijn eenighe ballepens; ende hoe-wel daer eenighe
riebieren van 't gheberghte af-loopen / soo en komen die eventwel niet tot daer toe /
maer sincken veel eer in 't sandt / ende verdwynen / soo dat men daer gheen nut van
en heeft. Om desen wegh van twee- en-twintich leguen met meerder ghemack te
gaen / soo seeyt men van San Miguel teghen den abonde / ende reyt den gantschen
nacht / om niet 't kriecken van den daghe te zijn aen een plaetse / (Ciega seght unos
Xaguyes) daer den replenden man te byncken binde; ende van daer vooys ghe-
boekt men de hitte van de sonne / maer wepnigh. Ende die konnen / dragen haer
calbassen met water / en oock fleskens met wijn van hier voo; waerts. Komende
aen de ballepe van Motupe, soo siet men terstondt de Koninghlycke wegh daer
wy hier voozen hebben van ghelproken. Dit is een byede ende byuchtbare bal-
lepe: ende hoe-wel hier mede een riebier van 't gheberghte af komt / die tamelijck
groot is / soo en komt de selve niet tot aen de zee / maer versinckt in 't sandt ghelyck
de vooz-gaende: niet te min soo groepen hier veel boomen / voo; de borchticheyt die
sy onder in de gront binden: ende 't welck dat in de doppen in het leeghte van de bal-
lepen woont / onder-houden haer met het water welck sy upt putten halen / die sy
daer graben: hebben veel cottoen-boomen daer sy haer kledinghe van maecten /
ende handel met drijven.

Vier leguen van Motupe seght de schoone ende frische ballepe van Xayanca,
de welcke by de vier leguen byedt is: waer een schoone riebier voo; loopt / daer de

inghesetene haer water upt-leyden/om de jaep-landen te wateren daer 't van noot de is. Dese vallepe was in vooz-tijden seer betwoont; ende de groote Heeren hadden hier haer palleysen ende schueren daer haer Kent-meesters op-sicht op hadden/ghelyck in andere deelen van dit Ryck.

Dan dese vallepe komt men aen Tuqueme, welck oock groot ende lustigh is / ende vol van boschagie / ende de verballen hupsen ende wooninghen die men daer noch siet / gheben ghetuyghenis dat dese vallepe errijdts seer ghesloerert heeft.

En kleyn dagh-reysle vooz;der leght de schoone vallepe Cinto. De leser sal gelieven eens vooz; al te versien/dat tusschen beyden dese vallepen van d'een tot d'ander niet en sijn dan sande-duppen ende seer drooghe klippen / daer men gheen lebendige creaturen en siet/noch boomen/noch krupden/dan alleen eenighe vogelen die daer over vliegen. Men dient ober dese plapen niet te reysen sonder goede leydeslieden / die den wegh vooz; dese duppen weten te volgen.

Dan de vallepe Cinto komt men aen Collique, vooz; de welcke een rievier loopt van de selve name: ende is soo diep dat daer gheen wedde en is / ten y als 't somer is op 't gheberghte / ende winter op de plapen. Is mede een byerde vallepe ende vol gheboomte; dan daer is twepnigh volcks oberigh / vooz; de oo;loghen die de Spagniaerden onder den anderen hebben ghevoert. Augustin de Zarate seggt dat Collique vallepe licht veertich leguen van S' Miguel.

Vande vallepe Collique treckt men naer Zana, van ghelycke gheslachte als de vooz; gaender:ende voozts kommen in de vallepe Pascamayo, de welcke de vruchtbaerste ende volck-rijckste is van alle de vooz; gaende: de in-ghebooyne van dese vallepen waren in vooz;-tijden eer sy by de Ingas wierden t' onder-ghebracht / seer machtigh ende groot gheacht by hare nae-bueren:hadden groote tempelen daer sy haer Af-goden offerden / die algheruineert sijn: daer woonen nu veel Papen ende Monicken die dit volck onder-verstien. Vooz; dese vallepe loopt een heel schoone rievier: waer upt de Indianen eenighe slooten ende wateringhen trecken om het land te begieten / welck sy bezaepen willen. Ende de Koninghlycke wegh loopt hier vooz;/daer herberghen ende ander hupsen tot dienst van de selve aen-legghen. In dese vallepe vooz;de veel cottorne lijntwaet ghemaect; ende de koepen willen hier wel tieren / ende noch beter de verckens ende geyten / ende ander vee / ende is een wel ghetemperde plaetse.

Oyt de vallepe van Pascamayo kommen aen die van Chacama, die primers soo groot ende vruchtbaer is / hebbende boven dien veel supcket-rieden daer veel ende goet supcket van vooz;de ghemaect: ende andere vruchten: de Domiticanen hebben hier een klooster.

Dier leguen vooz;der leght de vallepe Chimo, die groot ende wijdt is / daer de Stadt Truxillo is ghelegghen: de Koninghen van Peru naer dat sy meester waren ghewo:den van dese vallepe / achten die seer veel / ende deden daer eenighe palleysen ende lust-hoven vooz; haer houtwen; ende de Koninghlycke wegh loopt daer vooz;/met syen mueren aen beyde zyden.

Het leventhiende Capittel.

Van de vleecke MIRAFLORES, ende de Stadt TRUXILLO: ende de vleecke SANTA OFIC PARILLA; oock ARNEDO.

E Er wy vooz; baren in't beschryben van de ghelegghentheyt van dese vallepen/soo sal het noodigh sijn om niet vooz; by te staen / te spreken van eenighe steden die daer in legghen. De eerste Stadt langhs de kust bepooyende tot de Audientie van Lima, vooz;de ghenaemt Miraflores, is ghelegghen in de vallepe Zana, bysien-treghentich leguen van de Stadt de los Reyes naer 't nooz;den; bys leguen van
de zee/

de zee is een rijke plaetse ende daer veel handels balt / doo; dien daer veel koooms waelt / ende veel gepten worden gheceelt: sijn haben woort ghe-naemt Cherepe, doch is niet wel beschut: ende tusschen dese haben ende de stadt licht veel bosschagie: hier valt eenighen Anil, doch sterft. Van Zana leydt een wegh aen de sinckerhandt naer Pueblo novo daer een klooster is van Augustiner-monniken ghe-naemt Guadalupe.

De stadt Truxillo, ofte Trugillo, is ghelegghen in de ballepe Chimo voozen beschreuen / nevens een groote ende schoone rievier / upt de welcke de Spaegniaers ^{Cieça c. 69.} den diuersche slooten ende weeringhen leyden om haer hoben ende boomgaerden te wateren: ende brenghen 't water in alle de huplen van de stadt: 't landt daer dese stadt is gheleght / woort voo; seer ghelondt ghehouden: ende is rondrom voo; sien van veel houtwerijen ofte landt-huplen / daer de Spaegniaerden haer beesten houden / ende 't landt bezapen: ende allenthalven zijn veel wijngaerden ghplant / veel granaten ende vijghe-boomen / o; agnien ende andere vrucht-boomen van Spaegniën; ende veel tarwe woort daer ghewonnen. Soo dat de inwoonders van dese stadt groeten overvloet hebben van alderhande lpf-torht / ende doo; dien de zee maect een legue van daer en is / (naer 't segghen van Cieça) soo en ghebreekt daer mede gheen goede visch. De stadt is ghebout op een blackte / welck de ballepe maect / ontrent sekere berghkens van seer harde ende voo;ge rodfien: is wel bebout / met breede straten ende een groote marckt. De Indianen van 't gheberghe / komen al upt hare provincien / om de Spaegniaerden die in dese stadt woonen / te dienen: ende voo; sien de stadt van sulcks als in haer ghe-weste valt. Dese stadt naer 't segghen van Herrera, is ghelegghen op de hooghte van sefen graden ende dertich minuten by zuden de linie: tachtentich leguen van de stadt los Reyes ofte Lima, ende twintich leguen van Zana ofte Miraflores. 't Supker dat in dit quartier woort ghemaect / woort meest ghemaect in de ballepe Chacama ofte Chicama, ghelyck Acosta 'tselve ghetuyghet. welck wel vier ^{L. 4. c. 31.} leguen groot / is ende heeft seer vruchtbare velden. Van dese stadt worden schepen af-gheladen met cottoene sijntwaeren / welck by de Indianen van dit quartier woort ghemaect. Is een van de voo;naemste steden van Peru, ende naer eenigh segghen / soo souden daer wel vijf hondert huplen in dese stadt welen: daer zijn wel vier kloosters van Monniken / Dominicanen / Minne-broeders / ende Augustijners: de Officiers van den Koningh hebben hier haer woon-plaetse / ende woort daer gheset by den Vire-Kop. In haer limiten zijn naer 't segghen van Herrera wel vyftrich duysent Indianen die tribuut betalen / verdeelt in twee-entertich Repartiemientos, ghelyck de Spaegniaerden dat noemen. De haben van dese stadt welck sy noemen el Arrecife de Trugillo, leghet twee leguen van daer / in de bape die qualick beschut is teghen de windt / soo dat het een quade ende onsekerre reede is.

De blecke la Parilla, welck oock anders woort ghe-naemt Santa, naer de ballepe daerle in is ghelegghen / is vyfchien leguen van Truxillo voo; noemt naer 't zuden / ende sebtentich leguen van Lima naer 't nooden: op de hooghte van neghen graden naer 't segghen van Herrera: is ghelegghen by de zee nevens een schoone ende groote rievier / de welcke een goede haben gheeft; de schepen die langs de kuste baren / komen hier op de reede om haer verberschinghe te halen. Dese rievier is een van de grootste die men vindt in dese plapnen; ende woort by de Indianen ghepassert doo; een sonderlinghe vohdt; hier waelen seckere calebassen soo groot als schilden / ende aen beyde ynden plat / dese weten sy met koo;den aen een te snoeren / ende maken daer een langh ende smal blot af: daer sy de goederen ende menschen op laden / ende vier Indianen welcke upt-nemende swimmers zijn / lieren die al swemmende: van d'erne oever tot d'ander. Dese rievier ghelyck de andere begint te ballen in 't beginsel van May. Dese stadt heeft een seer goede haben / want tusschen de rievier ende de stadt is een diepe bape; daer de schepen wel beschut

ligghen. Daer ontrent waſt ſeer goede cartwe: daer balt oock ſupcket / ende daer is veel bee; ende daer waſſen ſeer ſchoone oljven: In de ſtadt zijn ontrent lebentich hupſen van Spaegniaerden.

De blecke Arnedo is ghelegghen in de ballepe van Chancay, thien leguen van Lima ofte los Reyes, een halve legue van de zupde-zee/ is rijk van twijngaerden/ ende daer is een klooster van Dominicanen; ende deſe ſtadt heeft ontrent hondert hupſen van Spaegniaerden/ ende veel Indianen; daer is een riebierken ontrent.

Het achtthiende Capittel.

Van de valleyen die voorder zijn ghelegghen van TRUXILLO af, tot de hooft-ſtadt LIMA toe: ende haer byſondere ghelegghentheden.

VAn de ſtadt Truxillo tot Lima zijn tachtentich leguen / al dooz/ ſandt-bupnen ende ballepen: Opt de ballepe Chimo daer de ſtadt Truxillo in leght/korremen in die van Guanape, leven leguen van Truxillo naer de ſtadt Lima tot; deſe ballepe was in booz: tijden alſoo vermaert onder de in-gheboozne van 't lande / toegghen den goeden djanck die daer wierdt ghemaect (welck ſp noemen Chica) als Madrigal oft San Martin in Caſtilien/ van toegghen de goede wijn; ende daer woonde eertijds veel volcks / dan zijn nu ſeer vermindert. Deſe ballepe heeft een haven aen de zee/ die ſeer bequaem is / want veel ſchepen die langhs de kuſte van Panama naer Lima toe komen / hier haer verberſchinghe komen halen.

Van Guanape komt men aen de ballepe van Santa: doch tuſſchen heyden leght noch een kleyn ballepken / daer gheen riebierre dooz en loopt / dan daer is een ſeecker put / daer de reſpende lieden upt djancken. Santa is een van de grootſte / langhſte / ende byedſte ballepen van alle de booz-gaende / ende daer is de ſtadt Santa in ghelegghen daer top hier booren hebben van gheſpoocken. Des volck van de lande gaet ghekleeft/ ende hebben haere ſpanels ende andere teekenen / by de welcke ſp onder-ſchepden woorden van haer ghebueren.

Twee dagh: reſpen van de ballepe Santa, leght de ballepe Guambacho, daer mede een riebierre dooz loopt/daer de in-woonders haer weten van te diemen als in de booz-gaende ballepen: hier by leght Cazma met een haven daer fre-gatten komen laeden: want leven leguen van Cazma onder 't gheberghte waſt veel wijns.

Anderhalf dagh reſpe van Guambacho, ofte 13 mijlen weeghs dooz/ ſandt-bupnen/leght de ballepe Guarmey, daer oock in bozige tijden ſeer veel volcks woonde; dan nu meſten ſp daer veel berckens / ende houden daer veel koepen ende peerden.

Den Generael Ioris Spilbergen was hier in den jare 1615, naer dat hy de bloete van Lima gheſlagghen hadde; ghetuyght dat de haven van Guarmey is ghelegghen op de hooghte van thien graden by zupden de linie: ende dat een ſchoone ende plaſante plaetſe is / met een groote ende wel-ghelegghene haven/ daer men met veel ſchepen magh legghen; vonden daer een ſtaende poel van verſch water / daer ſp haer van verſlagghen. Het volck was al gheblucht / ſoo dat ſp de hupſen in het ſtedeken meek ſeedigh vonden: daer lagh een ghebroken ende verballen kaſtelken.

Naek de ballepe van Guarmey volghet die van Patmonga; in de welcke / hoe-wel ſp alſoo vermaectelijck is als enighe booz-gaende / gheen volck en ſchijnt ghetwoont te hebben/dooz dien men daer niet en ſiet dan dicht ende woelſe boſſchagien. Een ſaecte is daer in deſe ballepe welck weerdigh is om te ſien / te weten / een ſtraep ende wel-ghelegghde ſortreſſe / naer de wiſe die ſp daer houden in haer ſtimmeragien: hadde ſeer bequame kamers ende ſchuerren / ende de mueren waren al gheſchildert met alderhande beelden ende voghelen/ dan is nu meek verballen / ende in vele plaetſen onder-graben / om de ſchatten te ſoecken / die men niepnt neffens de dooden in de graben gheleght te zijn.

C twee

Twee leguen van de vallepe Parmonga loopt de rievier Guaman, welck in de Spaensche tale soo veel te legghen is/als Rio del Halcón, rievier van de valcken; ende wo:dt ghemeynlyck ghenaemt la Barranca; dese vallepe is van de selve ghesalte als de vooz-gaende/ ende soo wanneer als het veel reghent in 't gheberghe/ soo is dese rievier seer ghevaerlyck/ende eenighe yu in 't passerren van dese rievier verdoyncken. Een dagh-reple vooz:der leght de vallepe van Gaura, daer oock een woon-plaetse is van ontrent hondert huplen van Spaegniaerden/ende meer van Indianen; daer sijn eenighe supcker Ingenios: van daer komt men aen de Salinas van Gaura, welck een van de wonderbaerlyckste sout pannen sijn van de werelt; want daer en komt gheen water ontrent/maer is een rodise die upt-ghehouwen wo:dt ende weder aen-waet: dit soudt wo:dt gheborcht naer de haven van Gaura, ende voorts in barcken naer Lima; van daer loopen twee weghen naer Chancay, daer Arnedo in lichte hier voorsz verhaelt: van daer komt men aen de rievier van Chancay, daer een steenen brugghet ober leght: ober dese rievier komt men in de landt-dupnen ende gheberghe/ welck duert vijf leguen; dit gheberghe af-dalende/ komt men aen een in-ham van de zee daer veel visschers woonen/ die visch voeren naer Lima: van hier komt men aen de velden van Carravaillo/ ende de rievier van de selve naem/ welck men passeert doo: een wedde/ twee leguen van Lima: aen de mondt van dese rievier plaatsen haer te onthouden Swarten die van haer Heeren wegh loopen/ die sy noemen Simarones.

Het neghenthiende Capittel.

De ghelegentheyt van de stadt LOS REYES, ofte LIMA: ende de wegh van daer over 't gheberghe naer 't oosten.

De hooft-stadt van dese Audientie wo:dt genaemt Ciudad de los Reyes, ofte de Lima, naer den naem van de vallepe daer sy in ghelegghen is; welck wel een van de grootste ende breedste vallepen is/ van alle de ghene die men heeft op dese plapnen van Peru van Tumbez af; leght op de hooghte van twaelf graden by jupden de linie/ op de lenghte van twee en tachtich graden van den meridiaen van Toledo, naer 't legghen van Herrera. Andere steden die op de hooghte van elf graden ende vyftich minuten; ende andere op de hooghte van twaelf graden ende dertich minuten/ ghelyck noch onlanghs by onse Nederlandtse Strieden is bevonden ghewert. Dese stadt is ghebout op een vlack veldt; twee leguen van de jupdt-zee/ van boven de stadt naer 't oosten toe van de selve/ komt een rievier af/ de welcke in de tijdt dat het somer is in 't gheberghe/werpnigh waters heeft/ dan als het winter is in 't voorsz gheberghe/ soo gheeft sy seer veel waters/ ende loopt in de jupdt-zee/ by welken van de stadt. De stadt is in sulcker voeghen gheleght dat de sonne nimmermeer ober dese rievier de stadt met haer stralen en treft: de rievier loopt dicht neffens de stadt/ soo dat een stek man van 't markt-veldt tot aen de rievier met een steen machigh is te worpen: Daest Cusco is het de grootste ende schoonste stadt van ganich Peru; heeft veel schoone huplen ende treffelycke ghebouwen/ met haer toozns/ ende een wijde markt/ende breede straten: welcke alle op de markt upt-komen: de huplen hebben meel maer een verdiepinghe; doo: dien 't houdt daer niet en deught/ ende in een jaer by ofte vier van de woymen ghegheten wo:dt: de wanden sijn ghemaect van hout/ende tuschen bedden met aerde gheuilt; de daecken van onbesouwte ribben/ dese met gheschilderde kleeden bedecken: welck ghenoech is/ dewyl het hier niet en reghent: hoe-wel eenighe meppen dat het beter is hooghe huplen te hebben/ ende engher straten/ doo: dien de sonne van minder beschijnt. Doo: de meeste-deel van de huplen loopen riolen van goet water/ daer de in-woonders haer hoven mede wateren; want hebben hier veel schoone ende lustighe hoven. Daer is teghentwozdigh grooten handel ende exselliben rijkdom in dese stadt/ doo: dien

Engel-
sche vaa-
yagie.
Olivier
van
Noordt.
d. 1. 6.
c. 12.

dien 't hof hier is / ende de Cancellerie van den Koningh hier woordt ghehouden; ende den meesten handel van Terra Firme op dese plaetse woordt ghebruyen: waer doo; hier doo; gaens grooten tor-loop van volck is/ende veel winckels ende tenten zijn op-gheslaghen van alderhande koopmanschappen. Daer woonen seer rijke lieden / van welcke eenige wel hondert en vijftich duplent ducaten besitten: hier woorden diekwijs schepen naer Panama af-gheleden / die acht hondert duplente ducaten weerdigh zijn / ende oock wel somtijdes een millioen ducaten: (seghe Pedro de Cieça van sinen tijdt.) Boven de Stadt naer 't oosten toe / leghet eenen hooghen bergh / daer een krups is op-ghegheft. Ende op de velden rondom de Stadt zijn veel hoeven / daer alderhande veer woordt op-ghebruyt. veel dupl-fuplen: wijngaerden; ende boomgaerden / daer alderhande vruchten van Spaegnien wassen / welcke daer oock seer goet ende smackelijck vallen: Men kan van de vruchtbareheyt van dese landoutwe niet ghenoech legghen. In somma / men heeft daer gheen ghebreck van pees dat tor onder-houdt van des menschen leven noodigh is: men heeft daer gheen byzesse van pees. ten reghent / noch blixent / noch en weert-licht daer nimmermeer / men heeft daer doo; gaens een helbere ende klare lucht / sonder dat de hitte oft koude beswaernisse ghesit. Alleen in de 4 somer-maenden van Spaegnien (seghe Augustin de Zarate,) soo valket naer 't zuden toe een dauwen / welck niet schadelijck is booz; de gesontheyt / maer goet booz; die pijn in 't hooft hebben / daer mede wallende. De meeste hitte heersken hier in December, Ianuario, Febrero, ende Martio; dus haeren somer. Den herft ende gheboas komt hier in de maanden December ende Ianuarius; de dypden rijpen ende woorden ghesneden in April. Van May tot September ist hier winter. Den Vice-Kon van Peru houdt hier sin ordinair residentie / die jaerlijcks treckt verrijck duplent pezos booz; salaris / ende als hy reys naer Callao, dyp duplent elcke reys tot verval van sin onkosten: ende soo hy elders treckt in 't Ryck / gelycke thien duplent pezos; de Capiteyn van sin guarde heeft dyp duplent pezos: gelyck oock mede de Koninghlycke Audientie, die ordinair beslaet upt acht audientiers / die jaerlijcks trecken booz; salaris dyp duplent pezos: ende andere Officiers van des Konings in-komden; ende de vier-schare van de Inquisitie woordt daer ghehouden: de welcke daer is gebuycht op de selve tijdt doen sy oock in Nova Hispania wierdt in-ghevoert. Daer is oock een Universteit op-ghegheft / daer de vyve konsten woorden gheleert / ende verscheyden talen van de Indianen / welck meest woordt beschickt doo; de Jesuiten. Hier is mede de soel van het Artz-Wisdom / onder het welcke de Bisschoppen van Chile, Charchas, Quito, Cusco, Panama, Nicaragua ende Rio de la Plata resorteren: daer zijn dyp parochien / ende vijft kloosters van de vier bedelende ordren / ende een collegie van Jesuiten / ende twee Nonnekloosters. Andere legghen datter wel vijftien kloosters zijn.

De haven van dese Stadt woort genaemt Callao, is een groote rupine ende seer goede haven / twee leguen van de Stadt ghelegen: aen de welcke veel fuplen zijn ghebout / naer eenighe legghen wel ses hondert: ende het tol-fup s / ende een kercke / ende een klooster van Dominicanen. Men heeft hier by experientie bebonden / dat het water van de zijdt-zee kraest heeft om de hitte te maighen; want de wijn in flesschen daer in gehangen / woordt de selve wijn wonder koudt. St Francis Draeck quam in dese haven in den jare vijftien hondert ende neghen-en-lebentich / ende vondt daer twaelf schepen aen ancker legghen; ende in 't ene een kist met veel suver ende veel zijden / ende linnen laerken / daer hy sin bekornisse van nam / ende hieuto al de kabels van de schepen af / ende lietse drijven / ende vervolghde sin reys naer Païta toe. Sints die tijdt ist een fojt ofte twee ghemaect by de Spaegniaerden tot bef-hemminghe van de haven / ende een retrenchement gheleght ora de fuplen / ghelijck 't selve is bebonden by de Nassavise vloet / in den jare 1624. 't Landt streckt hier met een punt upt / van welck een rî af-streckt wel een legue in zee / naer een langh ende smal Eplandeken toe / welck ghenaemt woordt

Isla de Callao, ofte oock Isla de Lima. Streckende in de lenghte nooydt-west ende jupdt-oost; met noch een kleinder Eplandeken naer het jupdt-oosten: de onse die daer waren met de Nassavise vlote/ retnescheerden haer op dit Eplandeken dooz de strenighe gronde en konden daer gheen water begraven: alleen bonden op een bergh menighe van groen krupdt/ welck seer dienlich was teghen het scheurbuck; aen beyde sijde van het voorsz. punt verliet hem het landt/ ende maectt twee in haarmen in forme van een halbe mane/ waer van de ene streckt naer het nooydt-westen van de haven van Callao af/ tot aen secker Eplandekens ofte klippen/ welck sy noemen Islas de los Pescadores: ende de ander naer het jupdt-jupdt-oosten tot een ander upt-streckende hoeck; ende aen desen stoecken in-bocht is de vallepe van Pachacama gheleghen/ daer wy nu van sullen spreken.

Van Lima loopt een wegh naer 't oosten ober het gheberghte, vier leguen van de stad licht de vallepe Seneguilla; vijf leguen voorder licht Chontajo; een vuychbare vallepe/ daer een rijcke Cazique woont/ ende veel Indianen; daer aen volghet ober een rievier Sificajosthien leguen van Lima is een Corregiemetro, aen de boert van 't gheberghte van daer begint men te klimmen naer een doyp van Indianen genaemt Corillo, derthien leguen van Lima, daer 't seer reghen ende dondert; van hier komt men te Guadacheri, een rijcke blecke van Indianen/die se noemen Chapiyungas: is getempeert landt/tusschen houdt ende heet: van hier daels men ende klimt weder op naer 't hooge geberghte van Paviacacia, daer den replende-man ghelijck zee-ziek woedt: is twee-en-twintich leguen van Lima: dit gheberghte schijnt den hemel te raeken; van daer daelmen dooz een seer moeyelicke ende ghevaertlicke wegh/ weghen de rodilen naer Atunxanka, daer wy elders van spreken: ende hier treckt men ober een rievier die haer loop heeft in de jupdt-zee; ende komt upt by Cannette.

Het twintichste Capittel.

Van de vallepe PACHACAMA, ende de vervolghende valleyen langhs de kust van de zuydt-zee, ende haer ghestalte, ende gheleghentheyt tot GUARCO toerende van de vlecke CANNETTE.

Vier leguen van Ciudad de los Reyes; langhs de selve kust van de jupdt-zee/leghet de seer vermaerde vallepe van Pachacama; die seer vuychbaer ende vernakelijck is: ende in dese vallepe was een van de kostelijcke tempelen van gantsch Peru, daer grooten rijckdom van goudt ende silver was: soo dat Hernando Pizarro daer wel neghen hondert duysent Callisianen upt-haelde/sonder het gheue by de soldaten ghenomen wierdt: ende niet te min soo houdt men vooz secker/ dat de Priesters ende de Indianen eer Pizarro daer konde komen/ wel soo veel goudts ende silvers wegh ghebracht ende versten hadden/ als vier hondert man souden kunnen draghen: het welcke noyt weder te vooz-schijn is ghebracht/ hoe seer dat men daer oock naer ghesocht heeft: ende de Indianen met pijnighen ghedwonghen om 't selve te openbaren.

Van de vallepe Pachacama komt men aen die van Chilca; daer men een wonderbare saccke liet/ende weerdigh om aen te merken/welck is/ dat het in dese vallepe minnerheer en reghen/ noch daer en loopt oock geen rievier ofte beke dooz/ ende de nochtans soo is het meesten-deel van de vooz-sepde vallepe bezayt met Maiz ende andere woxtelen/ ende daer zijn oock veel scrup-boomen: ende op dat de zaeden ende planten de noodige vochtigheyt mochten bekomen/ soo maecten hier de Indianen diepe ende wijde kuplen/ daer sy alle dinghen in zaepen ende planten/ ende het belijft Godt de selve haer waeldom te gheben dooz den dautwe die daer balt: doch even-wel soo en soude het Maiz niet tot syn volkomen waeldom komen/ ofte oock op-komen/ ten ware sy by het zaet een ofte twee hoofden van sardijnen leyden/

Cieça c. 71.

Cieça c. 71.

leypden / ende die te samen met aerde bedeckten : welcke lardynen sy met haer netten in de zee vanghen. Het water welck de lieben van de lande byncken / halen sy uyt fere diepe putten. De Koninghen van Peru hadden in dese vallepen oock haer hoven ende plaetsen / daer alderhande vooz-raedt was vooz haer ende haer volck / als sy 't lande dooz-trocken.

L4. c. 31.

Dy leguen voozder is de vallepe Mala ghelegghen / vooz de welcke een schoone rievier loopt / vol diepste bosschagie : Acofta verhaelt een dingh dat aen-merckens woerdigh is van dese vallepe : In Mala, (seghe sy) berthien leguen van de stadt de los Reyes, staet een vöghe-boom / de welcke aen sy en zijde naer het zypden toe ende naer 't gheberghe / groen woerdt / ende sy bychten ghesit wanneer het somer is in 't gheberghe : ende d'ander zijde van den boom welck naer de playnen ende zee-handt toe staet / ghesit haer bladeren ende bychten ter contrarie als het somer is op de playnen.

Wepnigh meer als vijf leguen van de vallepe Mala, seghe die van Guarco, een groote ende breede vallepe / ende vol gheboomte ; insonderheyt is daer groote menighe van wel-riekende ende smaekelijcke Guayavas, ende noch meerder Guavas. De tartoe ende 't Maiz wassen daer wel / gelijk oock meest alles wat sy zaepen ende planten. De Ingas van Peru hebben hier een seer treckelijcke ende schoone stercke ghebout / op een berghoken aen een vallepe ghelegghen / op over-groote vier-kante steenen met wel ghetworchte portalen / ende groote kamers. Van het hovenste van de vooz-scheyden foytrelle ende koninghlijck palleys / daerle een trap van steen tot aen de zee toe / soo dat de golven daer teghen slaen met groot ghetwek / dat te verwonderen is / hoe dit eerfmael heeft konnen ghemaeckt worden. Dit palleys was eertijds met fraeye schilderje verriert / ende daer wierdt een groote schat van de koningen van Peru vermaert : ende dat meest is te verwonderen / daer dit soo grooten ende swaeren ghebout is / ende van soo groote steenen ghemaeckt / dat men daer gheenscalck ofte cement aen en ziet / jaer qualijck de voeghen / daer de steenen sijn te samen gheleght : hoe-wel dese foytrelle meest verballen is / soo is eben-wel een dingh om niet groote verwonderingh aen te sien.

Her. del.

In dese vallepe is nu een blecke sy de Spaegniaerden ghebout / welck sy noemen Villa de Cannette, ofte del Guarco, naer den naem van de vallepe ; is ghelegghen vijf-en-twintich leguen van de stadt de los Reyes, naer het zypden toe ende anderhalf legue van de zee : daer woonen wel dy hondert Spaegniaerden / ende veel Indianen ende Swarten : het land daer om-her geeft het beste broode van gantsch Peru ; soo dat van dese plaetse 't meest deel woerdt vervoert naer Terra Firme ende andere ghetwellen : heeft een schoone rievier af-komende van 't hooghe gheberghe van Pariacaca, vier leguen van Cannette.

Het een-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de beschrijvinghe van de playnen van Peru, langhs de kuste van de zuydt-zee van Guarco af, tot TARAPACA toe ; ende van de vlecko VALUERDE, CASTRO VIRREYNA, ende de stadt AREQUIPA.

L4. c. 37.

T We leguen voozder naer 't zypden van Guarco, loopt een tamsijcke groote rievier / welck sy noemen / ghelijck oock de vallepe daer sy dooz loopt / Luna-guana, van gheslacte als de vooz-gaende : heeft haer naem (naer 't segghen van Acofta) van de guana, welck is de mest van de zee-vogghen / soo de Indianen die noemen / welcke men / varende langhs de kuste van Peru, op seckere klepne Eylandekens met hoopen als klepne bergghen liet legghen / die de Indianen van het vaste land daer halen / om haer lande mede te messen : ende woerdt een van de profuerabelle messen bevonden die men heeft : soo dat oock enighe de byscheppe van die vallepen dese mest sijn toe-schryvende.

Des leguen van Lunaguana leght de groote ende schoone vallepe Chincha, soo vermaert doo; gansch Peru, dat doen Pizarro eerst 't landt ontdeckte / de Indianen allenthalven deel van Chincha wisten te segghen: soo dat Pizarro in sijn contract met den Koningh/boo; limiten van sijn Goubernement nam Tempulla ofte Rio de St Iago, naer 't noorden/ ende Chincha naer 't zuyden/ hoe- wel sy soo verre noch niet ghetweest en was. Is een van de grootste vallepen van gansch Peru, ende vol schoon gheboonte/ ende alderhande vruchten van de lande ende van Spaegniën: daer waelt seer veel tarte: ende oock wijngaerden/ die daer by de Spaegniaerden sijn gheplant. Men bindt daer vele ruymen van seer groote gebouten; veel verlaten hupen ende sepulturen daer men de lichamen noch heel in bindt/ gansch op- gheb;oocht/ ende daer nevens groote schatten begraven. Het volck van dese vallepe is seer verminderd doo; de oorloghen van Peru, soo dat daer maer weynigh volcks en woijt ghebonden. Augustin de Zarate seldt Chincha maer twintich leguen van Lima.

Van de vallepe Chincha, reysende oer de playnen komt men aen de frissche vallepe van Yca: daer loopt een fraye rievier doo; / dan ten tijde dat het in 't gheberghte niet en regent/ soo herft sy soo weynigh waters/ dat de in-woonders daer gheberck by hebben: om welckes boo; te komen/ sy eertijds een groote weteringhe hadden getrocken van 't geberghte af/ die nu verballen is: daer wassen veel schoone fruyt- boomē: dese vallepe wo;dt by Acofta seer gepresen wegen de erquise wijngaerden in de selve nu wo;den bevonden/ daer veel wijns van wo;dt gheperst. L. 4. c. 30.

In de vallepe van Yca hebben de Spaegniaerden een vleske ofte steden/ welck sy noemen Valuerde; 35 leguen van de Stadt de los Reyes, naer 't seggen van Herrera, naer andere 50; ende 10 leguen van de haven van Sangalla, 12 van Pisco: 't landt daer ontrent is seer vruchtbaer van tarte/ende Maiz, ende andere fruyten; ende daer wo;dt veel wijns gheperst. Die steden van Yca herft een Corregidor, ende wel 500 in-woonders Spaegniaerden/ ende dyp kloosters, sijn haben wo;dt ghenoomt Porto Quemado; daer de wijn wo;dt af- ghescheypt, die hier seer goet is. Die onlanghs dese landen hebben bereyft stellen in dit geweste Castro Virreyna, daer eenige silber- mijnen sijn, dese plaets wo;dt van noodtust versien up de vallepe Yca, ende soude naer haer seggen 20 leguen verscheppen sijn van Guancavelica. Een die onlanghs dese landen herft besocht/ seght dat Castro Virreyna ofte soo de Indianen die noemen Chocolococha, light 14 leguen van Guancavelica, naer 't zuyden/ende 60 leguen van Lima, ende dat daer een mijne is van silber/ het sijnste dat men bindt in heel Peru: daer jaerlijcks van komen 900 barren/ die geginsteert wo;den/ behalven veel silbers dat verduyleret woijt: dese mijnen ligghen stree leguen van de Stadt op een kalen bergh/ daer altijdes veel sneeuw valt: is seer ghesondt landt/ ende sonder eenigh onghedierte. Tusschen Sangalla ende de Stadt Cusco leght het hoogh gheberghte welck sy noemen Sierra de Guaytara; welck naer het segghen van Herrera komt tot op vier leguen aen de vallepe van Lima. d. 6. l. 4. c. 31.

Van de vallepe van Yca komt men aen de schoone vallepen ende rievieren van la Nasca, welck eertijds oock seer bewoont waren; dan al die arm volck is merck doo; de oorloghen van de Spaegniaerden onder den anderen om- ghekomen ende tot niet ghebracht: In een van de voornaemste vallepen van la Nasca (welck oock wierdt ghenamt Caxamalca) hadden de Ingas groote ghebouten/ ende boo;raedt van alles. In eenighe van dese vallepen/ van weghen haer tweelberighe grondt/ sijn veel supcker-rieden geplant/ daer veel supckers wo;dt gemaect: soo dat Acofta ghetuyghet/ dat hier jaerlijcks wel boo; 30000 realen van achten supckers wo;dt ghemaect. La Nasca is naer 't segghen van Augustin de Zarate, L. 4. c. 31. vijftich leguen van Lima. Vier leguen van la Nasca, light de vallepe Villacuri, daer de beste wijnen wassen van gansch Peru; herft een haven aen de zee/ welck ofhenoomt wo;dt St Nicolas, ende light achthien leguen van de principael plaets.

Doo; dese ballepe / als mede doo; de booggaende / loopt de Koninghlycke weegh van de Ingas; ende aen soumenighe landighe plaetsen vintmen als noch trecken en ende aen wijfinghe om van de weegh niet te dwalen. Naest dese ballepe te lande waert in naer de Stadt Cusco toe / woonen de Lucanes; ende van daer komt men in de provincie van Parinacocha; waer aen volghen boog; eenige daghen Despoplados ende sneeu-belden / tot de provincie van de Aymaraes: van de Aymaraes komt men te Torora, ende van daer in de provincie van de Cumbibilcas; ende van daer te Cacha aen de rievier van Apurima, naer dat Herrera getuyghet.

d. 6. l. 4.
c. 4.

Van la Nasca kommen in de ballepe Hacari, (welck naer 't seggen van Diego Fernandes is seventich leguen van Lima) ende noch boog; der aen die van Oconna ende Camana ende Quilca, daer groote rievieren doog; loopen; ende in alle dese ballepen woonde in boog; tijden veel volck; zijn seer vruchtbare ballepen / ende bequaem om vee te weyden. In de ballepe van Camana is een Stadt van Spaegniaerden gelegen / welck sp noemen S. Miguel de la Ribera, 113 leguen van de Stadt de los Reyes, naer 't supden; ende 22 van Arequipa, naer 't noogden; behoort toe het Bisdom van Cusco. Lopes Vaz seggt dat het een Stadt is van ontrent 200 huysen: ende dat daer wijn balt / vijgen ende rosinen.

Van Quilca boog; der (welck is de haven van de Stadt Arequipa) seggt de ballepe de Chuli, ende Tambopalla, ende die van Ylo: ende daer aen de rijcke ballepen van Tarapaca. Ontrent dese ballepen langhs de kust / legghen eenighe eplandekens daer veel zee-robben op zijn: ende de in-geboog;ne baren derwaerts op bloeten om 't voghel-mest te halen.

In de ballepen van Tarapaca zijn groote ende rijcke mijnen van silber / seer wit en glinsterende; 't volck van de lande / welck weynich is / gemert hen met visschen.

De Stadt Arequipa is gelegen van de Stadt de los Reyes ofte Lima, 120 leguen, na 't seggen van Pedro Cieça, ende Herrera in sijn historie, (hoe-wel sp in sijn Descript. de las Indias, stelt 130 leguen, ghelyck mede doet Augustin de Zarate:) is gebout in de ballepe van Quilca, 60 oft 70 leguen van de Stadt Cusco, 14 oft als andere seggen 12 leguen van de supd. zee / op een seer bequaeme ende frissche plaets / soo dat het een van de lustichste ende gesondste plaetsen van Peru wort gehou-den: is gelegen op de hooghe van wat meer als 16 graden naer 't seggen van Herrera; van naer 't seggen van Pedro de Cieça op seventien en een half / doch mo: maer seventien toesen / als wy hier naer sullen schoonen. Daer waelt ontrent dese Stadt excellentie tartwe / daer sp seer goet ende smakelyck broodt van backen: ende daer woog; oock veel wijns ghetoomen: heeft sp haben aen 't in-komen van de rievier Chila, welck tot aen de Stadt komt; soo dat dese Stadt altyds wel voog; sien is van alderhande verberschingen ende koopmanichappen van Spaegnien; ende 't meeste silber van de Charcas placht hier te komen / om van hier naer Panama af-gescheept te woogden / soo Cieça ghetuyghet: de mijnen van Potosi zijn van dese plaetsen verberschepden hondert ende vijftich leguen, als Acosta verhaelt / detwelck seggt boog; der dat het silber in spnen tijdt niet meer derwaerts wierdt gebuycht / maer naer Arica. Ontrent de Stadt seggt een Volcan, daer sp wonder van vertellen. Dese Stadt is seer onderhevigh de aerthevinghen / ghelyck mede al dit ghetwelck van Indien / insondersepdt ontrent de kust van de zee; ende in den jare 1582, viel dese Stadt by naer over-hoop doog; een schickelycke aerdt-bevinghe. Ende wederom inden jare 1600 wierp desen Volcan soo grooten menighe van steenen ende aschen upt / dat de selve hem verberschepden over een groot deel van Peru. soo dat de vruchten ende krupden soo met aschen beset waren / datmen die qualijk konde buycken: ende de Stadt was in groot ghevaer; ende de schepen en doog;ten die niet naerderen: de wijngaerden en konden niet ghebruyckt woogden boog; vele jaren; ende den Volcan maecten soo grooten ende schickelycken ghedins datmen het hoog;de op alle de plapen van Peru als oft ghedondert hadde. Onder de jurisdictie van dese Stadt gehoozen de plepen van Hacari

af

al tot Tarapaca toe, ende te landt-waert in/ in de provincien die sy noemen de Condesuyo, zijn veel dorpen ende blecken die onder dese Stadt behooren/ende daer de in-woonders van dese Stadt haer Encomiendas hebben/gelyck de Spaegniardien die noemen; als daer zijn los Hubinas, Chiquiguanita, Quinuftaca, ende los Collaguas, daer eertijds veel volcks woonde / die veel van de schapen van Peru hadden; dan dit volck is doo; de ooyloghe van de Spaegniarden seer vermindert: hoe wel dat Herrera seggt / dat daer wel vijftich duysent Indianen die tribuut betalen/ onder dese Stadt gehoozen. In de wegh van dese Stadt naer Chuquico toe/ seggt de ballepe Moquegua, die seer lustigh ende blychbaer is.

Aen de wegh van Arequipa naer Collao toe / legghen twee groote lacken / upt 't een van dese seggt men dat de rievier Apurima haer ooyfzongh soude hebben.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtsche provincien, langhs de Koninghlijcke wegh over 't gheberghe van GUANCABAMBA; voorts van de CHACHAPOYAS ende MOYOBAMBA.

Wij hebben in 't booz-gaende vervolght de plapnen ende blacke landen van dese Audentie van Lima, doo; de ballepen aen de kuste van de yupde-zee gele- Cieça 477.
gen; ende sullen nu komen tot de binnen-landtsche provincien ende steden van de Spaegniarden daer in ghelegen / beginnen de van Guancabamba, daer top yet in 't booz-gaende hebben ghelaten. Van Guancabamba tot Caxamalca, rekent men 50 leguen wepnigh meer ofte min. Dese wegh ende de provincien tusschen beyden gelegen/en worden by Cieça niet naerder beschreven / dan upt den eersten tocht van Pizarro van St Miguel naer Caxamalca, komen top ten dree de ghelegentheyt af-meten; Herrera seggt dat van St Miguel tot Caxamalca zijn twaelf groote dagh-reysen, ende dat Pizarro treckende van St Miguel ober de rievier/erst quam in 't landt van de Curaca Pavor, welck waren frische ballepen: dat Caxas twee dagh-reysen van daer is; ende Guancabamba een dagh-reys boozder / wesende een grooter ende schoonder plaetse als Caxas; tusschen beyden loopt een rievier daer veel byggen ober leggen: ryde de groote wegh van de Ingas loopt daer doo; Pizarro liet dese plaetsen legghen/ende trock van 't landt van Pavor doo; een twaeltjine totten dorp ghenamt Motux; van hier trock sy twee daghen doo; ballepen die wel betwoont waren / die Herrera niet en noemt / ende weder een dagh-reys booz woeltijnen ende landigh landt / tot aen een groote rievier / die sy passeerde / ende naer dat sy by dagh-reysen hadde ghetrocken doo; wel betwoont landt/langhs de wegh die naer Chinca loopt/soo sloegh sy de slanker-hant af naer Caxamalca, ende trock derwaerts ober 't gheberghe. Als ick dit wel in-sien/soo schijnt dat Pizarro de wegh heeft genomen langhs de plapnen van Peru, ende dat de plaetse die Herrera hier noemt Motux, wel mocht de selve zijn die top upt Cieça in 't 16 cap. hebben genoemt Motupe, want de Stadt St Miguel lagh doe aen een ander ooyt ende naerder de zee. Almagro insghelijcks komende van Caxamalca weder naer St Miguel, treckt mede doo; de ballepe van Xayanque, welck mede op de plapnen van Peru seggt; soo dat de gelegentheyt van La Serrania moet verstaen worden upt de beschrijvinge van Yaen ende Chuquimaio, welc tusschen de Serrania ende de Andes in leggen/ende komen te leggen tusschen Guancabamba en Caxamalca. Dese provincie van Caxamalca, is een seer groote ende rijke provincie/en van outs seer gearst by de in-woonders van Peru, ende sint dat de Spaegniarden Peru hebben geconqueert / is de selve noch meerder vermaert / doo; dien den Inga Atabalipa daer by Pizarro is gebangen ende omgebracht. De koningen van Peru hadden hier een magnifick paleys / met een tempel ende andere kostelike ghebouten / naer haere wijs: met haer baden ende andere ghelegentheden: dan dese kostelike ghebouten zijn ganssch verballen / ende dese provincie is de

Stad van Truxillo toe-gehepoght: van de welcke sy twintich leguen leght naer 't oosten/ ober 't gheberghte. De provincie van Caxamalca is wonder vruchtbaer/ want de tartwe wast daer soo wel als in Sicilien: ende daer wordt veel vee getoepdet: oock soo heeft men daer oberbloet van Maiz ende wortelen/ ende vooys alderhande vruchten ghelijck in ander getwesen van dit landt. De in woonderen jyn van goede aerdt vriedlaem/ende vernuftigh/ maken van de wolfe van haer schapen alsoo fraepen tapistertjen/ als in Neder-landt. Daer jyn oock in de limien van dese provincie mijnen van seer rijcke metalen. De blecke Caxamalca, welck is de voo:naemste van dese valleje / is ghelegghen aen de boert van 't gheberghte / heeft ontrent een legue black landt/ daer twee rievierkens dooz-loopen/daer bygghen ober legghen: ende daer lagh een stercke fortreffe doen de Spaegniaerden daer eerst quamen, ende een schoonen tempel van de sonne/ welcke tempels sy noemden Guacas. Stellen dese valleje van Caxamalca, 90 leg. van Lima, ende so veel mede van Truxillo. Van Caxamalca treckende ober 't gheberghte naer Lima, soo komt men eerst in provincie van Guaylas, welck een rijck ro:regiment is/ doch daer woonen wepnigh Spaegniaerden: meest Indianen die veel vee hebben van welcker wolfe sy veel bape ende laeckenen maecten.

Cieca
c. 78.

Hier.

Eer men komt aen de provincie van Caxamalca, leght daer enen anderen weegh die mede by de Ingas is versoght/ welck loopt naer de Chachapoyas, van de welcke top eer top voozt-gaen/ hier sullen spreken. In de provincie van de Chachapoyas, is by de Spaegniaerden een stad ghebout/ welck sy noemen S' Juan de la Frontera: is gelegen 120 leguen van de stad de Los Reyes ofte Lima, naer 't noot-oosten toe: was eertijds gheleght aen een onbequame plaets gemant Levanto. seer routw ende onessen gronde/ soo datmen die met de spade moest effenen: dan wiert daer naer verleght in de provincie van de Guancas, om dat het een beter ende ghesonder quartier was / (dooz dien Herrera elders in stede van Guancas leght/ Guancas: ende de Guancas by Xauxa woonen naer gemeyn oozdeel van alle Schrybers, soo meyne dat hier in stede van Guancas, Guancas behoorde te wesen.) De heele provincie van de Chachapoyas, die van de Guancas ende Cascaynge be:langht tot dese stad, in eenige plaetsen jyn seer rijcke mijnen van goudt: men heeft daer groote menighte van vee/ ende daer worden heel syne wollen laeckenen gemaecte. 't Landt is wonder vruchtbaer / daer wast veel tartwe/ gerste/ ende ander zaet: ende men heeft daer alderhande frupren van Spaegniën in oberbloet. By oosten van dese stad loopt de groote Cordillera van de Andes, ende ober de selve leght de groote riebiere Moyobamba, ende andere van ghelijcke groote: ende daer legghen eenighe do:pen van volck/ welck van kleyn vernuft is/ ende naer de ghemeyne opinie / is af-kornstigh van de Chancas. In de jurisdictie van dese stad woonen wel twintich dupsent Indianen/ die tribuut betalen aen de Spaegniaerden: is witter volck/ ende van meerder vernuft ende aerdigheyt als 't ander volck van Indien: ende insonderheyt schoone vrouwen/ soo dat men die in vooz-tiden de Ingas, koninghen van Peru, toe-boerde. Het dese stad confineren naer 't oosten de provincie van Longua, Charasmal, ende de doypen van Gamora, Coxcon; de provincien Hualiao, Toncho, Chillao.

14. c. 16.

In de provincie van de Chachapoyas, wast een secker soopte van amandelen/ daer Acolta van schryft in de volgende maniere: In comparatie van amandelen/ als oock van eenighe andere vruchten/ soo moghen alle de boomen by de amandelen van de Chachapoyas wel swijghen; noemense amandelen om datte die gheen anderen naem en weten te gheven; is de lekkerste ende gheloonste vruchte van alle die ick opt in Indien hebbe ghegeten / ja dat meer is/ een gheloonde nederen be:klaert dat daer onder alle de vruchten van Indien ende Spaegniën/ gheen en is die by de dese in goetseyt magh vergelecken worden/ jyn kleynder als die van de Andes, ende grooter ofte ten minsten grooer als die van Spaegniën/ seer tendes ende mo:we om te eten/ sappigh ende ghelijck als boterachtigh/ ende lieflijcken

soet

fort/ waflen aen leet hooge ende wel-ghetackte boomen/ ende soo frasp gekroont/ dat het een dinghen om sien is; de burchte is wel bewaert/ groepen in hupskens ofte doppen/ een wepmigh grooter ende scherper als de hupskens daer de Casta-men in groepen: de welcke dooogh zijnde/ leet lichtelijck worden gheopent.

In de provincie van Moyobamba leght mede een stadt van Spaegniarden/ de welcke sy noemen St Iago, de los Valles, ofte oock Moyobamba; is meer dan honderd leguen van de stadt Lima naer 't nooyd: oosten toe/ ende vijf-en-twintich leguen van St Iuan de la Frontera doo? noemt/ in een leet regenachtigh quartier/ doch men heeft daer overbloedigh veer. De provincie van Moyobamba is onghesont doo? de veelheyt van de riebieren ende hooghe bergheyn/ ende leet dicke boschagien. Tusschen de provincie van de Chachapovas en de provincie Moyobamba, leght een ander provincie welcke de Spaegniarden de naem gaben van los Motilonos, daer veel riebieren doo? loopen/ ende de provincie is niet wel betwoont/ soo dat daer ghebreck is van lijf-tocht.

d. 61. f. 61.
c. 10.

Het dyp-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtsche provincien van Peru, langhs den hooghen wegh van de Ingas, beginnende van de provincie van Caxamalca tot Guanuco; ende van de stadt Leon de Guanuco.

VAn de provincie van Caxamalca, daer wy het in 't doo?-gaende hebben gelaten/ tot de schoone valleje van Xauxa, reken men wepmigh meer ofte min als tachtentich leguen, (Herrera leght 70) al langhs de Koninglijcke wegh van de Ingas. De provincien tusschen beyde ghelegghen sijn de naer-bolghende. Ontrent de elf leguen boorder naer 't zuiden van Caxamalca, leght een ander groote provincie die certijdes leet betwoont was/ de welcke sy noemen Guamachuco. tusschen beyden ende by naer half-weeghs/ leght een ander valleje die leet schoon ende kuiltigh is; de welcke/ alsoo de hooghe bergheyn de windt beschutten/ leet heet is; ende daer loopt een fraeye riebier doo?/ op welckes oever veel tartoe waal/ wijngaerden ende vijghe-boomen/ ozagnien/ lunoenen/ ende veel ander burchten die daer upt Spaegniern sijn ghebracht; de Ingas hadden hier doo?-tijds hare palleysen ende schueren/ ende veel laep-landen om de noodighe doo?-raet te versorgghen. De provincie van Guamachuco is die van Caxamalca in alles ghelijck/ ende de Indianen van ghelijcke tale ende gheslachte: de Koninghen van Peru hadden hier inghelijcks hare palleysen; dat volck van de lande is eenighen tijdt herwaerts leet vermindert: de geslachte van de luyt is eer koudt als heet: en 't landt leet overbloedigh van alles dat tot onder-houdt van menschen leven noodigh is. Eer de Spaegniarden hier quamen/ soo waren in dese provincie veel van de schapen van de lande/ ende op 't gheberghe daer om her veel Guanacos ende Vicunnas. Van dese provincie van Guamachuco, loopt een Koninglijcke wegh na de Conchucos toe/ welck in de provincie van Bombon weder-keert/ en hem voeght met de doo?-gaende wegh.

Cieca.
c. 81.

De provincie van de Conchucos is van die van Guamachuco, twee dagh-rijden verscheppen langhs den hooghe wegh/ ende tusschen beyden waren palleysen ende schueren tot behoef van de Koningh/ als sy doo? dese wegh reysden naer de provincien daer ontrent ghelegghen. In de provincie van de Conchucos, waren dierghelijcke ghebouwen; ende 't volck van de lande is van middelbaer stature; ende daer sijn altdies goede mijnen van goudt ende silver ghestroeft: dit volck is oock veel by de Spaegniarden om-ghebracht.

Seventhiën leguen van de Conchucos leght een ander provincie welck sy noemen Piscobamba, daer mede een Tambo was doo? de Koningh van sien gemaect. 't volck van dese provincie is wel ghemaniert/ ende vzienden van de Christenen; haer landt is leet burchtbaer/ ende wel doo? sien van alderhande lijf-tocht.

Acht leguen boozder leght de provincie van Guaraz op een woerdt gheberghte/ soo dat het een dinghen om te sien is/ hoe dat de wegh hier gheleght is, t volck van de lande is seer arbeydzaam/ ende gheneghen om in de mijnen te wercken/ daer sy eertijts haer tribuut van betaelden aen de Koninghen van Peru: men siet daer een soetste die seer fraep in het vier-kandt van steen is ghemaect/ naer de wyse van dat landt.

Wat boozder leght de provincie van Pincos, daer een rievier by loopt; ende de Indianen van dit quartier is fraep volck/ ende aenkenlijck in haer manieren: ende wat boozder is ghelegghen het groot ende kostelijck palaps van Guanuco, welck wel een van de booznaemste is ghetweest naelc Caxamalca; hier is nu een stadt van de Spaegniaerden gheleght/ daer wy nu sullen van spreken.

Herr.

De stadt Leon de Guanuco is gelegen vijftich leguen van Lima, ofte los Reyes, naer t noozden tot een weynigh meer oostelijck/ nescens de Koninghlijcke wegh van de Ingas; is ghebout in een goede ende ghelonde ghelegghentheyt/ ende daer is groote overbloed van alderhande lijf tocht/ ende veel ver: men heeft daer oock mijnen van silber/ hoe wel arm; ende t volck van de lande is vernuftigh; daer woort veel tartoe ghelwonnen/ naer dat de Indianen gheleert hebben van de Spaegniaerden t landt wel te bouwen/ ende bebinden haer beter ghedient van de tartoe als van Maiz, booz dien het Maiz soo goeden voedsel niet en gheeft/ maer is grover ende jistigher/ ende maect veel bloeds: daer wasen oock veel wijngaerden/ vijghe-boomen/ oagnie-boomen/ ende boozs alderhande fruct-boomen van Spaegnen ende van de lande: stieren/koepen/ geiten/ preerden woorden daer met menighen aen-gheteelt: men heeft daer veel ghevogelte van parijsen ende ander wildt: de natie van Conchucos boozen aen-gheroert/ de groote provincie van Guayalas, Tamara, ende Bombon, ende andere plaetsen meer/ belanghen tot de limien van dese stadt. In vele quartieren van dese provincien woorden silber-mijnen ghebonden. In dese stadt naer t segghen van die daer onlanghs ghetweest zijn/ woonen wel dyp hondert familien van Spaegniaerden; ende menichte van Indianen, ende soude als een aerdelijck paradys wesen: waer de beste conquiren woerden gemaect van de gantsche werelt: ende insonderheys succaden van calabassen/ soo wit ende booz-luchtrigh als cristall. In t gheberghte vindt men eenighe woerde ende verblindende dieren/ als leeuwende ende groote beeren/ ende andere wilde dieren. T landt welck nu onder dese stadt woort gherekent/ belanghe eerst tot de stadt Lima, dan om rebenen van staet/ is dese stadt ghebout ghetweest/ niet sonder groot teghen-sprecken van de in-woonders van Lima, ghelijck als Ciega verhaelt. Onder de juridictie van dese stadt woort mede gherekent de provincie van los Viticos, welck diep in de Andes leght/ soo dat de Inga Mango, naer dat de Spaegniaerden haer meesters ghemaect hadden van Peru, hem retirerde in dese provincie/ om sich beter booz de ghelegghentheys van dese plaetse/ teghen de Spaegniaerden te verbergghen.

d. 7. l. 4. c. 4.

Cap. 79.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landtsche provincie van die van GUANUCO af, tot die van GUAMANGA, daer de stadt LA VITTORIA is ghelegghen.

Ciega c. 8.

N Aelc de provincie daer Leon de Guanuco in ghelegghen is/ volghet de provincie Bombon, welck seer sterck is van naturen/ ende de ghelegghentheyt van dese plaetse/ waer booz de in-ghewoone seer strijdtbaer waren. Augustin de Zarata seght dat het is t hooghste ende blackste landt van heel Peru, waer deur het daer booz gaens hagel ende sneeuw. In dit landt is een lack ghelegghen/ welck wel thien leguen in t ronde heeft: ende t landt selfs is black ende koude: ende het gheberghte leght wat van het booz schreben lack: de doopen van de Indianen legghen daer rondtom; t volck hadde eertijds veel schapen van de lande/ ende hoe wel

hoe wel de selve dooz; de oozloghen seer zijn vermindert/ soo bindtmen der noch tamelijck veel/ insonderhepde van de wilde soorte/ die haer in 't gheberghte onthouden: dooz; dien 't lande soo koude is/ soo waer hier weynigh Maiz; dan laten daerom niet te hebben andere woexelen die bequaem sijn tot onder-houdt van 's menschen leven. In dese Laguna legghen eenighe Eplandenkens ende klippen: op de welcke wassen eenige biesen ende ander kruppen daer de Indianen haer mee voeden: men houdt dooz; seker/ dat van 't water dat upt dit lack vliet / de vermaerde riebierre van Rio de la Plata ten deele haren oos; sp; ongh heeft; dooz; dien 't dooz; de vallepe van Xauxa loopende / al eerde een groote riebierre maect/ in de welcke daer naer noch komen loopen de riebierren Parcos, Bilcas, Abancay, Apurima, ende Yucay; ende loopende naer 't oosten / komen daer noch meer riebieren in/ tot aen de Paraguay toe/ welck een vooz; nemen arm is van Rio de la Plata. Bombon soude vier- en-twintich leguen van Lima ligghen.

Thien leguen voorder leght de provincie van Tarama, welcke van beter temp; is/ waer dooz; daer meer carwe ende Maiz, ende ander vruchten woeden ghetonnen als in de vooz; gaende: hier waren oock eenrijds groote gheboonten van de lngas.

Op dese provincien legghen noch andere: als namentlijck een die Herrera noemt los Atavillos; ende naer 't oosten ober / ofte in 't gheberghte/ de provincie ende riebieren de los Chupachos; langhs de welcke men oost-waert komt in de provincie van Mama; ende vooz; der aen en bindt men niet dan dichte bosschagien ende wilbernissen.

Van Tarama komt men langhs de koninghlijcke wegh te Xauxa, welck een van de vooz; naemste was van gantsch Peru. Dooz; de vallepe van Xauxa loopt de riebierre Xauxa, die upt de Laguna van Bombon vooz; komt/ als hier boeren is verhaelt. Dese vallepe is wel 14 leguen langh/ ende vier ofte vijf leguen breed. Was in vooz; tijden seer bewoont/ soo dat men vooz; sekerker hont/ dat ten tijden dat de Spaegniarden daer eerst quamen / daer wel dertich duplen Indianen waren; ende nu (seghe Cieza van sinen tijde, twisfe ick datter qualck thien duplen woerden gebonden. 't volck was verdeelt in d; p; gebecten / hoe wel sp al 't samen met een genemen naem Guancas wierden ghenomt. (Herrera noemt oock Yaios.) Het eerste ghedeelte wierde ghenaemt Xauxa, daer dit gantsch quartier den naem van heeft; het tweede Maricabilca; ende het derde Laxapalanga: In alle dese derlen waren schoone pallessen van den koningh/ doch 't vooz; naemste ende kostelijckste in 't beghin van dit quartier / in 't ghedeelte van Xauxa. De vallepe van Xauxa is om-ringhelt van 't geberghte daer sneruw op leght. Herrera seght dat dese vallepe Xauxa is geleghen ses en dertich leguen van de Stadt Lima. Die daer om langhs zijn ghetweel legghen dat in dese vallepe zijn veertien woon-plaetsen van Indianen.

Van de vallepe Xauxa tot de Stadt la Victoria de Guamanga, zijn 30 leguen; en replende langhs den hooghen wegh/ komt men aen sekerker hooghten/ welcke leggen boven de vallepe / daer men seker oude gebouten liet / die gantsch verballen zijn ende vooz; treckende komt men aen het doorp van Acos, welck neffens een moersalch leght dat vol riedt-boschen leght; de Indianen van Acos woonen wat van de wegh af/ op seker hart ende woest geberghte dat aen de oost- zijde legt. Van Acos loopt de wegh naer 't pallessen van Pico, ende langhs een hooge blackte komt allencykens neder-balende na de riebierre/ welck dooz; Xauxa loopt/ daer een brugge ober leght; ende dese passagie wordt genaemt Angoyaco: aen dese passagie waren eenighe wooningen vooz; de koningen gebout/ met een badt/ welck daer van sekerker heete springhen woode ghemaecte.

Van hier vooz; treckende ober een ander kleyn riebierken/ komt men aen het doorp Picoy, daer mede een brugge leght/ dooz; dien 't riebierken in de winter-tijdt seer snel loopt.

Van Picoy konnen aen de pallesfen van Parcos, welck op een top van een bergh waren gebout: ende 't volck woonde tusschen seer harde ende hooge bergen/ die aen d'ren zijde ende aen d'ander zijde legghen van die koninghlyck ghebouw. Eer ghy te Parcos komt / soo leght daer een klepne woedijne/ daer een plaetken leght/welck de Indianen noemen Pucara, (welck soo veel is te legghen/ als stercke plaete) daer de koningen eertijds een sojt hadden/daer de om-leggende volckeren haer tribuys quamen betalen. 't Volck hier ontrent woont meest al in 't geberghte/ daer meest doo; gaens veel sneus op leght/doch sp jaepen ende planten in de ballekens die beschut zijn doo; de koude: ende men heeft daer veel silber-mijnen. Van Parcos daelt de koninghlycke wegh over seker geberghte tot een rievierre die de selde naem voert/daer een brugge leght/op groote steenen bogen geleght. De rievierre van Parcos over zijnde/soo treckt men voorts naer 't palles/welck genaemt woort Asfango; van waer men langhs de koninghlycke wegh/ doo; de ballepe van Vinaque, welck schoon en lustigh is / komt te Guamanga. Van Parcos tot Guamanga zijn elf leguen, naer 't legghen van Herrera. Augustin de Zarate leght dat la Cuesta de Parcos, welck is een quade passagie/niet ver ghelegghen is van Guamanga, ende vijftich leguen van Cusco.

d. l. 9.
a. 2.

Herr.

De stad Guamanga, ofte St Iuan de la Vittoria leght op de hooghte van 13 graden by zuyden de linie/ 60 (oft als anders seggen 78) leg. van de stad de los Reyes ofte Lima, naer 't zuyd-oosten aen de koninghlycke wegh van de Ingas, op een blacke platu/ontrent een Cordillera, ofte verbolgh van klepne bergen/legghende van de stad naer 't zuyden toe/en neffens de stad loopt een beke van seer goet water: de hupfen van de stad zijn meest van steen gebout/ende met bykenen ende regelen gedeckt/de beste van gantsch Peru;men geniet daer een gesonde lucht/doo; diert noch de sonne/ noch de abont-dautwen eenighints schadelick zijn; rontom de stads ende in 't veldt zijn by de Spaegniaerden veel lande-hupfen gebout/daer sp veel breslen werpen aen de rievierkens ende in de ballepen. De grootste rievierre die sp hien hebben/woydt genaemt Vinaque;ontrent de welke gruen woerden de ruinen van seker oude ghebouwen/die naer 't legghen van de Indianen/daer in ouden tijden louden gemaectt zijn by een ander natie van volck;gelijck dan wel te gelooven is/ doo; dien sp van een gantsch ander maeksel zijn/ als de ghebouwen van de Ingas, koningen van Peru. Aen dese rievierre Vinaque, ende andere ghetwellen ontrent dese stad gelegen/woydt alsoo goede tartoe gewonnen als in Spaegniën/ daer sp seer goet ende sinakelijck broodt van backen. Daer is in de somer wat gheboeck van gras doo; de peerden / te meer om dat in Indien gheen hop ghewonnen en woydt dat de heesten willen eten. De Cordillera van de Andes leght naer 't seggen van Herrera, 18 leguen van de stad naer 't oosten. De in-gebooyne van dese provincie zijn van middelbaer stature/wat hupen/ van kleyn betruet/seer luyt ende leugnachtigh; hoe wel verstandigh ghenoech om haer eppen booyderl te soecken. Onder dese stad zijn wel 30000 Indianen die onder tribuys sitten. In de limesten van dese stad wort veel Coca vergadert; daer balt seer goeden honigh/ en men heeft daer depnen die soo goet zijn als kalveren. De rievierkens die van de Andes komen af-loopen/ hebben goede visch/ende insondersyept een sooyte van kreften; 't reghent daer veel in die ghetwelle. Daer waflen veel ghesonde krupden; oock een heel sernigh/ welck sp noemen Mio; 't veer sterft daer van als het 't selve eet. Men bindt daer oock een secker dier / welckes pisse soo pestiferaalen reuck heeft/ dat men 't wel een musquet-schoot verre rieckt/ende daerle eens aen-geroers heeft/ en vergaet de stank nimmermeer. Daer zijn dierliche mijnen in die quarrier van goudt / silber / quick-silber / koper / pfer / loodt / sulpher/ ende seyl-steen. Daer zijn in de stad (welck heeft een Bisschop ende Corregidor) by parochiekercken / dierliche kloosters van Nonnicken / ende veel confratien soo wel van Indianen als van Spaegniaerden; ende oock een van Swarten/ oock een van de kraepste Hospitals die in dat landt zijn.

Het

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Vervolgh van de binnen-landsche provincien langhs de wegh van de Ingas, van GUAMANGA af, tot CUSCO toe.

VAn de provincie ende Stadt van Guamanga af / tot de groote Stadt Cusco, re- kent men wepnigh meer oft min als seltich leguen, Augustin de Zarate seggt tachtentich / doo: een harde ende onbequaeme wegh / weghen 't gheberghe ende klippen; in desen wegh legghen de plapnen van Chupas: twee leguen van Guamanga naer 't legghen van Zarate. Elf leguen van Guamanga langhs de koninghlycke wegh / legghen de groote gheboutwen van Bilcas, daer de Indianen rekenen de rechte hest te wesen van 't gantsche ryck van de koningen van Peru, doo: dien daer soo veel weeghs is van Quito tot Bilcas, als van Bilcas, tot Chile: ende eenighe Spaegniarden die desen wegh hebben ghereys / meynen dat het wepnigh sal verschillen. Dese pallepen van Bilcas waren wel de kostelijckste ende voornaemste van 't gantsche ryck / dan zijn nu gantsch verballen / soo dat daer niet by naer als de verballen stren-hoopen van te sien en zijn; Bilcas is nu een Corregimiento, welck veel aen-liggheinde dopen onder sich heeft.

Seben leguen van Bilcas seggt Vramarca, ende tusschen beeden loopt de wijde rievier die sy noemen Bilcas, om datse naer by dese pallepen ghelegghen is: daer is een brugge ober gheleght die wel hondert ende ses-en-seltich passen langh is. Aen den oorsprongh van dese rievier is de provincie van de Soras ghelegghen / een bruchbare ende overbloedighe provincie / ende betwoont by scrjdbaar volck; dese ende de Lucanes sprecken een tael / ende gaen in wollen laeckenen ghekleedt: in haer landt zijn rijcke mijnen van silver ende goudt. Citega
c. 90. De in gheboome van de provincie daer Vramarca in seggt / worden ghenaeemt Chancas; ende de provincie Andabaylas, in het midden van de welcke oock groote huplen ende de schuuren waren tot behoef van de Ingas van Peru. Is een groote ende langhe provincie daer veel tam bee is: daer waelt veel cartwe / ende in eenighe herte vallepen waesen schoone frupen. 't Volck is seer verminderd doo: de oorloghen ende sparnie van de Spaegniarden / die 't volck dertlijcken hebben ghequelt. Andaguaylas naer 't legghen van Herrera, is twintich leguen van de Stadt Guamanga: ende is een ryck Corregimiento.

Negen leguen boorder van Andaguaylas, kommen aen de rievier van Abancay, in welcke rievier stercke steenen pilaren zijn / daer een brugge is ober geleght naer de wyse van 't landt; niet verre van de rievieren waren koninghlycke gheboutwen / ghelijck als in andere quartieren booren verhaelt. Dyp leguen by noorden de rievier seggt Cochacaxa, ende twee leguen ober de rievier naer Cusco d. 1. l. 10. toe / seggt Pueblo de Abancay, welck is twee-en-twintich leguen van Cusco, naer 't legghen van Herrera. Van Diego Fernandez seggt dat de brugge Abancay maer twintich leguen is van Cusco; ghelijck mede scrjift Augustin de Zarate, de welcke twaelf leguen boven Puente de Abancay scrjdt de vallepe Corabamba.

Achte leguen van Abancay loopt de rievier Apurima, welcke wel de grootste is van alle die by van Caxamalca af / hebben beschreven: de koninghlycke wegh loopt heel wel gheslecht ober de berghen ende dalen / soo dat het grooten arbeydt ende moepte moet ghekost hebben die soo te stercken / insonderheyt in 't af-dalen naer de rievier / al-waer seer hardt ende woerd gheberghe is: In de rievier stien twee groote steenen pilaren / om de brugge ober te legghen: de welcke daer gheleght is op een sonderlinghe wyse / alsoo de rievier wel hondert ende tachtentich passen wydt is / ende alsoo diep dat men in 't midden gheen pilaren kan sonderen; daer is een Alcalde die de selve waer-neemt die jaerlijcks voo: salaris heeft dusent pezos: ende alle koopmanschappen die daer trecken / betalen een half ten hondert / tot reparatie van de brugge. Boven op dese rievier woonen de Ay- maracs,

maracs, in verscheyden doppen onder een Spaensche Corregidor, ende by nooꝝden de selve rievier / licht Bilcabamba, daer mijnen sijn van silver / hoe-wel arm; niet te min woꝝdender jaerlycks 500 barren upt-ghehaelt.

Van de rievier Apurima (welck is twaelf leguen van Cusco, naer 't segghen van Diego Fernandez ende Augustin de Zarate) komt men aen de pallapfen van Limatambo; daer men de ruinen siet van veel kostelijcke gheboouten: is 9 leguen van Cusco; ende treckende ober 't gheberghe van Bilcacongá, komt men aen de vallepe van Xaquixaguana, welck is een vlackte die tuschen de bergen in leghet / en is niet langh ofte breedt: De Koninghen van Peru hadden in dese vallepe groote schoone lust-hoven daer sp haer quamen vermaecken: van dese vallepe tot de stadt Cusco, sijn vijf leguen; den Koninghlijcken wegh loopt daer dooꝝ. 't Water van een rievier welck haer oorsprongh heeft ontrent dese vallepe / maecte hier een groot ende diep moerasch / welck men seer qualijck soude konnen passeren / ten ware de Incas hier een callje hadde doen maken met stercke mueren aen beyde sijden: een werck dat langh kan dueren: als men ober dese callje is / soo treckt men voors naer Cusco ober sekere heubelen. In voors-tijden was dese vallepe van Xaquixaguana seer betwoont / ende vol jaer-landen ende ackeren die soo gheleghet ende van den anderen verscheyden waren / dat het een ghenuecht was om sien. Daer woꝝde nu veel tarwe ghesaeyt / dooꝝ dien sp daer soo wel wil wassen: ende de Spaegniaerden die te Cusco woonen / onderhouden daer veel beer. Eer top voors daeren tot de beschrijvinghe van de groote stadt Cusco, soo moeten wy hier niet voors-by gaen de mijnen van quic-silver die te Guancavelica sijn.

Acht oft thien leguen van Guamanga hier vooren beschreven / bykants naer 't nooyt-westen / ende sellich leguen van Lima sijn gheleghen de vermaerde mijnen van Guancavelica, die men ghemeenlijck noemt el Asiento de Oropeza, alwaer de wonderlijcke mijnen van quic-silver sijn gheleghen. De Koninghen van Peru, ende de Indianen / en hebben in voors-tijden gheen acht ghenomen op dit metael / ofte eenigge kennis daer van ghehad / dan sp ghebruyckten alleen het Minium ofte vermilioen / om haer lichamen mede te bedriicken ende vertwen; noemden dit vermilioen in haer tale Limpi, ende dit vertwen van haer lichamen embixar, hebben de selve ghetwoonte als noch behouden / ende doen 't selve voors een traepicheyt. Tot desen eynde / seght Acosta / soo maecten sp in de geberghten van Guancavilca, welck sijn in Peru, niet verre van Guamanga, heymde ondergravinghen van mijnen / al waer sp dit metael upt-trocken / ende sijn in sulcker voegen gemaect / dat so men noch hedensdaeghs in de selve helen ofte Socabones (als de Spaegniaerden die noemen) by de Indianen voors desen gemaect / komt te gaen / men daer in verdwaelt ende niet en weet hoe men daer weder upt sal komen. Doch sp lieden en maecten van 't quic-silver gheen werck / welck van naturen in de selve materie ofte minerael van 't vermilioen besloten is / noch sp en wilsten niet datter sulck metael in de werrelde was. Ende niet alleen de Indianen / maer oock de Spaegniaerden selfs en hebben gheen acht ghenomen op desen rijckdom / tot in den jare 1566 ende 67, aldoen sijn dese mijnen ontdeckt op de volghende wijs: Daer is in handen ghekomen van een verstandigh man ghe-naemt Henrique Garcés een ghebooren Portugers / een sturck van dit roodt minerael / welck de Indianen noemden Limpi, ende 't selve wel besende / wiert sp te verkennen dat het 't selve minerael was welck men in Spaegnen noemt Vermellion; ende wetende dat het quic-silver ende vermilioen al upt een minerael woꝝde ghetrocken / is dertwaerts gherepft / ende heeft de proeve daer van ghenomen / ende alsoo bevonden. De mijnen van Palcas in de lumen van Guamanga op dese wijs ontdeckt sijnde / sijn daer verscheyden Spaegniaerden naer toe-ghetrocken / om 't quic-silver upt te trecken ende te bereyden / ende na Nova Hispania ofte Mexico te verboeren / alwaer 't silver dooꝝ het quic-silver gebeneficiert ende bereydt woꝝde: dooꝝ welcken middel / vele ober-grootten rijckdom hebben vergadert. Ende

de contraye daer dese mijnen zijn / woonden terstondt met vele wooninghen van Spaegniaerden ende Indianen beset / ghelyck dan daer daghelycks noch meer by komen / om de mijnen die daer vele zijn ende seer profeytelijck / te bearbeyden. Onder allen / soo is de mijne die sy noemen van Amador Cabrera, ofte oock anders / de los Santos, een seer heertijck dingh: 't welck is een rotsse ofte klippe van seer harden steen / zijnde gantsch ende al van quic silber dooz: togghen / ende is van loodanighen groote / dactachtentich Spaensche Varas ofte roeden in de lenghte is beslaende / en 40 in de breedte / zijnde die heele vier-kant onder-graven tot in de diepte van 70 estados ofte mans-lenghten / ende daer konnen meer dan 300 mannen 't seffens ende gelijck in wercken. Dese mijnen wierden ontdeckt dooz: een Indianen / met namen Mavincopa, de voorseyde Cabrera toe: behooyende; dierse opspenen naem dede registreren / hoe-wel hy ober lukcs moeyte hadde met een fiscar / so werden de buyken ende 't gebuyck van de selve / hem toe: gheboecht / om dat hy den eersten ontdecker was: verkocht de selve daer naer dooz: 250000 ducaten; dan hem latende duncken dat hy de helft bekocht was / lack hy de koop weder in rechte; want men oordeelde dat dese mijne wel vijf hondert duplent ducaten weerdtigh was / jaer wel een milhoen: een selbsaem dingh datter mijnen souden ghevonden woonden van soo excellēte rijkdom. In den tijdt dat Don Francisco de Toledo Vice-Konop was van Peru, soo quam daer een met namen Pedro Fernandes de Velasco, die te Mexico hadde gheloreet / ende daer ghesien hebbende / hoe dat men aldaer dooz: 't quic-silber het silber upt-trock / heeft hem onderwonden 't selve mede te Potoli te doen. De probe hier van ghenomen zijnde / ende bevonden dat het seer wel slaeghe / soo heeft men in den jare 1571 te Potoli, het silber dooz: 't quic-silber begonnen upt te trecken: welck daer van Guancavilca werdt gebacht: ende is een van de dooz: naemste middelen ghetwoonden om 't silber te beneficiëren: want dooz: dit quic-silber is daer een oberbloedighe menighe van silber upt-ghetrocken / seels upt de mineralen die verlooren ghetwoonden waren / welck de Spaegniaerden noemen Desmontes: want het silber wordet dooz: middel van 't quic-silber ghesluybert / al is het schoon magher ende van legh allop / welck dooz: het smelten by 't vper niet en kan ghebaen woonden. Den Koningh van Spaegnen treckt van 't bearbeyden van dese quic-silber mijnen / sonder eenighe onkosten / by de vier hondert duplent pesos de minas, van wepnigh min als beertghien tealen 't lueck / be-rekens 't gene noch daer-en-boven komt van 't beneficiëren van de silber mijnen van Potoli, welck noch eenen grooten schat geeft. Daer werden het ene jaer dooz: 't ander / upt de mijnen van Guancavilca getrocken 8000 quintalen quic-silbers / en oock wel meer. Dit quic-silber wordet te water gebacht naer Arica, ende so voo:ts te lande naer Potoli. Dese stad naer 't seggen van die daer onlanghs waren / heeft nu wel twee duplent in-woonders Spaegniaerden en ongelijck meer Indianen.

Op dese plaetse van Guancavilca is een fonteyn die heet water upt-gheeft / dat cracks in steen verandert: van dese steen woonden by naer alle de huplen daer ghemaecke: is mo:to ende lacht om te bearbeyden ende houwen / ende woont seer lichte: rijck met pter ghelijck als hontse behoutwen: is licht ende ebentwel ghebuerigh. Eenigh mensch ofte bee van dit water drinckende / moet daer van sterben / dooz: dien het in 't lichaem in steen verandert.

Acolá
Lj.c.17.

Het ses-en twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de groote stad Cusco, ende de gheleghentheyt van de landen daer ontrent gheleghen: ende van SAN FRANCISCO DE LA VITTORIA; ende St IUAN DEL ORO, in de provincie van CARABAYA.

DE groote stad Cusco, welck in voo:rtijden was de Koninghlijcke stoel van de Incas, ende nu noch de hooft-stad van 't selve rijck is gelegen op de hoochte van

van 13 graden ende een half, by zupden de linie/ ende op de lenghte van 78 graden van den meridiaen van Toledo, 125 leguen van de Stadt de los Reyes naer t'zuyt-oosten/ volgens 't legghen van Herrera. Is ghebout op een seer harde grondt/ ende van alle zijden met berghen om-cingelt/ by twee klepne beken/ waer van de ene doo? t' midden passert, heeft een vallepe naer t'oosten toe/ welck van de Stadt af begint/in voeghen dat 't waeter van de beken die doo? de Stadt passeren/naer het westen toe-loopen. In dese vallepe doo? dien sy upter-maten kout is/ en is gantsch gheen gheboomte dat vruchten geeft/ upt-ghenomen eenighe Molles, welck zijn vruchten van de lande. Aen de nooyt-zijde op een van de hooghste ende naeste berghen/ heeft dese Stadt een foptresse/ welck weghen syn groote ende stercke/ een streflyck gebout is ghetweelt/ ende ist noch hedens-daghs/ hoe-wel een deel daer van verballen ende af-gheweken is, want heeft dyt mueren in 't ronden/van soo groote steenen op-gelegh/ dat elcke muet maer dyt steenen en heeft in de hooghte/ende soo conftigh t' samen ghebrocht/ sonder eenigh cement/ dat 't wonder om sien is: toornijens en poorten zijn meest van enen steen/wel thien bademen hoogh. Naer t'oosten ende nooyden van dese Stadt/ legghen de pprovincien van Andafuyo, welck zijn de dichtste bosschagien ende hooghe berghen van de Andes, ende een groot deel van Chincasuy, doo? welck de landen naer Quito toe werden verclam: Naer het zupden toe de pprovincien van Collao ende Condesuyo/ van welcke die van Collao legghen tuschen t'oosten ende het zupden; ende die van Condesuyo tuschen t'zupden ende westen: Het eene ghedeelte van dese Stadt wierdt ghenaemt Hanancuzco, ende het andere Orenuculco, daer den principaelsten adiel woonde/ ende de oudste gheslachten van Peru. Aen d'ander zijde legh den bergh van Carmenga, op de welcke een rye staet van seker klepne toornijens / de welcke dienden om rekeningh te houden van de kours der sonnen/ daer de Indianen veel wercks van maecten. In t' midden van de Stadt was een markt-plaetse van goet marktst: van welck upt-gaen vier koninghlycke weghen; de eerste woijt genaemt Chincasuyo, doo? de welcke men rept naer de blacke landen/ende t' gheberghe (la Serania) tot de pprovincien van Quito ende Pasto: langhs den tweerden/ Condesuyo gheheeten/reptmen naer de pprovincien die onder dese Stadt ende die van Arequipa behooren: langhs den derden / Andesuyo, strecke men nae de pprovincien die aen de voert van de Andes, ende oock eenighe die ober de Andes zijn gheleghen. De vierde ende laetste Collasuyo, strecke tot de pprovincien van Chile toe. Der vierde die doo? dese Stadt loopt/ heeft haer brugghen om ober te gaen: Ende in gheen gedeelte van Peru en wierdt een plaetse ghebonden/ die soo de ghedante hadde van een rechte Stadt als de dese; heeft groote doch enge straten/ ende de huysen van enckel steen gemaect/ ende soo bequamelijck na de groote van de steenen t' samen geboeght/ dat het wonder om sien is. Daer waeren in dese Stadt veel koninghlycke gebouwen/ ende een seer magnifijcken ende solennelen trimpel van de son/ welck sy noemden Curichanche, welck wel de rijckste van goudt ende silver was van de gantsche werelt; is nu t' klooster van Dominicanen/ syn mueren zijn een spieckel hoogh/ van fraepe steenen/ seer konftigh by een ghevoeght/ mer silver tuschen de boeghen/ welck men eerst liet/ als men de steenen wat verbeecht. De Stadt selst was de rijckste van gantsch Peru, doo? dien daer van langen tijden groote schatten van allen deelen van t' rijck waren gebracht/ ende was verboden op lijf-af al eenigh goudt oft silver daer upt te boeren. Hoe-wel de ghesalte des luyts in dese Stadt koudt is/ is heel gefondt: ende is t' best van alle steden van Peru, doo? sien van lijf-corck ende andere nootlaeckelijckheden/ ende de Spagniaerden hebben hier de meeste encomiendas ober de Indianen. Heeft nu 4 parochie kercken/ende 4 kloosters van de vier oorden/ ende een collegie van Jesuïten. Daer woonen in de Stadt by de 3000 Spagniaerden/ met wel 10000 Indianen. Woijt ghereghert doo? een Corregidor, daer ghelonden by den Vice-Kop/ welck althijts een dooz-nemen man is/ doo? dien syn ghebiedt seer groot is; is t' grootste Bisdoom van

Peru; ende hoe wel veel daer van is af-ghekomen ende de Wifchoppen van Guamanga ende Arequipa toe-ghevoeght / soo heeft noch jaerlijcks twintich duplent pèzos in-komen. In de landen om Cusco ghelegghen / zijn veel schoone vallepen / met dierfchept van krupden ende bloemen / ende veel frupdt-boomen soo van de lande als van Spaegnen. Op der rivier die dooz de Stadt loopt / laen eenighe water-meuens tot diensse van de in-woonders: ende vier leguen van de Stadt / leght de plaetse daer de steenwerdt gehaelt daer sp mede timmeren / ende rondtom de Stadt werden veel beesten ghelwedt. In de Stadt Cusco heeft men seckerde plaetse daer een fonteyn springht / welckers water al vlopende / in upt-nemende wit ende goet zoudt verandert / welck op sonnighe plaetsen geenen kleynen rijckdom en soude wesen / dan en heeft hier om de oberbloedicheit van 't zoudt niet veel te bedienen: In dese Stadt zijn veel kelders ende ghelwelsels onder de aerde / daer men veel rijckdoms in heeft ghebonden.

In de jurisdictie van dese Stadt leght de vallepe Toyma, ende andere meer / daer groote menighe balt van Coca, die by de Indianen soo dier werdt ghekocht: ende groote monsters van mijnen / van goudt / silver ende quic-silver: ende in de hondert duplent Indianen die onder tribuut sitten / naer 't legghen van Herrera.

Dier leguen van dese Stadt weynigh meer ofte min (Herrera seght van ses leguen) leght een vallepe welck sp noemen Yucay, tusschen hooghe bergen ghelegen / in sulcker voeghen / dat sp dooz het beschudt van de selve seer ghesondt ende lustigh is; ende noch koudt noch heet / maer van een sonderlinge getempertheit / soo dat de regeerders van Cusco dickwils in beraet zijn ghetweest / de Stadt hier te verlegghen. In dese vallepe zijn veel hoven ende boomgaerden / ende de Ingas hadden hier een tijds haer lust-hoven / ende groote gheboutwen; daer men noch eenighe overblijfselen van liet; ende insonderheyt in een plaetse die sp noemen Tambo, by leguen beneden dese vallepe / tusschen twee hooghe berghen / neffens een dellinghe ofte byecke daer een beke dooz-loopt. Hoe wel de vallepe sels soo wel ghetemperd is / soo zijn de berghen eben-wel den meesten tijdt van het jaer met sneeuw bedekt.

In dese vallepe hadden de Koningshen van Peru een groote ende stercke fortrese / ghelegghen tusschen ende op seckere rodilsen / soo dat weynigh volck die konde beschermen / tusschen dese rodilsen waren eenighe harde klippen / die de plaetse by-naer ontkwinbaer maectten; ende beneden waren veel om-ganghen van de selve klippen / welcke schenen muren te wesen / d'een hoogher als d'ander / tusschen de welcke seckere jaep-ackeren waren / ende op dese klippen ghelijck als muren / waren eenige figuren ghewoven van leuten ende andere weerde dieren / met verscheyden wapenen in de klaetwen; ende in de gheboutwen een d'een zijde ghelegghen van 't Koninghlijck palles / bondmen goudt ghemenght tusschen secker bitumen / daer de Indianen de steenen mede te samen binden.

Onder de provincien van Condesuyo, werden begrepen de volckeren die men noemt Chumbibilcas, de Vbinas, ende andere dierghelijcke meer: van de welke eenighe seer strijdtbaer waren / ghelijck oock in Pomatambo, hadden menighe van we / welck daer wel toe-neemt: ende in de rivieren welke passerren dooz de Aymeracs, heeft men veel gouds ghebonden. In Pomatambo ende andere plaetsen van Peru, woedt seer seape tapisserie ghemaeckt / dooz de fijnheyt van wolle ende de schoone betwen die daer woerden ghebonden.

De Stadt San Francisco dela Vittoria, is ghelegen in de vallepe van Vilcabamba, in 't quartier van Andesuyo, tusschen de Cordillera van de Andes, by na 20 leguen van de Stadt Cusco naer 't oosten toe / heeft een Gouverneur die daer woedt gheset by de Vice-Kop van Peru, ende behoort tot het Bisdom van Cusco; leght in een routo quartier / ende daer hooghe ende woeste berghen zijn: doch daer zijn mijnen van silver die niet rijk woerden gehouden / effen-wel soo woerden daer jaer upt jaer in / vijf hondert barras upt-ghehaelt.

De blecke van St Iuan del Oro, is ghelegen in de provincie van Carabaya, tachtentich leguen (andere segghen 40) van de stad Cusco naer 't oost-zuyd-oosten/ ende dertich leguen naer 't oosten van de Laguna van Collao; werdt ghenaemt del Oro, doo; de ober-groote menighe van sijn goudt welck in haer limieten wo;dt gebonden. Dit goudt van Carabaya is vermaert over sijn groote sijnheyt onder alle de soorten van goudt die in Peru wo;den ghebonden / ghelijck 't selve by Acosta ende andere Spaensche schryvers werdt ghetuyghet; want haelt d; p-en-twintich Caraten ende een half; ende wo;dt daer seer abundant ghebonden: Wy souden hier nu by voegghen de beschrijvinghe van Collao, dan alsoo het meeste deel onder de Charcas behoort / sullen wy het tot daer uytsellen.

Eer wy beschryven van dese audientie van Lima, soo salk 't noodich wesen dat wy hier beschryven de ghelegghentheyt van de landen naer 't oosten tot van Cusco ghelegghen / al waer wy hier vooren hebben gheseght te legghen de groote Cordillera van de Andes; dit groot gheberghe heeft aen de oost-zijde seer vele groote provincien / van de welcke eenighe by de Spaegniaerden sijn ontdeckt: om tot de selve te komen / soo heeft men doo; de Cordillera van de Andes hier verscheyden weeghen gebonden / gelijk Herrera getuyghet; de welcke tusschen Oporari, ende de valleje van Cochabamba begrepen sijn / in de lenghte van 70 leguen noorden ende zuyden te rekenen. De eerste wegh langhs Oporari is gelegen op de hooghte van 13 graden by zuyden de linie / doo; de Andes van Tono, de rievier van Oporari af / ende 30 leguen van Cusco: Om van Cusco naer dese plaetse te komen / soo treckt men doo; de valleje van Paqual, welck is 10 leguen van de selve stad / ende 5 van de Andes, ende soo boorts tot een plaetse in 't gheberghe welck sy noemen Tono, van waer men noch d; p leguen heeft tot Oporari boort; / al waer eerijcs een groot doo; lagh seer wel bewoont: dan van daer boort ist een seer moerpelijcke reys / doo; de dichte boschagien / hooghe bergghen ende steile klippen die men ghemoet / tot dat men eyndelicken komt in de provincie Abisca, welck sijn heere vallejen / ende wel boort-sien van lijf-tocht: ende boorts heeft men weder een dichte wildernisse daer het qualijck is doo; te komen.

De tweede wegh is doo; de limieten van Carabaya, langhs Sandia ende St Iuan del Oro, weynigh meer als dertich leguen meer naer 't zuyden / van de eerste doo;tocht in Oporari; doo; desen tweede wegh hebben de Spaegniaerden ghetracht eenighe rijcke landen te ontdecken al van den jare 1538: Wanneer eenen Pedro Anzures doo; Carabaya ghetrocken zijnde met groote moeyte tot in de provincie van Zama, bondt doo; waerts aen een weede gheberghe ende seer dichte boschagie ende wildernisse; doo; de welcke sy quamen in de provincie van Tacana, ende met groote moeyte ende arbeidt tot aen de rievier van de Omपालcas, welck haer oorsprong heeft in de Moias, aen de oost-zijde van de Andes; ende loopt tot in de nootd-zeet / naer dat ghedacht wo;dt: ende boorts treckende doo; de provincie van de Cheriabonas, passerden de rievier met blotten / teghen den danck van een ander volck welck aen de ober-zijde van de rievier woont / welck sy noemen Marquies, de welcke haer den pas met ghelwelst lochten te beletten. Van ober de rievier zijnde / en bonden niet dan wildernissen / soo darfe te rugge keerden de rievier op / om soo doo; de Moios ende Corabamba te komen in Chuquabo; ende quamen naer dat daer veel volcks van honger ende onghemack ghesloven was / eyndelick in de provincie van Tacama, ende soo boorts te Ayavire.

Den derden wegh is doo; Camata, achtien ofte twintich leguen meer naer het zuyden / als Sandia daer de tweede wegh doo; loopt.

De vierde wegh is doo; Cochabamba, welck naer legghen van Herrera leghet op de hooghte van levientien graden / ende d; p-en-twintich leguen meer naer het zuyden als Camata; de Spaegniaerden noemen desen vierden wegh oock la entrada de los Moios.

Het seven-en-twintichste Capittel.

Van de havenen, kaben, punten ende rievieren, langhs de kuste van Peru, in't begrijp van de audientie van Lima, ende streckinghe van de kuste,

Op de kuste van Peru in't begrijp van dese audientie / zijn de naer volghende havenen/caben ende rievieren/ ende de aen-ghelegen Eplanden/ beginnende van Punra del Agua, daer dese audientie haer schept van de audientie van Quiro: Eerst de Eplanden de Lobos Marinos, op de hooghte van on trent seven graden by supden de linie/ d' een vier leguen van de kulle ghelegghen/ ende d' ander wat booyder af in zee. (Fuller seldse op de hooghte van les graden.) Een d.4.1.1.
worpigh booydet naer 't supdt-oosten/ legghet het Eplandt San Roque, niet verre c.1.
van Paicamayo.

De onse die dese quartieren hebben bebaren in den jare 1599, ghetuyghen dat sy on trent de hooghte van les graden ende dertich minuten by supden de linie/ een Eplandt vonden daer Penguins op waren/ ende ontallick ander ghebooghte ende zee-robber; dooyt dit Eplandt loopt een gat / dan vermoeden dat men daer niet gheen schip mocht dooyt-sepen: daer en stonden gheen boomen op / ofte eenighe andere groente; is binnen dupns grof zandt / ende buyten sernighe klippen: aen de supdt-oost-zyde legghen twee klepne Eplandekens / ende aen de nooydt-west-zyde mede/ men moet daer buyten om sepen; sy meynen aen de nooydt-zyde te ankeren / dan de windt ende stroom dreef haer daer af.

Volghet op de kuste van 't vaste landt de haven Malabrido, die qualick beschut is tegen de winden/ ende de schepen en komen daer niet in/ dan by calmer. S' Richard Hawkins seldt die op seven graden. Van de Punta del Agua tot hier toe/ streckt de kulle nooydt-west ende supdt-oost/ legghet Herrera.

Pedro de Cieça legghet dat de kulle van Punra del Agua af-keert naer 't supdt-supdt westen tot de haven van Cazma, (moet supdt-supdt-oost wesen/ na de bindinghe van de Engelsche ende de onse / die dese kuste hebben bebaren/ de welke wy volghen in onse kaerte) ende datmen van 't eerste Eplandt de Lobos Marinos, loopt nooydt-west ende supdt-oost tot Malabrido.

Chien leguen voorder legghet el Arricife, welck sy noemen de Truxillo, welck mede een qualick beschutte reede is: ende twee leguen van dese haven te landtwaert in / legghet de stadt Truxillo, op de hooghte van seven graden ende een half / ofte twee derde / by supden de linie.

Seven leguen booyder legghet de haven van Guanape, op acht graden ende 20 minuten / naer 't legghen van Pedro de Cieça: dan moet hem in de hooghte wat abuleren / ofte de distantie moet grooter zijn tusschen Truxillo ende dese plaerse.

Noch voorder naer 't supden legghet de haven van Santa, op de hooghte van negghen graden by supden de linie / daer de schepen zijn ghetwoon in te loopen / ende daer neffens loopt een rievier van seer smakelick water: de kulle is hier al sonder berghen / doch zandt-stranden / ende eenighe rotsen ende klippen.

Dij leguen van Santa, legghet de haven van Ferrol, welck goet is / doch daer en is noch water noch houdt booyt de schepen te bekomen.

Des leguen booyder legghet de haven Cazma, daer een rievier is van versck water / ende daer is houdt te bekomen booyt de schepen/ legghet op de hooghte van 10 graden/ soo Cieça legghet/ dan de hooghte en komt niet over een. Andere selden 6 leguen van Santa, de ballep Guambacho, ende strack Cazma baxa, ende Casimila Alta, welke by woon-plaetsen zijn van Indianen: daer komen eenige barken om te laden 't grene daer balt/ vleesch/ koozn en wijn/ oock supker.

Van Cazma streckt de kulle naer het supden tot los Farallones, die sy noemen de Gaura; wat booyder legghet Guarmey, acht oft twaelf leguen van Cazma, aen de mondt van een rievier: Fuller in syn memoiael legghet upt eyghen

bebindinghe / dat het landt van den elfften graedt ende vijftich minuten / strecke nooydt ten westen / ende zuydt ten oosten: welck top volghen.

Twintich (andere segghen 14) leguen meer naer 't zuyden/ is ghelegen la Barranca. De vopagie van Olivier van Noort, stelt die op de hooghte van elf graden/ (soo dat de distantie soo groot niet en soude wesen; top hebben dese hooghte ghevolght:) ende dat daer veel tartwe valt. Augustin de Zarate seldt la Barranca viert-en-twintich leguen van de Stadt Lima.

Dese leguen vooyder leght de haven van Gaura, daer wel hondert schipen staen van Spaegniaerden ende veel Indiaensche: wepnigh van daer ligghen de vermaerde Salinas, in een valleje daer gheen water by en komt; het zout wooydt daer ghebonden in seer groote ende harde stucken.

Dier leguen vooyder leggen de Farallones voomoemt/ van welcke de uiterste 8 leguen in zey segghen van 't vaste landt af; ende dese Farallones strecken van 't punt welck het vaste landt daer maecte n. o. ende 3. w. van daer keert de kust naer 't 3. o. tot het Eplandt van Lima, aen 't in-komen van de haven Callao; welck oock gesaemt wooydt Isla del Callao; tusschen beyden dese Farallones, ende 't Eplandt van Callao; doch 't Eplandt van Callao naerder/leght een d'hooghte welck ghenaeemt wooydt Salmerina, 9 ofte 10 leguen van 't landt legghende: ende wat meer als vijf duyselche mijlen van Callao naer 't nooyden liggen by 't landt eenige klippen diese noemen Islas de Pescadores, achter de welcke een in-ham is/ daermen niet putten te graben aen strandt wel eenigh versch-water kan bekomen. 't Eplandt van Callao beschut de haven van Lima, ende leght op de hooghte van 12 graden ende een derde by zuyden de linie/ naer 't legghen van Pedro de Cieça; dan de onse hebben 't op 12 graden ende een half bebonden/ ghelijck top vooyen hebben verhaelt.

Neghen leguen van Lima naer 't zuyden licht het eynde van Chilca, naer het legghen van Diego Fernandez.

Twintich leguen vooyder naer 't zuyden leght het punt van Guarco, ende daer by een Eplandt de Lobos.

Vijftigh leguen vooyder/ende 25 van Lima, naer 't legghen van Pedro de Cieça; leght Puerto de Sangalla, ende de kouts is zuyden van Lima af/ naer syen legghen. Van na de bebindinge van Fuller, is de streckinge van 13 graden ende 30 minuten tot de 18 graden n. w. / ende 3. o. / welck de onse in den jare 1599 oock soo hebben bebonden/ende is by ons ghevolght. Dit is een seer bequame haven (soo dat men eertijes van meyminge is geweest de Stadt Lima hier te legghen) op de hooghte van 14 graden schaers by zuyden de linie; daer leght oock een Eplandeken de Lobos by: de kust van hier vooy-waerts is leegh/ hoe-wel hier ende daer eenige rotsen sijn / ende vooyts zandt-stranden: ontrent dit Eplandt de Lobos sijn noch 7 ofte 8 klepne Eplandekens in een d'p-hoek leggende/ die eenige hoogh en eenige leegh sijn/ al onbetwoont/sonder water ofte houdt/ ofte groente: alleen houden haer daer zee-wolven ofte robben: legghen wat meer als vier leguen van 't vaste lande. Noch vooyder op de selve kouts leght noch een ander Eplandt / welck mede de Lobos wooydt genaemt/ op de hooghte van 14 graden ende een derde/ by 3. de linie. Van daer volghet de kust 3. ten w. / de Engellsche ende de onse hebben heel anders bebonden/ als vooyen is aen-gheteckent: ende twaelf leguen van dit Eplandt leght een cape die sy noemen la Nasca, op de hooghte van 14 graden ende 45 minuten; daer is goet beschut vooyt de schepen; maer niet goet landen vooyt sloupen ofte booten. Op deselve kouts leght een ander Cabo, welck sy noemen de St Nicolas, op de hooghte van vijftigh graden ende een derde.

Van dit punt tot Puerto de Hacari sijn 12 leguen: in dese haven nemen de schepen virtualie ende verberfchinge in/ welck valt in de valleje van de selve naem/ die ontrent de 5 leguen van de haven verberfchen is; leght op de hooghte van seltstien graden. Van hier komt men tot Rio de Oconna; ende noch vooyder tot Rio de Camana; ende soo te Quilca; ghelijck Pedro de Cieça dese kust vervolghet.

Herrera

Herrera stelt Punta de Chinchá op de hooghte van dertien graden by zuyden de linie / ende daer by Punta de la Nasca. Olivier van Noort seght dat la Nasca leghet by Puerto St Nicolas, 't welck een goede haven soude zyn / betwoont by Spagniaerden / ende dat daer de beste wynen vallen van gantsch Peru.

Doo:der leghet het punt van St Laurencio in de valleje van Quilca, ende benefens de rievier van Arequipa. Olivier van Noort seght dat de haven van Arequipa, is een ster nauto killeken in 't in-komen / tusschen hooghe bergghen: ende leghet naer 't legghen van Pedro de Cieça, op levendhien en een half graden by zuyden de linie: van 't schijnt maer levendhien te moeten zyn: alsoo de selve / Chuli ende Tambopalla op levendhien en een half stek / die nochtans twaelf leguen meer naer 't zuyden legghen / na zyn epghen rekeninghe.

Van hier voorts varende langhs de kust / liet men vier leguen van 't vaste landt seker Eplanden / daer de Indianen den meesten tyd van 't vaste landt komen om te visschen: ende by leguen doo:der leghet een ander Eplande: en dier by 't vaste landt / daer de schepen onder ten ancker komen; noemen het Chuli, ende is twaelf leguen by zuyden Quilca: van hier tot de rievier Nombre de Dios, ofte Tambopalla, zyn twee leguen; dese rievier wo:dt doo: 't schepde ghehouden van de provincien van Lima ende de los Charcas.

In de beschrijvinghe van de vopagie van Thomas Candisch, ende memo:iael van syn Schipper Thomas Fuller, wo:xt op dese kust geselt een bape op de hooghte van 13 graden ende 30 minuten / daer by klepne do:pen souden legghen / Paracca, Chinca ende Pisca: van de welke Herrera gheen mentie en maect.

Olivier van Noort seght / dat Paracca ende Pisca zyn twee havens by den anderen / op de hooghte van 13 graden ende 20 minuten / ende dat 18 mylen te landt waert in / Yca is gelegen, daer de meeste wijn valt van gantsch Peru. Daer Sir Richard Hawkins seght dat Pisca leghet op de hooghte van 15 graden ende 15 minuten; by noorden punta de Sangalla; ende de onse die daer waren in den jaere 1624, met vier schepen van de Nassavise blote / ghetuppen dat de plaetse nu met een mupz 15 vorten hoogh om-ringht is / byten welcke noch een aerden bo:st-weringh gemaect was: soo dat het nu een sterck steden is ghetwo:den; ende heeft wel 400 in-woonders: is ghelegen 4 leguen van Valverde, ende heeft een haven die versekerkt is doo: stormen; de schepen liggen ontrent een half myl van de wal: alleenlyck soo vallen hier somtijden des avonds sterke landt-winden / die sy noemen Paraccas. Van Pisca tot Castro Virteyna zyn 26 leguen.

Spindelick soo is by onse Stier-lieden in den jaere 1599, in haer journael aen-ghemerckt / dat het landt van Peru, van Arica af / tot op de hooghte van negghen oft thien graden / welckeliker streckt / als doo: gaens in de kaarten werdt gheselt; namentlyck noo:dt-wel ten noorden naer / ende zuydt-oo: ten zuyden naer: welck top ten naesten-by hebben ghevolghet.

LOS CHARCAS.

Het acht-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de derde audientie van PERU, welck sy noemen LOS CHARCAS in 't ghemeyn; te weten, haer palen, ende anders.

Het derde deel van Peru, ende de audientie die daer in by de Spagniaerden is op-gerecht / wo:dt gemeynlycken genaemt de los Charcas, ende oock wel de la Plata, naer de voornaemste stad van dese provincien: dese audientie van los Charcas schepet haer van de audientie van Lima, op de kust van de zuyde-ze: / met de rievier Tambopalla ofte Nombre de Dios, op de hooghte van 17 graden ende 30 minuten / by zuyden de linie: ende binnen 's landts met het begin ofte noo:delijcke deel van Collao heeft in de lenghte van de voorsz. lincien ende frontieren

van de audientie van los Reyes tot de ballepe van Copiapo toe/ welck is het beginfel van 't koninghrick van Chili, op de hooghte van wepnigh meer ofte min als 27 graden/ 300 leguen, hoe wel men naer de wegen te rekenen/ wel by de 400 leguen weeghs soude vinden. Ende in de breedte oost ende west/ soo streckt dese provincie van de 3de af/ tot aen de provincien van Rio de Plata. Alle de gront ende landbouw van dese audientie is meer koudt als heet. Begrijpt onder sich bysondere particuliere provincien/ als namentlijcken de provincie van Santa Cruz de la Sierra de provincien van Tucuman, los Iurias, ende Dyagutas, ende veel andere meer/ daer top hier naer in 't bysonder sullen van spreken. Dit is soo veel de audientie ende haer limiten belanght: dan om eygentlick te spreken/ soo en is de provincie van los Charcas niet langhet als hondert en vijftich leguen ofte daer onterent/ beginnende van de uperste palen van de audientie van Lima, ofte los Reyes, tot een wepnigh vooz: by de stadt ende rijke mijnen van Potosi. 't Landt van dese provincie en is niet seer vruchtbaer van koozn ofte ander ghezeet: dan wel overbloedigh van ver/ insonderheyt in 't ghedeelte van Collao, ende om de groote Laguna Titicaca, die daer midden in leghet. De somer ende de winter is hier by naer contrarie als in Europa; men heeft in dese provincie over-groote menichte van schapen die seer fijne wolte draghen. Ende hoe wel 't landt/ als vozen/ meerstendeel koudt is/ soo heeft men hier gelijcke wel verscheyden ballepen die heet en seer vruchtbaer sijn: ende oock seer wilde ende woeste geberghten/ de welcke soo ghetwelighen schat ende rijkdom van mijnen in sich hebben/ dat daer op gheen plaetsen ter werelt grooter ofte oock loodanigher opt ghetweest. Men heeft in dese provincie een soorte van klepne honigh-byen / die onder de aerde haer verdagderinghen houden; den honigh die sy maecten is suetachtigh van smaect / ende bruyen van couleur/ ende de honigh-raten / de welcke men in die landen noemt Lechiguanas) sijn oock graetwachtich van vertoe / ende hebben seer wepnigh vruchtcheys/ ende veel eer de gelijkenis van soet stroo als van honigh-raten. Dese provincie van los Charcas; woort ghelijck de voorgeende gegouverneert by den Vice-Kop van Peru; heeft in syn begrijp twee Bisdommen/ ende twee bysondere goubernementen / doch op de bestellinghe van den Vice-Kop vooz: noemt/ welck sijn los Charcas ende Tucuman; ende in de provincie van los Charcas, die eygentlick soo woort ghenamet/ sijn dese steden van Spaegniaerden/ la Ciudad de la Plata, nuestra Sennora de la Paz, Oropesa, ende Potosi; ende eenighe vlekken. Om dese bequamelijcken te beschrijven soo sullen wy ghelijck in 't voorgeende / de wegh van de Ingas volgen/ naer dat ons die by Pedro de Cieça woort vervolght; ende de beschrijvinghe van de steden ende particuliere provincien op hare plaetsen in-boeghen.

Acolta
l. 3. c. 30.

Acolta
l. 4. c. 34.

Het neghen-en-twintichste Capittel.

De wegh ende ghelegentheyt van de provincie ghelegheven tusschen beyden de stadt Cusco ende de stadt DE LA PAZ. VAN COLLAO.

Cieça.

VAN de stadt Cusco tot de stadt de la Paz rekenen men 80 leguen weeghs/ wepnigh meer ofte min: ende een grooten deel van de landen ende provincien die nu onder la Paz behooren/ waer in etwijds belanghende onder de jurisdictie van de stadt Cusco. Treckende van Cusco langhs den hooghe wegh van Collasuyo, reys men eerst tot aen een plaets die sy noemen las Angosturas de Mohina; later de het palles van Quispichance aen de sincker-handt. Dese wegh is al van steen/ ende een ljarde calijje van Cusco af: en te Mohina daer een groot moerack leghet/ is de selve van seer groote steenen ende cement ghemaect: hier waren in vooztijden groote ghebouten die al verballen sijn; daer de Spaegniaerden doen sy eerst in Cusco quamen met Pizarro, grooten rijkdom vonden van silver en goudt/ ende kostelijcke kledren. Wat voozder als Mohina, ende by de ses leguen

van

van Cusco, leght de oude vleske van Vrcos, welcke is ghebout op eenen bergh/ daer oock een palles was doo; de koningh.

Van Vros tot Quiquixana zijn dyp leguen, al woert ende hoogh gheberghe: doo; t midden komt de riebierre Yucay af/ daer een brugge ober leght. Ontrent dese plaetse woont een volck welck sy noemen Cavinaz, die haer wooninghen hebben in 't gheberghe/ ende haer huplen meest van steen ghemaect.

De Canches, volghen hier aen: welck is een natie van Indianen van goet verstante ende goeden aerdt/ sonder arch oft list/ de welcke altyds nut zijn gheweest om tot den arbeidt te ghebruycken in de mijnen: ende hadden veel van de schapen van de lande. In 't gantsche landt van dese Canches waelt veel tarwe ende Maiz: men heeft daer veel patrysen/ ende de Indianen houden veel hoenderen/ ende banghen daer veel visch in de riebieren.

Van de provincie van de Canches komt men in die van de Canas, welc een ander natie is: haer doypen zijn Hatuncana, Chiquana, Horuro, Cacha, ende andere: in het doyp Cacha, was een groot koninghlyck palles: in 't gantsche landt van de Canches ende Canas ist koudt/ is anders overbloedigh van lijf-licht ende beestiael: hebben de Andes naer 't oosten/ ende de zuydt-zee naer 't westen. Herrera schryft in syn historie/ dat men scheydt van de koninghlycke wegh/ om van Quiquixana naer Hatuncana te trekken: ende dat Hatuncana is twee leguen van Ayavire. Van Chiquana tot Ayavire reekent men vijftien leguen, ende tusschen beyden legghen noch eenighe doypen van de Canas. Ayavire was in vroegtijden (naer dat de Indianen daer van ghetuppen) een plaetse woerdigh om sien/ ende ist noch: insonderheyt om de menighe van de graven/ onghelyck meerder als de huplen/ ontrent dese plaetse loopt een riebierre: t volck is nu meer om ghekomen doo; de ooyloghen van de Spaegniaerden.

Van Ayavire dooyt-waerts beginnen de Collas/ welc een van de grootste ende best bewoonde quartieren is van gantsch Peru) ende strecken hen upt tot Caracollo toe. Naer 't oosten hebben sy de Cordillera van de Andes, ende naer 't westen de Sierras Nevadas. Welcke twee regulen van berghen/ niet verre nan Cusco, haer openen/ ende van malkanderen scheyden/ ende tusschen beyden dese groote vleske maecten/ welck men noemt El Collao. Ontrent dit gheweest woonen de Yanaguanas, ende Chumbivilcas. Beneffens 't landt welck het volck bestaet met haer doypen ende zaep-achieren/ soo zijn daer groote woestijnen/ welck vol wilde dieren zijn. Tusschen Ayavire ende de plapren van Peru, op de kust van de zuydt-zee ghelegghen/ is een groote woestijne/ welck sy noemen Parinacocha, wel 32 leguen groot (naer 't legghen van Herrera) koudt landt/ daer veel sneeuw valt op 't gheberghe/ ende de dalen zijn vol moerasschen/ ende soo quade weghen/ dat het seer moepelyck is om doo; te komen; men treckt doo; dese woestijne/ ende doo; de Lucanes naer la Nasca. Van 't begin van dese woestijne tot de mijnen van Guallaripa zijn selstien leguen, ende van daer tot Chuquinga vier leguen, welck is een van de sterckste plaetsen van naturen/ die in gantsch Peru zijn, want heeft een aen-komste daer maect een man teffens kan gaen/ welck wel dyp leguen duert; ende dan een hoogh gheberghe aen de een zijde/ ende de riebierre Abancay aen de andere/ met noch eenighe hooghe berghen. Om nu weder te keeren naer de koninghlycke wegh. 't Gantsche landt van Collao is black/ ende doo; veel deelen loopen verscheypden riebieren van goet water/ ende tusschen beyden schoone ende wijde woerden/ daer seer veel gras is/ doch dat in de somer gelijck als in Spaegnen verdrooght: haren winter begint in October ende duert tot April. Het is hier kouder als in eenigh gheweeste van Peru, upt-ghenomen in 't sneu-gheberghe; welck daer van her komt/ dat het seer hoogh landt is/ by-naer gelijck als de berghen. Als het waert/ is het seer moepelyck reysen in dit quartier: dan als het stil is/ ende dat de son schijnt/ is het een ghemaecte de schoone ende wel bewoonde velden te sien; dan doo; dien het soo koudt landt is/ soo en waelt daer gheen Maiz ofte gheboomte.

Daer zijn veel dorpen; de huysen van steen ghemaect/ ende dicht by den anderen gevoeght. Het principael voetsel dat sy hebben/ sijn de Papas, die sy in de son doogen/ ende van tijt tot tijt betwaren: ende noemen die als sy dooge sijn/ Chuno; ende houden die in grooter weerde. Veel Spaegmaerden sijn rijck geboorden met alleen dit Chuno te voeten naer Potosi. Hebben noch een ander kost/ welck sy noemen Oca: ende een seker zaet/welck sy noemen Quinoa, by naer als het rijst: ende woorden boozs van ander quattieren boozs: sien van Maiz, ende andere dingen: insonderheyt van honigh die wonder excellent valt in de Charcas. De Collas, is volck van goet verstante/ die naer veel dinghen ghevaecht sijnde/ tamelijck goet onderrecht konnen gheben: hadden oock eenighe kennis al eer de Spaegmaerden daer quamen/ van de loop der sonnen ende der mane; ende twislen de jaren ende maenden te reekenen; het jaer noemden sy Mari, ende de mane Alespaquexe, ende den dagh Auro.

Vier leguen van Ayavire, langhs den selven wegh/ leght Pucara, (welck is te leggen in 't Indiaens/ stercke plaetse) daer eerstijts veel volcks woonde/ dan nu schier geen: ende daer en is nu niet te sien dan verballen muerten van groote huysen/ ende eenighe steenen beelden van menschen.

Van Pucara tot Hatuncolla, sijn vijftien leguen, ende tusschen beyden leggen eenighe dorpen/ als Nicasio, Xullaca, ende andere. Hatuncolla was in booztijden de boornaemste plaetse van gantsch Collao: want Harun is in de Indiaensche tale te segghen/ groot. Is nu gantsch verballen.

Van Ayavire af (daer wy booren van hebben ghesproken) komt een andere wegh/ genaemt Omafuyo, welck loopt langhs de ene zijde van 't lack/ daer wy tracks sullen van spreken/ de Cordillera bande Andes nael; men treckt doo; dese wegh naer de dorpen van Horuro, Assilo ende Assangaro, ende andere meer/ die alle seer rijck sijn van ver/ ende overbloedigh van lijf-rocht. In de luniten van dit gheloveste in 't geberghte is de vermaerde ende overrijcke riebierre van Caravaya ghelegen/ daer soo grooten menighe van 't alderfijnste goudt in booztijden is gevonden: endenoch daghelijcks woort daer goudt upt-ghetrocken/ doch niet verlies van veel volcks/ doo; dien de contrey onghesondt is.

Het dertichste Capittel.

Beschrijvinghe van 't groote Meyr TITICACA, welck leghr in 't midden van de provincie van EL COLLAO.

Cicca
c.109.

In 't midden van el Collao leght een meyr ofte lack/welck wel het grootste ende breedste is van gantsch Indien/ nescens 't welcke de meeste woon-plaetsen leggen van dese provincie: ende op de groote Eplanden die in 't selve leggen/hebben sy haer jaep-ackers/ ende betwaren daer haer beste goet/welck sy in de dorpen aen de wegh gelegen/ niet en dorven vertrouwen. In de bies-boschen van dit lack houdt hem veel gheboegte van alderley soorten/ ende groote gansen. Dit lack is soo groot/ dat het 80 leguen heeft in 't om-gaen/ ende soo diep dat men op sommighe plaetsen 70 ende 80 badern vindt; soo dat het hier doo;/als doo; de golven die hem met de windt verheffen/een in-ham van de zee schijnt te wesen. Gomara noemt het lack Tiquicoca, welck is soo veel te seggen als Epland van loodt: doo; dien op enige van de Eplandekens loodt woort ghevonden/ welck sy noemen Tiqui. Hoe-wel in dit lack veel riebieren ballen van 't gheberghte/ soo is het even-wel een woonder waer dit groote water van komt; want is wel sellich leguen van de supdr-zee; dit meyr woort oock ghenaemt Titicaca, ende woort in 't bysonder beschreven by Acosta, welck wy hier sullen in-voeghen.

La.c.6.

In dit lack (leght sy) loopen meer dan tshien volkomen riebieren upt/ heeft alleen een doo;-tocht ofte loofinge van water/ doch niets te groot/ hoe-wel dat men seght/ dat sy seer diep is/ ober 't welcke niet moghelijck en is een bruggh te maecten; noch

en wo:dt oock niet geen barcken ofte schuyten / naer so seggen) gepasseert/door; de ghetweldige stroom van wo:dt gepasseert door; een merckelijcke ende aerdtige kome-
 ste/ende epgheen Indiaenschen bonde/ ober een bygghe van stroom gemaect/ ghe-
 legghen op 't water/ de welcke door; de lichticheyt van de materie niet te gronde en
 gaet/ende geeft een lichte ende sekere passagie. Dese Laguna magh 35 leguen langh
 zijn/ ende op son breedte 15 leguen: heeft Eplanden die eertijts bewoont zijn ge-
 weest/ ende bebouwt/ van legghen nu woest: daer waest in 't lack een seker sooyte van
 biesen/welck de Indianen noemen Torora, ende gebuycken die tot duplent din-
 ghen; want is hoel voo: de verckens ende peerden/ ende voo: de menschen selfs;
 maken daer hutten van/ ende vercken/ byanden die/ ende de Vros maken daer vast
 alaf dat si van noode hebben. Dese Vros is een gantsch bytael volcken/ soo dat
 so haer selfs qualijc voo: menschen houden: woonden op 't lack/en hadden daer ge-
 lijck heele doopen op bollschen ende blotten van dese Torora gemaect ende by den
 anderen ghevoeght; met de welcke so van plaats tot plaats byden/ ende soo haer
 wooningen veranderden; 't Water van dit lack en is niet heel bitter ofte brack/ge-
 lijck dat van de zee/ maer is soo dick ende troubel / dat het niet en deught om te
 dinken. 't Breynght twee sooyten van visch voo: in grooter menighe/waer van
 dreene genaemt wo: Suches, welcke visschen groot ende smakelijck zijn/maer sleg-
 matijck ende onghelonde om te eten. 't andere woorden genaemt Bogas, die
 ghesonder zijn / hoe-wel kleinder ende seer graetigh: woorden ghevangen/ende ge-
 drooght/ ende wijde ende breedte te koop gebuycht. Van water-vogelen / als gan-
 sen ende eendt-vogelen heeft men het gantsche lack ober groote menighe. Wan-
 neer de Indianen eenighe seerde ofte onthael willen gheben aen de ghene die door
 Chucuito ofte Omafuyo (welck de twee oebeten van 't lack zijn) haer passagie ne-
 men / soo vergaderen sy een groote menighe van blotten / die sy noemen Balsas,
 ende sieten een ringh in 't ronder/ ende besluypen ende verbolghen soo de gansen
 ende eendt-vogelen/ tot dat sy die met der handt grijpen/ende soo veel vangen als
 sy hebben willen. Dese maniere van jacht noemen sy Chaco. Na dat de water-
 losinghe eenighe 50 leguen verre gheloopen heeft / soo maectse een minder lack/
 welck sy noemen Paria, ofte oock de Aulagas; in 't welcke oock veel Eplandkens
 segghen/ ende men en weet niet dat het eenighe losinghe heeft: soo dat vele van ge-
 boelen zijn / dat het onder de aerde door-loopt/ ende son up: wateringhe neemt in
 de jupdt-zee: nemen voo: een argunent/ dat daer een seker arm van een rievier in
 zee loopt / daer men den oorsprongh niet van en kennt. Onrent dit lack heeft
 men veel bee/ insonderheyt van vercken/ die daer sonderlingh wel tieren / door; de
 voo: schieden Torora, daer dit bee seer veel van woest.

Acolla
l. 3. c. 16.

Het een-en-dertichste Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de landen ende volckeren ghelaghen langhs den
 hooghen wegh van Cuzco af tot de stadt LA PAZ. Van CHIQVITO
 ende de stadt NUESTRA SENNORA DE LA PAZ in CHUQUIABO.

VAN Haruncolla, daer top het in 't voo: gaende hebben ghelaten / treckt men
 langhs de selve hooghe wegh door; Paucarcolla, ende andere woon-plaetsen
 van de Collas tot Chuquito toe; welck is een van de principaelste ende volkomen-
 ste woon-plaetsen die in dit groote getweest woorden gevonden: en is de hooft-plaetse
 van alle de Indianen die den Spaerniaert heeft in dit quartier: de doopen van
 dese provincie woorden genaemt Xuli, daerle seggen wel 30000 Indianen woenen/
 met 3 schoulen van schuyten is een machtige rijcke plaetse: voo: Chilane, Acos, Ciega
 Pomara een machtige rijcke plaetse/ ende Cepita; 't volck heeft veel bee / insonder-
 heyt schapen/ ende overbloet van lijf-torcht / ghelijck men in die landen heeft: in
 de meesten deel van dese plaetsen zijn nu kercken by de Spaerniaerden ghebout:
 ende 't volck zijn nu veel Christenen ghetwoorden / insonderheyt de Heeren.

Herrera

Herrera seght/ dat Chiquito is ghelegghen naer 't nooyt-ooften/ moet nooyt-twelfen wesen) van de Stadt la Plata meer dan hondert leguen, aen den oever van 't groote sack Titicaca, ende dat het een wooninghe is van Indianen onder eenen Spaenschen Lieutenant Gouverneur/ ofte Corregidor, gelijk sp die noemen: ghehoort tot het Wilsdom van los Charcas: Naer 't leggen van die daer onlangs geweest zijn soo ist een Stadt van Spagniaerden/ onder een Gouverneur die jaerlijck booy salaris geniet sijn duplex ducaten, ende wel beertich duplex trecks van berckheyden toe-ballen.

Reffens het doyp Cepita loopt de Dessaguadero ofte water-loofinge van 't groote sack: de Ingas hadden in booy-tijden hier haer officiers die tribuut ontfinghen van 't volck welck over de bygghe passerden/ die hier was geleght/ in boegen als top in 't booyige capittel hebben verhaect. Wat booyder van dese Doypen is Guaqui ghelegghen/ daer de Koninghen van Peru haer palless hadden/ daer nu een kercke is geleght/ daer de jonge lieden in 't Christen-geloove worden onder-wesen.

Tiaguanaco en is gheen groote blecke/ doch is vermaert wegen de groote gebouwen die daer zijn/ welck een dingh om sien is: ontrent de principale huysen legghen een heubel/ welck op stercke muerten is ghemaect: ende wat booyder slaen twee stenen beelden van het maeksel van menschen/ soo scaep ghehouden ende ghesatoeneert dat sp wel by groote konstenaers schijnen ghemaect te wesen: zijn soo groot/ dat 't klepne reulen ghelijcken te wesen; ende hebben langhe kleedert/ van een gantsch ander maeksel als de Indianen ghewoon zijn te draghen/ met haer vercierselen op 't hooft: ontrent dese beelden slaet een ander seer oudt ghebout/ welck men by gebreck van onder-rechtinge niet en kan toeten/ by wat volck 't selve soude mogen gemaect zijn: daer en is nu niet van overigh als de muerten/ die wel sterck zijn/ en van so groote stenen op-gelegh/ dat het wonder is om sien: met meer andere antiquiteeten die hier in dese plaetse te sien zijn/ soo dat het een van de booymercke ende oudste ghesichten is van gantsch Peru.

Seven leguen van Tiaguanaco, langhs de selve wegh legghet het doyp van Viacha, ende men laet aen de slincker-handt legghen de doypen genaemt Cacayavire, Caquingora, Mallama, en ander dier-gelycke: ende daer ontrent legghen een plapn welck sp noemen Guarina, vermaert booy: een slaghe die de Spagniaerden daer onder den anderen hebben gheslagghen. Om van hier te trecken naer Ciudad de la Paz, soo laet men de Koninghlycke wegh van de Ingas legghen/ ende gaet naer een doyp/ welck sp noemen Laxa, een dagh-reys van de selve Stadt ghelegghen.

Meer.

De Stadt Nuestra Sennora de la Paz, ofte oock anders genaemt Pueblo novo, ende Chuquiabo, naer de provencie is ghelegghen in 't midden van Collao, hondert leguen van de Stadt Cusco, naer 't leggen van Herrera, dan Ciega selt maer wepnigh meer ofte min als tachtentich; ende tachtentich leguen van de Stadt la Plata; Ciega segghet neghentich, twee hondert ende stwintich leguen van de Stadt de los Reyes naer 't leggen van Herrera; ende tachtentich leguen van Potosi, ende 50 leg. van Oropesa, inde vallepe van Cochebamba. De Stadt legghet tusschen 't geberghe in een klepne vallepe/ daer goet water ende veel houts is te bekomen: de vallepe wordt ghenaemt Chuquiabo, ghelyck oock de gantsche provencie: daer zijn eenigh jarp-landen daer Maiz waest/ ende oock wepnigh fruyt-boomen: de booydere behoefden van sijt-tocht ende anders/ worden toe-geboert upt de warme ballen ende andere provincien daer ontrent. Daer loopt een klein rievierken by de Stadt van seer goet water. De provencie van Chuquiabo (segghet Herrera) welck in de Indiaensche spake is te segghen erfnis van goudt/ weghen seckere mijnen die daer worden gebonden/ is koudt landt ende booygh: het begint daer te reghenen in December, ende duert tot in Martio: van April tot in Augusto ist daer seer koudt ende bystigh/ soo dat de boomen ende krupden verbooyghen, de maenden van September, October ende November, zijn seer getempert/ ende de boomen botten ende geven haer loof/ ghelyck sp in Spagnien doen in de lente: daer en waeyt gheen

d. s. l. s.
c. j.

gheen windt die bestwaerlijk is/ ende de lucht is altyds wel ghetempert/upt-ghe-
nomen in de tijdt dat het daer koude maect/ dan is men daer ghequelt met ca-
sharren ende pijn in de zijde. De stadt is ghebout in een diepe valleij/ en half
legue in 't om-gaen/ black landt sonder heubelen/ doch aen de voet van het ghe-
berghet om 't beschut van de winden: heeft veel fonteynen van goet water: veel
werpden booz der schapen van de lande/ ende veel van Spargnien/ welck daer wel
toe-neemt: veel wijngaerden/ vijghe-boomen/ ozagnien/ limoenen/ qucen/ per-
ren/ appelen/ perlen ende andere vruchten meer: oock veel supcker-tiedt: de vruch-
ten beginnen te rijpen in Ianuario, ende de wijn woijdt gheperst van half April tot
het eynde van May. De in-woonders zijn van kleyn bernuft/ende kleyn-hertigh/
leuen licht/ ende vergetent weder alsoo licht: gaen nu meest gekleedt/ende hebben
't Chrijden-gheloof tamelijck wel aen-ghe-nomen. Twaelf leguen van de stadt
naer 't nooyden leght de groote Cordillera van de Ineru-berghen/ welck passiert
dooz 't herle rijck van Peru, van Cartagena af/ tot de strate van Magellanes toe.
Daer zijn seer goede goudt-mijnen: ende oock soudt-pannen daer 't gantsche landt
daer ontrent mede ghebient woijdt.

Vier-en-twintich leguen van de stadt la Paz, is een woon-plaetse van India-
nen die ghenaemt woijdt Copavacana, aen de zijde van de provincie van Chi-
quito, op een punt van het landt/ welck hem streckt in 't lack/ daer een beelde van
onse lieve vrouwe is in een kercken; welck mirakel doet/ naer het seggen van de
Spargnaerden. In de valleij van Caracato, welck is in dese provincie van
Chuquiabo, waeren onder andere de beste wijn-stocken van dit gantsche qua-
tier van Indien.

In den jare 1581 (seght Acofta) geschieden in dese provincie een wonder dingh: Lj. c. 16.
een groot deel van een doyp ghenaemt Angoango, daer Indianen woonden die
booz toebenaers vermaert waren/ slopte over hoop/ soo dat daer veel volcks on-
der versnooyde/ ende de aerde die neder-slopte/ liep ghelladigh vooxts wel ander-
half legue weeghs/ghelijck als oft 't water ofte ghelmolen was ware ghetweest: in
sulcker voeghen dat het een kleyn meychen ofte lack gantsch toe-slopte/ ende de
aerde bleef dese gantsche wegh langhs verstoppt.

Het twee-en-dertichste Capittel.

Vervolgh van de Koninghlijcke wegh tot de stadt LA PLATA; de
gheleghentheden van de selve stadt.

In 't booz-gaende Capittel hebben wy den Koninghlijcken wegh een werpnigh
laten legghen/ om te komen tot de stadt la Paz, om nu weder de wegh te vervol-
ghen tot de stadt la Plata toe/ sullen wy het herbatten aen de plaetse Viacha, daer
wy het ghelaten hebben.

Van Viacha komt men te Hayohayo, daer de Ingas een groot palles hadden.

Van Hayohayo komt men te Siquisica, welck is het uiterste van de Collas.

Van Siquisica komt men aen het doyp van Caracollo, welck zijn elf leguen
weeghs: ende dit doyp Caracollo licht op sekere groote blacke velden ontrent de
groote provincie van Paria, daer oock eenighe groote ghebouwen waren booz de
Ingas, Koninghen van Peru. De doypen van Paria legghen meest ontrent de wa-
terloosinghe van het lack/ ende eenighe een werpnigh daer van verscheyden/ als
Caponata, ende andere meer. Wat voojder als Paria, legghen de doypen van
Pocoata, Macha, Caracara, Moromotoi ende ontrent de Andes noch andere pro-
vincien ende volckeren.

De stadt la Plata is de voojnaemste van dese provincie; ghelegen op de hooghte
van neghentien graden by zuyden de linie/ naer 't legghen van Herrera; doch
alsoo Acofta ende Herrera heyde elders getuygen/ dat la Plata ende Porosi op een
hooghte leggen/ so meyne dat Herrera hem hier in de hooghte abuseret: ende op de
lenghte

lenghte van twee-en-seventich graden van den meridiaen van Toledo, hondert en vyf-en-seventich leguen van de Stadt Culco, naer 't zupden toe. Diego Fernandos seght hondert en tachtentich; maer Augustin de Zarate seldt maer hondert ende vyftich. Is ghelegghen in de provincie van Chuquisaca, (waerom de Stadt selfs oock wel Chuquisaca, wordt ghenamt) welcke is een vruchtbare landhouwe / ende seer bequaem om tartwe ende gerste / wijngaerden ende alderhande vruchten te winnen: daer is een ghetemperde lucht / naec dat Herrera upt Cieza ghetupghet in syn historie: dan in syn Descripcion de las Indias seght hy gantsch contrarie dat het een extreem koudt landt is / daer 't eer behoort de warm te wesen; want in hy hem selfen vergheet; want Acofta die verhaelt doo; een saecke die aenmerckens weerbijgh is; dat daere dese Stadt maect 18 leguen en seght van Potosi, en op een hooghde bp 3. de linie / daer soo grooten onderschept is tusschen dese twee plaetsen dat Potosi gantsch koudt / onvruchtbaer en droogh is; ende de Stadt la Plata daer-en-teghen wel ghetemperd / ende eer naer 't heet treckende; een seer ghe-noeghlijck / ende vruchtbaer gheweste. De Koninghlycke audientie van los Charcas houdt haer ordinairre residentie in dese Stadt; ende daer is een Cathedralekercke / ende eenighe kloosters van Dominicanen / Minne-broeders ende andere. De palen van de jurisdictie van dese Stadt strecken haer verre upt; ende daer loopen doo; dese provincie diversche riedieren van seer goet water; de volkeren die van oudts in dese provincie hebben ghewoont / worden ghenamt Charcas ende Carangues, ende waren stribbaere lieden. De Koninghen van Peru hebben hier van ouden tijden veel volcks beghen ghehouden om de silver-mijnen te ondergraven insonderheyt upt den bergh Parco ofte Porco, upt welcke mijnen men ghe-looft het meeste silver ghetrocken is gheweest / dat men in des schatten van de lngas heeft ghebonden / ten tijde doen de Spaegniaerden daer eerst in het landt quammen. Benessens dien zijnder noch andere mijnen ontdeckt ontrent dese Stadt; ende men houdt dat dit gantsch quartier vol mijnen is / ende niet dan minerael van silver / waer van dese Stadt oock den naem heeft gebouden: want de mijnen van Porco waren van groote apparentie; ende Hernando Pizatto hadde een mijne doen openen ende op-superen / de welcke in dien hy die behoofelijck hadde doen vervolghen / hem jaerlijcks hadt kommen upt-brenghen (naer de opinie van veel) twee hondert duplent ducaten / betaelende niet te min aen den Koningh syn behoofelijcke reestjen. In de limieten van dese Stadt woonen naer 't legghen van Herrera, wel acht hondert Spaegniaerden op haer landt-superen ende bouw-rijen / welck sy daer te lande noemen Chacaras; ende wel seftich duplent Indianen die tribuut betaelen / verdeelt in neghen-en-twintich Repartimientos, ghelijck de Spaegniaerden dat noemen. Alle zaden van Spaegnen willen daer wel voort-komen / ende men bindt daer seer veel silver-mijnen van seer rijk metael: soo dat de boeghers ende in-woonders van dese Stadt van de rijckste ende wel-baereste zijn van gantsch Peru.

Boven de dorpen ende plaetsen in het begin van dit Capittel verhaelt / soo behooren noch tot dese Stadt de dorpen van Totora, Tapacari, Sipisipe, Cochabamba, los Catangues, Quillanca, Chayanta, Chaqui, ende los Chicas, ende andere meer / de welcke alle seer rijk zijn: ende eenighe / als namentlijk Cochabamba, seer vruchtbaer ende bequaem om tartwe ende Maiz te zaepen / ende alderhande bae te werpen. Augustin de Zarate maect mede ghewaggh van Pocona, tachtentich leguen van Paria, ende beertich van la Plata.

In de vallepe van Cochabamba is een Stadt ghehout tot bp den Vic-Rop van Peru, Don Francisco de Toledo, welck sy noemen Oropeza; is ghelegghen van de Stadt la Plata twintich leguen; de in-woonders ghenennen haer met tartwe ende Maiz te zaepen; ende met bae te boeden.

Het dyp-en-vertichste Capittel.

Beschrijvinghe van de stadt POTOSI, ende de rijke silver-mijnen die in den bergh van POTOSI wierden ghevonden.

DE keijserlijke stadt (als de Spaegniaerden die noemen) van Potosi is ghelegghen op de hooghte van 21 graden ende twee derde by supden de linie / ghelyck Acofta ghetuygh; hoe-wel Herrera in syn Description de las Indias, seijdt op de hooghte van 19 graden / 18 leguen van de stadt la Plata, ende 8 leguen van de Laguna, die sy noemen de Aulagas, naer 't oosten / aen de voet van 't geberghte van Potosi, welck van dese stadt leght naer 't nooyt oosten. Daer woonen by de 500 (andere seggen wel soo veel duplende) huys-ghelinnen van Spaegniaerden / die haer werck maecten van de mijnen te doen bearbeyden / sonder de koop-lieden die gaen en komen om 't silver te verhandelen: ende wel by de 30000 Indianen die daer ordinaris reyssteren: hoe-wel het een stadt op sich selks is / soo en heeftse ghien Corregidor, als alleen die van de stadt la Plata; de Officiers van de Koningh woonen hier / ende syn schat-kiste woort hier betwaert weghen dese provincie / andere seggen dase een Corregidor op sich selks heeft welcks in-komen jaerlijcks soude wesen thien duplent pezos.

Het vermaerde gheberghte van Potosi (seght Acofta) is ghelegghen op de hooghte van 21 graden 40 minuten / soo dat het komt te legghen tusschen de Tropicos aen 't uiterste van de Torrida Zona; ende des niet teghen staende / soo ist boven maten koudt / jae kouder als oudt Castilien in Spaegnen / ofte oock Nederlandt / daer 't naer de hooghte des pools behooyde heet / ofte ten minsten gheteperst te wesen. 't Ghene het selve soo koudt maect / is dat 't landt soo hoogh ende verheven is / ende 't eenemaal om-banghen van seer koude ende onslapnige winden / insonderheyt van die sy daer noemen Tomahavi, die verholghen ende seer koudt valt / ende daer regneert in May, jun, jul, ende August. Den bodem daer ontrent is droogh / koudt ende seer onlustigh / gantsch barre / soo dat die geen vruchten booyt brengh / noch eenighe grappen / noch krupt; soo dat sy van naturen onbewoonlijck is / soo dooy de onghetepertheyt van de lucht / als de onvruchtbaerheyt van de gronde. Daer begeerlijckheyt van 't silver heeft ghemaect / dat dese plaetse beter bewoont is als eenighe ander plaetsen van Peru, ende doet de selve soo overvloepen van alderhande noodduyst ende leckernijen / dat men niets en soude konnen wenschen / ofte men salt daer binden: ende hoe-wel daer alles van buypen moet toe-ghewoert worden / soo staen de markten altdies vol fruchten / conserben / banquet / upt-nemende wijnen / sijden / ende ander verterelen / soo seer als in eenighe plaetsen ter werelt. Het kouleur van desen bergh treckt naer het doncker-ros / ende heeft een liefelijcke vertooninghe / ghelyck als een effen pavillioen / ofte suicker-boodt: sleet upt boven alle andere berghen die daer ontrent legghen. Is moepelijcken om op te klimmen / al hoe-wel men die te peerde kan op-rijden / komt boven punts ghewijs ende rondt toe / aen de voet is de selve wel een legue in 't omgaen / ende van den top tot aen de voet zijn selghien hondert ende vier-en-twintich ghemeene roeden / de welcke ghereduceert naer de mate van de Spaensche mijlen / sullen een quart van een legue upt-brenghen; aen de voet van desen bergh leght een ander kleyn berghoken / welck van de groote booyt-komt / daer in booytjden eenighe losse metaelen wierden ghevonden / die daer ghelyck in beursen wierden ghevonden / ende niet in valle aderen / waren seer rijk / doch niet veel normden die berghoken Guayna Potosi, welck is soo veel te segghen als de jonge Potosi. Aen de voet van desen kleynen bergh beginnen de wooninghen van de Spaegniaerden ende Indianen / die ghekomen zijn om den rijckdom van Potosi te bearbeyden ende upt te trecken. Wde vleecke magh by de twee leguen in het ronde hebben / ende hier is de grootste toe-loop van volck van gantsch Peru.

De mijnen van dit gheberghe en zijn niet bearbejpt ghelweest ten tijde van de In-
gas Koninghen van Peru, eer de Spaegniaerden daer quamen / hoe-wel sp niet
verre van daer de mijnen van Porco hebben doen graben / welck maer ses leguen
van Potosi legghen; d' oo:sake moest wesen / dat sp daer gheen kennis van en
hadden: nochte naer dat de Spaegniaerden daer ghekomen waren / en heeft men
daer gheen kennis van ghehad / boo: dat sp daer bp de 12 jaren in Peru waren ge-
weest. Dese mijnen wierden bp ghebal ghebonden boo: een Indiaen / ende quam
soo epndelijck tot kennis van een Spaegniaert met namen Villaroel: die neffens
Guanca een Indiaen / de eerste twee mijnen boo: hem dede registreren in den jare
1545: waer van de eerste wo:dt ghenacmt la Rica, ende de andere Veta de Diego
Ceneno. Niet langhe daer naer werdt daer noch een ader ontdeckt / welck sp
noemen del Estanno, van het tin / welck seer rijck is upt- gheballen / hoe-wel seer
moepelijck om te bearbejden / om dat het metael soo hardt was als vier-steen;
daer naer in de maent van Augustus des selven jaers vijftien hondert ende vif-
en-vertich wierdt gheregistrert de ader die sp noemen Mendiera; dit zijn vier de
principaelste aderen ofte vetten van Potosi. Van de rijcke ader / welck de eerste
is die ontdeckt was / wo:dt ghesepdt / dat het metael de lenghte van een spieel in
de hooghe ober-epndt stont / in de maniere van een rodes-steen / van den bodem
des aerdt-rijcks verheven ghelijck als eenen hanen-kam / hebbende dyp hondert
voeten in de lenghte / ende dertien in de breedte: ende willen leggen / dat sp soo ont-
deckt ende ontbloedt is gebleven van de tijdt van de lundt- vloedt / hebbende als
een harde partije de kracht van 't water weder-staen: Ende 't metael was soo rijck /
dat het wel half silver was / ende heeft soo vervolgt in rijckdom tot de vyftich
ende sestig bademen diep / daer 't begon op te houden. In deser boeghen wierde
Potosi eerst ontdeckt / de booghemichheit Godes gheopdruwert hebbende / dat de-
sen grooten rijckdom soo langh verbo:gen soude blijue / ende tot wel-standt ende
gheluck van Spaegnien eerst ontdeckt worden ten tijden dat de Keyser Carolus
de vijfde het Keyserdom ende de Koningh-rijcken van Spaegnien ende Indiers
besat. De ontdeckinghe van de mijnen van Potosi boo: gansch Peru, ruchtbaer
ghetwo:den zijnde: soo zijn daer terstont veel Spaegniaerden naer toe ghetroc-
ken / ende bp-naer alle de in-woonders van de Stadt la Plara, welck achtien leguen
van Potosi is ghelegen / om daer mijnen te bekriggen; ende daer was insghelijcks
een grooten toe-loop van Indianen upt alle provincien / ende insonderhejpt de
Guairadores van Porco, soo dat het in korten tijdt de bewoonste plaetse wierde
van gansch Peru. Den rijckdom van de rijckste silver-mijnen / daer men in boo:-
tijden heeft weten van te sp:ken / en is niet te vergelijcken bp den rijckdom van
dese mijnen van Potosi; want naer dat blijckt bp des Koninghs boecken ende re-
gisters van 't contractie-juys ober die plaetse / ende naer dat oude ghelooft-weerdighe
lieden verhalen / ten tijden dat den Licenciaer Polo daer goubernerde / (het
welck al langhe jaren is ghelweest naer de eerste ontdeckinghe) soo wierden daer
alle later- dagen aen-gehejacht om te quinteren (dat is / het recht van de Koningh /
ofte de vijfde penningh af te trecken) hondert ende vijftich / ende oock twee hon-
dert duplent Pezos, soo dat de vijfde penningh boo: de Koningh; alle tweeke be-
liep dertich ofte veertich duplent Pezos, ende alle jaer anderhalf millioen ofte twep-
nigh minder. In boeghen dat naer dese reekeningh alle daegh upt dese mijnen
wierden ghetrocken dertich duplent pezos, ende ses duplent boo: den Koningh.
Daer is noch een ander saecke die bp-gehejacht kan wo:den om den rijckdom
van Potosi te verstaen; dat dese rekeningh alleen is ghemaect van dat silver /
welck te boo: schijn wo:dt ghejacht om ghemectt ende ghequintert te wo:den;
wefende een kennelijke saecke in Peru, dat van ober lange tijden in dese Rijken /
't silver welck sp noemen Corriente, ofte ganckbaer / niet ghemarkt ofte gquint-
teert en wo:dt / soo dat de ghene die de ghelegentheit van dese mijnen wel kennen /
beslupten / dat in die tijden den meesten deel van het silver / welck upt de mijnen
bara

van Potofí wierdt ghetrocken / ongherquintert bleef / te weten / al 't filber dat on-
der de Indianen ende Spaegniaerden ganchbaer was / ghelijck ick hebbe gezien
't selve als noch gheb: upckelijck te zijn in mijnen tijde. Zoo dat men licht gheloo-
ven magh / dat wel een derde deel / ende moghelijk wel de helft van 't filber niet te
voo: schijn en wo: de gheb: acht ofte ghequintert.

Daer is noch een ander aen merckunghe / dat Plinius verhaelt van de mijne van
Babelo, dat de selve wel vyfthien hondert passen wierdt bearebepd / ende daer alle
de spatie seer ghequelt wierden van 't water / welck een groot beletsel geeft. Daer
dese mijnen van Potofí, hoe wel der selver sommighe wel twee hondert bademen
diep komen te gaen / en hebben nopt water vernomen / welck het grootste gheluck
is van desen bergh: nademael de mijnen van Porco: welcke anders van ober rijk
metael zijn / heden-daghs wo: den naer-ghelaten te graben / doo: het ongemack
van 't water / daer aen-ghelomen zijnde: want de tobben te houwen / ende het
water upt te halen / zijn twee onderd:aghelijcke lasten / ende het rene is ghenoech-
jae te veel. In somma / de Koningh van Spaegnen krijght jaer doo: jaer een
miljoen van de quintos alleen van 't filber van Potofí: verhalven noch de andere
rijckdommen van het quic-filber / ende andere in-komsten van des Koninghs
tollen / welck mede een grooten rijckdom is. Zoo dat de reekeninghe ghemaect
zijnde doo: erbaren lieden ten tijden van den Vize-Rop Don Francisco de Tolé-
do, is debonden dat tot den jare 1574 daer te Potofí waren ghequintert ses-en-
seventich miljoenen: ende lints die tijdt tot in den jare 1585 inclus / wo: de by des
Koninghs registers bebonden dat daer noch vijf-en-dertich miljoenen ghequin-
tert zijn. Ende lints die tijdt is daer noch meer rijckdoms upt-ghetrocken: want
ghelijck de selve Acosta verhaelt / in den jare 1587 quamender in bejde de vloren
van Peru ende Mexico elf miljoenen / waer van by-naer de helft den Koningh
roe-quant / ende de twee derden waren wel upt Peru ghekomen. Op souden
hier upt Acosta by-voeghen de maniere van 't filber te bearebepden / dan om niet
te loopen bukten de limieten van ons propoos / soo sulken top den seker verstandende
tot Acosta selfs.

Acosta
l. 4. c. 13.

Alsoo het minerael van 't filber om het quic-filber te beter naer hem te nemen/
ghemalen moet wo: den: ende in Potofí ghemeynlyck anders gheen water en is /
dan dat van den reghen voer-komt / ende dat voo: nementlycken in de maanden
van Decem:ber, Januari:us ende Februari:us, soo hebben sy daer secker lacken ofte
staende poelen ghemaect / die omkrent seventien hondert toeden in het om-gaen
zijn: ende by badem diep / sulcke zijnder seben met haer verlaten ende sluyfen / die
sy openen als sy willen malen / ende als dese lacken wel vol ghereghent zijn / soo
duert het malen ses oft seben macnden. In de vallepe van Tarapaya, welck leght
by oft vier leguen van Potofí, zijn noch ander water-molens / alsoo daer een
riebiere doo: loopt. Aen 't eynde van dese vallepe heeft men een lack / soo rondt oft
met een passer getrocken waer: ende hoe wel het landt daer 't upt-komt / seer koudt
is / soo is des niet teghen-staende 't water van dit lack seer heet: plaatsen daer dicht
aen de kanten te baden / want komende wat meer naer 't midden toe is de hitte
onderd:arghlijck. In 't midden van dit lack maect het water een op-lijghende
menen / ende lievent water / van meer dan twintich voeten in 't begryp / aldaer
den oo: sp: ongh ende op-komde van 't selve lack is: ende hoe wel sy op-komde
soo gdoer is / soo en siet men nochstans 't selve lack minnermer vermeerderen / ofte
vermindet / hoe wel men daer een canael heeft m: ghetrocken / om secker wa-
ter: molens tot het stampen van 't filber te doen gaen.

l. 3. c. 16.

Des leguen van de kaden ende mijnen van Potofí, op den wegh naer de haven
van Arica tot / is gheleggen den bergh Poreb met de vermaerde filber-mijnen / twee
leguen van 't kleyn lack / welck sy noemen des Aulagas ofte Paria, welck is een
oude ghelegentheyt van filber-mijnen die by de Koninghen van Peru vanouden
tijden zijn onder-graben / ende upt de selve honte men voo: seker gesjaelt te wesen

de groote menigheit van silver/ die by de Spaegniaerden onder de Indianen ende in de schatten van de Ingas, ende insonderheyt in de tempelen van Cusco, ende elders is ghebonden: ende noch by de Spaegniaerden is upt de selve mijnen veel silver ghetrocken/ tot dat den grooten rijkdom van Potoli dese mijnen van Porco, ghelijck verdupliert heeft / ende minder doemachten.

1562

Het vier-en-dertichste Capittel.

Beschrijvinghe van de havenen, reeden, kaben, ende rievieren op de zee-
kuste van LOS CHARCAS, ende de streckinghe van de selve kust.

Op de kust van de audientie de los Charcas, de welcke begint aen de rievier van Nombre de Dios, ofte Tambopalla, sijn de naer- volghende havenen/ reeden/ punten ende rievieren: Eerst 10 leguen naer 't zuyden van de booyz. rieviers Tambopalla sleet een punt in zee/ wel een legue verder als 't ander land/ waer op 3 klippen leggen, ende ontrent een legue by zuyden 't selve punt heeft men een goede haven/ de welcke men noemt Puerto de Ylo, ofte Hilo, neffens een rievier/ op de hooghte van 18 graden ende 30 minuten; ofte 20 minuten/ ghelijck als Pedro de Ciega die selt: dan volghens sijn opghen reeckeningh/ kan maer 18 graden halen. De kust streckt van hier nooyt- west ten westen ende zuydt- oost ten oosten/ is weten van de hooghte van achtien graden tot de hooghte van achtien graden ende dertich minuten by zuyden de linie / naer 't legghen ende bevindinghe van de Engelsche / ghelijck dan Pedro de Ciega booyt- noemt / mede seght dat sy van Puerto de Ylo booyt streckt zuydt- oost ten oosten.

Engel-
sche vo-
ragie.

Seven leguen van Puerto de Ylo, meer naer 't zuyden leghet een bergh welck de Spaegniaerden noemen El Morro de los Diabolos; welck is een ronden heuvel: ende vijf leguen booyt-der is een kleyn rievier van goet water; ende thien leguen booyt-der van dese rievier zuydt- oost ten oosten leghet een andere hoogen bergh/ ende daer tgen ober een Eplandt: ende daer by leghet de haven van Arica op de hooghte van 19 graden ende 20 minuten / als Herrera ende Pedro de Ciega die stellen; maer de beschijver van de vopagie van Sir Francis Draeck seldt Arica op de hooghte van 18 graden ende 30 minuten/ ghelijck oock doet den schryver van Thomas Candisch vopagie / ende Thomas Fuller in sijn memoirael. Olivier van Noort seldt die op de hooghte van achtien graden ende dertich minuten; soo dat naer dese laetste bevindinghen dese haven op de hooghte van achtien graden ende een half / ofte twerpigh minuten meer behooft ghelield te worden.

De onse die daer getweelt sijn in den jare 1599 getuygen dat Arica maer een in-
wijck is/ gheen haven egentlijck/ maer wel een reede/ die beschut is booyt- de zuyde-
lijcke / oostelijcke ende nooyt- delijcke winden/ maer niet booyt- de westelijcke: daer is
schoon ancker- grondt / ende is licht te kernen; als ghy van by zuyden komt / soo
openbaert hem enen hoogen witachtighen hoerck: daer leghet een kleyn Eplande-
ken ofte klippe dicht by: dit is de zuydt hoerck van Arica, daer om- komende / siet
men stracks 't bedeken: men heeft daer niet te schoutwen/ dan dat men boven water
siet/ ende heeft een black strand: booyts hebt ghy aen de nooyt- zijde een black punt
by 't water henen / ende leegh black landt dat streckt ontrent nooyt- west op / soo
verre als men sien kan/ booyts te landt- waert in van dit blacke landt komt hoogh
landt/ ende is seer kennelijck: sy waren met de sloep dicht onder Arica, ende lagen
dat daer geschut lagh op dyp plaatsen / heel leegh neffens 't water / met 't welcke sy
seer verre konden toe- recken. De plaats en haven is 70 leguen van Potoli, naer
dat Acosta ghetuyghet. Sir Francis Draeck wende in de zuydt- zee/ quam met sijn
schepen in dese haven/ ende vondt daer dyp batcken leggen/ sonder eenigh volc daer
op/ de welcke sy plonderde/ ende vondt in een van dese batcken 57 woeggen silvers/
die elck ontrent de 20 pondt woeghen; naer sijn ghetuygenis / soo en waren in de
stad maer twintich huysen; dan andere segghen dat daer wel hondert huysen
sijn:

l. 4. c. 41.

zijn: ghelijck wel te ghelooven is / siende den grooten handel die daer valt; want woort gheshouden voort een van de beste havenen van de zuyd-zeernde alle siluer dat van Potosi komt / woort hier gescheept om naer Lima gevoert te worden: ende alle de koopmanschappen worden hier ontladen om oer landt naer Potosi, ende die ghetwelken ghebrachte worden.

Van Arica loopt de kust (naer vleggen van Pedro de Ciega) zuyd-zuyd-west 9 leguen, alwaer een riviere in zee loopt / die sy noemen Pizagua. De onse die hier waren inden jare 1599. stelden op de hooghte van negenstien graden ende ettelijcke minuten een in-wijck achter eenen hoek / gelijck een halve cirkel / seer hooghe ende slepe gronde / sonder voer- brandtende ontrent de twintich graden / een doypken welck sy noemen Hickahick, waer al do; landt ontrent is met weynigh groente; ende soo voorts op de twintich graden ende dertien minuten / al seer hoogh landt streckende noort-noord-oost ende zuyd-zuyd-west / ende oock noort ten oosten ende zuyd ten westen; ende daer by een kael ende bar sandigh Eplandt; daer niets op en was. Olivier van Noort stelt Pizagua op twintich graden. Van Pizagua rekent men tot de haven van Tarapaca, op de selve kouts / vijf-en-twintich leguen; ontrent dese haven seght een Eplandt ontrent een legue groot / ander-half legue van roaste landt / welck een bape maect daer de haven is ghelegen / op de hooghte van een-en-twintich graden by zuyden de linie.

Van Tarapaca tot Punta de Tacama, zijn vijf leguen op de selve streck / ende sesstien leguen voert Puerto de los Moxillones, op de hooghte van twee-en-twintich graden ende dertich minuten; al dese kust is seer hoogh landt. Tusschen beyden dese twee plaetsen heeft men de riviere Pica; ende de riviere de la Hoya; de welcke Olivier van Noort, noemt Rio de Loa, ende stekse op de hooghte van twee-en-twintich graden / ende seght dat daer arm volckeren woont / die niet en deen als visschen; ende voorts de riviere Montelo.

De onse die hier waer in den jare 1599. stelden hier ontrent op de hooghte van twee-en-twintich graden ende vijf-en-dertich minuten den hoek van Agama, ende om den hoek een schoone bape, wasse landt is hier slegt ende effen. Dese selve stelden vijf mijlen voert zuyd ten westen ende zuyd-zuyd-west Morro Moreno, daer seght naer haer bevindingen een Eplandt secht voort een in-wijck / welck een schoone haven maect / besloten ende beschut voort alle winden / ende is diep in't in-komen van by zuyden vijf-en-twintich baden goede gront; daer wel 100 schepen mogen in leggen ende is goet om in te zeplen / voort dien daer niet te mijden en is / als t'gene men liet; dan daer en is noch versch water noch houdt se bekomen / want 't is een bar ende onburchbaer landt. Dese Morro Moreno woort oock ghenaeemt Punta de los Farallones; Candisch in syn vopagis / ende Fuller in syn memoriael / als oock Olivier van Noort, stelden die op de hooghte van dyp-en-twintich graden ende dertich minuten / ende segghen dat het een goede haven is; daer seght een Eplandt voort / ende men kan langhs beyde de zijden van 't Eplandt in komen: daer woont seer arm ende secht volckeren / die seer miselabelijck leven / ende eten niet dan rautu visch / ende moeten daer van noch tribuyt betalen aen de Spaegniaerden / voort de welcke sy seer betveest zijn. Sir Richard Hawkins seght dat die volck van Morro Moreno 'tveerdelijcke volck is dat sy opt sagh / die niet menschelijck hebben dan de geslachte en spake: zijn uper-maten goede swemmers doch als de water-honden / blijven langh onder water / ende halen 't zoud-water in / dat schier ongelooftijck is. Voert naer 't zuyden naer 't segghen van Herrera, seght la Quebrada, ende Punta Blanca ende Quebrada Honda; ende de riviere Santa Clara, welck is dertich leguen van Copiapo, daer dese kust epndicht / ende die van Chile begint.

De onse / als voert / stelden twee mijlen van Morro Moreno een hoek, ende naer 't zuyd-zuyd-oosten een kleyn havenjen daer dyp ofte vier schepen soud en komen leggen: heeft goede ancker-gronde; men seght achter een Eplandeken / welck sy noemen Isla de Guana; daer is 15 ende 16 baden diepte / en daer legt zout hoogh in

't landt daer geen water van de zee by en komt / dan is moerpeligh / ghalen. dit zoudt is recht als dat sp in Polen hebben; is dat landt / daer gras noch loof en waelt: daer is een in wijck / streckende nooyt- nooyt- oock in / tot sommighe plaatsen wel ander-half mijle wijt / ende oock een mijle / ten lesten ronds toe.

Voorts soo sullen sp een Eplandt de Lobos, ende daer by hoogh en diepl landt / sonder voert- strandt / daer sp gheen gront en konden werpen; was al dat als het vooz- gaende; noemen hier een hoek van Michel Diaz, ende by leguen vooyder Cabo de Lopez: ende ghebricken dat 't landt voorts tot Chile toe / een barre con- treye is / daer loof noch gras en waelt: doz / klippigh landt / aen de water- kandt diepl / sonder voert- stra- dt / ofte eenighe passagie om te gaen.

Het vijf- en- dertichste Capittel.

Beschrijvinghe van de binnen-landtsche provincie, ende de stad
SANTA CRUZ DE LA SIERRA.

O Men eynde te maerken met de beschrijvinghe van Peru. soo sullen wy hier noch by- voeghen de ghelegenheyt van een binnen-landtsche provincie / welck aen dese landen van Peru wo:dt gherekent te behooren; welck naer de stadt die daer by de Spaegniaerden is gheleyght / nu o:rdinaetlyck wo:dt ghenamt Santa Cruz de la Sierra.

Dese stadt Santa Cruz de la Sierra is ghelegghen / naer 't segghen van Herrera, hondert leguen van de provincie de los Charcas, naer 't oosten toe / in de weegh welck men nemt van de Charcas, naer de stadt Asuncion, in de provincie van Rio de la Plata; tusschen welcke men reekent / naer des selfs segghen 300 leguen weeghs; heeft een Gouverneur op hem seiven / de welcke daer ghedelt wo:dt dooz den Dire- Koy van Peru, ende behoort mede tot de Diocese van de provincien de los Charcas, ende daer is een klooster van Monniken / die sp noemen de la Mer- eede. Dese stadt is ghelegghen in een landbouw / de welcke ghebreck heeft van wa- ter / hoe- wel sp daarom niet en laet byschijdaer te wesen van koozn / wijn ende Maiz. De stadt is gheboort aen de voedt van 't gheberghe / op een black veldt: ende van daer voorts beginnen de berghachtighe ende boghe plannen; de huppen zijn ten deele ghedeckt met bladeren van de palm-boomen. Heeft een beek / welck voort- komt uyt sekerre rotsen / ende loopt in een lach / welck vier leguen van de stadt is ghelegghen / daer veel bishj uyt op- komt naer de stadt toe / welck seer soets ende smaackelijcke bishj is.

Daer wassen veel bychten van die landen / gelijck daer zijn Platanos, Guayabas, Pinnas ende Granadillas, Ambabayas, Laniomas, Tucumay, welcke alle seer goede / soete en smakelijcke bychten zijn. Daer wassen sekerre palm- boomen die bychten geven / van de welcke oock seker meel wo:dt getrocken / welck seer veel ende goet voetsel geeft. Van de bychten van Castilien heeft men daer d'uyden / meloenen en veel bygen: van de boomen en zijn niet durabel / ende de granaden ende quene en twillen daer niet wel wassen: noch oock 't koozn / hoe- wel men geloof dat het beter soude wassen in 't landt van de Chiquitos, (welck een gedeelte is van dese provin- cie) dooz dien daer blake velden zijn die samedijc wel van water vooz- sien zijn / en dat het daer konidt ende warm weder maecht / naer de verscreyden saploenen: Het Maiz waelt daer wonderlijcken wel / ende gheeft gemeynlijcken hondert vooz een.

Eertijds seefden de in- gheboorne van dese provincie in huppen van aerde ende sijck ghemaeckt / ende vergaderden het reghen- water in pocken oft pannen / tot haeren d'ranck / ende slozden oock wel sommiges weeghen ghebreck van water / ende sloeghen malkanderen oock doot om 't waters wille.

Dese Indianen werden seer ghequelt ende verbolghet van een andere natie van Indianen / welck sp noemen Cheriguanaes, welcke haer ghebueren waren: ghe- lijck oock van de Titanes de welcke vijf- en- dertich leguen van Sta Cruz, woonen in

in een goede ende vruchtbare landbouw. In die lande van de Titanes bindt men
mijnen van koper / loot ende oock Silber.

De natie van Indianen welck men noemt Chiquitos, is een goet ende stijde, d. 2. l. 4.
baer volck / ende arbeydsaem: sp bergaderen veel Maiz, boonjens ende andere c. 10. 12.
dierghelycke vruchten / ende versamelen oock veel cotton; haer vrouwen gaen ge-
kleeft: sp ghebruycken sennighe krupden om haer pijlen daer mede te vergiffr-
gen: veel van dese Indianen / ghelyck oock mede van de Cheriguanaes, sijn met
goethept daer toe ghebracht / datse ontrent de Stadt Santa Cruz haer hebben komen
neder-laan; doo; dien de Cheriguanaes die in 't ghebrachte woonen / soo ghe-
ghen sijn tot het menschen-bleesch te eten / dat sp veel van dit volck verstanden.

De in-ghewoone van de lande ontrent Santa Cruz, en hebben niet allern veel
cottoens / maer hebben oock veel betwen daer sp de cotton mede betwen / als
swart / geel / roodt / ende oock blaewt; met seckere woortelen / ende oock met de
bladeren van een kleyn boomken / welck sp weten te sieden ende te bereyden / ende
maecken daer byskens af om mede te betwen / ende het booz; scheyden boom-
ken duert veel jaeren.

Acosta in syn vierde boeck van syn Historie Natural ende Morael, in 't derde
Capittel verhaelt / dat sp in dese provincie niet ghebruydt ende gheworden cotton
handelen onder den anderen / ghelyck men elders doet met guld.

In 't lande van de Indianen welck men noemt Paicanos, de welcke wel twint-
tich leguen woonen van de Stadt Santa Cruz de la Sierra, waflen seckere calabaf-
len die seer schoon sijn om aen te sien / ende soo groot / dat sommighe wel een vaertjen
ende meer naes konnen houden; sp ghebruycken die booz; kisten ofte kassen om
haer ghewaelt ende anders daer in te bewaren. 't Lande is seer heet / ende oock seer
koudt; de koude begint daer in Mayo, ende duert tot 't begin van Augustus, ende
pleeg; by wijlen ende op sommighe jaren soo extreem koudt te wesen / dat de cot-
toen-boomkens verbyelen / ende men heeft ghelien dat de boomen die sp noemen
Ambalbas, tot de woortelen toe verbyelen; dese schade lijden sp mecken tijdt by de
supden-windt / die daer waert van half Junius, tot het eynde van Julius, de meeste
hiere hebben sp ontrent kerstmis. 't Begint daer seer te reghenen ontrent St Fran-
ciscus-dagh; haeren principalen jaer-tijdt is ontrent Alder-heylighen / ende
haeren oegh in het eynde van Maert. In de tijdt van de reghenen / pleeg; 't reysen
albaer ober land belet te worden doo; het op-waeren van de rievieren; ende doo;
dien de weegh welck doo; een bosch van palm-boomen (welck wel vier dagh-rey-
sen duert) ghelegghen is / almoet alligh woort / ende diep; dit palm-bosch heeft syn
begin vijf-en-twintich leguen ter men aen de Stadt Santa Cruz komt; ende ter
contrarie / soo en woort dit land niet bequaemlijcken bereyft in de maendt van
Junius tot in October toe / doo; 't ghebreck van water / soo dat daer vele in die tijt
reysende van doot sijn ghescheyden; ende andere om die te ontgaen / draghen 't wa-
ter met haer in calabassen.

Te Santa Cruz ende in de plaetsen daer ontrent / waelt veel supker-riedes / welck
sp daer planten / ende kan veel jaren dueren; maecken daer goede spijpe van / ende
oock uper-maten goet supker. In een dellinghe niet verre van de Stadt / is me-
nighe van kleyn wilde; veel koepen / wilde betckens; menighe van perdyssen /
pauwen / faisanen / papegaeyen / ende ander ghevogelte: daer sijn veel schild-
padden ende dierghelycke dieren; oock eenighe schadelijcke / als beysen / ende veel
woerde tigren; oock slanghen / ende andere sennighe dieren. Daer waelt oock seer
schoone ende groote Cannastola: Caroben in abundantie; Guaiacan ende an-
dere medicinale boomen.

Alle 't volck van dese contreyen sijn nederigh ende dom / ende gantsch niet loos;
waren eertijds af-goden dienaers / van sp hebben nu 't Christen-gheloove wel be-
ginnen aen te nemen: syken de Diaguiten tale / de welcke ghemeyn onder haer-
heden is / hoe-wel sp noch vier bysondere eyghen talen onder haer-lieden hebben:

Sp kleeden haer te boxen met de beeren van de Strups-bogghelen / die sy daer veel hebben ; dan sints de Spaegniærden haer gheleert hebben de cottoen te habenen/ soo ghebeyucken sy die nu tot haer kleedinghen; ende zyn groote handelaers / doch al by manghelinghe.

Doo; dese provincien is eerst ontdeckt de onderhandelinghe tusschen de landen van Peru, ende die van Rio de la Plata, in den jare vijftien hondert ende acht-en-veertich / doo; een Spaegniærde met namen Nuño de Chaves; 't volck van die concteypen werde by hem ghenamte Taguamacis.

Veertich leguen van dese stadt naer het oosten toe/ leght de provincie van Ytatin, daer veel mijnen worden ghevonden van diverse metalen.

Ontrent Sanra Cruz zyn noch eenige andere provincien ende volkeren gheleghen/ gheslyck als daer zyn de Chivichicocis, los Moxos, Cheriguanaes, Tiplones; ende de Spaegniærden hebben eertijds hiet noch ghesadt een stadt die sy noemden la nova Rioja, ende een vleske/ welck sy noemden la Barranca, de welke by de Wilde van dat quartier/ende namentlyck de Cheriguanaes, gancklych ghebestruert zyn/ ten tijde dat Conde de Neyva, Vice-Kop was in Peru; gheslyck oock de Loochtyeden Nuño de Chaves, die 't gouvernement van die provincien in recompenst van synen dienst in 't binden van desen toegh/ hadde bekomen; van een Cheriguanaes seer verraderlyck is doot-gheslaghen gheweest. De vo:derre gheleghentheyt van die gheweste/ sal oock aen-gheroert werden in de beschryvinghe van't gouvernement van Rio de la Plata, also dese landen met den anderen confineren/ ende de provincien van Sanra Cruz de la Sierra een doo;tocht gheven/ aen de ghene die upt de provincien aen de Paraguay ende Parana gheleghen / willen naer Potosi ofte eenighe andere quartieren van los Charcas.

BESCRHIL-

Sierra Nevada de los Andes.

Chucuito

Val de Copayapo

Val de Guasco

Val de Chile,
Val de Quillota

Mapocho

Lago de Maipo

PROMAUCAS

I. Totoral

I. de San Juan

I. de San Pedro

MAR DE CHILE

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het elffte Boeck.

CHILE.

Het eerste Capittel.

De generale beschrijvinghe van de provincie van CHILE. -

Et Gouvernement van Chile, absolutelijck ghe-
 nommen/ streckt sich /naer't leggen van Herrera) van de uperste
 frontieren van het Koninkrijck van Peru, tot aen de strate van
 Magallanes, en heft in de lenghte van het nooyden tot 't supden/
 beginnende van de valleje van Copiapo, welck leght op de
 hooghde van 26 graden by supden de linie equinoctael / 500
 leguen, ende in de breedte oost ende west/ van de supdt-zee af tot de
 nooydt-zee toe/ van 400 tot 500 leguen, al meest landt dat noch te bezeydigen ende
 te conquesteren is/ toozende allenskens smaller ende smaller naer de voorsz. strate
 toe/ al waer het maer 90 ofte 100 leguen breedt is: Maer de provincie van Chile
 strictelijck ende eghenelijck ghenomen/ tooz soe vele daer woon- plaatsen by de
 Spaegniaerden zijn gheleght/ en heft maer in de lenghte langhs de kust van de
 supdt-zee by de dyp hondert leguen, ende in de breedte stwintich/ ende oock wel
 minder/ van de selve kust af tot aen de Cordillera van het hoogste gheberghe-
 te/ welck sy noemen de Andes; welck zijn eynde neemt aen de voorsz. schreden
 strate van Magallanes, ende loopt langhs ende dooz dese provincie van Chile,
 seer hoogh/ ende by-naer altijds met veel sneutus bedeckt. Augustin de Za-
 rate seght dat Chile in de Peruansche tale betreckent koudt/ ende dat dese provin-
 cien de naem daer van hebben om dat men dertwaerts crecht dooz een seer kou-
 de wegh.

Het landt van Chile is meest black/ immers sonder merckelijcke hooghte/ upt-
 ghenomen daer 't geberghe van Peru af-komende/ welck sy noemen la Serrania,
 dooz passert: welck hier maer 2 ende 3 leguen van de zee-kust en loopt en op som-
 mige plaatsen oock wel tot aen de zee toe. De temperatuere van de lucht/ dooz dien
 dit landt gelogen is byten den Tropicus Capricorni, is wat verscheyden/ naer de
 verscheyden hooghten van den Polus Antarcticus, ende alsoo 't gelegen is by-naer
 op de selve hooghte van den supdt-pool/ ghelijck als Spaegniën ghelegen is van
 den nooydt-pool/ soo heft het sijn somer als 't winter is in Spaegniën/ ende te
 contrarie sijn winter als het somer is in de landen van Spaegniën: In voeghen
 dat in de vooz. sepe provincie van Chile, de wateren ende den reghen seer over-
 bloedelijcken met de koude aen-komen/ ten tijde dat de son van dese quartieren
 begint af te wijcken/ 't welck gheschiedt van het eerste van April, tot upt-gaende
 September; ende de waterte ende d'vooghten komen weder/ wanneer de sonne
 haer weder komt te gemaeken. Byt welcke ooslaecte 't selve landt/ soo wel in de
 vruchten van de lande/ als mede in de vernuten van de in-gebooyne/ veel naerder
 ower een komt met de conditien van de landen ende volckeren van Europa, als
 wel eenighe andere landen ende volckeren van Indien boen. Welende een landt
 dat van sich selven vruchtbaer ende frisch is/ ende daer alle vruchten ghelijck in

pp

Spaegniën

Spaegniën wel booyt-komen; welck koozn ende wijn geest in overbloet/ en oock veel schoone weyden ende bee heeft. Is een gesont ende wel getempert climaet/zusken heet ende koude/hebbende natuerlycken somer ende winter. Haer lente begint in September, haer somer in December, den herbst in Martio, ende de winter in Junio; den langhsten dagh is die van St Lucie, ende de kortste van St Barnabas. Doch so is de warmte in Chile grooter als de koude: ten blijrent ofte hondert daer niet veel: in eenighe vallepen valt op sekeren tijt soo machtigen dauw/ dat de selve sijt ende vergaderd wozyt als supker/ende wozyt seer gesont gehouden gelijck als de Manna. De boechticheyt van dit ghetwete is sulcks/ dat het gras 't gantsche jaer doo; groen blyft/ ende de boomen die in't gheberghte staen/ behouden haer bladeren: de weyden/ de sacht/ ende de visscherije in de zee ende de riebieren zijn grimeyn/ doo; soe-latinge van den koningh van Spaegniën; ende men geest daer den rep-scende-man van d'een betwoont quartier tot 't ander de kost om niets. In 't gantsche rijck van Chile bindt men een soorte van tamme ende oock wilde schapen/ van maectsel bp-naer als de camelen/ upt-gnommen datse geen bule en hebben op den rugge/ veel grooter als de schapen van Spaegniën/ ende oock hoogher/hebbende 't lyl ghemeynlijck een Vara ofte Spaensche elle langh/ en den hals b:p viertendel van gelijcke elle/ den oppersten muyl ghespleten/ doo; welcke klove sp haer schuyt upt-smijten tegen de gene daer sp op vergrammen: haer bleefsch is wat d:zooger als dat van de spaensche schapen: haer boedsel is gras/ ende zijn doo; gaens wit ofte swart van kouleur/ ende oock eenige alch-graen. De wilde ofte brugh schapen zijn rofsachtigh van kouleur/ byandigh ende glinsterende root, sachte/ lange ende blinckende wolles/ ende van onghelijck meerder woerde als de wolles van de Spaensche schapen: want de vacht gelde wel een ducate/ ende 't schap 4 ofte 5 ducaten/ daer de Spaensche schapen maer en gelden 12 realen/ ende de vacht een reael. Daer wozyden van de wolles van de selve schapen/ lakenen ghemaeckt/ die een luyffer hebben als de kamelotten: men leydt dese schapen bp de ooyen/ in de welcke sp een gat hebben daer men een koo; de doo; sterckt/ ende daer bp treckende/ leydt men de selve daer men wilde: anders sog zijnde/ soo loopens seer/ insonderheyt de wilde/ die soo snel ofte sneldeet loopen als een peerdt. St Richard Hawkins vermaent oor een ander dierken genaemt Chinchilla, grooter als een eckhooyzintjen/ miet een graen d'elken; ende soo sacht van hapt/ dat het al ander bondt te boven gaet.

Benessens de tartwe/ gerste/ ende Maiz, waal in dit rijck noch een ander graen/ welck sp in haer tale noemen Teca, 't is het alderd:zooghste dat bp de Indianen wozyt gesaeyt/ want sp saeyen dat in Febrero ende Martio, ende wozyt in November gesneben doo; de gerste. 't kimpdt en is de gerste niet onghelijck/ waal een halve Vara ofte Spaensche elle hoogh/ bp-naer als de haver/ zijn koo; is gelijck de rooge/ doch wat minder: sp singden ende vergaderen het eer 't d:zoogh is/ ende laten 't in de schooven d:zoghden bp de sonne. ende naer dat sp 't ghedo; scht hebben/ soo byaden sp het in heet zandt/ ende byrecken het op een vier-kanten platen steen/ met een steenen rolle van de lenghte ende dicke van een mans arm; waer mede sp 't in korten tijt byrecken/ ende voeten het meel met haer als sp ergens repen/ ende een maubden van dit meel is bequaem van een man te voeden doo; acht daghen/ het d:ne haer doo; kost ende d:anck; want sp d:incken het met veel waters vermenght/ ende met weynigh waters ghetempert/ eten sp het selve.

Men bindt hier noch een ander bysondere byzcher/ wallende aen wilde bomen/ van de 36 graden op-waerts/ welck doo; gaens bp de in-woonderen wozyt gheshten/ ende noemen die in haer tale Vnni, ende de Spaegniaerden noemen die Murtilla, is rootsachtigh van kouleur/ ende gelijck een klepne d:zypbe/ wat grooter als een etwete/ van maectsel ende kouleur bp-naer als de grapnen van de granaten/ van maect tusschen 't soet ende suet/ de d:zypden seer naer-komende/ in wortkinge seet ende d:zoogende: daer wozyt wijn van gheperst/ die wel de beste is naeck die van de d:zypben; is de tonghe ende maghe seer aen-genaem/ verteret de

overtollighe humeuren van 't hooft: ende verweckt den appetijt / sonder eenighe pijn aen 't hooft ofte maghe te veroorzaken men magh daer wel eens soo veel waters by doen als by de wijn: is seer klaer ende subtyl/ ende werckt van selfs sonder dat men 't byer daer toe behoefte te besighen. Men maectt daer oock azijn af/welck beter van reuck ende smaect is als den wijn-azijn. 't Doo;naemste dat dese provincie van Chile soo vermaectt maectt/ zijn de rijcke goudt-mijnen / daer soo veel goudts is upt-gehaelt. 't Volck van de lande is wit/dan hebben de voo; hoofden seer happygh/ 't welck schijnt voozt te komen van de bochticheyt van het lande: hebben haer seer veel verbeteret siuts de komste van de Spaegniaerden/ ende ginghen eerst meest naectt; ende nu hebben sy veel bees / daer sy 't vleesch van eten/ ende de wolle ghebyrcken sy tot haer kleedinghe: zijn seer ghenegen tot tusschen/ende betaken wel. 't Lande is in velen deelen qualijck betwoont doo; de continuele oorlogghen van die van Arauco, ende haer geconfedereerde teghen de Spaegniaerden: want daer en is gheen ghedeelte van Indien/dat Spaegniën meet volcks gekost heeft/ als dit Chile, ende daer sy noch tot heben toe onseckerder woonen/ghelijck hier naer noch particulierder sal aen-gheroert worden.

Het tweede Capittel.

Van de Woestijne van ATACAMA, ende de wegen over landt van't Koninkrijk van PERU naer de Provincien van CHILE toe.

DE woestijne van Atacama, schepdt de audientie van los Charcas, ende het ^{d. e. l. a.} Koninkrijk van Peru, van de provincie van Chile; ende men reys van het ^{cap. 1.} voo;schreden Koninkrijk van Peru, te lande na Chile toe; doo; twee verscheyden wegen; deerne doo; de woestijne Atacama, en den anderen doo; 't geberghte. De woestijne van Atacama is 90 ofte 100 leguen langh / den Tropicus van Capricornus passeert daer midden over: is by naer ganssch droogh ende sonder water / ende in de winter en kan men daer niet reysen doo; de menichste van Inerut/ waer doo; de reysende-lieden vergaen/en berzyelen; men bindt daer oock ganssch geen groente/ noch loof/ noch gras: als alleenlijcken in vier ofte vijf plaetsen/ daer men wepnighe wilde schapen bindt/welcke sy daer noemen Guanacos, de welke niet seer toe en nemen/wegghen het ghebreck van water ende voedsel.

By naer recht in't midden van dese woestijne is ghelegen de becke ofte rieviere die sy noemen de la Sal, op de hooghde van 23 graden ende 45 minuten/komt upt het oosten van de berghen af/ende loopt na 't westen in de zuydt-zee/ doo; een seer diepe ballepe/ 22 leguen van de Xaguyes, welck zijn sekere boyn-putten van versch water / want in die 22 leg. weeghs en heeft men geen ander versch water als dese pitten. Dese beke ofte rieviere / is van alsoo souten water / dat het in de handen ofte in eenigh badt stracks in zoudt verandert/ende de oebers legghen vol van het voo;schreden zoudt.

Den tweeden wegh over het geberghte is noch langer ende gebaerlijcker/ want men passeert over de Cordillera nevada, ofte Inerutu-geberghte/ met groot ghebaer/wegen de koude winden ende menichste van Inerutu/waer doo; de menschen ge doot worden/wanneer sy desen wegh nemen buypen sy nrecht saploen/upt oorlaecke van de subtyle winden/die de menschen tot in het binnenste van het lichaem penetreren. Daer waerpt seght Acofta een kleyn ende slap windeken/welck in ^{l. 3. c. 9.} sulcker voegen doo; byinght ende doo; sijdt/ dat daer de lieden doodt ter aerden van vallen sonder by na pets te ghevoelen. Gelijck het selbe gebeurt is in de eerste ontdekkinge van Chile, by de spaegniaerden doo; desen wegh voo;-genomen/als wanneer daer een grooten hoop menschen doodt is blijven legghen/welcket licha-men men lange jaren daer na heeft vinden legghen/sonder enigen gnaden reuc ofte berderf van sich te geben. Verscheyden vee ende exempelen zijn daer van te lesen by Acofta, in de plaetsen bozen aen-geroert/die top om kotheys wille hier over-laen.

2. f. 1. 10.
c. 1.

Don Diego Almagro die dese provincie van Chile eerst besochte ende ontdeckte in den jare 1536, nam synen wegh doo; de Charcas, op een plaetse genaemt Topisa, in de provincie van de Chicas gelegen / en van daer naer de provincie van de Xuxuyes, toefende een strijdbare natie van Indianen en menschen-eeters / van de welcke wy hier naer noch sullen spreken / ende soo booyts naer een ander provincie welck sy noemen Chaquana; ende van daer booyts doo; een woest ende moepelyck lande van salpeterige grondt / ende gantsch onburchbaer / tot aen 't hooghe gheberghte / welck hy vol sneeu bondt leggen geen andere up- komste siende / so passerde hy die gheberghte met onupspreekelycke moepte / ende groot verlies van menschen ende peerden / ende quam soo epndelyck in de vallepe Copiapo, welck is by de 12 leguen van 't hooghe van dit sneeu-geberghte. Doo; de groote onghelaghtyghen van dese twee weghen te lande / soo reys men nu meest te water ende langhs de zuyd-see van Peru naer Chile toe, ende by wijlen oock wel langhs de kuste doo; de woestijne van Atacama, hoe-wel het een moepelycken ende quellycken wegh is / doch by verre soo ghevaerlyck niet als den anderen ober 't gheberghte.

De Spaegniaerden vermatqueeren dat van de hooghe van dy-en-twintich graden by zuyden de linie ofte daer ontrent / tot aen de strate van Magallanes toe / meest warpen byderlep winden / te weten den zuyden-windt in de lente ende somer / ende eenighe andere daghen dat het klaer weder maect, den noo;den-windt des winters ende eenighe tijden dat het veel reghent / ende de weste-windt als den noo;den-windt komt op te houden / welcke somtijden groote slaght-reghenen veroorsaect / ende is contrarie windt op de kuste van Chile.

De provincie van Chile wo;dt gheregeert by een Gouverneur / de welcke staet onder den Vice-Kop van Peru, ende de audientie van los Reyes, ende wo;dt by den booyz. Vice-Kop gheseldt: daer zijn twee vlootten by de Spaegniaerden op-gheercht / ende elf steden ofte woon-plaetsen ghelegh / die wy verholghens sullen beschrijven.

Het derde Capittel.

Van de valleyen COPIAPO, GUASCO, ende CHILE.

Mer. d. 7.
l. 1. c. 4.

AEN het begin ende eerste aen-komen van Chile naer Peru toe / is gheleghen de vallepe Copiapo, welck soo veel is te segghen in de Indiaensche tale / als acker van turquoelen / doo; dien daer in de selve vallepe een bergh leght / daer der seer veel in werdenghebonden / de welcke seer goet sijn / al hoe-wel sy doo; de groote menighe wepnigh werden gheacht.

Dese vallepe is wel de alder-burchbaerste van 't gantsche landt van Chile, doo; dien daer Maiz-halmen wassen / so hoogh als lancen ende de grootste ap;en sijn by naer een halve elle / ende de kleynste ten vierendeel langh / soo dat sy gemeplycken wel 300 booy; een geben. In ghelijcker voegen soo wassen daer oock seer overbloedigh alle andere vruchten / soo wel die van Spaegniën daer sijn ghebracht / als die van den lande. Daer loopt een rievierken doo; dese vallepe / de welcke van 't hooghe gheberghte komt af-loopen / ende loopt wel 20 leguen doo; dit landt / ende soo booyt in de zuyd-see / in een fraepe bape / de welcke dient booy; een haven / daer de schepen kunnen ankeren; ende dese bape ende haven is gheleghen op de hooghe van 26 graden by zuyden den equinoctiael / naer 't segghen van Herrera.

Van dese vallepe ende haven van Copiapo, reekent men naer des selfs segghen / 35 leguen tot de vallepe ende haven van Guasco, welcke soude ghelegen sijn op de hooghe van 29 graden by zuyden de linie: heeft insghelycks een bape ende haven ofte reede / daer een kleyn rievierken up-loopt in de see / 't welck van het oosten up de hooghe sneeuw-berghen af-komt / met het welcke de in-woonders haer jaer-landen wateren / soo dat dese vallepe van Guasco, by-naer alsoo vruchtbaer is als de booy;-gaende vallepe ghenaemt Copiapo. In dese vallepe ende andere /

andere / binde men menichje van perdyſſen ende wilde ſcheyen van de lande / ende ſeerck alch-grauewe reekhooyen / enſ die ſeer ſchoone bellekens gheben om mede te voerpen. Ten tijde dat deſe pꝛovincien van Chile eerſt toerden ontdeckt by de Spaegniaerden / onder 't beſeyt van Valdivia, ſo was in deſe ballrepe van Guasco een woon-plaetſe gheleght van Spaegniaerden / de welcke ſp noemden St Iago de la neuva Eſtremadura, op een plaetſe ende ghelegentſeyt die by de in-woonderen toierdt ghenaemt Mapocho, veertſien leguen verſcheyden van de yndt-zee / daer een bequame haven leght / hoe-wel kleyn; ſp boudten daer oock een ſoꝛtrefſe tot haer / lieden beſcherminge tegen de Wilde van de lande. Van deſe ſtadt ende ſoꝛtrefſe wierde daer naer weder verlaten / ende de ſtadt elders gheleght / gelijck top hier naer ſullen verhalen.

Olivier van Noort ſteit de haven van Guasco op de hooghte van acht en twintich graden ende dertich minuten / ende leght dat het een goede rerde is / booy ſcheyen achter eenighe klippen die buyten aen legghen: ende daer komten riebiicken van verſch water af-loopen / welck oock ghenaemt woort Guasco, dan 't water is daer quaed te halen: daer en ſaen gern huyſen dan te landtwaert in: ende daer waſſen alderhande byzichten / hetwel daer wipnigh gheboonte is ontrent de kulle.

Naelt de ballrepe van Guasco, volghet de ballrepe Chile, welck wel een vande booy-naemſte is van 't ganſche getwerſe; ſoo dat het ſchijnt / het ganſche landt zyn naem daer van heeft becregen: hier waren in booy-tijden de goudt-rijcke mijnen die ſp noemden de Quillota: upt de welcke Valdivia in ſynen tyde ſo grooren rijkdom heeft ghetrocken: ſp boudte daer een ſoꝛtrefſe tot beſcherminge van 't volck / welck in de mijnen wꝛochte.

Lopez Vaz ghetuyghet dat aen de haven van Copiapo leght een kleyn haven / welcke is betwoont by Indianen die ten dienſte ſaen van de Spaegniaerden / ende dat den Gouverneur van deſe plaetſe daer heeft een ſupcker-Ingenio, daer goet ſupcker woꝛdt ghemaect.

Het vierde Capittel.

Beschrijvinghe van de Steden LA SERENA, ende St IAGO.

DE eerſte ſtadt van Chile, ofte de naelt-ghelegheſte aen Peru, woꝛdt by de Spaegniaerden genaemt la Serena, was ghebouwt by Valdivia, Gouverneur van Chile, in den jaere 1544. niet verre van de yndt-zee / in de ballrepe van Coquimbo: waer door deſe ſtadt ooc by wijlen Coquimbo by de Spaegniaerden toiert ghenaemt: is ghelegen naer 't legghen van Herrera, op de hooghte van 30 graden by yuden de linie; den langhten dach is daer van 24 uren / den elfden December: ende den langhten nacht den elfden Junius: hoe-wel dat Herrera in ſyn Deſcription de las Indias leght dat de haven van Coquimbo leght op de hooghte van 32 graden / waer in ſp hem abuſeert: want de bopagie van Olivier van Noort ſteit die op 30 graden / ende die van Thomas Candisch op 29 graden 30 minuten / ſoo dat ſyn rechte hooghte moet weſen ontrent de 29 en een half / ofte 30 graden by yuden de linie. Leght 60 leguen van de ſtadt St Iago naer 't nooyt-nooyt-ooften toe / ghelijck Herrera ghetuyghet. Heeft een ſeer bequame haven / toeſende een in-ham ofte groote hape / al waer de ſcheyen onſladen woꝛden twee leg. van de booyſcheyden ſtadt: heeft een kleyn riebiere / waer mede alle de blacke landt ghwatert woꝛden / ſoo dat daer alle ſooyen van byzichten ende kuyden over-bloedigh booyt-komen; men heeft daer goede viſcherije / booyts bleſch / broodt ende wijn / ende ander nooydijt tot onderhondt van 's menſchen leben. Ten reghent daer niet veel / dan twee ofte drymaels des jaers; ende men heeft daer veel ſchoone jaep-landen. In de kintten van deſe ſtadt woꝛdt veel goudts bergaderf; ende ſeyen leguen van de ſtadt is een berg gheleggen / daer de Spaegniaerden op binnertijck veel goudts upt halen.

Lopes Vaz seght in syn beschryvinghe van dese quartieren/dat in dese Stadt van la Serena wel 200 huysen zijn; ende moet al een tamelijke wel betwoonde Stadt wesen/door dien in de bopagie van Sir Francis Draeck woort verhaelt/ dat de Engelsche daer landende om versich water te halen / de Spaegniaerden al quamen wel met 300 peerden/ ende 200 te voedt / ende de Engelschen verjaeghden. Het verhael van den Spaenschen piloot bp Olivier van Noort getupgt/dat de Spaegniaerden alle de Indianen hier ontrent hebben upt-gheroept / soo datse nu daer geen volck meer en hebben om de goudt-mijnen te bearbeyden/hoe-wel daer noch seer rijke mijnen zijn van goudt ende koper.

De Stadt St Iago, welck is de principaelle Stadt van 't gantsche landt van Chile, is gelegen op de hooghte van 34 graden bp zupden de linie/ ende op de lenghte van 77 graden van den meridiaen van Toledo, naer 't leggen van Herrera: 15 leguen van de zupdt-zee/ende 10 leguen van de valleje Chile door noemt. Den Gouverneur van 't gantsche koningryck van Chile, houdt hem ordinario in dese Stadt; ende daer is een kathedrale kercke/ ende eenighe kloosters van Bonnicken van S. Dominicus ende S. Franciscus opzede, ende naer dat Lopes Vaz getupghe in syn beschryvinge van dese gewesten/ soo zijn in dese Stadt wel 800 huysen: seght in een gewelle daer grooten overbloet is van tarwe/wijn/ ende andere ligh-tochten; ende men heeft daer ontrent seer rijke goud-mijnen; ende in haer jurisdictie woenen wel tachtentich duysent Indianen/die verdeelt zijn in 26 Repartimientos, geslyck de Spaegniaerden die noemen.

Het verhael van den Spaenschen piloot bp Olivier van Noort ghetupghe/ dat ontrent dese Stadt seer veel peerden zijn/ soo datter vele int wildt loopen. Diego Fernandez seght dat R. Daule passert door het geberghte ende voorts door St Iago tot in de zupdt-zee.

Dese Stadt woort gebiert van de haven Valparayso, aen de mondt van de rievier Topocalma, welck door bp de Stadt St Iago loopt. Dese have van Valparayso is ghelegen op de hooghte van 33 graden ende 40 minuten bp zupden de linie/naer 't leggen van de bopagien van Sir Francis Draeck ende Candisch. In dese haven woorden de goederen komende van Lima, ontladen; ende 't goud dat hier ontrent valt/ wederom gelscheyt. Sir Fr. Draeck komende in dese haven/verraete daer een schip/in 't welck hy bondt 25000 Pezos van sijn goud van Valdivia, ende veel wijn van Chile, was mede aen landt/ende vont daer een kapelleken/ende 9 oft 10 huysen/welck syn volck beoofden ende verbranden. Den Generael Spilbergen was mede in dese haven/ende vont daer een sekerken leggen/welck de Spaegniaerden/ de onse getwaert werdende/in byant staken/so dat de onse 't selve niet en konden bekomen; daer was veel volcks te voert ende te peerde aen landt/die oock enige woynighe huyskens die ontrent strant stonden/in byant staken; sonder dat de onse hier yet anders konden upt-rechten. Weertshien leg. van dese placke loopt de rivier welck de Chilezen noemen Cachapool. Aen dese valleje paerden mede de provincie van de Parmacanes, van welcke men come aen de rievier Maule ende aen de dorpen van Gulec ende Tata, ende soo voorts te Quilacura.

Het vijfde Capittel.

Van de Stadt CONCEPCION, ende van 't Eylandt Sta MARIA.

DE Stadt van la Concepcion, is ghelegen aen de strandt van de zupdt-zee/ met een bequame bape ende haven; haer limieten begyuen van de rievier Maule, ende strecken tot de rievier Ytaten tot / welcke sy noemen de Ytataya, ende de zee-kust loopt door 23 leguen zupdt-zupdt-wel / tot de door 13. rievier Ytaten, naer 't leggen van Herrera op de hooghte van 36 graden ende 15 minuten bp zupden de linie. Van Herrera misgrijpt hem in 't stelen van de limieten van dese Stadt/ want alsoo de selve licht enige leguen bp zupden R. Ytaten, soo en kan dese rievier geen zupdt-

zupdt. limit zijn vooz dese plaetse / maer wel R. Biobio. Van de riebiete Yeaten tot de haven die sy noemen de la Harradura, zijn dyp leguen, ende de kuste streckt zupdt. zupdt. west / ende dese haven leght op 36 graden ende een half / naer't seggen van Herrera; is een wel-beschutte haven / ende van't faeloen van een hoef-pler / daer sy de naem van heeft becreghen: van hier tot de bape van Penco zijn 4 leguen, ende de kuste loopt zupden / ende hier leght de vooz. stadt la Concepcion, op de hooghte van 36 graden en 45 minuten by zupden de linie: (Herrera stelde die op 37 graden in syn Descripcion de las Indias.) In de bape komen twee klepne riebierkens ofte beken / waer van't klepnste gaet midden vooz dese stadt / ende het ander loopt naer't zupden van de selve / welck woort ghenaeint Rio de Llandalieu, naer den naem van de ballepe / welck ghenaeint woort Andalieu. Van het enge strand daer de stadt is ghelegghen / strecken sich seckere heuvelen / die de haven ghenoeghsaem beschermen / de welcke haer openinghe heeft naer't nooyden / ende de stadt leght naer het zupden in't binneste van de vooz. bape. Dese heuvelen ende voozder gheslakte van't landt en is niet seer aen-ghenacint / hoe-wel het daer nu soo vol hoben ende frupdt-boomen is / dat het een lust is om te sien. In de zee woort seer veel visch ghevanghen / ende aen strandt is een mijne van swarte steen / de welcke brandt als kolen: descheppen en konnen niet wel secker legghen in dese baep / als de windt waerpt upt den nooyden / soo datse in sulcken gevalle gaen legghen achter een Eplandeken / welck leght aen het in-komen van de bape om daer beschut te wesen teghen den nooyden-windt. Van de uperste mondt van dese bape tot het Eplandt welck sy noemen de Santa Maria, zijn naer het segghen van Herrera dertshien leguen. Van dese stadt de la Concepcion tot de riebiete Biobio reckent men twee leguen / de welcke seer breedt is ende diep / soo dat men daer gheen wedde en heeft / ende woort oock niet bebaren. Van dese riebiete Biobio tot de riebiete Labapi zijn vijftshien leguen, ende de kuste loopt naer het zupdt. westen / ende in't midden is een groote in-ham / alwaer de provincie van Arauco is ghelegghen.

Dese stadt de la Concepcion, leght seventich leguen van de stadt van St Iago, naer't zupden toe; de Gouverneurs hebben daer haer ghetwoontliche residentie / sints dat de audientie is af-gheschaft / de welcke daer ghetcontinueret hadde in den jare 1567 tot den jare 1574. In de stadt zijn tenighe kloosters van Monnikien van S. Dominicus ende S. Franciscus opdx.

In de limiten van dese stadt zijn veel goudt-mijnen / daer certijts grooten rijkdom is upt-gheshaelt / soo dat't certijds een seer rijke plaetse is geweest; dan Lopez Vaz ghetupghet in syn beschrijvinge van dese gewesten / dat het nu maer een arme stadt en is / vooz dien sy wel vier-maels van de Chilezen is verlaet ende af-gebrant / ende soude ontrent de 200 huysen hebben ende vooz dien dese stadt soo naer is gelegen de playnen van Arauco, daer de strijbaerste Indianen woonen van dit gantsche landt / soo is de stadt om-ringelt met een sterke muer / ende heeft dicht by / een sterck fort / daer vooz gaens wel 500 Spaegniaerden in guarnisoen leggen. Vier leguen van dese stadt legghen de mijnen die sy noemen de Quilacoya, daer den Gouverneur Valdivia niet lange vooz syn doode / seer grooten rijkdom upt-haelde. Olivier van Noort verhaelt in syn bopagie in het jaer 1600, dat daer wel 700 Spaegniaerden van Lima waren gebacht in dese stadt de la Concepcion, wegen de nieuwe rebolte van de Chilezen / die tot vooz de stadt liepen / ende streupten. Den Generael Spilbergen was mede in dese haven / in den jare 1615; sy sette het achter't Eplandeken welck leght aen de mondt van de bape / welcke sy de naem gheeft van Quiriquina: ende om dat de windt niet en diende / en quam sy de stadt niet naerder / doch verstonde van de ghevanghens dat daer in dese stadt wel twee hondert Spaensche soldaten lagghen / ende oock veel Indianen.

Het Eplandt Santa Maria is gelegen op de hooghte van 37 graden ende 20 minuten by zupden de linie / naer't seggen van Herrera: De bopagie van

lelt 't selfde op de selve hoogte, ende Olivier van Noort vijf minuten minder: is ghelegghen rechte over de provincie van Arauco, daer 't landt een grooren in-ham maect/mer een hoogh strandt van de baken van de zee af-gegeten/soo dat 't schijnt dat dit Eplandt in boo?-tijden aen het landt vast is gheweest/ ende allenghskens daer van gheseparert/leght nu wel oyp leguen in zee. In dit Eplandt waelt veel tartar ende gerste/ende daer woode wonderlijcken veel visch gebangen: ende onder andere een als kuttel-visch/welck in 't latijn woode ghenaeint Sepia, upt welckers oogen sekere watten woeden ghetrocken/welcke blincken als sijne peerlen/ ende woeden in ghelijcker voeghen by de byouwen ghebzaghen: in dien sp/ghelijckse de glanes ende boo?-luchtigheyt hebben/ oock de hardigheyt hadden van de peerlen/ souden meer gheekimert worden als de peerlen: In de schelpen van sekere andere visschen/welck sy normen Choros, woode mede veel Alyofar ghebonden/ ghelijck als kennip. zaet ende seer wit /dan boo? dien sy daer gheen wetenschap en hebben oin die te gaten/soo en woode daer gheen boode arst op ghenomen.

Sir Thomas Candisch was aen dit Eplandt/ende ankerde met syn schepen aen de west-jijde in ses bademen waters/ schoone grondt: vondt daer seer schoone tarwe/en veel Potatos-wortelen:De in-geboorne syn seer subfert aen de Spaegniaerden/soo dat sy niet een verken ofte hinne en derven sefs eten/hoe-wel daer so groote menigte is oyt Eplandt:De Spaegniaerden hebben die na hare wijse al Chylsen gemaect/soo dat daer een kapelle is /met een altaer ende syn toe-behoorte: Daer waelt oock Maiz, ende veelderhande goede fructen; soo dat men hein daer van alderhande verbersejinghe ghenoech kan boo?-sien/ als men daer meer se is.

Den Generael Ioris Spilberghen was hier mede in den jare 1615 ende nam 't selve in met gheweldt/ bequamen daer wel 500 schapen/ boois hornderen /ende alderhande verbersejinghe: ghetuyghen daer van dat het een ghelondt ende seer vruchbaer Eplandt is / ende van alderhande ltf-tocht overbloedigh boo?-sien.

Het sesste Capittel.

Van de provincien van ARAUCO, TUCAPEL ende Puren.

T Vlschen de boorz. Stadt de la Concepcion, ende de Stadt Imperial daer top hier naer sullen van spreken/ zijn ghelegghen de volck-rijcke provincien van Arauco, Tucapel ende Puren, van de welcke de in-geboorne seer strijd-baer zijn/ ende hebben de Spaegniaerden dapper weder-staen/ ende strijden noch daghelijcks om hare bypheyt: sullen eenighe dinghen daer van al hier verhalen / upt de historie van Herrera ende andere.

In den jare 1551 naer dat de Gouverneur Valdivia gebout hadde de Stadt Imperial, ende noch boode die van Valdivia, weder-keerende na de Stadt de la Concepcion, vont goet in dese landen boo?-noemt/teleggen 3 forten/ontrent 8 leguen elck van den anderen/een in de provincie van Tucapel, een ander in die van Puren, en de derde in die van Arauco, om die stoure Indianen die by de Ingas, Koningen van Peru, noyt en waren 't onder-gebracht/onder slavernije te brengen ende hou-den. Daer naer veel schoone gont-mijnen ondeckt hebbende/op de plapnen die sy noemden de Ongol, soo boude sy daer noch een Stadt welck sy de naem gaf van los Confines, die daer naer weder is op-gebroocken/ende aen een ander oort verlegt.

De in-geboorne van de lande haer Deswaert bindende met dese byende naer van Spaegniaerden/ende 't soek niet komende d'jagen/verben naer d'werliche onderlinge endesectre by een rottingen/te wonen gersolvoert in alle manieren haer dese moepelijcke gassen quijt te maken, vlsen op syn onbesienste een op 't forten welck geleght was in de provincie van Puren, ende daer mer op 't tweede / welck lagh in Tucapel:de Spaegniaerden die in Tucapel lagen/haer te onderck bindende om ten groote menighe van strijd-bare Indianen tegente staen/verleeten vlt-be fort /ende voegghden haer by die van Puren, soo dat de Chilsen het fort van

Tucapel gantsch verbanden ende verdestruerden/soeghen het secours welck die van Arauco toe-sonden/ soo dat de Spaegniaerden ghenootsaect waren haer heel te retireeren naer het derde foyt/ welck lagh in Arauco.

Den Gouverneur Valdivia hier van verwitticht zijnde/ quam op 't spoedighste naer Arauco toe/ ende van daer booyts teggheden raedt van de ghene die in 't foyt van Arauco in quarnison laghen/ met 53 man naer 't foyt van Tucapel, ende ghekomen zijnde tot aen een gheweste welck sy noemen Coton, sondt ten van syn Capiteynen booyt upt met thien soldaten/ om kondtschap te halen van de gheleghentheyt van de byanden/ van dese werden van de Wilde verrast/ende alle gheslaghen: De Gouverneur Valdivia en liet daerom niet booyts te trekken/ doch werde mede by de Chilsen soo dapper aen-ghetroffen/ dat sy daer al syn volck liet/ upt-ghenomen bertthien/ met de welcke sy hem op de vluchte begaf/ ende geraecte tot aen de passagie van de rievire Lebo, alwaer sy met de reste van zyn volck van de Wilde werde ghedoodt/ soo dat daer niemant af en quam/ als een Chilese jonghen die Chilsen was ghewozen/ de welcke de tijdinghe van desen ongheluckighen slagh booyt/aen die van 't foyt Arauco. (Eenighe vershalen/ende onder andere Lopez Vaz, dat de Gouverneur Valdivia levendigh in handen viel van de Chilsen/ende dat sy hem ghesmolten goudt in de monde gaten/legghende dat sy hem eyndelijcken eens van het goudt soude versadighen.)

De Spaegniaerden die op 't foyt Arauco laghen/ghen ander upt-komste zijnde/ verlieten dat selve/ ende vertrocken naer de Stadt Concepcion; ende die van 't foyt Puren, naer verlies van een deel volcks/ naer de Stadt Imperial. De Lieutenant van Valdivia ghenam Francisco de Villagra, trock daer naer op met hondert ende seltich wel-ghetwapende mannen/verhopende de doot van de Gouverneur te wyrecken/dan de rievire Biobio ghepasseert zijnde/ ende ghekomen in het ghesichte van Arauco, aen een punt landts daer de zupde-zee aen slaet/ welck sy noemen la Raqueta, ghemoeten sy een groot legher van Chilsen die hem seer moedigh aen-bielen; ende soo langh al strydende vervolghden/ tot dat sy hem ies-en-treghentich man hadden af-gheslaghen: waer dooyt sy maer vier-en-seltich man weder-booyte in de Stadt Concepcion,ende die noch seer qualjcken gheselt: dooyt dese neder-laghen d'een naer d'ander/ ende de vyeste van de Chilsen/soo verlieten de Spaegniaerden de Stadt Concepcion, ende de in-woonders retireerden haer naer S' Iago; ende werden mede verlaten de Stadt Rica, ende de los Confines. ende sochten alleen de Stadt Imperial te behouden.

De Indianen en stryden niet als andere Wilden ende barbaren/ maer houden seer goede oorde in alle haer booyt-nemen/ werpen foyten op/ daer sy upt en in trekken/ ende soeken soo gelegentheyt van de Spaegniaerden haer steden/huplen ende andere gelegentheden op zyn onverliente te bespringen/ ende te verbanden: hebben oock geleert de wapenen die sy eerst van de Spaegniaerden hebben genomen ende verobert/te ghebruycken als haer eyghene. Sints die tijdt soo hebben de Spaegniaerden by-naer continuele ooyloghe ghehad met de Chilsen/ ende veel volcks verlozen, en oock wel somtijts veel van de Chilsen verlagen/ gelijk 'tselbe by de spaensche hijsorien te sien is: welck wy alleen in 't booyt-by-gaen aen-roeren/ om dat ons booyt-nemen alleen is de ghelegentheyt van 't landt te vershalen.

Don Alonso de Erzilla in syn Araucana, seght dat de provincie welck sy noemen el Estado de Arauco, maer een klepne provincie en is van begriyp/ontrent 20 mijlen langh ende 7 breedt/ weynigh meer ofte min. De Indianen van 't gheberghs werden genaemt Pulches, welck seer licht ende strydbaar volck is/doch van minder verstant/ als die op de plapnen woonen. De wapenen die de Araucanen ghebruycken/ zyn lange pijcken/helbaerden/ bogen ende pijlen: maken haer sels wapen-rocken/ ende oock helmen van robben-bellen; 't scherp van haer pijcken was in booyt-tijden koper/ dan nu hebben sy plessers genoegh van de Spaegniaerden bekomen: weten haer slagh-oorde te oordineren ghelick de Chilsenen/ ende de selve

aen

aen te voeren ende te beleiden/met mannelijcke couragie ende dapperheyt; soo dat sy in voegen als voopen/ Valdivia, die anders een ervaren krieghs-man was/wel hebben weten te slaen; ende hoe wel daer naer de sone van den Vice-Kop van Peru, Don Garcia de Mendoza, de Chilenen weder tot ghehoorzaamheyt bracht/ soo duerden het selve eenen kozen tijdt/ ende zijn bootz metst tot noch toe in ootloghe ghebleven. Soo dat de Spaegniaert door de groote kosten/weghen het onderhouden van de soldaten/ seer wepnigh bootzdeels upt Chile treckt.

De vopagie van Candisch, seght dat de provincie van Arauco seer rijk is/ende vol van goudt-mijnen/ende dat de Spaegniaerden de selve nopt en hebben konnen vermeerteren: ende upt seker verhael van een Spaenschen piloot/hp Olivier van Noort ghevangen ende geexamineert/ blyckt dat de Spaegniaerden wel een fortjen hadden aen't begin van Arauco, daer 80 soldaten op laghen / dan dat sy wepnigh byspheys hadden bukten 't fort / soo dat sy de neus qualijck doosten upt-recken/ upt byese van de Chilenen van Tucapel, die haer kozt hielden. Den Generael Spilbergen verhaelt hp naer 't selve/dan dat hp seght dat daer wel 500 Spaegniaerden in 't fort van Arauco, ordinaerlijck in garnisoen legghen.

De provincie van Arauco en heeft gheen ander haben ofte reede als de bloote kust/ daer men ghenorgh mach aneketen sonder eenigh ghebaert: dit ghewelle begint op de hooghte van wat meerder als ses-en-dertich graden ende bystich minuten hp zupden de linie.

Het lebende Capittel.

Van het Eylandt LA MOCHA, ende de Eylanden die sy noemen
DE IUAN FERNANDES.

Tot de ballen van Arauco ghehoort 't Eplandt welck sy noemen la Mocha, welck hp het selve volck noch werdt betwoont / die ghebluht zijn van 't valle landt/ bootz de weretheyt van de Spaegniaerden/ende onder-houden haer hier in hare voochde. Is ghelegghen op de hooghte van acht-en-dertich graden ende twaelf minuten/ naer 't legghen van Herrera, dan naer 't legghen van de vopagie van Sir Francis Draeck, ende Fuller in syn memoeriael/op acht-en-dertich graden ende dertich minuten; ende naer 't leggen van de vopagie van Olivier van Noort, op acht-en-dertich; welck alles wel kan wesen/ naer de ghewesten daer de hooghte is ghenomen. Leght van de rievier Leboles leguen naer het well-zupdt-wellen/ ende byt leguen van 't valle landt; (de gront tusschen bepden is meest 12 bademen diep/ en heel black:) ende van den hoeck van de Stede Imperial 5 ofte 6 leguen naer 't wellen toe; achtien leguen van 't Eplandt Santa Maria nooydt-nooydt-oost/ ende zupdt-zupdt-west. Het is een groot Eplandt / hebbende in het midden een hoogh gheberchte met een keep in 't midden bootz-gaende / daer een versck rievier konck af-loopen / ende van de voet van dit geberchte tot aen de zee-kandt / is bootz blacken een effen landt. Het is eenen vruchtbaren bodem bootz alle soot;ten van ghelaepe / ende seer beguaem tot weyden bootz 't vee. Men magh daer onder ankeren in een bapdie 't Eplandt maecte in seiden oft acht badem waters/ende de nooydt-ooste windt is daer de quaetste.

Sir Francis Draeck was aen dit Eplandt/ende kreegh van de in-woonderen eerst eenighe verberschinghe hp manghelinghe; dan des anderen dachz twee man aen landt sendende om water te halen / sloeghen de Wilde dese twee dootd / nemende die bootz Spaegniaerden / als ghedacht wo;dt.

Thomas Candisch was daer naer mede aen 't selve Eplandt/ende bont daer hp naer ghelijcke beseginghe/ want sy en wilden syn volck niet laten te lande komen.

De onse hebben 't daer beter gebonden/want Olivier van Noort was daer aen/ ende handelde vriedelijcken met de in-woonderen / ruylende bylen en messen tegen schapen ende andere victualie, kreeghen bootz elke byle een schaep / ende bootz een mes

mes een hoen/ ende sommijts oock wel twee; en hoofts Maiz, Batatas, pumpoenen ende andere vruchten ende verberfchingen die op 't eplandt vallen. De intooonders hadden daer een doyp van ontrent de vijftich hupfen van drop gemaecte/ ende lanck-werpig van machfel/ met een poxtael in 't midden; sy en wilden niet toelaten dat 't volck daer soude in-gaen ofte by haer voutwen komen/ de welcke altemael buptens hups quamen/ ende op secker gheroep dat de mans maecten/ op haer knien ginghen sieten in dyp ofte vier hoopen. Dese Indianen nemen alzooveel voutwen als sy kunnen boeden/ ende die veel dochters heeft/ die wo:dt rijck grachte/ want die de dochters begheert/ moeste van de ouders koopen voo: ossen/ schapen ofte ptes anders naer dat sy konnen verbyaghen; gaen ghekleede met rocken onder ende boven/ de welcke sy maecten van de wolte van de groote schapen/ daer wy hier vo:en van hebben ghesproken: de mans laten 't hup/ langh by 't hooft weder hanghen/ maer de voutwen binden ende vlechten 'tselbe op achter in den necke.

Den Generael Spilbergen was mede hier aen in den jare 1615. en bequaem met goe gemoepe alle verberfchingen van 't volck: De beschijver van syn bopagie ghesuyghet dat het eplandt aen de noo:dt-ijde/leergh ende seer breedt landt heeft/ ende aen 't jupden veel rodfien/ tegen de welcke de zee met groot gheschups op loopt.

De wyle wy nu in de Eplanden zijn gheraecht/ sal het wel te passe komen hier mede te spreken van die sy den naem gheben van Iuan Fernandes: Dese zijn twee in 't gheval/ ende ghelegen op de hooghte van 33 graden ende 48 minuten by supden de linie/ naer de bebindinghe van Le Maire: beyde het l'hoogh landt/ doch het westelijckste is 't kleynste/ een do: ende bar Eplandt niet dan kale bergen ende klippen: dan het oostelijckste is 't grootste/ oock seer bergigh/ van vol sechoon gheboont/ ende vruchtbare in 't aen-schouwen; daer is op 't landt menighe van bocken ende verckens/ ende aen de kuste in zee onupspreckelijcke menighe van visch/ soo dat de Spaegniaerden daer sommijts komen visschen van 't valle landt/ ende in korten tijdt haer vercken vol vanghen/ die sy naer 't landt van Peru vo:eren. De reede leygt by den oosten hoek/ soo datmen daer by oosten moet aen-komen/ anders soo dryft men om de west licht voo: by/ voo: de kisten/ ghelijck als het Willem Schouten ghebeurde: aen de west-ijde is dicht onder 't Eplandt 30 ende 40 badem waters/ zandt-grondt/ welck allengkens op-dyooght tot dyp badem toe/ wel bequaem om te anchoren/ neffens een schoone ende groene vallepe die vol groene boomen daer/ seer lieflijcken om aen te sien.

De Allavilche blote was hier in den jare 1624. quam daer den vijften April naer dais daeghs te vo:en het oostelijckste Eplandt in 't ghesicht hadden ghekrege. tw. ten n. van haer/ anchorden daer in een bape wiens punten n. tw. ende 3. o. van den anderen liggen; daer is een groene vallepe. 't Journael schryft daer van aldus: De Eplanden van Iuan Fernandez zijn twee/ waer van het oostelijckste wotende het grootste licht op 33 grad. ende 40 minuten/ ontrent 70 duysse mijlen van 't valle landt Chili; het ander volgens 't seggen van de spaense piloten to. ten n. van het eerste 20 mijlen. De Spaegniaerden no:men het oostelijckste Isla de tierra, ende het westelijckste Isla de fuera, soo dat het een groot abups is/ de klippe die na 't jupdt-wellen van 't oostelijckste eplandt licht voo: het tweede eplandt te nemen; daerle 20 mijlen van den anderen liggen/ en het uperste mede sulcke klippen heeft. Het oostelijckste daer wy met de blote onder-lagen is in syn om-gangh ontrent ses mijlen groot/ meel o. ende tw. ghescrekt/ twee ofte derde-halve mijle langh/ ende heeft syn reede aen de noo:dt-oost ijde/ daer eenighe vallepen zijn met klaver/ ende gras betwassen: de bape heeft slept op gaende gront eendeels rudfigh en buyl/ eendeels swart sandt: wyen heeft om de groote diepte veel moeyte remmen op 34 en 40 badem/ een half musquet schree van landt ten anchor kan komen. Dit Eplandt heeft oberbloede van versh water/ ende daer is menighe van goede visch/ die sonder moeyte ghevangen wordt. Zee-leutwen ende robben zijnder met duysenden: bocken met menighen/ maer niet soo smakelijck als die van 't eplandt S. Vincent.

ende

ende weghen 't kreupel-bolch quaedt om vanghen: ander ghebiette hebben hier niet vernomen. Op 't gheberghte staen veel palmiten/ ende ontrent de reede dyp guay-appel-boomen: dit Epland is rijk van sandelen-hout/ dan niet soo goede als dat van Timor: herft oock een soorte van hardt en vast-houdende hout/ als ipen-hout, bequaem tot ghyen/blocks en schyven: oock is hier houdt dat bequaem is om te verwerken: dan hooghe boomen tot maelen/ en hebben hier niet vernomen. Certijdes plachten hier thien oft twaelf Indianen haer te onthouden om traen te maerken van zee-robber/ dan nu wooner niemandt. Aen dit Epland zijn dyp boot-gefellen ende dyp soldaten moet-willens ghebleven/ dooz dienke de vloet niet wilden volghen.

Het achtste Capittel.

Van de Stadt DE LOS CONFINES, ofte VILLA NEUVA DE LOS INFANTES, ende van de Stadt IMPERIAL.

DE Stadt de los Confines is eerst-mael so genaemt dooz den Gouverneur Villagrán, ende daer naer dooz Garcia de Mendoza her-naemt Villa neuva de los Infantes, is gelegen binnen 's landes/ ende ontrent de 18 leguen van de zee/op de hooghe van 37 graden ende 30 minuten by zupden de linie/naer 't leggen van Herrera, op de plakken/welcke sy noemen de Ongol, ende de riebierre die van de Sierras Nevadas, welck oock zijn de Andes, af-komt/loopt nescens dese Stadt/ende noch een ander becke loopt daer vooz-by aen de noozdt-zijde/ op de welcke de water-molens zijn gheleght: 't landt daer ontrent is seer vruchtbaer ende bequaem tot weyden vooz het vee/ als mede tot jaer-landen; de vruchten woorden daer seer wel rijp/ ende vallen daer seer goet, soo dat daer goede wijn woort gheperst/ ende rosinen ende vijghen gezooght. De Stadt is ghelegen tusschen beyden de gheberghten/ te weten/ acht leguen van de nieu-berghen/ende twee leguen/ Herrera seght oock elders vier) van 't gheberghte dat naelt de zee-kuste loopt/ ende dit zijn de palen van dese Stadt oost ende west: haer palen strecken haer nooyt ende zupden upt achtien leguen, de acht leguen tot aen de riebierre/ welck sy noemen de la Laxa, dooz dien het water op een plaetse wel twintich bademen neder sloyt: de andere thien leguen, streckende naer 't zupden langhs den hooghen wegh/ welck loopt naer de Stadt Imperial. Aen bindt daer groote menighe van cipres-boomen/ daer men wel-riekende hout van kozt/ende men meyn dat van dien boom oock komt het lach daer men de brieven mede zegelt/ ghelyck dat van Ock-Indien woort ghebruycht. Dese Stadt is ghelegghen twintich leguen van de Stadt de la Concepcion, (Herrera seght elders selthien leguen) naer zyndt-zupdt-oosten toe; den langhsten dagh is daer verthien uren in een half. In dese Stadt zijn twee kloosters van Dominicanen ende Minne-brorders. De Indianen die al noch oozlogghen niet de Spaegniarden/ palen aen de limiten van dese Stadt: dooz de welcke de riebierre Biobio passert nescens andere die in de selve komen; als mede een andere riebierre die sy noemen Nirequeten. 't Verhael van den Spaenschen Piloot by Olivier van Noort noemt dese Stadt Ongol, ende seght dat daer wel twee hondert Spaensche soldaten in quarmsen legghen; dat daer veel Indiannsche kirkens woorden ghemaecht; ende goede mijnen van goudt woorden ghebonden/ doch niet gheminneert dooz den oozloght niet de Wilden.

De Stadt Imperial is ghelegghen op de hooghe van acht-en-dertich graden ende veertich minuten by zupden de linie (Herrera seght elders op neghen-en-dertich graden/ naer 't west-zupdt-westen van de vooz-seghen Stadt de los Confines, ofte Infantes, vier leguen van de zee/ nescens een riebierre die sy noemen Cauten, (Herrera noemt oock Vten) de welcke van 't suentw-gheberghte komt af-loopen/ welck naer 't oosten ghelegghen is/ende loopt vooz-by de zupdt-zijde van dese Stadt/ ende daer komt noch een ander riebierken nescens de west-zijde van dese Stadt/

loo

loo datse in 't midden van dese riebieren komt te legghen op een punt/welck hoogh is/ende moerpelick om op te komen/aen de oost-zijde van de Cordillera van 't gheberghte dat langhs de kust henen loopt. Dese Stadt is de hooft- Stadt van 't tweede Wilddom/welck is int koningh-rijck van Chile/hare palen strecken thien leguen naer 't noorden/ende naer 't zuiden tot een riebiete die sy noemen Queule, welck leght op de hooghte van negen-en-dertich graden ende een half/naer 't leggen van Herrera: soo dat de limiten van dese Stadt zijn nooydt ende zuiden achthien leguen, ende oost en west van de zee-strandt af tot aen de Sierra Nevada, twintich leguen. Daer is seer goede grondt voo: koozn / dan niet voo: wijnen/ doo: dien de dypben daer niet en willen rijpen / hoe-wel de muscadel-dypben daer enigh-sints rijpen. Daer zijn goede weyden voo: de koepen/ dan eventwel en wo:dt daer gheen koes ghemaeckt/doo: dien het melck niet seer goedt en is. De barcken konnen de riebier op komen tot aen de Stadt / dan en heeft gheen haben / doo: dien het een black strandt is met sandt-bancken van dypbademen tot een half badem toe. Naer 'tlegghen van Herrera, soo zijn daer wel tachtentich dupsent Indianen in dat quartier/ende al vanden van de Spaegniaerden. Den Spaenschen piloot bp Olivier van Noort ghevanghen / meynde dat dese Stadt gantsch bp de Wilden ghedestruert was / doo: dien men doen in een gantsch jaer daer gheen nieuws en hadde van vernomen / ende te voo: en seer benouw was ghtweest. In dit quartier vakt anders veel goudts / als men 't met ghemorpe van de Wilden mocht vergaderen ende onder-mineren.

Nessens dese Stadt loopt de riebiete Cauten, die wel bebaren wo:dt tot aen de zee / dan syen haben is niet goedt noch seerker voo: schepen.

Het neghende Capittel.

Van de Stadt welck sy noemen VILLA RICA; ende de Stadt VALDIVIA,
ende de ghelegentheden daer ontrent.

VAN de Stadt Imperial, die top in 't voo: gaende Capittel hebben beschreven/tot de Stadt Villa Rica, reckernt men seltich leguen, ende de wegh die streckt dertwaerts zuidt oost ten oosten: dese Stadt is ghelegghen op de hooghte van negen-^{d. s. l. 7.} dertich graden bp zuiden de linie / naer 't legghen van Herrera; by en-twintich ^{c. 10.} leguen ofte daer ontrent van de zuidt-zee/ende dyp leguen van de Sierra Nevada, ofte sneu-gheberghte naer 't westen; daer leght een groot lack ontrent/welck heeft in de lenghte oost ende west dyp leguen, ende in de breedte zuiden ende noorden twee leguen ende een half/welck sy noemen Mallabauquen, ende aen 't west-eynde van dit lack is dese Stadt ghebout / nessens de water-loosinghe van het selve lack / welck daer voo: bp loopt/ende is tamelijcken diep/ende wo:dt ghenaemt Rio de Tolren. Dese Stadt heeft een fonteyne / welck haer oorsp:ongh heeft aen de voet van eenen Volcan, welck leght aen de oost-zuidt-oost zijde van 't voo: schreven lack van Mallabauquen, en komt met syen voet tot aen 't selve lack/dese fonteyne gheeft twee spingghen / die elck soo groot zijn als een man in syen middel/ende maken een beke die stracks haren loop neemt in 't lack. Dese Stadt is ghelegghen op eenen vruchtbaeren bodem van witte aerde / van de welcke goede hardt-steen ende bicken wo:den ghebacken; heeft weynigh blacke grondt / de welcke vruchtbaer is/ de reste zijn meest berghen/daer weynigh vruchten vallen. Hier wassen sekerre pijn-boomen/ de welcke bp de Spaegniaerden wo:den ghenaemt Pinnoes de Libano; 't zout wo:dt daer gebracht van de andere zijde van de Cordillera, van de sneu-bergen: aen de voet van 't selve geberghte woont een wildt en arm volck/welck sy noemen Pulches, welck haer selven onder-houden met de jacht/welck sy doen met haer boghen en pijlen. Alle de reste van 't landt welck men liet bp oosten van de voo:z. Sierra Nevada, zijn woeste plapnen ende voo:ghre landt-gronden/loo verre als men broogen kan. De palen van dese Stadt zijn tusschen haer ende de

Stad Imperial, aen de passagie van de rievier Tolten, acht leguen van dese Stad; ende tusschen dese Stad en de Stad Valdivia tot de ballepe/die sp noemen Mariquina, andere acht leguen; ende nae' oosten tot aen de Sierra Nevada by leguen, daer de boorj. pijn-boomen groejen; de verckens voeden op de burchten van dese boomen/ende laden daer soo delikaten speck by/datter niet licht speck en kan ghebonden worden van soo goeden smaek ende voetsel als van dese verckens. Het is anders tamelijck koudt landt/ende ghebyeckigh van kooyn ende wijn. Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort ghetuyghe; dat in dese Stad seer veel sijnwaerts woort ghemaekt/ende andere Indiaensche kleekens/die daer in 't landt woeden verhandelt/ende elders verboert.

d.7.1.6.
c.7.

De vermaerde Stad Valdivia leght by-naer in 't midden/tusschen 't beginfel van de landen van Chile ende de strate van Magallanes, in een provincie/welck sp noemen Guadaluquen, twee leguen ofte daer ontrent van de kust van de zuyde-zee/ende op de hooghte van verrijck graden schaers by zuden de linie/naer 't segghen van Herrera, de welke leght dat 't verschil tusschen den meridiaen van Sevilla in Spaegnen/ende den meridiaen van dese Stad Valdivia sulcks is/dat als 't middagh is in Sevilla, soo ist te Valdivia ses upzen ende twee derde van een upze omgheens/soo datter noch vijf upzen ende een derde ghebyeken/om middagh te weken te Valdivia; den langhsten dagh is daer van wat meer als verrijchen upzen.

d.1.1.7.
c.10.

De Stad Valdivia heft naer dese selck segghen een goede haven/welck haer openinghe heft naer 't noorden/de schepen komen daer in/ende baren den grootsten arm van de rievier op tot de Stad van Valdivia, twee leguen; ende de Stad is gheboort aen den kleynsten arm van de rievier/op een blacke hooghte/ontrent de vyf bademen hooger als gemeene hooghte van de rievier;welck is een stille ende klare rievier/ende 't ghetje komt van der zee af op/tot aen een plasn met heubelm om-cingelt/welck sp noemen Guadaluquen. De palen van dese Stad strecken haer upt naer 't noorden/ ofte naer de steden Imperial ende Villa Rica, acht leguen tot Marquina boorj-noemt; ende thien leguen naer 't zuden/soo dat sp noorden ende zuden begripen achtien leguen; naer 't oosten tot de Sierra Nevada toe/zijn selthien leguen; ende met de twee leguen naer de zee toe/ ofte naer 't welken/heft sp insghelijcks oost ende west achtien leguen. In dit quartier zijn upermaten rijcke goudt-mijnen/soo dat een Indiaen daeghs konde op-brenghen vyf-en-twintich ende oock dertich Pezos sijn goudt; want die goudt van Valdivia woort boven alle ander in sijne vercheven/ghelijck by elders hebben aen-gheroort. Daer is veel effen ende blacke grondt/daer sactwe ende gerste woort ghezaeyt/ende grest op 't alderminste twintich boorj een/ende veel-tijds wel dertich ende verrijch; daer waeren veelverhande goede burchten: dan de zuyden en willen daer niet wel rijpen.

Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort verhaelt / dat dese Stad in den jare 1599 in November by de Chilezen was overballen/ende alle de Spaegniaerden die daer woonden/doort-gheslaghen: dan dat de Spaegniaerden daer weder waren ghekomen/ende daer woonden met haer twee honderden/onder 't ghebiert van een Gouverneur.

Het chiende Capittel.

Van de stad OSORNO ende CHILUE ofte CASTRO, ende de ghelegentheeden van de landen daer ontrent; ende de provincie van CHUCUITO.

DE Stad Oforno (seght Herrera) is gelegen 60 leguen en meer van de Stad la Concepcion, naer 't zuden/ende de strate van Magallanes toe/7 leguen van de kust van de zuyde-zee, in een kout getoeste/welck gebyeckelijck is van alderhande lijf-torcht: dan daer woort seer veel gouts gevonden/ en in haer limieten woonden wel 200000 Indianen die onder de Spagniaerden zijn verdeckt tot haren dienste.

Den Spaenschen piloot by Olivier van Noort ghetuyghe / dat Oforno en

grooter

grooter Stadt is als Valdivia, te landt-waert in ghelegghen op de hooghte van 42 graden/ ende daerter veel lijn-waten woorden ghemacckt/ ende wollen kleecleren.

De Stadt Castro (seght Herrera) welck in de Indiaensche tale woort ghe-naemt Chilue, is de laetste van de steden ende woon-plaetsen die by de Spaegniaclden in dit ghelweste zijn ghebout ende betwoont; is ghelegen op een van de Eplanden/ die daer zijn in 't lach/ welck sy noemen Ancud ofte Chilue, (de Archipelago van dese Eplanden leght op de hooghte van 43 graden by zupden de linie) 42 leguen van de booyz. Stadt Olorno, naer 't zupden: in haer limien woonen wel twaelf duysent Indianen die onder de Spaegniaclden gete-partteert zijn/ twelende een Epland wel 50 leguen langh/ ende van twee tot neghen leguen breedt/ welcke de zee maectt met noch veel andere Eplanden/ alsoo 't gantsche landt hier van de zee gebooken woort tot aen de groote Cordillera van de Andes toe: her is berghachtighe ende besloten landbouw/ vruchtbaer van Maiz ende carwe: ende daer zijn mijnen van goudt in stof tot by het strandt/ een dingh welck selden ghesien is.

Om Spaenschen piloot by Olivier van Noort selt dese plaetse op vier-en-beertich graden by zupden de linie/ ende seght mede dat het een groot Eplandt is/ legghende in een in-ham van veere Eplanden/ dat rondom is betwoont by de Spaegniaclden/ die daer een Gouverneur hebben: dat daer veel wolse valt van de schapen van dat landt/ daer sy haer kleecleren van maecten/ de beste van Peru.

Dese plaetse is (gelijck 't selve by de vopagie van Ioris Spilberghen woort aengheroert) by de onse in-genomen ghelwest onder 't sleipt van Theunis Theunisz. alias Swarte Theun, met wepnigh volcks/ dan wierde de selve daer naer weder quijt. Van de hyslopie en is my niet ten vollen bekend: alleen soo hebbe ick ghesien seker af-teckeninge van dese plaetse by den selven Theunis Theunisz. verbodert: by de welcke blijct dat dese plaetse is gelegen op de hooghte van 43 graden by zupden de linie/ ende dat 't Eplandt daer de plaetse op ghelegghen is/ in de lenghe leght langhs de zupdt-zee/ streckende by-naer noorden ende zupden. De plaetse en leght niet over een mijl ofte twee van 't strandt/ dan om daer aen te komen moet men een grooten wegh om-zeplen: want aen het nooydt-ende van 't Eplandt leght een kanael/ welck oost ende west ten naesten by in-strekt/ ende is in de mondt by de twee mijlen ende een half breedt/ ende loopt binnen roijdt toe/ al waer maer een engen dooyt-tocht en is/ ende dan komt men weder in een wijde zee/ daer veel klepne Eplanden in leggen: dan om naer Castro toe te loopen/ moet men de oost-wal van 't groote Eplandt naelt by houden/ streckende by-naer zupdt-oost wel soo zupdelijcken in/ tot een smal punt landts/ welck hem keert naer 't zupdt-westen/ ende wepnigh booyder nooydt-west op met een bape tusschen 't landt in/ tot booy de Stadt Castro, welck is ghelegen tusschen twee klepne beken ofte krekken/ met een klepni fortjen aen de water-kandt. Ende booyts de huplen hier ende daer verdroopt/ voo: soo veel wy upt de af-teckeninghe hebben konnen sien.

Benens dese steden van Chile, soo zijnder noch twee die mede tot het Gouvernement van Chile behooren/ hoe-wel de selve ghelegghen zijn aen de oost-zijde/ ende over de Cordillera van de Andes, in een provincie welck sy noemen Chucuito, (Herrera noemt dese provincie elders Cuyo) twelende een hout ende onvruchtbaer landt: te weten de Stadt Mendoza ende St Juan de la Frontera; die beyde daer ghebout zijn by Don Garcia de Mendoza.

De Stadt Mendoza is ghelegghen by-naer op de selve streck van de Stadt St Iago booyen beschreben/ by de beertich leguen van de selve naer 't oosten toe/ voo: eenen seer moepelijcken wegh torghen de menighe van 't sneu/ welck daer leght in de Andes ofte Cordillera van de sneu-berghen die men passerien moet.

De andere Stadt is genaemt St Juan de la Frontera; leght noch wat booyder naer 't zupden als de Stadt Mendoza: naer van een neder-lander ben onder-richt die in Rio de la Plara ende Peru is gheweest: soo soude St Juan de la Frontera maer 110 mijlen leggen van Buenos Ayres, voo: een rechten doch seer eenfamen wegh: so dat men

men meest dertwaeris reyt ober Corduba, de woegh dan eens soo langh ballende : de selve getuyghet dat Chile ontrent St Iago op syn huysele is; ende dat van St Iago tot aen de byugge in't geberghe ober een rievierre gelegen zijn 60 mijlen; soo dat St Inan al verder van de zuyde-zee moet ligghen als welo;binaris in de kaerten staet. De boozdere ghelegenheden ende hooghte van dese steden en heb ick tot noch toe niet ghevonden by eenighe schrybenten van dese gheslachten / soo dat wy het hier by sullen laten betuilen.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinge van de zee-kuste van CHILE, havenen, reeden, kaben, bayen ende rievieren, van de ses-en-twintich graden af, tot de dry-en-dertich toe.

DE kuste van Chile neemt haer beginsel van de baeye ende ballepe van Copiapo, de welcke leght op de hooghte van ses-en-twintich graden by zuyden den equinoctiaal: Pedro de Cieça leght dat een wepnigh meer naer 't zuyden als de haven van Copiapo, een seker punt in zee streckt / ende aen het eynde van 't selve een bape / daer twee klepne Farallones op staen / ende aen 't eynde van de bape een rievier van seer goet water / welckes naem is Guasco: dit booz; punt leght naer syn legghen / op de hooghte van acht-en-twintich graden ende vyfshien minuten by zuyden de linie / ende dat de kuste daer streckt zuyde-west ende noozdt-oost. Herrera die stiet van de ballepe van Copiapo tot de ballepe van Guasco vijf-en-dertich leguen, ende seght / dat de kuste streckt zuyde-zuyde-west ende noozdt-noozdt-oost / ende dat Guasco soude legghen op de hooghte van neghen-en-twintich graden by zuyden de linie. Olivier van Noort stelde die op de hooghte van acht-en-twintich graden ende dertich minuten; ende seght dat het een goede reede is voor schepen / achter eenighe klippen die bukten aen legghen / ende dat daer een rievierken loopt van berch water / ghenaemt la Guasco, doch dat daer quaet water halen is. dat daer gheen wippen en staen dan te landt-waert in / daer oock alderhande byschuten wassen / dat het anders een landt is van wepnigh gheboomten.

Van daer loopt de kuste naer 't zuyden tot de haven van Coquimbo, welck leght op de hooghte van dertich graden naer 't legghen van Herrera. ende bebindingsh van Sir Richard Hawkins; dan Pedro de Cieça leght / dat thien leguen van het booz; punt een ander punt in zee streckt / welck goet beschut gese booz: de schepen die daer op de reede komen / dan daer en is noch water / noch houdt te bekomen; ontrent dit punt (seght hy) leght de haven van Coquimbo, te tweten / seben leguen daer van berchepen / ende dese haven soude legghen op neghen-en-twintich graden ende een half by zuyden de linie. (op de selve hooghte wo;dt Coquimbo mede gheselt by Thomas Fuller; ende seght dat de kuste van Copiapo tot Coquimbo streckt noozdt-noozdt-oost ende zuyde-zuyde-west vijf-en-vijftich leguen,) Sir Richard Hawkins pijst de haven van Coquimbo, booz een van de beste van de zuyde-zee; is beschut booz alle winden / ende seer wijdt: de o;binaris plaats daer de schepen laden ende ontladen / is tusschen een rotske / ende 't vasse landt aen de west-zijde ontrent een half legue binnen de mondt / welck streckt 3. ende 3. ten oosten ende n. ten westen : op 't binnen-landt / reyt ober de haven leght een ronden bergh als een sucker-broodt / ende aen 't in-komen aen de zuyde-zijde light een rotske een wepnigh af in zee. Thien leguen boozder op de selve streck (naer des selfs legghen) streckt weder een punt up / ende maectt een groote bape die den naem voert van Atongayo; vijf leguen boozder leght de rievierre van Limara, ende neghen leguen boozder op de selve streck een ander bape / daer gheen berch water en is te bekomen / welck ghenaemt wo;dt Choapa, op de hooghte van een-en-dertich graden by zuyden de linie / ende noch een-en-twintich leguen boozder op de selve streck een goede haven / welck ghenaemt wo;dt Quintero op de hooghte van 32 graden. Herrera seght / dat van Coquimbo boozder naer 't zuyden leght de haven van Cigua, in de rievierre; ende dat de haven Quintero is ghelegghen aen

de

de mondt van de riebierre Concagua. De vopagie van Thomas Candifch ſteldt deſe haben op de hooghte van d'p-en-vertich graden ende vijftich minuten; ofte ſoo Thomas Fuller ghedenckt in ſyn memoriael / twintich minuten: in de bape leght een kleyn Eplandeken daer Penguins ende andere voghelen haer op onthouden.

Den Generael Ioris Spilbergen was met ſyn blote in deſe haben van Quintero, ende anckerden daer op 20 bademen waters; ghetupghe daer van dat het is een ſchoone ende playſante bape / hebbende eene wel-gheleghene reede / in de welcke de ſchepen in ſulcken verſekertheyt legghen / dat gheenighe winden ter werelt haer eenighe ſchade ſoude konnen aen-doen / ende daer en boven ſoude men geen beter ghelegentheyt konnen hebben om water te halen / zijnde 'tſelbe ſeer klaer ende ſoet van ſmakke; ſp wierpen daer een halve mane op / tot beſcherminghe van het volck die 't water bulden aen een riebiercken / welck leght aen de zupdr-jgde van de bape; vonden op de ſelbe plaetſe noch een andere riebierre / in de welcke ſp groote menighe te van alderley verſche viſch vinghen: daer en boven was daer goede ghelegentheyt om houdt op te doen / alſoo dat deſe plaetſe moet ghehouden woen; den onder de alderbeguaemſte om hem te ververſchen ende noodighe proviſie te doen. In het landt ſaghen ſp van verre veel becken / welck ſp daer naer bevonden wilde preerden te weſen / komende aldaer by; incken upt een kleyn riebiercken / waer in 't verſch water liep upt de hooghte van het ghebterghe. Deſe preerden en hadden ons volck ſoo haest niet vernomen / ofte namen de blucht met groote ſnellicheyt / ſonder opt weder te kornen ſoo langhe ſp daer laghen. De Spaegniaerden verthoonden hun wel van verre met eenighe preerden / dan en doſten ons volck niet aen-taſten / dan hielden haer ſtil in een vallepe / aen den hoeck van een boſchken dat daer leght.

De onſe die daer waren in den jare 1600 met Olivier van Noort, te weten met het ſchip van den Vice-Admirael / ghetupghen neffens de hooghte van 33 graden ende 41 minuten / ghebonden te hebben tamelijck ſlecht landt / ſonder boomen; maer dat te landt-waert in legghen hooghe bergghen / ende dat daer by ſchijnt een riebiercken te weſen met een haben ofte reede / ende dat het een grooten in-wyck is; ende dat de kuſte daer ſtreckt van punt tot punt noo;dr ten ooften ende noo;dr-noo;dr oof / ende datter diversche in-hanunen kornen / de welcke ſoo men wiſde in-zeplen / men wel noo;dr-oof ten ooften ende noo;dr-oof ſoude moeten aengaan; ende dat het boorts een ſchoone ende ſupbere kuſte is.

Van Quintero tot de haben van Valparayſo, zijn ſeven leguen, naer 't legghen van Herrera, dan Pedro de Ciega leght 10, gelijck oock Sir Richard Hawkins, op de hooghte van 32 graden ende twee derde; doch leght op de hoogte van 33 graden ende 40 minuten naer de bebindinge van Thomas Fuller, en de kours is naer ſyn legghen noo;dr-oof ten noo;den ende zupdr-weſt ten zupden. Olivier van Noort ſteldt die maer op 33 graden / waer in ſp ſchijnt te miſſen. Fuller in ſyn memoriael ſteldt mede tuſſchen Quintero ende Valparayſo ſeven leguen, ghelijck Herrera. Den Generael Ioris Spilbergen was mede in deſe haben / ende ghetupghe dat daer goede reede is voo; veel ſchepen; dan ſp en vonden daer maer een / welck de Spaegniaerden ſelfs in brandt ſtaecken.

Concent een legue by zupden de bape / licht een kleyn Eplandeken ofte klippe dicht by de wal / daer men by noodt onder magh letten: 'Ten vloerpet nochen eb-ber in deſe bape niet / noch al de voo;dere kuſte langhs tot Guayaquil toe / als by Sir Richard Hawkins werd aen-ghetreckent.

Het twaelffte Capittel.

Vervolgh van de Chileſe kuſte van VALPARAYSO af, tot op de hooghte van wat meer als twee-en-veertich graden.

Van de haben van Valparayſo voo;der naer 't zupden korn men aen de haben van Topocalma in de riebierre van Maypa, naer 't leggen van Herrera: Pedro

de Cieça seght dat van Valparayso tot Topocalma zijn vier-en-twintich leguen, ende een-en-twintich leguen voorder een punt landes / ende daer by de rievriere Maule. (Oetwyl de rievriere Topocalma komt in de haven van Valparayso, gelijck by cap. 4 hebben aen-ghetwezen; soo moet hier in de aen-toetsinghe van Herrera ende Cieça eenigh mis- verstandt zijn.) Van dese rievriere Maule beginnen de limien van de Stadt la Concepcion; van waer tot de rievriere Ytaten zijn dyp-en-twintich leguen, op de hooghte van ses-en-dertich graden ende vijftich minuten naer rleggen van Herrera: dan Pedro de Cieça en reekent van de rievriere Maule tot Ytaten, maer verctshien leguen, ende van daer zupdt ten welken de rievriere Biobio, op de hooghte van acht-en-dertich graden schaers: dan Herrera seght dat van de rievriere Ytaten tot de haven de la Herradura zijn dyp leguen, ende dat de kust loopt zupdt-zupdt-west/ende van daer tot de haven van Penco vier leguen; ende dat de kust streckt zupden-alwaer de Stadt Concepcion seght/ende van daer tot de rievriere Biobio twee leguen. Thomas Fuller, als mede de bopagie van den Generael Spilberghen stellen de bape van Concepcion op de hooghte van ses-endertich graden ende verctich minuten. De selve waertschout/dat men in dese bape magh anckeren achter een kleyn Eplandt in neghen badem waters: ende dat de noozdt-noozdt-weste windt de slimste is in die bape.

Van de onse die daer waren in den jare 1600 verlaen/dat aen't in-komen van de bape is dertich badem waters / en binnen heel leegh landt / ende dat by zupden den hoek leght de rievriere Biobio, ende dat neffens den hoek leght een groot rif / welck diuers af in zee streckt/ende bukten dat een klippe ontrent een half mijle van landt / welck kleyn is / ende hoogh boven water / daer men boben om moet loopen; dat voorder dese haven van Concepcion goet is om in te zeplen / ende datter niet te schoutwen is / dan dat men siet by den hoek een kleyn Eplandeken dat men aen vier-boozdt laet leggen; is ontrent een mijle langh/ende geen half mijle breed / streckt meest noozdt-noozdt-oost ende zupdt-zupdt-west; aen de noozdt-zijde waer duyl van klippen/doch boben water; is wel een mijle wijt tusschen't Eplandeken ende het valle landt: men magh achter't Eplandt zeplen dat men geen zee en siet / op die Eplandt is water ghenoegh/ende ghemackelijck om te halen; vonden daer veel gerst ende boonen / ende eren / doch veel Potaros, hoenderen ende menigh-te van kleynne schapen; lagh naer haer bebindinghe op de hooghte van ses-en-dertich graden ende twee-en-vijftich minuten by zupden de linie.

De selve vonden neffens de hooghte van vier-en-dertich graden ende acht-endertich minuten / dyp dubbelt landt; het binnenste't hooghte / met lincu bedeckt / seer heubelig / ende ettelijcke spitsen; het middelste oock hoogh / maer niet soo veel lincutus daer op / vol boomen; het buytenste niet seer hoogh aen de water-kant / sonder boomen oft seer weynigh / ende slecht landt in't aen-sien.

Van de bape van de Stadt Concepcion tot aen't Epland van Sta Maria, rekent Herrera 13 leguen naer't zupdt-welken ten zupden: Van Cieça schrijft dat van de rievriere Biobio, tot een groot Eplandt vijf leguen van't valle landt ghelegghen / zijn vijftich leguen, ende dat het Eplandes naem is Luchengo. Thomas Fuller in syn memoriazel seldt het Eplandt Santa Maria op seven-en-dertich graden ende vijftich minuten/ende Olivier van Noort ghetuygh't selve mede op de selve hooghte ghebonden te hebben. Den Generael Ioris Spilberghen vermaendt dat aen de noozdt-noozdt-oost zijde van dit Eplandt een rif leght / welck hem wel dyp mijlen langh in zee streckt / ende Olivier van Noort, dat dit Epland van la Mocha verctshyden is achtyen leguen, ende de kours noozdt-noozdt-oost ende zupdt-zupdt-west. Van Thomas Fuller in syn memoriazel seght dat de kours van't Eplandt la Mocha tot het Eplandt Santa Maria is noozdt ende zupden / ende de distantie vijf-en-twintich leguen.

Van de rievriere Biobio tot die van Labapi (seght Herrera) zijn 15 leguen, de kust loopt zupdt-west/en in't midden leght Arauco in een groote in-hant; ende de rievriere

rieviere Labapi soude naer *ſyn* legghen legghen op de hooghte van *leven-en-der-tich* graden ende een half / binnen in den in-ham van Arauco, aen de *weſt-zuyd-wel* zijde van het ſoet dat de *Spargniaerden* daer houden. De *zee* ſijght de *rieviere* op met de *bloet* / ende daer konnen *bercken* op-baren / ende daer is veel *viſch* te bekomen / ende oock *zoudt* / *welck* hem daer ſet van 't *zoudt* water.

Van 't punt van Labapi tot de *rieviere* van Lebo *zijn* *ſes* leguen, ende de *kulle* ſtreckt *zupden* naer 't legghen van *Herrera* : de *rieviere* Lebo, soude ghelegghen *zijn* op de hooghte van *acht-en-der-tich* graden *ſchaers* / ende op deſe *rieviere* *wiert* doo? Don Garcia de Mendoza de *ſtadt* Cannete gheleght / die daer naer van *weghen* den oo?logh met de *Chileſen* / *tweder* is verlaten.

Van de *rieviere* Lebo tot 't *Eplandt* la Mocha, *zijn* *ſes* leguen, naer 't legghen van *Herrera*, ende leght van deſe *rieviere* *weſt-zuyd-wel* ; op de hooghte van *acht-en-der-tich* graden ende een half / naer het legghen van *Thomas Fuller* in *ſyn* *memozial*.

Naelt de *rieviere* Lebo volghet de *haben* / *welck* *ſp* noemen del *Carnero*, van waer men te *landt-waert* in treckt naer de *ſtadt* de los *Conſines*.

Daer aen volghet *Cabo de Cauten*, van *twelcke* *Cabo* tot aen de *rieviere* *Cauten*, *welck* de *haben* *maecte* *boo?* de *ſtadt* *Imperial*, *tekent* *Herrera* *vier* leguen, ende soude ghelegghen *zijn* op de hooghte van *acht-en-der-tich* graden ende *veertich* minuten *by* *zupden* de *linie*.

Van de *rieviere* *Cauten* tot de *rieviere* *Tolten* *reercent* *ſp* *by* naer *ſes* leguen, de *twelcke* soude legghen op de hooghte van *neghen-en-der-tich* graden *by* *zupden* de *linie* / ende daer moghen *ſchepen* in-komen.

Van de *rieviere* *Tolten* tot de *rieviere* van *Queule* *zijn* *acht* leguen, ende is ghelegghen op de hooghte van 39 graden ende 30 minuten / heeft haer *openingh* ofte *mondt* naer 't *noorden* / ende daer *kommen* *barcken* in-komen / *hor-wel* *ſp* *kleyn* is.

Van de *rieviere* *Queule* tot die van *Valdivia* *zijn* *neghen* leguen, ende de *kulle* *loopt* *zupden* naer 't legghen van *Herrera*, ende is ghelegghen op de hooghte van *veertich* graden *ſchaers* / ende van *Queule* tot *Valdivia* *loopt* de *Cordillera* van 't *gheberghte* *neffens* het *ſtande*.

Van de *rieviere* *Valdivia* tot die van *Chabin* *zijn* *dry* leguen, daer moghen *groote* *ſchepen* in-komen / ende van daer tot *Punta de Galera* *zijn* *twee* leguen; ende van die punt tot een *rieviere* die *ſp* noemen *Rio Bueno* *zijn* *leven* leguen; in deſe *rieviere* *komen* *wel* *by* *rievieren* te *ſamen* / ende een die al van *Valdivia* af-komt.

Van *Rio Bueno* tot 't punt de *Villiva* *zijn* *thien* leguen, op de hooghte van een-en-veertich graden *by* *zupden* de *linie*; ende van *Villiva* tot het punt van *St Marcelo* *zijn* *leven* leguen. Van een *weynigh* onder de *rieviere* *Valdivia*; *ſtreckt* de *Cordillera* van het *gheberghte* *dicht* *langhs* de *zee* / ende de *kulle* is *diep* / ende *ſup-ber* van *dyooghten* ofte *klippen* / *ſonder* *haben* / ofte *ſoo* daer eenighe *zijn* / *zijn* van *kleynder* *importantie*.

Van 't punt *St Marcelo* tot de *Cabo* van *Chanqui*, *zijn* *acht* leguen, op de hooghte van een en *veertich* graden ende een half *by* *zupden* de *linie*; *ontrent* een hal-ve *legue* aen de *noord*-zijde van deſe *kape* *leght* een *bebout* *Eplandt* / ende daer aen *norch* *dry* andere / die *woelt* legghen / al in 't *begryp* van een *legue*; ende deſe *Cabo* is ghelegghen aen de *ene* zijde van de *Golfo*, *welck* *ſp* noemen de los *Coronados*, de andere *Cabo* aen de *zuyd* zijde *wo?* *genaemt* de la *Vallena*; ende deſe *twee* *cabes* *zijn* *vier* leguen van den anderen *verſcheyden* / naer het legghen van *Herrera*; ende *tuiſſchen* *beiden* *leght* de *boo?*, *Golfo* de los *Coronados*.

Van deſe *Cabo* de *Vallena* tot de *Cabo* *St Felix* *zijn* *neghen* leguen, op de hooghte van *dry-en-veertich* graden ende *thien* minuten *by* *zupden* de *linie*; de *kulle* *loopt* *war* *krom* / ende *maecte* een in-ham / ende daer *wo?* *in* dat *ghetwelte* *veel* *goudes* *ghebonden*; ende *hier* *epndicht* de *kulle* van *Chile*, *boo?* *ſoo* *veele* die tot *norch* toe *by* de *Spaegniaerden* is *betwoont*.

TUCUMAN.

Het dertziende Capittel.

Beschrijvinghe van de binnen-landfche provincie TUCUMAN, ende de principaelste Stadt St IAGO DEL ESTERO.

DE provincie ende 't Goubernement van Tucuman is gantsch binnen 't land gelegen/gelijc die van Sta Cruz de la Sierrta daer woonen in de selve provincie byn natiën van Indianen/ Tucumans, Iuries, ende Diaguitas, van welckert voornaemste de provincie den naem voert van Tucuman. Reemt haer begin aen het eynde van de provincie der volckeren die men noemt Chicas, welc is een natie van Indianen die behooren tot de keijserlijke Stadt Potosi, ende woonen in dierfelce vlekken / welck ghenaeamt worden Moreta, Chocinoca, Sococha, ende Cafabindo; ghereyft komende door dese voors. doopen van de Chicas, treckt men door de woelstijne die 15 ofte 20 leguen duert / van seer koudt landt / welck eyghendick de Cordillera woijt ghenaeamt / dan daelt men stracks naer warmer ende ghewoont landt / daer den wegh door loopt die naer Tucuman leydt / een weynigh verschejden van de doopen en woon-plaetsen van de Wilde / om de sekerheyt van de reysende-lieden die naer ende van het Goubernement van Tucuman komen. Dit Goubernement ende provincie van Tucuman, pakt aen d'een zijde met het Goubernement van Chile, ende daer door met de zijdt-zee / ende aen d'ander zijde met de provincien van Rio de la Plata, ende soo met de nooydt-zee, aen de derde zijde met de Koningsrijcken van Peru, ende insonderheyt naer 't oosten met de provincien die sy noemen del Rio Bermeio, welck een machtighe riebiere is / ende loopt in de riebiere la Plata, (welck veel groote ende machtighe riebiere ontfangt) heeft haer oorsprongh in de valleje die sy noemen luyuy, ende de Indianen noemen die in haer tale Xibixibé, ende van een ander riebiere welck loopt nensens de Cordillera die sy noemen de Esteco, ende nu werdt de selve ghenaeamt de Cincas, door dien dat luan de Cincas daer wierdt doodt gheslaghen / ende oock anders woijt de sy ghenaeamt Rio Grande. Naer de provincien van Chile toe / is seer veel welbewoont landt, ende oock veel dat noch te ontdecken is naer de state van Magalanes toe / daer men groote kundtschap van heeft in de Stadt van St Iago del Estero, ende woijt by de Spaegniaerden aldaer ghenaeamt la Trapalanda, ende die van Chile noemen la Sal. De provincie van Tucuman is een wel-ghetempert landt / ende tamelijken bychtbaer: doch daer en zijn tot noch toe (seght Herrera) geen mijnen van silber ofte goudt ondeckt. Daer zijn dierfelce steden by de Spaegniaerden gheboort / die wy hier vervolghens sullen beschrijven.

De voornaemste Stadt van dese provincie woijt ghenaeamt Sant Iago del Estero, wierdt eerst ghenaeamt del Varco; is ghelegghen naer 't segghen van Herrera, op de hooghte van acht-en-twintich graden by zijden de linie / hondert en vijfen-tachtentich leguen van de keijserlijke Stadt Potosi, naer 't zijden / een weynigh afwijckende naer 't oosten; ende naer dat veel piloten segghen (seght Herrera) van de haven van Buënos Ayres op Rio de la Plata hondert en tachtentich leguen, ende eenigh segghen oock minder; ende van Rio de la Plata, op het naeste schaers 80 leguen; van de zijdt-zee op 't aldernaeste 120 leguen, op de kust van 't Konigh-ryck van Chile. De Gouverneur van de provincie heeft syn gewoonlycke woon-plaetse alhier / ghelijc oock de andere Officiers van den Konigh / ende den Biskhop / alsoo hier de Cathedrale kercke is van 't Bisdom van Tucuman. De gestalte van de lucht in dese Stadt is heet / hoe-wel gesont / de grondt is sandigh ende sulstigh / waer door hier geen goede husjen en konnen gemaectt worden / door gebreck van steen / sy hebben een goede wateringh / daer sy veel hoven en wijngaerden mede wateren: ende men heeft daer begonnen wollen-dyaperyen aen te stellen /

Stet hier
van
breeder
in Rio de
la Plata.

stellen/om de wolte te o:beren/ende men maecht daer swarte ende gekouleurde lakenen/sapen/bapen ende frisliden: ende men bereydt daer oock leder/ende maecht daer goede co:buane; dan daer en zijn geen silber ofte goudt-mijnen/als vooren.

De in-gebooyne van de lande gaen gekleedt/ende is seer sedich volck/ende woonen by twee maghtighe riebieren/ van welcker een nensens de booghs. Stad loopt/ welck sy noemen el Estero, wpt-oo:lake dat de op-wateren komende/de selve overloopt/ende haer berdeek in veel armen ende tochten/ende detwijl't seer black landt is/ soo wo:dt het moerassigh/ ende daer loopt veel landes onder; ende als 't water wederom af-loopt/ soo wo:den op 't natte landt groote ackeren bezeyt met tarwe/ Maiz, gerste ende verlderhande andere zaden: waer doo: dit landt overbloedigh is van lijf-tocht: want al waer't lake dat den reghen quame te onts:eecken/ soo wo:dt het landt vochtigh van dese over-loopinghe van de riebier.

De tweede riebier wo:xt genaemt el Salado, doo: dien syn water byack is; loopen beyde van het westen naer 't oosten doo: heel black landt/ende ontrent 10 ofte 12 leguen van den anderen; daer is veel visch/grooten kleyn in beyde dese riebieren/soo dat sy een seer overbloedigh en goet voetsel geben vo: de in-geleene. Tulschen beyden dese riebieren wo:dt veel honighs ghewonnen ende was; oock waft daer cottoen ende Caroben, die goet voetsel gheben/ende 't gantsche jaer durren; men heeft daer oock Cochenilla ende Annil om de wolte mede te verwen: De bo:gers hebben seer veel vee/ groot ende kleyn; daer is seer goede jacht van harten/ende ander wildt: veel ghevogelte als perdylen/ ringh-bupben ende andere diertghelycke; oock eenighe verslindende dieten/als tigren ende leuwoen: ende eyndelyck soo zijnder goede zout-pannen. Doch de principaelste koopmanschap daer de Spaegniarden daer woonende haer mede gheneeten/ is laecken ende cottoune-lyntwaet/ welck sy daer ghebyupken in stede van ghemunt gelt/ende de Vara ofte Spaensche elle is ordinairlyck ghetaxert op een halve Pezo, ofte vier realen/ende dese koopmanschap wo:dt by groote menighe verboert naer de stad Potosi.

Het veertziende Capittel.

Van de steden SAN MIGUEL DE TUCUMAN, NUESTRA SENNORA DE TALAVERA, ende CORDOVA.

DE tweede stad die by de Spaegniarden in de provincie van Tucuman was ghebout/wo:dt genaemt San Miguel de Tucuman; is gelegen op de hooghte van seiven-en-twintich graden (ofte als Herrera elders segt in syn historie/ op de hooghte van ses-en-twintich graden ende dertich minuten) by zyden de linie: acht-en-twintich leguen van de stad S: Iago del Estero, in de wegh welck daer loopt naer de audientie van los Charcas; is ghelegghen aende voet van een weerdte ende woelt gheberghte/ op een bequame ghelegghentheyt/ende heeft een wateringh daer de hoven/ wijn-berghen/ende zaep-landen met ghewatert wo:den: nensens de eene zijde loopt daer een riebier welck komt van la Quebrada de Calchaqui, ende daer ontrent zijn noch meer andere riebieren die van twee tot ses leguen van dese stad loopen: de welcke van 't gheberghte af-komen/ ende maken eyndelyck de riebier die doo: S: Iago del Estero loopt. 't Landt ontrent dese stad is overbloedigh van tarwe/ Maiz ende gerste; daer wo:dt wijn gheprell; sy hebben daer menighe van alderhande vee/ende schoone jacht. Daer wo:dt veel cottoune ver-gadert ende blag ghewonnen/ daer sy goet lyntwaet van maerken: gheniet wel de ghesondste lucht boven alle andere plaetsen van dit Gouvernement/ ende heeft oock beter houdt tot de timmeragien/ende het seggint dat daer eenighe kondschap soude wesen van goudt-mijnen.

De derde stad die daer by de Spaegniarden is gebout/wo:dt by haer-lieden genaemt Nuestra Sennora de Talavera, ende in de tale van't landt wo:xt sy eygentlyck ghenaemt Esteco, is gheleght aen den oever van Rio Salado, by-en-veertich leguen

leguen van Sant Iago del Estero naer het nooyden toe / ende veertich leguen van de Stadt Porosi (waer in hem Herrera hondert leguen moett mis-gripen / dewijl dat Sant Iago del Estero hondert ende vyf-en-tachtentich leguen is van Porosi, gelijk als in sijn Descripeion de las Indias gheschickt staet.) De Stadt heeft een van de alderbeste weteringhen van dat gantsche Gubernement / daer seer veel landes vrede ghetwatern woort: ende daer woort seer veel cottoen versamelt / van 't welcke sy veel lichtwaerts maerken; sy hebben daer vooys veel honigh / was / ende diversche vertwen om de wolven mede te vertwen; seer goede sacht ende visscherije; dan daer en sijn gheen mijnen; ende dese Stadt seght op de hooghte van ses-en-twintich graden by zuyden de linie / naer 't legghen van Herrera.

De vierde Stadt by de Spaegniarden betwoont / woort genaemt Cordoua, is ghelegen op de hooghte van twee-en-veertich graden ende veertich minuten by zuyden de linie; daer is een wel-getemperde lucht; heeft haer winter ende somer op sijn tijt; daer sijn seer groote blacke velden ende goede weyden / daer alderhande vee wonderlick vermenghsel dichtaen d'een zijde loopt daer en rievier voo: by daer goede visch in woort gebangen: ende alderhalf mijle van daer seght een geberghe met veel betwoonde vallepen / daer eenighe silver-mijnen sijn: daer waer veel tarwe / Maiz, ende ander grappen; woort oock wijn ghetwommen; ende daer is goede sacht / ende eenighe bequame zoudt-pannen. Dese Stadt is in een seer bequame ghetweest ghebout / want heeft naer 't oosten de Stadt Santa Fé, welck toe 't Gubernement van de Paraguay behoort / ende is vijftich leguen van Cordua verscheyden ende naer 't westen heeft sy de Stadt S^t. Iuan de la Frontera in de provincie van Cuyo, ende van het Gubernement van Chile, die oock vijftich leguen van dese seght. Dese Stadt is een aen-kornste voo: veel quartieren / insonderheyt om naer Rio de la Plata te reysen / ende van daer vooys naer Castilien / voo: dien dit een koster ende sekerder wegh is / ende onkostelijcker / voo: ghesonder landt / ende dat beter voo: sien is van lijf-tocht als wel andere ghetwelen van Indien. Ick ben onder-recht van een Nederlander die voo: eenighe jaren in dese quartieren heeft gewoont / dat dese Stadt by de 300 in-woonders heeft / die haer meel geneeten met landt-bouwerije ende cottone-lijntwaten te weven / voo: de abundance van cottoen die daer valt / pavillioenen van wolte te maerken / ende alderhande snijwerije / welck al naer Potosi woort ghesonden: soo dat dit wel de beste betwoonde Stadt is van 't gantsche Gubernement van Tucuman. In dit Gubernement (seght Herrera in sijn Descripeion de las Indias) waren ten tijden dat Don Garcia de Mendoza hem hier ontfieft / (wesende sijn vader de Marquis van Canerre, Vice-Konink van Peru) noch voo: de Spaegniarden gebout een Stadt / welck sy noemden Neuva Londres; ende een ander Stadt in Calchaqui, welck sy noemden Neuva Cordura, in de provincie van de Iurias ende Diaguitas, de welcke naer weynigh jaren weder verlaten wierden. 't Volck van de lande gaet ghekleedt in wolte / ende wel bereydt leder: sy quereken veel bees aen / om de wolte wille / daer sy haer mede geneeten; de doypen legghen dicht by den anderen / dan sijn kleyn / om dat in elck doyp by-naer een gheslacht en woont / legghen in 't ronde / ende sijn met doorn-boomen om-ringht voo: de oorlogghen die sy met den anderen voeren; is arbeydzaam volck / ende dat hem soo niet djoncken en d'inct als wel andere volckeren van Indien: daer sijn in de provincie wel seuen machtighe rivieren / ende meer dan tachtentich beeken van goede water.

Het vijftiende Capittel.

Van noch eenighe andere steden, ende ghelegentheden van dese provincie van TUCUMAN.

L. e. g.

O **D**e ghelegentheden van dese voo:sele provincie noch wat naerder te verstaen / soo sullen wy hier vooys in-boegen 't gheene Herrera daer van seght in sijn

ſyn achtſte D cade van ſyn Hiftoria de las Indias Occidentales alwaer hy aldus ſchrijft:

Daer zijn ſeer wepnigh Spaegniaerden in dit Gubernement van Tucuman, en indien daer het volck ware 'twelck daer wel van noode ſoude weſen/men ſoude veel Indianen konnen bezeydighen/ die nu in oogloge zijn/waer doo; dit een van derſteke provincien ſoude weſen; ende indien de Indianen die gheconqueſteert ſouden wo;den/mochten booz; dy oft vier l ben gecommandeert wo;den/als de Spaegniaerden dat noemen / dat is / tot dienſte ende ſlavernije van de Spaegniaerden ghegheben / daer ſoude veel volcks Peru verlaten/ ende in dit Gubernement konnen woonen om ſyn groote vruchtbareſte;ende men ſoude noch twee ſteden konnen bouwen ende met volck booz; ſien : Een in de ballepe van Salta , welck een van de grooſte ende beſte ballepen is van gantsch Indien: van een wel ghetemperde lucht / ende op de hooghre van 25 graden by zuden de linie/ hebben deſter begaame landbouw/ende goede weyden booz; t' veel ſchoone rievieren ende veel beecken ende weteringhen booz; t' ghezeape ; deſe ſtadt ſoude in t' midden legghen van de in-gheboozne / die daer eenlamenteelick ſouden konnen haer reſoyt nemen met die van de ballepe van Calchaqui, ende t' volck van de ballepen van Juiuy, ende Omagua a, ende alle de andere die daer woonen tot aen den pas over de rivier Eſteco; ende de doypen van Caſabindo, Sococha, Cochina, Moreta, ende de Indianen die ſy noemen Apatamas ; ende met het legghen van deſe ſtadt waer het landt tuffchen Peru ende Tucuman ſoo verſteekert / dat een man alleen ſoude konnen reysen van Peru naer Tucuman, Rio de la Plata, ende tot aen de nooyt-zee. Deſe ballepe legghent ontrent hondert leguen van Villa Imperial de Potoſi, ende ſestich leguen van S  Bernardo de la Frontera, in de ballepe van Tarya ghelegghen / ende vyftich leguen van de ſtadt Nueſtra Sennora de Talavera.

Ick en bevinde niet dat Herrera ergkens elders ghetwaagh maect van deſe plaats S  Bernardo de la Frontera, noch en gedenckt des ſelfs niet in ſyn Descripcion de las Indias: nochtans ſchijnt deſe plaats mede te behoo;en tot het Gubernement van Tucuman, ofte wel tot de audientie de los Charcas: ende naer byeen Nederlanden ben onder-richt die deſe gheloven heeft bereypt / ſoo licht de ſelve ſes-en-dertich leguen van Potoſi.

De tweede woon-plaetſe (legghet Herrera) legghen ſy ſoude konnen geleght wo;den aen een ooyt daer booz; deſen gheleght was Neuva Londres, in de wegh van t' Gubernement van Tucuman, naer t' Gubernement van Chile , welck weder is op-gebroken ghetweſt/booz; dien daer ſoo wepnigh volcks was; deſe was ghelegghen in de ballepe van Quimibil, in een vruchtbaren bodem booz; tartwe/Maiz, ende andere grapnen / in een wel-ghetemperde lucht / daer wijngaerden twieſſen/ ende alderhande gheboomte; de in-gheboozne zijn van de natie van de Diaguitas , een volck welck ghekleedt gaet / ende veel vees heeft van de lande / ende veel rijnien van ſilber ende goudt; ende by deſe middel ſoude deſe provincie ende het Gubernement van Tucuman wel ghenoech betwoont zijn/ ende de weghen verſteekert / beyde naer Peru ende Chile.

Naer dat ick onder-recht ben van een van onſe Nederlanders / ſoo is al booz; eenighe jaren een woon-plaetſe van Spaegniaerden gheleght in de boofz. ballepe van Salta, de welcke ſy den naem hebben ghegheben van Ciudad de Lerma: ende noch een ander in de ballepe van Juiuy, die ſy noemen Cuidad del Salvador; ſoo dat ghenoechſaem vol-rocken is het ghene hier by Herrera by maniere van een booz;-lagh wo;dt booz;-ghegheben.

Herrera legghet booz;der op de ſelve plaats booz;en aen-gheroort. Aen de andere zijde van t' gheberghte van de ballepe Tarya, ende de ballepe van Omagua a, op de plapnen die daer neder-balen naer de riviere Paraguay, neſſens de riviere die ſy noemen Rio Bermeio , ſoude noch wel een woon-plaetſe van Spaegniaerden dienen

dienen te legghen/de welcke soude ghenieten beyde blacke landen ende geberghte; is een vruchtbaer landbouw ende wel-ghetemperde lucht; daer woont veel volcks dat ghecleet gaet/ ende daer is veel vees; ende komt te legghen in het midden tusschen de provincien van Peru ende die van Rio de la Plata; ende dese stads soude komen te legghen in het midden tusschen San Bernardo, in de valleje van Tarya ende Nuestra Sennora de Talavera, selsich leguen van peder van dese verscheyden/ende insghelycks selsich leguen van de stads Assumption by den Paraguay ghelegghen, ende bysich leguen van de valleje van Salta, ende de in-ghesloote van de lande/ soo van allen zijden om-ringht zijnde van diverse steden ende woon-plaetsen van Spaegniaerden/ en soudent niet kunnen laten het Christen-gheloof aen te nemen/ ende met ghetuiste onder de selve te verkeerren: Dese plaetse soude mede legghen hondert leguen van Potosi. In sonna/ men soude kornen reysen te water de rievier Bermeio af/ ende vooys langhs de Paraguay, ende de rievier de la Plata, tot in Spaegniën toe; welck een seckeren ende korten wegh soude vallen/ doo; seer ghelonde havenen/ ende van alderhande lff-rochs wel voo;-siem: Dese stadt soude met de minste kost kunnen ghebouwt worden van de zijde van het Goubernement van Paraguay ende Rio de la Plata, doo; dien daer beter voo;-raet is van volck/ peerden ende wapenen/ om dat het een blacke grondt is: ende oock om dat daer haer-lieden meer aen ghelegghen is/ als die van Tucuman, een haven te openen voo; die van Peru doo; enen naerderen wegh/ sonder verre om te trecken doo; het Goubernement van Tucuman, ofte het Goubernement van Santa Cruz de la Sierra; doo; het welck men anders ghelwoon is de onder-handelinghe met 't Koninkryck van Peru te onderhouden.

Woo;de onder-recht van den Nederlander voozen verhaelt/ dat daer oock al een woon-plaetse van Spaegniaerden gheleght is voo; eenighe jaren aen de rievier Bermeio, de welcke de selve naem voert/ ende dat men van daer ebentwel syn wegh neemt naer Sant Iago del Estero, welck soudent tachtich leguen weeghs zyn/ meest doo; wildernisse: van dese plaetse en schijnt niet gheleght te wesen in sulcker voeghen als Herrera hier voozen voo;-gheft: de voo;dere ghelegentheyt van dese provincien ende plaetsen/ sal noch naerder blycken upt de beschrijvinghe van Rio de la Plata, daer den seer ghelieve syn kours toe te nemen.

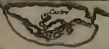

47 46 45 44 43 42 41 40 39 38 37

*Pr. de S. Juan
C. de S. Andres
C. de Ochoa
Pr. de S. Domingo
C. de Diego Gallego*

Pr. de Ancud

CHILI.

PROVINCIAE SITÆ
AD FRETVM MAGALLANIS
itemque
FRETVM LE MAIRE.

*C. S. Jorge, C. Blanco, Barrancas Blancas
C. de S. Elena, C. de Matas
Ancón de Sardinias
Cabo Relondo
Puerto de los Leones*

NORTE

Bahia sinfondo

Costa de Fioria

Punta de Tierra Llana

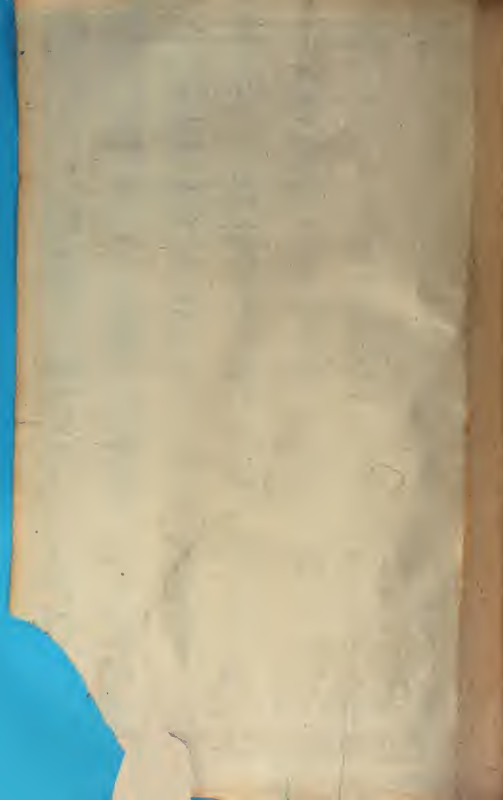
B. Anegada

Costa de Baías

Cabo de S. Andres

C. das arenas gordas

47 46 45 44 43 42 41 40 39

BESCHRIJVINGHE
Van
WEST-INDIEN.

Het twaelfte Boeck.
MAGALLANICA.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van de Provincien van de STRATE van MAGALLANES
in't ghemeyn, ende haer limiten.

De Provincien van de Strate van Magallanes (seght Herrera) werden genaemt alle de landen welcke daer legghen booz: by de riebiete Rio de la Plata, aen de nooydt-zee tot aen de Strate; ende in de zuydt-zee van het uiterste van Chile tot de boozscheyden Strate; welck zijn by de twee hondert leguen van de twee oft by-en-veertich graden tot de twee-en-veertich ende meer graden by zuyden de linie; welcke landen / hoe-wel men daer verscheypden reysen langhs bejde de zeeen booz: by heeft ghebaren in 't gesichte van de kuste/ende oock eenigh volck daer op ghesien tot in de Strate van Magallanes selfs/ soo en heeft men die tot noch toe niet bezeycht / ofte eenighe woon-plaetsen daer in ghelegh/upt: ghenomen die by Diego Flores in de Strate selfs was ghelegh/ daer wy hier naer van sullen spreken.

Om tot volkomen kennisse te komen van dit quartier / booz: soo vele het nu bekend is/ sullen wy ghenootsaecht zijn hier by te bynghen de bebindingen van dyp verscheypden natien/ die dese landen en de Strate hebben bebaren en ondersocht/booz: diensy al diverse namen hebben gegeven aen de plaetsen daer sy hebben aen-geweest, want hoe-wel het schijnt wy ons souden kunnen vergenoeghen met de aentreckeninghen van onse Nederlanders/ booz: dien sy wel de laatste zijn die de Strate hebben besocht/ ende op 't neerstichste beschreyen/ soo sal nochtans de verscheypden heyt haer ghebypck binden by de ghene die hier naer dese quartieren naeder souden willen ondersoeken.

Wy sullen ons ooghe merck nemen op dyp dinghen; eerst op 't landt ende de kuste die daer legghet tusschen Chile ende de Strate: ten tweeden op de Strate van Magallanes selfs met het ghene daer aen-kleeft/ als namentlijck de nieuwe-ghebondene Strate van le Maire; ende ten derden op het landt ende de kuste van de booz: scheyden Strate af/ tot aen Rio de la Plata.

Wat belanght de gheleghentheydt van de landen ende kuste van Chile booz:der naer 't zuyden / ick vinde de selve punctuelijcken beschreyen by de Spaegniarden alleen/booz: soo vele my noch bekend is/ alsoo sy tot meer reysen getracht hebben langhs de selve Strate upt de zuydt-zee naer de nooydt-zee te komen; daer de Enghelesche ende de onse wel langhs de Strate in de zuydt-zee zijn ghekomen/maer niet sonderlingh ghetracht om booz: de selve wederom te rugghete komen. De eerste van de Spaegniarden die ghetracht heeft upt de zuydt-zee naer de nooydt-zee te komen booz: de Strate van Magallanes, is gheweest Capiteyn Ladrillero, booz: last ende bebel van den Gouverneur van Chile, Don Garcia de Mendoza; de welcke wel van de zuydt-zee booz: de Strate van Magallanes is ghekomen tot aen de nooydt-zee/maer en heeft de selve niet derden upt-baren

om de Roymen die hem daer ghemoeten / alsoo het nu daer begonste te winteren: soo dat hy van daer wederom keerde naer Chile toe. Daer naer soo heeft den Vice-Kop van Peru, Don Francisco de Toledo, (uyt oecalie dat Sir Francis Draeck dooz de strate was ghekomen in de zuyde-zee / ende veel schade hadde ghebaen in den jare 1579) twee schepen uyt-ghelonden / onder 't bebindt van Pedro de Sarmiento, de welcke met syn schip naer veel suckelingh / in een Archipelago van Eylanden / (waer hy vermoede de openingh van de strate te wesen / doch te vergeefs) de strate is ghepasseert / ende soo in Spaegniën ghekomen; het tweede schip dooz groote storm van 't ander verstercken zijnde / is dooz de windt ende tempest ghebreven ghetweert tot op de 56 graden; ende hoe-wel de windt continuelt op de twal waepde, soo en hebben sy doch op 't landt niet gezeven gewest, waer uyt men dan wel heeft konnen af-nemen dat het landt dooz hy de strate daer al anders moest strecken / als men wel vermoede ende daer naer wel bevonden is getweert hy ons volck / in de onderkinghe van den nieuwen dooz-gangh / die men noemt de strate van le Maire. De storm crleerende / is 't selve schip weder keerende naer 't noorden / wel een openinghe naer de strate konnen te erkennen / doch en zijn de selve niet in-ghelopen dooz de onwilligheyt van 't volck / maer zijn te rugge ghekeert naer Chile ende Peru. Ghelyck dan dese voyagie breeder beschreven werdt dooz Acoftam in syn derde boeck ende elfste Capittel / ende hy Leonardo de Argenfola, in boeghen als hier in 't korte volght.

Het tweede Capittel.

Kort verhael van de voyagie uyt *Pedro Sarmiento*, van de zuyde-zee door de strate van *MAGALLANES* naer *Spaegniën*, uyt *CONQUISTA DE LAS MOLUCCAS*, van *Leonardo de Argenfola*.

N Aer dat Sir Francis Draeck de strate van Magallanes was dooz ghekomen / heeft den Vice-Kop van Peru, Don Francisco de Toledo twee schepen doen gheleert maerken / ende daer ober als Commandeur ghestelt *Pedro Sarmiento*, met last om Sir Francis Draeck te verbolghen. *Pedro Sarmiento* is met dese twee schepen van Callao de Lima gheschepten den 11 October des jaers 1579: quam den des nachts ten ancker onder een Eylandt / twee leguen van Callao, op de hooghte van twaelf graden ende een half. Den eersten November liepen sy in 't ghesicht dooz hy secker Eylanden die de Spaegniaerden noemen *Desventuradas*, op de hooghte van vijf-en-twintich graden ende een derde / hy zuden de linie: welcke in den jare 1574 van den piloot Iuan Fernandes, varende naer Chili, hy gheval waren ontdeckt; ende worden nu ghenaemt *San Felix* ende *San Ambor*. Op de eerste onbekende plaetse daer hy daer naer aen-quam / hadde hy de hooghte van neghen-en-beertich graden ende een half: bondt daer gheen volck / van wel ernighe teekenen van volck datter ghetweert was / als voet-slappen / vijlen / riemen ende nettjens: klaverden met groote moepte op berghen die wel twee leguen waren op te klimmen; ende van den top ontdeckten sy diversche groote kanalen / in-hammen / riebieren ende habenen; ende alle 't landt dat sy konden sien / seken al ghebroken lande / soo dat sy het een Archipelago oordeelden te wesen / ende bereckenden wel 85 Eylanden / soo groot als kleyn; ende sagghen dat het kanael seer breedt ende langh / open ende schoon was: soo dat sy haer verstercken datter dooz dese plaetse een uyt-komste was in de zee hy de strate; namen de hooghte op vijftich graden hy zuden de linie. Noemde de haven *Nuestra Sennora del Rosario*, ende het Eylandt la *Santissima Trinidad*; ende nam possessie van dit landt den 22 November des dooz-schreben jaers: voert van daer met de sloupe om de kanalen te onder soecken / volghende de Golfo die naelt de kust lagh / en diepten de haven / de welcke hy bysondere namen gaf: nam acht op de boomen / krupden / ghebogelte; ende bondt aen secker strandt voet-slappen van menschen: quam hy en

re vier.

riebierken van soet water / 't zandt roodachtigh / soo dat hy 't selde noemde Bermeio, ende de haven daer 't in komt / Puerto Bermeio: saghen menighe van visch / ende in 't jee-kroos ontallijcke oesters / ende in eenighe van dien welck op de klippen boven water waren blijven legghen / groote ende klepse preelen / sommighe geheel / ende sommighe blank. Keerde van hier weder naer de schepen / hebbende in 't gaen ende kornen ghebaren meer dan seventich leguen, ende besocht veel schoone doch onbetwoonde Eplanden / ende van een hooghe ontdeckte 't principael kanael dat in jee gaet / ende andere veele ende diversche kanalen ende ontelbare klepse Eplanden. Van Puerto Bermeio vervolghden haer kours en quamen in een in-ham / welck sy noemden de San Francisco, ende aen d' ander zijde van desen in-ham een bergh / welck sy noemden Punta de la gente, doo; dien sy daer volck bonden die 't lichaem root gheschildert hadden met sterckere aerde: kregen een van dit volck / die sy met getwelc mede namen / en booyts varende naer dyp Eplandekens die in een dyp-hoeck lagen / sy ongh dese Wilde ober booyt / ende ontswom haer: quamen aen menighe van Eplanden al onbetwoont / ypt-genomen een welck sy noemden la Roca partida, daer sy voort-stappen van menschen bonden: van daer quamen sy met storm doo; seer eenlijcke plaetsen / in een in-ham welck sy noemden Nuestra Sennora de Guadalupe: van daer gekomen zijnde aen een ander punt / daer sy meynen meer volck te vinden / bonden sy daer alleen een leegh hutten van staerken ghemaect / in 't ronde / ende ghedeckt met schoelen van boomen ende robbe-bellen.

Quamen van hier weder naer het groote schip / ende soo booyts in een haven welck sy noemde Puerto de la Misericordia: verwachten hier / ende in een ander haven welck sy noemde Nuestra Sennora de la Candelaria, dyp leguen booyder / 't schip dat daer ontpack / welck al weder-gekeert was naer Lima. Van hier quamen sy aen een Epland welck sy noemden Isla de Santa yst; daer sy vijf Wilden bonden die haer soo veel te verstaen gaben / als dat daer twee schepen geleghen hadden naer 't zuyd-oosten toe / daer ghebaert volck op was / ende van de selve gheskifte ende kledingh als de Spaegniaerden: dit was de eerste kondtschap die sy kregen van de Engelsche schepen. Verbolghden van hier haer kours naer 't zuyd-oosten een legue, ende soo booyts tot een Epland welck de Wilden noemden Puchachilgua; ende een ander welck sy noemden Cayrayxaylgua; ende werden 't kanael getwaert / welck begint van de mondt ghenaemt Xaultegua, ende bryckse in een rupine jee vol van ontallijcke Eplanden: voeren langhs een welck de Wilden noemden Tinquichigua; ende Sarmiento, gaf de naem van Isla de la Cruz: quamen aen het derde Epland / welck 't grootste is: ende van daer in een schoone haven: van waer sy saghen een schoone stadt / ghebout op de maniere van die van Europa, ende veel volcks in de wapenen.

Derbooyderde sy nyste tot op de vier-en-bijstich graden aen een punt welck sy noemde San Ilidoro: van de dyp-en-bijstich graden en twee derde / liep sy langhs de kust / welck acht leguen booyder blaek woort / ende een voort-strandt machet van wit zandt. Van te booyen ontdeckte sy een seer hooghe Volcan vol swetwos legghende. Dit kanael bracht hem tot het punt van Santa Ana, op dyp-en-bijstich graden ende een half; nam daer possessie / ende leyd aen de voort van een kruys een byef / in welcke sy alle natien waertschoude / dat alle dese landen ende zeen den koningh van Spaegnen toe-behoorden / ende de reden waerom / welende sy nrecht ghesondeert op de Wille van den Paus Alexander de VI. Booyts soo noemde Sarmiento de riebiere die tevens 't punt in jee komt Rio de San Juan: ende de strate van Magallanes, die tuschen dese Eplanden doo; komt / gaf sy de naem van la Madre de Dios. Boer booyts de strate doo; / ende de meeste enghete noemde sy nuestra Sennora de Gracia, op de hooghe van dyp-en-bijstich graden en een half. Aen een ander punt wat booyder lagen sy weder 't volck dat daer om-het woont / ende werden van de selve bestreden / dan sloeghen die in de blusht. Sarmiento

gingh 't landt befichtigghen / ende gaf den naem van nueſtra Sennora del Valle , ende ondeckte hy de ooghe tuſſchen twee af-gaende gheberrighen / ſeer ſchoone plapnen / ende menighſte van doypen / ſeer hooghe gheboutwen ende thoozen / ende naer hem dochte / koſtelijcke tempelen / ende van ſulcken exceſſive aen-ſienlijckheyt / dat hy ſyn ooghen qualijck ſelfs gheloof gaf / ende oordeelde het eer een ſtadt in de lucht te weſen : (ghelijck andere wel licht ſullen ghebooven die maer een woepnigh van de ghelegghenheyt van dat quartier hebben ghehoort.) Om koſt te maken / hy paſſeerde de ſtrate die hy van Cabo de la Virgin Maria tot Cabo del Spiritu Santo, ſoo hy die noemt / hondert ende thien leguen langh maect. Dooz de ſtrate zijnde / ſelbe hy ſyn kours langhs de kuſte van Braſil , was aen het Eplandt Aſcenſion. ende maectte daer naer ſyn beſteck ſoo / dat als hy mernde ſelſich leguen ooft ende weſt van Pernambuc te weſen / ſoo verbiel hy op Sierra Liona, &c.

Het derde Capittel.

Befchrijvinghe van deſe kuſte van CHILE af , tot aen de ſtrate
van MAGALLANES.

d. 8. l. 7.
c. 11.

In de vooz-gaende Capittelen elf ende twaelf / hebben wy de kuſte van Chile dooz-gangs vervolght tot de Cape van San Felix. Van deſe kape / naer 't leggen van Herrera, tot het punt van S' Cyprian, zijn veertien leguen, ende de kuſte ſtreckt zupden; van dit punt tot het punt van Sanra Clara zijn vier leguen; van Sanra Clara tot Cabo de las Iſlas (dat is 't hooft van de Eplanden) zijn thien leguen; van deſe Cabo tot aen het Eplandt van noſtra Sennora del Socorra, zijn achtien leguen, ende de kuſte ſtreckt zupdt-zupdt-weſt; dit Eplandt leght hy-naer ghehecht aen 't baſte landt; van dit Eplandt van noſtra Sennora, ſes leguen naer 't ooften / is ghelegghen de haven van San Domingo, ende van deſe haven tot aen de Cabo van Diego Gallego, zijn neghentien leguen, is ghelegghen op de hooghte van ſes-en-veertich graden: van deſe Cabo tot de haven van San Stevan, zijn twaelf leguen, ende de kuſte loopt zupden, ende van daer tot de Cabo van San Andres, zijn ſes leguen, op de hooghte van ſeven-en-veertich graden / van waer de kuſte recht zupden loope: van Sanr Andres tot de Cabo van Ochavario, zijn acht leguen, van Ochavario tot de valle van Nueſtra Sennora, zijn thien leguen / ende is een bape die tuſſchen twee heubelen ofte berghen in leght / op de hooghte van acht-en-veertich graden ſchaers. Van deſe valle van Nueſtra Sennora, tot de haven van Herman Gallego, zijn achtien leguen; de kuſte die ſtreckt naer 't zupden een quart naer 't zupdt-weſten / en zijn ghelegghen op negen-en-veertich graden ſchaers: van deſe havenen van Gallego, tot de Abra de San Guillen, zijn vijf-thien leguen, op de hooghte van neghen-en-veertich graden ende twee derde van een graedt: van de Abra van San Guillen, tot de Punta del Gada, zijn ſes leguen, en is ghelegghen op de hooghte van vijftrich graden; ende daer aen is ghelegghen de haven de los Reyes, op de hooghte van vijftrich graden ende een derde.

Her. def.

d. 8. l. 7.
c. 11.

Des leguen voozder aen / is ghelegghen de haven de los Innocentes, ende daer aen het punt van S' Auguſtijn ende Cabo de la Roia, ende die van Santa Catalina, op de hooghte van een-en-vijftrich graden ende twee derde; ende ſtracks daer aen de haven van Sanr Amaro, ende de Abra van San Victoriano, welck is ghelegghen op de hooghte van twee-en-vijftrich graden ende een half ſchaers / ende leght tuſſchen Eplanden die ſeer hoogh zijn / welck zijn hooghe berghen / ende een deel met ſneuto bedeckt; ende aen het zupder-punt van deſe Abra ofte openinghe zijn dyp klepne Eplanden / legghende in een dyp-hoek / welck zijn merck-teekenen van de Avate van Magallanes, ofte haer openinghe in de zupdt-zee.

Her. def.

Herrera ſiet deſe gelegenheden wat different van 't vooz-gaende in ſyn dyp-en-twintichſte Capittel van ſyn Generale beſchrijvinghe van de Weſt-Indien: De kuſte (leght hy) van Chile af tot de ſtrate van Magallanes, welcke van Valdivia af-loopt

af-loopt by de hondert leguen weſt-zuidt-weſt / heeft de Cabo van Sant Andres, op de hooghte van ſeven-en-beertich graden / waer de kulle haer twendt naer het zuiden / recht naer de ſtrate / voer by de Cabo van San Roman, op de hooghte van acht-en-beertich graden; ende daer neffens 't Eplandt van Santa Caralina, neffens de groote bape die ſy noemen del Alcarchofada, ende daer binnen de bape van noſtra Sennora, ende 't Eplandt van Santa Barbara, ende voer der de havens van Hernan Gallego, op acht-en-beertich graden ende twee derde; ende de bape van los Reyes, aſchjem leguen van de voerſy, havens van Hernan Gallego, ende de bape van San Juan, op vijfſich graden en een derde: de Cabo van San Francisco op de hooghte van een-en-vijſich graden / van waer eenighe kanalen te landt-waert in-trecken; ende het Eplandt la Campana, elf leguen van San Francisco, mede met eenighe kanalen te landt-waert in / die niet bebaren en zijn; (Acosta l.j. c.iii. leght dat dit Eplandt de la Campana, ſoo ghenamt om dat het de ſoyme heeft van een klokke / groot is / ende dat het leght voer de mondt van de ſtrate.) Ende de bape van St Lazaro, op de hooghte van twee-en-vijſich graden / met ſes kanalen aen ſyn zijden / die ſeer langh ende byderd in-loopen / naer d' een ende d' ander quartier / die oock niet en zijn bebaren / ende een Archipelago van Eplanden / welck men altyds ghelept heeft te welen aen de zuidt-zijde van de mondt van de ſtrate van Magallanes; 't welcke Don Richardo Aquines lochent / voer dien by leght / dat by aen deſe mondt van de ſtrate naer de zuidt-zijde toe / maer en vande hier Eplandekens en een in 't midden / van de ghedaente als een ſupker-broodt / en darſe ten minſten ſes leguen verſchepden zijn van de mondt van de ſtrate / ende dat de Archipelago aen een zijde leght / ende houdt voer ſeer dat het is 't ghene andere noemen 't baſte landt aen de zuidt-zijde van de ſtrate / ende dat daer ghyen baſt landt aen die zijde en is. 't Welck nu in der daet ſoo is bevonden by de onſe / hoe-wel de Spaegniaerden het niet en hebben willen gelooven / maer hebben het ghehouden voer een upt-gheven van de Engelliſche / ſy-lieden het daer voer houdende dat het aen beyde zijden van de ſtrate baſt landt was / als Acosta verhaelt in de plaetſe hier vooren aen-geroert: doch dit ſal hier naer klaarder blijken / dat de Spaenſche haer hier in hebben gheabuleert. Ghelijck by hier vooren hebben aen-ghewelen de variety die daer is in 't verhael van Herrera ſelfs / be-langhende de namen ende hooghten van plaetſen van dit gewelte van Chile af / tot aen de ſtrate van Magallanes, ſoo bebinden by noch andere namen by een kaartjen welck in Spaegniën is upt-ghegheven / weghen ſeer oonderkinghe by de Spaegniaerden voer-ghenomen in den jare 1618, daer by hier naer op ſyn plaetſe noch ſullen van ſprecken; in het welcke by bebinden op de hooghte van wat meer als vijf en-beertich graden / ende aen 't eynde van los Coronados, een rievier die ſy noemen Río de los Barbudos, ende op de ſes-en-beertich graden ende een half ſchaers Río ſin Fundo; ende tuſſchen de ſeven ende acht-en-beertich graden eenighe in-twijcken met de aen-teekeningh Aqui ſe perdio Diego Gallegos, dat is / Diego Gallegos, is hier ghebleven; ende op de hooghte van neghen-en-beertich graden ende een half Cabo Corca; ende van daer voerſy een groote in-twijck vol Eplanden / welck ſy de naem gheben van Ancon ſin Salida.

Het vierde Capittel.

De gheleghentheyte van de ſtrate van MAGALLANES ſelfs, naer de beſchrijvinghe van de Spaegniaerden.

DEſe vermaerde ſtrate is eerſt gebonden geweest van een Portugeliſchen Rid-^{d. i. l. 9.} der / met namen Fernando Magallanes; de welcke de ſelbe tot erutoigher ghe-^{c. 14.} dachtenis oock ſyn naem heeft ghegheven. Welken daer met ſyn ſchepen over-wintert hebbende in de bape van San Julian; op de hooghte van neghen-en-beertich graden en ſeven-en-beertich minuten / is van daer t'zepl ghegaen den vier-en-

twintichſten des maendts Auguſti, in den jare vijſthien hondert ende twintich/daer aen landt latende tot een ſtrate eenen Iuan de Cartagena, ende een franſchen klerck ofte geſtelijck perſoon:en boer van daer naer de rievier van Santa Cruz, al-waer ſij vertorſde de maenden van September ende October, vangende groote quantijt van viſch. Doer van daer in't eynde van October langhs de kuſte naer't zuyden/hoewel met groote moeyte / doo; het quaet weder / ende quam tot aen de Cabo de las Virgines, de welcke ſij zo noemde om dat ſij die ontdeckte op S^e Verſula dagh. Het ſchern hem eerſt een groote krecke te weſen / zo dat ſij goet vondt die te doen beſoerken doo; twee ſchepen: waer van het eene weder-keerende / niet veel beſcheets en byacht: maer het tweede leet groote apparentie / dat hier een doo; ganck ſoude mogen weſen. Een mijle van de ſtrate waren ſij aen landt/ende vonden daer een huut/daer meer als twee hondert begravinghen in waren van Indianen / doo; dien ſij in de ſomer ghewoon zijn te komen aen de kuſte / ende daer haer dooden te begraven; en s' winters houden ſij haer te landtwaert in: vonden oock een groote walviſch doot / ende veel gebeente van de ſelbe: zoo dat wel was te oordeelen/ dat het een quartier was welck veel ſozmen is onder-woopen. Den acht-en-twintichſten October vonden ſij haer ſij welken de Cabo Sant Severin, ſes leguen op de hooghte van twee-en-vijſtich graden ende vijf-en-vijſtich minuten: om dat ſij ſij nacht veel byeten ſagen noemden ſij dit landt Terra del Fuego. Daerelden doo; doo; de ſtrate vijſtich leguen, hebbende aen beyde zijden leet ſchoon landt / ende was naer haer legghen in ſommighe plaeten een gotelingſchoot byedt / ende op ſommighe plaeten ſchoone baeren. De vijſtich leguen ghepalleert zijnde / quamen tuſſchen beyden hooghe berghe met ſneruto bedeckt / ende beſet met boomen van verlderlep ſoorten: verſaghen haer van water ende houdt/welck in het byanden leet wel roock. Naer dat ſij twintich daghen inde enghete hadden gebaren / quamen ſij den ſes-en-twintichſten November daer doo; tot in de wijde zee; ende ſielden haer kours naer het noorden / om de koude te ontgaen.

d. j. l. j.
c. 4.

Daer naer wiert in den jare 1525 de tweede reys doo; genomen by den Com-mandeur Garcia de Loayſa, welcke aen de Cabo de las Virgines quam/ende de ſtrate in-boer den ſelfen April; den achtſten paſſerden ſij de eerſte enghete met koude weder; ende daer naer de tweede /daer ſij goede havenen vonden: ende inſonder-heyt een welck ſij noemden San Jorge, daer ſij groen canel vonden/welck ſij aeten/hoe-wel het wildt is; aen de zuyd-zijde vonden ſij eenighe havenen / daer de ſchepen ſonder toutſeker moghen legghen:den twee-en-twintichſten kregen ſij twee Canoas met Wilden ontrent het ſchip / de welcke haer ſchenen te dreyghen; leet groot van lichaem / ſoo dat eenighe die noemden Gigantes, dat is Reulen / andere Patagones.

Den vier-en-twintichſten May, waren in een ander haben die ſij noemden Puerto Frio, obernids de groote koude die top vernamen/daer oock eenich volck van lief.

Den vijf-en-twintichſten paſſerden ſij de ſtrate / en quamen in de zuyt-zee. Naer het relaes van de gene die weder-quamen in Spaegnen/onder eede gedaen / zoo ſoude de ſtrate langh weſen hondert ende thien leguen, van de Cabo de las Virgines aen de nooyt-zijde / tot de Cabo deſſeado in de zuyt-zee: ende dat ſij vonden by in-hammen / in de welcke men de byedte heeft van ſeven leguen van d'e'en landt tot het ander/wepnich min ofte meer: ende in de engheten een halve legue, oft daer ontrent; ende dat de eerſte enghete een legue, de tweede twee leguen langh is / ende de derde ſtrecke tuſſchen de bergen aen beyde zijden van de kuſte / tot dat ghy de ſtrate uyt-komt/ende dat die ſo hoogh waren dat ſij aen de lucht ſchenen te reppen; waer doo; het daer leet ſel koude was / ende het ſneruto ſchren blaut te weſen van onderdom. Tegheboorte dat daer waſt / zijn epcken / ende wildt canel; daer is goet water / ende veel viſch: in het principaelſte canael vonden ſij groote diepte.

De

De derde vopagie naer de Strate wierdt vooz-ghenomen in den jare 1534, by ^{d. 1. 7.} Simon de Alcazova, de welcke schepbende van de Gomera den achtsten October, ^{c. 5.} ende sach gheen landt tot dat hy quam aen de rieviers de Gallegos, by-en twintich leguen vande Strate/als alleen Cabo de Abreiois/altwaer hy arriveerde den 17 Ja. naer. 1535. hielent in de Strate al aen de rechter-handt/ om dat het landt aen de sincker-zijde al verdoncken landt is/en quamen tot aen de twee Eplanden daer sy haer van ghevoghelte vooz-saghen. dan vooz bedwanck van syn volck/ keerde hy weder naer de haven de Leones, ende quamen daer deertijcken om.

De vierde reple wierdt vooz-ghenomen inden jare 1539, in Augusto, by ^{d. 7. 1. 1.} dy schepen die upt-ghereedt waren by den Bisschop van Plafencia, ende quamen den 30 Jan. 1540 aen de Strate/ altwaer des Admirael's schip verginck/ doch volck ^{c. 6.} wiert ghebergh: het ander schip quam daer vooz/ ende arriveerde te Arequipa; het derde naer dat het vertwintert hadde in een haven binnen de Strate/ die sy noemden de las Zorras, om dat sy daer veel bossen bonden:) keerden weder naer hups. Tganische landt ontrent Puerto de las Zorras is black/sonder gheboomte/ende seer windich en koudt: den somer en duet maer vier maanden/ ende in Mayo begint de forse van den winter/ende het sneet daer tot het eynde van December. Dit zijn vast de vopagien by de Spaegniaerden gedaen vooz dese Strate/ vooz den tijt dat Sir Francis Draeck 't selfde mede attenteerde/als top hier naer sullen hoozen.

Tot een besluyt sullen wy hier by voegen de beschrijvinghe van de Strate/ gelijk Acofta die heeft gheset in syn derde Boeck/ aen het 13 Capittel. De Strate (seght hy) is ghelegghen op de hooghte van 52 graden schaers aen't zupden/ heeft in de lengte van d'een zee tot d'ander 90 ofte 100 leguen, zijnde op haer smalste weynich min als een legue byede/altwaer sy pretenderen dat de koninck een strecke soude doen leggen hebben/ om de passagie te beschermen/ is op eenighe plaatsen soo diep dat men daer niet kan gronden/ ende op ander oorden heeft men grondt/ zijnde op sommighe plaatsen maer 18 ende 15 vadern diep. Van de 100 mijlen die sy in de lenghte heeft/ kan men klaertijcken onderscheyden dat de 30 daer van de zupder zee beslænde is/ makende met syn golven teekenen tot hoe verre sy in-loopende is; zijnde d'ander 70 leguen, vooz de nooydt-zee af-ghelondert: eben-wel soo heeft men dit onderscheyt dat de 30 leguen van't zupden/loopen tusschen upt-nemende hooghe steen-klippen/welcke opperste toppen met sneu bedeckt zijn/ schijnende vooz de groote hooghte aen malkanderen vast te komen/waerom de Strate aen de zijde van de zupdt-zee soo qualtijcken te kennen is. In dese 30 leguen is upt-nemende diepte/ sonder dat men daer ankeren kan: niet teghenstaende mach men de schepen daer wel op't landt halen vooz de bequaemheyt der oeyen die daer is. In d'ander 70 leguen die de nooydt-zee in-loopt/windt men grondt/hebbende aen beyde zijden groote blacke velden/ende slaep-laeckens/ghelijck men die noemt.

Daer komen in de Strate veel en groote rievieren van excellent water upt-loopen/ en men heeft daer seer wonderlijcke geboomten/ zijnde ettelijcke der selver van upt-ghelelen ende wel-riekenden houten/ heeft groote velden te landt-waert in/ ende midden in de Strate legghen verscheyden Eplanden. d'Indianen die aen de zijde van't zupden woonen/ zijn weynich/ kleyn van stature ende quaet/ zijnde die van de nooydt-zijde groot ende kloek van personen.

Het vijfde Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Strate, selfs by de Spaegniaerden.

Hetwel de Strate (seght Herrera) gepasseert is getweest vooz bevel van Don Francisco de Toledo, Vice-Kon van Peru, van het zupden naer het nooyden/ by Pedro Sarmiento, en Antonio Paulo Corfo, en dat men weet dat sy seght van de 52 tot de 53 graden/ daer sy meest naer het zupden streckt/ ende dat men haer lenghte ende byede oock ten naesten by weet/ soo en heeft men niet vervolgt de

Argens-
la noemt
Sir John
Haw-
kins, Juan
Aguines
foo dat
Herrera
voot Sir
Richard
Haw-
kins veel
mach
schrijven
Don Ri-
chardo
Aguines.

felbe te bebaren van de zupdt-zee naer de nooydt-zee toe / noch te oock de andere natiën diele dooz zijn gebarren; van 't nooyden naer het zupden / en zijn die niet weder te rugge dooz gekomen / soo veel men noch heeft konnen verlaen. Don Richardo Aquines, daer wy vooren noch hebben van gesproken / welck langen tijdt in de strate gestwartt heeft / ghetuyghe dat alle 't landt dat aen de zupdt-zijde van dese strate legh / ghem vast landt en is / maer veel Eplanden / welcke trecken tot de hooghde van 56 graden toe; 't welck hy konde weten / dooz dien hy liep tot op sulcken hooghte dooz 't midden van dese Eplanden / ende siende dat hy niet dan zee en vondt / keerde weder / om syn kours dooz de strate te volgen. seggt oock dat 't selve noodigh soo moet wesen dooz de differentie van de zee / welcke de verscheppen dooz-gangen tusschen de Eplanden verooelaeken / welcke Eplanden betwoont worden van volck de welcke daer komen van de nooydt-zijde van de strate / om daer te visschen / en keeren weder op syn tijdt naer d'ander zijde: ende dat hy het selfe giste hy veel teekenen / doch insonderheyt om dat hy daer ghem vaste woonningen gebonden en hadde / van alleen eenige huusjens die hy daer te loop op werpen. (hoe andere dit ghebonden hebben / sullen wy hier naer segghen / upt 't welck sal bliken / dat dit aen-geheven van Aquines warachtigh is.)

Tot naerder verstandt van 't ghene hier by Herrera woort gheseght van Don Richardo Aquines, soo is te weten dat in den jaere 1594 dooz de strate van Magallanes, in de zupdt-zee quam een Engelsch schip daer voer Generael op voer Sir Richard Hawkins; ende werdt by Don Beltran de la Conna ghenomen / naer dat wel byn dagen haer mannelijken hadden ghewert / tegen een Spaenssch galioen met twee en dertich metaelen lepel-stucken daer wel vier hondert man op was / ende een ander schipken met acht oft thien metaele stucken; daer die Engelsch schip maer tachtentich ghesonde mannen hadde. Zijn vopagie dooz de strate te sal hier naer volghen.

De principaelste plaetken van dese strate aen 't in-komen van de zupdt-zee / zijn de Cabo Desgado, op de hooghte van 53 graden; ende 't kanael van todos Santos 22 leguen van de mondt / seer breedt ende langh / ende daer voer by de haven die hy noemen de Traycion; ende daer naer een ander groot en langh kanael / welck loopt naer het nooydt-wesen / ende la Campana de Roldan. welck is een groote klippe in 't midden van het beginsel van een ander kanael. Het punt van Possession vier leguen van Cabo de las Virgines, aen het in-komen van de strate aen de nooydt-zee / op de hooghte van twee en vijftich graden ende een half.

Doen Pedro Sarmiento (als vooren verhaelt is) de strate van het zupden naer 't nooyden was dooz-ghekommen / ende dat meest om te onder-soecken oft dese vaers ghereeder was om 't silber ende goudt naer Spaegniën te brengen / als over Panama ende Nombre de Dios, soo namen sy meest acht op twee enghen / welcke men heeft van de nooydt-zijde in-komende / ende Sarmiento oordeelde dat d'ene enghte soo naruto was / darmentse met gheschudt soude konnen betwaren / en persuaaderde den koningh van Spaegniën het soo verre / dat (hoe wel den Hertoggh van Alva altijts seide dat 't onmogelijck was) men daer sondt een armade onder 't beleydt van Diego Flores, die onburchbaertlijck af liep / (als wy hier naer sullen verhalen;) ende op 't eynde vondt men dat het een seer dangereuse vaert is; ende dat de bloedt van beyde de zee / welck op een plaetse te samen komen / haer weder retireeren met sulcken furie / het water op sommighe plaetken vallende meer dan seltich bademen;) dat al waert dat de schepen niet dan met kabels gheladen waren / om te houden / en niet weder over hier te drijven / soude genoegh te doen hebben.

Als men de Cabo de las Virgines ghepasseert is / ende komt aen het lege landt in thien ofte twaelf badems / soo zijt ghy recht over la Purification, ende een half legue binnen landts was een stad gheseght ghenamt Nombre de Iesus, oock ende west met de voorseide kape recht over een klif / welck komt van de voorseide kape / ende loopt binnen de strate.

Het ſette Capittel.

Voordere beſchrijvinghe van de ſtrate van MAGALLANES, ghelijck dieby de Engeliſche is ondervonden.

In den jaere 1577 is de vaert doo: de ſtrate van Magallanes booz-ghenomen Voyag.
Draeck.
by Sir Francis Draeck; welck upt de haven van Pleymouth ſchepden den dertienenden Decemb. ende quamen den vijftden April 1578 op de kuſte van Braſil op de hooghte van dyp-en-dertich graden by zupden de linie. Den twee-en-twintichſten Jun. quamen ſp in de haven Sanct Julian. Schepden van daer den lebentghenden van Auguſt. ende den twintichſten dito quamen ſp aen de ſtrate. Den een-en-twintichſten boeren ſp daer in/ ende bonden daſſe hadde dibernſche keeren/ende ghelijck als op-ſchuttinghen / ghelijck als ofter gheen dooz-gaugh en waer ghe-woelt/ waer dooz/ ſp dickmaels teghen-windt hadden: ende als het ene ſchip een hoeck te boven was ghekomen/ ſoo wierdt het ander wel te rugghe ghedreven/ ende ghedwoonghen ten ancker te kornen daer het koſt. Den vier-en-twintichſten Auguſt. quamen ſp aen dyp Eplanden/ op welckten een ſp wel dyp duplent vogels dooden/ende noemden die Eplandt St Bartholome, ende 't ander St George: boeren van daer booz:is naer de mondt van de ſtrate/aen de zupdt-zee/ alwaer ſp ankerden onder een Eplandt/ ende ſonden een ſloupe om de kanalen te diepen: deſe ſloupe ghemoete in 't weder-keeren enighe Wilde in een kanoe ſeer ſraep ghemaeckt van baſſen van boomen/ende te ſaenen ghenaep met neſſels van robben-bellen/ booz: en achter op gaende met een kromme ſteven: dit volck was koort van ſtatueren/wel ghelet van leeden/ de aenſichten niet ſeercker vertwe gheſchildert/hadden op het Eplandt een hutjen van ſtaecken ghemaeckt/ende met bel-ſen ghederkt: bonden daer byer in/ verſch water/ doode robben/ moſſelen ende dierghelijcke ſpijſe/ haer water-baten ende dynck-koppen waren van ghelijcke baſſen ghemaeckt: haer meſſen ende andere ghereeſſchap daerſe deſe baten met maecten/ waren groote moſſel-ſchelpen/dieſe op ſeercker ſteenen ſoo weten te ſcherpen daſſe daer mede niet alleen hardt houdt maer oock been mede beſnijden. Den 6 September quamen ſp in de zupdt-zee neſſens de kape. Den lebentghenden wierden ſp dooz: een groote ſtoym van de mondt van de ſtrate ghedreven wel twee hondert mijlen in de lenghte/ en een graedt zupdelijcker als de hooghte van de ſtrate: in welke hooghte ſp den eclips van de mane hadden den vijftghenden September ten ſes uppen des nachts. Deſen ſtoym duypde wel twee-en-vijftich daghen/ ſoo daſſe in groot ghevaer waren om alle te vergaen/ende een van de ſchepen verdwaelde van haer af/ welck ſp noyt weder en ſaghen. Wierden daer-en-twiſſchen ghedreven tot op de hooghte van leven-en-vijftich graden ende quamen den lebenden October op die hooghte ten ancker in een bape: dan wierden dooz: de windt weder van haer ancker ghedreven/ ende den Vice-Admirael gherackte hier van haer. Van deſe bape/welck ſp noemden The baye of ſeveringh of friends (dat is/ de verſtopinghe van vrienden/) waren ſp te rugghe ghedreven op vijfen-en-vijftich graden en een derde by zupden van de ſtrate/ daer ſp aen ancker quamen twiſſchen Eplanden/hebbende goet verſch water ende verſchepden krupden van ſonderlinghe krachten. Niet verre van daer quamen ſp in een andere bape/daer ſp volck bonden hepde mans ende vROUTen/ ſittende in haer kanoas heel naeckt ende varende van het ene Eplandt tot 't ander om haren koſt te ſoecken; ſp handelden met dit volck/ende beekregghen van haer ſulcke dinghen als ſp hadden. Van daer keerende naer het nooyden toe/ bonden ſp den derden October dyp Eplanden/ in welckten een ſp ſulcken menighte van voghelen bonden/dat het qualijck ghelooſijck is. Weder ghekomen zynde op de hooghte van de ſtrate van Magallanes, bonden ſp dat de kuſte ſtreckte noozdt-ooft ten ooften/ contrarie als booz: deſen in de kaerten was gheſteidt ghewoelt/ het 3p ontwillens dooz: mis-verſtant

verstant ende onwetendheyt / ofte willens doo; bedijft van de Spaegniaerden / om te bedrieghen: dus veel van de baert van Sir Francis Draeck, belanghende de strate van Magallanes. Van eer top hier van schepden / sullen top hier mede stellen de sonderlinghe obserbation van Mr John Winter, welck een van de selve vloote was. Den twaelfden May waren sy met haer schep: in op de hooghte van leuen-en-beertich graden / welck lande den Generael Draeck noemde Cape de Hope. Daer naer in Port Sant Iuliaen als voozen verhaeldt / daer sy eenighe Wilden bonden / doch by verre soo grooten volck niet (naer het segghen van de Engelschen) als de Spaegniaerden wel hebben upt-ghegheben. De kape aen den mondt van de strate ghelegghen noemden sy Cape de Victorie, ende bevonden die te legghen op de hooghte van twee-en-vyftich graden en een half by zupden de linie.

In de strate selfs en bonden sy gheen current / als sommighe imaginieren / welck soude volghen het primum mobile, van oosten naer het westen, maer een ordinair bloedt en ebbe / het water daer doo; gaens waellende vijf bademen. De bloedt rijst upt den Oceaan, ghelegghen naer het oosten / ende treckt soo verre in de strate / dat sy ghemoot de bloedt welck komt upt de zupdt-zee / by-naer in 't midden van de strate / daer de strate haer om-kromt als een el-boogh / streckende van daer west-noo;dt-west / naer de zupdt-zee toe / daer het oosterlycke ghedeelte van desen el-boogh van de noo;der-mondt van de strate af / tot aen dese kromte streckt zupdt-west ten westen ende zupdt-west / tot de hooghte van dyp-en-vyftich graden en een half. Vertich mijlen binnen de strate bevonden sy te legghen dyp Eplanden / waer van sy het een noemden Elizabeth, het ander Sant Bartholome, ende het derde Sant Georges. Den seften September passeerden sy by de Cape Desseado, in de zupdt-zee / ende liepen noo;dt-west by de levendich mijlen, ende sy saghen daer den eclips aen de mane den vijftienden dito ten les uppen des nachts / welck in Enghelant wordt ghesien den selftienden / voo; een uppe naer midder-nacht / welck is ontrent les uppen differencie (naer haer legghen) ac;cor;derende op een vierde-part van de werlde / verleschepden van den meridiaen van Enghelant naer het westen. Den laetsten van September, / alsoo sy de woude van den vijftienden September voo;schepden teghen kregghen / met extraodinairis duyl weder van reghen / haghel / sneuto / ende dicke mist / ende duerende by de dyp wecken / soo dat sy gheen zepl konden voeren / ende waren ghescheden tot op de leuen-en-vyftich graden by zupden de linie:) sy stelden haer kouts weder oost naer de wal toe / ende kregghen het lande in 't ghesichte / den levenden October, vervallende in een seer dangeruse kape / vol van klippen / ende wierden daer van de compagnie van Draeck verstrecken. Den dagh daer aen quamen sy weder in de strate van Magallanes, waertich haer ghereddert hebbende upt de klippen / ende ankerden daer in een open kape / voo; twee daghen; van daer quamen sy op een ander reede / daer sy dyp wecken vertoerden / ende noemden de haven of Health, doo; dien 't volck daer weder ghesondt wierdt.

Sy gaben de reple ober / ende keerden doen van hier wederom naer hups den elfden November, by de Cape Victorie, de strate van Magallanes wederom upt-loopende.

Het levende Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de strate van MAGALLANES by de Engelsche, volghens de voyagie van *Thomas Candish*.

In den jaere 1586 wierdt de tweede reple naer de strate voo;-ghenomen by Mr Thomas Candish, de welcke met dyp schepen schepde van Plimmouth den een-en-twintichsten Iulij; ende den ghienden September schepden sy van de Eplan-

Eplanden van Cabo Verde, ende den eersten November liepen sy tusschen het vaste landt van Brasil, ende het Eplandt San Sebastiaen.

Den leften-en-twintichsten van December quamen sy op de hooghte van acht-en-beertich graden by zupden de linie/ ende liepen in een haven die sy noemden Port deliré. Schepden wederom van daer den acht-en-twintichsten Decem-ber, ende voeren aen een Eplandt wel by mijlen daer af-ghelegghen naer het zupden.

Den derden Januar. 1587, quamen sy aen een groote witte kape ghelegghen op de hooghte van twee-en-bijstich graden ende byf en-beertich minuten.

Den lesten des selven maernds voeren sy de strate van Magallanes in.

Den levenden/ welende tusschen de mondt van de strate ende het eerste naeuw/ kregghen sy een Spaegniaert ghebanghen/ die daer was met noch by-en-twin-tich andere alleen over-ghebleven van vier hondert/ welck daer ghelaten waren by jaeren te boozen/ ende tot soo naer van hongher ghesloven; (desen Spaegniaert sal geweest zijn van de stadt Nombre de Iesus, daer hy in't vijfde Capitel van hebben ghesproken:) ende den selven dagh passeerden sy het eerste naeuw/ welck is van de mont van de strate naer haer reckenigh beertshien mijlen/ ende streckt wel ten noorden; van dese enghte tot het Penguins Eplandt/ zijn naer haer reckenigh thien mijlen/ ende legghet wel-zupdt-welk wat zupdelijcker; die Eplandt heeft sy naem bekomen van het ghevoghelte welck men noemt Penguins/welende van ghedaente als hier nekens; want alsoo ghenoech nu by

ander zijn beschreven/sullen het selve hier booz- by gaen. Zepende van daer zupdt-zupdt-welk na de stadt die de Koningh van Spaegniën Philips de II daer hadde doen legghen. Welcke stadt hadde vier soxten/ende op elck soxt hadde ghelegghen een stuk gheschuts/welck doorn waren begraven/ ende sy groeven die weder upt: De stadt was gheleght aen de bequaemsten ooydt van de strate om wa- ter en houdt te bekomen: (de Spaensche dierctie van kourten segghet dat punta de Santa Anna legghet op de hooghte van by-en-bijstich graden en een half/ ende dat naer het nooydt-welken daer af/ in een hoek was gheleght la Ciudad de Don Philippe, ende dat men moet ten ancker komen nooydt-waert daer van/als ghy i kasteel ghepallert zijt/ende een grooten boom die daer staet tot een lierrecken.) Dese Spaegniaerden waren hier ghebracht (als boozen oock is aen-gheroert) om de strate te bezienden ende te beletten dat daer gheen ander natien booz; en souden moghen passeren: dan het schijnt dat Godt sulcks niet en heeft ghelickt/ want gheduerende den tijdt welck sy daer waren/en konden sy daer gheen ghewas heb- ben/soo dat de virtualie haer manckeerende/ sy allenghskens van hongher ster- ven/ ende de over-gheblevene den stanck niet langher konnende verdragen/ re- solbeerden het ghene daer overich was te begraven/ ende met haer roers ende tor- veshooze over landt naer Rio de la Plata te marchteren. Candisch noemde dese plaetse Port Famine, is ghelegghen op by-en-bijstich graden. (naer dat men ver- saem kan upt een Spaenschen brief gheschreven upt Porosi in den jare 1590, soo schijnt dat de Spaegniaerden oock ten derle ghesloven zijn van een sieckte die doen ter tijdt gantsch Indien booz; regneerde/ghelick de kinder-pockkens. Ende dat den Generael Don Diego de Aboles oorde had van den Koningh om in de strate by soxten te legghen.)

Cap. 10.

Den dertshenden januar. Schepden sy van Porto Famine, ende voeren zupdt-zupdt-welk tot Cape Forward, welck is het zupdelijckste ghebede van de gantsche strate/ ende ghelegghen op de hooghte van vier-en-bijstich graden; van daer liepen

Engel-
sche
voyagie.

liepen *sp* welc ten nooyden tot een kape aen de *zuyd*-zijde van de *strate* welck *sp* noemden de *Mosel*-baye.

Wien en-twintichden dito liepen *sp* nooyt-welc ten welken *thien* mijlen tot een *trape* zand-kape aen de nooyt-zijde van de *strate* die *sp* noemden *Elisabeths*-baye. Twee mijlen booyder is een rievier van versck water / daer *sp* met den boot op-voeren ontrent *dy* mijlen / en heeft seer goede en lustighe gronde daer aen legghende / leegh landt en veldigh als daer gheen en is in de ganckhe *strate* / welck booyts klippigh ende bergachtigh hoogh-landt is. Op dese rieviere woonden veel *Wilden* / menschen-eters / ende op *vanit*-vlesck boedende / ende andere vuple dinghen : welck oock eenighe van de *Spaegniaerden* hadden vernielt / want de *Engelsche* bonden onder haer stucken van messen ende rapieren. Van daer zeyden *sp* naer het kanael van *Sant Ieronymus*, het welck is twee mijlen verder. Van hier liepen *sp* oft vier mijlen welc-waert tot een kape welck is aen de nooyt-zijde ; ende van dese kape tot de mondt van de *strate* aen de *zuyd*-zee is de kours nooyt-welc ten welken ende nooyt-welc ; tusschen dese kape ende de mondt laghen *sp* naer een maendt in een haven dooy contrarie windt / ende extrao:dinaire *stom* / haer onder houdende met mosselen ende stercken / ghevoeghte / ende sulcks als *sp* aen landt konden bekomen. Daer is *sp* naer hier alle *mijl* ofte twee mijlen / een haven aen beyde zijden van de *strate*. Ende van de rievier *St Ierome* tot de *zuyd*-mondt zijn *by* gissingh vier-en-dertich mijlen. Soo dat de ganckhe lenghte van de *strate* is ontrent neghentich mijlen.

Ende dese mondt van de *strate* aen de *zuyd*-zee leght op de selve hooghte / ghelijck als die aen de nooyt-zee / welck is ontrent twee-en-vijftich graden ende twee derde *by* *zuyden* de *linie*.

Den vier-en-twintichden *Februarius* quamen *sp* in de *zuyd*-zee ; aen het upt-komen aen de *zuyd*-zijde is een schoone hooghe kape met een leegh punt daer aen / ende aen de nooyt-zijde zijn vier of vyf *Eplanden* / die ses mijlen van het vast landt legghen / ende veel gheboecken ende ghesoncken gronde daer om-her.

Wat de lenghte van de *strate* is belanghende / *Thomas Fuller* een van de *Schippers* van *Candisch* blote / steldt in zijn *Memorial* de lenghte van hondert ende vyf mijlen ; welck beter met andere accordeert. De *Engelsche* hebben daer naer noch op verscheyden replen de selve *bopagie* dooy dese *strate* booy-ghenomen / doch niet sterck succes / ghelijck van desen *Candisch* selvs de tweede replerwaerts doende / achter is ghebleven. Ende *Sir Richard Hawkins* is daer dooy zijnde van de *Spaegniaerden* ghenomen. *Spn* *bopagie* volghet hier aen.

Het achtste Capittel.

De *voyagie* van *Sir Richard Hawkins* door de *Strate* van
MAGALLANES.

Sir Richard Hawkins nam *spn* repler booy in *April* des jaers 1593. *Spn* wederbaeren tot op de hooghte van *Rio de Plata* en sullen *by* hier niet roeren : hadden daer een *stom* upt de *zuyden* / welck acht-en-beertich upen duerde / daer naer kregen weder goede windt tot datse waeren ghekomen op de hooghte van neghen-en-beertich graden ende dertich minuten / daer de windt welc liep ; welc de aldan naer haer reckereninghe vijftich mijlen van het landt. Den tweeden *Februarij* 1594 *smo*ghens ontrent ten neghen upen werden *sp* landt ghelwaert / welck *zuyd*-welc van haer streckte / niet kommende bedencken wat landt het mocht wesen ; want waeren onghebaerlijck op de hooghte van acht-en-beertich graden / ende gheen *zee*-kaerten en hadden eenigh landt op die hooghte soo streckende als dit dede ; soo dat *sp* af-wenden ende gingen nooyt-oost aen / al dien dagh ende nacht / ende de windt blijvende van de westelijcker handt / ende een goede

veertshien daghen hadden ghelegghen/ kregghen sy de windt goet/ ende yepden met goeden voozt-ganck tot aen Cape Delire welck is het westelijckste eyndt van de Strate aen de zuydt-zijde / ende soo voozts in de zuydt-zee: Ontrent vijf leguen noozdt-west van dese kape ligghen vier heel klepne eplandekens/ ende het middellste is ghelyck een supcker-broodt. Dagghen voozts gien landt weder vooz darfe aen 't Eplandt la Mocha quamen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinge van de Strate van MAGALLANES, ghelyck die by de Nederlanders is bevonden in den Iare 1598.

DE baert op dese Strate is by onse Nederlanders vooz-ghenomen in den Iare 1598 eerst by vijf schepen / onder den Admirael Jaques Mahu, ende Vice-Admirael (ende daer naer Admirael by Sterben van den vooz-gancken) Simon de Cordes; welcke upt het Goettersche gat zijn ghescheyden den 27 Junij des vooz- schreben jaers; ende naer diverse teghen-spoeden die haer onder-toegghen zijn ghemoedt / den seften April 1599 ghekomen aen de mondt van de Strate; ende quamen daer naer aen een kleyn Eplandt/welck leght veertshien mylen binnen de Strate/ende is het kleynste van de twee Pinguins Eplanden. Den 13 Iepen sy aen de noozdt-zijde in een lustighe bape/diede Engelschen genaemt hadden de Mossel-baye, leggende een-en-twintich mylen binnen de Strate; aen de west-zijde is een schoon rievier van versck water/ende daer by menichte van mosselen ende byandt-houdt/insonderheyt op een Eplandeken midden in de bape. Den 17 ginghen sy wederom 't zeyl met een oosten windt / loopende zuydt west aen/daer naer west-zuydt-west ende west ten noozden/seplende tusschen het hooghe landt; dooz welck scheen oft daer gheen dooz-gangh soude te vinden ghetweyl hebben / midts de hooghte van de berghen die soo dooz malkanderen liepen / ende zijn boven meest met sneeuw bedeckt. Van daer loopende met een oosten-windt ontrent een myle noozdt-noozdt west aen / wierden dooz contrarie windt ghe-nootsaecte teletten in een bape aen de noozdt-zijde / ghelegghen op veertshien vadem goede kleyn grondt. Dese bape legghende op de hooghte van vier-en-vijftich graden/is ghenaeemt de groene baye, strecke haer met een kromte om den noozden/heeft in 't midden d'p Eplandekens / waer van het kleynste oostelijck leght. Hier souden de schepen als het noot dede/schoon gemaectt konnen werden/want het over al schoon wit zandt is / waer op het passelijck hoogh vloeyt / geciert met groene boomen / den laurieren niet onghelijck/doch onghelijck hooghet / altyds groen/de basten so bitter als peper hebbende: hier leydt oock een rievier van versck water; men vindt daer mede menichte van mosselen/waer van de sommige wel een span langh waren/ also dat de d'p ghekoockt zijnde / wel een pont toegghen: sommige eyndt-vogheis ende gansen: ten kostten ghelept/'tis wel de beste bape die in de gantsche Strate van Magallanes ghelegghen is: want men de gheheele bape dooz op 12, 15, 20, 30 ende 45 vadem ankeren magh. Hier laghen sy/midts den windt gantsch niet dienen en wilde tot den 23 Augusti, sonder nochtans opt de zeylen van de reede tenemen/daghelijcks hopende ende verlanghende met den eersten bequamen windt 't zeyl te gaen, doch also het winter toerde/ende de windt gantsch niet wilde dienen/hebben sy daer onghelooflijcke armoede gheleden/ende over de hondert man daer verlozen/want sy den eenen sloym op den anderen hadden/so dat de schepen dickmaels vooz vier anckers dooz-gingen. Wetwile sy daer laghen boeren sy met de sloepen aen een Eplandt om den zuyden / recht tegghen over de groene baye legghende / om zee-robber te soecken; al waer komende / sy seben Canoas met Wilden bonden/ die soo veel men konde mercken / wel thien oft elf boert langh waren / de leden naer adbenans hebbende. ros achtigh van couleur/

ende het hooft lanek ghechappt; welck dese sloepe liende / met grooter haest naer 't landt liepen; waer van sploo ghelwelbigh met steenen wietpen / dat de sloepe 't landt niet en doofte ghenaecken; het welcke dese Wilden merckende / zijn ghelijcker handt in haer Canoas gheballen/ende naer de sloepe toe ghekomen/dan alsoo de onse daer onder schoten/ soo dat daer vier oft vijf doode bleben/ zijn sp weder aen landt gheloopten: al waer sp met ghelwelde eenighe boomen/ die van verre wel een span dick schenen te wesen / upt der aerden trocken/ om haer te beschanssen; doch ons volck schepden daer van. Dit volck was al naect / upt-ghenomen dat den eenen een oude Robben-vel om den hals hadde: haer ghewep; waren stikken van hardt hout / die sp upt der handt seer fel ende rechte schoten/ de boozste punt was harpoens ghewijle gemaect/ met scrutwen van zee-robben aen de lange stikken ghebonden: Sp ober-bielen eenige daghen daer naer eenigh volck/ende doobender dyp/ende quetkender stoe; die genesen wierden met groote moepte / doo; dien de harpoenen so diep in 't lijf staecten; waren aen den eenen doo; vier packen kleederen tot in de boezt ghegaen. De onse noemden dese groene bape de Cordes baye. Den 23 Aug. zijn sp van daer 't seyl ghegaen met een noozdt-oosten windt / noozdtten welken aen / doch meer met stier / alsoo dat sp daeghs daer aen in de mo;ghen-sondt / de seplen aen de mast hangende / weder setten moesten/ende ankerden op 28 badem/ aen de zupdt-zijde; doch des abonts hebben sp de anckers weder ghelicht/ende met de booz-ebbe laten drijven tot den schien up;en des nachts/ dat sp in een groote bape / aen 't zupden legghende / quammen-alwaer sp aen de oost-zijde van de bape ankerden op 20 badem klep-grondt/ ende aen de west-zijde achter een kleyn Eplandeken/ op 16, 24, 30 en 40 badem. Hier ist veel bequamer booz; de schepen te legghen / want men eenen wo;p van 't landt brengghende/ van hier met alle winden 't seyl kan gaen/ welck men van de oost-zijde niet doen en kan. Noemden dese bape de Ridders baye, doo; dien sp hier een societept ofte broederchap van den ontbonden scruto / met ridderlijcke ceremonien aen-stelden. Den 28 ginghen sp van hier weder 't seyl met een zupdt ten oosten windt west-noozdt-west aen / ontrent een groote half mijle langhs de noozt-zijde / een gotelingh-schoot van 't landt: hier leyde een dooghte daer men licht een schip op verlicken soude/ midts daer ober een badem waters niet en is; alsoo dat het schip 't Gheloove hier bp naer op-komende / in groot ghevaert was/ doch kregen het daer boven op veertich badem klippige grondt ankerende: ende also de schepen heel qualijck laghen soo den noozdt-westen windt hadt be-staen te waepen/kregen sp de anckers weder op/lopende midts den tegen-windt om den zupden/in een kleyn baepken / een groote half mijle van de Ridders baye ghelegghen/daer sp op twintich badem ankerden. Hier bonden sp verlich water/ ende aen de oost-zijde laghen vier Eplandekens/daer op sich naer vermoeden des somers veel zee-robben onthouden. Den 2 September zijn sp van daer weder te seyl ghegaen met een oost-zupdt oosten windt / noozdt-west ten westen aen: Ende den 3 met een noozdt-oosten windt ende meerder koelte/ende zijn in de booz-nacht de strate van Magallanes ten eynde ghelept / komende met seer traep weder in de zupdt-zee. Doch twee van de schepen doo; sto;m van de andere versterken zijnde/ verbielen eerst op 't landt bp noozden de strate / ende daer naer weder in de strate; alwaer het een weder booz; quam/als in 't langste te sien is bp het journael daer van in druck upt-ghegheben/ daer wop den begheerighen leser toe wijzen / om hier niet te langste te wesen. Sp welck journael oock gheborgh is een seer pertinente af-teekeninghe van de strate / doo; lan Ouygersz. verboozdert/die wel de exacte is van alle de ghene die tot noch toe zijn boozt-ghekomen; so dat onse natie de volkomen kennis van dese strate doo; de industrie van desen man bekomen heeft/ende anderen mede ghebeet.

Het thijnde Capittel.

Voorder beschrijvinghe van de Strate van MAGALLANES, naer dat die by de Nederlanders is bevonden.

In het selve jaer 1598 zijn andere vier schepen onder den Generael Olivier ^{Oliv. van Noords.} van Noordt van Rotterdam naer de selve strate tseyl ghegaen: schepdende upt het Goereelsche gat den 13 September: ende naer veel luckelinghen quamen sp den 20 Septemb. 1599 in Porto Desire; ende schepden wederom van daer den 29 October, ende den 4 Novemb. quamen sp in de strate / ende dooz slojm upt en in-gejaeght zijnde/ quamen den twet-en-twintichsten aen de eerste enghet: ende den vijf-en-twintichsten aen 't kleynste Pinguins Eplandt/ daer speenighe Wilden bonden/ van de welcke sp vele doode- schoten/ ende kregghen daer eenighe jonghers ghevanghen. Verston den de ghelegghentheyt van haer-lieden landt/ welck was in de volghende maniere.

Dit gheslacht van volck is ghenaemt Enoo, betoonende een landt welck sp noemden Colli; maer dit Eplandt is ghenaemt Talcke. Het andere welck het grootste is/ghenaemt Castemme, al-waer veel Pinguins op zijn/ daer sp haer/meest mede genercen. Van de vellen maken sp haer mantels/ die sp om 't lijf hebben/ ende zijn voorts naeckt/ woonende in hollen in de aerde ghemaeckt.

Naer ons duncken (seggh den Schijver van de vopagie) waren sp van het valle landt op dit Eplandt ghekomen; want wy sagghen noch veel volcks op het punt van 't landt/datter geen halve mijle af leggh/salende Pinguins van dit eplandt voo; haer eten. Oock zijn daer noch ander ghedierten die sp noemen Cassoni, wy vermoeden dat het harten ofte rhen zijn. Dit volck houdt hem al met gheslachten sp den anderen/ dies wy vermoeden dat daer veele zijn/houdende elck syn woon-plaetse apart: want sp hadden kennis van noch vier geslachten: Kemenetes betoonende een plaetse ghenaemt Karray; Kennekas woonende in een plaetse ghenaemt Karamay; Karaike woonende in een plaetse ghenaemt Morine. Dit is al volck van natuerre gelijk die van Enoo, die wy bekomen hadden; van de groote als een man van ons landt/ van zijn seer breedt ende hoogh van borste/ schilderen haer in 't aensicht en voo; hooft met eenighe vertwen. De mans hadden haer schamelheyt voo; met een draetjen toe ghebonden / ende de vrouwen hadden een lap van Pinguins-vellen voo; de hare. Het hay; dat de mans aen 't voo; hooft ober-hangt/ is de vrouwen af-ghelieden. Sp gaen al naeckt/ alleenlijcken hebben een Pinguins oft ander voghels vel om het lijf/ dat sp noemen Oripoggre, ende de Pinguins, Combogre; welck zoo wel aen malkanderen waren ghenaeyt/ ghelijck als of het een peltier gedaen hadde. Noch is daer een gheslacht te landt-waer de in / ghenaemt Tirimenen, de welcke een landt betoonen / ghenaemt Coin. Dit zijn groote menschen als reusen/ zijnde thien oft elf voeten lanck / ende komen tegghen dese andere gheslachten oozlogghen/ verwijten haer datse Strups-eeters zijn/ daer dooz schijnt dat sp beter spijse moeten hebben als d'andere / dan wy vermoeden dat het menschen-eeters moeten wesen. Den tweeden Ianuarus 1600. legghen de in een bape, die sp noemden Mauritius baye, zijn sp de selve met twee sloepen in-ghedaren/ om te besien hoe verre de selve soude strecken/ bonden 't alzupde-oost op looppen met dierelcke canalen ende groote meeyen van versck water / daer sp upter-maten veel ys bonden/ welck naer haer duncken daer altydts leggh; want men met een lijn van 10 badem niet en konde gronden/ het was nu midden in de somer; en zijn mer de sloepen daer booxs dooz-gekomen/ tot weder in de strate/upt-gaende tegghen Cape Galanti, ende de Eplanden die daer gelegen zijn; zo dat sp te recht vermoeden dat dit al gebzoken-landt moet wesen. Den 14 dito quam sp aen een kape die aen de nooyd-zyde leggh/genaemt Capo Boluro, van daer streckt hem de strate recht west-nooyd-west / ende men liet ghelijck oft men in

zer lagh / het gat upt / maer is noch wel twintich mijlen langh; de wijsde van de strate is hier ontrent twee mijlen. Naer veel luckelingh quamen sy epndtlijcken den seften Feb. in de zupdt-zer / neffens de Cape Desleado. Aen de noo:dt-zijde ontvalt hem 't landt seer om de noo:dt/300 daerter gheen kennelijcke kape is / maer daer legghen vier ofte vyf Eplanden / vier oft vyf mijlen van 't landt / de welcke legghen acht mijlen noo:dt-noo:dt-west van de Cape Desleado, ende de strate is hier wel sefen mijlen wijsde. Die meerder particulariteit van dese vopagie be-greert te wesen / kan het journael daer van upt-ghegheben lesen.

In den jare 1614, is den Generael Spilberghen upt Texel ghescheyden den achtsten Augustus, ende den thorenden Martij 1615, aen de strate ghekomen met groote perijckel / want dickwoils d'in-kornste van de strate hem belet wierdt doo:z veele slozmen / quaet weder / ende contrarie winden / doch zijn den derden April de eerste enghete ghepasseert / ende den selthijnde in de Cordes baye gekomen / daer sy haer van water / houdt / ende anders verlagen; ende zijn soo met groote moepte in de zupdt-zer ghekomen den seften May 1615 boo:z scheyben / welck wel een van de spoedichste reysen is gheweest die opt doo:z de strate zijn boo:z ghenomen; soo dat het vele daer aen ghelegghen is / dat men op het rechte saploen daer komt / welck by veelen werdt gheacht te wesen in Januario ende Februario, alsoo het dan daer soemes is.

Het elfste Capittel.

Beschrijvinghe van de nieuwe Strate van LE MAIR.

EEr top booyt-baren tot de beschrijvinghe van 't landt aen de noo:dt-zijde van de strate Magallanes tot Rio de la Plata toe / soo verperscht de o:dr / hier te sprecken van de nieuwe strate de welcke lof-waerdichlijck ghevonden ende ont-deckt is by onse natie. Wy hebben hier bozen ghesien / soo in de relatien van de Spacgniaerden / als van de Engelsche / ende de onse / dat het ghemeyn ghevoelen is gheweest / dat het landt aen de zupdt-zijde van de strate maer gebroken landt ende Eplanden en zijn / ende dat daer een rupne zee achter loopt. Dit is klaerlijc bevonden by de vopagie aen-geselt op Terra Australis by Isaac le Maire ende Willem Cornelisz Schouten van Hoorn; de welcke een schip ende een jacht tot dien eynde hebben upt-ghemaect: welck van Texel zijn 't zepl ghegarn den veertijnden Jun. 1615, wesende opper-schipper van dese twee schepen Willem Cornelisz. Schouten, en opper-koopman Jacob le Maire sone van Isaac le Maire booznoemt. Wat haer wederbaren is op de gantsche reyse / sullen wy hier niet aen-roeren / alsoo haer journael ghedruckt is; dan sullen beginnen haer weder-baren te verhalen van Porto Desire af / altoer sy den lebenden Decemb. artibeerden / ende verlozen daer haer jacht by ongheluck van den brandt. Den 13 Januarius 1616 zeilden sy weder upt Porto Desire, ende lagen den 18 Seboldts Eylanden, op de hooghte van een-en-vijftich graden. Den 20 bevonden haer op dyp-en-vijftich graden / ende gillen haer twintich mijlen van landt by zupden de strate van Magallanes. Den 23 dito voeren sy met een noo:delijcken windt in bleek water zupden ten westen aen: ende ontrent dyp uren naer de middagh lagen sy landt in 'twesten ende zupd-westen / ende openbaerde hem oock koe:z daer naer in 't zupden sy hadden 'sabons een noo:delijcke windt / ende ginghen oost-zupdt-oost aen / om boven 't landt te blijven. Den vier-en-twintichsten des moegghens broegh warden sy het landt aen stier-booydt ghewaer / en lagh niet meer als een groote mijl van haer; hadden grondt op veertich badem / ende een westelijcke windt; het landt streckt hier oost ten zupden / met seer hoogh geberghte / dat al wit met sneu bedeckt lagh. Zeilden al by dat landt langs / en ontrent de middagh quamen dat treu eynde / ende laghen een ander landt daer by oosten / dat oock seer hoogh ende packelijck aen

aen te sien was. Dese landen laghen naer haer duncken ontrent acht mylen van den anderen: ende haer scheen tusschen beyden doo;cen goede passagie te welen/ endes vermeeden het te vasten / om dat sy merkten dat daer een harde stroom om de zupde tusschen beyden in liep. hadden doen de hooghte van vier-en-vijftich graden ende ses-en-veertich minuten: naer de middagh kregghen sy een noo;delijcke wint/ende liepen naer de openinghe toe; maer het wierdt teghen avondt stil/ ende sy dyden dien nacht met harde stroom ende wepnich wints henen. Sagen daer ontelbare menichte van Pinguins oock walvischen by duysenden/ soo dat sy die qualijck konden mijden. Den vijf-en-twintichsten waren sy dicht by het oostelijckste landt / dat was seer hoogh ende haekeligh / ende streckt op de noo;delijcke oost-zupde oost heen / soo verre sy sien konden; gaben het den naem van Staeten Eylande: maer het landt daer by welken noemden sy Mauritius de Nassauw. Sy vermoeden dat men aen beyde zijden gorde reeden ende landebapen soude vinden / want 't was aen beyde zijden met schoone landt-stranden ende moer op-gaende landt-gronden. Vilch / Pinguins ende zee-robbern zijn daer ghenoech te bekomen: oock gheboghelt ende waert: dan boomen en konden sy niet sien. hadden een noo;delijcke windt in 't gat: gingen zupde zupde-welt aen: hadden 's middaeghs de hooghte van vijf-en-vijftich graden ende ses-en-veertich minuten/ ende setten haer kours zupde-welt aen: lagen het landt by zupden het gat van 't westelijcke eynde van het landt Mauritius af strecken west zupde-welt / ende zupde-welt heen / soo verre sy beooghen konden al hoogh ende haekeligh landt. Des avonts de windt zupde-welt loopende / liepen sy zupde-waert ober met holle dijninghen upt den zupde welken / en seer blaute water; waer upt sy oordeelden/ dat sy groot ende diep water te loef-waert hadden: laghen upter-maten groote zee-meerwen/ ende grooter als swanen; die doo; de ongetwoonte van menschen te sien / op 't schip quamen sitten / en lieten haer van 't volck doot-saen. Den ses-en-twintichsten dito hadden sy de hooghte van leven-en-vijftich graden / ende hadden een storm upt den welken ende zupde welken / ende lieten zupde-waert ober-saen / laghen int noo;delijken noch hoogh landt/ ende boonden snachts noo;delijk-waert ober. Den leven-en-twintichsten dito hadden sy de hooghte van ses-en-vijftich graden een-en-vijftich minuten / koudt wedes ende hagel-buysen / de wint west ende west-zupde west / liepen eerst zupde-waert daer naer noo;delijk-waert met schover-zeplen. Den acht-en-twintichsten dito hadden sy holle dijninghen upt den welken; liepen met een noo;delijk-wint west ende west ten zupden aen / en hadden 's middaeghs de hooghte van ses-en-vijftich graden ende acht-en-veertich minuten. Den negen-en-twintichsten dito met den dagh hadden sy een zupde-oosten wint/ginghen zupde-welt aen. Naer de byoegh-kolt laghen sy voer upt twee Eyslanden west-zupde west van haer / daer sy ontrent de middagh by quamen / ende liepen die by noorden om / waren dorre grauwe klippen / met noch eenighe klepne klippen die daer om laghen / op de hooghte van leven-en-vijftich graden: noemden de Eyslanden van Barneveldt; zeiden al west-noo;delijk-welt aen / ende laghen teghen den avondt weder landt in 't noo;delijk-welt ende noo;delijk-noo;delijk-welken van haer / dat was het landt by zupden de strate van Magallanes, ende streckt al zupde-waert henen / al hoogh gheberghte met sneeuw bedeckt/eyndende met een scherpen hoek / diese noemden de Cape van Hoorn, op de hooghte van leven-en-vijftich graden acht-en-veertich minuten. Kregghen 's avonts een noo;delijcken windt / en hadden holle dijninghen upt den welken / deden haer kours al westelijck aen / en beboonden dat daer sterke stroom om de west ginck. Den dertichsten dito van gelijcken/ende hadden 's middaeghs de hooghte van leven-en-vijftich graden vier-en-veertich minuten. Den een-en-veertichsten hadden sy de wint upt de noo;delijcker handt/ende gingen west aen / hadden 's middaeghs de hooghte van acht-en-vijftich graden: naer de middagh liep de windt west / ende west-zupde-west; waren de Cape van Hoorn

doen ghepasseert/ende en konden gheen landt meer sien/maer hadden holle dijninghen upt den westen/ende seer blauto water; welc haer berckerde nute wesen in de zupdt-zee. Doeren soo diverse kouten sonder meer landes te sien/ende guamen op de hooghte van neghen-en-vijftich graden/ tot dat sp den twaelfden Februar. haer bebonden de Strate oost van sich te hebben. Hebben dese nieuwe ghebonden dooz-vaert in de zupdt-zee naer haer opper-koopman ghenaemt de Strate van le Maire.

Het twaelfde Capittel.

Voyagie vande Spaegniaerden door de Strate van LE MAIRE.

DE Koningh van Spaegniën naerder-handt van dese nieuwe Strate ghehoort hebbende/ heeft in den jare 1518 twee karrelen af doen verdrighen om dese Strate naerder te onderzoeken-dese zijn den leven-en-twintichsten van September 't zepl ghegaen van Lisbona, onder 't bekept van Bartolome Garcia de Nodal; ende naer dat sp dooz de selve Strate waren ghetweest tot in de zupdt-zee/ zijnde weder-gekeert te St Lucar den neghenden Jul. 1619. Daer is een kaerte van upt-gekommen/ ghemaecht dooz den Cosmographus van den Koningh van Spaegniën/Pedro Texerra Ealernas; in de welcke de zupdelijcke kape van de noo;delijcke mondt van de Strate van Magallanes wojt genacmt C. del Spiritu Santo; ende op de streck naer de nieuwe Strate tot/Punra de Atenas, op de hooghte van ontrent de vier-en-vijftich graden/ neffens een dooz-tocht die in de oude Strate van Magallanes upt-komt/welck sp noemen Enrrade de St Sebastiaen, ende een tweynigh boozder Cabo de Pennas, ende noch wat boozder naer het oost-zupdoosten Cabo de St Ines. De westelijcke Cabo van de nieuwe Strate noemen sp Cabo St Vincente, ende de oostelijcke Cabo de Serabence, ende de andere Cabo St Bartholome, beyde aen Staren Eylandt ghelegghen. Du zupden de Cabo St Vincente aen 't landt welck confineert met de Strate van Magallanes, stelen sp eerst Puerto del buen successo, ende noch boozder Monte Gordo, ende daer by een eylandt/welck sp noemen Isla de S. Gonçalo, ende boozts bijt kleyn Eplandekens de S. Illesonlos, ende wat boozder van 't zupdelijckste punt van dit landt Isle de Diego Ramires.

Hebbe ghelien een seer pertinent journael van dese reyse/ beschryben dooz Valentijn Iansz. van Strijck, ghetwelen sup-man op een van dese bercken: de welcke verhaelt hoe dat sp eerst liepen tot in de mondt van de Strate van Magallanes ende van daer zupdt-oost aen ginghen ende op de hooghte van d'v-en-vijftich graden ende hier-en-twintich minuten quamen booz een groote openinghe die meer als d'v mijlen van de noozdt tot de zupdt-zijde wijdt is/ende open soo verre men brooghen kan sonder landt; de zupdt-ooste ganghe leyde haer binnen een hoeck daer beschut was te binden booz de selve windt: liepen boozts al langhs de wal zupdt-zupdt-oost ende zupdt-oost ten zupden aen/ op selstien ende vijftighen badern/ bonden haer in een bocht die heel scharpe gronde heeft; 't landt in de bochte zijn veel hooghe berghen die vol snieu laghen/ hadden daer de hooghte van vier-en-vijftich graden ende bijt minuten/ ende wat boozder is 't landt betwaflen met boomen; ende op de hooghte van vier-en-vijftich graden ende vijftighen minuten verthoont hem 't landt met veel hoeken/ ende daer zijn veel bapen daer men met seppen soude konnen ligghen/ de wal streckt hem hier zupdt-zupdt-oost wel soo goetlijck: op de hooghte van bijt-en-vijftich graden ende neghentighen minuten/ worden een bape daer twee eylanden in liggen/de stranden thoonde hem wit/gelijck oft zandt-stranden waren/ van zijn de klippen van 't water wit af ghespoelt: lagghen 't sabonts de Strate/ ende kregghen sulcken stroom treghen/ dat die met een trope koelte ende alle de zeplen by qualick konden doot seplen/ kolen de noozdt-wal ende liepen daer by in opleven-en-twintich/ bijt-en-twintich/ twintich/ jae selstien/

leghien/ bijtghien ende veertghien badem/ laghen een klepne bape/ dan niet om met schepen in te ligghen/ want lagh vol steenen: liepen een inge binnen/ daer bonden sy een schoone sandt-bape/ ende setten daer op veertghien badem swarte sandt-grondt met schelpkens ghemenght: 't beste ligghen is midden in de bape ofte aen de nooydt-zijde: het is daer in de Strate vol pinguins ende ander ghevooghels/ soo groot als eyndt-boghels/ ende oock veel groote meuten; waren aen landt om houdt/ ende bonden daer een versich riebiecken ende houdt ghenoggh: daer quamen van de zupdt-zijde by haer bytghien mannen/ naecte/ ghebertwet met roodt/ ende booyt 't hooft ende op de wanghen met wit: een deel hadden van haer schapen vellen om 't lijf met de selve verwe ghebertwet; ende onder haer waren twee oude/ welcke om hadden vellen van andere beesten seer fijn van grautd hapt/ ende hadden op 't hooft vellen van groote rogmeuten/ de verren upt-ghepluckt/ ende den dons daer op ghelaten/ hadden boghen die niet langh en waren/ ende witte kusen ghelijck van haselaren houdt/ de harpoenijens waren van gracu steen/ ende van sulcken steen hadden sy oock messen by haer; om den hals hadden se snoeren van klepne witte ende blinckende hoorenijens/ traep op een riemken vast gemaect/ ende om 't lijf een riem van leerde/ ende hadden by haer wit garen van schapen wolfe ghesponnen/ en konden haer niet verstaen; als sy pet segghen wilden ofte pets begheerden/ en seiden niet dan Hoo, ho, hoo; en wilden niet haer niet eten ofte dymcken/ dan pluckten ende aten krupdt van 't belde/ welck waren geel booyt-blommen die daer met heel groot loof wasen/ smaecte wat biterachtigh: sy hielpen water en houdt laden/ ende als sy by 't volck quamen/ soo seiden se haer boghen ende knobben neder/ leerden het Pater noster ende Wader onse naer segghen: aen d'ander zijde van de bape laghen wel bytich personen/ ende leeghe hutjens van rieden ende gheboghen staerken ghemaect/ ende met gras gedeckt/ soo leegh datter een man qualijk ober-eynde in staen konde/ bonden daer niet in dan pdele mossel-schelpen. Opt dese bape weder 't zepl gaende/ wierden wel vier mijlen bupten de strate by de stroom gheboort/ al om de oost naer 't oost-landt toe/ laghen daer twee eplanden in den bocht ligghen ontrent twee mijlen by oosten het gat: de stroom keerende/ dyet haer weder naer 't gadt: laghen daer mede een ofte twee schoone bapen/ dan was daer diep/ een half mijl bupten de wal geen grondt; quamen weder in 't gat dicht by de oost-wal/ daer liepen mede baepen in/ insonderhepde dicht by de zupdt-punt/ dan was dicht aen landt meer als vijf-en-veertich badem diep scharpe grondt: in 't midden van de Strate zijnde/ verthoont hem de zupdt-punt leegh/ maer daer by komende is heel steyl/ ende ghelijckt van verre oft zant-strand ware/ maer aende nooydt-zijde inden bocht is het oost-landt beneden groen betwassen ende 't selve oost-landt is aen de zupdt-zijde barre klippen/ daer staen wel ses oft seven klippen in yee van 't water af ghespoelt oot toojns waren/ ende op 't hooghe licht het vol sneeuw. Setten haer kours van daer zupdt-west aen/ ende quamen ontrent dyp mijlen van de west-wal vande strate/ bonden ghem grondt/ ende daer loopt een groote boorde west-nooydt-west in het landt/ hebbende aen de nooydt-zijde hoogh-landt ende 't gheberghie vol sneeuw/ ende 't beneden-landt vol gheboomte; aen de zupdt-west zijde is 't landt leegh; bonden daer veertich ende bytich badem scharpe grondt: ende een groot stuk inde boorde licht een eplandt: ginghen daer naer weder zupdt-zupdt-oost aen/ ende dyeten daer naer booyt de ghewelbighe windt ende sneeuw oost ende oost ten zupden aen; dit was den laesten januar. Den tweeden Februar. bevonden haer op vijf-en-bytich graden ende acht-en-veertich minuten/ ende met den west-nooyd-westen gangh kreeghen het oost-landt van de Strate weder in 't ghesicht nooydt-oost ten nooyden van haer/ ende staelden haer kours weder zupdt-west wel oot zupdelijcken aen/ ende daer naer west-zupdt-west/ ende laghen daer allent halben landt; ende daer naer in 't zupdt-west ten westen een Eplandt/ ende bonden haer in een groote bocht die achter de Kaep Hoorn loopt/ ende daer ligghen een deel eplanden/ booyt landt

landt: 't landt in den bocht is vol hooghe berghe / hadden de hooghde van ses-en-vijftich graden ende twee-en-twintich minuten / ontrent vijf mijlen van de kaep. Dese kaep licht aen de oost-zijde vol Eplanden / recht by de punt liggen leven eplanden / ende het om de nooyt dyp groote ende vier klepne: aen de west-zijde is de kaep slecht / ende de wal strekt west nooyt-west hoogh-landt vol sneeuw ende daer licht een schoone haven: op die ghewelte hadden veel haghels ende sneeu met groote koude: saghen mede een groote vortte nooyt-nooyt-oost in 't landt gaende / ende in 't zupdt-zupdt-westen saghen een eplandt / thien mijlen bukten de wal naer gillingh / waren wel vijftien mijlen by westen de kaep / dan wierden alle weder te rugge ghedreven / soo datse de kaep wederom saghen leven ofte acht mijlen nooyt-oost van haer. Daer naer kregen seer quaedt weder soo dat tot op de hooghde van neghen-en-vijftich graden dyp-en-veertich minuten quamen / saghen een wal vish ghelijc by 't nooyden ghejaecht worden: gingen weder west-nooyt-west aen vijftien mijlen/ende daer naer achthien mijlen nooyt-west/soo dat den negenthienden Febr. haer vonden op ses-en-vijftich graden dertich minuten: ende den een-en-twintichsten op vijf-en-vijftich ende vier-en-veertich minuten. Den twee-en-twintichsten op vier-en-vijftich graden seshien minuten. Den dyp-en-twintichsten op dyp-en-vijftich grad. vier minuten / waren almeest n. w. ende n. n. w. aen-gegaen/ende daer naer weder oost / so dat de zupd-kaep van de Strate van Magallanes in 't gesicht kregen. Den vijf-en-twintichsten liepen de strate in/ende vier oft vijf mijlen binnen zijnde vonden een goede haven / seint op leven badem zand-grondt. Zijn so de Strate van Magallanes weder deus ghekomen naer Spaegniën / te Pernambuc aen-loopende om te ververschen.

Het dertziende Capittel.

De voyagie van den Heer Admiraal Jaques L'Hermite door de Strate van LE MAIRE.

In den jaere 1623, in 't leste van April vertrock de Nassause Vloet, bestaende uyt elf schepen: onder den Admiraal Jaques L'Hermite, uyt het Goereesche gadt; ende naer veel suckelingh die top hie vooyt-by gaen als breeder te leken in 't journael daer van uyt-ghescreven / bevonden haer den dertichsten Januar. 1624, op de hooghde van twee-en-vijftich graden ende dertich minuten by zupden de linie.

Den een-en-dertichsten een wackere oost-nooyt-oosten windt ghekreghen hebbende.

Den eersten Februar. saghen landt zupdt-zupdt-west van haer / ligghende ontrent vijf mijlen / welck was de Cabo de Pennas, hem verthoonende met hooghe berghe / boven met sneeu bedeckt: ende haer kours zupdt oost ende zupdt-oost ten zupden aen-settende.

Den tweeden met den daghe verbielen vooyt de mont van de Strate le Maire de welcke by Valentijn Iansz. Hier-man op het schip de Eendracht, (de welcke daer in jare 1619, met de Spaensche Carabellen als vooyen verhaelt gheweest was) berkent zijnde by de berghe die aen de west-zijde van de mondt ligghen / hielt d'aghende om de Strate in te zeplen. De mondt van de Straet is seer kennelijck / vooyt dien het oost-landt van de Strate / Staten-Landt ghenaeemt / hoogh heubelijch ende hackelijch is/ende op het west-landt / Mauritius-landt ghenaeemt / verthoonen haer ettelijcke hooghe heubelen diejt aen strandt ghelegen. Inde Straet komende saghen twee schepen ligghen in een baeye naer-maels Verchoors-baye ghenoeemt / ende alsoo de windt seer oostelijck liep / waren in twijfel oft in Valentijns-baye (die van by nooyden af te reekenen tusschen den tweeden en derden hoec aen de west-zijde van de Straet legt, wilden in loopen/doch ghelwaert-

ghetwaertshoutyt zijnde van de chaloupe van 't schip datter in lagh/hebben naer 't midden van de Straete ghehouden ende de rest van de schepen in-ghetwaecht; op de middagh doer de zupdt-hoek van het oost-landt van de Straet oost van haer was/bevonden haer op de hooghde van vijf-en-vijftich graden ende twintich minuten.

Den derden de windt nooyt-west/op de middagh de hooghde van ses-en-vijftich graden/naer middach heel stil; de Schout by nacht L. W. Verschoor quam by haer/verhalende hoe hy met twee schepen 't landt aenghebaen hadde op vier-en-vijftich graden.

Den dertichden Januar. de Straet wissende in loopen / doo; de stroom beset waren/ende 't een schip in Valentijns baye hadden ghelonden/ende selts in Verschoors baye bukten de Straete gheset: een viercken 't welck so van de schepen laghen in-gheroept daer wel kleine/maer gheen groote schepen booy; alle winden beschut konden ligghen; hadden met de in-woonders ghehandelt/ernighe robben-vellen gheruylt/maer gheen verberkinghe ofte vellen konnen bekonnen; vinghen veel visch van ghedaente ende smaek als schel-vis.

Den sesden met den daghe laghen Caep de Hoorn, dyp mghen nooyt-nooyt-west van haer/dan mits de stijve west-zupdt-westen windt konden daer niet boven komen ende wonden 't om de zupdt.

Den achtsten hadden noch alle harde sloym upt den wellen / ende bevonden haer des middaeghs op de hooghde van seven-en-vijftich graden ende twintich minuten.

Den thienenden op de middach de hooghde van acht-en-vijftich graden een half.

De volghende daghen noch hardt weder vande westelijcker handt.

Den veertghenden bevonden aen den op-gangh der sonnen vijf-en-twintich graden nooyt-oosteringh / andere hadden maer dyp-en-twintich ende ernighe een-en-twintich/soo dat de af-voekinghe extraordinaris groot bleef: op de middach hadden ses-en-vijftich ende een derdendeel graden/ende laghen weder Caep de Hoorn seven mghen west-nooyt-west van haer / waer upt bevonden dat de stroom haer ghetwelichom de oost gheset hadde.

Den vijftghenden 's middaeghs kregen eerst Caep de Hoorn nooyden van haer. In 't doo; by zeilen laghen tussche de Caep de Hoorn, ende de naelle by westen / een groote in wijck die hem soo verre te lande in strecke almen broogen konde/soo datmen verhoopte daer ernighe gorde bapen te vinden / ende om dat de wind na de middagh west liep/ soo sonde den Admirael de jacht booyt/ende liep met spijnschip tusschen beyden de kapen in / hoopende daer een gorde reede te vinden/dan alsoo het 's avonts stil wiert ende 's nachtes een nooydelijcke windt kregen / liepen de bapen weder upt / ende stelden haer kours langhs de wal.

Den selstghenden was de windt nooyd nooyd oost/tot op demiddagh / kregen de hooghde van ses-en-vijftich graden thien minuten / de Caep Hoorn oost van haer: laghen twee Eplanden die ontrant veertghen ofte vijftghen mghen by westen Caep de Hoorn, ligghen. inde kaerte noch niet bekend: vonden dat de stroom om de nooyt-west gingh; des avonts de windt zupdt west.

Den levengghenden 's moeghens was de windt west nooyt-west / ende alsoo vzeelden weder beneden de Caep de Hoorn te verballen / namen haer kours de boerde in die daer naer de Nassause voerde ghenoeint hebben / ende hebben daer gheset op vijf-en-twintich a dertich badem kalck grondt.

Den achtghenden voeren aen landt ende vonden beguamshijt om binuen de barninghen te ligghen / ende lichtelijck water ende houdt te halen: dit was inde derde bapen van de zupdt te tellen / die naer den naem van den Vice-Admirael Schapenhams baye ghenoeint hebben.

Den neghentghenden kregen subitelijck een sloym upt den west-zupdt-westen/dan ghieldt reghen den avont weder op:

Den

Den twintichften weder kom upt den welten.

Den een-en-twintichften voer de Vice-Admirael met 't jaght de windt-hondt de boerde in/ om te belichtighen.

Den twee-en-twintichften hadden seer variabel weder; de Wilden quamen haer verthoonen aen de water-plaets / ende handelden met ons volck in alle vziendtschap.

Van den dyp en-twintichften liet het schip den Arendt neghentghien man aen landt staen / de koym haer verhinderende aen booydt te kommen.

Den vier-en-twintichften de boots aen landt kommende bonden bande neghentghien man maer twee levende / de reste waren 's abonts te bozen by de Wilde met knodsen / singhers ende piecken om-ghebyaght; aen strandt werden niet meer dan vijf dooden ghevonden / seer deertlijcken ghemartelt / de reste hadden se niet ghenomen om te eten; naer die tijdt en hebben daer gheen Wilde meer vernomen.

Den vijf-en-twintichften waert de windt nooydt-oost ende oost-nooydt-oost / ende de Vice-Admirael quam weder inde Blote / verhalende datse eerst waren geloopt recht naer een bape de Windt-hondts baey ghenaemt / daer verscheyden huttekens van Wilden hadden ghevonden / ende met haer minnelijcken ghehandelt; van daer om de oost zeylende een groot kanael ghepasseert waten / ende by oosten Caep de Hoorn verballen / ende achter een Eplandt Terhaltens Eylandt genacmt geset gelegen / tot datse weder by de blote dooy den oosten windt waten ghebyacht. By verklaerde dat Terra del Fuego (ghelijcker wijs als de kaert te sich verthoon) in veel Eplanden verdeelt was / ende datmen om in de zupde-zee te geraecken Caep de Hoorn niet behoefte te passeren / maer datmen de selve by zupden latende ligghen / dooy de Nassauwe Voerde wel by welken Caep de Hoorn weder in zee kan upt-kommen / ende alsoo sich over al veel bochten ende in hammen verthoonen die soo wijt te landt-waert in strecken almen beooghen kan / dat wel te pscumeeren is / datter passagien zijn waert dooy men in de Magallaen(sche) strate kan gheraeken.

Terra del Fuego is meest berghachtich / van heft over al schoone ballepen ende lustighe beemden / die bevolopt wo:den met schoone af-wateringhen upt het gheberghte spruytende ende verchiet met schoone krupden: heft tusschen de Eplanden verscheyden schoone reeden daermen een blote schepen met secker heyt soude konnen berghen / met overbloet van versh water / houdt ende leen tot bal-last. 't Gheberghte dat upt der zee schijnt do: ende bar te wesen / is gheheel met gheboomte beset / al te samen naer 't oosten oberhellende / om de gheweldighe werelijcke winden die in dese contrepen ordinarij domineren. De aerde van 't gheberghte daer dese boomen in wassen is vernachtich / hol ende niet ober twee ofte dyp boeten dyp / onder ist leen. De lucht in dese contrepe is seer windigh ende heet tempercken onder-wo:pen / ende dat om de groote exhalation die upt de waeteren rijzen / ende met groot gheweldt van de west om de oost ghebeven wo:den. De In-woonders van Terra del Fuego zijn van natueren blanck als die van Europa, ghelijck bleek upt een jongh-kindt 't welck sy saghen / dan sy beschrieken haer lichaem met roodsel / ende schilderen haer op menigherhande wijse: eenighe zijn roodt van aensicht / van beenen / armen / handen ofte andere leden; de reste van 't lichaem wit / plackerich / beschildert oft bestreeken; daer zijnder oock eenighe die half roodt half wit zijn / soo dat peder op een bysondere wijse ghebertwt is. Sy zijn kloek van persoon ende van leden wel gheproportioneert / van groote ende natueren als die van Europa; sy draghen langh ende dieck wart hapt / om te byselijcker te schijnen / ende hebben sharpe tanden als een mes; de mans gaen heel naecte sonder haer schamelhepdt te bedecken / de vrouwen bedekken met een quacken leers / zijn gheschildert als de mans / ende verchieren haer hals met een snoecken schelpkens ofte hoognkens. Eenighe werp-

nighe

nighe hebben een robben-bel over de ſchouderen hanghende/ 't welck wepnich beſchutregghen de koude bp-byenght/ ſoo dat te verwonderen is hoe ſp's winters de koude deur-ſtaen. Haere huttekens zijn van eenighe boomen te ſamen gheſet/ beneden ront/ ende boven ſpits toe-gaende/ op de wiſſe van een tente/ daer boven eenighe openinghe in is om den roock te paſſeren; zijnde binnen twee ofte drij vorten diep in de aerde upt-ghehooft/ ende bupren met aerde beſede. In haere huttekens is niets van hupl-raede te vinden/ als alleen eenighe biele koſſkens die ſp weten te bypden/ daer haer viſch-tupgh in is/ hebben oock lynkens ende ſteenen-hoerckens/ daer ſp moſſelen aen weten te hanghen/ ende daer ſoo veel viſch mede vanghen als ſp willen. Haer gheweer zijn booghen ende pijlen booz met ſteenen harpoenijens ſeer konſtigh ghemaect; langhe ſpieſſen/ met een ſcherp beerenjen aen de punt booz ſien/ welck tanden heeft om beter in het vleſch te hechten; oock knobden ende ſlinghers daer ſp gheweldigh mede woypen/ ende ſteenen gheſlepen meſſen die ſeer ſcherp ſnijden: hebben altyds haer gheweer bp haer/ dooz de continuele oorlooghe die ſp voeren tegghen andere Wilden/ die om de ooft woonen/ ende haer met ſwart ſchilderen/ ghelijck de deſe met roode doen. Haer ſchuppijens/ zijn ſeer aerdigh ghemaecte ende gheſarſoncert; nemen een gheheelen baſt van de alder-dickſte boomen/ die ſp ſoo weten te bupghen/ ſommighe riemen daer upt-ſijpende/ ende dan die weder te ſamen naepende dat het ten laeſten de forme krijghe van Venets-gondelijen: als de baſt nu beſtoppenis/ ſoo over-legghen ſp den bodem van booren tot achteren met houtjens om de ſtijbicheit wille/ die ſp dan weder belegghen met baſten van boomen/ ende hechte te ſamen binden. In deſe ſchuppijens die ſommighe chien/ twaelf/ veertich ende ſeſchien voedt langh/ ende ontrent twee voeten breedt zijn/ konnen leven ofte acht man bequaemlijcken ſitten/ roepen daer mede ſoo ſterck als met een chaloupe. Die volck is anders den beſten meer ghelijck als de menſchen/ want beneffens datte rautw menſchen-vleſch eeten/ ende in 't minſte niet een vonycken van religie ofte politie en hebben/ ſoo zijne ſoo onberſaemt dat ſp dickwils haer water een ander op 't lijf ſouden maecten/ ten ſp men haer ſelfs ontweeck; zijnde een ſeer boos ende ſchelmachtich volck; thoonende met den eerſten de vyeemde niet dan vriendſchap/ onder-tuſſchen nieuwers meer op denckenende als om de ſelbe op het onverſienſte te over-ballen.

Ontrent de bape van Schapen-ham en is gheen viſch te vinden/ als moſſelen die daer over al overbloedigh zijn. Het ſchijnt dat daer eenighe beſten op Terra del Fuego moeten weſen/ dooz dien men den dieck van de ſelbe daer heeft ghebonden/ ende perſericken van ſtierten gheſien. Oock is de Vice-Admirael onder Goeree (een bape bp Terhaltens Eylandt) ten ancker ligghende van een Sol-daet die ſich wat wijder te landt-waert in begheven hadde/ aen ghebient/ dat bp hem menichte van beſten in een groene beemde gheſien waren. Hadden hier daghelijcks veel ſtoymen/ ſoo dat ſp den ſeven-en-twintichſten met een noozdelijcke windt upt de baep verrocken; doch kregen weder een ſeer ſtercken windt upt den weſten/ ſoo dat ſp de marſ-zepls niet en konden ghebupcken.

Den eerſten Martij noozdelijcke de windt/ ende ſp maecten de marſ-zepls weder bp/ ende gingen weſt-noozd-weſt aen; hebbende op de middach de hooghte van acht-en-vijftich graden; de windt liep weder weſt.

Den tweeſten hadden de hooghte van neghen-en-vijftich graden.

Den derden Martij hadden neghen-en-vijftich graden ende vijf-en-veertich minuten.

Den vierden was de windt weſt-zupdt-weſt.

Den vijfden kregen de hooghte van acht-en-vijftich graden ende veertich minuten.

Den ſebenden de hooghte van ſeſchich graden vijftich minuten.

Den

Den achtfien een-en-ferlich graden.

Den negghenden / thjenden ende elcken de windt zupdt-west / ende zupdt-zupd-west.

Den twaelffen ende dertthienfen de windt noozdelijk.

Den veertthienfen de hooghte van acht-en-bijflich graden.

Den vijftthienfen / felfthienfen ende leventthienfen den windt zupdt-west.

Den achtthienfen / negghentthienfen ende twintichfen zupd-zupd-oost / doozgaende koelte.

Den een ende twee-en-twintichfen noozdt-noozdt-oost.

Den dyp-en-twintichfen floymt op den zupdt-wellen.

Den vier-en-twintichfen op den avondt de hooghte van leven-en-beertich graden / de windt west-zupdt-west.

Den vijf-en-twintichfen de hooghte van vijf-en-beertich graden ende een half; ende kregghende epndelick den zupdelijken windt / gheraekten ſp d'eene booz d'ander naer aen het Eplandt van Iuan Fernandez, daer wy elckes van ſprecken.

Het veertthiende Capittel.

Verhael ende beſchrijvinghe van de voyagie van *Diego Flores*, ende het bouwen van de Steden in de STRATE van MAGALLANES.

Eer wy een eynde maerken met de beſchrijvinghe van de ſtrate van Magallanes, ſoo ſal't de pynne werdt zyn hier in te boeghen den tocht van de Spaegniaerden onder 't beleydt van *Diego Flores*, op de beſchrijvinghe van *Lopez Vaz*; deſe wierdt van den Koningh van Spaegniën gheſonden om in de ſtrate eenighe Colonias te planten onder het Gouvernement van *Pedro Sarmiento*; op wiens verhael / ende om dat daer op nicutlos ſchepen in Enghelandt wierden toe-gherukt / de Koningh van Spaegniën ſondt deſen *Diego Flores de Valdes* met dyp-en-twintich ſchepen / ende dyp duylent ende vijf hondert man / ende een nieuwen Gouverneur naer Chili met vijf hondert oude ſoldaten / die nicutolijk op't Nederlandt waren ghekomen.

Deſe ſchepen hadden ſeer quaede gheluck / want eer ſp konden gheraekken van de kulle van Spaegniën / verlozen ſp op floym vijf ſchepen / ende wel acht hondert man / ende quamen weder te rugghe booz Cadiz. Eben-wel boeren ſp weder booz bebel des Koninghs af / met alleen ſelfthien ſchepen; op de welcke *Pedro Sarmiento* wierdt gheſonden om Gouverneur te weſen in de ſtrate van Magallanes; ende nam met hem alle ſooyen van werck-lieden / met veel gheſchuts / ende andere behoeften van oozloghe. Deſe blote om dat ſp wat laet opt-liep / ober-winterde aen de kulle van *Brasil*, in de haven van *Rio de Ienero*. Van daer boozts zeplende / kregghen ſp op de hooghte van twee-en-beertich graden ſulcken floym / dat ſp wel twee-en-twintich daghen ghedwonghen waren aen en af te houden / ende verlozen een van haer beſte ſchepen / met dyp hondert man ende twintich vrowwen die in de ſtrate ſoude gaen woonen / en een groot deel van de ammunitie die derwaerts gheſtineert was: ſoo dat ſp ghedwonghen waren weder te kerren naer 't Eplandt *Sanra Catalina*. Daer hoozden ſp van twee groote Engheliſche ſchepen (deſe waren van de blote van *Mr Fenron*) ende vermoedende ghelijck de waerheyt was / dat ſp naer de ſtrate van Magallanes wilden; ſoo hooz *Diego Flores* thien ſchepen om daer mede derwaerts te loopen; ende ſondt dyp te rugghe met het onbequaemſte volck ende de vrowwen / naer *Rio de Ienero*; ende twee af-ghewaren ſchepen liet ſp daer. De dyp ſchepen vielen in handen

den van de boo: sepde Enghelesche / de welke daer een van in de gróndt schoem / ende hadden de reste soo mede konnen doen / hadden sy ghewilt.

Diego Flores varende naer de Strate in 't midden van de maendt Februario, quam eerst aen Rio de la Plata, ende sondt daer van hem den Gouverneur van Chile niet dyp schepen / op naer Buenos Ayres, om soo booyts met syn volck over landt naer Chile te trecken. Van welke dyp schepen / de twee op de vier hier verginghen / menschen ende goetd ghelalvert zijnde / ende het derde keerde weder naer Spaegniën. Diego Flores voer booyts naer de Strate van Magallanes; dan alsoo hy daer aen quam in 't eynde van Martio, welck daer is het eynde van de sonnet / was 't landt vol van sneeuw / ende haer quam daer soo onvertwachten storm over / dat hy Sarmiento ende syn volck niet en konde aen het landt setten / maer was ghenootsaecht booyt de tweede reys weder naer Brasil te loopen / ende in Rio de Senro weder te keeren; al waer hy nieuwt hoogde van de Enghelesche / by de twee schepen die de selve Engheleschen als booyen / hadden ghenomen / ende weder laten varen. Op welck nieuwt hy daer liet synen Lieutenant Diego de Ribera ende Sarmiento, op dat sy mochten het naelle slapoen wederom keeren naer de Strate van Magallanes. Ende hy Diego Flores met vier van syn schepen / ende noch andere vier die de Koningh van Spaegniën noch hadde ghesonden tot zijn secours / naer latende syn booyt: ghenomen reys naer de Strate / gingh de Engheleschen soecken; welke hy niet vindende / voer naer Parava, daer hy vijf Franche schepen vondt / van welke hy dyp verbyande; ende namder twee / als mede 't soyt dat de Francosken hadden begonnen te maeken; ende keerde soo weder naer Spaegniën. Terwijl hy hadt Ribera ende Sarmiento soo goetd ofte quaetd gheluck / dat sy het naelle jaer in de Strate van Magallanes quamen / ende setten daer vier hondert man en dertich vrouwen aen landt / met de noodighe lijf:socht ende andere provisien booyt acht maenden / verloren daer oock een schip / ende Ribera voer met dyp schepen te rugghen naer Spaegniën / latende daer alleen een schip tot dienste van de colonien. Sarmiento houte een stad ontrent de mondt van de Straet / aen de nooydt: zijde / legghende daer hondert ende vijftich man: (dit was de stad Nombre de Iesus,) ende gingh van daer over landt / ende sondt het schip vijftich mijlen binnen de Strate tot het aldermaeste van de selve / daer een goede haven is / ende bouwde daer noch een ander stad / welck hy noemde Cuidad del Rey Philippe; ende soude daer oock een soyt hebben geleght / ende gheschut gheplandt om de passagie van de Straete te verhinderen / maer de sneeuw ende de winter waren soo ongheluck / dat hy het niet en konde naer syn booyt: nemen tot perfectie bynghen: waer booyt: nemende vijf en twintich booyts: lieden in syn schip / selde synen kours weder naer de eerste gheleghe plaetse / ende bleef daer eenighe daghen legghen / dan daer naer hem ghelatende als oft hy van syn ancker ghespoelt was (hoe wel daer eenighe legghen dat hy de kabel selfs hadde doen af:keren) quam wederom te rugghen in Rio de Senro; ende daer gheen nieuwt secours vindende / zeyde booyts naer Pernambuc; daer hy provisie ende secours kreegh; ende verloooyt: daer naer het selve schip tusschen de Cape Sant Augustin ende de Baya: In dese booyt: sepde Baya wierdt hem weder een nieuwt barcke ghekoest ende met alle noodighe provisien toe:gheseldt booyt syn colonien; dan met dese barcke komende op de hooghe van ontrent vier en veertich graden / was hy booyt: sere groote storm ende ontweert ghenootsaecht de provisie meel over:booydt te setten / ende quam weder in Rio de Senro, ende wierdt daer naer van de Enghelesche ghenomen / welcke in groote ongenade van den Koningh ghekomen / booyt syn slecht aen: gheven / alsoo Ribera die daer en tusschen weder in Spaegniën ghekomen was / den Koningh gheinformeert hadde / dat ter booyt: seyder plaetsen daer Sarmiento gheseght hadde de Straete heel engh te wesen / de selve wel een spaenische

Cap. 7.

Spaensche milt breedte was/ ende dat al 't gheschut van de werelt niet bastant en was een eenigh schijpe keeren/ welck booz windt ende stroom aen quam. De up-
komste van dit miserabel volck in de strate van Magallanes gheplantet/ hebben
wy hier boozen verhaelt upt het relaas van de voyagie van Sir Thomas Can-
disch; alsoo de selve daer noch eenighe wepnighe van vonden/ die swaert van jon-
gher waren/ de reste al vergaen zijnde van ghebreck ofte oock van de Wilden
doodt-ghesmeten: De andere Strate by de onse nugebonden zijnde/ en is niet
apparent dat dese beel meer sal bevaren worden/ booz dien sy soo sooghelijck ende
onbequaem is / soo dat wy de beschrybinghe van de selve hier sullen slaeken:
ende boozts varen tot de beschrybinghe van de naest volgende provincien/confoyn
de ordze hier vozen by ons betaemt.

BESCHRIJ.

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het dertienste Boeck.

RIO DE LA PLATA.

Inleydinghe.

Volghens de verdeylinghe in 't voorgaende Boeck gemaect, soo hadden wy daer noch te spreken van de gelegentheyten van de Landen die daer legghen by noorden de Strate van Magallanes, tot aen Rio de la Plata, alsoo de selve ghemeynlyck onder Magallanica worden ghereekent, ende oock daer toe behooren, doch ons heeft bequaemer ghedocht, de beschryvinghe van de selve Landen te hechten aen de beschryvinghe van Rio de la Plata, om dat sy eenigh licht den anderen kunnen geven, ende de ordre van de Navigatiën van onse Landen naer die quartieren daer door te beter sal verstaen worden.

Het eerste Capittel.

Beschryvinghe van de Landen ende Zee-kuste ghelegen tusschen de Strate van MAGALLANES ende RIO DE LA PLATA, volgens de observatiën van de Spaegniaerden.

De Provincien ende Landen ghelegghen tusschen de Strate van Magallanes ende Rio de la Plata, welck een groote streck is/ te weten/ van de 36 graden ende een half/ tot de 52 graden ende een half by zuyden de linie/ zyn tot noch toe wernich bekend/ als alleen langhs de kuste; ende de bekende plaetsen worden mede verscheyden namen ghegeven van de verscheyden natiën die de selve kuste hebben bevaeren ende besocht / soo dat wy volghende de voorgaende ordere die wy in 't voorgaende Boeck hebben ghyhouden/ eerst sullen daer van spreken naer de aen-teekeninghen van de Spaegniaerden/ ende daer naer volghens de bevindinghen van de Enghelsche/ ende eyndelycken 't ghene de onse daer van hebben onder-vonden.

Wat de onderbindinge van de Spaegniaerden belanght/ de selve binden wy wat verscheydenlycken voorgestelt; Hertera in syn Descripcion de las Indias siet de selve in 't gros ende kort voorgestelt als volghet:

In de distantie van vier hondert leguen (segt sy) / Grandts/ welek daer is tusschen de mondt van de Strate ende Rio de la Plata, welck d'een doot d'ander te reekenen/ streckt noorde oost ende zuydt-west/ heeft men Rio de St Ilesonso, twaelf leguen van Cabo de las Virgines; voorts Rio Gallego, en Bahia de St Iago, 14 leg. van de riviere Santa Cruz op de vijftich graden by zuyden de Linie/ ende aen de mondt een eyland/ welck sy noemen de los Leones; ende Puerto Julian op de

hooghte van neggen en veertich graden/ ende de riviere van Iuan Setrano, naer-
t zupden van de eplanden de los Patos, op de hooghte van seven en veertich gra-
den; Rio de Cananor op de hooghte van vijf en veertich graden; Cabo de S^t Do-
mingo eermen komt aen Cabo de rres Punras ende Tierra de los Humos, op de
hooghte van 38 graden; het punt St Elena ende van Sanra Polonia, op de 37 gra-
den eermen komt aen Cabo Blanco, welck is aen de zupdt-zijde van 't in-komen
van Rio de la Plata.

Een ander beschrijvinge/ ende wat wijdsdiger binden top in de spaensche kour-
sen by de Enghele uyt-gegeven: dese noemen de Cabo aen de zupdt-zijde van
de mondt van Rio de la Plata, Cabo de St Antonio, ende seggen dat van de kape
St Antonio tot de Cabo de Arenas Gordas, zijn 48 leguen, ende de kuste strecke
haer noo:dt-ooft ende zupdt-west/ ende by ooft ende by west/ ende in de eerste 18 leg-
hebt ghy de riviere genaemt Rio de Santa Anna, welck heeft in 't in-komen seker
ondiepten ende sanden / soo dat men af moet houden ende in de veertich badem
waters blijven om seker te gaen. Van de Cabo de Arenas Gordas tot de Cabo de
St Andres zijn een en dertich leguen; ende strecken noo:dt-ooft ten oosten / ende
zupdt-west ten westen van den anderen/ als ghy reys in 't midden zijt tusschen bep-
de dese plaetsen: daer zijn veel baepen ende rivieren tusschen bepden / maer al vol
sandighe plaeten.

Van de Cabo Sant Andres tot de bape die sy noemen Anegada zijn 30 leg. ooft-
noo:dt-ooft ende west-zupdt-west: op de hooghte van veertich graden/ eer min als
meer. Van Anegada tot Punta de Tierra Llana zijn 25 leguen noo:dt-noo:dt-
ooft ende zupdt-zupdt-west; dit punt leght op de 41 graden ende een half. Van dit
punt tot Bahia Sin Fondo zijn 35 leguen ooft-noo:dt-ooft ende west-zupdt-west;
ende dese Bahia leght op 42 graden ende een half/ eer min als meer.

Van Bahia Sin Fondo tot Cabo Redondo ende Puerto de los Leones, zijn
seven en dertich leguen noo:dt-noo:dt-ooft ende zupdt-zupdt-west / wepnich
naer 't noo:den ende zupden. Van Rio de la Plata af tot hier toe/ en is niet een
goede haven voo; groote schepen: De kuste van dese plaets tot Puerto de Leones
is supber / ende men magh het land wel ghenaken: is leegh landt met witte
klifs. Puerto de Leones leght op vier en veertich graden; die derwaerts loopt
moet voo; hem sien/ achter dat hy op de hooghte van wat meer als dyp en dertich
graden komt / want daer legghen seer klepne ruiden dicht by het landt/ ende by
noo:den dese haven.

Van dese haven tot Cabo de Matas zijn dertich leguen noo:dt ende zupden /
een halve strecke naer 't oosten ofte westen; ende tusschen bepden is een groote ende
langhe bape/ ende naer 't noo:dt westen achthien leguen van Cabo Redondo is
een rivier / streckende ooft ende west/ welck sy noemen Rio de Camarones; ghy
sulc de riviere kennen aen de menighe van de witte stippen die ghy in het water
siet / welck zijn klepne sterckens. De kuste leght van dese riviere tot Cabo Re-
dondo noo:dt-west ten noo:den ende zupdt ooft ten zupden/ ende dese Cabo leght
op vijf en veertich graden ende een half rupin.

Van Cabo Redondo tot Cabo Blanco ende Barrancas Blancas zijn twee en
dertich leguen, op de hooghte van seven en veertich graden / ende de kuste
strecke noo:dt ten oosten ende zupdt ten westen. Van dese kabe naer de noo:dt-
zijde streckt de kuste noo:dt-west ontrent dyp leguen, al vol steple witte klifs; ende
de laetste is de grootste bepde inde hooghte ende lenghte / ende schijnt een zepl van
een schip te wesen; dese klifs zijn ses in ghetal / ende dese kape heeft in het aen-
sien een secker ronde landt / welck van verre schijnt een Eplandt te wesen /
ende heeft dicht by eenighe punten van rotsen: ende twee kabels lenghte van
het landt is vijf en twintich badem waters; boven dese klifs is het landt effen
ende black / ende heeft secker gheboomten: daer is veel volcks in het landt / daer
men hem voo; sightelijck voo; moet wachten: Aen de zupdt-zijde van dese
kape

kape is een goede haven ende rede / ende een bape in het midden. (de bepagie van Magallanes stelt hier ontreut een fraepe bape / engh in het in-komen/ende wijt binnen/die hy om 't onghemack daer gheleden by Roym / noemde Bahia de los Trabaios.) Van dese Cabo tot Puerto de San Julian zijn leven-en-derlich leguen op de hooghte van neghen-en-beertich graden. De kust legt nooydt ten oosten ende zuydt ten westen: dese haven heeft in 't in-komen sekere hooghe bergen/ welck schijnen van verre tooys te wesen. Aen de zuydt-zijde van het in-komen is het kanael diepste in 't midden/ en ghy moet naerder de nooyt-zijde komen als de zuydt-zijde. In de haven zijn twee Splanden/ghy moet dicht daer onder ankeren. Tusschen Cabo Blanco ende dese haven legghen de Splanden van Ascension, welck zijn acht. Magallanes overwinterde in de haven van San Julian; ende dede executie over eenighe gemuptinerte: ende bebont die op de hooghte van neghen-en-beertich graden en leven-en-beertich minuten.) Van dese haven tot Morro de St Ynes, op vijftich graden rupin / zijn vijf-en-derlich leguen; de kust streckt nooydt-oost ende zuydt-west / is leegh ende effen grondt/ ende heeft alleen een bergh. Van desen bergh van Sant Ynes tot Rio de Cruz sijn acht leguen, nooydt-oost ende zuydt-west; aen de nooydt-zijde van de rievier is leet hoogh landt / en op den top is effen / twee leguen breedt / nooydt en zuydt / ende in het dalen aen beyde zijden heeft het ghelijck zabels. (Magallanes vondt dese rievier te legghen op de hooghte van wat meer als neghen-en-beertich graden; bleven daer twee maenden; kreggen daer volck van 't landt aen booydt/ daer van de kleynste langer was als de langhste man van Spaegnen/ hadden mantels van pelterij/ haer wapenen waren boghen ende pijlen met punten van scherpe stenen.) Van dese rievier tot Rio de Galegos zijn vijf-en-twintich leguen nooydt-oost ende zuydt-west / op de hooghte van twee-en-vijftich graden ende een seste deel. Heeft seker hoogh landt/ en 't hooghste is effen landt / en aen 't nooydt-oosten is daer een pycke op met seker witte kliffen/ ende op den top en nedertwaerts is swart; aen de voet van 't hoogh landt naer 't oosten heeft het seker treden als een leet/ en na de zee heeft het een scherp punt/ welck legt van dese kape by naer een half mijle. Naer 't zuyden van dese kape is een kleyn bape/ welck is het in-komen van dese rievier de Galegos, bloeyt ende ebbeet twaelf baden. Van dese rievier tot de strate streckt de kust nooydt-nooydt-west ende zuydt-zuydt-oost / acht leguen tot Cabo de las Virgines, welck is de mondt van de strate.

d. 1. 1. 9.
cap. 11.d. 1. 1. 9.
cap. 12.d. 1. 1. 9.
c. 13.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van 't voorschreven Landt, ghelijck 't selve by de
Engelsche is bevonden.

SIt Francis Draeck die de eerste is gheveert van sijn natie/ de welcke dese guar-tieren heeft bebaren ende besocht / heeft wel op dese kust aen gheveert/ doch wepnighe plaatsen besichticht / ende meest ghelaten by haer oude namen; van Rio de la Plata scheydende / quam hy in een Baye ontrent ses oft leven leguen by zuyden de booysepde rievier onder een kape die hy noemde Cape Ioye, ende daer naer twaelf leguen booyder in een ander bape op 36 graden 20 minuten by zuyden de linie / daerle een bequamen haven bonden / en seplden een rievier op tot dasse maer dyp baden waers en bonden: van daer booyt-barende en konden gheen bequame haven binden booyt de schepen: ende ankerden op de hooghte van dyp-en-beertich graden/ ende noemden die plaetse Cape de Hope, ende boeren daer in een bape die redelijcken goetd was: lagen daer eenigh volck met het welcke hy oock handelden; waren fraep ende sterck van lichaem/ rap te voet/ ende schenen seer actief te wesen. Selijck oock 't volck welck hy bonden in een haven wat booyder; liggende op de hooghte van 47 grad. ende 30 minut. die hadden 't aengesicht geschildert met diverse vertwen/ en hadde alleen een bel met 't hapt daer aen/ om de middel.

Dit volck handelde met de Enghelesche / dan en wilden niets van haer aenveeren dan dat eerst neer-gheleght was op de aerde; ghebruyckten het woord *Zuffus* voor manghelen / ende *Toyt* voor neder-legghen op de grondt; ende in dien spets niet en begheerden / soo riepen sy *Coroh*, *Coroh*. In 't zupderlijckste deel van dese bape is een versche rievier met veel profitable eplanden / waer van sommighe wonder veel robben hebben / andere zijn over-goten met menichte van voghelen van allerley sooyten. Sy noemden dese bape om de menichte van robben die sy daer bonden / *Seale Baye*. Van daer quamen sy aen *Port Sant Julian*, op de hooghte van 49 graden 30 minuten; de Enghelesche ghetuyghen dat *Magallanes* niet al bedrogen was dit volck reusen te noemen / voor dienle deure gaens veel langer / groter ende stercker sy van leden als de ghemeyne sooyte van menschen; doch niet soo oft men vindt selvs in Enghelant die alto langh zijn als eenige van dese; ende soo booyen in de strate.

Thomas Candisch doende de selve bopagie eenighen tijdt daer naer / quam aen de kuste van dit getweel op de hooghte van leven-en-beertich graden ende een derde; ende liep soo langhs de kuste tot de acht-en-beertich graden: ende liepen dorn in een haven welck sy noemden *Port Desire*, in de welcke een Eplandt ofte twee was / daer menichte van robben op was / ende voghelen op een ander Eplandt.

Dese Robben zijn wonder groot ende monstrus van ghedaente / ende wat het voorste deel van haer lichaem belanght / en konnen niet beter gheleken worden dan by leutwen: haer hooft / neck / ende voorste deel van het lichaem hebben langh haren; haer pooten zijn als vinnen / ende niet onghelyck een menschen handt / sy byopen alle maenden / ende voeden hare jonghen met melck / halende niet te min al haer voersel upt de zee: de jonghen zijn seer goet om te ceten / ghebraden oft ghesoden zijnde / soo dat men het vleesch qualijck van schapen vleesch soude onder-schepden. Daer zijn oock veel *Pinguins* die in holen leven / ende haelen haer voersel in 't water. Dese haben is seer bequaem om schepen om hoogh te bynghen ende schoon te maken / want 't bloept ende ebt daer seer. Sy sagghen hier Wilden van seer groote stature / dan soo schoubo / dat men se niet en konde ghenaken. In den jare 1589 was in dese haben een ander Engelsch schip / welck bondt daer twee kleyne springhen van versche water op 't nooydt welck deel van 't landt. Op de hooghte van acht-en-beertich graden ende een half lepte een klippe byf mijlen van 't landt / niet onghelyck *Edistoone* by de haben van *Plimmouth*. Op de hooghte van neghen-en-beertich graden ende een half is een kleyn plat Eplandt ontrent ander-half mijl van de strande. Daer zijn noch andere Enghelesche schepen naer der handt in dat quartier getweel / dan en hebben niet bysonders meer gheobserveert.

Thomas Fuller die met *Candisch* was in syen eerste bopagie / getuygt dat *Porto Desire* hoognoemt / leght op 47 graden ende 50 minuten / oft oock op 48 graden: ende dat daer aen de nooydt-zijde een rif leght van klippen ontrent een legue van het strandt: ende aen de nooyt-zijde van de mont van de haben twee klippen die met half bloet onder zijn / soo dat men de zupde-wal best dient te kiesen / waer geen ghevaer en is; ende men sal niet minder als ses badem binden met leegh water / legghende met de haben oock ende weel. Ende men sal de haben kennen by een kleyn eplandt dat zupdt-oock legt van de haben 4 leg. als mede by een hooge rots / welck leght aen de zupdt-zijde van de haben / ende is een wacht-toorn gelijck. Het bloept daer zupden ende nooyden / ende met de springh walst het water daer by badem ende een half: van *Porto Desire* tot *Scales bay* zijn twaelf leguen zupdt-zupd-weel ende by leguen meer naer 't zupden is heel leegh landt; ende leven leguen van *Scales bay*, op de hooghte van acht-en-beertich graden ende beertich minuten / het landt streckende zupdt-weel ten zupden / sulst ghy een klippe sien byf leguen van strandt: en op de hooghte van negen-en-beertich graden ende een half sulst by een plat eplandt sien / ontrent ander-half legue van 't landt / welck daer streckt zupdt-weel ten

ten zupden/ ende van hier tot op de hooghte van vijftich graden streckt het landt zupdt ten westen/ en is hoogh landt. Van de 50 grad. tot 50 graden ende 40 minuten / streckt het landt zupdt- west ten zupden; ende van daer tot de 52 graden en 17 minuten zupdt ten westen ende noo?dt ten oosten; ende op dese hooghte leght een haven / welck te kennen is by een lanck rif/ welck leght aen de zupdt-zijde van de haven; van dese haven tot Cap loy op twee-en-vijftich graden ende veertich minuten/ zijn twaelf leguen, ende 't landt streckt zupdt-zupdt oost ende noo?dt-noo?dt-west.

Het derde Capittel.

De beschrijvinghe van 't selve landt by Suyden RIO DE LA PLATA, naer de bevindinghe van onse Nederlanders.

ONe Nederlanders in haer eerste vopagie en hebben in dit ghetwelle niet bysonders aen-gemerckt/ alleen dat Sebalde de Weert in 't weder-keeren upt de strate/ by Eplandekens gelwaer is gelwoeden/ die in de kaartte voo? desen niet bekend en zijn gelweest/ ende derhalven Sebalds Eplanden zijn ghenaeemt: laghen van haer loof up de strate guamen zupdt- oost ten zupden/ naer gissinghe ontrent sedich mijlen van 't vaste landt/ op de hooghte van vijftich graden ende veertich minuten: lagen daer menichte van Pinguins op/ dan by ghebreck van een boot ofte schuyp en konden sy daer niet aen landt gheraken. Olivier van Noort in synre plebevont tusschen de hooghte van vijf- en-veertich graden/ ende de hooghte van seiven-en-veertich graden/ dat het landt daer in liep met een grooten in- ham streckende oost-zupdt-oost ende west- noo?dt- west: 'tis een seer leegh effen landt/ witachtigh om aen te sien als Enghelant/ daer en staet struick noch boom/ is een supbere kust om by hem te zeplen/ met verscheyden hoeken ende in-hammen. Quamen daer naer in Porto Desire, dan bonden daer gheen volck/ maer wel graben daer sy haer dooden in legghen / welck stonden op hooghe heubelen van klippen / alwaer sy veel steenen op het graf leggen/ die al root ghebertwet zijn / hebbende haer graben met eenigh nietaet bescecken / als pijlen/ betren / ende andere vycem-dicheden. Splaghen daer sommighe wilde buffels ende harten/ met deel strups-boghsen / welckers eperen sy wel tot neghentien toe / in eenen nest bonden. Meer inne-waerts zeplende bonden sy een Eplandt welck sy noemden Konings Eylandt / ende setten het daer achter / zijnde een goede klep-grondt / ende daer en gaet gheen ofte weynigh stroom / sy hebben haer schepen daer schoon ghemaeckt ende gheroet. Voeren met twee sloepen een gantsch ghetijt op-waerts/ foodat sy ten lesten op dzoogh bleven litten / vernamen daer gheen volck / dan wel graben als voeten / ende op een der selver twee groote staven pferg/ welck Spaensch pfer scheente zijn: Saghen daer naer aen de noo?dt-zijde volck/ boeren daer naer toe/ ende detwijl sy daer komende gheen volck en bonden / trocken sy te landt-waert in / middeler-tijdt wierden de sloepen van de wilben bespronghen/ ende by van 't volck doot gheslaghen/ ende een ghequest. De wilben waren ontrent dertich streck/ seer groot van gheslakte/ hebbende lanck hant/ ende 't aenghesicht gheschildert/ taneyt van hupdt/ hebbende klepne boghen met pijlen daer harpoenen van seer seer subtyl aen-gemaectt zijn/ waer mede sy seer sel schieten. Het gat is seer goet om in en upt te zeplen/ en ontrent een half mijl breedt/ dan voo? aen by-naer in 't midden van 't baer-water liggen twee blinde klippen/ die men niet hoogh water niet sien en kan. Aen de zupdt-zijde legghen oock enige dzooghten die zupdt-oost in zee strecken. Sy bonden Porto Desire op de hooghte van seiven-en-veertich graden min vijf minuten. Willem Cornelisz Schouten quam mede in Porto Desire, welck sy stelt op seiven-en-veertich graden ende veertich minuten: Om te mijden de klippen daer Olivier van schijft/ die doo? het hoogh water onder waren / soo hielden sy het by zupden/ ende alsoo sy daer

eenighe klippen laghen/voeren daer by zupden boven/ ende by zupden het rechte gat/in een verkeerde in-ham in een sack/ al waer by het setten met hoogh water op vijf-t half badem: dan met leegh water en behielden by maer veertshien voet waters/soo dat het Schip de Eendracht met het achter-schip vast op de grondt sat/ ende was klippighe grondt/ hadden tot haer gheluck de windt westelijck/ anders hadden groot perijckel gheloopen: vonden daer op de klippen veel eperen/ ende vinghen schoone mosselen ende visch/ onder andere spieringen van selshien dupmen lanck/ daer ober by het de Spieringh-baye noemden. Quamen daer naer by 't Konings Eylandt, welck by-naer heel met eperen bedeckt was. Itonden in 't eerste geen berck water binden/ hoe-wel by hier en daer kuplen groeven veertshien voeten diep. Aen de zupdt-zijde laghen by eenighe beesten/ als harten/ met seer langhe hallen/ dan waeren seer schoutw. Vonden eenighe graven/ ende daer in ghebeenten van menschen wel schien oft elf voeten langh. Daer naer vonden se aen de nooydt-zijde een goet stuck te landtwaert in eenighe kuplen daer berck water in stont/ dan was wit ende heel dick/ daer by daghelijcks water haelden. By vonden daer oock de zee-leeuwen hier vozen beschreven. In somma/ dese hebben een perfecte af-teekeninghe van dese haven ghemaect/ende in d'uck verveerdicht. Een Nederlander die gebaren heeft met de swer bercken van Lisbona om de nieuwt ghevonden Straet te gaen belichtighen/ ghetuyghet by zupden Porto Desire op de hooghte van seven-en-veertigh graden twee-en-bijstich minuten/ geweest te zijn in een bape die west ten nooyden in gaet/ende daer ligghen vijf eplanden in/ vol van zee-leeuwen ende ghebogelte/ welck is swaert op den rugge ende wit onder den buck/ ende andere gantsch swaert/ met langhe becken/wel viermael soo groot als raven: de bape is wijt ende breedt/ de hoeken legghen zupdt ten westen ende nooydt ten oosten van malkanderen/ daer is goet ligghen op vijf ende ses badem heel schoone zandt-grondt. Voorts by nooyden Rio de Cruz, op de hooghte van een-en-bijstich graden vier-en-veertich minuten bevonden gheen d'oochtere/ voorts de rievier sijck-grondt/het landt is daer sacht sonder gheberghen/ hier en daer maer een heubel. Van hier voorts naer Rio de Galego oft al schoone grondt/ 't landt hoogh doch boven black sonder berghen/ ende wit als oft krijdebergen waren; ende als ghy komt aen den hoek die de nooydt-zij maect van dese rievier/soo vindt ghy een d'oochtere 't zee schietende/ van vier/ vijf/ ses ende seven badem diepte sijckachtighe grondt/ met groote steenen daer in; ende de rievier loopt west ten zupden in/ in 't aen-komen verthoonen sich seven berghen aen de zupdt-zijde/ ghelijck oft boeren-huplen waren/ ligghen op sacht groen landt/maer recht voorts de rievier komende krijght men der meer in 't ghelicht. Dit is alle het ghene top tot noch toe hebben konnen binden van de ghelegentheyt van dit landt tusschen de strate van Magallanes ende Rio de la Plata.

RIO DE LA PLATA.

Het vierde Capittel.

Generale beschrijvinghe van de ghelegentheden van de Provincien die onder RIO DE LA PLATA worden gherekent.

DE provincien van Rio de la Plata hebben haren naem van de vermaerde rievier/daer top in onse beschrijvinghe nu zijn toe-gekommen: en hebben gheen vaas ende secker limiten/als alleen op de kuste van de Nooydt-zee: naer het zupden beginnende van de rievier de la Plata sels/ op de hooghte van ses-en-veertich graden by zupden de linie/ ende eyndighende naer 't nooyden aen het landt van Brasil, ontrent daer den Tropicus Capricorni passert/ende voorts soo woerden by aen de oost-zijde by de linie daer de landen de kroone van Castilien ende Leon toe-gherepghent/ van de landen van de kroone van Portugael mede ver-
schepden

ſchepden wo:den/van Braſil, gelijck af-ghesneden; als hier naer in de beſchrijvinghe van de kuſte ende de binnen-landen byeder ſal blijken: Naer het weſten ſoo ſtrecken ſp ſich upt tot aen de provincie van Tucuman, ende op andere quartieren tot aen Peru toe/ ende de landen die noch ten deſe niet beſocht en zijn/ ghelijck oock zupden ende noo:den binnen ſ'landes ſp haer wijdt ende byeedt upt-ſtrecken ſon-der volkomen kenniſſe daer van te zijn. Alle deſe provincien zijn leet vruchtbaer van tarwe/wijn/ſuiker/ende alderhande zaden ende vruchten van Caſtilien; heb-^{Het. def.}ben groote werpen voo; alderhande bee/ die ſeer vernienichbuldicht zijn/ ende in-ſonderſhepdt de peerden; (Lopes Vaz verhaelt dat de Spaegniaerden verlatende de plaetſe van Buenos Ayres; daer lieten haer meeren ende henghſten/ de welcke te weten dertich meeren ende ſeven henghſten / in de tijdt van veertich jaren ſoo vernienichbuldichte/ dat het landt twintich mijlen in ronde/ van de ſelve gantſch^{d. 4 l. 2. c. 11.} was verbult.) Daer zijn dypſoozten van wildd ofte herten / d'een ſoo groot als klepne koepen met ſeer groote hoo:nen/ welcke haer houden in de moerallen ende riedt-landen; andere wat grooter als groote bocken/ die haer op de velden onthou- den/ de derde als cab:iten van een half jaer/ die in 't gheberghte haer houden: daer is oock menichſte van depnen/ veel wilde berekens met den nabel op den rugghe/ die van goede ſmaeck zijn/ en men gheefte oock de ſeecken te eeten: de berekens van Spaegnien zijnder oock ſeer vernienichbuldicht/ en vallender ſeer groot: men heeft daer meer-katten met groote ſeerren/ende gebaert/ van de groote van een menſch/ ſoo dat het ſchier ſchijnen menſchen te weſen; ſch:reulwen ſeer als menſe wil ſchieten: trecken de pijlen upt het lijf ende werpen die naer de ghene dieſe geſchoten hebben: hebben handen met vijf vingeren; daer zijn noch andere wat klepnder die geen baer- den hebben. Men vindt daer oock boſſen als die van Caſtilien/ ende andere dieren ſoo groot als cab:iten van twee maenden/ die ſoo klepnen muſtijen hebben dat ſp niet meer als een miere konnen in haelen/ en doen gheen quaet. Men heeft daer oock tigren/ leeuwren/ ende andere ſoozten van wyrede dieren. Van vernijngte die- ren heeft men daer ſlangen die vier bademen langh zijn/ de welcke men heele harten met hoo:nen en al int lijf bindt/ en doen anders gheen quaet: ende d'iberſche ſoozten van haegh-diſſen: In de rievieren ende in de lacken bindt men Lagarten, van de lenghte van acht oft neghen voeten/ en doen geen quaet/ ghebraden ende ghegeten/ zijn vet en ſmaeckelijck. Men vindt daer Kameloens/ ſoo groot als middel- baere Lagarten, aen de zijden dyaghen ſp ſes oft leven jonghen/ en hebben den beek al tijt open te windt: waerts/ en doen geen ſchade. Hoe wel men veele jaren van dat^{Het. def.} gheboelen is gheweelt/ dat daer gheen mijnen en waren van goudt oft ſilber / ſoo heeft men nu ſeer goede monſters daer van ontdeckt/ als mede van koper ende pſer/ ende een mijne van ſeer perfecte amatiſten. Alle de Provincien zijn van een gou- vernement met koninghlijcken tijtel/ gheſubor:denet aen de Vice-Roy van Peru als aenlegghende: met een biſdom/ daer de woonplaetſen van de Spaegniaer- den onder reſo:teren/ en groote menichſte van in-gherboeten van groote licha- men ende wel gheconditioneert. De verſchepden volckeren ſullen wip hier naer beſch:rijben.

Die naer deſe rieviere voospoedelijck begheert te baren/ en magh niet van de^{d. 5 l. 9. c. 10.} kuſte van Spaegnien ſchepden naer den vijſchienden van Auguſtus, om daer te moghen weſen teghen het epnde van November, wanneer 't ſomer is in dat landt/ ende de Briſas regneeren/ welck zijn nooydt ende nooydt oock winden; want looſp later van Spaegnien baren/ ſoo zijn ſp ſecker de rieviere niet te kon- nen bekomen voo; Martio vooyt-waerts/ als wanneer de Vendavalen waerpen/ welck zijn zupden ende zupdt-oock winden/ welck groote alteratie cauſeeren in deſe zee/ ſoo dat men in ſulcken gheval ghenootſaecht iſte gaen verwinteren aen het Eplandt Santa Catalina oft elders.

Het vijfde Capittel.

Befchrijvinghe van de Rievierē LA PLATA in het gros; met haer eerste ontdeckinghe.

Her. def.

Engel-
sche vo-
yagie.

De rievierē woꝝdt by de Indianen in hare tale genaemt Paranaꝝuazu, ende gemepnlijcken Parana; Is naect de rievierē van de Amazonas welc de grootste van de weercelt: heeft haer mondt aen de nooꝝdt-zee / naer het zuꝝden toe gheleggen / tusschen de hooghe van vijf- en- dertich ende ses- en- dertich graden by zuꝝden de linie / (andere segghen ses- en- dertich graden en een half) tusschen de Cabo van Santa Maria, welck leght naer het nooꝝden / ende de Cabo Blanco, welck van andere oock ghenaemt woꝝdt Cabo de Sant Antonio; naer het zuꝝden van d' een Cabo tot de andere zijn dertich Spaensche mijlen; en leggen van malkanderen nooꝝdt- nooꝝdt- oost / ende zuꝝdt- zuꝝdt- west; ende binnen- waerts is sp thien leguen breedt / met veel Eplanden in het midden / ende veel groote rievieren die daer in- komen van het oosten ende het westen tot de haven de los Reyes toe / welck is een groot lack welck sp noemen de los Xarays, wepnigh min als dyp hondert leguen van de mondt van dese rievierē: in welck lack veel rievieren komen van 't gheberghe van de Andes, en moeten de rievieren zijn die haer ooyt- spongh hebben in de p:ovincie van de Charcas ende Cusco, welke loopen naer het nooꝝden; aen de nooꝝdt- zijde van dit lack komt een ander rievierē / welck heeft ooyt- lateke ghegeven om te dencken / dat sp ghemepnlichap heeft met de rievierē van Sant Iuan de las Amazonas; ende andere seggen dat sp booyt- komt uyt het lack van El Dorado, welck vijftien dagh- reysen soude wesen van dat de los Xarays; hoe- wel datter zijn van dat gheboelen dat daer gheen Dorado en is.

d. 1. l. 1.
cap. 7.

Dese rievierē die nu ghenaemt woꝝdt doo; gaens Rio de la Plata, was eerst ontdeckt in den jare vijftien hondert ende vijftien by Iuan Dias de Solis, van welck sp oock den naem kreegh Rio de Solis: hy voer de selve op tot aen een Eplandt / op de hooghe van vier- en- dertich graden ende twee derde. Saghen daer veel hutten van Indianen aen 't landt: 't volck haer lieden aen landt lockende / dan alsoo Iuan Dias de Solis hem onbetichtelijck onder haer begaf / wierde van de selve met een deel volck doodt- gheslaghen / ende van de Wilden ghegeten.

d. 1. l. 9.
cap. 3.

Daer naer inden jare vijftien hondert ende ses- en- twintich wierde Sebastiaen Gabot Engheles man ende opperste pilote van het contractatie- hups van Sevilla ghesonden om doo; de strate van Magallanes te loopen naer de Eplanden van de Specerijen: dan doo; ghebreck van victualie / ende ontwillichschep van syn volck liep hy in dese rievierē / ende voer de selve op ontrent dertich leguen, tot aen een Eplandt welck hy noemde Sant Gabriel, ontrent een legue groot / ende een half legue van 't baste landt naer Brasil toe / ankerde daer met de groote schepen; ende met de booten seken leguen booyder varende / ontdeckte hy een rievierē / welck hy noemde San Salvador, hebbende een seer diepe ende bequame haven booyt- schepen / ende naer de selve zijde van Brasil toe ghelegghen / daer hy syn armade berghde / ende ontlade de schepen / doo; dien daer gheen diepte en was op de rievierē booyt- groote schepen. Wierp daer een foxtrelle op / ende leide daer eenigh volck op / ende nam booyt- met de sloepen ende een carbeel de rievierē booyt- te onder- soecken.

d. 4. l. 1.
cap. 1.

Naer dertich leguen weeghs bondt hy een ander rievierē die welcke woꝝdt ghenaemt Zarcaranna, ende volck van goet vermuyt / ende maecte daer een ander foxt / welck hy noemde Santi Spiritus, ende oock anders het foxt van Gaboto; van daer voer hy booyt- de rievierē Parana op / daer hy veel Eplanden ende rievieren in ontdeckte / ende volghende het meeste canael / naer dat hy by de twee hondert leguen op was ghebaren / quam aen een ander rievierē die sp noemen Paraguay, liet de groote rievierē doen aen de reysier- handt legghen / hem in- beelbende dat de selve

Selfe te seer declinerde naer't quartier van Brasil toe; d'ander rievier dan ontrent vier-en-dertich leguen op-gebaren zynde / vounte hy volck dat hem met de lande-bouwerij wist te behelpen / welck hy tot noch toe niet ghesien en hadde. Dese deden hem groote tegen-wert / soo dat hy veel Indianen doot sloegh / ende sy sloeghen hem oock vijf-en-twintich Spaegniaerden af.

In den jare 1527 quam den Portugalschen piloot Diego Garcia op dese rievier aen de Capo Santa Maria, ende bapten de selve is een Eplanden / welck sy noemen de los Pargos, daer goede visscherij is: binnen de Cabo leght het Epland de las Palmas, is een goede haven / ende wel ghelegghen vooz de ghens die naer de strate van Magallanes willen / hoe-wel dat daer aen de kape / noch oock aen de kust hem gheen volck en vertoont: dan een werpnigh meer innetwaerts / is een natie van volck welck men noemt los Chaurruaes, die hy de visscherij ende de jacht leuen: sy boeren van daer naer de Eplanden de las Piedras, de welcke legghen seltich leguen binnen de kape. Aen dese Eplanden de las Piedras maecten sy een bygantin op / de welcke sy in stukken hadden mede ghebracht / waer mede dat sy de rievier op boeren / ende bonden merck-tecken van Chylenen / ende voozts varende nooydt ende nooydt-oock aen vijf-en-twintich leguen, bonden twee schepen van Gaboto. Van daer nam Diego Garcia sijn wegh de Parana op / welck streckt nooydt-wel ten nooyden: ende ontrent tachtentich leguen ghebaren hebbende / bonden sy een stercke by Gaboto ghebout / ende ghenaemt Santo Spiritus. Van heylighe bydagh af vervolghde hy sijn reys / ende voer in vier-en-twintich dagen daer Gaboto veel maenden hadt met besigh gewest / ende quamen aen de Paraguay: ende voozts aen het fort Santana, daer hy Gaboto vounte / ende quamen't samen te rugghe tot daer de schepen waren blijven legghen. Vooz dien sy eenigh silber van de Indianen hadden bekomen / werck't eerste was dat upt Indien in Spaegniën wierdt ghebracht / verkregh dese rievier den naem van Rio de la Plata, dat is van't silber. Naer de weder-komde van Gaboto bleef de ontdeckinghe van dese rievier achter tot in den jare 1535, doon voer dertwaerts met elf schepen ende acht hondert man / Don Pedro de Mendocas ende quam aen't Epland San Gabriel, ende boude een woon-plaetse aen de zuyd-zijde van de rievier / welck hy noemde Nofra Sennora de Buenos Ayres, ende verloo: daer veel volcks by gebreck van victualie. Verhalben sonde hy Iuan de Ayolas om victualie te gaen soeken / die de selve vounte by een lach / daer hy eenigh volck liet / ende keerde naer Buenos Ayres: volghden daer naer weder haer ontdeckinghen te lande-waert in / doch met groote moeyte / ende werpnigh voozder: ende Mendocas keerde naer Spaegniën / ende slof onder-weghen. Van om dat ons voornemen alleen is de ghelegghensheyt van de landen te beschrijven / en sullen wy de gheschiedenissen niet voozder vervolghen. Van alleen hier by voeghen dat in den jare vijftich hondert en dertich dertwaerts voer Alvar Nunnez Cabeça de Vaca, ende dat sints dese provincien eerst van deghe sijn begoft te ontdecken / ende met volck te besaen.

d. 1. l. 9.
c. 10.d. 6. l. 3.
c. 16.

Het seste Capittel.

Beschrijvinghe, van de Rievier by Martin del Barco in syn

Argentina Canto, II.

Rio de la Plata wooyt by de Indianen ghenaemt Parana, welck is te segghen zee / weeghen haere groote: loopt vooz het meesten-deel nooydt ende zuyden / hoe-wel sy veel kerren heeft / ende komt upt in de zee naer het oosten / in voeghen dat de zuyden windt komt over't lande van Buenos Ayres, ende de nooyden windt van de zijde van Brasil: komt met een snelle stroom af: ende heeft in de mondt meer als dertich leguen van de Cabo de Santa Maria, welck is aen de zijde van Brasil, op de hooghe van vier-en-dertich graden en een half / tot de Cabo aen de zijde

zijde van Buenos Ayres op de hooghte van seiven-en-dertich graden; beyde de kusten van de rievierre zijn dangeveus / dooz dien de eene leet lerghe is ofte black / ende d'ander woerdt leet ghequeet van den jupden windt / ende beyde woerden gheinfesteert by de vanden / te weten / de Indianen / welke leet strjotbaer zijn; de meeste schepen zijn ghebleven op de zijde van Brasil, soo van Spaegniaerden als Engheleschen / ende het volck al doodt-gheslaghen van de Wilden.

De Cabo naer't noorden is ghenaemt Santa Maria, niet verre van de Eplanden de Castillos; d'ander Cabo woerdt ghenaemt Cabo Blanco, welck recht in zee loopt / ende ondieper is / soo dat men meest baert an de ander zijde. Aen de Cabo Santa Maria zijn twee Eplanden / die men noemt de Lobos; ende wat verder in / twee Eplandekens die men noemt de las Flores, ende dertich leguen van daer de Puerto San Gabriel, welck zijn leven fraepe Eplanden daer de schepen geladen van Spaegniën aboerdeem; ende teghen ober naer't jupden leght de stadt Buenos Ayres. De rievierre is hier negen leguen oft twerpigh meer breedte; ende tot hier toe diep ghenogch / upt ghenomen dat daer twee oft dyp ondiepten zijn: met namen een by het Eplandt Maldonado; ende een ander by het Eplandt van Iuan Ortiz: maer van dese Eplanden voorder is de rievierre leet dangeveus van ondiepten: dese Eplanden van St Gabriel legghen van de nooydt zijde ander-half legue, ende eenighe minder; ende merck acht leguen van Buenos Ayres, 300 datmenke van daer sien kan / des abonds als de lichte klaerste is. Twaelf leguen voorder is het Eplandt van Martin Garcia, vol gheboomte / ander-half mijle langh ende een halve breedte; daer is goed jaer-landt: 't volck van Don Pedro de Mendoza hadde hier een woon-plaetse / ende daer naer't volck van Iuan Ortiz de Carate.

Tot hier toe quam Mr Eduard Fenton Enghele man / met syn blote / in 't jaer 1582, ende Buenos Ayres was twee jaren te vooren weder met in-woonders beset / soo dat hy daer groote schade hadde konnen doen / indien hy daer ghekomen hadde.

(Nora. De gantsche bloede van Fenton en quam op de rievierre niet / maer alleen Iohn Draeck met syn schip welck hy daer verloo / ende leefde wel vyftigh maenden onder de Wilden.)

Vier leguen verder zijn de Eplanden van St Lazaro een half mijle van 't baste landt: een half mijle van daer leght de vermaerde rievierre Vrayg, welck een half mijle breedte is in de mondt; daer komt een ander rievierre in / die Gaboto noemde Sant Salvador: twee leguen voorder legt de rievierre Hum ofte Rio negro, dooz dien sy swart water heeft / komende upt moerassen / loopt soetjens ende is diep / heeft veel visch: van hier begint de groote rievierre / hebbende wel elf armen / die elck groote wijde hebben: ende vol Eplanden die sommighe wel twaelf ende meer leguen groot zijn / vol fraepe krupden ende bloemen / ende alleen betwoont by de natie van de Guarany's. Van dese Eplanden keert de rievierre tot haer voorgaende groote / twefende aen beyde zijden wel betwoont van volck. Van hier hondert en twintich leguen de rievierre op-waerts / zijn noch andere Eplanden wel betwoont / insonders by de Cherandyes; ende in de twintich leguen is ghelegen de stadt Santa Fé. Tachtentich leguen voorder komt de rievierre Paraguay in de Parana, welke van daer syn kours wendt naer hiet oosten; ende de Paraguay streckt naer het nooyden / ontfanghende de rievieren die van 't gheberghte van Peru af-komen.

Aen de Parana voorder leght Santa Ana, een provincie wel betwoont by de Guarany's, leet goet ende black landt / ende ten deele oock verboncken. Penna pobre, leght voorder op / welck is een hooghe roefse; ende wat voorder zijn de meulen-waeren daer menighe Canoen verlopen zijn; ende twerpigh voorder is daer de rievierre met groot ghedruys en gheweldt valt van hooghe klippen; ende daer

daer ontrent leght de Stadt Guayra: ende beertich leguen voojder leght noch een ander vleeke.

Keerende tot de Paraguay, aen deslincker-zijde heeft men de vermaerde rievierre Ypiti, die seer soetelijck doo; een plapn komt blieten: daer naef volgt Parannamiti, welck naer de Parana toe loopt/makende een dyp-hoockhich eplandt bp de twaelf leguen groot. Bp Ypiti is een lach welck sy noemen de los Mahomas, doo; dien de selve natie op de bojdren woont/ welck komt in Rio Vermeio, alwaer peerlen vallen. De rievierre maecht een enghete eer ghy komt aende Stadt Assumcion, ende hier komt de rievierre Pilco mayo in de Paraguay, komende van de Charcas af / ende vier leguen onder de Stadt in de Paraguay blietende / wojdt hier ghenaemt Araquayg. Vier leguen voojder leght de Stadt Assumcion, dus berreupt Martin del Barco.

Het lebende Capittel.

Particuliere beschrijvinghe van de Rievierre LA PLATA, ghelijck die by de Spaegniaerden vverdt beschreven.

DE Spaensche kourten sprecken seer verschapden van de ghelegentheyt van dese rievier / ofte haer eerst in-kommen tot Buenos Ayres, ofte de Eplanden van St Graviel toe; want het Ruttier welck Mr Hackluydt in syn Enghelsche vopagien heeft in-ghervoeght/ende welck mede wojdt ghevonden int Roteiro van Figueredo, seght dat de kape van Santa Maria kan bekent worden bp een Eplant welck ander-half mijle daer af leght in zee; men kan daer tusschen beyden seplen doo; dien daer acht tot neghen badem waters is. De kape heeft op 't punt enen kleen bergh welck leght ober het Eplandt Isla de Lobos. Van dese kape moet ghy al langhs de noojdt-zijde van de rievierre baren. Van de kape tot de Rio de Solis, zijn thien leguen, de kust streckt oost ende west. Van daer tot los tres Mogotes zijn dyp leguen, ende van daer tot het Eplandt St Graviel zijn acht oft neghen leguen, al streckende oost ende west: welck een sleghte aentwysinghe is/ want naer dese reekeninghe en souden de Eplanden van St Graviel maer 22 leguen ligghe van de mondt van de rievierre: doch Figueredo in 't selve Roteiro op een ander plaetse gheeft heel ander aentwysinghe; als namentlijck dat van Isla de Lobos tot Isla de Maldonado syn vier leguen noojdt-west ende zuydt-oost/ ende dat de kust van daer streckt oost ende west vier leguen tot een punt landts; ende voojts west-zuydt west thien leguen tot Isla de Flores. Van dit Eplandt tot Monte Vedio vijf leguen west/ ende danner vijf leguen west ten noorden/ ende voojts west-noojdt-west tot Ilhas St Graviel. Stelt mede tusschen Isla de Lobos ende Isla de Flores selvhien leguen. De Eplanden van St Graviel, zijn vijf kleyn Eplanden: om hier te ankeren moet ghy wat naer 't valle landt blyven een musquet-schoot af/ een halve mijle eer ghy aen de eplanden komt/ en ghy sult een kruys op 't landt sien staen/ waer haven is voo; somunighe winden. Naer een Nederlandt ghetuygh die in dese ghetwelen langh heeft verkeert/ soo moeten men in 't opbaren van de rievierre naer Buenos Ayres tot de Eplanden van St Graviel aen de rechter-handt laten ligghe; ende kommende voo; bp 't leste eplandt van St Graviel, soo leght aen 't valle landt een bekenden bergh/ welck sy noemen Monte de St Isidio: van welcke men syn kours set naer Buenos Ayres. Van dese eplanden tot de rievierre van San Iuan, langhs de selve kust zijn dyp leguen, is wel te kennen bp een ghebyoken heuvel welck wit is. 't in-komen van dese rievierre is seer dargertus/ doo; dien 't ondiep is/ ende niet dan voo; kleene schepen/ het kanael leght aen de west-zijde onder het landt.

Van dese rievier tot het Eplandt van Martin Garcia, (welck ghenaemt wojdt Minga) zijn dyp leguen, 't is een Eplandt alleen: ende ghy moet langhs de noojdt-kust loopen/ en als ghy nescens 't eplandt jyt sult ghy dyp badem waters hebben/

aen de west-zijde heeft het een klepne kretek daer ghy mooght rijden. Die de riviere begheert te kruppen naer de riviere van Buenos Ayres toe/ moet zijn kours van de Eplanden van San Graviel setten zupdt-west: ende is selshien leguen, ober-komende aen de zupdt-zijde van de riviere moet ghy een kanael forcken van dyp badrin waters/ ende dan loopen langhs de kust tot dat ghy come aeneen ghebooken kliff/ ende een punt ghelijck vast landt/ welck leght van 't kanael dyp oft vier mijlen/ ende als ghy dit kliff komt te sien soo blijft daer een mijle af. De riviere van Buenos Ayres leght seer verholten/ doo? dien sp niet gesien en wo?de/ is ondiep by het leeghe water/ soo dat men die by 't hooghe waer moet aen doen.

Van 't Eplandt van Martin García, tot de klepne Eplandekens van S' Lazarus, (welck eer d'oorhen zijn) zijn twee leguen; men moet al langhs de noo?d-kust houden met klepne barken en goede booz? licht.

Van 't booz?schreben Eplandt tot de monden van de riviere Parana zijn acht leguen: Daer ghy behoest wel eerst te ankeren in een bape/ ende verwachten 't hooghe water. Ende in dien ghy valt in de mondt van de riviere welck werdt ghenaeamt Vruay, soo moet ghy die aen de rechter-handt laten legghen: ende booz? baren naer het westen/ ende de eerste mondt in baren/ hoe wel sp natu?r selshien: ofte eenich van de monden/ want sp komen al weder in de groote riviere Parana.

Die van het Eplandt Martin García begheert te wesen aen de riviere de Palmas, welck de beste mondt is van allen/ moet wel aen-loopen ende komende aen d'ander kust/ ende de selve langhs zplende noo?dt-noo?d-west/ sal hy dese mont van de riviere ontmoeten; ende moet in baren recht neffens los luncales, welck leggen aen de zupdt-zijde: binnen is goede diepte: alle by de monden zijn vol van ondiepten naer 't oosten toe/ de spatie van twee mijlen: soo dat men booz?lichtich moet baren.

In dien ghy by ghebal ghepasseert waert de Cape Santa Maria, ende ghekomen segghen ober aen Cabo Blanco, neemt acht dat het is effen en black landt/ soo dat men het qualijk een mijl daer af zijnde kan sien/ ten waer met heel klaer weder; ende dese kust leght soo al leegh tot by Buenos Ayres, ende van daer leghte wat hoogh tot aen 't in-komen van Rio de Palmas. Twaelf leguen by oosten Buenos Ayres, leght op dese zupdt-kust een Eplandeken welck sp noemen de Fernando Orriz, naer 't segghen van Figueredo in syn Roteiro. Al die kust langhs is seer quaedt-bolck/ die eten de gheene die sp kunnen krijghen/ ende daer zijn oock veel tigren. Van het Eplandt van Martin García, tot San Salvador zijn neghen oft thien leguen; is een Eplandt ghelegghen twee mijlen binnen de eerste mondt/ daer Sebastian Gabota possesie nam booz?de kroone van Castilien ende Leon, ende dit landt is wel betwoont by een volck ghenaeamt Carios; dan men moet daer hem van wachten/ want sp zijn doode-bpanden van de Spagniaerden; de zupdtelijckste mondt van Parana genaemt Rio de Palmas, is selshien leguen langh/ en heeft veel keeren/ en veel palm boomen daer aen groepende/ ende ten opende van de selshien leguen komt sp in Parana. Al de ander armen zijn insghelijcks selshien leguen langh/ upt ghenomen een klepn en engen arm/ welck is ghenaeamt Rio de los Beguaes; welck is veertich leguen langh. Van hier moet ghy in baren by de mont van Rio de Palmas, naer Santo Spiritu, welck zijn vijftich leguen weegs; ende moet doo? gaens langhs de stranden baren. Als ghy dese riviere op vaert aen de linker-handt/ welck is aen de west-zijde/ so hebt ghy veel Eplanden laeken ende klepn riviertkens/ en veel Indianen die u vanden zijn. Van Santo Spiritu tot een volck welck genaemt worde los Tenbuis, zijn vijftien leguen. Dit is den enghen arm op/ langs de welcke de Indianen komen aen de riviere Parana: van de Tenbuis tot de Quiloacas, welck is een ander natie/ zijn twintich leguen; ende alle dese riviere langhs is veel volcks. Van

de Quiloacas tot een plaetse daer de Spaegniaerden nu een stadt hebben ghe-
boudt / zijn vijftighen leguen. Van dese stadt tot een volck ghenaemt Mequaretas,
zijn twintich leguen, hier zijn veel dooghten die dertich leguen dueren / en is al
berdroncken landt / daer zijn veel Eplanden en volkeren / vanden van de
Spaegniaerden: door dese dertich leguen komt men tot een Mepenés; ende van
hier hebt ghy upt-ghenomen noch acht leguen berdroncken gront / al vaste
kuste tot de rievier Paraguay toe; ende van de Mepenés tot de mondt van Pa-
raguay zijn dertich leguen. Het is een rievier die niet kan ghemilt worden / hoe-
wel sy veel armen heeft / Eplanden ende dangieren; heeft een marck twee le-
guen beneden de mondt aen de oost-zijde / te weten: een hooghe landt daer leven
punten zijn / die wy noemen de leben currenten; naer ick verstaen van die in die
landt bekendt zijn / soo hebben de Spaegniaerden aen dese plaetse een stadt ghe-
leght die sy noemen los Siere Corrientes; ende recht boven dese currenten is een
Eplandt / gelijk ghy de rievier op-baert / ende recht over dit punt is de mondt van
de rievier Paraguay; van dese mondt is de rievier Parana verdeelt / welck is een
groote rievier / ende loopt tot de stadt Piquiri, welck zijn hondert ende leventic
leguen, ende loopt al dese wijs zuden ende noorden / en in den wegh zijn veel
ondiepten; en veel volcks / welck een quade race is / hoe-wel verdeelt. Van de
plaetse daer dese twee rievieren verdeelt zijn / dat is te segghen: van de mondt van
Paraguay zijn seslich leguen tot de stadt Assumption; dit is een goede rievier ende
beter op te zeplen dan alle de reste. Van dese stadt tot los Xarayes zijn twee hon-
dert leguen, seer wel bewoont van volck die de Spaegniaerden dienen / ende
onderdaen zijn.

Het achtste Capittel.

Beschrijvinghe van de rievier LA PLATA, ghelijck die by de
Nederlanders is onder-socht.

DE rievier ofte altydes het begin daer af / werdt ons mede beschreven by
de vopagie van Laurens Bicker, welck eertijds ghedruckt is; beginnende
van het Eplandeken de Castillas, welck leght bukten de rievier op de hooghte
van vier-en-dertich graden ende een half by zuden de linie; is in het aen-sien
ontrent twee mijlen langh / effen landt sonder gheboomte; aen de noord-zijde
heeft het eenen heubel / ende de strandt schijnt roode te wesen; oock heeft het aen
de noord-zijde een klippe / de welcke schijnt een verballen kasteel te wesen / ende
aen de zudt-zijde zijn noch twee andere klappen / ende by 't welken leght het
vaste landt / over het Eplandt heeren te sien. Het vaste landt leght twee mij-
len van 't Eplandt / sich streckende zudt-west ten welken / inghelijck sonder
boomen.

Ista de Lobos leght boort aen in Rio de Plata, op de hooghte van vijf-en-dertich graden / en is anders niet dan een gheduerighe steen-gront / daer niet anders op te vinden is als zee-wolven: het streckt sich oost ende west op zijn langht ontrent een half mijle / ende het oost eynde is het hooghte almen upt der zee komt / van het selve oost-eynde loopt oock een riv van steen af / ontrent een roerscheut in zee / die men ghenoghe mach sien rabelen al ist stil; noch leght daer een groote klip aen de zudt-zijde / het selve Eplandt leght ontrent derde-half mijle van het vaste landt / daer men wel sonder vrees tuschen beeden doot-loopen mach / hebbende de diepte van vertyghen ende vijftighen baden waters streck-gront.

Dit Eplandt leght nensens de Cabe van Santa María, welck is een blacken steenighen-hoek wel om bekennen / overmides dat sich het vaste landt van de Castillas af / tot de kaep toe zudt-west ten welken ende nooyt-oost ten oosten streckt / zijnde al eenparigh landt sonder boomen / van de kaep boort-zijnde

volghet hoogh landt / het welck sich van de kape inne-waerts aen / ontrent vyf mijlen oost ende west streckt. Het Eplandt Maldonado nooyde-west ontrent by mijlen van Isla de Lobos, ontrent een halve mijle in het om-gaen / hebbende aen beyde de zijden een goede in-komste / doch best aen de west-zijde: daer is versich water / ende een goede reede / by voór alle winden / upt-ghenomen den zupde-westen windt / in een klaar zande-strandt is een laegh Eplandt met een leeghe wildernis / t' soet water legh tusschen de klippen / rondom bukten het Eplandt; nef-fens 't Eplandeken streckt hem het vasse landt met een ronden bocht / een gotelingscheut vershepden van 't Eplandeken.

Aen het vasse landt nooyde-nooyde-west van 't Eplandt is een byaek van versich water ontrent een vierendeel van een mijl langh / ende een strem-woy van strandt. Van Maldonado af vyf mijlen inne-waerts / streckt sich het landt oost en west / ende dan begint 't hoogh-landt te woymen / ende sich te strecken west-nooyde-west-waerts aen. Ontrent twintich mijlen inne-waerts van de kaep Santa Maria voorsz. leghe 't Eplandt Flores, ontrent by mijlen van 't vasse landt / zijnde ontrent een kleyn mieltjen langh / het doet hem in twee heubelen op / ende daer en waelt niets op het Eplandt.

Van daer zept men naer Monte Seredo, welck is eenen hooghen berg. Ontrent de by-en-vijftich mijlen / binnen de rievier leghe een d;oochte by de ander-half mijle van 't landt / een mijle langh / ende een gotelingscheut byede / men mach wel tusschen de d;oochte ende het vasse landt dooz-baeren. Daer is al ghe-boomte aen de zupde-zijde / tot dat ghy komt by Buenos Ayres, welck effen ende slecht landt is al oft gheschaect ware / men moet het niet naerder komen als een ander-half mijle / tot dat de huppen zupden van u sijn / dan mach men rechte op de huppen aen-loopen / ende setten een geutlingscheut doers van de huppen op de by bademen diepte; daer is twee gronden. De rievier is daer acht mijlen byede / ende aen de nooyde-wal ontrent twee mijlen af / leghe het Eplandt Sant Gabriel. Een ander Nederlander die hier verkeert heeft seghe mede dat het lande aen de zupde-zijde seer leegh is / soo dat de boomen schijnen in 't water te staen; daer is maer twee badem waters / ten bloepet ofte ebbe daer niet / maer de zupde-ooste-windt doet het water daer hooghen / ende den nooyde-westen windt doet het vallen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van diverse Natiën van Wilden, die ontrent dese rievier woonen.

d. 5. l. 9.
c. 10.

AEn de zijde van Buenos Ayres, welck is aen de zupde-zijde van Rio de la Plata, hebt ghy een natie van Indianen welke sich noemen Quirandies, is een volck welck woont in hutten ende plaetsen / die sy van tijdt tot tijdt veranderen als de Alarabes, is tegreeds volck ende menschen-eeters / licht ende seer strijdbaar / de welke de Spaegniaerden in voór-tijden qualijck hebben ghetractert / ende een deel volcks af-gheslaghen.

d. 5. l. 10.
c. 11.

De rievier op-waerts aen een lack / hebt ghy secker natie van Indianen die haer met visschen ghemeren: van de natiën die men noemt Timbues ende Caracares, daer de Spaegniaerden goet onthael bonden in de tijden van Pedro de Mendoza; ende bouden daer ontrent een woon-plaetse die sy noemden de Buena Esperança.

Aen de rievier welck men noemt Paraguay, hebt ghy de natie van de Ame-guaes, welck ingheslijcks leven van de visscherijen: ende vooyder de Caroes, die men in andere contreyen van Indien noemt Caribes, welck is een volck welck hem-selven onder-houdt ende ghemert met vee te voden / ende het landt te bouwen.

Ende

Ende noch booyder woonen de volckeren die men noemt Payaguaes, welck zijn by de hondert leguen.

Van daer booyder te landt-waert in / woonen de volckeren die sich noemen Chanes, ende die men noemt Chemeneos ende Carcaraes, by de welcke deel goudes ende silbers werde ghebonden: Iuan de Ayolas weder-keerende van de Chanes, wierdt van de Wilden (die vrienden waren van de Payagoaes) met alle syn volck doode-ghedaghen. Dese natien wierden van de Spaegniarden ontdeckt in den tocht van Ayola, onder 't ghebiet ofte Goubernement van Pedro de Mendoza.

In den jare 1541 werdt Gouverneur van dit quartier Alvar Nunnez Cabeça de Vaca, de welcke niet konnende komen om 't contrarie saepsoen op de riebierre de la Plata, nam syn wegh over landt / beginnende aen de riebierre Irabucu, twintich leguen van het Eplandt Santa Catalina. Van waer sy trock ober hooghe berghen / ende tusschen dichte bosschen / de wegh met bijlen openende / neghentien daghen langh: ende quam als doen aen het verste bewoont landt / welck sy noemen del Campo: al waer sy vonden het ghebiet van de Armirici, ende een dagherepse booyder de hertschappij van Cipoyay, ende stracks daer aen die van Tocanguazu. Dat volck worden ghenoecht Guaranies, sy jaepen ende vergaen Maiz twee-maels 's jaers / ende altyds Cazabi; hebben hoenderen ende gansen / en houden veel papegapen in haer husen: eten menschen-bleesch / ende zijn strydtbaer en wjaeck-gierigh. Alvar Nunnez noemde dese provincie Veta. Sy quam daer naer aen de riebierre Yguazu, ende 's ander-daeghs passierten sy met groote moerpte de riebierre Tibagi.

Den seften December quamen sy aen de riebierre Taquari, op welckers kant leght een vleecke ghenaemt Abangobi; daer naer quamen sy aen een ander vleecke ghenaemt Tocanguzit, welck sy bevonden te legghen op de hooghte van vier-en-twintich graden en een half by zuden de linie; al dat landt is seer vruchtbaer ende fris / met groote blacke velden / riebieren ende gheboornste. Daer aen volght een woestijne van berghen / moerassen / riedt-velden / ende dichte bosschagien. Welcke ghepassiert zijnde / komt men weder in 't landt van de Guaranies, daer Maiz ende ander granen / Batatas ende dierghelijcke vruchten werden ghebonden. Crocken soo al booyt naer het westen / tot dat sy quamen aen een snelle riebierre op de hooghte van vijf-en-twintich graden / ghenaemt Piqueri. Al dit landt van de Guaranies is seer vruchtbaer en aen-ghenaemt / ende bequaem om suucker- Ingenios te maeken; ende daer is groote apparentie van silber-mijnen / dan 't volck is seer wilde ende eten menschen-bleesch. Daer naer achtijden daghen langher gherepse hebben de / quamen weder aen de riebierre Iguazu, de welcke loopt oost ende west / ende komt in de riebierre Parana, aen de welcke sy daer naer quamen op de hooghte van vier-en-twintich graden: ende van hier zijn neghen daghereplen tot de Stadt Assumcion.

Aen de riebierre Paraguay woonde een natie ghenaemt Agazes; die groot van lichaem zijn / en sterck; varen op den roof langhs de riebierre sonder te jaepen ofte te maepen. Martin del Barco leght in syn Argentina, dat dese Agazes soo zijn verniet by de Spaegniarden / datter by-naer gheen van zijn ober-ghebleven. Een ander natie is daer ontrent die sy noemen Guaycurues, is groot volck / strydtbaer / ende rap te been.

De selve riebierre Paraguay op / legghen de Cacoues, die het landt bouwen ende hoenderen booyt-teelen; in dat landt zijn monsters van goudt ende silber. Booyder de riebierre op / volght het landt van de Guaxarapos, welcke legghen aen een riebierre welck loopt naer 't oosten / op de hooghte van neghentien graden ende een derde / en komt soo in den Paraguay: 't volck van dit landt / als 't water van de riebierre leeghs / komt aen den oever van de Paraguay, om de visscherij te ghenieten; ende als 't water begint te wassen / welck is in Ianuatio, treckende te landt-

landt: waert in/door dien 't water wel ses baden hoogh waft bupten zijn oelers/ en verspiegt hem over 't blanke landt meer als hondert mijlen / ende dat alle jaer wanneer de sonne van den Tropicus Capricorni af-schept om naer den Tropicus Cancrī te keeren. Daer naer komt men aen een laek daer de riebierre Paraguay, haer in verliest / ende daer komen ander riebieren upt 't selve laek / ende bp namen Yguazu, op welcke riebierre de Xacoaes, Xaqueles ende Chanesses woonen: ende voorts door eenigh verbrokene landt komt men aen de provincie van de Xarayes, welck een wel gheselt volck is / zaepen Maiz ende andere dinghen / door-booren haer lippen / de mang zaepen ende bearbeyden 't landt / ende de vrouwen maepen ende versamelent; zijn groote spinckers van kottoen. Daer aen volght een seer dichte wildernis / tot dat men komt aen een plaetse ghenaeemt Tapuaguaru, daer de wooninghen weder beginnen; ende 't volck daer omtrent werden ghenaeemt Tarapeocios, daer veel victualie/hinnen ende gansen werden ghebonden; ende noch verder zijn de Payzunoos, welck is een ander natie van Indianen / noch wepnigh bekend.

d. 8. l. 1.
cap. 17.
d. 8. l. 5.
c. 1.

Een ander wegh op van Assumcion af/woont een natie van Indianen / die sp noemen Mayas, en is op de wegh naer Peru toe. Men komt in de provincien van dit volck door een plaetse die sp noemen puerto de San Fernando: dese Mayas ghepasseert zijnde / komt men door diverse landen ende natien / al-waer groote apparentie is van silver-mijnen / tot de provincie van de Tamacoas; ende soo voorts komt men tot de provincien delos Chareas. De eerste die desen wegh door is ghetrocken/is gheweest Nufle de Chaves, ter tijdt dat de Licentiaet de la Gasca in Peru reisderde: in synen tijt worden volckeren ghenaeemt Taguamacos, welcke de selve schijnen te wesen met dese Tamacoas, ende inwoonder s bande provincie Sta Cruz de la Sierra: siet boeck 10 cap. 35.

Het chiende Capittel.

Beschrijvinghe van de steden in dese provincie gheleghen, ende eerst van de Stadt BUENOS AYRES.

d. 1. l. 9.
c. 10.

Her. del.

Lopez
Vaz.

DE eerste plaetse van dese provincie in 't aen-komen / is de Stadt Nuestra Senora de Buenos Ayres, eerst ghebout bp Don Pedro de Mendoza in den jare 1535 bp een riebierken / aen de zupdt. zijde van de groote riebierre / teghen over de Eplanden van St Gabriel, in de provincie van de Wilden die sp noemen Morocotos. 't Land is door den bandt heel black / upt ghenomen eenighe wepnighe heubelsjens / ende de Cordillera van 't gheberghte welck loopt langhs de kust: Dese plaetse door quade oorde verlaten zijnde / is weder met volck beset bp Cabeca de Vacca, inden jare 1542. Doch is daer naer weder verlaten ghetweest / ende weder op nieuw met volck beset omtrent het jaer 1582. De bopagie van Laurens Bicker seght dat dese plaetse leght omtrent sellich mijlen binnen de riebierre / op een black oorde sonder gheboomte. (Andere legghen vier-en-sellich mijlen; de Stadt leght op een hooghe Barranca als de Spaensche die noemen.) Een Spaenschen brief bp de Engelsche gheintercippiert / schrijft in den jare 1590 upt Porosi: Van de haven van Buenos Ayres, de welke is aen 't in-komen van de machtighe riebierre la Plata, worden alderhande Spaensche ende Portugaelsche koopmanschappen geboert naer dese Stadt van Porosi met karren ende peerden / want ten is maer tijen ofte twaelf dagh-reysen (waer in sy hem moet abuseren / dewijl het bp de vier hondert mijlen weeghs is) ende een bequame wegh om met karren te baren. Ick werde van een vriendt onder-recht van onse natie / die eenighe jaren daer ghewoont heeft / dat de Stadt van Buenos Ayres, anders ghenaeemt Ciudad de la Trinidad, is van wepnigh consideratie / hebbende twee hondert in-woonders / wepnigh meer ofte min / haer geneerende met landt-bouwerije / doch hebben al te met permissie van den Koningh te moghen nabigeren ettelijcke quintalen

billsuip/

bisrupt / ende meel / als oock ghesouten ende ghebzooght bleesch / naer de kulle van Brasil, in retour van welckes sy weder eenighe koopmanschappen brenghen in haer stadt tot haer behoef; het welck veroo;saect dat by wylen eenighe Peruleros van Potoli af-komen met realen van achten / om die daer te employeren / doch niet perijckel; doo; dien de koningh niet en wil toe laen datter eenigh silver dien wegh ghebacht wo;dt. **T** landt ontrent Buenos Ayres is seer vruchtbaer ende ghesont; daer wassen allerhande vruchten in overbloeit / als tarkwe / Mayz, d;ypben / meloenen / pompoenen / komkomers / etc. te landtwaert in is wepnigh gheboomte / meest weyden ende segghe grondt / het gras wasser seer hoogh; gheen berghen noch steen-rofsen: men vindet veel strupf-boghelen / seer groote padysen / wilde gansen / epnde voghen / groote menighe van herten / doch niet soo groot als die van Europa. **D**e hupen syn al van aerde ghemaect / die tusschen twee berders gheslampaet word; / de Spaegniaerden noemen dese mueren Tapias. **D**e riebiete heeft veel visch. **D**e Wilden gann meest naect / ofte met vier-kante mantels van otterf-bellen / die hier veel wo;den ghebanghen: maecten hutten van riedt met matten bedect; onder houden haer meest by de jacht ende visscherije; maecten veel wercks van de honden: is voorts traep volck / wel ghemaects ende tamelijck langh. **D**it stedecken is heel onsterck / alken het hups van de Gouverneur ligghende op 't water / heeft een toorn daer vier klepne stuckken op-ligghen. **V**an Buenos Ayres tot Cordua sijn aen de kandt van hondert en twintich mijlen / (andere segghen twee hondert;) is een wildernisse ofte Despoplado, daer onder-wegen hups noch hot en staet / sonder boschhagie / dan een schoon en effen landt / seer bequaem om bee te boeden / waer haer menigh hondert dupsent peerden gheneten / die in het wilde loopen; onder-weghen sijn ettelijke riebieren / als Luchan, los Arrechivos, Arrecia, Carcaranna ende andere / die alle in Rio de la Plata blieten; de riebiete Carcaranna (naer het segghen van de onse die daer gherepft hebben) leght recht half werghs tusschen Cordua ende Buenos Ayres, seckich mijlen van beyde verlschepden. **D**ese riebiete heeft des somers soo wepnigh water dat men daer niet een karre magh doo;rijden. **D**e Wilden die daer sijn / sijn van wepnigh consideratie / doch vo; twee oft d;yp alleen te replen is niet sonder perijckel / dan woxt meest met grooter geselschap berepft is volck dat geen seker woon-plaets en houdt / dan vertrecken nu hier nu daer; hoe men vo;der repft van Cordua naer Peru, sullen wy hier na verhalen: van Buenos Ayres tot Peru, is over de 400 mijlen werghs / naer eenighe segghen.

Het elfste Capittel.

Van destadt ASSUMCION, welck de voornaemste is van dat gheweste, ende de ghelegentheden daer ontrent.

De voornaemste stadt van die landt is Neutra Sennora del Assumcion, Herr. de script. (welck by andere ghenaemt wo;dt Ascension) ghelegghen op de hooghte van vijf-en-twintich graden en een half by zupden de linie / naer het segghen van Herrera. **H**eeft aen de oost-zijde Brasil, van welck sy verlschepden is twee hondert en tachtentich leguen, ende tusschen beyden in de distantie leght de stadt Ciudad Real, die de Indianen noemen Guaira, tachtentich leguen van de stadt Assumcion: aen de west-zijde naer Peru toe / is sy ghelegghen by hondert en tachtentich leguen van de stadt la Plata, ende twee hondert en tachtentich leguen van Santa Cruz de la Sierra; **H**errera seght elders ghelijck wy in het thiende boeck aen het vijf-en-derthienste capittel hebben ghealleghert maer by hondert leguen van de Charcas ende twee hondert van Santa Cruz de la Sierra, welcke distantie beter schijnt te accorderen met de breedte van het landt / naer het zupden / welck is naer de strate van Magallanes toe / heeft seer groote ende rijcke landten / ende is ghelegghen by hondert leguen ofte soo Herrera elders seght

dij hondert en vijftich leguen van de mondt van de rievier de la Plata; is gebout neffens de rievier Paraguay aen de oost-zijde; daer zijn wel vier hondert burgers Spaegniaerden / ende noch wel dij duplent die daer in het landt zijn ghebooren / die sy noemen Mestizos: Den Gouverneur woont hier met andere officiers van den koningh; in de jurisdictie zijn wel vier hondert duplent Indianen / de welke noch daghelijcks vermenichvuldighen. Martin del Barco seght in syn Argentina, dat in de Stadt Assumcion veel meer vouten zijn als mans / doo; dien de continuele ooglogen de mans leet consumereen. Daer is groote abundantie van victualie / voocht / wijn / bleesch / visch / ende alderley vruchten van 't landt ende van Spaegniën. Detempe van 't landt ontrent dese Stadt is lustich / een klare ende heldere lucht / des winters koudt / ende des somers heet / ende 't isser meest altijts groen. De natien daer ontrent woonende / zijn veel ende verscheppen / doch voo;namelijck de Cheriguanes, de welke de Christenen onderdanigh zijn / ende en eeten nu gheen menschen-bleesch meer / dan bysonderlingh geval. Hier ontrent woenen oock de Guatataes, die vrienden zijn van de Spaegniaerden; als mede de Mogolae ende Connanequaes, die alle naest gheleghe zijn van de Stadt Assumcion, ende komen dienst doen aen die van de Stadt / hoe wel sy niet ghereparteeert en zijn. Ontrent de Stadt Assumcion seght een vermaerden bergh / ghenaemt Lambare, de hooghste van alle de berghen van dit landt / ende de rievier op-waerts is een vermaert lack / welck de Indianen noemen Ytapua; in welckers midden is een rots van een harde klippe hondert bademen hoogh / ende leet recht. Vier leguen onder dese stede komt de rievier Pilcamayo ofte Bilcamayo, in de rievier Paraguay; dese rievier Pilcamayo komt af van de Charcas in Peru; ende wordt hier onder ghenaemt Guapayg, ende passeert twaelf leguen van Chuquisaca, ende wordt daer ghenaemt Rio grande.

De Stadt Cuidad Real, anders ghenaemt Ontiveros is ghelegghen hondert leguen van Assumcion, naer het nooyt-oosten / ende naer Brasiliën toe / neffens de rievier Parana. Is ghelegghen in een goetd quartier / ende oberflodigh van victualie; daer zijn wijngaerden / ende leet goet koper / ende veel Indianen die leet aen-waßen: In de rievier Parana dicht by dese Stadt / is een groote val ofte stortinghe van water / daer niemant by twee hondert passen derf aen gheraecken doo; 't groot ghebups ende slach van 't water / ende gheen Canoa ofte bareke en derf daer by een mijle verre ontrent komen / doo; dien de stroom van 't water de selve wegh voert / doo; de val welck wel twee hondert bademen hoogh is / ende al steen-klippen; en is zoo engh ende 't water zoo besloten / dat 't schijnt men die met een boogh soude ober schieten. Martin del Barco seght in syn Argentina, dat verrijck leguen de rievier op-waerts noch een ander Stadt is gebout / die sy niet en noemt; ende dat de Stadt Cuidad Real die sy noemt Guayra, een swacke ofte onghesonde plaets is / ende continuelijcken doo; de oogloghen met de Cheriguanes in onrust.

Het twaelfde Capittel.

Beschrijvinghe van de andere Steden ende plaetsen van dese Provincie, te weten, SANTA FE, SAN SALVADOR, ende andere.

B Neffens de dij voo; genoemde steden by Herrera ons beschreben / worden noch andere by andere auteurs aen-gheroert: als namenlijcken Santa Fé; welck is ghelegghen naer 't zuyden van Assumcion: (hondert en vijftich leguen naer 't segghen van Lopes Vaz,) op een blacke landbouw / de welke paelt aen Tucuman ende de Stadt Cordoua: dese Stadt is gebout aen de kande van een rievier. De natien van Wilden die daer ontrent woenen / worden ghenaemt Calchinos, Mepenes ende Chiloeacs.

Van

Van dese Stadt streckt een hooghe wegh tot Peru toe/ ende is gelegen lebentich mijlen van de Stadt Cordoua in de provincie van Tucuman, (ofte wel vijftich/ ghelijck wip in de beschrijvinghe van Cordoua hebben gheliet/) ende van dese Stadt Santa Fé zijn hondert en twintich mijlen (naer het segghen van eenighe) tot de Stadt Buenos Ayres, de eerste aen't in-komen van Rio de la Plata. Desche-
pen van den Grave van Cumberlandt kreghe eenighe gevanghen op de rievier die sy examineerden/ ende versonden upt haer-lieden/ dat op dese rievier vijf steden waren ghelegghen/ sommighe vanleventich familien/ ende sommighe van meer. Dat de eerste Stadt ghenaemt Buenos Ayres was vijftich mijlen de rievier op/ ende d'andere veertich en vijftich mijlen van den anderen/ zoo dat de laeste ghenaemt Tucuman, twee hondert en dertich mijlen was van de mondt van de rievier: (van dese en is geen Stadt van dit Gouvernement/maer een provincie op hem selven/als bozen verhack) dat in dese steden groote abundantie is van koezen/ veer/ wijen/ ende bpsondere scrupen/maer gheen silber ofte goud: daer woort seker sterck laken ghemaect/ dat sy in Brasil vermanghelen teghen suiker/ rijst/ ende anders; dit was in den jare 1586. Naer een portugees Francis Suares schryft aen zijn broeder woonende tot Lisbona, upt Rio de Tencro in Brasil, in den jare 1596; dat doo; de ghelegghentheit van deser rievier de la Plata, een seer profitablen handel ghedreyben werdt met die van Peru; de welcke met veel silbers af-komen na Rio de Genero toe/om alderhande koopmanschappen te koopen; ende dat het wel een van de naeste ende bequaemste weghen is om met die van Peru te handelen/ doo; dien men doo; desen wegh kan trecken te lande naer de rijcke mijnen van Potosi. Woerde van een vriendt die langhe in die landen seest verkeret/ onder-
recht/ dat van Buenos Ayres tot Santa Fé zijn ontrent vijftich mijlen/ ende dat men daer te water ende te lande naer toe kan reysen/ ende dat het een Stadt is by na van de selve conditie ende groote als Buenos Ayres: Die van Santa Fé naer Peru reysen willen/ komen van daer oock op Cordoua, welck leght op een dyp-spynghe/ zoo dat men van daer syn wegh kan nemen na Chile, ende oock na Peru, ende naer de Paraguay, daer de Stadt Assumcion aen ghelegghen is. Om naer Peru te reysen neemt men de wegh naer Sant Iago del Estero; vier-en-tach-
tentich (ofte soo andere segghen tachtentich) mijlen boven Cordoua ghele-
ghen; ende van daer naer een Stadt ghenaemt nostra Sennora de Talavera, vijftich mijlen van daer: ende noch vijf-en-twintich mijlen booder leght een plaetse die sy noemen las Luntas, om dat daer verscheppen weghen in een komen; want men reys oock van Sant Iago del Estero doo; een anderen wegh/ naer een ander plaetse welck leght vijf-en-twintich mijlen daer af/ ghenaemt Sant Miguel, van waer men veel tijdes by somer-dach den wegh neemt naer las Luntas boornoemt/ doo; dien men des winters dien wegh qualijck kan ghebryucken/ toegen het op-wateren van de rievieren. Van las Luntas neemt men syn wegh naer Salta, een ander Stadt/ ofte oock naer een ander ter zijden af ghelegghen/ ghenaemt Iuyu ofte Ciudad de Sant Salvador, veertien mijlen af/ welck is de uperste Stadt van Tucuman, ende is van las Luntas ontrent dertich mijlen/ ende van Potosi hondert mijlen; ende is te noteeren dat onder wegen veel rievieren zijn/ by op-wateringhe seer ghevaerlijck om te passerren: van Iuyu naer Potosi neemt men syn wegh doo; de valleje van los Amaguacos, tusschen het ghe-
berghete doo;/ende van Salta doo; een anderen wegh ghenaemt la Quebrada;
dorch dese twee weghen versamen ten weder dertich mijlen onder Potosi.

Andere trecken den desen wegh aldus: van Buenos Ayres tot Corduba twee hondert leguen; van Corduba tot Sant Iago del Estero seslich leguen; van daer tot Esteco tachtentich leguen, ende van hier tot Potosi hondert ende seslich leguen; van daer zijn noch twee plaetsen tusschen beyden: ende soo waer de ganse wegh vijf hondert mijlen.

d. 7. cap. 14. Martin del Barco *ſprekt* in ſyn Argentina van noch een ander plaetſe / die hy noemt San Salvador, ghelegghen aen de rievier met een goede haven. Ende noch van een ander plaetſe / ghelegghen by de mondt van de rievier Parana, de welke hy noemt Santa Ana, in de Provincie van de Guaranis, het welck is goede ende black landt / ende loopt op vele plaetſen onder als de rievier komt te waſſen. Van de ſtadt Aſſumcion de rievier op-waerts / is ghelegghen Puerto de la Candelaria, op de hooghte van een-en-twintich graden min een derden-deel / daer eertijds Iuan de Ayola met tachtich man verradeliſch van de Wilden wierdt doot-geſlagghen. Noch vooyder de rievier op / vooy hy een lack daer veel verſchepden rievieren in ende upt loopen / is ghelegghen Puerto de los Reyes, van welke plaetſe men treckt naer de Provincien van de Xarayes.

Het derthiende Capittel.

Van de Havenen, Eylanden ende punten, op de kuste van
deſe Provincien.

Her. def. **O**p de kuste van deſe provincien van 't landt van Braſil af / tot aen Rio de la Plata, zijn eenige bekende havenen / die redeliſchen goetd zijn, de haven van Sant Vincent teghen over Buenabrigo, daer de linie van het ſcheepſel tuſſchen de kroone van Caſtilien en Porruael over paſſert: ſes leguen vooyder naer het zuyden is de rievier Vbay. Ende vertych leguen van Sant Vincent leght de haven ende het Eplandt Cananea; de kuste ſtreckt nooyt-oost ten ooften ende zuydt-welt ten welken. Linſchoten leght dat Canavea (ſoo hy het noemt) is een Eplandt welck een goede haven heeft / en ghelegghen is op de hooghte van vyf-en-twintich graden en een half / heeft vande zuyde-zijde twee rodelighe Eplandekens / waer van 'teen wat langh werpich ront is; recht teghen over 't vooyſ. Eplandt is ghelegghen Rio de Canavea, al waer men met klepne ſchepen mach in-loopen. Wat vooyder hebt ghy de rievier de la Barca; Van de rievier Canavea tot de rievier ende haven van Sant Francisco zijn vijftien mijlen / ende de kuste ſtreckt nooyt-oost ende zuydt-welt. Daer is een klepne Eplandeken welck heeft ghelijck twee bapen / ende een goede reede op de hooghte van ſes-en-twintich graden ende een quart / ende naer het valle landt toe / is het hoogh en hackeliſch landt. Van San Francisco tot Boca de Overniron zijn ſes-en-twintich leguen, ende de kuste leght nooyt en zuydt: 't is aen te merken dat de rievier San Francisco heeft een groote in-komſte / en dyp klepne Eplandekens / ende ze zee-waert heeft ſp een goede reede; ende 't valle landt is hoogh ende hackeliſch. Van Boca de Overniron tot Ilha de Arvoredo, en zijn gheen ſonderlinghe merken om op te letten / dan dat deſe Boca een groote bape is / en diep in 't landt ſtreckt / en een goede reede heeft / en veel Eplandekens / en is ghelegghen op de hooghte van acht-en-twintich graden naer 't nooyden van dit Eplandt; onder het punt is een goede reede / ende daer is gheen ander hier ontrent / ende ſp is onder het Eplandt. Van hier liet men het Eplandt Santa Catalina, welck is een groot Eplandt ontrent acht of neghen leguen langh en leght nooyt en zuydt: aen de oost-zijde en heeft het gern reede / maer een klepne Eplandeken dat aen het zuyden leght / ende een ander aen de nooyt-zijde / het Eplandt van Arbuſa ghenaeemt / het welck hem ver-toont als een groote bape die tuſſchen 't Eplandt Santa Catalina en 't valle landt leght / in welke bape ghy meught ankeren: aen de zuyt-zijde heeft het een ondiep van klippen / die verborghen legghen dieſt by de punt van 't Eplandt. Op dit Eplandt is veel gheboomte / heeft veel verſch water / viſch ende jaſt. De hooghte daer dit Eplandt op leght en wooyt niet enparigh gheſtelt:

Enghel-
ſche vo-
yagie.

Her. def.
Engel-
ſche vo-
yagie. Na
Linſcho-
ten.

gheltek: Hertera seldt het op meer als neghen-en-twintich graden; Linschoten op acht-en-twintich ende een half; ende de beschyvinghe van distanten der plaatsen achter de voyagie van Candisch ghevoeght / seldt het nooyt: point van dit Eplandt op acht-en-twintich graden. Dicht by dit Eplandt is de haven die sy noemen Porto de Patos, welck leght op de hooghte van neghen-en-twintich graden / twintich leguen van Santa Catalina als Hertera betuyght / ende thien ofte elf leguen van Porto de Patos, als de kornen legghen / is ghelegghen Porto de Don Rodrigo, ende de kulle is streckende nooyt en zuydt. Van Porto de Don Rodrigo tot Laguna zijn vijf leguen; en dit is een goede haven vooz alle winden / upt ghenomen de nooyt: oollen windt. Dese wooyt oock ghenaeamt Biaca, men moet hier niet in-komen dan met hoogh-water / om eenighe d'oochten wil / die in de mondt legghen / ende het wooyt bekende by een Eplandt / welck leght een myle af in zee / ghenaeamt Isla de Reparo, daer men ontrent ankeren moet / om het kanael te soecken; Hertera seldt vijf leguen van Porto de Don Rodrigo, de haven van Porto Cerrado, welck de selfde moet wesen. Van dese plaeste af / tot aen de riviere la Plata, en is niet ern haben om met een groot schip in te loopen. Ende Rio Grande heeft veel d'oochten aen de mondt / soo dat daer niet dan smalle bareken in konnen komen; dese riviere schepdt de volkeren ghenaeamt Carios van die Guanaes; ende van hier af is het al leegh en black landt / tot Rio de la Plata toe / welck zijn tachtentich leguen, ende men moet al twee of d'p mylen van de kulle seplen / tot dat ghy komt by secker Eplanden / welck legghen twaelf leguen van Rio de la Plata; ende dese Eplanden wesen d'p / werden bekend by twee punten / ghelyck als de ooren van een konijn / (men mach ankeren tusschen de selbe ende het basse landt.) Van dese Eplanden tot de Cape Santa Maria streckt de kulle nooyt: oost ende zuydt-west. Andere stelen van Laguna veertich Engellsche mylen tot Rio de Martin Sousa; ende van daer tot Rio de San Pedro twee-en-bijftich mylen; ende van daer tot Cabo Santa Maria twee-en-veertich ghelike mylen. Hertera seldt van Santa Catalina tot Porto Cerrado vijf leguen, tot Rio Poblado vijftien / ende van daer noch vijftien tot Bahiahonda; ende de riviere Tiraqueu, op de hooghte van twee-en-veertich graden ende een half; ende Cabo de Santa Maria op vijf-en-veertich graden.

Engel.
sche vo-
yagie.
Her.def.
Engel.
sche vo-
yagie.

Voyagie
Candisch.
Her.def.

Het veertziende Capittel.

Beschrijvinghe van de selve kuste ghelyck die by *Figueredo* in syn *Roteiro*,
ende by *Dirck Ruymers* is uyt-ghegheven in syn
Toortle van de zee-vaert.

Tot naerder verstandt van de ghelegghentheyt van dese kuste / soo hebben wy goet ghebonden in het korte hier in te boeghen 't ghene des halben is upt-ghegheven by *Figueredo* in syn *Roteiro*, ende *Dirck Ruymers*. *Figueredo* reekende van Cabo Santa Maria tot Porto de Sant Pedro leventic leguen, ende en noemt gheen ander plaatsen tusschen beyden; maer *Dirck Ruymers* seldt van Cabo de Santa Maria tot eenen hoek welck hy noemt *Spaegniaerts punt*, thien mylen / daer twee Eplandkens legghen / die haer verthoonen als twee konijns ooren: een van dese Eplanden wooyt oock ghenoeamt *Illa des Castilhos*, ende is naer syn legghen ghelegghen op de hooghte van vier-en-veertich graden ende veertich minuten. Van *Illa* de *Castilhos* zijn ses-en-twintich mylen tot mar *Manse*, ende de streckinghe is nooyt: oost ende zuydt-west; van mar *Manse* tot Rio Grande, welck oock anders wooyt ghenaeamt *Porto de Sant Pedro*, zijn mede ses-en-twintich mylen / ende de streckinghe nooyt: oost ten nooyden ende zuydt-west ten zuyden; het isser ober al black ende effen grondt / de kulle vol dupnen ende

ende bergh by bergh: soo dat D. Ruyters hier maect en verreckent 62 mijlen: ende seght voorder dat dese Rio Grande is een schoone rievier/ het in-kommen aen de zee is naechto/maect binnen komende is heel wijdt/ ende loopt noorder- noorder- west op tot het landt van de Patos toe; als men daer in-komt / soo is aen bagh-voorder goede reede. De kust is bukten ober al schoon/ soo dat men die wel sonder soeghe ofte perijckel mach aen doen. Van verthien mijlen by zupden dese rievier/ begint een blackte die wel twintich mijlen in zee streckt / ende by het landt langhs / de kust is ober de vijftich mijlen breedt; begint met de by-en-vertich graden / ende duert tot de vier-en-vertich aen het landt: ende in de zee tot de by-en-vertich graden; het landt van de kust is leegh dupn-landt / soo dat men komt op acht ende neghen bademen sonder eenigh landt te konnen sien; by mijlen van de wal is het thien bademen diep/ ende stwaelt ofte derthien mijlen van het landt by-en-twintich bademen; mar Manse booz-scheyben leght aen de zupde-zijde van de booz-sepde blackte. Naest Porto de Sant Pedro seldt Figueredo de Rio Tamarandahu, sonder de distantie upt te drucken / ende derthien leguen ende een half voorder Rio Iboipetinh, ende thien leguen voorder Ararangua, ende vijft leguen voorder Rio de Lagoa: maect Dirck Ruyters seght dat van Porto de Sant Pedro ofte Rio Grande tot Tamarandahu, zijn thien mijlen; ende van daer tot Ararangua, daer Iboipetinh leght / verthien mijlen / ende van daer tot Rio de Lagoa neghen mijlen: dese rievier woordt oock ghenaemt Porto de Biaça, is alleen vozer klepne schepen; die daer in wil twelen moet wachten naer het tje; een zupdt-west ende noorder-ooste maen/ maect daer hoogh water; daer leght een Eplanden booz; de rievier aen de zupdt-zijde/ ghenoemt Reparo, daer men het onder moet setten in een bape / want voorder ghem goede ancker-grondt en is: het Epland leght op neghen-en-twintich graden ende verthien minuten. Figueredo reekent van Rio de Lagoa tot het landt van Vpaba acht leguen, ende dat men maect een badem diepte en heeft in het in-komen/ ende ghenoemt woordt Barra de Ibaup, ende hier eyndicht het landt van de Patos; alle dese booz-scheyben rievieren hebben quade reeden ende hoogh berghachtigh landt. Daer Dirck Ruyters seght dat van Rio de Lagoa tot Rio Vpaba zijn ses mijlen/ welck maect ses boeten diep is in het in-komen / dan binnen is het een fraepe rievier. Figueredo seght: thien leguen voorder langhs de kust leght Ilha de Santa Catharina, ende de kust streckt dese thien leguen noorden ende zupden / ende aen het landt leght Rio dos Patos op neghen-en-twintich graden: Dirck Ruyters seght dat van Vpaba tot Rio dos Patos zijn seiven mijlen / zupden ende noorden langhs de kust: ende dat dese rievier recht open licht met het zupde-eynde van Ilha de Santa Catharina. Men moet hem wachten vozer de Wilden die op dese kust woonen / want sy zijn noch heel wildt / ende die met de Paxu-geelen eens zijn/ moet men noch naetwer wachten. Oock en dient men dese plaats niet aen te doen / dan by noot van Maert tot August, dooz dien 't aldaer winter is in die tijdt/ ende heel onghesadigh weder maect van windt/koude ende reghen. 't Epland Santa Catharina is acht mijlen langh zupden ende noorden / bukten op de oost-zijde en is gheen reede/ als alleen onder een klep Eplanden/ghelagen aen 't zupdt-eynde van Santa Catharina, welck by de Spaegniardden woordt ghenaemt Ilha de Arvoredo; dooz dien het vol gheboomt staet ende schoont derhalven grooter als het is naer 't seggen van Figueredo. Van Santa Catharina, tot het Epland Gale zijn by leguen, aen de zupdt-zijde van den hoek Mandivi, aen 't vasse landt is ghelegghen den bocht van Tojuqua, men seylt derwaerts langhs de noorder-zijde van Santa Catharina, latende Gale ende Mandivi noorden af-legghen; desen bocht leght vol Eplanden/ soo dat men ober al reede kan maken. Den hoek leght op acht-en-twintich graden ende vijftich minuten.

Figure.

Figueredo seght: Langhs het punt van Mandivi loopende naer het noo:dt-
noo:dt-westen/ soo gheinoetmen de Enseada de Garoupas ende het dubbel landt
tot aen de Rio Tajahug, ende de distantie is ses leguen: ende van dese rievier
tot Rio de Sant Francisco streckt de kust recht noo:den ende zupden bp de ses-
ben-en-twintich leguen, ende in het midden leght de rievier Tapuca ghenacmt.
Dirck Ruyters seght dat van Mandivi tot de rievier Tajahug, zyn vyf leguen
noo:dt-noo:dt-west ende zupdt-zupdt-oost: ende tusschen beyden is een grooten
borst / die sy noemen Enseada de Garoupas: de Rio de Tajahug leght op de
acht-en-twintich graden. Aen Tajahug volghet de rievier Tapuca, die noch
toepnigh besocht is: de kust tusschen beyden ghelegghen is recht ende schoon/ ende
selt gheen distantie.

Van Tapuca tot Rio San Francisco, zyn twaelf leguen noo:dt ten westen
ende zupdt ten oosten: de rievier San Francisco heeft twee in-komsten/ ende is
bp de zee twee leguen wijdt / ende daer legghen dyp Eplanden recht voo: in de
mondt / ende men zept bp zupden ende bp noo:den de selve in de rievier: het
kanael bp zupden de Eplanden ghelegghen / wo:dt ghenacmt Aracari, ende het
noo:delijckste kanael Bopitanga, dese rievier en wo:dt niet veele bebaren ofte
gheacht. Figueredo seght dat Rio San Francisco een groote mondt heeft/ stre-
kende oost ende west / ende daer dyp eplandekens heeft t' zwaerts liggende/
ende een goede reede onder de wal van t' baste landt / welck is hoogh ende ha-
keligh: dese rievier komt in de zee voo: twee geulen / dyp leguen van den an-
deren verscheyden.

Van Rio San Francisco tot Lagoa de Parnagua zyn twaelf mijlen / (ofte naer
het legghen van Figueredo vijftien leguen) op de hooghte van vijf-en-twint-
ich graden ende sijn minuten / (naer t' legghen van Figueredo vijf-en-twint-
ich graden ende veertich minuten) is ghelegghen in t' gheberghte van Parnapia-
caba, ende is vijf groote mijlen (Figueredo seght ses leguen) wijdt langhs de
kust/ ende heeft dyp bpsondere in-komsten; de zupdelijckste wo:dt ghenacmt Ibo-
puperuba, is ses baden diep in t' in-komen/ ende een mijle binnen is een goede
reede; twee groote mijlen (Figueredo seght een legue) voo:der naer t' noo:den is
het middel-diep / welck sy noemen Baylagasuy, ende heeft vijf baden waters
in t' in-komen: ende noch ontrent twee klepne mijlen (Figueredo seght een halve
legue) voo:der leght het noo:delijckste diep / welck ghenacmt wo:dt Suparabu,
men heeft daer ontrent ses bademen waters / ende men mach daer allent-halben
letten ende anckeren. Dit voo:lepde ghetwelte ghehoort aen het landt welck ghe-
nacmt wert Cananea.

Van Lagoa de Parnagua tot Ararapira zyn vijf mijlen / (Figueredo selt ses
leguen) is een rievier die men mach in-komen op vier bademen waters. Op
dit landt is veel beverfchinghe van frupten/ menichte van hoenders/ ende wa-
ter: ende de Wilden van dit quartier zyn dootd- bpsanden van de Portugesen/
soo dat men hem moet warchten van daer voo: upt te gheben / maer veel eer te
schoonen bpsanden te zyn van de Spaegniarden ende Portugesen / om alles
van haer te krijghen wat men van doen heeft. Dese rievier leght aen de zupdt-
zijde van het Eplandt Cananea, ende de kust tusschen Parnagua ende dese
rievier streckt meel zupden ende noo:den een toepnigh oost ende westelijcker: het
Eplandt Cananea leght in een borst/ ende aen zyn noo:dt- zijde seplimen in naer
de rievier Iracuatara, welck is de principaelste reede van Cananea, daer is vijf
bademen waters in het in-komen. Figueredo reekent tusschen Ararapita ende
Iracuatara twee leguen ende een half/ welck is de reede van de woon- plaets die
de Portugesen hier hebben aen Cananea.

Van Iracuatara streckt de kust noo:dt-oost ten oosten ende zupdt-west ten
westen (ofte soo Figueredo seght noo:dt-oost ende zupdt-west) sijn mijlen tot
de

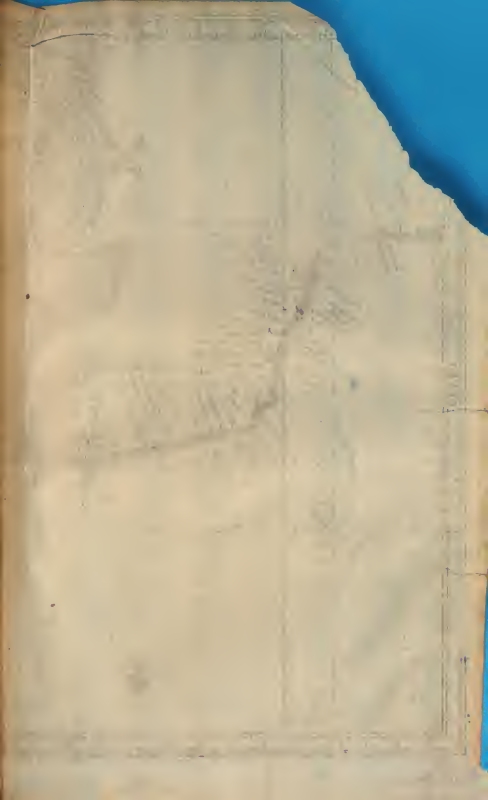
de rievier Vguaa, daer men op vijf bademen in-loopt / ende daer loopt een bles-
zupden op in 't landt.

Van de rievier Vguaa, tot Capiuarii zijn thien mijlen (Figueredo seght
thoerck) nooydt oost ten oosten ende zupdt-west ten westen / welck een rievier
is onrent twee klepne mijlen van Sant Vincente, welck is recht oost ende
west in-streckende / ende heeft booz in de mondt een doppel van dyp bademen
diepte.

Figueredo leert ons dat by Rio Capiuarii een nirutwe woon-plaetse legh
van Portugeesen / welck sy noemen Nuestra Sennora de Conceição, ende dat
de reede wooyt ghenaemt Itantiaen, streckt oost ende west / ende heeft dyp bade-
men diepte.

BESCHRIL-

BESCHRIJVINGHE

Van

WEST-INDIEN.

Het veertziende Boeck.

B R A S I L.

Het eerste Capittel.

Generale beschrijvinghe van 't Landt van BRASIL, syn eerste ontdeckinghe, ende andere ghelegentheden.

Alle de Landen van de Rievier La Plata voorder naer het noorden / worden in 't ghemeyn Brasil ghenoemt / de welcke naer gheboelen van de dooz-gaende Schryjvers volghens de scheppinghe by den Paus ghemaect / tusschen de twee kroonen van Castilien ende Portugael, beginnende van den neghen-en-twintichsten graedt / lenghte van den meridiaen van Toledo, ende eyndighen aen den neghen-en-dertichsten graedt; ende in de breedte nooyt ende zuden van Cabo de Humos tot het Eplandt Buenabrigo. De Portugesche Jesuyten in haer verhalen / strecken de palen van Brasil wat voorder upt / te weten: van de rievier Maranhon, tot de rievier de la Plata, waer in sy haer misgreypen / alsoo kennelijck is / dat het scheyt by de Paus tusschen de twee Koningshen ghemaect / soo verre niet en komt.

Dit landt was eerst (naer 't legghen van Herrera) ontdeckt dooz last van de Catholycke Koningen by Vincent Iannez Pinçon, ende daer naer by Diego de Lepe; in 't jaer 1500: ende ses maanden daer naer quam aen dit landt by gheval Peralvarez Cabral Portugees; de welcke met een armade varende naer oock-Indien / om de kuste van Guinea te miyden / hem so diep in zee begaf / dat hy dit landt ghemoete / ende noemde het Santa Cruz, om dat hy 't selve op dien dach ontdeckt hadde.

Hoe wel dit landt ghelegghen is op de selve distantie van de linie als Peru, niet tegghen staende soo is Brasil ende de gheheele kuste van dien een upt-nemend heet landt. Het is daer 't gantsche jaer dooz seer heet / ende reghenachtich: besloten van gheboonte ende wolcken / ende der halven seer onghesondt en dol van venijnich ghedierde. Acoft. l. 2. c. 12. Her. del.

Maffeus seght: Dat het landt ten deele black is / en ten deele heubelachtich / van vette en vruchtbare grond / welcke dooz de vorchtichpeyten vruchten booyt: byenght in groote abundantie, en insonderheyt ist seer overbloedich van supcker-riet / welck de principale neeringh is van de Portugesen / als hier naer byerder sal blijcken.

Herrera beschrijft dese landen in 't ghemeyn aldus: De Portugesen van dese Landen hebben veel boutwerijen / die sy beneficiëren dooz Slaven van het landt / welck ordinarij wegh loopen / 't welcke indien men konde beletten / soo souden sy seer rijk worden. 't Supcker / cotton / ende bresilie houdt / zijn de waren daer sy haer meest van profiteren. Het veer dat sy hebben zijn ossen ende koepen / van de welcke daer groote menichte is: schapen zijn daer weynighe / ende de geeyten tierren daer beter / ende krijghen twee ende drij jonghen 't elcker reple; de preerden willen daer wel booyts: Sy hebben oock veel verckens ende hoenderen / ende met d. 4. l. 2. c. 12.

deſe proſtijten onder-houden de Portugeſen haer onder malkanderen/ende leven in overbloed. De ſomer is van September tot Februario, ende de winter van Marcio tot Auguſto; in de winter waept de windt meerſt zuydt ende zuydt-ooft / ende in de ſomer nooydt-ooft ende ooft-nooydt-ooft. Het is daer altijts warm; de windt komt in/wepnigh doo; de middagh/ſoo koel dat de menſchen daer doo; verquickt woorden / ende duurt tot op de moꝝghen-ſtondt / als dan begint ſp te ſtilen/upr ooyſaerke van de dampen die upt der aerden op-trekken / ende met het rijſen van de ſonne is de lucht met wolcken bedeckt / ende merſten-deel reghent heet des ſmoꝝghens/ ende de aerde woꝝdt met damp bedeckt doo; de menighe van de boomen/ die de vochticheyt naer haer trekken; ende van't landt waept een ſoet windekens tot dat de warmte van de ſonne het ſelbe conſumert / ende de lucht klaer ende ſupber blijft tot 's middachs / wanneer de ghewoonlijke windt aen-komt. De landt-windt is periculus / ende in dien ſp veel daghen duert / ſoo ſterft het volck; dan de oude bebinden haer daer wel bp. Het landt is ſoo ſcaruo / dat die daer eerſt komen / haer gantſch verballen binden; maer daer toe ghekwennende/berhallen haer voo;ighe krachten / ghelijck oft ſp daer ghebooren waren. Gheben aen de ſiecken vercken-bleeſch / ende oock viſch: 't is een plaſtierigh landt met ſeer hoogh gheboomte / welck altyds groen blijft doo; den overbloed van reghen / ende inſonderheyt om dat daer gheen koude en is dieſe kan beſchadighen. 't Water dat daer ghebroncken woꝝdt / is ſeer ſmakelijck.

In ſomma 't is daer ſeer ghewarmt / ſoo dat men daer noch exceſſive hitte noch koude en gheboekt. Het broodt woꝝdt ghemaect van den wortel van Mandioca ghebroken / ende het ſap wel upt-gherect / welck denijnigh is / woꝝdt ghekoockt ende ghegeten / ende voo; goet voedsel ghehouden: daer zijn noch ander woꝝtelen daer ſp broodt van maecten/ende haer wel mede binden: hebben veel koepmelck / rijs / boonen / erten / batatas / ende ander vruchten die men met der handt leeft: ende veel viſch op de gantſche kuſte. Hebben diversche ſacht van wildt van beelderhande ſoorten / die de in-ghewoone vanghen met ſtricken ende pijlen / als daer zijn harten ende wilde verckens van veel ſoorten. Depnen ſoo groot als koepen ende van ghelijcke ſmaeck / met dicke huyden en ſterck: De konnen hebben klepne ende ronde oorkens: Pacas een ghedierde grooter als haſen/ die ſmakelijck vleeſch hebben: daer zijn klepne meer-kattens die men eet / ſoo groot als konijnen / ende 't vleeſch woꝝdt ſeer ſmakelijck ghehouden: Daer zijn oock Armadillos, die ſp gaerne erten: ende groote abundantie van bergh-hornderten ende andere ſoorten van ghevogelte welck men eeten magh. 't Gantſche landt is vol van groote ende klepne mieren / die groote ſchade doen aen de wijngaerden ende ozagnie-boomen.

Het tweede Capittel.

Van de vier-voetighe ghedierten van deſe provincie.

DE In-ghewoone van de lande noemen de harten Cuacu, woꝝden hier ſoo groot gebonden als peerden / met ſeer groote hooꝝnen/inſonderheyt in de Capitanie van St Vincent, ende aen de oebers van de riebie St Francisco: de Wilde die men noemt Carioes gheben die de naem van Cuacuapara; andere ballen klepnder/ende zijn van berſchepden maekfel. Iean Lery noemt een ſoort Seonafſou, die klepnder hooꝝnen heeft/ ende 't hap; bp-naer als de geyten.

Tapyrete ofte Tapyroſou, is een dier de muſpen niet onghelijck/met een lange nabel/welck upt-ſtreckt ende op-ſchoyt naer ghebal/ſonder hooꝝnen / met langhe ende hangende ooren/koeten hals/ende ſteert/dunne beenen/ſpn vleeſch is 't ollen-vleeſch niet onghelijck:kan wonderlijk wel ſwemmen ende dupcken: deſe dierten zijn hier met menighe.

Daer zijn veel wilde verckens/die den nabel hebben op den rugge/daer ſwaren
reuk

reuck upt hornen by-naer als van bossen: soo dat de honden die licht op den reuck ontdekken: de Wilden eten haer vleesch seer gaerne.

Daer sijnder ander van dit gheslacht die heel groot ballen/welck sy noemen Tayacutrica, met byzskelijke tanden/ daerse andere ghedierten mede verbaeren. Almede diese noemen Tayacupitas, een heel sel dier/ende dat menschen ende honden verslindt/ soo dat de Wilden die seer byeen/ende die bluchten op de boomen klimmende.

Acuti ofte Agotti syn make diereken/de konijnen niet onghelyck: haer hapy treckt op den geelen/ ende haer vleesch is goet om eten.

Paca is een diereken als een biggelen/ wo:dt meest ghevonden ontrent de rivier S. Francisco, haer vleesch is swaer om verterren.

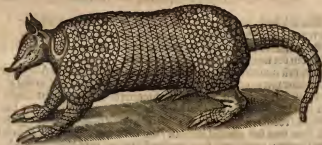
Pag ofte Pague is van maeckel ende hooghe als een windt-hondt/ met een mis-maecht hooft/schoon bel/ gheplackt met witte ende swarte plecken/syn vleesch smaecht by-naer als kalf-vleesch.

Den winter mede veel lappaerts/insonderheyt in de Capitanía van St Vincent, seer schoon ghepleckt/ een wo:rdt ende verslindende dier/ niet te min soo bindmen onder de Wilde die dese dieren derben aantasten ende dooden/welck haer onder den haeren soo grooten eere is/ als ofse een byandt in den slaggh hadden vermeestert.

Canigua ofte Sarigoy is een diereken als een vos/ doch wat kleynder ende van quaeder reuck/ draeght syn jonghen in een sack onder de borste/tot datse selfs konnen de kost soeken/ is een schadelijck dier vo: de hoenders.

Tamandua is een wonderlijck dier/ de groote van een hondt/ kost ende inghe-dronghen/ met een seer langhe ende hapyghe leert daer het syn gantsche lichaem mede deckt/kleyn hooft ende smalle snabel/ engher monde ende langhe tonge/ daer het de mieren welck syn kost is/mede in-haelt: heeft seer scharpe nagels ende is seer verbaerlijck vo: menschen ende andere/ oock wo:de verbaerlijcke dieren: syn vleesch is omnut ende het dier en doet gantsch gheen goet/ dan dat het de mieren nesten versloort.

Hier is oock seer ghemeyn het dier Tatou, welck de Spaegniaerden noemen Armadillo, wiens al beestel top hier in-boegen/ is van groote als een biggelen/

ende het gantsche lijf met harde srobben bedeckt/ by-naer als een Rhinoceros; leest onder de aerde/ ende onder-graecht de selve ghelijck de mollen/ soo dat het quaedt te vanghen is/ dan met water in de hopen te gieten: syn vleesch is wit ende van goede smaect; sy wo:den somwijlen ghetemt/ ende in de huppen op-gheshouden.

Hebben daer mede veel pser-verckens/ noemen de groote Canduacu, ende de kleyne Candumiri, sijn de Africaensche gantsch ghelijck. Van dese iller noch een kleyn

klepnder sooyte / welckers schijnt geel zijn / ende de punt swart / de Wilde ghe-
bypcken die om de ooyen te dooy-booyen.

Daer wordet mede een grootte verschepdenheyt gebonden van apen ende meer-
katten / ende boozemementlijck een grooter sooyte die de Wilde noemen Aquiqui.,
die swart hap; hebben / ende een langhen baardt: upt dese komt somtijden booyte
een manneken grauwo ofte blannigh van koulcur / met een wit aen-sicht / ende
een haerdeken soo aerdtigh als of het gheschooyen ware / de Wilde noemen die de
stomingh van de apen / ende verhaelen dat hy somtijden op een boom klimt / ende
daer een ghelupde maectt booy: seker holligheyt / die hy onder de tonghe heeft / ghe-
lijck als of hy een aen-spraecke dede aen syn onderdanen: De Petivares die on-
trent Pariba woonen noemen die gheslacht van apen Wariva.

Niet minder / menigheyt wordet hier ghebonden van wilde katten / ende immer s
oo grooten verschepdenheyt in 'e koulcur van haer bellen / een schadelijck dier soo
booy: t ghebogelte als booy: de menschen.

Iguamcu is hy haer ghelijck hy ons de honden / bijten schendigh / ende leven
hy de jacht / ofte oock bychten van boomen.

Iguaraciu is van koulcur ende groote hy-naer als de vossen / haer boedelcl zijn
krabben ende kreften / oock wel supker-riedt / tot groote schade van de supker-
landen: is anders een slaperigh dier / soo dat hem licht laet vanghen.

Biarataca is van de groote van een kat ende ghedaente van een frette: is een ber-
daertlijck dier / niet om syn woedyheyt / maer om dat soo onghedelicken slanc
over hem heeft / dat de menschen die niet en kunnen verdragen / soo dat de
Wilde die schoutwen ende blieden als de peste / ende oock wel van wooninghe
des halven veranderen.

Spndelijck soo hebben hier een dier welck sy noemen Hay ofte Haüthi, de
groote van een hondt / ende 't hooft als een meer-katts met een dicken ende han-
ghende buick / langhe sterre ende seer scharpe klauwen: wordet hy de Wilden in
haer hupen onderhouden ende ghetemt: eet seer woeynigh / soo dat eenighe heb-
ben ghelooft dat het van de lucht lefde.

Wilde

Het derde Capittel.

Van 'r ghevogelte, ende kruypende ghedierre van dese provincie.

Alsoo dese landen met seer dicke bosschagie beset zijn / soo binde men daer een
een ontallijcke verschepdenheyt van seer schoone voghelen; ende insonder-
heyt veelderhande papegapen / die wonder schoon zijn van verren / ende seer ver-
nuftigh om der menschen taelen naet te hoersen.

Onder dese mupen upt in groote en schoonheyt / diese noemen Araras ende Ma-
caos, welckere verren op de booyte purper zijn / na de sterre toe geel / groen of blau /
ende de rest van 't lijf wonderlijcken ghebigarrent: hebben een seer langhe sterre.
Naer dese volghen de Anapuru, die de verren het gantsche lijf over van vele
koulcuren / roode / groen / geel / blauw / swart ende grauwo vermenght hebben;
welck daer deur seer gheacht wooyden / om datse niet alleen licht ghetemt ende
ghelert wooyden / maer oock haer jonghen krijghen / ende op-byngghen binne
hups. Voorts de Ararunas die wel swart zijn van verren / doch met groen soo
aerdtigh vermenght datse een wonder glans hebben als de sonne daer op schijnt:
dese wooyden seiden ontrent de yre ghebonden. Het waer te langh alle de sooyten
van papegapen te beschrijven / ende mupen ons booy: nemen.

Onder de kleyne vogeltjens spant de kroone Guacariga, welcke is te segghen
sommen straele; de Spaegniaerden noemen die elders Tomineos, booy: diense
soo kleyn en licht zijn / datse maer twee tominos, dat is vier-en-twintich greyn-
nen en weghen: inde beschrijvinghe van Nova Hispania hebben wy het beelde
daer

daer van een upt-ghedruckt / ghelijck den vermaerden Carolus Cladius het selve booz: desen hadde verbeert dichte; dan hebben nu het vogheltjen selvs bekomen ende daer by ghesien dat het een heel langh beeyken heeft / ende recht upt-gaende / daer dat beelde een krom ende kopier beeyken heeft; de glants ende verscheptensheyt van syn beeykens is wonder om sien / booz-nemenlijck om den hals. De Indiaenen noemen dit vogeltjen Guaminibique.

Tangara is van de groote als een mus / swart van beren / upt-ghenomen aen het hooft / welck geele plupinen heeft / ende en singht niet; de Wilden en eten die niet / om datse meynen dat dit vogheltjen de vallende-siecke onder-hebigh is.

De Wilden maecten groot werck van 't vogeltjen Querciva, welck seer schoone roode beeykens heeft op de bozse / de vleughelen swart / ende de resten van 't lijf blaetw.

De byemdelste van allen is de Tucan, de groote van een eyter / geel op de boz / ende boozs swart ofte graetw / met een ober-grooten beek boven de propozie van 't lichaem / die bukten geel is / ende van binnen licht-roode.

De Guirapanga is heel wit / ende hoe-wel sy maer kleyn is soo heeft sy soo helderen stemme / datmen seer verre hoorst.

Macucagua schijnt een gheslachte van perdyssen te wesen / hoe-wel 't grooter is als een hinne / is wel ghebleekt / ende by-naer als een saplant / soo dat de Portugeesen haer die naem gheven / loopt meek langhs de gronde / ende vlieghet weynigh van der aerden.

Sy hebben hier meede een soorte van hinnen welck sy noemen Mutu, welck seer groote eyzen legghen / met soo harde schelle datse qualijck te byken is / soo dat de Wilden haere Tamaracas daer van maecten. Daer is oock groote menigheyt van Indiaensche hinnen / welck de Wilde noemen Arignasori, ghelijckste de onse noemen Arignou-nuri.

Men heeft mede vele perdyssen die de Wilde herten Vru; ende tozel-dupben welcke de Touvouspinambaulti noemen Paicaca: boozs dupben / ringh-dupben ende dierghelijcke.

In de middel-landelsche provincien heeft men veel strups-voghelen: by haer ghenaeamt Andugoacu.

Onder de roof-voghelen munt upt de Anima, welck is een seer groote voghel / ghebende een groot ghelupdt datmen seer verre hoorst: heeft swarte beren / schoone ooghen / krommen beek / daer een krommen hoozn boven op waft wonder groot; men geloof dat desen beek aen den hals gedraghen / sonderlingh helpt de gene die belemmert zijn van spake. Daer en ghebeyken oock gheen arenden / valcken ende grijp-voghelen / ende andere dierghelijcke jacht voghelen / doch soo woest ende wilde datse niet konnen ghetemt worden.

Men bindt in dit lande seer veel serpentes / onder welcke zijn eenighe wonderlijcken groot. Booz: eerst een vier-boetigh / welck sy noemen Giboya, somtijds wel vier-en-twintich boeten langh / schoon van aen-sien / ende sonder senijn / welck somtijds wel een heel hardt in-swelghet.

Daer naer de Guiraupiguara, langh / op den rugh swart / ende geel aen den buyck / welck ober de boomen seer snel heenen ruyt / ende de eyzen roost upt der voghelen nelen / daer het by de Wilde de naem van heeft verkreghen.

Canina een langhe ende dicke slanghe groen van beren ende fraep.

Boyhapua langh ende ranck / alleen vossen etende; de Wilde gheloben dat de onbychtbare vrouwen komen te ontfanghen / soo men haer lendenen met dese slanghe aen-strijkt.

Daer zijn vierderlep slanghen die seer senijnigh zijn / die sy alle den naem gheben van Iaracaca; de grootste zijn Iaracucu, die dickwils thien voeten langh vallen / hebben seer langhe ende scherpe tanden; haer booz-nemenste senijn

is in secker saltraen vertwigh nat welck sp in haer hebben / brenghen seer veel jon-
ghen voort / soo datter gheopent zijn die der derthien in 't liff hadden : de naeste
laracoappitiuga by nart als vuyren van Spaegnien ende wel soo venijnigh : de
derde laracapeba granulo van vertwe met een roode linie in maniere van een ke-
tenijen hem ober den rugh ende buick loopende. De minste ballen selden groo-
ter als een vingher ende zijn van een aerds koulent met upt puytende aerders aen
't hooft als de adders dier ghelijck zijn.

Curucaca is mede een ghebaertlycke slanghe ende seer langh / son merste venijn
light in 't hooft : waer doo : de Wilde dat stracks af-houwen alle dese slanghe kon-
nen verrasselen.

De wonderbaertlyckste van allen is de Boycininga die aen 't uiterste van de
seer ghelijckern klater ofte ratel heeft die gheluydt gheeft in het voort kruppen ;
welck de goede Gode dese slanghe schijnt by ghevoeght te hebben / op dat de men-
schen souden moghen gheverschouten zijn van son komde ; want 't is een snel
dier ende uiter-maten venijnigh ende doodelijck ; dale dickwils wel twaert ofte
derthien voeten langh ; dan daer is een klepnder soorte van dese / waer van vertwe
ende wonder venijnigh welck sp noemen Boyciningpeba.

De Ibiracua is soo venijnigh / dat soo sp pemant komt te bijten / stracks het
bloed upt alle deelen des lichaems / ooghen / ooren / neuse / etc. upt-jaght / ende
soo ombrengh / indien niet dadelijck eenighe kragtige tegen-woert woert gedaert.

Spndelijck soo is de libiboboca wel de seerpste slanghe / het gantsche liff ober
met verscheypden kouleuren ghebigarret / ende wel mede de alder-venijnichste /
doch kruppt seer langhlaem voort.

Men heeft hier oock verscheypden ongedierten ; eerst een welck sp noemen Ton,
de groote van een bloot / in 't stof groepende / ende soo het pemant tusschen de shee-
nen in kom / allenghskens for-nemende / soo dat het niet dan met groote pijn
kan wegh ghenomen werden ; is als de Nigua, daer wy in 't eerste boeck van
spreken. De Wilde ghebruycken daer teghen secker olie upt een vuytche ghe-
perst dierse noemen Couroec / ende besmetten daer de leden mede / daer dit ghe-
dierre aen vreesen. Een anderen een specie van mugghen (noemense Yetin,) die
wel heel kleyn zijn doch secken soo sel dat het sekeren naelden te wesen. Een
derden een soorte van kreckels / die mede naer de heerten komen / ende doen groo-
te schade aen alles wat sp maect knaghen komen / insonderheyt aen spysen ende
keder.

Spndelijck een soorte van Spin-
nen die seer groot ende verbaetlyck
is / des weghen wy het af beessel upt
de schriften vanden vermaerden Heer
Carolus Clulius hier hebben by ghe-
voeght : dese was ghelien in de Bahia,
ende was wel byp dypmen langh / en-
de wel een dypm breedt / gantsch hap-
pigh ; hebbende aen elke zijde vijf
bernen in veel gheleden verdeckt / ende
insghelijcks happigh ; op den rugghe
heeft het een merckelijck gat als een
nabel : woert seer schadelijck ende venijn-
igh ghehouden.

In somma dit ghelweste is seer on-
der-hevig van venijnighe ende oock
schadelijcke ghedierten / soo dat den

reysende man hier wel voorsichtich moet zijn / om alle perijckel te schontwen.

Het vierde Capittel.

Van de boomen, vruchten, ende ghewassen van dese Provincie.

Onder de vruchten werdt seer gheacht de Acaious, welck waelt aen een boom soo groot als een granat-boom / met blecke groene vollijvighe bladeren / witte bloemkens als o:agnie-bloemen / doch van meerder bladeren en van gemen reuck: upt welcke bloeme booyt-kornen / eerst een groote boone / welck wy hier nevens hebben doen af-beelden: tusschen de welcke ende de steel een ander vrucht upt-groeyt van de gedaente van een appel ofte peer / de groote van een gansen epe / ende oock wel grooter: welck de vorsticheyt van de boone allenghskens naer sich treckt: beyde dese vruchten werden Caious ofte Accaious ghenaemt / ende is de ronde vrucht / vol sappighmergh als een citroen / boog ende sponsig: sonder laet / soetachtigh doch wat toe-treckende / is goet booyt de marghe. De boone die onder aen de vrucht blijft hanghen / is van ghedaente als een halve nierken / kastanie-vertwigh / met twee schellen bedeckt / tusschen de welcke een voos mergh is vol olie: welck ghepresen wo:dt teghen de krautwagie / ende als ballen ghehouden: daer onder schuyt een witte kern soo goet om eten als de Pistacien, te weten als het blesken daer af is / ofte alle gherooft zijn / ghelijck de Basilianen die eten.

Den boom Manhaba, welck merck werdt gebonden in de Capitania van de Bahia de todos los Santos, heeft een bast ende bladeren als de elschen / is altyt groen: dyaeght vruchten twee-marck's jaers / eerst seckere Tubeta ofte aerdt-buplen sonder bloemen: daer naer bloemen die seer wel riecken als de lasmin, upt welcke een vrucht booyt-korn als Apricoes, van buplen geel met swarte lippen / van binnen zijn eenighe kernen die te samen ghegeeten wo:den, zijn lieflijck van smaack ende seer gesondt: bast ghemeenlijck af eerste rijp is / en woxt gemuyckt, de Wilde persen daer een lieflijcken dyanck upt.

Mucuruge is een hooghen boom / ende de peer-boom niet onghelijck / de vrucht heeft een lange steel / ende alle rijp werdt is seer goet van smaack / ende wert booyt ghesondt ghehouden.

De Araca is van beelderley sooyten / sommighe dyaeghen geel / sommighe roode / ende oock groene vruchten als appelsens / die een suppen ende seer aen-ghenamen smaack hebben.

Ombu is een leeghe ende wel ghetackten boom / syn vrucht is als een witte puypp / dan ronder ende geelbet / is schadelijck booyt ghebit, de wo:telen van desen boom zijn heel soet / wo:den by de Wilde ghegheten / ende oock de kooftighe booyt een medecijne ghegeben.

Iacapucaya is een seer hooghen boom / dyaeght syn vrucht in seckere kelcken met een deeksel / welck af-balt als de vrucht rijp wo:t / welcke als de castanien die ghebadten moeten werden / want raute ghegheten doent t hant van het liefhaem upt-ballen: het hout van desen boom is seer hard / soo dat de allen van de supker-meulens daer van ghemaect wo:den.

Araciu is van groote als den o:agnie-boom / heeft bladeren als de citroen-boom / ende een vrucht als een pijn-appel / wel-riekende ende smaacklijck / ende niet onghesondt: syn hout is licht als hoek / soo dat het in dier stede by de Wilde wert ghebescht.

De Pequca is tweederley: de eene dyaeght een vrucht als een o:agnie-appel / met een harde bast / syn sap is melckachtigh ende seer soet / met eenighe kernen vermengt.

vermengt; de andere heeft seer swaer houdt ende onverderflijck/ de Portugeesen noemen het Setim.

Den vermaerden Carol. Clusius beschrijft ons twee boomen upt de onderbindinghe van Ian van Vfele, welck de Portugeesen beyde noemen Mamoura, wes-

sende van ghedaente als hier nebens/ dan dat de eene gheen vruchten en draecht/ welck halven by de eene noemt Manneken ende d'ander Wijcken: het wijcken is alleen vruchtbaer dan en heeft gheen bloemen/ ende en kruijcht oock gheen vruchten/ soo wanneer het manneken daer te verre van is. De struick is by de twee boeten dick/ ende negen hoogh: soo groot zijnde/ kruijchtet tacken met seer veel vruchten geladen/ die by een gheborcht/ de selve noch wel neghen voet hoogh om-cingelende: Dese vrucht is balronde/ van ghedaente ende groote kleyn pompoen ghelijck/ met geel vleesch/ alle ryp is/ welck de Wilde eten om den buick weerck te maerken; daer in schuppen veel keeren als erwetkens swart ende blinkende/ nergens toe nut. Tusschen de vruchten kommen de blaederen op lange steelkens/ de grootste Platanus blaederen ghelijck. Het ander gheslacht draecht bloemkens/ ende geen vrucht/ die aen langhe steelkens drup-wijs hanghen/ upten witten geelachtigh/ anders de vlier-bloemen gelijckende/ doch nergens toe nut.

De Portugeesen noemen de vrucht Mamoon, dese boomen woorden meest gebonden ontrent de Bahia de todos los Santos.

Cabueriba is enen schoonen boom ende seer gheacht/ doo; dien upt den bast bliet seker olie die de naem geven van balsen/ ende heeft oock de selve krachten: syen houdt is hard ende swaer/ ende seer dienlijgh tot ghebouwen. Daer meest in de Capitanía van S. Vincent.

De Cupayba is een rechten ende dicken boom/ wiens bast mede een olie upt-ghreft/ die nu seer bekenet ende geacht is/ wo;de gemeenlijck Copal-ya genaemt: den vermaerden Car. Clusius beschrijft die breeder.

Ambaigtinga geeft mede seckeren balsen upt/ die by Monardes werd beschreven: de welcke segt dat die vergaderd wo; upt seckeren blaekens die aen 't upeerste van de toppen waassen: dan een Portugees die onlanghs hier van gheschreven heeft/ ghetuyghet dat de Wilde den bast ende blaederen van desen boom/ by de sonne drooghen/ ende dan stampen ende in water op sieden/ tot dat de vetlicheyde boven drijft/ welck sy af schuppen; prijs dese olie seer tegen de swackheyt van de maghe/ van bukten daer op ghesitrecken.

Igeica is een boom wiens bast open gesneden zijnde een wit sap upt-geeft/ welck hard wo;yt ende wel riet als mastick/ ofte wierooch. Daer is noch een ander sooyte van desen boom welck sy noemen Igraicica, wiens herst soo hard ende doo; schijnende is als glas; daer de Wilde haer potten mede verglasen.

Ioquintingnacu draeght een vrucht als een aerdt-besie met een ronde steen / die swart ende blinkende is als gette ; syn vleesch wordt ghebruyckt in plaetse van leep.

Daer zijn noch meer vruchtbare boomen hier te langh om te berhalen / veel cocos-boomen / veel pijn-boomen ende dierghelijcke.

Onder de wilde boomen is de vooz-naemle daer het Basil-houdt van korn / welck met groote menigheit wert over- ghevoert naer Europa.

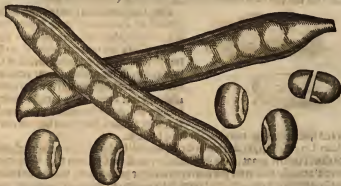
Het vijfde Capittel.

Van de Kruyden, Wortelen, ende andere ghewassen.

De nuttigste ende alder-ghenuepste wortel van dese Provincie is de Mandioca, ofte Manyouca, als de Portugesen die noemen / welck is als een kareote ofte pastinake / doch langher ende dicker ; welck een hooghe staek upt- gheeft / ter / met witte mergh / ende knoopigh ; welck af- ghesneden / ende in de aerde ghescecken woeder wortelt / ende in ses oft neghen maanden tijds woeder bequaem is om te ghebruycken. Van dese wortel maecten sy haer meel / ende backen daer koeken af. Daer zijn verscheppen soorten van dese wortelen / doch alle eetelijck ; naer dat het sap daer upt- gheperst is / welck luttel beter is als venijn. Van deselve wortelen maecten sy mede verscheppen dranken die Mingaes noemen / seer smaeckelijck ende ghesondt oock vooz de siecken. Onder andere soorten is een die Aypim noemen / welck oock rauw sonder seisel ghegeten wort / daer de Wilde een drank van maecten / seer dienstigh teghen de heete lever / soo datse daer seiden niet ghequelt zijn. Dese plante wordt oock Iuca ghenamt / daer top elders van spreken.

Men heeft noch veel andere eetbare wortelen als Potati, Mangarz, ende Carz, als rapen / ende dierghelijcke.

Daer wassen verscheppen Boonen die in groote ende schoonheyt de onse bette te boven gaen ; ende vooz eerst een slag van Turcsche boontjens / by den vermaerden Carolus Clusius upt- ghebreyckt als hier onder ; de welcke sy beschijft in deser voeghen :

De haetwe was thien dupm breedten langh / ende een dupm breedt / in den rugge niet vier sentwen beset in-houdende thien boontjens / elck in een bysonder blifcken besloten / een dupm breedte langh / ende half soo breedt / bypen / met een witte plak.

Vooz

Dooyts een sooyte van Roomsche boonen / die platter zijn als de onse/ende wit/ met sommighe geele strepen seer aerdigh ghebegarreert/die wy hier neffens hebben doen af-beelden.

Noch een sooyte van Turcsche boonen uper- maten groot/detwelcke ick hier hebbe doen af-beelden; de haeruw is een halve voet langh/ende twee dupm-bye-

den byedt / gracuto ende by naer swart van koulcur / ende met secker dons be-deckt; heeft vier boonen/ van den anderen dooytusschen schouten verscheyden/ dese hebben groote lappen/ ende zijn by naer rondt / in 't om-gaen roodachtich/ ende op 't hooghe bypn-roodt upten swarten; eenighe hebben oock swarte slyp-pen / hebben een dicken ende harden ball: ick gheloove dat dit de boonen sijn die de Wilde/ soo lean Lery seght / Commenda-ouassou noemen: hebben oock er-twerten die wit zijn ende gracuto/welck sy noemen Commenda-miri.

Hier was mede een byucht onder de aerde ghelyck de Tubera ofte aerdt-buplen/welck hier neffens hebben af-gebeelt; Lery schryft dat de Wilde die noemen Manobi, de Por-tugelsen maecten daer groot werck af / dan wat naem sy die gheben is my noch onbe-kent; dese aerdt-buplen zijn aen den anderen ghehecht met dunne ende langhe smutwen / hebben een as-vertwighen ball/rompelach-tich ende onsterck/ende van binnen een keel

als een hals-note / by naer van de selve smaek.

lean Lery beschryft noch een anderen woortel/die sy Hetigh noemt / ghemeyn-lyck twee buplen groot: ende in 't koocken synse verscheyden van koulcur; eeni-ghe wit/ eenighe ros/ ende purpur/ ende eenighe goudt-geel / welke de beste zijn/ ende smaecten als een gebaden peere: haer bladeren kruppen langhs de gront/ ende zijn de komkommers-bladeren niet onghelyck: werden hier meest in alle ghewellen ghebonden: woorden dooyts gheterck als de Yuca.

't soude te langh ballen alle de andere krupden te beschryben/ soo sullen wy 't hier by staeken.

Het selte Capittel.

Gheleghentheyte van de volckeren ende in gheboorne van 't landt
van BRASIL in 't ghemeyn.

DE menichste van 't volck van Brasil is wonder groot / (seggh Herrera) soo Her. d. 4.
la. c. 13.
dat niemant te landt waert in en kan reysen / sonder woon-plaetsen te vinden
den van Indianen die in de wapenen zijn / alsoo dit volck in groote oneerichheit
met den anderen leven / welck de oorsaecke is dat de Portugesen 't landt moghen
houden / het welck haer anders onmoghelijk soude zijn. Doen de Portugesen
daer eerst begonden te nestelen / bonden sy groote teghen-stant / doch verjaegghden
't volck allenghskens van de kust; de spaecke was eenparich de gantsche kust
langhs. 't Volck gingh naecht / beyde de mans ende de vrouwen / sonder eenigh
deel van 't lichaem te bedecken: sy leven in hutten / elck ghebuerte heeft eenighe /
acht ofte neghen / vol van volck; met haer netten ende Hamacas, welck zijn haer
hanghende bedden daer sy in slapen. Sy en hebben gheen koningh / alleen een
Oberste in elcke ghebuerte / welck sy ghehoorlamen by-willens ende niet upt be-
dwangh / ende de selve stervende komt de soon in de plaetse / en ghebyrcken die
niet dan om haer ten stryde te voeren / ende te raden hoe sy verchten sullen; sy en
straffe niet / noch en ghebede haer niet teghen haer wil: heeft by ofte vier wijven /
waer van de eerste meest gheestmeert werdt: en bidden gheen dingh aen / noch en
gheloooven niet dat daer een ander leven is naer het dese / maer dat het al scift met
het lichaem / waer doo? sy seer besetlijcken leven.

Dit volck is seer strydbaar / ende zijn deur-gaens met den anderen in oorloge:
ende 't is haer onmoghelijk dat sy vrientschap houden met den anderen. Sy ver-
chten met boghen ende pijlen / ende zijn seer gheneghen tot stryden: het is een dinghen
beemdt om sien / by oft vier dupsende man van de een ende de ander zijde /
naecht malkanderen met pijlen schietende / ende dat met groot ghekrijch; ende
gheduerende desen stryde met groote raddicheit van d' een zijde tot d' ander spin-
ghen om niet gheraecht te worden; sy zijn seer ondertsaecht ende bysen wapnigh
de doodt / ende laten haer altydt boo? staen dat de victorie boo? haer is: en nemen
gheen ghebanghen / maer staen al doodt ende eeten; ende die over-blijven / ne-
men se met haer: doen de ghebanghen een grooten hael om den hals / op dat sy niet
wegh en loope; gheben hem een Hamaca om in te slapen / ende een jonghe dochter
van de schoonste om by te legghen / die hem betwaert ende te eeten gheeft / ende
naer by maenden als sy hem slachten willen / stellen sy een groote feest aen / ende
maecken veel drancks ghereet / daer sy haer droncken in drincken / ende doo-
den hem booyts in manieren als by Leri ende andere in het langhe is bescre-
ven. In dien de vrouwe die hem betwaert heeft / van hem swangher is / soo hou-
den sy het boo? een van de grootste waecken over haer vbandt / het nieuwe ghe-
booyen kinde mede te eeten: doch het ghebeurt dat dese vrouwen soo gheaffectio-
neert worden op de ghebanghen / dat sy die los laten ende met hem wegh loopen /
ghelijc sommighe Portugesen doo? desen middel zijn ontkomen.

Dit volck is seer werdt / oneerbaer ende gheneghen tot vleeschelijcke lusten /
ende alle ghepreken: hoe wel dat de mans en de vrouwen in haer by-er-komsten
eenighe schaemte verthoonen. Sy eten al menschen-vleesch van haer vbanden,
ende wat sy oock eeten / noodighen alle de om-standers daer toe / welck is al haer
liefde die sy sjoonen. De mans hebben de onderste lippe doo? booyt / ende daer
een ghesteene in om de frapicheit: ander hebben 't aenlichte vol gaten / ende daer
steentjens in / waer doo? sy seer heftelijc zijn om aen te sien: trecken den baert
upe / ende en lijden gheen hap? aen 't gantsche lichaem / als alleen het hooft. De
vrouwen hebben groote pjaech in haer hap? / en draghen het seer langh: eenighe
schilde.

ſchilderen het ganſche lichaem; ende die eenighe byoomſcheden hebben bedeyben/ dyaghen daer ſceckere teekenen af. De vertoe is het ſap van ſcecker byuſchte / waſſende aen den boom Ianipaba; welck is van gheſtalt als oꝝagnie-appel/ ende geeft onrꝝp zijnde een twit ſap dat allenghskens ſwart woꝝdt / en vergaet niet dan naect den negenſten dagh. De byoutwen zijn haer mans getrou / ende konnen geen ober-ſpel lyden; ende eenighe byoutwen beloben kꝝpſch te leven / ende ſouden liever ſterven als de beloſten te byrecken. Dit volck leeft ſonder ſoꝝghe / anders als om te etten ende te dyneken / ende volck te dooden / ſoo dat ſp bet en gladt zijn / doch woꝝden van een kleyn onluſt verſlaghen ende ter neder ghebyacht: de byoutwen als ſp ghebaert hebben / waſſen haer en gaen daer ſenen / ende de mans gaen te bedde legghen / ende werden beſocht als oft het de kraem-byoutwo waer. En vergaren gheen goerd; hoe wel dat ſp begeerigh zijn naect eenighe goerden van Spargnien / als hemden ende pſer-werck / welck ſp groot achtien: in manghe-lingh van welckes ſp gheben ſlaven / die ſp op den roof gaen halen van haer byanden: dan de Jſuiten hebben dit af-ghebyacht / als mede de excurſien die de Poꝝtugeſen ghewoon waren op dit volck te doen / gheen ſlaven toe-latende / dan die ſp rechtverdighe oꝝzloghe verobert woꝝden. Dus verre ypt Herrera.

De Jſuiten ghetupghen in haer verſtalen in dyek verbeerdicht / dat het volck welck ontrent de kuſte plaecht te woonen / by de Poꝝtugeſen meel is om-gebyacht / ende de reſt verjaeght binnen 's landts.

Woꝝ ſullen hier by voeghen de gheleghentheyt van diverse natiën van Wil-den / ghelijck deſelve by een Engell-man die veel jaren onder de ſelve heeft ver-keert / ende meel alle de contrepn heeft doo; gheſwermt / zijn aen-gheteekent.

De Petivares en zijn ſoo barbariſ niet als de andere / haer lichamen zijn met ſijn werck ghepicheert; hebben gaten in de lippen / ende daer een ſteenjen in / als oock andere Byſilianen: hebben gheen religie / houden veel byoutwen / maer de byoutwen zijn aen een man ghebonden: de byoutwen dyaghen al de byoblie als de mans ten kꝝghe gaen / boeren veel Tobac met haer / en hebben ghenepnlijck een blad daer van boo; in de mondt. Oꝝzloghen treghen de Poꝝtugeſen ende alle andere: etten menſchen-bleſch / ende houden dat het ſelve haer robuſt en ſceck maect. Woonen ontrent Parayba.

De Maraquitoes woonen tuſſchen Pernambuc ende de Bahia, andere India-nen noemenſe Tapoyes, dat is wilde menſchen te legghen / welcke naem alle ander natiën ypt-genomen deſe en de Vaanaſſes, die deſe ſeer gelijck zijn / boo; een ſmaet achtien. De mans zijn van goede ſtatuere / ende de byoutwen byoper en fraep / ende verſchten met booghen als de mans. Ende hebben gheen ſcecker woon-plaecten / noch religie / noch byenſchap met eenighe natiën / dan waren doen in byede met de Poꝝtugeſen: hebben oock gaten in de lippen / dan en ſnijden haer lichaem niet: zijn ſnel / ende komen nimmermeer op 't blacke veldt om te verſchten / maer houden haer in 't gheberghe; etten menſchen-bleſch.

De Topimanbazes woonen van Rio de San Francisco tot Bahia de todos los Santos toe / zijn in ſpaecke ende anders de Petivares ghelijck / dan de byoutwen zijn van beter complexie / ende de mans laten haer baerden langh groeyen.

De Waymoores (beſlicke Gaymures, daer by booyen van hebben gheſproken) woonen van Bahia tot ſlees toe / groote lieden van ſtature / ende ſnel als een peerdt / byſ ofte ſes van haer derben een ſupcker-hups aen-ballen daer hondert man in is: dyaghen langh haps / hebben gheen baſte woon-plaecte / en dyaghen niet waer ſp komen / betrouwende op haer raddicheyt: etten gerne menſchen-bleſch / zijn alreids beloſten ende beſlijckt / om dat ſp op de grondt legghen.

De Tomonymenos woonen ontrent Spirito Santo; hebben baſte woon-plaecten / met groote ſteenen daer om gheſet / ſamelijck hoogh / en van binnen wallen van klep ofte ſteen: ende haer huplen hebben ronde gaten om doo; te ſchieten; be-decken 't lichaem met bederen / ſchilderen haer ſwart ende root. De Poꝝtugeſen namen.

namender wel: 6000 ghevangen/ende sloegen thiende deel daer van doot/ende de rest verdeelden sp; ende destruerden 't ganische lande bp de rieviers Parayva.

De Waytaquazes woonen aen de zuyt en nooyt: zijde van Cabo Frio; zijn grooter van stature als de Waymores; haer vrouwen bechten mede met boghen/leggen op de gronde als verckens/een vier in 't midden/houden met niemant breede/dan eten al die sp krijghen konnen. De Wayanasses houden haer in Ila Grande, zijn kort; met groote buicken/bloodt/niet ghepickeert/ende vanteren haer van geen menschen-bleesch te eten; de vrouwen zijn hesselijk met groote lippen/toodt gheschildert met Vrucu, welck in een haetwe waelt als een boone: zijn beyde mannen ende vrouwen de krupn gheschozen als Hunnicken/de reste van't hap; langh.

De Topinaques hebben haer wooninghen ontrent St Vincent, zijn van gorde stature ende complexie: de vrouwen gheschildert met diverse kouluren: eten menschen-bleesch/bidden niets aen: allern als sp een man slachten/soo vertoern sp haer met een vucste ghenamet lanipano, en met beeders op 't hooft/groote streken in de lippen/ratels in haer handen/bansen by daghen aen den anderen/zingende een dupl nat/daer by segghende dat Tabac haer sterck maecte. Onder haer is veel goudts in veel berghen ontrent de zee.

De Pories woonen hondert mijlen binnen 's landts/ zijn kort als de Waynasses, leven op pijn-nooten/ende kleyn Cocos als appelen/met schellen als walnooten/maer harder; noemen die Eyrites: stryden met niemant/eten geen menschen-bleesch soo sp ander eten hebben; slapen in netten van basten: hebben gheen hupfen/als twee oft by tacken van boomen te samen ghebonden/ende bedeckt met palm-bladeren: voer een mes ofte kam sullen sp byt oft ses sloopen balsemolpe gheben. Naer 't legghen van Antoni Kniver die langh in die landen heeft gheswaemt/soo woonen dese Pories ober de rievier Pareyva, welck leygt op de een-en-twintich graden twee derde by zuden de linie.

De Molopaques woonen by de rievier Paradyva, zijn soo groot als Duplischen/scray van complexie/ghebaert/civil/decken haer schametheyt: haer woon-plaetsen zijn betwakt met aerde ende groote bakken: daer is abundantie van goudt/welck sp niet en achten noch en ghebypcken/dan om aen haer netten te hanghen; dijs de rievier Paradyva, tachtentich mijlen booyder als Paracyva, vergaderen gheen dan het ghene den reghen van 't gheberghe af-waelt/welck is van swarte aerde sonder boomen. De vrouwen zijn schoon ende fris als Engelsche vrouwen/modest; men en siele niet lachen/ende zijn van goet vernuft; sp binden het hap; om haer middelt met bast/ende decken haer naectheyt daer mede; haer hap; is van diverse kouluren; ende die gheen langh hap; en hebben/decken haer met wilde vorperingh: eten menschen-bleesch; onderhouden des middaeghs ende 's avonts te eten: (welck seer selbsaem is in dit gheweste) hebben gheen religie soo veel desen Engels-man konde mercken; zijn seer puntich ende klaar.

De Morayas zijn kleyn en bypn volck/koyten haer hap; in 't ronde om het hooft/op andere plaetsen strecken sp het upt: zijn menschen-eters.

De Lopus ofte Biheros, als de Portugeesen die normen/houden haer in het gheberghe daer pijn-boomen waelen/de nooten zijn haer ernighe wyse; hebben gheen hupfen/dan tacken van boomen te samen ghebyct; daer yn seer rijke mijnen van goudt ende ghesleenten; gheen deel van America is voller daer van/dan is verre binnen 's landts/ende vol volcks/soo dat noch Spaegniaerts noch Portugeesen daer dueren moghen: is kleyn ende bypn volck/de vrouwen dupl ende onbeschaemt als besken.

De Wayanawafons woonen in kleyne blecken by de kant van een rievier/ zijn de simpelste van alle andere: zijn anders groot ende lanck/wel ghemaeckt. Den Aucteur met swaelt Portugeesen ondersondt van hier (yn wegh te nemen ober landt naer de zuyt-zee, quamen aen veel gheberghten daer sp goudt vonden

ende veel kostelijcke ghesleenten: reysden twee maanden dooz; dit landt/ tot dat sy quamen aeneen grooten bergh van kristal/ welck een grooten toozn gelijk was/ die sy om de slepheydt wille niet konden passerem/ sagghen dien chien dagghen eer sy daer aen quamen; passerden daer twintich dagghen booz-bp/ eer sy eenighe dooz-kornisse konden binden/ en quamen ten lesten aen een rievier die daer onder liep maecten provisie van water ende wildt/ ende trocken zoo dooz; de vaulte/ daer 't water groot ghebryns maecte/ ende ghesaecten in twee oft dyp dagghen daer dooz. De naeste Wilden die sy verconterden was een ghelacht van Tamoyes, welck is zoo kraepn volck als ernigh in Europa, met verren op het hooft; de bzouten lanch en proper/ dun in de middel/ schoon/ met kraepe handen ende aensichten/ de boyst ghepickeert/ en achten ghem gout ofte gesleenten: sy bleef hier achthien maanden/ dooden ende aten al son compagnons/ maer spaerden hem om dat sy sepe den Fransman te wesen/ met de welke sy eertijds handeligh hadden ghehabt.

De Tocomans woonen tuschen Rio de la Plata ende St Vincent, is kleyn volck en woonen inkabernen. De Caryoghs gaben booz; dyp glaskens oft spieghelsjens/ en een kam/ de toerde van vier oft vyf duplent kroonen in goudt ende ghesleenten; de bzouten zijn schoon; de mans vertoen haer selfs swart.

De Taymoes verlieten haer wooningh in de dertich duplent sterck/ sochten nieuwe woon-plaetsen; quamen in 't land van de Amazons die de Indianen noemen Maridiocnyfams, maer en doysen daer niet teghen sijden/ namen een plaetse van de Caryos in/ ende atender dyp hondert af/ de reste vluchte naer de rievier de la Plata, ende verkreghen hulpe van de Portugeesen/ die chien duplent van de Tamyoes doot-sloeghen/ ende de reste booz; slaben hier en daer verdreiden/ ende soo quam den auteur weder onder de Portugeesen. Een Portugeeser Monninck die pertinenselick al dit landt beschrijft/ selt noch meer andere volckeren; als Ararape, Apigapiranga, Viatan; ende van de Tapuyas reekent sy welken-leventichsoorten/ alle different van tale/ doch meest van eender maniere ende wyetshijpdt.

Het levende Capittel.

Van de Capitania van SANT VINCENT, ende de Steden der Spaegniaerden daer in legghende.

Her. def.

DE oozloghen die de Portugeesen gheduerigh hebben ghevoert met de ingeboorne van 't landt/ en hebben haer niet toe-gheleaten eenighe woon-plaetsen te maecten/dan op de kulle. De selve bestaen in negghen Gouvernemenen; welck de Portugeesen Capitania's noemen. Daer 't legghen van Herrera, hoe-wel sy der maer acht en noemt: dan andere tellender veertichien/ te weten; Sant Vincent; R. de Ienero; Porto Seguro, Spirito Santo, Ilheos, Bahia, Serecipe, Pernambuco, Tamaraca, Parayba, Rio grande, Ciara, Maranhaon, Para: van welke eenighe verre loopen bukten de limiten van Brasil.

L. o. Vaz.

Op sulken beginnen van de naest-ghelegghene aen Rio de la Plata; welke is de Capitania van San Vincente, ghelegghen op de hooghte van vier-en-twintich graden bp zupden de linie: in dese Capitania zijn dyp steden ofte woon-plaetsen van Portugeesen; waer van de principaelste woijt ghenamt Santos; welck naer 't legghen van Lopes Vaz heeft bp de vier hondert huplen/ ende daer zijn dyp supcker-Ingénios ontrent.

Een van onse natie die niet langh gheleden daer is ghelooft/ ghetuyghet dat de Stadt Santos is ghelegghen veertich leguen bp zupden Rio de Ienero, dyp ofte vier mijlen van de zee; dan dat daer schepen van twee hondert lasten bequaemlijcken booz; konnen komer/ ende haer volle ladinghe in-nemen/ ende dat het een Stadt is van leventich oft tachtentich huplen: Dese werde bp den Ridder

Thomas

Thomas Candisch in ghemomen/ ende wel twee maenden in-gheshouden in den jare 1591, doer hy boo? de tweede reys naer de Strate van Magallan troek. Vondt daer eenigh goudt/daer ghebracht by de Wilden van een plaetse Muringa, daer de Portugeesen nu een mine souden hebben.

De tweede is San Vincent, welck een frap steden is; naer het legghen van den boo? schepen Nederlandt/soo leght het by oft vier mijlen meer naer 't zuyden/ ende is onbeghaem boo? groote schepen/ ende niet soo groot ofte wel betwoont als Santos.

Acht oft neghen mijlen boo?der naer het zuyden legghen twee blecken/ Tancs ^{Popilli.} ende Cavane, beyde overbloedigh van lys cocht/ ende is het uperste dat by de ^{aier.} Portugeesen is betwoont: ende de derde is ghenaemt Hiraauhacin, vijf leguen boo?der naer 't zuyden. Twaelf mijlen boo?der in 't landt is een do?pghe-naemt San Paulo, by de Ichupen ghebout/ ende ghepopuleert meest van de in-gheloo?ne ofte Meltizos. De boo?noemde Nederlandt ghetupghet/ dat de blecke Sant Paulo is van levencich ofte tachtentich huplen/ ende dat men daer henen reysl doo? een quaden ende moepelijcken wegh/ vol berghen ende boschagien: by mijlen van daer legghen rijcke goudt-mijnen/ in een gheberghte streckende oock ende west onrent dertich mijlen. Anthoni Knivet Engellman/ langh in dit ghetwest verkeert hebbende ghetupghet dat S. Paulo is twaelf leguen van S. Vincent, ende dat daer een goede silber-mine is/ ende boo?der in 't landt goudt-mijnen/ onrent een plaets ghenaemt Etapufick.

Cor bescherminghe van dese haven van Sant Vincent, is een casteel ghebout ^{d.4.1.8.} naer 't noo?den/ op een Eplandt legghende aen 't basse landt/ ghenaemt Britio- ^{c.12.} ga. Dit casteel leght open landt-baye daer goede reede is. Naer dat de Engellsche in dese haven in den jare 1582, een Spaensh schip hadden in den grondt gheschoten/ ende twee andere verjaeght/ soo is daer noch een ander fort gemaect on 't in-komen te beletten/ als Lopes Vaz ghetupghet. Des niet teghenstaende ^{Lopes Vaz.} soo is Candisch in syn leste voyagie in den jare 1591, niet alleen hier in-gekomen/ ^{Engel-sche vo.} maer heeft oock Santos in-ghenomen/ ende Sant Vincent verbrandt. Doo? de monde van de rievier ende haven van Sant Vincent, leght het Eplandt San Sebastian, 't welck tamelijck groot is/ ende naer 't zuyden een ander Eplandt/welck seer hoogh is/ ghenaemt Ilsa de Alcatrazas, daer men af moet blijen/ doo? dien het dangerreus ondiepten heeft, ende om te loopen in Sant Vincent, moet men dit Eplandt te west-waert laten legghen.

Tusschen 't Eplandt van S. Sebastian en het basse landt/ is een seer goede reede/ beschut boo? alle winden/ want men besloten in 't landt leght; daer zijn veel schone landt-bapen/ alwaer veel visch is/ maer wepnigh ander verberchinghe/ want 't Eplandt is vol wildt gheboomte/ dat men niet magh in-waert gaen; water is daer genoegh te bekomen/ende aen de zee-kant waer wat petereelie. Men kan daer weder upt-zeylen by oosten/ ende oock by westen; alwaer 't streckt zuydt-zuydt-west upt/ ende het Eplandt van Alcatrazas leght; aen de oost-zijde leght oock een Eplandeken/ ende daer is een Eplandt ghelegghen op de hooghte van vier-entwintich graden. De voyagie van Candisch leght dat dit Eplandt is ghelegghen twintich Engellsche mijlen van Sant Vincent.

Een Engellsch man ghetrouwt in Santos met namen John Withal schryft in den jare 1578 aen syn vrienden te London aldus: ^{Engel-sche vo.}

Ick heb dese daghen sprekende met de Capiteyn, van hem verstaen, dat daer seker mijnen van silver ende goudt ondeckt zijn, ende dat sy daghelijs wercklieden verwachten om de selve mijnen te openen. Maer de Engellsche die daer waren met haer schip in den jare 1580, verklaerden dat de Portugeesen van den Koningh verboden was de mijnen te bewercken.

Twelck van de lande die vrienden zijn van de Portugeesen/noemen sich Tup-pinkini, haer wooninghe is in 't gheberghte; ende naer dat Stadius verhaelt/soo

Afreen haer palen wel tachtentich mijlen binnen 'slandes / ende veertich langhs de kuste; dese hebben haer vanden aen alle kanten; naer 't zuden de natie van de Carioes, ende naer 't noorden de Tupin Imbas, welke leste veel schade hebben ghedaen aen de Portugeesen: dese voo:sz. Tuppiniukin hebben oock continuele oorloge met het volck/welck streckt naer Peru toe.

De Jesuiten ghetuygen in haer verhalen dat ontrent Sant Vincent woont een natie van Indianen die sy noemen Miramumins, een wildt ende barbarisch volck/ dat gheen vaste woon-plaetsen en houdt/ maer van d'ern plaetse op d'ander vertreckt; de welke de Portugeesen eerst wel schade hebben ghedaen: dan nu dooz de Jesuiten bekeert zijnde/ is wat beter met haer te handelen/ ende laten haer by wijlen by de Portugeesen ghebuycken: des niet te ghen-saende soo is dese plaetse seer verballen/ naer 't segghen van de Jesuiten/ ende dat meest om dat de Portugeesen soo ontroutwelijck ende toereelijck met de in-geboozene handelen: want hoewel de Jesuiten (naer haer seggen) loohier als elders seer soecken te verhinderen/ dat men de in-geboozene tot gheen slaven en make / soo zijn de Portugeesen qualijck daer van te onthouden/ oock soo verre/ dat sy de kleedinghe van de Jesuiten misbuycken om dit arm ende slecht volck onder 't deksel van dien te bedriegen/ waer dooz de Jesuiten dagelijcks minder ende minder credijts by de Wilden bekomen.

Sant Vincent leght naer 't segghen van Iarricus veertich leguen van Rio de Lençoi: de Jesuiten die hier woonen/ doen diverse tochten te lande: waert in/ ende voornamentlijck naer de Carioes die by de tachtentich leguen van daer naer 't zuden woonen/ langhs de kuste tot by de mondt van Rio de la Plara toe: ende is een fraep ende bequaem volck/ meer als eenigh ander dat in dit geweste woont/ twit/ ende kleeden haer met bellen van beesten: woonen om de Laguna die sy noemen de Patos, waer dooz dit volck oock sels wel somtijts Patos worden genaemt: de Portugeesen hebben eenigen handel met dit volck dooz fabeur van de Jesuiten/ dan dooz haer loofse handelighen als bozen/ en willen de Wilden haer niet wel in haer landt laten komen.

Het achtste Capittel.

VAN RIO DE IANERO, ende de ghelegenheden daer ontrent.

DE naest-gehelegene Capitania aen Sant Vincent is Rio de Ianero, soo by de Spaegniaerden ghy-naemt/ om dat in die maendt ontdeckt was by Iuan Dias de Solis, in den jaer 1515, de welke de selve stelt naer syn reekeninghe op de hooghte van twee-en-twintich graden ende een derde. Daer de Franckse welke dese plaetse eerst hebben bewoont/ noemden die Ganabara. De Francoplen voeten naer dese plaetse in den jaer 1555 onder het gouvernement van Villegagnon, met twee wel-ghemonteerde schepen / en quamen daer in de maent van November; Villegagnon maecte op 't in-komen/ welck ontrent een half mijle byet is/ en van beyde zijden besloten met twee hooghe berghen/ een fortesse van hout/ op een rodfse welke hondert voeten lanek is/ ende sellich breedt / daer hy een deel van syn gheschut plante/ om de in-komste te versekeren. Derievier is van binnen seer breedt/ ende daer in veel fraepe Eplandekens/ met boomen beset die altdits groen zijn: op welcker een / wesende een canon-scheut van 't soetjen voo:sz / hy syn volck ende de reste van syn gheschut lande / dooz vreesse van de Wilden/ niet derwende aen 't vaste landt syn woon plaetse legghen. Dit Eplandeken was ses hondert passen langh en hondert passen breedt / legghende verscheyden van 't vaste lande aen d' een ende d' ander zijde / een geutlinghs-scheut: daer en was gheen versch water/ soo dat sy haer moesten behelpen met een cistene die sy maecten. De twee-de blote welck over-boerde die van de religie / op 't begeeren van Villagagnon, onder het beleyt van le Sieur du Pont, schepde van Oranckrijck in de maendt van November in het jaer 1556, in welcker gheselschap was Iean Leri, die dese

Thever.
Lefcarb.
1.2.c.1.

tweede

tweede bopagie heeft beschreven / ghelyck Thever de eerde. Dese vlote is naer
 veel suckelingh in Rio de Ienero ghekomen in Martio 1557, ende het volck
 ghelant aen 't soot Villagagnon op 't booz-scheyden Eplandeken / welck hy ghe-
 naemt hadde ter eerren van den Ammirael van Brancrkijck / Fort de Colligni.
 De Francoplen stellen dese rievier op de hooghte van dyp-en-twintich graden by
 zuden de linie / ende woxt by haer-lieden beschreven in manieren als volght.
 De in-twijck van de zee is vier-en-twintich dupsent passen breedte / en in som-
 mighe plaetsen breedter / tot dat hy op veerthien oft seftien dupsent passen komt.
 Ende hoe-wel de berghen die daer om leggen niet seer hoogh en zijn / als wel die
 om 't lack van Geneve legghen / magh nochtans niet qualick by 't selve lack
 woorden vergheleken. De mondt van dese in-twijck is seer soegelyck / want men de
 zee verlatende / booz-by dyp klepne onbewoonde Eplandekens baren moet /
 daer de schepen in dangier zijn / om daer op aen stucken te slooten; daer naer
 moet men baren booz; een strate / gheen dyp hondert passen breedt / twelck sincks
 af daelt van een spitsighen bergh als een pyramide / die niet allert seer groot is /
 maar oock van verre schijnt by konst ghemaect te wesen. De Francke noemden
 hem om syn rondsheyt ende gelyckens van een groote tooyn le Pot de Beure, dat
 is / boter-pot: Een weynich booz;der inwaerts is een rodise / effen / ende ontrent
 hondert-en-twintich passen groot: dese noemden le Racier, welck Villagagnon
 eerst meynde te fortificeren / dan wierdt van de golven daer af ghezeyden. Twee
 dupsent treden booz;der leghet het Eplandt dat de Francoplen bewoonden / ende
 was booz; haer komste woest: heeft in de lenghte dupsent treden / en is by het selve
 deel soo breedt niet als het langh is / rondtom beset met klippen ghelycks het wa-
 ter legghende / soo dat de schepen by een gotelingh-scheyt daer af moeten drij-
 ven / uptegenomen aen een plaetse daer de haven is / soo dat hier upt is te verstaen
 dat dese plaetse licht te beschermen istegen de vbandt van beyde de zijden berseft
 sich een heubeltjen / daer Villagagnon syn hutte op gheset hadde / ende op de rodise
 die midden in 't Eplandt / by de selich boeten hoogh leghet / het raedt hups; de re-
 sterende hupsen lagen op 't blacke velt / wesen de al klepne hantekens / upt-ge-
 noemen 't raedt-hups booz; noemt / ende ernighe fortificatien. Thien dupsent treden booz;-
 der leghet een seer buchtbaer Eplandt / welck by de twaelf dupsent treden in het
 ronde is / ende verhalven by de Francoplen Ise grande wierdt ghenaemt. Dit
 was bewoont by de Wilden die Tououpinambaulty woorden ghenaemt / die in-
 verbondt stonden met de Francoplen. Noch soo zijn daer diverse andere onbe-
 woonde Eplandekens / daer seer excellente oesters woorden ghebonden / bast zijnde
 aen groote steenen / soo dat men se qualick daer van kan rucken / die ghekoort
 zijnde seer smakelijck zijn / ende enige klepne perckjens in hebben. Dese rievier is
 vol van beelderhande visch / die de booz-scheyden Leri beschrijft. In 't uiterste van
 dese in-twijck zijn twee rievieren / welck aen beyde zijden van de Wilden bewoont
 zijn. Vercich oft seftich dupsent passen booz;der langhs de kust naer Rio de la Plata
 toe / is een ander groote in-twijck die de Francoplen Vafarum noemen / daer de
 Francke te met aen-liepen. Dit is de stadt ghelwerd van Rio de Ienero, ten tij-
 den dat de Francoplen daer woonden / dan booz; de rebolte van Villagagnon, ende
 andere incidenten / soo hebben het de Francke schandelijck verloopen / ende is by
 de Portugeesen verobert onder 't beleyde van Manuel de Sa, Gouverneur van de
 heele kust van Brasil. Is nu de tweede Capitanía van de Portugeesen / van Rio
 de la Plata af-rekenende, ofte de achtste beginnende van boven; De stadt is ghe-
 heeten São Sebastian, ende heeft naer het legghen van Herrera twee hondert bu-
 gers / ende een collegie van Jesuypen: Lopes Vaz seght dat daer ontrent dyp hon-
 dert hupsen zijn / ende dat daer zijn twee supcker-ingenios; doch den handel staet
 meest op Brasilie-hout ende cottoen; daer is abundantie van virtualie. De stadt
 is ghebouwt aen de zuidt-zijde van de enghete (daer top in de beschrijvinghe
 van de Francoplen hier booz;en van hebben ghel'oken) ende treghen over aen de

Leri.c.7.

d.4.1.8.
c.11.Olivier
van
Noordt.

noodt: zijde legt het kasteel / ende binnen is het een rupme zee / daer eenighe rivieren in- loopen; ghelyck te sien is bp de figuren daer van upt ghegheben. De hooghte van dese plaetse woort bp Olivier van Noott gheselt op dyp- en- twintich graden en vijftien minuten. De in- ghebooyne van dit landt ontrent Rio de Ienero twee den ghenaeint Tououpinambauty, ende haer manieren ende doen woort in 't langh beschreuen bp Iean Leri, die daer onder eenighen tijdt gheronverleert heeft; en komt meest ober een met het ghene top hier booyen in 't generael hebben aengheroert van de manieren ende ghesalte van dese natien.

De Jesuiten ghetupghen in haer verhalen / dat daer in haer collegie welck sp hier hebben wel vijftich personen zijn / ende dat hier wel twee oft dyp stercken zijn ghemaect doo; haer liebt toe- doen / met hulpe van de in- ghebooyne van de lande / sonder dat de selve den Koningh van Spaegnen yet hebben ghekost.

De Stadt licht wijt ende breedt / verspreyt aen dyp gedeelten / soo dat de huylen in dypen zijn verderle: d' een is boven / daer de booynameste parochie-kercke staet / en 't klooster van de Jesuiten; d' ander licht beneden in de vallepe genaemt el Barrio de St Antonio; ende de derde langhs de zee- strandt / beginnende ontrent het binnen kasteel / ende streckende tot aen 't klooster van St Bento. Hier komen van Rio de la Plata eenighe karveelen in May ende Aptil met de Generays, dat zijn supdt ende supdt- welck winden / ende brengen veel tartwe / meel / kaelen gheslouten- blesich / scharps- wolle ende veel stucken van achten / ende komen daer mede goederen ende slaeben koopen.

Iarrius ghetupghet dat Rio de Ienero tachtentich leguen naer 't supden leght van de Bahia de todos los Santos, en dat de Jesuiten daer een collegie hebben daer sp Theologie lesen / ende de jeught de Latynsche tale leeren. Dese plaetse wierde bp de Francoplen in den jare 1581, soo Iarrius verhaelt / met een bloete aen- getalt; doch te vergeefs / hoe- wel daer naer syn legghen twenigh volcks in Stadt was.

Dirck Ruyter ghetupghet / dat de Stadt leght twee mijlen de riviere op / in een bocht / welck sp meest besaet / ende leght maen- wijs / met een stercke lande- strandt / sonder berghen ofte heuvelen / dan op beyde de eynden leght 't gheberghete heel syp l op- gaende / doch de heele Stadt leght sterht langhs 't waer / soo langh dat men die qualijc in een half uppe kan ten eynde gaen / dan de breedte is maer sijn oft twaelf huylen. In den jare sesshien hondert en achshien en waren de straten noch niet gecalliet / en hadt oock gheen wallen noch poozten: al haer stercke besaet in vier kasteelen / waer van het principaelste is ghelegen op de oost- zijde in de mondt van de riviere op den oeter van eenen hooghen rodt- steen / daer noch loof noch gras op en waelt: het tweede kasteel leght wat meer innewaert op een Eplandt dat aen de west- kandt van de riviere leght / soo dicht aen 't landt dat men daer met gheen schips- boot doo; en kan varen: dit Eplandt is aen het supdt- oost- eynde heel hoogh / met een bergh die de ghedaente heeft van een supcker- boom; aen de noord- west- zijde is het leggher daer het tweede kasteel staet: het derde leght op 't supdt- oost- eynde van de Stadt op een klippe aen den hoek in 't waer: het vierde leght aen de noord- west- zijde op een bergh. De principaelste macht die de Portugeelen daer hebben zijn de Brasilianen selvs / die de Portugeelen soo ghehoofsaem zijn / dal sp booy haer doo; en bper souden loopen.

In dese Capitanía komt Cabo Frío, ontrent de welcke siet groote crocodilen worden ghevonden / ende in het landt een soorte van wilde ghevogelte welck sp normen Muras ofte Mudaz, soo groot als kalkoenen- hanen ende groote menichste van wilde swijnen. 't Gheberghete is daer vol plat- huylen / dat men ghenogh te doen heeft hem daer van te reynighen. In dese Capitanía licht mede een steden onlanghs gheboort / welck sp normen- Angra dos Reyes, twaelf leguen bp twee van Rio de Ienero, teghen ober Isla Grande, ende anderhalf legue van een kleyn- det- Eplandt Ypoia ghenaemt / naer het noord- oosten / als Figuere do ghetupghet.

Het

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitanía die by de Portugeesen wordet ghenaeamt
SPIRITO SANTO, ende haet gheleghentheden.

DE naest-ghelegghene Capitanía is die van Spirito Santo, welck is de lebentste ^{Her. d. 4.}
van boven aen-reckende. Is ghelegghen op de hooghte van twintich gra- ^{18. c. 11.}
den by zuden de linie/ bysich leguen van Porto Seguro, ende selsich leguen van
Rio de Ienero; daer en is maer een Ingenio van supcker/ (segghet Herreeta) dan
daer balt veel cottouens ende Brasilië-houdt; daer woonen ontrent de twee hon-
dert hups-ghesinnen; ende daer is een hups van Jesupten; ende aen het in-ko-
men van de rievier aen de rechter-handt leght een kasteelsjen/ doch van kleyn
ghetwelt.

Lopes Vaz verhaelt dat dese Capitanía bestaet upt twee steden/ ende dat sy te ^{Popel-}
samen ontrent by hondert hupsen hebben. Dese Capitanía is de vruchtbaerste/ ^{lin.}
ende best booz-sien van victualie van gantsch Brasil, booz de abundantie van visch/
ende de diberskeipt van jacht die daer balt weghen de goede ghelegentheyt van de
rieviere ende bosschagie daer ontrent. De in-gheboozme van 't landt hier ontrent
woyden ghenaeamt Margayas, ende zijn nu bont-ghenooten van de Portu-
geesen; de ghesalte ende manieren van dit volck wordt by Jean Leri beschreuen
in syn vyfde Capittel/ dan alsoo 't selve accordeert met de beschrijvinghe in 't ghe-
meyn hier vooren gheselt/ soo en sullen wy hier niet op-staen.

Tusschen dese Capitanía ende de booz-gaende van Rio de Ienero, legghet een
rieviere die sy noemen Parayba op de hooghte van een-en-twintich graden (de
kourten stellen die op een-en-twintich graden ende veertich minuten) welck is
een schoone ende groote rieviere/ ende seer visch rijk.

't Volck welck ontrent die rieviere woont wordet insghelycks Paraibes ghe-
naemt; woonen in hutten als back-ovenen.

Beschrijvinghe van de kuste van Brasil achter de bopagie van Candisch ghe-
voeght/ segghet dat het nooyd-oost punt van Spirito Santo heeft een rye van rodt-
sen; van den punt ontrent twee mylen te landt-waerts in/ liet men eenen hooghen
ronden bergh/ de welcke alleen op hem selven staet/ ende wordet ghenaeamt den
bergh van Heester Alve, ende men kan van hier een groote wegh in zee sien. Dat
Spirito Santo een groote bape is/ ende veel klepne eplandekens in het midden
heeft/ ofte in de mondt daer van/ ende dat de rieviere legghet nooyd-oost ende
zuydt-west.

Jaricus segghet/ dat Sanel Spileus is ghelegghen lebentich leguen van Rio de Ie- ^{Liasch.}
nero. Ende de Jesupten ghetuyghen in haer verhalen dat dese plaetse seer toe-
nemt in handel ende volck/ booz dien de Gouverneur de Wilden beter handelt/
als wel op andere plaetsen/ ende der Jesupten hulpe ghebruyckt om de Wilden
aen te locken. Men treckt van hier naer een doyp van Indianen welck sy noe-
men dos Reyes Magos, daer de Jesupten naer haer segghen veel Wilden ghe-
doopt/ ende tot het Christen-gheloove hebben ghebruycht; dan om dertwaerts te
varen/ reys men dooz het landt van seckere Wilden/ die sy noemen Tapuyas,
ende haer ghebuere de Apiaperangas, die noch hiel wildt zijn/ ende vanden van
de Portugeesen/ soo dattet ghebaertlick is booz haer landt te trecken.

Sir Jean Hawkins die hier was in den jaere 1593, segghet dat de haven van
Spirito Santo, wel is te kennen by eenen grooten hooghen bergh/ ligghende op de
haven die hem verthoonde als een klokke/ ende wat naerder aen landt komende
sietmen een twintichthoorn/ ghelegghen op een hooghen bergh die by de zee; on-
trent een quartier binnen de haven licht een doyp/ ende by mylen hooghet de
stadt met twee forten aen weder-syden van de haven in 't doyp ende in den twintich
thoorn ligghen ordinaris hondert soldaten. De barre van de haven en heeft met

't hooghe water niet boven 17 oft 18 voede waters; streckt haer in 'naer het zupde-
twelfen / men moet de twelfte-wal naest houden / want aen de oost-zijde licht een
stermigh rif / daer de zee op-bijrecket ende somtijds en barns oock niet; dan klepne
bercken kommen tusschen het punt ende 't rif deur-loopen.

Het thiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania PORTO SEGURO, ende de woon-
plaatsen der Portugeesen daer aen gheleghen,

DE seste Capitania is ghenannt Porto Seguro, hebbende die naem behou-
den van de eerste ontdeckinghe by Peralvarez Cabral, die daer eerst
aen-quam / ende bequame ende seckere haben vondt: ende noemde het ganc-
sche landt Terra de Santa Cruz, als vooren verhaelt. Is ghelegghen dertich
leguen van los Illeos naer het zupden / ende vijftich leguen van Spirito Santo,
naer het noorden / op de hooghe van seshien graden ende een half by zup-
den de linie / heeft dyp woon-plaetsen van Portugeesen; waer van de ene is
ghenannt Santo Amaro; de andere Santa Cruz, ende de derde Puerto Segu-
ro; heeft eenighe twee hondert ende twintich familien / ende vijf Ingenios van
sucker (naer het legghen van Herrera) ende een huys van Jesuypen. De
stadt Porto Seguro leght op den top van een bergh / welck is een witte rodse;
ende aert de noozdt-zijde van dese rodse is seer hoogh landt; maer aen de
zupdt-zijde is het een groote ende effen kust langhs de zee. Als men komt te
voelen oost ende west met de vooz-scheyben rodse / soo moet men noozdt-waerts
upt sien / en men sprent secker klippen legghende twee mijlen af in zee / daer
de zee op-bijrecket; ende zupdt waert daer van is goet ankeren recht ober de
stadt / ende daer is goet legghen in dertien baden waters / in het ghesicht van
de stadt.

De Beschrijvinghe van de kust van Brasil hier vooren verhaelt; leght dat de
haben Seguro heeft groote roode kliffen / die aen de voet van het doyp staen / ende
dat die vooz-ghenomen heeft daer in te loopen / hem moet begheven oost ende west
van de kliffen / ende dan recht met de selve sluerten tot dat men komt binnen 't punt
van de rodssen / ende dan moet hy slurren zupdt-waerts door dien de noozdt-
zijde van de riebierre ondiep is.

Van de riebierre ofte haben van Porto Seguro tot Santa Cruz zijn dyp Spaen-
sche mijlen / ende het is een bequame plaets om klepne schepen te berghen; dan
men moet hem wachten vooz 't perijckel dat men siet.

Lopes Vaz leght dat dese Capitania van Puerto Seguro bestaet upt vier klepne
stedekens / welcke in alles niet ober de dyp hondert huplen en hebben; ende dat
de in-woonders haer ghenennen met virtualie te voeren langhs de kust / ende
dat de plaets is toe-behoopende den Hertogh van Avero, ende dat dichte by dese
haben beginnen de ondiepten die Abrolhos woorden ghenannt / welcke vijf-en-
twintich mijlen in zee strecken.

Iatricus schijft / dat Puerto Seguro is ghelegghen vijftich leguen van de Bahla
de todos los Santos naer 't zupden / ende twintich leguen van los Illeos. Ende
dat de Wilden welck hy noemen Aymures ende Gaymures, soo grooten schade
hebben ghedaen aen dese plaets / dat het stedeken van S. Amaro gantsch verlaten
is / ende dese gantsche Capitania soo verballen / datter in Puerto Seguro qualijck
twintich in-woonders zijn ober-gebleven die haer teghen den aen-loop van dese
Wilden qualijck kunnen beschermen.

Het elffte Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitanía van LOS ISLEOS, ende de ghelegenheden van dien.

DE vijfde Capitanía woort ghenaemt los Isleos, is ghelegghen 30 leguen van ^{Her. d. 4.} Porto Seguro naer't noorden/ende insgelijck 30 leguen van de Bahía de todos ^{L. 8. c. 12.} los Santos naer't supden op de hooghte van 40 graden ende twee derde by supden de linie/naer't seggen van Herrera, die hier in variert van Iarricus, als, top in het boort gaende Cap hebben aen gheroert. Heeft 200 hups- geslunen met een rievierre loopende neffens de stadt; daer zijn 8 supcker- Ingenios, ende de Jesuïten hebben daer een hups. Lopes Vaz seght dat die maer een kleyn steden en is/ende niet ^{Lopes Vaz.} ober 50 hupsen en heeft/ende maer d'yp supcker- Ingenios, ende dat de in-woonders haer meest geneeren met landt-boutwen / ende victualie te voeren in klepne barken naer Fernambuc, ende dat de plaetse toe-beghoort Lucas Giraldo.

Seben leguen van dese plaetse te landtwaert in is een lack van soet water/^{d. 4. l. 8.} sende d'yp leguen langh ende by eede insghelijcks/en is meer dan vijftighen bademen diep; daer komt een rievierre upt- blieten/ doch doot; soo engen mondt dat daer quaelijck een barkte doot; magh/ende dat men daer doot; zijnde quaelijck kan onderscheyden waer sp doot; ghekomen is; ende als het waerpt soo verheft hem 't water soo ghetweldigh als in de zee; heeft veel visch/ insonderheyt van die men Manati noemt/die soo groot zijn/ dat sommighe vertich Arroben weghen /ende zijn seer smakelijck: daer zijn oock crocobilien in /ende haepen /ende andere visch. In dese Capitanía woort oock ghevonden een boom/daer seer excellenten balsam van gecroocken woort; van seer soeten reuck/ ende groote kracht; sijnde eenighe sneden in den boom/ soo distilleert dit liqueur allenskens daer upt. In dese Capitanía is een generatie van Indianen die seer wit zijn/ ende soo groot / dat sp Keulen schijnen te wesen/ende hebben daer een tale die men niet en verstaet/ zijn doot; weynigh jaren daer ghekomen/ van haer byanden vervolghet zijnde; en hebben gheen hupsen / maer leven op 't blacke beldt als beesten; hebben groote boghen ende pijlen/ende hebben groote schade ghedaen onder de in- gheboort; van 't landt/ende oock eenighe Portugeesen doot- gheslaghen; teten menschen- vlesch ende zijn seer woert: ende verchten niet in trouwen / noch en gheben haer niet bloot / dan als sp pemandt alleen sien /ende onverschens /ende daerom en kan men die niet betrappen dan met groote moeyte ende perijckel.

De supcker- Ingenios legghen aen de voert van een hoogh landt by naelt in het ^{Lin. sch.} midden van de bape / legghende weest- yndt- weest van u als ghy oim 't noorden komt aen de bape daer dese plaetse in leght.

Iarricus ghetupghet mede dat Isleos is ghelegghen 30 leguen van de Bahía naer't supden/ende dat niet verre van daer te landt- waert de Aymures boorten verhaelt woonen/welck wel de woertste natie is die in gantsch Brasil woort gebonden/soo dat men seght dat sp oock haer eygen kinderen souden etten/ende is 't selve volck daer Herrera hier bozen van spreect/hoe- wel sp die niet en noemt: de Jesuïten seggen in haer verhalen/ dat dit volck eertijes plagh te woonen langhs de zee- kuste van Rio de Sant Francisco af tot Cabo Frio toe: dan dat sp van daer zijn verjaeght by de Tupinambas ende Tupinachins, ende gedwongen haer dieper in 't landt te begeben/van waer sp nu overlast doen aen de Wilde die 't met de Portugeesen hont/ende aen de Portugeesen selfs/so dat sp veel van haer Ingenios hebben moerten verlaten/doot; dien dese Wilden op syn onverschensde de slaven van daer quamen wech halen: ende naer dat Iarricus verhaelt/ soo lede dese Capitanía selve groote last om gantsch verlaten te worden / ten ware daer ghebacht waren de reliquien van S. Ioris, doot; welckes teghenwoort; dieheyt de Portugeesen nu beter kants hebben tegen de Wilden/ die de mach van den d'arck stercker niet en konnen weder- staen.

Het

Het twaelfde Capittel.

Befchrijvinghe van de BAHIA DE TODOS LOS SANTOS,
welck is de voornaemste wel van dit gantsche
quartier.

d. 4. l. 8.
c. 22.

DE vierde Capitania (soo daer neghen zijn / als Herreta seght) ofte derde / ghe-
lijck Herrera die eldt in syn Decade vier / maeckende een spiongh tusschen
dese / ende los lileos; (top sullen pooghen dit erreur hier naer te reghen:) wordt ge-
naemt Bahia de todos los Santos; is ghelegghen van los lileos dertich leguen naer
t noorden / ende hondert leguen van Pernambuco naer t zuiden / op de hooghe
van dertien graden; ende hier hout hem ghemeynlijck de Gouverneur van de
gantsche kuste van Brasil; doo; dien als Lopes Vaz ende andere betuyghen / dese
plaetse de koningh toe- behoort; dese plaetse is oock onder alle de plaetsen van Bra-
sil aldermeest betwoont; heeft d'p woon-plaetsen ofte steden; de een aen t in-ko-
men van de bape ofte by het kanael / die sy noemen Villa Veia, ende was de eerste
ghebout in dese Capitania; de andere San Salvador ghebout by Thome de Sousa;
de derde / vier leguen te landt-waert in / ghenaeemt Paripe; in welcke d'p wel duy-
sent oft elf hondert huys- ghesinnen sullen welen. De Stadt S. Salvador licht op een
hooghe van d'p oft vier-en- selich bademen / is wel bebout ende beltraet / doch niet
wel bewaelt ghewest doen de onse daer quamen / ende de Stadt in- namen. De Stadt
is versien met d'p kastelen ende d'p forsen / onder langhs het strandt. Het eerste
kasteel genaemt S. Antonio op een bergh aen het in- komen van de bape; het twee-
de onlanghs ghebout onder de Stadt in t water; het derde S. Philippe een groot
stuk van de Stadt / aen d' ander zijde mede aen t water / heeft een heel nauwe toe-
gangh / ende is heel wel met wallen booz- sien / van binnen met aerde ghebult /
heeft oock binnen een schoone water put. Heeft achthien suiker- Ingenios;
hoe- wel het volck hem meest gheneert met cottoen: in de Stadt zijn vijf kercken /
ende een collegie van Jesuiten. Lopes Vaz seght dat daer wel dertich su-
ker- Ingenios zijn / ende veel cottouens / doch gantsch ghem Brasilie- houdt. Daer
is in dese Capitania een in- wijck ofte bape / welck men dertien oft vijftien
leguen in- waerts kan varen / ende heeft veel seer lustighe Eplandekens / die on-
tallijck veel cottouens upt- gheven; is in veel deelen berdeylt / ende heeft veel
armen ende in- wijcken / daer de in- woonders haer van dienen / om met barcken
hier ende daer te varen. Lopes Vaz seght dat hier in dese in- wijck op sommighe
jaeren veel Ambregtis wordt ghebonden ende vergadert. Het Journael van
de reyse van Laurens Bicker op Rio de la Plata beschrijft de ghelegghenheyt van
de Bahia aldus.

De Bahia van Todos los Santos is ghelegghen op dertien graden by zuiden de
linie / ende is ontrent dertichhalf mijle wijdt / ende in t midden van de bape is
het van twaelf tot achthien baden toe diep / de welcke nooydt- nooydt- oock inne-
waerts ende zuidt- zuidt west upt- waerts streckt / ende een west- zuidt- weste
maen maectt booz de Stadt volle zee / welcke Stadt aen de nooydt- zijde van de
bape op het hooghe ghelegghen is / ontrent een mijle van den hoek / daer het ka-
steel Sant Antonio ghenaeemt / is ghebout tot / van den selven hoek loopt een
bank van ses baden een mijle zuidt- oock in zee / als het hardt waert / soo rad-
belt t water op de selve bankte wat / dan men moet daerom niet schynen / want
het is daer diep ghenoech. Die de bape op wil soecken van Martio tot Otober,
die loope op dertien graden / ende soecke het landt alsoo aen / soo sal sy rechte
op het gat verballen / het landt streckt sich by zuiden de Bahia, zuidt ende
nooydt / ende is een buyle kuste: dan soo permant de Bahia aen- soecken wil
van Otober tot Maert toe / die soecke het landt aen op twaelf graden ende
eenhalf om des strooms wille / want van de maendt Otober tot Martio gart de
stroom

stroom om de zupdt / ende soe men binnen die tijdt by zupden verbiel / soo soude men qualijck de Bahia kunnen krijghen; het landt streckt hem by nooyden de Bahia zupdt-west ende nooydt-oost. Het is een schoone kulle om de Bahia aen te loerken / ende oock seer kennelijck; van verre verthoont het hem als ofte daer een deel webben op den blepck laghen / soo wit ist; ende ses maenden loope de stroom om de zupdt / ende ses maenden om de nooydt / als de son mede doot.

De Jesupten ghetuyghen in haer verhalen dat sy in het collegie / welck sy hebben in dese stadt ende ernighe andere huplen daer ontrent / wel tachtentich persoonen sterck zijn / ende dat aen haer meest hanght de conservatie van dese plaetse / ghelijck daer van Iarricus een exempel verhaelt in den jare vijftien hondert acht-en-tachtich / dat de Engellsche daer quamen / ende trachten te landen / ende doo; de groote blit ende aen-lepdinge van de Jesupten verhindert wierden / soo dat de Engellsche onberrichter saecken moellen vertrecken. De selve verhalen mede dat thien oft twaelf leguen van de Bahia naer 't zupden een plaetse leght ghenaeht Cachoeira, een rijcke Portugers toe-behoor; ende / wesen de frontiere met de Aymures, ende dat doo; sy toe-doern ende hulpe van de Jesupten deel van de Wilde tot stlke ende het Christen Gheloofe waren ghebyacht / soo dat den Gouverneur gheraden vondt een deel van dit volck te byenghen op het Eplandt Tapira; om naerder by der handt te wesen ende minder quade te kunnen doen; dan dat het selve niet wel heeft willen ghelucken doo; de onghesontheyt van de plaetse / waer doo; 't meeste volck sloof ende vergingh. Dit Eplandt welck andere noemen Taperico; is een tamelijck groot Eplandt / ende heeft een byzichbare grondt / daer waelt veel tabac / ende daer is veel beestiaels / ende een supcker-molen / doch wooydt van elders van supcker-riedt vooz-sien; daer wooydt veel traens ghemaecht van de walvischen die daer aen-komen / soo dat sy de gansche kulle van Brasil daer mede vooz-sien; leght by-naer twelf van Cuidad de Salvador.

De stadt San Salvador was by de bloote van de Gheorttroepde West-Indische Compagnie / daer Admirael ober was Iacob Willekens, ende Vice-Admirael Pieter Pieterfsz. Heyn; ende Colonel ober 't krijghs-volck den Heere van Dorth, in de maendt May des jaers 1624, seer mannelijck verobert ende beset; doch alsoo kortz naer de veroveringhe den Spanhaften Heere van Dorth, by de Wilde werde verrast ende dertijcken vermooydt; ende daer naer des Koninghs van Spagnien maghtige bloote / onder 't beleydt van Don Frederico de Toledo daer quam ende de stadt belegerde / soo is de selve stadt by het Guarnisoen seer schandelijck weder in 't lef van April 1625, by appointment overghegheven; sonder ernighe noodt; als byeder in de historien sal werden verhaelt.

Het dertziende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania van PERNANBUCO, ende de ghelegentheden daer ontrent.

DE derde Capitania / ofte tweede / als Herrera leght / doch teghen syn eyghen reekeninghe / is die van Pernambuco, als de Portugersen ende Wilden die noemen / ofte Fernambuc, als de Francke ende wy ghemeenlijck segghen; is ghelegghen vijf leguen van Tamaraca naer 't zupden / ende hondert leguen van de Bahia de todos los Santos naer 't nooyden / op de hooghte van acht graden by zupden de linie. In dese Capitania zijn / naer 't segghen van Herrera) twee steden ofte woon-plaetsen van Portugersen; de principaële wooydt ghenaeht Olinda, ende de andere Garafu, welck vier leguen van den anderen zijn ghelegghen; in beyde zijn dyp-en-twintich supcker-ingenios, welck op sommighe jaren hebben upt-ghelevert vijftich duplent Arroben supcker / daer valt veel Brasilië-hout ende kottoen: de haven is ghelegghen een mijle van de stadt; dienen haer van de strandt ende een kleyn riebetcken.

L^a. Vaz.

Lopes Vaz seght dat die de grootste stad is van alle de kust/ ende dat sy ober de dyp duplent huplen heeft/ ende lebentichsupcker- Ingenios; maer dat daer groot gebyeck is van virtualie/ alsoo sy die al moeten krijghen oft van Portugael ofte van ander plaatsen op de kust. Dat de haven een besloten haven is/ ende alleen bequaem booz klepne barcken. De supcker-molens legghen hier en daer/ sommighe twee mijlen/ sommighe vier van de stad verscheyden; te Popitango, ende aen Rio de Estremo.

Engel-
sche vo-
yagie.

Een ghedeelte van dese plaetse was by de Enghelesche in-ghenomen onder het beleyde van M^r. James Lancaster in den jare vyftighen hondert en vijf-entneghentich/ upt wiens vopagie dese naer- volghende pointen/ dese plaetse aen- gaende/ te bemercken sijn.

Eerst/ dat Lancaster maer en hadde in syn blote een schip van twee hondert en veertich tonnen/ en van hondert en lebentich tonnen/ ende een van sesich; ende twee hondert ende vijf- en lebentich mans ende jonghers welck sy onder- weghen verstercke met dyp oft vier ander schepen die sy nam. Waer by noch quam een Capiteyn Venner met vier soo schepen als jachten.

Ten werden/ dat daer een fort leght op de mondt van de haven/ op 't welck aldoen laghen leven metalen stucken/ welck fort de Enghelesche eerst in- namen/ recht daer op aen- ballende/ ende haer galleys ende boots al teghen het strandt in stucken loopende/ om dat 't volck gheen upt- komste siende/ te couragieuser souden aen- vallen/ hoe- wel daer wel ses hondert man ghekomen was van de stad om dit kasteel te defendieren/ die het al op een loopen selden/ doer sy de Enghelesche soo resoluut laghen aen komen.

Ten werden/ dat de principale stad leght op een hooghe/ ende datter leger aen 't water een booz- stad leght van onrent hondert huplen/ daer alle de pack- huplen van goederen sijn/ ende daer doen ter tijdt al de goederen waren van een karake die daer veronghelyck was; welcke neer- stad de Enghelesche met de eerste aen- komste in kregen sonder slach oft sloot.

Dese plaetse is al om- ringht aen de ene zijde van de zee/ ende aen d'ander zijde by een rievier die daer achter loopt/ soo dat men om by landt daer aen te komen moet passerren een enge wegh/ welck by het hoogh water gheen veertich passen breedt en is; aen dese passagie maecten de Enghelesche een fort/ ende le- den daer vijf stucken op van die sy verobert hadden in 't fort booz- noemt.

Ten werden/ dat de hooger stad is van dese lerge ghelegghen by de vier Engel- sche mijlen/ op een bergh.

Ten werden/ dat in de klepne stad gheen versch water en is/ maer dat men het ober de rievier aen 't vaste landt moet gaen halen.

Ten lasten/ dat de Enghelesche hier waren een en- dertich daghen/ ende van daer quamen met vyftighen gheladen schepen/ te weten/ dyp Hollandische die sy daer bonden ende bezachten; vier Fransche schepen/ ende acht Engelse.

Naer dat de Enghelesche dese plaatsen soo hebben verobert/ is de selve noch meerder ghescreet/ ende noch een caesteijen gheleght op het Recif, soo dat men nu om in dese haven te komen/ tusschen twee caesteijens moet booz- loopen/ welck al wat ghevaerlyck is/ te meer om dat het in- komen sels warghen de steenen ende klippen so ghelijck is/ ende al wat naeuw moet ghepass worden: ghe- lijck dan 't selve te sien is by de directien van kourlen/ ende by de Ruyter in syn Toortse der Zee- vaert. Daer naer zijnder noch twee fortijens gheleght op 't selve refu/ ende een trencement ghetrocken langhs den orber. De schepen ontladen aen 't Doyp welck leght op 't eynde van 't recif/ ende woerdt gemeynlick Povo gheenoemt: de goederen worden daer gheladen in barcken ofte lichters/ die binnen 's landts het rievierken op- varen tot booz den bergh daer de stad leght: tusschen dit rievierken ende de zee en is maer een smalle reep sandigh landt/ ontrent een spaensche mijl langh van 't booz; doyp tot aen de stad. Twee mijlen om de supde

zupdt is een kleyn riviervien booy; barchen / ghenaeamt Popicango, alwaer veel sucker-meylens slaen; ende wat meer als een legue bp nooyden de Stadt een riviervien Rio Dolce; ende noch een legue booyder Rio de Pao Amorello.

Tusschen beyden dese Capitania ende de Bahia, is gheleghen Sergippo del Rey, (wooydt bp de Portugesen oock een Capitania ghenoeemt) welck is een kleyn oedeken binnen s landes ghelegen / ende heeft een kleyn riviervien die in de zee loopt / daer met het springh derthien ende veertshien voer waters is. Dese plaetse is van Rio Sant Francisco seiven mijlen langhs de kuste zupdt-zupdt-west / ende van Rio Real elf groote mijlen. Tot Sergippo del Rey is veel vee van stieren ende koepen / die in 't wilde loopen in de bosschen: ende daer souden oock in dit gheweste eenighe mijnen van goudt ende silber wesen.

Dese Stadt Pernambuco is bp de bloote bant de West-Indische Compagnie onder 't beleyt van den Banhaften Generael Hendrick Loock; ende den E. leet Banhaften Colonel Diederich van Waerdenburgh, in ghenomen den tweeden Martij deses jaers 1630. Den Generael vertrock den 27 Junij 1620, met acht schepen up het Goereesche-gat; ghelijck oock ten selven tyde noch meer schepen hem volghden up Texel, de Maese ende Zeelandt; bp gheraecte met sijn acht schepen den 23 Augusti ontrent Teneriffe onbetsiens onder de bloote van Don Frederico de Toledo, bestaende in ontrent veertich schepen / ende bejeghende tenighe van des vbandts schepen soo vromelijck / dat sijn hem niet booyder en doysen aantreffen / maer hielen haer kours ende lieten hem vaeren / in dit treffen alleen verloozen hebbende twee mannen: bp quam met sijn bp-hebbende schepen den viertenden September in de bape van St Vincent een van de Caboverdische Eplanden; alwaer de restterende schepen vervolghens bp hem quamien / ende eynelijck den neghen-en-twintichsten November den Colonel Waerdenburgh, up Texel te seyl ghegaen zijnde den twintichsten October: soo darle doen streck waeren 54 soo schepen als jachten / twee veroverde schepen ende derthien groote schaloupen; seiven duplent twee hondert ende tachtentich man; waer onder waeren dyp duplent ende vyf hondert soldaten de reste boots-ghesellen. Dan 't Eplandt Sant Vincent 't seyl ghegaen zijnde / kregghen 't landt van Brasil in 't ghesicht den tweeden Februarij 1630, op de hooghe van seiven graden ende vier minuten bp zupden de linie / ende den derthienden der selver maendt de Cabo St Augustin aen-ghedaen hebbende / is aldaer getrefolbeert dat den Colonel met selghien soo schepen als jachten / souden loopen naer Pao Amorello, twee mijlen bp nooyden Pernambuco; ende aldaer landten met 2100 soldaten ende ontrent de 700 matrossen; ende dat de Generael met de restterende schepen / ende volck soude loopen naer 't retif. Zijni desen volghende den vyfthienden met schoon weder ende een stille zee / naer haer ghebestuuerde plaetsen verseylt. Den Heere Generael booy de Barra ghekomen zijnde / heeft op 't forsen welck licht op het bupen retif / als mede d' ander forsen die op 't landt ligghen / seer gheschooten tot den avondt toe / doch de vbandt wepnigh schae de ghedaen booy 't voren van de schepen; ende alsoo de ses schepen ende elf jachten die met het hoogh water (welck verwacht wierde teghen dyp upzen naer noon) belast was in-waerts te loopen / haer verhindert vonden booy de schepen die de vbandt te vooien in 't gat hadde doen sincken / soo in de Poco als de Barertino, zijn beyde genootlaecht geveest des avonts af te kopen. Onder-tusschen lande de Colonel met sijn volck ende twee kleyne stukkens die dyp pondt pfer schooten / in 't ghesicht van de vbandt: die hem te doet ende te peerde op strandt liet sien; ende alsoo den avondt haer over-biel / logerden haer op strandt: ende haer verdeylt hebbende in dyp regimenten / ende een troupe vier-roers / waer van de abant-garde gheleypd wierde bp den Oversten Lieutenant Eliz; het bataillon booy den Oversten Lieutenant Steyncalesfels, ende de arrieregarde booy den Majoz Honx: is des morgghens de abantgarde daer den Colonel selfs bp was booyt ghemarchteert / hebbende aen de ene zijde ten dicht kreupel-bosch / sonder eenighe

aen-Root / tot datse quamen aen Rio Dolce , daer de bypande ontrent duplex ende acht hondert man sterck hem ghetrenchert hadde : alwaer een harde schermsinghe onstont / ende hoe-wel ons volck tot aen de middel doot het water molte / hebben de bypande mannelijck terugghe ghedreven / met wepnigh dooden aen onse zijde.

Van daer is den Colonel sonder rusten voortz ghemarchert naer de Stadt / heeft het klooster van de Jesuiten beklommen / de poorte met ghetwilde gheopent / ende den bypand met groot verlies die plaetse dorn ruppen : de bypand die in de retrenchementen onder de Stadt lagh die ghewaer wozynde / ende siende dat de arriere-garde op haer aen-quam / is daer upt-ghelucht : ende naer dat de Generael twee compagnien soldaten ende eenigh boodts-volck by de Stadt hadde doen landen : zijn de onse des naer-middaghs ten vier uppen volkomen meester gheworden van de Stadt ; met verlies allern van vijftich ofte sesich soldaten. Daer naer hebben den tweeden Martij de kysten op het lande ende zee-retsch by appointment in-bekomen / als byder te lesen is in de juss oys.

Het veertghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Capitania TAMARACA, ende die van PARIBA ende RIO GRANDE.

NAest aen Pernambuco volghet het Eplande Tamaraca , doch wepnigh van 't vaste lande verschepden / hebbende in de lenghde by ende in de byrede twee mijlen ; welck wel een is van de oudste Capitania's , ende eertijdes by de Francoplen beset / tot dat de Portugiesen haer daer van hebben ghedreven : daer zijn eenighe supcker-molens / ende daer valt veel Brasilie-houdt ende cotton ; doch woode heden-daeghs wepnigh gheacht / doot dien Pernambuco haer soo naer licht aen d' een / ende Pariba aen d' ander zijde.

Pariba is een heel nieuwe Capitania, gheslegghen voort by noorden Tamaraca, ende ontrent 20 mijlen van Pernambuc, op de riviere Pariba, (welck oock anders ghenome woode S. Domingo) in een wijde doch ondiepe bace ; het streden licht wat inne-waerts / ende heeft tusschen de 5 ende 600 fuplen ; daer licht een fortresse die sy noemen Cabo Delo, met verre van 't in-komen van de rivier aen de zijde zijde/welck dese boozden jaren op nieuw gesortificeert is / en meer stucken daer op ghebracht / doot datter nu in alles 15 souden op-ligghen ; oock soo is het streden dat te boozen open lagh / met een trenchet oft muer om-ringhet tegen den aen-loop-ende een bol-werck op strandt ghemaect daer seken stucken op-ligghen. Daer zijn verschepden supcker-Ingenios, die tot dese plaetse behooren.

Volghet op de kust die naer 't noorden siet de Capitania van Rio Grande, op-gherecht sints den jaere 1597, als wannert de Portugiesen van Pernambuc ende Pariba, upt last des Konings van Spaegnien de Fransche van dese riviere verdreven hebben / de welcke te boozen daer jaetlijcx een goede partije Brasilie-houts hadden ghesaect. ende naer dat Feliciano Cieça de Carvalasho Gouverneur van Pariba verhaelt / soo hadden de Fransche met hulpe van de Petivares een silver-mijne ontdeckt in een plaetse ghenome Copaoba, die seer rijk wierde bevonden. De Portugiesen hebben daer een groot fort gebout aen de zijde-oost-zijde van de riviere op een retsch / welck noode-welc ten noorden van den hoek af-schiet : ende nochen ofte meer elders / doot dien niet alleen de Fransche van bukten / maer oock de Wilden van binnen te byesen hadden. Want de Petivares die in dit ghetwelc wonen meer genegen zijnde tot de Francoplen / quamen noch in den jaere 1601 de Portugiesen met een groot leghet besooten / soo dat de Gouverneur Feliciano Cuello genootsaect was hulpe te versoeken aen den Gouverneur van Pernambuco, die hem quam ontsletten met 400 Portugiesen ende 3000 Wilden en Negros, ende

ende sloegh den oversten van de Petivares met naemen Piraiu wach / welck is bin van een visch te legghen) soo datter wel vijf duplent Wilde doot bleben: waer op den Oversten van de Petivares breede maecte met de Portugelsen / ende hem op secker conditien begaf / onder de subjectie van den Koningh van Spagnien; daer wierden doen noch twee stercke soeten ghebout / ende wel verrich gotelinge gheplant / die van Pernambuc waren ghebracht.

Men soude hier by tijden veel Ambergris vinden / welck de Wilde in hare taale noemen Pierapoin-Arepoly.

De rievier daer dese soeten op ligghen woort by haeren eyghen naem ghenoecht Poteingi: eenighe; legghen dat sy in de mondt wel twee mylen wijde soude wesen / andere dacte naruto is / ende ghelyck 't gat van Vianen in Portugal.

Het vijftiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kustte van 't landt van BRASILY van SANT VINCENT tot DE BAHIA DE TODOS LOS SANTOS.

Wij sullen nu komen tot de beschrijvinghen van de kustte / in welcke wy meest sullen volghen het Roteiro van Figueredo ende de onlanghe bebindinghen van de onse / beginnende van de Capitania van Sant Vincent.

Vier leguen by zuyden Britioca, welck is 't noordelyckste gat van St Vincent, licht het Eplandeken Muella soo Figueredo dat noemt / welck is kleyn / ende licht een legue van 't baste landt.

Van Britioca voo: noemt tot het Eplandt Monte de Trigo, is anderhalf legue west-noordt-west ende oost-zuydt-oost / ende van Monte de Trigo tot Isla de Alcatrazes by leguen noordt-west ende zuydt-oost; van dit Eplandt tot Porto de Castellanos, welck leght aen de zuydt-zijde van 't Eplandt S. Sebastian, vier leguen west ofte zuydt-west. Het Eplandt S. Sebastian is een groot Eplandt / ligghende naer het legghen van de onse op vier-en-twintich graden by zuyden de linie; aen de zee-kant waeren eenighe wilde ertweten die seer benijgh sij. Van S. Sebastian anderhalf legue zuydt-oost licht Isla dos Bufios, ende by leguen ende een half zuydt-zuydt-oost ilha de Vittoria, welck onbewoont sijn / ende men vindt daer versich water ende houdt.

Van Ilha S. Sebastian tot Ilha dos Porcos sijn vier leguen oost ende west / daer is een seer goede reede tusschen 't Eplandt ende het baste landt. Van Ilha dos Porcos tot het west-eynde van Ilha Grande sijn acht leguen. Aen 't baste landt by Ilha dos Porcos licht een in-ham diele noemen Waruba. Twee leguen by wessen Ilha Grande, aen het baste landt heyt ghy Punta de Carosiu. Dit Eplandt licht voo: Angra dos Reyes ende tusschen beyden licht een kleyn Eplandt Ipoia ghenamt / een half legue van het baste landt / ende naer het noordt-oosten leght de woon-plaete van Angra dos Reyes, ende by zuyden Ilha Grande, een quart van een legue af licht Ilha de George Grego. By oosten Ilha Grande licht Morenbaya; van waer tot Gararuba / welck is maer voo: kleyne barcken) sijn vier leguen; ende van daer tot Toiuqua (mede voo: bercken) ghelycke vier leguen. Van Toiuqua tot de Gauea, welck is een hooghen berg met een af-gehouwen spits / twee leguen ende van daer tot het in-komen van R. de Ienero noch twee leguen; voo dat van Morenbaya tot R. de Ienero sijn twaelf leguen, ende van Sant Vincent tot R. de Ienero twee-en-verrich leguen naer eenighe reekenen.

Van R. de Ienero tot Cabo Frio reekent met achthien leguen. Te weten naer het legghen van Antoni Knevet Engels-man die langhe in dit getwelf heeft verckert / van R. de Ienero tot Pirateninga by leguen, is een bape tusschen twee bergen / ten myl ende meer te landt waert in-streckende: daer licht een Eplanden voo: / ende is bewoont by Portugelsen: vijf leguen voo:der Etioca, anders ghenamt Casa de Piedras, een legue voo:der Saquarema, welck een rievierken

is daer de Franſche ſchepen pieghen te handelen met de Tamyoes, aen de zuyd-
zijde van 't rievierken licht eenen hooghen bergh / die de Wilde noemen Boipe-
ra. Cabo Frio licht op vyf-en-twintich graden by zuyden de linie / verſchoont hem
als een rodfte / met veel witte ſtrepen / men mach ankeren ſonder ſoghe aen de
weſt-zijde.

Van Cabo Frio tot de bape van S. Salvador, reekent men neghen ofte meer
leguen, is een groote in-ham ende aen de zuyd-zijde ligghen eenighe Eplande-
kens: het baſte landt ſtreckt noorden ende zuyden tot aen 't Eplandt S. Anna
(welck eenighe oock noemen S' Iago) twaelf mijlen by noorden de boognoemde
Cabo; ende twee mijlen van 't baſte landt; heeft twee Eplandekens dicht aen lig-
ghende / ende daer is goede reede tuſſchen 't Eplandt ende het baſte landt. Die
Eplandt S. Anna licht op twee-en-twintich graden ende twintich oft dertich mi-
nuten by zuyden de linie: is een goede toe vlucht om onder te ankeren als men
Cabo Frio doop contrarie winden niet kan bekomen; men vindt daer verſchepden
frupten / en onder andere een ſoorſe van kerſten / waſſende aen boomen als pum-
boomen / roodt van vertwe / ende ſeer goet van ſmaeck / de ſten ghejackelt: dan
daer en is gheen goet water.

Van 't Eplandt Santa Anna tot de Cabo S. Thome zijn acht leguen, de kulle
ſtreckt noorden-ooft ende zuyd-weſt / de Cabo licht op twee-en-twintich graden
ſchairs.

(De Engelliſche maerken ghewagh ontrent dit ghewelt van Cabo Blanco,
welck is legh / ende landigh / hebbende eenighe landen ende bancken vier mij-
len af in zee / daer men hem van moet waachten.)

Van Cabo S. Thome tot Pareyya zijn acht leguen, 't landt ſtreckt noorden-ooft
ende zuyd-weſt / deſe rievier licht op een-en-twintich graden en ontrent 40 minu-
ten. Van daer tot Manage zijn vijf leguen, op de hoogſte van een-en-twintich
graden. De onſe ſtellen op een-en-twintich graden ſchairs Rio Dolce, daer veel
Portugieſen woonen / ende op een-en-twintich graden thien minuten 't Eplande-
ken Santa Clara, een half mijl van de wal / daer veel palmiten op waſſen / ende
Percelie de mar; ende eenighe ampere pumkens / goet teghen ſcheurbuſck / doch
weernigh verſch water: dan men dient hier niet aen te loopen dan by nootd.

Van Manage tot Itapemerim zijn vijf leguen, ende van daer tot Glenetebe
vier oft vijf; dit punt heeft een rive van rodfen anderhalf mijl in zee / ende licht op
twintich graden 45 minuten. Van daer tot Guarrapare oft Sierra de Gariparim
zijn ſeven leguen, daer licht een Eplandt boog; ghenamt Iſla Saluage, anderhalf
mijl van de wal / ende op twintich graden dertich minuten. Daer aen volghen
by Eplandekens / van welcke tot Spirito Santo ghereekent worden twaelf
leguen.

Over 't noorden-ooft punt van de Bahia van Spirito Santo, ontrent twee leguen
te landt waert in verſchoont hem la Sierra de Meſtre Alvaro, welck is een ronden
hooghen bergh / alleen op hem ſelven ſtaande: ende is 't merck-tecken boog; die
van by noorden komen naer deſe plaetſe. Van Spirito Santo tot Rio des Reyes
Magos zijn ſes leguen, op de hoogſte van neghentien graden ende dertich mi-
nuten. Van daer tot Rio Dolce ſeven ofte acht leguen, op neghentien graden
ende twintich minuten: 't landt is aen den oever black / ende binnen 's landes legt
enen hooghen bergh. Van hier tot Cratere ofte Criqueare op achtien graden
ende 45 minuten / zijn ſeven leguen: deſe rievier verſchoont ſich met vier ope-
ninghen / welcker twee hoogh ende twee leegh landt verſchoonen / ende zijn den
anderen ſeer ghelick: de rievier is niet ober neghen oft thien voet diep; de onſe
hebben daer wel ſedentien mijlen op ghewoſt / met de chaloupe / vernamen geen
volck / maer wel eenighe huttekens met bladeren ghedeckt. Van daer tot Mara-
nepe ofte Moturipe op achtien graden ende vijftien minuten / zijn thien mijlen:
deſe rievier en heeft niet leegh water maer ſes oft ſeven voet diepte. Vandele tot

Parawepe ofte Perteripe, zijn vijf leguen, men liet van hier de ondiepten van de Abrolhos, ende is hier ontrent mede black. Van dese tot Rio das Caravelas, zijn by leguen; is ondiep/ ende heeft ernige sandt- platen 't zee- waerts.

De Abrolhos zijn ghebaertijcke d'oochten/ doch by veelen niet soo ghebaertijck als men die boor desen wel heeft gehouden/ noch soo verre up- steeckende: ontrent 6 mijlen van 't balle land loopen daer by kanalen boor/ diemen met klepne schepen mach bepleen; daer liggen vier eplandekens Monte de Pedras, Ilha Seca, Ilha dos Passeros, ende de Meo; het ene diep loopt beneffens de west- zijde van de twee oostlijcke eplandekens Ilha Seca ende Monte de Pedras: het tweede langhs de oost- zijde van de twee westelijcke eplandekens; ende het derde langhs de west- zijde van de selve tusschen de klippen van 't balle landt ende dese eplandekens. De ma- niere om bequaemlijck hier boor te seplen vindmen by Dirck Ruyters.

Van Rio das Caravelas tot Barreiras Vermeilhas zijn vijf oft ses mijlen; ende van 't eynde van dese Barreiras tot Corcabo twee leguen, op de hooghde van 17 grad. en een half; men moet hier niet ober anderhalf mijle van de wal houden. Van dit punt tot Porto Seguro zijn 18 leguen, aen de zupde- zijde van dese haben ver- thoont sich Monte Pasqual eenen hooghen langh- toerpijghen bergh; de rievier van Porto Seguro licht op elfthien graden ende een half.

Van Porto Seguro tot Santa Cruz, daer de Stadt eerst was gheleght/ zijn by leguen; is een bequame haven boor; klepne schepen. Van daer tot Rio grande zijn 9 oft 10 mijlen/ op 15 graden ende 30 minuten: men moet de wal niet naerder en op by leguen, want in dese streeck ligghen de ghebaertijcke Baixos de St Antonio. Van dese rievier tot los Ilheos zijn achthien leguen, dan by zupden dese plaetse ligghen las Sierras de Aymores, welck zijn leet hooghe bergen rypckende tot aen de wolcken; de kuste van hier tot Ilheos is supber; ende naer 't zupde- westen van Ilheos licht de in- wijck Tambepe; ende een legue van Ilheos naer 't noorden Barra de Tepe.

Van Ilheos tot Rio de Contas, zijn acht oft neghen leguen op verthien gra- den vijf- en- twintich minuten; dese rievier heeft een naetlo gadt / ende met leegh- water en is op de dzeppel maer elf oft twaelf voedt diepte: is met leegh- water versich tot aen de mondt: binnen ist dieper: de Portugesen hebben binnen de rievier een sucker- Ingenio.

Van dese rievier tot Camamu zijn ses leguen: is black landt/ ende al beset met Mangues boomen/ heeft een wijde mondt; van 't punt van de noorde- kuste liet ghy 't Eplandt Caype, welck veel blackten heeft; van daer tot Quepena oft Boypena, zijn by leguen; ende van Quepena tot Tinhare vier/ op de hooghde van derthien graden; heeft aen de zupde- zijde Morro de San Pablo een leet hoo- ghen bergh. Daer begint een bocht aen den hoeck van dos Castilhanos, twee mijlen by zupden Boypena, ende by dese Morro de Sant Pablo is hy op het grootste; ende heeft in de bocht by noorden de Rio Tinhare een d'oochte die wel een mijle in zee steeckt / Baixos de Jaguaripe ghenaeemt; maer boor Tin- hare ende Morro Sant Pablo is goetd anker- grondt; Rio Tinhare loopt by den hoeck van Morro in / aen de noorde west- zijde; ende heeft in de mondt ses tot seven vadern diepte/ binnen ist noch dieper. Dese bocht eyndicht aen den hoeck van Tapetico.

Het selthiende Capittel.

Vervolgh van de kuste van Brasil, van de BAHIA DE TODOS LOS SANTOS tot RIO GRANDE ofte POTEINGI.

Van de Bahia de todos los Santos, tot Rio Real, zijn ses- en- twintich leguen; 't landt streekt noorde- oost ende zupde- west/ ende tusschen beyden zijn noch

eenighe rivieren ende plaetsen daer wepmigh ghetwagh woode van gheen rechte. Rio Real is een groote rivier / dan daer en woode noch gheen sonderlingh handel ghebeyden / hoe wel gheseght woode datter een silber-mijne ontrent soude liggen. Van dese rivier tot Sergippo del Rey zijn elf groote mijlen / de riviere van dese plaetse is kleyn / ende tusschen beyden licht een groote in-wijck; Enseada de Vassabaris gheenoemt / op de hooghe van elf graden ende vijftien minuten / als hy de onse is onder-bonden / welck een ghevaerlijcke plaetse is / torghe de klippen ende ondiepten: ende om dat r'allen tijden 'twater met groot gheweldt naer sich trecke / ende insonderheyt als de windt teghen is. Van Sergippo tot Rio de San Francisco zijn sefen mijlen / dat is een groote rivier / soo dat haer water wel twee mijlen in zee ghespeurt woode. Den Rio San Francisco volght de riviere San Miguel, ende tusschen beyden zijn noch eenighe kleynere / als Casuays, vier leguen hy zupden San Miguel ende Vpanafou, een legue hy zupden Casuays, daer gort berck water te bekomen is.

Naest Sant Miguel volght de riviere Sant Antonio, op neghen graden ende vyf-en-vertich minuten / soo Figueredo schrijft; is maer booz bercken: ontrent dese rivier woonen de Carayas, een wyrede natie daer men hem wel booz moet wachten: de rivier is diep / maer naemts / ende loopt berck te landt-waert in. Van dese riviere tot Rio Camarigibi zijn dyp leguen, ende tot Porto Caluo neghen; de kuste strecke noode- oost ende zupdt-west. Porto Caluo licht naer 't segghen van Figueredo op neghen graden ende twintich / naer de bebindigh van de onse neghen-en-vertich minuten; daer en moghen maer schepen van ontrent neghen-tich laden.

Van Porto Caluo tot de Enseada Huna zijn dyp leguen, heeft een kleyn rivieren / ende maer bequaem booz bercken. Van Huna tot Rio Fermofo zijn dyp leguen, ende daer en kommen gheen schepen in komen. Van Porto Caluo tot Isla San Alexio zijn elf leguen noode- noode- oost ende zupdt-zupdt-west.

Het Eplandt San Alexio licht zupden ofte zupdt ten westen van de Cabo Sant Augustin hyfste les mijlen is een traep Eplandt omschepen te letten ende schoont te maecten: 't zupder-gat is goet om in te komen dicht by 't recil in / heeft les / le-ben / acht ende thien badem waters / al schoone grondt / ende men licht bestant booz alle winden: het recil strecke zupdt-zupdt-oost van 't Eplandt af. Het noode-berck-gat heeft maer twee badem ende dertien boet waters / ende is al recil. Op het Eplandt is wepmigh berck water / dan brandt-hout gheuoegh / ende daer woode veel visch ghevanghen: heeft een schoone bape / daer men de schepen magh letten op waert ende dertien boet waters / ende schoone sande grondt. De rivier Macaripe licht recht west van 't Eplandt een vier-en-dertig mijle / ende Rio Fermofo anderhalf mijl van 't zupdt-punt van het Eplandt / men moet die langhe de noode- wal in-loopen / is kennelijck by eenen kleyn hoek / ende op de zupd-hoek staen hooghe boommen. Een zupdt-west ten westen-maen maecter hoogh water.

De Cabo Sant Augustin licht op de hooghe van acht graden ende dertich minuten / verthoont sich als een legh half rondt Eplandt / waer van noch twee kleyn heubteljens in zee af strecken ghelijck klippen: het ghebeychte by zupden de Caep woode ghenamt Mercalipe, ende by de onse ladel-bergh; wannert de Cabo west-zupdt-west van uis / soo komt den ladel-bergh rechte teghen 't uperste puntjen van de Cabo. Figueredo seide hy noode-ende dese Cabo, op de hooghe van acht graden ende vijftien minuten / een punt van grof landt / welck hy noemen Cabo de Pero Cabarigo, ende by zupden dit punt ontrent een legue Rio de Estremo, die niet en is dan booz kleyn brecken. Van dit punt begint een groote in-wijck / welck strecke tot Punta de Marim, daer de Stad Olynda hy licht; ende men reekent van de booz-noemde Cabo Sant Augustin tot de haven van dese Stad neghen leguen.

Van

Van Pernambuco tot Pao Amorello zijn twee mijlen nooyt nooyt: wel ende van daer tot Maria Fucriinha d'p mijlen: de kulle is vol rissen ende klippen. Daer aen volghet het Eplandje Tamaraca, welckes in-komen by eenighe van de onse woort gheseldt op leuen graden ende vijftien minuten.

Naer Tamaraca volghet Porto de Franceses by de riviere Gojana: dese rivier is kleyn ende heeft een groote rots in de mondt / daer hem dooy-garns veel zegghebogette op onthoudt / is twee bademen d'p in de mondt: een bitterdeel myls binnen de selve is versch waert te bekomen / ende meringhe van beesten aen de zuyde-west-zijde: daer zijn veel supcker-molens op dese rivier / ende daer komen dooy-garns veel klepne karvels om te visschen / ende 't supcket naer Pernambuco te voeren; men vint daer oock Brasilia-houdt / gemer / ottoen ende Indiatische nooten; de Petivares woonen daer om-her. Wat meer naer 't nooyden licht Pedra Furada: ende daer aen Cabo Blanco op de hooghe van ses graden ende vijf-en-beertich minuten; ende vier leguen meer naer 't nooyden Rio Pariba: dese licht vol bancken / ende heeft op 't diepste met leegh water maer d'p badem waters; ende is binnen de dooyghen naeuto; ende het kanael loopt recht op 't soytjen aen / streckt erst meel zuyde-west in / recht op een wit kerkken / ende dan meel zuyde-oost op / ende dat moet op ghewo:pen worden om by het soytjen te kommen.

Vier oft vijf leguen van Pariba licht Punta de Lucena, ende 2 leguen vooyder Mongoangapi, welck is een klepne rivier / met een groote mond / vol bancken / ende een Eplandeken over-twaers welck so noemen Ilha de Mangues. Een legue vooyder licht de bape de Traycaon; de onse die daer waren in den jare 1625, sellen de selvelken mylen by nooyden Pariba op ses graden ende een derde; heeft een deegghen hoek / alwaer een rif af-streckt / welck de bape beduyp / licht met leegh water boven / ende beschut de bape vooyt schieten van de zee; 't isser tamelick gordt ligghen vooytwaels ofte vijftien schepen / daer is in 't in-komen van d'p tot ses badem waters; binnen is de gronde modderigh ende steenigh / soo dat de kabels daer veel te lyden hebben: aen landt en bindmen niet van een deel kreupel-boch / met een groot binnen-water ontrent een vier-en-deel van een mijl breedt / streckt hem tusschen het hooghe landt ende den oever ontrent twee mijlen verre; over die water lichte een dorp daer de Portugeesen een kerkken hebben.

Naer dese bape een legue vooyder hebt ghy Gromatim; een kleyn rivierken; daer aen volghet een punt landts / welck de Portugeesen noemen Punta de Pipa, ende de Wilde Tacoatira, op de hooghe van ses graden. Ses leguen vooyder lichte een in-ham welcke so noemen Enseada Tambanti, op les graden lichte; ende vier leguen vooyder Porto dos Bufios, ende wat vooyder Porto dos Tautos op vijf graden veertich minuten tusschen beyden dese habens die dichte by een ligghen Rome Rio Perangipit. Van Porto dos Touros tot Rio Grande ofte Poceingi zijn ses leguen, op vijf graden ende veertich minuten / als Figueredo ghetuyghet.

Het levendhiende Capittel.

Vervolgh van de kuste van Brasil van RIO GRANDE tot
de MARANNON.

In 't eerste Capittel van dese beschrijvinghe van Brasil, hebben wy aen-ghetwe-
len dat de Portugeesen de limiten van dese provincie upt-strecken tot de Maran-
non tot; De onse noemen dit gantsch ghewelt welck volghet aen Pariba, ende hem
ont-keerde naer 't nooyt: welken ende worden / Nooyt: Brasil: doch in de af-beel-
dingh van dit landt ende in de naemen van de plaetsen / woort leet groote versche-
denheyt gheweert in de kaerten van de Portugeesen ende andere natien / dat de
selve qualick zijn over een te brenghen / wy hebben in onse kaerte nu d'een nu d'an-
der ghevolghet / tot dat de onse 't selve naerder ondecken. Ende om dit ghewelt
te beschrijven sullen wy hier in-boegghen de aen-wijzinghe van Figueredo,

mitsgaders het ghene dat by de onse ende by andere natien is onder bonden ghebrekt.

De Baixos van Sant Roque leght by te ligghen op vijf graden by zuyden de linie / ende thien oft twaelf leguen af in zee (andere legghen dat op sommighe plaatsen maer vijf mijlen af ligghen.) Des leguen by zuyden de selve d'oochten / ende ontrent op de vijf graden en een half / licht aen 't vatte landt de riebier Rio Grande, ende by epghen naem Potengi, / ick gheloobe dat dit de riebier is die de beschijver van Lancasters bopagie noemt Potajou, daer de Francofen haer een wyl hebben onthouden / tot daer van de Portugezen zijn verdriven; hier hebben de Portugezen een fozetelle op de mondt van de riebier / aen 't punt teghen ober een rif / welck men in 't in-komen moet mijden; het punt werdt ghenoecht Punta Negra, daer licht een d'oochte recht booy de barre.

Van Rio Grande tot Punta de Siara zijn twee leguen nooyt-nooyt-west / ende van daer tot Enseada de Petrigua neghen oft thien leguen, is een groote bape ende wel beschut, daer aen volghet Omarco vijf en twintich oft dertich leguen van Rio Grande, ende noch vijftien leguen booyder Guamare, 't landt tuschen beiden is black met eenighe landt dupnjens / ende aen 't eynde van het leeghe landt te landt-waert in / liet men het hooghe gheberghe van Butaruna, wat booyder hebt ghy een in-wijck daer leegh en verdroncken landt leght / met eenigh gheboome van Mangues, hier ontrent ligghen de Salinas van Guamare, daer groote menighe van wit soude wooyt ghebonden / ende daer sterckt een sande-banck af wel twee leguen in zee sonder barminghen; twee leguen booyder licht de Enseada Marecuba, welck vier monden heeft; van hier is de kulle hooghet met leeghe boschagie beset tot een punt landts ghenaeint Punra do Mel, waer een soue ketterke upt-komt / ghenaeint Guarahu: store leguen booyder licht Rio Vquaiguara; ende acht leguen booyder Rio Hupanema; van hier verbolghet een blacke kulle met palm-boomen / aen welckes eynde beginnen eenighe roode kliffen ende de Enseada van Vbarana, van waer tot Iguaribe zijn thien leguen, hier begint weder hoogh landt / vol boomen tot Iguape toe twintich leguen, welck is een bape / daer geen versck water is te binden; van dese tot de bape van Mocuripe rekenen sy acht leguen, leet hoogh landt / ende men liet te landt-waert in 't gheberghe te van Aquimume ofte Camume; ende vijf leguen van Iguape komt een riebier upt / ghenaeint Ypocaru, die gheen haben heeft ofte beschut; ende twee leguen booyder Rio Coco. De bape van Mocuripe licht op d'v graden ende dertich minuten by zuyden de linie. Van hier loopt men naer de Barra van Siara, daer de Portugezen nu een woon-plaetse hebben / welck oock een Capitanla wooyt genoemt by Olyveira. Van Siara tot de Enseada Paramiri zijn ses leguen, in welke eenighe riebieren upt-komen / ende booynaemlijck de riebier Paramiri, die leet goet water heeft / ende aen de orbers wassen veel Carous; de Wilde die daer woenen zijn Tapujas, daer men hem moet booy wachten. Van 't westelijcke punt van desen bocht tot een punt landts / welck de Wilden noemen Tarajuba ofte Itajuba zijn acht leguen. In 't midden van dese distantie licht Rio Tiraira, die ghen Barra en heeft. Vier leguen booyder van Tarajuba hebt ghy de riebier Mondahug ligghende achter een punt landts. Daer aen volghet Sarahuba, ende booyts de bape van Ieruquacuara, daer goet water te bekomen is / dan men moet hier wachten booy de Wilde Tapujas ende Tabaxares; hier hebben leventich Portugezen ghewoont / in een plaetse ghenaeint Nossa Senhora de Rosario, van den jaere 1613 tot 1614, in welcket jaer in October dese plaetse verlaten is / ende het volck ghevaeren naer de Maranhon. Van hier tot de Barra van Camu zijn achte leguen. Van hier tot Rio Guasipura vijf leguen, ende booyders tot Rio Iosara d'v leguen. Daer aen volghet een in-bocht betrein-streckende naer 't zuyden / in welke de machtighe riebier Para upt-komt / doch ondiep in de mondt. Van dese riebier tot de Maranhon zijn vijf en twintich leguen, meest leegh landt sonder boomen:

boornen: ende aen het eynde van 't leeghe landt komt de rievier Matipe upt; van welck 't landt booz ses leguen al bekleet is met Mangues, ende 't strandt is wit sandt/ende aen 't eynde hebt ghy een seer schoone rievier Petea ghenomen/wel een legue breekt in de mondt/ende woort booz de oostelijckste in-komste van de Maranhon ghehouden/ende daer binnen licht S. Iago, d' eerste plaetse daer de Portugelsen haer neder-sloeghen inden jaere 1614.

Hy maect oock elders ghetwagh van Otoroy, twintich leguen by oosten Maranhon, op de hooghte van twee graden ende veertich minuten/ welck is een groote bape met veel Eplanden in de mondt.

De boozdere kust tot aen Rio das Amazonas, is black ende vol bancken/ende seer ghevaerlyck. Dus vertt upt Figueredo.

Hoe de Francoplen hier hebben ghebaeren/sullen by strax verhaelen: Wat de onse belanght/ick hebbe verschepten aen-teekeningen van de kust ghesien/ doch gheen perfecte journaelen tot noch toe konnen bekomen: wel eenighe aen-merkinghen/ doch soo wat van den anderen verschillende: sal hier in-voeghen upt twee/ 't ghene dient tot kennis van die ghetwete. Een seer pertinente aen-teekening van de op-doeninghe van de kust/ seght daer 't eerste landt laghen op de hooghte van vier graden by zuden de linie/ ende 't landt streckte aldaer west-noord: west tot aen de reede van Muccere, welck sy bevonden te ligghen op de hooghte van d'p graden ende d'p-en-twintich minuten/ende merkten dat dese reede ofte bape woort by de Francoplen genoemt Tres Tortugas, waer in sy haer bevestighen/ als hier naer upt de reple van Ravendiere sal verlaen worden. Een ander van de onse seldt Muccero op d'p graden ende twee-en-veertich minuten; van den eersten seldt staelt leguen meer om de west/ noch een ander bape/ welck de andere booz Muccere schijnt ghenomen te hebben/want seldt van Muccere tot Cabo Blanco vier-en-twintich mijlen/ende soo veel mijlen seldt de eerste mede tusschen de tweede bape ende de booz-sepde Cabo, ende tusschen Muccere ende Cabo Blanco ses-en-veertich mijlen/soo dat d' een oft d' ander hem mozt mist-grijpen in de naem van dese twee bapen.

Den eersten seldt Cabo Blanco op twee graden ende acht-en-veertich minuten/ welck by-naer de hooghte is van Cabo de la Tortue ofte Tres tortugas, soo by de Francoplen ghenoomt/soo dat my in-beelde dat de onse van de selve Cabo spreken/hoe-wel sy die een ander naem gheben.

Van Cabo Blanco reekent den eersten seken ende den anderen ses mijlen tot Rio de Cambostip ofte Campocip; de Francoplen noemen naelt Cabo de la Tortue de rievier Camusi. De tweede seggt die bevonden te hebben op de hooghte van twee graden ende twee-en-veertich minuten/ ofte upterlyck d'p graden by zuden de linie. Naer ons den tweeden aen-wijst/soo hadde een Frans-man te dier tijdt een kleyn schip op de mondt van de rievier Cambostip, ende een schip daer onder ligghende; maecten beyde ghetwagh van een rooden hoek aen de west-ijde/ende dat de rievier tamelijck ondiep is. De eerste seldt sijn mijlen van dese rievier/ een andere ghenaemt Rio de Cruz; de tweede acht mijlen ende een half van Cambostip, een traep in wijsch nebens een hooghen langhen bergh streckende zijdt-zijdt oost in: de upt-werpinghe van de eerste heeft by westen Rio de Cruz, verht op de mondt van de rievier een langhen hooghen bergh; soo daer van een selve plaetse spreken: daer licht een banck van dese rievier/ die met leegh water d'zooch loopt; anderhalf mijl bukten de wal met leegh water maer d'p badem/ende duple grondt: in de rievier onbonden sy maet ses seken ende acht voert waters met een springh.

Van Rio de Cruz tot Rio Grande seldt den eersten neghen mijlen: dese rievier is quaet in te komen/ booz de barminghen die aen de mondt ligghen/ hier woonen veel Wilden. Vier mijlen van hier noord-west seldt sy een rif/ welck een goet stuck in zee streckt/ van eenen swarten hoek/ ende daer binnen legghet

Dy twitte dypnen/ontrent een mijl langh by de strandt/soo datmen 't swatte landt daer over siemen liet. Dy sepiden booyts langhs de kustt nooydt-twelf vier mijlen/ ende twelf ten nooyden by mijlen/ ende saghen een openinghe als van een rievier/ dan barnde soo gheweldigh dwars booyt 't gat / datse de selve niet doysten ghe-naecken; twee mijlen booyder twelf ende twelf ten yuden / saghen een ander openinghe/ met een landt boven water dwars booyt 't gat/ ende gheweldighe banken buyten die byerselijck barnden. Daer aen volghen een streken hoeck/ daer sy onder mepiden te setten / dan was black ende sonder beschut / soo datse het niet besonden; Dan hier booyts streckt de wal twelf ende twelf ten nooyden/ soo ver alle sien konden / dan vonden soo onsemen gronden / datse het niet langhet by de wal en doysten houden; vonden acht mijlen buyten de wal maer vijf badem waters. De andere maectt ghewaght van een groote rievier by oosten de Maranhon, welck de Francosjen noemen de Baye van Alderheylighen. Dits soo veel als wy tot verklaringhe van dese kustt upt de onse hebben konnen mercken.

MARANNON ofte MARAGNAN.

Het achthiende Capittel.

Eenighe generale aen-merckingen op de Provincien van den MARANNON, ende derrechre gheleghentheydt der selver.

Ghelijck de Spaensche ende Portugeelse kaerten seer verscheppen ende onseker syn in 't aen-tekenen van de plaetsen tusschen Parayba ende Maranhon ofte Maranhon, gelijck de Portugiesen die noemen soo zijn oock de Spaensche schrybers ende andere die haer volghen / seer los in 't gheben van desen naem van Marannon, aen rievieren die gancklyc verre van den anderen verscheppen zijn: want geven den naem van Marannon niet alleen aen de rievier St Iuan de las Amazonas ofte Orellana, maer oock aen den Orenoque; ghelijck 't selve / op dat wy veel andere exempelen booyt by gaen) klaerlijcken is te sien by Acofta in syn tweede boeck ende seste capittel: al waer sy seght dat de groote rievier die sy daer beschryft/ van eenighe Rio des Amazonas, van andere Marannon, ende van ettelijcke Orellana werdt ghenaemt; ende datse by-naer recht teghen ober 't Eplandt Trinidad in zee loopt. Die maer een wepnigh kennis en heft van de gheleghentheyt van dit gheweste / kan dese mis-sach licht mercken / de welcke alleen daer upt schijnt te spruyten / dat de Spaensche schrybers den naem van Marannon aen soo veel ende diversche rievieren hebben ghegheben / ende den selve soo generalijcken ghebeyu-ken / dat Herrera selfs spreckende van de provincie van Quito sal segghen / sulck ofte sulcke provincie streckt naer den Marannon toe / daer nochtans sulcken groote spatie van landt / ende soo groote rievieren daer tusschen heyden zijn. Om van eens dese confusie van namen wegh te nemen / soo sulken wy dese by verscheppen rievieren onder schrypden / weghen haeren oorsprongh / loop / ende mondt. Dat de Marannon belanght / die ons oorsaecke heeft ghegheben om hier van te spreken / ende daer wy teghentwooydigh de beschrijvinghe van hebben booyt te nemen / hoe-twel wy hier naer sulken booyden van de Francosjen dat het eyghentlijck ghemer- bier en is die soo ghenaemt wooydt / maer wel een Eplandt; soo ist nochtans dat de rievieren die ontrent dit Eplandt upt-wateren / ende insonderheyt de middelste welck sy noemen Taboucourou, ofte de westelijcke die sy noemen Miary, den naem van Marannon wel kan mede ghedept wooyden; ende in sulcken gheballie soo heft den Marannon zijn oorsprongh verre naer 't yuden onder den Tropicus Capricorni, booyt soo vele bekend is / ende loopt achter Brasil siemen / ende komt tot in de groote bape tegen ober 't Eplandt Maragnan, ende daer booyt in de zee; soo dese eyghentlijck moeten ghehouden wooyden booyt de Maranhon, daer de Portu- gesen

geelen ende Spaegniaerden ghemeynlijk het ſchept legghen tuſſchen de Kroon van Caſtilien ende Portugal. De Orellana ofte Rio des Amazonas is een goet deel mijlen van deſe verſcheyden naer 't weſten toe; deſe heeft haer principalen oopſprongh (hoe-wel hy ontailijcke armen daer beneffens heeft) upt 't gheberrghen van Peru, niet verre van de provincien van Quiro, want Pizarro begon ſyn tocht van Quiro, welcken tocht oecale heeft ghegheven tot de eerſte bevindinghe van deſe rievier / ghelijck top hier naer byeder ſullen verhalen; ende deſe rievier loopt meelt oock ende weſt / ende komt in de nooyt-zee met een leet wijde mondt / ende doo; veel armen / tuſſchen veel Eplanden / op de hooghte van twee ende d'ij graden by nooyden de linie.

Den Orenoque die eertijts oock genaemt wiert Vyapari, heeft ſyn oopſprongh by oolten 't gheberrghen van Popayan, ofte wel Neuvo Reyno de Granada, ende loopt in zee teghen over de Trinidad, ende langhs den hoek van Patia. Doo dat het een groote mis-ſlach is van Herrera, te ſchryven dat den Marannon ſyn oopſprongh heeft onder Popayan, ende 't diſtrict van Neuvo Reyno de Granada, gelijck de ſelve hem beter bedenkende op de ſelve plaetſe beter deſe verſcheyden rievieren onderſchept; hoe-wel hy hem daer in mis-grijpt / dat hy de Orellana ſyn beginſel gerſt ontrent Cuſco, directelijck teghen ſyn eyghen verhaal van den tocht van Pizarro ende Orellana; ende 't ghene hy in beſondere andere plaetſen ſchrijft / namentlijk dat de rievieren die haer oopſprongh hebben boven ende beneden de valleje Xauxa haren loop nemen in de Paraguay, ende doo; Rio de la Plata haer upt-waetering he hebben in de nooyt-zee. Om van deſe confuſie van namen eens wegh te nemen / ende in de ſelve niet weder te vallen / ſoo ſullen top de beſchryvinghe van Marannon aen die van Braſil hechten / als een ghedeelte van de ſelve provincie (dewijl de Portugieſen die beſitten / ende oock doo; een Capſtania woxt ghereckent by Olyviera) ende de ſelve nemen doo; het uperſte ende welſtelijcke ghedeelte van de kuſte van Braſil, ghelijck dan deſe Maragnon oock doo; een ſchept tuſſchen Caſtilien ende Portugal is ghehouden ghewert / volghens de repartitie tuſſchen deſe twee Koningh-rijcken by den Paus ghemaect.

Wp en vinden gheen ſonderlinge beſchrijvinghe van de landen ghelegghen tuſſchen de Capirania van Parayba ende 't Eplandt Maragnan, als alleen van een deel van de kuſte / ende eenighe wepnighe plaetſen binnen 's landes by de Francopſen beſcheyden / ende verbaet in de hiſtorie die een Capuchin te Paris daer van heeft upt-gegeven in den jaere 1614, upt de welcke top hier ſullen in-voegghen 't ghene dient tot ons doo; nemen, ende daer naer ſullen top hier oock by-voegghen eenighe gheleggheden van de kuſte / ghelijck die by onſe Nederlanders zijn aen-ghepockent.

Het neghentziende Capittel.

Befchrijvinghe van de Eylanden van FERNAND DE NOROHNA, ghelijck die by de Françoysen worden beſchreven.

Tot dit quartier van Braſil behooren de Eplanden die eenighe noemen de Fernando Lorohna ofte de Norohna, ende de Francopſen noemen die Fernando de la Rogne; deſe zijn ghelegghen op de hooghte van d'ij graden ende vij-en-vertich minuten by zuiden de linie; ende het compas variet daer acht graden ende een half / volghens de bevindinghe van de Francopſen in de doo; noemde hiſtorie. Figueredo in ſyn Roteiro ſelbe die op d'ij graden ende dertich minuten. Die Eplandt (ſeght Claude d'Abbeville Capuchin) heeft vij oft ſes mijlen in 't ronde / ende is een ſchoon ende leet vermakelijck Eplandt / ſterck van naturen / wonderlijcken vruchtbaer ende bequaem om eenigherhande vruchten op te brengen. De onſe ghetuyghen dat het twee mijlen en een half langh is / ende een ofte wepnighe meer byede. Men vindt daer leet goet verſch water, ſcarpe meloenen / Gyromons, Patates,

Patates, groene eren / boonen / ende andere vruchten: goede quantiteit van Maiz ende cottocn; oock eenighe stieren ende koecken / ende menighe van bocken / ende wilden geiten / doch seer quade om krijghen weghen het kreupel- bosch ende rupghen die daer is: hoenderen grooter als hier te lande / ende voozts een ontallijcke menighe van ghevogelte / welck hier te lande onbekent is / goet om te eten / ende seer licht om vanghen / want laten haer in haer nesten met de handt grijpen. Ghelijcke menighe van voghelen was daer op een ander Eplandt / welck hy noemt Isle de Feu, niet verre van 't Eplandt de la Rogne, welck soo groot waeren als gansen ende kapoeren / ende andere wat kleinder ende ghelijck onse duppen: de merendeel van dit ghevogelte sadi syn epeten broepende in 't krupet ende op de grondt / vah waer sy niet en weken / al liet men die schoon met de voet / om haer niet op 't lijf te treden. Onder dit ghevogelte is een soorte welck sy noemen Fourcades, van weghen de ghedaente van haer sterten / de welke haer ordinaris verre van landt houden (sy seght twee ende d'yn hondert mijlen) ende strecken daer op de jacht om de vliegghende visschen te vanghen.

Onder andere boomen die daer waessen siet een seer schoon ende aenghenaem om te aen-schoutwen / met heel schoon groene bladeren / ende de laurieren gansich naer komende: dan in dien men dese bladeren aen-gheroert hebbende / syn handt komt te strecken ober de ooghen / soo vertrecken sy groote pijn in de ooghen / ende beletten 't ghelichte vooz d'yn oft vier uppen. Daer teghen binde men daer een andere boom welckes bladeren sulcken kracht hebben / dat men de ooghen daer mede streckende / de selve pijn weder vergaet / ende 't ghelichte ghehoopen woordt.

Figueredo in syn Rotairo seght dat 't principael Eplandt licht vyftich leguen van het vasse landt van Brasil, streckende nooyt ende suyd / en is d'yn leguen langh ende een breedte; herft een haven aen de west- zijde daer acht oft thien schepen kunnen ligghen / opes ende seken badem schoone sandt- grondt: om dit Eplande (seght hy) en syn grens dooghen / als aen de oost- zijde / soo ver af daumen tusschen beyden deur magh met groote schepen sonder ghevaer. Op d'yn graden / rupm staelt leguen van dit Eplandt naer 't nooyt- westen seght een d'yooghe van landt wel een quart van een mijl groot / daer de zee op spoelt.

De onse die dit Eplandt onlanghs hebben besocht / ghetuyghen dat het 70 oft 80 mijlen louden legghen van Brasil, ende alsinen het eerst upter zee komt te sien / hem verthoont als een thoozn / en daer naerder komende als een kerck met haer thoozn / dooz dien daer een spitsen bergh aen landt staet / met een anderen groven bergh daer nevens / de welke een kercke niet qualijck en ghelijckent / ende werden oock soo hy de onse ghenaeemt: het nooyt- oost- rynde van 't Eplandt is ghebocken aen vier oft vijf stucken / hy welcke Eplandekens veel siet- b'akende ende andere vissch is te vangen. 't Beste ankeren is ontrent een goetlingh- scheyd hy oosten de kerck / ende oock soo verre van de wal in 16 tot 17 badem waters landt- grondt. Aen landt dwars van de reede is goet versich water / loopende insonderheyt in de reghen- tijde van April tot September, doch 't water herft een salpctrighe smaect naer de grondt. Verreken dese zijnder noch meer fonteynen.

De Franciscanen vonden op dit Eplant maer eenen Portugees / met levendhien oft archyien Indianen / soo mans als vrouwen ende kinderen / die daer in bal- linghschap waren ghesonden van die van Fernamboc, de welke sy daer doopten / ende op haer versoek mede voerden naer 't Eplandt Maragnan. Sy schepden van daer den archyien sulij, ende den elken kregen sy 't vasse landt van Brasil in het ghelichte / ende teghen de midnagh vonden sy haer een halve mijle van Moucouru.

Deze plaetse woordt hy de onse ghenaeemt Muckeroe, ende gheleght op de hooghe- te van d'yn graden ende twee- en- vyftich minuten; alwaer goede verberckhinghe is te bekomen van Patates, hoenderen / saplanten / etc. ende versich water / van is wat bever te haelen: men vindt daer geel hout / ende oock somtijds Ambergris te rupken.

Het twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van 't Eylandt MARAGNAN, ghelijck de selve
by de Françoysen is uyt ghegheven.

DE Geographische beschijvers van 't landt van Brasil (leght de historie de la mission des Peres Campuchins en l'Isle de Maragnan) en maerken geen vermaen van dit Eplandt Maragnan: dan spreken alleen van een rievier die sy noemen Maragnon, de welcke in dat gantsche quartier niet en wo:dt ghebonden/ ten y dat sy den in-wijck ofte de bape van Maragnan, nemen doo: de rievier daer sy van spreken / ofte eenighe van de rievieren die in de selve bape uyt wateren, het welck nochtans toepnigh bescheets heeft/ doo: dien elcke rievier haer eygen naem heeft / ghelijck wy hier naet sullen segghen. Veressens dat de Indianen van dat gheweste geen rievier en erkennen van desen name/maer wel het Eplandt welck sy noemen 't groote Eplandt van Maragnan tot een onderschept van andere klepne Eplanden die daer ontrent wo:den ghebonden. Dese in-wijck heeft meer dan vijft en twintich mijlen breedte in de mondt: van de ene kape tot de andere/ ende oock soo veel mijlen in 't om-gaen binnen 's landts / ghelegghen by-naer in 't midden tusschen Cap de la Tortue, ende de mondt van de groote rievier des Amazonas, tusschen welcke twee plaetsen ontrent twee hondert en twintich leguen distantie is langhs de kuste van de zee.

Aen 't in-komen van dese groote bape naer 't oosten tot/ende by een kape die sy noemen Cap des Arbres Secs leght een kleyn Eplandt/ welck de Francoplen eerst den naem hebben ghegheven van l'Isle, ende wo:dt nu by de selve genaemt l'Isle Sainte Anne: de Indianen noemen 't Vpaonmiri. Elwaelf mijlen van dit Eplandeken binnen de bape / leght een groot Eplandt welck men noemt Maragnan, welck wel vijft en veertich mijlen is in 't om-gaen: op de hooghe van twee graden ende veertich minuten by zuden de linie equinoctiael.

In 't binneste van de bape zijn d'yschoone rievieren/ de welcke in dese bape loopen recht teghen over dit groot Eplandt / welck gantsch om-ringht is van de zee / die aen d' een zijde vijft oft ses mijlen / ende aen d' ander zijde twee ofte d'ry / ende op d' andere plaetsen min oft meer mijlen breedte is. De eerste van dese rievieren naer 't oosten toe wo:dt ghenaeemt Mounin, welck ontrent een half quart van een mijl wijde is in de mondt/verbbende haer oorsprongh veertich oft vijftich mijlen van daer. De tweede/welck in 't midden leght/ wo:dt genaemt Taboucourou, ontrent een halve mijle breedte in de mont/ ende wel 4 oft 500 mijlen verre af-komende. De derde die naer 't westen leght / wo:dt ghenaeemt Miary, ende is wel vijft oft ses mijlen breedte in de mondt/ ende heeft haer beginsel onder den Tropicus Capricorni, van waer wel eenighe dese rievier zijn af-ghekomem tot hier toe.

Daer is noch een ander rievier ghenaeemt Maracou, die haer verliest in die van Pinaré, ende die van Pinaré halt in die van Miary eenighe lebentich oft tachtentich leguen van de mondt van de doo: schreben rievier Miary. Ende noch hooght is noch een ander rievier genaemt Ouacoup die uyt de bosschen komt loopen in de rievier Miary: Waer doo: dese rievier Miary seer groot halt/ ende wonderlijck snel loopt in de mont, gelijk oock die van Taboucourou, de welcke engh is in de mont/wegen twee rossen die daer leggen/ende haer veel enger maken als sy wel binne-waerts is/ soo dat de bloedt op ende af komt met groot geweldt/ welck dit Eplandt versterckt beneffens de bancken ende vlacken die 't aen alle zijden heeft/en insonderhept aen't in-komen van den in-borcht/so dat het daer niet sonder gebaert en is in te komen doo: de gene die 't kanael niet wel en kennen. Dit Eplandt is ghelijck de sleutel van dit landt/want langhs de kuste is het beswaertelijck te abo:deren. Van by oosten Cap de la Tortue tot Cap des Arbres Secs zijn al bancken ende blackten / die vier / vijft / ses / seven / jaet thien mijlen in zee strecken, soo

dat men het vasse landt niet en kan ghenaecken. Inghelijcks is mede ghesfelde tusschen beyde de kapen van dese bape: Aen de ander zijde van Cap de Tapouytapere af dicht by Maragnan tot Rio des Amazones, legghen soo veel Eplanden langhs de kust / dat het onmoghelijck is daer aen te komen aen het vasse landt / doo; dien sp gantsch verbult zijn van seckerre boomen welck sp noemen Apparituriers, (zijn Mangues) welckes tacken veel upt-wassels gheben die weder ter aerde komende / woortelen / ende soo voo; setten; waer doo; sp soo dicht in een gheblecht ende ghewassen zijn / dat men soude legghen dat het maer een boom en waere / ende maecten dat het by na onmoghelijck is daer doo; te komen; beneffens dien iller soo veel dyft-landt / daer men by toglen soo diep in schiet / dat men daer niet weder upt en kan ghetaecken.

Daer en zijn maer twee aen-komsten om aen dit groot Eplandt te komen: een tusschen Cap des Arbres Secs, ende het Eplandeken Sante Anne, de welcke hoe-wel sp ghenoech bekend is by de ghene die daer eenighe replen hebben ghevoert / soo zijn even-wel eenighe beschreumt een schip daer in te brengen: oock soo en kan men niet verder met de schepen komen dan aen 't voo; schreben Eplandeken / ende om aen 't groot te baren moet men klepne barcken ghebruycken. De ander in-komste is aen d'ander zijde / daer de alder-grootste schepen konnen doo; in-komen tot het foyt van 't groote Eplandt / van dese wegh is eerst onlanghs ghebonden / ende is wat swaer te vinden.

De in-woonders van dit Eplandt noemen haer dorpen Oc ofte Tave, welck zijn maer vier logien / ghemaecte van groote boomen ofte tacken van boomen / die van boven tot beneden ghedeckt zijn met bladeren van palm-boomen / welck sp noemen Pindo, van welcke boomen daer veel wassen op het Eplandt / soo dat de bosschen daer gantsch vol van zijn: dese bladeren gheben een goet beschut teghen den reghen: dese logien zijn les en-twintich ofte dertich voeten wijt / ende twee / by / vier en vijf hondert passen langh naer 't ghetal van de in-woonders / ende in 't vier-kant gheleght als een klooster / soo datter een fraepe plaetse in 't midden blijft: dese dorpen zijn d'een grooter als d'ander ende sulcke zijnder sefen-en-twintich in dit gantsche Eplandt.

Het eerste dorp ghelegghen aen 't begin van het Eplandt / soo men daer aen-komt van het Eplandeken Sante Anne, wordt ghenaemt Timbohu: het tweede wordt ghenaemt Itapary, welck is te legghen het parck ofte visscherij / doo; dien in dit dorp twee ofte dyp gorde visscherijen zijn: het derde wordt ghenaemt Carnaupiop: het vierde / Euayne: het vyfde / Ira-Endave: het sesse / Arosouy-leuve: het levende / Pindotune: het achtste / Oua-timbooup: het neghende ende het grootste van allen Iuniparan: het thienste / Toroipecp: het elfste / Iandouarem: het twaelfste / Ouarapiran: het dertienste / Coyeup: het veertienste / Eussa-ouap, welck een van de grootste dorpen is van het Eplandt: het vijftienste wordt ghenaemt Maracana Pisip: het sechste / Taperoussou: het zeventienste / Torouupe: het achthienste / Aketeuve: het neghentienste / Carana-uve: het twintichste / Ieviree, welck de Franchoplen noemen Yueret: het een-en-twintichste / Eucaton: het twee-en-twintichste / het klepne Ieviree: het dyp-en-twintichste / Oury-Ouassueup: het vier-en-twintichste / Mayane: het vyf-en-twintichste / Pacoury-Euve: het les-en-twintichste / Euapar: het leven-en-twintichste / Meruoury-Euve. Dit zijn de voornaemste dorpen van de Wilden: in welcker eenighe twee oft dyp / ende in andere vijf oft les hondert personen meer oft min woonen / soo dat in dit Eplandt wel thien oft twaelfduplent zijn / naer 't legghen van de Franchoplen.

Het een-en-twint ighste Capittel.

Gheslachte van de lucht in 't Eylandt MARAGNAN: ende vruchte-
baerheyt van den bodem.

MEn soude / seght de selve historie / geen schoonder ende helderer weder kunnen
wenschen / als men ordinairlyck heeft in dit ghetwilde: want men en heeft
nimmermeer eenighe groote koude ofte drooghte; gerne misten ofte schadelijcke
dampen; geen tempestken ofte excessive winden; gheen ineruut ofte hagel; ende
wel selden eenighen donder/ende dat ten tijde dat het daer reghent: het weer-lycht
daer wel sonnydts des abonds ende des moorgens met een heldere lucht.

De sonne keerende van den Tropicus Capricorni naer den Tropicus Cancri
toe / siert ghemeynlyck in alle dese ghetwelden den reghen voo: haer upt / ongebaer-
lyck ses wecken / eer sp boven 't hooft komt / welck voo: twee maenden / ofte twee
maenden ende een half duren / naer dat de son ober 't hooft ghepasseert is / naer de
ghelegghenheyt van elck ghetwilt: ende naer desen reghel soo begint het te regenen
in dit Eplandt Maragnan ontrent Februarius, ende duert tot het eynde van May
ofte half iun: ende ter contrarie / als de sonne weder vertreckt naer den Tropicus
Capricorni, soo verwekt sp de winden die sp noemen Brises, de welcke rijzen met
de sonne ofte met de hitte ontrent ten leven oft acht up:ren des moorgens: ende hoe de
sonne hooger komt op de middagh / hoe dese winden haer meer verheffen; ende
hoe de son naerder komt aen haer Zenich, hoe dat dese winden stercker waepen/
ende hoe dat de sonne verder vertreckt van haer Zenich hoe sp slaetwer wo:den;
ende als de sonne onder gaet / soo houden sp gantsch op; doo: dese middel wo:dt
de groote hitte van dit climaet seer ghebroken: want in dit Eplandt / ende de
aen-ghelegghen landen en waert gheen anderen windt als den oosten-windt /
welck wel de ghesondste windt is van allen. Doo: dien dit Eplandt soo naer on-
der de linie legh / soo heeft men hier meest eenparigh weder / sonder groote veran-
deringh: soo dat het een heel traep ende ghetwilt quartier is voo: de ghesondtheyt
van 's menschen lichaem.

Doo:ts soo is dit Eplandt Maragnan wonderlijcken vruchtbaer; ende hoe-wel
't selve gantsch van de yre om-ringht wo:dt / soo heeft men daer niet te ghen- slaen-
de seer schoone fonteynen van soet ende klaer water / seer ghesont om te drincken.
De gronde is seer draeghtsaem / hoe-wel sp nimmermeer ghemest ofte ghebaeck
wo:dt: naer dat men het Malz heeft ghezaept (welck sp daer noemen Avattyy) soo
bergadert men het weder ten langhsten in dyp maenden met een wonderlijcken
aen-was; ende dat kan daer dyp ofte vier maels 's jaers gheschieden.

Den wortel Maniot daer sp haer broodt van maeken / waer daer seer grof / ende
kan daer alle dyp ofte vier maenden / ende oock eer ghepluckt wo:den: de
meloenen wo:den rijp ses oft acht wecken naer dat sp gheset zijn / ende zijn goet
al 't jaer doo: / insghelijcs ist van alle andere aerdt- vruchten.

De waerten die men tegenwoordigh kan trecken upt dit Eplandt / ende 't landt
daer ontrent / is Brasilie- houdt: geel houdt ende ander dierghelijcke: cotton /
Roucou, welck is een roode wortel die daer overbloedigh wo:dt ghebonden: Als
mede een soorte van wortel die roodt is / ende een specie van sack; men vindt daer
oock soo goeden Balsen als die van Arabien: daer waer oock seer goeden Tobac,
ende peper / ende dierghelijcke.

Die den bodem van 't landt van Maragnan hebben onder-socht / verklaren de
selve seer bequaem te zijn om sucker-riedt te planten / welck een grooten handel
geeft: men vindt oock ordinair op de kulle Ambregis; daer valt een specie van
Jaspis, daer sp de groene steenijens van maeken die sp in haer lippen dragen; oock
rodtien van roodt ende wit cristall / welck harder zijn als de diamanten die sp noe-
men d'Alençon, ende andere meer vzeendicheden.

Daer en ghebyeecken gheen materialen om te bouwen; want beneffens het schoone houdt dat daer waal / soo bindt men daer oock fraeye stenen om te belighen; ende bequaeme stoff om de steen te backen / ende om kalck ende cement te maecten.

In dit Eplandt en zijn gheen groote velden; oock en zijn daer gheen groote ofte hooghe berghen / maer klepne heubelen / aen welckers voet men schoone fonteynen vindt / ende klepne rievierkens die dit eplandt dooz-loopen ende seer aenghenaem ende playlant maecten; ende eenighe van dese rievierkens zijn soo groot / dat men die met canoen kan bebaren van 'teen dozz tot het ander. Dooz is 't landt vol schoone bosschen die merendeel beset zijn met palm-boomen ende andere / als wy hier naer sullen verhalen; waer dooz hier seer goede jacht valt / beyde van vier-voetighe dieren ende van voghelen.

Het twee- en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van diverse Fruyt-boomen die in dit Eylandt
MARAGNAN wassen.

In Oor.
Indien
noemen
sy die
Caious.
Siet Lin-
schet. c.
32.

Onder de Fruyt-boomen die in dit Eplandt groeyen / is wel de boomnaem-
de de Accayou, welck ghemeynlijcken grooter ende groter waal als de ap-
pel oft peer-boomen van Europa; syn bladeren zijn die van de not-boomen ghe-
lijck; den bloesem kleyn / roodachtigh ende wel-riekende / soo dat men den
reuck van verre ghetwaert woedt. De vrucht woedt ghenacmt Acayau, ende woedt
van veelderley sooyten ghebonden; de eerste de peeren niet onghelijck / ende heel
geel van buyten als sy wel rijp is / van binnen wit ende vol saps / welck seer soet
ende delicaet is / ende draecht een not die van 't selve faeloen is als een scharps
niere / met een harde schelle over-toghen / ende het ofte olpachtigh van binnen / soo
darse ontfleken zijnde licht brant; ende de pit is alsoo goet als een amandel. De
tweede sooyte is wat rooder van couleur / ende 't sap wat sueder. De derde zijn
heel kleyn ende bequaem om aijn van te maecten. De vierde sooyte is heel groot /
welck sy noemen Acaiou Ouassou, ende is seer aenghenaem om 't eten; dese be-
ginnen rijp te woeden in Mart ende April, ende dueren tot het eynde van Jun; de
ander in August, ende dueren tot het eynde van December ende januar. De In-
dianen persen daer een dzanck up / welck sy noemen Accaiou Caoum, is wit en-
de seer lekker om dzyncken; men pers up een vrucht wel soo veel naets als up een
goeden tofch dzuppen. Daer is groote menicheit van dese boomen in dit quartier /
want wassen licht van de kerne / ende dzaghen vruchten twee jaren naer dat sy
gheplant zijn. Wy hebben in 't voorgaende boeck ghetwaert ghemacckt van
Cayoux.

Bannanas, welck is eenen hooghen boom / met groote bladeren die wel een va-
dem lanck zijn / ende twee voeten breedte: de vruchte is wel een halven voet lanck /
doch niet soo groot als een kornkommer; de schelle is gantsch geel / ende 't vleesch
wit als een appel.

Mangaa is een vruchte ghelijck een Apricock, doch grooter ende sonder steen /
soet ende seer aenghemacckt van smacck / ende smelt in de mond.

Jaracaha is een boom die seer breedt van kroone is / hebbende by naer blade-
ren als de Vogh-boomen / ende gele blomnekens / de vruchte ghelijckt de
peeren met een gele schelle / ende haer keernen binnen in / is seer delicaet ende
voetsaem.

Ouâierouâ is een grooten en hooghen boom / hebben de bladeren als de ecken-
boom / doch grooter; den bloesem bleek-geel: de vrucht een voet langh / ende als
de grootste meloenen van binnen ende buyten geel; met klepne ende swaere keer-
nen van binnen / soo wel-riekende / dat men den reuck van verre ghetwaert woedt.

Lunipap

Junipap is mede een grooten en hoo-
ghen boom/van fatsoen als de Epken-
bladeren / doch twee-mael grooter / wit-
ten bloessem / ronde vrucht ghelijck de
grootste appelen; welker beeldt wy goet
gebonden hebben hier in te voeghen up
den vermaerden Car. Clusius. Groen
zijnde / is sy heel bitter: de Indianen
kaeruben die om 't sap daer up te treckē/
welck schoon ende klaer is/en nochtans
soo men sy aensicht ofte handen daer
mede bestrijct / so sullen die in minder als
vier uren alswart worden/gelijck als
oft gyp die met inck bestreken hadt; en
gaet oock niet af met wasschen/dan naer
acht oft thien daghen. De Wilden ghe-
bruycken om haer lichamen mede te
schilderen: als de vrucht rijp is, soo wort
sy van binnen ende van buyten geel/ en-
de is seer aengenaem om 't eeten / ende
smelt in de mond.

Agoutiréva is een grooten boom/heeft
bladeren als den ozaegnie-boom/en seer
bzerdt/roetachtigen bloessem/de vruchte
twee buysen dick/met een groenachtige
schelle/ende van binnen vol grainen als
een granaet-appel/soet ende aengenaem
van smaack.

Araticou is van bladeren ende bloe-
sem de booz-gaende seer ghelijck / dan
de vruchte valt wel wat grooter / ende is seer goet van smaack / ende wel-riec-
kende.

Caoup is een appel-boom seer ghelijck van bladeren/van dat syne wat bzerdet
zijn/den bloessem geel met roodt ghemenght; de vrucht als een ozaengie/soo van
fatsoen als van smaack/met keernen.

Euuairap een grooten ende hoogen boom / hebbende klepne bladerkens ende
roetachtige bloemkens/ende een klepne vruchte wat grooter als Aekel-bespen/
ende van 't selve maekfel.

Ama-uve is den vijghe-boom in vruchten ende bladeren seer ghelijck.

Goyaue ofte Morgoya is een soorte van heesters / welck hem om de boomen
windt/hebbende bladeren van ghedaente als de klokken/een schoone bloeme/
so groot als de palm van een handt/hebbende veel spise bladerkens als een sterre/
van een purpurachtigh koulleur: de vrucht soo groot als een ey/doch ronder/ vol
graintjens/ende buyten geel met groen ghemenght; is goet om te eeten als sy ghe-
koockt is/ende seer bequaem om te conspien.

Van palm-boomen bindt men in dit quartier vijf soorten: de eerste ghenaemt
Ouacoury, welck is den rechten palm-boom daer de Pindo van komt/daer de
Wilden hare logien mede decken; brenghet langhe ende grove noten voort/ghelijck
als gansen-eyeren/ met een harde schoffe/daer vier oft vijf pitten in zijn/soo langh
als een klepne vingher/seer goet om te eeten/ende de Indianen maeken daer soete
ende goede olie van. Binnen de stam van den boom bindt men een wit mergh/
soo groot als de diep/naer de proportie van den boom/welck de Wilden noemen
Ouacoury-rovan; welck seer goet is om te eeten ghekoockt ende rauw.

Meuruty-vuc is een ander soort van palm-boomen/ de vrucht is soo groot als een ep/roodachtich van schijfel met swart ghespikkelt/ binnen roodt met een pit die soet ende bequaem is ghegeten.

Ynaia is de derde soorte/ van bladeren ende strupck de boozighe ghelijck/ dan bryngt syn vrucht boozts in tolsen/daer wel twee oft d'p hondert van dese vruchten aen syn/soo groot als olijven/soo dat een man ghenoech aen een herst te d'aghen.

Carana-vuc de vierde soorte/ heeft bladeren als de waepers die de jonck-vrouwen ghebyprecken/ de vrucht is ghelijck een puppe van damast.

Toucon-vuc is van bladeren de twee eerste soorten ghelijck/ dan vol sterckelen/ ghelijck oock de strupck/ soo dat men die moet wachten: 't herde van 'thout is swart ende seer hard/ de Wilden maerken daer haer boghen ende waerden af: de vruchten wassen mede in sojme van tolsen ende woeden ghenaemt Toucons, rypdt ende geel van buppen als sp rijp syn/ de pit van binnen is seer wit ende soet van smaek/ ende goet om te eten.

Pacoury een grooten ende hooghen boom/ met bladeren als den appel-boom/ ende witten bloessem/ ende een vrucht twee buppen groot/ met een schelle een half dupm dick/ die ghekoockt ofte gheronst seer goet is om te eten: ende twee ofte d'p goede keernen daer in.

Vuaouassouran een grooten boom/ heeft bladeren als een peer-boom/ ende witte bloessem/ de vrucht soo groot als van Pacoury, met een gele schelle/ soet van smaek/ met een steen ghelijck de persen/ met een pit wat grooter als ons amandelen: ende van de selve smaek.

Wamembec, van groote/ bladeren/ ende bloeme/ ende oock vrucht den appel-boom gelijk/ geel van koulour ende seer excellent: de pit en woedt niet gegeten weghen syn groote bitterheyt.

Copouih Ouassou is de peer-boom van bladeren ende bloessem seer ghelijck/ dan de vrucht valt wat langher ende geelber/ met d'p seer harde steenen.

Copouih-aioup, van groote als een pupm-boom/ ende bladeren als een cassanie-boom/ witte bloem met geel gemenght/ de vrucht als een kleyn geel appeltjen/ met een kleyn steen daer binnen/ die goet is om te eten.

Acaia is seer groot/ van bladeren de peer-boom niet onghelijck/ met roodachtige bloemkens/ de vrucht als een kleyn appeltjen/ doch langer en suet van smaek.

Yacaranda de pupm-boom seer gelijk/ dan dat de bladeren breder syn/ witten bloessem/ ende de vrucht twee buppen groot/ goet om te eten als sp gekoockt is: de Wilden maken daer Manipoy af/ welck is een soorte van pottagie die seer goet boozt de maghe is/ ende voedsaem.

Onbou is de Mangaa van bladeren ghelijck/ vrucht een vrucht als een pers/ van buppen ende binnen seer geel als sp rijp is/ men moet die van ryppe laten vallen/ anders en is sp niet bequaem dan om berijps van te maeken.

Paioura vrucht een vrucht als Apricocs, hoe-wel den boom niet soo groot is.

Vua-Canu is soo groot als een appel-boom/ de bladeren als een ozaengnie-boom/ de bloessem geelachtigh/ de vrucht langh als een ep/ heel geel/ goet om eten.

Pirom, van grootte/ bladeren ende vruchte de pupm-boom seer ghelijck/ dan dat de vrucht soeter is.

Avenonbouich Acaiou is den appel-boom seer ghelijck/ dan syn vruchten syn ghelijck pupmen/ doch soeter/ ende geel met een kleyn steentjen.

Yachicha den pupm-boom seer ghelijck/ met gele bloemkens/ ende vruchten als pupmen/ gantsch geel/ met een witte ende soete pit.

Wooyts Cayouen, Maukaievuc die wepnigh verscheillen van de boozgaende. Ouagiron welckes vrucht mede is als een groote pupm/ ende roodt/ waelt meel langhs de zee-kust in 't sandt/ ende en waelt niet hoogh.

Morecy waelt mede in 't sandt/ ende syn vrucht is wat suet van smaek.

Amyiou heeft bladeren als een peer-boom/ doch wat langher/ witte bloessem/ de

de burcht als groote appels / ghelijck komkomers ghebult / is van smaek als de perlen.

Mourouré is de pupin-boom eenighsints ghelijck; heeft geel bloemkens/ende de burchten als kerken / met langhe stelen / ende een klepne steen / geel ende soet.

Vua-vylou heeft langhe bladeren / blauwe bloemkens / ende een burcht ghelijck een ozagie-appel / dan soeter van smaek.

Vua Pirup is een steeckenden boom / heeft bladeren als de nott-boomen / den bloessem van dyp kouleuren / geel / blaewt ende roodt / de burcht rondt als een appel / ende goet om te eten; ende komt niet voort dan ten tijde dat het reghent.

Onmery heeft een burcht als een groote peer: Arafá als een klepnen appel / een van de beste burchten als sy rijp is.

Pekey is soo grof dat twee oft dyp mang die qualijck konnen om-batten / syn bladeren ghelijcken den pupin-boom / de burcht is twee buysen groot / heeft een harde ende dicke schelle / ende daer binnen dyp oft vier burchten seer geel / van 't maeckel van een niere / wel-riekent / ende goet om te eten / dan heeft van binnen een steen die seer steeckende is / soo dat men hem moet wachten in 't eeten.

Daer sijn noch andere meer die wy om niet langh te maeken / sullen voer-by gaen; wat dese hier by de Francosjen verhaelt / belanght / achte ick dat de namen verandert sijn / voer dien sy in de Fransche tael niet soo wel en konnen upt-ge-burcht worden / by gheheyl van de W. die dese natien familiær sijn te welken.

Het dyp-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van eenighe sonderlinghe kruyden ende aerdt-vruchten die op dit Eylandt groeyen; ende van 't ghevoelre.

Onder de krupden ende aerdt-burchten die seer veel in dit Eylant en de landen daer ontrent worden ghebonden / is wel de voornaemste de Ananas, de welcke by anderen ghenogh is beschreven. De Karouata is de Ananas genoeghsaem ghelijck / heeft bladeren die wel een elle langh sijn ende twee buysen bygedt / seer dick ende dighelijgh aen beyde zijden: in 't midden van de plante / ontrent twee voeten van de gronde / sijn vier oft vijf doufsijn burchten / d'een teghen d'ander aen-ghespeert / een vingher langh / van 't fatsoen van een dyp-kantighe Pyramide, van binnen ende buysen geel / ende seer delicaet om te eeten.

Yarammacarou is een seer byemde ende monstreuse plante / dicker als de dirje / ende sijn oft twaelf voeten hoogh / hebbende twee ofte dyp tacken by-naer van de selve dicke ende grootte: is soo seer datmender wel twee ofte dyp telkens met een swaert soude af-houtwen; van buysen groen ende van binnen wit / en heeft gheen bladeren dan doopen soo langh als een vingher: de bloem is carmoesijn-root met blaewt ghemenght / daer een burcht upt-komt die soo groot is als een buys / buysen gantsch roodt / binnen wit / vol klepne koreltjens die men mede eet / ende is seer soet ende aenghenaem / hebbende by-naer de smaek van de aerdt-bespen van ons landt.

Gyromon is een plante die 't bladt ende de bloem heeft ghelijck de citrussen: de burcht is wat plat in 't ronde / en groot; de schelle is seer tender ende delicaet / ende is een goede kost als sy ghekookt sijn.

Taker ofte Kaker is by-naer als de voer-gaende plante / van dat de burcht langher is ende grooter / ende de schelle harder.

Vua-éen is een soete van meloenen groter als een hooft / gantsch groen van buysen ende massif van binnen / wit van spijle met swarte koreltjens vermenght / vol van seer soet ende aenghenaem sap / soo datmen se raetwt eet ghelijck als de appelen: ober midden ghesneden smelt gantsch wegh / en verandert in water: ende als men daer een gat upt-holt / soo wordt 't selve strax met water vervult / welck soo soet is als suucker / ende verbercht seer.

Commanda Ouassou zijn seer groote boonen/dan plat/men bindt er daer veel/ ende van allerhande kouleuren.

Commanda Miry zijn haer eerten die achtien ende twintich in een hacutwe waflen / zijn langh ende niet rondt / en beter van smaect als de onse.

De Patates noemen sy daer Yecuch, die ghenoech bekent zijn / ende waflen daer seer overbloedigh van veelderhande kouleuren.

Cara zijn mede wortels / dan zijn valter als de Patates, ende niet soo goet.

Taya Ouassou is rondt / wit ende ghelyck een groote rape / ghekoockt zijnde is seer goet ende smaekelijck.

Mandouy is een kleyn wortel / welck in de gronde wort ghebonden / langh endedick als een dupn/ende kleyne nooten daer men byp oft vier pijens in binde die goet zijn om te eten.

Manioch welck is de wortel van een plante die sy noemen Manieup; welck de bladeren heeft als een vijghe-boom; is een dicke wortel; de Indianen maecten daer veel af / welck haer dient vooz byoodt: Macachet Maniochere, ende Manioch-eave, zijn al wortelen die wepmigh vershillen / ende al tot het selve ghebruycke woeden: ghelyck oock Uscapopouitan, welck roodt is ende van het selve ghebruycke.

Reins de krupten ende wortelen vooz-lychen is aen-merckens weerdigh de groote menigheite ende verscheppenheyt van 't ghebogelte/welck in die Eplandt ende de landen daer ontrent worden ghebonden: van welcke wy enige hier koztelijck sullen aen-roeren. Eerst soo heeft men hier veel gheboghelte welck op den root leest / onder de welck upt-munt een sooyt welck sy noemen Ouyra-Ouassou, is tweemaels grooter als een arent / schoon van verren / ende soo machrich dat sy ten scherp weghe-nemen ende verscheuren / ende de menschen ter aerden vellen/ ende de herten ende hinden aen-tallen; ende noch een sooyt die niet minder en is van grootte ende krachten / welck sy noemen Ouyrata Ouyran; ende een derde die sy noemen Ouyra Ouassou Pouytan; ende andere meer / die sommighe soo groot zijn als arenden ende eenighe wat kleynder / al van sonderlinghe lasten ende schoon kouleur van verren.

Van-papegaepen siet een wonderlijcke verscheppenheyt in grootte en schoonheyt van pluymen; waer van eenighe heel groot zijn ende andere kleyn / ende al seer bequaem om te leeren spreken / soo dat het te verwonderen is. Alle dese zijn meest goet om te eten: voorts soo hebben sy daer een vogel die sy noemen Moyren, soo groot als een paent / met een hooghen top op 't hooft / ende het gantsche lijf met swarte ende witte pluymen bedekt / seer schoon om te sien ende oock bequaem om te eten; van dese zijnder oock eenighe sooyten. Andere die de saplantten ghelyck zijn / die sy noemen Iacou ende Iacou Oubouyh ende Aracouan, al niet verren van sonderlinghe kouleuren. Andere die de ghelijckenis hebben van perdyzen / dan onghelyck grooter als de onse / als daer zijn Nanbou, ende Nanbou Ouassou, soo groot als een kapoen / met blaetwe pluymen ende epten / Nanbou-Im, Macoucaoua.

De Toucan is van de groote van een ringh-dupbe / dan heeft een beek die wel acht oft thien duppen langh is ende wel byp vingheren breedt; daerghy vooz de boeste en krop / die wel oft vier vingheren breedt is van een schoon ozagnie kouleur / met schoon carmelijn-roodt om-ringht; de rest van de boest schoon wit/ende op den rugghe schoon roodt / de biercken ende seert heel swart / soo daer seer schoon om sien is / ende van de beste om te eten: van dese siet noch een ander sooyt die sy noemen Ouaycho, wat verscheppen van kouleur van beek/welck root ende geel is.

Orou is van de grootte als een perdyjs / met een ham op 't hooft als de haren / de pluymen roodt/swart ende wit: ende een ander van de selve naem / de quackelen seer ghelyck / dan wel tweemaal soo groot. Daer zijn oock eenighe van de grootte van de duppen / van sonderlinghe verren / als de Tara Ouyra Ouassou, ende

Tara

Lery die mede een deel van die ghevoegte beschrijft, seght dat de Brasilianen met een alghemeynen naem de vogelen noemen Oura.

Tata Ouyta Miry, ende Aroumara ende diertgelijke. Men vindt daer oock eenige die gantsch kleyn zijn ende niet veel grooter als de pepels/welck sy noemen lappy ende Ouenonbouyh, die sonderlingh zijn van beeren ende beek. Eenighe nachtbogelen / ende onder andere Andheura, welck zijn bleet- muslen/ dan grooter als de onse/ die groot gelupdt maken/ ende 's nachts de lieden kornen bijten en 't bloede up- suppen/ soo dat men 't qualijck kan helpen. Van water- vogels heeft men daer oock beelderhande; Ouara, Tamatian ende Ouacara-on, die al de gedaente hebben van windt- vogels / die de Francoplen noemen Corlieu, dan darsse van verschepten en schoonder beeren zijn dese vintmen met menighe ontrent den oever van de zee/en veel andere soorten meer. Men heeft oock eenige vogels die meest langhs der aerde loopen/gelijck daer is welck sy noemen Yandou, een soorte van strups- vogels grooter als een man/ die hoe- wel sy niet en vliegen/niet- te- min soo snel in't loopen zijn/ datmen se niet en kan onder- halen. Sallan soo groot als een kalkorn- schen- haen/ met langen beek ende beenen als een opbaer / die niet over 12 oft 15 passen kan vliegen/maer loope soo snel dat de honden die niet konnen volgen. Men heeft kalkoensche- hanen ende hinnen die sy noemen Araignan; ende menighe van ghemeyne hoenders de onse niet onghelijck / die sy noemen Ouira Sapoukay. De ganzen noemen se Upée, ende zijn schoonder ende beter van vleesch als de onse. De ernden noemen se Potiry, zijn grooter als de onse / ende schoonder van beeren. De ringh- duppen noemen se Picaslou, ende de ghemeyne Picasloutin.

Het vier-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de visschen die in de zee ende rievieren worden gevonden by 't Eylandt M A K A G N A N ende daer ontrent.

DE zee ende soete wateren zijn seer visch- rijck in dit quartier/ van welcke visschen wy enighe hier sullen verhalen. Men vindt daer seer groote zee- kalveren die men elders in Indien Manati noemt/en dese Wilden noemen die hier Ouâraouâ.

Pyraon is wel ses voeten langh/ ende groter als een ton/ heeft heel swarte schobben ende soo groot als een handt; is seer goet om te eten.

Pirapem ofte Camouroupouy is van ghelijcke grootte ende maeckel / dan syn schobben zijn nergens naer soo groot. Ouyry dyp oft vier voeten langh / met een breedte hooft; met twee scherpe vinnen op den rugghe die wel een half voet langh zijn / ende seer steeckende / de steeck is so ghelijck / is anders een van de beste visschen. Men vindt van de selve soorte in de rievieren die naer muscus riecken.

Oury-louue is de booz- gaende ghelijck dan darsse heel geel is.

Ouacara is den elst seer ghelijck / dan is soo gaetich niet / soo darsse beter is.

Ouatoucoupa is een schelp- visch/ 2 voeten langh/geel op 't hooft/ ende goet eten.

De Paraty ende Pira Couaue zijn ghelijck die de Francoplen noemen Mulets.

De Camboury Ouassou is een visch ontrent vier voeten langh/ ende 't hooft als een bereken/ met een geele stert ende vol schobben.

Yauebouyte is een plat- visch / 't laefen van een roch/ dan veel grooter / is wel twee badern langh ende breed / ende wel een voet dick/ met een stert wel anderhalf badern langh/ met een scherpe pinne in het midden meer als een vingher langh; de wonde daer met ghegheven / is soo ghebaertelijck dat men dickwils ghe- nootlaecht is de ghewonde partje af te setten.

Narinnary is een plat- visch als de booz- gaende / ses voeten langh ende breed / met een stert wel een badern langh/ met een scherpe pinne een grootte voet langh/ ende alsoo so ghelijck als de booz- gaende / heeft swarte ende witte strepen.

Ouara is een plat- visch twee voeten langh ende breed / argentin van koulcur met gele vinnen.

Acara Ouassou is een ander plat visch dyp voeten langh/ ende breed naer abbe- nant / swart ende vol schellen; Acara Peue is wat klepndt ende ghelijck de booz- gaende;

gaende: ende Acara Poytan ghelyck de boog-gaende/dan met roode ende witte strepen/ ende Acara Pourourou met geele strepen/ anders swartachtigh: ende Acaraïou een voet langh vol schellen/ ende een groen hooft/ boven geel ende onder aen den buyck wit.

Aramassia een plat-bisck ghelyck een tonghe/ twee voeten langh/ ende byziet naer adbenant/ byp vingheren dick/ den buyck wit ende den rugghe swart/ goetd eeten.

Araouaoua is wel acht voeten langh/ met een harde hupdt ende een swaert aen den kop wel twee ofte byp voeten langh/daer hy d' andere bisck mede doobet. Ende Panapan ghelyck de boog-gaende met een swaert twee voeten langh.

Pacamo sonder schellen/ geijs van koulour/ twee voeten langh/ met een seer groot hooft naer pypozie van 't lichaem/ wozyt onder de rodtsen ghebonden.

Caramourou ghelyck palinck/ ander-half badem langh/ wozyt mede onder de rodtsen ghebonden; spn beet is sozghelyck/ is anders goet eeten.

Tinmocou Ouassou ghelyck een palinck/ dan wit ende wel twee badem lanck/ ende dick naer adbenant/ met een beek als de snoerk een voet lanck.

Panyanaïou ghelyck de boog-gaende/ dan dat spn bobende van spn hooft langher is als 't onderste.

Onder de riebier-bisck is aen-metckens weerdigh de Pourake, welck wel vier voeten langh is/ ghebigaretet van koulour met blaewt/ roodt/ groen ende wit/ ende ontfelt hem van gheen slaghen met een rappier doog; dien het hem niet en quetst: dan soo hy hem in 't slaen veroert/ soo verozlaecht hy de gheue die hem slaen sulcken pijn in den arm/ dat men daer van ter aerden valt.

Caurimata is de karper seer ghelyck/ dan langher ende byziet/ ende is een van de beste visschen die men in dese landen soude konnen eeten.

Yaconda is wel byp voeten langh/ vol schelpen/ ende met geele/ roode ende witte strepen. Pyrain een voet langh ende een half byziet/ sonder schelpen/ geel ende root van berte/ met seer scherpe tanden die als een schaer snijden: ghelyck oock Opean.

Tarchure is ghelyck de Paraty, dan dat hy graetigher is/ en heeft oock scherpe tanden; ghelyck oock de Ierou, dan dat sy een blaewt ende ronder hooft heeft/ ende een roode seet.

Tamoata is maer een halve voet langh/ vol schelpen, geel van bisck/ ende van goede smaek.

Sarabo is de lampyren niet onghelyck/ dan is wat byziet en langher van snipt.

Men bindt daer oock diverse krabben ende kreeften/noemen die Ouegnoin, die heel blaewt zijn/ met langhe scheeren; andere noemen sy Oussa, met ruyghe beenen/ende roodt/men bindtse aen de woxtel van de Apparitures.

Ouca Ouassou zijn groote kreeften die men vint op de klippen onder d'oelers.

Aouara Oussa zijn witte kreeften/ ende grooter als een bupst/ die seer begerrigh zijn naer 't Ambergris, welck sy in haer helen d'aghen met groote stucken.

Ouraraup zijn kreeften die men niet en bindt dan in de riebieren.

De cracobilen noemen de Wilde Yacare, ende men bindt heel groote.

Men heeft daer oock veel oelers/grooter als de onse/ ende smaekelijcker: sy noemen die Rery;wassen daer oock aen de tacken van de boomen/ die aen strandt slaen/ welck sy noemen Apparitures: de mosselen noemen sy Xerourou, zijn grooter als de onse/ ende een ordinaire voetsel van de Wilden.

Ten tijde dat het daer veel reghent/soo komen daer veel staende poelen van reghen water/ daer seckere vischkens in groepen/ontrent een voet langh/ die seer goet zijn om te eeten/ende wozyden by de Wilden op- ghevangen reghen dat dese poelen verdrooghen/welck gheschiet alle jaer als 't reghenen op-houdt; ende dese vischkens groepen elcke ryp als 't water komt/weder van selfs aen.

Het

Het vijf-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van de vier-voetighe Dieren die op 't Eylandt
MARAGNAN ende 't vaste Landt worden ghevonden.

Het ghetal van de vier-voetige dieren is wonder groot/ wy sullen alleen eenige van de vyernde hier aen-rotten:harten ende hunden zijn daer gelijck als de onse; sy noemen die Souassou Aper:menichte van wilde geppen:een sooyte van wilde berekens/ welck sy noemen Taassou, klepnder als de hier-landtsche/ met een gat op den rugge/ als een rocht-gat daer goede reuck upt-komt zijn daer by menichten: daer zijnder oock grooter als de onse/ die sy noemen Tayassou-etè.

Lery ba-
schrijft
ooc den
meesten
deel van
dese
beesten
in syn
10 cap.

Men vindt daer menichte van pser-bereken: dese noemen Coendou, met langhe schichten/ ende groot van lijf/ by naer als een wildt-swijn.

Tamandova is een diert soo groot als een peerdt/ met een hooft als een bereken/ oogen als een honde/ met een snabel seer spits ende wel een voer lanck/ lange ende smalle tonghe/ 't hapt als een peerdt/voeten als een os: leeft op mieren die 't tweet te vanghen met syn tonghe te stercken in de holen van de mieren: en woijt by de Indianen niet gaern ghegeten.

Tapiyre-etc zijn ghelijck wilde koepen/ dan hebben langhet oogen/kozter beenen en sterren scherper tanden/ ende gheen hoozen: men vindt daer Bezar in.

Tatou heeft 't hooft ende voeten ghelijck een biggelsen/ de oogen ghelijck een halsewint/ de sterre langh/ al gewapent met groote schelpen van wit ende swart kouleur: van dese zijnder dierelcke sooyten/ als Tatou Ouassou, welck soo groot is als een schaep/ ende Tarouete ghelijck een velsch: Item Tatou Apar, Tatou Ouainchun ende Tatou Miti, welck al wat verschillen in groote ende in hardicheyt van schellen.

Couaty is gelijk onse vossen/ dan dattet soo grooten ende dichten staert niet en heeft.

Pac is wat grooter als de booygaende/ is gantsch rondt met een kozt en dicken kop/ klepne oogen/ de sterre een vinghet lanck: kozt hapt/ swart en wit geteekent.

Agoury ghelijck een biggelsen/ dan 't hooft treckt meer naer een vadt / kozte sterre/ ende seer dicht hapt/ van rofsachtich kouleur.

Tapity zijn de helen ende konijnen van ons landt seer ghelijck: daer zijn dierelcke sooyten/ als Ponnare die een sterre hebben een halve voet langh/ ende Amoco en Sauia die gantsch gheen en hebben.

Onder de tweede dieren munt de Ianouare upt/ welck een sooyte van lossen is soo groot als een Enghelschen dogh/ met een schoon vel ende traep geteekent: Souassouaran een sooyte van lupards van de selve groote ende traep gheteeckent/ ende Margaia, welck is een sooyte van wilde katten/ die een seer schoon vel hebben.

Unau is een monstreus diert/ heeft een rondt hooft by naer gelijk een mensche/ grof ende grys hapt: vier beenen daer 't hem weynigh met behelpt/ by klautwen aen elke voet een vinger lanck/ dicht by een/ daer 't mede klabert: anders kruipt het over de aerde/ ende eet oock aerde: als het op een boom is gheklabert en komt daer niet af booy: dat het al 't loof heeft al ghegeten: is soo traegh in syn kruppen ende klaberen/ dat men het daerom de naem van lupicheyt heeft ghegeuen.

Men heeft seer sooyten van apen ende meer katten/ groot en kleyn/ van verschepden koulouren/ ende eenighe seer aerdigh: noemen die Ouariue; Cay Ouassou; Cayon die swart zijn/ ende een langhen witten baert hebben. Cay-miry ende Sapaïou, die seer aerdigh zijn. Tamary heel kleyn ende aerdigh: Marikina; Ioupata; ende Sagovy van een argentin kouleur/ de kleynste ende aerdighste van alle de reste.

Haer honden die sy noemen Ianovare zijn ghelijck ons halsewinden/ dan wat klepnder/ ende zijn seer bequaem tot de jacht.

Onder

Onder de kruppende dieren hebt ghy daer Boy-etc, welck wel twee badern langh is/sonder beenen/met een craep ghelchilderde hupdt, heeft maer vier tanden/ dan wel scherp/ met twee pijltjens aen de tonghe / daer 't ghelwelidigh mede streckt/ ghelijck oock met de staert, maect een sozzelijcke ende bp- naer doodelijcke wonde: aen 't eynde van de staert heeft het een blaesken welck ghelupdt maectt gelijck als oft vol eten was/soo dat men daer doo: getwaerschout wooydt om hem te wachten.

Doozts zijn daer noch eenighe andere slanghen ende serpentes/ die sp noemen Ionboy, Tara-gouyboy ende Tarchuboy, welck de Indianen somtijts wel eten: ghelijck sp oock doen de padden / welck sp noemen Courourou, ende ballen daer heel groot.

Men heeft hier oock die soozten van blopen die sp in Hispaniola noemen Nigua, ende hier noemen de Wilden die Ton; dese doen de menschen groote quellinghe aen/als men die niet bp tijds hem quijt en maectt; de Wilden gebuyckten daer den olpe van den palm-boom teghen/ende Roucou ende Ouroucou vertoe.

Het ses-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van 't volck van de lande, haer af-komste, ghestalte ende manieren ende andere qualiteyten.

DE Indianen van de Maragnan verhalen dat daer ontrent den Tropicus Capricorni een craep landt seggt / welck sp noemen Cayeré, welck is te segghen groot sozzt / doo: dien daer een groote boschagie is van seer hooghe ende groote boomen/ daer sp eertijds hebben ghewoont: ende voerden den naem van Toupinambas, doo: dien sp van de strijdbaarste volckeren waren van dat heel ghetwelt / welcken naem sp tot noch toe behouden. De Portugesen haer meester ghemaectt hebbende van de Cayeré, deden haer beste om dit volck mede onder slaernij te brenghen/ dan dese Toupinambas 't selve niet konnende verdraghden / retireren haer doo: eerst in de boschen; dan haer selven daer mede verbolght bindende bp haer vbanden / zijn soo verre voozt ghetrocken tot dat sp ghekomen zijn tot aen de zee / alwaer eenighe haer hebben neder-gheslagghen langhs den oever van de zee; welck om dier oozlaeck haer noemen Paranan Eugouare, dat is betwoonders van de zee; andere hebben haer wooninghe ghenomen op den grooten bergh Ibouyapap, die haer noemen Ibouyapap Eugouare; andere in 't groote Eplandt Maragnan, welck Maragnan Eugouare woorden ghenaemt: andere langhs de rievier Taboucourou, welck haer noemen Taboucourou Eugouare; ghelijck die langhs de rievier Miary woonen/ Miary Eugouare, ende soo voozts eenighe te Para naer 't oosten toe/ ende te Para naer 't westen toe / ende te Cayeré aen den oever van de zee; behoudende niet te min al 't samen de naem van Toupinamba. Eenighe van de oudste ghedencken noch / datse naer haer komste in dit landt een groote freste aen-rechten / welck sp noemen Caoven, alwaer de vooznarmste vergadert zijnde/ ende nu vzoncken ghetwoorden zijnde/ een vzwouwe heeft een van de compagnie komen slaen/ waer doo: sulcken ghebecht onder haer is onstaen / dat sp ganich onder den anderen verdeelt zijn / ende groote vbanden ghetwoorden / soo dat sp malkanderen daer naer ghenaemt hebben Tobaiars, welck is soo veel te segghen/als/ ghy zijt mijn vbandt ende ick ben de utoe: ende zijn soo op malkanderen verbittert / dat sp malkanderen eten ende verslinden.

Dese Toupinambas zijn doozgaens van middelbare stature / hoe-wel men der oock bindt die heel langh ende vzoom zijn: zijn meest Camuz van neuse / welck komt bp de vzo: vzwouwen die dat soo maken in de gheboozte: gaen recht op haer leden/ende zijn seer sterck/soo dat sp seer sware lasten konnen dragen: zijn werpnigh stercken onder-wo:pen/ doo: dien sp matigh zijn in haer eten / ende ghenieten een gesonde lucht/soo dat sp ghemeynlijcken oudt woorden sonder dat sp grijs ofte kael woorden: ende de vzwouwen kinderen daer tot haer tachtentich jaeren ende oberde kinde-

kinderen worden wit ghebooren / dan doo; het stricken met olpe ende Roucou worden sp bypen / ende van een olif-vertwigh koulour: zijn anders van leden wel ghemaeckt / ende traep van aensicht; hebben een ghewoonte van 't hap; allenshalben upt te trekken / upt-ghenomen op 't hooft: welck gladt is / ende niet ghekrult / als dat van de Hoozen: de mans kopten haer hap; booz; / ende latent tamelijck langh aen de ooren ende achter; de vrouwen d'aghen langh hap; tot haer middelst / ende zijn curieus in 't selve te kinnen / ende te stricken met Roucou, welck sp weder waslen met Ouapacari water / welck een woxtel is die een schupm van hem geset ghelijck de zeepe. Hebben een byemde maniere van de onderste lippe doo; te boozen ende een gat in te maecten / daer sp een groen stentjen oft pets anders in d'aghen: eenighe maecten oock gaten in haer neus / ende d'aghen daer breijens ofte houtjens in. De vrouwen en doo;-boozen de lippe niet / maer wel de ooren / ende d'aghen daer rollekens van houdt aen / daer sp wonder mop mede zijn: De Toupinambas gaen gantsch naect / sonder eenighe schacmte te hebben: schilderen haer lichaem met diverse koulouren ende figuren; ende de beenen maecten swart met 't sap van Iunipap.

Eenighe mans graveeren haer hupdt met pet scherps / ende weten daer wat in te stricken / soo dat het graveersel nimmermeer en vergaet / ende is onder haer een teeken van groote couragie.

Op haer keelen verciieren sp haer met plupm-werck van diverse koulouren / welck sp seer aardigh weten by den anderen te byenghen: maecten daer bonetten af die sp noemen Acangoap, ofte Acan Alloyave: ende kroontjens die sp noemen Akan getar; ende kragen die sp noemen Aiouacara: ende heele mantels die sp noemen Alloyaue; ende kouffe-banden die se noemen Tabacoura: maecten die oock van cottoene gaern / ende hangen daer secker noten aen / daer sp stentjens ofte pet anders in doen welck ghelupdt geset / ende noemen dese banden Aovay, maecten oock arm-ringhen van plupmen die sp noemen Mapouygh Couay Chovare, ende groote plupmagien op 't hooft / welck sp noemen Yandou-ave.

De ghetroude mans / ende insonderheyt de oude lieden decken oock haer schamelheyt met een lapken roodt oft blaetw laecken / welck sp om haer middelst binden met een cottoenen draet / noemen dat Caraioue.

Dit volck houdt hem soo naer de zee als sp pmmers kunnen / om der visscherijen wilke / ende veranderen alle byt oft ses jaren van plaetse / behoudende eben-wel de naem van haer do;p; de mans mogen wel veel vrouwen hebben / dan de vrouwen moeten haer houden by enen man: ten y datse van een schepden / welck sp om lichte ooslaecke dickwils doen.

Sp hebben haer bedden van cottoen / welck sp noemen Yni, ende worden tusschen twee slaecken ghehangen / soo datter maer een in kan leggen. Onderhouden groote bycndischap onder den anderen / ende tracteren haer gassen wel op hare wijse: dan zijn teghen haer byanden wonderlijcken woerdte ende woaeck-gierigh; ende voeten doo;-gaens oosloghen met haer gebueren / alleen om haer te woercken over d'een oft d'ander leet dat haer oft haer booz;-ouders is gedaen: haer booz-naemste wapenen zijn bogen die sp noemen Ouyrapar; ende de pijlen Oouuc. ende oock Tacouart: dooden ende eten haer ghebanghen / naer dat sp die ghemest hebben.

Haer ordinare voetsel welck sp gebuysen in stede van boot / is secker meel / welck sp maken van de woxtels van Manioch, Macacher, ende Manioch-ete, ende noemen 't selve Ouy: van 't sap maken sp een potagie / welck sp noemen Manipoy, ende van 't grondt sp secker koecken die sp noemen Cassave: maecten van de selve woxtelen noch een ander meel / welck sp noemen Cayman: boozts eeten alderhande visschen / voghelen / ende vier-voetige dieren / meest gherooft op haer Boucans, ende drinken water. Haer boozdere manieren ende doen kan men lesen by Lery, ende insonderheyt in de hystorie van de Capuchins, daer wy 't booz-gaende ype hebben ghetrocken / op dat wy hier het niet te langh en maecten.

Het leven en twintichste Capittel.

De ghelegentheyt van TAPOUYTAPERE ende COMMA, welck zijn aen't vaste Landt gheleghe.

TApouytapere is een andere woon-plaetse van de voozschyben Topinambas, aen't vaste landt/ by het Eplandt Maragnan ghelegghen naer't welken toe/ soo datmen't selbe quartier sien kan van't foyt Sant Louis, welck de Franchoplen hebben ghelegghet op't Eplandt Maragnan, wesende niet over dyp oft vier mijlen van't Eplandt vercheyden dooz de zee die tusschen beyden leghet. Heten is wel gheen Eplandt/ doch even-wel als de zee heel hoogh loopt/ soo is het mede gauwch met water om-ringht; maer als't water af is ghelopen/ soo en isst gheen water dan aen de voozschyben zijde/ ende voozts ist vast landt ofte zandt/ welck men dooghs voer kan over gaen. Den hoeck van dit landt maect de westelijcke kape van de Baye van Maragnan, welck der halben by de Franchoplen wordt ghenaeamt Cap de Tapouytapere, ende verbolghet met syn kust tot in't binnenste van de kape van Maragnan. Dit landt en is wel soo sterck niet als't eplandt/ maer is lustigher ende overbloedigher. Daer sijn in dat gheweste vijftigh oft twintich doypen/ van welcke top de vooznaemste hier sullen noemen.

De vermaerste ende eerste vleeke wordt ghenaeamt Tapouytapere naer de naem van de gantsche provincie/ ende is in haer tale soo veel te segghen als de oude woon-plaetse van de Tapouys. De tweede wert ghenaeamt Sery-ieu: de derde/ Ieneupa-eupé: de vierde/ Meureuticupé: de vyfde/ Caagouire: de sesse/ Pindotuve: de lebende/ Aroucupe: de achste/ Tapouy-tingue: de negghende/ Eugareté quitave: de thiende/ Oroboutin eugouave. Ende in alle dese Doypen woont meer volcks als wel in de doypen op het Eplandt Maragnan.

Wat voozder van Tapouytapere naer het welken toe is een rievier ghelegen die sy noemen Comma; het landt daer ontrent is seer schoon ende aen-ghenaemt/ ende onghelyck vruchbaerter ende overbloedigher als het groote eplandt van Maragnan: ende is oock beter betwoont van de selbe natie van Indianen die te Tapouytapere, ende op't Eplandt Maragnan woenen: ende heeft oock vijftigh oft selstigh doypen/ van welcke de naer volghende de vooznaemste sijn. Het principaelste doyp daer de gantsche provincie naer wordt ghenaeamt/ is Comma, 't welck by haer soo veel is te segghen als plaetse om te visschen: het tweede wordt ghenaeamt Ianovacovare: het derde, Tauapiap: het vierde/ Couyleup: het vyfde/ Arouypé: het sesse/ Tacuouaio: het lebende/ Pacouripanam: het achste/ Aouayeuve: het negghende/ Maecan: het thiende/ Couremaeta; welck is soo veel te segghen als de rievier van de Couremans, welck is de naem van't in-komen van de rievier van Comma: het elfde, Yapiëve. Alle dese doypen sijn veel beter betwoont als die van't Eplandt Maragnan; ende alle dese volckeren van dese dyp provincien Maragnan, Tapouytepere ende Comma, sijn vrienden ende bondt-ghenooten teghen alle andere natien die haer byanden sijn.

Van Comma tot Cayete toe. (welck leghet dicht by de groote rievier Para, ontrent de tachtentich mijlen ofte meer van het Eplandt Maragnan) legghen noch veel doypen van dese Indianen Topinambas, die op't vaste landt woenen langhs de kust van de zee. In de provincie van Cayete woenen mede de Topinambas, ende hebben daer wel twintich oft vijf en-twintich doypen die vol volcks sijn.

Het acht-en-twintichste Capittel.

Kort verhael van 't ghene eenighe jaren gheduerende by de Françoysen is
voor-ghenomen in dit quartier; ende van den bergh ISOUYAPAP.

EEr top van hier schepden/sullen top in 't kort verschalen 'tgene by de Franchop-
sen is booz-ghenomen in dit quartier /ghelyck 't selve woort beschreven by den
Caputyn Claude d'Abbeville. In den jare 1594 hadde een Franckman met na-
men Capiteyn Riffaut dyp schepen toe-ghetruck om pet sonders upt te rechten op de
landen van Brasil, daer toe ghenoot zijnde van een van de Wilden van 't lande ge-
naemt Ouyrapive, die daer in 't lande veel vermocht; dan booz ongezichthet van
syn volck/ ende verlies van syn principaelste schip gediscourageert zijnde/keerde sy
weder naer Wianckrijck/ende was ghenootsaecht eenigh van syn volck daer aen
landt te laten/en onder andere een jongh Edel-man Monsieur de Vaux, de wel-
ke hem met andere onder de Wilden soo djoegh/ dat sy groote gheneghenheyt
kregen tot de Franchopsen/ende versochten dat een persoon van qualiteyt upt
Wianckrijck mocht ghesonden worden om haer teghen haer byanden te bescher-
men/presentterende over sulx; het Wylden-gheloobe aen te nemen. Monsieur de
Vaux in Wianckrijck weder gekeert zijnde/verhaelde de gantsche ghelegghenheyt
aen den Koningh Hendrick de Groote,de welcke om seker van alles onder-recht
te worden/S' de la Ravardiere met desen de Vaux sondt naer 't Eplandt Marag-
nan,met belofte op syne kosten de saecke booz; te nemen/in geballe de gelegghenheyt
sulcks wierdt bevonden als die by de boozs; du Vaux was booz- ghegeven.

La Ravardiere nam de reyse aen/ende naer dat sy ses maanden hadde vertoeft
op 't Eplandt Maragnan ende de landen daer omtrent/ende alles neerlich onder-
socht/keerde wederom naer Wianckrijck om syn Majesteit van alles te onder-
rechten. Van also de Koningh daer en tuschen vermoot was/soo bleef dit werck
strecken tot in den jare 1611. Ravardiere nam eerst in Compagnie Monsieur de
Rasilly, ende daer naer mede den Baron van Sanlis; ende versochten van de Konin-
ginne Moeder eenighe Capuchinen om die te ghebynnen tot het bekeeren van
de Wilden: ghelyck haer dan vier wierden by den Provinciael van Pariis toe-
ghesleedt/daer desen Claude d'Abbeville een van was.

By verrocken van Cancale een haven van Bitaiguien den 19 Mart 1612,met
dyp schepen; dan booz; extraoordinair ontweder waren ghenootsaecht in Enghe-
landt aen te loopen; schepden weder van Pleymourh den 23 April; passerden tus-
schen Fortaventura ende groot Canarien den lebenden May; ende den elften qua-
men sy aen Rio del Oro onder den Tropicus van Cancer, ende liepen soo boozs;
langhs de kust van Africa tot onder de linie; den lebendighden Junius waren sy
op de hooghte van vier graden by zuden de linie: ende den dyp-en-twintichsten
saghen sy de Eplandt van Fernand de Lorohna, ende setten het daer: Wleven
daer tot den achtsten lulij; den elften begonnen sy 't balle landt van Brasil te sien/
ende quamen op de middagh omtrent den in bocht van Moucouru, ende loopende
langhs de kust/saghen den twaelfden Junijghens een hooghen steplen bergh/ende
lopende langhs 't lant quamen sy aen Cap de la Torruce, welck van desen bergh
verschepden is vijftien mijlen/ op de hooghte van twee graden ende twintich mi-
nuten by zuden de linie: 't kompas varieert daer thien graden ende een derde.
Saghen daer tot den vier-en-twintichsten lulij, ende quamen den ses-en-twint-
ichsten aen het Eplandt van Santa Anna, ende soo boozs; aen het Eplandt Ma-
ragnan, al waer sy om andere dinghen booz; by te gaen/ een sojt maercken aen een
seer bequaeme plaetse /op een hooghen bergh ende by de principaelste haven van
dit Eplandt/ ende nescens twee diepe rivieren die onder desen bergh in de zee
loopen: ende bonden middel om twee-en-twintich stucken gheschuts daer op te
byenghen tot de beschermingh van de plaetse: noemden dit sojt Sant Louys.

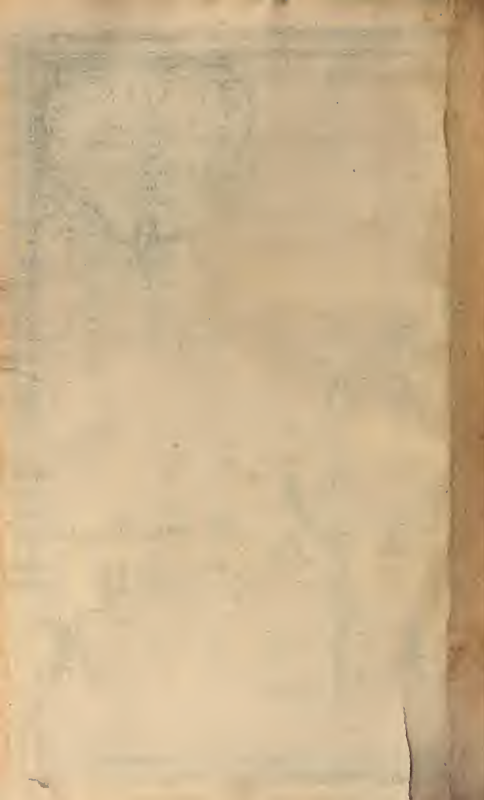
De Capuchins deden haer de voit om de Wilden te bekeren / ende doopten daer eenighen: ende Claude d'Abbeville keerende weder naer Wanchtjck namder eenighe mede die te Parijs leet solennelijcken wierden ghedoopt: de laecken van dese colonie gingen eenighen tijdt heel wel/ naer dat schijnt: dan daer naer soo zijn de Portugesen meerder gheworpen van dit quartier / sojt ende al: de circumstantien en zijn mij niet al te wel bekend/ dan 't schijnt gheschied te wesen in 't jaer 1614, als wanneer de Gouverneur van Pernambuc een bloote hertwaerts herft ghelonden onder 't ghebiedt van Gironymo d'Albuquerque; de welcke in Otaber hier aen-quam/ ende voozt eerst in-liep in de riebier Pereja, welck de oostelijste Barra maectt van de Maranhao, ende ten selven tijde werden de Portugesen die woepnigh tijdes ghewoont hadden in Nostra Sennora de Rosario, oock hertwaerts verplaect; dese eerste woon-plaetse wojde ghenaeemt S. Iago: de Portugesen hebben voorts hier noch S. Ioseph, S. Luis ende 't sojt S. Maria, niet verre van de monde van de riebier Tapecoru; ende hebben dit gheloeft tamelijck wel beket.

De Franchoplen hadden oock eenighen jaer te vozen haer gevoeght by de Wilden die op den bergh Ibouyapap waeren/ dan zijn neffens de Wilden in ghelieps van daer verjaeght by de Portugesen: desen bergh Ibouyapap ghelieghen ontrent de riebier Camoufi, soo de Franchoplen die noemen / is een leet hooghen bergh wel vier upzen gaens in 't op-klimmen/ dan boven heelse een groote blackte die leet sechoon ende plapant is/ wel vier- en-twintich mijlen langh en twintich byede/ waer doozs den grooten bergh wojde ghenarmt. Daer zijn heel sechoone fonteynen ende riebieren van versich water / vol van alderhande vich hier te lande onbekent: daer zijn leet groote velden/ veel boschagien / ende een leet ghelonde lucht/ soo dat desen bergh leet bewoont was / ende daer waeren wel twee hondert Indiaensche dorpen. Ontrent desen bergh seght noch een klepndre die sp noemen Cotolia, daer segot leben dorpen van Indianen waeren.

BESCHRIJ.

WEST-INDIEN.

Het vijftiende Boeck.

Wilde Custe, ofte Guaiana.

Inleydinghe.

In't voorgaende boeck zijn wy met onse beschrijvinge gekomen tot het uyeerste eynde van Brasil, ende de riviervende oft' t' Eylandt Maragnan daer in begrepen, ende hebben nu te vervolgen een groote streek landts, welck veruynigh op de kust, ende by naer gantsch niet binnen s' landts bekend ende ontdeckt is: Soo dat wy ons beschrijvinge meest sullen nemen op de kust alwaer sich oock gheen kleyne swaricheyt en verthoont, door de groote verscheydenheyt van namen die soo in 't ghemeen als in 't particulier aen dese landen worden ghegeuen, by d'ersche natien die de selve hebben ontdeckt oft' besocht; welcke verscheydenheyt wy zoo veel ons mogelijken is sullen sien over een te brengen. Wat den alghemeynen naem van dit gheueste belanght, vinde by Herrera dat by 't gantsche ghedeelte van 't vaste landt van America siende naer 't noorden, van 't Eylandt Margarita af, ende noch voorder by vvesten 't selve Eylandt, tot aen de riviervende Marannon (die hy 't scheyt maeckt tusschen de landen de Kroone van Portugal by den Pau toe-ghueyghent, ende de landen van de Castilianen) begrijpt onder den naem van Nova Andaluzia oft' t' Gouvernement van Serpa, welck hy seght in de Indiaensche tale te vvesen Guaiana; begrijpende in de lenghte dry hondert leguen: In welck resort (seght hy) zijn begrepen de volckeren die men noemt Omagues ende Omigas met de provincie El Dorado binnen s' landts. Andere noemen een groot deel van dit gheueste de Wilde Custe; andere Guiana ende Wiana, ende soo voorts. Het sy met den alghemeynen naem soo het vyil; om dit gheueste met goede ordre te beschrijven, soo sullen wy 't selve verdeelen in dry deelen, ende onder het eerste deel begripen de groote riviervende das Amazonas, met de riviervenden ende provincien by oosten de selve riviervende ghelegghen; onder het tweede de verscheyden riviervenden tusschen Rio das Amazonas ende den Oronoque ghelegghen; ende in 't derde den Oronoque selfs.

TOBO ofte RIO DE LAS AMAZONAS.

Het eerste Capittel.

Gheleghenthey van de kufte van de MARANNON af tot aen de groote rievier DES AMAZONAS.

M de gheleghenthey van dese landen beter te verstaen ende de kufte beter aen te brengen / soo sullen top contrarie 't ghene top in de booz-gaende boecken hebben ghedaen / hier beginnen met het vervolgh van de kufte van het Eplandt Maragnan af / tot de groote rievier.

In het booz-gaende boeck hebben wy ghetrachte te weeten de confusie van de namen die top by de Spagniaerden bebinden / insonderheyt in den name van Marannon, die top nu naer ons gevoelen zijn rechte plaetse hebben ghegeven: Herrera in syn Descripcion de las Indias erkent de selve kufte in andere / hoe-wel hy die selve dickwils begaet in syn fischozie, ende selbt tusschen de rievier Marannon ende Rio Sanr Iuan de las Amazonas tachtentich oft hondert leguen. Linschoten stelt mede hondert mijlen tusschen dese beyde rievieren. Van de onse die eenighe jaren gheliden die kufte hebben bevaeren / ghetuygen / ende haer bescreuen ende reekeningen wijlen upt dat de west-hoek van Maragnan van den oost-hoek van de rievier des Amazonas nergens naer soo verre van den anderen konnen verscheyden zijn / ende apparentelijc niet ober de vijftich mijlen. Doorts soo barietren de kaerten ghetoelich in de namen van de plaetsen tusschen beyden dese twee rievieren; welcker eenighe wy hier sullen in-volgen / te weten: upt de Spaensche kaerte die wy vinden in Descripcionis Ptolemaicz augmento; ende die wy hebben in de kaerte by Linschoten, ende die wy vinden in de Engelsche kaerte by Mr Hackluyde:

<i>Spaens.</i>	<i>Linschos.</i>	<i>Engels.</i>
P. de Pracel	P. de Pracel	.
R. de Sant Marceau	R. de Sant Marcal	R. de los Esclavos
.	R. de Sant Paulo	.
Cabo de Baixos	C. de Baixos	C. Fundo.
.	R. Douulho	.
B. de Ilileo	R. de Ilheo	.
B. de Sanr Iuan	B. de Sant Iuan	C. Blanco.

Hier sien wy dat de Engelsche kaerte niet een naem en heeft die de andere twee hebben: Ick hebbe een upt-werpinghe van de kufte ghelien tusschen dese twee rievieren; in de welke by rievieren niet verre van den anderen verscheyden / waeren upt-gevoeren / te weten: Rio de Sant Paulo, ende Rio de Flaman, en Rio Douulho van welcke Rio de Sant Paulo west-zuyd-west in streckt / met veel zanden in de monde. De Portugesche pal-kaerten stellen tusschen dese twee rievieren de volgende plaetsen van Marannahaon af:

Tapitafera	Dit slaet op Tapouytapere, soo de Franchoplen het noemen; ende de onse noemen 't Tippattepera, ende houden 't een Eplandt te wesen / hebbende roodachtighe hoeken.
Cuma	Dit is Comma ghelijc de Franchoplen ende de onse het noemen / welck wy in 't booz-gaende boeck hebben beschreven.
B. Coma Huassum	Dese bape naer 't upt-wijlen van de kaerte gaet verre te landt-waert in / dan is siet ondiep.
R. Coma Ianu	Ende daer aen volghende Costa Alagada.

R. Ioro-

- R. Ioroquo Welc een groote rievierc schijnt te welen/doch ondiep aen de mont: waer aen volghet Costa Balxa, ghelyck dan alle dese kuste vall black is.
- Paraouacoto Een ander rievierc niet diep te lande-waert in streckende; ende daer naer Suriahame mede een rievierc; ende R. Suramu; R. Irata; R. Nama, al boo; black ende vol sanden.
- PontaSaparara Daer een Splandeken dwaers treghen/ over leght/ een groote blacke te al-sterckende naer 't nooyd-twelken/ by twelken desen hoek ende 't Splandeken is ghelegghen de Barra van Para, ofte oostelijcksten arm van R. des Amazonas, op welcken arm de Portugeesen nu een fort hebben/ ghenaemt Para, welckes in woonders nu ettelijcke replen ons volck op de groote rievierc des Amazonas verfloort hebben/ ende verghindert daer haer colonien niet ruste niet konnen legghen.

Figueredo seldt noch andere plaatsen: van de westelijckste Barra van Maranhon, komt ghy eerst aen Punta de Cuma, van welcke 't lande boo;der black is ende vol gheboomte tot Porto de Aippe; daer aen volghet Ilha da Cumara; van welcke tot Ilha Suputuva zijn twee leguen, ende van dese tot Ilha Biane, welck oock ghenoemt woijt de S. Ioan, zijn vier leguen, op de hooghe van een graet ende een vierde.

Hoe dat men naerder de groote rievierc komt/ hoe dat men meerder zanden ende d'oochten bindt/ soo dat het daer wel van noode is seer booslichtelijcken te baren. Van dewijle wy geen particuliere beschrijvinghe van dese plaatsen hebben bekomen/ soo sullen wy het hier by laten berusten/ ende booyts baren tot de rievierc selfs.

Het tweede Capittel.

Beschrijvinghe van de rievierc DE LAS AMAZONAS,
ende haer eerste ontdeckinghe.

DE groote ende machtige rievierc die de Spaegniaerden gemeenlijck noemen Rio de St Iuan de las Amazonas, wordt by anderen oock ghenaemt Tobo; ende Topoi Tapera; ende van de Spaegniaerden oock Para ende Orellana, hoe-wel sy desen lesten naem oock gheben aen den Oronoque, consonderende desen naem in ghelijcker boeghen als dien van Marannon, ghelijck by Aeosta ende Herrera te sien is in verscheiden plaatsen. Den naem van Orellana heeft syn oorsprongh van den eersten ontdecker Francisco de Orellana: op dat het van blijcke welcke van dese rievieren eygentlijck by hem eerst is ghebonden/ is 't noodigh dat wy de replen van Orellana hier in voegen/ gelijck ons de selve by Herrera woijt beschrijven in 't achtste boeck van syn selve Decade in het selve capittel/ ende soo vervolgens: De oorsack van syn bopagie dient in 't boo; by-gaen aen-gemerckt. Nadat Belaleazar merckel was gewoorden van Quiro, ende de booydere provincien socht te ontdecken/ soo kreegh hy eenen Indiaen ghevanghen die byemdt was in dat quartier/ ende verclaerde te welen gekomen van een land welck hy noemde Candirumarca, daer grooten rijckdom was te vinden/ soo dat de lieden gantsch gheswapent gingen met goude platen; welck de oorsack gaf dat 't selve land by de Spaegniaerden wordt ghenaemt El Dorado; dit is gheweest in den jaere 1535. Gonzalo Pizarro daer naer in den jaere 1540, het Goubernement van Quito van syn broeder vercregen hebbende/ is begeerigh gewest dit Dorado te gaen soecken: syn Lieutnant was Francisco de Orellana. Sy trocken met haer volck in de Quixos, ende quamen ober 't freue gheberghe in de balleen van Zumaque, 30 leguen van Quito; bonden de Canela, ende keerden weder na Zumaque, ende Ampua; quamen daer naer ober een rievierc aen een vlercke Varco, daer sy een hercke sijnmerden/ ende Orellana werdt met de selve ende etnighe canoen de rievierc af

ghelonden om p. obiande te soecken/ daer 't leger groot gheb. eck van hadde. Dus ghescheepden zijnde van Pizarro, hoer hy met de bercke eenigh daghen de riebier af/ twintich ende vijf en twintich leguen daeghs/ dooz de stercke stroom ende menighen van riebieren die van 't zypden in dese riebier kornen loopen / sonder in 't eerste eenigh volck te binden: dan den achtsten Januar. 1541, bonden sp een blecke van Indianen/welck sp vermeersterden/ende vonden daer p. obiande: t volck hadde hier goudt ende andere juwelren.

Orellana niet konnende oft niet willende weder keeren naer 't legher van Pizarro, welck hy in grooten noode hadde gesaen (gelijck dan 't selst int groot verlies van volck weder keerde naer Quito, maecte hier noch een bercke/ende nam booz de riebier boozts af te baten. Verrock van hier op Vrouwen-Lichtmis, ende naer 20 leguen bonden sp een ander riebier die van der rechter hant af quam/ ende met sulcken ghetwel bi viel in de dese / dat sp daer groot ghevaer upt stonden. Van daer voeren sp wel 200 leguen af / sonder eenigh woon- plaetsen te binden: daer naer bonden sp verscheepden woon- plaetsen / ende volck die haer schildt padden / papegarpen / perdyken / ende veel visch verterden: quamen aen een doyp wiens Calique was gheernaemt Aparia, die haer waerscheide booz de Amazonas, die sp in haer wegh hadden te binden/ welck sp in haer tale noemden Comapuyara) verlagen haer daer van virtualie/ en maecten haer bercke boozts op. Schepden van daer den 24 April, ende voeren 80 leguen af sonder eenigh teghen- standt te binden: doen quamen sp weder aen woest en onbetoonde landt/ende de riebier hadde aen beyde zijden soo steile ende harde bergen/ dat sp gheen ghelegentheit en vonden om te rusten ofte te visschen. Den twaelfden May quamen sp aen de p. obincie van Machiparo daer veel volcks woont/ende confinkert met een ander Heer gheernaemt Aomagua: werden daer naer sp de Indianen in haer canonen heftich bestreden/ende langh te water vervolght/ sonder ruste te hebben twee nachten ende twee daghen; tot datse quamen aen een blecke welck sp met ghetwel in- namen / ende bonden daer veel virtualie: van dese plaetse liepen veel hooghe ende gebaende weghen te landt- waert in; ende sp maecten reckenningh van Aparia af tot hier toe/ ghevaeren te hebben dyp hondert en veertich leguen.

Schepden wederom van hier des sondaeghs naer Ascensions dagh/ende twee leguen boozder bonden sp datter een machtiger riebier quam in- loopen/de welke in de mondt hadde dyp Eplanden/waerom sp de selve noemden Rio de la Trinidad, t landt seken schoon ende byschbaer te wezen / ende daer quamen boozgaens soo veel anoen tot haer af/ dat sp ghevoorlaecht waren met haer bercke het midden van de riebier te houden. Des anderen daeghs bonden sp een kleyn doyp/welck sp in- namen/ ende bonden daer veel p. obiande ende een lust- hups/ daer sp veel potten ende krupcken/ende ander aerde- werck bonden/wel grmaecht/ verglaes ende gheschildert met levende kouleuren; ende de Indianen ghetuyghden dat des veel te landt- waert in was te binden/ghelijck mede veel goudes en silbers / van welckes sp doch eenigh hier vonden.

Daer liepen van dese plaetse twee gebaende weghen te landt- waert in: van om dat het landt allenthalven soo vol volcks was/ bonden sp gheraden boozts te baten: ende ontrent de hondert leguen boozts ghevaeren hebbende al langhs 't midden van de riebier/ quamen sp aen 't landt van een ander Heer genaemt Paguana, daer sp byndelijck onthaelt wierden/ ende bonden daer van die schepen van Peru, ende 't landt leet lustigh ende overbloedigh van lijf- tocht ende welderleij byzichten. Voeren boozts langhs een ander groote blecke / en bonden allenthalven veel volcks: ende ten eynde ghekomen zijnde van 't landt van Paguana, quamen se aen 't landt van een ander Heer/welckes naem sp niet en konde leeren/ datse vbandelijck wierden bejegrnt/ende moesten haer lijf- tocht met ghetwelde bekomen.

Veramenen boozder aen de linker hant een riebier/welckes water soo swart was als inck/ ende liep met sulcken getwel in d' ander riebier/ datse wel twintich leguen

leguen een swarte streck maecte in d'ander rievier / sonder haer betwete vertie-
sen; noemden die Rio Negro: saghen veel doypen / hoe wel niet groot / ende na-
men een in met gheweldt / daer sp veel visch vonden: ende voeren soo al voozts
dooz veel doypen ende p:ovincien / haer van noodigge p:ovisie vooz: siende; de rie-
viere was hier soo b:reedt / dat als sp de eerz yjde hielden / de andere niet en kon-
den ghesien.

Quamen aen een blecke daer sp een Indiaen ghebanghen kregghen / die haer
lepde datse nu waren in 't ghebiert van de Amazonas, ende voeren voozts langhs
veele doypen tot den levenden Junij; landen doen / ende namen een doyp in sonder
teghen-standt / dooz dien sp daer niet en vonden als v:rouwen / dan de mans qua-
men des avonts / ende sp gingen wederom 't seerp / ende voeren al voozts nedens
wel betwoont landt / tot aen een groote blecke daer sp seven hoofden op staecten sa-
ghen staen / waer ober sp dese p:ovincie noemden de las Picotas; van dese plaetse
liepen gekallijde weegen met boomen aen bepde zijden beplant / te lande- waert in:
landen daer naer aen een ander dierghelijcke / ende versaghen haer van v:ryes met
gheweldt / vonden daer Maiz, schildt- padden / gansen ende papegaspen: vertorf-
den daer naer aen een Eplandt / daer sp een Indiaensche v:rouwe kregen van goet
verstant / die haer verhaelde datter te lande- waert in veel volcks was als de Spa-
gniaerden / ende twee witte v:rouwen by een Heer die de selve van beneden de rie-
viere hadde ghebracht / soo dat sp haer in- breiden dat het Diego de Ordas ofte
Alonso de Herrera spn volck mocht wesen. (Van den tocht van dese twee sulen top
hier naer sp:eecken.) Voeren al voozts vooz: by veel doypen / sonder daer aen te
gaen / tot datse naer eenighe daghen quamen aen een blecke / van waer de In-
diaensche v:rouwe vooz: sp. lepde de weegh te zyn om by de Christenen te komen;
dan sp en onder- sochten het niet / maer voeren al voozts tot een blecke van India-
nen / daer sp sonder tegghen-weer landen / ende vonden daer Maiz ende haver als
die van Spagnien; daer de Wilden d:anck van maecteen als bier; veel cortoe-
ne lijnwaarten / ende een kercken daer haer wapenen in honghen / ende twee
mijers ghelijck die van de Bisschoppen / van verscheyden kulturen ghe-
tween.

Den twee-en- twintichsten Junij ontdekten sp vele doypen aen de sincker- hant /
dan konden daer niet by kornen weghen den strecken droorn van de rievier ende
in 't dubbeleeren van een punt landt / ontdekten sp seer vele ende groote woonin-
ghen / daer 't volck al op spn hoede was tegghen haer komste / ende haer verhin-
derden te landen. Hier saghen sp eenighe v:rouwen die de mans met groote moe-
dicheyt aen- leyden; waren groot van lichaem / ende wit / met seer langh hapy; dese
noemden de Spagniaerden Amazonas, op een slecht fondament naer dat Her-
rera sels oo: deelt / dooz dien 't niet b:reemt noch nieuwen is in die quartieren van
West- Indien / dat de v:rouwen soo kloekelijck versten als de mans. Vonden
al voozts veel doypen ende woon- plaetsen aen de zijde- zijde van de rievie-
re / ende groote tegghen- landt / soo dat het seer ghevaerlijck vooz: haer was te lan-
den. Namen hier sonderlinghe acht op de gheslachte van 't landt / het welcke sechen
seer ghetempert ende vrychtbaer te wesen / noemden 't selve Provincie de San Iuan,
om datse op synen dagh daer eerst aen quamen; de bergghen waren betwaalen met
eycken van beelderlyc sooyen / ende 't landt hoogh / met veel blacke woeste velden /
ende schoone jacht / ende dierde wel hondert en vijftich leguen, al wel betwoont
lanofs den oer van de rievier.

Hielen voozts al 't midden van de rievier / tot aen veel Eplanden / die hoogh /
vrychtbaer ende lustigh waren / ende vol volcks / die haer met haer schuytjens (die sp
noemen Piraguas) quamen beechten: 't grootte Eplandt was wel vijftich leguen
langh naer haer gillingh. Rusten haer daer in een bosch / alwaer een Indiaen die
sp ghebanghen hadden / aen Orellana veel wonders verhaelde van de Amazonas,
hoe dat dese v:rouwen seer machtighe ende rijck waren van goudt ende silber /

dat fy vier tempelen hadden van de Sonne/ al met goude plancken beleght/ huplen van ſteen/ ende bemuerde ſteden/ ende meer onghelooflycke dinghen die Orellana van deſen Indiaen verſtont/ doo; hulpe van een vocabulaer welck hy ghemaeckt hadde. Van hier doo;ts vaert ende/ bonden ſy aen de ſincker-handt van de rievier noch al woon-plaetſen/ op hoogh ende ſchoon landt/ daer ſy niet aen en ginghen: deſe ſtreck duurde wel hondert leguen, ende de doo;noemden Indiaen ſepde 't ſelve te weſen van een Heere die hy noemde Caripuna, die veel ſibers hadde; bebonden dat de Indianen ſchoten met benignighe pylen, ende begonnen de bloedt van de zee ghetwaert te woeden.

Dit landt was wel bewoont onder den Heere ghenaeemt Chipayo; wierden hier doo;gaens van de Wilden heftich beſtreken/ ſoo datter twee doodi bleven. Siende dat dit landt aen de reſter-zyde van de rievier/ ſoo vol volcks was/ ſoo wonden ſy het na de ſincker-zyde daer ſy gheen volck aen de handt van 't water en vernamen/ hoe-wel daer veel woon-plaetſen binnen 'slands ſcheenen te weſen: Van hier doo;ts bonden ſy 't landt keger/ ende veel Eplanden/ ſoo dat ſy 't baſſe landt niet meer en konden ghenaecken aen gernien kanten tot aen zee toe: hoe-wel ſy naer haer gillingh wel 200 leguen voeren doo; deſe Eplanden: ende de bloedt van de zee quam al deſe wegh en noch hoogher op met groot ghetwelbt.

Naer dat ſy haer betcken hadden doo; ſien ten beſten daſſe konden/ ſcheyden ſy van de mondt van de rievier tuſſchen twee Eplanden doo;/ die ontrent vier leguen van den anderen laghen/ den 26 Auguſt 1548, ende vorren al in 't gheſichte van het landt/ ende quamen den neghentſten dagh in de Golfo van Paria, ende naer leven daghen doo; las Bocas del Drago, ende quamen ſoo eyndelyck aen het Eplandt Cubagua den 11 September, naer daſſe de rievier wel 1800 mylen nae haer reekeninghe waren af-ghekomem.

Het derde Capittel.

De tweede voyagie van Orellana, ende de voorder ghelegent-
heyt van deſe rievier.

FRanciſcus del Orellana deſe groote rievier ontdeckt hebbende in voeghen hier vooren verhaelt/ is naer Spaegniën ghekomen om aen den Keiſer te verhalen alles 't ghene hem op deſen tocht was weder-baren: ende de voorder ontdekkinge van de rievier ende 't Goubernement van de aen-gelegen landen te verſoeken; ghelyck hy dan 't ſelve opſeekere conditien ende doo;-waerden heeft becreghen; en vier ſchepen ende volck ghereet ghemaect: Hy vertrock van St Lucar den elften May 1549, ende was aen 't Eplandt Teneriffe, daer hy dyp maenden verſoefde/ ende aen Cabo Verde twee; hem ſierben wel acht-en-tnegentich perſoonen af/ ende byſtych moelt hy achter laten om daſſe onbequaem waren de reys te doen: In 't over-ſtrecken naer Beſil hadden ſy het weder leet contrarie/ ſoo dat ſy al van doot hadden moeten verſmachten ten waer de ſlagh-regghen haer te daer hadden ghekomen; een van ſyn ſchepen met lebentich perſoonen ende elf peerden bleef onder-tweghen/ ſoo dat men daer noyt meer van ghehoort heeft: de twee overreende ſchepen quamen te lande ontrent Los Baxos de St Roque, ende houdende langhs de kulle/ paſſerden in 't gheſichte van de Marannon, ende ontrent hondert mylen voorder op de hooghte van een halve graedt (ghelyck Herrera ſchryft; ende 12 leguen van landt bonden verſch water in de zee/ welck Orellana ſepde de rievier te weſen die hy ſocht: deden de rievier aen/ ende op twee Eplanden die wel bewoont waren kregghen ſy victualie by manghelingh: vorren doo;ts niet beyde de ſchepen de rievier op wel 100 leguen; ende ontrent ſeckere hutten van de Wilden daer wopnigh doo;-raet was van lijf-tocht/ ſetten ſy het om een jaecht op te maken/ en daer ſtoeben hem 57 perſoonen af: ſten hier een van de ſchepen om 'tſer-werck te gebuycken tot de jaecht; de welcke in dyp maenden vol-maect hebbende/ vorren twintich

twintich leguen hoogher / ende verloozen daer 't ander ſchip / ſoo daſſe daer een bareke tinnerden van 't volck / daer dertich perſoonen ſtore maenden ende een half met beſigh waren. Onder tuſſchen voer Orellana met de jacht om den principaſen arm van de rievriere te ſoecken / ende de ſelve niet hebbende ghebonden in dertich daghen / quamen weder / ende ſocht naer den boozſcheyben arm booz de tweede reys / de reſte van ſyn volck ghebiedende hem te volghen naer Punta de S' luan. De bareke vol-maecht zijnde / voeten ſp de rievriere op tot het Eplandt Marribuque, ende boozs tot het Eplandt Caritan, ende dertich leguen hoogher bonden ſp byn principaële armen van de rievriere / die daer naer in een quamen / ſoo dat de rievriere daer twaelf leguen breedt was: dan bindende haer te ſwack van volck / ende ghebreckigh van alles / keerden ſp de rievriere af / ende ontrent veertich leguen binnen de rievriere ghemoeten ſp een hoogh landt / welck ſp baſt landt oordeelden te weſen: de Indianen noemden Comao, daer ſp alderhande lijk tocht bequamen booz koopmanſchappen: hondert Spaegniardten ſloeghen haer daer neder / ſoo Herrera ſchrijft / om dat 't landt ſchoon ende vruchtbaer was: de reſte voeten boozs de rievriere af tot daſſe quamen in de Margarita, daer ſp de hupf-bouten van Orellana bonden / die haer verſhaelde hoe dat haer man in de rievriere gheſtoven was van ſteekte ende routo dat ſp den rechten arm van de rievrier niet en hadde konnen vinden. Dit is de uyt-komſte gheweſt van beyde de tochten van Orellana, uyt 't verhael van welcke ſeer werpnigh beſchreys is te rapen.

Ick en bebinde by geen hiſtozien die ick tot noch toe hebbe geſien / dat permant van de Spaegniardten de ontdekkinghe van deſe rievriere nader-hant heeft vervolgt met ſchepen de rievriere van onder op varend: alleen ſchrijft Lopes Vaz dat 't ſelve is onderſaen by een Portugees / doch niet ſlecht ſucces / ſonder de rievriere verre op gheweſt / ofte per byſonders ontdeekt te hebben.

Het vierde Capittel.

Ontdekkinghe van derievriere TOBO ofte DE LAS AMAZONAS by onſe Nederlanders, ende eerſt de ghelegentheyt van de ooft-zijde.

Tot noch toe hebben wy verhaelt 't ghene booz genomen is by de Spaegniardten in 't ontdekken ende onder-ſoecken van deſe groote rievriere de las Amazonas: ſullen nu boozt-varen tot het ghene van de ſelve is onder-bonden by onſe Nederlanders / die al booz vele jar en hebben begonnen deſe rievrier te bevaren; uyt welcker verhalen wy bebinden de ſonderlinghe gheſtalle en ghelegentheyt van de ooft-zijde van deſe groote rievriere / die ſeer ghevaerlijck is om aen te doen / wegen de blackten ende landten die ſp daer hebben beſeghent; want komende van 't ooften na de groote rievriere toe langhs de wal henen loopen / bonden de kuſte van ontrent achthien mijlen by ooften den ooft-hoeck van de groote rievriere / merck ſteekende welck ten noozden ende dede hem op met dibernſche hoecken ende in bochten / ende meel eenparigh heel leegh landt / ende ober al barningen tegen het landt aen; tot daſſe quamen ontrent ſes oft ſeven mijlen by ooften den boozſcheyb / alwaerſt haer rondt-om beſet vonden met rabelinghen ende landten ofte platen; van welcke eenighe met leegh water op een ſprings gantſch dzoogh legghen / ende eenighe altyds / weſende wit landt / ende binnen tuſſchen de ſelve landt-platen ende het baſte landt is een onſſen grondt / doch al ſcarpe landt / ende gorde anker-grondt: het baſte landt is altemael wilbernis / vol boomen / ende al gheboorken landt / daer verſcheyden rievierkens ende kreecken uyt-komen; de jonghe boorniens ſaen hier op veel plaetſen in het ſoudt-water ende op de goſſen en waſſen / ende is ober al een vette klep-grondt: dit is het gheboornit daer wy in 't booz-gaende de Franchoplen hebben hooren van ſpreken / welcke die noemen Appariturijs, ende zijn Mangues. Om den ooft-hoeck van de rievriere bonden de onſe met haer jacht een rievriere die ſu noemden Rio de Reygers,

om datse daer veel repgers faghen; 't landt ftreckt hem van den hoekc ouerent vier mijlen zupdt-zupdt-weft ende noo:dt noo:dt-oof/ ende wo:dt bp de Wilden ghe-naemt Marapa; (ende daer laghen sommighe rudfen ofte klippen die niet leegh wa-ter boden zijn/ welck de onfe noemden de Swarte Verckens, ende tuffchen bopden doo: fepende/hadden les badem waters/landt-grondt;/ende dan woo:ts zupdt ten weften en noo:dt ten ooften/tot de woo:tfcheyden Rio de Reygers toe/ de welcke meest oof/ ende weft ftreckt te landtwaert in/ ende heeft vijf verfcheyden in-wojken die d'een meer d'ander min in 't landt in ftrecken/ ende ten leften heel d'oochf wo:den; 't landt is meest van de felve gheftalte als het woo:gaende hier booren aen-gheroert/ veel boomen/ doch wilddt ende van gheender weerden; vonden daer eenighe canoen met Wilden/ waer van sommighe niet en hadden als boghen ende pijlen/ ende hamacken van cottoene garen; ende sommighe een wo:pnigh Tabac, ende van die groene ftemen die fp in haer lippen zijn ghewoon te d'aghen. Vijf mijlen van de mondt van dese riebier weft ende weft ten zupden verfcheyden/ leght een Eplandt welck aen 't oof-epnde een groot rif ofte banck heeft/ wel een viendeel mijls in ye ftreckende/ende de wal ftreckt van hier zupdt-zupdt-weft ende noo:dt-noo:dt-oof ontrent vijf mijlen; de ebben loopn hier veel ftrecker al als de bloeden op-loopen. Op de felve kours ende ftreck wo:dt men een riebier ofte kille ghewaer achtter een hoekc landts; ende wat woo:der legghen verfcheyden Eplanden vol gheboomt/ doch van gheender weerden; ende is al vol blackten ende d'oochten aen die zijde van de riebier/ zoo datmen daerfcer woo:rfchielijken moet daren. De woo:der befchrijvinghe van de oof-zijde van dese riebier/ fullen top moeten ftaecken tot naerder onder-richt; want hoe-wel top wel eenighe upt-wo:pfels van de kuffe/ ende oock eenighe obferuarien van de gheleghenheiden van dit quartier hebben ghesien/ zoo en zijn de felve noch sulcks niet dat top daer op een vafte ende pertinente befchrijvinghe fouden konnen in-fellen; verhopende dat bp de onfe metter tijdt de gheleghenheyt naerder ende beter fal wo:den onder-focht ende bekent ghemaect. Daer en tuffchen zoo kan de gheftaltenuffe van die quartier ten deele verfaen wo:den upt het gheene top in 't woo:gaende Boeck ende hier booren upt de aenwojvinghen van Figueredo hebben bp gheb:acht.

Het vijfde Capittel.

Vordere befchrijvinghe van de groote rievier DE LAS AMAZONAS, ende de gheleghenheyt van de felve.

Als de ghene die tot noch toe van dese riebier hebben ghefcheyden/ gheben de felve een groote wijddte in de mondt/eenighe vijftich/eenighe lefich ende meer mijlen; hoe wel eenighe van de onfe die de felve van de ghedachten oof-hoek naer den weft ofte noo:dt hoekc hebben ghekrupft/ meynen dat de wijddte bp verre zoo groot niet en is/ de felve nemende op een rechte linie; dan altoo beyde de hoer-ken veel verfchillen van hooghte/ zoo konnen beyde dese opinien wel ghelijck heb-ben in haer reekeninghe. Oock zoo fchrijven de Spaenifche ende andere fchry-bers wonder van de machtighe froom van dese riebier/ waer doo; te paffe konst datmen 't verfch water veel mijlen in de zee ghewaer wo:dt; welck apparat-lijk naer den tijt van het jaer meer ofte min is; want van de maent Martio tot in September fooruben dese riebieren getwelbich water upt/ doo; dien het aldan loo veel reghent in dat ghewelle op 't gheberghe. Mr Harcourt in fyn ontderkinghe van Guaiana, verhaelt hoe dat fp op den negghenden May viel op 't current van de riebier des Amazonas, ende dat de felve sulcken ghewelbighen froom van verfch water upt gaf/ dat fp dertich leguen van landt zijnde van 't water djoncken ende bebonden 't felve loo verfch ende goet als van een fonteyne ofte poel; hadden daer beertich badem diepte/ al landt-gront; ende des anderen dachgs hadden fp veran-deringh van water/ 't welck wit en d'abbich wert/ ende hadden dorn 'amidat ghs dertighen/

derfchjen / ende naer de middagh weder levendhien badem waters; ende den elfden faghen fp. landt in 't welken van haer / ende fetten op hyl badem waters.

De weft-hoek van dese riebierre welcke leght op de hooghte van twee graden bp noorden de linie / wepnigh minuten meer ofte min, wordt bp eenighe ghenaeamt Co Race, bp andere Cabude Nord, bp de onfe de Noord-caep, ende oock de weft-hoek van de Amazonas: van desen hoek ftreckt hem een groote vlackte af eenighe mijlen in de zee. Die op dese kaep verbaft / moet anckers en kabels ghereet houden want daer gaet een harde froom op de wal / ende dwars in 't landt.

Van de noozdt-kaep de riebierre op / tot aen een riebierre die in dese groote loopt / ende ghenaeamt wordt Atewary, zijn neghen leguen naer dat bp de onfe is onderbonden / ende de hours zupdt-zupdt-welt. Dit is maer een deur-tocht / een ghe-deelte van 't landt gelijck af-fingdenbe / foo dat men te leegh verballende om de weft-hier dooz met een tamelijck fchip kan komen op de groote riebier: de noozdelijcke mondt licht op anderhalf graedt / ftreckt eerft zupdt in, daer naer zupdt-oock ten oosten / ende komt weder oock-noozdt-oock up. Die hier dooz naer de Amazonas foudt willen / moefte alle gheijnen fetten / infonderheyt dooz de plate daer fhien ende twaelf badem diepte is / ende dan met hoogh water over de plate ftrecken / houdende de fpede van bagh-boozdt. Tuffchen Arrowary ende Arrepoco, fyt twee mijlen zupdt-oock ende noozdt-welt / het is tuffchen beyden les badem diep / fachte grondt.

Van Arrowary tot het eerfte ofte noozdelijckfte Eplandt in de groote riebierre / bp eenighe ghenaeamt Kaluarie, reekent men twee mijlen zupdt-zupdt-oock, ende van Kaluarie tot Sapeno ofte Sapenou beethien mijlen: welck de pertinensie kaerte ofte ontwerpinghe van dese riebierre die top als noch hebben kommen fien / ftek op de hooghte van vijftich minuten / wepnigh min ofte meer bp noorden de linie / ende recht teghen over naer het oosten toe een betwoont Eplandt ghenaeamt Coarien; ende aen de felve weft-zijde van de riebierre / een wepnigh boven Sapenou, een kleyn riebierven ofte in-let daer bp noorden ghelegghen / is Arrowas, ende bp zupden Paricores, twee plaatskens daer de Wilden haer onthouden / ende tegn over naer 't oock-zupdt-oosten Arrowais, ofte gelijck andere het noemen 't Eplandt Arrowen. Dooz aen de felve weft-zijde bp-naer onder de linie / een riebierven met een dyp-hoekigh Eplandeken in de mondt / aen de welcke ghelegghen is een dozpken Matarem ghenaeamt / ende dieper in 't landt Roakery ende Anarcaprock, ende teghen over naer 't zupdt-oosten het Eplandt Sapanapock; ende Mariana, recht onder de linie, ende bp zupden de linie bp-naer een halve graedt het Eplandt ende dozp Cortropokery, welck andere noemen Corpecari; die daer over aen de noozdt-welt-zijde van de riebierre trecken Tockes Kille.

Doozder de riebierre op / ende bp-naer op de hooghte van een graedt bp zupden de linie / kommen aen een anderen arm van de riebierre die noozdt-oock waert ofte daer ontfent af-loopt / alwaer verfheden woon-plaets legghen aen de oost-zijde / die de boozfs. kaerte noemt Aropoya, Corpopy, Capitan; ende een andere kaerte noemt die Wayecorpar, Mannetibi, Corpappi. Daer naer op de felve oost-zijde van de riebierre ende wepnigh hogher als Aropoya heeft de booz-noemde kaerte Matorion, ende bp-naer op de hooghte van een graedt ende vijftich minuten Huaman, een woon-plaetle van Indianen; ende op de hooghte van twee graden ende twintich minuten bp zupden de linie / Cortopokery een dozp van Indianen van de natie Womlan. Andere hebben aen de noozdt-welt-zijde van de riebierre het dozp Coegemyne ofte Coyminne; ende doozder de riebierre op veel kleyne Eplandekens / en oock eenige klippen / ende eynelijck een fotinge ofte val / foo dat men dien arm van de riebierre nict hogher op en kan baren / ende over fulckx wel te prelumeeren is / dat dit de principale riebier niet en moet welen.

Eenighe van onfe natie hebben eenighe jaren ghetracht de principale riebierre
up

upt te binden / ende meppen oock de felfve ghebonden te hebben / want naer dat ick by ghelooftwerdighe lieden ben onder-recht / soo hebben fo een kanael ghebonden welck leet verre treckt naer het zuydt-weden ofte die treck / houdende een groote breedte ende diepte sonder eenighe verhinghing van flootinghen ofte ballen; hebbe mede een Engelf-man ghefpoocken die ghetupghde desen arm van de riebiete met een bercke op-ghevoeren te hebben naer fon legghen wel dyp ofte vier hondere mijlen.

Onse Nederlanders hebben eenighe jaren herwaerts dese groote riebiete begimnen te frequenteren / ende die van Wiffingen hebben op de felfve twee fortjens ende woon- plaeten gheleghe; van welck het eene ghenaemt Nassau, is ghelegghen op Coyminne, welck gelijck een Epland is / achghien oft twintich mijlen langh / maer smal / ende ghelijck met een krecke van 't bafte lande af-ghesheppen; ende werdt ghetreken by de tachtentich mijlen de riebiet op te welen. Het ander ghenaemt Oragnien, legghet leven mijlen neder-waerts / van dese zijn booz eenighe tijdt al weder op-ghepoken. Ghelijck oock andere naerder-handt daer ghelegghet. De Portugesen van Para hebben 't volck leet verbyeben / ende wepnigh aen haer zijde gheleckt. soo dat de onse in den jarre 1639 de riebiete soo verandert bonden / ende 't volck soo verlopen datse op de boogmerste plaeten schiet geen fuplen meer en bonden / ende 't volck datter noch was hadt hem ghetretert in krecken ende moerassen / her van de riebiete af / daer menle qualijck kan binden.

Wat de ghesalte des lufes belanght / de felfve woijt goetd ghehouden / ende den bodem van 't lande verfchepden naer de ghelegghentheit van de plaeten; daer is overbloet van alderhande lyf-tocht / die de Wilden in fultken overbloet ons volck toe-voeren ende booz fimpelertjen verkoopen / datse dickwils maet te veel en hebben: de Wilden zijn meer goetd volck / ende van de natie van de Yayos aen de west-zijde van de riebiete / hoe wel daer noch andere natien woonen te landt-waert in / als de Cockertuway ende Pattecu, Tockyanen ende Arytiae, Comoes ende Arwaccas, ende Wackehans. Daer ballen veel nutbare houten / dierfche betwoen / gommen / cotton / taback; men heeft daer fupker-riedt: ende Pita, welck alsoo goet ofte beter is als hennip / om netten / touwen / ende kabels van te maerken: veel boom ende aerde-buychten die tot sonderlinghe ghebruycken konnen dienen; Insonderheit een boom welck de Wilde noemen Ademanie Totocke; ende de buycht Totocke, welck leet groot is / ende by-naer rondt / de buytenste fchelle dick / hardt ende houbtachtigh / doncker van betwe; is binnen verdeelt in ses verfchepden deelen / met tuffchen fchutels verfchepden / in peder van welcke op malkanderen gheborghet licht / van acht tot twaelf ende meer noten / met een fponderre harde fchorle bekleedt / by-kantigh ende langhtwerpig met by ghelijcke naeden / leet ghekroul / doch fijnder als de buytenste fchelle / tuffchen de twee en by dupm-breedten langh / ende ander-half breedt / duppelt rof van betwe; in dese is een groote langhtwerpighe keerne met ten roffachtigh vles bekleedt; baf van fubftantie / de hafe-noten van fmaect naerder komende als de amandelen / twitende betachtigh / soo dat het by-naer alle de diendten kan doen / als de amandelen / ende oock olie gheben. Dese buycht waft aen een uptermaten hooghen boom ende boren fraep ghekroumt / fon bladeren zijn groot ende de ppen-bladeren niet onghelijck / doncker groen / doch onder twitachtigh / buyghet gheen bloetm anders als fereker bottekens / van kouleur als de bladeren die allenskens wellen ende de buycht boozt-byengghen; booz dien dese buycht soo harde ende fwaert is / ende de boomen soo hoogh / en derben de Wilde booz de bofchen niet gaen als de buychte rijp is / van met een houte fchildt ofte ander fchutet op het hooft / want anders foude dese buycht haer op 't hooft ballende / haer licht verpletten. De binnefte note vindt ghy befhreven by Carolus Clufius lib. 2. exotic. cap. 18. Dooxts verfchepden mineralen ende gheslenten / ende veelverhande waeren daer men handel foude mede konnen byghen; welck

wy alles soo wat hoort over-loopen / doo; dien wy hier naer in 't ghemeyn wat byeder daer van sullen spreken.

Het seste Capittel.

Vervolgh van de rievieren ende de landen van RIO DE LAS
AMASONAS, tot den hoeck van de Baye
van WIAPOCO.

On nu doo;der te beschryben de landen ende ghelegghentheden by welken de rievier de las Amazonas ghelegghen / sullen wy beginnen met een Eplandt welck legghet doo; de rievier doo; noemt / ende woijdt by de onse ghenaemt het Conijnen-Eylande, ende is ghelegghen op de hooghte van twee graden ende vijf-en-beertich minuten by noo;den de linie / ende streckt in de lenghte supden ende noo;den. Vertich mijlen by welken van dit booschreben Eplandt legghet Crabbeboere, zoo de onse het noemen / ofte ghelijck als andere het selve heeten Carripapooti, zijn verscheppen Eplanden / ofte veel ter verzoncken landen / legghet op de hooghte van ontrent twee graden ende acht-en-twintich minuten; de eerste thien mijlen strecken recht noo;den ende supden / ende de andere twintich mijlen noo;de-noo;de-west ende supde-supde-oost / wel 300 westelijck ende 300 oostelijck.

Ik hebbe een Nederlander ghesproocken dewelcke upt een schip / welck hier verghingh / ontkomen zijnde / by de acht jaeren onder de Wilden hier had ghewoont / dewelcke ghetuyghet dat die al verzoncken landt is doo; vele mijlen / ende dat de Wilden by de visch leven ende wepnigh ander onderhout hebben. Van hier doo;tes west-waert aen tot den hoeck toe van de bape ende rievier van Wiapoco, zijn diversche rievieren / de welcke alle na de obserbatie van de onse tye-rievieren sijn / die met het legh water genoeghsaem doogh loopen. Mr Harcourt siele in dese distantie Arrapoco (een tack van de Amazonas) Arravary, Micary, Conavvini, ende Cassipurogh. Laurens Keymis noemt dese rievier Arrovarry, Ivvaripoco, Maipari, Coanavvini, Caspurogh: ende legghet dat Arrovarry een schoon rievier is / legghende op de hooghte van een graet ende veertich minuten; hebbende op de barre met legh water ten minsten by badem waters / ende binnen acht ende thien badem waters / al byack; sijn en vonde daer ghem volck ontrent de zee-kuste woonen: Andere gheben dese rievieren noch wat andere namen / dan slaen meest op de doo;gaende.

Onse Nederlanders stellen hier derievier Arikary op de hooghte van twee graden ende leven en-twintich minuten by noo;den de linie / ende ghetuyghen dat 't gat van de selve rievier streckt in 't uyt-zeylen supde-oost ten oosten ende supde-oost / ende datter een banck legghet doo; de rievier die aen bagh-booyde moet blijven legghen in 't uyt-zeylen / ende dat het lande aen hier-booyt strecke supde-supde-oost. Vier mijlen ende een half naer 't noo;de-noo;de-westen legghet de rievier Carfewinne ofte Cassewini, op de hooghte van twee graden ende vier-en-beertich minuten; 't gat van de selve rievier loopt oost ende oost ten noo;den in / tusschen twee bancken doo; / al waer op 't ondiepste leven voert waters is: de rievier in-komende streckt het lande aen hier-booyt supden / ende aen 't bagh-booyde noo;de-noo;de-oost. Van den bocht van de rievier Cassipurogh west-noo;de west komt men by eenen hooghen hoeck van de bape ofte rievier van Wiapoco, desen hoeck strecke west-noo;de-west twee mijlen / ende daer is vier ende vijf badem waters / wercke grondt.

Mr Harcourt in sijn Discoverie of Guiana, beschrijft de ghelegghentheydt van dese contreye aldus: Den westelijcken arm ofte tack van de rievier van de Amazonas, welck in de zee valt / is ghenaemt Arrapoco, daer veel ende verscheppen
hier.

heerfchappjen van Indianen zijn ghelegghen. Van Arrapoco nooyt-waerts is de riebiere Arrawary, welck is een fchoone riebiere/ende omdeckt een leet vermakelijck landt. Van Arrawary tot de riebiere Cassipurogh streckt hem upt de provincie Arricary, welck onder sich begrijpt de heerfchappjen van Arrawary, Maicary ende Cooshebery, daer Anakyury het hooft van is / een Yaio van gheboorte/ ende gheblucht van de landen ghelegghen ontrent den Orenoque, upt breeke van de Spaegniaerden / de welcke hy doode-bpandt is. Hy hadde hem weder-gheflaghen in de provincie van Arricary, ende woont nu te Morooga in de heerfchappje van Maicary. Van dese plaetse naer 't nooyde twelfen loopt de riebiere Conawini in zee / daer de heerfchappje van Cooshebery aen paelt / van de welcke 't hooft is eenen Leonard Ragapo, doch onder den boofz. Anakyary: desen Leonard is ghedoopt ende heeft booz desen in Engghelande gheleest met Sr Walther Raleigh, soo dat hy hem ende onse natie noch een leet goedit hiet is toe-braghende / ende kan oock een weynigh de Engghelfche taale fpreken. Ghebuerende de tijdt dat ick te Wiapoco vertoefde / dooz de konstfchap die ick hadde van hem ende fyn landt / ende van leetker ghesleente datter woort ghebonden / welck men vermoede diamanten te welen: foudt ick mijn coufijn Capitepn Fisher om dit te onder-foecken / ende eenighe van dese fteenen te halen; desen Leonard onthaelde mijn coufijn heel wel / ende gaf hem lepdus-lieden om hem te byenghen tot de plaetse daer dese fteenen woorden ghebonden / welckende hy de 50 mijlen jupdt-waert binnen 's landes. Van dese plaetse boozwaerts verthoont hem eenen hooghen bergh / genaemt Cowob, op welckes top (naer 't seggen van de Wilden) een groote poel is / daer leet delicate vifch in woort ghebonden. De landoutwe was soo fchoon ende vermakelijck als men soude konnen sien: van de fteenen gheen diamant / maer wel Topafen, welcke wel ghesneden ende gheset zijnde / soo ftraepen lupfter (leght hy) hebben als eenighe diamanten: ende gheben goede hope / dat men hier naer daer noch better ghesleente soude moghen vinden: want daer in Solt-Indien dese Topafen woorden ghebonden / daer vindt men oock de meeste diamanten. Hebben eenighe van dese fteenen ghefadt / van zijn leet werck / ende de lupfter en is maer matelijck.

De selve Hareourt verhaelt boozder dat hy de provincie van Cooshebery hadde gebonden te welen een leet ghesondt ende fchoon landt / meest eben gronde / ende verfchepden met fchoone velden / vruchtbare werpen / ende ftraepe bofchjen: benefens eenighe heubelen ende dalen die een leet luttigh profpect gaven.

Van de riebiere Cassipurogh nooyt-welck-waert tot de riebiere van Arracouw, ende boozder te landt-waert in naer 't twelfen ende jupdt-welcken / tot aen de riebiere Arwy (welck in Wiapoco komt boven de ballen) strecken haer upt de provincien van Arracoory ende Morownia: welck al mede zijn van de selve ghesleente ende vermakelijckheyt als 't landt van Cooshebery. Het landt van Arracoory is wel betwoont / ende haren opperfien Capitepn is ghenamt Ipero. Ende hoe-wel tuffchen dese Arracoories ende de Wiapocories gheen groote ende innerlycke byentfchap en is / soo houden fy nochtans in upterlyck gelaet breeke met den anderen. Morownia is mede vol volcks / en is een byentfelycke natie van Wilden. In die provincie leght een leet hooghen bergh van 't farsorn van een Pyramide, ofte fupker-broot / van de welcke men verre ende wijdt 't landt daer om-het kan overfien. By jupden de provincie van Morownia, op de palen van de riebiere Arwy is de provincie Norrack ghelegen / welckes in woonders zijn Caribes, ende vanden van de in-woonders van Morownia ende Wiapoco: welck al mede fien onder 't ghebedt van Anakyury, de grootte hiet ofte Cafique van alle de Yaos die op dese kufte woonen tuffchen de groote riebiere des Amazones ende Dellequeke.

W I A P O C O .

Het lebende Capittel.

Beschrijvinghe van de Baye ende Rievieren van WIAPOCO, ende andere daer ontrent gheleghen.

In 't booz-gaende Capittel hebben wy verhaelt hoe dat den hoek van de bape van Wiapoco van de rieviere Cassipurogh af-streckt west-nooydt west; desen hoek wooydt by eenighe genaemt Cabo de Nort; by andere Cabo de Conde in de kaerte van Sir Walter Raleigh; Laurens Keymis noemde de selve Cabe Cecil; ende de onse noemen die gemeenlijcken Cape d'Orange. De bape naer 't legghen van Keymis streckt haer dertich mijlen naer het westen. Binnen de bape van Wiapoco, aen de oost-zyde loopt de rieviere Arracouw, ontrent een half mijle naer dat de onse ghetupgen / ende in Arracouw valt binnen 's landes de rieviere Wats, soo Harcourt ghetupghet: dan in eene kaerte vinde ick datter twee andere rievieren binnen 's landes in Arracouw komen/ Rio Arrocafile ende Ycoripi. De rievier Arcovile twierdt by de onse besocht in den jare 1600, twee mijlen binnen de selve/ noemen de selve Ycoripe, ende noch by mijlen booyder R. Tamyne. seer diep/maer niet breedt/ ende by-naer stil-staende water/ ende vier mijlen de rievier op 't doyp Sapyte, ende booyts booy een bosch ende moerassighen wegh 't doyp Awarapata. Ghetupgen mede dat de rievier Arecoa in de mondt twijdt is een halve mijle/ende dat de selve bette op in 't verbyoncken lande woonen de Arrecoofsen, byenden van de laos; hebende tot byanden de Mayos. De rieviere van Wiapoco selfs (als Thomas Masham ghetupghet/ die daer was in den jare 1596,) is gheleghen by-naer op de hooghte van vier graden by nooyden de linie; dan eenighe van de onse stellen die op de hooghte van vier graden ende een half. De selve Masham ghetupghet booyder daffe in de mondt heeft twee vadem waters/ ende ondieper is binnen de barre / alsoo daer niet boven ses ende seven voet waters en is / ende oock minder in vele plaetsen; is in de mondt by een mijle breedt/ dan binnen niet over een half mijle / ende tot de groote val ofte dootingh van water zijn selstien mijlen. Men heeft daer veel Eplandekens in de rievier/ ghelijck meest in alle dese rievieren. De Wilden die op de rievieren woonen zijn van dypderlep natien / Yayos, Arrowan ende Arwaccas; is goet volck / welck de byemde die daer komen wel onthaelt; jedigh naer de wijsse van de Wilden/ gaen naecht / dan schijnt wel klederenfouden draghen indien sy die hadden; hebben een sonderlinghe bondt om de visschen te vanghen / met seker seer sterck-riekende houdt / ghenaemt Ayauw, in 't water te werpen / daer de visschen soo van beswijmen / dat sy met de handt ghevat wooyden. Haer broodt is Cassavi, daer sy oock haeren djanck van maken/ met de selve te kauetwen ghelijck de Wilden van Brasil, welck sy Pernou noemen/ ende drincken haer daer seer vol in. Wooydt ghemaecte van Cassavi heel swaert ghebzandt / ghekaetutot ende dan ghesoden / ende epndelijck dooy een mande gheperst; is klaer ende van vertwe als Lubs-bier / dan kan niet over vier oft vijf daghen bueren. Wooyden daer seer ghequelt van een onghedierde ghelijck een blop (welck sy Niguas noemen) dat tusschen de naghelen ende 't blesch in-kruppt/ende groote pijn ende verderf veroorsaecht. De gheleghentheyt van 't landt ontrent de zee wooydt booy onghesondt ghehouden; hoe wel Mr Harcourt contrarie ghetupghet/ die daer in den jare 1608, volck in 't landt liet/ onder 't ghebiert van syn broeder / die daer neder-soeghen in een doyp by de wilden ghenaemt Caripo, op een klippighen bergh daer niet wel aen te komen en is/ upt oorsake van de dichte boschagie ende steyle klippen / als allen by sommighe weghen die naelut ende steyl zijn/ soo dat het op-komen licht kan belet worden. Van dertich die daer bleven by jaren langh/ dooybender ses / ende dat meest by onghesbal. De onse die

Etc

noch

noch booz die tijdt op dese riebiere hebben ghehandelt/ ghetuyghen mede dat dese plaetse eer ghelonde is als onghelonde; booz dien dat de liecken vaneiders kornende hier haelt weder ghenelen. Dese riebiere heeft diuersche af-ballen ofte sloztingen van water/ d'een hoogher als d'ander/ welck men swaertelijck kan op-komen/ ende niet als met groote moerte in de maendt van Augustus: een wepnigh boven de eerste bal komt de riebiere Arwy in Wiapoco loopen/ende eenighe dagh-replen boven de ballen woont een seker natie van Catibes, welcke soo groote oogen souden hebben/ dattet qualijck te ghelooen is / die de Indianen dit verhalende noemen Marashewaccas, ende segghen dat sy onder haer een berdt hebben/ welck sy eeren ende aen-bidden als haren Godt/ ende houden het in een hups tot dien eynde ghemaect; is van fastoen als een man die op syn hiel en sit/ houdende de knien open/ de ellebogen daer op rustende/ ende de handen op-houdende/ met de palmen boozwaerts/ siende om hoogh/ ende met open monde wijdt gapende. Noozde-noozde-welck van Wiapoco een mijle lichte het riebiertken Winipoco daer Arwaccas woonen/ daer syn soo veel tigren dat het af grifelijck is/ en men kan daer niet ghedueren van de Mosquitos, het landt daer om is berghachtigh ende de gronde harde roode aerde. Aen de noozde-welck zijde van Wiapoco ontrent vierde-half mijlen op 't uiterste punt van 't landt leght een bergh die sy noemen Gomeribo, ofte Commaribo, welckes gronde seer excellent is om te planten Tabacco, Maiz, cotton-boomen/ Annoto boomen/ wijngaerden ende eenighe andere plantagie. Aen de selve zijde is mede een klepne kreecke/ welck ghemaent woort Wainary, streckende ontrent een dagh-reple te landt-waert in naer 't westen; eenighe hebben het booz; een riebiere gheloude/ dan alsoo 't gem fonteyn ofte springh en heeft/ hebben haer hier in verabuseert. Naer 't noozden ende nooyt westen van dese kreecke leght een rye van seer hoogh gheberghe/ streckende naer de riebiere Apurwaca toe/ daer top stracks sullen van spreken/ welckes gronde is gorde ende vurschbart om Tabac daer in te planten/ ende daer waelt de beste van dit gantsche quartier; oock soo groepen daer de alderbeste supcket-rieden die men daer te lande bindt/ ende alle het landt tusschen de twee riebiere Wiapoco ende Apurwaca woort gheloude de provincie van de Wiapocories, begrijpnde onder sich de heerlijckheden van Wiapoco ende Wainary. Het in-komen van Wainary is klippligh ende ondiep/ gheleijck Laurens Keymis ghetuygh: Ende de onse die daer waren in den jare 1558, ghetuyghen dat het moerachtigh landt is/ daer gheen volck doer en woonde/ ende datter veel crocodilen waren in de riebiere.

Het achtste Capittel.

Voordere aen-merckinghe op de riebiere WIAPOCO, uyt de onder-vindinghen van onse Nederlanders.

Tot boozder kennisse van dese riebiere sal ick hier in-boeghen 't ghene ick verstaen hebbe van een van onse natie die daer booz veel jaeren vercheypden replen heeft gheweest: de selve ghetuygh dat men in 't in-komen van de riebiere bint bereyghen ende bijschijen voer waters/ ende dat men om in te loopen dagh-boozs zijde naelt moet houden tot dat ghy de zijde-riebiere open siet/ dan loopt men rechte op 't hooghe landt aen/ ende siet de hutten van de Indianen/ als mede de welck-riebiere open/ daer men mer gheen schip in en magh/ maer wel met booten ofte ranom/ en loopt oock niet verbe te landt-waert in: aen hier-boozde legghen d'p doypen daer Arwacas woonen/ die haer generren met Cassavi te maerken/ cotton ende vertue te vergaderen/ goet slagh van volck/ houden veel hoenderen/ soo dat daer goede lijf-torht is te bekomen: om met schip ten ancker te komen/ moet men de sandt-bape van 't hooghe landt booz; by loopen/ ende setten om den hoock op d'p baden ende een half; ende men kan oock met het schip op 't sijck loopers sonder soeghe; dese riebiere loopt naer het groote bal toe/ heeft aen hier-boozde

een doyp in een kreecke / daer handel valt / ende men heeft aen de selve zijde noch twee rievieren eer men aen 't rechte val komt; in dese rievieren zijn noch leven doypen; in de eerste viert / ende in de andere dyp / daer al volck woont; ende by het val aen stier-booyde legghen noch dyp doypen / in het op-daeren; ende aen bagh-booyde zijde van het val ober den bergh zijn vijf plaatsen daer Indianen woenen. Dese ballen en zijn niet te passer en in de reghen-tijdt / maer op ander tijden baren de Wilden die op met canoen.

Van het val wederom kerrende naer beneden toe heeft men aen stier-booyde zijde noch twee rievieren die in 't landt strecken / daer sy in de eerste vijf plaatsen / ende in de tweede dyp plaatsen bonden daer Indianen woonden.

Alle dese plaatsen ende ghelegentheden bonden sy in de West-rieviere / soo sy die noemen. Voorts ghetuppen sy van de Zuydt-rievier / dat de selve ondiep is in de mondt / soo dat men daer met gheen schip in en magh / dan wel met een jacht dat dyp voert ende een half diep gaet; dan binnen is sy dieper / soo dat sy daer by gissinge wel acht en dertich mijlen op waren / ende al diep water bonden; ontrent twaelf mijlen dese rievier op aen stier-booyde zijde / hadde een Duytsch man ghewoont / de welcke eyndelijck van de Wilden was doodt-gheslaghen om 't quaet leven dat sy onder de Wilden boerde: sy bonden daer noch een groot vat met vertwe het welcke de booy-schreven Duytsch-man hadde vergadert; noch seshien mijlen booyder aen de selve zijde is noch een kreecke / daer sy mede dyp plaatsen bonden van Indianen / ende kregghen daer veel vertoe: eenige mijlen booyder en bonden sy gheen hupfen meer: aen bagh-booyde zijde van de selve rievier bondense ontrent seshien mijlen van zee een ander rievier / die booy aen de mondt / ende ontrent twee mijlen innelwaert wat wijdt is / dan booyt daer naer smaller; daer zijn twee doypen / dan de inwoonders zijn Caribes ofte menschen-eeters: vijf mijlen naerder de zee is noch een ander rievier met frasp legh landt / toepnigh kreupel-bosch / veel Zabane als men die noemt: dese strecken al zuden ende zuydzuydt-oost ende wel soo oostelijck / soo dat sy alle apparatie naer de Amazones strecke; binnen de selve rievier aen bagh-booyde zijde so ghij die in-komt / is een ander naeu rievierken daer oock volck woont / welck sy verstryaken / ende woerden by de selve wel onthaelt. Al dit volck is seer bezyelt booy de Cariben die te landtwaert in woenen / om datse dickwijls op haer ontfienste van de selve woerden bespronghen ende wegh-ghewoert. Dit verhael is licht af te nemen dat de rievieren van Wiapoco verscheppen armen heeft die d'een verder als de ander in 't landt in-loopen; ende dat het volck dat hier woont wel mede te handelen is booy sulcks als sy daer hebben; met neerlijgh ondersoecken soude hier wel wat meer te vinden wesen.

Het neghende Capittel.

Beschrijvinghe van de Rievieren APURWAKA, Couwo ende Wia, by Westen WIAPOCO ghelegghen.

Naer 't nooyde-wesken van de bape ende rievier van Wiapoco komt booy eerst in zee geloopen de rievier Apurwaka, als Mr Harcourt die noemt / ende eerst onse kaerten: oft Caperwaka, als Laurens Keymis die heet welck naer 't leggen van Harcourt een frappe rievier is / ende wel betwoont; dan den booy-schreven Keymis seggt dat sy dese rievier wel veertich Engghelsche mijlen op voert / ende gantsch gheen volck en vernam / welc wel niet te verwonderen en is / want niet alleen aen dese rievier maer ooc andere gewesten van dit quartier binnen d'een tijt volc en d'ander tijt weder niet / doo; dien 't volc diemaels verandert van plaats / en dat sy daer aen de boert van een bergh soo veel bysilie hout velde als sy in syn boot konde laden. Bonden daer mede van de boomen welckes schoxe schijnt wilde kaneel te wesen / de welcke veel in de straete van Magallanes wassen. Naer de

Apurwaka.

af-teekeninghen die ick ghelien hebbe van dese rievier / soo moeste al tamelyck
wojdt zyn/ende heeft eenighe Eplandekens binnen in: ende daer komen eenighe
klepnder rievieren in van by oosten ende zuden; den upersten hoek van 't lande
leght op de hooghte van vier graden ende twee oft d'p-en-twintich minuten/ende
streckt zupdt-zupdt-oost in/ een stuk weeghs/ ende keert dan naer 't zupdt-westen
om. De onse die daer waren inden jaere 1598, ghetupghen dat in de mondt
van dese rievier light een langhwo:pigh Eplandt puntigh; aen beyde zyden op de
rievier (welck naer 't legghen van de Wilde ver te landwaert in loopt) zyn woon-
derlijck veel papegapen ende andere schoone vogelen; ende de boomen suten vol
klepne merckatjens; daer waeren veel palm ende Cocos-boomen; light van Co-
maribo byt mijlen.

Noo:dt-waert van dese rievier ontrent ses mijlen leght een Eplandt welck ee-
nighe Oncaiarie, andere Hocayari noemen; alwaer het doo:gaens seer vupl en-
de reghenachtich weder moeck/upt-genomen in Solstirio hyemali, ende ontrent
die tijdt/ naer dat by eenighe is bevonden.

Cauwo.

Naest aen de rievier Apurwaka leght de rievier Cauwo ofte Couwa, al-
waer de doo: schreben Keymis in den jaere 1596 volck bondt van de natie van de
Iaos, de welcke wepnigh tijds te doozen het waerts gheburcht waren doo: de Ipa-
rannie van de Spaegniaerden van Moruga, ten van de naeste rievieren van
Orenoque, ende hadden haer eyghen landt ten braken ghegheben doo: de Ar-
waccas, welck een vagabunde natie is; meest volghende de Spaegniaerden.
De Iaos (soo hy verhaelt) waren eertijds Heeren van al dit ghetwelle/ ende om
van andere natien onder-schepden te worden / soo teekenen sy haer aensicht ende
lichaem met diversche figuren/ waer toe sy besighen de tanden van een klep die
als een rat/daer sy schyabben mede maken/ ghelijck oft met een spel gedaen waer/
die nimmermert upt en gaet. Naer 't legghen van Harcourt soo is dit volck al
weder van hier veretrocken / ende hier en woont gheen volck meer: de rievier en
is niet seer groot; haer mondt leght ontrent op vier graden ende twintich minu-
ten / ende streckt met een kromte meest zupdt ten welken in. De Wilden presen-
teerden aen Keymis een soorte van houdt / welck sy noemden Vrapo, ende de En-
ghelische legghen dat het Brasile-houdt is / ende datter veel van daer ghebracht
wojdt naer de Trinidad, om met de Franchoplen te verhandelen. De onse die
hier waren in den jaere 1598, ghetupghen dat op dese rievier seer veel Mosquitos
zyn; de Wilde thoonden haer secker roodt houdt / dan en was gheen Brasile-
houdt; oock een ander houdt welck sy noemden Moura, van heet apparatie.
Licht van Apurwaka twee mijlen noo:dt-west; aen de west-zyde van 't in-komen
is ander-half ende derde-half badem waters / binnen d'p ende vier/aen de oost-
zyde ligghen seckere d'ooghten die men moet mijden.

Wia.

De naest-ghelieghe rievier wojdt ghenaemt Wia, welck is naer 't legghen van
Mr Harcourt een frappe rievier / ende loopt seer diep in 't hooghe landt / ende ont-
derckt een schoone landoutwe ende van groote hope: heeft een wijde mondt ghelijck
een bape / op de hooghte van vier graden ende 40 minut. by noorden de linie. By
westen van dese bape / naer 't legghen van Keymis) heeft men seer goede reeden on-
der klepne Eplandekens / van welcke het groote ghenaemt Gowateri, is be-
woont by Shebaïos; ende beneffens den overvloet van ghevogelte/visch/vurghen/
wilde berckens/ ende ander wildt die men daer kan bekomen / soo geeft het dat
derievier Caiana in zee valt (want dit Eplandt leght tuschen beyden de mon-
den van Wia ende Caiana, naer 't legghen) een goede haven op vier ende vijf
badem diepte doo: schrepen van verscheppen grootte. Op alle de kuste en is niet
een spys ghelijck/ soo dat Keymis het de naem gaf van Port Houward. De ree-
de onder de Triangel-Eplanden / welck de westelijcke legghen van allen / op
de hooghte van vijf graden / daer oock veel visch / ghevogelte / wildt / ende Iwa-
nas zyn te bekomen / is mede goet / doch by de doo:gaende niet te vergelijcken/
daer

daer de schepen met alle weder ende windt / al waerender oock noch soo belesckerlijck moghen legghen. Naer ick kan begripen upt het schijffen van Keymis, soo streckt hy de bape/ soo hy die noemt / soo verre upt / dat de riebiere Apurwaka, Cauwo, Wia ende Caiana daer in begripen zijn; want hy seght dat de bape aen beyde zijden bepaekt is met hoogh landt / ende dat men oock waert van de selve gheen meer en siet / noch oock welc waert van een bergh die hy noemt Hobbergh: ende gerst dooy; een waershoutwinghe / dat waert de bergen op houden / het bysilie: hout oock op houdt / ende te bergerst dooy; der ghesocht wooyt: dan dat men allenthalven vindt coctoen / peper / yde ende baelen / ende menichte van woortelen van het krupdt wiapassa, welck de smaek hebben van gember / ende zijn van sonderlinghe kracht / ende naer syn legghen goet dooy; de buyck-loop / ende de hooft-pijne.

Het Eplandt welck leght tusschen Wia ende Caiana, wooyt hy M' Harcourt ghenaemt Mattoory, is seer hoogh landt / ende hy de selstien mijlen groot; ende de ghelegghensheyt van dit Eplandt is sonderlingh bequaem tot bescherminghe van de haben van Caiana, gevende van natueren twee seer bequame ghelegghensheden om gheschut op te planten / dat men die niet beter hy konst en soude konnen maken.

Een ghetreckende kaerte die ick hebbe ghesien / noemt dit groot Eplandt Mayeri, ende siet daer in dooy; aen 't in-komen van de bape die na de riebiere Wia toe-loopt een hoogh gheberghte op de kust met namen Moriori, ende hy naer in 't midden van 't Eplandt ober dwars een ander geberghte met namen Matorwi, ende een dooy; van Indianen dooy; op 't strand: de Eplandkens die hy oosten 't selve groot Eplandt in zee legghen / worden hy de selve ghenaemt het oostelijckste / Sanna woni: ende het westelijckste / Epenesari; ende de twee nooydlijckste / Eponeregemera: andere geven die noch andere namen / ghelijck een peder natie daer syn curiculshet in ghebyupcke.

C A I A N E

Het sjiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Rieviere C A I A N E, ende de ghelegghentheden van de Landen ende volckeren die daer woonen.

N Aest de riebiere Wia, volghet de riebiere Caiana, de welcke ghelegghen is op de hooghte van vier graden ende acht en veertich oft vier en vyftich minuten / ghelijck hy de onse is onderbonden; de welcke getuyghen dat vier mijlen hy oosten de selve riebiere een klippe leght ontrent hy ofte vier mijlen van 't basse landt / die de Wilden noemen Hocaia, ende de onse noemen die Constapel, welcke noch een klepnder klippe heeft ontrent een half mijle van haer gelegghen naer 't zuden; men magh daer wel tusschen beyden dooy; loopen / want het is daer neghen ende sjiën baden diep: ende wel een mijl hy nooyden de groote klippe leght een dooyghe daer 't seer op barnt als 't water hol gaet. Tusschen de Constapel ende 't klepne klipken dooy; komende / moet noch al nooyt welc ten nooyden beslevent worden om boven het westelijckste van de vijf Eplanden te loopen / dooy; dien de stroom seerhardt om de west loopt.

Van de vijf Eplanden nensens 't landt van Caiana ghelegghen / zijn de twee oostelijckste de klepnde / het westelijckste oock niet seer groot / dan de twee middelste zijn de grootste. Dese Eplanden van 't oosten dooy; hy komende / en is men niet verre van de riebiere Caiana; ende om de riebiere in te loopen / moet men de slach houden van de wal op vier ende vijf baden diepte: ofte van het westelijckste Eplanden moet men welc aen-gaen / ende altemet wat zupdelijcker tot dat men de riebiere open siet / de welcke als dan ontrent zupdt wooyt welc van u sal welken / ende

daer naer toe roepende/ moet men de oost-wal houden. De rievier is in 't in ho-
men wijdt/ ende meel dyp ende een half badem diep. Ontrent een miel van het
landt leght een klipken een werpnigh boven water; als men 't seke aen ster-
booyt laet legghen/ en ghemoet men ghien waerheyt meer. Oost ende wesse-
maen maectt hier hoogh water; ende buysen 't gat loopt de stroom gheduerigh
om de idel. Dit is de ghelegghentheyt van de rievier ghelyck die by de onse is
verbonden.

Mr Harcourt seght/ dat aen ster-booyt-ijde ghelyck als men de rievier in-
komt een Eplandt leght van legh landt/ by de Wilden ghenaeamt Muccumbro,
ghelegghen tusschen de rievier Caiana ende Meccoria daer aen volghende, ende is
ontrent de selghien mielen in 't ronde. In dit Eplandt zijn twee berghen; de eene
ghenaemt Muccumbro, daer het Eplandt den naem van heeft/ ende den ander-
en Cillicedemo; van dese berghen kan het meesten deel van du Eplandt over-
sien worden/ welck heeft seer veel schoone velden ende weyden met eenighe bo-
men/ ende is vol wildts.

De in woonders van de provincie van Caiana (seght hy) zijn Caribes, haer
booy-naemste Oberste was ghenaeamt Arrawicary, welck woonde te Cillicede-
mo booy-noemt: bonden hem hout ende routh toe onse natie, soo dat hy daer vier
oft vyf van syn volck liet om de vrientschap met dese Wilden te onder-houden/
ende haer tale te leeren/ ende sien de vrede tusschen haer ende de laos ende Arwa-
cas te onder-houden. Zuydt-west waert van dese provincien boven in 't hooge
landt zijn noch veel ander natien ende volkeren/die noch niet wel bekend en zijn:
oock en zijn de inlandsche provincien niet soo wel bewoont ende volck rijk/
alsoo 't meeste volck hem neder-slaet by ende langhs de rievieren/ om met haer ca-
noen van plaats tot plaetse te varen. En hebben gheen balle oft ghesette forme
van regeringhe onder haer/ erkennen allern een ober-hoofd die sy gehooylaemen
soo der ende langh als het haer lust: ende soo hebben sy in elke provincie ende
heerschappij een Casique die alles gouberneert/ ende by nae in elke blecke ofte
doop; sy straffen ghemeenlyck doot: slaghts ende ober-lydelers metter doot/
doo; secker lieden by haer gheselt tot het straffen van deselonden. Sy nemen veel
wijfs/ ende zijn daer wonderlyck jalours ober/ ende verwachten groote kuysheyt
van haer: want soo sy die in eenigh ober-spel bevinden/ doen haer stracks de herde-
nen upt slaen. Die van eenighe qualiteyt zijn onder haer/ hebben al twee ofte dyp
wijven/ ofte meer, ende hoe sy meer wijven konnen onder-houden/ hoe sy meerder
gheacht worden. Haer wijden (insonderheyt de oudste, dienen de mans ghelyck
haer knechts/ want backen ende bereyden 't bydoot/ ende maectten den djanck/
dienen haer ober-mael-tijdt ende doen booyts alle hups-diensten.

De Caribes, naer 't segghen van Harcourt, zijn de oudste in woonders van
dit gheweste; de Yaos, Sappaos, Arwaccas, Paragotos, zijn ofte van den Trini-
dad, ofte van den Orenoque hertwaerts ghevlycht voo; de Spaegniaerden, soo
dat tusschen de Caribes die op de kust woonen/ ende dese andere natien maect een
ghebeynde peys; ende tusschen de Catibes die op 't hooghe landt woonen/ con-
tinuele oosloge is; want komen op syn verders al/ ende voeren een deel van 't
volck wegh/ ende slaen een deel doot/ verbyanden ende destrueren haer huplen/
ende doen haer alle ober-last die sy konnen: dan sint dat onse natien daer hebben
begonnen te komen/ soo hebben sy wat wapenen bekomen/ waer mede sy haer
nu wat beter teghen de Caribes konnen verweeren; ende souden wel wenschen
dat de Christenen daer quamen woonen om haer beter te beschermen teghen
haer vyanden.

Alsoo top nu bykants in 't midden zijn van het eerde quartier van ons verdee-
singhe soo sullen top de ghelegentheyt van dit gantsch gheweste hier in-voegen/ge-
lyck die by Mr Harcourt is upt-ghesgeven: Ende by eenighe van de onse on-
der-bonden.

Het elfde Capittel.

Van de gheſtalte des luchts ende weder, ende voordert gheleghent-
heden van het volck van de lande.

DE ſapſoenen van 't jaer op deſe kulte ende in dit climaet zijn diversſch/ want in ^{Har-} de oodelijcke deelen van Guaiana, naer de Amazones toe/ begint 't d'ooogh we- ^{court.} der/ welck top haer ſomer noemen in Auguſto; ende de ghetwelidighe winden ende reghenen/ welck top haer winter reekenen/ beginnen in Februario. Haer in de welijcke deelen naer den Orenoque toe/ begint het d'ooogh weder in October, ende de regen ende winter in April. Daer is wipnigh onder-ſchept van hitte ende koude/ legghende deſe landen ſoo naer den equinoctiael/ ende de daghen ende nachten meel even langh zijnde: doch verſchillen deſe ſapſoenen ſomtijds een maendt; ende oock ſoo reghent het d'een jaer meer als d'ander. 't Volck en heeft daer gheen verdelingh ofte reekeningh van tijden ofte ghetallen/ reekenen alleen bp de manen/ als een/ twee/ d'yp/ etc. manen/ ende ghelijckwijs daghen/ tellen maer tot t'fien/ ende dan weder t'fien ende een/ etc. ende om better haer meyn- ghe upt te d'rukken/ ſcecken haer vingheren op; ende als ſp twintich willen ſeg- ghen/ ſoo d'zenghen ſp haer handen bp haer voeten. Als ſp belooven iets binnen een ſceckeren tijdt ofte ſoo veel daghen te doen/ ſoo ſullen ſp een bonbelijen van ghelijck ghetal van ſtorckens leveren/ ende oock behouden/ ende om haer beſtem- den tijdt te houden/ alle daeghen ſtorcken wech nemen/ tot dat ſp al die wech ghe- nomen hebben/ als wannet ſp weten dat den tijdt die ſp beloofd hebben om is/ ende willen dan haer belofte houden.

De Wilden die op die ganſche ghelwelle woonen/ loopen al meel naecks/ hebben waer hap; op 't hooft/ ende ſomtijds roode ghebertwe/ ſwarre ooghen/ gaten in 't ſelleken van de ooge/ ende de meelten-deel gaten in de neuse/ ende oock in de lippen/ ende 't ganſche lichaem upten tanepien ghebertwe/ met een vertwe die de laos ende Shebaïos noemen Annoti, ende de Caribes Coutſeuwe: 't ſchijnt datſe dat van jonghs doen teghen 't ſleken ende b'zanden van de ſonne. Sommi- ghe vrouwen ende inſonderhept de jonghe- dochters ſchilderen daer en boven ſce- kere d'zemde figuren met een ſwarre gum boven op 't taneyt; eenighe mans d'z- ghen een cottoene ſettjen booz haer ſchaemhept/ meer om de ſcapichept als om de ſchaemte. De vrouwen baeren ſett licht ende zijn ſterck van nature: d'zaghen haer jonge kinderen meel op haer heupen ſittende ende oock in een cottoene vant/ als ſp verre te gaen hebben: zijn kleyn van perſoon (inſonderhept op de Ama- zones/ beſneden van tronie ende ghebertwe als de mans/ d'zaghen alleen een vier- kant ſettjen booz haer ſchaemte; ende binden 't hap; van het hooft op in een troſken. Hebben gheen religie ſoo veel men noch heeft konnen mercken/ als alleen dat ſp eenigh telſert d'zaghen aen ſonne ende mane/ meynende dat ſp leven; maer en aen-bidden die niet/ ofte en offeren die gheenigh dingh; ten waer ſp eenighe ſuperſtitie gebuyckten in haer d'roncken ſcelen: want op ſerven van haer Caſi- que, Capitepns ofte andere groote vrienden/ houden ſp een ſolennelle feſte (we- ſende de beſte probiſie van haer ſterckden d'ranck/ die ſp noemen Parranow) booz d'yp oft vier daghen/ oft ſoo langh als haer d'ranck duert/ den tijdt om d'zengende met danſen/ ſinghen ende d'zinken boven maten; in welcke bitie ſp alle andere natien te boven gaen/ houdende de d'zaefte quant van de naechte vrienden van den oberleden ghetwelidigh en huplen ende krijten. Oft ſp hier eenighe ſuperſtitie in ghebuyckten is noch onbekent: dan dit is ſcecker dat haer d'yzers ende waer- ſegghers (die ſp noemen Peeaios) op ſommige tijden conferencie hebben met den d'ypel/ welck ſp noemen Wattipa, ende woerden bp hem bedrogghen; niet te min ſoo haten ende d'zecken ſp hem ſect/ ende legghen dat ſp quaet is/ ende niet ſonder

groote reden; want woorden van hem dickwils blaauw ende fwaart ghesmeeten. Daer dat hy de onfe is bevonden soo eeren hy mede Tamouco, die naer haer segghen boben woont ende alles regeert; de Iaos bidden desen Tamouco hy-naer alle moeghens ende abondts aen. Hy gheloovent dat de goede Indianen na haer doodt op-waerts baren / ende wijlen naer den hemel / welck hy noemen Caupo; ende dat de quade neder-waerts baren / wijfende na de aerde / welck hy noemen Soy. Als een van haer Caliquen oft principalen sterck / soo hy eenighe daer ofte ander gevangen heeft / soo sullen hy die mede dooden / so niet-ten van hy ander knechten / op dat hy in d'ander werelt ghedient mocht zijn. De qualiteit van de landen van dit quartier is diversich; aen de yre-kant is het landt leegh / ende de hitte soude daer seer bejemment zijn / ten waere die ghetempert wierde hy de berfche ende koele Brisen, ofte oosterlycke winden / die op de meeste hitte van den dagh seer sterck daer op waepen: in veel plaetsen is dit leeghe landt seer onghesont / ende werpnigh betwoont / upt ooflaecke van het ober-bloepen van de waeren; maer booz; de meesten deel heeft het seer schoone riebieren / een byzichbare gronde ende veel volcks / ende is een ghelonde wooninghe.

Op 't gheberghe is de lucht koudt / ende 't landt in sommighe plaetsen byzichbaer / ende in sommighe plaetsen oock niet: maer booz; gaens is het vol mineralen / ende wijnen van diversche metalen / ende geest der selven soo veel als eenige plaetsen van Oost ofte West-Indien / heerde van de beste ende sterfste soorte der selven; ende op het meeste van 't geberghe wierdt gebonden een seer gesonde wooninghe.

Daer is oock noch een middel-soorte van landt / welck is van een middelbaer hooghe / ende is seer ghetempert / ghelondt / byzichbaer / ende aldermeest betwoont; is overbloedigh van werpen en plantante stroomen van waeren / booz; strape bosschagien ende ghenoechlycke pleynen / tot profijt / plapier ende recreatie / ende en is oock niet onderfien van mineralen. Men is daer te lande seer ghequelt van de Mosquitos, die hy noemen Mapiery, strecken seer benijgh; veel viers te stroomen is een goede remedie: hebben daer oock Niguas die hy noemen Sico.

Het twaelfte Capittel.

Van de lijf-tocht van 't landt ende andere dinghen die tot onder-houdt van 's menschen leven dienen.

DE probilien van dit landt tot lijf-tocht / zijn veelverschande: Eerst de woortel van Cassavi, daer hy haer bydoet van maecten in manieren als volghet: hy byrecken de woortel op een steen ende wijnghe het sap daer upt / welck rauw zijn-de / benign is / maer gheloden zijnde met guinee peper / daer hy den overbloet van hebben / geeft een excellente ende gesonde sauce; van byoogen hy de gebroken woortel / ende backende op een steen / als men de haber-koecken doet: dit byoot is excellent / seer gelijk doch veel beter als haber-koecken / ende een vinghet dick. Daer is een soorte van groote tartwe ghemaect Maiz, ende hy sommighe guinee-koozn / welcke graen een sonderlinghe probilie is booz; dit landt / ende vermenichfuldicht seer / tot duplent ende vijftien hondert booz; een / ende dickwils meer: geeft seer goede bloeme ende meel tot bydoet: ende goet mout tot bier ofte aele / ende diert tot diversche nootdriften booz; 's menschen onder-houdt. Van 't booz; Cassavi-byoot ende dese Indiaenlyche tartwe / maecten hy byaenck die hy noemen Passaw: welck moet in bier oft byf daghen verbesicht woorden: hy maecten oock een anderen byaenck van Cassavi, welck hy noemen Parranow, goede ende sterck / seer ghelyck het beste maets-bier in Engelande / ende dat kan thien daghen goet ghehouden woorden: hy hebben daer verscheyden soorten af / eenighe sterck / andere smal / eenige dick / eenighe dun / maer al goet / wifende wel bereyt / als hy opdinaris waeren onder de Yaos ende Arwaccas, de welke de nesten zijn van alle dese nation.

Daer

Daer is grooten overbloedt van honigh / ende hoe-wel die wildt is (wordende ghebonden in de boomen ende kuplen onder de aerde) is soo goet als eenigh ter werelt: daer goede mede van ghemaect kan worden. Gheen wjingaerden en vindt men daer/maer alsoo de gronde bychtebaer en vet is/ ende 't climaat warm/ souden daer wel waalen indien sy daer geplant waren/ ende gheven goede wjnen/ welck vooz die quartier seer ghesont zijn.

Veel andere noodtlijckheden vooz ronder-houdt van des menschen leben wozden hier ghebonden / namentlijck wildt van alle sooyten / wilde betckens in groot ghetal / welcker daer twee sooyten zijn / d' een kleyn / by de Wilden ghenaemt Pockiero, die de navel op den rugghe hebben: d' andere ghenaemt Panigo, soo schoon ende groot als eenighe in Engelandt. Daer is menichie van halen ende konijnen / van different van de onse: daer zijn tigren / lupparden / oncen/ arina-dillen / Maipuries, die van smaect zijn als ossen- vleesch / en willen zout houden; Baremoes, welck smaecten als schapen: ende andere klepne beesten van de selbe smaect/ van kouleur als de dainen: apen ende meer-katten van diversche sooyten/ groot ende kleyn: van dese beesten zijnder ontallijck / ende wozden by experientie al goet ghebonden om te etten. Ende veel andere bytende beesten meer. De onse verhaelen dat op de rivier Caparwaca ende elders harten zijn / die de Wilde noemen Ofary; ende wilde betckens sonder speek/ dese noemen Abihera: oock isser van die leupe beestjens / (Waricory) routs van hapz / de voozde beenen co;ter als de achterste. Dyz teenen aen de vorten: 't hooft aerst-ghewijs/ met een kort steertjen: is seer slapenigh ende werpnigh van etten: wonder traegh in het berckten ofte klimmen.

Van ghebogelte heeft men daer wilde epnden / taelinghen / wilde gansen/ vryghers van diversche kouleuren/ kraenen/ opebaers/ saplanten/ patrylen/ dupben/ islers ende meerlen/ weer-boghels/ sneppen / papegarpen van differente sooyten / ende veel ander sooyten van groote ende klepne vogels van exquisite kouleuren: benessens groote verblinden de boghels / ende baleken van alle sooyten.

Van visch is daer groote varieteyt; eerst van zee-visch zijn daer/ steen-braem / meulenaer / tonghen / scharten / rochen / sweert-visch / steur / een visch als salm / van ghelijck die roodt is van visch / soo is dese geel; garnact / zee-creesten/ ende oesters/ welck aen de tacken van de boomen hanghen. Daer is oock een rare visch/ ghenaemt Calloorwa, die in elke ooghe twee ghelichten heeft/ ende swemmen de hont het d' een boven / d' ander onder 't water: de ribben ende den rugh zijn des menschen rugh en ribben ghelijck/ hebben de rene rondt ende d' ander black met een rugh-been daer in: is wat grooter als een spieringh / maer verre beter van smaect: ende veel andere seer goede visschen. De onse noemen dese Accare, welck de crorobilen niet onghelijck en is / doch dunner / langher ende gheb;onghendec van hooft/ komt op 't landt/ doch voedt op visch / is goet om etten / doch guaedt om hanghen / heeft goden truck / waer vooz men die ghewaer woedt: Owanna de vooz-garnde seer ghelijck van klepndet. Ayamare ghelijck een grooten elst/ die in 't versich water woont ende is seer goet om etten. Doozts van dese visch is daer veel / doch meest onbekent/ maer al seer goet ende delicaet: Soo dat men onbewaert magh segghen dat die landt magh vergheken worden met eenigh landt van de weerekt vooz varieteyt van excellent visch. Daer is oock een zee-visch welck o;binaris komt in de versche wateren/ insonderheyt in de winter ende vortichtig saporn / de Indianen noemen die Coiumero, ende de Spaensche Manati, ende wy noemen 't een zee-koe/ daer wy vooz desen van hebben gesproocken; van dese visch kan een excellent olve ghemaect worden tot veel ghebruycken: het smet is goet om visch- hofte vleesch mede te fritjen: de hupde wil goet buffels maerken; ende wescende in de son ghed;oocht / ende van 't nadt betwaert / is goet vooz schilden teghen de pijlen van de Indianen.

De bychten zijn menigcrele/ de Pinna, Plantana, Potato; mispelen/ pypmen van

van dierkerke foorzen/ noten van byemde falfoenen. De excellentie van de Pin-na is groot / want men foudt gheen beter byucht konnen vinden; is van fmaerk als art de befpen met wijn ende fupker ghemenght. De Plantana fmaerk als een oude puppingh. De Potato is wel bekend. De mifpelen zijn leet groot. De pyupmet en zijn niet te pyfen / doo; dien veel ghegeten de loop caufieren / welck in defe landen danagerus is. Naer de onfe legghen foo is de ordinarie toefpife vandit volck Napi, welck de oofterfche reuben niet onghelyck en zijn / ende Coa, welck zijn krabben die daer zijn met menighe op de leeghe ende verdyoncken gronden / ende de gantfche kufte langhs.

Het dertziende Capitel.

Van de koopmanfchappen die in het landt worden ghevonden,
ofte ghemaect konnen worden.

DE principaelste commoditeit van dit landt zijn de fupcker-rieden / van welcke in defe quartieren groote menicheit is; de grondt is daer toe foo bequaem als in eenigh ander deel des weerelts; walfen daer in korten tijdt leet groot; by planten ende op-boutwen van bequaeme plaefen om 't fupcker daer upt te trecken (welck in het begin veel foudt koften) konde men daer grooten rijkdom upt trecken; als men fien kan by 't gene by de Portugelen in Brafil ende elders woijdt ghedaen.

De cottoen is een generale koopmanfchap / leet nut doo; de koop-lieden / ende doo; ons landt / om fuftepen / bombafpen ende anders daer van te maken; ende tot ander ghebyupcken / als Hamaccas van te maerken / welck zijn der Indianen bedden / leet noodigh in defe quartieren; ende fijn cottoen lijnwaten.

Daer is oock een foorze van hennip ofte blas / van groot ghebyupck / by-naet foo fijn als lide / ghelyck 't ghebyupck kan woijden; ende is leet excellent om lijnwaet van te maerken.

Men heeft daer sonderlinge berwen; van welcker een is ghenaemt Annoto, een roode befpe / welck wel gheprepareert zijnde by de Indianen / berwet een perfect en baft ozagrie kouleur aen de lide; heeft in Hollandt doo; twaelf fchellinghen flartlincks verkoft getweeft; ende is noch op goeden prijs. Daer is een ander befpe die blaewt bertwet. Daer is oock ftecker gumme van een boom / welck aen laecken een perfect ende baft geel kouleur bertwet. Daer zijn bladeren van boomen / welcke wel berept zijnde / een hoogh roodt kouleur gheven. Daer is oock houdt dat purper bertwet / ende is van goede prijs; ende een ander dat geel bertwet. Daer is noch een ander houdt welckes fap purper bertwet als het heet is / ende carmolpen als het koudt is; ende meer ander dinghen zijn daer (onghetwijfelt) die noch niet bekend en zijn / welck by needrighe onder-foeckinghe by tijden ende wijlen fullen upt-gehevonden woijden.

De wel-riekende gummen / van grooter werden ende kracht in Medecijne ende Chirurgie zijn ontelbaer; geel amber / Gummi Lemni, Colliman ofte Cariman Baratta, ende andere meer. Colliman is een gumme fwaert ende byockeligh / leet ghelyck in 't aen-fien het ghemeyn peck; een wepnigh daer van op kolen gheleght / fal de plaefte verbullen met leet loeten ende aengenaem reuck. Mr Walter Cary, een man die goet verftandt heeft en oordeel van Medecijns faken / feght dat men 't hooft houdende ober den roock twee oft bymaels daeghs / wonderlijck gheeft de fwaerheyt van 't hooft / ende dat een excellente remedie is doo; koude / vochtighe ende rhumatijcke herfenen: Is oock een goede remedie doo; de gheraacktheyt / daer de fwaerheyt van het hooft veel tijds een doo; bode van is. 't Is mede van sonderlinge kracht tegen de pijn die de vrouwen achter in de leden hebben / infonderheyt de ghene die kinderen hebben ghedaet; ghelmolten zijnde op een kleyn byerken / woijdt met een mes ghelmeert op een fluck leders /
ende

ende warm op dese plaetse gheapplicceert; het consoorteert oock seer de zenuwen. Ende men houdt het oock boo; een goede remedie teghen het sterren; ende om wonden te ghenesen.

De Baratta is een seer heelsaem balsam / verre alle andere overtreffende; welck oock seer wonderbaertlick versche wonden gheneest / ende op kolen gheroockt / is van een seer aenghenamen reuck. Daer zijn noch andere wel-riekende hercken die seer bequaem zijn tot parfumen; insonderheyt een welck een seer aenghenamen reuck geeft als van eel-magelepne. Excellente drooghen zijn daer boo; de Medecijnen; als Spicanardi, Cassia Fistula, sene-bladeren; ende de aerde gerst oock Bolum Armenum ende Terram Lemniam. Daer zijn noch ander drooghen in onse quartieren onbekent / ende van sonderlinghe kracht: van welcker een is een kleyn groen appeltjen / welck de Wilden noemen het slaep-appeltjen; welck soo violent is in syn werckinghe / dat een kleyn deete daer al den doods-slaep veroorzaecht; ende de minnen drop van 't sap daer af purgeert seer excellentlyck ende dangereuselyck. Doch alsoo de Medecyns de slaep-vertwerkende qualiteyt/daer 't meest peryckel in is/ weten te remedieren/ soude dit appeltjen van gebuyck komen wesen in de Medecijne. Daer is een bespe die de Indianen noemen Kellette, die seer nut is teghen den bloet-flanck. 't Sap van de bladeren ghe-naemt Uppee, gheneest de wonde van de vengende pijlen. 't Sap van het blad ghenaemt Icarri, is goet teghen de pijn in 't hooft; ende dierghelycke drooghen ende Simplicia meer / al te langh om te verhalen.

Den boom daer sy haer visch mede vanghen is van sonderlinghe consideratie: waer ghemeynlick ontrent haer wooninghen; als sy willen gaen visschen nemen sy eenighe sacckens daer van / ende varende in de kreecken/ welck met hoogh water meest vol zijn van goede visch/ nemende sacckens/ eerst ghemoest op een steen/ ende wijghen die tusschen de handen in 't water op diverse plaessen / welck doet de visch boven komen met den buick om hoogh / soo dat sy der soo vele kunnen vanghen als sy willen.

Daer is mede een roodt ghelprickel hout/ welck die vande lande noemen Pira Timinere, (in Nederlandt heet men het letter-houdt) welck is weerdigh dierich oft beertich ponde sterlinc de tonne ofte last; ende seer excellent tot alderhande schijn-werckenswerck. Welen boom is meest recht en heeft een gladden bast / gheen bladeren dan boven aen de krupne / ende als onse peer-boom bladeren.

Daer vallen mede veel kostelijcke ende profitabele steenen/ als Iaspis, Porphyre, &c. Spndelyck soo is hier noch een profitabele koop-manschap/ te weten Tobacco, welck nu in meest alle landen seer begeert wordt; upt welckes plantingh in korten tijde seer groote profijten kunnen ghesamelt worden. De apparentie van seer rijcke mijnen is daer / van en zijn noch niet wel onder-socht by de ghene die tot noch toe daer ghetweest zijn.

Het veertighende Capittel.

Vervolgh van de kust ende diverse rievieren.

Vervolghende de kust van de rievier Caiana naer 't westen / heeft men eerst de rievier Meccooria, ofte soo ander de noemen Macria. Daer na de rievier Courwo, soo Harconr die noemt / ofte soo ander die noemen Cawroora, acht mijlen by wesen. Caiane soo de onse ghetuyghen; welck heeft een naetwe doch diepe mont/ende van binnen een seer gorde haven: boo; de mondt liggen by Eplanden/welck sy noemen de Eplanden van Caurara; de grondt ontrent de rievier is leemigh/ende daer waer riedt als suicker riedt/ doch seer viningh / doer de tonghe swillen ende beneemt de spaecke. Daer aen volghen de rievieren Mananury, welck by de onse wordt gheseldt neghen mijlen van Caiane noord-west en wesen ende west-noord-west: noorden daer van ligghen vier Eplanden/ van

van welcke tot de rievier Sinammari de kours is west-nooydt-west leven mijlen/ is een klepne kille daer redelijck letter-houde valt. Oorassawini, Coonannonia, soo Harcourt die noemt; ofte soo Keymis die noemt / Cunanamma, Vracco, Mawari, Mawarparo. Naer bevindinghe van de onse soo licht R. Synnamary acht leguen by twelken Caurora, ende heeft een bape / de kulle streckt tot daer toe west-nooydt-west ende nooydt-west ten welken de rievier Vracco heeft aen de oost-zijde een rif / welck verre af-streckt / soo dat men langhs de west-zijde moet in-loopen / altoer het dicht by de wal twee ende dyp badem diep is; de in-woonders zijn bpenden van de laos. Naelt is ghelegghen de rievier Amonna, welck naer't leggen van Keymis heeft een wijdt ende diep kanael / en loopt soo snel dat gem barre ende lijdt / en schepen kan laten van eenighe grootte: Daer Thomas Masham seggt dat Amano maer een klepne rievier opent; ende datse van bupen ondiep is. Naer bevindingh van de onse soo licht het op ses graden.

Hier aen volghet de rievier Marrawini, welck (naer't rapport van Tho. Masham) in de mondt twel vier mijlen breedt is / ende meer innelwaerts een mijl / ende voozts meest een half mijl; vol van Eplanden ende diverse klepnder rievieren die daer in-loopen / ende is by de beertich oft vijtrich mijlen langh / van de mondt tot de ballen / ende streckt meesten-deel nooydt-zuydt-west op / veranderende dyp strecken by-naer heel recht. Dyp kanael heeft dyp / vier ende vijf badem waters / ende twee mijlen binnen de mondt / komt de rievier Cusfewinne daer in. Mr Harcourt seggt van dese rievier / dat het een schoone rievier is / van ondiep op de barre / welcke twee ofte dyp mijlen af in zee leght / hebbende maer twee badem waters / dan binnen is het kanael dyp / vier ende vijf badem diep. Vijf mijlen binnen de rievier legghen seker Eplanden die ghenaeemt worden Curewapory, niet betwoont / doo; dien sp met het ober-loopen van de wateren onder-loopen / als wel andere meer. Naer dat men de rievier ontrent twintich mijlen op is / soo binde men die ghelijck op-ghesloopt met roddien daer 't water ober-balt niet groot ghetwelt; doch is noch eenighints te passeeren / dan daer naer ghekomen zynde vooz; by den eersten bergh Sapparow ghenannt / ende in 't gesicht hebbende het hoogh gheberghe Matawere Moupanana, by-naer beertich mijlen de rievier op / soo valt de rievier te soo ondiep / ende de stortinghe van 't water ober de klippen soo beghement / dat men daer niet voozder op en magh. Onse Nederlanders noemen dese rievier Marwyn, ende stellen die op de hooghte van vijf graden ende ses-en-beertich minuten by nooyden de linie; ghetupghen daer van: Vatter vijftershande natien woonen / te weten vooz in de rievier Percotten, Arwaccas ende Sebayos; ten halben in de rievier Caribes, die sterck zijn van volck / wilde ende niet te betrouwen / de mans zijn groot van lichaem ende vet / 't hape op 't hooft gheschozen met een krupn / schilderen haer roode; haer gheweet zijn boghen / houte sweerden / ende houte schilden: de voutwen zijn klep / gaen heel naecht / daer de mans een bierkant steyen vooz; haer schaemte dajghen; woonen in klepne hupen van bladeren ghemaect: haer voedsel is Cassavi, roode peper ende krabben; haeren djanck gekaetude Cassavi, heel djabbigh / diese Wocka heeten; haer oberste zijn de strjdtbaerste / noemen die Pave, dat is vaders: Voozts de laos een beter natie als de Caribes. De laos ende Sebayos woonen meest by den anderen / verskillende allen van spraeke / haer djanck is Pernou; ghelijck mede de Arwaccas ende Percotten op Amana welck vooz; aen dese rievier komt / woonen al Caribes. Het landt is vooz; in de rievier leeghe gheboomte / de aerde roodachtigh / 7 oft 8 mijlen hoogh toerde het berghachtigh / al roode aerden / niet seer vet. Hier valt seer goet letter-hout. Den regen-tijt begint in Decemb. ende in Januar. Februar. Mart. regent het gheweldigh. Ontrent dese rievier vondt Harcourt een seker klepne boomken ofte heester / welck schijnt ghevoelen te hebben / want soo hardt men en van de bladeren aen-tast / soo schynckt dat in een / en hanght neder-waerts oft doodt waer: en indien ghy een van de bladeren met een schaerken af-slijt / soo sullen alle d'ander

d'ander toe-ſchyncken) als voozen / ende een half upze daer naer ſullen ſp haer toe-der op doen / ende ſaen als voozen.

De nael-gelegene rieviere is Sewrano; welcke bp de onſe woort genaemt Saername; ende getuygen dat de ſelve zipt ooft wel ſoo zupdelijck in-ſtrekt/ende dat ter 15. 16 ende 17 voer waters is niet leegh waer: licht van Marwin 18 oft 16 mijlen/ deit haer in ſtoern als men ontrent dyp mijlen daer binnen is; die de ſnackerhant op loope/ woort Icoteca; ende die de rechteer/ Sername genoemt. In deſe rievier woonen Caribes ende Parcotten: de Caribes zijn niet te vertrouwen: 't letter- hout dat hier valt is ſceyr. Aen 't in-komen van de rievier iſt leegh verdoncken landt/ ende binnen hoogh ende doze gronde. Twaelf mijlen voo:der licht Sorame, als de onſe die noemen/ bp giffingh twee derde van een mijle wijdt: doch onbequaem voo:ſcheyden/ wegen een drooghte die voo: het gat licht/ daer woonen Caribes.

Derthien mijlen voo:der licht Corretini; tamelijck wijdt in de mondt / doch droogh: licht op ſes graden bp noorden de linie / betwoont bp Caribes.

Tien mijlen voo:der licht Berbicc, op ſes graden ende twintich minuten; hier woonen Arwaccas, een ſeer goede natie; is maer voo: jachten.

Elf mijlen voo:der licht Demarari, welck diep genoegh is; dan de Wildt woonen verre de rievier op / ſoo datter weynigh handel valt: licht op ſeven graden.

Dertien mijlen voo:der Elſequebe ofte Deſekebe, welck dyp lange Eplanden in de mondt herft / haer verdeelende in ſoo vele kanalen, de ſcheyden loopen bp 't ooft Eplandt in / doch niet op-ſicht / ende bp 't hooghe water voo: diender een bancke licht. In deſe rievier woonen Arwaccas, Caribes ende Waeccewaycn: de Arwaccas woonen voo: aen / zijn gordt ende byanden van de Spaegniaerden; hier valt ſeer goede bertwe. De Waeccewaycn woonen voo:der te landt: waert in/ oozloghen dringens met de Caribes, en houden haer byrenu van de Chyllenen: de Caribes woonen meel boven de ballen daer de rievier een eynde neemt. De rievier is beneden al leegh landt en vol Eplanden/ vol gheboomte/ onbequaem om te betwoonen/ maer 7 oft 8 mijlen hooger wort het landt beter ende hooger/ daer woont 't meelſte volck: De rievier verdeelt ſich boven in dypen/ ende aen alle dyp de aerten licht gort landt: hier valt ſceyt letter- hout/ dan goede bertwe. Laurens Keymis verjaelt op het rapport van de Indianen/ dat men in 20 dagen van de mont van deſe rievier baert tot het hooft oft begin des ſelbes/ ende dat van daer een dagh-reyſens gelegen is 't groot lach: welck de laos normen Roponowini; ende de Chariben, Parime; welck ſoo groot is als een yre-ende wort geſuſpicert dat de ſtadt Manoa op de kans van dit lach is ghelegen. De Engeliſche noemden deſe rievier Devorina, ter eerre van den Grave van Elſex. De Spaegniaerden hadden hier eenigh volck in den jare 1591. naer't verſalen van Thomas Maſham, dan zijn weder tot niet gekomen.

Naer deſe rievier Deſekebe volgen de rievieren van Caopici, Pawtooma, ende Moruga, oft ſo de onſe leggen Ammgore, daer de Spaegniaerden van de Margarita en Caraccas de Wilden verdoeben in 't jare 1596 met hulpe van de Arwaccas.

O R E N O Q U E.

Het vijfthiende Capittel.

Befchrijvinghe van deſe rievier in 'rghemeyn, volghens 't ghene de Spaegniaerden daer van hebben uyt-ghegheven.

Wij zijn nu gekomen tot de groote rievier die nu meel bekend is bp den naem van Orenoque: Van deſe rievier hebben de Spaeniſche ende Engeliſche wonder gheſcheyden/ voo: dien men van dat ghevoelen is / dat voo: deſe rievier een toe gangh is tot het goudt rijke landt van Guiana, ende de ſtadt Manoa, ofte dat vermaer de Dorado, welck veel Spaegniaerden ſoo veel ghekoſt heeft/ en 't welcke ſp voo: ſoo veel verſcheyden wegen hebben gheſocht; doch inſonderhant

langhs defe riebierre: Om nu van defe riebier met goede ordje te fpreken / soo fult-
 len top eerst hier in 't kotte in bogghen de eerste onderkinghe van dit quartier /
 ende de bpfondere tochten die op verfcheyden occafien by de Spaegniaerden zyn
 booz-ghenomen. Naer dat den Ammirand Columbus de West-Indifche Epa-
 landen in twee verfcheyden reysen hadde onderckt / soo heeft hy in fyn derde vop-
 gie in den jare 1498, fyn kours wat meer zupdelijk aen-ghelikt tot op de hooghe-
 te van vyf graden by noo;den de linie / alwaer hy een onghedelijke hitte ontmoet-
 te in de maende van Iulius; ende van daer weft aen-gaende tot den leften van de
 booz; maende / ende gheen landt bindende / lepte hy 't noo;dt-noo;dt-oock ober-
 ende werdt landt fiende in 't zupdr. oosten / welck was een Eplandt dat hy noem-
 de Trinidad, ende daer by zupden om-loopende naer 't weften / kregghen het vafte
 landt in 't ghehele / welck hy een ander Eplandt oordelden te wefen / ende noem-
 dent Isla Santa, ende het hooghe landt van Paria noemde hy Isla de Gracia.
 De fchepen waren hier in groot ghevaer weghen defubijte verheffinge van 't wa-
 ter ende rabelingh van de froom: daer 't water welck upt de riebierre Yuyapari
 met groot gheweldt af-komt / de bloede van de zee ghemoedt: warom hy defe
 plaetfe noemde Boca del Drago; ende is gheleghen tuffchen 't Eplandt Trinidad,
 ende den hoeck van Paria. Defe riebierre (seght Herrera) welck loopt in de Golfo
 de la Vallena, komt van meer als vier hondert leguen af; ende booz dien daer soo
 grooten water met fuleken gheweldt af komt / infonderfchepde in de maenden dat-
 tet in 't ghebrachte ende daer reghent / ende de Golfo daer hy in komt befloten is /
 tuffchen 't vafte landt ende het Eplandt Trinidad, soo geeft het een gheweldighen
 ftrjde wannere de wateren van de riebierre ende de zee te famen komen. Waer
 upt wofien dat Columbus de eerste is gheweest die dit landt heeft befept / hoe-wel
 Americus Vespucius de erre heeft dat dit quartier naer fpyen naem America
 woort ghenaemt. Defe befepte dit landt in den jare 1499. in het ghefelchfchap van
 Alonso de Oieda, ende naer fyn legghen onderckte hy 't landt van by de twee
 hondert leguen by oosten Paria, tot Cabo de la Vela toe. Daer naer in den jare
 1500 nam Vincenre Iannes Pinzon, de felve onderkinghe booz; die fyn kours
 soo verre zupden nam dat hy de linie paffeerde / de eerste van alle Caftilianen /
 ende onderckte een Cabo die hy noemde Cabo Confolacion; ende van daer
 langhs de kufte loopende naer 't weften dertich leguen, bonden foet water veel
 miflen in zee / welck quam (seght Herrera) upt de riebierre Marannon, (dorch two;dt
 nu des Amazones ghenoeemt) welck dertich leguen in de mondt bzeedt is / de
 heeft veel luffighe Eplanden in de mondt / bewoont by volck dat haer fchraem
 fchildert / ende goet is om mede te handelen: voer van daer naer Paria, ende vondt
 in de wegh een ander machtighe riebierre / hoe-wel niet soo groot als de booz-
 gaende / die hy noemde Rio Dulce, om datfe veel miflen in zee foet water upt-
 gaf: men heeft daer ghewoont (seght Herrera) dat het een arm was van de rie-
 bierre Yuyapari, welck de Golfo Dulce maect tuffchen 't landt van Paria ende
 Trinidad. Opt dit verhael fien top dat den reysen naem van defe riebierre daer
 top mit van handelen / vertydts is gheweest Yuyapari ofte Viapari: ghelyck van
 de tochten die daer op gedaen zyn by de Spaegniaerden / 't felve noch naerder ful-
 len aen-wiflen. Alfo in de volghende jaren by de Spaegniaerden wierden ont-
 deckt de perle-bifcherijen van 't Eplandt Cubagua ende Margarita, ende booz-
 dere kufte van het vafte landt / soo en is naer defe riebierre ende 't landt daer aen
 gheleghen niet boozder ghetael / booz in den jare 1531. doen heeft Diego de
 Ordas van den kepfet verkregghen de conquefte van de landen van Cabo de
 la Vela af / twee hondert leguen langhs de kufte naer het oosten toe / ende soo
 verre boozwaerts als hy foude konnen ontdekken / fonder te roeten 't ghene be-
 hoode aen de kroone van Portugal, met den titel van Gouverneur ende andere
 boozdeelen ghewoonlijken te gunnen in ghelycke onderkinghen. Hy nam
 met hem op fyn fchepen vier hondert foldaten met noodighe ammunitie ende
 andere

d. 1. l. j.
c. 10.d. 1. l. 4.
c. 6.d. 4. l. 10.
c. 10.

andere ghereetschap; ende quam eerst aen de Marañion, daer hy syn ontdeckinge
 incipende te beginnen/ doo; dien sy eenighe daghen te vooren daer hadden betradt
 vier Indianen in een canoa, hy de welcke sy bonden twee clerauden/ waer van
 de ene soogroot was als een hande; de welcke ghetupghden dat de riviere op-
 waerts een klippe was van dese ghekeenten; ende verriich leguen binnen de selve
 riviere een bergj die vol hooge boomen stondt daer wierdoock een groepde: doch
 de blackten ende calinten/ ende stercken stroom van de riviere/ en lieten Ordas
 niet toe dese plaetse te ghenaecken: hy verloo; daer een van syn Schepen met een
 deel volcks; ende wende syn cours langhs de culle naer Paria toe, ende bondt daer
 een fortresse die Antonio Sedenno, Gouverneur van 't Eplandt Trinidad, daer
 hadde gheleght m't lande van de Calique Yuripari, ende met volck boos; sien onder
 't ghebiedt van Iuan Gonzalez: de welcke hy vermeerderde/ doo; ghebende dat Se-
 denno tegen de o;dye van den Keyser bukten de limiten van syn Gouvernement
 dese fortresse hadde gebout; ende de inwoonders teghen het expes verbodt van
 den boos;schreben Keyser ende Koningh van Spaegniën tot slaven wegh geboert:
 ende naer dat hy de fortresse hadde beset onder 't ghebiedt van Martin lannez Tafur,
 verbo;derde hy syne ontdeckinghe op de riviere Viapari, met groot ghebreck van
 bybes/ ende onghemack weghen de Mosquitos ende bleer-muspen: tot dat hy
 quam hy de wooninghen van de Calique Viapari, daer de riviere den naem van
 voerde, al-waer hy wel onthaelt wierdt/ ende over-winterde teghen het verfoeck
 van den meerendeel van syn volck/ die liever ghesien hadden dat hy te landtwaert
 in hadde ghetrocken/ ende daer een woon-plaetse gheleght. Daer naer vervolghe d. 5. l. c.
11.
 de syn opagie de riviere op/ verloo; syn principaelste schip/ welck liet op 't doo;
 ghe/ soo dat hy ghenootsaecht was te landen met twee hondert man te voer ende
 veertich peerden, trock soo booxs langhs den oever van de riviere/ sonder in veel
 daghen eenigh volck te binden/ als alleen eenighe visschers/ seer arm ende wilde
 volck/ welck Caribes waren: en doxt niet diep in 't landt trecken/ om dat hy soo
 swack van volck was: vijftich daghen vo;der op-ghetrocken hebbende sonder
 eenigh volck te binden met groot ghebreck van virtualie/ghemoeten hy een ander
 riviere die in Viapari liep: den Indiaenschen leydt-man van de natie van Arwao-
 cas, raede hem de principale riviere te laten leggen ende dese op te trecken / hem
 verseeckerende dat hy daer rijk ende ghekleedt volck soude binden/ dan hy en wil-
 de desen raedt niet aen-nemen/ dan vervolghe syn vorige cours tot een groote val
 in de boos;schreben riviere/ daer 't water met groot gheweldt over de klippen af-
 storte/ so dat het onmogelijck was met de schepen vo;der op te baren, ende keerde
 weder de riviere af/ naer dat hy die hy gissinge wel twee hondert leguen was op-
 ghebaren/ ende quam in korten tijdt weder hy de plaetse daer hy de resten van syn
 volck hadde gelaten: ende keerde van daer naer de Golfo van Canaco, van me;e-
 ringhe zijnde hem daer neder te slaen/ dan doo; contrarie weder en windt toer-
 den te Cubagua aen-ghed;eben/ al-waer 't volck Diego de Ordas af-viel/ soo dat
 hy naer Hispaniola trock/ ende booxs naer Spaegniën/ ende bleef onder-wegen
 ofte loof in Spaegniën/ naer dat eenighe segghen. Dit is den eersten cocht ghe-
 weest op dese riviere; van de welcke Sir Walther Raleigh hem veel beuselungen
 heeft laten wijs-maecken by de Spaegniaerden/ daer gantsch gheen blick van
 wo;dt ghebonden in waerachtighe Historien.

Het selthiende Capittel.

Voordet ontdeckinghe van de Riviere VIAPARI by Geronymo de
 Ortal, ende andere.

NAer de doot van Diego de Ordas, wierdt het Gouvernement van Patia d. 5. l. 5. c.
6 ende 7.
 ghegheven by den Keyser aen Geronymo de Ortal, in den jaer 1533. de welcke
 ghearriveert zijnde aen 't boos;schreben fort/ maecte syn Lieutenant Alonso de

Herrera, die daer sints het vertreck van Ordas hadde ghegouverneert doo; commissie van de audientie van Hispaniola; ende sonde hem met twee hondert man in vijf jachtern om de riebiere Viapari te onder-soecken. Herrera voer de riebiere op tot een plaetse die reede bekend was / ghenam Caroa, ende vertoefden daer om 't volck te verbercschen: sy sonde ernigh volck te lande waert in / de welcke in veel daghen gheen volck en vonden / soo dalse groot ghebreck leden / ende keerden weder naer de schepen, ende voeren met de selve op tot aen de riebiere Caranaca. Hier en-tusschen voer Orall sels naer Cubagua om syn volck te halen welck daer verscilt was / dan doo; verschepten incidenten en keerde sy niet weder naer Paria, dan nam syn ontdeckinghe elders doo; / als top hier naer sullen verhalen. Herrera ghekomen zijnde aen de doo; scheyden riebiere / ende ghesien hebbende daer aen de rechter-handt veel Wilden woonen / lande een deel van syn volck / ende hadde een harden strijt met de Indianen / doch verjorch die eyndelick / ende nam der veel ghevanghen: soo dat syn volck hier probiande kreegh om den hongher te verdyven / ende verbercschten haer in dese plaetse vijftien daghen: daer naer verbolghden sy haer wegh langhs de riebiere Caxavâna, doo; wordten / soo dat het volck seer verswackte; ghemoeten een deel Wilden in haer Piraguas, welcke Caribes, die van den roef quamen / de welcke sy meer verloorghen / doch met verlies van eenighe van 't beste volck; ende werden by de ghevanghen ghewaerschoot / dat Guaiana achter af lagh / ende de provincie Mera boopen upt / daer alle 't volck seer rijk was ende ghekleedt ginck. Namten eenighe van de ghevanghen mede doo; leyds-lieden tot Caburuto toe.

Antonio de Herrera voergh hier in by forme van digressie: Veelen ghelooven tot op heden / dat de riebiere die doo; de provincie van Mera passert / de selve is die haer oos; sy ongh heeft in Neuvo Reyno de Granada, ende daer wordt genaemt Turmeque, haer meyninghe daer op houtwende / dat van de riebiere die haer oos; sy ongh hebben in Neuvo Reyno, eenighe haer loop nemen naer 't westen / ende eenighe naer 't oosten: doch dese opinie en wordt niet aen-ghenomen doo; secker, sints de ghene die dese quartieren veel hebben betwandel / segghen dat het is den Orinoco, tusschen de welcke ende den Marannon, soo veel ende soo groote provincien legghen / welcke zijn de ghene die men noemt El Dorado. Van om hier met een woordt tusschen te spreken / dese reden en sloot het ghevoelen van de doo; s, niet om / want een ende selve riebiere kan by diversche volckeren wel diversche namen woorden ghegheben / ende naer alle ghelyckenis / soo komt den Orenoque doo; 't meeste deel van Neuvo Reyno af.

Van Caburuto boots treckende / vonden 't landt gantsch verwoest by de Caribes, ende quamen eyndelick aen de water-slootinghe / van welcke Ordas weder-keerde; dan Herrera met een sonderlinghe couragie / ontsaden syn schuyten / ende kreegh die daer over; dese val ghepasseert zijnde / vonden sy blacke belden / doch onbewoont; ende quamen naer eenighe daghen aen de mondt van de bledt die doo; Mera komt / alwaer sy haer schuyten verberghden / ende trocken te lande- waert in met groote moeyte doo; moetsassen ende poelen / tot dat sy quamen aen de wooninghen ende jaep-ackeren van de Xaguas, welck zijn menschen-eeters / ende een seer strijbaer volck: hadden een harden strijt met dit volck / doch sloegen die eyndelicken op de blucht / ende namen haer doop in / en vonden daer eenen. Dalseerden daer naer een riebiere / ende namen een ander doop in daer sy veel virtuale bonden / ende oider andere eenighe stomme bonden die de Wilden noemen Mayos ende Auries, soo smakelick van vleesch als de wilde gepten: De Spaegniaren den maectten hier haer winter-leger / dan wierden op haer ontfensel by de Wilden besponghen ende veel ghequest / ende voornamlijk Herrera sels / die naer eenighe daghen van de quartieren slof / al rasende: Alvaro de Ordas quam in syn plaetse / die met het over-gebleven volck weder-keerde naer de schuyten / ende boots weder naer Paria, alwaer sy de soxtrelle op-gheboocken vonden /

doo;

door dien Ortal van boornemen was verandert/ ende trocken soo renen anderen wegh. Dit was de upt-komste van den tweeden tocht op de riebierre Viapari by Ortal, de welcke compagnie hadde ghemaect met Sedeno, ende weder verlaten naer dat hy van boornemen was verandert/ ende wijder linien van syn Gouvernement banden streper berekregen. Dit is 't gheene daer is ghepasseert in de ondeckinghe van de riebierre Viapari, tot den jaer 1536. Daer naer zijnder noch diverse tochten door-ghenomen by verscheyden Spaegniaerden langhs dese riebierre/ om de Guaiana ende El Dorado te soecken/welckier succes wy niet particulierlyk en binden bescheyden, als alleen een wepnigh van Pedro Hernandez de Serpa, in de beschryvinghe van Sir Walter Raleigh: desen Pedro Hernandez de Serpa lande aen Cumana, ende trock te lande met dyp hondert Soldaten ende veel Indianen ende Swarten/doch werde met al syn volck verslagen/ soo daer maer achtien af en quamen/ by een natie van Wilden die sy noemen Wikiri, eer hy konde komen tot aen de riebierre Orenoque. Acosta insgelijcs in syn derde Boeck in 't 8 Capittel naer de dupsche editie/ ende 20 naer de Spaensche/ verhaelt ons twee andere tochten. Onder alle de riebierrē (seghe hy) niet alleen van Indiē/ maer oock van de gantsche werelt/ heeft de riebierre Marannon ofte de las Amazonas (de mis-neminghe van dese namen door den Orenoque hebben wy voer aenghelwesen) de eerste plaets: dese is op verscheyden reysen by de Spaegniaerden bevaeren/soeckende landen te ontdekken/de welcke naer den gemeynen roep seer rijk soudē wesen / insonderheyt die sy noemen El Dorado ende El Paytiri. Den Adelantado Juan de Salinas, dede een merckelijcken tocht op dese riebierre/die tot wepnigh effect quam: heeft een passagie die sy noemen El Pongo, welck wel een van de ghevaerlijckste moet zijn van de gantsche werelt/ door dien de riebierre tuschen twee seer hooghe af-ghewickte steen-rotsen benepen zijnde/ een val maect van ongelooftike diepte/ alwaer het water door de groote val zoodanige draepmolens ende mael-stroomen maect/ dat het onmogelijck schijnt daer te komen af-komen/ sonder te gronde te gaen ende te verdyncken: doch des alles niet teghenstaende/ is de vermetenheyt van de menschen door de begheertelijckheyt van het vermaerde Dorado soo groot gheweest: datse hebben derben hier passeren: liet hy van boven af neder vallen/ zijnde door de furie van de riebierre ghedreven/ ende haer val houdende aen haer Canoen ende bercken die sy by haer hadden/ ende hoe-wel de selve in 't af-ballen om-sloeghen/ ende met het volck te gronde ginghen/ quamen weder boven/ ende opdelijcken met list ende kracht daer door: soo dat het ghehele heyt/ seer wepnighe upt-ghenomen die daer verzoncken/ behouden door quam: ende dat meer te verwonderen is/ ghebruyckten list/ dat sy al haer pulver ende ammunitie onbescadicht behielden. In het weder-keeren (want naer groote moeyte ende ghevaer moesten daer wederom door) klaverden sy over een van de hooghe steenrotsen/ haer behelpende met haer poignaerden die sy in de klippen val slaeken. Een anderen tocht (seghe hy voorder) is op de selve riebierre ghedaen by Pedro de Orsua, ende naer syn doode ende impunitie van het volck by anders tot aen de nooyt-se. Wese tocht gheschiede in den jaere vijftien hondert ende 't sellich/ naer 't segghen van Juan de Castellanos, van Peru af: soo dat eghentlijck tot dese riebierre niet en behoort/maer eer tot de riebierre de las Amazonas.

Sir V Walter Raleigh verhaelt eenighe particulariteiten van desen tocht in syn beschryvinghe van Guaiana, die men daer kan lesen: als mede Lopez Vaz, die daer een langh verhael van maect/ hoe dat eenen Lopes de Agira desen Pedro de Orsua dede vermoozen/ ende noch veel andere wertheden bedreef soo op de riebierre de las Amazonas, als mede op 't Eplande Margarita daer hy selfs om-quam.

Het lebendighe Capittel.

Vervolgh van de ontdeckinghe van dit gheweste by *Don Gonzalo Ximenes de Quesada*; ende *Antonio de Berreo*.

Ghelijck Pedro de Orfua de rijke landen van El Dorado ginck soecken van Quito af/ (gelijck Pizarro in vooz- tijden hadde gedaen/ soo heeft insgelijcks Don Gonzalo Ximenes de Quesada 't selve begonnen upt Neuvo Reyno de Granada, langhs de rievier Papamene, so Sir Walter Raleigh verhaelt/ doch met verloozen moeyte ende kost. Hy besleede syn Dochter aen Antonio de Berreo, die den tocht vervolgde/ ende viel eyndelijcken in handen van Sir VValter Raleigh, die hem gebangen nam op 't Eplande Trinidad, ende verfondt de oydre ende upt komste van syn ontberkinghe/ gelijck hy daer eenighe particulariteyten van verhaelt/ die top hier sullen in-voeghen. Berreo (seghe hy) socht de inkomste van Guaiana upt Novo Reyno de Granada, langhs de rievier Cassanar, dertielcke loopt in een ander groote rievier ghenaemt Pato; ende Pato loopt in Meta, ende Meta in Barraquan, welcke oock genaemt wordt Orenoque. De rievier Cassanar heeft haer oorsprong in Neuvo Reyno upt het geberghe by de Stede Tunia, upt welcke berghen de rievier Pato mede blide (in 't voozgaende hebben top ghetwach ghemaecte van de rievier Pati in de beschrypinghe van Novo Reyno de Granada) ende vallen beyde in de grooter rievier Meta (Herrera seghe dat Pati loopt in de Madalena) welck haer oorsprong heeft by Pamplona in 't selve rijk van Granada. West/ als mede Guaiare, welcke vliede upt het gheberghe by Timana, loopen al in Barraquan, ende en zijn maer hooft-springhen van de selve; want vooz- der komende/ verlieten sy haer naem/ ghelijck oock Barraquan neder- waerts wert vernaemt/ ende Orenoque ghenaemt. Berreo quam met syn volck de rievier Cassanar af/ tot in Meta, ende so voozts in de rievier Barraquan, replende met syn volck langhs den oever/ ende somtijts met bercken en canoen langhs de rievieren: dan gekomen zijnde in de groote rievier/ verloor hy nu en dan syn volck ende peerd- den/ doo; dien de rievier so ondiep is in vele plaetsen/ ende so snel loopt ober schie- pe klippen/ ende veel Eplanden heeft; ende hoe- wel dat hy een gantsch jaer desen wegh was af- gekomen/ en veel volcks verloozen in 't ghevecht met de Wilden/ in- sondertheyt die van Amapaia, en konde hy niet leekers hoozen van Guiana, tot dat hy quam op de uperste frontieren van Amapaia, acht dagh- reysen van de rievier Caroli.

Dese provincie van Amapaia is mede op den Orenoque ghelegghen/ ende rijk van goudt/ naer 't segghen van Berreo, ende de Wilden van Guiana.) Berreo vertoefde daer ses maenden/ ende verloor daer seltich van syn beste soldaten / ende meest al de peerden die hem noch waren ober- ghebleven: dan marckte daer naer beyde met dit volck/ ende verkregh van haer sijn beelden van sijn goudt/ soo konstigh ghewoont naer 't segghen van Berreo ende andere van syn volck/ als men hier te lande soude konnen maeken; die hy hem ghesonden werden aen den Koningh van Spaegniën: 't volck daer hy dese beelden van keregh worden Anabas ghenaemt; de rievier Orenoque is vooz dese provincie 12 Engellsche mijlen breed/ ende is ontrent de leven oft acht hondert mijlen van daer sy in de zee komt.

Dese provincie van Amapaia is aen den oever van de rievier leeghe ende moeras- lich landt/ ende 't water dat doo; de vernighe ende modderighe grondt met vele beekkens komt upt- vlieten/ is roodt/ ende daer groepen veel vernighe onghedierten in/ so dat het seer gevaerlijck ende schadelijck is daer af te dinken/ als Berreo met groot verlies van volck wel ghewaer wierdt. Van hier schepende/ soo socht hy langhs de zijde- kuste van de rievier een in- ganck naer Guiana, dan en konde daer gheen vinden weghen het hooghe ende steyle gheberghe dat hem daer langhs sienen strecke; hy ghemoete oock veel groote rievieren die beyde

van

van't zupden ende rooipden in den Orenoque quamen blieten / dan hy en hadde de namen van de selve niet gheleert ofte onthouden / als alleen van de riebierre Caroli, doo; dien hy naer't legghen van Sir Walter Raleigh soo ontwetende was / dat hy het oosten van't westen qualijck konde onderscheyden. Berreo begon te bescheyderen van't lures van syn bopagie / tot dat hy quam aen de provincie van Emeria naer't oosten toe ende naerder de zee / daer hy handtsaem volck vondt / ende veel lijf-tochts. Daer oberste was een met namen Caripana. een man bynaer hondert jaer oudt / die eertijds in de Trinidad ende Margarita ende elders was gheweest / ende veel onderhandeligh met de Christenen hadde gheschadt, soo dat hy van haer hadde gheleert hoe hy syn landt best in ruste soude houden / ende hadde byrede met de Caribes syn ghebueren. Berreo ruste hem hier ses weken / ende ondersocht den rechten weegh naer Guiana; voer de riebier af naer Trinidad, ende soo dooyts naer Margarita, daer hy vijftich soldaten aen-nam / ende quamen met de selve weder aen de Trinidad, daer hy hem neder sette: ende sondt van daer zijn Sergeant Maajo; met eenigh volck weder naer Carapana; die haer lores naer een ander koningh ghenaemt Morequito, die haer best konde onder-rechten van de passagie naer Guiana, alsoo hy maer vijf dagh reysen en woonde van Macureguaras, de eerste stadt van Guiana. Van dese Morequito hadde hy oft vier jaren te vooren met veel goudts gheweest te Cumana ende aen de Margarita, ende een Spaegniaerd met namen Vides soo veel wijs ghemaect van Guiana, dat dese Vides oecrop versocht van den koningh van Spaegniën om die landen te gaen ontdekken: ende is te presumeren dat hy in syn pretensie booz-ghelcomen zijn de van Berreo, doo; desen Morequito 'volck van Berreo heeft gesocht te beletten; want Morequito gaf de Spaegniaerden / by de welcke oock een Donninck was / gheleedt doo; syn landt: soo dat sy in elf dagen / naer't legghen van Berreo, te Manoa quamen / ende daer veel goudts verkreghen / (hoe wel / seght Raleigh, de Wilden seggen dat sy noyt soo verre en waren) dan in't weder-keeren op de frontieren van Aromaia, werden sy alle met de Donninck doot-gheslaghen by die van Morequito, en alleen upt-ghenomen / die het ontbluchte / ende de rindinghe aen Berreo bracht: De welcke soo veel volcks sondt als hy mochte om dit te werken; soo dat Morequito sulcks wel bysende / bloodt over den Orenoque, doo; de provincien van Saima en Wikiri naer Cumana toe / meynende daer bebyt te zijn by den Gouverneur Vides. Van Berreo sont daer om hem in de naam van de koninghen Vides om alle suspicie te ontgaen / en om datter een Donninck was doot ghebleven / en doyle hem niet weygeren / hoe wel Morequito by quintalen gouts presenteerde te geven booz: syn lijf / soo dat hy stracks volert over-gelebert in handen van Berreo gelanten / ende dadelijck gedoot. 't Volck van Berreo beroofden zijn gansehe landt / ende namen syn oorn ghenaemt Topiawari ghebanghen, die hem selven daer naer ransoeneerden booz: 100 platen goudts / ende eenigh ghesceente welck de Spaegniaerden noemen piedras Hyadas, ende wiert daer naer Oberste van Aromaia. Berreo maecte hem selfs siet stinckende by alle't volck die aen den Orenoque woonen / doo; syn groote weetheyt tregen desen Morequito, ende d'andere ghelegh / soo dat hy syn volck niet verder en doyle sepende dan tot Carapana, doo; wie ns hulpe hy de secreten van't landt socht te ontdekken. Hy kreegh oock in syn machyt een nebe van Morequito, die hy de de hoop en noemen Don Juan, ende socht te sellen in de provincie van Morequito. Onder andere handelen die de Spaegniaerden daer drijven: is een / met ranoen te baren naer de riebieren van Barema, Pawroma ende Dessequebe, ende daer te koop en byouten ende kinderen van de Caribes, ende de selve met groot profijt weder te verkoopen in de Margarita. Berreo sondt oock veel goudts na Spaegniën / om soldaten te vergaderen: ende naer Nuevo Reyno ende ander quartieren tot den selven eynde: dan werd by Sir Walter Raleigh betraff in't Eplandt Trinidad, ende ghebangen genomen / alwaer hy't booz-gaende upt hem verslondt / ende de werch leerde om syn

boozemmen op Guaiana te verbijderen; daer top hier naer fullen van fprecken. Naderhande foo hebben de Spaegniaerden een woon-plaetle gheleght op den Orenoque, welck fp hebben ghenaemt St Thomas, by de rievriere Carol; daer top by ghelegentheyt noch fullen van fprecken / ende hier eerst u-boeghen den rocht van Sir Walter Ralegh.

Het achtjende Capittel.

De eerste voyagie van Sir VValter Ralegh, op de rievriere ORENOQUE, in den jare 1595.

Naer dat Sir Walter Ralegh in manieren boozf. van fyn ghebanghen Antonio de Berreo hadde verlaen den ftaend van de landen ontrent den Orenoque ghelegghen / foo nam fp booz fyn tocht naer Guiana te verbijderen: by fonde fyn Vice-Admirael Caputepn George Gifford, met een facht ende een bercke naer de mondt van de rievriere Capuri, welck by al boozen hadde doer diepen en baerken / ende bevonden daer met lergb water byt ende met hoogh water ontrent negghen voet waters was; dan deden hier verloozen moeyte / want konden qualijck foo verre oost waerts kornen / ende 't water ontviel haer eer fp konden de landen te boben kornen. Hier van verfteecken zijnde / fonde fp een met namen Koningh in een boot / om een anderen arm van de rievriere te befoecken / ghenaemt Amana, ghelegghen in 't binnende van de bape van Guanipa, dan bondt de felve onderp als de booz-garnde: doch eenen lan Dowglas die Sir VValter Ralegh naer fonde / bondt vier andet armen van de rievriere die elk fter wijdt waren / dan de bape om derwaerts te kornen / niet ober de fcs voet diep; foo dat fp ghenoofaerke waren met den bodem van een oude gale alle ende andere klepne booten de reple te boozderen. By dwaelden een tijdt langh tuffchen de Eplanden ende verfchepden armen van rievrieren / die daer d'een in d'ander loopen / tot den thre-en-twintichden May; doer ghemoeten haer een canoa met Wilden op een rievriere / die fp de naem gheben van Red Croffe (dat is 't Roodc Kruys) ende verfpaken de Wilde die aen landt waren: ende kregghen daer een onden Indiaen ghebanghen / die haer wel te paffe quam om upt den dwael-wegh tuffchen fculcken menichte van Eplanden te helpen: want haer piloot / een Indiaen / met namen Fernando, was hier gantfch onbedreven. 't Volck (leght Sir VValter Ralegh) welck woont op defe ghebboorken Eplanden ende verbooneken landen / worden in 't ghemeyn ghenaemt Tivitivas, ende zijn van elwer foorren; de ene ghenaemt Caiwani, ende de andere VVarraweere. De groote rievriere Orenoque ofte Barraguan heeft neggen armen die aen de noozdt zijde van fyn principael canael upt-loopen / ende aen de zupdt-zijde heeft fp noch feben / foo datte dooz 16 verfchepden armen in zee loopt tuffchen Eplanden / van welcke eenighe foo groot zijn als VVigt, ende eenighe klepnder. Van den eerften arm naer 't noozden tot den leften naer 't zupden / zijn ten minften hondert leguen, foo dat de mondt van de rievriere by de dip hondert Engelfche mijlen wijdt is / welck verre wijdt is als de Amazones. De Eplanden aen de rechter-handt ghelegghen / worden ghenaemt Pallamos, ende aen de lincker Horotomaka, ende de rievriere die binnen s landts van Amana tot Capuri treckt / Macuri. De Tivitivas is een fcaep ende mannelijck volck / hebben de mannelijcke tale die men foude kornen hoozen. Somers hebben fp haer wooninghen op de gronde / ende 's winters op de boomen; want tuffchen May ende September waelt de rievriere Orenoque wel dertich voeten hoogh; foo dat de Eplanden / upt ghenomen eenighe hooghe plaetfen / wel twintich voet dan onder water legghen, fp leuen by de toppen van de Palmiros ende andere vruchten / ende by de facht / onder eenighe moeyte te willen neemen met fcarpen ofte planten. Sir VValter Ralegh van defe plaetle van de Ciawanas booz-batende / quam naer vier daghen in een groote rievriere / ghenaemt de groote Amana, welck wat

recht

rechtter liep als de boot gaende/ende boer de selbe 30 berre op tot hoven de vijf graden
 by noorden de linie / dat sijn volck by naer gantsch mat was weghen de hitte/
 ende den arbeid van op-roepen tegen stroom/ende sijn virtualie by naer ten eynde/
 30 dat hy soude genootsaerckt sijn gheweest weder te keeren/ten waer den Indiaen-
 schen piloot hem gebacht hadde een ander rievier op aen de rechter-hande/ daer
 sy naer groote moepte een deel virtualie kregen in een doyp van Indianen;
 dan dese provisie en duerde maer weynighe dagen/ 30 dat sy weder in 't vozighe
 ghebzeck verbielen: bootjs varende ghemootten sy vier canoas, van welck sy der
 twee kregen/ gheladen met vides die naer de Margarita wilden; in de ander
 twee Canoen waren d'p Spaegniarden/ 30 sy versonden/ welcker een was een
 refineur/ als by de ghereetschap die sy daer naer vonden/ te sien was. kregen hier
 een ander piloot van de natie van de Arwaccas, die ghedoopt was ende Martin
 ghenaemt: die haer in vijftien daghen bacht in den Orenoque selso/ende in 't
 ghesichte van 't hooghe gheberghe van Guiana. By ankerden aen een plaetse
 daer d'p rievieren te samen komen/ende landen op een schoon landt-banche/daer
 menichte van Tortugas te vanghen waren: Daer quam by haer den heere van
 dat gheweste/ ghenaemt Toparimaca, ende bacht haer alderhande verberching-
 ghe/ende ghelepte haer aen sijn doyp; welck was gheleghen op een kleyn bergh-
 ken met frapen hoven ende schoon landt daer om: 't doyp woide ghenaemt Aro-
 wocay, ende 't volck is van de natie van de Nepoios. Dese Calique gaf haer een
 ander piloot die op dese rievier heel wel erbaren was: hadden goet behulp van
 den oosten-windt/ want de rievier streckt van hier bootjs meek oock ende west-
 300 dat sy de rievier op-seyden/hebbende aen de sincker-handt een Eplandt/
 welck sy noemen Assapana, wesende ontrent 25 mijlen langh/ende ses byede de
 principale rievier loopt aen d'ander zijde van 't Eplandt: noch voorder legghet
 Eplandt Iwana, welck is tweemaels 300 groot als Wighr, ende tusschen 't selbe
 ende 't baste landt van Guiana loopt een ander arm van de rievier/welck sy noemen
 Arrawopana, 30 dat de rievier met de Eplanden wel dertich mijlen byedt is. By
 welken het Eplandt Assapana aen de rechter-handt/opent hem een rievier die
 van 't noorden komt/ genaemt Europa: boot- by dese rievier ankerden sy by een
 Epland genaemt Ocaywita, 6 mijlen langh/ende 2 byedt: en des anderen daeghs
 by een ander Eplandt genaemt Putayma, over 't welke aen 't baste landt een hoo-
 ghen bergh legghet/ genaemt Oecope: voeren al west-waert op/ende aen de rechter-
 handt vonden sy 't landt seer effen en schoon; den Indiaenschen piloot verclaerde
 haer dat het waren de plannen van Sayma, ende dat dien effen grondt rechte tot
 Cumana ende Caracas, 120 leguen naer 't noorden/ en dat daer vierderley natien
 woonden: eerst die van Sayma; de naeste Assaway; de derde ende grootste Wikiri,
 daer Serpa verslaghen was: de vierde Aroras, 300 swart als Schooren/ dan met
 gladt hant; een desperaat volck/ die seer venijnige pylen gebruyken. Den derden
 dagh ankerden sy aen de sincker-handt van de rievier tusschen twee berghen/
 Aroami ende Aio: 's ander daeghs seyden sy boot- by een groot Eplandt in het
 midden van de rievier ghenaemt Manoripano; ende quamen den vijften dagh
 aen de provincie van Aromai, ende ankerden aen 't west eynde van een Ep-
 landt thien mijlen langh ende vijf byedt/ genaemt Murrecolima; ende 's ander
 daeghs inde haven van Morequito, ende sonden om den oom van Morequito;
 de welke by haer quam van 14 mijlen verre/ hoe-wel sy en man was dan hon-
 dert en thien jaren) ende bachten haer verberchinghe van scruten/ hinne/ende
 ander gheboghelte/ende vish: Dese verhaelde haer de ghelegentheyt van Guiana;
 te weten/ dat die gantsch geweste tot Emeria toe/ boot- Guiana werdt ghereeckent-
 dan dat sy haer selven noemden Orenoque Poni, tot aen 't gheberghe toe welck
 men van verre daer siet / ende ghenaemt werdt Wacarina: dat over 't selve ghe-
 berghe een ander plann was/ welck sy noemden de ballepe van Amariocapana.
 Daer mede Guianiatas woenen: dan dat boot-der op boot- eenighe jaren ghekomen
 was

was een vreemde volck genaemt Oreiones ende Epuremei, die de oude in-woonders merck verjaght ende vernielt hadden/upt-genomen de Awara waquen ende Cassipagotos; ende dat de Epuremei daer een groote stadt hadden gheboout met stateijcke huysen/ welck sy noemen Macureguaray. Sir Ralegh hort de rieviers booyder op/ ende anckerde den eersten nacht aen een Splande bys oft ses mijlen langh/ ghenaeamt Caiama; ende quam den naesten dagh aen de mondt van de rieviers Caroli, dan konden de selve in gheender manieren op-roepen, derhalven sonde sy eenighe van de Indianen naer Canuria, verloekende dat sy hem wilden komen: des anderen daghys quam daer een Casique af met namen Wanuretona, ende veel volcks met hem/ die alderhande lijf-socht ende verber-schinghe mede brachten: Dese Casique ende 't volck daer ontrent waren niet alken vbande van de Spaegniaerden/ maer oock van de Epuremei; sy verhaelde aen Sir Walther Ralegh dat de rieviers Caroli op/ by een groot lack/ alwaer dese rievier Caroli haer ooyprongh upt heeft/ dyp machtinghe volckeren woonden/ ghenaeamt Cassipagotos, Eparagotos ende Arawagotos, die al vbanden waren van de Spaegniaerden. Het lack wierdt ghenaeamt Cassipa: Sir Walther Ralegh sonde eenigh volck te lande om dit ghetwelte te onder-soecken/ ende verhaelt wonder van de apparentie van de rijcke mineralen. Aen de linker-handt van de rieviers Caroli woonen de Iwarawakeri booy-noemt. Wat booyder is noch een schoone rieviers ghenaeamt Aroi, welck mede upt het booy-scheyden lack komt. Naek Aroi (seght sy) zijn twee rievieren/ Atoica ende Caora; by welcke laetste een natie woont/ wiens hoofden wepnigh boven haer schouderen upt-stecken/ die sy noemen Ewaipanoma; soo dat men seght dat haer ooghen staen in de schouderen/ ende de mondt in haer hooft. De vierde rieviers van Caroli naer het westen/ woyn ghenaeamt Casnero, welck aen dese zijde van Amapaia in den Orenoque komt vlieten/ ende is soo groot als eenighe rieviers van Europa.

Het neghentziende Capittel.

Voorder verhael van den tocht van Sir *Walther Ralegh*, endede ghe-ghentheden van de rieviers ORENOQUE.

DE eerste rieviers (seght Sir Walther Ralegh) die aen de nooyt-zijde in den Orenoque valt/ is Cari; ende by welken aen de selve zijde de rieviers Limo, tusschen dese twee woont een groote natie van Canibalis, welker principaelle woon plaetse woyn ghenaeamt Acamacari, daer een dagelijckelike merck woyn ghehouden van voutoen/booy dyp oft vier bijlen 't stuck/die daer gekocht woyn by de Arwaccas, ende by haer verboert in veel deelen van West-Indien: by welken Limo is de rieviers Pao, ende booyder Caturi, daer aen Voari ende Capuri, welck komt upt de groote rieviers Meta, die Berreo af-quam van Neuvo Reyno de Granada. By welken Capuri seght de provincie van Amapaia, daer Berreo overwinterde/ en soo veel volcks verloor by de venijnige waeters van de Anebas. Boven Amapaia naer Neuvo Reyno toe/ vallen in Meta de rievieren Pato ende Cassanar. By welken dese rievieren naer de provincien van de Ashaguas ende Caterios toe/ zijn de rievieren Beta, Dawney ende Ubarro, ende op de frontieren van Peru legghen de provincien van Tomebamba ende Caxamalca. (Van dese hebben wy ghesproken in de beschrijvinghe van Peru, upt welck men by verghelijckinghe licht sal kunnen af-meten hoe dit bestaen kan.) Niet verre van Quito in de nooyt-zijde van Peru, heeft men de rievieren Guiaicar ende Goavar: ende aen d'ander zijde van 't gheberghe de rieviers Papamene, welck loopt in de Marannon ofte Amazonas, booy de provincie van de Mutylones, waer Pedro de Orsua die by den verrader Agiri wierdt om-ghebracht/ sy bercken maecte doen sy naer Guiana socht/ by de toegh langhs de Amazonas.

Tusschen Dawney ende Beta leght een betmaerdt Eplandt in den Orenoque, daer ghenaeamt Barraquan (want boven Mera en is den naem van Orenoque niet bekend) welck woerdt Athule ghenaeamt: hier boven en konnen ghem schepen van eenigh laet passeren/wegghen de slootinghen ende stercken stroom van 't water.

Alsoo het nu gheweldigh begonde te regghenen/ ende 't water van de riebierre daghelijcks hooghet te woerden / soo resolbeerde Sir Walter Raleigh weder te rugghen te keeren; ende schepdende van de mondt van de riebierre Caroli, quam dien selven dagh weder te Morequito, daer hy weder conferentie hadde met Topiawari, die hem verhaelde dat Maçureguaray de eerste stadt van de Epuremei, maer vier dagh-reysen en was van syn blick: hy gaf syn sone aen Raleigh om mede te voeren/ ende Raleigh liet daer oock twee van syn volck/ beloobende het naeste jaer weder te komen met meerder macht.

Hiert hem quam af de Casique van Warapana, genaemt Putima, die haer aen een bergh braght in syn lande ghelegen/ daer inijnen van goudt schijnen te wesen: hy leyde haer langhs de riebierre Mana, latende aen de rechter handt legghen een doyp ghenaeamt Tuteritona, van de provincie van Tarracoa; (wat boorder leght de ballepe Amanocapana, ende oock een doyp van de selvighe naem / welcke schoone ballepe haer wel selsich mijlen upt- streckt oost ende west.) Daer naer soo kruppen sy een ander riebierre / ghenaeamt Oiana, ende rusten haer by een lack in het midden van de riebierre / ende sochten boorder naer het tweede/ om soo booyts te trekken naer den bergh Iconuri, daer dese mijne soude wesen: dan alsoo Sir Walter Raleigh niet boorder konde gaen / soo sondt hy Capiteyn Keymis derwaerts / met oorde de ballepe booy te trekken tot een riebierre ghenaeamt Cumaca, daer hy hem soude in wachten: Voeren booyts de riebierre af langhs de provincie Parino, tot Ariaco toe / daer den Orenoque hem verbeelt in by schoone riebieren; waer van de eene ghenaeamt Cararoopana leydet naer de provincie van Emeria, daer Carapana doen Casique van was / ende naer de oost-zee; welcke Sir Walter Raleigh selfs af-boert om Keymis te ghemoeten. In dese riebierre legghen oock veel Eplanden/ eenighe seg / eenighe thien/ ende oock welstwintich mijlen langh; sy voeren een andere riebierre in/ die mede in Orenoque valt/ ghenaeamt Winicapora, daer een kristal bergh soude legghen / ghenaeamt Wacarina, daer sy niet by en quamen; dan verstaende dat Carapana Heere van Emeria, ghevlucht was; keerden sy met seer groote moeyte weder van der riebierre Waricapana (welck leght aen het begin van Emeria, ende lieten by oorden legghen vier riebieren / welcke al upt 't gheberghte van Emeria af-komen/ te weten / Waracayari, Coirama, Akaniri ende Ipatoma: endemert nederwaerts zijn noch de naer-volghende armen van de riebierre Orenoque, die alle in de noorde-zee ballen: eerst Araturi; daer aen volghet Amacura; ende dan Barima; booyts Wana; ten bysden / Moroooca; ten selden / Paroma; ende eyndelijck VVymi.) naer 't hooft van de riebierre Carerupana, ende namen Keymis weder in op de riebierre Cumaca, ende quamen weder langhs het Eplandt Aslapana, in de haven van Toparimaca: ende van daer booyts de riebierre ghenaeamt Capuri af / welckes mondt wel ontrent soo verre by oorden van haer groote schepen lagh / als Grevelingen van Doever is ligghende; welcke distantie sy passerden met haer galep ende booren / ende quamen soo weder by haer schepen.

Het twintigste Capittel.

Derweede voyagie van de Engelschen naer GUIANA, onder 't beleydt van
Laurens Keymis, in den jare 1596. Ende de derde beschreven
 by *Thomas Masham*: Ende de leste by *Sir Walther*
Raleigh selfs, in den jare 1616 ende 17.

Sir Walther Raleigh 't hups ghekomen zijnde/ sondt in 't jaer 1596 weder der-
 waerts Laurens Keymis, de welcke syn kours van de Eplanden van Cabo
 Verde, wat zuydelijcker aen-stelde/soo dat hy quam aen de mondt van de rievierre
 Arrowari, ende liep soo voorts langhs de kust/ ende besocht de rievieren die daer
 legghen tusschen de Amazonas ende den Orenoque; hy schepde den ses-en-twint-
 tichsten januar van Portland, ende arriveerden den seften April aen de mondt
 van de rievierre Orenoque, die hy noemt Raleana. Zeydt dat het kanael van dese
 rievierre heeft ses enleven badem diepte/megen oft thien mylen 'tzer-waerts.de barre
 leght verder upt/ ende en heeft niet ober twee badem waters met het leeghe water:
 noch en waft niet boven vyf voer/ten waer met de springh. Hy seylde in acht da-
 ghē de rievierre op tot de haven van Topiawari tot/sonder datter ernighe India-
 nen van kennisse aen haer booyde quamen. Aen dese plaetse hadden de Spaeg-
 niaerden een Rancheria (soo sy het noemen) van twintich oft dertich huplen;
 het klippigh Epland welck leght in 't midden van de rievierre/ teghen ober de
 mondt van de rievierre Caroli, is haer toe-blucht als sy pets byeen van de Wilde.
 Verston den de gantsche ghesalte van der Spaegniaerden laecken in dit quartier/
 upt een Wilde/ nammentlyck dat de ghene die met Raleigh 't booygaende jaer had-
 den aen-ghespannen teghen de Spaegniaerden/ al gheblucht waren booy: de
 Spaegniaerden/ dooy dien Raleigh gheen volck en hadde ghesonden op den be-
 loofden tydt: soo dat de Spaegniaerden hier nu sterck waren ghetwooyden. In 't
 op seplen voeren sy booy: hy de haven van Toparimacko, welck op een plaetse
 seer ondiep is/ 't diepleggende dicht onder de wal: dan in 't weder-keren hielen
 sy de zuyd-zyde van de principale rievier/ welck byedt ende diep is. Vonden in
 veel plaetsen twintich badem waters/ ende op 't ondiepste twee badem ende een
 half/ ende dat maer in een oft twee plaetsen. Quam voorts weder naer hups son-
 der pets upt te rechten/ dan dat hy de rechte in-komste van dese groote rievierre
 ontdeckte/ ende was maer vyf maenden upt.

Sir Walther Raleigh sondt noch een pinasse in 't rynde van het selve jaer/ waer
 op voer een Mr Thomas Masham, die de voyagie heeft beschreven; dan sy deden
 het landt aen by Cap Cecil, op de hooghte van dyp graden ende een half/ ende
 voeren in verscheyden rievieren/ als Wiapoco ende andere/ hier booyen by ons
 beschreven: doch en quamen niet booyder om de weel als de rievierre Corretini,
 ende keerden van daer weder naer Engelandt.

Ich en bevinde niet dat hy de Engelsche yet anders op dese rievierre is booy-
 ghenomen/ want naer dat de Koninginne Elizabeth Hoogh-loflijcker ghebachte
 was ober leden/ ende den Koningh Jacobus tot de kroone ghekomen/ soo werd
 Sir Walter Raleigh van teraecht beschuldicht/ ende verooydelt ter doot; doch
 dooy sonderlinghe ghenade van den Koningh in een eeuwighe ghebanckenisse in
 den Tour van Londen besloten. Van naer dat hy daer veertien jaren oft daer
 ontrent hadde geseten/ is hem bysheit vergunt om een voyagie te doen naer Guai-
 na. Wilt int-komste dese voyagie heeft ghehadt/ konnen wy alverbest verstaen
 upt Raleighs brief aen Sir Ralph Winwood, die hem meest behulpigh was ghetweest
 in 't verkrighen van sone bysheit/ dese is by hem ghescreven uut het Epland
 St Christofo, den een en-twintichsten May naer den sijt van Engelandt/ ende
 luydt als volghet; ghelijck de selve by Guilielmo Baudartio in syn jillozie is in-
 gheboeght:

Mijn Heere / Ick en hebbe u noch gheen rekenſchap ghegheben van onſe reys
naer Indien: ick en hebbe oock 't ſedert gheen loſ ghehad om te ſchryven/dan van
't grootſte ende ſcherpſte ongheluck dat een menſche ſoude konnen over-
komen. Want daer men ghewoonlick binnen den tijdt van vijfthien ofte twintich dagen
ten langhden beſigh is tuſſchen Cabo Verde ende America; ſoo hebben wy de
winden alſoo teghen ghehad/ oock ſoo gheweldighe ſtoymen ende ſtoyt-regghen/
dat wyles volle weken ſyn onder-weghen gheweelt. Hier op is ghevolgt groote
hitte ende ghebreck van verſch water/ verlies van ankers ende kabels by 't Ep-
landt Brava ende Cabo Verde, daer wy meyn den alle te vergaen. Ons ober-
vle groote ſiecken ende ſtercken van een groot ghetal van ons beſte ende bequaem-
ſte mannen beyde te lande ende ter zee. Den levendighden Novemb. kregghen wy
de kuſte van Guiana in 't gheſichte/ ende ankerden byſ graden van de riebierre
Calliana, ende vertroefden daer tot den vierden Decembris. Wy brachten daer
onſe kranccken aen lande/ende ſetten onſe baggen ende ſorpen op/die wy upt En-
gelandt mede ghebracht hadden/namen verſch water in/ zynde by gheslaen ende
gheluyt doo; de Caſique Henry Calliana, van mijn oude kenniſſe/ met groot be-
wys van eere ende liefde. Ick ſelbe ben ſes weken langh in de handen des doodts
gheweelt ſonder my te konnen vertroeten; men moede my in een loel draghen.
Ick gaf ordre dat Capiteyn Keymis met vijf ſchepen ſoude varen naer den Ore-
noque, ende het volck ghelepen naer de mijne. In de vijf ſchepen waren vijf
compagnien elk van vijfthien mannen onder het beleydt van Capiteyn Parker,
Capiteyn Noorth (broeder van Milord Montaigle, ende Milord Noorth) beyde
kloecke Edel-lieden/ ende van ſeer groote patientie in 't verdraghen van onghes-
mack/ hongher ende hitte. Mijn ſone hadde de derde compagnie; Capiteyn
Thornap upt Kent de vierde; Capiteyn Chudley doo; ſyn Lieutenant de vijfde;
mijn Bergeant Maſor; Capiteyn Piggot doo; op de ellendighe reys; ende mijn
Lieutenant Sir Warran Sr Leger leydt ſoo ſieck datter gheen hoope van leven en
is; ende den laſt ghegheben aen mijn nebe George Raleigh (die met grooten lof
in Nederlandt langh ghedient heeft) en was niet ſoo wel ghehoorſaemt als d'ent-
treppinck bereyſchte/ overmidts mijn af-weſen ende het af-weſen van Sir War-
ran. Als ſp deſe riebierre op-ginghen/ſoo begoet den Spaegniaert de oorloghe/
ſchietende eerſt naer ons met grof gheſchut ende met muſquetten/ ſoo dat de
onſe ghenootſaecht waren op haer te ſchieten/ ende kortſ daer naer verjaegghen
de onſe de Spaegniaerts upt de ſtadt: In den aen-loop wierdt mijn ſone ver-
ſlagghen/ die meer trachte naer eere dan ſyn behoudenis/ met wiens doot (om
de waerſcheyd te ſegghen) alle het reſpect dat ick in de werelt hadde/ met my een
eynde ghenomen heeft.

De ander vijf ſchepen bleven te Trinidad, gheen bequaemer haben bindende
by Guiana. Het tweede ſchip wierdt ghecommandeert by mijnen Vice-Ad-
mirael Capiteyn John Pemington, van wien ick met de waerſcheyd moet be-
kennen/ dat ſy een van de bequaemſte mannen ter zee is die Enghelant
heeft; het derde doo; Sir Warran Sr Leger, een treffelick ende upt-nemende
kloeck Edel-man; het vierde doo; Sir John Fearnoe; het vijfde doo; Capiteyn
Chudley. Het deſe vijf ſchepen verwaecte ick daghelycks de Spaenſche Ar-
made. Inbiden de ſelve op ons gheballen hadde (onſe machts verdeckt zynde/
d'een heeft in den Orenoque, hondert ende vijfthien mijlen van ons) wy en
ſouden niet alleen in Quecken verſcheut zyn gheweelt/maer oock die welke op
deriebierre waren/ ſp en hadden gheenen zee-ſlagh konnen upt houden/ſoo dat
wy ghereſolveert waren nebens haer te verben ende te verbranden/ indien de
Spaenſche Armade ware op ons aen-ghelcomen. Daer het ſchijnt dat ſp ons
 vertroefden in de Margarita, daer ſp wiſſen dat wy onſe paſſagie moelken ne-
men naer Indien. Het beſeide ſpne Majellept ons ter zee wepnigh te achten/
ende my by rede te doen belooven/ ende onder mijn handt neder ſtellen het

landt ende de rieviers die ick in moel / het ghetal van mijn volck / de grootte van mijn schepen / ende wat gheschut dat elck schip voerde. 't Welck alloo het den Spaenschen Ambassadeur werdt bekendt ghemaect / soo heeft hy syn brieven naer Madrid gheschickt eer ick upt den Thacms was / want synen eersten brief was ghedateert den veertighden Marrij 1617, over-ghelonden bp een betteke d'advijis / welcken brief hier in gesloten is. d'andere betware ick niet wertende oft desen mocht geintercipieert worden. Den tweerden brief des Koningshs was gheschreven den leventighden May, ghelonden met een carbeel aen Diego de Palameque Gouverneur van Guiana, El Dorado ende Trinidad. Den derden dooz den Bisschop van Puerto Rico, ende ghelevert aen Palameque den vijftighden Jul. in de Trinidad; daer waren oock Commissarissen ghelonden om spoedelijck d'p hondert soldaten te lichten / ende sijnen stucken gheschuts van Puerto Rico te seipden naer Guiana, &c. Nu / Herte / bewijle het allen den geenen kennelijck is die in de Indien gehandelt hebben / sints onses Koningshs regeringe in Enghelandt / dat de Spaegniaerden lebendigh ghebilt hebben alle die arme menschen die sy ghekreghen hebben / maer koop-lieden zijnde: wat doodt ofte rampenten hebben top te verwachten / indien sy ons kriegghen? welker ghetal / tydt van komste ende plaetse waer henen top gaen / alreerdis den Spaegniaert bekent zijn. Ten laetsten / om te beantwoorden dat top de mijne niet bearepdt en hebben: Al hoe-wel ick wel weet dat ick niemandt (sine Majesteit upt-ghelondert) en behoeve meer satisfactien te gheben dan myn selven / mijn soon verloozen hebbende / ende mijnen staet op dese entrepise; soo is die secker / dat de Spaegniaert meer soeghe d'weegh om den weegh gaende tot de mijne te bewaren / dan dooz de Stadt selve: welck sy naer luydt van des Koningshs commissie licht konden doen / den weegh zijnde aspera & fragosa. Dit is oock waer dat Keymis de rieviers heel leegh bondt / ende niet wel aen den oever en konde gheraecten / maer moest wel een mijle van daer blijven / van weeghen drele banken die sy daer bondt; alwaer als sy een plaetse ghelonden hadde om te landen / soo quam daer een volck musquetten upt de bollschatie / die twee van onse roepers doozschoot / ende quetskender noch lesse / ende schoten Capireyn Thornap in 't hooft / van welcke wonde sy noch queelt. Voorder soo wilde Keymis syn eyghen hooft volghen / segghende dat het te verghets was de mijne te betrachten / om dat de Engghelsche die in de Stadt Sant Thome bleven / teghen het gheweldt dat de Spaegniaerden dach ende nacht aen-twenden met gheduerigh roymen / niet en souden kunnen upt-houden: dat men tot de mijne dooz d'ichte bollschen moeste gaen / daer leet qualijck was dooz te gheraecten; ende dat men de mijne ontdeckt hebbende / gheen volck sy der handt en hadde om daer in te wercken / soo liet sy het daer om al heel verbliven. Maer het is secker dat de Spaegniaert twee goudt-mijnen heeft bp de Stadt van Sant Thome, de eenen zijnde in de besittinghe van Pedro Rodrigo de Parama; de andere van Herviano Frontino; de derde is van silver in de besittinghe van Francisco Fashardo. Haer ontbrecken Swarten om daer in te arbeypden / want de Indianen en kunnen daer toe niet ghedwonghen worden / upt kracht van een wet des keplers Caroli V. ende den Spaegniaert en wil noch en kan dien arbeypdt niet verdraghen; Praggadocia den Spaenschen Ambassadeur magh segghen wat sy wil. Ick wil het bewijzen dooz de handt van den Propriador, dooz 't collupm-boeck / ende dooz 's Koningshs Quinro (waer van ick een Ingor ofte twee ghekreghen hebbe.) Ick wil het doen blijken bp eenighe Prince ofte Staet / hoe ghemackelijck dat dese mijnen / ende noch vijft ofte zes meer konnen verkreghen worden / meest in die plaetsen die noch noyt en zijn besocht bp eenighe vbandt / tot de welcke oock noyt passagie is ghelonden gheweest / noch dooz Engghelsche / franskhe ofte Duytsche. Maer als Keymis weder keerde van de Orenoque, en ick synen raedt ende voornemen impobeerde / ende hem septe dat

hy my geruineert ende ontdaen/ende mijn eere by den Koningh ghelwoonder hadde/ sonder hope van de selve weder te kunnen krijghen/ soo heeft hy hem selven (gaende in syn Cabona) ghedoodt. Ick seide hem/ dewyle mijn sone was doodt gebleven/ so en vzaeghe ick daer niet naer oftcr noch hondert gebleven hadden/ mids dat de mijne ware ontdeckt gheweest/ ende ick also mijn credit hadde moghen behouden; want ick verklare vooz den Heere/ hadde Capiteyn Whitmy (dien ick meer aensach dan alle de Capiteyns van mijn blote) van my niet toegh gheloopen tot de Granada, met hem noch nemende 'schip van Capiteyn Wallabaton, ick soude mijn lichaem met mijn soons lichaem te Sr Thome ghelaten hebben/ dat de Koningh wel soude bevonden hebben dat ick gheen ydele saecke en hadde vooz-gheslaghen. Ick en weet niet wat van my misal woorden; ick en heb mijn parboen in Engelandt niet; mijnen armen staet is verterrt/ ende en weet niet oft eenighe Prince my sal willen broodt gheben. Ick bidde u mijn Heere/ houdt een goet gheboelen van my/ zijt mijnder ghedachtich by den Grave van Arundel ende Pembrock, ende hebt doch medelijden met mijn arme hups-brouwe/ aen de welcke ick niet en derf schryben/ om niet te vernieuwen de dyorkenisse van haer soons doodt. Ick bidde u/ wilt Milord Carewe dit mede deslen; want het is een verbroken herte/ swack lichaem ende teedere ooghen/ en quellinge veel brieven te schryben. Ick hebbe veel dinghen gebonden ende ontdeckt die van importantie zijn/ belanghende den staet ende onstercke van Indien; waer van ick u mijn Heere/ indien ick in't leven blijve/ hier naer breeder verhael sal doen/ etc. Dit is de upt. komste gheweest van desen laesten tocht van Sir Walther Raleigh, de welcke in Engelandt weder-gekeert zijnde/ ghebangen/ veroordeelt/ ende ghedoodt is.

Het een-en-twintichste Capittel.

Ghelegentheyt van de rievier Orenoque, naer de bevindinghe van de Nederlanders.

In de vooz-gaende Capittelen hebben wy sommiertijcken verhaelt 'tghene by de Enghelsche meer onder het belepde van Sir Walter Raleigh is vooz-ghenomen op de rievier Orenoque; doch benessens dat/ soo isser eenighe jaren herwaerts grooten handel ghedreben in Tobac, ende anders op dese rievier/ soo by de Enghelsche in 't particulier ende koopmans wijse/ als by onse Nederlanders/ soo datter jaren zijn gheweest dat daer acht/ neghen/ ende meer schepen op eenen tijdt upt de vereenighde Nederlanden op dese rievier zijn gheweest; my is een Journael daer van ter handt ghekomen/ welck tot naerder openinghe van de ghelegentheyt deser rievier hier sommiertijck sal in-boeghen; vooz-by gaende de ordinaire kourlen naer de Splanden ende voorts. Van Essequebe tot onvrent sijn mijlen beneden de rievier/ streckt het landt noozden/ ende men siet dan een bosch boomen die haer verthoonen ghelijck oft boeren-huplen waren; voorts houdende langhs de wal op dyp ende een half badem waters/ siet men weder een rievier/ ende werpnigh voozder een boschken/ ende wat beneden een grooter bosch/ ende de cours al noozdt-wel; op de hooghte van wat meer als acht graden ende vijftighen minuten legghen dyp klepne Splandekens dicht onder de wal. Langhs de wal ende om den hoek in den bocht staen dyp heubelen ghelijck oft dyp hop-berghen waren/ ende een stuck leegher staen noch dyp heubelen/ ende men siet daer een rievier daer een Splandeken leght oft het een schants waer/ de wal is slecht landt/ ende de streckinge noozdt-wel/ ende noozdt-noozt-wel/ ende daer leght een blackte daer maer twee ende twee badem min een boer waters op is/ ende 'tsopter gheweldigh een groot stuck van de wal/ di duert tot aen den hoek van de rievier Orenoque, welc hoogh is; als men die op de zijde

krècht ende de Eplanden booyt / moet men de wal houden om dat daer die-
per water is / ende de Eplanden 't yer waert van u laten legghen / want als men
de Eplanden aen bagh-booyt / krècht / soo heft men de groot d; ooght / derhal-
ben moet men by rijes bagh-booyts wal kiesen / men heft daer eerst store dan d; p/
bier / vyl / ses / seiven ende acht badem / men gaet al zuyt-west ten westen aen / tot dat
men de Eplanden heft gelijck oft een Eplandt waert / dan gaet men zuyt-zuyt-
west in / ende men kan het by avonde seken onder ten sterren hoek die aen bagh-
booyt leght. De mondt van de riebiere Orenoque leght op de hooght van acht
graden ende vijftich minuten. Men gaet booyts al zuyt ende zuyt ten westen
in langhs de bagh-booyts wal / tot dat men een ronde Eplandeken siet / dan
moet men hier-booyt wal kiesen / ende 't Eplandeken aen bagh-booyt laten
legghen met een west-nooyt-westen gangh; ende men laet booyt een kleyn
ronde Eplandeken vol hooghe boomen aen hier-booyt legghen / ende aen bagh-
booyt leght dan legh verzoncken landt / met leeghe boomen / ende is al ghe-
broken landt / diep water dicht aen 't Eplandt; wat booyt der komt / ende / zijn store
gaten aen bagh-booyt; dan 't woerd is naruto daer men ptergh booyt / loopn
wat booyt is noch een gat aen hier-booyt / maer men moet al west in gaen /
soo komt men teghen een Eplandt aen / daer streckt aen beyde zijden een gat /
men moet hier-booyts gat in / west-nooyt-west / eer men by dit Eplandt
komt / heft men ander-half badem water; daer naer ghemoot men een Ep-
landeken aen hier-booyts wal / ende teghen ober komt een gat uyt / ende men
loopt van hier zuyt-west aen / ende zuyt-west ten westen; men siet noch een gat
aen bagh-booyt / ende kon t daer naer aen een ronde Eplandeken met store
blacke punten aen beyde eynden / welck men aen hier-booyt moet laten legghen
ende dicht langhs loopen / is daer diep ghenoech; dan heft men een wijdt gat /
welck men aen bagh-booyt laet / ende moet recht nooyt-west ende nooyt-west
ten westen in-gaen; by dit groote gat siet ghy noch een gat / dat niet waerts af
strekt: als men 't groote gat booyt by is / soo siet men 't open / ende een dicken
totten boom die den bast af is / die laet men aen bagh-booyt; daer aen / ende gaet al
langhs de wal west-nooyt-west in / ende dan siet men stracks noch een wijdt gat
aen hier-booyt / maer men moet al de bagh-booyts-wal houden; wat booyt
sal men noch een gat aen bagh-booyt siet / 't welck men moet laten legghen ende
recht booyt-gaen; booyts siet men noch by oft vier gaten aen hier-booyt; dan gaet
al recht booyt / west ende west ten nooyden / ende west ten zuyden / naer dat de vac-
ken loopen / ende men begint dan 't hooghe landt siet een groot stuck weeghs te
landt waert in / aen bagh-booyt; aen hier-booyts zijde heft men booyts noch di-
versche gaten welck Eplanden zijn / men gaet al west-nooyt-west aen / en gemoet
een Eplandt aen bagh-booyt; als mede een groot gat dat men laet legghen / ende
terstont siet men aen hier-booyt een langh smal Eplandeken / en wat booyt een
engh gartjen dicht aen de wal aen bagh-booyt / ende men moet al recht uyt loopen
nooyt-west ten westen dan siet men een groot gat aen hier-booyt / welck men aen
die zijde moet laten; wat booyt aen de selve zijde hebt ghy een strepte / ghelijck
oft een dreck waert / daer men dicht magh by langhs loopen / ende ten eynde hebt
ghy een landt bape; booyts hebt ghy een gat aen hier-booyt / ende dat ghepal-
siet zijnde / ten black Eplandt aen bagh-booyt / vol legh grboomt / ende stracks
noch een gat aen bagh-booyt / en komt dan teghen een kleyn Eplandeken aen /
welck men aen bagh-booyt laet legghen / ende terstont siet men het gat booyt
welck men naer de Trinidad loopt / ghenacmt Mapare, men laet het aen hier-
booyt legghen; wat booyt siet men noch een gat aen bagh-booyt / welck men
laet legghen / ende gaet al recht booyt daer naer siet men aen bagh-booyt bier oft vyl
hooghe berghen / is noch ses oft seiven mijlen van Sant Thome, ende passert
noch een gat aen hier-booyt / ende komt aen een Eplandeken van waert men te
Sant Thome komt.

Het jaere 1629 is de rievier naerder onder socht by de bloote van de Ghroet-
troperde West-Indische Compagnie / onder het beleydt van den Spanhaken
Admirael Adriacn Iansz Pater: Opt welcker journaelen by de gheleghehteyt
van de rievier in 't kopte sullen by-voeghen. Ontrent een myl buypen de rievier
Ammegore. In diep van byp ende een half tot vier badem lachte grondt / dese rievier
strect recht oost in / ende 't iusser buypen dert black / de mondt is ontrent twee
derde van een myl wydt ende heeft met leegh water maer acht voer: Van dese rievier
tot den noo:de-hoek van Orenoque syn vier mylen weel / ende tusschen beyden
light noch een rievierken insghelycks oost in-streckende. Den Orenoque is
in de mondt seer vol Eplanden / van de welcke groote d:oochten af-strecken vier
ende vier ende een half myle in yee oost ten nooyden / ende oost-nooyd-oost. Der-
halven de gheerne die op dese rievier willen / moet die by tydes ende een goet stuk
by oosten aen doen / ende loopen van ober de blackten / daer bestimen het sersche
water. Van Ammagore seplemen tot aen een kleyn rondt eplandeken / 'twelcke
aen 't eynde van een grooter Eplandt leght / recht op de mondt vande rievier als
men tusschen 't kleyn ende groot Eplandt doo: siet / soo seplemen weel ten yuden
naer een hoec: die aen bagh-booy:de leght by gisingh een myl van 't Eplandeken /
welck hier is de wyde van de rievier. Van desen hoec seple men weel in / een
myl naer een ander eplandt; welck men aen stier-booy:de houdende / heel dichte booy:
by loopt / ende gaet booy:is yude- weel aen een half myl tot een ander kleyn eplan-
deken welck men aen bagh-booy:de laet ligghe / ende aen stier-booy:de ten ander /
neffens veel ghebooy:en landts; van dese eplandekens seplemen yude weel ten we-
sten twee derde parten van een myl / daer wort de rievier heel naetw op sommige
plaetsen een quart van een myl wydt / met veel kronne racken / ende gaten / doch
de meeste strekinghe is weel ten yuden ende weel yude- weel / tot St Thome tot
alleen yinder twee racken / elck van ontrent een half myle / die nooyd-nooyd-oost
ende nooyd-oost ten nooyden strecken / hier is de rievier op haer d:oochte / ende op
sommighe plaetsen maer twaelf / dertien ende veertien voeten diep / ende men
heeft daer ghern bloedt meer / soo datmen die moet dooy:werpen. Het vloeyt aen
't begin van de rievier ses ende seven voeten: een oost ende wester-maekter
thooghste water. De mondt van de rievier light op acht graden bys-en-veertich
tot vyftich minuten: ende St Thome light op acht graden ende seftien ofte twintich
minuten. Sin leegh aende rievier woonen de Tivivies een arm volck / en / die
meest by visch leven ende secker noten van palmijt-boomen / de groote van een
eye bysich tot seftich aen een bos groepende / hebben scharpe schellen / ende syn
binnen als de cocos-noten. Daer bliegghen oock op de rievier secker ghebierstjens
als groote ghesierpse mieren / hebbende vier vleugelsjens die af-schudden soo
haest sy komen petwers op neder te vallen / dese ghebyrcken dese Wilden in stede
van vetticheydt. Daer woonen oock Caribes van der te landt waert in / soo dat
de rievier hier seer doot is van volck. Tot by naer twintich oft bys-en-twintich
mylen de rievier op is al leegh-landt dat in de reghen-tijt heel onder-loopt. Van
van daer begin 't hooge-landt dat wel twee badem upt de water leght: ende als
men ontrent dertich mylen hoogh is / soo kommen reet upt de Eplanden / ende
in den resten Orenoque, die daer een myl wydt is / met schoon / hoogh-landt
weeder- yude: ende dan bestimen noch twaelf oft veertien mylen tot St Thome,
welck light dicht op 't water in de lenghe wel een vier-en-derf van ten myle: De
doo:shuben Heer Admirael quam by de Stadt den elcken Decemb. 1629, van
de In-woonders hadden die sefs in brandt gheslecken / ende waren ghevlucht:
daer waren 130 ofte 140 husen ghetweel aenlijck getimmeret / ende een kerke by
naer in 't midden / ende een klooster van St Franciscus aen 't west-eynde. In dese
rievier naer 't legghen van de Spaegniaerden bestimen den waert den reghen in
April ende May, soo dat de rievier in korten tijdt wel by badem waer: beneden
in de rievier reghent het de meeste tijdt / ende isser onghesonde. Dese rievier / con-

trarie van alle andere op dese kufte/ heeft beneden gheen mofquien/ ende boeren
 leet belien leet vifch-rijc/ onder andere bindimen daet een vifch als een congerael/
 dyp tot vier voeten langh/ giel aen den buick/ met blacutoe fuppelen/ heeft een wij-
 den monde/ is de Torpedo niet onghelijck / want als men die met de handt ofte
 mes roerdt/ fo woedt men gelijck ghetaerdt/ 'mes valt upt de handt/ doch duert
 niet langhe/ ende de vifch is anders niet quaet om eeten. Van vogels heeft men
 daer beele/ onder andere groote menighe van roode lepelaers/ die loekhoon zijn
 van vedeten datmen die niet gern betwefoude konnen naer voeten: ende te lan-
 de zijn mede al de felve dierren/ alleen 'tvolck is hier leet twepnigh.

L A T R I N I D A D.

Het twee-en-twintichste Capittel.

Beschrijvinghe van 't Eylandt LA TRINIDAD; als medet' Eylandt TABAGO.

Het Eplandt la Trinidad is het grootste bande Eplanden die de Spaegniars-
 den ghemeynlijcken noemen de Soravento, regard nemende op de counten
 van hare bloten varende naer Terra Firma, ofte Nova Hispania, ende van die sp
 normen de Caribes ofte Canibalen: Is ghelegghen op de hooghte van acht gra-
 den by nooyden de Linie Equinoctiael aen de Boca del Drago, ende maect met
 het vasse landt van Nova Andalusia ofte Guiana een Golfo 'twelck sp noemen
 Paria, naer 'tlegghen van Herrera, die hem in de hooghte hier vergilt: maer Ouie-
 do seggt dat de jupdt-ijde van dit Eplandt leght op de hooghte van neghen gra-
 den/ ende de nooydt-ijde op thien graden: 'twelck better met de rechte hooghte
 van dit landt over een komt: hoe wel Sir Walther Raleigh seggt dat Punta del
 Gallo ofte Curiapan ghelegghen is op acht graden ofte daer ontrunt: Onse Ne-
 derlandtse kaarten ende beschrijvinghen stellen het oostelijckste punct/ ende de
 nooydt-ijde van 't Eplandt ontrent op thien graden ende een half: ende het jup-
 delijckste punct op wat meer als neghen en een half. Komende van Amagore
 verbaet men met een nooydt ten welken cours op een punct genaemt punta blanca,
 van daer treckt het landt naer punta del Gallo vijf ofte ses mijlen west-jupdt-
 west: men moet dicht langhs de wal henen seplen: punta del Gallo is een legghen
 hoeck: 'twestelijck van 't selve punct by gissingh twee mijlen leght een hooghe klip/
 ende een jotelingh-scheut van de punct leght een dremigh ril/ waer op niet meer
 is als elf ende twaelf voeten waters: van dit punct tot de Bocas spn breethien
 oft vijftien mijlen ten nooyden. De Bocas spn vier oft vijf Eplanden die tusschen
 't vasse landt ende 't nooydt west punct van 't eplandt legghen/ wijdt by gissingh
 dyp mijlen: hier spn twee gaten die navigabel zijn/ te weten de klepne ende groote
 Bocas, van heeft het noch twee gaten die niet bebaren woeden: de klepne Boca is
 een gotelingh-scheut wijdt/ ende gheen grondt.

Is by de twee hondert leguen van 't Eplandt Hispaniola, ende selich leguen
 van 't Eplandt Dominica jupden ende nooyden; 40 leguen van 't Eplandt Mar-
 garita ende Cubagua. Heeft in de luytste oost ende west 50 leguen naer 'tlegghen
 van Herrera, (de welcke oock leght 35 leguen ofte meer/) ende by de 30 leguen
 in de breedte/ als Herrera getuyghet. maer Ouiedo schijft dat het maer 25 leguen
 langh is/ ende 18 ofte 20 breedte: welck veel verschiit/ van komt beter met de rechte
 grootte van dit Eplandt over een. Heeft de soyme by naer van een dyp-hoeck:
 welck de oorake is dat de schrijvers so verscheptenlijck spreken van de hooghte
 ende grootte van dit Eplandt. Van de qualiteyten ende gheslachten van dit Ep-
 landt schijft Herrera aldus: Men weet dat dit Eplandt gheen goet landt en is/
 hoe wel daer veel volcks in woont: het oostelijckste deel heeft een punct aen de
 nooydt-ijde/ welck sp noemen Punta de la Galera, ende naer 't nooyden daer af
 een Eplandt met klepne Eplandekens om-cingelt/ welck men noemt Tabago;

ende

ende op de kuste naer 'tjupden een Cabo, welck sy noemen Punta Redonda, aen de oolt-kant: ende Punta de Anguilla aen de west-kant in de Golfo van Paria, welck daer leght tusschen het Eplandt ende 'tbaale landt: ende mogen eenige acht leguen distantie wesen/ doo; dien het baale landt een halven cirkel maect gheslyck als een kroone: ende dese distantie is te verslaen als ghy van by ooken in komt: naer 't westen is het seer engh ende diep: ende daer legghen twee Eplandkens aen 't eynde naer 't westen; ende naer 't noo;den legghen de Eplanden van San Vincent ende Granada.

Dit Eplandt is niet te min abundant van virtualie: met groote belden/rietbierem/ bosschen ende goede havenen; was eenighds berdeckt in twee Provincien/ de eenre noemden sy de Camucaraos, welcker Heer was eenen ghenaemt Baucumar; ende de andere los Chacomares, wiens Overste was Maráan.

Sir Walther Raleigh die daer was in den jare 1595, schryft daer van 'maer volghende. Het Eplandt Trinidad heeft de figure van een scherp herbers sojcke/ en is smal/ de noo;dr-jijde is seer berghachtigh; de gronde is seer goet / ende wil booyt-brenghen supcker-riet/ gember/ ende eenigh ander goet dat Indien booyt-brenghet. Daer is overbloedt van wilde/ wilde verckens; frupten/ visschen ende voghelen; booyt-booyt heeft het ghenoegh Maiz ende Cassavi, en alsulcke woxtelen ende krupden als in Indien ghemeyn sijn: ende daer sijn eenighe beesten die elders in Indien niet en wo;den ghebonden: de Spaegniaerden bekenden dat sy in sommige van de riebieren hadden ghebonden grainen van goudt/ maer doo; dien sy 'thooft hadden naer Guiana (welck het magasin is van alle rijke metallen) soo en was het haer niet de pijn werdt gheweest bo;der daer naer te soecken. 't Volck van de lande noemt het Eplandt Cairi; ende daer in sijn differente natiën; ontrent Parico sijn ghenaemt Iaio; die by Punta de Carao sijn van de Aruacas, ende tusschen Carao ende Curiapan wo;den ghenaemt Salvaio; tusschen Carao ende Punta de Calera sijn de Nepoios; ende die ontrent het spaensh steden noemen haer Carinepagotes. De Spaegniaerden haer steden leght by een riebierken ghenaemt Carone, ende wo;de ghenaemt S' Ioseph; welck Sir Walther Raleigh surpenteerde ende verbyande/ nemende de Gouverneur Antonio de Berreo ghevanghen; daer sijn in dit steden nu by de veertich huplen. In dit Eplandt is oock een punt welck de in- ghebooyne noemen Piche, ende de Spaegniaerden Tierra de Brea, waer sulcken abundantie leght van Aeren-peck / dat men daer ontallijcke schepen mede soude konnen laden / dan en is niet seer goet om de schepen mede te pecken/doo; dien het van de Sonne soo weerk werdt dat men daer in treedt als klep.

Sir Robert Dudley welck wepnigh booy Sir Walther Raleigh was op dese kuste/ seght, by het punt van Curiapan leght een bape welek is vol van Alcatrazzes ofte pellicaens/soo dat sy die noemden Pelicans Bay. Ontrent dyp mijlen oost waerts van dese plaetse bonden sy een mijne van Marcazites, welck glinckert als goudt/ hoe-wel 't van gien werck en is/ de in-woonders te bergerfs sukineert ende dat het is Caluori, soo sy 't goudt noemen. Dese Indianen is een wel ghemaect volck/ loopende al naeckit ende roodt ghebertwet; haer Commandeurs verciere haer met plupmen. Brochten aen de schepenhennen/verckens/ plantans/ Poratos, Pinos, tabac ende andere waren/ welck sy mangelden trghen bijlen/ messen/ angels/ bellekens ende glazen knoopen. Van daer komt men neder-waerts tot een plaets ghenaemt Paracoa, daer een bequaeme plaets is om waer in te nemen ende de schepen te callaten. Het Eplandt is meel beter met een seer dichte bosschagie.

En van onse Nederlanders met namen Isaac du Verne, heeft dit Eplandt in den jare 1606 aldus beschreven. De Trinidad gheleghen op de hoogste van thien graden ende een half/ is hoogh ende berghachtigh/ ende niet van al te goeden temperatue; doo; dien het meel met damp bedeckt is: de Spaegniaerts hebben 't selve gheincorpozeret/ hoe-wel daer noch eenighe Wilden op sijn/doch onder de slaber.

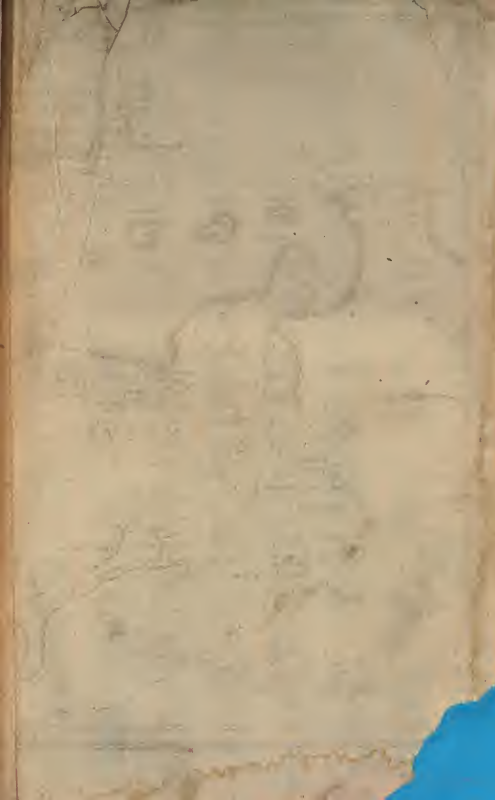
d. f. l. a.
c. i.Engel-
sche vo-
yagie.

labernijge van de Spargniaerden; dit Epland is tamelijck en vruchtbaer / de meeste hanteringhe is in Tobac, die daer veel waelt.

Het Epland Tabago welck de onse nu noemen Nieuw-Walcheren, is ghelegghen op de hooghde van elf graden ende seshtien minuten, seiven ofte acht mylen zuyde-zuyde west van de Trinidad, is aen de oost-zijde tamelijck hoogh; daer legghen twee Eplandekens aen/ende menichte van klippen; daer gaet een harde stroom om de west/heeft veele schoone bapen; dan alsoo het oost-noordt oost ende west-zuyde-west streckt in syn lenghde/en zijnder maet dyp reeden daen men bequaemlijck kan ankeren. 'T landt schijnt goet te wesen / welende swarte aerde. Daer waessen veel palmijst-boomen; Bannanas: oock een boom die gree p:upmen draeght van seer goede smack/welcke ghesoden zijnde ende gheperst / een seer goeden drack gheben: een vruchte die de orle noemen sijn tonghen om dat veel geyeten de tonge doen bloeden/sijn anders goet doo; vlschur hut/sijn van de lenghde van een vinghet/ende groepen op der aerden dyp ende vier hondert bp den anderen in forme van een roose: ende eyndelijck Papas. Men heeft daer veel verckens kleyn en pdel van bokels/ met de nabel op den rugge: de wilde normen die Pac-kieres, ballen seer bet. Veele konijnen: Yguanen ende armadillen diese normen Cassemans. Daer syn veel Papegapen/ toytel-duppen ende ander ghetogelte; msonderheyt yet ghevogelte welck hier seer mach is: doo: dienle grem volck getwoon sijn. De yet om-her is seer vlsch-rijck; ende de schilde-padden kommen hier van April tot September met menighen aen lande/ende sijn licht te vanghen.

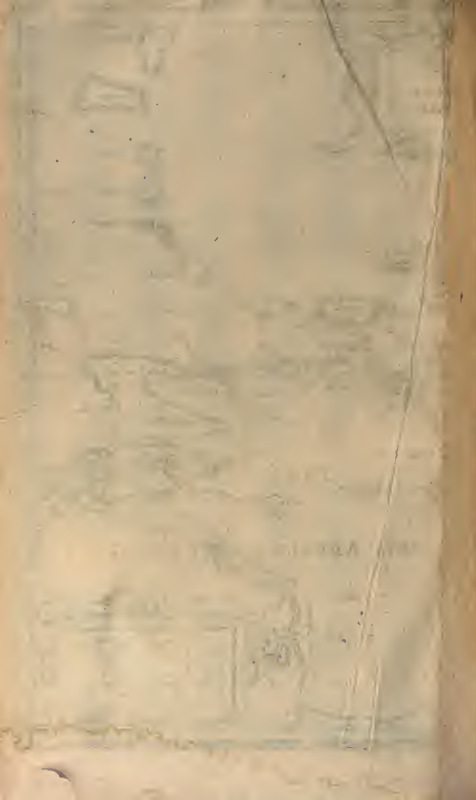

BESCHRIJ-

VENI
OCCIDENT
NOVÆ A

BESCHRIJVINGHE
Van
WEST-INDIEN.
Het tsehtende Boeck.
NOVA ANDALUZIA.

Inleydinghe.

WT zijn nu in onse beschrijvinghe ghekomen tot het reſteerende deel van 't zuyder gedeelte van America, van het vvelcke 't oostelijckſte gedeelte pael aen de rievriere Orenoque, ende de Golfo die daer vvorde ghemaecte tusschen het Eylande Trinidad, ende de verscheyden Eylanden ende ghebroken landen die daer leggen voor de mondt van den Orenoque; ende stecke met een punt wyt teghen over den noorde-vvestelijckſten boeck van Trinidad voor-noemt; vvelck beyde daer een enghte maecten, vvelck sy noemen el Boca del Drago; dit gedeelte heeft in voor-tijden ghevoert den naem van Nova Andalusia, ghelijck wy in 't voor-gaende boeck hebben aen-gheroert, vvelck eenen ghemeynen naem is gheveest; dan begrijpt onder sich veel particuliere provincien, vvaer van Cumana vvel de voornaemste is, ende daer leggen eenighe vermaerde Eylanden voor, als de Margarita, Cubagua, ende andere: dit quartier is eertijds seer vermaerd gheveest door de rijcke peerlevisscherije die daer leggen van Punta de Ayara. Het vvestelijckſte gedeelte is begrepen onder 't Gouvernement aen Venezuela: soo dat wy dit reſteerende quartier in twee deelen sullen verdeelen, ende het eerste beschrijven onder den naem van Neuva Andalusia, ende het andere onder den naem van Venezuela. Hoe-vvel dit gedeelte voor soo veel jaren ontdecke ende besocht is van verscheyden natien, soo vinden wy nochtans 't selve vvel op het stordighste by de Spaegniaerden beschreven, ende andere hebben daer oock vveynigh van aen den dagh ghegheven: sullen ons beste doen om soo veel by te brengen als ons mogelijck is, tot verklaringhe van de ghelegentheyt van dit gheveeste.

T EYLANDT MARGARITA.

Het eerste Capittel.

Beschrijvinghe van 't vermaerde Eylandt MARGARITA.

Er wy komen tot de beschrijvinghe van het vaste landt/soo fah 't nooytghewelt/ en oeccken van de Eplanden die hier booyt 't vaste landt zyn ghelegen / om verscheyden omstandigheden beter te konnen verstaen / die hem aen het vaste lande deel tot dese Eplanden vapoorteren / welckel booynaemde is la Margarita. Dit Eplandt wierdt eerst ondeckt by den eersten Ammirand Don Christophor Colon in den jaere 1498.

Komende upt Golfo Dulce, soo hy die noemde / doo; la Boca del Drago, bondt hy ses-en-twintich leguen naect 't nooyden een Eplandt welck hy noemde del Asuncion, ende een ander la Concecion, ende by andere los Testigos, ende een ander daer aen ghelegghen el Romero, ende andere klepnder las Guardas, ende quam soo aen 't Eplandt welck hy noemde la Margarita, ende een ander daer nectens legghende el Martinete, het Eplandt Margarita (seghe Herrera) is vyfthien leguen langh ende ses breedt / is seer groen ende lulligh / ende was vol volcks; legh ses oft seven leguen van het vaste landt / tusschen het welcke een klepne Golfo is ghelegghen / ende in het midden twee Eplandekens naect 't oost-jupdt-oosten / beyde by den anderen legghende; het eerste is ghenaemt Cubagua, daer soo veel perren zyn ghevuyscht / ende het ander Coche, dese namen zyn dese Eplanden ghebleven ghelyck den eersten Ammirand die hadde ghegheben. Herrera seghe in syn Descripcion de las Indias, dat het Eplandt Margarita is ghelegghen twintich leguen, van de Trinidad, naect 't westen / (naect dat by de onse is bevonden / soo soude wel acht oft neghen-en-dertich mylen wesen /) ende bevonden en sevenich leguen van het Eplandt Hispaniola, op de hooghe van elf graden by nooyden de line. Dierst in de lenghe oost ende west selthien leguen ende een half / ende oock soo veel in de breedte; soo dat het in 't om-gaen heeft by de vyf-en-dertich leguen naect dat Ouiedo ghetuyghet. Daer is groot ghebreeck van versche water / soo dat men het selve aen 't vaste lande te Comana moect gaen halen. Is eben-wel vruchtbaer van boomen / ende heeft goede weyden booyt het vee / ende is bequaem om Maiz te zaepen / ende andere vruchten van Indien.

Daer zyn naect 't legghen van Herrera twee woon-plaetsen van Spaegniardten / een dierst by de zee / de welcke staet aen de sojtrek / alwaer den Gouverneur hem ontfoudt; de andere twee leguen binnen 's landts / welck sy noemen el valle de Santa Luzia; heeft een goede haven aen de nooyt-jnde. Aen de oost-jnde heeft het eenighelippen ende Eplandekens die men noemt los Testigos. De onse ghetuyghen dat dit Eplant is hooghen bergachtigh land aen beyde de eynden / te witten den oost ende west hoek / ende tusschen beyden merck leegh / dooyt ende vruchtigh landt / ende ober sulcks onvruchtbaer / soo dat het hem qualyck van byoodt ende byanek kan voeden / dan moeten merck haer byoodt ende water van 't vaste lande halen: rondom 't Eplandt is menighste van goede visch te vanghen / welck het meeste voordel is dat sy daer hebben: haer byoodt is van Maiz, welck sy tot koecken backen: dan het Eplandt is seer rijk weeghen de perle-vischerije die daer ertijds is ghelwelt. De Spaegniardten hebben aen den oost-hoek een kasteel ghebouwt / doch van klepne machi / naect dat de onse segghen / alwaer de Spaensche schepen haer reede nemen: dit kasteeljen wierdt in den jaere 1626, by den Spanhaften Boudewijn Hendricksz, Generael van de West Indische vloote seer kloecklick in-gnommen ende verdestruert / byocht daer af vier metale stucken

d. 1. 1. 9.
c. 11.Engel-
sche vo-
yagie.

119. c. 14.

Luicken ende leben andere. Haer principale woon-plaetse leght te landt-waert in naer 't west-eynde toe; daer is oock een kleyn doorp welck de Spaegniaerden noemen Makanauw. Die Eplandt heeft syn bpsondere Gouverneur die daer geëelt woort by den Koningh van Spaegniën. Sy hebben in dit Eplandt veel baren/waer mede sy alle daghen baren op de peerle-bancken om te visschen/waer toe sy ghebypcken Swarten / die daer ghebracht worden van Cabo Verde, Guinea ende Angola, welcke sy lieden koopen/ende worden alsoo van de Spaegniaerden het duycken gheleert/ende dat met groot ghelwel van singen/ende andere tomenen van eenighe herte substaantie bydende op 't lijf te laten dyppen / oock met gloepende piers op 't naeckte lijf te dypcken / als sy onwilligh sijn / overmides het een swaer werck om doen is : de peerle-bancken legghen op diverse diepten / als op vyf / ses / seven ende acht badem onder water / daer de slaven na moeten duycken / ende de oeffers van de grondt met getwel halen/ende weder boven komende / doo de benauehten van langh onder 't water gewerck te sijn springht haer dickwils het bloet te neuse en te monde up / krijgen dan gemeynlike van haer meesters een pijsse toba ofte een soopken wijns / om haer daer mede weder te stercken ende te verfrischen. Van de gebusche peerlen krijghe den Koningh van Spaegniën syn Quinto up de grootste ende beste peerlen. Soo dat de Margarita niet bpsonders en is sonder dese peerle-visscherijen. De Indianen van dit Eplandt hebben de Spaegniaerden bpswilligh op 't Eplandt laten komen/ende haer schatten van peerlen ontdeckt / die sy niet en achteden / hebben haer oock de manieren van die te visschen geleert; waer ober sy by den Koningh sijn verclart doo dype-lieden/ende lyne valsen; ende hebben haer altydes sinen vrienden gheshouden met de Spaegniaerden / soo dat alle die daer noch oberigh sijn / seer ghespagnioliseert sijn.

Komende van 't Eplandt Granada, ende naer 't vasse landt toe-loopende met een west ten zuyden gangh / soo loopt men by zuyden de Eplandekens ofte klippen om; het sijn hooghe klippen / ende de zuydelijcke legghen wat wyder van de Margarita, als die wel doo; desen in verscheyden van onse Neder-landische paskaerten sijn gheleght ghetweest / ghelijck 't selve noch laest by onse Oer-lieden is bevonden. Ons volck vonden een rif ofte banck van ses / seven / acht / neghen / thien ende twaelf badem waters / ontrent dyp mijlen by oosten ofte zuyd-oosten de Testigos; het water sagh groenachtich op de bancke / ghelijck oft daer wier op de grondt waer ghetweest; de banck is wel een groote mijl langh / ende magh ontrent soo wijde van 't vasse landt legghen als de Margarita; daer naer en hadden sy weder gheen grondt. Als men het eerste Eplandeken in 't gesichte krijght / wijckst men naer de Margarita toe / ende neffens dat Eplandeken schiet van Margarita een leeghen hoock landes: sy liepen tusschen de Eplandekens doo; sijn wel groot genorgh / maer niet hoogh / soo dat een onbekent man niet raedelaen is daer by nacht naer toe te loopen. Dirck Ruyters seght dat de Testigos leggen 12 mijlen 3. w. van Granada, ende dat het 7 Eplandekens sijn / waer van de 2 middelste de grootste sijn / doch datte alle 7 leggen in 't begrijp van 4 mijlen / op de hooghte van 11 grad. schaers. Ende dat Margarita als men 't eerst up der zee komt te sien / hem verthoonst oft twee Eplanden waren: leght o. ende w. op syn langst gestreckt ontrent 15 mijlen / te weten van Monpater toelende de principaelste reede daer 't kasteel lichte aen de oost-zijde mooght ghy dicht onder 't Eplandt ankeren op thien ende bystien badem; zuyd-w. van de vijf klippen genaemt los Farillones, die ontrent twee mijlen van de Margarita ligghen noord-oost op: aen de zuyd-zijde sijn veel schoone reeden / als Punta de Mosquitos teghen ober Cochei Punta de Mangles; de hape achter Punta de Piedras, ende eyndelijck by Punta de Macanao. Daer en sijn ontrent dit Eplandt eenige jaren herwaerts geen sonderlinge peerlen gebonden / sood dat schijnt dat de oeffers moeten verloopen sijn / ofte doo de groote gitscheyp van de Spaegniaerden gheconsumeert / die geen reysen hebben ghelaten om weder aen te groepen; sy hebben wel eenighe instrumenten gepactiseert om de

oesters in meerder diepte op halen/ doch en heeft tot noch toe niet willen gelucken/ ende is wel te gelooven dat daer in 't diepe gheen oesters en zijn te vinden: waer doo; dan dese plaetse van wepnich consideratie is/ tensp om de naer ghelegentheyt by de vermaerde zout-pannen van Punta de Araya, daer top hier naer sullen van specken.

Het tweede Capittel.

Van de Eylanden CUBAGUA ende COCHE.

In 't booggaende Capittel hebben wy verhaelt datter twee klepnder Eplanden legghen tusschen 't balle landt ende 't Epland Margarita: waer van 'terre wo;de ghenaemt Cubagua, ende 't ander Coche, daer wy de ghelegentheyt wat naerder sullen van aen-wylen doo; het sonderlingh regard dat in boog-tijden weghen de peerle visscherije op dese Eplandekens is ghenomen.

l. 9. c. 1.

Het Epland Cubagua is naer 'tlegghen van Ouiedo 160 leguen van het Epland Hispaniola ofte daer ontrent/ende vijftich leguen naer 'tweilen van Punta de Salinas by de Boca del Drago aen 't balle landt gelegen: heeft d;v mijlen in 't ronde/ende leght by naer op de hooghte van thien graden naer 'tlegghen van Herrera, maer naer 'tlegghen van Ouiedo ende Benzo, op de hooghte van thien graden en een half een Spaensche mijle naer 't oosten van de Margarita, is ganssch barre ende onvruchtbaer / sonder versch water / ende de gronde is salpeterachtigh / met eenige wepnige boomen van Guaiacan, ofte peck-hout: ende een doornen bosch / sonder gras ofte kruyt/ende sonder gebogelte / upt-genomen zee-bogels / ganssch black; daer en wo;den oock gheen vier-boortighe ghebederten ghebonden/ van een wepnigh konijnen; de Wilden die daer woonden ten tijden dat de Spaegniarden daer eerst quamen/ hadden 't lichaem seer gheschildert/ ende onder-hielen haer met de peerle-oesters / haelden haer versch water aen 't balle landt van Cumana, welck leuen leguen daer van verscheyden is / ende mangelden 't water het welck haer van daer ghebracht wierdt teghen peerlen/ haelden haer hout van de Margarita, welck een mijl van daer leght/ ende dit Eplandeken om-ringht van 't oosten naer het noot-westen. Naer 't supden (vier mijlen af naer 'tlegghen van Ouiedo) heeft het Punta de Araya ende aen de nooyde-ijde heeft het een goede haven. De verckens die daer van Castilla wo;den ghebracht/veranderden stracks/doo; dien de klautwen haer wel een halven palm om wiellen. Daer is een fonteyn aen 't oostelijckste punt van wel-riekent liqueur en medecinael/naer 'tlegghen van Ouiedo, welck op het zee water blottet. De peerle-oesters vielen daer ontrent in groote quantiteyt/ in welcke de peerlen wo;den ghebonden; hebben in 't eerste maer een correfijen soo wit als melck/welck met der tijde grooter ende harder wo;dt. Daer zijn jaren ghelueck dat de Quinto van den Koningh van Spaegniën alleen be-loopen heeft vijftien duplent ducaten / weskende een wonder dingh / dat in soo klepnen begriip soo over-groote menighte van peerlen wierdt gebonden: hoe-wel te noteeren daer dat wel vier hondert mijlen weeghs van Golfo de Paria af tot Cabo de la Vela toe/peerlen in boog-tijden wierden ghebonden/soo dat de Spaegniarden dese gansche streck noemden Costa de las Perlas.

l. 9. c. 2.

Doo; dese groote ghelegentheyt van de peerle-visscherije hadden de Spaegniarden in boog-tijden in dit Epland een woon-plaetse ofte stedeken welck sy noemden Nova Cadiz. In den jare 1521 doer de Wilden van 't balle landt het kloo;er van de Minne-broeders destrueerden / soo verlieten de Spaegniarden doo; byrese boog; de Wilden dit Epland/ende blufchten na Hispaniola toe/hoe-wel sy wel 300 sterck waren. Van de audientie van St Domingo soude weder vijfschepen derwaerts onder 't beleyde van Iacome de Castellon, welcke de Stadt Nova Cadiz wederom op bouden/ ende maecten daer nieuwe steenen huylen; doch de peerle-visscherije een eynde nemende / is de plaetse verballen ende 't volck bertroes

c. 1. l. 1.
c. 2.

vertrocken; soo dat het nu gantsch verlaen is / sonder dat daer eenigh regard meer op dit Eplandt wordt ghenomen.

In den jare 1529, wierdt een andere seer rijke peerle-bisscherij ghebonden aen 't Eplandt Coche, vier mijlen van 't booyz. Eplandt Cubagua; en is naer het segghen van de onse d'p mijlen groot. Daer wierden in wepnigh meer als een maendt visschen hondert marcken peerlen ghevischt. Onse schippers gheschapen dat het is een leegh Eplandt, dan dooz dien de peerle-bisscherij daer oock al verloopen is / soo en wordt daer gheen achttinghe meer op ghenomen / dan dat het in de wegh seght van de ghene die naer 't punt loopen om zout te halen.

PUNTA DE ARAYA.

Het derde Capittel.

Van PUNTA DE ARAYA daer de vermaerde zout-pannen zijn, ende de gheleghentheyte van 't landt daer ontrent.

T Dasse landt / welck wy hier booz hebben te beschrijven / neemt sijn beginnel aen Cabo de Salinas, welck seght op de Boca del Drago, segghen ober het werckende van 't Eplandt Trinidad, ende streckt tot aen de Punta de Araya, daer de vermaerde zout-pannen legghen: de distantie tusschen beyde dese plaatsen is naer 't scheyden van Linschoten seventich mijlen / ende tusschen beyden legghen de Caribes, ende Cabo de tres Puntas; ende alle dese groote streck landes en is niet seer bekent ofte belacht / noch en vinden daer niet b'sonders van aen-ghetreckent by de Spaensche Schijpers / die wy tot noch toe hebben konnen sien. De Cabo de tres Puntas wordt ghehouden te legghen half wegh tusschen 't Eplandt la Trinidad ende het Eplandt Margarita.

Punta de Araya, welck onse Schippers ghemeynliken abusivelijck noemen Punta del Rey, is een ghedede van 't valle landt / leggende by naer recht noorden ende zuiden met den wereldlijken hoeck van 't Eplandt Margarita; hier zijn de vermaerde zout-pannen / daer soo veel zouts continuelijken wordt ghehaelt; want achter 't selve punt is een lack niet verre van den oever van de zee / gantsch zout ende altyds vol zouts onder 't water / ende oock boven 't water / wannert het niet en is in den reghen-tijdt ofte winter van dat gheweste. Eenighe hebben ghemeynt dat de winden het zee-water daer in drijven om dat het soo naer aen zee ghelegen is / doch het komt dooz dien daer wellen zijn / ende gaten daer het zee-water dooz komt; het is seer goet zout / ende hier worden veel schepen daer mede gheladen. Dese plaeste is onse Nederlanders heel wel bekent / ende hebben daer grooten handel met het zout te halen ghedreven: een van onse Nederlanders / met namen Iaac du Verne, heeft de selve aldus beschreven: Punta de Araya is een hoeck aen 't valle landt / legghende ontrent zuiden van den welck hoeck van Margarita; ontrent vijf mijlen van den hoeck af streckt een rif in zee / ende by welken den hoeck is een inbocht alwaer de zout-panne is / ende desen bocht is de reede daer de schepen legghen om haer ladinghe in te nemen: Te landt-waert in van de zee-strandt ontrent d'p hondert schreden / is een gheweldighe zout-panne; daer het zout met gheweldt wordt op ghebocken / ende met pannen naer den oever ghebracht / ende van daer booyts met krup-wagghens op 't strandt / ende booyts met booten ende schuuten te scherp ghebracht.

Ontrent dese zout-panne is het altemael bergigh / ende seer do; ende brackigh lant / soo dat daer geen verberchinghe ofte versh water en is te bekomen / maer men moet het versh water elders gaen halen ontrent d'p mijlen van daer in den bocht van Comena, alwaer een versh rivierken is / komende van 't geberghe welck sy noemen Bordonas, ende de verberchinghe van fruyten ende anders moet men krijgen van 't doyp oft steden Comena. Op dit landt ontrent de zout panne is

beel wildis/als harten en hinden/halen ende konijnen met meer ander byemde ghebiedte/ ende oock schadelijcken/ als slanghen ende tigrē: hier ontrent is oock beel vifch te vanghen met de zeeghen/ welck de beste vermiculwinghe is die men in dit quartier vindt. Het landt is ontrent het strandt meest over-groeyt met serecckende heesters/ soo dat het by-naer onmoghelijck is 't selve te ohebrupcken/ ten yter plaetsen daer 't selve af-gheshouten ende upt ghetoyt is. Daer is by het rif aen 't selve punt noch een klepnder panne/ dan men en vindt daer althits soo gheen zout in/ ghelijck in de groote/ ende oock maer wepnigh ladinghe als het daer al is/ ende seer quaede 't scherp te krijghen/ soo dat daer gheen reekeninghe op en is te maerken.

Onse Nederlandtsche schepen hebben dese daert om zout te halen vele jaeren ghebruyckt/ meest onbehindert ofte met kleyn om-sien tot in den jaere 1605. doen heeft den koningh van Spaegniē dertwaerts ghesonden achthien wel ghemon-teerde schepen/ soo galleons als andere/ de welcke daer zijn ghekomen in Novem-ber; ende quamen onse schepen soo onbetiens op den hals/ alsoo 't volck bescij was met zout te halen om haer schepen te laden/ legghende de schepen onghered-dert/ een deel van het volck aen landt/ een deel met de booten op de daert- soo dat sp alte lamē velen in handen van de Spaegniaerden/ de welcke ons volck seer qualijck hebben ghetractert/ eenighe op-gheshanghen/ andere voo; slaven wech gheboert naer Cartagena, ende daer op de galejen gheset; waer van daer naer eenighe wepnighe noch zijn ont-komen.

Daer naer is de selve daert by de onse weder her-bat naer 't maerken van den trebes met den koningh van Spaegniē/ doch met meerder om-sicht als te voo-ren. Daer alsoo in den jaere 1622 voo;-leden/ een groot getal schepen upt de Indel-landsche zee dertwaerts voeren om met een zout- ladinghe naer 't vader-landt te keeren (ende oock andere upt Noordt-Hollandt ten selven eynde dertwaerts waeren gebaren) daer komende den leven en twintichden November, bonden sp dat den koningh van Spaegniē daer een sterck kasteel hadde doen legghen met garnisonen daer op/ om de onse het zout-halen te beletten: de onse deden een aen-bal op 't selve kasteel/ dan doo; de ontwillicheyt van 't meeste deel van het boots-volck/ ende klepne o;de ende wetenschap die onder haer was/ met serechte upt-komte/ want eenighe van de kloekste bleven aen landt doot/ ende de reste moesten 't schiep keeren. Soo dat alle dese schepen sonder ladinghe moesten 't pups keeren.

Dit kasteel is soo gheleght/ dat het den toe-gangh tot de panne commandeert/ soo dat het niet moghelijck is dat het volck 't zout kan aen-halen/sonder van 't gheschut van het kasteel bescjadicht te worden; de Spaegniaerden hebben het de naem ghegheben van S^a Iago: de verhalen: weghen de ghedacnte van 't selve kasteel/ het ghetal van de slucken die daer op legghen/ ende 't volck dat daer in leggt/ zijn soo wat verscheyden/ soo dat by het boorder verhael daer van sulken upt-stellen toe meerder sekerheyt. 't schijnt dat de koningh van Spaegniē dit kasteel hier heeft doen legghen om de goetroperde West-Indische Compagnie te verschinderen/ de welcke ontrent dien tijdt haer langh ghewenste voo;-gangh heeft ghenomen.

C U M A N A.

Het vierde Capittel.

Beschrijvinghe van de provincie van CUMANA, ende de ghelegent-heden van het landt ende volckeren.

DE provincie van Cumana is ghelegghen aen 't balle landt van America, tegen over het Eplandt Margarita, leven leguen daer van verscheyden; daer komt een groote rivier in zee loopen/ in de welcke menichste is van dat ghebiedte/ welck

welck de Indianen Caimanes, ende de Spaegniaerden Lagartos, noemen/ ende zijn de rechte crocodilen/ghelijck die van den Nilus in Africa. Woven Cumana streckt een Golfo inne-waerts (welck by de Spaegniaerden wo:dt genaemt Golfo de Cariaco, ende oock van Cumana) maekkende een groote in-ham van de zee wel veertghien leguen te landt. waert in:de welcke in booz-tijden placht rontom betwoont te wesen by ontallick volck/ welcke naechts slapen/ alleen deckten de mans-persoonen haer schamelheden met den hals van de cautoerden ofte calabassen/ ofte oock met eenighe schelpen/ rieden ende goudt kokkerkens/ ofte bonden die binnen-waerts met een cortoenen vlecht-snoer. Wanneer sy naer den oosloghe op-toghen/ soo deden sy mantels om/ende vercierden haer met alderhande schoone bederen van voghelen die sy daer hebben: op haer secke smeerden sy haer met seckerre seer klebende gomme/ ende besplupden haer met plupinkens van alderhande koeleuren; scherden 't hant af tot boven de oogen/ ende trocken dat van den haerde gantsch upt; houden booz een sonderlinghe frapicheyt waer tanden te hebben welck sy maken ende onderhouden met secker krupde te kauwen/ ende en hebben daer noyt geen pijn ofte anek van in de monde. De jonge dochters gaen gantsch naecht/ende houden het booz een schoonheyt de bjaepen ende dypen het ende dick te hebben/ende daerom binden sy de beenen seer dijf onder de knien; achten de maeghdom seer wepnigh: de ghelhoude vrouwen dyaen broeckens ofte booz-schoten/ ende leven van voorts kupsch/ dooz dien het in de markt van de mans is het over-spel te straffen. De Herren nemen soo veel vrouwen als sy willen/ende gheben de schoonste over aen haer gassen die haer komen besoecken/ om by te slapen. De vrouwen loopen/ springhen/ zwemmen/ schieren met den boghe soo wel als de mans; en klagghen niet seer in 't baren/ binden de kinderen het hooft tusschen twee kullerijens van cottoen om smalle kaken te maken/ welck sy booz een schoonheyt houden. Een alderhande levende dieren/ tot de spinnen toe; hoe wel sy anders goet byoode/ vleesch ende visch hebben/ende oock goeden dyack maken. Men seght dat het water van de riviere Cumana dypsterheyt veroorsaect aen de oogen booz; de gene die 't veel d'yncken/ ende daerom liet dit volck seer quaelijck: hoe-wel eer te gelooven is dat dit gebreck haer komt van 't quade voetsel dat sy nutten. De vrouwen beartbeyden de gronde/ zaepen het Maiz, Axi, de calabassen ende andere vruchten; aten in booz tijden haer vanden die sy in de krijgh bongan/ ende oock haer slaven die sy kochten/ die sy meden indien sy te mager waren. Men heeft daer eenighe boomen die welcke ghequeelt zijnde seker sap upt-gheben ghelijck als melck/ 't welck hardt wo:dt ende verandert in een witte gomme van seer goeden reuck: Daer zijn andere boomen daer een bochticheyt upt vloeyt als gheronnen melck/ welck goet is om te eten. Een ander gheboomte iller wiens vruchte de moer-bespe niet onghelijck en is/ ende daer wo:dt een spoye van ghemact die seer dienstigh is teghen de heesheyt: met het hout als het doogh is/ laet men byet ghelijck als met een keghele. Hebben daer een anderen wel-riekenden boom/ welck edelen-hout schijnt te wesen/ is traep om kallen endschijnen van te maecten/ dan 't boodt dat men daer in berghyt/ wo:dt bitter: tot scherps-planken is het wonder goet: Oock eenighe boomen die seker lijn van haer gheben/ 't welck sy gebruycken om voghelen mede te bangen/ ende besmeren haer lichaem met de selve om de beekens daer op te sechten. Het aerdrick bynght van selfs Cannahitola boozt/ ende soo veel roofoen ende andere wel ende sterck-riekende bloemen ende krupden/ dat den reuck het hooft offensert.

Benessels leeuwen/ tigren/ wilbe beekens die hier vele wo:den ghebonden/ soo heeft men in dit gheweste eenighe byemde dieren/ als namendlick een/ het welck sy noemen in haer tale Capa, grooter als een esel/ hantigh/ swart ende seer wo:edt/ hoe-wel het wech looyt booz de menschen/ dan de honden sal't verwachten ende die verbolghen ende dooden/ al waender oock twee ofte dyp by den anderen. Daer is noch een ander dier welck sy noemen

Aranata, soo groot als een hase-

Itt 4

windt/

winde / heeft een baert als een boek / ende huplt seer verbaertlijck; dan en eet geen vlesch / klimt op de boomen; dit ghebiedte gaet meest met trouwen. Men vanght daer een leekere soorte van wilde-katten / ghelijck als apen / welckes jonghskens seer aerdighe ende vermaeckelijck zijn / de moeders draghen die in haer armen van den eenen boom op den anderen: daer is noch een ander wiet dier / welck de Indianen seer vresen / ende draghen daerom des nachts byandende houten in de handt als sy hupen 's hups gaen / want daeghs en woort het niet ghesien: het huplt ghelijck als een jongh kindt / om 't volck upt te locken / ende pmandt vooz-komende om te sien wie daer huplt / soo verblinde het dien; en is niet grooter als een halsewindt.

Voorts soo heeft men hier alderhande traeye ghevogelte / als papegaeyen ende andere. De vlee-muspen zijn daer heel groot ende bijten dapper / ende suppen veel bloets upt / soo men hem daer vooz niet en hoedt. Men heeft daer diverse soorten van Mosquitos ofte mugghen / van de kleynste zijn de slimste ende hinderlijcke: byderley soorten van honigh-byen: spinnen veel grooter als in dese landen / ende van diverse koulouren / die soo sterke webben spinnen datmen qualijck kan breecken. Daer is oock menichte van goede visch; soo dat het landt tamelijcken wel van lijf-corcht vooz sien is. Benzo verhaelt dat de Spaegniaerden al in synen tijdt / welck was in 't jaer 1541. 't volck van dit quartier soo gantsch vernielt hadden / dat daer maer wepnighe arme Caliquen waren over-gebleven / die de Spaegniaerden hadden ghespaert om in haeren dienst als slaven te ghebruycken.

Het vijfde Capittel.

Kort verhael van 't ghene by de Spaegniaerden in dit quartier van CUMANA in voor-tijden is aen-gherecht; ende van de stad CUMANA.

d. 1. 9.
c. 14.

In den jaer 1513 versochten eenige Religieusen van de oorde van Sant Dominicus, om alleen de Wilden van Terra Firma te moggen gaen bekeren; het welcke haer twelfde vergunt / wierden daer twee Monniken aen 't valse landt aengheset ontreut Cumana; al waer sy by de Indianen wel wierden onthaelt; dan eenighen tijdt daer naer quam daer een Spaensch schip om prelen van de Indianen te handelen / ende de Spaegniaerden waren seer verblijdt dese Monniken hier te binden: doch alsoo de Wilden op 't wooydt ende vertrouwen van dese Monniken met de Spaegniaerden sonder achter-dencken comberseerden / soo hebben de Spaegniaerden den Heere van die plaetse op haer schip ghenoodicht / die met goet-vinden van de Monniken 't seerp is ghegaen met syn vrouwe ende levensghen van syn volck: maar de Spaegniaerden die volck seerp hebbende / trocken haer anckers op / ende voeren met dese Wilden vooz; waer ober 't volck van de lande de Monniken wilden doot-laen / de welcke haer beloofden haer Heere ende de ander binnen vier maanden weder te seeren; dan alsoo 't selve niet en volghde / vooz dien de Rechters van den Koningh op 't Eplandt Hispaniola de Wilden niet en wilden weder gheven / soo wierden dese arme Monniken ten leeten van de Wilden doot-gheslaghen.

Een andere notabele weerdghedt wierdt by de Spaegniaerden ghepleeght in den jaer 1516 op het Eplandt Trinidad: landen daer onder deckel van vrientschap / ende versochten de Wilden dat sy een hups vooz haer souden timmeren; 't welck ghedaen zijnde / riepen sy veel volcks van de lande te samen / ghelijck oft sy die waer woonders hadden willen sjoonen / dan in 't hups ghekomen zijnde wel tot vier hondert tot / sloten sy 't volck met ghelvelde in het hups / ende namender wel twee hondert en vijf-en-tachtich ghevanghen / ende dooden ende quetsen der veel.

d. 1. 9.
c. 7.

Des niet roghen-laende zijn weder in den jaer vijftighen hondert ende achthien diverse Monniken van Sant Dominicus ende Sant Franciscus oorde in dit selve

felbe quartier ghelandt/ de welcke elk op hun felfs daer klooflers bouwden/ om de Wilden in de Chriſten religie te onder- wijfen. Dese klooflers waren gheleght aen het valle landt/ in de provincie van de Chiribichi, 7 leguen weſt- waerts van 't Eplandt Cubagua; 't kloofler van de Dominicanen was genaemt S^t Fe. Dese plaetſe is ghelegen twee leguen by tweeſen Cumana, gelijk 't ſelve wert verhaelt by Mr Hackluyt, inde vopagie van Sir Iohn Hawkins, de welcke dooz aen- wijſinghe van die van Cumana, hier ſyn water haelde; by ghetuyghet daer goet verſch water ghebonden te hebben/ ende oock goede ancker-grondt/ op twintich badem. Naer in den jaere 1520, quam daer een ſchip Spaegniaerden onder het ghebiedt van Alonſo de Oueda, 't welck de Indianen van dat quartier ſeer altereerde: de Spaegniaerden voeren met haer ſchip vier leguen boozder naer Maracapanā; booz- ghevende dat ſp daer waren ghekomen om Maiz te man- ghelen van de Tagarez, welck was een volck dat dyp mijlen in 't landt op 't ghe- bergher woonde van de Tangarez af- komende met vyſch Cargas Maiz, (dat is ſoo veel als vyſch man draghen kan) die men haer beloofte hadde aen den oever te betalen/ ſoo hebben de Spaegniaerden ſes en dertich daer van valſt ghe- houden/ ende eenighe ghequeſt: De Caſique van dat quartier/ met namen Gil Gonçalez, hier dooz ſeer ontroert zijnde/ ende het daer booz houdende dat de Nonnicken hier mede ſchuldigh aen waren/ reſolveerde met de Caſique van het ghewelte daer het kloofler lagh/ ghenaemt Maraguey. dat hy met de ſyne Oueda ſoude vermeekeren/ ende dat Maraguey de Nonnicken ſoude om- bren- ghen/ waer op Oueda onbedachtelicken aen landt komende met ſes van de ſyne wierdt dootd gheſlaghen: ende de Nonnicken oock koets daer naer/ ende haer kloofler verbrande.

Dese ydinghe ghekomen zijnde ter oopen van de Koninghlycke Audientie te San Domingo ende den Ammirand, reſolveerden ſp een wyede rebringe daer over te nemen/ ende 't landt ontrent Cumana te depopuleren/ ende 't volck booz ſlaven over te brengen naer San Domingo; maecten tot dien eynde dyp ſchepen veer- digh/ ende ſonden daer mede dyp hondert man onder 't beleyt van Gonçalo de Ocampo: dit gheſchiede in het jaer 1520 naer 't leggen van Ouedo.

Tewyl dit dus in Indien paſſeerde/ was den Licenciaet Bartholome delas Caſas, volghens ſyn contract met den Koningh van Spaegniën ghemaect/ ghearriveert aen 't Eplandt Sant Iuan de Porro Rico, met eenighe hups- ghe- ſinnen van arbedys lieden/ om die aen 't valle landt te planten onder het beſchut van de klooflers ende Nonnicken bozen verhaelt; ende dit ongheluck ver- ſaende/ dede ſyn upterſte beſte om den toech van Ocampo te verhinderen/ doch te vergetſ.

Gonçalo de Ocampo met twee ſchepen ghekomen zijnde in de haven van Ma- racapanā, lochte de Wilden aen boozdt/ ende om haer beter te bedrieghen gaf up dat ſp nientwelijcks upt Spaegniën quam/ ende niet van de Eplanden/ om haer ſoo alle byſe wegh te nemen: ende 't meele deel van 't volck verberghende onder 't verdeck van het ſchip/ kreegh een deel van de Wilden over/ ende de Caſique die hem noch niet vertroutwende in ſyn kanoe hieldt/ wierdt by een Spaegniaert verrast ende om- ghebracht/ ende het volck welck op het ſchip was over- ghe- komen wierdt aen de reede op- ghehanghen; ende nam boozts haer doyp in ende deſtruerde het/ ende leyde een wooninghe van Spaegniaerden een halve mijle de vierde op/ welck hy Toledo noemde.

Den Licenciaet de las Caſas en verſumde daer en- tuſſchen niet/ maer ſekere compagnie ghemaect hebbende met den Ammirand ende de Oſficiers van den Koningh op 't Eplandt Hispaniola, verbozderden ſyn reys naer Terra Firma, ende vonden daer Gonçalo de Ocampo, in ſyn nieuwt gheboude ſtadt Toledo: dan 't volck niet wel te vreden zijnde met de commiſſie die den Licenciaet de las Caſas mede bracht/ verlieten hem/ ende de ſtadt Toledo wierdt weder op ghebozen:

Den

d. 1. l. 9.
c. 9.
ende 16.

Den Licenciaer de las Casas met eenighe werpnighe van syn vrienden) ende eenighe die hy in dienst hadde / sette hem neder by het klooster van de Franciscanen / welck lagh dicht op den oever van de zee by de rievier Cumana; ende begon in de mondt van de selve rievier een fortjen te bouwen / dan alsoo de inwoonders van het Epland Cubagua 't selve seer ongaern saghen / booz dien haer excusen op de arme Wilden van 't baste landt daer booz werden verhindert / soo ontrocken sy hem syn werck-meester / ende den bouw bleef achter. Waer over den Licenciaer resolverte hy klachte te doen over de Spaegniaerden van Cubagua aen de audientie van St Domingo, ende voer naer Hispaniola, latende syn volck onder het ghebedt van Francisco de Soro: de welcke teghen de odyt van den Licenciaer de las Casas de twee schepen (die hy hem hadde gelaten om in valde's noodts hem van te dienen/ende hem selven met het volck daer in te salveeren) sonde langhs de kust om te handelen: de Wilden dese occasie waer-nemende/over-bielen Francisco de Soro, ende gaben hem een woonde daer hy daer naer van Roef / sloeghen een deel van 't volck doot/ende destrueerden het klooster ende de woon-plaets van de Spaegniaerden: soo dat daer maer neghentien personen en ontquamen / de welcke haer selven salveerden met een canoe aen Punta de Aray. Den Licenciaer de las Casas dit vernemende / ende siende dat het hem alles qualijk gheluckte wat hy booz-nam tot bescherminghe van de Indianen/ begaf hem in een klooster van de odyt van St Dominicus, ende wierdt daer naer noch Bisschop van Chiapa, ende is de selve die alle de woerdheden van de Spaegniaerden in 't dooden ende mis-handelen van de arme Indianen aen den dagh heeft ghebracht in syn boeck / welck in handen is van alle de weerelt.

Den Ammirant Don Diego Colon ofte Columbus, ende de Koninghlycke audientie van Hispaniola, sonden in den jare 1522 eenen Jacome de Castellon, om dese daet van de Indianen te straffen/ en haer over de Wilden te wyken: de welcke eenigh volck ghelaten hebende op 't Epland Cubagua om de stadt Cadiz weder te betwoonen/ voer naer Cumana, ende nam daer syn residentie/ende sonde syn volck by troupen te landt-waert in om de Indianen te vanghen ende te dooden/ende dede een notable straffe over de misdooders: boudte een stercke aen de mondt van de rievier Cumana, om de wateringh booz die van Cubagua te versekeren: Sints welcke tijdt daer altyds een woon-plaets van Spaegniaerden is ghebleven. Dit steden Cumana ofte Comena licht twee mijlen binnen 's landes/ende men kan het niet sien weghen de boomen die het bedecken/alleen siet men 't Gouverneurs huys dat wat hoogh licht / heeft een goede reede in een bocht/boven twee roode heubels / ligghende in een halve mane/ men setter ontrent een gotelingh-scheut af op twaelf ende dertien baden schoone grondt.

Het selve Capittel.

Voorder verhael van 't ghene by *Ortal* ende *Sedenno* is voor-ghenomen in dit quartier.

d. 1. 9.
e. 7.

In 't booz-gaende boeck hebben wy verhaelt den tocht van Hieronymo de Ortal op de rievier Viapari, tot dat de selve booz-nam syn ontdeckinghe aen een ander oort te beginnen; 't welck alsoo gheschiet is aen dit quartier daer wy nu vast mede besich zijn: soo sullen wy 't selve koetselicken verhalen.

Hieronymo de Ortal nam tot syn Lieutenant Augustin Delgado, ende sonde hem met het volck de rievier Neveri op/twee mijlen van Maracapana, ende belaste hem daer een stercke te bouwen/'t welck hy vlijtelyck dede: Ortal daer-en-tusschen mede daer by ghekomen zijnde met noch hondert man / openbaerden sich twee groote swaricheden: de eene / dat die van Cubagua teghens Ortal pootseerden/ als geveden zijnde in een anders ofte hare jurisdictie: de tweede ende booznaemlike / dat de soldaten van den booz-gaenden tocht seer naecht ende bloode waren / ende

ende gheen middel en ſaghen om haer te voo: ſien/ om dat den Keijſer ſcherpelyck verboden hadde dat men de Indianen niet tot ſlaven en ſoude maerken: ende dat den Gouverneur van ſich ſelfs ganſch gheen middelen en hadde om de nootſaekelykheiden van 't volck te hulpe te komen: om deſe laetſte ſwarcheyt te overkomen/ heeft Ortal op 't verſoek van ſyn volck/ haer toe-ghelaten alle die tot ſlaven te maerken die de Indianen ſelfs onder haer voo: ſlaven hielden: waer door veel onheyls onder de Indianen is ghewoent/ de ſoldaten onder dit pretext de arme Indianen mis-handelende naer haren appetijt.

Delgado wylt eenighe die hy voo: wylt ghelonden hadde om 't land te beſpieden/ verſaen hebbende dat daer ſeer veel volcks woonde te landt-waert in / en vonden niet goet langher tyd te verſien / maer trock op met vyſchich mannen ofte daer ontrent/ vonden in 't eerſte ſeer dichte boſchagien ende groote verſtinderuiſſen/ hoe wel oock eenige woon- plaetſen hy paſſeerde door Guacharuco ende Paripamoru; twee provincien die vol ſtrydbaar volck waren; de welcke/ om dat hy oosloghe hadde niet haer na-bureyn die voo: der aen woonden/ deſe Spagniaerden vziende/ lieken onſchapden/ ſoo dat hy voo:ts trocken met goede leyts- lieden/ endequamen in een volck-rijck landt / ende wel voo: ſien van lijf-tocht; hier wierde haer ſoo wat reghen ſlandes ghegaen/ doch hy verjoeghen de Indianen lichtelijck: ende trocken ſag hoort tot aen de riviere Uaque. ende paſſeerden die naer eenigh ge-bergt met de Indianen/ die haer de pas ineyden te beletten/ ende bonden daer een dorp met ſeer veel victualie/ ſoo dat hy haer daer verberſchten/ ende eyndelijck brede maecten met de Indianen daer om her. Men meent dat Ortal ſeer wel ſoude gedaen hebben hier een ſtadt te bouwen/ van 't hooft ſingh hem naer Meta; ende Delgado naer dat hy eenighe gheſchicken van de Caſiquen hadde ontfangen/ keerde weder naer de plaetſe daer hy den Gouverneur ghelaten hadde.

In 't voo: gaende boeck hebben wy mede aen-ghetoert hoe dat Antonio Seddenno mede pretendeerde op deſe ontdeckinghen/ ende dat Ortal compagnie met Seddenno maekte/ ende weder verbrack: Seddenno van hoe wel van Ortal verlaten zijnde/ hoo: ende 't goet ſucces van Ortal, ende de mare die daer liep van den rijckdom van deſe lander/ verweckte die van St Joah de Porto Rico tot ſyn hulpe/ ende ſonde ſyn volck twee leguen binnen 't Gouvernement van Veneguella; niet verre van Maracapana; hoe wel hem hy de Audientie ſeer ſtreckelijck was verboden niet te gaen in een anders Gouvernement. Door deſe onghetregelthepe ende oneenicheyt tuſſchen Ortal ende Seddenno, quam te paſſe dat hy malkanderen ſochten een voo:deel af te ſien / ende nu d'een / nu d'anders volck ontwapenden ende devalſeerden/ tot groote verſtinderinge van haer beyder voo: nemen. Daer- en-tuſſchen verbolghde Ortal ſyn reple tot dat hy quam in 't landt van een Caſique Diego; (die eerſtides ghedoopt was / ende ſoo ghenaeemt hy de Bonnicken daer wy voo:gen van hebben gheſproken) ende ſocht voo:ts naer de provincie van Meta, treckende door ſraep ende wel bewoont landt/ welck hy ganſch verdoof ende ruinerde/ om te verſtinderen dat Seddenno hem niet en ſoude volghen: hy ruften ſyn volck in een plaetſe ghenaeemt Guaniba; van welcke 't volck al verloop-ten was/ doch bonden daer o verbloedt van lijf-tocht/ veel Maiz, ende goede jarjt. Auguſt hy Delgado wierde hier hy de Indianen in de ooghe gheſchoten/ ſoo dat hy daer kort daer naer van loof: ende Ortal wierde door tropenatie van ſyn volck verlaten/ welck hem inreſt verghde hy Nicolaes Federman; die van Coro was op-ghetrocken om 't landt te ontdecken: ſoo dat hy met elken ſoldaten allere te rughe quam naer ſyn fort/ welck hy hadde/ ghenaeemt St Miguel de Neveri, van vernemende dat Seddenno ſterck op de kuste was/ en doer hy het hier niet hou- den/ marre vloot naer Cubagua, ende van daer voo:ts naer St Domingo.

Het lebende Capittel.

Vervolg van den tocht van Antonio Sedeno in dit gheveste van
TERRA FIRMA.

d. 1. lio.
l. 16.

Antonio de Sedeno hem ontslaft bindende van Hieronymo de Ortal, ende ghebanghen ghenomen hebbende den Licenciast Frias, die van weghen de audientie van St Domingo ghesonden was/ om Sedeno te verbieden dat sy niet en soude treden in een anders Gouvernement; verbozderde synen tocht met vijft hondert man soo te voets als te peerde/ ende nam eerst synen wegh langhs de kust tot Patigutaro toe/ ende van daer te lande waert in met seer groote disorde/ sonder eenighe discipline onder syn krijghs-volck te houden/ soo dat die van de lande/ de groote insolentie van de soldaaten niet konnende verdragen/ op verckepden oorden enighe van de Spaegniaerden doot-sloeghen; ende wierden weder by groote menichten van de Spaegniaerts doot gheslaghen ende ghevanceltijck wegh gheboert naer Cubagua, ende doo; slaben aldaer verkocht. Doo; dit ghe- doen soo verleckerden de tigrin (die daer seer vele waren) soo op het menschen- bleck/ dat de lebende oock dickwijls groot perijckel liepen sy bevonden de alder- beste remedie daer teghen te wesen/ des nachts veel byandende houten ontrent sich te houden.

In den jaer 1537. trock Sedeno bootjs tot de provincien van Anapuya ende Orocomay, daer sy wel ontfacht wierde: passerende van daer na 't lande van Gotoguancy, bondt 't selve in de wapenen/ ende aen 't in-komen een forijen van hout ghemaect/ ende vol volcks om 't selve te beschermen: De Spaegniaerden besoynden 't selve forj/ dan toerden by de Wilden tot twee replen toe af-ghella- ghen/ ende vele ghequelt met venijnighe pijlen/ soo dat sy haer met gloepende pier's 't venijn moesten laten upt- byanden: dan de Wilden vermerckende dat sy veel van haer volck verloorren/ ende epndelijck louden ballen in de handen van de Spaegniaerden/ vertieten de plaetse by nacht/ ende salverden haer met houten ende kinderen op 't gheberghe een legue van daer/ welck seer dicht met boomen was betwaffen. Naer dat de Spaegniaerden haer in dese plaetse enige dagen had- den gherust/ trocken sy bootjs op de hooghe van twee graden by noorden de linie/ ober woerke velden ende veel riebieren/ hoe wel met overbloedt van venesoen/ soo dat volck bigonde te munitieren: doch Sedeno strakte enige van de principale/ ende stilde soo de reste. Quamen epndelijck in de provincie Catapararo, ghele- ghen in 't gheberghe/ daer sy soo veel Maiz bonden/ ende enighe monsterkens van goudt/ soo dat sy daer overwinterden: dan Sedeno was eerst gheslozen/ ende in syn plaetse ghekoopen tot Oberste Iuan Fernandez: maecten reckenin- ghe dat sy tot hier toe hondert en vijftich leguen ghetrocken waren. Een wep- nigh boot;der gherept zijnde doo; veel moertalschen ende riebieren/ bonden weder een doyp ende virtualie; hier slof haren Generael Iuan Fernandez: doch en lieten daerom niet haer reple te verbolghen doo; wijde ende woerke velden: de pi- lootten haer lepbende op 't compas/ bonden 't land seer lerghe ende wepnigh volcks/ de welcke woonden in klepne huttekens/ ende verrocken in de winter-tijdt op 't hooghe/ als wannet dese landen gantsch onder-loopen: De Spaegniaerden bonden d'een swaricheyt op d'ander/ want als sy doo; de moertalschen waren/ soo quamen sy weder aen doore sandighe landen: tot dat sy ten laetsten die kuckelen moede zijnde/ ende oneenigh ghetwoorden zijnde onder den anderen/ weder-keer- den met verckepden troepen ende doo; d'overighe weghen/ ende een deel naer Ve- neguela toe/ ende een deel naer Maracapana, ende soo bootjs naer Cubagua/ ende soo nam den tocht van Antonio Sedeno ten epnde.

Wy hebben alreede d'overighe tochten beschreven/ ende daer in niets gesien van sonderlinghe consideratie: waer upt men dan niet reden soude mogren oepden

dat

dat in dit landt niet te binden en is de moepte waardigh: maer die wel let op de maniere van doen der Spaegniaerden op hare tochten / sal hem daer aen niet flooren / want sy waren ghetwoon t' goudt ende het silber soo gherret te binden / dat sy het maer van de Indianen en behoefden te nemen; ende waer sy het soo gherret niet en bonden / daer en sochten sy niet seer / als meel in hare tochten te sien is.

V E N E Z U E L A.

Het achtste Capittel.

Beschrijvinghe van 't Gouvernement ende de provincie van VENEZUELA in 't ghemeyn, ende de verdeelinghe van dien.

DE provincie ende 't Gouvernement van Venezuela op de zee-kuste van Terra Firma ghelegen/confineert naer 't oosten met het Gouvernement van Nova Andalusia, welck oock anders ghenamēt werdē Serpa ende Guiana; ende naer 't westen met het Gouvernement van Rio de la Hacha ende Santa Martha; tusschen welcke beyde Gouvernemen ten hondert ende dertich leguen woerden gherreckent / ende tachtentich leguen te landt waert in tot Neuvo Reyno de Granada. Herrera schryft elders in syn Historia de las Indias Occidentales, dat dit Gouvernement volghens het contract van den Keyser met de Hoogh-dupsc^{d.1.1.} schen / syn beginsel heeft naer 't oosten van Maracapana af / ende eyndicht aen Cabo de la Vela, ende heeft in de lenghte langhs de kuste van de nooyt-zee / twee hondert leguen.

Dit landt is seer vruchtbaer ende oberbloedigh van kooym / doo; dien men het selve tweemaels des jaers jaeyt ende vergadert; ende is wonderlijcken wel booylen van bee van alderley soogen / soo grof als kleyn. Oyt dese provincie woynet seer veel meel naer andere quartieren verboert / oock biscuys / kass ende speck / ende oock groote menichte van costome lijnwaedt: ende in de haven van Guayra, in de provincie van de Caracas woynen veel hupden gheladen / ende Sarzaparilla. Men heeft in dit landt seer goede jacht van alderhande wilbt; ende de riebiers Unare is oock seer vilsch: soo dat de Indianen van dit ghetwelfte eertijds seer swaere ooyloghen onder den anderen hebben gheboert weghen de visscherjen. In dese provincien woynen veel monsters van goudt ghebonden / van twee-en-twintich quilaen ende een half op-waerts.

Dese groote provincie was by contract te conquesteren ghegheben aen de Velsers van Auxpurgh, in den jare vijftighen hondert ende acht-en-twintich: de welcke daer sonden haer ghesubstitueerde Gouverneurs. Het landt daer om-het was vol Wilden / ten tijden dat de Hoogh-dupsc^{d.1.1.} schen dit Gouvernement eerst aenbeert^{c.19.} den / van doo; dien sy het in 't eerste niet seer en sochten te populereen / maer alleen een roof van daer te halen / soo is dit landt seer van syn in-woonders ontbloedt; waer toe de Spaegniaerden / insonderheyt die van Cubagua, niet toepnigh en hebben ghesholpen.

Dese provincie heeft den naem bekomen van Venezuela (dat is / kleyn Venetien) doo; dien in de alderreerste ontdeckinge by Alonso de Oieda in den jare 1499, sy daer bonden een woon-plaetse van Indianen / de welcker hupden in 't water ghebout waeren op palen / ende men gingk over houten byuggen van 't een hupen tot het ander / ende aen 't balle landt.

Doch Herrera seght in syn Descripcion de las Indias, dat de Hoogh-dupsc^{c.2.} schen doen sy dit Gouvernement eerst aen-beerden in den jare vijftighen hondert ende acht-en-twintich / booy namen een Stadt te bouwen aen het in-komen van 't lack Maracaybo, daer het selve in zee loopt / op een heubel / welck sy noemden Venezuela, ende dat de provincie den naem daer van heeft behouden / hoe-wel de selve Stadt niet en is ghebleven.

Het Gouvernement van dese provincie van Venezuela is zeer groot / ende bes-
gript onder sich veel groote provincien/soo op de kust van de noo:de-ze: als bin-
nen's landes/de welcke top wel hier vervolgens souden beschrijven/als Curiana,
Guicas, Caracas, Bariquicemero, Tucuyo, ende dierghelijcke; dan doo: dien top
daer ganisch geen pertinent beschept van en vinden/soo sullen top de selve aen-ro-
ren by de steden die daer in ghelegghen zijn/onder de welcke die respo:teren/ welck
meer licht sal konnen gheben aen den aendachtighen leser.

Daer behooren in dit Gouvernement wel meer als hondert duplent Indianen te
wesen die onder tribuut sietten/daer onder niet en wo:den begrepen alle die onder
de achtien jaren ofte boven de vijftich jaren oudt zijn / welcke beyde by expresse
verklaringhe van den oppersten Raedt van Indien, exempt zijn van tribuut
ganisch Wel: Indien doo:) dan doo: dien het ghetal daghelijcks af-nemt ofte
vermeerderd / soo en kan men gheen secker ghetal segghen.

Daer wo:den in dit Gouvernement ghebonden acht steden ofte woon-plaetsen
van Spaegniaerden/die top hier naer particuliertlick sullen beschrijven; dan sul-
len hier vooren sommierlick aen-roeren eenighe tochten die doo: dit quartier/soo
by de Hoogh-dupliche Gouverneurs / als andere zijn aen-gheleght / tot naerder
openingh van de ghelegghenheyt van dese landen.

Het neghende Capittel.

Van de eerste ontdeckinghe van 't landt van VENEZUELA, by de
Hoogh-duytschen; ende 't gheene eenighe jaren
ghedurende daer is voor- ghefallen.

JA 't doo: gaende Capittel hebben wy verhaelt / hoe dat den Keyser Karel de
vijfde, dit Gouvernement op secker conditien hadde ghegheven aen de Velfers
van Auspurg; doo: onderhandelinge met Ambrosius Alfinger, Hieronymus
Sayller, ende Ioris Euiger in boos:3. Velfers naem / niet teghenstaende dat Iuan
de Ampues doo: last van de Koninglijcke Audientie van S: Domingo, de ont-
deckinghe van dit landt hadde begonnen in den jare 1527, ende ghelant te Coro
ofte Coriano; ende vrienbschap gemaect niet de Casique Manzure, die de mach-
tigste was van dat ganisch gheweste. Ambrosius Alfinger met sijn Lieutenant
Barchilomeus Sayller byshten daer in den jare 1529 vier hondert man / ende
meer dan tachtentich peerden / ende deden den boos:3. Iuan de Ampues ruymen/
de welcke boos: hem behieldt de dyp aen-legghende Eplanden/ Curacao, Bohayre,
ende Aruba ofte Oruba. Alfinger socht eerst te bebydighen de Wilden die ontrent
het lach Maracaybo woonden / welck de Spaegniaerden noemden de nuestra
Sennora, ende socht meest naer goudt-mijnen / ende dede eenighe tochten te landt
waert in / tot groote verwoestinghe van de in-woonderen / ende geen kleyn schat-
te van sijn eygen volck. Hy nam sijnen wegh langhs Cupiare, ende quam tot
in de valleje van Eupary, onnaegheffen de selve van een ander Gouvernement
was / te weten / van Santa Martha.

Alfinger dede voorder sijn tocht in den jare 1530; nam sijn wegh naer 't landt
van de Pocabuyes, die veel goudts verhandelben; quam tot de natie van de Al-
coholados, die insghelijcks veel goudts hadden / was goet landt ende bequaem
volck/soo dat hy daer wel hadde behooren een woon-plaetse te legghen/want so-
de daer doo: een reychten in-ganck ghadt hebben naer Novo Reyno de Granada.
Hy quam tot Rio Granada selfs / ende soo tot Tamalemeque, ende verduurde
't ganische landt tot aen de riebiere Lebrixa, van waer hy trock op 't gheberghe /
ende vondt daer koude landt / ende veel volcks / daer hy qualijck van onthaelt
wierdt ende selfs ghequelt / soo dat hy weder-keert naer Coro, ende stierf daer
van de ghesuere in den jare 1532. De Velfers souden in sijn plaetse Ian Aleman,
die gheen tochten te lande en dede / ende quam oock haer te overlijden. In sijn
plaetse

plaetse fuccedeerde Iorgo de Espira, met ſyn Lieutenant Nicolaes Federman, in den jaere 1535, de welcke van Coro op-trock in de maendt van May, met dyp hondert voet-knechten ende hondert peerden/naer 't zupden toe/volghens de directie van de ghene die met Alfinger waren gheweelt/ende gaf ſyn Lieutenant laet hem te volgen/naer dat hy een woon-plaetse foude gheleght hebben aen Cabo de la Vela. Espira nam vooz ſyn Lieutenant mede/enen Francisco de Velasco, de welcke hem 't volck meende te muynneren/naer dat hy by de twee hondert leguen waren ghetrocken/van Espira wierdt het ghelwaert/die dese Velasco daer liet sonder andere straffe. Federman volghens de commissie van den Gouverneur/voet naer Cabo de la Vela om daer een Stadt te bouwen/dorch het 't selve blijven/doo; dien hy bebondt dat het black landt was/sonder berghen/dyooogh-ende dat/sonder eenighe riebierre die in zee loopt/soo dat de in-ghelbooyne ghem Maiz en hadden/maer haer alleen onthielden met de visch/ende 't wildt dat hy vinghen; endescecker jaedt van wildt krupdt/welck hy ghebyupekten in stede van byoodt. Federman trock van hier over 't lack van Maracaybo, ende quam in de ballege van Tucuyo, welck een legue langh is/noo;dt ende zupdt/ende een half legue byedt/ rondtom befloten met berghen/ende heeft ſyn naem van een riebierre die daer doo; passeert.

En ſelven tijde werdt mede by hem ontdeckt Bariquizemeto, neffens een riebierre soo ghenaemt/om datse 't kouleur heeft van alſchen/wanner 't water troubel is. Federman over-wintert hebbende in Tuuyo, ſchepde van daer in December, ende liet daer vooz Gouverneur in ſyn plaetse Francisco Vanegas, ende trock over 't geberghte/tot dat hy epndelijcken quam in 't koningh-rijck van Nova Granada. Gheduerende desen werdt Federman in dese plaetse van Espira Gouverneur ghemaect/ende weder verlaten om de groote klachten die teghens hem quamen/ende Espira in ſyn boozighe laet her-stelt: de welcke/naer dat hy dyp jaren hadde upt gheweelt op den tocht/weder-keerde te Coro in den jaer 1538, hy schreef aen den koningh dat hy by de vijf hondert leguen te landt-waert in was ghelweelt/tot aen 't landt van een natie van Indianen die hy noemen Chiques, ende hoe-wel hy niet over de vijf-en-twintich leguen en was van de plaetse die hy sochte dat hy niet te min ghenootsaecte was gheweelt weder te kerren om hem ſelven van alles op 't nicubus te vooz-sien: Van Roef sonder pers bysonders meer upt tererchten. De audientie van St Domingo ſelde d'een ende d'ander om Venezuela te gubernerren tot dat de Velfers pemandt loubden ſtellen/van welcke eenighe Rozen/eenighe verliepen om haer quaedt Gubernement: epndelijck in den jaer 1545 ſelden hy daer tot Gouverneur den Licenciaet Iuan de Caruaial, die het daer immers soo ſlecht maecte/trock op van Coro ende nam meeſt al het beſtael mede van die van de Stadt: Trock over de plepen/latende 't geberghte aen de eene zijde leggen; quam ſoo epndelijck te Tucuyo, welck al bergigh is/en was doen vol bolecks van een natie van Indianen/welcke hy noemen Cuibas, seer verſchepden van talen/ende meeſten-deel menſchen-eetrs. Van hier tot het nicubus rijck van Granada, zijn naer 't segghen van Herrera 150 leguen, de hondert black ende bynchebaer landt/vol visch-rijcke riebieren/ende de byſchic leguen van seer hoogh gheberghte. Hy maecte het ſoo qualijck dat daer een Rechter wierdt ghesonden om hem van ſyndienſt op te ſchorten/ende rekenſchap te doen gheben van ſyn doen; van den Rechter bondt hem ſoo machtych doo; de groote licentie die hy 't volck hadde ghegheven/dat hy hem niet en doyle aen-taſten; Caruaial daer-entuiſſchen continuerende in zijn ongehoorſaemheyt/nam Felipe de Vren die Gouverneur was gheſtelt by provisie/met ſyn Lieutenant Bartholomeus Velfer ghevangen/ende dede haer beyde het hooft af-laen. Daer naer in den jaer 1546 arriveerde te Coro een ander Rechter/den Licenciaet Iuan Perez de Tolosa, de welcke met ſeventich ſoldaten die hy daer bondt/trock tegghen Caruaial om hem te ſtraffen over ſyn miſdaen. Nam ſyn wegh over 't gheberghte/om te beletten

dat Caruaial niet en bluchte naer Neuvo Reyno de Granada; passerde de plap-
nen die sy noemen Los Llanos de Carora, de welcke hebben selstijm leguen in de
lenghte ende ses in de breedte; ende naer d'p dach repen voozder/ ghemorte es-
nigh volck van Caruaial, die sy met ghemack tot ghehoorlaemhep brachte/ ende
verfonde van dit volck dat Caruaial van Tucuo was op- ghetrocken/ ende hem
hielt te Quibore, bij leguen van Tucuyo voornoemt: soo dat sy haestich voort
trock/ en verraste Caruaial met syn volck/ ende nam hem ghebanchelick mede
naer Tucuo, ende strafe hem naer syn groote misdaden.

d. 4. l. 6.
c. 11.

Inden jare 1550 rebelleerden de Swarten/ die in grooten ghetele in dit Sou-
bernement waren ghebracht/ dan warden by de Spaegniaerden obr- ballen/
ende alle dat mannelick was/ om- ghebracht.

Daer naer in den jare 1552, gheschiede in dit Soubernement 't gene top sulden
berhalen in de beschijvinghe van de Stadt Segovia.

Het tjiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt CORO, ende de ghelegentheyt daer ontrent;
NOSTRA SENNORA DE CARUELLEDA; S' IACO DE LEON;
NOVA VALENCIA ende NOVA XEREZ.

d. 4. l. 6.
c. 12.

DE eerste Stadt van dese provincie is Coro, die de Indianen noemen Corana,
ende wo:dt ghemeynlick ghe-naemt Venezuela. Leght op de hooghte van
elf graden by noozden de linie; in een wel ghetemper t quartier / hoe- wel daer ghe-
breck is van water/ van riebieren ende fonteynen: is ghebouwt op een plapn/
't land is anders berghachtigh/ daer is goede ende ghelonde kuxh/ soo dat men
ghen mederjns van doen en heeft/ oft andere medecinalen als de krupden van
't land/ daer byde de Spaegniaerden ende in- gheboornen haer mede purgre-
ren: Daer is het selfde ghevoeghe ende ghedier als in andere ghewesten van
Indien; ende de seeruten zijn soo bloode dat een Indiaen met een hout die doodet,
de tigren zijn seer byredt/ ende meer versindende als elders. 't Land ontrent
Coro geeft oberbloedt van sucker/ honigh/ gember ende perk; daer wass seer
goede tarte/ doch eten meest byoode van Maiz, welckes blom sy menghen met
het sap van sucker-rieden/ ende maecten smakelick byoode daer van/ welck
langh duert als twee- back. Maecten haren dyanc van Maiz ende Potares,
welck seerck bals/ soo dat de Wilden haer daer in licht vol dinken. De Stadt
heeft twee havenen/ een aen de noozde- zijde ende d'ander naer het westen; d' eerste
is een mijle van de Stadt/ ende is de in- ham van de Cabo San Roman, ende de
zee is stille ende ondiep van twee tot d'p baden diep; d'ander aen de noozde- zijde
is een holle zee en diep. De haven en is niet goet/ dooz dien sy wepnigh beschu-
tingh heeft/ ende de Stadt leght twee leguen ende een half van de haven; een legue
van daer is een goede zoudt- panne; staelf leguen van de Stadt maect de zee
een hoek landes/ welck by naer een Eplandt soude konnen ghe-naemt wo:den/
wo:dt ghe-naemt Paragoana, ende de schippers noemen 't Cabo de San Roman;
is vijf- en- twintich leguen groot/ black landes/ vol wildes/ dan daer en is gheen
riebiere. De Indianen zijn seer tam ende domestiq; in 't midden leght een bergh/
welck men siet in zee. Daer is een Souberneur in Coro, ende de Cathedrale-ker-
ke behoort tot het Artz- Bldom van St Domingo. De Stadt was in den jare
1595 in- ghenomen by de Engheleche/ ende verbrant.

d. 4. l. 1.
c. 13.

* Ontrent Coro in de wegh naer het gheberghte legghen Los Llanos de Carora,
welcke selstijm leguen langh zijn/ ende ses breedte: ende zijn seer abundant van vi-
bes/ soo dat men hem daer kan versien van Maiz ende wist- bjaedt. Van Coro
rept men naer Bariquizimiro, over Xizaharas, naest- ghelegghen by Coro, ende
zijn alle woeste velden/ met eenighe berghen/ op welcke de Axaguas woenen die
menschen eten: ende men kan met haer gheen byede houden.

De tweede plaetse van dit Soubrenement is Nostra Sennora de Carvalleda in de provincie van Caracas, ontrent de zee-kuste / achtentich leguen naer 't oosten van Coro; heeft een verballen ende quade haven. Op de zee-kuste hebben de Spaegniaerden een fort op de wegh naer S' Iago toe. welck ghemeenlijk woordt ghenoeemt Caracas: 't Is wonder hoogh landt / soo hooghe als de pijck van Teneriffe; ende daer gaet een holle zee / soo datter quaedt is te landen / als alleen in een kleyn kreetcke recht voer 't fort.

Her. def.

Engel-
sche vo-
yagie.

De derde plaetse van dit Soubrenement is de Stadt Sant Iago de Leon, in de selve provincie van Caracas, seften leguen binnen 's landts / oft soo andere segghen vijf van de kuste; ende dyp leguen van Carvalleda naer het zuyden / ende severtich leguen van Coro, ende mede soo veel van Tucujos de Soubrenement van de provincie resideert in dese tijdt merck alhier. Dese Stadt was by de Enghelesche inghenomen in den jaere vijftighen hondert vijf-en-tweghentich; de welcke eerst veroverden het fort / legghende op de kuste daer wy terkonst van hebben ghepropoken: ende bevonden datter twee weghen waren om van strandt naer de Stadt binnen 's landts te marchteren / een ordinaire wegh welck seer licht is te stoppen ende te beschermen / door dien in het midden van de wegh een hoogh bergh leghet / ende de passagie daer naer vijf-en-twintich oft dertich boeten breet is / ende aen beyde zijden steyle berghen / ende de hollaghien soo dicht dat daer nict en is door te komen. Den anderen wegh werdt by de Indianen ghebruyckt / ende is oock seer moeylick te gaen / ober seer hooghe berghen die seer steyl zijn om op te klimmen. Die ghepasseert zijnde komt men in een effen black veldt / daer de Stadt gheleggen is.

Her. def.

d. 6. l. 1.
c. 1.Engel-
sche vo-
yagie.

De vierde Stadt is Nova Valencia, sellich leguen van Coro, (en kan niet over vijf-en-veertich welen) ende vijf-en-twintich leguen van Sant Iago de Leon, ende seften leguen van de haven van Burburata.

Her. def.

De vijfde plaetse is de Stadt Nova Xerez, vijftigh leguen by naer zuydwaerts van Valencia door schreben / en twintich leguen van Neuva Segovia; en sellich leguen naer het zuyd-oosten van Coro is een nictre Stadt / ende onlanghs gheboort.

Her. def.

Het elfde Capittel.

Beschrijvinghe van de Stadt NIEU SEGOVIA, ende de ghelegghentheden daer om her.

In den jaere 1552 vertrock den Soubrenement Iuan de Villegas upt de provincie van Tucujos, ende ontdeckte mijnen van goudt nellers een Cordillera ofte bergh volgh van gheberghen / welck sy noemen de San Pedro, by de rievier Buria, die men mede noemt de San Pedro, om dat sy op syn dach wierdt ontdeckt; dese mijnen betwoghen hem te populieren aen de rievier / hoe-wel de Stadt niet langh en bleef aen dese plaetse / door dien sy onghesondt was; en wierdt verleght aen de rievier Bariquicemeto, ende Nova Segovia ghenoeemt. Het clima ende de ghesalte van dese contraye is ghelijck de selve van dese provincien: 't isser winter / als het in Spaegnen somer is / en ter contrarie somer als het in Spaegnen winter is; de blacke landen zijn heet / ende van de gheberghen waepen koele winden die de lieden verquicken / want leghet tusschen twee gheberghen / in maniere van een valleij; de Wilden die daer woonen zijn verhepden van taete: daer is wepnigh voer-raet van grainen / ofte wortelen / ende het volck onder-hondt hem met secker stelen ghelijck de Cardomen van Spaegnen / die sy noemen Co-cuy, waer sy secker substantie upt halen als sorope; sy hebben wepnigh Maiz, en eenighe calabassen; daer is overbloedighe jacht van harten ende konijnen; in 't ander verbolgh van berghen aen de zuyd-zijde / valt veel Maiz en

d. 4. l. 2.
c. 1.

Yuca, doo; dien 't landt daer vorchtigher is / ende in de riebiere Hacarigua ende Borauté, en in ander beken vanghense veel visch / met een woxtel die sp noemen Barbasco, welck sp ghesooten in de riebiere woerden / en merckt de visschen soo dom dat men se met de handen grijpt: in de somer soo hebben sp haer jarst / doo; dien het gras ende krupdt d'ooch ghewoerden zijnde sseckent aen d'and / ende het wilde rentert hem / alwaer sp se dan schieten met hart pijlen; 't wilde dat sp vanghen / zijn harten / en berekens van 't landt / bocken / ofte depnen / konijnen / slanghen / Bobas, (welck zijn seckerre groote slanghen) tigren en armadillen / ende op die wijse maken sp haer provisie doo; de winter. In de boomen die aen de riebiere leggen / is groote menichte van bpen / die veel honighs gheben: alle dese riebiere ende beken loopen wel hondert leguen van dese plaetse / met meer andere die spruypen upt de supdt-zijde van 't ghebergte / tot in de riebiere Viapari. In 't ghebergte aen de sincker-handt / welck is in de provincie van de Chicas, wo; de gont ghegraven / ende indien de inwoonders van dese stadt middel hadden / soudent seer veel goudes konnen versamelen. Daer was veel volcks van de in-ghebooyne / maer de porckens en andere d'oo;den hebben die vermindert. 't is volck van kleyn verstandt en kleyn couragie / ghemeghen tot veel ghebeyken / insonderheyt tot d'yncken / en d'yncken zijnde vermooden sp malkanderen; leven sonder so;ghe / etten op 't ghene sp hebben d'een dagh / en d'ander dagh ghebeek hebende / soo gaen sp wilde woxtelen soecken daer sp haer mede onderhouden tot dat het Maiz rijpwo;dt / welck op sommighe plaetsen gheschiet in verrecht daghen / ende op sommighe in d'yn maanden. Een halve legue van de stadt Segovia passeert een beke / die sp noemen Rio claro, om dat sp altyds klaer is / ende een woepnigh van spn oo;sp'ongh soo sinckt het water in de aerde; in de winter geft het woepnigh waters / en in de somer veel / als het minck behooyde te gheben: soo dat sp in de somer veel landes daer mede verberfchen / ende doo; die middel veel Maiz en ander d'ynghen versamelen. Daer is groote verscheppensheyt van gheboghelte / als quackelen en ringh-dupben: de perrden / hoo;en-beesten / schapen / gepten en berekens vermenighfuldighen seer; soo dat het ver de meesten handel is van dese stadt: welck sp te koop brenghen naer Novo Reyno de Granada: De Indianen hebben gheleert cattoenen lincwaert weven / welck van sonderlingh profijt is.

Het. del.

Dese stadt van leght twintich leguen van Xerez naer het supden / en thien leguen van Tucuyo, en tachtentich leguen van Coro naer het supdt-oosten. Men reys van Segovia naer Tucuyo doo; een valleje / welck is twaelf leguen langh.

Het twaelfte Capittel.

Beschrijvinghe van de stadt Tucuyo, TRUXILLO, LAGUNA, ende de ghelegenheden daer ontrent.

4.6.1.1.
6.1.

DE sevensle plaetse van dese provincie / is de stadt Tucuyo, leggende in een valleje van de selve naem: dese valleje streckt supden en nooyden / een half legue langh en breedt / rondtom omcingelt van bergen, ende heeft spn naem van een riebiere die daer doo; loopt: 't is een seer gesondt landt / ende aen 't in-komen van dese bergghen / oberbloedigh van probiande / soo wel booy de Spaegniardten als booy de in-ghebooyne / met groote verscheppensheyt van fruyten. De stadt leght 50 leguen van de zee / seventich leguen van St Iago de Leon, elf leguen van nieu Segovia naer 't supdt-westen: 14 leguen van Portillo de Carora, vijf-en-twintich van Truxillo, en vijf-en-tachtentich leguen van Coro. Daer zijn eenighe sucker-Ingenios, ende daer wo;dt cotton ghesamelt / soo dat de in-ghebooyne haer hebben beginnen te kleeden; daer waelt oock koo;en ende ander zart van Spaegniën / ende

ende mors-krupden. Daer zijn veel tigren ende leeuwen; veel wilddes/ als herten met menichte/ so dat sommighe van de inwoonders van dese Stadt/ op de jacht gaende met peerden ende honden/ in twee maenden tijdes somtijdes wel vijft hondert dooden; ende in sommighe woorden Bezar-leeuen geboonden. Men vindt daer mijnen van goudt/ doch en woorden niet ghebeneficiert doo; ghebreck van volck; de Spaegniaerden voeden veel bee van ossen/ korpen/ schapen/ ende seer goede peerden. De Indianen van dit quartier/ zijn van de natie die men noemt Curbas, ^{d. 7. l. 10. c. 16.} doch diversich van tale onder den anderen: sp strijden met boghen en pijlen/ Macanas en leenen/ 'tis srijdtbaer volck/ en 'meeste deel eet menschen vleesch. Een deel is bejedyghe/ en gheben doo; tribuys Maiz, doo; dien sp niet anders en hebben. Tucuyo leght op de kant van de rievier van den selven naem/ van waer tot het nieuwe Rijk van Granada zijn hondert en vijftich leguen weeghs/ de hondert doo; black landt/ dat wonder vrychtbaer is/ ende heeft seer veel vlysch-rijcke rievieren/ en goede jacht; de rekerende vlytigh leguen zijn berghen.

De achste Stadt is Truxillo ofte nostra Señora de la Paz, in de P^{ro}vincie ^{Her. def.} van de Cuicas, bp naer tachtentich leguen recht supde-waerts van Coro, een wepnigh naer 't oosten/ en vijf-en-twintich leguen van Tucuyo naer 't westen. Dese Stadt naer de ghetuyghenis van een Nederlander die daer verkeert heeft/ leght achtehen leg. van 't lack Maracaybo, ende heeft aen 't selve een Dorp/ al-waer van dese Stadt ghebracht woode mel/ bilsrupt/ hammen/ ende andere waren/ die daer ghejaek worden/ ende naer andere ghewesten van Indien vervoert twee maels 'sjaets/ in Mey ende in November.

Daer is noch een ander woon- plaeste van Spaegniaerden/ die sp noemen Laguna, veertich leguen van Coro, langhs de kust naer 't westen/ leght aen d'ander ^{Engel. voyagie.} zijde van het Lack Maracaybo, naer Cabo de la Vela toe; hebbende ontrent sich een woest veldt daer veel wilddes is/ perdylen/ ring-duppen/ konijnen/ en veel homigh; doch daer zijn soo veel tigren dat sp bp nacht in de vleecke quamen om de Spaegniaerden ende Indianen te verblinden/ leght aen een groote bape die diep in 't landt loopt/ en vol ondiepten en dzooghen is.

Het derthiende Capittel.

Beschrijvinghe van 't groote lack MARACAYBO; ende van MARACAPANA op de uiterste limjten van dit Gouvernement naer 't oosten.

Het lack van Maracaybo, welck de Spaegniaerden noemen de nostra Sen- ^{Her. def.} nora, loopt 40 leguen te landt- waert in/ (Herrera seghet elders dat sp maer 25 ^{d. 4. l. 7. c. 6.} leguen te landt- waert in loope) van de zee af; ende is meer dan 10 leguen breedt/ ende is in 't om-gaen 80 leguen, (hoe-wel eenighe segghen minder) de mondt is een half legue breedt/ vloepet ende ebbet/ ende is ontweert subiect ghelijck de zee/ doo; dien sp daer in komt/ ende doo; de menichte van de rievieren die daer in vallen/ is het water d'ynckelijck/ hoe-wel wat bjaek/ ende daer zijn veel Manati. In 't uiterste van 't lack komt een rievier welck af komt van het nieuwe rijk van Granada, doo; welcke/ als doo; het lack sels/ de koopmanschappen ver- waerts woorden ghevoert. Eenighe van de in-geboorene woonende ontrent dit lack/ hebben haer huplen op boomen/ staende in het water en op de kant; waer van de P^{ro}vincie de naem van Venezuela schijnt ghekreghen te hebben. On- ^{d. 4. l. 7. c. 6.} trent dit lack en in dese contreye woonen de volckeren die sp noemen Pocabueys, die veel goudes verhandellden/ ghelijck oock de Alcoholados een ander natie daer ontrent/ die mede veel goudes hadden; woonen in een seer goede landt/ en daer was abundantie van vryzes/ en 'tvolck seer vrydsamen: Tusschen het gheberghe ende het lack/ leght de P^{ro}vincie van Xuruara op een black veldt; in 't gheberghe/ welck seer hoogh is/ woonen de Coromochi, een srijdtbaer volck. Ende bp de Culata van het lack/ de natie van de Bobures; dan doo; de menichte

van de moerassen is het landt onghesondt/ ende leet ghequelt van de Mosquitos. Van Xuruara tot Coro toe zijn tachtentich leguen, met wepnigh volcks/ ende dat noch niet bezyedicht/ arm volck.

Maracapana op het uiterste van dese P:ovincie naer het oosten is een seckere haven/ de beste van alle dese kuste: de Indianen woonden daer ontrant op twee/ ses/ ende sghien mijlen van daer/ die men noemt Chiugoros, en is een tale/ woonen op 'gheberghe/ en is sghedebaer volck/ ende houden qualijk byde met de Spaegnaerden/ ende zijn menschen-eters. Die van 't Eplandt Cubagua hadden hier eertijds een woon-plaetse daer meest krigghs-volck woonde/ welck onder decksel van het Eplandt te beschermen/ haer tochten deden in 't landt/ ende veel slaven maecten: waer doo/ als mede doo; de Hoogh-dupfchen die landt leet van volck is ombloodt. Benzo seght/ dat het een kleyn steden was van veertich huysen oft daer ontrant. Van Maracapana tot Bariquisimiro zijn hondert mijlen over black landt/ daer goede jacht is ende visschery/ dan alles is ghepopuleert/ en daer zijn nu veel tigren.

Het veertighde Capittel.

Beschrijvinghe van de Eylanden die voor dese kuste legghen, te
vecten, I. BLANCA, TORTUGA, ORCHILLA,
ROCCA, I. de AVES.

Onder de bojdere Eplanden die aen dese kuste legghen sijn aenmerckens
weerdigh; eerst Isla Blanca, ghelegghen op de hooghe van twaelf graden/
oft soo andere legghen elf graden ende acht-en-veertigh minuten) ontrant veertigh
mijlen van Granada welc ten zupden/ ende seshien mijlen van Margarita
nooyt-welc ten nooyden/ welc soo nooydelijk: ontrant ses mijlen in 't ronde; ende
aen de west-zijde zijn beide reede in een zandt-bape. Daer sijn wepnigh bergghen/
is over al meest beset met gras daer men tot de kuylen toe in-gaet; aen de west-zijde
is wepnigh gheboomte/ hier en daer een kleyn boschken ende eenighe pock-hout
doomen: de oost-zijde vol boschagie/ waer onder veel wilde salp-boomkens
waeken/ leet goet van reuck: de grondt is klippigh/ ende in dese boschagie on-
houden haer de meeste bocken; ende over al daer eenighe gheboomte staet is het
beset met scherpe doornen/ die doo; de schoenen slegen/ ende supghen so in 't vleesch
dat men se met gheweldt moet upt-halen; daer is gheen oft wepnigh versch water/
dan als het reghent: de grondt is do; en droogh als turt-mul/ soo dat het leet
drochtigh is/ ende onbeguam tot cultuere; daer is veel gheboghelt/ ende bo-
cken by dupfenden: daer en woont niemandt op/ dan de Spaegniaerden ende
de onse loopen daer aen om bocken te vanghen. Daer sijn oock eenighe zout-
pannen.

Het Eplandt Tortuga is ghelegghen van 't west-eynde van Margarita, welc
ende welc ten zupden ontrant twaelf oft veertien mijlen/ ende van I. Blanca
zupdt ten westen/ welc soo weelclijk vijftien oft seshien mijlen/ ende op elf gra-
den ende twaelf minuten by nooyden de linie. Legghende onder dit Eplandt/
kan men by klaer weder' waake landt ende de Margarita sien; is langh oost ende
welc van by tot vier mijlen/ ende byede ander-half mijle. Het oost-eynde ende
meerderdeel/ is klippigh/ har ende kael, de steen scharp/ oogigh ende gheboken/
quaedt om te belwandelen: naer het strandt toe is het boomigh/ ende by de zee
plassigh/ waer in veel onduyghende krabben haer onthouden. Het west-eynde
tot by naer 't midden van 't Eplandt staet vol gheboomte/ waer onder veel pock-
houts is/ aen de stranden ende insonderheyt aen 't uiterste west-eynde is kreupel-
bosch. Aen de zupdt-oost hoek leght een tamelijcke zout-pan/ daer in September,
October, November, welc zout is vooz; drie oft vier schepen/ dan de reede en is
niet seer beguam. Op 't Eplandt sijn veel bocken/ meest aen de west-zijde/
quaedt

quaede om te krijghen; uitermaen veel Yguanen, aen 't oost-eynde op 't doore landt/ maghet; waer onder 't gheboomte/ ver: de heele yupde-zyde is dyp ende onbeguam om te setten. Om de nooyd-oost-hotck wick heeft een smalle hals/ is een bequame hape om schepen te berghen / ende oock bp noode/ schoon te maeken.

Orchilla licht van Tortuga nooyd-west ten nooyden ontrent vijftien mijlen/ ende van I. Blanca bp de neghentien west yupde-west / eenighe maecten dese distantie klepnder. In de hooghe van dit Eplandt verschillen onse lier-lieden/ eenighe stellen het op elf graden en vijftien minuten/ enighe op dertich minuten/ sommighe oock op vijftich/ dan meyne dat de dertich minuten wel de rechte hooghe is: is heel leegh landt/ doch op het oost ende west-eynde is gheberghet/ al-waer de bocken haer op onthouden. De heele yupde ende yupde-west zyde is schoon/ maer leet slept/ soo dat men soo naer mach loopen als men wil; aen de yupde-west zyde is wepnigh gheboomte/ ende bp naer gheen groente als peterelie de mar; dan aen de oost ende nooyd-zyde slaet eenigh geboomte/ doch de gronde is ober al sichtig/ dat het onmogelijck is daer pels soude groepen; daer en is gheen versh water: de boomen die daer waesen zijn heel do; en droogh; daer is wepnigh gheboghete/ veel haeghdillen: op de nooyd-zyde ligghen eenighe gheboken Eplandekens ende verdroncken gronden.

Rocca licht west ende west ten yupden van Orchilla ontrent ses mijlen: zijn veel klepne Eplanden ende drooghten bp den anderen/ met boomen beset; aen de nooyd-zyde leght een Eplandeken dat een hooghten witten bergh heet/ die van verre een dupschijne te wesen; men kan de valse kulle van dese Eplandekens sien; legghen in streekinge oost ende west vijf mijlen/ ende breedt bp de dyp mijlen: zijn aen de yupde-zyde soo slept/ dat men dicht aen gheen gronde bindt/ maer aen twest-eynde is het black/ men bindt daer eenigh zout in de drooghe maenden: daer is gheen ghebierte op; wepnigh boghten: eenighe die sy noemen Flamencos; hebben langhe beemen bp naer als de opevaers/ met roode beeren uyt den ozagnien/ met groote kromme becken: 't landt is eenigh ende meel laegh. I. de aves leght van Rocca west ten nooyden tñien mijlen / op de hooghe van twaelf graden naer dat eenighe segghen/ zijn acht oft neghen klepne leeghe Eplandekens/ bp gillingh een mijle langh/ ende van daer twee mijlen oost ten nooyden/ ende west ten yupden leght het grootste/ leegh bp het water met boomen beset/ ende al eenigh landt/ men magh daer dicht bp langhs loopen/ het iller heel schoon sonder ruden/ dan aen de nooyd-oost zyde legghen veel bancken/ twee ende dyp mijlen tze-waert/ sommighe wat boven water.

Het vijftiende Capittel.

Beschrijvinghe van de Eylanden BONAIRE, CURACAO ende ARUBA.

Bonaire licht van I. de Aves west ten nooyden ende west nooyd-west/ tusschen ses ende acht mijlen; op de hooghe van elf twaelf graden: is een tamelijck groot Eplandt/aen de yupde-zyde beset met heel leegh vooz-landt tot aen de west-nooyd-west zyde tot/ daer 't vooz-landt een eynde neemt / ende aldaer heeft men de bequame reede / doch iller slept/ dat men met een coulo aen landt moet legghen; daer leght een klepnder Eplandt/ welck met het groot een hape maect. Eenighe gillen het groot Eplandt wel seftien oft seventien mijlen in 't om-gaen te hebben. Daer is veel bee op dit Eplandt/ als lieren/ koeppen/ schapen ende geiten; oock veeckens ende peerden. De in-woonders zijn meel Indianen die daer ghebeyaght zijn van S. Domingo, ende zijn Christenen/ hebben onder haer een Spaenschen Gouverneur/ ende eenighe wepnighe Spaegniarden; dese woonen in een valsepe ontrent het hooghe landt. 't Eplandt en is niet seer byzichbaer; dan daer waelt oberbloedigh roodt hout/ welck nu eenighe jaren hertwaerts bp de onse

onfe met groote menighte is ghehaelt / soo dat nu ontrent de reede niet veel is over-gebleven. 'Tkleyn Eplandeken leght ontrent een mulquet-ſcheut van 't groote op ſyn naerſte / daer is reede onder de nooydt-welt-zyde / doch niet ſeer bequaem / om dat de grondt klippigh is / ende men leght op 60 baden een ſteen-woep van landt: daer is mede roode hout op / doch vette te halen: oock poek-hout ende eenighe cotton-boomkens: de grondt is meest ober al klippigh / ende op ſommige plaetſen heel ſiltigh / soo dat daer gualyck verſch water is te bekomen: is ontrent twee mijlen langh: ende dyp in 't om-gaen.

Curacao leght van Bonaire welt-nooydt-welt ontrent neghen mijlen / men kan't met klaer weder van Bonaire wel ſien: is langh / ſtreckende nooydt-nooydt-welt ende zuydt-zuydt-oost vijf mijlen: leght op de hooghe van twee graden en de vertigh minuten: heeft wel neghen oft elken mijlen in den om-gangh: is byzchebaer / ende daer woondt meer volcks als op Bonaire: die veel ver hebben / ende maecthen daer jaerlycks veel kaſen / die ſp aen 't balle landt ende elders verboeren: daer groepet mede roode hout: heeft aen de nooydt ofte nooydt-oost-zyde een grooten bocht / van daer en is gheen bequame reede / doo: dien het daer ſoo ſteyl is.

Aruba leght van Curacao welt ten nooyden twee mijlen: ſtreckt hem nooydt-welt ende zuydt-oost dyp mijlen / de reede is aen de nooydt-welt-zyde / dicht aen eenen hoek / by een Eplandeken dat men aen de nooydt welt-zyde laet legghen / men leght op vijf baden landt-grondt: booyt en heeft men rondom het Eplandt gheen grondt: is leegh landt / doch heeft twee klepne berghen / van welcke de ene ſich verſchoont als een ſupker-broodt: is ontrent vijf mijlen in 's om-gaen / ende is betwoondt by wepnigh Indianen ende eenighe Spaegniarden: leght niet ober leven oft acht mijlen nooydt-nooydt-oost ende zuydt-zuydt-welt vande Cabo San Roman.

Onſe Schepen die in den jare 1623 aen Punta de Araya hebben ghetweelt / alſoo ſp daer vonden een ſtorreſſe met Spaegniarden beſet / welck haer het zoudt halen beletteden / ghenoorlaecte zijnde ſonder ladinghe van daer te ſcheyden / zyn eenighe wepnighen van de ſelve Schepen van daer welt waerts op-ghelopt naer 't Eplandt Bonayre, ende onder anderen een Schipper van Enchuplen / wiens Sierman Simon Simonſz. de ghelegentheyt pertinentlyck heeft aen-geteekent / die top goet ghebonden hebben hier in te voegghen. Splende van punta de Araya met een nooydt-welt wel ſoo nooydelijcken gangh / ſoolult ghy in 't gheſicht loopen het Eplandt Tortuga, maer welſelijcker beſeurende ſal u de ſroom by zuyden het Eplandt voeren. Dit Eplandt is van 't vooyſcheyven punct vijfthien mijlen / gheſtreckt in ſyn lenghte welt ten nooyden ende oost ten zuyden dyp oft vier mijlen.

Van Tortuga ſplende nooydt welt ten nooyden (met ghemeyne Hollandſche Compaſſen) ſekthien mijlen / ghemoet men het Eplandt Vrchila oft Orchilla, langh ontrent dyp oft vier mijlen / leeghachtigh landt / ſoo dat het niet verre geſien en wooydt. Van daer welt ten nooyden vijf mijlen hebr ghy Rocca, langh dyp mijlen / leegh en smal / gheen half mijle breedt / aen de zuydt-zyde ſchoon ſonder ancker-grondt / maer aen de nooydt-zyde vol drooge platen / ende tuſſchen beyden van plaet tot plaet vol ondiepe blackten: het vermoeden is dat aen de nooydt-zyde wel ancker-grondt mocht welſen. Ses mijlen vooyder welt nooydt-welt leght Iſle de Aves, aen de nooydt zyde loopt een rif af nooydt-nooydt-welt / wel dyp mijlen in zee / daer men de barninghen van ſiet / ſo men by nooyden daer vooyt by loopt / ſtrecke hem oost ende welt ſchaers 3 mijlen langh / een half mijle breedt / leegh ende boomigh. Van 't welt-eynde van dit Eplandt een mijle recht in 't welt / leght een Eplandeken van ontrent dyp vierendeel van een mijle langh / met een rif daer van af-ſtreckende wel een mijl in zee. Van Iſla de Aves welt-nooydt-welt ſeven mijlen / leght het Eplandt Bonayre, hem ſtreckende nooydt-nooydt-oost / welck

welck wy hier vozen hebben beschreven. De Schepen lieten haer ancker vallen aen de oost-noord-oost-zijde onder de wal op dertigh badem/ gheen steen-werf van 't landt/ ende dyeren gronde af/ waer over sy de wal aen laetverden/ ende maerden de Schepen aen de boomen vast: Sy velden hier seker roode houdt/ dat dienlich is om mede te verwen/ welck sy thuss brachten. In den selven jare zijn dertwaerts gesonden dyp schepen by de Scheutroperde West-Indische Compagnie/ die daer mede roode houdt af brachten.

Het zestiende Capittel.

Beschrijvinghe van de kust van 't vaste landt van CUMANA
ende VENEZUELA.

Cumana ofte Comena leghet verschepden van punta de Araya daer de zout-pannen zijn/ zynde ende noorden ontrent vier mijlen/ de ghelegghentheyt van Cumana hebben wy hier vozen beschreven in 't vijfde Capittel. Het landt by westen strecke hem eerst west ten zyden ende oost ten noorden/ al-waer men heeft vervolghens R. de Canoas, ende R. de Bordonas: daer aen een vissoten haben ofte in wijck/ welcke sy noemen Moxina; ende een wepnigh boerder de in-wijck van Santa Fé: van daer voorder leghet een klippe/ welck de onse noemen de Boras, aen den oost-hoek van de bap van Commenagod, men seyt tusschen de selve ende 't vaste landt deur: aen 't vaste landt leghet een groven steplen bergh/ welck schijnt van verre een Eplandt te wesen/ dan is met een legh strandt aen 't vaste landt vast/ ende daer is een fonteyn by ghelegghen. Commenagod is een schoon bap/ legghende by westen Maracapan, heeft een black strandt/ ende goede anker-gronde/ ende een rievierken van versich water by naer aen 't west-eynde: daer en daer ontrent is Basile/ letter ende geel-hout te bekomen. Van de reede van Commenagod tot de Eplandekens van Pirito zijn vier mijlen/ soo dat den west-hoek van Commenagod, den oost-hoek is van Pirito. Dooz Pirito legghen twee Eplandekens ontrent een mijl van den anderen/ ende een mijl van 't vaste landt/ van welck een blackte af-loopt/ dan aen dese Eplandekens is het diep ghe-noegh: de Eplandekens zijn leegh/ ende daer en woonde gheen volck op: teghen over 't vaste landt is een rievier/ doch gantsch brack/ wel by mijlen hoogh: ghe-naemt R. de Ermacito; de Indianen die daer ontrent woonen zijn Caribes. Den west-hoek van Pirito is den oost-hoek van Oychie, een andere in-wijck/ daer quade anker-gronde is: voorts soo volghet hier el morro de Correbicho, legghende recht haer 't zyden van 't Eplandt Tortuga, daer wy vozen van hebben ghesproken. Voorts Cabo de la Cordelaira ofte Caldera, welck leghet zynde west ten zyden van Tortuga ontrent vyfshien mijlen: ende dese kabe is leegh/ doch daer aen begint het hooghe landt/ want het de selve zijnde zyden ende noorden/ soo siet ghy 't hooghe gheberghe van Carakas; by westen dese Cabo is het goet ankeren op twaelf badem waters/ ende daer is veel pock-hout aen landt te bekomen: leghet op sijn graden naer 't legghen van Figueredo, andere boeghen daer noch eenighe minuten boven. Ontrent vyfshien mijlen by westen dese Cabo leghet 't goet Carakas, hier vozen aen gheroert/ ende ontrent twee mijlen voorder C. Blanco, daer by westen goet ankeren is op neghenshien badem/ een goetlinghscheut van de wal/ men legghet beschut dooz de brilen, dertshien mijlen by westen dese Cabo leghet Turame, daer een versich rievierken is/ ende 't strandt staet vol boomen: twee mijlen voorder leggen de Eplanden van Burburara: daer is een goede haben ende zout-pannen/ daer dje kust mede woort versien. Darr aen volghet Golfo Triste teghen over Bonayre: ende voorder punta Seca, ende eenige andere wepnigh besochte plaatsen/ tot aen de Cabo San Roman, welck leghet naer de be-bindinghe van de onse op twaelf graden en ses minuten/ ende is 't uiterste van een neck landts die van de monde van 't lack af-streect naer zee/ ende by de Wilden

Wilden ghenaeemt woꝛdt Paraguana; is al black landt/ ende heeft alleen een hooghen bergh/ welck so noemen S^a Anna, die van verre in zee ghesien woꝛdt/ als men om de oost komt: van dese Cabo streckt het landt supdt-supdt-west/ seiven ofte acht mijlen/ dan ontsakt het hem met een boghte recht supden/naer Coro toe: De west-sijde van de Golfo is al hoogh landt/ streckende meel supden ende noorden/ daer valt een harde stroom up; den tijdt dat de schepen daer varen is van May tot October, dan ist de rechte tijdt van de Vendavalen; de byse waerpet van November tot April up den nooyt-oosten/ ende oost-nooyt-oost/ ende maecte in die tijdt op dese kust seer quaedt weder. De west-hoek van dese Golfo woꝛdt ghenaeemt Coquiboco, op de hooghe van wat meer als twaelf graben/ naer 'legghen van de Spaensche kourlen/ is leegh/ ende streckt met een blacke af, binnen 'slands leght een hoogh gehackelt gheberghe/ welck de Spaegniaerden noemen Sierras de Azieyte: bp oosten van dese Cabo legghen de Monges, daer de kourlen woꝛden naer ghericht bp de ghene die van Dominica naer Cartagena willen: zyn dyp ofte vier Eplandekens bp den anderen/ het supdelijckste is hoogh ende met voghel meel bedeckt; twee derdendeel van een mijs nooyt-oost van dit/ leght noch een met een label/ de andere zyn kleyn/ ende niet dan klippen. Van desen hoek tot Cabo de la Vela zyn vijf-en-twintigh mijlen naer 'legghen van Figueredo, dan tusschen beyden leght Baya Honda, welck is een groote bape/ ober al black/ oock is 'slandt vol binnen-wateren; het volck datter woont is lelijck ende maget/ gaen naect/ hebben haer mannelijckheyt in een calebasken bekken/ op de maniere van een hoozle scheede: zyn seer buyl ende groen in de mondt/ epelijck om aen te sien. Voorts el Porrete vier leguen bp oosten C. de la Vela, daer allenthalven black water is/ hoe-wel eenighe legghen dat wel een naet in-komen heeft/ maer binnen wijdt ende diep is.

Cabo de la Vela is een hoogen hoek/en als men van bp oosten komt/so schijnt het van verre een Eplandt te wesen/want is met een eben smal landt aen 'thooge vaste landt gheheft: een wepnigh bp oosten de kaep hebt ghy een hooghe steen-klip ofte hoek/ bp welsen de welcke mede een bap is/ daer men met ghemene schepen kan legghen/ beschut voo; oostelijcke winden; om de kape ist mede goet legghen/beschut voo; de nooyt ende oostelijcke winden/ is daer ober al black water; het om-legghende landt is al dor ende bael landt/sonder eenighe oft wepnigh groente. Dus zyn wy nu wederom komen tot Rio de la Hacha die den bocht in legh/ daer wy het in 't achtste boeck hebben ghelaten; ende sullen onse beschrijvinghe hier mede eyndighen.

B Y H A N G S E L,

By te voeghen in 't eerste Boeck, 10 Capittel, pag. 16.

Op de ghelegghentheyt van 't west-eynde van Hispaniola wat naerder te verstaen/ soo sullen wy hier in-boegen 't ghene laet bp de onse is bevonden. Van Cabo Tiburon, tot C. de Donna Maria zyn supren 'slands ontrent seiven mijlen ende een half nooyden. De Cab. Donna Maria is een leeghen hoek/ t'eynden steyl/ ende recht aen de supdt om den hoek is een groote zandt-bape/ met een versche rivier/ daer reede is/ dan de grondt niet seer schoon; van dese Cab. tot het Eplandeken Caymito is de kours oost ten supden twaelf ofte dertighen mijlen. Die aen de C. S^a Nicolas wesen wil/ die laereit ghemerlijck soo verre in/ tot dit Eplandt/ ende daer aen zijnde/ seylt men ober naer 't Eplandt Guanabo, welck leght van Caymito nooyt-oost ten nooyden arst oft neghen mijlen; is een langh Eplandt dat hem de Golf in-strekt/ is tamelijck hoogh/

hoogh / men magh aen 't weſt-eynde wel dicht aen-loopen / want het iſt ſchoon-
 De C. St Nicolaes licht van 't weſt-eynde van dit Eplandt nooyt ten ooften
 acht mijlen. Deſe Cabo licht op neghentien graden ende vijfſich minuten / ende
 van deſe Cabo tot de Tortuga, iſt de kours oolt ten nooyden ende oolt-nooyt-
 oolt acht mijlen; de Tortuga ſtreckt merck oolt ende weſt vier mijlen / ſyn weſt-
 eynde licht van Hispaniola ander-half / ende 't oolt-eynde een myle.

In 't ſelve boeck cap. 19. pag. 34.

Y Nagua. Onlanghs iſt by een van onſe curieuſe ſchippers bevonden dat ach-
 thien mijlen nooyt ten ooften van den oolt-hoek van de Tortuga, op de nooyt-
 zijde van Hispaniola een groot Eplandt licht / van vijf oft ſes mylen in de lenghte /
 welck byzchebaer iſt in 't aen-ſien / heeft eenighe klepne berghskens / ende landt-
 hapen / van den oolt-hoek ligghen eenighe klippen af; dit ſchijnt Ynagua te wil-
 len zyn / tot noch toe verleght in de kaarten / oft ſoo het Ynagua niet iſt / ſoo iſt tot
 noch toe in de kaarten onbekent ghetweſt.

By te voeghen in 't tweede Boeck aen het eynde van 't vierde Capittel.

L Eere nu upt het boeck Traicté de la Navigation, & des voyages de Deſcou-
 verre, & Conqueſte Modernes, & principalement des Frnçois. ghebruct te
 Parijs anno 1629 dat den Baron de Lery in den jaere 1518, een reple dooyt-nam
 naer iſte de Sable ende Campleau om een wooninghe aldaer te planten / dan dat
 hy dooyt gebrack van verſch water wiert gemootlaect weder te keren onverricht
 laecten / ende dat hy ſyn beſte op die Eplandt te weten koepen ende verckens /
 die daer ſints die tijdt ſoo zyn vermenighvuldight / daer den Baron de la Roche
 volck wel te paſſe quamen.

In 't ſelve op het eynde van het 25 Capittel.

V Erſaen nu upt het dooyt. boeck: dat de Francoplen haer wooninghe heb-
 ben vervolghet te Quebec, ghelijck naerder blickt upt een brief van Charles
 FAlémant Jeſuyt / gheſchrieben upt de ſelve plaetſe in den jaere 1627. Van dat de
 Engeliſchen die de Koningh van Groot-Britannien 't landt van Cadie heeft ver-
 gunt onder de naem hem Nova Scotia, haer de plaetſe begonden te diſputeren,
 ghelijck van van een Engeliſ man hoorde die daer mede ghetweſt iſt / dat de En-
 geliſchen de Francoplen van Quebec ſouden ghelijck hebben: niet teghen-ſtaande
 dat in Franckrijk in den jaere 1626, dooyt toe doen van den Cardinael de Ri-
 chelieu een compagnie iſt op gherecht van hondert gheafforcierte / welck haer
 kamer ſouden houden te Morbihan in Britannien, de welcke vergunt iſt Nova
 Francia ende Canada: hy vervolgh van welckes macht iſt ghegheben in den jaere
 1627 ende 1628, aen de Heere de Roquemont, Honel ende andere / aldaer mach-
 tighe colonien te planten; ende daer iſt een compagnie ghemaect van hondert
 perſoonen dooyt vijfthien jaeren / in de welcke hy haer verbinden over te byenghen
 tot vier duplent ſielen / alle Francoplen ende Catholiquen / ſoo in Nova Francia,
 als in Florida, ende alle de landen daer de Kroone van Franckrijk eenigh recht
 van oudts meent op te hebben.

By te voeghen in 't veerthiende Boeck aen het eynde van
 het derthiende Capittel.

D E jurisdictie van Pernambuco ſtreckt ſich upt ontreint veertich mijlen naer het
 zupden / te weten tot Rio S. Francisco, alwaer eenighe Portugieſen woonen
 die haer alleen genereren met beſten te weyden / ende Farinha te maecten / welck
 hy byenghen te Pernambuco; daer valt mede Braſilie-hout. Van daer komende
 naer 't nooyden ofte naer Pernambuco toe / heeſtmen erſt Alagoa, daer vijf oft ſes
 Ingenios zyn / die luttel ſupckers upt gheben; dan daer zyn veel beſten ende gorde
 Q h h lijf-tocht.

lijf-tocht. Daer naer Porto Caluo, waer mede seiven oft acht Ingenios zijn / doch luttel in-woonders; ende haren meesten handel is beesten ende Farinha: 't doyp licht by de vijf mijlen van de yee-kandt. Daer aen het doyp Vua, welckes in-woonders haer mede gemeeten met bestiael ende Farinha; beneffens datter oock vier oft vijf Ingenios zijn; licht ontrent by mijlen van yee.

Dooyx Serinhan, daer wel twaelf oft dertien Ingenios zijn / die 't beste sucker maecken van die heel geteste; 't doyp licht twee mijlen van yee / neffens een rievier die niet over seiven oft acht voeten waters herft. Nael daer aen licht het doyp Poucar, een schoone ende volck rijke plaats / daer mede wel dertien Ingenios staen / die groote quantiteyt suckeren gheven; licht aen een rievierken van de selve naem / welck niet over acht voeten waters herft. Daer aen volght de Cabo Sant Augustin, ende 't doyp Sant Antonio do Cabo, liggende twee mijlen van strand; dijs mede een schoon ghelwelle / al waer wel twintich sucker molens zijn / die seer veel goet sucker maecken. Beneden de Cabo staet een kerckken ghenammet Nostra Sennora de la Candelaria, van welcke een open wegh loopt naer de weyden die se noemen as Curcuranas, daer mernichte van beesten worden gheworpt: is vijf mijlen van Pernambuc; ende in dat begryp staen wel twee-en-twintich Ingenios, die veel sucker maecken.

Garafu welck top hier voer segghen de tweede stadt te wesen van dese Capitania, en is maer een doyp / soo top nu leeren / liggende by vijf mijlen van Olinda ende een mijl van 't eplandt Tamaraca; daer maer arm volck ende ambacht-lieben woonen.

In 't selve Boeck in het veerthiende Capittel.

In de jurisdictie van Tamaraca zijn ontrent twintich Ingenios, ende de meeste ligghe op de rievier Goiana. Dit Eplandt ende zijn jurisdictie komt toe de Conde de Monsanto, woonende te Lisboa: upt dese Capitania komt oock veel byschil-houdt.

De stadt van Pariba woort ghenammet Felippia: in haer jurisdictie zijn vijf-en-twintich Ingenios die jaerlijcks veel goet sucker maeken; licht vijf-en-twintich mijlen van Olinda. Van Pariba tot Rio grande zijn over de dertich mijlen; daer is een Ingenio te Camaratuba; en noch een in een plaats genaemt Cunhaon; ende noch een oft twee die twee oft by mijlen van 't Casteel ligghe: de meesten rijkdom niet te min van de in-woonders zijn beesten / weghen de goede werpde die daer is: 't Casteel genaemt de dry Koninghen, is 't beste van de gantsche kust: 't steden is anders kleyn ende qualijk betwoont / dooy dien 't volck meest op haer landt-huppen woont; ende daer niet komt dan om de malle te hoopen.

R E G I S T E R.

Getgunstige Leser/ wy hebben tot uwen dienste in dese Tafel by een ghebraght de vooznaemste **Z**anden/Provincien/Steden/Alleen/Kievieren/Havenen/Reeden/Dieren ende Vuchten; In dien wyse alle hadden aengheteeckent / soo soude de Tafel te groot ghevalten hebben. De namen die beginnen met **S** ofte **S^a** hebben wy ghebracht op de naeste hooft-letteren/daer **A. E.** in't naer soeken sult ghe- lieven op te letten; ende verbaecht zijn dat de Spagniaerden de **B** ende **V** d'een vooz d'ander ghebruycken / soo dat ghy in beyde die Letters wel dient te soeken eer ghy der af scheyt.

A.

A Bacoa **E**plandt van de Lu-
caios. **31**
S Abad **h**aben in California.
239.

Abancay **r**iebtier in Peru. **401**
Abaque **e**plandt by Hispaniola. **15**
Abibe **g**heberghte. **321**
Abipi **b**ergh van **E**merauden. **340**
Abisca **p**rovincie Peru. **406**
Abrolhos **d**ooghten by Brasil. **529**
Aburra **v**aller in Popaian. **347**
Acaia **b**oom in N. Brasil. **542**
Acaious **v**uchte Brasil. **507. 540**
Acales **s**chuytjens Mexico. **178**
Acapulco **h**aben N. Hisp. **181**
Acaxutla **h**aben Sonfonate. **286**
Accadie **o**fte Cadie N. Franc. **70**
Accomack **h**aben N. Engl. **94**
Accominticus **h**aben N. England. **94**
Achalaqui in Florida. **145**
Acheambey **e**plandt Lucaios. **31**
Achusi **h**aben in Florida. **144**
Acla in Terra Firma. **303**
Acos in Peru. **329**
Acuti **g**hebieite. **503. 547**
Adthothuys **v**isch N. Franc. **64**
Adives **w**ilde honden. **188**
Adriaen Blocks **e**pland N. Nederl. **102**
Agama **h**oeck Peru. **421**
Agoutitrevia **b**oom N. Brasil. **541**
Agreda **s**tadt Popajan. **355**
Aguacates **g**orde vrucht. **342**
Aguacolla **k**rupdt. **375**

Aguada **h**aben Porto Rico. **3**
Aguada Segura Californ. **268**
Aguapa **b**enijngighen boom inde Mufos.
268

Ahuquahuel **b**oom in N. Hispan. **143**
Albion nova in California. **215**
S Alexio **e**plandt by Brasil. **530**
Alezay **e**plandt by Terreneuf. **58**
Alkermes **b**ecien in Virginia. **93**
Almouchiquois **v**olck N. Franc. **72**
Almaguer **s**tadt in Popajan. **354**
Altovelo **e**plandt by Hispaniola. **19**
Amaguajo **e**plandt Lucaios. **32**
Amana **e**plandt Lucaios. **ibid.**
riebtier Guaiana. **584**
Amandelen van de Chachapojas. **396**
Amapaia **p**rovincie Otenoque. **582**
S. Amaro in **B**rasil. **510**
Amatique in de Honduras. **290**
Ambaigtinga **b**oom Brasil. **508**
Ameguaes **v**olck R. de la Plata. **420**
Amegore **r**iebtier Guaiana. **593**
Amonna **r**iebtier Guiana. **576**
Anapuia **p**rovincie Guiana. **608**
Ancon de **L**uis Hispaniola. **17**
de Sardinias Peru. **381**
Ankerbaye N. Nederlandt. **102**
Andabaylas **p**rovincie Peru. **401**
Andalien **v**alleys Chil. **411**
Andaluzia nova **b**eschryvinghe. **597**
Andes **g**heberghte Peru. **319**
Andresa **p**unt Hispaniol. **18**
Anebas **v**olck Guajana. **582**
Anegada **e**plandt Canibal. **34**

h b 2

Angal-

R E G I S T E R.

Angamayao riebier Popajan.	153	Auras boghels N. Hisp.	106
Angom haben N. Engl.	94	Aute in Florida.	141-144
Angoyaco passagie Peru.	399	Axi soorte van peper.	5
Angoango doop Peru.	415	Axin bett in N. Hispan.	173
Angra dos Reyes Brasil.	527	Ayamare bishp Guaiana.	573
Anguilla eplandt Canibal.	34	Ayavire plantse in Peru.	413
Annoto betwe Guaiana.	574	Aymaraes volck Peru.	194-401
Antequera stad Guaxaca.	300	Aymures volck Brasil.	521
Antigua eplandt Canibal.	34	Azua stad Hispaniola.	1
Antiochia stad Popaian.	344		
Anzerma stad Popaian.	346		
Apalache in Florida.	141-144		
Apalatey berghe in Florida.	157-162		
Apamatuck riebier Virgin.	111		
Apurima riebier in Peru.	401		
Apurwaca riebier Guaiana.	567		
Aquamachuque volck N. Nederl.	105		
Aquiqui arpen in Brasil.	504		
Araca boom Brasil.	507		
Aranives stad Costa Rica.	297		
Araras oft Macaos boghels.	504		
Ararapira riebier.	499		
Araticu boom Brasil.	507-541		
Arauco provincie Chil.	432		
Archidona stad Peru.	379		
Arequipa stad ende haben Peru.	394-499		
Areizibo riebier Porto Rico.	2		
Arica in Peru.	430		
Arikary riebier.	163		
Arma provincie ende stad Popaian.	347		
Armadillo beestjen.	503		
Arnedo blecke Peru.	388		
Aroi riebier Guajana.	586		
Aromaia provincie Guiana.	583		
Arougoun beest Virgin.	117		
Arrapoco Amazonas.	563		
Arrowari riebier Guiana.	561		
Arrowen eplandt Amazonas.	ibid.		
Aruba eplandt Venezuela.	618		
Arwy riebier.	566		
Assapana eplandt Orenoque.	585		
Assapanic dier Virgin.	117		
Assentemens boontjens Virgin.	116		
Assumcion stad Rio de la Plata.	491		
Atacama woestijne Chile.	427		
Athule eplandt Orenoque.	587		
Aveto olse N. Hispan.	174		
S. Augustin in Florida.	165		
Avila stad inde Quixos.	329		
Avinno siber mijn Zacatecas.	230		
Aulagas oft t lach van Paria.	413-417		
		B	
		Bahama eplandt Lucaios.	32
		Bacoa in Hispaniola.	15
		Baeza stad in de Quixos.	379
		Bahia de todos los Santos.	522
		de S ^{te} Cruz Florid.	141
		del espiritu Santo Florid.	142
		de Carlos Florid.	167
		de Tampa Florid.	ibid.
		de Meruelo Florid.	ibid.
		de Fonseca Guatemal.	286
		de S. Iago Peru.	381
		Bahia de S. Matheo Peru.	ibid.
		de los Caraqueo Peru.	382
		de S. Julian Magallan.	483
		de S. Iago Magallan.	477
		de Trayciaon Brasil.	531
		de Pinos Californ.	252
		de Cartago Honduras.	292
		de Carabaco Veragua.	300
		de Bonaventura Popajan.	351
		Bajamon riebier Porto Rico.	2
		(S. Jean Terreneuf.	50
		de la conception ibid.	50
		de Trinite ibid.	50
		Baje de Trepoze ibid.	50
		de Placencia ibid.	51
		de Sant George ibid.	51
		de Chateaux ibid.	56
		(Francoise N. Franc.	73
		Baixos de S. Roque Brasil.	532
		Balsam van Tolu.	325
		Bamba provincie Popaian.	343
		stad Peru.	374
		Bambyaias boghels.	211
		Banc van Terreneuf.	52
		Baracoa stad in Cuba.	23
		la Barranca in Peru.	374
		Baranca de Malambo.	325
		Baratta balsam Guiana.	575
		Barbada eplandt Canibal.	34
		S. Barbara mijnen N. Vizcaya.	232

REGISTER.

Barbudos eplandt Canibal.	34
Bariquicemeto riebier ende pprovincie.	613. 614.
S. Bartolome eplandt Canibal.	35
Barraquan riebier Orenoque.	582. 587
Baru eplanden Vraba.	326
Bayamo pprovincie. Cuba.	22
Badt in 't selve eplandt.	23
Beata eplandeken bp Hispaniol.	19
Beauport in N. Francia.	80
Belcarrivier in Veragua.	299
Belez Badt N. Reyno.	340
Bell' Isle N. Franc.	59
Berbee riebier Guiana.	577
Bermudes eplanden.	40. 41. & C.
S. Bernardo Tucuman.	447
Bera riebier Guiana.	587
Biaratata dier Brasil.	504
Bilcabamba Peru.	402
Bilcas riebier en paleps Peru.	401
Bileaconga gheberugate Peru.	402
Bimini eplandt Lucaios.	32
Biobio riebier Chile.	431
Blanc Sablon Terreneuf.	57
Blocks eplandt N. Nederl.	102
Boca del Drago bp Trinidad.	594
Bogota pprovincie N. Reyno.	334
Bombon pprovincie Peru.	397. 398
Bonaventura haven Popaian.	351
Bonayre eplandt.	617. 618
Borriquen eplandt St. Juan.	1
Boyeininga slangh Brasil.	506
Boy-ete slangh Brasil.	548
Braemoros pprovincie Peru.	380
Brasil generale beschrijvingh.	501
in woonderen gelegenshept.	511
viervoertighe dieten.	502
ghebogelte en serpente.	504
boomen/ burchten/etc.	507
krupden/ wortelen/etc.	509
Brion eplandt N. Franc.	54
Britioga eplandt Brasil.	527
Buenos Ayres Badt la Plata.	492
Burburara haven Venezuela.	619
Buritaca pprovincie S. Marcha.	328
Buritica goudt-rijcke pprovincie Popa- jan.	344. 345

C.

Ab de Raçe in Terreneuf.	49
d' Espere ibidem.	49
Sant Francis ibidem.	50

de Gras ibid.	51
de Sainte Marie ibid.	51
de Raye ibid.	52
de anguille ibid.	52
du chaps ibid.	56
Sant Laurens cap Breton.	53. 54
du prat N. Franc.	58
Saint Louis N. Franc.	58
Tiennot N. Franc.	59
Pointu N. Franc.	59
Royal N. Franc.	ibid.
Saint Louis N. Franc.	81
Blanc N. Franc.	ibid.
Malebarre.	81
Dauphin N. Franc.	64
de Rabast. N. Franc.	59
de Honguedo N. Franc.	60. 64
de la Heve N. Franc.	71
Forchu N. Franc.	72
de Poutrin court N. Franc.	75
aux Isles N. Franc.	80. 82
Francon in Florida.	112
Lucerne in Florida.	154
de la Tortue N. Brasil.	533
des arbres secs ibid.	537
del Enganno Hispaniola.	18
del Cabron ibid.	18
Tiburon ibid.	16
Sant Nicolas ibid.	ibid.
Francis ibid.	18
de Cruz in Cuba.	25
de Corrientes ibid.	27
Sant Anton ibid.	ibid.
delgado lucaran.	216
de Corroche ibid.	217
de Corrientes N. Hisp.	254. 267
de Sant Luear Califorma.	253
de Fortunas ibid.	252
Mendoelino ibid.	253
dela Cruz ibid.	251
de Nieve ibid.	252
de Martin ibid.	252
de tres punras Honduras.	291
de Honduras.	292
de Cameron Hond.	ibid.
de gracias a Dios ibid.	ibid.
Blanco Nicaragua.	296. 300
de Aguia S. Marcha.	331
de la Vela Terr. Firm.	333
de Corrientes Popaian.	355
de S. Francisco Peru.	381
de Passaos ibid.	ibid.
de S. Lorenzo ibid.	383

R E G I S T E R.

	Blanco <i>ibid.</i>	384	Camoussi <i>riebier</i> Brasil.	533
	de Cauten Chile.	443	Campeche <i>in</i> lucatan.	215
	de Chanquin <i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Campfeau</i> <i>haben</i> N. Franc.	70.71
	de la Vallena <i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	Canada <i>in</i> N. Franc.	62.65
	Sant Feliz <i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	Cananea <i>bp</i> la Plata.	496.499
	de las Virgines Magallan.	454	Canas <i>bolckeren</i> Peru.	411
	desfestado <i>ibid.</i>	454.456	Canches <i>bolckeren</i> Peru.	<i>ibid.</i>
	de Sant Antonio la Plata.	478	Cannaris <i>bolckeren</i> Peru.	370
	Santa Maria <i>ibid.</i>	484	Cannaribamba <i>paleps</i> Peru.	369
Cabo	Blanco <i>ibid.</i>	484	Canela <i>provincie</i> Peru.	379
	Frio <i>in</i> Brasil.	518.527	Canneta <i>stadt</i> Peru.	392
	Sant Thome <i>ibid.</i>	528	Cano <i>eplandt</i> <i>bp</i> Nicaragua.	296
	Sant Augustin <i>ibid.</i>	530	Canigua <i>dier</i> Brasil.	503
	Blanco N. Brasil.	533	Canuria <i>provincie</i> Guiana.	586
	de Nord.	561.565	Caoup <i>boom</i> N. Brasil.	541
	de tres puntas.	601	Capaha <i>provincie</i> Florid.	149
	San Roman Venezul.	619	Capuri <i>riebier</i> Guiana.	584
	de la Cordera.	619	Caracas <i>in</i> Venezuela.	613.619
	de la Vela.	611.620	Caramanta <i>stadt</i> <i>in</i> Popaian.	345
Caburuto	<i>provincie</i> Guiana.	580	Caranna <i>herst</i> N. Hisp.	174
Cabueriba	<i>boom</i> Brasil.	508	Carangue <i>in</i> Peru.	366
Cacao	<i>bucht</i> N. Hispan.	269	Caravaia <i>ballege</i> Peru.	406
Cadie	<i>provincie</i> N. Franc.	70	Carauaro <i>in</i> Veragua.	298
	d'oragnie Guiana.	565	Carex <i>eplandt</i> <i>bp</i> Cartagena.	324
	Cod <i>in</i> Virginia.	81	Cariari <i>in</i> Veragua.	298
	Sineamis N. Nederl.	96	Cari <i>riebier</i> Guiana.	586
	Ack <i>ibid.</i>	102	Cariocs <i>bolck</i> <i>bp</i> la Plata.	490
	May <i>ibid.</i>	108	Carlos <i>stadt</i> <i>in</i> Verag.	300
Caep	Cornelis <i>ibid.</i>	108	Caroli <i>riebier</i> <i>in</i> Guian.	582.583
	Hinlopen <i>ibid.</i>	108	<i>Carpant</i> <i>haben</i> Terreneuf.	59
	Henry Virgin.	118	Carrapa <i>boom.</i>	311
	Charles <i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	Carrapa <i>provincie</i> Popaian.	348
	Frovvard Magall.	459	Carrapapoori <i>eplanden.</i>	563
	van Horn Magall.	467	Cartagena <i>provincie</i> Terr.Firm.	120
Caiaama	<i>eplandt</i> Orenoque.	586	<i>hooft</i> <i>stadt</i> <i>van</i> de selve.	321
Caiana	<i>riebier</i> Guiana.	569	Cartago <i>stadt</i> <i>in</i> Popaian.	147.149
Caimanes	<i>eplanden.</i>	29	Cartama <i>in</i> Peru.	380
Caio Romano	<i>aen</i> Cuba.	28	Carvaleda <i>stadt</i> <i>in</i> Venezuela.	613
	de Nicolas <i>ibid.</i>	28	Caruma <i>provincie</i> Peru.	375
	de Cruz <i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	Casnero <i>riebier</i> <i>in</i> Guiana.	586
Caizouz	<i>bucht</i> Brasil.	507.540	Cassanar <i>riebier</i> <i>ibid.</i>	582
Cairabon	<i>riebier</i> Portorico.	2	Cassewine <i>riebier</i> <i>ibid.</i>	563
Calchaqui	<i>ballege</i> Tucuman.	446.447	Cassine <i>bjanck</i> <i>in</i> Florida.	164
Cali	<i>stadt</i> <i>in</i> Popaian.	349	Cassipagotos <i>bolck</i> <i>in</i> Guiana.	586
California	<i>provincie.</i>	232	Cassipa <i>lack</i> <i>ibid.</i>	586
Callao	<i>haben</i> van Lima.	390	Cassipurogh <i>riebier</i> <i>ibid.</i>	564
Callo	<i>haben</i> Peru.	382	Cassoorwa <i>bisch</i> <i>ibid.</i>	573
Calongia	<i>punt</i> Hispaniola.	15	Castro <i>stadt</i> <i>in</i> Peru.	373
Camaguey	<i>provincie</i> Cuba.	22	Virreyna Peru.	393
Camamu	<i>in</i> Brasil.	529	<i>stadt</i> <i>in</i> Chile.	439
Camana	<i>ballege</i> Peru.	394	d'austria costa rica.	297
Camarco	<i>ondiepten</i> Cuba.	27	Casquin <i>in</i> Florida.	149
Camata	<i>in</i> Peru.	406	Castilla del oro <i>provincie.</i>	501

REGISTER.

Carriva eplandt bp Terr. Firm. 316.318	Chovacoet riebr N. Franc. 79
Cavannas haben Cuba. 27	S. Christoval eplandt Canibal. 35
Cauca riebr Popajan. 326.343	blecke in N. Reyno. 340
Cavinas bolckeren Peru. 411	Chucuro provincie . 432
Cauten riebr in Chile. 436.443	Chuli balpe Peru. 394
Cauto riebr in Cuba. 22	Chulula bp Mexico. 179
Cawo riebr in Guaian. 568	Chumbo provincie Peru. 371
Cauwroa riebr Guaian. 575	Chunno koß ban Peru. 360.412
Caxas provincie Peru. 377.395	Chupas plapnen Peru. 401
Caxamalca in Peru. 395.396	Chuquiabo provincie Peru. 414
Caycos eplanden Lucaios. 32	Chuquimaio riebr ende provincie . 376
Cayete bp Maragnan. 550	Chuquisaca in de Charcas. 416
Caymito eplandt Hispaniol. 16	Chuquinga in Peru. 413
bucht in Popajan. 349	Cibo haben am 't eplandt Breton. 53
Cazma haben Peru. 388.407	Cibola provincie ende stad . 243.246
Cefar riebr S. Martha. 331	Cigateo eplandt Lucaios. 32
Chabin riebr Chile. 443	Ciguatlan riebr N. Galic. 227
Chalcala N. Galicia. 268	Cinalo provincie N. Galic. 227
Chacama balpe Peru. 386.387	Cuito balpe in Peru. 386
Chachapoyas provincie Peru. 396	Real in Chiapa. 272
Chagre riebr bp Panama. 312	de los Reyes S. Martha. 330
Champocon in lucaran. 216	de los Reyes Lima. 389
Chancas in Peru. 401	de Lerma Tucuman. 447
Chancos bolckeren . 350	Cuidad del Salvador Tucuman. 447
Chancay balpe Peru. 388	de Don Felipe Magallanic. 459.475
Charcas provincie Peru. 409	Real in la Plata. 494
Charles Fort in Florida. 154	(de S. Salvador Brasil. 522
Chaufarou bisch N. Franc. 67	Coca krupdt in Peru. 360
Chechinquamins bucht Virgin. 115	Cochenilla hoe die waß. 171
Cheriguanaes bolck Peru. 422	Coché eplandt bp Margarita. 601
Cherinos provincie Peru. 376	Cochabamba in Peru. 406
Chefapeac barp Virgin. 118	Cocuy in Venezuela. 613
Chefchedeck riebr N. Franc. 61	Cofachiqui in Florid. 245
Chianchinolrepec N. Hisp. 184	Cogemyne in R. das Amazonas. 561
Chiamerla provincie . 225	Colima provincie N. Hisp. 210
Chiapa provincie . 270	stad ibidem. 210
Chicacolla in Florid. 148	Collao provincie Peru. 411
Chicoza in Florid. 148	Collas bolckeren Peru. 412
Chichimecas Wilden Nov. Hisp. 208	Colliman gumme in Guaiana. 574
231	Collique balpe Peru. 386
Chiepo riebr bp Panama. 313	Colymas bolck in N. Reyno. 337
Chilca balpe Peru. 391	Comajagua in de Honduras. 289
Chile beschuydinghe generael. 425	Comagre eplanden . 316.318
balpe in dat rijk. 429	Comma bp de Marannan. 550
Chimo balpe in Peru. 386	Commenagod. 619
Chinca balpe in Peru. 393	Compostela in Xalisco. 225
Chincilla dierken . 426	Conchos bolckeren N. Mexico. 259
Chiquiros woon-plaets in Peru. 413	Conchucos bolckeren Peru. 397
bolck in Peru. 422	Confines stad in Chile. 436
Chiribichi provincie . 605	Concepcion de la Vega in Hisp. 11
Chocolare branc N. Hisp. 270	Concepcion de Salaja Mechuoacan. 210
Chocolococho stad Peru. 393	
Chontales bolck Nicaragua. 294	

REGISTER.

Concepcion de Veragua.	299
Stadt in Chile.	430
Conciva eplandt Lucajos.	32
Cooshebery rieblie .	564
Copal herf N. Hifp.	173
Copallen provincie Peru.	376
Copavacana in Peru .	415
Copey in Peru.	382
Copiapo balfepe Chile.	428
Coquibocoz in Venezuela.	620
Coquimbo balfepe Chile:	429
haben ibidem.	448
Cordes bape Magallan.	464
Cordua ftadt Tucuman.	446
Coritini rieblie Guaian.	577
Coro hooft-ftadt Venezuela.	612
Costa Rica provincie .	297
Cotabamba Peru.	401. 406
Cotoche in Yucatan.	217
Cotuy ftadt Hifp.	11
Cozcaquaulthli bogel N. Hifp.	206
Cozumel eplandt bp Yucatan.	217
S. Cruz de la Sierra provincie .	422
de Mopox Cartagena.	325
Cuba eplandt .	20. 21. &c.
Cubagua eplandt .	600
Cnbias tapen in N. Reyno.	335
Cuenca ftadt Peru.	374
Culuacan provincie .	226
Cumana provincie .	619
Cumbi laken Peru.	362
Cumbibilcas bolck Peru.	394
Cupaiba boom Brazil.	508
Curacao eplandt .	618
Curateo eplandt Lucajos.	32
Curiapan punt Trinidad.	594
Curucaca ftangh Brazil.	506
Cusco hooft-ftadt Peru.	403
Cuslewine rieblie Guaiana.	576
Cuyo provincie Chile.	439
D.	
D arien rieblie ende provincie .	313
Daule rieblie Peru.	373
Dawney rieblie Guaiana.	586. 587
Demarari rieblie Guaiana.	577
Dessada eplandt Canibal.	36
Dessaquebe rieblie Guaiana.	577
Desfuenturadas eplanden .	450
S. Domingo hooft-ftadt Hifp.	2
Dominica eplandt Canibal.	36
Duoron eplandt N. Franc.	56
Durango mijnen N. Hifp.	231

E.

E catepec winde-bergh Chiapa.	274
Elfsabeths eplanden N. Nederl.	102
Emeria provincie Guaiana.	583
Endehe ftilvermijnen .	231
Eparagores bolckeren Guaiana.	586
Epuremei bolckeren Guaiana.	586
Erena ftadt Zacatecas.	210
Esquine boom Florid.	162
Eslequebe rieblie Guaiana.	577
Esteco in Tucuman.	444. 445
Estero ftadt in Tucuman.	444
Esurgny N. Franc.	66
Etthechemins bolck N. Franc.	77
Eupari balfepe S ^{te} Martha.	330
Europa rieblie Guaiana.	585
S. Eustasio eplandt Canibal.	36
Euvanirap boom N. Brazil.	541
Ewaipanoma bolck sonder hals.	

F.

F arallones de Gaura Peru.	408
Santa Fe de Bogota N. Reyno.	336
de Antiochia Popaian.	344
ftadt R. de la Plata.	486. 494
in de provincie Veragua.	299
S ^t Felipe ftadt Mechoacan.	209
Fernando Noronha eplanden .	535
Ferrol harben Peru.	407
Flamencos bogels in Cuba.	21
Florida eerfte ontdeekingh.	137
twerde ontdeekingh.	139
derde ontdeekingh.	140
vierde bp Soro.	142
bp de ffrancopfen.	153
gheftalte van 't landt.	162
fteden ende ftreckeren .	165
Floripondio boom N. Hifp.	172
Formosa haben Terreneuf.	42
S. Francisco del Quito ftadt .	366
de la Vittoria Peru.	405
de Campeche.	215
Francisco de Villos bopagie .	234
Vasques de Cornado.	241
Gualle California.	252
Fricos konijnen N. Reyno.	335

G.

G achepe haben N. Franc.	60. 65
Garafu bp Pernambuc.	523
Gaura	

REGISTER.

L

I Acapuchaia boom Brasil.	507
Icari bladeren Guaiana.	575
Iache rievier Hispaniola.	13
Iaen Stadt in Nicaragua.	295
in Peru.	376
de los Cavaleros Hispaniol.	11
Stadt in Cuba.	22
de Nexapa N. Hispan.	201
de los Valles Panuco.	185
de buena esperance.	211
de Guatemala.	284
de Tolu.	325
St Iago de Arma.	348
de Guayaquil.	372
de las Montañas.	380
de los Valles.	397
Stadt in Chile.	430
del Estero.	444
de Leon Venezuela.	613
haben in N. Galicia.	267
Iamaica eylandt.	30
Ian Oxenham's reyse.	319
Ianuaire dier N. Brasil.	547
Iaracaha boom N. Brasil.	540
Iararacucu stanghen Brasil.	505
Ibitracua stanghen Brasil.	506
Ibouypap bergh N. Brasil.	552
Ieonuri bergh Guaiana.	587
Iehan Veraflano reyse.	90
Jesuiten handel in N. Franc.	85
Igcigca boom Brasil.	508
Iguancu dier Brasil.	504
Iguaracin dier Brasil.	ibid.
St Illesonso de los Zapotecas.	200
Imperial Stadt in Chile.	436
Iolofuchil bloem N. Hispan.	172
S. Jorge de Olancho Stadt Hondur.	291
S. Ioseph in de Trinidad.	595
de Sacrificios N. Hispan.	197
de Vaca Hispaniola.	19
de Pinos Cuba.	29
de pinos Vraba.	316
de Bastimentos.	316
de Perlas.	317-318
Illa Fuerte in Golfo d'Vraba.	326
de las palmas Popajan.	355
del Gallo.	356
de la Plata Peru.	382
Santa Clara Peru.	384
de Santa Maria Chile.	431
de los Pargos.	485

de las Palmas.	485
de las Flores.	486-487
Maldonado.	486
de Sant Lazaro.	488
de lobos la Plata.	487
Sant Graviel.	484-487
Martin Garcia.	486-487
Illa de Fernand Noronha.	534
Santa Catelina.	491-496-498
de Castillos.	497
San Sebastian Brasil.	515
dos Poreos.	527
Sant Ana oft Sant Iago.	528
Grande Brasil.	527
de Bacalaos.	50
de Aves Venezuel.	618
de Sable N. Franc.	52
de Cap Breton.	53
Santa Marthe.	59
Sant Germain.	59
de la raquelle.	60
de Lievres.	60
Percee.	61
d'assumtio Natfcotec.	62
aux Lievres.	64
aux Condres.	64
d'Orleans.	64
Rangees.	71-76
Verte.	71
aux Cormorans.	72
aux Tanguet.	72
Longue.	73
Sant Croix N. Franc.	75
de Monts deserts.	76
Haute.	77
de Bacchu.	79
Illeos Capitania Brasil.	521
Itabueu rievier.	491
Iuan de Onate tocht.	266
Iuan de Salinas Peru.	380
Iuan Fernandes eylanden.	414
de Ylua N. Hispan.	124
de los Llanos.	341
de puerto de Cavallos.	390
St Iuan de Pasto Peru.	355
de Truxillo.	355
de la Frontera.	396
del Oro Caravaja.	406
de la Frontera Chicuito.	419
Iuiuy balap Tucuman.	447-495
Iunipap boom N. Brasil.	541.

REGISTER.

K.	
K Atovata <i>bucht</i> N. Brasil.	543
Keeoughtan in Virgin.	111
Kellete <i>heide</i> Guaiana.	575
Kinnebeck N. Anglia.	93

L.	
L Abapi <i>riebier</i> Chile.	431.443
Laguna Maracaibo.	615
<i>stad</i> Venezuela.	615
de Pernagua in R. de la Plata.	499
de Mexico.	178
de Nicaragua.	294
Lindiri.	295
Laudoniere <i>reple</i> naer Florida.	355
Laurens Keymis <i>reple</i> Guiana.	588
Lebo <i>riebier</i> in Chile.	443
<i>Lecandon</i> in Chiapa.	273
Lebrixa <i>riebier</i> Venezuela.	610
Leon <i>stad</i> in Meehoacan.	210
de Nicaragua <i>stad</i> .	294
de Guanuco in Peru.	398
Lesquemin <i>haben</i> N. Franc.	61
Lima <i>audientie</i> Peru.	385
<i>Hoofst</i> - <i>stad</i> .	389
Limatambo Peru.	401
Limo <i>riebier</i> Guaiana.	586
Limpi <i>vermillion</i> Peru.	402
Liquidambar N. Hispan.	174
Llanos de Carora Venezuela.	
Loiala <i>stad</i> Peru.	380
Lopos <i>volck</i> Brasil.	513
Loquillo <i>ghesberghe</i> .	2
Loxa <i>stad</i> Peru.	374
Lucanes <i>volck</i> Peru.	394
Lucaionque <i>eplandt</i> .	33
Sant Luis de Tampice N. Hispan.	183
Lunaguana <i>valley</i> Peru.	392
Santa Luzia <i>eplandt</i> Canibal.	37

M.	
M Aca <i>vogel</i> Peru.	371
Macarey <i>eplandt</i> Lucajos.	33
Mackwaes <i>volck</i> N. Nedetlandt.	106
Maconck <i>bucht</i> Virginia.	117
Macoequer <i>bucht</i> Virgin.	129
Macueagua <i>vogel</i> Brasil.	505
Macuragaray <i>stad</i> Guaiana.	583
Macuria <i>riebier</i> Guaiana.	575
Madalena <i>riebier</i> haer oorsprong.	342

Madrigal <i>stad</i> in Popazan.	355
Magallanica <i>provincie</i> .	449
Magallanes <i>dopagie</i> .	453
<i>beschryvinghe</i> van de <i>Strate</i> .	433
Maga <i>boom</i> Porto Rico.	2
Maguey <i>boom</i> N. Hispan.	170
Mahikans <i>volck</i> N. Nedetlandt.	105
Mala <i>valley</i> Peru.	391
Malabrigo <i>haben</i> Peru.	407
Malebarre <i>haben</i> .	81
Mallabauquen <i>sack</i> Chile.	437
Mama <i>provincie</i> Peru.	399
Mamaconas <i>ban</i> Peru.	369
Mamey <i>boom</i> .	314
Mamoera <i>boom</i> Brasil.	508
Mandovi <i>woestel</i> N. Brasil.	544
Mangaa <i>boom</i> N. Brasil.	540
Manati <i>visch</i> .	5278.573
Managua <i>eplandt</i> Lucajos.	33
Maniot <i>woestel</i> Maragnan.	539
Manmanuri <i>riebier</i> Guaian.	575
Manobi <i>woestel</i> Brasil.	510
Manoripano <i>eplandt</i> Guaiana.	585
Manfenilla <i>haben</i> Hispaniola.	17
<i>terre</i> in Cuba.	26
Manta <i>dorp</i> Peru.	372
Mantane <i>riebier</i> N. Franc.	65
Maracapana <i>provincie</i> .	616
Maracaibo <i>sack</i> Venezuela.	615
Maracoks <i>bucht</i> Virginia.	116
Maracoe <i>riebier</i> N. Brasil.	537
Maragnan <i>generale beschryvinghe</i> .	534
<i>Eplandt ende geen riebier</i> .	537
<i>particuliere beschryvinghen</i> .	539
Maraquites <i>volck</i> Brasil.	512
Marequita in Neuvo Reyno.	340
Mares <i>riebier</i> in Cuba.	22
Margarita <i>eplandt</i> .	598
Margayas <i>volck</i> Brasil.	519
Marigalanre <i>eplandt</i> Canibal.	38
S ^{te} Maria del Puetto in Hisp.	11
el Antigua de Darien.	315
de los Lagos.	225
Matiquina <i>valley</i> Chile.	438
Marra win <i>riebier</i> Guaiana.	576
Santa Marcha <i>eplandt</i> Lucajos.	33
<i>provincie</i> Terra Firma.	327
<i>Hoofst</i> - <i>stad</i> van de <i>provincie</i> .	328
Marthaes Vincard <i>eplandt</i> .	102
Sant Martin <i>eplandt</i> Canibal.	38
<i>mijnen</i> Zacatecas.	230
Mattyres <i>eplanden</i> bp Cuba.	33
Mafaya <i>provincie</i> Nicaragua.	295

Mafa-

R E G I S T E R.

Mafachufets bolck N. Angl.	94	Mohina bp Cufco.	410
Maſſawomecks bolck Virgin.	113	Moiſas provincie Peru.	400
Matancas haben Cuba.	127	Molle boom Peru.	361
S. Matheo in Florida.	165	Molopaques bolck Braſil.	513
Matinino eplandt Canibal.	38	Monz eplandt .	5
Matouwacks bolck N. Nederl.	104	Monahigan eplandt N. Angl.	96
Mattahunts eplanden N. England.	94	Monahis eplandt .	95
Mattinack eplandt .	95	Monges eplanden .	620
Mattoori eplandt .	569	Montagnets bolck N. Franc.	69
Mattoume ghetwas Virgin.	115	Monte Chriſto in Hiſpaniola.	12
Maulc riebier Chile.	430-442	Pafqual Braſil.	529
Mauricius bape Magellan.	465	de Trigo eplandt .	527
Landt ſtraet le Maite .	467	Mont Serrate eplandt Canibal.	38
Mayaguana eplandt Lucajos.	33	Monte Sredo R. la Plata.	490
Maycri eplandt bp Cajane.	569	Mopox bp Cartagena.	325
Mecaddacur in N. Anglia.	92	Moranta punt lamaica.	30
Mecceria riebier Guaiana.	575	Moratoock riebier Virgin.	134
Mechoacan provincie .	205	Morcmbaya eplandt Braſil.	527
hoof - ſtadt .	209	Morequito Guaiana.	523
woortel .	205	Morahicans bolck N. Nederl.	103
Mcilla ſtadt lamaica.	30	Morownia provincie Guaiana.	564
Menane eplandt N. Franc.	76	Morro Hermoſo bp Cartagena.	326
Menego eplandt N. Franc.	54	Moreno Peru.	441
Mendoza ſtadt Chile.	439	de San Pablo Braſil.	529
Menquit eplandt N. Franc.	56	Mortunnos burcht Peru.	366
Mepencs bolck la Plata.	489	Moruga in Guaiana.	568-577
Mequaretas bolck .	489	Motuyas bolck Braſil.	513
Merida ſtadt lucatan.	225	los Motiloncs in Peru.	397
in N. Reyno	340	Motupe balleg Peru.	385
Meffamines burcht Virgin.	115	Mounin riebier Maragan.	527
Mellitlan in N. Hiſpan.	184	Moura hout Guaiana.	968
Metinicus eplanden .	55	Moxina bp Cumana.	619
Meta riebier Guiana.	581	Moyobamba provincie Peru.	396-397
Merloſte Maguey .	170	Mucumbro eplandt Guaiana.	570
Mexico provincie N. Hiſp.	174	Muccere in N. Braſil.	533
hoof - ſtadt .	177	Mucuruge boom Braſil.	507
Mexicanen haer tael en regeringh .	185	Murtilla burcht Chile.	426
Miary riebier Maragan.	537	Muſos bolck N. Reyno.	337
Miges bolck N. Hiſpan.	200	Mufquaſpenne woortel Virgin.	316
S ^t Miguel ſtadt Mechoacan.	209	Muſſaſcus dier Virgin.	117
provincie ende ſtadt Guatcm.	286	Muraqueſunatick burcht Virg.	130
ſtadt N. Reyno.	336		
de Piora in Peru.	377	N.	
de Ribera Peru.	394		
de Tucuman.	445		
Mimbres ondiepten .	33	Naco provincie Hondur.	290
Mio benijngigh krupdt Peru.	400	Naguatlatos tolcken N. Hiſp.	170
Miramumins bolck Braſil.	516	Nahikans bolck N. Nederlandt.	103
Miraflores ſtadt Peru.	386	Nandſamund riebier Virgin.	111
Miraporuós eplandt Lucajos.	33	Napi burcht Guaiana.	574
Miſteca provincie N. Hiſp.	192	Nafca balleg Peru.	393-402
Mocha eplandt bp Chile.	434	Nata ſtadt bp Panama.	312
in de provincie Quito.	369	Natiſcotecc eplandt N. Franc.	67
		Na vaza eplandt .	19
			Navi.

REGISTER.

Navidad haben Mechoacan.	<u>210</u>	Opaffom dier Virgin.	<u>117</u>
Nawass bolck N. Nederland.	<u>104</u>	Openauk woptel Virgin.	<u>129</u>
Nequen krupdt.	<u>302</u>	Opon gheberghte N. Reyno.	333
Neveri riebier Cumana.		Opotari gheberghte Peru.	406
Neuvo Reyno de Granada.	333	Orellana lyn replen.	<u>555. &c.</u>
Nexapa ballep N. Hisp.	<u>201</u>	Orenoque riebier Guaiana.	<u>577</u>
Nieves eylandt Canibales.	38	Spaegniardten torchten.	<u>528</u>
Nieuw {	Engeland.	riebieren daer in vallende.	<u>586</u>
	Pleymouth.	ghelegentheyt by de Nederlan-	
	Nederland.	ders bevonden.	<u>591</u>
	100 &c.		
Nicaragua provincie.	<u>291</u>	Oristan stadt lamaica.	30
Nigua onghedierte.	<u>6</u>	Oropesa stadt Peru.	416
riebier Hispaniola.	13	Affenro de Guancavelica.	<u>402</u>
Nicoya provincie.	<u>297</u>	Ofachile in Florida.	<u>144</u>
Ninganis haben Cab Breton.	53	Oforno stadt in Chile.	<u>438</u>
Nizao riebier Hispaniol.	13	Otabalo in Peru.	<u>366. 368</u>
punt van 't eylandt.	<u>14</u>	Otomies bolck N. Hispan.	176
Nombre de Dios Terr. Firm.	<u>308</u>	Otzumba in N. Hisp.	<u>191</u>
bleek inde Zacatecas.	<u>210</u>	Onaeoury boom N. Brasil.	541
Nombre de Iesus Magallan.	<u>456. 475.</u>	Ovarerona boom N. Brasil.	540
Norembega in N. Franc.	<u>76</u>	Ovygoudy riebier N. Franc.	<u>75</u>
Nostra Sennora de la Paz Peru.	<u>414</u>	Ozama riebier Hispaniola.	<u>10</u>
{	de Carvalleda Venezuela		
	de la Vittoria Tabasco.		
	Scotia.		
	<u>87</u>		

REGISTER.

Paria provincie Peru.	<u>415</u>	Popaian Stadt .	<u>342</u>
Pariacaca ghebberghje Peru.	<u>391</u>	Pomatambo in Peru.	<u>405</u>
Parilla Stadt Peru.	387	Pongo in Guaiana.	581
Parime lack Guaiana.	<u>577</u>	Popitango bp Pernambuco.	<u>524</u>
Parinacocha Peru.	394- <u>411</u>	Porcosilver-mijnen Peru.	416-419
Paripamotu provincie .	<u>607</u>	Pories volck Brasil.	513
Parmonga valley Peru.	388	<i>Port aux Anglois.</i>	<u>13</u>
Pascamayo valley Peru.	<u>371</u>	<i>de Brest N. Franc.</i>	<u>57</u>
Passaguates volck N. Mexico.	<u>258</u>	<i>S Helaine.</i>	71
Pasto provincie ende Stadt .	353	<i>de S Iehan.</i>	50
Pata riebier Guaiana.	<u>582</u>	<i>du Roßignol.</i>	<u>71</u>
Patawomecke riebier Virgin.	<u>113</u>	<i>au Monton.</i>	<u>72</u>
Patiguatara bp Cumana.	<u>608</u>	<i>du cap Nègré.</i>	72
Paucura provincie Popaian.	<u>348</u>	<i>Royal.</i>	73
Pauharan riebier Virgin.	<u>111</u>	<i>Sante Margarite.</i>	73
Koningh des landts.	120	<i>aux Mines.</i>	<u>75</u>
S ^t Paulo bleik in Brasil.	<u>515</u>	<i>Famin Magallan.</i>	459
Pawtuxunt riebier Virgin.	<u>113</u>	<i>Desire.</i>	480-481
<u>12</u> Paz in Peru.	<u>414</u>	Porto Seguro Capitan. Brasil.	520
S ^t Pedro Stadt Honduras.	<u>290</u>	Caluo Brasil.	<u>530</u>
Pedro Sarmiento topagie .	<u>450</u>	Poteingi riebier N. Brasil.	<u>527</u>
Pehuame plante .	205	Potosi Stadt ende mijnen .	<u>417</u>
Brasil.	<u>543</u>	Pozo provincie Popaian.	<u>318</u>
Franc.	<u>76</u>	Pueblo de los Angeles.	190
	459	Pucara stercke plantje Peru.	412
		Puerto Rico eylandt .	

REGISTER.

	del Cannaveral.	166	Quires volck N. Mexico.	162
	de Negrillo.	31	Quirepeys volck N. Nederlandt.	104
	de S ^r Augustin.	166	Quira Suenno Honduras.	292
	de los Martyres.	166	Quitlavaca by Mexico.	180
	de S ^r Helena.	166	Quito provincie Peru.	363
	de la Trinidad.	239	Doort-ſtadt S. Francisco.	366
	de Ybueras.	291	Quiximies riebieren Peru.	381
	de Guerra.	300	Quixos provincie Peru.	379
	de Borica.	300	Quymbaia provincie Popaian.	348
	de la Canoa.	326		
	de los Ycacos.	336	R.	
	de la Nao.	326	R Amada by Santa Martha.	331
	de Manglares.	356	Ramea replandt N. Franc.	55
Punta	de S ^r Helena.	382	Raonoack in Virgin.	133
	del Aguia Peru.	384	Rawocomenes by Virgin.	115
	de Parina.	384	Realeyo bleck Nicaragua.	296
	de la Nasca.	408	Redonda replandt Canibal.	39
	de Chinca.	408	Renouze haben Terreneuf.	49
	de Tacama.	421	Rhiobamba in Peru.	369
	de la Galtera Chile.	443	Richard Hawkins reple .	460
	de Villiva.	443	Rio de la Hacha provinc.	332
	de S ^r Marcelo.	443	Rio de la Plata provinc.	477
	S ^r Cyprian.	452	rieviere beſchreben.	484. &c.
	de Zamba.	326	Rio de las Amazonas ontdeckingh.	555
	del Aguia Terra Firm.	331	by de Nederlanders.	559
	del Gallo Trinidad.	594	beſchryvinghe in 't byſonder.	560
	de Galera ibid.	594	Rio de Ienero in Braſil.	516
	de Salinas Paria.	600	Rio Grande Capitan. Braſil.	526
Punta	de Araya zout-pannen.	601	Rio de Reygers.	559
Puren	provincie Chile.	432	Rio de Montaines N. Nederl.	104
Putchamins	by Virgin.	115	Rio Grande de la Madalena.	327. 343
Pytahai	by Popajan.	348	de Limones Cuba.	16
			de Caute ibid.	16
			Tanne ibid.	16
			Ayz Florida.	166
			de Moſquitos ibid.	166
			de la Matanca ibid.	168
			de Peſcadores.	168
				181
				181

Q.

Q	Vaoque by N. Reyno.	358
Q	Quaque by Peru.	382
Q	Quebecq in N. Franc.	66
Q	Quelenes volck in Chiapa.	
Q	Quereiva bogel .	
Q	Queretaro.	
Q	Queul.	
Q	Qu.	

REGISTER.

de Cruz N. Brasil.	533	S.	
de Cambostip ibid.	533		
de Madalena.	343	S	Aaz ofte Sasse rievier Cuba. 16
de S. Iago Peru.	381		Saba ~~eplandt~~ Canibal. 39
de Oconna.	394		Sacatlan ~~Stadt~~ Chiapa. 274
de Camana.	ibid.		Sacque numener ~~woy~~ tel Virg. 130
de Tolten Chile.	437		~~Sagadahoc~~ rievier N. Franc. 95
de Chabin.	ibid.		~~Saguenay~~ rievier N. Franc. 63
Bermeio Tucuman.	444		Saima ~~provincie~~ . 583
et Salado.	445		Salamanca ~~Stadt~~ Yucatan. 216
de las Palmas, la Plata.	488		Sallicoques ~~visch~~ . 133
de los Beguaes.	488		Salta in Tucuman. 448. 495
Sant Francisco la Plata.	496. 499		Salualeon ~~Stadt~~ N. Hisp. 11
de Sant Illesonso.	477		Samana ~~eplandt~~ Lucayos. 33
Santa Cruz.	477. 482		Golfo Hispaniol. 18
de Santa Ana.	478		Sandia in Peru. 406
de Galegos.	479. 482		Sangalla in Peru. 393
Rio San Salvador.	484		Sanhikans ~~volck~~ N. Nederlandt. 105
de Lagoa.	498		San Salvador ~~provincie~~ Guatemal. 282
grande la Plata.	497		de ~~Stadt~~ . 285
de Martin Soufa.	ibid.		San Salvador ~~Stadt~~ Brasil. 522
de S. Pedro.	ibid.		Santa alias ~~Parilla~~ ~~Stadt~~ Peru. 387
Vpaba.	498		~~haben~~ . 407
dos Patos.	ibid.		Santa Martha ~~provincie~~ . 327
dos Reyes magos.	528		~~hooft~~ ~~Stadt~~ . 328
Tinhare.	529		Santa Cruz ~~eplandt~~ Canib. 39
Real Brasil.	530		Santi Spiritus ~~Stadt~~ Cuba. 23
Sanr Miguel.	ibid.		Santi Stevan del puerto Panuco. 183
Dolce Brasil.	528		Sant Iago de los Valles. 183
das Caravelas.	529		Santos ~~Stadt~~ Brasil. 514
Grande Brasil.	529. 532		~~eplandt~~ Canibal. 39
Pariba.	531		Saomoto ~~eplandt~~ ~~Lucaios~~ . 33
des Contas.	529		Saona ~~eplandt~~ . 18
Sant Francisco Brasil.	530		Sapanapooch R. Amazon. 561
de Sant Paulo.	554		Sapenou ibid. 561
de Bordones.	619		Sarrope in Florida. 157
S. Marguarite N. Franc.	62		Sasquesahanock ~~volck~~ Virgin. 113
de Caen.			~~S. Frans~~ ~~hout~~ . 162
Santes			361. 362
			126
			340
			54

R E G I S T E R.

Sertana <u>eplandt.</u>	31	Tapyrete <u>off</u> Tapyrossou <u>dier.</u>	502
Sesambre N. <u>Franc.</u>	71	Taquari <u>riebier.</u>	401
Sevilla <u>stad</u> lamaica.	30	Tarapaca <u>balley</u> <u>inde</u> <u>haben</u> Peru.	421
del Oro <u>inde</u> Quixos.	379	Tararequi <u>eplandt</u> <u>bp</u> Panama.	318
Sevrano <u>riebier</u> Guaiana.	377	Tarama <u>provincie</u> Peru.	399
Siara <u>in</u> Brasil.	532	Tarascos <u>bolck</u> Mecboacan.	205
Siccanamos <u>riebier</u> N. Nederl.	103	Taria <u>balley</u> Tucuman.	447
<u>Siere</u> Corrientes <u>stad</u> la Plata.	489	Tatracoa <u>provincie</u> Guaiana.	587
Sierras <u>de</u> Cobre Cuba.	19	Tascaluza <u>in</u> Florida.	147
Silck <u>gras</u> Virgin.	130	Tatou Armadillo.	503-547
Sinamari <u>riebier</u> Guaiana.	576	Taximaroa <u>in</u> N. Hispan.	208
Sivvanou <u>bolck</u> N. Nederl.	104	Tayacutigica <u>berckens.</u>	503
Skallapa <u>stad</u> N. Hisp.	185	Taymoes <u>bolck</u> Brasil.	514
Sloep-baye N. Nederlandt.	103	<u>Teca</u> <u>zaedt</u> <u>in</u> Chile.	426
Smiths <u>eplanden.</u>	95	Tecomahaca <u>herd</u> N. Hispan.	174
Soconusco <u>provincie.</u>	275	Tecoantepec <u>provincie</u> N. Hisp.	200
Solana <u>balley</u> Peru.	377	Tecunapa <u>in</u> N. Hispan.	204
Sommer <u>eplands</u> Bermudes.	41	Tempulla <u>off</u> R. S ^t Iago Peru.	381
Sombrero <u>eplandt</u> Canibal.	39	Tenbuys <u>bolck</u> R. la Plata.	488
Sorame <u>riebier</u> Guaiana.	577	Teneriffe <u>stad</u> Santa Martha.	330
Soras <u>bolck</u> Peru.	401	Tepeaca <u>provincie</u> N. Hispan.	192
<u>Soriquou</u> <u>bolck</u> N. Franc.	69-73	Tepeaquilla <u>bergh</u> <u>bp</u> Mexico.	179
Souvocatuck Virgin.	92	Terteneuf <u>eplandt.</u>	46
Spiritu Santo <u>stad</u> Brasil.	519	Tescuco <u>bp</u> Mexico.	180
Staten <u>eplandt.</u>	467	Testiogs <u>eplanden</u> <u>bp</u> <u>Margat.</u>	589-599
Strate <u>ban</u> Le Maire.	466	Texel <u>eplandt</u> N. Nederl.	102
Suchitepec <u>provincie</u> Guatemale.	275	Thecomates <u>brucht</u> N. Hispan.	223
		Thomebamba Peru.	379
		S ^t Thomas de Castilla Hondur.	290
		<u>stad</u> <u>op</u> <u>den</u> Orenoque.	584
		Terra <u>de</u> Brea Ttinidad.	505
		Tiguez N. Galicia.	248
		Timana <u>stad</u> Popajan.	354
		Timbues <u>bolck</u> la Plata.	490
		Titicaca <u>laek</u> <u>in</u> Collao.	412
		Tiwitivas <u>bolck</u> Guaiana.	584
		Tlaquatzin <u>dier</u> N. Hisp.	272
		Tlascala <u>provincie</u> N. Hispan.	187
		<u>leden</u> <u>der</u> <u>selve.</u>	190
		Tobo <u>off</u> R. das Amazonas.	555
		Tobosos <u>bolck</u> N. Mexico.	259
		Tocayma <u>stad</u> N. Reyno.	336
		Tockawouge <u>woest</u> Virgin.	116
		<u>Salve</u> Virgin.	114
			514
			498

T.

T Abago <u>eplandt.</u>	596
Tabasco <u>provincie</u> N. Hisp.	218
Taboga <u>eplandt</u> <u>bp</u> Panama.	318
Taboucou <u>ru</u> <u>riebier</u> Maragnan.	537
Tacana <u>provincie</u> Peru.	406
Tadouillac <u>haben</u> N. Franc.	62
Tagarez <u>bolck</u> <u>bp</u> Cumana.	605
Taiahug <u>riebier</u> Brasil.	499
Tairona <u>gheberghte.</u>	328
Talavera <u>stad</u> Tucuman.	445
Talamameque S ^t Martha.	330
Tamandua <u>dier</u> Brasil.	503-147
Tamaraca Brasil.	526
Tambora	

R E G I S T E R.

Toppohanoe rie vier Virgin.	112	Verapaz pro vincie.	275
Topinakes Bra sil.	513	Ver sché rie vier N. Nederl.	103
Topinambes volck Bra sil.	512. 548	Verchunquoys dier Bra sil.	117
Torruga e plandt bp Hispaniol.	17	Viacha inde Ch areas.	414
bp Florida.	29. 33	{ de las Palmas Tamalameque.	330
bp de Margarita.	618	{ del Espiritu Sanro N. Hisp.	201
Torocke b ru ^{cht} Amazonas.	562	{ de los lagos N. Hispaniol.	210
Totoquestal bo ghel Chiapa.	271	Villa de las Palmas Peru .	393
Totora in 't l ack Tiricaca.	413	Villarica st adt Ch ile.	437
Toucan volck N. Bra sil.	544	Vinaque rie vier Peru .	400
Tououpinambauty Bra sil.	517	S' Vincente e plandt Canibal.	39
Toyma bal lepe bp Cusco.	405	st adt in Bra sil.	514
Tragabigzanda bo oy-landt.	94	Virgines e planden Canib.	40
e plandt.	594	Virgin Gorda e plandt.	40
{ haben in Cuba.	26	{ beschreiben bp Smith.	110
Trinidad st adt in Cuba.	23	{ b ^{ru} chten van 't landt.	114
{ blecke Guat emal,	286	{ ghebieden.	117
{ in Veragua.	299	{ volck's manieren.	118
{ st adt N. Re yno.	399	{ beschreiben bp Raleigh.	128
Truxillo st adt Honduras .	290	Virribaracuxi in Fl orida.	143
st adt Popayan.	355	Virangue in Florida.	149
st adt Peru .	387	los Viticos Peru .	398
in Venezuela.	615	Virtoria de Guamanga Peru .	399
Tucan bo geltjen Bra sil.	505	Vivoras e plandekens.	31
Tucapel pro vincie Ch ile.	432	Vnare rie vier Venezuela .	609
Tucaman pro vincie.	244	Vnau mon strous dier .	547
Tueuyan pro vincie.	245	Vnni b ru ^{cht} Ch ile.	426
Tucuo pro vincie Venezuela .	611	Vrpee bl adeten Guaiana .	575
st adt inde pro vincie.	614	Vraba Golfo .	313
Tumbez bal lepe Peru .	377	Vramarca pro vincie Peru .	401
rie vier.	383	Vrapo hout Guaiana .	568
Tuna boom N. Hisp an.	171	Vrira rie vier Veragua .	299
Tunia pro vincie N. Re yno.	334	Vrehila e plandt.	618
de st adt.	340	Vtyla e plandt Hondur .	293
Tupinambas volck Bra sil.	548	Vruay rie vier la Plata .	488
Tuqueme bal lepe Peru .	386	Vua-ere b ru ^{cht} N. Bra sil.	543
Tutepeque pro vincie N. Hisp aniola.	175	Vyapari na em van den Orenoque.	578
V.		on deckinge bp Ordas.	578
VAldivia st adt in Ch ile.	438	bp Hieronymo Ortal.	579
rie vier.	443	bp Sedenno.	581
Valencia nova Venezuela .	613	bp Ped. Hernando de Serpa. ibid .	
Vallodolid in Me choacan.		bp Juan de Salinas. ibid .	
in Yucatan .			
in Honduras .			
in Panama .			

REGISTER.

Wapeigh terra sigillar.	131	Yarammacarou monstreuse plante.	54
Wapcnoock natie N. Nederlandt.	103	Yarpa riebtier Nicarag.	296
Waracayari riebtier Guaiana.	587	Yarrc riebtier Hondur.	292
Wasana wancong bolck N. Nederl.	105	Yayos bolck Guaiana.	565
Waschur bertue Virgin.	131	Yca ballepe Peru.	393
Waymores bolck Brasil.	513	Ycayagua provincie Hispaniola.	7
Waytaquafes bolck Brasil.	ibid.	Ycin mugghe Brasil.	506
Wayana wafons bolck Brasil.	ibid.	Yguarabongo provincie Peru.	380
Wia riebtier Guaiana.	568	Ynagua eplandt Lucaios.	34
Wiapoco riebtier Guaiana.	565	Ypini riebtier la Plata.	487
Wickonzour eerden Virgin.	129	Yroquois natie N. Franc.	69
Wigafcan woestel Virgin.	116	Yscancc in Popayan.	355
Wikiri bolck Cumana.	583	Yrapua lack.	494
Winauk sassafras Virgin.	131	Yraten riebtier Chilc.	430. 442
Winicapora riebtier Guaiana.	587	Ytatin in la Plara.	424
Winipoco riebtier Guaiana.	566	Ytoco in N. Reyno.	340
Wokokon eplandt Virgin.	133	Yucay ballep Peru.	
		Yucatan provincie.	
		Yuina eplandt Lucaios.	
		Yumbo ghebero.	
		Y...	

X.

X Aguas bolckeren.	
boomen in Cuba.	
Xahuali boom.	
Xaianca ballepe Peru.	
Xalapa N. Hispan.	
woestel Me...	
Xalisco	
X...	

